Noon

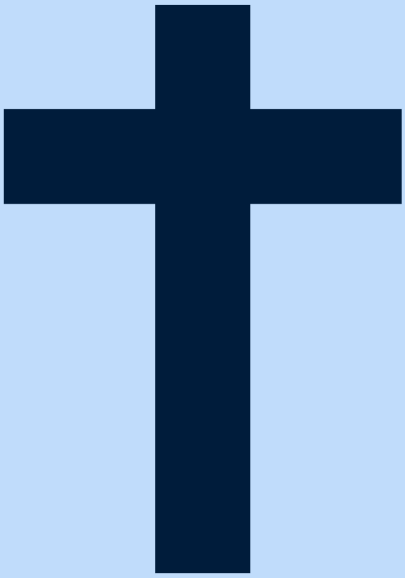

Noon: Hewhewii winéwí'wii Kooh Kifiiliimunkii ki'askii New Testament

Noon

Noon: Hewhewii winéwí'wii Kooh Kifiiliimunkii ki'askii New Testament

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Noon

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-07-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 3 Jul 2025 from source files dated 3 Jul 2025
7c1cfb93-c4c9-5127-ac22-ecb23adca870

Contents

MËCCËE 1
MARKA 61
LÚKKAA 101
SAŊ 163
TUMEENCAA 210
ƁU-ROOM 266
1 ƁU-KORENTI 292
2 ƁU-KORENTI 316
ƁU-GALAAT 332
ƁU-EFEES 342
ƁU-FILIIP 351
ƁU-KOLOOS 357
1 ƁU-TESALONÍK 363
2 ƁU-TESALONÍK 369
1 TÍMOTÉE 372
2 TÍMOTÉE 379
TÍT 384
FÍLEMOŊ 387
YAAWÚU'CAA 389
SAAK 407
1 PEE' 414
2 PEE' 421
1 SAŊ 426
2 SAŊ 433
3 SAŊ 435
YÚUT 437
ÍNOHLUKOH 440

Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaa ee Mëccëe
bínďa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiďa

Wii wërí en Hewhewii Mëccëe bínďa. Mëccëe yërí en juutaa Yéesu ƀayee tummbari tëelíbéeci. Ya bok ga apotaa'caa Yéesu wosee wo''aƀa kiyéegalohnee Hewhewii winéwí'wii na kituuki' kikerceen.

Mëccëe bín ga këyítfii daa kilímukkaa Yéesu eneeďa, iñcaa ya tumee ga ëldúnaďa, iñcaa ya jëgíree ƀuwaaďa, kikaankaagari na kimílískaagari ga ƀuwaa kaaninďa. Yéesu jëgíree ƀuwaa ee yërëméerii wo'eenci; ya yaa wëkí' ďúukoolí'caa, ya yaa kaal raƀcaa ga ƀuwaa, ya yaa tum enaama cidóoyí'-waa'.

Hewhewii winéwí'wiima Mëccëe bídi'wa yaawúu'caa fodaagari ki-teeƀƀa an kayoh-kayohďa Yéesu yërí en Músalkaatii sëldíiga-Koohcaa wo'ee ga looci ga Këyítfaa fisela'í'faa; ee ƀéeƀ iñaa wo'see gari balaa ya hay ëldúnaďa laakka. Yéesu yërí en buuraa jomee kihayďa. Iñaama tah ƀiyewin ƀayeeri "kucaasamunkii Dëwít" ndaga Dëwít yërí enee buuraa yiyaakyaa ƀu-Isarayeel, heetaa Kooh tanukďa. Ee hidaa daa Yéesu teeƀƀa heetaa Isarayeel daa Nguuraa Kooh manďa tóoh, ƀuwaa kuliyuk gaƀaďa, ƀa ga kihafƀa ƀërí sagohsee nari. Ga waa Yéesu kaanndaďa, ƀa kaalla tëelíbéecaagari, hoonohussaƀa ki'aas jaangu-yaawúu'caagaƀa. Ɓaama ga kihafƀa tasaarukohussa daa en ƀéeƀ ga ëldúna, ƀa ƀaa jangat Hewhewii winéwí'wii.

Këyítfii Mëccëe bínďa tíidoh anee:

1 - Caasamuncaa Yéesu na kilímukkaagari (*1: 1–2: 23*)
2 - Jangataa Saŋ-Bëtís (*3: 1-12*)
3 - Bëtísaa Yéesu, na fíraa Seytaani na Yéesuďa (*3: 13–4: 11*)
4 - Yéesu yaa lëgëy ga gohaa Gëlílée (*4: 12–18: 35*)
5 - Yéesu meyohha Gëlílée yaa yah Yéerúsaleem (*19: 1–20: 34*)
6 - Bescaa mëeñjoh ga kipeskaa Yéesuďa (*21: 1–27: 66*)
7 - Yéesu mílíssa ga kikaankaa (*28: 1-20*)

Caasamuncii Yéesu

1 Níilii caasamuncii Yéesu Kiristaa, kucaasamunkii Dëwít, ee Dëwít yiima en kucaasamun Abarahamďa, wërí wii:

2 Abaraham límmba Ísaak. Ísaak límmba Yakoop. Yakoop límmba Yúdaa, ya na ƀikëmëeŋkíci

3 Yúdaa límmba Farees na Sara, eewƀa teeksee Tama'. Farees límmba Esarom. Esarom límmba Aram.

4 Aram límmba Amínadap. Amínadap límmba Naason. Naason límmba Salmoon.

5 Salmoon laakka na Rahap Boos. Boos laakka na Rut Yobet. Yobet límmba Yesee.

6 Yesee límmba buu' Dëwít. Dëwít laakka na ƀeti Úrí' Salmoon.

7 Salmoon límmba Robowaan. Robowaan límmba Abíyaa. Abíyaa límmba Asaf.

8 Asaf límmba Yosafat. Yosafat límmba Yoraam. Yoraam límmba Osiyaas.

9 Osiyaas límmba Yotaam. Yotaam límmba Akaas. Akaas límmba Esekíyaas.

10 Esekíyaas límmba Manasee. Manasee límmba Amoos. Amoos límmba
Yosiyaas.
11 Yosiyaas límmba Yekoñaas na ɓikëmëeŋkíci ga jamaanaa ɓu-Isarayeel
toolohu na dooli ga kúlkaa Babíloondɑ.
12 Ga waa ɓu-Isarayeel toolu Babíloondɑ, Yekoñaas límmba Salaceel.
Salaceel límmba Sorobabeel.
13 Sorobabeel límmba Abíyút. Abíyút límmba Elíyakím. Elíyakím
límmba Aasoo'.
14 Aasoo' límmba Sadok. Sadok límmba Akím. Akím límmba Elíyút.
15 Elíyút límmba Eleyasaa'. Eleyasaa' límmba Matan. Matan límmba
Yakoop.
16 Yakoop límmba Yoseef, yaal Mariyaama, yaa en eew Yéesu yii ɓaysi
Kiristaaniidɑ.
17 Iñaa aboh ga Abaraham bi ga buu' Dëwít, laakin kon jamaanu-
ɓo' cidaaŋkaah na cinikiis; lëehí'ta iñaa aboh ga buu' Dëwít bi ga daa
ɓu-Isarayeel toolohu na dooli ga kúlkaa Babíloondɑ laakin jamaanu-
ɓo' cidaaŋkaah na cinikiis, ee ɓaawaagaɓa ga kúlkaa Babíloon bi ga
kilímukkaa Kiristaanii, laakin jamaanu-ɓo' cidaaŋkaah na cinikiis.

Kilímukkaa Yéesu

18 Kilímukkaa Yéesu Kiristaa laakoh anee: Eeci Mariyaama enee jowu
Yoseef. Ee balaa ɓa bok túuyaa, Mariyaama ennda na look ga tumeenaa
Helaa yisela'í'yaa.
19 Yoseef fiilaagari enee ɓo' yijúwí', ee iñaama tah ya waaréeríiri kiwíiñ
ga fíkíi ɓuwaa, ya nammbari kiheel kifoñ ee ken yéegoo.
20 Lak ya yaa lís kihalaat ga iñaama, dalla kilaak malaakaaHa'mudii, yaa
feeñukki ga dɑuy heey, wo''ari an:
- Yoseef, kucaasamunkii Dëwít, kaa niik kiɓeɓ Mariyaama ya en ɓetifu
ndaga lookaa ya ɓaydɑ meyoh ga tumeenaa Helaa yisela'í'yaa.
21 Ya hay kilaak kowu kiyaal, ee fu teekanka Yéesu, ndaga yërí yah
kimúsal ɓuwiigari ga baakaa'ciigaɓa.
22 Tóoh iñcaama laakka doonaa iñaa Ha'mudii, wo'ee kooroh ga
kúuwkaa sëldíiga-Koohaadɑ mat.
23 Ya wo'ee an:
«Oomaa-jowaa ínohoo yaal hay ki'en na look,
ya laak kowu kiyaal
kaa yah kiteeku Emanuweel.»
Teekaama wërí en “Kooh yii naruu.”
24 Ga waa Yoseef yúudukdɑ, ya tummba fodaa daa malaakaa Ha'mudii
nakeerikadɑ: ya haydohha ɓetici Mariyaama kaanci.
25 Wayee ya ínohhiiri bi ga daa Mariyaama laak kowu kiyaaldɑ, ya
teekkaka Yéesu*.

2

Ɓiɓo' ɓilëekí'-hamham ga loo ol hayussa kimalak Yéesu

1 Ga waa Yéesu límu ga teeraa Betlee'em ga kúlkaa Yúudée, lakanaa
Eroot en buu' daamadɑ, laakka ɓiɓo' ɓilëekí'-hamham ga loo ol, ɓa meyoh
Peŋku hayussa Yéerúsaleem,
2 ɓa meekisohha an:
- Yada buurii yaawúu'cii han kilímudɑ? Ɗí hotin ku'olkaagari ga Peŋku
ee dí hay kijaamukki.

---

* **1:25 1: 25** Yéesu ga ki'Ebërëe, waa' kiwo' «kimúsal, kisom.»

3 Ga waa Eroot buuraa kelohkaɗa, ya jaahli''a lool, ya na ɓu-
Yéerúsaleem ɓéeɓba.
4 Ya hídírohha sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa ɓu-dëkaa. Ya
meekissaɓa ɗekataa Kiristaanaa jom kilímohuɗa.
5 Ɓa taassari an:
- Ya jom kilímohu Betlee'em ga kúlkaa Yúudée, ndaga iñii yii yërí
sëldíiga-Koohaa bídee:
6 «Ee fu, Betlee'em, ga kúlkii Yúudée,
enndii an kay fu wëñ kijutuut ga dëkcii Yúudée,
ndaga ha'-kúlkii yah kiníi' ɓu-Isarayeel, heetiigooɗa, meyohan garaa.»
7 Waa ennda ɗa, Eroot ɓayya ha'-hamhamcaa ga pet, meekissaɓa wahtaa
olaa mey siiyɗa.
8 Lëehí'ta, ya wossaɓa Betlee'em, wo''aɓa an:
- Karat, ɗú meekisoh dijófí' ga loo ku'oomaakaa. Ɓú hotjanaa,
yéegalattoo doonaa mi ɓan mi ka'ja kijaamuknee.
9-10 Ga waa buuraa wo''a naɓa bi lëehí'ta, ɓa ammba waas. Ee ga waa ɓa
en ga waasɗa, ɓa hotissa ku'olkaa ɓa séenee ga Peŋkuɗa. Daa ɓa hotja hen
keeñɓa soossa lool. Ku'olkaa kuliyukka ga fíkíiɓa bi ga ɗekataa oomaanaa
enohɗa, ja tuukka da.
11 Fodaama, ɓa aassa ɗuuy kaanfaa. Ɓa hotta ku'oomaakaa na eeci,
Mariyaama. Ɓa yí''a, jaamukussa ku'oomaakaa. Lëehí'ta ɓa pëkíssa
hëmbúcaagaɓa, ɓa e'tari cikëñí'caa: enee wúrúus, cúuraay, na míi'*.
12 Waa ennda ɗa, Kooh yéegallaɓa ga heey an ɓa hanat kiɓoyukoh ga
Eroot. Ɓa ɓoykohha waas wiliis ɓaa yah kúlɓa.

Yéesu núpídohussa kúlkaa Esípti

13 Laakka malaakaaHa'mudii feeñuk Yoseef ga heey, lak ha'-hamhamcaa
karuunun, wo''ari an:
- Kolka, ɓewaa oomaanii na eeci, núpaa kúlkaa Esípti, ndaga buu' Eroot
hay kiraasluk oomaanii ki'aplukki. Tesaa daama bi ga daa mi wo'sanndaa
yen yiliis.
14 Yoseef kolukka ga wek, ɓeɓpa oomaanaa na eeci, ka'neera naɓa kúlkaa
Esípti.
15 Ya tessa daama bi ga daa Eroot kaanɗa. Fodaama iñaa Ha'mudii wo'ee,
koorohha ga kúuwkaa sëldíiga-Koohaaɗa matta. Ya wo'ee an: «Mi ɓayya
kowukaagoo ka meyoh kúlkaa Esípti.»

Buu' Eroot aplukka tu'oomaa ga Betlee'em

16 Eroot ínohha an ɓuwaa ɓilëekí'-hamhamɓaa ga loo olɗa
ɗúkuununndi, ya aylukka lool. Ya dalla ki'ebil ɓisoldaa' Betlee'em na
dëkcaa wíilwaɗa, ɓa ap ɓéeɓ tu'oomaa-yaaltaa laakin tíkíis tanak aawwa
taahay. Ndaga tíkíistaama méeŋngoh na jamaanaa ha'-hamhamcaama
wo'seeriɗa.
17 Fodaama, iñii yii ee Yérémíi sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa matta. Ya wo'ee
an:
18 «Laakin koonaakaa kelohuk ga teeraa Ramaa,
tikodukoh na tilooyoh timéeskí' taa da.
Rasel yërí en na kikoduk towutaagari,
ee ya waa'tii ken ɗékóhí'ti, ndaga ta lísissii.»†

Yoseef na Mariyaama na Yéesu kúlkohussa Esípti

---

* **2:11 2: 11** *Míi'* muluuy kedik mi'éeñí', en fan la'koleñ. † **2:18 2: 18** Malkat Yérémíi 31: 15 Rasel abu fodii eew yaawúu'cii ee ya yaa ga loy ndaga daa tu'oomaataa en na ki'apuɗa.

19 Waama, lak buu' Eroot kaanin. Laakka malaakaa Ha'mudii feeñuk
Yoseef ga heey, ga kúlkaa Esípti,
20 wo''ari an:
- Ɓuwaa heelsee ki'ap oomaaniiɗa kaanuunun. Kolka, ɓewaa oomaanii
na eeci, ɓoykaa kúlkaa Isarayeel.
21 Yoseef kolukka, ɓeɓpa oomaanaa na eeci, ya ɓoyukka kúlkaa Isarayeel.
22 Ee daa Yoseef kelohee an Arkelawoos yërí lam Eroot, paamci ga
kibuu'kaa kúlkaa Yúudée, ya niikka da kika'. Kooh wo''a nari ga heey,
ya ka'neera gohaa Gëlílée.
23 Ya dëkka ga teeraa wo'u Nasareetɗa. Fodaama iñaa sëldíiga-Koohcaa
wo'ee ga Kiristaaniiɗa matta. Ɓa wo'ee an: «Ya dakantilohsan ga
Nasareet.»✡

3

Jangataa Saŋ-Bëtís
(Mëccëe 1: 2-8; Lúkkaa 3: 1-18; Tumeen 19: 4; Saŋ 1: 6-8,15-37)

1 Ga jamaanaama, Saŋ-Bëtís hayya ga, ya yaa jangat ga ɗuuy ëgí'-
dúndagaa kúlkaa Yúudée an:
2 - Súpítat kipeskiigarúu, ndaga Nguurii ga ɗookɗa deeyin!
3 Saŋ yërí en ɓaa Ísayíisëldíiga-Koohaa wo'ee gari an:
«Laakin koonaa-ɓo', kaa en na kiwo' didóolí' ga ëgí'-dúndagaa an:
“Waayukɗat Ha'mudii waasii, júwí'ɗatti tuwaas-waastii!”»
4 Saŋ ekukee kúltífaa terohu na fënúf geeleem, ya pëkírukka liiß-on ga
kenohkaa. Ya daanee kiñam pay na kúum.
5 Ɓuwaa ɓaa meyoh Yéerúsaleem, na ɓéeɓ kúlkaa Yúudée na ɓéeɓ
dëkcaa deey húlúwaa Yúrdeŋɗa, ɓaa hay gari.
6 Ɓa ɓaa récuk baakaa'caagaɓa ga fíkíi ɓéeɓ ee Saŋ yaa bëtísi'ɓa ga
húlúwaa Yúrdeŋ.
7 Daa Saŋ hotee ɓiFërísiyeeŋ na ɓiSaduseyeeŋ ɓiyewin ɓaa hay gari
kibëtísi'uk, ya wo''aɓa an:
- Heet goŋ-saamaancii, ɓii lëdí'túu ɓa iñaa tahanndúu kirëc ga aylukaa
Kooh yah kihayɗa?
8 Kon tumat iñcaa teewohin an ɗú récukin baakaa'ciigarúu.
9 Ee kaa abat ga hellúu an: “Abaraham en caasammbíi”. Ndaga mi
wo''úu man Kooh mínin kiɓeß atohcii cii, ya meydoh ga tucaasamun
Abaraham!
10 Diima deŋ këkúsaa tíimin boscaa tediktaa, kigú' níilcaa. Kon kedikkaa
límmbii towu tijófí' tóoh, gúru, jafu ga kiwii.
11 Mi, mi bëtísi''úu ga músú kiteewoh an ɗú súpítin kipeskiigarúu.
Wayee ɓaa en na kihay ga fenoorooɗa yahhúu kibëtísi' na Helaa
yisela'í'yaa na ga kiwii. Yërí wëñnjoo kimat: mi jutuutin ga kiɗol
ñafa'caagari.
12 Kankaa kaa ga yahci ee ya yah kifaa' yoonaagari, ya ek tohootaagari
ga dapaa; wayee feki'faa, ya hayfa kitëkí' ga kiwiikaa yímoo taa'ɗa.

Bëtísaa Yéesu

13 Waa ennda ɗa, Yéesu kúlkohha Gëlílée hayya kibëtísi'uknee ga Saŋ
ga húlúwaa Yúrdeŋ.
14 Wayee Saŋ tookkii, ya wo''a Yéesu an:
- Mi yërí sooluk kihay garaa fu bëtísi''oo, fu nammba garoo kihay!
15 Wayee Yéesu loffari an:

✡ **2:23 2: 23** Malkat Marka 1: 24; Lúkkaa 2: 39; Saŋ 1: 45.

- Tookaa hen rek, ndaga ɗu jomin kimëtí' iñaa Kooh waa'ɗa.
Waa ennda ɗa, Saŋ tookka.
16 Daa Yéesu bëtísi'see bi lëehí'ta, ya meyca músúmaa. Ga saasi asamaanaa lëgísukka, ya hotta Helaa Kooh yaa yoosuk ga ɗookci en fan ho'.
17 Laakka koonaakaa meyoh ɗook wo''a an:
- Ɓii yii yërí en Kowukiigoo mi keeñukɗa, keeñnjoo soosin gari!

4

Seytaani fí'ta Yéesu

1 Waa ennda ɗa, Helaa yisela'í'yaa woocca Yéesu, ɓayyari ga ɗekat, ëgí'-dúndaŋ doonaa Seytaani fí'ti.
2 Ga waa Yéesu oo'ta noh-noh cidaaŋkaah-nikiis na wekcaagaca, faf kiyaaɓ ammbari.
3 Waa ennda ɗa, Seytaani deeyca Yéesu kifí'ti. Ya wo''ari an:
- En lak fu yërí en Kowukii Koohaa, nakaa atohcii ca súpítuk mbúurú.
4 Wayee Yéesu loffari an:
- Këyítfaa wo' an: «Ɓo' pesohanndii na mbúurú doŋ, wayee ɓan, na tóoh wo'eenaa meyohin ga kúuw Kooh.»
5 Waa ennda ɗa, Seytaani ɓayyari Yéerúsaleem, teeraa wisela'í'waa, yíppari ga ɗook Kaanfaa Kooh,
6 wo''ari an:
- En lak fu yërí en Kowukii Koohaa, yípukaa kakay, ndaga Këyítfaa wo' an:
«Kooh hayyaa kinaki' malaakacaagari,
ɓa teeŋngaa ga yahcaagaɓa, doonaa kotfu këftukoo ga atoh.»✡
7 Yéesu loffari an:
- Bíduunun ɓan an: «Kaa jéematuk Ha'mudii, Koohyiigaraa.»
8 Waa ennda ɗa, Seytaani ɓayissa Yéesu ga ɗook jaŋjaŋ wihóorí', ya teeɓpari dëkcii ga ëldúnaɗa tóoh na ndamaa nguuraagaca,
9 wo''ari an:
- Mi hayyaa ki'on iñcuma tóohca binaa fu yí' ga fíkíiroo, fu jaa-mukkoonaa.
10 Wayee Yéesu wo''ari an:
- Nískaa dii Seytaani! Ndaga Këyítfaa wo' an:
«Fu yí'ɗan Ha'mudii, Koohyiigaraa
ee fu jaamukanndi ya doŋ.»
11 Waa ennda ɗa, Seytaani hannda Yéesu ki'íis kimma, laakka malaaka-caa Kooh hayu ga Yéesu ɓa ɓaa toputu''i.

Yéesu dalla lëgëyaagari ga gohaa Gëlílée
(Marka 1: 14-15; Lúkkaa 4: 14-15)

12 Ga waa Yéesu kelohha an Saŋ-Bëtís abuunun ga kasu, ya ka'ta gohaa Gëlílée.
13 Ya yuŋngii ga Nasareet, ya ka'ta kidëknee ga teeraa Kafarnawom en ga gohaa Sabulon na Neftalíi. Teeraama en ga yahaa giiyaa Gëlílée.
14 Iñaama laakka fodaama doonaa iñaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa mat. Ya wo'ee an:
15 «Ɗú ɓu-Sabulon, ɗú ɓu-Neftalíi;
Gohcii deey ga giiyii bi ga ɓakaa hanoh húlúwaa Yúrdeŋ gaaɗa;
Fu Gëlílée, kúlkii ɓuwii enussii yaawúu' dëkohɗa!
16 Heetii dëkee ga ñúusɗa, hotin lee'laat wiyaak,

✡ **4:6 4: 6** Malkat Kañcaa 91: 11-12.

ƀuwaa dëk ga kúlkaa kiñúusí'kaa kikaan enohɗa, lee'laat hayin gaƀa!»
17 Waa ennda ɗa, Yéesu aawwa kijangat an:
- Súpítat kipeskiigarúu, ndaga Nguurii ga ɗookɗa deeyin!

Yéesu ƀayya tëelíbée ƀinikiis
(Marka 1: 16-20; Lúkkaa 5: 1-11)

18 Yéesu enee na kitíidisuk ga seereenaa giiyaa Gëlílée. Ya hotta ƀo' ƀanak ƀaa bokoh. Enee Simoŋ yaa teeku Pee'ɗa na Andari këmëeŋkíci. Ɓa ƀaa wees mbaal ga giiyaa Gëlílée. Ɓa enee ƀimbaaloh jën.
19 Yéesu wo''aƀa an:
- Taabukattoo, mi hayyúu kitum ƀimbaaloh ƀo'!
20 Ga saasi ƀa foñnja mbaalcaagaƀa, ƀaa taabukki.
21 Ga waa Yéesu ka'ta bi ga fíkíi, ya hotta ƀo' ƀanak ƀiliis ƀaa bokoh. Enee towutaa Sebedee: Saak na këmëeŋkíci Saŋ. Ɓa enee ga ɗuuy gaal-loocaa na Sebedee paamƀa, ƀaa hëwíraat mbaalcaagaƀa.
22 Yéesu ƀayyaƀa; ga saasi, ƀa foñnja paamƀa na gaal-loocaa, ƀaa taabukki.

Yéesu yaa jëgíroh ee ya wëkí' ɗúukoolí'caa

23 Yéesu yaa wíil gohaa Gëlílée ƀéeƀwa, yaa jëgíroh ga jaangu-yaawúu'caa, yaa yéegaloh Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Nguuraa ga ɗookɗa, ee ya yaa wëkí' ɗúukoolcaa ƀuwaa ƀéeƀca na ƀéeƀ iñcaa mesik ƀuwaaɗa.
24 Teekaagari síwwa ga ƀéeƀ kúlkaa Síríi. Ya yaa komu ƀéeƀ ƀuwaa ɗúukool, ee ɗúukoolcaagaƀa na mesiklaatcaagaƀa bokkii. Ennda ƀuwaa raƀ abee na ƀaa laakee cikeen-keen, na lafañcaa, ya yaa wëkí'ƀa.
25 Mbooloo wiyaak waa taabukki: ƀuwaa meyohee gohaa Gëlílée na gohaa Teerucaa Cidaaŋkaahcaa, na teeraa Yéerúsaleem, na gohaa Yúudée, na gohaa hanoh húlúwaa Yúrdeŋ gaaɗa.

5

Jangataa Yéesu ga ɗook jaŋjagaa

1 Daa Yéesu hotee mbooloomaa, ya lappa ɗook jaŋjagaa, ya yuŋnga, tëelíbéecaagari hayussa ga yahaaci.
2 Ya aawwaƀa kijëgí' wo'eencii cii:
3 - Ɓa yewinin múu', ƀuwii tookuunun ga keeñƀa kinduulkaagaƀa ga fíkíi Koohɗa, ndaga Nguuraa ga ɗookɗa wuuƀa!
4 Ɓa yewinin múu', ƀuwii en na kikoduk watiɗa, ndaga Kooh hayƀa kiɗékóhí'!
5 Ɓa yewinin múu', ƀuwii yewinin jamɗa, ndaga ƀërí yah kilam ëldúna!
6 Ɓa yewinin múu', ƀuwii ɗíibuk kipes ga iñaa Kooh nakohɗa, ndaga Kooh hayƀaka kitumi'!
7 Ɓa yewinin múu', ƀuwii laakin yërmaandi ga mooroomƀaɗa, ndaga Kooh hay kilaak yërmaandi gaƀa!
8 Ɓa yewinin múu', ƀuwii setin keeñɗa, ndaga ƀa hay kihot Kooh!
9 Ɓa yewinin múu', ƀuwii saki jam daa ƀa enoh tóohɗa, ndaga ƀa hay kiƀayu ƀitowu Kooh!
10 Ɓa yewinin múu', ƀuwii hatalu ga kipesƀa, ndaga kitum iñaa Kooh nakohɗa; Nguuraa ga ɗookɗa wuuƀa!
11 Ɗú yewinin múu', binaa mi tah ɗú ƀassi, ɗú hatalsi ga kipessúu, ɗú wo'ɗusi enaama yibóní' yaa en ƀéeƀ ee saboh!

12 Leenaa keeñnjúu soosat, ɗú neƀluki, ndaga neehalaagarúu ga ɗookɗa
hay kiyak. En ki'enaa, sëldíiga-Koohcaa ɗeƀpúu kihayɗa hatalsee
ga kipesƀa fodaama.

Ki'en maraa na lee'laat ga ëldúna
(Marka 9: 50; Lúkkaa 14: 34-35)

13 - Ɗú ƀërí en maraamii ëldúna. Binaa maraa safissiinaa, ma ɗaanohsan
na ya? Ma laaksisoo jeriñ, ma aamsan ga lëedúu, ƀuwaa togisohma.
14 Ɗú ƀërí en lee'laatii ëldúna. Teeraa tawahu ga ɗook tëgël mínoo
kiɗaakuk.
15 Ken taaloo lampu lí' kanu ga ɗookgaanaa. Wayee fu líkanwa hen
doonaa wa mín kilee' ga ƀéeƀ ƀuwaa enu ga túuyaaɗa.
16 Kon lee'laatii en garúuɗa jom kimelic fodaama ga fíkíi ƀuwii. Doonaa
ƀa mín kihot tumeencaagarúu cijófí'caa, ee ƀa mín kikañ Paammbúu yii
en ga ɗookɗa.

Yéesu na Waasaa Móyíis

17 - Kaa foogat an mi hay kinís Waasii Móyíis wala iñii sëldíiga-Koohcii
jëgírohɗa. Kinísca haydohhiiroo, wayee mi hayca kimëtí'si'.
18 Mi wo''úuka ee kayoh; en an asamaanii na kakayfii cii lís diinaa, ku'oc
jíinoo wala kufíiskaa wëñ kijutuut ga Bíncii Waasii nískoo ga, bi ga daa
tóoh laakan.
19 Kërí tah, ƀaa fu foñ enaama yíinoo doŋ yaa wëñ kijutuut ga iñcii
nakohu kitumɗa, fu jëgí' ƀuwaa kitum fodaamanaa, fu tíksan ƀaa wëñ
kijutuut ga Nguurii yii ga ɗookɗa. Wayee ƀaa fu taabukca, fu jëgí' ƀuwaa
kitum fodaamanaa, fu tíksan ƀo' yiyaak ga Nguurii yii ga ɗookɗa.
20 Mi wo''úu man: jëgíroh-waascii na Fërísiyeeŋcii, binaa ɗú wëñnjiiƀa
kitaabuk iñaa Kooh nakohɗanaa, ɗú aasoo ga Nguurii yii ga ɗookɗa.

Ki'aylukoh na kijúwoh

21 - Ɗú kelohin an wo'see caasamuncaa an: «Kaa laŋ kumuun ƀo'. Ɓaa
laŋ kumuun ƀo' ƀéeƀ hay kiƀayu ga waas.»
22 Ee mi wo''úu man: Ɓaa ayluk mooroomcinaa, gënin gari ya ƀayu waas.
Ɓaa ƀas mooroomci an "Fu enndii dara" ƀéeƀ, gënin gari ya ƀayu ga fíkíi
paanaa yaawúu'caa wiyaakwaa. Ɓaa wo''i an "Hafiigaraa líiffii" ƀéeƀ,
gënin gari ya jafu ga kiwiikaa safara.
23 Binaa book, ƀaa fu tuuk ki'e' Kooh sarah ga loteelaa, ee daama fu
níindísuk an mooroomfu amɗinndaa aylookaa,
24 foñaa sarahaa daama ga loteelaa. Kara, fu júwohnee na mooroomfu
paay. Lëehíraa, ƀoyka, fu eroh sarahaagaraa.
25 Binaa fu laakoh na ƀo', ɗú taam kilayohneenaa, gaawaa nari kijúwoh
ga waasaa. En ɗanaa ya tíkooraa ga yah atti'ohaa, yaama tíkkaa ga yah
ëlkëetaa, fu tëcu ga kasu.
26 Mi wo''úuka ee kayoh; fu meyohoo daama ee fu fayyii iñaa fu
laaki'tiɗa bi ga fíftínaa mëeñjohɗa.

Kiɗúk yaalfu wala ƀetifu fu faanuk na ƀo' yiliis

27 - Ɗú kelohin an wo'see an: «Kaa ɗúk yaalfu wala ƀetifu, fu faanuk na
ƀo' yiliis.»
28 Ee mi, mi wo''úu man: ƀaa fu malak ƀeti mooroomfu bi helfu tes
garinaa, fu ɗúkin ƀetifu, fu faanukka na ƀetifaama ga helfu.
29 Binaa en lak kuhaskaagaraa ñaabaa tahhaa kitum baakaaraa, luki-
taaja fu jafja di'úsaayí'. Iñaa gën garaaɗa wërí en kiñak ƀak wíinoo ga
faanfiigaraa loo faanfiigaraa tóohfa jafu ga safara.

30 Ee en lak yah-ñaabaagaraa tahhaa kitum baakaaraa, gúraawa,
fu jafwa di'úsaayí'. Iñaa gën garaaɗa wërí en kiñak ɓak wíinoo ga
faanfiigaraa loo faanfiigaraa tóohfa jafu ga safara.

Yéesu wo''a ga loo kifasi'

31 - Laakin iñaa wo'see an: «ɓaa fu foñ ɓetifunaa, eraari jikëyítjaa
teewoh an fu fasi'inndi.»
32 Wayee mi wo''úu an: ɓéeɓ ɓaa fu foñ ɓetifu, ee enndii an ya ɗúkkaa
hen faanukka na yaal yiliisaa, fu ekki ga kifaanuk na ɓo' yiliis. Ee ɓaa fu
pañ ɓetifaa fasi'u henaa, iñaa kiɗúk ɓetifu fu faanuk na ɓeti filiis.

Yéesu wo''a ga loo kiwaatuk

33 - Ɗú kelohin ɓan an wo'see caasamuncaa an: «Kaa waatuk sooy,
wayee iñaa fu waatukin kitum ga fíkíi Ha'mudiinaa, tumaari»;
34 wayee mi, mi wo''úu man: Kaa waatat hen dara. Enndii ga teekii
ɗook-Kooh, ndaga Kooh yuŋ daama kinguuruk.
35 Enndii ga teekii kakayfii ndaga Kooh tum da ditogaa' kotci. Enndii ga
teekii Yéerúsaleem, ndaga daama en teeraa buurii yiyaakyii.
36 Kaa waatuk ga hafiigaraa ndaga fu mínoo kiyaanaawi' wala
kisúusúusí' kufen jíinoo ga.
37 Wo'eenndúu en “Eheenaa”, enat “Ehee”. En ó'óonaa enat “ó'óo”. Iñaa
ɓaatuk ga ɓéeɓ, meyoh ga Seytaani.

Iñaa Yéesu jëgíroh ga loo ki'ëldúkɗa

38 - Ɗú kelohin wo'u an: “Kobot baam fayohsi baam”*;
39 wayee mi, wo''úu an: ɓo' tummbúu iñaa meskinaa, kaa ëldúkat.
Binaa ɓo' múttaa pa' ga ŋaamaagaraa ñaabaanaa, eraari wíinoowaa ɓan.
40 Binaa ɓo' waa'taa kiɓay waas kite' túrkaagaraanaa, íisɗaari ɓan
sibidooraa.
41 Binaa ɓo' gítínndaa kitíin gaaf cijúnninaa, tíidaa nari cijúnni-kanak.
42 Ɓo' kíimmbaanaa onaari, ee kaa saŋ kilúun ɓaa hayinndaa kilúuduk.

Yéesu nakoh kiwaa' ɓaa saŋngaa

43 - Ɗú kelohin wo'u an: «Waaraa ɓaa en fiiliifu, fu saŋ ɓaa waa'tii garaa
kihot»;
44 wayee mi, mi wo''úu an: Waarat ɓuwii waarussii garúu kihotɗa ee
ɓuwii hatallúu ga kipesɗa, ɗú kíimɗiɓa Kooh.
45 Ɗú tumkanaa, ɗú hay ki'en towutii Paamudiigarúu en ga ɗookɗa.
Ndaga nohiigari ya oninwa ɓuwii joffii na ɓuwii jofinɗa. Ya towi ga ɗook
ɓuwii júwinɗa na ɓuwii júɓpiiɗa.
46 Binaa en lak ɗú waa' ɓuwii waa'túuɗa rekaa, neehalii wiida wërí ɗú
laakan ga iñaama? Iñaama, bi ga juuticii sah tumsinndi.
47 En lak ɗú këñɗohi na ɓo''úu dogaa, ɗú tum ya daama yiyëkí'? Iñaama,
bi ga yiifa'cii tumsinndi.
48 Kon enat ɓuwaa matin, fodii dii Paammbúu yii ga ɗook matɗa.

6

Iñaa Yéesu wo' ga loo kisarahohɗa

---

* **5:38 5: 38** Yéesu ɓewaat wo'eenaa bídu ga Këyítfaa kifiiliimunkaa kuɗewaakaaɗa an: «kuhas na kuhas, sís na sís, yah na yah, kot na kot», ee waa' kiwo' an ki'ëldúk hídat na tooñaa fu tooñuɗa, hanat kiwëñ. Eksoot 21: 24; Léwítík 20: 40; Dëteronom 19: 21.

1 - Binaa ɗú en na kitum iñii Kooh nakohɗanaa, abukat ga kiheel kihotuk
bi tah ɗú tumika ga fíkíi ɓuwii ɓéeɓ. Enndiikanaa, ɗú laakanndii neehal
wíinoo ga Paammbúu yii ga ɗookɗa.
2 Kon binaa fu en na kisarah ɓaa laakoonaa kaa típ han, kiwaa' kiyéeguk,
fodaa daa ɓuwaa ɓíinoo jófjófɗuki tumsi ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa
na mbedicaa, kiheel ɓuwaa ndamɓa. Mi wo''úuka ee kayoh; ɓa laasin
neehalaagaɓa kumëeñí'.
3 Wayee fu, binaa fu en na kisarah ɓaa laakoonaa, yah-segaagaraa hanat
ki'ínoh iñaa yah-ñaabaagaraa tumɗa,
4 doonaa sarahaagaraa ɗaakuk, ee paamfu yii hotin ga iñaa ɗaakukinɗa,
hayyaaka ki'ík.
5 Ee binaa ɗú en na kikíim Koohaa, kaa madat na ɓuwii ɓíinoo
jófjófɗukiɗa. Ɓa waari kituuk ɓa kíimi Kooh ga ɗuuy jaangu-yaawúu'cii
na sal-waascii doonaa ɓéeɓ hotɓa. Mi wo''úuka ee kayoh; ɓa laasin
neehalaagaɓa kumëeñí'.
6 Wayee fu, fu en na kikíim Koohaa, aasaa túuyaagaraa wëñ kiɗaakuk
ga kaanfuɗa, fu laŋ halaa, fu kíim Paamudiigaraa. Ya yaa da, ga ɗekataa
wiɗaakukí'waama. En ɗanaa, Paamudiigaraa hotin ga iñaa ɗaakukinɗa
hayyaaka ki'ík.

Yéesu yëedí'ta ɓuwaa kikíim Kooh

7 - Binaa ɗú en na kikíim Koohaa kaa madat na yiifa'cii, ɗú am ga kiwo'
rek ɗú ínohoo kilëehí'. Ɓa fooŋ an ɓa yewin tiwo'aa Kooh tumi'ɓa iñaa
ɓa kíimɗa.
8 Kaa ëldúkohatɓa. Iñaa ɗú sooluk, balaa sah ɗú kíimmbi Kooh,
Paamudiigarúunaa, lak ya ínohinndi haat.
9 Kon ɗú jom kikíim Kooh anee:
«Paammbíi yii ga ɗookɗa,
ɓéeɓ ɓuwii ínohat kisela'kii teekiigaraa,
10 Nguuriigaraa le'at dii,
Iñaa fu waa'ɗa laakat ga kakay,
fodaa ka laak ga ɗookɗa.
11 Onaaríi iñaa ɗí jom kiñam ga besii watiɗa.
12 Bayalaaríi baakaa'cii ɗí tumiɗa,
fodaa ɗí ɓan, ɗí bayalin ɓuwaa tooñnjíiɗa.
13 Ee kaa íissíi ɗí keen ga fí' Seytaani,
wayee músalaaríi ga sépí'í'-ga-nofii,
[ndaga fu yërí laak kinguuruk,
fu yërí laak kimín, fu yërí laak ndam, bi taa'.
Aameen]*.»
14 En ki'enaa, binaa ɗú bayal ɓuwii iñcii ɓa tooñirúuɗanaa, Paammbúu
yii ga ɗookɗa hayyúu kibayal ɓan.
15 Wayee binaa ɗú bayallii ɓuwiinaa, Paammbúu yii ga ɗookɗa ɓan
bayaloorúu baakaa'ciigarúu.

Yéesu wo' ga loo ki'oo'

16 - Binaa ɗú en na ki'ooraa, kaa súuñɗukat fodii dii ɓuwii jófjófɗuki
tumsiɗa: ɓa api faancaagaɓa kiteeɓ ɓuwaa ɓéeɓ an ɓa oorin. Mi wo''úuka
ee kayoh; ɓa laasin neehalaagaɓa kumëeñí'.
17 Wayee fu, binaa fu en na ki'ooraa, sëmúluka bi set, fu la'koleñ
hafaagaraa,

---

* **6:13 6: 13** Lóogísohcii ɗeɓɗa laakoo wo'eencii ga ɗuuy hëlí-júɓciiɗa

18 doonaa fu teewoo ɓuwaa an fu en na ki'oo'. Paamudiigaraa hotin
ga iñaa ɗaakukinɗa doŋ ínohanka. Ee Paamudiigaraa hotin ga iñaa
ɗaakukinɗa hayyaaka ki'ík.

Heelat kilaak alalaa ga ɗookɗa
(Lúkkaa 12: 33-34)

19 - Kaa nëgírohɗat haffúu alal ga ëldúna. Dii, maasoh na homaak
míninwa kilaas, yasohwa, ee lokcii mínin kihay pook kaan, ɓayuwa.
20 Namat kinëgírohi' haffúu alal ga ɗook, daa maasoh na homaak
mínsoowa kiyasoh ee lokcii mínsoo kihay, pooku kaan, ɓa ɓaywa.
21 En ki'enaa, daa alalfu enoh ɓéeɓ, keeñfu waa da ɓan.

Kuhas, lampu ga faan

22 - Kuhas kërí en lampii faanfii. Kon binaa dara enndii na kuhasfunaa,
faanfaagaraa tóohfa yah ga lee'laat.
23 Wayee binaa tuhastaagaraa mesikaa, faanfaagaraa ɓéeɓfa en ga ñúus.
Kon binaa lee'laatii en garaaɗa ñúusaa, waama ñúus hídan na kitërúus!

Yéesu nakoh ki'óoluk Kooh

24 - Ken mínoo kisúrga'uk ga ha'-kaan ɓanak. Faw fu saŋ yíinoo, fu waa'
yaa tesɗa; wala fu taabuk yíinoo, fu foñluk yaa tesɗa. Ɗú mínoo ki'atukoh
kitop Kooh na kitop hëelís.
25 - Iñaama tah mi wo''úu an: kaa ɓítukat ga ñamahaa [wala anahaa] ɗú
laakan sooli kipesoh wala yëerícaa ɗú laak sooli ki'ekuk ga faanndúuɗa.
Ndaga kipes kërí wëñ kilaak solu ñamah ee faan fërí wëñ yëerí kilaak solu.
Enndii ɗee?
26 Malkat ga selii púdiɗa. Ɓa sokoo, ɓa píikoo, ɓa laakoo dap, ee
Paammbúu yii ga ɗookɗa yii ñëmí'ɓa. Enndii ɗú wëñ selii púdiɗa kilaak
solu fúufe?
27 Ɓii yiida garúu mín kiɓaat iñaa hín na siñdaa jokon ga kipesci, bi ya
ɓítuki ga coonucaagari?
28 Kon iñii tahhúu kiɓítuk ya ga iñcaa ɗú ekukan? Malkat ga pëegíi-
nduhumfii fimórí'fii ga ëgíriiɗa na ga dii fa kolukiɗa: fa lëgëyoo, fa foliloo.
29 Wayee mi wo''úuka, bi ga buu' Salomon na alalaagari tóoh, ya ekukkii
kúltícaa hín kimo' na wíinoo ga pëegíi-nduhumcii.
30 En lak Kooh yërí mórí' fodaama pëegíi-nduhumfii fimórí'fii ga ëgírii
wati, ee kuwisaa fa yah kijafu ga kiwii doŋɗanaa, wëñaa ga, ɗú ga
kihaffúu, ya ekoorúu bi jofe? Ngëmiigarúu daal dooyyii!
31 Kon kaa ɓítukat rek ga kiheel iñaa ɗú ñaman, na iñaa ɗú anan, na
iñaa ɗú ekukan.
32 Ɓéeɓ iñcuma ɓuwii ga ëldúna ee ínohsoo Koohɗa ɓërí tumi lëgëy
kiheelca. Wayee, Paammbúu yii ga ɗookɗa ínohin an ɗú laakin sooli gaca.
33 Namat kiɗeɓ kiheel Nguurii [Kooh] na kitum iñaa ya nakohɗa. Ee
iñaa tes ɗú laak sooli gaɗa, Kooh hayyúuri ki'e'.
34 Kuwis hanattúu kiɓít. Kuwis hay kihëwí' hafwa, ndaga besaa en ɓéeɓ
coonufaa gaɗa dooyin ga.

7

Yéesu wo''a an ken hanat ki'atti' mooroomci
(Lúkkaa 6: 37-38,41-42)

1 - Kaa atti'at ken, en ɗanaa Kooh atti'oorúu.
2 En ki'enaa, Kooh atti'anndúu fodaa ɗú atti'i ɓimooroommbúuɗa. Ee
nataa ɗú natoh ɓuwiiɗa, wërí ɗú natohohsan.

3 Iñii tah ya fu malaki ƀolaa en ga kuhaskaa mooroomfu, ee fu mínoo
sah kimalaksukoh dúuñii ga kuhaskiigaraaɗa.
4 Fu yii fu ƀay dúuñ ga kuhaskiigaraaɗa, fu mín na kiwo' mooroomfu
an: «Ísa mi nísí'taa ƀolii en ga kuhaskiigaraaɗa»?
5 Fu yii fu jófjófɗuki ga fíkíi ƀuwiiɗa, ɗewaa kinís dúuñii ga kuhaski-
igaraaɗa, en ɗanaa fu hay kihot dijófí' bi fu mín kinís ƀolaa ga kuhaskaa
mooroomfuɗa.
6 Kaa jafɗat baaycaa iñaa setin ga fíkíi Kooh enndiikanaa ƀa mínin
kimëeñsuk ga ɗookkúu ɗowussúu. Ee ƀan kaa weesat siimii-pemiciigarúu
ga fíkíi mbaamcii, enndiikanaa, ƀa yahca kitogisoh doŋ.

Kíimat, heelat, fëekírat, Kooh hayyúu kitaas
(Lúkkaa 11: 5-13)

7 - Kíimat, Kooh hayyúu ki'on. Heelat, ɗú hay kihot. Fëekírat, ɗú hay
kilëgísɗu.
8 En ki'enaa, ƀaa kíim ƀéeƀ, onu; ƀaa heel ƀéeƀ, hot; ee ƀaa fëekí' ƀéeƀ,
hay kilëgísɗu.
9 Ɓii yiida garúu eran kowukaagari atoh binaa ka kíimmbi mbúurúnaa?
10 Wala ya e'ka goŋ binaa ka kíimmbi jënaa?
11 Kon dii ɗú hín kibonɗa, en lak ɗú ƀërí mín ki'on towutaagarúu
enaama cijófíraa, wëñaa ga Paammbúu yii ga ɗookɗa. Ɓuwaa kíimmbi
enaama cijófí'ɗa, ya onooƀacane?
12 Kon ƀéeƀ iñaa ɗú waa' ƀimooroommbúu tumi'túunaa, ɗú ƀan
tumɗatƀari. Waasii Móyíis na iñcaa sëldíiga-Koohcaa wo'ɗa, nakohu
iñaama.

Halcaa kanakcaa
(Lúkkaa 13: 24)

13 - Aasohat halaa wiyínwaa. En ki'enaa, halaa ëewdoh ƀo' ga
kisaŋku'ɗa agin, ee waasaa aaw gaɗa newin kitaaboh*. Yewinin ƀuwaa
taam ga waasaama.
14 Wayee halaa ëewdoh ƀo' ga kipeskaa leehoo taa'ɗa hatin, ee waasaa
aaw gaɗa newoo kitaaboh. Yewinndii ƀuwaa mínwa kihot.

Kedik ínohsohsi ga towutaa ka límɗa
(Lúkkaa 6: 43-44)

15 - Watukat haffúu ga ƀuwii tík hafƀa ƀisëldíiga-Kooh ee lak sabohɗa.
Ɓa hay garúunaa, ƀa teewoh kiɗooy en fan baal, ee lak ga ɗuuy
keeñcaagaƀa, ƀa iñcaa ƀigumuu ƀisóotí'.
16 Ɓú ínohsohanƀa ga tumeencaagaƀa. Ɓo' mínan na kiƀeen kowu reseŋ
ga pëegíi-ñaawaaƀ wala kowu een ga ka'ka'?
17 Kedik kijófí'kaa en ƀéeƀ límí towu timórí', wayee kedikkaa ɗúukoolin
límí towutaa moroo.
18 Kedikkaa jofin mínoo kilím towutaa moroo, ee kedikkaa ɗúukoolin
mínoo kilím towu timórí'.
19 Kedikkaa límmbii towu tijófí' ƀéeƀ, hay kigúru, jafu ga kiwii.
20 Kon fodaama, ƀuwaa tík hafƀa ƀisëldíiga-Kooh ee lak sabohɗa, ɗú
ínohsohanƀa ga tumeencaagaƀa.

Ɓuwaa en tëelíbée kayoh-kayohɗa

21 - Enndii an ƀéeƀ ƀuwii ƀayiroo «*Ha'mudii, Ha'mudiiɗa» ƀërí aasan
ga Nguuraa Kooh ga ɗookɗa; ƀii tumi iñii Paammboo yii ga ɗook waa'ɗa
ƀërí yah ki'aas.

---

* **7:13 7: 13** Ga Këyítcaa ciɗewaacaa laakin ƀaa bín an: «waasaa ëewdoh ƀo' ga kikaanɗa agin ee newin kitaaboh.»

22 Besaa Kooh yah ki'atti'oh ƀuwii le' bëríinaa, hay kiyewin ƀuwaa wo'anndoo an: «Ha'mudii, Ha'mudii, man ɗí yéegalohee wo'eenaa Kooh ga teekiigaraa. Ɗí kaalla raƀcaa abee ƀuwaaɗa ga teekiigaraa. Ɗí tummba kíntaan ciyewin ga teekiigaraa!»
23 Wayee mi hayƀa kilof an:
- Mi mosoorúu ki'ínoh, úsaayattoo, ɗú ƀii ɗú meerin kitum iñaa joffiiɗa.

Kaancaa kanakcaa
24 - Kon ƀéeƀ ƀaa keloh wo'eenii mi meyoh kiwo'ɗa, ee ya taabukiwa ga tumeencaagarinaa, hay kimëdírohu na ƀo' yiñëeñí' yaa tawah kaanci ga atoh.
25 Toƀ wiyewin keennda bi ƀaalcaa líiffa. Wambalaa na uurisaa tapukka ga kaanfaama, fa ƀú'tii ndaga fa yípsee ga atoh.
26 Wayee ƀéeƀ ƀaa keloh wo'eenii mi meyoh kiwo'ɗa, ee ya taabukkiiwa ga tumeencaagarinaa, hay kimëdírohu na ƀo' yiñëkí'-hel yaa tawah kaanci ga ɗook koleñ.
27 Toƀ wiyewin keennda bi ƀaalcaa líiffa, wambalaa na uurisaa tapukka ga kaanfaama, fa ƀú'ta, ƀéeƀfa tassa tasar.
28 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' iñcaama, ƀéeƀ ƀuwaa waaru'ussa ga jëgírohaagari.
29 En ki'enaa, ya madéeríi na jëgíroh-waascaa. Ndaga ya en kijëgírohaa, ya yërëmoo wo'eenci.

8

Yéesu wëkí'ta ƀaa ƀay ɗúukool-gaana
(Marka 1: 40-45; Lúkkaa 5: 12-16)
1 Daa Yéesu yoosukee jaŋjagaa, mbooloo wiyaak taabukkari.
2 Laakka ƀaa ƀay ɗúukool-gaana, ya deeyca gari, yí''a ga fíkíici, wo''ari an:
- Ha'mudii, fu waa'kanaa, fu míninndoo kiwëkí'*.
3 Yéesu lëríssa yahaagari, le''a ga ƀaa, wo''ari an:
- Mi waarinka, waka! Ga saasi, ƀaa wakka ga ɗúukool-gaanaa.
4 Lëehí'ta Yéesu wo''ari an:
- Abukaa ga kiwo' ƀo' iñii mi tumi'taaɗa, wayee kara, fu teewohnee haffu ga sarahohaa, ee fu tum sarahaa Móyíis nakoh ga kisetkiigaraaɗa. En ɗanaa, iñaama hay kiteeƀ ƀéeƀ an fu setin✡.

Yéesu wëkí'ta súrgaa soldaaraa yiyaakyaa
(Lúkkaa 7: 1-10)
5 Lak Yéesu yaa aas teeraa Kafarnawom, soldaa', yaa kuliyuki ƀo' ƀitéemée' ga heñ, deeyca gari, kíimmbari
6 an:
- Kiyaakii, súrgaagoo ɗúukoolin bi mínoo kikoluk, yaa faanukka ga kaan ee sodin lool.
7 Yéesu wo''ari an:
- Mi hay kika', mi wëkí'ti.
8 Ɓaa wo''a Yéesu an:
- Ha'mudii, joobinndoo fu aas Kaanndoo, wayee wo'aa wo'een wíinoo rek, súrgaagoo wak.

---

* **8:2 8: 2** Fu mínndoo kiwëkí': wo'u an: «Fu mínndoo kisétí'». Ɗúukool-gaana ga baahaa yaawúu'caa enee ɗúukoolaa hoonohi ɗúukoolíraa kideey ƀuwaa. Ɓaa wak ganaa man na ya sétí'siru ga yen yisépí'í'. ✡ **8:4 8: 4** Malkat Léwítík 14: 2-32.

9 Mi ga kihaffoo, mi laakin ɓuwaa hanohhoo ɗook, ee mi laakin
soldaa'caa hanohussoo kakay. Binaa mi wo' yii an karanaa, ya ka'; mi
wo' yíinoo an hayanaa, ya hay; ee binaa mi wo' súrgaagoo an tumaa iñii
yiinaa, ya tummbi.
10 Daa Yéesu kelohee wo'eencaama, ya waaru''a ga soldaaraa yiyaakyaa.
Ya wo''a ɓuwaa taabukeeriɗa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ga ɓu-Isarayeel, mi mossii kihot ken ɓaa laak
ngëmaa hín na wii garoo.
11 Ee mi wo''úu an ɓo' ɓiyewin hay kimeyohu meyaa'-noh na aasaa'-noh,
ɓa bok kanu na Abaraham, Ísaak na Yakoop ga Nguurii yii ga ɗookɗa.
12 Wayee ɓuwaa jomee ki'aas ga Nguurii yii ga ɗookɗa hay kijafu ga fooh
ga ñúusaa, daa kikodukoh na ki'úñoh sís yah kilaakɗa.
13 Lëehí'ta Yéesu wo''a soldaaraa yiyaakyaa an:
- Tíida fu yee kaanfu, ka laakohat fodum fu gëmkaɗa. Ga wahtaama
siiy, súrgaa soldaaraa wakka peleŋ.

Yéesu wëkí'ta payam Simoŋ na ɓiɓo' ɓiyewin ɓiliis
(Marka 1: 29-34; Lúkkaa 4: 38-41)

14 Waa ennda ɗa, Yéesu ka'ta kaan Pee', ya laak payam Pee' yiɓeti yii ga
ɗook fayaaŋ, ɗúukoolin ee faanfaa tamin jír.
15 Yéesu ammbari ga yah, tamohlaataa faanfaa dalla kiyím, lëehí'ta ya
kolukka, ya aawwa kitoputu' Yéesu.
16 Ga noh-soosaa, Yéesu haydohɗussa ɓiɓo' ɓiyewin ɓaa raɓ am. Ya
kaalla raɓcaa na doolaa wo'eenaagari ee ya wëkí'ta ɗúukoolí'caa ɓéeɓba.
17 Fodaama, iñaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa matta. Ya wo'ee an:
«Ya ɓewin ga hafci coonuciigaruu, ya koorukin ɗúukoolciigaruu.»

Ɓuwaa waa' kitaabuk Yéesuɗa
(Lúkkaa 9: 57-62)

18 Daa Yéesu hotee mbooloomaa wíilinndi, ya ebilla tëelíbéecaagari an:
- Ɓu paafat ɓakii giiyii hanoh gaaɗa.
19 Laakka jëgíroh-waasaa deey gari, wo''ari an:
- Jëgírohii, daa fu yah tóoh, mi hayyaa kitaabuk.
20 Yéesu wo''ari an:
- Tílcii laakuunun ɗúl ee selcii ga asamaanɗa laakuunun taal, wayee
Kowukii ɓii laakoo daa ka leeman hafiigari.
21 Ɓo' yiliis ga tëelíbéecaagari wo''ari an:
- Ha'mudii, onaaroo paay mi ka' ki'acnee paammboo.
22 Wayee Yéesu wo''ari an:
- Taabukaaroo, fu íis ɓuwaa kaaninɗa ɓa ac ɓuwaagaɓa kaanɗa.

Yéesu tuuki'ta uuris wiyaak
(Marka 4: 34-41; Lúkkaa 8: 22-25)

23 Lëehí'ta Yéesu aassa ga gaal-loocaa, tëelíbéecaagari taabussa nari.
24 Uuris wiyaak dalla kiyíp ga giiyaa bi dúuscaa caa yah ki'úul gaal-
loocaa. Wiima lak Yéesu yii neeh.
25 Tëelíbéecaa hayussa gari, yúudussari na tifiip an:
- Ha'mudii, somaarii, kikaankii kii hayyuu!
26 Yéesu wo''aɓa an:
- Iñii tahhúu ya kiniik hínɗa? Ɓú daal ngëmiigarúu yëgíssii!
Waa ennda ɗa, ya kolukka, gëtta uurisaa na giiyaa, tóoh ennda selew.
27 Ɓa jaahli''a lool, ɓa ɓaa wo' an:

- Moo ɓii yii yërí en ɓa bi uurisii sah na giiyii tumsi ga iñaa ya nakohɗa?✡

Yéesu wëkí'ta ɓo' ɓanak ɓaa raɓ am
(Marka 5: 1-20; Lúkkaa 8: 26-39)

28 Ga waa Yéesu le''a ɓakaa giiyaa Gëlílée hanoh gaa, ga kúlkaa
Gadaraaɗa, ɓo' ɓanak ɓaa raɓ am, meyohussa ga loycaa†, gú'ɗukohussari.
Ɓuwaama namee kisoot hen bi ken kaañéeríi kikooroh waasaa waama.
29 Ɓa aawwa kifiip an:
- Fu naríi ya, fu Kowukii Kooh! Kitummbíi iñaa meskin haydohhaa dii
ee wahtii le''ii duume?
30 Wiima lak ga disam di'úsaayí' laakin yop-mbaam-parki wiyaak waa
en na kiníiru daama.
31 Raɓcaa am ɓuwaaɗa kíimussa Yéesu an:
- En an fu yahhíi kikaal ɗí meyoh ga ɓuwii ɓiinaa, ekaaríi ga yop-
mbaamaa wúunee!
32 Yéesu wo''aɓa an:
- Tíidat ɗú aas gaɓa!
Raɓcaa meyohussa ga ɓuwaa, aasussa ga mbaamcaa. Ga saasi ɓéeɓ
yopaa írkísukohha ɗook janjagaa, wa keennda ga giiyaa, wa muu'ta.
33 Ɓuwaa níi'see yopaaɗa núpussa, aasussa teeraa, ɓa ɓéestí'ta tóoh
iñaa laakɗa, na iñaa dal ɓuwaa ɓanakɓaa raɓcaa abeeɗa.
34 Waa ennda ɗa, ɓéeɓ ɓu-teeraa meyussa kigú'ɗukohnee Yéesu. Daa
ɓa hoteeri, ɓa kíimmbari ya mey gohaagaɓa.

9

Yéesu wëkí'ta ɓaa lafañin
(Marka 2: 1-12; Lúkkaa 5: 17-26)

1 Waa ennda ɗa, Yéesu aassa gaal-loocaa, ya húusissa giiyaa Gëlílée, ya
ɓoyukka teeraa ya dëkohɗa.
2 Daama ya haydohɗussa ɓaa lafañin ee faanuk ga ɗook gatan. Daa
Yéesu hotee ngëmaagaɓa waama, ya wo''a lafañaa an:
- Yaal, helfu dalat, baakaa'cumgaraa bayaluununndaa.
3 Jëgíroh-waascaa ɓaa wo' ga ɗuuyɓa an:
- Ɓii yii ɓasin Kooh!
4 Wayee Yéesu ínohha iñaa en ga helcaagaɓa, wo''aɓa an:
- Iñii tah ya ɗú laak halaatcum cibóní'cuma ga helciigarúu?
5 Kon iñii yiida wëñ kiyooɓ kiwo' lafañii? Kiwo''i an «Baakaa'cumgaraa
bayaluununndaanoo», kiwo''i an «Kolka fu tíin»?
6 Wayee bi ɗú ínoh an ga ëldúna Kowukii ɓii onuunun kibayal
baakaaraa, malkat:
Ya wo''a lafañaa an:
- Kolka, ɓewaa gataniigaraa, fu yee kaanfu!
7 Ɓaa kolukka, yaa yah kaanci.
8 Daa ɓuwaa hotee iñaama, ɓa dalla kitíit, ɓa ɓaa ndam Koohyii on ɓo'-
súusúus kimín kitum iñaa hínɗa kiyakɗa.

Yéesu ɓayya Mëccëe
(Mëccëe 2: 13-17; Lúkkaa 5: 27-32)

9 Yéesu meyca, yaa yah. Ya hotta ɓaa teeku Mëccëe, yugin ga daa ɓuwaa
fayohi juutiɗa. Yéesu wo''ari an:
- Taabukaaroo!

✡ **8:27 8: 27** Mëdírohat na Kañcaa 65: 8; 89: 10; 107: 23-32. † **8:28 8: 28** Loycaa waama, ga iñaa wëñ kiyewinɗa, tumsee ga atohaa ɓayin noŋ wala acu ga ɗuuy atoh ciyaak.

Mëccëe kolukka yaa taabuk Yéesu.
10 Laakka bes, Yéesu yuŋnga kiñam ga kaan Mëccëe. Juuti ɓiyewin
na ɓiɓo' ɓiliis ɓibóní', hayussa, bokussa na Yéesu kanu, ya na
tëelíbéecaagari.
11 Fërísiyeeŋcaa hotussa iñaama, wo'ussa tëelíbéecaa Yéesu an:
- Iñii tah ya jëgírohiirúu bok kiñam na juuticii na ɓuwii ɓibóní'ɓii ɓii?
12 Wayee Yéesu kelohhaɓa, loffaɓa an:
- Ɓuwii dara gaa naɓaɗa enndii ɓa laak sooli ga payoh, wayee ɓuwii
ɗúukoolɗa ɓërí laak sooli ga.
13 Karat, ɗú heel ki'ínoh iñaa wo'eenii wii waa' kiwo'ɗa: «yërmaandi
wëñnjoo kineɓloh kisarahoh júu'»✡, ndaga mi hayyii ëldúna kiɓay ɓuwii
tík hafɓa ɓiɓo' ɓijúwí'ɗa, wayee mi hay kiɓay ha'-baakaa'cii.

Yéesu wo''a ga loo ki'oo'
(Marka 2: 18-22; Lúkkaa 5: 33-39)

14 Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa Saŋ hayussa ga Yéesu, ɓa meekissari an:
- Iñii tah ya ɗí na Fërísiyeeŋcii ɗí oori ee tëelíbéeciigaraa oo'soo?
15 Yéesu loffaɓa an:
- Ɓedohcaa ha'-kílookkaa, mínan na ki'en keeñɓa newoo ee lak ha'-
kílookkaa yaa naɓa? Wayee bes waa hay, waa ha'-kílookkaa hay kiɓewohu
ga leelooɓa; le' bëríinaa, tëelíbéeciigoo hay kidalu ki'oo'.
16 Ken daafoo píis wi'as ga líil-kúltí, ndaga píisaa wi'aswaa hay kiɓaydoh
yen ga líil-kúltaa, wa tum ɗaraa wëñ kiyak.
17 Ee ken tumoo biiñ* wi'as ga mbúus-oncaa maañin. Enndiikanaa
biiñaa lúudaa, mbúuscaa pook, biiñaa aamuk, mbúuscaa yasukoh. Biiñ
wi'as kay tumsi ga mbúus-on ci'as, en ɗanaa ca ɓéeɓca ca mín kimaañ.

Kowu ɓaa kuliyuk ga jaangu-yaawúuraaɗa na Ɓetifaa le'ee ga Yéesuɗa.
(Marka 5: 21-43; Lúkkaa 8: 40-56)

18 Lak Yéesu yaa lís kiwo' fodaama, ɓo' yaa kuliyuk ga yaawúu'caa
hayya, yí''a ga fíkíici, wo''ari an:
- Kowuroo kiɓeti han kikaan diima-diima, wayee hay fu tíkki yahciigaraa
ee ka hay kipesis.
19 Yéesu kolukka, yaa yah na ɓaa, ya taammba na tëelíbéecaagari.
20 Laakka ɓetifaa daanee kimeydoh ñíf rek iñaa le'in tíkíis tidaaŋkaah
na tanak; fa koorohha fenoo, le''a ga pawaa kúltífaa Yéesu,
21 ndaga fa wo'ee ga helci an: «Binaa mi le' rek ga kúltífaagarinaa, mi
hay kiwak.»
22 Yéesu heelukka, hottari, wo''ari an:
- Jowu, helfu dalat, ndaga ngëmumgaraa wëkɗinndaa. Ga wahtaama
sii' ɓetifaa wakka.
23 Yéesu le''a kaan ɓaa yaama kuliyuk ga yaawúu'caaɗa, ya hotta
mbiiwohcaa†, ee lak coowaa ɓan ɗúukin pút ga mbooloomaa, ya wo''aɓa
an:
24 - Meyat fooh! Ku'oomaa-jowukii kaanndii, ja en na kineeh rek. Daama,
ɓuwaa ɓaa ciiɓsukki.
25 Ɓuwaa meydohussa fooh, lëehí'ta Yéesu aassa túuyaa. Ya ammba
yahaa ku'oomaa-jowukaa, ja kolukka.
26 Iñaa hew yaama síwwa ga ɗuuy gohaama ɓéeɓwa.

Yéesu wëkí'ta búumí' ɓanak

✡ **9:13 9: 13** Malkat Osee 6: 6. * **9:17 9: 17** *Biiñ wi'as* Biiñ enee anahaa yaawúu'caa mee'see ki'an ee meyoh ga kowu reseŋ. † **9:23 9: 23** *Mbiiwohcaa* ɓa bok ga típohcaa daanee kiɓayu ga hew loy. Ɓa taabi na ɓeti-looyohcaa kihúmbal loycaa.

27 Yéesu meyohha daama, ya yaa yah. Laakka búumí' ɓanak ɓaa taabukki ee ɓa ɓaa fiip an:
- Kucaasamunkii Dëwít, yërëmaaríi!
28 Ga waa Yéesu le''a kaanfaa, búumí'caa hayussa gari, ya meekissaɓa an:
- Ɗú gëmin an mi mínin kitum iñii ɗú kíimmbooɗane?
Ɓa taassa an:
- Ee, Ha'mudii, fu míninka.
29 Yéesu dalla kile' ga tuhastaagaɓa, wo''a an:
- Iñii ɗú kíimɗa laakat fodii ɗú gëmkaɗa.
30 Tuhastaagaɓa dalla kilëgísuk, ɓa ɓaa hot. Lëehí'ta Yéesu gëttaɓa, wo''aɓa an:
- Watukat! Ken hanatka kiyéeŋ!
31 Wayee daa ɓuwaa meyee, ɓa síwi'ta teekaa Yéesu ga gohaama ɓéeɓwa.

Yéesu wëkí'ta ɓaa luuɓ hen
(Lúkkaa 11: 14-15)

32 Ga wahtaa búumí'caama meyu kiyahɗa, Yéesu haydohɗussa ɓaa raɓ am, luuɓlukohhari.
33 Yéesu kaalla rawaa, luuwaa aawwa kiwo'. Ɓuwaa waaru''a ga lool, ɓa ɓaa wo' an:
- Iñaa man na yii, ken mosoori kihot ga Isarayeel.
34 Wayee Fërísiyeeŋcaa ɓa wo'ee an:
- Buurii raɓcii, yërí onndi dooli kikaal raɓcii ga ɓuwii.

Yéesu laakka yërmaandi ga mbooloomaa
(Marka 6: 6,34; Lúkkaa 10: 2)

35 Yéesu yaa wíil ɓéeɓ teerucaa na dëk-kawcaa, ya yaa jëgíroh ga jaangu-yaawúu'caa, ya yaa jangat ga loo Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Nguuraa Koohɗa. Ya yaa wëkí' ɗúukoolcaa ɓuwaa ɓéeɓca na ɓéeɓ iñcaa mesik ɓuwaaɗa.
36 Daa Yéesu hotee mbooloomaa enin nërëm ndaga coonu en fan baalcaa laaksoo níiroh, ya laakka yërmaandi wiyaak gaɓa.
37 Ya dalla kiwo' tëelíbéecaagari an:
- Píikii yewinin ee píikohcii caakussii.
38 Kon kíimat ha'-píikii ya ɓaat kiwosoh ɓilëgëyoh ga píikiigari.

10

Yéesu ɓayya apotaa'caagari

1 Waa ennda ɗa, Yéesu ɓayya tëelíbéecaagari ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa, ya onndaɓa dooli kimín kikaal raɓ ga ɓuwaa na kiwëkí' ɗúukoolcaa ɓuwaa ɓéeɓca na ɓéeɓ iñaa mesik ɓuwaaɗa.
2 Teekcii apotaa'cii ɓidaaŋkaah na ɓanakɓii cërí cii: yaa ɗeɓɗa, Simoŋ yaa ɓaysi Pee'ɗa, na Andari këmëeŋkíci, towutaa Sebedee: Saak* na Saŋ këmëeŋkíci,
3 Filiip na Bartulëmíi, Toomaa na Mëccëe juutaa, Saak kowukaa Alfee, na Tadee,
4 Simoŋ selootaa†, na Yúdaa Iskariyot yaa onan Yéesu bíiŋɗa.

Yéesu wossa apotaa'caagari ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa

---

* **10:2 10: 2** *Saak* teekaa Yakoobos (Yakoop) wërí enee ga wo'eenaa yaawúu'caa. Malkat ɓan ga gúrís 10: 3. † **10:4 10: 4** *Selootaa* wo'eenaa dakantilohu ga Simoŋɗa wërí e'see lagaa yaawúu'caa waa'see kilaak hafɓaɗa. Ɓa daanee kiheñoh ɓu-Room ee ɓa tookéeríi kifay buu' Sesaa' lempu na ciliis. Malkat ɓan Tum 1: 13.

5 Ɓuwaa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaama ɓërí Yéesu wosee, ya dígallaɓa an:
- Kaa karat gohcaa ɓuwaa enussii yaawúu' dëkohɗa ee kaa aasat teerucaa ga kúlkaa Samaríiɗa.
6 Namat kika' ga ɓuwaa ga heetaa Isarayeel múuyuunun fodii ɓibaalɗa.
7 Daa ɗú kooroh ɓéeɓ, yéegalohat an: «*Nguurii yii ga ɗookɗa deeyin, wii dii!»
8 Wëkɗat ɗúukoolí'caa, mílísɗat ɓuwaa kaaninɗa, sétírat ɓuwaa gaana'inɗa, kaalat raɓcaa ga ɓuwaa. Ɓú onuunun ee ɗú meekisohussii dara ga, onohat ɓan ee kaa meekisohat dara ga.
9 Kaa ɓaydohat dara ga poossúu, enndii wúrúus, enndii hëelís, enndii përëm.
10 Kaa ɓaydohat dara ga ɓaawaagarúu, enndii hëmbu, enndii kúltí fisúmíyukaah, enndii ñafa', enndii doo', ndaga lëgëyohaa en ɓéeɓ jomin kiñam✡.
11 Dëk-teeru wala dëk-kawaa ɗú mín ki'aas ɓéeɓ, meekisohat ati laakin ɓo' yilëekí'-haf yaa mínndúu kitook ga kaanci; ɗú dal ga kaanfaama bi ga daa ɗú kolukohan da.
12 Ɓú en na ki'aas kaanfaanaa, këñɗat ɓu-kaanfaa an: «Jam namohat narúu!»
13 Binaa ɓuwaa dëk ga kaanfaama tookussúunaa, jamaa ɗú kíimɗa yoosukat gaɓa, wayee ɓa tookkiirúunaa jamaa ɗú kíimɗa ɓoykat garúu.
14 Ee kaan wala teeraa ɗú aasoh, binaa ɗú tookussii da ee wo'eenndúu súkúrukussiinaa, meyohat kaanfaama wala teeraama, ɗú përtuk pëndëlaa ga kotcaagarúuɗa.
15 Mi wo''úuka ee kayoh; besaa yah ki'atti'ohuɗa le'aa, ɓu-dëkaa Sodom na Gomoo' ɓërí tani'an ɓu-dëkaawaama atti'.

Coonucaa sek tëelíbéecaa Yéesuɗa
(Marka 13: 7-13; Lúkkaa 21: 12-17)

16 - Súkúrukat, mi yii wossúu fodii ɓibaal ga leeloo ɓigumuu. Kon taabat na kiteey fodii goŋ ee ɗú lewet fodii ho'.
17 Watukat haffúu ga ɓo'-súusúus, ndaga ɓa hayyúu kiɓay paancaa ee ɓa hayyúu kitíp laawoo ga ɗuuy jaangucaagaɓa.
18 Ɓú hay kiɓayu ga fíkíi gúwernëe'caa na ga fíkíi buu'caa ndaga teekiigoo. En ɗanaa, ɗú en seedi ga fíkíiɓa na fíkíi ɓéeɓ heetcii ga ëldúnaɗa.
19 Binaa ɗú ɓayu paancaanaa, helciigarúu dalat ga daa ɗú wo'anɗa na iñaa ɗú yah kiwo'ɗa. Iñcaa ɗú yah kiwo'ɗa, ɗú e'sanca ga wahtaama siiy.
20 En ki'enaa, enndii ɗú ɓërí yah kiwo' wayee Helii meyoh ga Paammbúuɗa yërí yah kiwo' kooroh túuwtiigarúu.
21 Yaakmun hay ki'eroh këmëeŋkíci ya tíku kikaan. Paamun hay ki'eroh kowuci ka tíku kikaan. Oomaacaa hay kiɓeɓku keenu ga ɗook paamɓa na eewɓa, aplukɓa.
22 Mi hay kitah bi ɓo' ɓiyewin hayyúu kisagu. Wayee ɓaa fu guu'guuluk bi ga daa tóoh leehanaa, fu yaama fu hay kimúc.
23 Teeraa ɗú ka', ɗú hatalu ga kipessúu daamanaa, núpat, ɗú ka' teeru wiliis. Mi wo''úuka ee kayoh; ɗú lëehɗoo kiwíil teerucii ga Isarayeelɗa ee Kowukii ɓii hayyii.
24 Tëelíbée mínoo kipaaf ɓaa jëgí'tiɗa ee súrga mínoo kipaaf ha'-kaanci.

✡ **10:10 10: 10** Malkat 1 Korenti 9: 4; 1 Tímotée 5: 17-18.

25 Tëelíbée heelat kiman na ƀaa jëgí'tiɗa rek ee súrga heelat kiman na
ha'-kaanci rek. En lak ha'-kaadii yërí ƀa ƀay Belsebulaa‡, wëñaa ga ƀu-
kaanci, ƀa ƀaysan na?

Ɓaa cal kiniikɗa

26 - Kon kaa niikat ken. Ndaga laakkii iñaa mín kiɗaakuk bi hotukoo ee
laakkii iñaa ƀo' mín kiɗaak bi meydohsoo faŋ.
27 Iñaa mi wo''úu ga wek, ƀéestíratti ga noh taŋ ee iñaa ɗú mëedíru,
yéegalohatti ga leeloo paancaa.
28 Kaa niikat ƀuwaa mínu ki'ap faan ee mínsoo ki'ap fítɗa. Namat kiniik
ƀaa mín kisaŋku' faan na fít ga safaraɗa.
29 Tudiindii' tanak toonohsirii dërëme? Moona déy, jíinoo gata keenoo
kakay ee neƀpii Paamudiigarúu.
30 Wayee ɗú, bi ga fenfii hafciigarúu sah, tóohfa kíduunun.
31 Kon kaa niikat dara, ndaga ɗú, ɗú ƀërí wëñ solu tóoh diindii'cii.

Kitook wala kitaasuk Yéesu

32 - Ɓaa fu tookkoo ga fíkíi ƀuwiinaa, mi ƀan mi hayyaa kitook ga fíkíi
Paammboo yii ga ɗookɗa.
33 Wayee ƀaa taasukkoo ga fíkíi ƀuwiinaa, mi ƀan, mi hayyaa kitaasuk
ga fíkíi Paammboo yii ga ɗookɗa.

Yéesu haydohhii jam wayee haydoh kihëgískoh

34 - Kaa foogat an mi haydoh jam ga ëldúna. Mi haydohhii jam wayee
mi haydoh kihëgískoh.
35 Mi haydoh kihëgískoh ga díkaanti kowu kiyaal na paamci, díkaanti
kowu kiƀeti na eeci, díkaanti ƀeti na payamci yiƀeti.
36 Ɓo', ƀuwaa waaranndii gari kihotɗa, yah ƀu-kaanci. Yéesu wo''a
tëelíbéecaagari an:
37 - Ɓaa wëñ kiwaa' paamci wala eeci loo mi, ƀaama joobinndi ya en
tëelíbéeroo. Ɓaa wëñ kiwaa' kowuci kiyaal wala kiƀeti loo mi, ƀaama
joobinndi ya en tëelíbéeroo.
38 Ɓaa koorukkii kuraanaagari§ taabukiroonaa, ƀaama joobinndi ya en
tëelíbéeroo.
39 Ɓaa fu waa kisom kumuunfunaa, fu hayka kiñak bi taa'. Wayee ƀaa
mi tahhaa kiñak kumuunfunaa, fu hayka kilaakis.

Yéesu dígohin enaama cinéwí'

40 - Ɓaa te''úu ga kaancinaa lakanaa te''oo, ee ƀaa te''oo ga kaancinaa,
te' ƀaa wossooɗa.
41 Ɓaa te' sëldíiga-Kooh ga kaanci, ndaga ki'en sëldíiga-Koohkaa
yaamanaa, ya hay kilaas neehalaa sëldíiga-Kooh jom kilaasɗa. Ee ƀaa
te' ƀo' yijúwí' ga kaanci ndaga kijúƀkaa yaamanaa, ya hay kilaas neehalaa
ƀaa yijúwí'yaa jom kilaasɗa.
42 Luu enee kaas-músú wisóosí' wíinoo doŋ, ƀaa fu onwa ƀo' yíinoo ga
tëelíbéeciigoo, yaa ínohoo dara, ndaga dii ya en tëelíbéerooɗanaa, mi
wo''úuka ee kayoh, fu hay kilaas neehalaagaraa.

11

Saŋ-Bëtís wosohha ga Yéesu
(Lúkkaa 7: 18-35)

---

‡ **10:25 10: 25** *Belsebul* iñaa teek wiliis waa eru Seytaanii kuliyuk ga raƀciiɗa.

§ **10:38 10: 38** Kuraanaa wërí en kitook kison na kitook ki'eroh kumuunci fodaa Yéesu.

1 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' tëelíbéecaagari ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa
iñcaa ya nakɓa kitumɗa, ya kolukohha daama, yaa yah ga teerucaa ga
gohaaɗa kijëgíroh na kiyéegaloh Hewhewaa winéwí'waa.
2 Ga waa Saŋ kelohha ga ɗuuy kasaa iñaa Kiristaa tumɗa, ya wossa ga
tëelíbéecaagari,
3 kimeekis Yéesu an:
- Fu yërí en ɓaa jom kihayɗanoo, ɗí sekan ɓo' yiliis?
4 Yéesu dalla ɓuwaa kitaas an:
- Karat, ɗú ɓéestí'nee Saŋ iñcii ɗú kelohɗa na iñcii ɗú hotɗa:
5 búumí'cii ɓii hot, lafañcii ɓii tíin dijófí', gaanacii ɓii sétíru, ɗekcii ɓii
keloh, faraafcii cii mílís, ee nduulcii ɓii yéegalu Hewhewii winéwí'wii.
6 Ɓaa mi tahhiiraa kisoof fenoo ga ngëmaagaraanaa, fu yewinin múu'!
7 Tëelíbéecaa ɓanakɓaa, daa ɓa soofee, Yéesu aawwa ɓuwaa kiwo' ga
loo Saŋ, an:
- Ɓú karee kimalaknee ya ga ëgí'-dúndagaa? Pëegíi-përúudúufaa en na
ki'eguk ga uurisaane?
8 Enndiikanaa, ɗú karee ya kimalaknee? Ɓo' yaa ekuk kúltí cimóríre?
Ee sah ɓuwii ekuk kúltí cimórí'ɗa ɓii ga kaancii buu'cii.
9 Kon ɗú karee kimalaknee ya daama? Sëldíiga-Koohe? Ee! Mi
wo''úuka, ɓaama paafin sah sëldíiga-Kooh.
10 Saŋ yërí en ɓaa wo'u ga Këyítfaaɗa an: «Mi yii wos ɓo''oo, yaa
ɗëwrukanndaa, kiwaayuki'taa waasum.»
11 Mi wo''úuka ee kayoh; ga ɓuwii límukoh ga ɓetiɗa ɓéeɓɓa, mossii ga
kilaak yíinoo yaa wëñ Saŋ-Bëtís kiyak; ee moona déy, ɓaa wëñ kijutuut ga
Nguuraa yii ga ɗookɗa, yërí wëñ Saŋ-Bëtís kiyak.
12 Iñaa aboh ga jamaanaa Saŋ-Bëtís hayohɗa bi diima, Nguurii yii ga
ɗookɗa wii soogu na dooli* ee ɓuwii meeri ki'ek dooli ga iñaa en ɓéeɓɗa
ɓërí heelwa kite', ɓa laakwa.
13 En ki'enaa, ɓéeɓ sëldíiga-Koohcaa na Waasii Móyíis yéegalohseera
Nguuriima bi ga daa Saŋ hayoh.
14 En lak ɗú mínka kitookaa mi wo''úu man Saŋ yaama yërí en Ili,
sëldíiga-Koohaa jomee kihayisɗa.
15 Ɓaa fu laakin nof kikelohaa súkúruka.
16 Ɓuwii jamaanii wati, mi mëdírohanɓa naɓa? Ɓa man na oomaacaa
yugu ga paanaa dëkaa ee ɓa wo' mooroomɓa an:
17 «Ɗí mbiiɓɗinndúu ee ɗú hammbii! Ɗí helemin ee ɗú dayukkii.»
18 En ki'enaa, Saŋ-Bëtís hayin, ya ñamoo ee anoo fodii ɓuwii, ee ɗú wo'
an: «Ya laak raɓ».
19 Kowukii ɓii hayin, kii ñam, kii an, ee ɓa wo' an: «Malkat ɓii yii halaat
kiñam doŋ na ki'an biiñ ee ya fiiliimunoh na juuticii na tumoh-baakaa'cii.»
Wayee iñii kiñaañkii Kooh límiɗa, wërí teewohi an ka júwin.

Dëkcaa sagu kigëmɗa
(Lúkkaa 10: 13-15)

20 Waa ennda ɗa, Yéesu keennda ga ɗook teerucaa ya wëñee kitumoh
kíntaan ee ɓuwaa súpítséerii kipeskaagaɓaɗa, ya yaa ña'ɓa an:
21 - Massa ɗú ɓu-Korasee! Massa ɗú ɓu-Betsaydaa! Ndaga kíntaancii
tumsee ga ɗuuycúuɗa, tumsee ga ɗuuy dëkaa Tíi' na waa Sídoŋaa,
eneenaa kumëeñí' ɓa koorin ga saaku na wet kiteewoh an ɓa récukin
baakaa'ciigaɓa.

---

* **11:12 11: 12** Malkat Lúkkaa 16: 16 na iñaa wo'u gaɗa.

22 Këri tah mi wo''úu an besaa atti'ohsanɗa le'aa, ɓu-Tíi' na ɓu-Sídoŋ ɓëri tani'anndúu atti'.
23 Ee ɗú, ɓu-teerii Kafarnawom, ɗú yaakaa' an ɗú hay kiɓëwíru bi ga ɗook-Koohe? Ó'óo, ɗú yah kiyóoskíru bi ga ɓu-baam. En ki'enaa, kíntaancii tumu ga ɗuuycúuɗa, tumsee ga teeraa Sodomaa eneenaa wa wii lís bi wati.
24 Kërí tah mi wo''úuka, besaa atti'ohsanɗa le'aa, teeraa Sodom wërí tani'anndúu atti'.

Yéesu wo''a na ɓuwaa yóoskírin hafɓaɗa
(Lúkkaa 10: 21-22)

25 Ga wahtaama, Yéesu wo''a an:
- Buba, mi yii gërëmmbaa, fu, Ha'mudii ɗook na kakay, ndaga iñaa fu ɗaak ha'-hamhamcii na ɓuwii jaginɗa, fu teewinwa oomaacii.
26 Kayoh buba, iñaama laakohɗa, ndaga iñaama yërí fu waa' ya laak.
27 Paammboo tíkin tóoh ga yahhoo. Ken ínohoo Kowukii enndii Paamudiinaa, ee ken ínohoo Paamudii enndii Kowukii na ɓuwaa Kowukii waa'ɓari kiteeɓɗa naa.
28 Hayat garoo ɓéeɓpúu ɗú ɓii ɗú sodin ee ɗú ɓítukohinɗa, mi onndúu íika'.
29 Koorukat iñii mi gallúuɗa, ɗú yoon garoo, ndaga mi yewinin jam ee mi yóoskírin haffoo, en ɗanaa fítciirúu laak íika'.
30 En ki'enaa, iñii mi gallúuɗa yoowin ee ɗofiigoo mi koo'túuɗa erefin.

12

Yéesu yërí laak bes Sabat
(Marka 2: 23-28; Lúkkaa 6: 1-5)

1 Ga bescaama, hídukoh ga bes Sabat, Yéesu kooree ga ɗuuy yooncaa lúudin*. Lakanaa tëelíbéecaagari yaawuunun, ɓa aawwa kiweel ga boŋcaa✡, ɓa ɓaa ñam towutaa.
2 Laakka Fërísiyeeŋcaa hot iñaama, ɓa wo''a Yéesu an:
- Malkaa tëelíbéeciigaraa! Ɓa ɓii tum iñaa Waasii kokohin kitum ga bes Sabat.
3 Yéesu dallaɓa kilof an:
- Hanaa ɗú jaŋngii iñaa buu' Dëwít tumee bërii lak ya yaawin ya na ɓuwaa taabee nariɗa?
4 Ya aassa taalaa Kooh, ya ñammba naɓa ga mbúurúcaa meydohɗusee Koohɗa. Moona déy, ya na ɓuwaa taamsee nariɗa, waas onéerii yíinoo gaɓa kiñam ga mbúurúcaama, sarahohcaa doŋ onuca kiñam✡.
5 Wala book, hanaa ɗú jaŋngii ga Këyítfaa Waasaa Móyíis an, en ga bes Sabataa sarahohcaa hëyrohu kilëgëy ga Kaanfaa Koohɗa tumu iñaa hoonohu kitum ga besaamaɗa ee iñaama enoo tooñ gaɓa.
6 Moona mi wo''úu man laakin dii ɓaa wëñ Kaanfaa Kooh.
7 Bíduunun ga Këyítfaa an: «Yërmaandi wëñnjoo kineɓloh kisarahoh júu'»✡. Binaa ɗú ínohee iñii wo'eenuma waa' kiwo'ɗanaa, eneenaa ɗú daloo ga ɗook ɓuwaa tummbii dara yibóní'.
8 En ki'enaa, Kowukii ɓii kërí laak bes Sabat.

Yéesu wëkí'ta ɓaa yahaa ɗooykin
(Marka 3: 1-6; Lúkkaa 6: 6-11)

9 Yéesu meyohha daama, aassa jaangu-yaawúuraagaɓa.

---

* **12:1 12: 1** Lëegísoh ciyewin tumu daama «yoon-beli»: boŋcaa beli waa' kiman na boŋ píim, kuuncaagari cërí hëwrohsi mbúurú. ✡ **12:1 12: 1** Malkat Dëteronom 23: 26. ✡ **12:4 12: 4** Malkat Léwítík 24: 9. ✡ **12:7 12: 7** Malkat 9: 13; Osee 6: 6.

10 Wiima lak laakin daama ƀo' yaa yahaa ɗooykin. Fërísiyeeŋcaa enee
daamaɗa meekisohha Yéesu an:
- Waasiigaruu onohin kiwëkí' ƀo' ga bes Sabate?
Fodaama ƀa waaree iñaa ƀa yabohanndi.
11 Yéesu taassaƀa an:
- Yiida garúu, binaa ya laak baal yíinoo doŋ, ee baalaa keen ga noŋ
wihóotí' ga bes Sabataa, ya karoori ki'am meydohhi?
12 Ee ƀo' wëñ baal kilaak solu fúuf. Kon Waasii onohin kitumi' ƀo' iñaa
jofin ga bes Sabat.
13 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a ƀaa yahaa ɗooykinɗa an:
- Lërísaa yahiigaraa!
Ɓaa lëríssa yahaagari, wa wakka, mannda na wíinoowaa.
14 Fërísiyeeŋcaa dalla kimeyu, ƀa hídohha kimalak ga daa ƀa tuman bi
ƀa apluk Yéesu.

Yéesu yërí en súrgaa Kooh tanukɗa

15 Ga waa Yéesu ínohha an Fërísiyeeŋcaa ƀaa heelli ki'ap, ya kolukohha
daama. Mbooloo wiyaak taabukkari ee ya wëkí'ta ƀéeƀ ƀuwaa ɗúukool
gaɗa.
16 Wayee ya ɗíŋngaƀa na wo'een, kihoonohƀa kiwo' ƀaa ya enɗa.
17 Iñaa laakohhaɗa, doonaa iñaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa mat,
ya wo'ee an: «Kooh wo' an:
18 - Súrgiigoo mi tanukɗa yeema.
Yii mi keeñuk ee yërí soos keeñnjooɗa.
Mi hay kiyóoskí' Heliigoo ga ɗookci,
ee ya hay kiteeƀ heetcii ƀéeƀca iñaa en kijúƀɗa.
19 Ya heelanndii ñaroh na ken,
ee ken kelohanndii koonaaci ga mbedicii.
20 Ya weelanndii pëegíi-përúudúufaa leemukin,
ee ya yímanndii kiwiikaa en na kiɗúuk.
Ya tuman fodaama bi ga daa kijúƀ laakohan ndam ga ɗook ëldúna,
21 ee ƀéeƀ heetcii tíksan yaakaa' gari.»

Yéesu yabussa kitaam na Seytaani
(Marka 3: 22-30; Lúkkaa 11: 14-20)

22 Waa ennda ɗa, Yéesu haydohɗussa ƀaa raƀ am, búumí'tari,
luuƀlukohhari, Yéesu wëkí'tari bi ƀaa mínissa kiwo' na kihot.
23 Mbooloomaa waaru''a ee ƀéeƀ ƀuwaa ƀaa wo' an:
- Ɓii yii enndii kucaasamunkii Dëwít wo'uɗane?
24 Daa Fërísiyeeŋcaa kelohsee iñaa wo'u yaama, ƀa wo''a an:
- Doolii Belsebul, buurii raƀcii, e' ƀii yiiɗa, wërí onndi kimín kikaali raƀ
ga ƀuwii.
25 Yéesu ínohha iñaa en ga helƀaɗa, ya dallaƀa kiwo' an:
- Kúlkaa hëgískoh ga ɗuuyka ƀéeƀ aaw ga kiɗúm. Teeru wala kaan
hëgískoh ga ɗuuycinaa mínoo kituuk.
26 Kon binaa Seytaani kaal Seytaaninaa, ya hëgískohin ga ɗuuyci. Haa
baanaa nguuraagari mínan na kituuk?
27 Ee en an mi, Belsebul yërí onndoo dooli kikaal rawaa, haa ƀii on
ƀuwiigarúu dooli kikaal raƀ ƀa? Kon ƀuwumgarúu, ga kihafƀa, ƀërí
atti'anndúu.
28 En ki'enaa, en an mi kaali raƀcii na Helii meyoh ga Koohɗanaa, kon
Nguurii Kooh le'in bi garúu.

29 Wala ɓan, ɓo' mínan na ki'aas kaan ɓaa yaa na doolaagari gík, ya
ɓeɓ iñaa yaama laakɗa ee ya ɗewohhii ga kiɓaŋngi paay, doonaa ya han
kimín kipook kaanfaa?
30 Ɓaa fa'tii naroonaa, heñoh naroo, ee ɓaa nëgírohhii naroonaa, yii
tasarsoh.
31 Kërí tah mi wo''úuka, baakaaraa ɓo' mín kitum tóoh na ɓaseenaa
ɓo' mín kiɓas Kooh tóoh, ya míninca kibayalu, wayee ɓaa fu ɓas Helaa
yisela'í'yaa ɓéeɓ, fu bayalsooka.
32 Ɓaa fu wo' iñaa moroo ga Kowukii ɓiinaa, fu míninka kibayalu, wayee
ɓaa fu ɓas Helii yisela'í'yii ɓéeɓ, fu bayalsooka bi taa': enndii dii ga
ëldúnanii wii, enndii ga waa en na kihayɗa.

Kedik na towutaa ka límɗa
(Lúkkaa 6: 43-45)

33 - Abat an kedik jofaa, líman towu tijófí', kedik ɗúukoolaa líman ɓan
towutaa moroo. Kedik ínohohsan ga kowukaa ka límɗa.
34 Túuk goŋ-saamaancii! Dii ɗú bonɗa moos, ɗú mínan na kiwo' yijófí'?
En ki'enaa, iñaa meyi ga kúuw yërí líif ga keeñ ha'ci.
35 Ɓo' yijófí' meydohi enaama cijófí' rek ga keeñaagari líif na yijófí'ɗa;
ee ɓo' yibóní' meydohi enaama cibóní' rek ga keeñaagari líif na yibóní'ɗa.
36 Mi wo''úu an: besaa atti'ohsanɗa le'aa, ɓéeɓ ɓuwii hay kituuk kilayoh
na Kooh ga ɓéeɓ wo'eenaa ɓa mosin kiwo' ee laakoo hafɗa.
37 En ki'enaa, ɓaa en ɓéeɓ, ga wo'eencaagaraa, fu e'san kayoh ga wala
fu tíku saboh.

Ɓuwaa waa' kihotu kíntaan
(Marka 8: 11-12; Lúkkaa 11: 29-32)

38 Waa ennda ɗa, Laakka ɓijëgíroh-waas na ɓiFërísiyeeŋ ɓaa meekis
Yéesu an:
- Jëgírohii, ɗí waa' kihot fu teeɓpíi kíntaanaa teewoh an fu meyoh ga
Kooh!
39 Yéesu taassaɓa an:
- Ɓuwii jamaanii wati ɓibóní'ɓii ee ooruunun Koohɗa, ɓa waa' kihot
kíntaan. Wayee kíntaan wíinoo tookɗusanndiiɓa enndii waa Sonaas,
sëldíiga-Koohaanaa.
40 En ki'enaa, fodaa daa Sonaas enee noh-noh kaahay na wek-wek
kaahay ga lookaa jënaa yiyaakyaaɗa, fodaama Kowukii ɓii hay ki'en ga
bos kakay noh-noh kaahay na wek-wek kaahay.
41 Besaa atti'ohsanɗa le' bëríinaa, ɓu-teeraa Níníf hay kituuku ga fíkíi
ɓuwii jamaanii wati, ɓa ɓúlɓa, ndaga ɓu-Níníf súpítseera kipeskaagaɓa
ga waa ɓa keloh jangataa Sonaasɗa; ee malkat, laakin dii ɓaa wëñ Sonaas.
42 Besaa atti'ohsanɗa le' bëríinaa, buuraa yiɓetiyaa✡ kúlkoh iñaa
hanoh meyaa'-noh ñaamɗa hay kituuk ga fíkíi ɓuwii jamaanii wati, ya
ɓúlɓa. Ndaga ya meyohee gohcaa ëldúna wëñ ki'úsaayɗa kisúkúruknee
wo'eencaa buu' Salomon líif na hamhamɗa. Ee malkat, laakin dii ɓaa wëñ
Salomon.

Raɓ mín kiɓoyukis ga daa ya kaalohseeɗa
(Lúkkaa 11: 24-26)

43 - Binaa raɓ meyoh ga ɓo'aa, ya túuti ga ëgíraa ya heeli daa ya
íikarukan, wayee waa ya hottii daa ya aasan,
44 ya wo' ga helci an: «Mi naman kiɓoyuk kaanfaagoo mi meyoheeɗa.»
Binaa ya le' danaa nak, ya laak kaanfaa lak ken gaa ga, paruunun bi setin,
hëwíruunun bi jekin.

✡ **12:42 12: 42** Malkat 1 Buu' 10.

45 Fodaama, ya yee kikoo'nee raɓ ɓiyitnaɓanak ɓiliis ɓaa wëñnji kisoot,
ɓa aas ga kaanfaa, ɓa dëk ga. Faf ɓaa yaama, ga daa ya madee kuɗewaaɗa,
wëñisɗa kiyiis. Ee yah kiman fodaama deŋ ga ɓuwii ɓibóní' ɓii jamaanii
wati.

Eew Yéesu na ɓikëmëeŋkí Yéesu
(Marka 3: 31-35; Lúkkaa 8: 19-21)

46 Lak Yéesu yaa lís kiwo' na mbooloomaa, eeci na ɓikëmëeŋkíci le'ussa,
ɓa eemmba fooh ee ɓa soolukeeri. [
47 Laakka ɓaa yéegal Yéesu an:
- Taasa, eefu na ɓikëmëeŋkífu ɓaa day ga fooh, soolukussaa.]
48 Yéesu taassa ɓaa an:
- Ɓii yiida en eewwoo? Ɓuwii ɓiida en ɓikëmëeŋkíroo?
49 Ya noonnda, kiteewoh tëelíbéecaagari, wo''a an:
- Malkat, eewwoo na ɓikëmëeŋkíroo ɓeema.
50 Ɓaa tumi iñaa Paammboo yii ga ɗook waa'ɗa, ɓaa yaama yërí en
këmëeŋkíroo yiyaal wala yiɓeti wala eewwoo.

13

Liiwukaa wo' ga loo sokohaaɗa
(Marka 4: 1-9; Lúkkaa 8: 4-8)

1 Ga besaa bërii, Yéesu meyohha kaanfaa ya enoheeɗa, ka'ta yuŋneera*
ga seereenaa giiyaa Gëlílée.
2 Mbooloo wiyaak wíillari bi faf ya nammba ki'aas ga gaal-looci ga ɗuuy
giiyaa, ya yuŋnga ga. Ɓéeɓ mbooloomaa tuukka ga tewisaa.
3 Ya wo''a naɓa enaama ciyewin ga liiwuk fodii liiwukii wii, an:
- Enee línoh, ya kolukka yaa yah kisoknee.
4 Ga daa ya en na kisokɗa, laakka tesohtaa keen ga yahaanaa waasaa:
selcaa hayussa, ñamussata say.
5 Laakka tesohtaa keen ga ɗekataa yewinin atoh, daa yewinndii kakay.
Tesohtaa gaawwa kipaal ndaga lak kakayfaa yewinndii daama.
6 Wayee daa nohaa tamee, iñcaa paleeɗa neewwa, ca súɓpa ndaga
níilcaagaca abéerii.
7 Laakka tesoh tiliis taa keen ga yówée-lúp, ta paalla da. Lúpcaa yakka,
onndata.
8 Ee laakka tesohtaa keen ga ɗekataa laakin dooli. Ta ɓíríssa boŋ. Cii
erohha iñaa le'in waas citéemée' ga tesohtaa sokseeɗa, cii cidaaŋkaah-
yitniinoo, cii cidaaŋkaah-kaahay.
9 Lëehí'ta Yéesu tíkka ga an:
- Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúruka!

Iñaa tah Yéesu liiwuki ɓuwaa henɗa
(Marka 4: 10-12; Lúkkaa 13: 18-19)

10 Tëelíbéecaa deeyussa ga Yéesu, ɓa meekissari an:
- Iñii tah ya fu wo''a na ɓuwaa ga liiwuk?
11 Yéesu taassaɓa an:
- Ɓú ɓërí e'see ki'ínoh kúmpacaa Nguuraa yii ga ɗookɗa. Wayee ɓa, ɓa
erussiika.
12 En ki'enaa, ɓaa laakin, hay kiɓaatɗu bi ya dóoyí' sëk. Wayee ɓaa
laakoo, ki'iñkaa ya ɓayɗa sah, hay kite'u.
13 Iñii yii yërí tah mi wo'i naɓa ga liiwuk: ɓa malakin ee ɓa hotoo, ɓa
súkúrukin ee ɓa kelohoo, ɓa ínohoo.

* **13:1 13: 1** Waama jëgírohcaa, ɓa daanee kiyuŋ hen ɓa en na kijëgírohaa.

14 Fodaama iñaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa matta gaƀa. Ya wo'ee an:
«Ɗú hay kikeloh dijófí' wayee ɗú ínohanndii dara.
Ɗú hay kimalak dijófí' wayee ɗú hotanndii dara.
15 En ki'enaa, heetii wii súwin ga keeñ,
ƀa lagin nofciigaƀa paraas,
ƀa ɗúugin nap,
en ɗanaa hasƀa hotoo,
nofƀa kelohoo,
ee helƀa aboo dara,
bi ƀa súpít kipeskiigaƀanaa, mi wëkí'ƀa.»
16 Wayee ɗú, ɗú ƀërí yewin múu': hasciigarúu hotin ee nofciigarúu kelohin!
17 Mi wo''úuka ee kayoh; yewinin ƀisëldíiga-Kooh na ƀiƀo' ƀijúwí', ƀaa waa'seera lool kihot iñcii ɗú hotɗa ee hotussiica. Ɓa waareera kikeloh iñcii ɗú kelohɗa ee kelohussiica.

Iñii liiwukii sokohii waa' kiwo'ɗa
(Marka 4: 13-20; Lúkkaa 8: 11-15)

18 Yéesu wo''a an:- Kon ɗú, súkúrukat iñii liiwukii sokohii waa' kiwo'ɗa:
19 Ɓuwii kelohin loo Nguurii Kooh ee ínohsooɗa madu na seereenaa waasaa tesohtaa sokohuɗa: sépí'í'-ga-nofaa hayaa nís Wo'eenaa soku ga keeñƀaɗa.
20 Ɓíinoo madu na ɗekataa yewinin atoh pesohpaa sokohuɗa: ƀa keloh Wo'eenii Koohaa, ƀa dallawa kite' na keeñ wisóosí'.
21 Wayee ƀa úsaayoo ga ndaga Wo'eenaa Kooh yíppii níil ga keeñcaagaƀa. Fodaama, binaa ƀa en ga coonu wala ƀa sodalu ga kipesƀa ndaga Wo'eenii Koohaa, ƀa gaaw kigúroh nawa.
22 Ɓíinoo ƀan madu na yówée-lúpaa pesohpaa sokohuɗa: ƀa kelohin Wo'eenii Kooh, wayee halaat ëldúna na kiwaa' kihëpí'kaa aaw ga alal on Wo'eenii Kooh bi wa mínoo kilím yen.
23 Ɓuwii ƀíinoo tesɗa madu na ɗekataa kakayfaa laakin dooli pesohpaa sokohuɗa: ƀa keloh Wo'eenii Koohaa, ƀa ínoh iñaa wa waa' kiwo'ɗa. Ɓa límí' Kooh jeriñ, ƀa tum bi pesohpaa meydoh: pii towu titéemée', pii towu tidaaŋkaah-yitniinoo, pii towu tidaaŋkaah-kaahay.

Liiwukaa wo' ga loo pëegíi jëmfaaɗa

24 Yéesu wo'issaƀa liiwuk wiliis an:
- Nguurii ga ɗookɗa man anee: Enee ƀo', ya sokka pesoh pijófí' ga yoonci.
25 Laakka ƀaa waa'tii gari kihot hayya ga wek, lak ƀéeƀ ƀuwaa neehuunun, ya sokka pëegíi-jëm ga yoon-tohoonaa, yaa paaf kotci.
26 Daa tohootaa kolukee bi ta ƀíríssa, jëmfaa ƀan hannda kihotuk.
27 Daa súrgacaa hotee pëegíi-jëmfaa, ƀa ka'ta ga ha'-yoonaa, ƀa wo''ari an: «Kiyaakii, hanaa fu sokéerii pesoh pijófí' ga yoonfu? Kon tum na pëegíi-jëmfii en ga ɗuuygii?»
28 Ha'-yoonaa taassaƀa an: «Ɓaa waa'tii garoo kihot yërí tum iñaama.» Súrgacaa meekisussari an: «Eneenaa ɗí karoo ɗí ɗoffane?»
29 Ha'-yoonaa taassaƀa an: «Ó'óo, mi niik ɗú en na kiɗof jëmfaanaa, ɗú kiƀaydoh tohootaa ga.
30 Íisatca bi kipíik le'. Kipíik le'aa, mi hay kiwo' píikohcaa an: ɗewat kiɗof jëmfum, ɗú pokfa ɗof, ɗú tëkí'fa. Lëehíraa ɗú ɗapi'too tohootum ga dapaagoo.»

Liiwukaa wo' ga loo kowu-fúdankaaɗa
(Marka 4: 30-32; Lúkkaa 13: 18-19)
31 Yéesu wo'issaɓa liiwuk wiliis an:
- Nguurii ga ɗookɗa man na kowu fúdan, kaa ɓo' ɓeɓ sokkaka ga yoonci.
32 Kërí wëñ kijutuut ga tesohtii, wayee ka paalaa, kërí wëñ kiyaak ga tediktii línsi ga dë'ɗa. Ka en kedik bi selcaa hayaa taal ga toytaa ka laakɗa.

Liiwukaa wo' ga loo moloŋ-kuunɗa
(Lúkkaa 13: 20-21)
33 Yéesu wo'issaɓa liiwuk wiliis an:
- Nguurii ga ɗookɗa man na moloŋ-kuunaa kaañohin, ɓeti ɓeɓ, tumwa ga ɗuuy kanu kuun, íiswa ga bi ga daa kuuncaa ɓéeɓ kaañohan.

Iñaa tah Yéesu liiwuki ɓuwaa henɗa
(Marka 4: 33-34)
34 Iñcaama ɓéeɓca Yéesu wo''aca mbooloomaa ga kiliiwuk. Ya wo'éerii na ɓuwaa ga iñaa enndii liiwuk.
35 En ɗanaa, iñaa sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa mat. Ya wo'ee an:
«Mi wo'an naɓa ga liiwuk na liiwuk.
Mi hayɓa kiyéegal iñcaa ɗaaku, ga iñaa ëldúna saksee bi wati.»

Iñii liiwukii pëegíi-jëmfii waa' kiwo'ɗa
36 Waa ennda ɗa, Yéesu tagohha na mbooloomaa, ya ɓoyukka kaan. Daama, tëelíbéecaagari hayussa gari, wo'ussari an:
- Lëegísohɗaaríi liiwukaa wo' ga loo pëegíi-jëmfaa ga yoonaaɗa.
37 Yéesu taassaɓa an:
- Ɓaa sok pesohpaa pijófí'paaɗa yërí en Kowukii ɓii.
38 Yoonaa wërí en ëldúna. Pesohpaa pijófí'paa ɓërí en ɓuwii boku ga Nguuraa Koohɗa. Pëegíi-jëmfaa fërí en ɓuwii taam na sépí'í'-ga-nofiiɗa.
39 Ɓaa waa'tii kihot ga ha'-yoonaa ee sok pëegíi-jëmfaaɗa, yërí en Seytaani. Píikaa wërí en túki'aa ëldúna, ee píikohcaa ɓërí en malaakacaa Kooh.
40 Fodaa daa jëmfaa ɗofu, jafussa ga kiwiikaaɗa, ëldúna túki'aa yah kiman fodaama.
41 Ee bëríinaa, Kowukii ɓii hay kiwos malaakacaagari ɓa meydoh ga Nguuriigari ɓéeɓ ɓuwii eki ɓimooroomɓa ga kitum baakaa'ɗa na ɓuwii meeruunun kitum iñaa joffiiɗa.
42 Lëehíraa ɓa jafɓa ga kiwiikaa safara, daa kikodukoh na ki'úñoh sís yah kilaakɗa.
43 Wayee ɓuwii júwinɗa, hay kimelicu fodii nohii ga ɗuuy Nguuraa Paamɓa. Ɓaa fu laakin noh kikelohaa, súkúruka.

Liiwukaa wo' ga loo alalaa ɗaakseeɗa
44 - Nguurii ga ɗookɗa man anee: fodii ɓo' yaa hot alalaa ɗaaku ga ɗuuy yoon; ya ɓeɓpawa, ɗaakissawa. Keeñci soossa ga bi, ya ka'ta, toonneera iñaa ya laak ga alalɗa tóoh, ya lommba yoonaama.

Liiwukaa wo' ga loo pemicaaɗa
Yéesu tíkka ga an:
45 - Ee ɓan, Nguurii ga ɗookɗa man anee: fodii toonohaa raas pemi cimórí'.
46 Daa ya hotee yarak pemi wiséerí', ya ka'ta toonneera iñaa ya laak ga alalɗa tóoh, ya lommba yarak pemaama.

Liiwukaa wo' ga loo mbaal-jënaaɗa

47 - Ee ɓan, Nguurii ga ɗookɗa man anee: fodii mbaal-jënaa weesu ga giiy, waa am heet jënaa en ɓéeɓ.
48 Binaa mbaalaa líifaa, mbaalohcaa nookwa tewisaa, ɓa yuŋ, tanu jëncaa: ɓa nëgíroh jëncaa cijófí'caa ga pañi ee ɓa jaf caa laakoo jeriñɗa.
49 Bëríinaa ëldúna túki'anɗa le'aa, yah kiman fodaama deŋ: malaakacaa Kooh hay kihayu, ɓa hëgísoh ɓuwii joffiiɗa ga ɓuwii júwinɗa.
50 Ɓuwii joffiiɗa, ɓa jafu ga kiwiikaa safara, daa kikodukoh na ki'úñoh sís yah kilaakɗa.
51 Iñcuma tóohca leerin ga hafcumgarúune?
Tëelíbéecaa taassa an:
- Ee, leerin!
52 Yéesu tíkí'taɓa ga an:
- Kërí tah ɓéeɓ jëgíroh-waas, yaa en tëelíbée ga Nguurii yii ga ɗookɗa, man na ha'-kaadaa meydohi ga ɗaakaa' alalaagari enaama ci'as na enaama cimëeñí', ya onoh.

Ɓu-Nasareet tookussii kigëm ga Yéesu
(Marka 6: 1-6; Lúkkaa 4: 16-30)

53 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' liiwukcaa caama, ya meyohha daama,
54 ya ka'ta teeraa ya dëkohɗa†, ya yaa jëgí' ɓuwaa ga jaangu-yaawúuraa daamaɗa. Ɓéeɓ ɓuwaa súkúrukeeriɗa jaahli'ussa ga lool bi ɓaa wo' an:
- Ya ɓewohnee hamhamii wii na kíntaancii ya tumiɗa gada?
55 Hanaa enndii kowukii daayoh-haŋngii? Ati enndii Mariyaama en eeci ee Saak, Yoseef, Simoŋ na Yúdaa enu ɓikëmëeŋkíci?
56 Ee ɓikëmëeŋkíci ɓiɓeti enussii ɓéeɓɓa ga ɗuuycuune? Iñcii ya mín cii tóohca ya ɓewohca gada?
57 Fodaama ɓa eewwari bi ɓa gëmmbii gari. Yéesu nak wo''aɓa an:
- Sëldíiga-Kooh waaruunun ga daa en ɓéeɓ bi tessa dëkaa ya meyohɗa, na mbokcaagari.
58 Yéesu tummbii kíntaan ciyewin daama ndaga daa ɓa gëmmbii gariɗa.

14

Kaanaa Saŋ-Bëtís
(Marka 6: 14-29; Lúkkaa 9: 7-9)

1 Waama, Eroot, buuraa gohaa Gëlílée kelohha iñaa wo'u ga Yéesuɗa.
2 Ya wo''a súrgacaagari an:
- Ɓaa yaama, Saŋ-Bëtís yërí. Ya mílís hen ga ɓuwaa kaaninɗa, iñaama yërí onndi dooli kimín kitum kíntaan.
3 En ki'enaa, Eroot yërí amlukee Saŋ-Bëtís, ɓaŋlukkari, laŋngari ga kasu. Ee Erojaas, ɓeti këmëeŋkíci Filiip, yërí tahee Eroot kitum iñaama.
4 Saŋ nak wo'eeri an:
- Waas onndiiraa kiɓeɓ Erojaas ya en ɓetifu!
5 Eroot waa'ta ki'apluk Saŋ-Bëtís, wayee ya niikka mbooloomaa, ndaga ɓa tíkee Saŋ sëldíiga-Kooh.
6 Bëríi lak Eroot en na kihúmbal besaa ya límohuɗa. Kowukaa Erojaas kiɓetikaa hammba ga fíkíi sagaccaa. Hamaa neɓpa Eroot lool
7 bi tahha ya waatta an iñaa oomaanaa kíimmbi ɓéeɓ, ya hayyiri ki'on.
8 Oomaanaa nak, eeci dígallari, ya meekissa buu' Eroot an:
- Haydohɗaaroo hafaa Saŋ-Bëtís dii ga ɗook palaat*!

---

† **13:54 13: 54** Teeraa ya dëkohɗa waa' kiwo' Nasareet. Mëdírohat na Marka 6: 1.
* **14:8 14: 8** Erojaas waaree kihot an Saŋ-Bëtís kaanin, wayee enndii kiñam hafaa Saŋ.

9 Keeñaa buuraa leehha tak ga iñaama. Wayee waa ya laasinka kiwo'
ga fíkíi ɓuwaa ya nakee hewaaɗa, ee ya waatinkaɗa, ya nakohha an wa
e'sat oomaanaa.
10 Ya wossa ɓo' kasaa kigú'nee hafaa Saŋ.
11 Hafaa Saŋ haydohussa ga palaat, wa erussa oomaanaa, yaama
ɓayneerawa ga eeci.
12 Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa Saŋ-Bëtís hayussa kiɓeɓ faraaffaagari,
acsuneerafa, lëehí'ta ɓa ka'ta, ɓa wo'neera Yéesu iñaa laakɗa.

Yéesu tummba kíntaan ga mbúurú ciyëtúus na jën kanak
(Marka 6: 30-40; Lúkkaa 9: 10-17; Saŋ 6: 1-14)

13 Daa Yéesu yéegee kaanaa Saŋ-Bëtís, ya kolkohha daama, ya aassa
ga gaal-looci, yaa yah daa wéetin. Ɓuwaa yéeŋngaka. Ɓa ɓaa meyoh ga
dëkcaa ga yahaanaaɗa, ɓa taabohha na seereenaa giiyaa, ɓaa taabukki na
kot.
14 Daa Yéesu yoosukee ga gaal-loocaa, ya hotta mbooloo wiyaak, ya
laakka yërmaandi gaɓa, ya aawwa kiwëkí' ɗúukoolí'caagaɓa.
15 Ga waa nohaa soossa, tëelíbéecaa deeyussa gari, wo'ussari an:
- Ɓekatii laakoo dara ee Kooh hoowin. Íisaa ɓuwii ɓa aas dëk-kawcii ɓa
lomnee iñaa ɓa ñaman.
16 Wayee Yéesu wo''aɓa an:
- Calooɓa kika', eratɓa na kihaffúu iñaa ɓa ñaman!
17 Ɓa wo''ari an:
- Ɓí laak mbúurú ciyëtúus na jën kanak doŋ dii.
Yéesu wo''aɓa an:
18 - Haydohɗattooca gii.
19 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a ɓuwaa ɓa yuŋ kakay ga pëegíifaa. Ya
ɓeɓpa mbúurúcaa ciyëtúuscaa na jëncaa kanakcaa, ya taaginukka ɗook,
ya gërëmmba Kooh gaca. Lëehí'ta ya gú'sohhaca, ya e'ta tëelíbéecaa ɓa
waroh ɓuwaa.
20 Ɓuwaa ɓéeɓɓa ñammba bi ɓa kappa pút, ee iñaa teseeɗa ɓa líifí'ta
ga pañi cidaaŋkaah na kanak.
21 Ɓuwaa ñameeɗa le'in yaal ɓijúnni-yëtúus ee ɓeticaa na oomaacaa
kídussii ga.

Yéesu tíinnda ga ɗook giiyaa
(Marka 6: 45-52; Saŋ 6: 15-21)

22 Ga waa iñaama paaffa, Yéesu dalla kituukuk tëelíbéecaa ɓa aas
ga gaal-loocaa, ɓa ɗëwírukki ɓakaa giiyaa hanoh gaaɗa; hídinaa, ya ga
kihafci ya tagoh na mbooloomaa.
23 Waa ya tagohha na mbooloomaa, ya lappa ɗook jaŋjagaa, ya wéetta
da, yaa kíim Kooh. Wekaa laakki ya tes haŋci daama.
24 Wahtaama, lak gaal-loocaa tëelíbéecaa úsaayin ga ɗuuy giiyaa. Wa
mínsiséerii ki'aaw fíkíi ndaga dúuscaa giiyaa tapukee gawaɗa, ee wa
jaanohee na uurisaa.
25 Lak leeloo wek paafin ee Kooh wíissii duum, Yéesu yaa tíin ga ɗook
músúmaa giiyaa, yaa hay gaɓa.
26 Daa tëelíbéecaa hoteeri yaa tíin ga giiyaa, ɓa tíitta lool. Ɓa ɓaa wo'
an:
- Iñii jíni!
Ɓa niikka, ɓa ɓaa fiipoh.
27 Yéesu nak gaawwa naɓa kiwo' an:
- Yëgísɗat fítciigarúu. Ɓii mi, kaa niikat!
28 Waa ennda ɗa, Pee' wo''ari an:

- Ha'mudii, en lak fu yërí kayoh-kayohaa, nakaaroo mi tíin ga ɗook músúmii, mi hay garaa.
29 Yéesu wo''ari an:
- Hay!
Pee' dalla kiyoosuk ga gaal-loocaa, ya yaa tíin ga ɗook músúmaa, yaa yah ga Yéesu.
30 Wayee daa Pee' hotee doolaa uurisaa, ya niikka. Faf ya yaa muu', ya fiippa an:
- Ha'mudii, foola!
31 Yéesu gaawwa kilërís yah, ammbari, wo''ari an:
- Ngëmiigaraa daal dooyyii! Iñii tahhaa kilaak hel kanak ya?
32 Lëehí'ta, ɓa aassa ɓa ɓanak ga gaal-loocaa, uurisaa dalla kituuk.
33 Tëelíbéecaa enee ga gaal-loocaaɗa yí'ussa ga fíkíi Yéesu, wo'ussari an:
- Fu yërí en Kowukii Kooh kayoh-kayohɗa.

Yéesu wëkí'ta ɓiɗúukooli' ga Genesareet
(Marka 6: 53-56)

34 Waa ennda ɗa,Yéesu na tëelíbéecaagari lëehɗussa kihúus giiyaa na gaal-looci, ɓa tee'ta ga kúlkaa Genesareet†.
35 Ɓuwaa dëk daamaɗa ínohsohussa Yéesu, ɓa yéegalohha hayaagari ga iñaa wíil gohaama tóohɗa, ee ya haydohɗussa ɓéeɓ ɓuwaa ɗúukool gaɓaɗa.
36 Ɓa ɓaa kíimmbi ɓan ya onɓa ɓa mín kile' rek ga pawaa kúltífaagari. Fodaama, ɓéeɓ ɓuwaa le'seera gariɗa tóoh, wakussa.

15

Yéesu wo''a na Fërísiyeeŋcaa ga loo baahcaagaɓa
(Marka 7: 1-13)

1 Waa ennda ɗa ɓiFërísiyeeŋ na ɓijëgíroh-waas meyohussa Yéerúsaleem, hayussa ga Yéesu, meekisohussari an:
2 - Iñii tah ya tëelíbéeciigaraa taabuksoo baahcii caasamuncii? Ndaga ɓa yah kiñamaa ɓa tísoo yahciigaɓa* fodii dii baahcii nakohkaɗa.
3 Wayee Yéesu loffaɓa an:
- Haa ɗú, iñii tah ya ɗú taabukoo iñii Kooh nakohɗa? Ɗú am ga baahciigarúu?
4 En ki'enaa, Kooh wo' an: «Kelohɗaa paapu na eefu.» Na ɓan an: «Ɓaa fu ɓas paapu wala eefunaa, fu jom ki'apu hen✡.»
5 Wayee ɗú, ɗú jëgíroh an ɓo' mínin kiwo' paamci wala eeci an: «Iñaa mi jomeerúu kitoputu'ohɗa, mi faanɗinwa Kooh sarah.»
6 Ɓaa tum iñaamanaa wacin ga iñaa wa'ti ga paamci wala eeciɗa. Ee fodaama ɗú nís iñaa wo'eenaa Kooh nakohɗa, ɗú taabukka kesi baahciigarúu!
7 Ɗú, ɗú jófjófɗuk ga hascii ɓuwii. Ísayíi, sëldíiga-Koohaa, hoteerúu moos ee ya wo'ee kayoh ga waa ya wo' ga teek Kooh an:
8 «Ɓuwii ɓii, kañii ɓa kañiroodɗa eem túuwtii doŋ,
ɓa ekkiiroo ga keeñɓa dara dara.
9 Ɓa ɓay teekkoo sooy,

---

† **14:34 14: 34** *Kúlkaa Genesareet* Ɗekataama newin kilínoh ee laakin dooli. Wa hanoh Kafarnawom kakay aawwa ɓak aasaa'-noh. * **15:2 15: 2** «Kitís yah» ga baahcaa yaawúu'caa enee fodii kisétísiruk ga fíkíi Kooh balaa ɓa ñam, wala balaa ɓa kíim Koohaa. ✡ **15:4 15: 4** Malkat Eksoot 20: 12; Dëteronom 5: 16; Eksoot 21: 17; Léwítík 20: 9.

ndaga iñcii ɓa jëgíroh ga teekiigooɗa meyoh ga iñaa ɓo' nakoh»†.

Iñcaa líiɓɗi ɓo' ga fíkíi Koohɗa
(Marka 7: 14-23)

10 Waa ennda ɗa, Yéesu ɓayya ɓuwaa, wo''aɓa an:
- Súkú'kattoo ee ɗú ínoh iñii yii bi jof.
11 Enndii iñaa aasi ga kúuw ɓo' yërí tahiri kilíiɓ ga fíkíi Kooh, wayee iñaa meyohi ga kúuwciɗa yërí tahiri kilíiɓ.
12 Tëelíbéecaa nak deeyussa gari wo'ussari an:
- Iñaa Fërísiyeeŋcaa keloh fu wo' yaama, fu ínohin an neɓpiiɓa ga keeñe?
13 Yéesu taassaɓa an:
- Ɓéeɓ kedik, kaa Paammboo yii ga ɗookɗa yíppii, ka hay kiɗofu.
14 Íisatɓa, ɓa ɓibúumí', ɓaa en na kinook ɓibúumí' mooroomɓa. Binaa búumí' nook búumí' mooroomcinaa, ɓa ɓanak ɓéeɓɓa ɓa hay kikeen ga noŋ.
15 Pee' wo''a Yéesu an:
- Lëegísohɗaaríi wo'eenaa fu nataal karamɗa.
16 Yéesu wo''a an:
- Ɓú ɓan, bi wati ɗú laakoo hele?
17 Ɓú ínohoo an iñaa aas ga kúuw ɓéeɓ paafi ga look, lëehíraa wa ka' fenoo kaan?
18 Wayee iñaa mey ga kúuw ɓo' ɓéeɓ meyoh ga keeñaa ee iñaama yërí tahi ɓo' kilíiɓ ga fíkíi Kooh.
19 En ki'enaa, halaat cibóní', kilaŋ kumuun ɓo', kiɗúk yaalfu wala ɓetifu fu faanuk na ɓo' yiliis, kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ, kilok, kipok kiwo', kiyah teek ɓo', ca meyohi ga keeñ.
20 Iñcuma cërí líiɓɗi ɓo' ga fíkíi Kooh, wayee kiñam ee fu tíssii yah fodaa daa baahcaa nakohkaɗa tahoo ɓo' kilíiɓ ga fíkíi Kooh.

Ngëmaa ɓetifaa enndii yaawúu'ɗa
(Marka 7: 24-30)

21 Waa ennda ɗa Yéesu meyohha daama, ka'ta ɓak dëkaa Tíi' na waa Sídoŋ.
22 Laakka ɓetifaa hay gari. Ɓetifaama bok ga ɓu-Kanaa ee fa dëk gohaama. Fa faa fiip an:
- Éey Kiyaakii, kucaasamunkii Dëwít, yërëmaaroo! Kowukaagoo kiɓetikaa, laak rawaa amka ee sodalinka lool!
23 Wayee Yéesu nammbiiri sah kitaas hen. Tëelíbéecaagari deeyussa gari, kíimussari an:
- Fu ɓëgíssinaa en na, ya yee? Ya yii taabukkuu, ya fiipi rek!
24 Yéesu taassa an:
- Mi wosu ki'eem ga baalcii Kooh ga ɓu-Isarayeel múuyɗa.
25 Wayee ɓetifaa hayya, yí''a ga fíkíi Yéesu, wo''ari an:
- Kiyaakii, hay dímalaaroo!
26 Yéesu loffari an:
- Kiɓeɓ ñamah oomaa, fu jafi' tubaaytaa, iñaama moroo.
27 Ɓetifaa wo''ari an:
- Fu wo' kayoh, Ha'mudii. Wayee tubaaytaa mínin kiñam wúunéecaa keeni ga kanukaa ha'muncaagaɓa ñamohiɗa.
28 Ga ɗekataama, Yéesu wo''a ɓetifaa an:

---

† **15:9 15: 9** Ísayíi 29: 13 ɓéestíru fodaa bínsee ga kiGerek múusɗa.

- Ngëmiigaraa yakin, fu ɓetifii fii! Iñum fu waa'ɗa, Kooh tumɗattaari. Ee kowukaagari dalla kiwak ga wahtaama.

Yéesu wëkí'ta ɓo' ɓiyewin

29 Waa ennda ɗa, Yéesu kolkohha ɗekataama ka'ta seereenaa giiyaa Gëlílée. Ya lappa ga ɗook jaŋjagaa daama, ya yuŋnga da.
30 Ɓiɓo' ɓiyewin hayussa gari, haydohɗussari ɓiɓéedúkí', ɓibúumí', ɓilafañ, ɓiluuɓ na ɓo' ɓiyewin ɓiliis ɓaa ɗúukool hen. Ɓa faanndaɓa kakay ga kotcaa Yéesu, ya wëkí'taɓa.
31 Ɓéeɓ ɓuwaa waaru'ussa ga waa ɓa hot luuɓcaa ɓaa wo', lafañcaa ɓaa tuuk na kotcaagaɓa, ɓéedúkí'caa ɓaa tíin dijófí', ɓúumí'caa ɓaa hot, ee ɓéeɓ aawwa kindam Koohyii ɓu-Isarayeel.

Yéesu ñëmí'ta ɓo' ɓijúnni-nikiis
(Marka 8: 1-10)

32 Waa ennda ɗa, Yéesu ɓayya tëelíbéecaagari, wo''aɓa an:
- Mi laakin yërmaandi wiyaak ga mbooloomii, ndaga malkat, bes kaahay cee, caa wëe'taa ga an cii, ɓa ɓii naroo, ee diima deŋ ɓa laakoo iñaa ɓa ñaman. Mi waa'tiiɓa kiwo' ɓa ɓoyuk kaanɓa na kiyaaɓ, mi saŋ ɓa tëhlí ga waas.
33 Tëelíbéecaa wo'ussari an:
- Ñamahaa yah kikëpí' ɓuwii ɓii, ɗí ɓewohanwa gada, ga ɗekatii wii laakoo daraɗa?
34 Yéesu meekissaɓa an:
- Ɗú laak mbúurú cera dii? Ɓa taassa an:
- Ciyitnakanak na tujëntaa yewinndii.
35 Waa ennda ɗa, ya nakka ɓuwaa ɓa yuŋ kakay.
36 Ya ɓeɓpa mbúurúcaa ciyitnakanakcaa na jëncaa, ya gërëmmba Kooh, ya weellaca, ya e'ta tëelíbéecaagari, ɓaama warohhaca ɓuwaa.
37 Ɓaa en ɓéeɓ ñammba bi kappa pút, bi tessa. Iñaa teseeɗa ɓa wookkari: ennda ɗaba ciyitnakanak caa líifin muut ga mbúurú na jën.
38 Ɓuwaa ñameeɗa enee ɓo' ɓijúnni-nikiis (4.000) ee ɓeticaa na oomaacaa kídussii ga.
39 Lëehí'ta Yéesu tagohha na ɓuwaa, ya aassa gaal-looci, yaa yah ɓak gohaa Magadaan‡.

16

Fërísiyeeŋcaa na Saduseyeeŋcaa waa' kihotu kíntaan
(Marka 8: 11-13; Lúkkaa 12: 54-56)

1 Laakka ɓiFërísiyeeŋ na ɓiSaduseyeeŋ ɓaa hay ga Yéesu, kifí'ti. Ɓa meekissari ya tumi'ɓa kíntaanaa teewoh an ya meyoh ga Kooh.
2 Yéesu loffaɓa an:
- Noh yah ki'aas, ɗú hot asamaanaa setaa, ɗú wo'i an: «Kuwis, Kooh hay kitam noh.» [
3 En na kím, ɗú hot asamaanii kúnukaa, ɗú wo'i an: «wati, Kooh hay kitoɓ.» Fodaama ɗú mínin kimalaksukoh dii asamaanii madiɗa wayee ɗú mínoo kimalaksukoh iñcii Kooh en na kitum ga wati.]
4 Ɓuwii jamaanii wati ɓibóní'ɓii ee ooruunun Koohɗa, ɓa waa' kihot kíntaan. Wayee kíntaan wíinoo tookɗusanndiiɓa, enndii waa Sonaasaa✡. Lëehí'ta Yéesu foñnjaɓa daama, ya yaa yah.

‡ **15:39 15: 39** *Magadaan* Ken ínohhii bi wati daa gohaama enohɗa. ✡ **16:4 16: 4** Kíntaan Malkat 12: 41.

Lëwíiraa Fërísiyeeŋcaa na waa Saduseyeeŋcaa
(Marka 8: 14-21; Lúkkaa 12: 1)

5 Tëelíbéecaa Yéesu paafussa giiyaa ɓakaa hanoh gaaɗa, ɓa alukka
kiɓaydoh mbúurú.
6 Yéesu wo''aɓa an:
- Watukat, ee abukat ga lëwíiraa Fërísiyeeŋcaa na waa Saduseyeeŋcaa!
7 Tëelíbéecaa enussa kiwo' ga díkaantiɓa an:
- Dii ɗu ɓaydohhii mbúurúɗa, këri tah ya wo' iñaama.
8 Yéesu ínohha iñaa ɓa en kiwo' ga díkaantiɓaɗa, wo''aɓa an:
- Iñii tah ya ɗú wo' ga díkaantirúu an dii ɗú ɓaydohhii mbúurúɗa tah.
Ngëmiigarúu daal dooyyii!
9 Helciirúu hayyii bi watine? Hanaa ɗú níindísukkii mbúurúcaa
ciyëtúuscaa warohsee ɓuwaa ɓijúnni-yëtúusɓaaɗa (5.000)? Pañi cera cërí
ɗú wookee ga iñaa teseeɗa?
10 Haa mbúurúcaa ciyitnakanakcaa warohsee ɓuwaa ɓijúnni-
nikiisɓaaɗa (4.000), ɗaba cera cërí ɗú wookee ga iñaa teseeɗa?
11 Tum na ɗú ínohoo an mi wo''iirúu mbúurú kiñam ga wii mi wo''úu
an «Abukat ga lëwíiraa Fërísiyeeŋcaa na waa Saduseyeeŋcaa»?
12 Fodaama, tëelíbéecaa ɓaa han ki'ínoh an Yéesu wo''iiɓa ki'abuk
ga lëwíiraa tumsi ga mbúurúɗa, wayee ya wo'ɓa ki'abuk ga iñcaa
Fërísiyeeŋcaa na Saduseyeeŋcaa jëgírohiɗa.

Pee' wo''a an Yéesu yërí en Kiristaanii
(Marka 8: 27-30; Lúkkaa 9: 18-21)

13 Yéesu ka'ta bi ga ɓak teeraa Sesaree-Filiip*. Daama, ya meekissa
tëelíbéecaagari an:
- Ɓuwii wo'u an mi, Kowukii ɓii, mi yërí en ɓa?
14 Ɓa taassari an:
- Laakin ɓuwaa wo' an fu yërí en Saŋ-Bëtís. Ɓíinoo an fu yërí en
sëldíiga-Kooh Ili. Ɓíinooɓaa an fu yërí en sëldíiga-Kooh Yérémíi wala
yíinoo ga sëldíiga-Koohcii.
15 Yéesu meekissaɓa an:
- Haa ɗú, ɗú wo' an mi yërí en ɓa?
16 Simoŋ-Pee' taassa an:
- Fu yërí en Kiristaanii, Kowukii Koohyii en na kipesɗa.
17 Waa ennda ɗa Yéesu wo''ari an:
- Fu yewinin múu' Simoŋ, kowu Saŋ, ndaga enndii ɓo'-súusúus onndaa
ki'ínoh iñuma, wayee Paammboo yii ga ɗookɗa yërí.
18 Ee mi, mi wo''aa man: fu yërí en Pee' -- waa' kiwo' atoh -- ee ga ɗook
atohuma mi tawahan Jaangiigoo ga. Ee kikaan mínanndiiwa kitëhdoh.
19 Mi hayyaa ki'e' tucëwítaa Nguuraa yii ga ɗookɗa: iñaa fu kokoh ga
ëldúna ɓéeɓ, hay kikokohu ga ɗook; ee iñaa fu took ga ëldúna ɓéeɓ, hay
kitooku ga ɗook✡.
20 Lëehí'ta Yéesu ɗíŋngaɓa na wo'een ciyëgísí', an ɓa hanat kiwo' ken
an yërí en Kiristaanii.

Yéesu yéegalohha kikaankaagari na kimílískaagari
(Marka 8: 31–9: 1; Lúkkaa 9: 22-27)

21 Kolkohha daama, Yéesu aawwa kiwo' tëelíbéecaagari faŋ an:

---

* **16:13 16: 13** *Sesaree-Filiip* Teeraa Filiip Eroot sakee ee wa enee ga gohaa húlúɓcaa ëníri húlúwaa Yúrdeŋɗa. Wati teeraama teeku Banijas. ✡ **16:19 16: 19** Mëdírohat na 18: 18; Saŋ 20: 23.

- Mi jomin kika' Yéerúsaleem. Daama, ha'-kaancaa na sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa tíkussoo mesiklaat ciyewin. Mi hay ki'apu ee besaa wukaahaywaa tíkan gaɗa, mi hay kimílís.
22 Waa ennda ɗa, Pee' nookka Yéesu ga yahaanaa, yaa ña'ti:
- Múk Ha'mudii, iñaama Kooh tumoori!
23 Wayee Yéesu mëeñsukka, gëtta Pee' an:
- Úsaayaaroo, Seytaani! Halaatciigaraa enndii halaatcaa meyoh ga Kooh wayee ca meyoh ga ɓo'. Fu, fu waa'too kikëfít!

Kitaabuk Yéesu
24 Lëehí'ta Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Binaa ɓo' waa' kitaam ga fenooroonaa, ya alat hafci, ya kooruk kuraanaagari†, ya taabukkoo.
25 En ki'enaa, ɓaa fu waa' kisom kumuunfunaa, fu hayka kiñak bi taa'. Wayee ɓaa mi tahhaa kiñak kumuunfunaa, fu hayka kilaakis.
26 Ee ɓo' enoh kilaak iñcii ga ëldúna tóohɗa ya, binaa ya na' kiñak kipesci bi taaraa? Ati laakin iñaa ɓo' mín nawa kilaasoh kipeskaagari?
27 Kowukii ɓii nak hay kihay ga ndamaa Paamci, ya taam na malaakacaagari. Bëríinaa, ɓaa en ɓéeɓ, ya hayyi kifay iñaa ya tumɗa.
28 Mi wo''úuka ee kayoh, ɓiɓo' ga ɓuwii ɓii kaansoo ee ɓa hottii Kowukii ɓii hay ga Nguuraagari.

17

Ndamaa Kooh yoosukka ga Yéesu
1 Tíkka ga bes ciyitniinoo, Yéesu taammba na Pee' na Saak na Saŋ këmëeŋkí Saak, ya ɓayyaɓa, ɓa rek daa wéetin, ga ɗook janjaŋ wiyaak.
2 Daama, jëmmaagari súpítukka ga fíkíiɓa. Fíkíifaagari faa melic en fan noh, kúltícaagari yaanaawwa ɗer fodii lee'laat.
3 Ga ɗekatcaama, tëelíbéecaa ɓaahayɓaa hotussa Móyíis na Ili meyussa ga fíkíiɓa, ɓa ɓaa saawal na Yéesu.
4 Pee' dalla kiwo' Yéesu an:
- Ha'mudii, dii newin garuu! Fu waa'kanaa, mi yíp taal kaahay dii: wíinoo wuufu, wíinoo wuu Móyíis ee wíinoo wuu Ili.
5 Lak Pee' yaa lís kiwo' fodaama, laakka yaayeel wimélící' waa hay, úullaɓa. Ee ga ɗuuy yaayeelaa, laakka koonaakaa wo' an:
- Ɓii yii yërí en Kowukiigoo mi keeñukɗa, keeñnjoo soosin gari, súkúrukatti!*
6 Daa tëelíbéecaa kelohsee koonaakaa kaama, ɓa ennda nërëm ga kakay, ɓa tíitta lool.
7 Wayee Yéesu deeyca, le''a gaɓa, wo''aɓa an:
- Kolkat, kaa tíitat!
8 Waa ennda ɗa, ɓa ɓëwí'ta haf, ɓa hotissii ken enndii Yéesu haŋcinaa.
9 Daa ɓa enee na kiyoosuk janjagaaɗa, Yéesu: wo''a tëelíbéecaa kiɗíŋɓa an:
- Kaa ɓéestírat ken iñii ɗú hot feeñuk garúuɗa, bi ga daa Kowukii ɓii mílísan ga ɓuwaa kaaninɗa.
10 Lëehí'ta tëelíbéecaa meekissa Yéesu an:
- Iñii tah ya jëgíroh-waascii wo'u an Ili yërí ɗewan kihay paay✡?
11 Yéesu taassaɓa an:
- Ee kayoh! Ili ɗewan kihay, ya hëwíraat iñaa en tóoh bi jek.

---

† **16:24 16: 24** *Kikooruk kuraa* kërí en kitaam ga kotcaa Yéesu, ee kipari' kikaan fodaa gari ndaga Hewhewii winéwí'wii. * **17:5 17: 5** Malkat 3: 17 na iñaa ɓéestíru gaɗa. ✡ **17:10 17: 10** Malkat Malasíi 3: 23.

12 Wayee mi wo''úu an Ili hayin kumëeñí' ee ɓuwii ínohsohussiiri, wayee
ɓa tummbari iñaa neɓɓa. Fodaama Kowukii ɓii ɓan, ɓa yahka ɗa kitum.
13 Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa ɓaa han ki'ínoh an Saŋ-Bëtís yërí ya
wo'eeɓa.

Yéesu wëkí'ta oomaanaa ɓay cikeen-keen
(Marka 9: 14-29; Lúkkaa 9: 37-43)

14 Ga waa Yéesu na tëelíbéecaagari yoosuku jaŋjagaa ɓa hayya bi ga
daa mbooloomaa enɗa, laakka ɓaa hay, yí''a ga fíkíi Yéesu,
15 wo''ari an:
- Kiyaakii, yërëmaa kowukiigoo, ya ɓay cikeen-keen ee mesikin gari lool.
Leekleek ya keen ga kiwii wala ya keen ga músú.
16 Mi haydohinndi ga tëelíbéeciigaraa wayee ɓa mínndiiri kiwëkí'.
17 Yéesu wo''ari an:
- Cëey, ɗú ɓuwii wati, ɗú laakoo ngëm ee ɗú tumi iñaa joffii. Mi enan
narúu bi kera? Mi múuñɗanndúu bi kera? Haydohɗattoo oomaanaa gii.
18 Yéesu gëtta rawaa ya meyoh ga oomaanaa. Rawaa meyca, oomaanaa
dalla kiwak.
19 Lëehí'ta, ga waa ɓa tessa haŋɓaɗa, tëelíbéecaa deeyussa ga Yéesu,
meekisussari an:
- Iñii tah ya ɗí, ɗí mínndii kikaal rawaama ga oomaanaa?
20 Yéesu wo''aɓa an:
- Ga dii ɗú yewinndii ngëmɗa,ërí tah. En ki'enaa, mi wo''úuka ee
kayoh; binaa ɗú laakee ngëmaa hín na kowu fúdan kijutuutaa, eneenaa
ɗú wo' jaŋjagii wii an Kolkohaa dii fu léeruk dúuneenaa, wa tumka. Ee
eneenaa dara wooñoorúu. [
21 Wayee kikíim Kooh na ki'oo'ërí doŋ mín kiméyí' raɓcaa man ɗa ga
ɓo'.]

Yéesu yéegalohissa kikaankaa na kimílískaagari
(Marka 9: 30-32; Lúkkaa 9: 43b-45)

22 Wiima lak tëelíbéecaa Yéesu ɓéeɓɓa ɓaa ga gohaa Gëlílée, Yéesu
wo''aɓa an:
- Kowukii ɓii hay kitíku ga yah ɓuwii.
23 Ɓa hayyi ki'ap wayee ga ɓesaa wukaahaywaa tíkan gaɗa, ya hay
kimílís.
Tëelíbéecaa nak, keeñcaagaɓa leehha tak ga iñaa ɓa keloh yaama.

Yéesu fayya lempaa meekisohsi ga Kaanfaa Koohɗa

24 Yéesu na tëelíbéecaagari hayussa Kafarnawom. Daa ɓa le'ee, ɓuwaa
fayuki lempaa†Kaanfaa Koohɗa, hayussa ga Pee', meekisohussari an:
- Jëgírohiigarúu fayoo lempaa Kaanfii Koohe?
Pee' taassa an:
25 - Ahaŋ kay, hayaa fayin!
Lëehí'ta Pee' aassa kaanfaa, daa ya le'ee Yéesu ɗëwírukkari meekissari
an:
- Ya Simoŋ, fu ínoh ya ga iñii yii? Ɓuwii ɓiida jom kifay buu'cii ga
ëldúnaɗa lempu wala juuti? Ɓuwii dëku ga kúlkiiɗanoo ɓii en sagacɗa?
26 Pee' taassa an:
- Hanaa sagaccii.
Yéesu nak wo''a Pee' an:
- Kon ɓuwii dëku ga kúlkiiɗa jomoo dara kifay.

† **17:24 17: 24** *Lempaa Kaanfaa Kooh* ɓaa enin yaawúu' ɓéeɓ ee laakin tíkíis tidaaŋkaah-kanak aawwa ɗook jomin ki'eroh ga kíiskaa, kopa' cadam fay noh-noh wíinoo ga lëgëy.

27 Wayee waa ɗu waa'tii kiyëngël keeñcaagaɓa, karaa giiyaa fu wees yoos. Jënaa fu ɗewan ki'amɗa, ŋëegísaa kúuwkaa: fu hay ga kihot hanja'-
hëelís wíinoo. Ɓewaawa, fu fayɓa lempiigoo ga na wiigaraa.

18

Ɓaa Yéesu wo' an yërí wëñ kiyak ga fíkíi Koohɗa
(Marka 9: 33-37; Lúkkaa 9: 46-48)

1 Ga wahtaama, tëelíbéecaa deeyussa ga Yéesu, ɓa meekissari an:
- Ɓii yiida wëñ kiyak ga Nguuraa yii ga ɗookɗa?
2 Yéesu ɓayya ku'oomaa, tuuki'taja ga leelooɓa,
3 ya wo''aɓa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ɗú súpíttii kipeskaagarúu bi ɗú man na tu'oomaanaa, ɗú aasoo ga Nguurii yii ga ɗookɗa taa'.
4 Ɓaa wëñ kiyak ga Nguurii yii ga ɗookɗa yërí en ɓaa yóoskírin hafci bi madin na ku'oomaakii jii.
5 Ɓaa fu te' ga keeñfu oomaanaa fodii yii ndaga teekiigoonaa, lakanaa fu te''oo mi ga kihaffoo.

Iñcii tumlukohi ɓo' baakaa'ɗa
(Marka 9: 42-48; Lúkkaa 17: 1-2)

6 Yéesu tíkka ga an:
- Ɓéeɓ ɓaa fu baakaa'lukoh yíinoo ga tu'oomaatii tii ee gëmu ga-
rooɗanaa, iñaa gën garaaɗa wërí en fu pokɗu atoh wiyaak* ga koonaakaa-
garaa, fu jafu ga ɗuuy giiyaa.
7 Massa fu ëldúna, ndaga yewinin garaa iñcaa eki ɓo' ga kitum baakaa'. En ki'enaa, mosanndii ga kiñak, wayee massa ɓaa iñcaama koorohan gariɗa!
8 Ɓaa en lak yahaagaraa, wala kotaagaraa wërí tahhaa kitum baakaaraa, gúraawa fu jaf di'úsaayí'. Iñaa gën garaaɗa wërí en fu aas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa na yah wíinoo wala kot wíinoo, loo kilaak yah kanak wala kot kanak ee fu jafu ga kiwiikaa yímoo taa'ɗa.
9 Ɓaa kuhaskaagaraa tahhaa kitum baakaaraa, nísaaja. Iñaa gën garaaɗa wërí en fu aas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa na kuhas kíinoo loo kilaak tuhas tanak ee fu jafu ga kiwiikaa safara.
10 Kaa eewat yíinoo ga tu'oomaatii tii. En ki'enaa, mi wo''úuka, malaakacaagaɓa ga ɗookɗa, besaa en ɓéeɓ ɓa hídoh na Paammboo yii ga ɗookɗa. [
11 En ki'enaa, Kowukii ɓii hayin ëldúna kimúsal ɓuwii múuyɗa.]

Liiwukaa wo' ga loo baalaa múuyee hotukkaɗa
(Lúkkaa 15: 3-7)

Yéesu tíkka ga an:
12 - Ɓú ínoh ya ga iñii yii? Binaa ɓo' laak baal ɓitéemée' ee ya múuyluk ga yíinoonaa, ya foñanndii ɓidaaŋkaah-yitnanikiis na ɓiyitnanikiisɓaa ga ɗook jaŋjagaa ɓa níirohuɗa, ya yee kiraasnee yaa múuyɗane?
13 Mi wo''úuka ee kayoh; binaa ya hottinaa, neɓlukaa ya neɓlukan ga yíinoo yaamaɗa, hay kiwëñ kiyak waa ya laakan ga ɓidaaŋkaah-
yitnanikiis na ɓiyitnanikiisɓaa múuyussiiɗa.
14 Ee Fodaama, Paammbúu yii ga ɗookɗa waa'tii yíinoo múuy ga tu'oomaatii tii.

Binaa mbokfu kerceen tooñaa

---

* **18:6 18: 6** Atohaa wiyaakwaama wërí seesohsi towu reseŋ

Yéesu tíkka ga an:
15 - Binaa mbokfu kerceen tooñnjaanaa, kara, fu wéet nari ɗú ɓanak doŋ, fu ña'ti. Binaa ya tookkaa kisúkúrukaa, lak fu laasinndi.
16 Wayee binaa ya tookkiiraa kisúkúrukaa, taabaa na ɓo' yíinoo wala ɓo' ɓanak, fu karis gari. Ndaga fodaa daa Këyítfaa wo'ɗa, ga iñaa en ɓéeɓ jomin kilaak ɓo' ɓanak wala ɓaahay ɓaa en seedi ga.
17 Wayee binaa ya tookkii kikeloh iñaa ɓa wo'ɗanaa, wo'aaka ɓu-jaangaa†. Binaa ya saŋ ɓan kikeloh iñaa ɓu-jaangaa wo'ɗanaa, abohaari fodii yiifa' wala fodii juuti‡.

Iñaa kokohu na iñaa tooku

18 Yéesu tíkka ga an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ɓéeɓ iñaa ɗú kokoh ga ëldúna, hay kikokohu ga ɗook; ee ɓéeɓ iñaa ɗú took ga ëldúna, hay kitooku ga ɗook ɓan✡.
19 Tíkissa ga, mi wo''úu an binaa ɓo' ɓanak garúu, dii ga ëldúna, júwohu ga kikíim Kooh ga iñaa mín ki'en ɓéeɓ, Paammboo yii ga ɗookɗa hayɓari ki'on.
20 En ki'enaa, daa ɓo' ɓanak wala ɓaahay hídírukoh ga teekiigoo ɓéeɓ, mi yaa ga leelooɓa.

Kibayaloh ga díkaanti ɓo' na mooroomci

21 Waa ennda ɗa, Pee' deeyca ga Yéesu, meekissari an:
- Ha'mudii, mbokkoo yaa dëkkoo kitooñ, mi jommbi kibayal waas cera? Karat bi en waas ciyitnakanake?
22 Yéesu taassa Pee' an:
- Mi wo''iiraa waas ciyitnakanak doŋ sah, wayee bayalaari waas cidaaŋkaah-yitnakanak bi en waas ciyitnakanak§.

Liiwukaa wo' ga loo súrgaa tookkii kibayalohɗa

Yéesu tíkissa ga, liiwukkaɓa an:
23 -Ërí tah Nguurii ga ɗookɗa mëdírohu anee: Enee buu', ya waaree súrgacaagari kínɗussi alalaagari ya laakɗa.
24 Daa ya dalee kikín, ya haydohɗussa yíinoo yaa ɓayi'ti cadam fay ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah ga noh-noh wíinoo.
25 Ɓaa yaama mínndii kifay iñaa ya laaki' buuraaɗa. Buuraa dalla kinakoh ya toonu ñaam ya na ɓetici na towutaagari na tóoh iñaa ya laakɗa. En ɗanaa kobotkaa ëlídu.
26 Súrgaa dalla kiyí' kúrúk ga fíkíi buuraa, kíimmbari an: «Múuñɗaaroo bi ga fíkíi, mi hayyaa kifay tóoh.»
27 Buuraa laakka yërmaandi gari, múuñi'tari kobotkaa, íissari, ya yaa yah.
28 Súrgaa meyca yaa yah. Ya hídohha na húnísci súrga, yaa laakɗeeri cadam fay ɓo' yíinoo ga noh-noh. Ya ŋooyya yaama ga koonaa, yaa booy, wo''ari an: «Fayaaroo iñii fu ɓayi'tooɗa.»
29 Húnísmunaa yí''a kúrúk ga kotcaagari, kíimmbari an: «Múuñɗaaroo bi ga fíkíi, mi hayyaa kifay»;
30 wayee ya saŋnga. Ya nammbari kiɓay hen, laŋlukkari ga kasu bi ga daa yaama fayanndi iñaa ya laaki'tiɗa.

---

† **18:17 18: 17** *Ɓu-jaangaa* waa' kiwo', dii, mbooloomaa ɓuwaa gëmin ga Kiristaaniiɗa. ‡ **18:17 18: 17** Yiifa' na juuti enuunun ɓuwaa setussii ndaga ɓa ínohoo Kooh ee ɓa tumi iñaa joffii ga ɓimooroomɓa. ✡ **18:18 18: 18** Mëdírohat na Mëccëe 16: 19. § **18:22 18: 22** Kídii kídu diiɗa waa' kiteewoh an kibayaloh leehoo. Ken jomoo kikín daa kibayalohkaagari hín kiyewinɗa.

31 Daa súrga mooroomuncaagari hotsee iñaa laakee yaama, keeñƀa leehha ga tak. Ɓa ka'ta, ƀa ƀéestí'ta buuraa tóoh iñaa hewee yaama.
32 Waa ennda ɗa, buuraa ƀaylukka súrgaama, wo''ari an: «Fu súrga yisóotí'! Fu yí''ii hen ga fíkíiroo, mi múuñi'taraa kobotkaagaraa ƀéeƀkane?
33 Fu ƀan, fu mínéeríi kilaak yërmaandi ga mooroomfu yaama fodaa daa mi laakee yërmaandi garaaɗane?».
34 Keeñaa buuraa tammba lool. Ya laŋnga súrgaa ga kasu, ya fítísohu bi ga daa ya fayan kobotkaagari ƀéeƀka.
35 Yéesu tíkka ga an:
- Paammboo yii ga ɗookɗa yah narúu kitum fodaama, binaa yaa en ƀéeƀ garúu bayallii mooroomci na keeñaagari ƀéeƀwanaa.

19

Yéesu wo''a ga loo kifasi'
(Marka 10: 1-12)

1 Ga waa Yéesu lëehí'ta kijëgíroh iñcaama, ya kolkohha gohaa Gëlílée, ya yaa yah dëkcaa bok ga gohaa Yúudée ee hanoh húlúwaa Yúrdeŋ gaaɗa.
2 Mbooloo wiyaak taabukkari daama ee ya yaa wëkí' ƀuwaa ɗúukool gaƀaɗa.
3 Laakka Fërísiyeeŋcaa hayu bi gari kifí'ti, ƀa meekissari an:
- Waasiiruu onin yaal kifasi' ƀetici ga iñaa ƀa mín kilaakoh tóohe?
4 Yéesu meekissaƀa an:
- Hanaa ɗú jaŋngii iñaa bídu ga Këyítfaa Koohɗa: «Ga dalaaraa yii sak tóohɗa tummbaƀa yaal na ƀeti»,
5 ee Kooh wo''a an: «Kërí tah bi yaal hay kifoñ paamci na eeci, ya aboh na ƀetici ee ƀa ƀanak, ƀa en ƀo' yíinoo.»
6 Fodaama ƀa enissii ƀanak, wayee ƀa en yíinoo. Kon ƀo' hanat kihëgísoh iñaa Kooh akitohin.
7 Fërísiyeeŋcaa meekisohussari an:
- Kon iñii tah ya Móyíis nakoh an binaa ƀo' yah kifoñ ƀeticinaa, ya onuunun kibín këyít ya e'tija kiteewoh an sëyaa tasin?
8 Yéesu taassaƀa an:
- Móyíis onndarúu kifasi' ƀeticiigarúu ndaga dii ɗú súƀ ga keeñɗa, wayee enéeríiɗa kuɗewaa.
9 Mi wo''úu an: «Binaa ƀo' kaal ƀetici, pañ ƀeti yiliis ee lakanaa enndii an ƀetifaagari ɗúkki hen faanukka na yaal yiliisaa, iñaama kiɗúk ƀetici, ya faanuk na ƀeti filiis.»
10 Tëelíbéecaa wo'ussari an:
- Binaa en an iñaama yërí laak ga díkaanti yaal na ƀetinaa, caloo kipañ.
11 Yéesu taassaƀa an:
- Enndii an ƀuwii ƀéeƀƀa ƀërí mín ki'ínoh iñii wo'u yii. Ɓuwaa Kooh onƀakaɗa doŋ ƀërí mínka.
12 En ki'enaa, laakin enaama ciyewin caa mín ƀo' kihoonoh kipañ, laakin ƀuwaa mínsooka ga ki'oomaaƀa, ƀíinoo ƀo' tíkƀaka, ƀíinoo ƀan waarussii ndaga ƀa tanuk Nguuraa Kooh. Jëgíruma ƀaa fu mínwa kitookaa, tooka.

Yéesu barkeella tu'oomaataa
(Marka 10: 13-16; Lúkkaa 18: 15-17)

13 Waa ennda ɗa, ƀiƀo' haydohɗussa Yéesu tu'oomaa, ya tík yahcaagari ga ɗookƀa, ya kíimi'ƀa Kooh. Wayee tëelíbéecaa ƀaa ña' ƀuwaa.
14 Yéesu wo''aƀa an:

- Íisat tu'oomaatii ta hay garoo, kaa hoonohatɓa ndaga Nguurii yii ga ɗookɗa wuu ɓuwii man naɓaɗa.
15 Waa ennda ɗa ya tíkkaɓa yahcaagari, lëehí'ta ya kolkohha daama ya yaa yah.

Oomaa-fiilaa yilëekí'-alalyaa
(Marka 10: 17-31; Lúkkaa 18: 18-30)

16 Laakka ɓo' yaa deey ga Yéesu meekissari an:
- Jëgírohii, mi mín ya kitum yijófí' bi mi laas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa?
17 Yéesu taassari an:
- Iñii tah yah fu meekissoo ga loo yijófí'yaa fu mín kitumɗa? Ɓo' yíinoo doŋ yërí jof. Fu waa' ki'aas ga kipeskaa leehoo taa'ɗanaa, tumaa iñcii Waasii Móyíis nakoh kitumɗa.
18 Ɓaa meekissa Yéesu an:
- Iñcii ciida nakohu kitum?
Yéesu taassa an:
- Kaa laŋ kumuun ɓo'; kaa ɗúk ɓetifu wala yaalfu, fu faanuk na ɓo' yiliis; kaa lok; kaa seedi' saboh.
19 Kelohɗaa paamfu na eefu; fu waa' mooroomfu fodaa daa fu waa' haffuɗa.
20 Oomaa-fiilaa wo''a Yéesu an:
- Mi tumin iñcuma tóohca, iñii yiida tessoo kitum?
21 Yéesu wo''ari an:
- Fu waa' kimëtíraa, kara, fu toon iñaa fu laakɗa tóoh, fu waroh koparaama nduulcii, fodaama fu hay kilaak alalaa leehoo taa' ga ɗook, lëehíraa fu hay, fu taabukkoo.
22 Daa oomaa-fiilaa kelohee wo'eenaama, keeñci leehha tak, ya yaa yah, ndaga ya enee ɓaa yewinin alal.
23 Yéesu dalla kiwo' tëelíbéecaa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ki'aaskaa ha'-alal ga Nguurii yii ga ɗookɗa daal yooɓpii.
24 Mi wo'issúu ɓan an, geeleem paaf ga noŋ kúucërí wëñ kiyooɓ daa ha'-alal aasan ga Nguurii Kooh.
25 Daa tëelíbéecaa kelohee wo'eenaama, ɓa waaru''a lool, ɓa wo''a an:
- Kon baanaa, ɓii mín kimúc ɓa?
26 Yéesu malakkaɓa, wo''aɓa an:
- Iñaama wooñ ɓo' wayee wooñnjii Kooh.
27 Waa ennda ɗa, Pee' dallari kiwo' an:
- Malkaa, ɗí, ɗí foñin tóoh, ɗí taabukinndaa, kon ɗí yah ya kilaak?
28 Yéesu taassa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; bëríinaa Kooh tuukiran ëldúna wiliis wi'as bi Kowukii ɓii yuŋ kinguuruk ga ndamaagarinaa, ɗú ɓii ɗú ɓidaaŋkaah na kanakɓii taabukkooɗa, ɗú hay kiyuŋ ɓan ga baŋ-buu', ɗú atti' níilcaa Isarayeel cidaaŋkaah na kanakcaa.
29 Ee ɓéeɓ ɓuwaa foñ kaanɓa, na ɓiyaakɓa ɓiyaal na ɓiɓeti, paamɓa, eewɓa, towutaagaɓa wala yooncaagaɓa ndaga teekiigoonaa, ɓa hay kilaasis iñaa wëñɗa waas citéemée' ee ɓa hay kilaak kipeskaa leehoo taa'ɗa.
30 Ɓiyewin ga ɓuwii ɗeɓ watiɗa ɓërí mëeñjohan ee ɓiyewin ga ɓuwii mëeñjohɗa ɓërí ɗewan.

20

Liiwukaa wo' ga loo lëgëyohcaa bokussii wahtu kiɓewuɗa

Yéesu liiwukissa an:

1 - Nguurii ga ɗookɗa nak mëdírohu anee: Enee ha'-kaan, ya koluka ga
kímaa teel, ya ɓeɓneera ɓiɓo', ɓaa lëgëyɗanndi ga yoon-biiñaagari.
2 Ya júwohha naɓa ga ki'e'ɓa iñaa faysi ga noh-noh wíinooɗa. Lëehí'ta
ya ebillaɓa yoonaagari.
3 Ya meyissa ga ɓak wahtu yoo'-yoo', ya hotta ɓiɓo' ɓiliis, ɓaa yugu ga
paanaa dëkaa, tumussii dara.
4 Ya wo''aɓa an: «ɗú ɓan, karat, ɗú lëgëynee ga yoon-biiñaagoo. Mi
hayyúu kifay iñaa wa'.»
5 Ɓaama karussa. Ha'-yoonaa meysissa ga ɓak wahtu cuunoh na ɓan ga
wahtu kigoonaluk, ya tumissa fodaama.
6 Ya meysissa lak nohaa waa soos, ya hotta ɓiɓo' ɓiliis daama, ga paanaa,
ya meekissaɓa an: «Ɗú yugoh ya dii noh-noh, ɗú tummbii dara?»
7 Ɓa taassari an: «Ken ɓeɓpiiríi kilëgëy hen.» Ya wo''aɓa an: «Kon ɗú
ɓan, karat, ɗú lëgëynee ga yoonaagoo.»
8 Ga wahtu kiyút, ha'-yoonaa wo''a ɓaa tuukuk lëgëyaaɗa an: «Ɓayaa
lëgëyohcum, fu fayɓa. Dalohaa ga ɓuwum mi mëeñjoh kiɓeɓɗa, fu
lëehíroh ga ɓuwum mi ɗeɓ kiɓeɓɗa.»
9 Waa ennda ɗa, lëgëyohcaa ɓeɓsee lak nohaa soosinɗa, hayussa. Ɓa
fayussa yaa en ɓéeɓ noh-nohaagari wíinoowaa.
10 Lëgëyohcaa ɗeɓsee kiɓewuɗa nak, daa ɓa hayee kifayuk, ɓa fooŋnga
an ɓa hay kilaas iñaa wëñ. Wayee ɓa ɓan, ɓa fayussa yaa en ɓéeɓ noh-
nohaagari.
11 Daa ɓa laasee ga, ɓa aawwa kiña' iñaama ga fíkíi ha'-yoonaa,
12 ɓa wo''ari an: «Ɓuwii ɓii mëeñjoh kiɓewuɗa lëgëyu wahtu wíinoo
doŋ ee fu hídí'ɓa naríi, ɗí ɓii ɗí kooruk coonufii lëgëyii na taangaayii noh-
nohɗa!»
13 Wayee ha'-yoonaa taassa yíinoo gaɓa an: «Ɓaal, mi tooñnjiiraa kat.
Man ɗu júwohee ga cadam noh-noh wíinoo?
14 Kon ɓewaa iñii fu laakɗa, fu yee. Mi waa' ki'e' ɓii yii mëeñjoh
kiɓewuɗa ya hídí' naraa.
15 Mi laak alaliigoo, mi mínoo ga kitum iñaa neɓpoone? Wala ati keeñfu
mesik ga dii mi jofɗa hen?»
16 Waa ennda ɗa, Yéesu tíkka ga an:
- Fodaama, ɓuwii mëeñjohɗa ɓërí ɗewan, ɓuwii ɗeɓɗa ɓërí mëeñjohan.

Waas wukaahaywaa Yéesu yéegaloh kikaankaagari na kimílískaagari (Marka 10: 32-34; Lúkkaa 18: 31-34)

17 Waa ennda ɗa, Yéesu enee ga waas Yéerúsaleem, ya na
tëelíbéecaagari ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa, ya ɓayyaɓa haŋ, wo''aɓa an:
18 - Súkúrukat, ɗu ɓii yah Yéerúsaleem ee Kowukii ɓii hay kitíku ga yah
sarahohcaa ɓiyaakɓaa, na jëgíroh-waascaa, ee ɓa hayyi ki'atti' kikaan,
19 ɓa tíkki ga yah yiifa'caa*, ɓaama ñaawalsohhi, ɓa típpi laawoo,
lëehíraa ɓa daayci ga kuraa. Ee ga besaa wukaahaywaa tíkan gaɗa, ya
hay kimílís.

Iñaa eew towutaa Sebedee kíim Yéesuɗa (Marka 10: 35-45; Lúkkaa 22: 24-30)

20 Waa ennda ɗa, towutaa Sebedee tanaktaa, eewɓa hayya ga Yéesu, ya
taam na oomaacaagari, ya yí''a ga fíkíici kikíimmbi yen.
21 Yéesu meekissari an:
- Fu waa' ya?

---

* **20:19 20: 19** Yiifa'cii wo'u diiɗa, ɓu-Room ɓërí.

Ya taassa an:
- Dígaaroo an binaa fu yuŋ ga Nguuraagaraanaa, oomaciigoo ɓii, yii yugan ga yahfu ñaam, yíinoo ga yahfu seŋ.
22 Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú ínohoo iñii ɗú kíimɗa. Ɗú mínin ki'an kaas-coonii mi yah ki'anɗane?
Ɓa taassari an:
- Ɗí mínin.
23 Ya wo''aɓa an:
- En ki'enaa, ɗú hay ki'an ga kaasii mi yah ki'anɗa, wayee en iñaa aaw ga kiyuŋ ga yahhoo ñaam wala ga yahhoo segaa, enndii mi jomka kiwo'. Ɓuwaa Paammboo waayuki' ɓakcaamaɗa ɓërí yahca ki'eru.
24 Daa tëelíbéecaa ɓidaaŋkaahɓaa tesɗa kelohee iñaama, ɓa aylukka tëelíbéecaa ɓanakɓaa bokohɗa.
25 Waa ennda ɗa, Yéesu ɓayyaɓa, wo''aɓa an:
- Ɗú ínohin an ɓuwii en ha'-kúl ga ëldúnaɗa, ɓa teewi ɓuwii an ɓa hanoh ɓéeɓ ɗook ee ha'-doolicii tumlukohi ɓuwii ga iñaa neɓɓa.
26 Iñaa manɗa yahhiiɗa kilaak ga ɗuuycúu. Wayee laak ɓaa waa' ki'en ɓo' yiyaak ga ɗuuycúunaa, ya joman ki'en súrgarúu,
27 ee ɓaa waa' garúu kikuliyukaa, ya joman ki'en ñaammbúu.
28 Fodaama, kiheel súrga tahhii Kowukii ɓii kihay, wayee ka hay ki'en súrga ɓuwii na ki'eroh kumuunci doo ya laas tumuun ɓo' ɓiyewin.

Yéesu wëkí'ta búumí' ɓanak ga teeraa Yéríkóo
(Marka 10: 46-52; Lúkkaa 18: 35-43)

29 Daa Yéesu na tëelíbéecaa meysee teeraa Yéríkóo, mbooloo wiyaak taabukkari.
30 Lak laakin búumí' ɓanak ɓaa yuŋ ga yahaa waasaa, ɓaa sarahtuk. Daa ɓa kelohee an Yéesu yërí en na kipaaf, ɓa aawwa kifiip an:
- Ha'mudii, kucaasamunkii Dëwít yërëmaarii!
31 Ɓuwaa ɓaa ña'ɓa doo ɓa ɗekoh, wayee ɓa ɓaa wëñ kifiip an:
- Ha'mudii, kucaasamunkii Dëwít yërëmaarii!
32 Yéesu tuukka, ɓayyaɓa, wo''aɓa an:
- Ɗú waa' ya mi tumi'túu?
33 Ɓa taassari an:
- Ha'mudii, tumɗaarii bi ɗí mín kihotsis.
34 Yéesu laakka yërmaandi wiyaak gaɓa, le''a ga tuhastaagaɓa. Ga saasi ɓa malakka, ɓa ɓaa taabukki.

21

Yéesu aassa teeraa Yéerúsaleem na ndam wiyaak

1 Yéesu na tëelíbéecaagari hayussa bi ɓa deeyca teeraa Yéerúsaleem, ga yahaa dëkaa Betfasee en ga ɓak tëgëlaa Ólíwíyéecaaɗa. Daama Yéesu wossa ga tëelíbéecaagari ɓanak,
2 ya wo''aɓa an:
- Karat dëk-kawum en ga fíkíirúuɗa. Binaa ɗú le' danaa, ɗú hay kihot baam yileɓ yaa pokuunun, taam na cúmbú', pëkísatɓa, ɗú haydohi'tooɓa.
3 Ee binaa ɓo' wo' yen ganaa, taasatti an: «*Ha'mudii laak sooli ga». Ee ga saasi ya hayyúu ki'íis ɗú haydohɓa.
4 Iñaama laakka doonaa iñaa sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa mat. Ya wo'ee an:
5 «Wo'at ɓu-teeraa Síyoŋ an:
- Malkat, buuriigarúu yeema hayi garúu.

Ya, ya tíitarukkii ee ya lap ga baam yileƀ,
na ga ɗook cúmbú', kowu baam.»
6 Tëelíbéecaa ƀanakƀaa karussa, ƀa tummba fodaa daa Yéesu na-
keeƀakaɗa.
7 Ɓa haydohha baamaa yileƀyaa na cúmbúraa. Ɓa la'ta paltucaagaƀa ga
ɗook baamcaa, Yéesu lappa ga ɗookgaa.
8 Ɓo' ƀiyewin ga mbooloomaa larussa paltucaagaƀa ga waasaa. Ɓuwaa
ƀíinoo ƀaa gú' toytaa tediktaa, ƀaa ƀool tuu'taa, ƀaa la'ta ga waasaa.
9 Ɓuwaa hanohee Yéesu fíkíi na ƀuwaa taamsee ga fenoociɗa, ƀéeƀƀa
ƀaa wo' didóolí' an:
- Óosaanaa!
Ndam aawat ga kucaasamunkii Dëwít!
Kooh barkeelat yii hay ga teekii Ha'mudiiɗa!
Óosaanaa aaw ga ɗookaa-ɗook.
10 Daa Yéesu aasee Yéerúsaleem, tóoh dëkaa yëngëlukka, ƀuwaa ƀaa
meekisoh an:
- Ɓii yii, ya ƀa?
11 Mbooloomaa taassa an:
- Sëldíiga-Kooh Yéesu yërí, yii meyoh Nasareet ga gohaa Gëlíléeɗa.

Yéesu kaalla toonohcaa ga ɗuuy Kaanfaa Kooh
(Marka 11: 15-19; Lúkkaa 19: 45-48; Lúkkaa 20: 1-8)

12 Yéesu aassa Kaanfaa Kooh, ya kaalla ƀéeƀ ƀuwaa enee na kitoon na
ƀuwaa enee na kilom daamaɗa. Ya yaa ƀúuk taabulcaa weci'oh-kopa'caa
na yugaahcaa toonoh-ho'caa*.
13 Lëehí'ta, ya wo''aƀa an:
- Bíduunun ga Këyítfaa an: «Kaanndoo yah ki'en kaanfaa kíimohohsan
Kooh», wayee ɗú, ɗú tumfa ɗaakkaa' lok✡.
14 Laakka búumí', na ƀéedúkí'caa hay ga Yéesu ga Kaanfaa Kooh, ya
wëkí'taƀa.
15 Sarahohcaa ƀiyaakƀaa na jëgíroh-waascaa aylukussa ga waa ƀa hot
enaamacaa cidóoyí'-waa'caa ya tumɗa, ee ƀa hotta ƀan oomaacaa ƀaa fiip
ga Kaanfaa Kooh an: «Ndam aawat ga kucaasamunkii Dëwít!»
16 Ɓa dalla Yéesu kiwo' an:
- Fu kelohin iñii oomaacii wo'ɗane?
Yéesu taassaƀa an:
- Ee mi keloh ga. Hanaa ɗú mosoo kijaŋ iñii bídu yii an: «Ga túuwtii
oomaacii na tii lii'cii, fu meydohɗin haffu ga yeek-kañ»?
17 Lëehí'ta Yéesu foñnjaƀa daama, ya meyca teeraa, yaa yah Bétaníi, ya
neehneera daama bi Kooh wíissa.

Yéesu coñnja kedikkaa
(Marka 11: 12-14,20-24)

18 Ga kooh-wíisfaa, Yéesu enee na kiƀoyuk teeraa ee lak ya yaawin.
19 Ya hotta bos een ga yahaa waasaa, ya ka'ta bi ga bosaa, ee ya hottii
dara ga, enndii tuu'taanaa. Waa ennda ɗa, ya wo''a kedikkaa an:
- Fu límsisoo kowu bi taa'!
Ga saasi, eenaa súƀpa kaw.
20 Daa tëelíbéecaa hotee iñaama, ƀa jaahli''a lool, ƀa meekissa Yéesu
an:
- Tum na kedikkii súƀ ga saasi?

---

* **21:12 21: 12** *Weci'oh-kopa'caa* waama, yaawúu'caa meyoh ín haysee Yéerúsaleemɗa weci'see kopa'caagaƀa ga ƀuwaama, doonaa ƀa mín kilom júu' kitum sarah ga Kaanfaa Kooh na kifay lempaa Kaanfaa Kooh. ✡ **21:13 21: 13** Malkat Ísayíi 56: 7; Yérémíi 7: 11.

21 Yéesu taassaɓa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; binaa ɗú laak ngëm ee ɗú laakkii hel kanak ganaa, ɗú eemoo ga kitum iñii dal kedikkii kiiɗa doŋ, wayee ɗú wo' sah jaŋjagii wii an: «Kolkaa dii fu jafsunee ga giiyaa!» Iñaama laak.
22 Binaa ɗú kíim Kooh ee taam na ngëmaa, ɓéeɓ iñaa ɗú meekisohaa, ɗú laakki.

Yéesu meekisohussa ɓaa onndi doolaa ya ɓayɗa
(Marka 11: 27-33; Lúkkaa 20: 1-8)

23 Yéesu aassa Kaanfaa Kooh, ya yaa jëgíroh. Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa dëkaa hayussa, ɓa meekissari an:
- Iñcii fu tumɗa, fu ayka gada? Ɓii onndaaca kitumɓa?
24 Yéesu taassaɓa an:
- Mi ɓan, mi yahhúu kimeekis enaama yíinoo doŋ, binaa ɗú taassoo ganaa, mi wo''úu ɓan iñcii mi tumɗa ati mi ayka gada?
25 Saŋ-Bëtís, ɓii yiida woseeri kibëtísi' ɓuwaa? Kooh wala ɓo'-súusúus?
Ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an: «Binaa ɗu wo' an Kooh yërí woseerinaa, ya hayyuu kilof an: iñii tah ya ɗú gëmmbii ga Saŋ?
26 Ee ɗu wo' an ɓuwii ɓërí woseerinaa, ɗu jomin kiniik mbooloomii ga iñaama ndaga ɓa tookin an Saŋ sëldíiga-Kooh.»
27 Ɓa dalla kitaas Yéesu an:
- Ɗí ínohoo!
Yéesu loffaɓa an:
- Kon baanaa mi ɓan, mi wo'anndiirúu iñcii mi tumiɗa ati mi ayka gada.

Liiwukaa wo' ga loo towutaa tanaktaaɗa

Yéesu tíkka ga an:
28 - Ɗú ínoh ya ga iñii yii? Enee ɓo', ya laakee towu tanak. Ya hayya ga yíinooyaa wo''ari an: «Kowuroo, wati, leenaa kara, fu lëgëynee ga yoon-biiñaagaruu.»
29 Kowukaa taassari an: «Mi yahhii». Wayee ennda kiis, ya récukka, ya ka'ta yoon.
30 Paamudaa hayya ga yukanakyaa ɓan, wo''ari iñaa ya nakee yuɗewaayaaɗa. Kowukaa kukanakkaa wo''a paamudaa an: «Ee, mi yii yah buba!» Wayee ya ka'tii.
31 Yéesu meekissaɓa an:
- Yiida ga towutaa tanaktaa tum iñaa paamci waa'ɗa?
Ɓa taassa an:
- Yaa ya ɗewohɗa yërí.
Yéesu dallaɓa kiwo' an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; juuticii na faankoh-pakaycii ɓërí ɗewanndúu ki'aas ga Nguuraa Kooh.
32 En ki'enaa, Saŋ hayin garúu. Ya teeɓparúu waasii wijúwí' wii ee ɗú gëmmbii iñaa ya wo'ɗa. Wayee juuticii na faankoh-pakaycii gëmussari. Ee ga iñaa ɗú hot yaama tóoh, tahhii bi ɗú récukka, ɗú gëmmba iñaa ya wo'ɗa.

Liiwukaa wo' ga loo línoh biiñcaa ɓisóotí'ɓaa
(Marka 12: 1-12; Lúkkaa 20: 9-18)

Yéesu wo''a ɓuwaa an:
33 - Súkúrukat, mi wo''úu liiwuk wiliis: Enee ha'-yoon, ya yíppa tedik-reseŋ ga yoonci. Ya ɗíŋnga yoonaa, ya acca noŋ ga yoonaa daa towu-reseŋtaa seesohsan. Ya tawahha daa ɓo' mínan kituukoh, tíim yoonaa malaki ga. Lëehí'ta ya sassa ɓilëgëyoh ga yoonaa, ya yaa yah kiɓaaɓ.

34 Ga waa wahtu kiƀeen yoonaa le'ɗa, ya wossa súrgacaagari ga
lëgëyohcaa ga yoonaaɗa, ƀa e'ti iñaa ya laak ga iñaa yoonaa meydohɗa.
35 Wayee lëgëyohcaa abussa súrgacaa, ƀa feekka yii, ƀa appa yíinooyaa.
Yaa tesɗa, ƀa tapisohhari na atoh bi kaannda.
36 Ha'-yoonaa wosissa súrga ƀiliis, ƀaa wëñ kiyewin ƀaa ya ɗewee
kiwosɗa. Wayee lëgëyohcaa tumussa ƀuwaama fodaa ƀu-ɗewaaƀaa.
37 Ha'-yoonaa mëeñjohha kiwos kowukaagari ga lëgëyohcaa. Ya abee
ga helci an: «Hanaa ƀa hay ki'on kowukiigoo cée'.»
38 Wayee lëgëyohcaa, daa ƀa hotee kowukaa ha'-kaadaa, ƀa wo''a ga
díkaantiƀa an: «Yii yah kilamɗa yeema, ɗu apatti, ɗu ƀeƀ iñii ya jomee
kilamɗa.»
39 Ƀa dallari ki'am, ƀa fassari bi meyca yoonaa, ƀa appari daama.
40 Yéesu meekissa ƀuwaa an:
- Binaa ha'-yoonaa hayaa, ya yah lëgëyohcaama na kitum?
41 Ƀa taassari an:
- Ha'-yoonaa hayaa, hay ki'ap lëgëyohcaa ƀisóotí'ƀaa ƀaama, ap wibóní'.
Lëehíraa ya ƀeƀ yoonaa, ya e'wa ƀilëgëyoh ƀiliis, ƀaa, binaa kiƀeen le'aa,
ƀa e'ti iñaa yoonaa meydohanɗa.
42 Yéesu wo''aƀa an:
- Hanaa ɗú mosoo kijaŋ iñaa bídu ga Këyítfaa an:
«Atohaa tawahohcaa jafeeɗa,
atohaama enin atoh-koñ.
Iñaama yërí Ha'mudii tum,
ee enin kíntaan ga hasciiruu.»
43 Yéesu tíkka ga an:
-Ërí tah mi wo''úu man: Nguurii Kooh hay kite'u ga yahhúu, wa tíku
ga yah heet wiliis, waa yahwa kilëgëy, meydoh jeriñ ga.
44 [Ƀaa keen ga ɗook atohaamanaa hay kiweelsukoh ee ƀaa wa keen ga
ɗookcinaa, wa hayyi kinapañsoh].
45 Daa Sarahohcaa ƀiyaakƀaa na Fërísiyeeŋcaa kelohsee liiwukcaa
Yéesu caama, ƀa ínohha an Yéesu wo' naƀa.
46 Ƀa ƀaa heel ki'amluk Yéesu, wayee ƀa niikka mbooloomaa ndaga ƀéeƀ
ƀuwaa tookin an Yéesu sëldíiga-Kooh.

22

Liiwukaa wo' ga loo ƀuwaa ƀaysee kiñamɗa
(Lúkkaa 14: 15-24)

1 Waa ennda ɗa, Yéesu liiwukissa ƀuwaa an:
2 - Nguurii ga ɗookɗa mëdírohu anee: Enee buu', ya tíklukka cuunoh ga
sëycaa kowukaagari.
3 Ya wossa súrgacaagari kiƀaynee ƀuwaa ya nakee sëgílookfaaɗa.
Wayee ƀaama waarussii kihay.
4 Buuraa wosissa súrga ƀiliis ga ƀuwaa ya nakee sëgílookfaaɗa an:
«Wo'at ƀuwaa an: ñamahii tíkuunun, mi apin naalciigoo na júu' ƀidúufí'.
Tóoh sekƀa, ƀa hayat, ƀa ñam!»
5 Wayee ƀuwaa naksee ƀaama abussii faali ga ƀëytohaa. Yaa en ƀéeƀ
yaa yah soolici: yii ga yoonci, yii ga toonaagari.
6 Ƀaa tesɗa abussa súrgacaa buuraa, tóróhírussaƀa, apussaƀa.
7 Buuraa kelohhaka, dalla ki'ayluk. Ya ebilla soldaa'caagari ƀa apnee
lagoh-kumuuncaa ƀaama, ƀa tëkí' teeraa ƀa dëkohɗa.
8 Lëehí'ta ya wo''a súrgacaagari an: «ñamahii sëgílookfii pari'in, wayee
fa joobeera ƀuwaa nakseefaɗa.

9 Kon nak karat ga mbedicii ga dëkiiɗa, ee ɓaa ɗú hot ɓéeɓ, nakatti ya
hay ga sëgílookfii.»
10 Súrgacaa karussa ga mbedicaa. Ɓaa ɓa hotin ɓéeɓ, ennda yijófí'
ennda yibóní', ɓa wo''ari. Ɓa nëgírohhaɓa, bi túuyaa ñamahaa tofohuɗa
líiffa muut na ɓiɓo'.
11 Buuraa aassa túuyaa kihëeɓɗúk ɓuwaa en na kiñamɗa. Ya hotta
daama ɓo', yaa ɓayyii kúltí feet.
12 Ya meekissari an: «Yaal, tum na fu aassa dii ee fu ɓayyii kúltí hew»?
Wayee ɓaa laakkii iñaa ya wo'an.
13 Waa ennda ɗa, buuraa wo''a súrgacaagari an: «Ɓaa yay, ɓagat
yahcaagari na kotcaa, ɗú jaffi ga ñúusaa ga foohɗa: daama kikodukoh
na ki'úñoh sís yah da kilaak✡.»
14 Yéesu tíkka ga an:
- En ki'enaa, ɓuwii ɓayuɗa yewinin, wayee ɓuwii tanuɗa caakkii.

Kifay lempu
(Marka 12: 13-17; Lúkkaa 20: 20-26)

15 Waa ennda ɗa, Fërísiyeeŋcaa karussa kihotoh ga ɗuuyɓa, kimalak
daa ɓa tuman bi ɓa fí' Yéesu ga ɗuuy wo'een.
16 Lëehí'ta, ɓa wossa ɓiɓo' ga tëelíbéecaagaɓa, ɓa taammba na ɓiɓo'
ɓan ga ɓuwaa fa' na buu' Erootɗa, kimeekis Yéesu an:
- Jëgírohii, ɗí ínohin an fu wo'i kayoh: fu jëgíroh iñaa Kooh nakoh
kayoh-kayohɗa. Fu niikkii ken, ee fu malkirii ɓo' ga daa ya man ga hascii
ɓuwiiɗa.
17 Kërí tah, wo'aarí halaatfu ga iñii yii: Waasii onohin kifay lempaa
Sesaa', buuraa yiyaakyaa ga Roomɗanoo, onohhii ka?
18 Wayee Yéesu ínohha nof-moroonaa ɓa na'ɗa, ya wo''aɓa an:
- Ɗú ɓii ɗú jófjófɗuki ga fíkíi ɓuwiiɗa! Iñii tah ya ɗú heelloo kifí'?
19 Teewattoo hanja' wíinoo ga koparum fayohsi lempuɗa.
Ɓa haydohi'tari hanja' wíinoo.
20 Yéesu nak meekissaɓa an:
- Nataalii wii wuu ɓa na teekii en gaɗa?
21 Ɓa taassa an:
- Cuu Sesaa', buuraa yiyaakyaa.
Daama Yéesu wo''aɓa an:
- Kon erat Sesaa' iñaa en yuu Sesaa' ee erat Kooh iñaa en yuu Kooh.
22 Daa ɓa kelohee iñaa Yéesu lofɓa yaama, ɓa waaru''a lool, ɓa foñnjari
da, ɓa ɓaa yah.

Yéesu meekisohussa ga loo kimílískaa ɓuwaa kaaninɗa
(Marka 12: 18-27; Lúkkaa 20: 27-40)

23 Ga besaa bërii, laakka Saduseyeeŋcaa hayu ga Yéesu. Ɓa nak, ɓa gëm
an kimílís laakoo.
24 Ɓa meekissa Yéesu an:
- Jëgírohii, Móyíis wo' an: «Binaa ɓo' kaan ee laakkii kowu na ɓeticinaa,
këmëeŋkíci jomin kilam ɓetifaama, ya laaki' yaakci kowu ga»✡.
25 Waama, laakee dii garíi yaal ɓiyitnaɓanak ɓaa bok paamun na
eemun. Yaakkaa pañnja ɓeti, ya kaannda ee laakkii kowu. Ee fodaama
këmëeŋkímunaa lammba ɓetifaa.
26 Ennda ɗa ga yukanakyaa, na yukaahayyaa bi ga yuyitnakanakyaa.
27 Ga waa ɓa kaannda ɓéeɓɓa, ɓetifaa ɓan tíkka ga.

✡ **22:13 22: 13** Malkat Mëccëe 8: 12; 25: 30; Lúkkaa 13: 28. ✡ **22:24 22: 24** Malkat Dëteronom 25: 5-6.

28 Diimaɗa wo'aarí bëríinaa ɓuwii mílísan ga kikaanɗa, ɓetifaama yah
ki'en yuuɓa ga ɓiyitnaɓanakɓaa? Ndaga yaa en ɓéeɓ ga ɓiyitnaɓanakɓaa
ɓeweerari ɓeti!
29 Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú wo'in kimúuycúu, ndaga ɗú ínohoo iñaa bídu ga Këyítfaaɗa ee ɗú
ínohoo daa doolaa Kooh hín kiyakɗa.
30 Binaa ɓuwaa kaanɗa mílísunaa, yaal pajoo ee ɓeti pajukoo, wayee ɓa
pesan madu na malaakacii Kooh enu ga ɗookɗa.
31 En iñaa aaw ga kimílískaa ɓuwaa kaanɗanaa, hanaa ɗú mosoo kijaŋ
ga Këyítfaa iñaa Kooh wo'eerúu an:
32 «Mi yërí en Koohyii Abaraham, Koohyii Ísaak, Koohyii Yakoop»✡.
Yéesu tíkka ga an:
- Kooh yuu ɓuwaa en na kipesɗa, enndii yuu ɓuwaa kaanɗa.
33 Ɓéeɓ ɓuwaa kelohsee iñcaa ya wo' caama, waaru'ussa ga
jëgírohaagari.

Iñii wëñ kiyak ga iñcii Kooh nakohɗa
(Marka 12: 24-34; Lúkkaa 10: 25-28)

34 Daa Fërísiyeeŋcaa yéegee an Yéesu ɓúlin Saduseyeeŋcaa, ɓa dalla
kihídoh ga ɗekataama.
35 Laakka jëgíroh-waasaa bok gaɓa, ya waaree kimalaksukoh Yéesu, ya
meekissari an:
36 - Jëgírohii, iñii yiida kuliyuk ga iñcii Waasii Móyíis nakohɗa?
37 Yéesu taassari an:
- «Fu waaran Ha'mudii, Koohyiigaraa na keeñaagaraa tóoh, na
kipeskaagaraa tóoh, na helaagaraa tóohwa.»
38 Wuma wërí wëñ kiyak ee wërí kuliyuk ga iñcii Kooh nakohɗa.
39 Ee wii wërí en wukanakwii man nawaɗa: «Fu waaran mooroomfu
fodaa daa fu waa' haffuɗa.»
40 Ɓéeɓ Waasaa Móyíis na ɓéeɓ iñcaa sëldíiga-Koohcaa jëgírohɗa kú'uk
ga iñcii kanakcii cii nakohuɗa.

Iñaa Kiristaanii jom ga buu' Dëwítɗa
(Marka 12: 35-37; Lúkkaa 20: 41-44)

41 Wiima lak Fërísiyeeŋcaa hídírukohuunun daama, Yéesu meekissaɓa
an:
- Ɗú ínoh ya ga Kiristaanii? Ya kucaasamun ɓa?
42 Ɓa taassa an:
- Ya kucaasamun buu' Dëwít!
43 Yéesu wo''aɓa an:
- Kon tum na Dëwít, ga waa ya líif na Helaa yisela'í'yaaɗa, ɓayyari
“Ha'mudii”? En ki'enaa, Dëwít ga kihafci wo'in an:
44 «Kooh, Ha'mudii wo''a Ha'mudiigoo an: “Yugohaaroo yah-ñaam bi ga
daa mi tuman ɓuwii saŋngaaɗa ditogaa' kotfu✡”.»
45 Waa Dëwít ɓay Kiristaanii “Ha'mudii”, kon tum na bi Kiristaanii mín
ki'en kucaasamun Dëwít?
46 Laakkii gaɓa yíinoo yaa mínndi kitaas wo'een wíinoo sah. Ee aboh ga
besaa bërii, ken kaañissiiri kimeekisohis yen.

23

Yéesu nakoh kiwatuk jëgíroh-waascaa na Fërísiyeeŋcaa
(Marka 12: 38-39; Lúkkaa 11: 43,46; 20: 45-46)

1 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a mbooloomaa na tëelíbéecaagari an:

✡ **22:32 22: 32** Malkat Eksoot 3: 6,15. ✡ **22:44 22: 44** Kañcaa 110: 1.

2 - Jëgíroh-waascii na Fërísiyeeŋcii ƀërí tuuk ga kotcaa Móyíis, kijëgíroh
na kiteewoh iñii nakohu kitumɗa.
3 Kon nak, ƀéeƀ iñaa ƀa wo''úunaa, tumatti, ɗú taabukki. Wayee kaa
ëldúkohatƀa ga iñcii ƀa tumiɗa. En ki'enaa, ƀa wo'i hen ee ƀa tumoo.
4 Ɓa poki ɗof ciƀítí' [caa ken hatinoo]*, ƀa sëfca ga yúukcii ƀuwii ee ƀa
ga kihafƀa, ƀa tookoo jokonƀa yëngëluk ga ki'amɗohƀaca.
5 Iñaa ƀa tum tóoh ƀa heeli ƀuwii hotƀa. Fodaama, ɗaakaa'-këyítcaa†
pokkusi, kiteewoh an ƀa abin Koohɗa, ƀa tumica ca en ciyaak. Ee
símba'caa ga kúltícaagaƀaɗa, ƀa tumica ca en cihoo'ta.
6 En ga hewaa, ƀa waari kihanoh fíkíi, ee ga ɗuuy jaanguciiruu, ƀa heeli
kiyuŋ ga fíkíi.
7 Ɓa en ga paancaanaa, ƀa waari kikëñɗu yah kanak ee ƀa waari ƀuwii
ƀayiƀa «Jëgírohii».
8 Wayee ɗú, kaa heelat kiƀayu «Jëgírohii.» Ɗú laak jëgíroh yíinoo doŋ
ee ƀéeƀpúu, ɗú ƀimbok.
9 Dii ga ëldúna, kaa ƀayat ken «Paamudii». Paamudiigarúu ya yíinoo
doŋ ee yërí en yii ga ɗookɗa.
10 Ee ƀan kaa heelat kiƀayu «Ha'-kaadii». Ɗú laak ha'-kaan yíinoo doŋ
ee yërí en Kiristaanii.
11 Yaa wëñ garúu kiyakɗa, enat súrgarúu.
12 Ɓéeƀ ƀaa ƀëwí' hafcinaa, hay kiyóoskíɗu, ee ƀaa yóoskí' hafcinaa, hay
kiƀëwíru.

Yéesu hassa jëgíroh-waascaa na Fërísiyeeŋcaa
(Marka 12: 40; Lúkkaa 11: 39-42,44,52; 20: 47)

13 Yéesu wo''a an:
- Massa, ɗú jëgíroh-waascii na ɗú Fërísiyeeŋcii jófjófɗukiɗa! Ɗú ƀii laŋ
halii Nguurii yii ga ɗookɗa, ɗú hoonoh ƀuwii ki'as. Ɗú ga kihaffúu, ɗú
aasanndii ee ɗú íisanndii ƀuwii waa' ki'aasɗa ƀa aas. [
14 Massa, ɗú jëgíroh-waascii na ɗú Fërísiyeeŋcii jófjófɗukiɗa! Ɗú te'in
iñaa laak ga kaan ƀeticaa yaalcaagaƀa lísussiiɗa ee ɗú taabi ga na kikíim-
Koohkaa ínohoo kileeh, an doonaa ɗú tíku ƀiƀo' ƀijófí'.Ërí tah atti'aa
Kooh yahhúu ki'atti'ɗa wërí wëñan kimesik].
15 Massa, ɗú jëgíroh-waascii na ɗú Fërísiyeeŋcii jófjófɗukiɗa. Ɗú ƀii
wíil daa en tóoh ga ɗook kakay na ɗuuy giiy, kiheel kilaak luu enee
tëelíbée yíinoo, yaa gëm fodii garúu. Ee ɗú laassi kilaakaa, ɗú tummbi
ƀo' safara yaa wëñnjúu kibon waas kanak.
16 Massa ɗú ƀii ɗú waa' kikuliyuk ee ɗú búuminɗa! Ɗú wo' an «Binaa
ƀo' waat ga Kaanfaa Koohaa, waatukaama taabukoori, wayee binaa ya
waat ga wúrúusaa en ga Kaanfaa Koohɗanaa, wa taabukki.»
17 Ɗú dofin, ɗú búumin. Iñii wëñ kilaak solu ya? Wúrúusaa en ga
Kaanfaa Koohɗanoo Kaanfaa Kooh tah wúrúusaa kisela'ɗa?
18 Ee ƀan, ɗú wo' an: «Binaa ƀo' waat ga loteelaa ga ɗuuy Kaanfaa
Koohɗanaa, waatukaama taabukoori, wayee binaa ya waat ga sarahcaa ga
loteelaa ga Kaanfaa Koohɗanaa, wa taabukki.»
19 Búumí'cii! Iñii wëñ kilaak solu ya: Sarahcaanoo loteelaa tah sarahaa
kisela'ɗa?
20 Ɓaa waat ga teekaa loteelaanaa, ya waatin ga loteelaa ee ya waatin
ƀan ga tóoh sarahcaa en ga ɗookgaaɗa.

---

* **23:4 23: 4** Bíncii ga hëlí-júƀciiɗa hotukkii ga Këyítcaa cíinoo ɗeƀ kibíduɗa. † **23:5 23: 5** Ɗaakaa'-këyítcaama eni tijutuut. Ɓa bínnda wo'eencaa meyoh ga Këyítfaa Waasaa Móyíisaa, ƀa ekca ga yen, ƀa pokukca ga púk na ga yah-seŋ.

21 Ɓaa waat ga teekaa Kaanfaa Koohaa, ya waatin ga Kaanfaa Kooh ee
ya waatin ɓan ga Kooh yaa dëk daɗa.
22 Ɓaa waat ga teekii asamaaniinaa, ya waatin ga baŋ-buuraa Kooh ee
ya waatin ɓan ga Kooh yaa yuŋ gaɗa.
23 Massa ɗú, Jëgíroh-waascii na ɗú, Fërísiyeeŋcii jófjófɗukiɗa. Ɓú
meydohɗi Kooh sarah bi ga sah ɓakaa wudaaŋkaahwaa ga iñcii línsi fodii
naanaa, basaaɓ na saaɓsaaɓ✡, wayee ɗú saganohin iñcii jëgírohu ee cërí
wëñ kilaak solu ga Waasii Móyíisɗa: ennda kijúɓ, kiyewin yërmaandi
na kitaabuk Kooh. Iñcaama cërí ɗú jomee kitum ee iñcaa cíinoo hanat
kisaganohu.
24 Ɓú ɓii ɗú waa' kikuliyuk ee ɗú búumindɗa, ɗú síri capalay ee ɗú oni
geeleem.
25 Massa ɗú, Jëgíroh-waascii na ɗú, Fërísiyeeŋcii jófjófɗukiɗa! Ɓú tísi
bi ga bíiŋcii kaascii na cii tanutii wayee ga ɗuuygii ɗú líifí'ca na halaat
kilok na halaatciigarúu cibóní'cii.
26 Ɓú Fërísiyeeŋcii ɓibúumí'ɓii! Ɓewat kitís ɗuuygii kaascii ee fodaama
bíiŋcaa hay kiset ɓan.
27 Massa ɗú, Jëgíroh-waascii na ɗú, Fërísiyeeŋcii jófjófɗukiɗa. Ɓú man
na loycaa yaanaawɗu hen. Ca morin ga fooh ee lakanaa ɗuuygaanaa líif
na yoh ɓo' ɓikëení' na nopilaat.
28 Fodaama ɓuwii hoti garúu ɓiɓo' ɓijúwí' ee lakanaa ga ɗuuy
keeñciigarúu, ɗú líif na kijófjófɗuk na kibon.
29 Massa ɗú, Jëgíroh-waascii na ɗú, Fërísiyeeŋcii jófjófɗukiɗa. Ɓú
hayyanaa, ɗú tawahi loycii sëldíiga-Koohcii, ɗú mórí' loycii ɓuwii
ɓijúwí'ɓii,
30 ee ɗú wo'i an: «Ɓí maasohee jamaanaa ɓicaasammbíinaa, ɗí taaboo
naɓa ga daa ɓa ap sëldíiga-Koohcaaɗa.»
31 Ɓú wo' iñaamanaa, kon ɗú tookin an ɗú ɓërí en tucaasamuntii ɓuwaa
apsee sëldíiga-Koohcaaɗa.
32 Kon nak iñcaa ɓicaasammbúu daleeɗa, ɗíidohatca bi mat.
33 Goŋcii! Heet goŋ-saamaancii! Tum na ɗú halaat kirëc ga safara?
34 Ërí tah, súkúrukat, mi hay garúu kiwosoh ɓisëldíiga-Kooh, ɓiha'-
hamham na ɓuwaa ínohuunun Këyítfii. Ɓú hay ki'ap ɓii, ɗú daay
ɓíinoo ga kuraa, ɗú típ ɓíinooɓaa laawoo ga jaangu-yaawúu'caagarúu,
ɗú sodaliɓa teeru bi ga teeru.
35 Fodaama ñífaa ɓuwaa ɓijúwí'ɓaa apseeɗa hay kikípuk ga ɗookkúu,
aboh ga ñífaa Abeel yijúwí'yaa bi ga ñífaa Sakarí kowukaa Barakíi, kaa
ɗú apee ga díkaanti ɗekataa wisela'í'waa na daa sarahcaa tëkí'siɗa✡.
36 Mi wo''úuka ee kayoh; iñaa laakee yaama hay kikípuk ga hafcii ɓuwii
jamaanii wati.

Yéesu hassa Yéerúsaleem
(Marka 13: 34-35)

37 - Éey, ɗú ɓu-Yéerúsaleem, ɗú ɓii ɗú lagi tumuuntii sëldíiga-Koohcii,
ee ɗú tapisohi na atoh bi ɗú ap ɓuwii Kooh wos garúuɗa! Waas cera
cërí mi heellúu kinëgíroh fodaa daa pabu nëgírohi towutaagari ga fíldoo
paɓcaagariɗa, ee ɗú tookkiika?
38 Kon nak, kaanfiigarúu hay ɗa kifoñu ɗúŋ.
39 En ki'enaa, mi wo''úu man aboh ga diima ɗú hotsisanndiiroo bi ga
daa ɗú wo'an an: «Kooh barkeelat yii hay ga teekii Ha'mudiiɗa!»

✡ **23:23 23: 23** Malkat Léwítík 27: 30; Dëteronom 14: 22. ✡ **23:35 23: 35** Malkat Sënees 4: 8; 2 Koroník 24: 20-22.

24

Yéesu yéegalohha an Kaanfaa Kooh hay kiƀúru
(Marka 13: 1-12; Lúkkaa 21: 5-6)

1 Yéesu meyca Kaanfaa Kooh, ee ga daa ya enee na kiyahɗa, tëelíbéecaagari deeyussa gari kiteeƀpi tawahcaa Kaanfaa Kooh ga daa ca hín kimo'ɗa.
2 Yéesu wo''aƀa an:
- Man ɗú hotin ga iñciima tóohca! Mi wo''úuka ee kayoh; tesanndii dii sah atoh wíinoo waa tíkískohan na mooroomwa, tóoh hay kiƀú'.

Iñcii yah kilaak balaa ëldúna túki'aa
(Marka 13: 3-13; Lúkkaa 21: 7-19)

3 Wiima lak Yéesu yugin ga ɗook tëgëlaa Ólíwíyéecaa, tëelíbéecaagari hayussa gari ƀa haŋƀa, meekisohussari an:
- Wo'aarí, iñcuma yah kilaak kera, ee mandargii wiida yah kiteewoh kihayiskaagaraa na kitúkí'kaa ëldúna?
4 Yéesu taassaƀa an:
- Watukat, ken hanattúu kiɗúk.
5 En ki'enaa, ƀo' ƀiyewin hay kihayohu teekiigoo, ƀa wo'i an: «Mi yërí en Kiristaanii», ee ƀa hay kiɗúk ƀo' ƀiyewin.
6 Ɗú hay kikeloh yëngël heñ, wala an heñ laakin ga ɗekat. Leenaa kaa tíitat ndaga iñcaama jomin kilaak, wayee enndii an ëldúna le'in kitúkí'.
7 En ki'enaa, kúl hay kiƀewuk, keen ga ɗook kúl mooroomci, ee nguu' hay kiƀewuk, keen ga ɗook nguu' mooroomci; a' hay kilaak ee kakayfii hay kiyëngëluk ga ɗekat ciyewin.
8 Iñcaama tóoh yah kiman na dalaaraa mesiklaatcaa ga kimatuk ƀetiɗa.
9 Fodaama ƀiƀo' hayyúu kitík ga yah buu', doonaa ɗú sodalu ga kipessúu, ee ɗú hay ki'apu. Heetcii ga ëldúnaɗa tóohca hayyúu kisagu ndaga teekiigoo.
10 Ga jamaanaama, ƀo' ƀiyewin hay kifoñu ngëmaagaƀa, ƀa toonohi ga díkaantiƀa ee ƀa sagohi.
11 Hay kilaak ƀo' ƀiyewin ƀaa tíkan hafƀa ƀisëldíiga-Kooh ee lak saboh. Ɓa hay, ƀa ɗúk ƀo' ƀiyewin.
12 Yibóní' hay kiwëñ kisíw tah bi kiwaaroh nëewísuk ga keeñ ƀo' ƀiyewin.
13 Wayee ƀaa fu guu'guuluk bi ga daa tóoh leehanaa, fu yaama fu hay kimúc.
14 Hewhewii winéwí'wii wii wo' ga Nguurii Koohɗa hay kiyéegalohu ga ëldúna tóoh doonaa heetcii ƀéeƀ laasu ga. Lëehíraa ëldúna han kitúkí'.

Coonucaa ciyaakcaa yah kilaakɗa
(Marka 13: 14-23; Lúkkaa 21: 20-24)

Yéesu tíkka ga an:
15 - Binaa ɗú hot ƀaa Dañeel, sëldíiga-Koohaa yéegalohee ee wo'u «yi'araamí'yaa pooki kúlɗa»*, ya tuuk ga ɗekataa wisela'í'waa ga Kaanfaa Koohɗa -- ee ƀaa fu jaŋ iñii yiinaa, ínohaaka ga!--
16 ƀuwaa iñaama laakan gohaa Yúudéeɗa, ƀa núpat, ƀa yee ɗook jaŋjaŋcaa.
17 Ɓaa iñaama laakanndi yugin ki'íikaruk ga ɗook taahaagariɗa, hanat kisek kiyoosuk kiƀeƀ yen ga ɗuuy túuyci.

---

* **24:15 24: 15** Malkat Dañeel 9: 27; 11: 31; 12: 11. Kaanfaa Kooh te'see hen (Kíis 70), lëehí'ta ƀu-Room na heetcaa aamuksi ga tuu'caagaƀaɗa tumussa ga ɗekataama iñaa neƀƀa.

18 Ee ɓaa iñaama laakanndi yooncaaɗa, hanat kiɓoyuk kaan kiɓeɓnee
kúltífaagari.
19 Massa ɓeticaa, bescaama laakanɓa na look, na ɓaa ensan na kiɓëpí'ɗa.
20 Kíimat Kooh, ati iñcaama hídohoo ga wahtu ñiin wiméeskí'† wala ga
bes Sabat;
21 ndaga meskilaatcaa dalan ɓuwaaɗa hay kiyak yakaa wëe'taa ga wii,
mossii kilaak iñaa manɗa aboh ga waa Kooh sak ëldúnaɗa bi wati. Ee
iñaa madan ɗa laaksisanndii bi taa'.
22 Ee binaa newéerii Kooh ya nëewís bescaa caamanaa, enaa ken múcoo.
Wayee ɓuwii ya tanukɗa tah bi ya hayca kinëewís.
23 Kon binaa ɓo' wo''úu an: «Malkat, Kiristaanii yii dii!» wala «Malkat
ya yaa daa!» Kaa gëmat.
24 En ki'enaa, ɓiɓo' hay kikoluk, ɓa tík hafɓa Kiristaa na ɓisëldíiga-Kooh
ee lak saboh. Ɓa tumi kíntaan na enaama cidóoyí'-waa' kiɗúk sah, enee
an mínukinaa, ɓuwaa Kooh tanukɗa.
25 Mi yéegallúu diimaɗa balaa dara hewanaa.
26 Kon binaa ɓo' wo''úu an: «Malaknat, Kiristaanaa yaa ga ëgí'-
dúndagaa!» Kaa karat da. Wala «Malkat yeema ɗaakukka!» Kaa gëmat.
27 En ki'enaa, fodaa melic eni mareet aboh meyaa'-noh bi ga aasaa'-
nohɗa, fodaama kihaykii Kowukii ɓii yahɗa kiman.
28 Daa mídi enoh, suulcaa hídohsan da.

Kowukii ɓii hay kihayis
(Marka 13: 24-27; Lúkkaa 21: 25-28)

29 - Coonucaa ga bescaamaɗa paafaa, nohii dal kiñúusí', ñiidii íis kilee',
ee olcii hay kiɗëegískoh ɗook-Kooh ca keen ee iñcaa en ga asamaanɗa
tóoh hícukoh.
30 Fodaama, mandargaa Kowukii ɓii hay kihotuk ga asamaan, ee ɓéeɓ
heetcii ga ëldúnaɗa kodukohi; ɓa hay kihot Kowukii ɓii ga ɗuuy yaayeelcii,
ka yoosuki, taam na dooli na ndam wiyaak.
31 Mbiiwaa wiyaakwaa hay kitípu, Kowukii ɓii wos malaakacaagari ɓa
hídíroh ɓuwaagari ya tanuk ee enu ga topaa'cii ëldúna cinikiisciiɗa.

Jagaa tediktaa teewohɗa
(Marka 13: 28-31; Lúkkaa 21: 29-33)

32 - Malkat iñii een jëgí'túu ga iñaamaɗa. Binaa toytaa kedikkaa ne' kine'
bi, ee tuu'taa dal kitapisaa, ɗú ínoh an lah deeyin.
33 Fodaama ɓan, binaa ɗú hot iñcaama tóohaa, ínohat an Kowukii ɓii
deeyin, ya le'in halii.
34 Mi wo''úuka ee kayoh; bi ɓuwii wati kaanu ɓéeɓɓanaa, iñcaama tóoh
hay kilaak.
35 Asamaanii na kakayfii hay kifaay wayee wo'eenndoo faayoo múk.

Paamudii doŋ ínoh besaa ëldúna leehanɗa

36 - En loo iñaa aaw ga besaa wala wahtaa iñaama laakohanɗa, ken
ínohoowa. Enndii malaakacaa ga asamaanɗa, ee enndii sah Kowukii.
Paamudii doŋ ínohwa.
37 Iñaa laakee ga jamaanaa Noweeɗa hay kilaakis fodaama ga hayii
Kowukii ɓii.
38 Ndaga balaa músúmaa miyewinmaa Kooh towee, ma úulla ɓuwaa ga
jamaanaa Noweeɗa, ɓuwaa enee ga kiñam na ki'an, ɓa pajohi, ɓa onohi
towutaagaɓa kipañ bi ga besaa Nowee aas gaalaa wiyaakwaaɗa.

---

† **24:20 24: 20** *Ñiin wiméeskí'* ñiidaama newoo kipesoh ee Yéesu wo'wa “ñiin soosoos”.

39 Ɓuwaa, helɓa mossii ga kika' bi ga daa Kooh towoh músúmaa
miyewinmaa úulee ɓuwaaɗa, ma ɓayyaɓa ɓéeɓɓa. Fodaama ɓan hayii
Kowukii ɓii yahɗa kiman.
40 Le' bëríinaa, yaal ɓanak ɓaa enu ga yooncaa, yíinoo hay kiɓewu,
yíinooyaa foñu.
41 Ɓeti ɓanak ɓaa en na ki'o' ga oraaraa, yíinoo hay kiɓewu, yíinooyaa
foñu.
42 Kon kaa neehat, ndaga ɗú ínohoo besaa Ha'mudiigarúu yah kihayɗa.
43 Ínohat iñii yii bi jof: binaa Ha'-kaan ínohee wahtaa lok yah kihay
kaanci ga wekɗanaa, eneenaa ya neehoo, ya íis kaanci fa pooku.
44 Kërí tah, ɗú ɓan, waayukat, ndaga Kowukii ɓii hayan ga wahtaa ɗú
fooganndii.

Liiwukaa wo' ga loo súrgacaa ɓanakɓaaɗa
(Lúkkaa 12: 41-48)

Yéesu tíkka ga an:
45 - Kon ɓii yiida en súrgaa tookɗin ha'-kaanci ee ya ñaañin? Yërí en
yaa ha'-kaanci tíkan ga fíkíi súrgacaagari, doo ya e'ɓa yaa en ɓéeɓ iñaa
ya jom kiñamɗa binaa wahtaa le'aa.
46 Ya yewinin múu', súrgaama, binaa ha'-kaadaagari ɓoyuk, laakki ga
lëgëyaamanaa.
47 Mi wo''úuka ee kayoh; ha'-kaanci hayyi kitík ga ɗook iñcaa ya laakɗa
tóoh.
48 Wayee binaa súrgaa yibóní'yaama wo' ga helaagari an: «Ha'-
kaanndoo kolukkii kihay»,
49 bi tah, ya en ga kifeek ɓimooroomci súrga, ya en ga kiñam na kilaal
rek na anoh-anohcaanaa,
50 ha'-kaadaa súrgaama hay kihay ga besaa ya fooganndii na wahtaa ya
ínohanndii.
51 Ha'-kaadaa hayyi kifeek doo' ciméeskí', ya wa'ti iñaa sek ɓuwaa
jófjófɗukiɗa, daa kikodukoh na ki'úñoh sís yah kilaakɗa.

25

Liiwukaa wo' ga loo oomaa-jowucaa ɓidaaŋkaahɓaaɗa

Yéesu liiwukissa ɓuwaa an:
1 - Kon Nguurii Kooh ga ɗookɗa yah kimëdírohu anee: enee oomaa-
jowu ɓidaaŋkaah, ɓa ɓeɓpa lampucaagaɓa, ɓa ka'ta kitëebíluknee ha'-
kílookkaa.
2 Ga oomaa-jowucaama, ɓiyëtúusɓaa enussa ɓiɓo' ɓilóhóyí'-hel,
ɓiyëtúusɓaa tesɗa enussa ɓilëekí'-hel.
3 Ɓaa lohoyin helɗa ɓewussa lampucaagaɓa ee ɓa halaattii kiɓaydoh
dúuleen*.
4 Wayee ɓaa laakin helɗa sorussa dúuleen ga bíteel, ɓa ɓaydohha na
lampucaagaɓa.
5 Ha'-kílookkaa hëewí'ta kihay, faf ɓéeɓɓa ɓa pëní'ukka, ɓa aawwa
kineeh.
6 Ga leeloo wek, laakka koonaakaa kelohuk didóolí' an: «Ha'-kílookkii
hayin, meyat ɗú tëebílukki!»
7 Ɓéeɓ oomaa-jowucaama dalla kiyúuduku, ɓa ɓaa waayuk lampu-
caagaɓa.

---

* **25:3 25: 3** Waama, ɓuwaa soree dúuleen ga lampucaagaɓa, kitaaluk.

8 Oomaa-jowucaa ɓilóhóyí'-helɓaa wo'ussa ɓilëekí'-helɓaa an: «Lampuciigarii cii yím, onattíi ga dúuleeniigarúu.»
9 Bilëekí'-helɓaa taasussaɓa an: «Ó'óo, mínukoo; iñii ɗí ɓayɗa dooyoorii narúu. Namat kika' ga toonohaa, ɗú lomi'nee haffúu.»
10 Baama nak karussa kilomnee dúuleen, ha'-kílookkaa hayohhaɓa fenoo. Oomaa-jowucaa pari'eeɗa taabussa na ha'-kílookkaa, ɓa aassa túuyaa cuuníin sëgílookfaa tofohuɗa, halaa lagussa.
11 Ennda kiis, oomaa-jowucaa ɓíinooɓaa le'ussa, ɓa ɓaa ɓëytoh an: «Kiyaakii, kiyaakii, lëgísɗaarii!»
12 Wayee ha'-kílookkaa taassaɓa an: «Mi wo''úuka ee kayoh; mi ínohoorúu!»
13 Yéesu tíkka ga an:

- Kon kaa neehat, ndaga ɗú ínohoo besaa ee ɗú ínohoo wahtaa Kowukii ɓii hayanɗa.

Liiwukaa wo' ga loo súrgacaa ɓaahayɓaa foñɗusee kopa'ɗa

Yéesu liiwukissa an:
14 - Ee ɓan Nguurii Kooh yah kimëdírohu na ɓo', yaa enee na kiyah kiɓaaɓ. Ya ɓayya súrgacaagari, ya díŋkaanndaɓa alalaagari,
15 yaa en ɓéeɓ iñaa ya hatinɗa: yíinoo ya e'tari hanja'-wúrúus ciyëtúus; yaa tík gaɗa, kanak; yukaahayyaa, wíinoo. Ya yaa yah kiɓaaɓ.
16 Yaa e'see hanja'-wúrúuscaa ciyëtúuscaaɗa dalla kika', lëgëyya ga koparaa bi ya laakka hanja'-wúrúus ciyëtúus ciliis.
17 Yaa e'see kanakcaaɗa, ka'ta, tummba fodaama ya laakka kanak ciliis.
18 Wayee yaa e'see hanja' wíinoo doŋɗa, ka'ta acca noŋ ga kakay ɗaakka koparaa ha'-kaanci ga.
19 Tíkka ga iñaa maañ, ha'-kaadaa súrgacaa meyohha kiɓaaɓ. Ya ɓaylukkaɓa ki'ínoh yaa en ɓéeɓ iñaa ya tum ga koparaaɗa.
20 Súrgaa e'see hanja'-wúrúuscaa ciyëtúuscaaɗa hayya, deeyca, meydohha hanja'-wúrúus ciyëtúus ciliis, wo''a an: «Kiyaakii, fu ereeroo hanja'-wúrúus ciyëtúus. Mi lëgëyya ga. Uuna, ciyëtúus ciliis cee.»
21 Ha'-kaadaagari wo''ari an: «Waw guureway, fu súrga yijófí' ee fu go'. Fu enin go' ga iñaa yewinndii, mi hayyaa ki'e' fu kuliyuk ga yiyewin. Hay fu bok kineɓluk na ha'-kaanfu.»
22 Súrgaa e'see hanja'-wúrúus kanakɗa hayya, deeyca meydohha kanak ciliis, wo''a an: «Kiyaakii, fu ereeroo hanja'-wúrúus kanak. Mi lëgëyya ga. Uuna, kanak ciliis cee.»
23 Ha'-kaadaagari wo''ari an: «Waw guureway fu súrga yijófí' ee fu go'. Fu enin go' ga iñaa yewinndii, mi hayyaa ki'e' fu kuliyuk ga yiyewin. Hay fu bok kineɓluk na ha'-kaanfu.»
24 Lëehí'ta súrgaa e'see hanja'-wúrúus wíinoo doŋɗa hayya, deeyca wo''a an: «Kiyaakii, mi ínoheera an fu ɓo' yisúwí' ga keeñ: fu píiki daa fu sokkii ee fu nëgírohi daa fu faa'tii.
25 Mi niikee hen, kërí tah mi acca ga kakay mi ɗaakka kopariigaraa ga. Uuna, fu laasin yenfu.»
26 Ha'-kaanci taassari an: «Fu súrga yibóní' ee fu sagoh-coonu. Fu ínoheera an mi píiki daa mi sokkii ee mi nëgírohi daa mi faa'tii.
27 Fu jomee kiwútíroh hëelísiigoo hen. Eneenaa mi hayaa, mi laaswa na iñaa wa límɗa.»
28 Ha'-kaadaa wo''a súrgacaagari an: «Diima, te'at hanja'-wúrúusumgari ɗú e'wa yum ɓay cidaaŋkaahɗa.

29 En ki'enaa, ɓaa laakin hay kiɓaatɗu bi ya dóoyí' sëk, wayee ɓaa laakoo,
ki'iñkaa ya ɓayɗa sah hay kite'u.
30 Súrguma laakoo jeriñɗa jafatti ga fooh, ga ñúusaa, daa kikodukoh na
ki'úñoh sís yah kilaakɗa.»

Atti'aa mëeñjohɗa

Yéesu tíkka ga an:
31 - Bëríinaa Kowukii ɓii taaban na malaakacaagari ɓéeɓɓa, ya hay ga
ɗuuy ndamaagarinaa, ya hay kiyuŋ ga baŋ-buuraagari.
32 Ɓéeɓ heetcii hay kihídírukohu ga fíkíici. Lëehíraa, ya hëgísoh ɓuwii
kom kanak fodaa daa níiroh hëgísohi baal na pe'ɗa.
33 Ɓuwii júwinɗa, ya hanohi'ɓa yah-ñaabaagari ee ɓii júwussiiɗa ya
hanohi'ɓa yah-segaagari.
34 Fodaama, Buuraa hay kiwo' ɓuwaa hanohhi yah-ñaamɗa an: «Ɗú
ɓii Paammboo barkeelinɗa, hayat ɗú ɓeɓ iñii ɗú jom kilam ga nguurii
waayukɗuseerúu ga iñaa ëldúna saksee bi watiɗa.
35 Mi yaaweera, ɗú onndaroo mi ñammba. Mi píleera, ɗú onndaroo mi
annda. Mi eneera sagac, ɗú ɗapparoo.
36 Mi teseeɗa dúŋ, ɗú ekkaroo kúltí. Mi ɗúukooleera, ɗú hayyaroo
kihaltuk. Mi laŋseera ga kasu, ɗú hayyaroo kiwaak.»
37 Fodaama ɓuwaa ɓijúwí'ɓaa hayyi kitaas an: «*Ha'mudii, ɗí hoteeraa
kera lak fu yaawin, ɗí onndaraa fu ñam? Ɗí hoteeraa kera lak fu pílin, ɗí
onndaraa fu an?
38 Ɗí hoteeraa kera lak fu sagac, ɗí ɗapparaa? Ɗí hoteeraa kera lak fu
tesin dúŋ, ɗí ekkaraa kúltí?
39 Ɗí hoteeraa kera lak fu ɗúukoolin wala fu laguunun ga kasu, ɗí
hayyaraa kiwaak?»
40 Buuraa hayɓa kitaas an: «Mi wo''úuka ee kayoh; kotaa en ɓéeɓ, waa
ɗú moseera kidímal yíinoo ga ɓuwiigoo ɓii wëñ kijutuutɗa, mi yërí ɗú
tumɗeeka.»
41 Lëehíraa Buuraa hay kiwo' ɓuwaa hanohhi yah-seŋɗa an:
«Úsaayattoo, ɗú ɓii Kooh cojinɗa. Aawat kiwiikaa yímoo taa' fetɗusee
Seytaani ya na malaakacaagariɗa!
42 Mi yaaweera ee ɗú onndiiroo mi ñam. Mi píleera ee ɗú onndiiroo mi
an.
43 Mi eneera sagac ee ɗú ɗappiiroo. Mi teseeɗa dúŋ ee ɗú ekkiiroo kúltí.
Mi ɗúukooleera, mi laŋseera ga kasu ee ɗú haltukkiiroo.»
44 Ɓaama ɓan, hayyi kitaas an: «Ha'mudii, ɗí hoteera kera lak fu yaawin
wala lak fu pílin, wala lak fu sagac, wala lak fu tesɗa dúŋ, wala lak fu
ɗúukoolin, wala lak fu laguunun ga kasu ee ɗí dímalliiraa?»
45 Buuraa hayɓa kitaas an: «Mi wo''úuka ee kayoh; kotaa en ɓéeɓ,
waa ɗú sageera kidímal yíinoo ga ɓuwii ɓii wëñ kijutuutɗa, mi yërí ɗú
saŋɗeeka kitumi' ɓan.»
46 Fodaama, ɓuwaa ɓaama hay kiɓayu ga ngee'caa leehoo taa'ɗa, ee
ɓuwaa júwinɗa ɓayu ga kipeskaa leehoo taa'ɗa.

26

Sarahohcaa na jëgíroh-waascaa pokohussa Yéesu nof
(Marka 14: 1-2; Lúkkaa 22: 1-2; Saŋ 11: 45-53)

1 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' iñcaa ya waaree ɓuwaa kelohɗa, ya wo''a
tëelíbéecaagari an:

2 - Ɗú ínohin an tes ga bes kanak feetii Paakii le', ee Kowukii ɓii hay
kitíku ga yah ɓuwii sagoh nariɗa, ka daayu ga kuraa.
3 Wiima lak Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa yaawúu'caa
hídírukohuunun ga kaan Kayíf, ha'-kaadaa sarahohcaa ɓiyaakɓaa,
4 ɓa júwohha ga ki'am Yéesu ndaŋ, ee ken yéegoo, ɓa aplukki.
5 Ɓa wo''a nak an:
- Ɗu hanatka kitum ga besaa feetaa, enndiikanaa iñaama hay kihaydoh
coow wiyaak ga ɗuuy ɓuwii.

Laakka ɓetifaa íif la'koleñ ga hafaa Yéesu
(Marka 14: 3-9; Saŋ 12: 1-8)

6 Daa Yéesu enee ga dëkaa Bétaníi ga kaan Simoŋ yaa gaana'eeɗa,
7 laakka ɓetifaa hay gari, ɓay kujúlúŋkaa hëwrohu atohaa wo'u
Albataa'* ee ja líifin na la'koleñ wiséerí'. Ɓetifaa íiffa la'koleñaa ga hafaa
Yéesu, lak yaama yaa ñam.
8 Daa tëelíbéecaa hotee iñaama, ɓa aylukka, ɓa ɓaa wo' an:
- Kiyasohkuma jeriñ ya?
9 Ɓo' míneerawa moos kitoon kopa' wiyewin, wa dímalohu nduulcii!
10 Yéesu ínohha iñaa ɓa wo'ɗa, ya wo''aɓa an:
- Ɗú sodaloh ɓetifii ya? Iñii ya tumi'tooɗa jekin.
11 Nduulcii, ɗú ɓii naɓa besaa en ɓéeɓ✡, wayee mi, mi yahhii narúu ki'en
dii besaa en ɓéeɓ.
12 Ɓetifii leef la'koleñ ga faanfiigoonaa, ya tumka kiwaayuk loyaagoo†.
13 Mi wo''úuka ee kayoh; ga daa Hewhewii winéwí'wii wii mín
kiyéegalohu ga ëldúna tóoh, iñii ɓetifii fii tumɗa hay kiɓéestíru, ee ɓuwaa
hayyika kiníindísukoh.

Yúdaa tookka kitoon Yéesu

14 Waa ennda ɗa, yíinoo ga ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa, ee ya teeku Yúdaa
Iskariyot, ka'ta ga sarahohcaa ɓiyaakɓaa,
15 ya wo''aɓa an:
- Mi tík Yéesu ga yahhúunaa ɗú fayanndoo hín na? Sarahohcaa
ɓiyaakɓaa kídussa hanja'-hëelís cidaaŋkaah-kaahay‡, ɓa e'tari.
16 Iñaa aboh ga wahtaama, Yúdaa yaa heel besaa ya jekelukan bi ya mín
kitík Yéesu ga yahɓa.

Yéesu ñammba cuuníinfaa Paakaa na tëelíbéecaagari
(Marka 14: 12-21; Lúkkaa 22: 7-14,21-23; Saŋ 13: 21-30)

17 Ga besaa ɗeɓ ga feetaa ñamsi mbúurúcaa laakoo lëwíi'ɗa, tëelíbéecaa
Yéesu hayussa, ɓa meekissari an:
- Fu waa' gada ɗí waayukɗineeraa ñamahii Paakii?
18 Yéesu taassaɓa an:
- Karat teeraa ga díw, ɗú wo''i an: «Jëgírohii wo' an: “Wahtiigoo le'in ee
mi yah kipaakoh§ kaanfu, mi na tëelíbéeciigoo”.»
19 Tëelíbéecaa tumussa iñaa Yéesu nakeeɓaɗa, ɓa waayukka Paakaa.
20 Ga noh-soosaa, Yéesu yuŋnga kiñam na tëelíbéecaagari ɓidaaŋkaah
na ɓanakɓaa.

---

* **26:7 26: 7** *Albataa'* atoh wiséerí' waa ɓuwaa ɓewee kihëwíroh kaas, tataa na ciliis. Wa newin kilëgëyoh. ✡ **26:11 26: 11** Malkat Dëteronom 15: 11. † **26:12 26: 12** Waama yaawúu'caa baahkohseera kileef faraafcaa ɓuwaa kaaninɗa na enaama ci'eeñlaat doo ca mín kimaañ ga daa ca acuɗa ee ca yasukohoo. ‡ **26:15 26: 15** *Hanja'-hëelís cidaaŋkaah-kaahay* fërí en cadamfaa Yúdaa toonee Yéesuɗa ee enin koparaa yewinndii dara. Ñaamcaa waama faysee iñaa hínɗa ga ñiin. § **26:18 26: 18** Paakaama wërí en feetaa yaawúu'caa tumee ga waama mandarga meyaagaɓa ga kúlkaa Esíptiɗa.

21 Lak ɓa ɓaa ñam, ya wo''aɓa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; yíinoo garúu hayyoo kitoon✡.
22 Tëelíbéecaa, keeñɓa leehha ga tak, ɓa ɓaa meekissi yíinoo yíinoo an:
- Ha'mudii, mi yëríne?
23 Yéesu taassa an:
- Yii bok naroo ki'ek yah ga kankiiɗa, yërí yahhoo kitoon.
24 Kowukii ɓii kii ga waas kikaan fodaa daa Këyítfaa wo'ka gariɗa, wayee massa ɓaa yaama yah kitoon Kowukii ɓiiɗa. Ɓaama límséeríinaa, iñaama gënee gari.
25 Yúdaa, yii toon Yéesuɗa meekissari an:
- Jëgírohii, mi yëríne?
Yéesu taassari an:
- Fu wo'inka!

Cuunúinfaa fisela'í'faa Yéesu ñam na apotaa'caagariɗa
(Marka 14: 22-26; Lúkkaa 22: 15-20; 1 Korenti 11: 23-25)

26 Yéesu ɓeɓpa mbúurú lak ɓa ɓaa ñam, ya gërëmmba Kooh, lëehí'ta ya weellawa, e'tawa tëelíbéecaa, wo''aɓa an:
- Ɓewat ɗú ñam, iñii yii faanfiigoo fërí!
27 Lëehí'ta ya ɓeɓpa kaas-biiñ, ya gërëmmba Kooh, lëehí'ta ya e'tawa tëelíbéecaa, wo''aɓa an:
- Anat ga ɗú ɓéeɓpúu,
28 ndaga iñii yii ñífiigoo wërí, ñífii pok kifiiliimunkiigarúu na Koohɗa✡, ee wa aamɗu ɓo' ɓiyewin doonaa ɓa bayalu baakaa'caagaɓa.
29 Mi wo''úuka, aboh ga wati, mi ansisoo anahii wii meyoh ga kedik-biiñɗa bi ga besaa mi anan narúu biiñaa wi'aswaa ga Nguuraa Paammbooɗa.
30 Waa ennda ɗa, ɓa yeekka yeek-Kañcaa*, lëehí'ta ɓa ka'ta tëgëlaa Ólíwíyéecaa.

Yéesu yéegalohha an Pee' hayyi kitaasuk
(Marka 14: 27-31; Lúkkaa 22: 31-34; Saŋ 13: 36-38)

31 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Ga wekii wati, ɓéeɓpúu ɗú hay kinúp ɗú foñnjoo. En ki'enaa, bíduunun ga Këyítfaa an: «Mi hay ki'ap níirohaa, ee baalcaa yopaa hay kitasaarukohu.»
32 Yéesu tíkka ga an:
- Wayee binaa mi mílísaa, mi hayyúu kiɗëwíruk Gëlílée.
33 Pee' dallari kiwo' an:
- Luu enee an ɓuwii tesɗa tóoh hay kinúpu foñussa, mi, mi núpoo mi foñnjaa.
34 Yéesu taassari an:
- Mi wo''aaka ee kayoh, ga wekii wati doŋ sah, bi siik-pabu kodaa, fu hayyoo kitaasuk waas kaahay.
35 Wayee Pee' wo''ari an:
- Mi taasukooraa múk, luu enee an mi joman kikaan naraa.
Tëelíbéecaa ɓéeɓba dalla kiwo' fodaama.

Yéesu kíimmba Paamci ga Getsemanee
(Marka 14: 32-42; Lúkkaa 22: 39-46)

✡ **26:21 26: 21** Malkat Kañcaa 41: 10. ✡ **26:28 26: 28** Malkat Eksoot 24: 8; Yérémíi 31: 31-34. * **26:30 26: 30** Kañcaa 115-118 cërí daanee kiyeeku binaa cuuníinfaa tumsi ga Paakɗa leeh kiñamunaa.

36 Wa ennda ɗa, Yéesu na tëelíbéecaagari karussa ɗekataa wo'u
Getsemanee†, ya wo''a tëelíbéecaagari an:
- Yugat dii, mi paaf fíkíi kikíim Kooh.
37 Ya ɓayya Pee' na towutaa Sebedee tanaktaa, ɓa taam nari. Keeñci
dalla kileeh, ya yëecírukka fíw.
38 Ya dallaɓa kiwo' an:
- Keeñnjoo leehin bi mi yii kaanan. Tesat dii naroo ee kaa neehat.
39 Ya ka'ta bi ga fíkíi, ya yí''a, yíppa púk kakay, yaa kíim Kooh an: «Buba,
en lak mínukinaa, úsaayɗaa kaas-coonii wii garoo. Wayee hanat ki'en
fodaa daa mi waa'ɗa wayee enat fodaa daa fu waa'ɗa.»
40 Ya sooffa ga tëelíbéecaa ɓaahayɓaa, ya laakkaɓa ɓaa neeh, ya wo''a
Pee' an:
- Kon ɗú mínndii kiwíisoh luu enee sah wahtu wíinoo, waa ɗú yugan
naroone?
41 Kaa neehat ee kíimat Kooh doonaa ɗú keenoo ga fíraa Seytaani. Ɓo'
daal, keeñaa waarin wayee faanfaa tookkii.
42 Ya úsaaysissaɓa kotaa kukanakkaa, ya yaa kíim Kooh anee: «Buba,
en lak kaas-coonii wii mínoo kipaaf, ee an mi jomwa ki'an henaa, kon iñaa
fu waa'ɗa laakat.»
43 Ya soofissa gaɓa, ya laakkaɓa ɓaa neeh ndaga lak hascaagaɓa abin
pëní.
44 Ya foñissaɓa daama, ya úsaayissa daa karam, ee kotaa kukaa-
haykaama, ya yaa kíim na wo'eencaa caca.
45 Waa ennda ɗa, ya soofissa ga tëelíbéecaa, ya wo''aɓa an:
- Ɓú ɓii lís kineeh na ki'íikaruke? Wahtii le'in kimma, Kowukii ɓii kii
yah kitíku ga yah tumoh-baakaa'cii.
46 Kolkat, ɗu yee! Malkat yii yahhoo kitoonɗa yii deey.

Yéesu abussa
(Marka 14: 43-50; Lúkkaa 22: 47-53; Saŋ 18: 3-12)

47 Lak Yéesu yaa lís kiwo', Yúdaa Iskariyot yaa bok ga tëelíbéecaa
ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaaɗa dalla kile'. Laakka ɓo' ɓiyewin ɓaa taam nari,
ɓayuunun kalaɓ, na doo'. Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa yaawúu'caa
ɓërí woseeɓa.
48 Yii on Yéesu bíiŋɗa eree ɓuwaa lëdí' an: «Ɓaa mi yah kifuunɗa yërí
ya, abatti.»
49 Daa Yúdaa le'ee, ya dalla kideey ga Yéesu wo''ari an:
- Hóowíra Ha'mudii! Ya dalla kifuun Yéesu.
50 Yéesu loffari an:
- Fiilii! Iñii haydohhaaɗa tumaari.
Waa ennda ɗa, ɓuwaa taam na Yúdaaɗa deeyussa, tíkussa yah ga Yéesu,
abussari.
51 Ga ɗekataama, ga ɓuwaa taabee na Yéesuɗa, yíinoo dalla kiɗol
kalaɓfaagari, típpafa súrgaa ha'-kaadaa sarahohcaa ɓiyaakɓaa, ɓaydohha
nofaa.
52 Wayee Yéesu wo''ari an:
- Íkaa kalaɓfiigaraa ga huuwii, ndaga ɓaa fu dëk ga kiɓewi' ɓo' kalaɓ
ɓéeɓ kalaɓ apanndaa.
53 Hanaa fu ínohoo an mi mínin kikíim Paammboo dímal ee ga saasi
ya wosohhoo malaakacaa wëñ ɓijúnni-daaŋkaah-kanak (20.000)‡, ɓa
heñohi'toone?

† **26:36 26: 36** Getsemanee waa' kiwo' ga ki'Arameyee «dipooyaa' dúuleen». ‡ **26:53 26: 53** Malaakacaa enee mbooloo malaaka cidaaŋkaah na kanak (12): mbooloomaa en ɓéeɓ le'in ɓo' ɓijúnni-wíinoo bi ga júnni-yitniinoo.

54 Wayee baanaa iñaa bídu ga Këyítfaaɗa tuman na bi wa mat? En
ki'enaa, fa wo'in an tóoh jomɗa kilaakoh.
55 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a mbooloomaa an:
- Mateera ga ɗú hayyoo ki'am, ɗú taam na kalaɓcii na doo'cii, man na
ɓuwaa dawuk tumoh-kofeele? Mi enee ga Kaanfaa Kooh besaa en ɓéeɓ,
mi jëgírohi ee ɗú mossiiroo ki'am.
56 Wayee iñii yii ɓéeɓ laakin doonaa iñaa sëldíiga-Koohcaa wo'ee,
bídussa ga Këyítfaaɗa, mat.
Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa ɓéeɓɓa foñussari ɓaa núp.

Yéesu ɓayussa ga fíkíi atti'ohaa
(Marka 14: 53-65; Lúkkaa 22: 66-71; Saŋ 12: 13-14,19-24)

57 Ɓuwaa abee Yéesuɗa ɓayussari kaan Kayíf, ha'-kaadaa sarahohcaa
ɓiyaakɓaa, ga daa jëgíroh-waascaa na yaakcaa hídírukohseeɗa.
58 Pee' yaa taabukki di'úsaayí' bi ga hëtaa kaanfaa sarahohaa yiyaakyaa
kuliyukɗa. Ya aassa bi ga ɗuuy, ya yuŋnga na súrgacaa ki'ínoh daa
iñaama mëeñjohanɗa.
59 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na ɓéeɓ ɓuwaa bok ga paanaa yaawúu'caa
wiyaakwaaɗa, ɓaa heel wo'eenaa ɓa pokɗan Yéesu bi ɓa mínndi ki'apluk.
60 Wayee ɓa hottii, hídaa daa ɓo' ɓiyewin hayseera daama kipoki'ti
kiwo'ɗa. Ɓo' ɓanak mëeñjohha kihay,
61 wo'ussa an:
- Ɓii yii wo' an: «Mi mínin kipook Kaanfaa Kooh, mi tuukirisfa ga bes
kaahay.»
62 Ha'-kaadaa sarahohcaa kolukka wo''a Yéesu an:
- Fu taasoo dara ga iñii ɓuwii ɓii yammbaaɗane?
63 Wayee Yéesu taassii. Ha'-kaadaa sarahohcaa meekissari an:
- Ga Kooh yii laak kipesɗa, wo''aarii ati fu yërí en Kiristaanii, Kowukii
Kooh.
64 Yéesu taassari an:
- Fu wo'inka. Ee sah mi wo''úu an, iñaa aboh diima, ɗú hay kihot
Kowukii ɓii yuŋ, hanoh yah-ñaabaa Kooh yii wëñ ɓéeɓ dooliɗa, ee ɗú
hayyi kihot ga ɗuuy yaayeelcii asamaan, ya yoosuki✡.
65 Daama, Ha'-kaadaa sarahohcaa ɗa'ta kúltícaagari ndaga ki'ayluk, ya
wo''a an:
- Ɓasin Kooh! Ɓu enohis seedi ya? Ɓéeɓpúu ɗú keloh ga, ɓasin Kooh.
66 Ɓú ínoh ya ga?
Ɓa taassa an:
- Yii kay, jom ki'apu hen!
67 Waa ennda ɗa, ɓa aawwari kitoos ga fíkíi, ɓa ɓaa dúukisohhi, ɓíinoo
ɓaa mútti pa'caa,
68 ɓa ɓaa wo''i an:
- Fu Kiristaanii, líiruka, wo'aarii ɓii feekkaaɗa?

Pee' taasukka Yéesu
(Marka 14: 66-72; Lúkkaa 22: 56-62; Saŋ 18: 15-18,25-27)

69 Pee' nak, lak ya yuŋnga ga fooh, ga hëtaa kaanfaa ha'-kaadaa
sarahohcaa, laakka súrga yiɓeti yaa deey gari, wo''ari an:
- Fu ɓan fu enee na Yéesu, ɓaama dëk Gëlíléeɗa!
70 Wayee Pee' taasukka ga fíkíi ɓéeɓ, wo''a an:
- Mi ínohoo iñii fu waa' kiwo'ɗa!
71 Lëehí'ta, ya kolukka yaa yah ɓak hal-kaadaa. Laakka súrga yiliis
yiɓeti yaa hotti, wo''a ɓuwaa enee daamaɗa an:

✡ **26:64 26: 64** Malkat Kañcaa 110: 1; Dañeel 7: 13.

- Ɓii yii enee na Yéesu Nasareet!
72 Pee' waatukka, taasukissa an:
- Mi ínohoo ɓaa yaama!
73 Ennda kiis, ɓuwaa enee daamaɗa deeyussa gari, wo'ussari an:
- Fu ɓan, fu joman kibok gaɓa, ndaga dii fu wo'iɗa teewohin ga dii fu meyohɗa.
74 Daama, Pee' ennda ga kicojuk na kiwaatuk, ya taasuuka an:
- Mi ínohoo ɓaa yaama!
Ga saasi siik-pabaa konnda.
75 Pee' níindísukka iñaa Yéesu wo'eeri an: «Bi siik-pabu kodaa, fu hayyoo kitaasuk waas kaahay.» Pee' dalla kimey yaa koduk mooncaa leehoo.

27

Yéesu ɓayussa ga fíkíi Pílaat
(Marka 15: 1; Lúkkaa 23: 1-2; Saŋ 18: 28-32)

1 Ga kímaa cuut, sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa yaawúu'caa, ɓéeɓɓa hídohussa kimalak daa ɓa tuman bi ɓa apluk Yéesu.
2 Ɓa ɓaŋlukkari, ɓa ɓayyari, ɓa tíkkari ga yah Pílaat gúwernëeraa.

Kikaankaa Yúdaa
(Tumeen 1: 18-19)

3 Ga waa Yúdaa, yaa toonee Yéesuɗa, ínohha an Yéesu tíkuunun kikaan, ya récukka iñaa ya tumeeɗa, ya ka'ta ga sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa dëkaa ki'íkɓa hanja' hëelíscaa cidaaŋkaah-kaahaycaa ɓa fayeeriɗa.
4 Ya wo''aɓa an:
- Mi tumin baakaa' ndaga mi erohin ɓaa tummbii dara, ya apunee.
Ɓa taassari an:
- Waassíi wíinoo gaa ga! Fu yërí ínoh!
5 Yúdaa jaffa koparaa ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, ya meyca, ya ka'ta kipokuk ní' ga koonaakaa ya harukka.
6 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa balawussa koparaa, ɓa wo''a an:
- Koparii wii jomoo ki'atukohu na wii Kaanfii Kooh ndaga wa lomohsee ñíf ɓo'.
7 Ɓa hídohha, ɓa júwohha ga kiɓeɓ koparaa, ɓa lomohwa yoonaa «hëwíroh-kataanaa.» Ga yoonaama, ɓa enohwa kimín ki'ac ɓuwaa en sagac ga dëkaaɗa, binaa ɓo' kaan gaɓanaa.
8 Kërí tah bi ga wati yoonaama ɓaysi “yoonaa ñífaa”.
9 Fodaama iñaa Yérémíi, sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa matta. Ya wo'ee an: «Ɓa ɓeɓpa hanja'-hëelíscaa cidaaŋkaah-kaahaycaa, ee wërí en cadamfaa ɓu-Isarayeel tookee kifay gariɗa,
10 ɓa ekkaca ga kilom yoonaa “hëwíroh-kataanaa” fodaa daa Ha'mudii nakeerookaɗa.»

Yéesu ɓayussa ga Pílaat, gúwernëeraa
(Marka 15: 2-5; Lúkkaa 23: 3-5; Saŋ 18: 33-38)

11 Waa ennda ɗa, Yéesu ɓayussa ga fíkíi gúwernëeraa, yaama meekissari an:
- Fu yërí en buurii yaawúu'ciine?
Yéesu taassari an:
- Fu yii wo'ka.
12 Wayee ya taassii dara ga iñcaa sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa yaawúu'caa yabeeriɗa.
13 Pílaat wo''ari an:

- Iñcii fu yabu ɓéeɓcaɗa, fu kelohincane?
14 Wayee Yéesu taassiiri ga wíinoo gaca. Iñaama jaahalla gúwernëeraa lool.

Yéesu tíkussa kikaan
(Marka 15: 6-15; Lúkkaa 23: 13-25; Saŋ 18: 39–19: 16)

15 Ga feet Paakaa en ɓéeɓ gúwernëeraa méyí'ɓa ɓo' yíinoo ga ɓuwaa abu ga kasuɗa, yaa mbooloomaa waa'ɗa.
16 Waama lak laakin ɓaa abu ga kasu, ya teeku Barabaas ee ɓéeɓ ínohinndi.
17 Pílaat meekissa mbooloomaa hídírukohee daamaɗa an:
- Ɗú waa' mi méyí'túu Barabaasoo Yéesu yii teeku Kiristaaniiɗa?
18 En ki'enaa, Pílaat ínoheera an ki'iñaan tah ɓa haydohha Yéesu gari.
19 Ɓetici wosohha gari, wiima lak ya yii yuŋnga ga daa atti'ohsiɗa, kiwo''i an: «Watukaa ki'ek haffu ga loo ɓuyum yijófí'yuma, ndaga wekama mi heeyin gari ee mi sodeera lool ga heeyaa.»
20 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa yaawúu'caa sorussa ɓuwaa nof, ɓa meekis Pílaat ya meydohi'ɓa Barabaas ee ya apluk Yéesu.
21 Wayee Pílaat meekissa mbooloomaa an:
- Yiida ga ɓuwii ɓanakɓii ɓii yërí ɗú waa' mi méyí'túu?
Ɓa taassa an:
- Barabaas!
22 Pílaat meekissaɓa an:
- Kon Yéesu yii teeku Kiristaaniiɗa mi tumanndi na?
Ɓéeɓɓa taassa an:
- Daayaari ga kuraa!
23 Wayee Pílaat meekisissaɓa an:
- Ya tum ya yibóní'?
Wayee ɓa ɓaa wëñ kifiip didóolí' an:
- Daayaari ga kuraa!
24 Ga waa Pílaat ínoh an ya mínoo dara ga, ndaga coowaa waa wëñ kiɓaatuk, ya heella músú, ɓuuñukka ga fíkíi mbooloomaa, ya wo''a an:
- Duuroo wíinoo gaa ga ñífii ɓii yii; ɗú ɓërí ínoh.
25 Ɓéeɓ mbooloomaa taassa an:
- Ee laa wa kípukat ga haffíi na ɗook towutiigaríi.
26 Waa ennda ɗa, Pílaat méyí'taɓa Barabaas, lëehí'ta ya ríplukka Yéesu, ya erohhari kidaayunee ga kuraa.

Soldaa'caa ɓaa ñaawal Yéesu
(Marka 15: 16-20; Saŋ 19: 2-3)

27 Waa ennda ɗa soldaa'caa gúwernëeraa paafdohha Yéesu ɗuuy kaanfaa gúwernëeraa, ɓa nëgírohha soldaa'caa ɓodaa gaɓaɗa ɓéeɓɓa, ɓa wíillari.
28 Ɓa ɗolla kúltícaagari, ɓa ekkari kúltí filiis fiyo'oh cor*.
29 Ɓa te'ta iñaa man na baanu-buu' ee teru na lúp, ɓa ekkariwa ga hafaa. Ɓa e'tari doo'-barah ya ammba ga yahaa ñaabaa, lëehí'ta ɓa yí''a ga fíkíici, ɓaa ñaawalsohhi:
- Pesa buurii yaawúu'cii!
30 Ɓa ɓaa toossi, ɓa te''a doo'-barahaa, ɓa ɓaa feekkiwa ga haf.
31 Ga waa ɓa lëehí'tari kiñaawalsoh, ɓa ɗolla kúltífaa fiyo'ohfaa, ɓa ekissari kúltícaagari, lëehí'ta ɓa ɓayyari kidaaynee ga kuraa.

---

* **27:28 27: 28** *Kúltí fiyo'oh cor* Iñaa man ɗa kiyo'oh teewoh mandarga buu' na ndamaagari.

Yéesu daayussa ga kuraanaa
(Marka 15: 21-32; Lúkkaa 22: 26-43; Saŋ 19: 17-27)

32 Ga waa ɓa en na kiyahɗa, ɓa hídukohha na ɓo' yiyaal yaa dëk teeraa Síreen ee teeku Simoŋ. Ɓa gítínndari kiníkuk kuraanaa Yéesu yah kidaayohuɗa.
33 Ɓa ka'ta bi ga ɗekataa wo'u Golgotaa, wërí en «loon-haf».
34 Ɓa e'ta Yéesu biiñaa atukohu na enaama yi'ëeyí' en fan gít. Daa ya yoohee biiñaa, ya saŋngawa ki'an.
35 Ɓa daaycari ga kuraa, ɓa yípohha tidoo' kiwaroh kúltícaagari.
36 Lëehí'ta ɓa yuŋnga daama, ɓa ɓaa watukki.
37 Ɓa daayca kuhaanga tíimmba hafaa Yéesu kiteewoh iñaa tah ya apuɗa. Ɓa bínnda ga an: «Ɓii yii yërí en Yéesu buurii yaawúu'cii.»
38 Ɓa daayca ɓan ga yahaaci tumoh-kofeel ɓanak: yii hanohhari yah-ñaam, yíinoo ga yah-seŋ.
39 Ɓuwaa kooree daama ɓaa paafɗa, ɓaa këkít haf,
40 ɓa ɓaa ɓassi an:
- Aca! Fu yii fu wo' an fu yah kipook Kaanfaa Kooh ee fu tawahisfa ga bes kaahayɗa, somaa haffu. En lak fu en Kowukii Koohaa, yoosukaa ga kuraanii!
41 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa na yaakcaa yaawúu'caa ɓan, ɓaa ñaawalsohhi, ɓaa wo' an:
42 - Ya somin ɓuwaa ɓíinoo ee ya mínoo hafci kisom. An yërí en buurii ɓu-Isarayeele? Kon ya yoosukat diima-diima ga kuraanii ɗí hot, ɗí gëm gari.
43 Ya tíkee yaakaa'ci ga Kooh. En lak Kooh keeñukinndinaa, ya músalatti diima ndaga yërí wo' an ya Kowu Kooh.
44 Bi ga tumoh-kofeelcaa ɓanakɓaa daaysee ga kuraanaa fodaa gariɗa ɓaa ɓassi fodaama ɓan.

Kaanaa Yéesu
(Marka 15: 33-41; Lúkkaa 23: 44-49; Saŋ 19: 28-30)

45 Ga wahtaa nohaa tuuk ga ɗookɗa, bi ga wahtu kigoonaluk, Kooh ñúussa kërúus ga kúlkaa tóoh.
46 Ee ga wahtu kigoonaluk, Yéesu lessa koonaa kiyaak an:
- Élí, Élí, lema sabaktani? (Wërí en an: «Koohyiigoo, Koohyiigoo, iñii tah ya fu foñnjoo?»)
47 Ga ɓuwaa enee daamaɗa, laakka ɓuwaa daa ɓa keloheeri, ɓa dalla kiwo' an:
- Ya yii ɓay Ili!
48 Yíinoo gaɓa dalla kifool, ɓeɓpa epoos, pokkawa ga siñdaa doo', ñoonndawa ga biniiga', e'ta Yéesu ya ɗuuywa.
49 Ɓuwaa ɓíinoo nak ɓaa wo' an:
- Íisat rek ɗu malak ati Ili hayyi kihay kisom ati na!
50 Wayee Yéesu lesissa koonaa kiyaak, ya lëehɗukka.
51 Ga wahtaama, rídóonaa wiyaakwaa poksee ga Kaanfaa Kooh, kún ɗekataa wëñ kisela'ɗa dalla kiɗa' kom kanak, aboh ɗook bi ga kakay. Kakayfaa faa yëngëluk, atohcaa caa ɓëlgískoh.
52 Loy ciyewin lëgísukka, faraaf ɓo'-Kooh ciyewin mílíssa ga ɓuwaa kaaninɗa.
53 Ɓa tessa da bi ga daa Yéesu mílísohɗa, ɓa ɓaa han ki'aas Yéerúsaleem, teeraa wisela'í'waa, ɓa feeñukka ga ɓo' ɓiyewin.

54 Soldaaraa kuliyuk ga ɓo' ɓitéemée' ga heñɗa, na ɓuwaa taabee nari
kiwatuk Yéesuɗa hotussa daa kakayfaa yëngëluɗa na iñcaa laak caama,
ɓa tíitta lool, ɓa ɓaa wo' an: «Kayoh-kayohɗa, ɓii yii enee Kowu Kooh!»
55-56 Ɓeti ɓiyewin enee daama, ceelussa palah ɓaa malak. Mërí-Malleen,
Mërí eew Saak na Yoseef na eew towutaa Sebedee. Ɓeticaama ɓërí
meyohee na Yéesu gohaa Gëlílée ee ɓa toputu'iri.

Yéesu ɓayussa loycaa
(Marka 15: 42-47; Lúkkaa 23: 50-56; Saŋ 19: 38-42)

57 Ga noh-soosaa ɓo' yilëekí'-alal, yaa dëk Arímatee ee teeku Yoseef,
hayya. Ya bokee ga tëelíbéecaa Yéesu ɓan.
58 Ya ka'ta ga Pílaat, ya meekissari faraaffaa Yéesu. Pílaat nakohha ya
erufa.
59 Yoseef ɓeɓpa faraaffaa, múullafa ga píis perkaal wi'as mac.
60 Ya faanneerafa ga loy wi'as waa ya yotɗee hafci ga atoh, ya pírgínnda
atoh wiyaak ga kúuwkaa loyaa, ya yaa yah.
61 Mërí-Malleen na Mërí yaa yíinooyaa lak ɓa yugin, jaanohuunun na
loyaa.

Ɓaa watukee loyaa Yéesuɗa

62 Ga kooh-wíisfaa tík ga besaa waayukaa Sabatɗa, sarahohcaa
ɓiyaakɓaa na Fërísiyeeŋcaa hayussa ga Pílaat.
63 Ɓa wo''ari an:
- Kiyaakii, ɗí níindísukin an ɓaa yaama wo'oo kayohɗa, wo'eera lak ya
yaa lís kipes an: «Tík ga bes kaahayaa mi hay kimílís»,
64 kon ebilaa ɓiɓo' ɓa watuk loyaa dii bi ga bes kaahay. Enndiikanaa
tëelíbéecaagari mínin kikaru ɓa lok faraaffaa, ɓa wo' ɓuwii an: «Ya
mílísin ga ɓuwaa kaaninɗa.» Ee baanaa sabohfii tíkan gaɗa wëñan
fiɗewaafaa kiyak.
65 Pílaat taassaɓa an:
- Soldaa'cum ɓooma, ɓayatɓa, ɗú watuki' haffúu loyaa daa ɗú waa'.
66 Ɓa ka'ta kimalak ga daa loyaa manɗa, ɓa tummba lëdí' ga atohaa
laŋwaɗa doonaa ɓaa le' ga tóoh ɓo' ínoh. Ɓa foñnja soldaa'caa daama,
ɓaa watukwa.

28

Yéesu mílíssa ga kikaankaa
(Marka 16: 1-10; Lúkkaa 24: 1-12; Saŋ 20: 1-10)

1 Teel ga kímaa dímaasaa, lak besaa Sabat paafin, Mërí yaa dëk
Makdalaaɗa na Mërí yaa yíinooyaa, karussa kimalaknee loyaa Yéesu.
2 Kakayfaa dalla kiyëngëluk didóolí', laakka malaakaa Kooh yoosukoh
asamaan, ya pírgínnda atohaa wiyaakwaa lagohsee loyaaɗa, ya yuŋnga
ga ɗook gaa.
3 Ya mannda na melic kilee', kúltífaagari yaanaawwa ɗer fan perkaal.
4 Ɓuwaa watukee loyaaɗa, tíitussa bi ɓaa kaanan.
5 Wayee malaakaa wo''a ɓeticaa an:
- Kaa tíitat, mi ínohin an ɗú raas Yéesu yaa daaysee ga kuraanaaɗa.
6 Ya enissii dii. Ya mílísin fodaa ya wo'eekaɗa. Hayat gii, ɗú malak dii
ya faanseeɗa.
7 Gaawat kika', ɗú wo'nee tëelíbéecaagari an: Yéesu mílísin ga ɓuwaa
kaaninɗa. Ya ɗëwírukinndúu Gëlílée, ɗú hotohnanndi daama. Kon iñuma
yërí mi yaheerúu kiwo'.

8 Ɓeticaa gaawussa kimey loyaa. Ɓa tíiteera wayee keeñɓa sooseera lool
ɓan. Ɓa ɓaa fool kiyéegal tëelíbéecaa Yéesu iñaa hewɗa.
9 Balaa ɓa le'anaa, Yéesu hídohha naɓa, wo''aɓa an:
- Mi yii këñí'túu.
Ɓeticaa deeyussa gari, ŋuluucukussa ga kotcaa, ɓaa jaamukki.
10 Waa ennda ɗa Yéesu wo''aɓa an:
- Kaa tíitat! Karat, ɗú wo'nee tëelíbéecaagoo an ɓa karat Gëlílée: ɓa
hotohnanndoo daama.

Ɓéestíraa soldaa'caa

11 Ga wii ɓeticaa en na kiyahuɗa, ga soldaa'caa naksee kiwatuk loyaa
Yéesu acohseeɗa, laakka gaɓa ɓaa ɓoyuk teeraa, ɓa ɓéestí'ta sarahohcaa
ɓiyaakɓaa tóoh iñcaa laakeeɗa.
12 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa dalla kihídírukohu na yaakcaa yaawúu'caa, ɓa
júwohha ga ki'e' soldaa'caama hëelís wiyewin,
13 ɓa wo''aɓa an:
- Ɓú karaa, wo'at an tëelíbéecaa ɓaa yaama ɓërí hay ga wek, ɓa lokka
faraaffaagari lak ɗí ɓaa neeh.
14 En ɗanaa gúwernëerii yéeŋkanaa ɗí hay nari kimín kiwo' bi dara
hokoorúu ga.
15 Soldaa'caa ɓewussa koparaa, ɓa tummba fodaa daa ɓa wo'seeɗa.
Fodaama, ɓéestíraama síwwa ga ɗuuy yaawúu'caa ee bi wati ka kii lís
kiwo'u.

Yéesu wossa tëelíbéecaagari ga heetcii ga ëldúnaɗa tóoh
(Marka 16: 14-18; Lúkkaa 24: 36-49; Saŋ 20: 19-23; Tumeen 1: 6-8)

16 Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa Yéesu ɓidaaŋkaahɓaa na yíinooyaa
karussa Gëlílée, ga jaŋjagaa Yéesu ebileeɓaɗa.
17 Daa ɓa hotee Yéesu, ɓa yí''a, ɓa ɓaa jaamukki. Wayee laakka gaɓa
ɓuwaa laak hel kanak ga iñaa ɓa hotɗa.
18 Yéesu deeyca gaɓa, wo''aɓa an:
- Ga ɗook na dii ga kakay, Paammboo erinndoo dooli ga tóoh.
19 Kon karat ga ɓéeɓ heetcii ga ëldúnaɗa, ɗú tumɓa ɓitëelíbéeroo.
Bëtísi'atɓa ga teekii Paamudii, wii Kowukii na wii Helii yisela'í'yii.
20 Yëedíratɓa kitaabuk ɓéeɓ iñcii mi nakkúu kitumɗa. Ee mi, mi yii
narúu besaa en ɓéeɓ, bi ga daa ëldúna túki'an.

Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaa ee Marka
bínɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Wii wërí en Hewhewii Marka bínɗa. Marka nak bokéeríi ga apotaa'caa Yéesu, wayee ya taabeera na Pool ee ya bokin ɓan kilëgëy na Pee'. En ki'enaa, iñcii ya bín ga këyítfiiɗa ya kelohca ga Pee' ga wii yaama en na kijangat ɓuwaa loo kipeskaa Yéesu ga ëldúnaɗa.

Hewhewii wiima, Marka bídí'wa ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa kiteeɓɓa an kayoh-kayohɗa Yéesu yërí en Kowukii Kooh. Kooh wo'in ga Këyítfaa fisela'í'faa an hay kilaak ɓaa ya wos kimúsal ɓu-Isarayeel, heetaagari. Ga wii Yéesu hay ëldúnaɗa lak ɓu-Room te'in kúlkaa Isarayeel ɓaa nguuruk ga ɗookɓa. Ɓu-Isarayeel nak foogee an Kiristaanii Kooh dígeeɓaɗa hayaa, ya hay kikaal ɓu-Room. Wayee enéeríi kikaal ɓu-Room tahee Yéesu kihay. Kimúsal ɓuwaa took ki'on Seytaani bíiŋ, ɓa took kirécuk baakaa'caagaɓa, ɓa taabukkiɗa ɓërí tahhi kihay.

Marka bín ga këyítfii fii iñcaa Yéesu tum ga ëldúnaɗa na caa ya jëgí' ɓuwaa, na ɓan iñaa aaw ga kikaankaa na kimílískaa Yéesu. Yéesu jangatee ɓuwaa ee yërëméeríi wo'eenci; ya yaa wëkí' ɓuwaa ga ɗúukoolcaagaɓa, ya yaa kaal raɓcaa ga ɓuwaa, ya yaa tum enaama cidóoyí'-waa'. Wayee ya mosoo kiɓëwí' hafci hidaa ga daa ya enee Kowu Koohɗa. Ndaga «Kowukii ɓii» hayéeríi ëldúna ki'am ɓuwii súrga wayee ya hayee kitum hafci súrga ɓuwii, ya erohha kumuunkaagari en ɗanaa ɓiyewin múc (Marka 10: 45).

Ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa sagussari, ɓa appari. Ɓéeɓ ɓaa taabuk Yéesu jomin kon kitook kiday coonucaa en tóoh, ee ya bok kinguuruk nari bes.

Ƒu yiima fu jaŋ këyítfii fiiɗa, fu hay took an Yéesu ya Kowu Kooh kayoh-kayohɗane, fodaa soldaaraa yiyaakyaa wo'eeka an: «Kayoh-kayohɗa, ɓii yii enee Kowu Kooh!» (15: 39).

Këyítfii Marka bín ga loo Yéesuɗa tíidoh anee:

1 - Jangataa Saŋ-Bëtís (*1: 1-8*)
2 - Seytaani fí'ta Yéesu (*1: 9-13*)
3 - Yéesu tessa ga gohaa Gëlílée (*1: 14–9: 50*)
4 - Yéesu meyohha gohaa Gëlílée ka'ta Yéerúsaleem (*10: 1-52*)
5 - Bescaa mëeñjoh ga kipeskaa Yéesuɗa (*11: 1–15: 47*)
6 - Yéesu mílíssa ga kikaan (*16: 1-8*)
7 - Yéesu teewukohha ga tëelíbéecaagari (*16: 9-20*)

Jangataa Saŋ-Bëtís
(Mëccë 3: 1-12; Lúkkaa 3: 1-18; Saŋ 1: 6-9,15-30)

1 *Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaa, Kowukii Koohɗa, daloh anee:
2 Fodaa daa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa bín ga Këyítfaaɗa; Kooh wo' da an: «Mi yii wos ɓo''oo, yaa ɗëwrukanndaa, kiwaayuk waasumgaraa.
3 Laakin koonaa-ɓo', kaa en na kiwo' didóolí' ga ɗuuy ëgí'-dúndagaa an: Waayukɗat Ha'mudii waasii, júwí'ɗatti tuwaas-waastii!»*

---

* **1:3 1: 3** Malasíi 3: 1; Ísayíi 40: 3 ɓéestíru fodaa daa bínsee ga kiGerek múusɗa.

4 Ɓaama ennda Saŋ. Ya hayya, yaa bëtísi' ɓuwaa ga ëgí'-dúndagaa.
Ya yaa jangat an ɓuwaa súpítat kipeskaagaɓa, ɓa bëtísi'u, en ɗanaa
baakaa'caagaɓa bayalu.
5 Kúlkaa Yúudée tóoh na ɓuwaa dëk Yéerúsaleemɗa ɓaa mey ɓaa aaw
gari. Ɓa ɓaa récuk baakaa'caagaɓa ga fíkíi ɓéeɓ ee Saŋ yaa bëtísi'ɓa ga
húlúwaa Yúrdeŋ.
6 Saŋ ekukee kúltífaa terohu na fënúf geeleem, ya pokukka liiß-on ga
kenohkaa✡. Ya daanee kiñam pay na kúum.
7 Ya jangatee an:
- Laakin ɓaa en na kihay ga fenooroo ee yërí wëñnjoo kiyak fúuf. Mi
jutuutin sah ga kiɗaal kipëkís liiɓcaa ñafa'caagari.
8 Mi, mi bëtísi'inndúu ga músú; ya nak, ya bëtísi'anndúu ga Helaa
yisela'í'yaa.

Saŋ bëtísi''a Yéesu ga músúmaa

9 Waa ennda ɗa, Yéesu meyohha dëkaa Nasareet ga gohaa Gëlílée, ya
hayya, Saŋ bëtísi''ari ga húlúwaa Yúrdeŋ.
10 Ga daa Yéesu en na kimey ga músúmaaɗa, ya hotta asamaan
lëgísukka. Helaa Kooh, fodii ho', yaa yoosuk ga ɗookci.
11 Laakka koonaakaa meyoh ɗook Kooh, wo''a an:
- Fu yërí en Kowukiigoo mi keeñukɗa. Keeñnjoo soosin garaa✡.

Fíraa Seytaani na Yéesu
(Mëccë 4: 1-11; Lúkkaa 4: 1-13)

12 Ga saasi, Helaa yisela'í'yaa woocca Yéesu, ɓayyari ɗekat, ëgí'-dúndaŋ.
Ya ennda da bes cidaaŋkaah-nikiis.
13 Waa ya en daama, Seytaani íiséeríiri kifí'. Yéesu enee daama na
rapcaa ee malaakacaa ɓaa toputu''i.

Yéesu dalla kijangat ga gohaa Gëlílée
(Mëccë 4: 12-17; Lúkkaa 4: 14-15)

14 Yéesu ka'ta gohaa Gëlílée, wiima lak Saŋ abuunun ga kasu†. Ya yaa
jangat ga gohaama Hewhewaa winéwí'waa meyoh ga Koohɗa.
15 Ya wo'ee an:
- Wahtii le'in ee Nguuraa Kooh deeyin. Súpítat kipeskiigarúu, ɗú gëm
Hewhewii winéwí'wii!

Yéesu ɓayya mbaaloh ɓinikiis
(Mëccë 4: 18-22; Lúkkaa 5: 1-11; Saŋ 1: 35-43)

16 Daa Yéesu kooree ga seereenaa giiyaa Gëlíléeɗa, ya hotta mbaaloh
ɓanak: Simoŋ na Andari këmëeŋkíci, ɓa ɓaa wees mbaal ga giiyaa.
17 Yéesu wo''aɓa an:
- Taabukattoo, mi hayyúu kitum ɓimbaaloh ɓo'.
18 Ga saasi, ɓa foñnja mbaalcaagaɓa, ɓa ɓaa taabukki.
19 Ya ka'ta bi ga fíkíi, ya hotta towutaa Sebedee: Saak na Saŋ,
këmëeŋkíci. Ɓa enee ga gaal-loocaagaɓa, ɓaa hëwíraat mbaalcaa.
20 Yéesu dallaɓa kiɓay; ɓa foñnja Sebedee, paamɓa na lëgëyohcaa ga
gaal-loocaa, ɓaa taabukki.

Yéesu wëkí'ta ɓaa laak raɓ
(Lúkkaa 4: 31-37)

✡ **1:6 1: 6** Malkat 2 Buu' 1: 8. ✡ **1:11 1: 11** Mëdírohat na Kañcaa 2: 7; Ísayíi 42: 1. † **1:14 1: 14** Saŋ yaa bëtísi'ee ɓuwaa ga húlúwaa Yúrdeŋɗa, yërí wo'u dii.

21 Yéesu na tëelíbéecaagari le'ussa dëkaa Kafarnawom. Ga besaa Sabat,
Yéesu aassa jaangu-yaawúuraa, ya aawwa kijëgíroh.
22 Ɓuwaa waaru'seera lool ga jëgírohaagari, ndaga ya en na kijëgírohaa,
ya yërëmoo wo'eenci fodaa jëgíroh-waascaa.
23 Bëríi, laakka ɓaa aas jaangu-yaawúuraagaɓa, ee enee ɓaa laak raɓ.
Ya yaa fiip an:
24 - Yéesu Nasareet, fu naríi ya? Fu hayyíi kiɗúbíre? Mi ínohin ɓii fu
enɗa. Fu yërí en ɓii yisela'í'yii meyoh ga Koohɗa!
25 Yéesu gëtta rawaa, wo''ari an:
- Ɓekoha, fu meyoh ga ɓii!
26 Fodaama, rawaa saylukohha ɓaa saylukoh ciméeskí', lessa koonaa
kiyaak, meyohha gari.
27 Ɓuwaa enee daamaɗa ɓéeɓɓa jaahli'ussa ga iñaama, bi ɓa ɓaa wo'
ga díkaantiɓa an:
- Iñii yii man na? Ati jëgíroh wi'as! Ɓii yii wo'i wo'een wíinoo‡, ee bi ga
raɓcii sah tumsi iñaa ya nakohɗa!
28 Meyohha da, teekaa Yéesu dalla kisíw daa en ɓéeɓ ga gohaa Gëlílée.

Yéesu wëkí'ta payam Pee' na ɓiɓo' ɓiyewin ɓiliis
(Mëccë 8: 14-17; Lúkkaa 4: 38-41; Mëccë 4: 23-25)

29 Waa ɓa meyoh jaangu-yaawúuraa, ɓa ka'ta kaan ɓiSimoŋ na Andari,
taabussa na Saak na Saŋ.
30 Lak payam Simoŋ yiɓeti faanukin, tamoh hen. Yéesu dallaka
kiyéegalu.
31 Daa ya le' bi gari, ya ammba yahaa, ɓëwí'tari. Ga ɗekataama faanfaa
yímmba. Lëehí'ta ya yaa toputu'ɓa.
32 Ga noh-soosaa lak nohaa aasin§, Yéesu haydohɗussa ɗúukoolí'caa
tóoh na ha'-raɓcaa.
33 Ee ɓu-dëkaa tóoh nëgírukohusee ga hal-kaanfaama.
34 Ya wëkí'ta ɓo' ɓiyewin ɓaa laakin ɗúukoolcaa bokkii. Ya kaalla
ɓan raɓ ɓiyewin ga ɓuwaa, ee ya onéeríi raɓcaama kiwo' yen ndaga ɓa
ínoheera ɓaa ya enɗa*.

Yéesu wíilla Gëlílée
(Lúkkaa 4: 42-44)

35 Ga kímaa cuut, lak Kooh lís kiñúus, Yéesu kolukka, ya meyca yaa yah
daa wéetin. Daama, yaa kíim Kooh.
36 Simoŋ na ɓuwaa ensee nariɗa ɓaa raasussi.
37 Daa ɓa hoteeri, ɓa wo''ari an:
- Ɓéeɓ ɓuwii ɓii raassaa.
38 Ya taassaɓa an:
- Ɓu yahat ɗekat wiliis, ga dëkcii ga yahaaniiɗa, doonaa mi mín
kijangatnee ɓuwaa daamaɗa ɓan. Iñaama yërí tahhoo dii kimey.
39 Fodaama, ya wíilla Gëlílée tóoh, yaa jangat ɓuwaa ga jaangu-
yaawúu'caa, ee yaa kaal raɓcaa ga ɓuwaa.

Yéesu wëkí'ta ɓaa ɓay ɗúukool gaana
(Mëccë 8: 1-4; Lúkkaa 5: 12-16; Lúkkaa 17: 12-19)

40 Laakka ɓo' yaa ɓay ɗúukool-gaana hayya ga Yéesu, yí''a ga fíkíici,
yaa kíimmbi an:

---

‡ **1:27 1: 27** Ga daa bíncaa hëgísohuɗa na topɗa, laakin ɓuwaa bín fodii dii: ati waas wi'as waa mey na dooli! Bi ga raɓcii sah ɓa tumi iñaa ya nakɓaɗa. § **1:32 1: 32** Besaa Sabat leehi ga lak nohaa aasin bi tu'oltaa ɗewi kimeyɗa hotukin. * **1:34 1: 34** Yéesu waaréeríi raɓcaa jangat teekaagari ga ɓuwaa.

- Fu waa'kanaa, fu míninndoo kiwëkí'†.
41 Yéesu laakka yërmaandi wiyaak gari. Ya lëríssa yahaagari, le''a ga ɓaa, wo''ari an:
- Mi waarinka, waka!
42 Ga saasi, ɗúukool-gaanaa meyohha ga ɓaa, ɓaa wakka.
43 Lëehí'ta Yéesu dallari ki'ebil, ɗíŋngari na wo'een ciyëgísí'
44 an:
- Abukaa ga kiwo' ɓo' iñii mi tumi'taaɗa, wayee kara, fu teewohnee haffu ga sarahohaa ee fu tum sarahaa Móyíis nakoh ga kisetkiigaraaɗa. En ɗanaa iñaama hay kiteeɓ ɓéeɓ an fu setin✡.
45 Ɓaa nak meyohha daama, ya ennda ga kiɓéestí' na kilíbaacoh iñaa laakee yaama. Iñaama tahha bi Yéesu mínséeríi ki'aas dëk wíinoo ga fíkíi ɓéeɓ; ya nammba kites ga fooh, ga ɗekatcaa laakoo ken, wayee ɓuwaa ɓaa meyoh daa en ɓéeɓ ɓaa hay gari daama.

2

Yéesu wëkí'ta ɓaa lafañin
(Mëccëe 9: 1-8; Lúkkaa 5: 17-26; Saŋ 10: 31-38)

1 Bes cera tíkka ga, Yéesu sooffa Kafarnawom. Ɓuwaa yéeŋnga an ya yaa ga kaanfaa*.
2 Ɓo' ɓiyewin nëgírukohussa ga ɗuuy kaanfaa, bi laakissii daa ɓo' tuukan, enndii sah ga fíkíi hal-kaadaa. Ya yaa yéegalɓa wo'eenaa Kooh.
3 Ɓiɓo' hayussa gari, haydohɗussi ɓaa lafañin. Yaal ɓinikiis ɓërí teembeelussi.
4 Ga daa ɓa mínndii gari kideey ndaga mbooloomaa, ɓa nammba kiheel gúl ga cakaraa† túuyaa, tíimmba Yéesu ga daa ya eneeɗa. Ɓa yóoskí'ta gatanaa lafañaa faankohɗa ga gúlaama.
5 Daa Yéesu hotee ngëmaagaɓa waama, wo''a lafañaa an:
- Yaal, baakaa'cumgaraa bayaluununndaa.
6 Wiima lak laakin jëgíroh-waascaa yuŋ daama. Ɓaa halaat an:
7 «Iñii tah ɓii yii kiwo' iñaama ya? Ɓasin Kooh! Ɓii mín kibayal baakaa' ɓa, enndii Kooh dogaa?»✡
8 Yéesu ínohha haat ga helaagari iñaa ɓuwaama halaatɗa. Ya wo''aɓa an:
- Iñii tah ya ɗú halaat iñuma ga helciigarúu?
9 Kon iñii yiida wëñ kiyooɓ kiwo' lafañii: kiwo''i an «Baakaa'cumgaraa bayaluununndaanoo», kiwo''i an «Koluka fu tíin»?
10 Wayee bi ɗú ínoh an ga ëldúna, Kowukii ɓii onuunun kibayal baakaaraa, malkat!
Ya wo''a lafañaa an:
11 - Mi wo''aaka, kolka, ɓewaa gataniigaraa, fu yee kaanfu!
12 Daama lafañaa dalla kikoluk, ɓeɓpa gatanaagari, yaa mey ga fíkíi ɓéeɓ. Fodaama ɓuwaa tóoh jaahli'ussa ga iñaama, ɓa ɓaa ndam Kooh anee:
- Iñaa man na iñii yii, ɗí mosoori kihot!

Yéesu ɓayya Léwí
(Mëccëe 9: 9-13; Lúkkaa 5: 27-32; Kañcaa 25: 8-9)

---

† **1:40 1: 40** Malkat Mëccëe 8: 2 na iñaa ɓéestíru gaɗa. ✡ **1:44 1: 44** Malkat Léwítík 14: 2-32. * **2:1 2: 1** Mín ki'en kaan ɓiSimoŋ na Andari, malkat 1: 29. † **2:4 2: 4** Cakaraa túuycaa ɓu-Paleestíin hëwrohsee na kakay-ban, ee ɓo' mín kiyuŋ ga ɗookgaa. ✡ **2:7 2: 7** Kiɓas KoohMëdírohat na Léwítík 24: 16.

13 Yéesu meyissa ga ɓak giiyaa Gëlílée, ɓo' ɓiyewin ɓaa hay gari, ya yaa
jëgí'ɓa.
14 Ya enee na kipaaf, ya hotta Léwí, kowu Alfee, yugin ga ɗekataa
fayukohsi juutiɗa. Yéesu wo''ari an:
- Taabukaaroo!
Léwí kolukka, yaa taabukki.
15 Lëehí'ta, Yéesu enee na kiñam ga kaan Léwí, ee juuti ɓiyewin, na
ɓuwaa júwussii boksee nari kiñam ɓan, ya na tëelíbéecaagari. Ga ɓuwaa
taabukussiɗa, yewneera ɓuwaa man ɗa.
16 Ga daa jëgíroh-waascaa fa' na Fërísiyeeŋcaa hotussi yaa bok kiñam
na juuticaa na ɓuwaa júwussiiɗa ɓan, ɓa meekissa tëelíbéecaagari an:
- Iñii tah ya, ya bok kiñam na juuticii na ɓuwii júwussiiɗa?✡
17 Daa Yéesu kelohee iñaama, ya wo''aɓa an:
- Ɓuwaa dara gaa naɓa laakussii sooli ga payoh, wayee ɗúukoolí'cii ɓërí
laak sooli ga. Mi hayyii ëldúna kiɓay ɓuwii júwinɗa, wayee mi hay kiɓay
ha'-baakaa'cii.

Yéesu wo''a ga loo ki'oo'
(Mëccëe 9: 14-17; Lúkkaa 5: 33-39)

18 Laakka bes, tëelíbéecaa Saŋ‡ na ɓaa Fërísiyeeŋcaa ɓaa oo'. Ɓiɓo'
hayya ga Yéesu kimeekissi an:
- Iñii tah ya tëelíbéecii Saŋ na ɓii Fërísiyeeŋcii ɓii oo', ee
tëelíbéeciigaraa oo'soo?
19 Yéesu taassaɓa an:
- Ɓedohcaa ha'-kílookkaa mínin ki'ooru ee lak ha'-kílookkaa yaa
naɓane? En lakanaa ha'-kílookkaa kaa lís naɓa ki'en, ɓa mínoo ki'oo'.
20 Wayee bes waa hay, waa ha'-kílookkaa hay kiɓewohu ga leelooɓa,
bëríinaama nak, ɓa hay ki'oo'.
21 Ken ɓewoo píis wi'as daafwa ga líil-kúltí. Enndiikanaa píisaa
wi'aswaa hay kiɓaydoh yen ga líil-kúltaa, wa tum ɗaraa wëñ kiyak.
22 Fodaama, ken tumoo biiñ wi'as ga mbúus-oncaa maañin. Enndi-
ikanaa biiñaa lúudaa, pook mbúuscaa: biiñaa aamuk mbúuscaa yasukoh.
Kon biiñ wi'as jom ki'eku ga mbúus-on ci'as!

Yéesu yërí laak bes Sabat
(Mëccëe 12: 1-8; Lúkkaa 6: 1-5)

23 Enee ga bes Sabat, bërii Yéesu kooree ga ɗuuy yooncaa lúudin§. Ga
daa ɓa kooroheeɗa tëelíbéecaagari dalussa kiweel ga boŋcaa✡.
24 Laakka Fërísiyeeŋcaa wo'u Yéesu an:
- Malka! Iñii tahɓa kitum ya iñaa Waasii kokohin kitum ga bes Sabatɗa?✡
25 Yéesu wo''aɓa an:
- Hanaa ɗú jaŋngii iñaa buu' Dëwít tumee bërii lak ya yaawin ee ya
laakoo iñaa ya ñaman, ya na ɓuwaa taabee nariɗa?
26 Ya aassa taalaa Kooh, waama lak Abíyataa' yërí enee ha'-kaadaa
sarahohcaa, ya ñammba mbúurúcaa meydohɗusee Koohɗa, ya e'ta
ɓuwaa taamsee nariɗa ga ɓan. Ee mbúurúcaama, sarahohcaa doŋ onuca
kiñam*.
27 Yéesu tíki'taɓa ga an:

✡ **2:16 2: 16** Mëdírohat na 2: 15-16; Lúkkaa 15: 1-2. ‡ **2:18 2: 18** Saŋ-Bëtís yaa bëtísi'ee ɓuwaaɗa. Malkat Mëccëe 6: 16 § **2:23 2: 23** Yoonaa enee yoon-beli: boŋcaagaca waa' kiman na boŋ píim, kuuncaagari cërí hëwrohsi mbúurú. ✡ **2:23 2: 23** Malkat Dëteronom 23: 26. ✡ **2:24 2: 24** Malkat Eksoot 34: 21. * **2:26 2: 26** *Ñammba mbúurúcaa* malkat 1 Samiyeel 21: 2-7, Abíyataa': malkat 2 Samiyeel 15: 35, Sarahohcaa doŋ onuca kiñam: malkat Léwítík 24: 9.

- Ɓo' yërí tah bes Sabat kitumu, enndii bes Sabat tah ɓo' kisaku.
28 Iñaama tah kon, bi Kowukii ɓiiërí laak bes Sabat ɓan.

3

Yéesu wëkí'ta ɓaa yahaa ɗooykin
(Mëccë 12: 9-14; Lúkkaa 6: 6-11)

1 Laakka bes, Yéesu karissa jaangu-yaawúuraa. Lak laakin ɓaa en daama, ɓay yahaa ɗooykin.
2 Ɓuwaa ensee daɗa ɓaa malak ga Yéesu, ati ya hay kiwëkí' ɓo' ga bes Sabat, doonaa ɓa mínndi kiyam.
3 Yéesu wo''a ɓaa laak yahaa ɗooykinɗa an:
- Kolka! Hayaa dii ga fíkíi ɓéeɓ!
4 Lëehí'ta ya wo''a ɓuwaa ensee daɗa an:
- Iñii onohu kitum ga bes Sabat ya? Iñaa jofin wala iñaa moroo? Kisom kumuun ɓo' wala kilaŋ kumuun?
Ɓa ennda tii'.
5 Yéesu malakkaɓa ɓéeɓɓa na keeñ-tam, iñaama mesikkari ga daa ɓa súɓ ga keeñɗa. Ya wo''a ha'-yahaa an:
- Lërísaa yahii!
Ɓaa lëríssa, yahaa wakka, mannda ga daa wa eneeɗa.
6 Fërísiyeeŋcaa meyussa, ɓa dalla kihídoh na ɓuwaa fa' na buu' Erootɗa*, kimalak ga daa ɓa tuman bi ɓa apluk Yéesu.

Ɓo' ɓiyewin taabukussa Yéesu
(Mëccë 12: 15-21; Ísayíi 42: 1-4)

7 Yéesu aawwa ɓak giiyaa Gëlílée na tëelíbéecaagari. Mbooloomaa waa meyoh gohaa Gëlílée na waa Yúudée, wa waa taabukki.
8 Ɓo' ɓiyewin ɓiliis, daa ɓa kelohsee iñaa ya tumɗa, ɓa ɓaa hay gari ɓan; ɓa meyohsee gohaa Yúudée na dëkaa Yéerúsaleem, na gohaa Ídúmée†, na gohcaa hanoh húlúwaa Yúrdeŋ gaaɗa, na iñaa wíil dëkcaa Tíi' na Sídoŋ.
9 Ya wo''a tëelíbéecaagari ɓa heeli'ti gaal-looci en ɗanaa ya míni ga ki'aas, doonaa ɓuwaa ñaakoo ga ɗookci.
10 En ki'enaa, daa ya enee na kiwëkí' ɓo' ɓiyewinɗa tahha ɓéeɓ ɓaa ɗúukoolin yaa ɓociroh ki'am gari.
11 Ee daa raɓcaa hotohussi ɓéeɓ, ɓa yí'ɗiri, ɓa fiipi an: «Fu yërí en Kowukii Kooh.»
12 Wayee Yéesu ɗígiɓa na wo'een ciyëgísí', kihoonohɓa kiwo' ɓaa ya enɗa.

Yéesu tanukka ɓo' ɓidaaŋkaah na ɓanak
(Mëccë 10: 1-4; Lúkkaa 6: 12-16; Tumeen 1: 13)

13 Lëehí'ta, Yéesu lappa ga ɗook janjagaa, ya ɓayya ɓuwaa ya waa'ɗa; ɓa hayya gari.
14 Ya tanukka ɓidaaŋkaah na ɓanak, ɓaa ya teek apotaa': ɓa tes nari ee ya wosiɓa kijangatnee;
15 ya e'dohhaɓa dooli kikaal raɓ ga ɓuwaa.
16 Ɓuwii ɓii ɓërí en ɓidaaŋkaah na ɓanakɓii ya falɗa: Simoŋ (yërí ya teek Pee')‡;

---

* **3:6 3: 6** Ɓuwaama fa' na Eroot Antípas (límu ga kíis 4 balaa Yéesu, ee kaannda tíkíis 30 ga fenoo Yéesu) waaree kihot ɓaa meyoh ga buu' Eroot yiyaak, ya faluk ga ɗookɓa ga kúlkaa, loo gúwernëeraa meyoh Room. † **3:8 3: 8** *Ídúmée* gohaama hanohee gohaa Yúudée kakay, ee dëkaa Eboroŋ bokee gari. ‡ **3:16 3: 16** *Teek Pee'* mëdírohat na Mëccë 16: 16-18; Saŋ 1: 42.

17 Saak na këmëeŋkíci Saŋ, towu Sebedee, (ɓaa ya e' teek Boanergesɗa,
wërí en «towu íníŋ»)✡;
18 Andari; Filiip; Bartulëmíi; Mëccëe; Toomaa; Saak, kowu Alfee; Tadee;
Simoŋ selootaa,
19 na Yúdaa Iskariyot ennda yaa toonan Yéesuɗa.

Ɓuwaa poki' Helaa yisela'í'yaa yenɗa
(Mëccëe 12: 22-32; Lúkkaa 11: 14-23)

20 Yéesu ɓoyukka kaan. Ɓo' ɓiyewin nëgírukohissa daama, bi tahha
Yéesu na tëelíbéecaagari mínséerii sah kiñam.
21 Mbokcaa Yéesu kelohuka hen, ɓa ɓaa hayyi ki'amnee, ndaga ɓa wo'ee
an hafaagari múuyin.
22 Laakka jëgíroh-waascaa meyohsee Yéerúsaleem, ɓaa wo' an:
- Belsebul§, buurii raɓcii yërí nari! Doolii buurii raɓcii e'tiɗa, wërí tahhi
kimín kikaal raɓcii ga ɓuwii!
23 Yéesu ɓayyaɓa, liiwukkaɓa anee:
- Seytaani mín na kikaal Seytaani?
24 Binaa nguu' ëgískoh ga ɗuuywanaa, nguuraama mínoo kituuk.
25 Ee binaa kaan ëgískoh ga ɗuuyfanaa, kaanfaama mínoo kituuk.
26 Kon binaa Seytaani heñoh na hafci, ee ya ëgískohaa, ya mínoo kilís,
ya dal kiɗúm.
27 Binaa ɓo' hay ki'aas ga kaan ɓaa yaa na doolaagari gík, ya ɓeɓ iñaa
yaama laakɗanaa, ya jommbi kiɓaŋ hen paay, doonaa ya han kimín kipook
kaanfaa.
28 Mi wo''úuka ee kayoh; ɓo' mínin kibayalu iñaa en tóoh:
baakaa'caagari na wo'een-ɓaseecaa ya mínin ki'ek Kooh tóoh.
29 Wayee ɓaa fu wo' iñaa moroo ga Helaa yisela'í'yaa ɓéeɓ, fu bayalsoo
bi taa', fu koorukan baakaaraama bi taa'.
30 Yéesu wo'eeɓa fodaama, ndaga ɓa wo'ee gari an raɓ nari.

Eew Yéesu na ɓikëmëeŋkí Yéesu
(Mëccëe 12: 46-50; Lúkkaa 8: 19-21)

31 Eew Yéesu na ɓikëmëeŋkíci le'ussa. Ɓa eemmba fooh, ɓa wosohha
kiɓaynee Yéesu.
32 Lak ɓo' ɓiyewin yuguunun daama, wíiluununndi. Ɓa wo''ari an:
- Taasa, eefu na ɓikëmëeŋkífu ɓaa day ga fooh, soolukussaa.
33 Ya taassa an:
- Ɓii en eewwoo ɓa? Ɓuwii en ɓikëmëeŋkíroodɗa ɓa?
34 Ya weessa has ga ɓuwaa wíilliɗa, ya ennda an:
- Malkat, eewwoo na ɓikëmëeŋkíroo ɓeema.
35 Ɓaa tumi iñaa Kooh waa'ɗa, ɓaama yërí en këmëeŋkíroo yiyaal wala
yiɓeti, wala eewwoo.

4

Liiwukaa wo' ga sokohaaɗa
(Mëccëe 13: 1-9; Lúkkaa 8: 4-8)

1 Laakka bes Yéesu enissa ga kijangat ga seereenaa giiyaa Gëlílée.
Mbooloo wiyaak wíillari bi faf ya nammba ki'aas ga looci ga ɗuuy giiyaa,
ya yuŋnga ga. Mbooloomaa tessa ga tewisaa.

✡ **3:17 3: 17** Mëdírohat na Lúkkaa 9: 54. § **3:22 3: 22** *Belsebul* wa teek wiliis waa eru Seytaanii kuliyuk ga raɓciiɗa… Malkat Mëccëe 10: 25.

2 Ya jëgí'taɓa enaama ciyewin caa taam na liiwuk. Ya wo'eeɓa ga
jëgírohaagari an:
3 - Súkúrukat! Enee línoh, ya kolukka yaa yah kisoknee.
4 Ga daa ya en na kisokɗa, laakka tesohtaa keen ga yahaanaa waasaa,
selcaa hayussa, ñamussata.
5 Laakka tesohtaa keen ga ɗekataa yewinin atoh, daa yewinndii kakay.
Tesohtaa gaawwa kipaal ndaga lak kakayfaa yewinndii.
6 Ee daa nohaa koluk ga ɗook hen, tëkí'ta iñcaa paaleeɗa, ca súɓpa ndaga
níilcaagaca abéeríi.
7 Laakka tesohtaa keen ga yówée-lúp, ta paalla da. Lúpcaa yakka, dallata
ki'on bi ta mínndii kimeydoh boŋ.
8 Laakka tesohtaa keen ga kakayfaa laakin dooli, ta paalla, ta yakka bi ta
ɓíríssa, tummba towu: tii haydohha iñaa le'in waas cidaaŋkaah-kaahay
ga tesohtaa sokseeɗa, tii cidaaŋkaah-yitniinoo, tii citéemée'.
9 Lëehí'ta ya tíkka ga an:
- Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúruka!

Iñaa tah Yéesu liiwuki ɓuwaa henɗa

10 Daa ya úsaayee mbooloomaa, ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa na ɓuwaa
daansee nari kitaamɗa meekissari ga loo liiwukcaama.
11 Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú ɓërí Kooh eree ki'ínoh kúmpafaa Nguuraagari, ee ɓuwii tes ga
foohɗa, ɓa kelohan ga liiwuk na liiwuk.
12 Doonaa,
«Ɓa mín kimalak bi jof ee ɓa hotoo dara,
ɓa mín kikeloh bi jof ee ɓa ínohoo dara,
en ɗanaa ɓa récukoo baakaa'ciigaɓa bi Kooh bayalɓa!»*
13 Yéesu wo'sissaɓa an:
- Binaa ɗú ínohhii iñii liiwukii wii waa' kiwo'ɗanaa, ɗú mínan na ki'ínoh
iñii liiwukcii tesɗa waa' kiwo'ɗa?
14 Sokohaa sok wo'eenaa Kooh.
15 Ɓíinoo mëdírohu na ɗekataa ga yahaanaa waasaaɗa, ee sokohaa sok
wo'eenaa ga ɗuuyɓa. Bi ɓa laasan kikeloh wo'eenaanaa, Seytaani hay, nís
wo'eenaa ɓa sokɗusee ga keeñcaagaɓaɗa.
16 Ɓíinoo mëdírohu na ɗekataa sokuunun ee yewinin atoh. Ɓa keloh
wo'eenaa Koohaa, haat ɓa safa' gawa kite'.
17 Wayee ɓa úsaayoo ga, ndaga wo'eenaa Kooh huuttii ga keeñcaagaɓa.
Fodaama, binaa wo'eenaa Kooh tahɓa ki'en ga iñaa newoo, wala ɓa tumu
iñaa meskinaa, ɓa gaaw nawa kigúroh.
18 Ɓíinoo ɓaa mëdírohu na yówée-lúpaa sokuunun. Ɓa hay kikeloh
wo'eenaa Kooh,
19 wayee halaat ëldúna na kiwaa' kihëpí'kaa aaw ga alal na waareen
ciliis abuɓa; iñcaama on wo'eenaa Kooh bi tah wa mínoo kilím yen.
20 Ɓíinoo mëdírohu na kakayfaa laakin dooli, soku. Ɓa keloh wo'eenaa
Koohaa, ɓa te'wa, ee ɓa laaki' Kooh jeriñ. Ɓii haydoh iñaa le'in
waas cidaaŋkaah-kaahay ga iñaa sokseeɗa, ɓii cidaaŋkaah-yitniinoo, ɓii
citéemée'.

Liiwukaa wo' ga loo lampuɗa
(Lúkkaa 8: 16-18; Mëccëe 5: 15-16)

21 Yéesu wo'issaɓa an:

---

* **4:12 4: 12** Ísayíi 6: 9-10 ɓéestíru fodaa bínsee ga kiGerek múusɗa.

- Ɓo' haydohin lampu lí' kanu gane? Wala ekwa ga fíldoo fayaage? Man lampu líksi hen✡.
22 Laakkii iñaa mín kiɗaakuk bi hotukoo. Ee laakkii iñaa ɓo' mín kiɗaak bi meydohsoo faŋ.
23 Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúruka!
24 Ya wo'sissaɓa an:
- Malaksukohat iñcii ɗú kelohiɗa. Nataa ɗú natoh ɓuwiiɗa wërí ɗú natohohsan ee ɗú ɓaatɗu ga.
25 En ki'enaa, ɓaa laakin, hay kiɓaatɗu; wayee ɓaa laakoo, ki'iñkaa ya ɓayɗa sah hay kite'u.

Liiwukaa wo' ga loo tesohtaaɗa
(1 Korenti 3: 6-7)

26 Yéesu tíkissa ga an:
- Nguuraa Kooh man na fodii ɓaa sok yoon.
27 Ya enat ga kineehi, ya yúuduki, wekoo nohoo, wayee tesohtaa taa paal, taa yak. Ee ya yéegoo dara ga.
28 Kakay fërí yëkɗi iñaa paal gari tóoh. Aboh ga daa wa paalan, lëehíraa wa ɓírís boŋ, tum towu.
29 Yoonaa súwinaa ya aasi ga na kupíikaa'kaagari; ndaga lak kipíik le'in✡.

Liiwukaa wo' ga loo kowu-fúdankaaɗa
(Mëccë 13: 31-32,34; Lúkkaa 13: 18-19)

30 Yéesu wo'issa an:
- Iñii ɗu mín kimëdíroh Nguurii Kooh nawaɗa ya? Wala liiwukii wiida mínwa kiteewoh?
31 Wa man na kowu-kedik fodii kowu-fúdan, binaa sokunaa, kërí wëñ kijutuut ga tesohtii tóoh en ga ëldúnaɗa.
32 Wayee ka laas kisokunaa, kedik-fúdankaa koluk bi wëñ kiyak iñcii línsiɗa, ee ka laak toy tiyaak taa wëe'taa ga an tii selcii Kooh mínu kitaal ga ɗuuy tuu'taagaca.
33 Ya daanee kiyéegaloh wo'eenaa Kooh na liiwuk ciyewin caa manɗa; hínnda na fodaa daa ɓuwaa mín ki'am ga helcaagaɓaɗa.
34 Ya wo'éerii iñaa enndii liiwuk na ɓuwaa; ee ya wéetta na tëelíbéecaagarinaa, ya ɓëgísiɓa ga liiwukcaa tóoh.

Yéesu tuuki'ta uuris wiyaak
(Mëccë 8: 23-27; Lúkkaa 8: 22-25)

35 Besaa bërii, lak Kooh yaa hooɓ, Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Ɗu paafat giiyii ɓakaa hanoh gaaɗa.
36 Waa ɓa tagohha na mbooloomaa, ɓa ɓayya Yéesu ga loocaa ya enoheeɗa. Laakeera ɓan looci ciliis caa taamsee nari.
37 Uuris wiyaak dalla kiyíp, dúusaa ɓewukka, waa weesuk ga ɗuuy loocaa bi haat waa líif na músú.
38 Lak Yéesu yaa neeh ga ɓakaa hanoh bosaa loocaaɗa, tígínkin. Tëelíbéecaagari yúudussari, ɓaa wo''i an:
- Jëgírohii! Tumuuntii ɓuwii ɓíttiiraane?
39 Ya yúudukka, ya gëtta uurisaa, ya wo''a giiyaa an:
- Ɗekoha, fu yeewuk!
Uurisaa tuukka, ɗekataa ennda cel.
40 Lëehí'ta ya wo''a ɓuwaa an:
- Iñii tahhúu kiniik ya? Ɗú gëmmbii garoo bi watine?
41 Ɓa tíitta lool ga iñaama ee ɓa ɓaa meekisoh ga leelooɓa an:

✡ **4:21 4: 21** Mëdírohat na Mëccë 5: 15; Lúkkaa 11: 33. ✡ **4:29 4: 29** Mëdírohat na Soweel 4: 13.

- Kon ɓii yii yërí en ɓa, bi uurisii sah na giiyii tumsi ga iñaa ya nakohɗa?✡

5

Yéesu wëkí'ta ha'-raɓ ga Gerasaa
(Mëccëe 8: 28-34; Lúkkaa 8: 26-39)

1 Ɓa le''a tewisaa giiyaa Gëlílée wíinoowaa, ga kúlkaa Gerasaa*.
2 Yéesu yaa yoosuk ga loocaa, laakka ɓaa raɓ am, meyohha ga ɗuuy loycaa†, yaa gú'ɗukohhi.
3 Ya dëkee ga loycaa ee ken mínsiséeríiri kipok, luu enee na ceen.
4 Leekleek ya jëengíseera kotcaa, yahcaa poku na ceen, wayee ya gú' ceencaa, ya weel jéeŋcaa. Ken laakéeríi dooli ki'ammbi.
5 Wekoo nohoo, ya enee ga ɗuuy loycaa na ga jaŋjaŋcaa; ya weleluki, ya gaañi hafci na atoh.
6 Daa ya séenee Yéesu, ya yaa fool, ya yí''a ga fíkíici,
7-8 Yéesu wo''ari an:
- Hel wibóní', meyohaa ga ɓii!
Ɓaa ennda ga kifiip didóolí' an:
- Yéesu, fu naroo ya, fu Kowukii Kooh yii ga ɗookaa-ɗookɗa? Mi yii kíimmbaa ga teekii Kooh, kaa tummboo iñaa meskin!
9 Yéesu meekissari an:
- Fu teeku na?
Ɓaa taassa an:
- Mi teeku coogeel, ndaga ɗí yewinin.
10 Helaa wibóní'waa kíimee Yéesu doonaa ya meydohoori ga kúlkaa.
11 Lakanaa laakin yop-mbaam-parki‡ wiyaak waa na kiníiru ga ɓak jaŋjagaa.
12 Raɓcaa kíimmba Yéesu an:
- Ëewdohaaríi ga mbaamcii, fu ekkíi gaɓa!
13 Ya onndaɓa iñaama. Raɓcaa meyussa ga ɓaa, aasussa ga mbaamcaa; yopaa írkísukka tëgël-tëgëlaa, keennda ga giiyaa: mbaamcaa le'in ɓijúnni-kanak, muurussa ga giiyaa.
14 Níirohcaagaɓa núpussa, ɓa wo'neera iñaa hewɗa ga teeraa na dëkcaa cíinoo. Ɓuwaa ɓaa hay kimalak iñaa hewɗa.
15 Ɓa hayya bi ga Yéesu, ɓa hotta ha'-rawaa ɓayee coogeelaaɗa yugin, ekkin kúltí, taammba na sagaagari. Ɓa dalla kiniik.
16 Ɓuwaa maasohsee iñaa dalee ha'-rawaa na mbaamcaaɗa, ɓéestírussaɓa iñaa laakeeɗa.
17 Waa ennda ɗa, ɓuwaa dalla kikíim Yéesu ya meyoh gohaagaɓa.
18 Daa Yéesu en na ki'aas loocaa, ɓaa raɓcaa abeeɗa kíimmbari ya onndi kites nari.
19 Yéesu onndiirika, wayee wo''ari an:
- Ɓoykaa kaanfu, ga ɓu-kaanfu, fu ɓéestí'ɓa tóoh iñii Ha'mudii tumi'taa ga yërmaandii ya laak garaaɗa!
20 Ɓaa ka'ta, dalla kiyéegaloh ga gohaa «Teerucaa cidaaŋkaahcaa§» iñaa Yéesu tumɗeeri tóohɗa; ee ɓuwaa ɓéeɓɓa jaahli'ussa ga.

✡ **4:41 4: 41** Mëdírohat na Kañcaa 65: 8; 89: 10; 107: 23-32. * **5:1 5: 1** Mëdírohat na Mëccëe 8: 28. Marka man na waa' kiwo' dii iñaa hanoh giiyaa Gëlílée meyaa'-nohɗa. † **5:2 5: 2** Loycaa waama ga iñaa wëñ kiyewinɗa, tumsee ga atohaa ɓayin noŋ wala acu ga ɗuuy atoh ciyaak. ‡ **5:11 5: 11** Ga iñaa Léwítík 11: 7 wo'ɗa na Dëteronom 14: 8, yaawúu'caa tíksee mbaam-parki iñaa araamin, kon kokohseera kiñam. Iñaama teewohin ɓan an ɗekataama enndii ga kúl yaawúu'. § **5:20 5: 20** Teeru cidaaŋkaah enee ga ɓakaa hanoh giiyaa Gëlílée kakay, aawwa ɓak meyaa'-nohɗa.

Yéesu wëkí'ta ɓeti, mílísi'ta kowukaa Yayros
(Mëccëe 9: 18-26; Lúkkaa 8: 40-56)

21 Daa Yéesu soofisee na looci ga tewisaa wíinoowaa, mbooloo wiyaak
nëgírukohha ga yahaaci, ga daa ya enee ga tewisaaɗa.
22 Laakka ɓo', bok ga ɓuwaa kuliyuk ga jaangu-yaawúuraa, ee teeku
Yayros; daa ya hot Yéesu hen, ya yí''a ga kotcaagari.
23 Ya yaa kíimmbi an:
- Kowukaagoo kiɓetikaa kiyínkaa kaa yah kilëehɗuk; hay tíkaari
yahciigaraa doonaa ya wak ee ya pes!
24 Yéesu yaa yah nari. Ee ɓo' ɓiyewin ɓaa taabukki, ɓaa ñaak ga ɗookci.
25 Daama nak, laakeera ɓetifaa daanee kimeydoh ñíf rek, iñaa le'in tíkíis
tidaaŋkaah na tanak.
26 Ya sodeera lool ga yah payoh ɓiyewin ee iñaa ya laakeeɗa tóoh
eemmba ga, wayee onndiiri kitani; hanaa kay ya ɓaatee kikeen.
27 Daa ya kelohee loo Yéesu, ya aassa ga mbooloomaa, ga fenooci, ya le''a
ga kúltífaagari,
28 Ndaga ya wo'ee ga ɗuuyci an: «Binaa mi mínee kile' rek ga
kúltíciigarinaa, mi hay kiwak.»
29 Ga ɗekataama ñífaa íissa kimey gari, ee ya yéeŋnga ga faanci an ya
wakin.
30 Yéesu dalla kiyéeŋ ga hafci an laakin doolaa meyoh gari. Ya
móoñsúkka ga leeloo mbooloomaa, meekisohha an:
- Ɓii le' ga kúltíciigoo ɓa?
31 Tëelíbéecaagari wo'ussari an:
- Fu hot ga dii mbooloomii ñaak ga ɗookfuɗa, an fu wo' an: Ɓii le' garoo
ɓa?
32 Wayee Yéesu yaa malak iñaa wíilliɗa, kihot ɓaa tumee iñaamaɗa.
33 Ɓetifaa tíitta bi yaa saak, ndaga ya ínohin iñaa daleeriɗa. Ya hayya,
keennda ga kotcaa Yéesu, wo''ari kayohfaa tóoh.
34 Yéesu wo''ari an:
- Jowu, ngëmumgaraa wëkɗinndaa. Karaa na jam ee wakaa ga iñum
mesikkaaɗa.
35 Lak Yéesu yaa lís kiwo' fodaama, ɓiɓo' meyohussa kaan ɓaa kuliyuk
ga jaangu-yaawúuraaɗa, kiwo''i an:
- Kowukaagaraa kaanin. Iñii fu yah Jëgírohii kisonlukohis gaɗa ya?
36 Daa Yéesu kelohee wo'eenaagaɓa, wo''a ɓaa kuliyuk ga jaangu-
yaawúuraaɗa an:
- Kaa niik dara, gëmaa hen rek!
37 Ya tookkii ken taam nari, enndii Pee', na Saak na Saŋ, këmëeŋkícinaa.
38 Ɓa le' kaan Yayros hen, Yéesu hotta an coowaa yakin, ee ɓuwaa ɓaa
looyoh, ɓaa fiipoh didóolí'.
39 Ya aassa, wo''aɓa an:
- Coowiigarúu wa yak na ɗa? Ɓú looyoh ya? Oomaanii kaanndii, en na
kineeh.
40 Ɓa ɓaa ciiɓsukki. Waa ennda ɗa, ya méyí'taɓa tóoh ga fooh, ee ya
ɓayya paam oomaanaa na eeci na ɓuwaa ɓenseeriɗa. Ya aassa ga daa
oomaanaa enoheeɗa.
41 Ya ammba oomaanaa ga yahaa, ya wo''a an:
- Talita kúm! (Wërí en: «Ku'oomaa-jowu, mi wo''aa, kolka!»)
42 Ku'oomaa-jowukaa dalla kikoluk, ja laakee tíkíis tidaaŋkaah na tanak.
Ja jaa tíin. Ɓuwaa jaahli'ussa lool ga iñaama.

43 Yéesu ɗíŋngaɓa na wo'een ciyëgísí' an ken jomooka kiyéeŋ. Lëehí'ta
ya wo''a an ku'oomaakaa onsat ñamah.

6

Ɓu-Nasareet tookussii kigëm ga Yéesu
(Mëccëe 13: 53-58; Lúkkaa 4: 16-30)

1 Yéesu meyohha daama ka'ta teeraa ya dëkohɗa*. Tëelíbéecaagari
taabukussari.
2 Bes Sabat hayya, ya yaa jëgíroh ga jaangu-yaawúuraa. Ɓo' ɓiyewin
daa ɓa súkúrukeeri, jaahli'ussa, ɓa ɓaa wo' an:
- Ya ɓewohnee iñcii cii gada? Hamhamii ya ɓay wii, wa man na? Ee tum
na kíntaancaa man na cii mín kimeyoh gari?
3 Hanaa enndii daayoh haangii, kowukii Mariyaama, yaak ɓiSaak, Yosee,
Yúdaa na Simoŋ? Ee ɓikëmëeŋkíci ɓiɓeti enu dii ga ɗuuycuune?
Fodaama keeñcaagaɓa caa tak gari.
4 Wayee Yéesu wo''aɓa an:
- Sëldíiga-Kooh waaruunun ga daa en ɓéeɓ, bi tessa dëkaa ya meyohɗa,
na mbokcaagari, na ɓu-kaanci✡.
5 Ya mínndii kitum daama kíntaan wíinoo enndii rek ɓiɗúukooli' ɓaa
ya tík yah, ee ɓa wakkaɗanaa.
6 Ya jaahli''a ga daa ɓa tookkii kigëmɗa.
Lëehí'ta Yéesu yaa wíil ga dëkcaa deey daamaɗa, ya yaa jëgíroh.

Yéesu wossa apotaa'caagari ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa.
(Mëccëe 10: 5-15; Lúkkaa 9: 1-6; Lúkkaa 10: 1-20)

7 Waa ennda ɗa, ya ɓayya apotaa'caa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa, ya yaa
wosɓa, ɓa taam ɓanak ɓanak. Ya e'taɓa dooli kikaal raɓ ga ɓuwaa.
8 Ya kokohhaɓa an ɓa hanat kiɓaydoh dara ga ɓaawaa, enndii doo' rekaa.
Ya wo'eeɓa an:
- Kaa ɓayat dara: enndii mbúurú, enndii hëmbu, ee kaa loyukat kopa'
ga kenohhúu.
9 Wayee ekkat ñafa' ee kaa ɓayat kúltí kanak.
10 Lëehí'ta ya wo'issaɓa an:
- Daa ɗú le' ɓéeɓ, tesat ga kaanfaa ɗú eksanɗa bi ga daa ɗú kolkohan
ɗekataama.
11 Ee ga ɗekataa ɗú le' ɓéeɓ, binaa ɓuwaa tookkiirúu ga kaanɓa ee ɓa
saŋngúu kisúkúrukaa, leenaa përtukat pëndëlaa en ga kotcaagarúuɗa†
ɗú meyoh daama: iñaama hay kiteewoh kimúuykaagaɓa.
12 Waa ennda ɗa, apotaa'caa karussa, ɓa ɓaa jangat an ɓuwaa súpítat
kipeskaagaɓa.
13 Ɓa ɓaa kaal raɓ ɓiyewin ga ɓuwaa ee ɓa ɓaa leef dúuleen✡ ga hafcaa
ɗúukoolí' ɓiyewin ee ɓa ɓaa wëkí'ɓa.

Kaanaa Saŋ-Bëtís
(Mëccëe 14: 1-12; Lúkkaa 9: 7-9; 3: 19-20)

14 Eroot‡ buuraa kelohha iñaa wo'u ga Yéesuɗa, ndaga lak teekaagari
síwin daa en ɓéeɓ. Ɓuwaa wo'ee an:

---

* **6:1 6: 1** Teeraa ya meyohɗa waa' kiwo' Nasareet. Mëdírohat na Mëccëe 13: 54 na iñaa ɓéestíru ga kakayɗa. ✡ **6:4 6: 4** Mëdírohat na Lúkkaa 4: 24; Saŋ 4: 44. † **6:11 6: 11** Mëdírohat na Tumeen 13: 51; 18: 6. Kiyëekí' pëndël ga kot: waa' kiwo' kigúroh na yen wala na ɓo'. Ɓaama laakissii sooli na ɓuwaa ya ka' gaɓaɗa, enndii sah pëndëlaa mín kiñaak ga kotcaagari ee bok ga dëkaagaɓaɗa. ✡ **6:13 6: 13** Mëdírohat na Saak 5: 14. ‡ **6:14 6: 14** Erootyii yii yërí en Eroot Antípas yaa nguurukee ga Gëlíléeɗa.

- Saŋ yaa bëtísi'ee ɓuwaa ga músúɗa yërí mílís ga ɓuwaa kaaninɗa. Iñaama yërí onndi dooli kimín kitum kíntaan.
15 Ɓíinoo wo'see an:
- Ɓaa Ili.
Ee ɓíinooɓaa an:
- Ɓaa, iñaa sëldíiga-Kooh fodii sëldíigacaa múus.
16 Wayee Eroot, daa ya keloheeka, wo''a an:
- Saŋ-Bëtís yaa mi gú'lukee hafaaɗa yërí mílís!
17 Eroot yaama, ga kihafci, yërí nakohee ki'amluk Saŋ-Bëtís, ya ɓaŋlukkari, laŋngari ga kasu. Erojaas, ɓeti këmëeŋkíci Filiip§, yaa ya te' ya pañnjariɗa, yërí tahee Eroot kitum iñaama.
18 Lak Saŋ-Bëtís wo'ee Eroot an: «Waas onndiiraa kifaan ɓeti këmëeŋkífu ya en ɓetifu!»✡
19 Kërí tah Erojaas ammba Saŋ-Bëtís ayluk, waa'tari ki'apluk. Wayee ya mínéeríika,
20 ndaga Eroot niikeera Saŋ-Bëtís, lak ya ínohin an Saŋ-Bëtís enin ɓaa júwin ee sela'in. Kërí tah ya somiri ee besaa ya keloh wo'eenaagari ɓéeɓ, helaagari yëngëluk ee kokohhii ɓan bi hayaa ya safa' ga kisúkúrukki.
21 Erojaas laakka besci, bërii lak Eroot en na kihúmbal besaa ya límohuɗa. Eroot nakka ɓuwaa ɓiyaakɓaa en nari ga jalaaɗa, ɓuwaa kuliyuk ga soldaa'caagariɗa na lamancaa ga Gëlíléeɗa.
22 Kowukaa kiɓetikaa Erojaas aassa kaa ham; hamaa neɓpa Eroot lool, na ɓuwaa ya nakee hewaaɗa. Buuraa wo''a oomaa-jowaa an:
- Meekisohaaroo iñaa neɓpaa, mi hayyaari ki'e'.
23 Ya waatta ga fíkíici an:
- Iñaa fu meekisohoo ɓéeɓ mi e'taari, luu enee kiɗa' kúlkiigoo ga le'nii mi e'taa ɓakii wíinoowii.
24 Oomaanaa meyca, meekisneera eeci an:
- Mi kíimanndi ya?
Yaama taassari an:
- Hafaa Saŋ-Bëtís.
25 Ya gaawwa kisoof ga buuraa kiwo''i an:
- Eraaroo diima-diima hafaa Saŋ-Bëtís ga ɗook palaat*.
26 Keeñaa buuraa leehha tak ga iñaama. Ya mínndii oomaanaaka kisagi', ndaga daa ya wo'eeka ga fíkíi ɓuwaa ya nakee hewaaɗa, ee na daa ya laasinka kiwaatɗa.
27 Ya dalla kiwos soldaa' yíinoo, nakkari kihaydoh hafaa Saŋ-Bëtís. Soldaaraa ka'ta, gú'neera hafaa Saŋ-Bëtís ga kasaa,
28 ya haydohi'tariwa ga palaat. Ya e'tawa oomaa-jowaa ee oomaa-jowaa e'neerawa eeci.
29 Daa tëelíbéecaa Saŋ-Bëtís kelohsee iñaama, ɓa hayya kiɓeɓ faraaf-faagari, acsuneerafa ga loycaa.

Yéesu tummba kíntaan ga mbúurú ciyëtúus na jën kanak
(Mëccëe 14: 13-21; Lúkkaa 9: 10-17; Saŋ 6: 1-14)

30 Apotaa'caa Yéesu nëgírukohussa ga yahaaci, ɓaa ɓéestí'ti iñaa ɓa tumeeɗa na iñcaa ɓa jëgíroheeɗa tóoh.
31 Yéesu wo''aɓa an:
- Hayat gii ɗu yee daa wéetin, ɗú íikaruk jutuut.

---

§ **6:17 6: 17** Filiip waa' kiwo' Eroot Filiip, ee dëkee Room, ee ɓan bokkii na Filiip yiliis fodii yaa nguurukee ga Sesaree-Filiip (ga 8: 27). ✡ **6:18 6: 18** Malkat Léwítík 18: 16; 20: 21. * **6:25 6: 25** Erojaas waaree kihot an Saŋ-Bëtís kaanin, wayee enndii kiñam hafaa Saŋ.

Yéesu wo'eeɗa ndaga lak ɓuwaa yewneera kika' na kihay gaɓa bi sah ɓa laakéerii jot kiñam.
32 Ɓa aassa kon ga gaal-loocaa ɓa haŋɓa, kika' daa wéetin.
33 Ɓo' ɓiyewin hotuɓa daa ɓa na kiyahɗa, ínohsohussaɓa. Ee ɓuwaa ɓaa meyoh ga dëkcaa tóoh, ɓaa fool na kot kiɗëwírukɓa ga daa ɓa aawɗa.
34 Daa Yéesu yoosukee ga gaal-loocaa, ya hotta mbooloo wiyaak, ya laakka yërmaandi gaɓa ndaga ɓa madee na baalcaa laakoo níiroh✡. Ya ennda ga kijëgí'ɓa enaama ciyewin.
35 Tëelíbéecaa hayussa ga Yéesu lak nohaa waa soos, kiwo''i an:
- Ɗekatii laakoo dara ee nohii wii soos,
36 Íisaa ɓuwii ɓa aas yopcii na dëk-kawcii ga yahaaniiɗa, ɓa lomnee iñaa ɓa ñaman.
37 Yéesu taassaɓa an:
- Eratɓa na kihaffúu iñaa ɓa ñaman.
Wayee ɓa wo''ari an:
- Ɗí karat kilomnee mbúurú iñaa le' denariyon† citéemée'-kanak, ee ɗí e'ɓa ɓa ñame?
38 Yéesu meekissaɓa an:
- Ɗú ɓay mbúurú cera? Malaknat!
Ɓa laakka iñaa lee'ɓa ga, ɓa hayya, ɓa wo''ari an:
- Mbúurú ciyëtúus na jën kanak cërí ɗí laak.
39 Fodaama, ya nakkaɓa kiyugi' mbooloomaa kakay ga pëegíifaa fihiiliifaa; ɓa nëgírukoh kom kom.
40 Ɓa yuŋnga, ɓa warukohha waa', cii ɓo' ɓitéemée', cii ɓo' ɓidaaŋkaah-yëtúus.
41 Ya ɓeɓpa mbúurúcaa ciyëtúuscaa na jëncaa kanakcaa, ya taaginukka ɗook, ya gërëmmba Kooh gaca. Lëehí'ta ya gú'sohhaca, ya e'ta tëelíbéecaa ɓa waroh ɓuwaa. Fodaama ɓan ya warohha jëncaa kanakcaa ga ɓuwaa tóoh.
42 Ɓuwaa ɓéeɓɓa ñammba bi ɓa kappa pút,
43 ee pañi cidaaŋkaah na kanak líifɗussa ga na iñaa tesee ga mbúurú na jëndɗa✡.
44 Ga ɓuwaa bokee kiñam mbúurúcaaɗa laakeera yaal ɓijúnni-yëtúus.

Yéesu tíinnda ga ɗook giiyaa
(Mëccëe 14: 22-33; Saŋ 6: 16-21)

45 Ga waa iñaama paaffa, Yéesu dalla kituukuk tëelíbéecaagari ɓa aas ga gaal-loocaa, ɓa ɗëwírukki ɓakaa giiyaa hanoh gaa, ga ɓak dëkaa Betsaydaa; hídinaa, ya ga kihafci ya tagoh na mbooloomaa.
46 Waa ya tagohha naɓa bi lëehí'ta, ya lappa ɗook tëgëlaa, yaa kíim Kooh.
47 Ga waa wekaa le''a, lak loocaa tëelíbéecaa waa ga leeloo giiyaa, Yéesu tesee haŋci doŋ ga tewisaa.
48 Yéesu hotta an tëelíbéecaa laakseera coonu kitíidi' loocaa ndaga ɓa jaanohee na uurisaa. Waa Kooh wíisanaa, ya kolukka yaa yah gaɓa, tíin hen ga ɗook giiyaa. Ya ka'ta bi ya yaa waa'ɓa kipaaf.
49 Daa ɓa hotti yaa tíin ga ɗook giiyaa, ɓa fooŋnga an iñaa enndii ɓo'. Ɓa ɓaa fiipoh.
50 Ɓéeɓɓa hotsee gari ee ɓa tíitta lool. Ga ɗekataama, Yéesu dalla naɓa kiwo' an:
- Yëgísɗat fítciigarúu, ɓii mi, kaa niikat.

✡ **6:34 6: 34** Mëdírohat na Kídaa 27: 17. † **6:37 6: 37** *Denariyon* Iñaa heet kopa' ɓu-Room ee wa hín na fay lëgëy noh-noh ɓo' yíinoo. ✡ **6:43 6: 43** Mëdírohat na 2 Buu' 4: 42-44.

51 Lëehí'ta ya yaa yah gaƀa, aassa gaƀa ga loocaa. Uurisaa tuukka. Ɓa,
ga kihafƀa waaru'ussa lool ga iñaama,
52 ndaga en ki'enaa ƀa mínéeríi ki'ínoh iñaa kíntaanaa ga mbúurúcaa
waa' kiwo'ɗa, ndaga daa ƀa yëgísí' keeñcaagaƀaɗa.

Yéesu wëkí'ta ƀiɗúukooli' ga Genesareet
(Mëccëe 14: 34-36)

53 Waa ennda ɗa,Yéesu na tëelíbéecaagari lëehɗussa kihúus giiyaa na
gaal-looci, ƀa tee'ta ga kúlkaa Genesareet‡; daama ƀa yóoskí'ta loocaa.
54 Ɓa ƀaa mey ga loocaa rek ƀuwaa ƀaa ínohsoh Yéesu;
55 ƀuwaa wíilla gohaama tóoh ee ga ɗekataa ƀa keloh an ya yaa da ƀéeƀ,
ƀa ennda ga kiƀeƀ ɗúukoolí'caa ga gatancaa, kiƀay daama.
56 Ga daa ya aasoh ƀéeƀ, ennda ga dëkcaa ga kawaa, ga teeraa wala ga
tukaantaa en ga ëgíraaɗa, ƀuwaa faansi ɗúukoolí'caa ga paancaagaƀa. Ee
ƀaa kíimmbi ya onƀa ƀa mín kile' rek ga pawaa kúltífaagari. Fodaama
ƀuwaa le'ee gariɗa tóoh, wakussa.

7

Yéesu wo' na Fërísiyeeŋcaa ga loo baahcaagaƀa
(Mëccëe 15: 1-9; Lúkkaa 11: 37-41)

1 Fërísiyeeŋcaa na ƀijëgíroh-waas, ƀaa meyoh Yéerúsaleem, ƀa
hídírukohha ga yahaa Yéesu.
2 Ɓa hotta ga tëelíbéecaagari ƀaa en na kiñam na yahcaa settii, waa'
kiwo' an ƀa tísukkii fodaa daa baahcaagaƀa nakohkaɗa.
3 Waama Fërísiyeeŋcaa na iñaa enin yaawúu' ƀéeƀ, ƀa ñamoo ee ƀa
tíssii yahcaa bi jof✡, fodaama ƀa taabukee baahcaa caasamuncaa.
4 Ee binaa ƀa meyoh toonaaraanaa, ƀa ñamoo ee ƀa tísukkii paay. Ɓa
laakin ƀan baah ciliis caa ƀa taabuk fodii tísaa kaascaa, na tataataa, na
këwdíi'caa.
5 Fodaama, Fërísiyeeŋcaa na jëgíroh-waascaa meekisohussari an:
- Iñii tah ya tëelíbéeciigaraa taabukussii baahcii caasamuncii, ƀa ñami
na yahcaa settii?
6 Yéesu taassaƀa an:
- Ɗú, ɗú jófjófɗuk ga hascii ƀuwii! Ísayíi, sëldíiga-Koohaa hoteerúu
moos ee ya wo'ee kayoh ga waa ya bín ga teek Kooh an:
«Ɓuwii ƀii, kañii ƀa kañiroo ɗa, eem túuwtii doŋ,
ƀa ekkiiroo ga keeñƀa.
7 Ɓa ƀay teekkoo sooy
ndaga iñcii ƀa jëgíroh ga teekiigooɗa meyoh ga iñaa ƀo' nakoh.»*
8 Lëehí'ta, ya tíkka ga an:
- Ɗú íisin kitum iñaa Kooh nakoh, ɗú taabuk baah ƀo'!
9 Ya enissa an:
- Ɗú laakin hel ga kikoom day iñaa Kooh nakoh ee ɗú taabuki
baahciigarúu.
10 Ndaga Móyíis wo'ee an: «Kelohɗaa paapu na eefu.» Ya tíkka ga an:
«Ɓaa fu ƀas paapu wala eefunaa, fu jom ki'apu hen✡.»
11 Wayee ɗú, ɗú jëgíroh an binaa ƀo' wo' paamci wala eeci an «Iñaa mi
jomeerúu kitoputu'ohɗa enin Korban†» (wërí en an wa sarahuunun Kooh),

‡ **6:53 6: 53** *Kúlkaa Genesareet* Ɗekataama newin kilínoh ee laakin dooli. Wa hanoh Kafarnawom kakay aawwa ƀak aasaa'-noh. ✡ **7:3 7: 3** Mëdírohat na Mëccëe 15: 2; Lúkkaa 11: 38. * **7:7 7: 7** Ísayíi 29: 13 ƀéestíru fodaa bínsee ga kiGerek múusɗa. ✡ **7:10 7: 10** Malkat Eksoot 20: 12; Dëteronom 5: 16; Eksoot 21: 17; Léwítík 20: 9. † **7:11 7: 11** Korban iñaa wo'een ki'Arameyee.

12 ɗú nak ɓaama kitumɗoo paamci dara, wala eeci.
13 Fodaama, baahciigarúu ɗú lamɗa cërí nislukohhúu wo'eenaa Kooh.
Ee yewinin iñcaa ɗú tumi man fodaama.

Iñii líiɓɗi ɓo' ga fíkíi Koohɗa
(Mëccëe 15: 10-20)

14 Waa ennda ɗa, Yéesu ɓaysissa ɓuwaa, ya wo''aɓa an:
- Súkú'kattoo ɓéeɓpúu, ee ɗú ínoh iñii yii bi jof:
15 laakkii iñaa kúlkoh fooh, aas ga ɓo', bi tah ya líiɓ ga fíkíi Kooh, wayee
iñaa meyoh ga keeñci yërí líiɓɗi ɓo'. [
16 Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúruka!]
17 Ya foñnja ɓuwaa, ya aassa kaan. Tëelíbéecaagari meekisohussari ya
lëegísohɓa wo'eenaa ya nataal waama.
18 Ya wo''aɓa an:
- Ɓú ɓan, ɗú laakoo hel hene? Ɓú ínohoo an laakkii iñaa kúlkoh fooh,
aas ga ɓo', bi tah ya líiɓ ga fíkíi Kooh?
19 Ndaga fu ñam yenaa iñaama aasirii ga keeñaagaraa, wayee aawi
ɗuuy lookaagaraa, lëehíraa, wa ka' fenoo kaan.
(Fodaama, Yéesu teewohee an ñamahaa en ɓéeɓ onohuunun kiñam.)✡
20 Ya wo'issa an:
- Iñaa meyoh ga keeñ yërí tah ɓo' kilíiɓ ga fíkíi Kooh.
21 Halaatcii cibóní'cii meyoh ɗuuy, ga keeñ ɓo': cërí haydoh kifaanuk
na ɓaa en ɓéeɓ, kilok, ki'ap ɓo',
22 kiɗúk yaalfu wala ɓetifu fu faanuk na ɓo' yiliis, kiwaa' kihëpí', kiɓay
nof-moroo, kiñaañukoh mooroomfu, kiŋalaañuk, ki'iñaan, kiɗooɓ ɓo',
kimaruk na kidófdófɗuk.
23 Iñcii cimoroocii ciima tóoh kúlkoh ɗuuy ɓo', ee cërí tah ɓo' kilíiɓ ga
fíkíi Kooh.

Ngëmaa ɓetifaa enndii yaawúu'ɗa
(Mëccëe 15: 21-28)

24 Yéesu meyohha daama, ka'ta ɓak dëkaa Tíi'. Ya ennda ga kaan fíinoo
daama, ee ya waaréerii ɓo' yéeŋka. Wayee ya mínéerii kiɗaakuk iñaa
maañ.
25 Laakka ɓo' yiɓeti, kowukaagari kiɓetikaa laakee raɓ. Daa ya kelohha
ɓuwaa ɓaa wo' ga loo Yéesu, ya yaa hay, ya le''a, keennda ga kotcaagari.
26 Ɓetifaa faama enee Gerek, baahkohee Fenísii ga Síríi. Ya kíimmba
Yéesu ya meydoh rawaa ga kowukaagari.
27 Yéesu wo''ari:
- Íisa paay bi oomaacaa kapu. Kiɓeɓ ñamah oomaa, fu jafi' tubaay-
taa,iñaama moroo.
28 Ɓetifaa taassari an:
- Iñaama kayoh, Ha'mudii. Wayee tubaaytaa ga yahaa kankaaɗa, ɓa
ñam wúunée-mbúurúcaa oomaacaa ɓúukɗa.
29 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''ari an:
- Wo'eenum fu wo' wuma tahin bi, kara, rawaa meyohin ga kowukaa-
garaa.
30 Ee ga waa ya le''a kaanci, ya laakka oomaanaa leemukin ga ɗook
fayaaŋfaa, rawaa meyohin gari.

Yéesu wëkí'ta ɓaa ɗekin, luuwin
(Mëccëe 15: 29-31)

31 Yéesu kolkohha ɓak dëkaa Tíi', meyca dëkaa Sídoŋ. Ya koorohha ga
ɗuuy gohaa teerucaa cidaaŋkaahcaa, ya sooffa ɓak giiyaa Gëlílée.

✡ **7:19 7: 19** Mëdírohat na Tumeen 10: 9-16.

32 Ya haydohɗussa ɓaa ɗekin ee luuwin. Ɓuwaa kíimmbari ya tíkki yahcaagari.
33 Ya wéetneera nari, úsaayya ɓuwaa, ya ekka tujokontaagari ga ɗuuy nofcaa ɓaa, ya toossa, tumi'tari mitoosmaa ga perimpaa.
34 Lëehí'ta ya taaginukka ɗook, ya údí'ta yen ga kakay, ya wo''a an:
- Effata!‡ (wërí en: «Lëgíska!»)
35 Haat nofcaa ɓaa lëgísukka, perimpaa lógískohha, ya yaa wo' dijófí'.
36 Yéesu ɗíŋnga ɓuwaa an ɓa hanatka kiɓéestíroh. Wayee ya wëñi ɓuwaa kiɗígaa, ɓuwaa wëñi ɗa kiyéegaloh.
37 Ɓuwaa waaru'seera bi hëppa ee ɓaa wo' an:
- Iñaa ya tum ɓéeɓ jekin, ee ya onin sah ɗekcii kikeloh na luuɓcii, ɓa wo'!

8

Yéesu ñëmí'ta ɓo' ɓijúnni-nikiis
(Mëccëe 15: 32-39)

1 Waama ɓo' ɓiyewin nëgírukohisee daama ee ɓa laakéeríi iñaa ɓa ñaman. Yéesu ɓayya tëelíbéecaagari, wo''aɓa an:
2 - Mi laakin yërmaandi wiyaak ga mbooloomii, ndaga malkat, bes kaahay cee, caa wëe'taa ga an cii, ɓa ɓii naroo, ee diima deŋ ɓa laakoo iñaa ɓa ñaman.
3 Binaa mi wo'ɓa ɓa ɓoyuk kaanɓa na kiyaawaa, ɓa mínin kitëehlí' ga waas, ndaga ɓíinoo, dii ɓa meyohɗa úsaayin.
4 Tëelíbéecaagari taasussari an:
- Mbúurúcaa yah kikëpí' ɓuwii ɓii meyohan gada, ga ɗekatii wii laakoo daraɗa?
5 Yéesu meekissaɓa an:
- Ɗú laak mbúurú cera?
Ɓa taassa an:
- Ciyitnakanak.
6 Waa ennda ɗa, ya nakka ɓuwaa kiyuŋ kakay. Ya ɓeɓpa mbúurúcaa ciyitnakanakcaa. Ya gërëmmba Kooh, ya weellaca, ya e'ta tëelíbéecaagari ɓa warohca ɓuwaa. Ɓa warohhaca ɓuwaa tóoh.
7 Ɓa laakeera ɓan tujën. Ya gërëmmba Kooh gaca, lëehí'ta ya nakohhaca kiwaroh ɓan.
8 Ɓaa en ɓéeɓ ñammba bi kappa pút, bi tessa. Iñaa teseeɗa ɓa wookkari: ennda ɗaba ciyitnakanak ga mbúurú na jën.
9 Ɓuwaa le'seera ɓijúnni-nikiis (4.000). Ga waa iñaama leehha, Yéesu tagohha naɓa.
10 Ya dalla ki'aas ga loocaa na tëelíbéecaagari, ɓa ɓaa yah ɓak gohaa Dalmanutaa*.

Fërísiyeeŋcaa waa' kihotu kíntaan
(Mëccëe 16: 1-4)

11 Fërísiyeeŋcaa le'ussa, ɓa ɓaa coowoh na Yéesu. Ɓa eneeri na kifí'. Ɓa meekissari ya tumi'ɓa kíntaanaa teewoh an ya meyoh ga Kooh.
12 Yéesu íikka hëes, wo''a an:
- Iñii tah ya ɓuwii wati waaru kihot kíntaan? Mi wo''úuka ee kayoh; ɓuwii wati, ken teewooɓa kíntaan.
13 Lëehí'ta Yéesu tagohha naɓa, yaa yah. Ya aasissa loocaa kipaaf ɓakaa giiyaa wíinoowaa.

---

‡ **7:34 7: 34** Effata: wo'een ki'Arameyee.
* **8:10 8: 10** *Dalmanutaa* Ken ínohoo daa ɗekataama enohɗa.

Lëwíiraa Fërísiyeeŋcaa na waa Eroot
(Mëccëe 16: 5-12)

14 Tëelíbéecaa Yéesu alussa kiɓaydohu mbúurú. Ɓa laakee mbúurú
wíinoo doŋ naɓa, ga loocaa.
15 Yéesu ɗíŋngaɓa an:
- Watukat, ee abukat ga lëwíiraa Fërísiyeeŋcaa na caa ɓuwaa fa' na
Erootɗa!
16 Tëelíbéecaa enussa ga kiwo' ga díkaantiɓa an:
- Dii ɗu laakoo mbúurúɗa kërí tah ya wo' iñaama.
17 Yéesu ínohha iñaa ɓa en kiwo' ga díkaantiɓaɗa, wo''aɓa an:
- Iñii tah ya ɗú wo' an: dii ɗú laakoo mbúurúɗa kërí tah? Bi wati
helciirúu hayyiine? Helciirúu aboo darane? Ɗú yëgísí' keeñciirúu ya?
18 Man ɗú laakin has, ati ɗú hotoo? Ɗú laakin nof, ati ɗú kelohoo?✡ Ee
hanaa ɗú níindísukoo:
19 ga waa mi weeli' ɓuwaa ɓijúnni-yëtúusɓaa mbúurúcaa
ciyëtúuscaaɗa, ɗú wookee pañi cera, caa ɗú líifɗee na mbúurúcaa
teseeɗa?
Ɓa taassa an:
- Cidaaŋkaah na kanak✡.
20 Yéesu meekisissaɓa an:
- Haa ga waa mi weeli' ɓuwaa ɓijúnni-nikiisɓaa (4.000) mbúurúcaa
ciyitnakanakcaaɗa, ɗú wookee ɗaba cera, caa ɗú líifɗee na mbúurúcaa
teseeɗa?
Ɓa taassa an:
- Ciyitnakanak✡.
21 Ya wo''aɓa an:
- Ee helciirúu hayyii bi watine?

Yéesu wëkí'ta búumí' ga Betsaydaa
(Marka 10: 46-52; Saŋ 9: 1-11)

22 Yéesu na tëelíbéecaagari karussa Betsaydaa. Ɓuwaa haydohha
búumí' ga Yéesu, ɓa kíimmbari kile' ga ɓaa.
23 Yéesu ammba búumíraa ga yahaa, ya meyca dëkaa nari. Lëehí'ta ya
tumi'tari mitoos ga hascaa, ya tíkkari yahcaagari, ya meekissari an:
- Fu yii hot yene?
24 Ɓaa malakka hascaa, wo''a an:
- Mi hot ɓiɓo'; iñcii man na tedik, ee cii tíin.
25 Yéesu le'issa yahaagari ga hascaa ɓaa. Búumíraa malakka yiic, ya
wakka, ya yaa hot wecen.
26 Waa ennda ɗa, Yéesu ebilla ɓaa kaanci, ya wo''ari an:
- Kaa aas sah dëkii.

Pee' wo''a an Yéesu en Kiristaanii
(Mëccëe 16: 13-20; Lúkkaa 9: 18-21; Saŋ 6: 67-71)

27 Yéesu ka'ta na tëelíbéecaagari ga dëkcaa wíil teeraa Sesaree-Filiipɗa†.
Ga waasaa, ya meekissa tëelíbéecaa an:
- Ɓuwii wo'u an mi yërí en ɓa?
28 Ɓa taassari an:
- Laakin ɓuwaa wo' an fu yërí en Saŋ-Bëtís. Ɓíinoo an fu yërí en sëldíiga
Ili. Ɓíinooɓaa an fu bok ga sëldíiga-Koohcii .
29 Ya meekissaɓa an:

✡ **8:18 8: 18** Mëdírohat na Yérémíi 5: 21; Esekíyeel 12: 2. ✡ **8:19 8: 19** Malkat 6: 35-44. ✡ **8:20 8: 20** Malkat 8: 1-9. † **8:27 8: 27** *Sesaree-Filiip* Teeraama Filiip Eroot sakeewa, ee wa enee ga gohaa húlúɓcaa ëníri húlúwaa Yúrdeŋɗa. Wati teeraama teeku Banijas.

- Haa ɗú, ɗú wo' an mi yërí en ɓa?
Pee' taassari an:
- Fu yërí en Kiristaanii .
30 Yéesu ɗíŋngaɓa na wo'een ciyëgísí' an ɓa hanat kiwo' na ken ga loo iñaa aaw gari.

Yéesu yéegalohha kikaankaagari na kimílískaagari
(Mëccë 16: 21-28; Lúkkaa 9: 22-27)

31 Lëehí'ta Yéesu yaa ínohlukohɓa an:
- Kowukii ɓii jom kikooroh ga mesiklaat ciyewin. Ha'-kaancaa, sarahohcaa ɓiyaakɓaa, na jëgíroh-waascaa waa'sanndii kihotu gari. Ya hay ki'apu ee bes kaahay tík ganaa, ya hay kimílís.
32 Iñaama Yéesu wo'eeri faŋ, ɗaakéeríi dara ga. Pee' nak nookka Yéesu ga yahaanaa, ya yaa ña'ti.
33 Wayee Yéesu mëeñsukka, malakka tëelíbéecaagari, gëtta Pee' an:
- Úsaayaaroo, Seytaani! Halaatciigaraa enndii halaatcaa meyoh ga Kooh wayee ca meyoh ga ɓo'.

Kitaabuk Yéesu
(Lúkkaa 14: 25-33; Mëccë 16: 24-28; Lúkkaa 12: 8-9)

34 Lëehí'ta, Yéesu ɓayya mbooloomaa na tëelíbéecaagari, wo''aɓa an:
- Ɓaa waa' kitaam ga fenooroonaa, ya alat hafci, ya tíkat hafci kuraanaagari, ya taabukkoo.
35 Ndaga ɓaa fu waa' kisom kumuunfunaa, fu hayka kiñak, wayee ɓaa mi tahhaa kiñak kumuunfu ga ëldúna, mi na Hewhewii winéwí'wiinaa, fu hay kipes bi taa'.
36 Ɓo' enoh kilaak iñcii ga ëldúna tóohɗa ya, binaa ya na' kiñak kipesci bi taaraa?
37 Ati laakin iñaa ɓo' mín nawa kilaasoh kipeskaagari?
38 Ɓuwii wati dëku ga ki'oo' Kooh na kitum baakaa'. Ga ɗuuyɓa, ɓaa mi enndaa kaci ga, mi na wo'eenndoonaa, fu hay ki'en kaci ɓan ga Kowukii ɓii, besaa ya hayan bërii ga ndamaa Paamci, ya na malaakacaa ɓisela'í'ɓaa.

9

1 Yéesu wo'issaɓa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ɓiɓo' ga ɓuwii ɓii kaansoo ee ɓa hottii Nguuraa Kooh yoosuk, taam na doolaagari.

Ndamaa Kooh yoosukka ga Yéesu
(Mëccë 17: 1-13; Lúkkaa 9: 28-36; 2 Pee' 1: 16-18)

2 Tíkka ga bes ciyitniinoo, Yéesu taammba na Pee', Saak na Saŋ, ya ɓayyaɓa, ɓa rek daa wéetin, ga ɗook janjaŋ wiyaak. Daama jëmmaagari súpítukka ga fíkíiɓa.
3 Kúltícaagari yaanaawwa ɗer bi caa melic, yaanaawlaataa wëe'taa ga an wii laakkii naawohaa en ga ëldúna mín ɗa kisétí' kúltí✡.
4 Tëelíbéecaa hotussa Ili na Móyíis meyussa ga fíkíiɓa, ɓa ɓaa saawal na Yéesu.
5 Pee' dalla kiwo' Yéesu an:
- Jëgírohii, dii newin garuu. Eneenaa ɗí hëwí' mbaa' kaahay dii: wíinoo wuufu, wíinoo wuu Móyíis, ee wíinoo wuu Ili.
6 Pee' ínohéeríi sah iñaa ya wo'anɗa ndaga kitíit kihëpí', ya na tëelíbéecaa tesɗa.

✡ **9:3 9: 3** Mëdírohat na 2 Pee' 1: 16-18.

7 Laakka yaayeelaa hay, úullaɓa. Ee ga ɗuuy yaayeelaama, laakka
koonaakaa koluk an:
- Ɓii yii yërí en Kowukiigoo mi keeñukɗa, súkúrukatti!*
8 Ga saasi, ga daa tëelíbéecaa malaku iñaa wíilɓaɗa, ɓa hotsissii ken
naɓa, enndii Yéesu dogaa.
9 Daa ɓa enee na kiyoosuk ga jaŋjagaaɗa, Yéesu ɗíŋnga tëelíbéecaa an:
- Kaa ɓéestírat ken iñii ɗú hotɗa, bi ga daa Kowukii ɓii mílísan ga ɓuwaa
kaaninɗa.
10 Tëelíɓéecaa abussa wo'eenaama, ee ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:
- Iñii ya waa' kiwo' ga «kimílís ga ɓuwaa kaaninɗa» ya?
11 Lëehí'ta ɓa meekissa Yéesu an:
- Iñii tah ya jëgíroh-waascii wo'u an Ili yërí ɗewan kihay paay?✡
12 Ya taassaɓa an:
- Ee, Ili ɗewan kihay, ya hëwíraat iñaa en tóoh bi jek. Wayee iñii tah ya,
Këyítfaa Kooh wo' ɓan an Kowukii ɓii hay kikooroh ga mesiklaat ciyewin,
ee ya hay kisagu?✡
13 Mi nak, mi wo''úu man Ili hayin kumëeñí'. Ɓuwii tumuununndi iñaa
neɓɓaɗa, fodaa daa Këyítfaa Kooh bín ga iñaa aaw gariɗa.

Yéesu wëkí'ta oomaanaa laak raɓ
(Mëccëe 17: 14-21; Lúkkaa 9: 37-43)

14 Waa ɓiYéesu soofussa ga tëelíbéecaa ɓíinoo, ɓa hotta ɓiɓo' ɓiyewin
wíiluununɓa ee jëgíroh-waascaa ɓaa coowoh naɓa.
15 Daa mbooloomaa hotee Yéesu, iñaama bettaɓa. Ɓa ɓaa fool gari
kikëñí'ti.
16 Ya meekissaɓa an:
- Ɓú en na kiwo' ya naɓa?
17 Laakka ɓo' yiyaal meyca ga ɓuwaa, wo''a Yéesu an:
- Jëgírohii, mi haydohɗeeraa kowuroo kiyaal, raɓ nari. Rawii
luuɓlukohi hen.
18 Ga daa oomaanaa mín ki'enoh tóoh, ya mínndi da kiɓúuk. Ya fetalli
kakay dal, kúuwkaa oomaanaa kúuwi, ya úñohi síscaa, ya súwoh kas. Mi
kíimin tëelíbéeciigaraa ɓa kaal rawii ga oomaanii ee ɓa mínndiika.
19 Yéesu wo''aɓa an:
- Cëey, ɗú ɓuwii wati ee ɗú laakoo ngëmɗa, mi enan narúu bi kera? Mi
múuñɗanndúu bi kera? Haydohɗattoo oomaanaa.
Ya haydohɗussari.
20 Oomaanaa yaa hot Yéesu rek, rawaa ga ɗuuyciɗa yaa saylukohhi
didóolí', oomaanaa dalla kikeen, yaa pírgínuk ga kakayfaa, kúuwkaa kaa
kúuw.
21 Yéesu meekissa paamunaa an:
- Iñii yii ammbi kera?
Paamunaa taassa an:
- Ammbi ga waa ya en oomaaɗa bi wati.
22 Ee leekleek rawum ɓúukki ga ɗuuy kiwii na ga ɗuuy músú, ya waariri
ki'ap. Wayee en lak fu mínin yen ganaa, yërëmaarii, fu amɗohhíi!
23 Yéesu taassari an:
- An fu wo' an «En lak fu míninaa?» Iñaa en ɓéeɓ mínukin ga ɓaa fu
gëm ga Kooh.
24 Ga saasi paam oomaanaa dalla kiwo' didóolí' an:
- Mi gëmin! Amɗohaaroo ga dii ngëmiigoo dooyyiiɗa.
25 Yéesu hotta ga daa ɓuwaa ɓaa fool kihay kilaayɗa, ya gëtta rawaa an:

---

* **9:7 9: 7** Malkat 1: 11 na iñaa ɓéestíru ga kakayɗa. ✡ **9:11 9: 11** Mëdírohat na Malasíi 3: 23.
✡ **9:12 9: 12** Malkat Ísayíi 53: 3; Kañcaa 22: 1-18.

- Fu rawii, fu yii fu haydoh kiɗek na kiluuƀɗa, mi nakkaa, meyohaa ga oomaanii ee kaa le'is gari bi taa'!
26 Rawaa meyca ga oomaanaa na tiweeleeluk, ya yaa saylukohhi didóolí'. Oomaanaa mannda na ƀaa kaan hen, bi ƀo' ƀiyewin daama ƀaa wo' an: «Kaanin».
27 Wayee Yéesu ammbari ga yahaa, koluki'tari, oomaanaa tuukka.
28 Lëehí'ta Yéesu aassa kaan. Lak tëelíbéecaagari doŋ enu nari, ƀa meekissari an:
- Iñii tah ya ɗí, ɗí mínéeríi kikaal rawaama ga oomaanaa?
29 Yéesu taassaƀa an:
- Kikíim Kooh kërí doŋ mín kiméyí' raƀcaa manɗa ga ƀo'.

Yéesu yéegalohsissa an ya hay kikaan ee ya hay kimílís
(Mëccë 17: 22-23; Lúkkaa 9: 43b-45; Marka 8: 31-33)

30 Yéesu na tëelíbéecaagari meyohussa daama, ƀa koorohha ɗuuy gohaa Gëlílée. Yéesu waaréeríi ƀo' yéeŋ daa ya enohɗa,
31 ndaga ya enee na kijëgí' tëelíbéecaagari. Ya wo'eeƀa an:
- Kowukii ƀii hay kitíku ga yah ƀuwii. Ɓa hayyi ki'ap wayee ya kaan bi tík ga bes kaahayaa, ya hay kimílís.
32 Wayee tëelíbéecaa ínohséeríi iñaa wo'eenaama waa' kiwo'ɗa, ee ƀa kaañéeríirika kimeekisoh.

Ɓaa Yéesu wo' an yërí wëñ kiyak ga fíkíi Koohɗa
(Mëccë 18: 1-5; Lúkkaa 9: 46-48; Marka 10: 35-45; Filiip 2: 5-11)

33 Yéesu na tëelíbéecaagari le'ussa Kafarnawom. Ga ɗuuy kaanfaa, Yéesu meekissa tëelíbéecaa an:
- Ɓú nookohee ya ga waasii?
34 Ɓa ɗekka, ndaga ga waasaa, ƀa enee na kinookoh an yaa wëñ kiyak gaƀaɗa, ƀa?
35 Waa ennda ɗa, Yéesu yuŋnga, ya ƀayya ƀidaaŋkaah na ƀanakƀaa, ya wo''aƀa an:
- Binaa ƀo', fu waa' kikuliyuk ga yenaa, fu jom ki'en ga fenoo ƀéeƀ, fu en súrga ƀuwaa tóoh.
36 Lëehí'ta ya ƀeƀpa ku'oomaa, tuuki'taja ga leelooƀa. Ya ƀeƀpaja, yugi'taja ga kotcaagari, ya wo''a an:
37 - Ɓaa fu te' ga keeñfu oomaanii fodii yii ndaga teekiigoonaa, lakanaa fu te''oo, mi ga kihaffoo. Ee ƀaa fu te''oonaa, fu te''iiroo mi yii yii rek, wayee fu te' ƀan ƀaa wossooɗa.

Ɓaa kaalee raƀ ga teekaa Yéesuɗa
(Lúkkaa 9: 49-50)

38 Saŋ wo''a Yéesu an:
- Jëgírohii, ɗí hotin ƀaa en na kikaal raƀ ga ƀuwaa ee ga teekfu. Ɓí waa'tarika kihoonoh ndaga ya bokkii garuu.
39 Yéesu loffari an:
- Kaa hoonohattika, ndaga laakkii ƀaa mín kitum kíntaan ga teekkoo, ee ga saasi ya aaw kiwo' iñaa moroo garoo.
40 Ɓaa lebirohhii naruu, fa' naruu.
41 Mi wo''úuka ee kayoh; ƀéeƀ ƀaa onndúu kaas-músú ki'an ga teekiigoo ndaga dii ɗú en ƀuuroo mi Kiristaaniiɗanaa, ƀaama ñakoo fayaagari.

Kitagoh na iñcii tumlukohi ƀo' baakaa'ɗa
(Mëccë 18: 6-9; Lúkkaa 17: 1-2; 1 Korenti 8: 9-13; 9: 24-27)

Yéesu wo'issa an:

42 - Wayee ɓaa baakaa'lukoh tu'oomaatii tii gëmu garooɗanaa, iñaa gën
ga ɓaamaɗa wërí en ya pokɗu atoh wiyaak ga koonaakaa, ya jafu ga ɗuuy
giiyaa.
43 Ɓaa en lak yahaagaraa wërí tahhaa kitum baakaaraa, gúraawa. Iñaa
gën garaaɗa wërí en fu aas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa na yah wíinoo, loo
kilaak yah kanak ee fu ka' safara, ga kiwiikaa yímooɗa.
[
44]†
45 Ɓaa en lak kotaagaraa wërí tahhaa kitum baakaaraa, gúraawa. Iñaa
gën garaaɗa wërí en fu aas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa na kot wíinoo loo
kilaak kot kanak ee fu jafu ga safara. [
46]‡
47 Ee binaa ɓaa en lak kuhaskaagaraa kërí tahhaa kitum baakaaraa,
nísaaja. Iñaa gën garaaɗa wërí en fu aas ga Nguuraa Kooh na kuhas
kíinoo loo kilaak tuhas tanak ee fu jafu ga safara.
48 Daama «cëgíncaa ñamsi faanɗa kaansoo ee kiwiikaa yímoo taa'.»✡
49 En ki'enaa, ɓaa en ɓéeɓ hay kiɗaanu na kiwii§.
50 Maraa jofin, wayee binaa maraa safissiinaa, ma ɗaanohsan na ya?
Madat na maraa ga ɓimooroommbúu*. Laakat jam ga díkaantirúu.

10

Yéesu wo''a ga loo kifasi'
(Mëccëe 19: 1-12; Lúkkaa 16: 18; Room 7: 1-3; 1 Korenti 7: 10-16)

1 Yéesu meyohha daama, aawwa dëkcaa bok ga gohaa Yúudée ee hanoh
húlúwaa Yúrdeŋɗa gaaɗa. Ɓuwaa ɓiyewin haysissa, nëgírukohussa ga
yahaaci. Ee ya enissaɓa kijëgí' fodaa ya meereeka kitumɗa.
2 Laakka Fërísiyeeŋcaa hayu bi gari kifí'ti, ɓa meekissari an:
- Waasiiruu onin yaal kifasi' ɓeticine?
3 Yéesu meekissaɓa ɓan an:
- Móyíis nakeerúu ya kitum?
4 Ɓa taassa an:
- Móyíis oneera yaal kibín këyít kiteewoh an sëyaa tasin ee ya foñ ɓetici.✡
5 Yéesu nak wo''aɓa an:
- Móyíis bínɗinndúu iñaa ya nakkúu yaama ndaga dii ɗú súɓ ga keeñɗa.
6 Wayee ga kiɗewaa, ga waa Kooh sak ëldúnaɗa «Ya tummba ɓo', yaal
na ɓeti✡.
7 Kërí tah bi yaal hay kifoñ paamci na eeci, ya aboh na ɓetici,
8 ee ɓa ɓanak, ɓa en ɓo' yíinoo»✡. Fodaama ɓa enissii ɓanak, wayee ɓa
en yíinoo.
9 Kon ɓo' hanat kihëgísoh iñaa Kooh akitohin.
10 Waa ɓa le''a kaan, tëelíbéecaa meekisussa Yéesu iñaa aaw ga iñaama.
11 Ya taassaɓa an:
- Binaa ɓo' kaal ɓetici, pañ ɓeti yiliisaa, ya ɗúkin ɓetifaagari fiɗewaafaa,
ya faanukka na ɓeti filiis.

---

† **9:44 9: 44** Wo'eencii ciima hotukkii ga këyít ciyewin ga këyítcaa ɗeɓ kibíduɗa. ‡ **9:46 9: 46** Wo'eencii ciima hotukkii ga këyít ciyewin ga këyítcaa ɗeɓ kibíduɗa. ✡ **9:48 9: 48** Mëdírohat na Ísayíi 66: 24. § **9:49 9: 49** Mëdírohat na Léwítík 2: 13. Ɓaa en ɓéeɓ hay ki'eku ga kiwiikaa setɗanndi ga fíkíi Kooh fodaa daa sarahcaa waama eksee ga maraa balaa ca tëkírunaa. * **9:50 9: 50** Iñaama waa' kiwo' jeriñaa maraa ga kitík wala kitëkí' yen (Mëdírohat na baahaa manɗa ga dëkaa Paleestín); maraamaa safissiinaa ma lofiru mi'as. Jeriñaama wërí mëdírohu na ga daa ɓo' jom kiman ga mooroomciɗa. ✡ **10:4 10: 4** Malkat Dëteronom 24: 1. ✡ **10:6 10: 6** Malkat Sënees 1: 27; 5: 2. ✡ **10:8 10: 8** Malkat Sënees 2: 24.

12 Fodaama ɓan, binaa ɓeti foñ yaalci, pajuk ga yaal yiliisaa, ya ɗúkin yaalaagari yiɗewaayaa, ya faanukka na yaal yiliis.

Yéesu barkeella tu'oomaataa
(Mëccëe 19: 13-15; Lúkkaa 18: 15-17)

13 Ɓiɓo' haydohɗussa Yéesu tu'oomaa, ya tík yahcaagari ga ɗookɓa. Wayee tëelíbéecaa ɓaa ña' ɓuwaama.
14 Daa Yéesu hotee iñaama, keeñci tammba ga, ya wo''a tëelíbéecaa an:
- Íisat tu'oomaatii, ta hay garoo! Kaa hoonohatɓa ndaga Nguurii Kooh wuu ɓuwii man naɓaɗa.
15 Mi wo''úuka ee kayoh; ɓaa fu tookkii Nguurii Kooh fodii ku'oomaanaa, fu aasoo ga.
16 Lëehí'ta ya ɓeɓpa oomaacaa, ya tíkka yaa en ɓéeɓ yah, ɓarkeellaɓa.

Ha'-alal waa' ki'aas ga Nguuraa Kooh
(Mëccëe 19: 16-30; Lúkkaa 18: 18-30)

17 Daa Yéesu enee na kimey kiyahɗa, laakka ɓo' yiyaal yaa hay gari na jaa', ya yí''a ga fíkíici, meekissari an:
- Jëgírohii yijófí'yii, mi tuman na bi mi laak ɓakkoo ga kipeskaa leehoo taa'ɗa?
18 Yéesu wo''ari an:
- Iñii tah ya fu wo' kijof garoo? Ken joffii, enndii Kooh rekaa.
19 Fu ínohin iñii Waasii Móyíis nakoh kitumɗa: «Kaa laŋ kumuun ɓo'; kaa ɗúk ɓetifu wala yaalfu, fu faanuk na ɓo' yiliis; kaa lok; kaa seedi' saboh; kaa tooñ mooroomfu; kelohɗaa paamfu na eefu.»*
20 Ɓaa taassari an:
- Jëgírohii, mi taabukin iñciima tóoh ga ki'oomaaroo bi wati.
21 Yéesu malakka ɓaa, waa'tari. Ya wo''ari an:
- Laakin iñaa tesohhaa kitum: kara, toonnaa iñaa fu laakɗa tóoh, fu onwa nduulcii. Fodaama fu hay kilaak alal ga ɗook. Lëehíraa haya, fu taabukkoo.
22 Ɓaa nak enee ɓo' yiyéwíní' alal, ee daa ya kelohee wo'eenaama, ya súuñɗukka lool, keeñci leehha ga tak, ya yaa yah.
23 Yéesu malakka ɓuwaa wíilliɗa, wo''a tëelíbéecaagari an:
- Ki'aaskaa ha'-alal ga Nguurii Kooh daal, yoowanndii!
24 Tëelíbéecaa Yéesu waaru'ussa lool ga wo'eencaagari. Ee ya tíkissa ga an:
- Ɓiyaay, ki'aas ga Nguurii Kooh daal yooɓpii!
25 Geeleem paaf ga noŋ kúuc, kërí wëñ kiyooɓ daa ha'-alal aasan ga Nguurii Kooh.
26 Tëelíbéecaa wëñussa kiwaaru'u. Ɓa ɓaa meekisoh ga díkaantiɓa an:
- Kon baanaa, ɓii mín kimúc ɓa?
27 Yéesu malakkaɓa, wo''a an:
- Iñaama wooñ ɓo', wayee wooñnjii Kooh, ndaga iñaa en ɓéeɓ mínkin ga Kooh.
28 Pee' nak dalla kiwo' an:
- Malka, ɗí, ɗí foñin tóoh, ɗí taabukinndaa.
29 Yéesu taassari an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ɓaa mi tahhaa kifoñ, mi na Hewhewii winéwí'wii, kaan wala ɓikëmëeŋkímun ɓiyaal na ɓiɓeti, wala ɓiyaakmun ɓiyaal na ɓiɓeti, eemun wala paamun wala towu, wala yoon,

---

* **10:19 10: 19** Malkat Eksoot 20: 12-16; Dëteronom 5: 16-20. Kaa tooñ ɓo': wo'eencuma bokkii ga iñcaa cidaaŋkaahcaa Móyíis nakohee kitumɗa. Ee ɓan ca hotukkii ga wo'eencaa taaboh naca Mëccëe bín na Lúkkaaɗa.

30 fu hay kilaak dii, iñaa wëñ iñcaama bes citéemée': kaan ciyewin,
na ɓikëmëeŋkímun ɓiyaal na ɓiɓeti na ɓiyaakmun ɓiyaal na ɓiɓeti,
ɓi'eemun, towu na yoon ciyewin. Iñcaama taaban na kihatalu ga ngëm;
ee fayuraa fu laak kipeskaa leehoo taa'ɗa.
31 Ɓiyewin ga ɓuwii ɗeɓ watiɗa ɓërí mëeñjohan ee ɓiyewin ga ɓuwii
mëeñjohɗa ɓërí ɗewan.

Waas wukaahaywaa Yéesu yéegaloh kikaankaagari na kimílískaagari (Mëccë 20: 17-19; Lúkkaa 18: 31-34)

32 Waa ennda ɗa, ɓa ammba waasaa aaw Yéerúsaleemɗa. Yéesu
hanohee fíkíi. Tëelíbéecaagari, helcaagaɓa daléeríi dara ee ɓuwaa ɓíinoo
taamsee ga fenoociɗa niikussa. Yéesu ɓaysissa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa
haŋ, ya yaa wo'ɓa iñaa yahanndi kidalɗa.
33 Ya wo'eeɓa an:
- Súkúrukat, ɗu ɓii yah Yéerúsaleem, ee Kowukii ɓii hay kitíku ga yah
sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa. Ɓa hayyi ki'atti' kikaan, ɓa
tíkki ga yah yiifa'caa.
34 Ɓaama hayyi kiñaawalsoh, ɓa toossohhi, ɓa típpi laawoo, ɓa appi.
Lëehíraa, bes kaahay tík ganaa ya mílís.

Yéesu taassa Saak na Saŋ (Mëccë 20: 20-28)

35 Saak na Saŋ, towutaa Sebedee, deeyussa ga Yéesu, wo'ussari an:
- Jëgírohii, ɗí waa' fu tumi'tíi iñii ɗí yahhaa kikíimɗa.
36 Yéesu meekissaɓa an:
- Ɗú waa' ya mi tumi'túu?
37 Ɓa taassa an:
- Binaa fu en ga ndamaagaraanaa, onaaríi ɗí mín kiyuŋ ga yahaafu, yii
hanoh yahfu ñaam, yíinoo hanoh yahfu seŋ.
38 Yéesu wo''aɓa an:
- Ɗú ínohoo iñii ɗú meekisohɗa. Ɗú mínin ki'an ga kaas-coonii mi yah
ki'anɗane, wala kibëtísi'uk ga mesiklaat fodii dii mi yah kibëtísi'ukɗane?
39 Ɓa taassa an:
- Ee ɗí mininka.
Yéesu wo''aɓa an:
- En ki'enaa, ɗú hay ki'an ga kaasii mi yah ki'anɗa ee ɗú hay kibëtísi'uk
ga mesiklaat fodii dii mi yah ga kibëtísi'ukɗa.✡
40 Wayee en iñaa aaw ga kiyuŋ ga yahhoo ñaam wala ga yahhoo segaa,
enndii mi jomka kiwo'. Ɓuwaa Kooh waayuki' ɓakcaamaɗa ɓërí yahca
ki'eru.
41 Daa tëelíbéecaa tesɗa kelohsee iñaama, ɓa dalla ki'ayluk Saak na Saŋ.
42 Yéesu dallaɓa kiɓay, wo''aɓa an:
- Ɗú ínohin an, ɓuwii tíku ha'-kúl ga ëldúnaɗa, ɓërí teewi ɓuwii an ɓa
hanoh ɓéeɓ ɗook , ee ha'-doolicii tumlukohi ɓuwii ga iñaa neɓɓa.
43 Iñaa manɗa hanat ɗa kilaak ga ɗuuycúu. Wayee laak ɓaa waa' ki'en
ɓo' yiyaak ga ɗuuycúunaa, ya joman ki'en súrgarúu,
44 ee ɓaa waa' garúu kikuliyukaa, ya joman ki'en ñaam ɓuwaa tóohɓa.
45 En ki'enaa, kiheel súrga tahhii Kowukii ɓii kihay, wayee ka hay ki'en
súrga ɓuwii, na ki'eroh kumuunci doo ya laas tumuun ɓo' ɓiyewin.✡

Yéesu wëkí'ta búumíraa teeku Bartímée (Mëccë 20: 29-34; Lúkkaa 18: 35-43)

✡ **10:39 10: 39** Mëdírohat na Tumeen 12: 2. ✡ **10:45 10: 45** Mëdírohat na 14: 24; 1 Tímotée 2: 6.

46 Yéesu na tëelíbéecaagari le'ussa Yéríkóo. Waa ɓa meyoh ga teeraama
na ɓiɓo' ɓicaakí', laakka búumíraa teeku Bartímée, kowu Tímée, yugin ga
yahaanaa waasaa, yaa sarahtuk.
47 Daa ya kelohee an Yéesu Nasareet yaa hay, ya yaa fiip an:
- Yéesu, kucaasamunkii Dëwít, yërëmaaroo!
48 Ɓuwaa ɓaa ña'ti, an doo ya ɗekoh. Wayee ya yaa wëñ kifiip an:
- Kucaasamunkii Dëwítóo, yërëmaaroo!
49 Yéesu tuukka, wo''a an:
- Ɓayatti.
Ɓuwaa ɓayya búumíraa, ɓa ɓaa wo''i an:
- Dëlɗaa heliigaraa, kolka, ya yii ɓayyaa.
50 Búumíraa dalla kijaf paltaagari, ya kolukka bërít, yaa hay ga Yéesu.
51 Yéesu meekissari an:
- Fu waa' ya mi tumi'taa?
Búumíraa taassari an:
- Jëgírohii, tumɗaaroo bi mi mín kihot.
52 Yéesu wo''ari an:
- Tíida, ngëmiigaraa wëkɗinndaa.
Ga saasi búumíraa mínnda kihot, lëehí'ta ya yaa taabuk Yéesu ga waasaa
ya am kiyahɗa.

11

Yéesu aassa teeraa Yéerúsaleem na ndam wiyaak
(Mëccëe 21: 1-11; Lúkkaa 19: 28-40; Saŋ 12: 12-19)

1 Waa Yéesu na tëelíbéecaagari deeyussa Yéerúsaleem, ɓa enee ga
yahaa dëkaa Betfasee na waa Bétaníi, en ga ɓak tëgëlaa Ólíwíyéecaaɗa,
Yéesu wossa ɓo' ɓanak ga tëelíbéecaagari,
2 wo''aɓa an:
- Karat dëkum en ga fíkíirúuɗa. Ɓú aasi danaa, ɗú hoti cúmbú'-baamaa
ɓo' lappii duum, pokuunun daama. Pëkísatti, ɗú haydohhi dii.
3 Ee binaa ɓo' meekissúu an: «Iñum ɗú tum yuma ya?», Taasatti an:
«*Ha'mudii yërí laak sooli ga. Ee ya hayyi kiwosoh dii diima-diima.»
4 Tëelíbéecaa karussa, ɓa laakka cúmbú'-baam ga mbedaa, pokuunun
ga fooh ga yahaa hal-kaan daama. Ɓa pëkíssari.
5 Ɓiɓo' ga ɓuwaa ensee daamaɗa wo'ussa tëelíbéecaa an:
- Ɓú tum ya yuma? Iñii tah ya ɗú pëkís cúmbúrii?
6 Ɓa taassa ɓuwaa fodaa daa Yéesu nakeeɓaɗa. Ɓuwaa íisussaɓa, ɓa
ɓaa hay.
7 Ɓa haydohi'ta Yéesu cúmbúraa, ɓa tíkka paltucaagaɓa ga ɗookgaa,
Yéesu lappa✡.
8 Ɓiɓo' ɓiyewin ɓewussa paltucaagaɓa, larussaca ga ɗook waasaa.
Ɓíinoo, ɓaa gú' toy ga tediktaa ga yooncaaɗa, ɓa ɓaa ɓool tuu'taa, ɓaa
la'ta ga waasaa*.
9 Ɓuwaa hanohsee Yéesu fíkíi na ɓuwaa taamsee ga fenoociɗa, ɓéeɓɓa
ɓaa wo' didóolí' an:
- Óosaanaa! Kooh barkeelat yii hay ga teekii Ha'mudiiɗa!
10 Kooh barkeelat Nguurii en na kihayɗa, Nguurii caasammbíi Dëwít!
Óosaanaa ✡ aaw ga ɗookaa-ɗook✡!

✡ **11:7 11: 7** Mëdírohat na Sakarí 9: 9. * **11:8 11: 8** Man na fodii ga 2 Buu' 9: 13. Iñaama en kilari' ɓo' úuf, doo ya le'oo kakay. ✡ **11:10 11: 9,10** Óosaanaa Malkat Mëccëe 21: 9. ✡ **11:10 11: 10** Mëdírohat na Kañcaa 118: 25-26.

11 Yéesu le''a Yéerúsaleem, ya aassa Kaanfaa Kooh. Ga waa ya malakka
bi jof, tóoh iñaa laak daamaɗa, ya yaa yah Bétaníi na tëelíbéecaagari
ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa, lak Kooh yaa hooɓ.

Yéesu coñnja kedikkaa
(Mëccëe 21: 18-19)

12 Ga kooh-wíisfaa, Yéesu na tëelíbéecaa meyohussa Bétaníi, laak Yéesu
yaawin.
13 Ya séennda di'úsaayí' eenaa kífin. Ya ka'ta kimalak ati ya hay kihot
towu ga. Wayee waa ya deeyca kedikkaa, ya hottii dara ga, enndii
tuu'taanaa. Waama lak ñiidaa een laaki towuɗa le''ii.
14 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a kedikkaa an:
- Ken ñamsisoo kowukaa meyoh garaa, bi taa'!
Tëelíbéecaa kelohussa ga iñaama.

Yéesu kaalla toonohcaa ga ɗuuy Kaanfaa Kooh
(Mëccëe 21: 12-17; Lúkkaa 19: 45-48; Saŋ 2: 13-22)

15 Yéesu na tëelíbéecaagari le'ussa Yéerúsaleem. Daa Yéesu aasee
Kaanfaa Kooh, ya yaa kaal ɓuwaa ensee na kitoon na ɓuwaa ensee na
kilom daamaɗa. Ya yaa ɓúuk taabulcaa weci'oh-kopa'caa, na yugaahcaa
toonoh-ho'caa[†].
16 Ee ya íiséerii ken kiɓay yen na kikooroh nawa ga ɗuuy Kaanfaa Kooh.
17 Lëehí'ta ya yaa jëgí'ɓa fodii dii:
- Bíduunun ga Këyítfaa Kooh an: «Kaanndoo teeksan kaanfaa heetcii
tóoh kíimohohsan Kooh»? Wayee ɗú, ɗú tumwa ɗaakkaa' lok![✡]
18 Daa sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa yéeŋsee iñaa laakee
yaama, ɓa niikkari ndaga lak ɓuwaa tóoh waaru'uunun ga jëgírohaagari.
Fodaama, ɓa ɓaa heel daa ɓa tuman bi ɓa apluk Yéesu.
19 Ga waa nohaa soossa, Yéesu na tëelíbéecaagari meyohussa teeraa.

Kedikkaa coñseeɗa súɓpa
(Mëccëe 21: 20-22; Saak 2: 16-18; 1 Saŋ 5: 14-15)

20 Ga daa Yéesu na tëelíbéecaagari koorohsee ga kímaa cuutɗa, ɓa hotta
eenaa Yéesu cojeeɗa súwin kaw bi ga níilcaa.
21 Pee' níindísukka iñaa laakeeɗa, ya wo''a Yéesu an:
- Jëgírohii, malka, eenii fu cojeeɗa súwin.
22 Yéesu wo''aɓa an:
- Gëmat ga Kooh.
23 Mi wo''úuka ee kayoh; Binaa ɓo' wo' jaŋjagii wii an: «Kolkohaa dii, fu
jafuk ga ɗuuy giiy», ya hay kitookɗu iñaama, binaa ya laakkii hel kanak
ga, ee ya gëm an iñaa ya wo'ɗa hay kilaakaa.
24 Kërí tah mi wo''úu man: Ɗú en ga kikíim Kooh ya onndúu yenaa,
gëmat an ɗú laasin ga, en ɗanaa ɗú hay kitookɗu iñaa ɗú kíimɗa.
25 Ee bëríinaa ɗú tuuk kikíim Kooh ɓéeɓ, en lak ɗú abin mooroommbúu
aylukaa, bayalatti, doonaa Paammbúu yii ga ɗookɗa bayallúu ɓan
tooñciigarúu. [
26][‡]

Yéesu meekisohussa ɓa onndi doolaa ya ɓayɗa
(Mëccëe 21: 23-27; Lúkkaa 20: 1-8)

---

† **11:15 11: 15** *Weci'oh-kopa'caa* waama, yaawúu'caa meyoh ín haysee Yéerúsaleemɗa weci'see kopa'caagaɓa ga ɓuwaama doonaa ɓa mín kilom júu' kitum sarah ga Kaanfaa Kooh na kifay lempaa Kaanfaa Kooh. Malkat Mëccëe 21: 12. ✡ **11:17 11: 17** Mëdírohat na Ísayíi 56: 7; Yérémíi 7: 11. ‡ **11:26 11: 26** Wo'eencii ciima hotukkii ga këyít ciyewin ga këyítcaa ɗeɓ kibíduɗa. Malkat Mëccëe 6: 15.

27 Yéesu na tëelíbéecaa soofussa Yéerúsaleem. Ee ga daa Yéesu enee na
kitíidisuk ga Kaanfaa Koohɗa, sarahohcaa ɓiyaakɓaa, jëgíroh-waascaa na
yaakcaa hayussa gari.
28 Ɓa meekissari an:
- Iñcii fu tumɗa, fu ayca ga ɓa? Ɓii onndaa dooli kimínca kitum ɓa?
29 Yéesu taassaɓa an:
- Mi hayyúu kimeekisoh enaama yíinoo ɓan. Ɗú taassoo ganaa, mi
wo''úu iñcii mi tumɗa ati mi ayca ga ɓa?
30 Ɓii yiida wosee Saŋ kibëtísi' ɓuwaa✡? Kooh wala ɓo'-súusúus?
Taasattoo?
31 Wayee ɓa ennda ga kiwo' ga díkaantiɓa an:
- Binaa ɗu taas an Kooh yërí woseerinaa, ya hay kiwo' an «Iñii tah ya
ɗú gëmmbii ga Saŋ?»
32 Ee binaa ɗu wo' an ɓuwii ɓërí woseerinaa…
Ɓa niikeera mbooloomaa ndaga ɓéeɓɓa tíksee Saŋ sëldíigaa Kooh.
33 Waa ennda ɗa, ɓa taassa Yéesu an:
- Ɗí ínohoo.
Yéesu wo''aɓa an:
- Haa, mi ɓan, mi wo'oorúu iñcii mi tumiɗa ati mi ayca ga ɓa?

12

Liiwukaa wo' ga loo línoh biiñcaa ɓisóotí'ɓaaɗa
(Mëccëe 21: 33-46; Lúkkaa 20: 9-19; Ísayíi 5: 1-7)

1 Lëehí'ta Yéesu yaa liiwukɓa an:
- Enee ɓo', ya yíppa tedik-reseŋ ga yoonci. Ya ɗíŋnga yoonaa, ya acca
nogaa towu-reseŋtaa seesohsan. Ya tawahha daa ɓo' mínan kituukoh, tíim
yoonaa, malaki ga✡. Lëehí'ta ya ɓeɓpa ɓilínoh, sassaɓa kilëgëy ga yoonaa,
ya yaa yah kiɓaaɓ.
2 Ga waa kiɓeen le''a, ya wossa súrga ga línohcaa ga yoonaaɗa, ɓa
kommbi ɓakci ga iñaa ɓa ɓeenɗa.
3 Wayee ɓa ammba súrgaa, ɓa feekkari, ɓa kaallari yah ɓuucuuc.
4 Ha'-yoonaa wosissa súrga yiliis gaɓa. Ɓa feekkari ga haf, ɓa ɓaa
ɓassohhi.
5 Ha'-yoonaa wossissa yukaahay, ɓa appari, ee ɓa tummba fodaama
súrga ɓiyewin ɓiliis: ɓa feekka ɓii, ɓa appa ɓii.
6 Ha'-yoonaa tesoheeri kowuci kíinoo, kaa ya waarin lool. Ya
mëeñdohhari kiwos gaɓa, ee ya halaatta an: «Hanaa ɓa hay ki'on kowuroo
cée'.»
7 Wayee línohcaama ɓaa wo' ga leelooɓa an: «Yii yah kilamɗa yeema,
hayat ɗu appi ee ɗu lam yoonii.»
8 Ɓa ammba kowukaa, ɓa appaka, ɓa jaffa faraaffaa ga fenoo yoon-
biiñaa.
9 Yéesu meekissa ɓuwaa an:
- Haa ha'-yoonaa tuman na? Ya hay kihay, ya ap línohcaa, ya ek ɓiɓo'
ɓiliis ga yoonaa.
10 Man ɗú jagin wo'eenaa Kooh bídu ga Këyítfaa an:
«Atohaa tawahohcaa jafeeɗa,
atohaama enin atoh-koñ.
11 Iñaama yërí Ha'mudii tum ee enin kíntaan ga hasciiruu!»✡

✡ **11:30 11: 30** Malkat 1: 4-5. ✡ **12:1 12: 1** Mëdírohat na Ísayíi 5: 1-2. ✡ **12:11 12: 11** Malkat Kañcaa 118: 22-23.

12 Ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa ɓaa heel ki'am Yéesu ndaga ɓa ínohha an Yéesu liiwukeeɓa ga wo'eenaama. Wayee ɓa kaañéeríi mbooloomaa; ɓa íissari, ɓaa yah.

Lempu jomin kifayune?
(Mëccëe 22: 15-22; Lúkkaa 20: 20-26)

13 Laakka Fërísiyeeŋcaa ebilu na ɓuwaa fa' na Erootɗa* ga Yéesu, kifí'ti ga ɗuuy wo'een.
14 Ɓa hayyari kiwo' an:
- Jëgírohii, ɗí ínohin an fu wo' kayoh, ee fu niikkii ken, ndaga fu malkirii ɓo' ga jëmmaagari, wayee fu jëgíroh Waas-Kooh kayoh-kayohɗa. Wo'aarii, waasii onohin kifay buu' Sesaa'† lempune? Ɓí jomin kifay wala ɗí jomoo kifay?
15 Wayee Yéesu ínohha helaagaɓa ɓa ɗaakɗa, ya wo''aɓa an:
- Iñii tah ya ɗú waa'too kifí'? Haydohɗattoo hëelís denariyon wíinoo, mi malak.
16 Ɓa haydohha ga wíinoo. Yéesu meekissaɓa an:
- Nataalii wii wuu ɓa, na teekii en gaɗa?
Ɓa taassa an:
- Cuu Sesaa'.
17 Daama, Yéesu wo''aɓa an:
- Kon erat Sesaa' iñaa Sesaa' laak, ɗú e' Kooh iñaa Kooh laak.
Ɓa waaru''a lool ga iñaa Yéesu taasɓa yaama.

Yéesu meekisohussa ga loo kimílískaa ɓuwaa kaanɗa
(Mëccëe 22: 23-33; Lúkkaa 20: 27-40)

18 Laakka Saduseyeeŋcaa hayu ga Yéesu. Ɓa nak, ɓa wo' an kimílís laakoo ga ɓuwaa kaanɗa✡. Ɓa meekissa Yéesu anee:
19 - Jëgírohii, Móyíis nakeeruu kitum iñii yii: «Binaa ɓo', yaakci kaan ee lak foñnjii ɓetici na kowaa, ya jomin kilam ɓetifaama ee ya laaki' yaakci kowu ga.»✡
20 Waama, laakee yaal ɓiyitnaɓanak ɓaa bok paamun na eemun. Yaakkaa pañnja, kaannda ee ya laakkii kowu.
21 Yukanakyaa pañnja ɓetifaa ee laakkii nari kowu, ya kaannda. Yukaahayyaa ennda ɗa.
22 Ee ɓiyitnaɓanakɓaa ɓéeɓɓa faanussari ɓeti ee laakkii ken gaɓa yaa foñ kowu nari. Ga waa ɓa kaannda ɓéeɓɓa, ɓetifaa ɓan tíkka ga.
23 Diimaɗa wo'aarii, bëríinaa ɓuwii mílísan ga kikaanɗa, ɓetifaama yah ki'en yuuɓa? Ndaga yaa en ga ɓéeɓ ga ɓiyitnaɓanakɓaa tumeerari ɓeti.
24 Yéesu taassaɓa an:
- Ɓú wo'in kimúuycúu ee iñaa tahkaɗa, dii ɗú ínohoo iñaa bídu ga Këyítfaaɗa ee ɗú ínohoo daa doolaa Kooh hín kiyakɗa.
25 Binaa ɓuwaa kaanɗa mílísunaa, yaal pajoo ee ɓeti pajukoo, wayee ɓa pesan madu na malaakacii Kooh enu ga ɗookɗa.
26 En iñaa aaw ga kimílískaa ɓuwaa kaanɗanaa, hanaa ɗú mosoo kijaŋ këyítfaa Móyíis bín ga daa ya wo' ga loo bos-dútúkaa abee kiwiiɗa? Kooh wo' Móyíis an: «Mi yërí en Koohyii Abaraham, Koohyii Ísaak na Koohyii Yakoop»✡. Yéesu tíkka ga an:
27 Kooh enndii yuu ɓuwaa yah kikaanɗa wayee yuu ɓuwaa yah kipesɗa. Ɓú ɓii ga kimúuy kiyaak.

---

* **12:13 12: 13** *Ɓuwaa fa' na Erootɗa* malkat 3: 6 na iñaa ɓéestíru ga kakayɗa. † **12:14 12: 14** Teekaa buu'caa ɓiyaakɓaa ga kúlkaa Roomɗa. ✡ **12:18 12: 18** Mëdírohat na Tumeen 23: 8. ✡ **12:19 12: 19** Malkat Dëteronom 25: 5-6. ✡ **12:26 12: 26** Malkat Eksoot 3: 2,6.

Iñii wëñ kiyak ga iñcii Kooh nakohɗa
(Mëccëe 22: 34-40; Lúkkaa 10: 25-28; Room 13: 8-10)

28 Laakka jëgíroh-waasaa keloh ga daa ɓa en na kiwo'ɗa, ya hotta an taasaa Yéesu taas Saduseyeeŋcaaɗa júwin, ya deeyca gari, meekissari an:
- Iñii yiida kuliyuk ga iñcii nakohu kitumɗa?
29 Yéesu taassari an:
- Wii wërí ɗeɓ: «*Bu-Isarayeelóo súkúrukat! Ha'mudii, Koohyiigaruu, yërí rek en Ha'mudii.
30 Fu waaran Ha'mudii, Koohyiigaraa na keeñaagaraa tóoh, na kipeskaagaraa tóoh na helaagaraa tóoh, ee na doolaagaraa tóoh.»✡
31 Ee wii wërí en wukanakwii. «Fu waaran mooroomfu fodaa daa fu waa' haffuɗa.»✡ Laakoo iñaa nakohu, ee wëñ kanakcuma kiyak.
32 Jëgíroh-waasaa wo''a Yéesu an:
- Jofin, Jëgírohii! Iñii fu wo'ɗa, kayoh: Ha'mudii yërí rek en Kooh, ee laakoo Kooh yiliis enndiirinaa✡.
33 Kiwaa' Kooh na keeñaagaraa tóoh na helaagaraa tóoh na doolaagaraa tóoh, ee ɓan kiwaa' mooroomfu fodaa daa fu waa' haffuɗa, wërí wëñ kiyak júuraa hoosu, tëkí'ɗu Kooh, na kitumi' Kooh sarahaa mín ki'en ɓéeɓ.✡
34 Yéesu hotta an ɓaa taasohin na hel, ya wo''ari an:
- Fu úsaayyii ga Nguurii Kooh.
Waa ennda ɗa, ken kaañissiiri kimeekisis yen.

Iñii Kiristaanii jom ga buu' Dëwítɗa
(Mëccëe 22: 41-46; Lúkkaa 20: 41-44)

35 Ga daa Yéesu jëgírohee ga ɗuuy Kaanfaa Koohɗa, ya meekisohee an:
- Jëgíroh-waascii mín na kiwo'u an Kiristaanii kucaasamun Dëwít?
36 Ndaga Dëwít ga kihafci, ga waa ya líif na Helaa yisela'í'yaaɗa, ya wo'in an:
«Kooh, Ha'mudii wo''a Ha'mudiigoo an:
Yugohaaroo yah-ñaam,
bi ga daa mi tuman ɓuwii saŋngaaɗa ditogaa' kotfu»✡.
37 Dëwít, ga kihafci, ɓay ɓaama «Ha'mudii»: Kon tum na bi Kiristaanii mín ki'en kucaasamun rek ga Dëwít?

Kaa tumat fodii jëgíroh-waascii
(Mëccëe 23: 17-36; Lúkkaa 20: 45-47)

Mbooloo wiyaak waa súkúruk Yéesu ee iñaama neɓpaɓa ga keeñ.
38 Yéesu jëgíreeɓa an:
- Abukat ga kitum fodii jëgíroh-waascii. Ɓa waari kitíidisuk na kúltí ciyaak. Ɓa en ga paancaanaa, ɓa waari kikëñɗu yah kanak.
39 Ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa, ɓa heeli kiyuŋ ga fíkíi; ee en ga hewaa, ɓa waari kihanoh fíkíi.
40 Ɓa te'i iñaa laak ga kaan ɓeticaa yaalcaagaɓa lísussiiɗa; ee ɓa maañi ga kikíim Kooh, an doo ɓuwaa fooŋ an ɓa júwin. Atti'aa Kooh atti'anɓaɗa wërí wëñan kimesik.

Sarahaa ɓetifaa laakoo daraɗa
(Lúkkaa 21: 1-4)

41 Lëehí'ta Yéesu yuŋnga, ëewrukohha na iñaa sarahcaa te'ohsi ga Kaanfaa Koohɗa. Ya malakee ga daa ɓuwaa enee na kiɓúuk kopa'caa ga ɗuuygaaɗa. Ha'-alal ɓiyewin ɓaa ɓúuk da kopa' ciyewin.

✡ **12:30 12: 30** Malkat Dëteronom 6: 4-5. ✡ **12:31 12: 31** Malkat Léwítík 19: 18. ✡ **12:32 12: 32** Mëdírohat na Dëteronom 4: 35. ✡ **12:33 12: 33** Mëdírohat na Osee 6: 6. ✡ **12:36 12: 36** Malkat Kañcaa 110: 1.

42 Laakka ɓan ɓetifaa hay, laakoo dara ee yaalci kaanin. Ya ekka daama
tuhanja'-ëelís tanak, taa le'oo dërëm‡.
43 Yéesu ɓayya tëelíbéecaagari, wo''aɓa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ɓetifii laakoo dara fii erohin iñaa ken ɓúukkiiri
ga te'aa'-sarahii.
44 Ndaga ɓéeɓɓa onoh ga iñaa ɓa wëñí'ɗa, wayee ya, ga kinduulci, ya
erohin tóoh iñaa ya laakeeɗa, tóoh iñaa ya jomee kipesohɗa.

13

Yéesu yéegalohha an Kaanfaa Kooh hay kiɓú'
(Mëccë 24: 1-2; Lúkkaa 21: 5-6)

1 Yéesu enee na kimey Kaanfaa Koohɗa, laakka ga tëelíbéecaagari yaa
wo''i an:
- Jëgírohii, malkaa dii atohcii mo'ɗa, na dii tawahcii yakɗa!
2 Yéesu taassari an:
- Fu hotin ga tawahcii ciyaakcii ciine? Tesohanndii dii sah atoh wíinoo
waa tíkiskohan na mooroomwa, tóoh hay kiɓú'.

Iñii yah kihew balaa ëldúna túki'aa
(Mëccë 24: 3-14; Lúkkaa 21: 7-19)

3 Yéesu yuŋnga ga ɗook tëgëlaa Ólíwíyéecaa, óowrúkohha na Kaanfaa
Kooh. Ga daa ɓa wéetee nari daamaɗa, Pee', Saak, Saŋ na Andari
meekisohussari an:
4 - Wo'aarii, iñaama laakan kera, ee mandargii wiida teewohan an iñcii
cii ɓéeɓca jomin kilaak?
5 Yéesu kon yaa wo'ɓa an:
- Tumat ndaŋ doo ken ɗúkoorúu.
6 Ɓiɓo' ɓiyewin hay kikoorohu teekkoo, ɓa wo'i an: «Mi yërí en
Kiristaanii!» Ee ɓa hay kiɗúk ɓo' ɓiyewin.
7 Binaa ɗú keloh yëngël heñ wala an heñ laakin ga ɗekataa, kaa tíitat,
ndaga iñcaama jomin kilaak, wayee lak ëldúna le''ii kitúkí' duum.
8 En ki'enaa, kúl hay kiɓewuk, keen ga ɗook kúl mooroomci, ee nguu'
hay kiɓewuk, keen ga ɗook nguu' mooroomci; kakayfii hay kiyëngëluk
ga ɗekat ciyewin ee a' hay kilaak. Iñaama yah kiman na dalaaraa
mesiklaatcaa ga kimatuk ɓetiɗa.
9 Wayee ɗú, tumat ndaŋ ga haffúu. Ɗú hay kiɓayu paancaa yaawúu'caa,
ɗú hay kirípu na ngee' ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa. Mi hay kitah bi ɗú
hay kituukɗu ga fíkíi ha'-nguu'cii na ga fíkíi buu'cii, doonaa ɗú tuukuk
Hewhewii winéwí'wii ga fíkíiɓa.
10 Hewhewii winéwí'wii jomin kiyéegalohu paay ga heetcii tóoh.
11 Binaa ɗú abu kiɓayunaa, helciirúu dalat ga iñaa ɗú joman kiwo'ɗa,
ee wo'at rek iñaa Kooh onanndúu kiwo' ga wahtaama sii'ɗa, ndaga enndii
ɗú yah kiwo', wayee Helaa yisela'í'yaa.
12 Yaakmun hay ki'eroh këmëeŋkíci ya tíku kikaan. Paamun hay ki'eroh
kowuci ka tíku kikaan. Oomaacaa hay kiɓeɓku, keenu ga ɗook paamɓa na
eewɓa, aplukɓa✡.
13 Mi hay kitah bi ɓo' ɓiyewin hayyúu kisagu. Wayee ɓaa fu guu'guuluk
bi ga daa tóoh leehanaa, fu yaama fu hay kimúc.

‡ **12:42 12: 42** Këyítfaa ɗeɓɗa wo' dii «Lepta kanak», ennda ëelísaa wëñ kijutuut ga ëelíscaa waama. ✡ **13:12 13: 12** Mëdírohat na Mísee 7: 6.

Ƀo' hay kison bi hëp
(Mëccëe 24: 15-28; Lúkkaa 21: 20-24)

14 - Bëríinaa ɗú hotan ƀaa wo'u "yi'araamí'yaa pooki kúlɗa" aas ga daa
ya jomoo ki'aasɗanaa✡ -- ee ƀaa fu jaŋ iñii yiinaa, tumaa ndaŋ!-- Ƀuwaa
iñaama laakan Yúudéeɗa, ƀa núpat ƀa aaw jaŋjaŋcaa.
15 Ƀaa iñaama laakanndi yugin ki'íikaruk ga ɗook taahaagariɗa, hanat
kisek kiyoosuk kiƀeƀ yen ga ɗuuy túuyci,
16 ee ƀaa iñaama laakan yooncaaɗa, hanat kiƀoyuk kaan kiƀeƀnee
kúltífaagari.
17 Massa ƀeticaa bescaama laakanƀa na look, na ƀaa ensan na kiƀëpí'ɗa!
18 Kíimat Kooh ati iñcaama hídohoo ga wahtu ñiin wiméeskí'*.
19 Ndaga ga bescaama, mesiklaatcaa dalan ƀuwaaɗa hay kiyak yakaa
wëe'taa ga an wii, mossii kilaak iñaa man ɗa, aboh ga waa Kooh ɗeƀ
kisak ëldúnaɗa bi wati, ee iñaa madan ɗa laakisanndii bi taa'✡.
20 Ee binaa newéerí Ha'mudii ya nëewís bescaamanaa, eneenaa ken
múcoo, wayee ƀuwaa ya tanɗa tahha bi ya nëewíssaca.
21 Kon binaa ƀo' wo''úu an: «Malkat, Kiristaanii yii dii!» wala «Malkat,
ya yaa daa!» Kaa gëmat.
22 En ki'enaa, ƀiƀo' hay kikoluk, ƀa tík hafƀa Kiristaa na ƀisëldíiga-Kooh
ee lak saboh. Ƀa tumi kíntaan na enaama cidóoyí'-waa' kiɗúk sah, enee
an mínukinaa, ƀuwaa Kooh tanukɗa.
23 Watukat haffúu, mi yéegalinndúu tóoh balaa dara hewanaa.

Kowukii ƀii hay kihayis
(Mëccëe 24: 29-31; Lúkkaa 21: 25-28)

24 - Wayee ga bescaama, lak coonucaa ƀuwaa dayanɗa paafin, nohii dal
kiñúusí', ñiidii íis kilee',
25 tu'oltaa hay ɗëegískoh asamaan ta keen, ee tóoh iñcii en ga
asamaaniiɗa hícukoh✡.
26 Fodaama Kowukii ƀii hay kihotu ga ɗuuy yaayeelcii, ka yoosuki ee ka
taam na dooli wiyaak na ndam✡.
27 Ya hay kiwos malaakacaa ƀa nëgíroh ƀuwaa ya tan, enu ga ƀakcii
cinikiiscii ga ëldúnaɗa, aboh ga dii kakayfii dalohɗa bi ga daa fa eemoh✡.

Jagaa tediktaa teewohɗa
(Mëccëe 24: 32-35; Lúkkaa 21: 29-33)

28 - Malkat iñii een jëgí'túu ga iñaamaɗa. Binaa toytaa kedikkaa ne' kine'
bi, ee tuu'taa dal kitapisaa, ɗú ínoh an lah deeyin.
29 Fodaama ƀan, binaa ɗú hot iñcaama ca laakaa, ínohat an Kowukii ƀii
deeyin, ya le'in halii.
30 Mi wo''úuka ee kayoh; bi ƀuwii wati kaanu ƀéeƀƀanaa, iñcaama tóoh
hay kilaak.
31 Asamaanii na kakayfii hay kifaay wayee wo'eenndoo faayoo múk.

Paamudii doŋ ínoh besaa ëldúna leehanɗa
(Mëccëe 24: 36-44)

32 - En loo iñaa aaw ga besaa wala wahtaa iñaama laakohanɗa, ken
ínohoowa. Enndii malaakacaa ga asamaanɗa, ee enndii sah Kowukii.
Paamudii doŋ ínohwa.

✡ **13:14 13: 14** Malkat Dañeel 9: 27; 11: 31; 12: 11. * **13:18 13: 18** *Ñiin wiméeskí'* ñiidaama newoo kipesoh ee Yéesu wo'wa "ñiin soosoos". Malkat Mëccëe 24: 21. ✡ **13:19 13: 19** Mëdírohat na Dañeel 12: 1. ✡ **13:25 13: 25** Mëdírohat na 13: 24-25; Ísayíi 13: 10; 34: 4; Esekíyeel 32: 7; Soweel 2: 10; 3: 4. ✡ **13:26 13: 26** Dañeel 7: 13. ✡ **13:27 13: 27** Mëdírohat na Dëteronom 30: 4; Sakarí 2: 10; Nehemíi 1: 9.

33 Watukat, kaa neehat ndaga ɗú ínohoo wahtaa Kowukii ɓii yah
kihayɗa.
34 Iñaama madan na fodii ɓo' yaa en na kiyah kiɓaaɓ: Ya mey kaanci,
ya tíkfa ga yah súrgacaagari. Ya e' yaa en ɓéeɓ iñaa ya jom kilëgëyɗa.
Ya nak ɓaa yah kituuk ga hal-kaadaaɗa kineeh kiwatuk.
35 Kon kaa neehat ndaga ɗú ínohoo ati ha'-kaanfii hayan kera. Ati yah
lak Kooh hoowin, ati ga leeloo wek, ati lak siikaa kodin, ati ga kím.
36 Binaa ya en jalañ ga fíkíirúunaa, ya hanattúu kibet lak ɗú ɓii neeh.
37 Iñii mi wo''úu yii, mi wo'ka ɓaa en ɓéeɓ, kaa neehat!

14

Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa ɓaa pokoh Yéesu nof
(Mëccëe 26: 1-5; Lúkkaa 22: 1-2; Saŋ 11: 45-53)

1 Bes kanak tesee ga, balaa feetaa Paak* le' na feetaa ɓuwaa ñami
mbúurúcaa laakoo lëwíi'ɗa†. Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa
ɓaa heel daa ɓa tuman bi ɓa am Yéesu ndaŋ ee ken yéegoo, ɓa aplukki;
2 ndaga ɓa wo'ee an:
- Ɗu hanatka kitum ga besaa feetaa, enndiikanaa hay kihaydoh coow
wiyaak ga ɗuuy ɓuwii.

Laakka ɓetifaa íif la'koleñ ga hafaa Yéesu
(Mëccëe 26: 6-13; Saŋ 12: 1-8; Lúkkaa 7: 36-50)

3 Daa Yéesu enee ga Bétaníi, ga kaan Simoŋ yaa gaana'eeɗa, laakka
ɓetifaa aas gaɓa, lak ɓaa ñam. Ɓetifaa ɓayee kujúlúŋkaa hëwrohu na
atohaa wo'u albataa'. Kujúlúŋkaa tum la'koleñ wiséerí', waa koocussii ee
hëwrohu na kedikkaa wo'u naa'. Daa ya pookee kúuwkaa kujúlúŋkaa, ya
aammba la'koleñaa ga hafaa Yéesu.
4 Ga ɓuwaa en daamaɗa, laakka ɓuwaa ayluk ga iñaama, ɓa ɓaa wo' ga
díkaantiɓa an:
- Laak ya jeriñ kiyasoh la'koleñii wii foduma?
5 Ɓo' míneerawa kitoon iñaa wëñ denariyon‡ citéemée'-kaahay, ee
kopa'caama eru nduulcii!
Ɓa ɓaa coow ga ɗook ɓetifaa.
6 Wayee Yéesu wo''a an:
- Íisatti yas. Ɗú sodalohhi ya? Iñii ya tumi'tooɗa jekin.
7 Ndaga nduulcii, ɗú ɓii naɓa besaa en ɓéeɓ✡, ee ɗú mínɓa kitumi' iñaa
jekin wahtaa ɗú waa'ka ɓéeɓ, wayee mi yahhii narúu ki'en dii besaa en
ɓéeɓ.
8 Ɓetifii tumin iñaa ya mínɗa: Ya ɗëwírukin kileef la'koleñ ga faanfiigoo,
en waayukaa loyaagoo§.
9 Mi wo''úuka ee kayoh; ga daa Hewhewii winéwí'wii wii mín
kiyéegalohu ɓéeɓ, ga ëldúna, iñii ɓetifii yii tumɗa hay kiɓéestíru ee
ɓuwaa hayyika kiníindísukoh.

---

* **14:1 14: 1** Wërí en besaa yaawúu'caa laaku hafɓaɗa. Mandarga besaa malaakaa Kooh ɓaawee Kúlkaa Esípti ki'ap saawaa límuunun ga dëkaamaɗa tóoh. Ya këldúkka kaancaa yaawúu'caa, lak Kooh nakinɓa ki'ap kubaal, ɓa leef ñífaa ga ɗook hëltúuyaa en ɓéeɓ. Daa laakin ñíf ɓéeɓ, ɓuwaama múcussa ga kikaankaa. Malkat Eksoot 12. † **14:1 14: 1** Malkat Eksoot 12: 1-27. Feetaama tumi bes ciyitnakanak ee enee wuu línohcaa. Binaa le' kipíikaa, ɓa tum feetaa wëe'taa ga an wii ɓa ñaman mbúuraa tumsoo lëwíi'. Ka'ta bi feetaama na Paak atukohussa ga bes wíinoo. ‡ **14:5 14: 5** *Denariyon* malkat 6: 37 na iñaa ɓéestíru ga kakayɗa. ✡ **14:7 14: 7** Mëdírohat na Dëteronom 15: 11. § **14:8 14: 8** Waama yaawúu'caa baahkohseera kileef faraafcaa na enaama ci'eeñlaat doo ca mín kimaañ ga daa ca acuɗa ee ca yasukohoo.

Yúdaa tookka kitoon Yéesu
(Mëccëe 26: 14-16; Lúkkaa 22: 3-6)

10 Waa ennda ɗa, yíinoo ga ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa, Yúdaa Iskariyot, ka'ta ga sarahohcaa ɓiyaakɓaa kiwo'ɓa kitoon Yéesu.
11 Daa ɓa kelohee iñaa ya wo'ɗa, keeñcaagaɓa soossa ga, bi ɓa díŋngari hëelís. Yúdaa yaa heel besaa ya jekelukan bi ya mín kitík Yéesu ga yahɓa.

Yéesu ñammba feetaa Paak na tëelíbéecaa
(Mëccëe 26: 17-25; Lúkkaa 22: 7-14,21-23; Saŋ 13: 1-30)

12 Ga besaa ɗeɓ ga feetaa ñamsi mbúurúcaa laakoo lëwíi'ɗa ee bërii tubaaltaa hoossi fodii sarah Paakɗa, tëelíbéecaa Yéesu meekisohussari an:
- Fu waa' gada ɗí ka'taa kiwaayuki' ñamahii Paak?
13 Yéesu ɓayya ɓo' ɓanak ga tëelíbéecaagari, wossaɓa an:
- Karat teeraa, ɗú hay kihídoh na ɓaa koorukin kujataa músú, laa taabukatti,
14 ee daa ya yah ki'aasohɗa, wo'at ha'-kaanfaa an: «*Ha'mudii meekisoh an: Túuyii mi yah kiñamoh Paakɗa wada, mi na tëelíbéeciigoo?»
15 Ee ya hayyúu kiteeɓ túuy wiyaak waa hanoh ɗook, waa hëwruunun bi tóoh jekin. Ɗú waayukan ñamahcaa ɗu ñamanɗa ga ɗekataama.
16 Tëelíbéecaa karussa, le'ussa teeraa, ɓa laakka tóoh fodaa daa Yéesu wo'eeɓakaɗa. Ɓa hëwí'ta ñamahaa Paak.
17 Ga noh-soosaa, Yéesu le''a na ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa.
18 Daa ɓa yugee daama ɓaa ñamɗa, Yéesu wo''a an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; yíinoo garúu ee yii ñam naroo, hayyoo kitoon✡.
19 Tëelíbéecaa, keeñɓa leehha ga iñaama ee ɓa ɓaa meekissi yíinoo yíinoo an:
- Mi yëríne?
20 Yéesu taassaɓa an:
- Yíinoo garúu ɗú ɓidaaŋkaah na ɓanakɓii, ee bok naroo ki'ek yah ga kankiiɗa, yërí ya.
21 En ki'enaa, Kowukii ɓii, kii ga waas kikaan fodaa daa Këyítfaa wo'ka gariɗa✡, wayee massa ɓaa yaama yah kitoon Kowukii ɓiiɗa! Ɓaama límséeríinaa, iñaama gënee gari!

Cuuníinfaa fisela'í'faa Yéesu ñam na apotaa'caagariɗa
(Mëccëe 26: 26-30; Lúkkaa 22: 15-20; 1 Korenti 11: 23-25; 1 Korenti 10: 16-17)

22 Lakanaa ɓaa ñam, Yéesu ɓeɓpa mbúurú, ya gërëmmba Kooh, lëehí'ta ya weellawa, ya e'tawa tëelíbéecaa, wo''aɓa an:
- Uunat, faanfiigoo fërí fa.
23 Lëehí'ta ya ɓeɓpa kaas-biiñ, ya gërëmmba Kooh, lëehí'ta ya e'taɓawa, ɓéeɓɓa annda ga.
24 Ya wo''aɓa an:
- Ñífiigoo wërí wa, ñífii pok kifiiliimuukiigarúu na Kooh✡, ee wa aamɗu ɓo' ɓiyewinɗa.
25 Mi wo''úuka ee kayoh; mi yahissii múk ki'anis anahaa meyoh ga kedik-reseŋ bi ga besaa mi anan biiñaa wi'aswaa ga Nguuraa Kooh.
26 Waa ennda ɗa, ɓa yeekka yeek-Kañcaa*, lëehí'ta ɓa ka'ta tëgëlaa Ólíwíyéecaa.

✡ **14:18 14: 18** Mëdírohat na Kañcaa 41: 10. ✡ **14:21 14: 21** Malkat Kañcaa 22: 2-19; Ísayíi 53.
✡ **14:24 14: 24** Mëdírohat na Eksoot 24: 8; Yérémíi 31: 31-34. * **14:26 14: 26** Kañcaa 115-118 cërí yeeksee binaa cuuníinfaa tumsi ga Paakɗa leeh kiñamunaa.

Yéesu yéegalohha an Pee' hayyi kitaasuk
(Mëccëe 26: 31-35; Lúkkaa 22: 31-34; Saŋ 13: 36-38)

27 Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Ɓéeɓpúu, ɗú hay kinúp ɗú foñnjoo, ndaga bíduunun ga Këyítfaa an: «Mi hay ki'ap níirohaa, ee baalcaa tasarsukohu.»✡
28 Yéesu tíkka ga an:
- Wayee binaa mi mílísaa, mi hayyúu kiɗëwíruk Gëlílée.
29 Pee' wo''ari an:
- Luu enee an ɓuwii tesɗa tóoh hay kinúpu, foñussaa, mi, mi núpoo mi foñnjaa.
30 Yéesu taassari an:
- Fu, mi wo''aaka ee kayoh, ga wekii wati doŋ sah, bi siik pabu kon bes kanakaa, fu hayyoo kitaasuk waas kaahay.
31 Wayee Pee' ɓewissa didóolí' an:
- Mi taasukooraa múk, luu enee an mi joman kikaan naraa.
Ee tëelíbéecaa ɓéeɓɓa ɓaa wo' fodaama.

Yéesu kíimmba Paamci ga Getsemanee
(Mëccëe 26: 36-46; Lúkkaa 22: 40-46)

32 Lëehí'ta Yéesu na tëelíbéecaa karussa ɗekataa wo'u Getsemanee†, ee ya wo''a tëelíbéecaagari an:
- Yugat dii, mi ka' kikíim Kooh.
33 Ya ɓayya Pee', Saak na Saŋ, ɓa taam nari. Faanfaagari faa dal kinúp, ya yëecírukka,
34 ya wo''aɓa an:
- Keeñnjoo leehin bi mi yii kaanan. Tesat dii ee kaa neehat.
35 Ya ka'ta bi ga ɓak fíkíi, ya le''a kakay, yaa kíim an wahtaama úsaayyi, enee an mínkinaa.
36 Ya wo'ee an:
- Abaa‡ Buba, iñaa en ɓéeɓ mínkin garaa, úsaayɗaa kaas-coonii wii garoo! Wayee hanat ki'en iñaa mi waa' wayee iñaa fu waa'ɗa laakat.
37 Ya sooffa ga tëelíbéecaa, ya laakkaɓa ɓaa neeh, ya wo''a Pee' an:
- Simoŋ, fu yii neehe? Fu mínndii kiwíisoh luu enee sah wahtu wíinoone?
38 Kaa neehat ee kíimat Kooh doonaa ɗú keenoo ga fíraa Seytaani. Ɓo' daal keeñaa waarin wayee faanfaa tookkii.
39 Ya úsaaysissaɓa daa karam, yaa kíim na wo'eencaa caca.
40 Ya soofissa gaɓa, ya laakkaɓa ɓaa neeh ndaga lak hascaagaɓa abin pëní. Ee ɓa ínohéeríi iñaa ɓa wo'anndi.
41 Ga waa ya soofis ga waasaa wukaahaywaaɗa, ya wo''aɓa an:
- Ɓú ɓii lís kineeh na ki'íikaruke? Dooyin! Wahtii le'in. Malkat, Kowukii ɓii kii yah kitíku ga yah ɓuwii waa'tii Koohɗa.
42 Kolkat, ɗu yee! Malkat, yii yahhoo kitoonɗa, yii deey.

Yéesu abussa
(Mëccëe 26: 47-56; Lúkkaa 22: 47-53; Saŋ 18: 3-12)

43 Ga saasi, lak Yéesu yaa lís kiwo', Yúdaa Iskariyot, yaa bok ga ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaaɗa le''a. Laakka ɓuwaa taabu nari, ɓayuunun kalaɓ na doo'. Sarahohcaa ɓiyaakɓaa, jëgíroh-waascaa na yaakcaa yaawúu'caa ɓërí woseeɓa.

✡ **14:27 14: 27** Sakarí 13: 7. † **14:32 14: 32** Malkat Mëccëe 26: 36 na iñaa ɓéestíru ga kakayɗa.
‡ **14:36 14: 36** *Abaa Buba* Wo'een ki'Arameyeekaa «Abaa» hotuk ga bíncaa múus, ee wërí en teekaa kowu ɓayohi paamciɗa.

44 Yii on Yéesu bíiŋɗa eree ɓuwaa lëdí' mandarga an: «Ɓaa mi yah
kifuunɗa, yërí ya. Abatti, ɗú ɓayyi ee ɗú watukki bi jof.»
45 Daa Yúdaa le' hen, ya deeyca ga Yéesu, wo''a an:
- Jëgírohii!
Lëehí'ta ya fuunnda Yéesu.
46 Fodaama, ɓuwaa ɓíinoo tíkussa yah ga Yéesu, abussari.
47 Ɓo' ga ɓuwaa enee daamaɗa ɗolla kalaɓfaagari, típpafa súrgaa ha'-
kaadaa sarahohcaa, gú'ta nofaa.✡
48 Yéesu wo''aɓa an:
- Mateera ga ɗú hayyoo ki'am, ɗú taam na kalaɓcii na doo'cii, man na
ɓuwaa dawuk tumoh-kofeele?
49 Mi enee ga ɗuuycúu besaa en ɓéeɓ, mi jëgírohee ga ɗuuy Kaanfaa
Kooh, ee ɗú mossiiroo ki'am. Wayee iñii yii laak, doonaa iñaa Këyítfaa
wo'eeɗa mat.
50 Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa ɓéeɓɓa foñussari ɓaa núp✡.
51 Laakka oomaa-fiilaa taabukki, ɓayee úuf rek ga faanci. Ɓuwaa ɓaa
heelli ki'am,
52 ya foñnja úufaa naɓa, ya yaa saan faan ɓuucuuc.

Yéesu ɓayussa paanaa wiyaakwaa
(Mëccë 26: 57-68; Lúkkaa 22: 54-55,63-71; Saŋ 18: 13-14,19-24)

53 Ɓuwaa ɓayya Yéesu ga ha'-kaadaa sarahohcaa, ga daa sarahohcaa
ɓiyaakɓaa, ha'-kaancaa na jëgíroh-waascaa hídohseeɗa.
54 Pee' yaa taabukki di'úsaayí' bi ga ɗuuy hëtaa kaanfaa ha'-kaadaa
sarahohcaa. Daama, ya yuŋnga na súrgacaa, yaa yoonuk.
55 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na ɓuwaa bok ga paanaa yaawúu'caa wiyaak-
waaɗa tóoh ɓaa heel wo'eenaa ɓa pokɗan Yéesu bi ɓa mínndi ki'apluk
wayee ɓa hottii.
56 En ki'enaa, ɓo' ɓiyewin pokɗuseerari wo'een, wayee iñcaa ɓa wo'eeɗa
taabéeríi✡.
57 Laakka ɓuwaa koluk kipoki'ti iñii wii:
58 - Ɗí kelohin yaa wo' an: «Mi hay kipook Kaanfii Kooh, fii hëwrohu
na yah ɓo'ɗa, ee mi tawah filiis ga bes kaahay, faa hëwrohsanndii na yah
ɓo'.»✡
59 Wayee ga iñaama sah wo'eencaagaɓa taabéeríi.
60 Waa ennda ɗa, ha'-kaadaa sarahohcaa kolukka ga fíkíi ɓéeɓ, meekissa
Yéesu an:
- Fu taasoo dara ga iñii ɓuwii ɓii yammbaaɗane?
61 Wayee Yéesu taassii, ɗekohha cel. Ha'-kaadaa sarahohcaa meekisissari
an:
- Fu yërí en Kiristaaniine, Kowukii Kooh yii laak ndamɗane?
62 Yéesu taassa an:
- Ee, mi yërí ya, ee ɗú hay kihot Kowukii ɓii yuŋ, hanoh yah-ñaabaa
Kooh yii wëñ ɓéeɓ dooliɗa, ee ɗú hayyi kihot ya taam na yaayeelcii
asamaan ya yoosuki§.
63 Daama, ha'-kaadaa sarahohcaa ɗa'ta kúltífaagari ndaga ki'ayluk, ya
wo''a an:
- Ɗu laakis ya sooli ga wo'een seedi?
64 Ɓéeɓpúu ɗú keloh ga, ɓasin Kooh. Ɗú ínoh ya ga?
Ɓuwaa ɓéeɓ tíkussa Yéesu saboh ee ɓa wo''a an ya jomin ki'apu.✡

✡ **14:47 14: 47** Mëdírohat na Saŋ 18: 26. ✡ **14:50 14: 50** Mëdírohat na 14: 27. ✡ **14:56 14: 56** Mëdírohat na Kañcaa 27: 12; 35: 11. ✡ **14:58 14: 58** Malkat Saŋ 2: 19. § **14:62 14: 62** Malkat iñaa ɓéestíru ga Mëccë 26: 64. ✡ **14:64 14: 64** Malkat Léwítík 24: 16.

65 Laakka ɓuwaa dalu kitoos ga ɗook Yéesu, ɓa kúnnda fíkíifaanaa, ɓa
dúukiri ee ɓa wo'iri an:
- Líiruka, wo'aa ɓii feekkaaɗa?
Ee súrgacaa abussari, ɓaa mútisohhi na pa'caa.✡

Pee' taasukka Yéesu
(Mëccëe 26: 69-75; Lúkkaa 22: 56-62; Saŋ 18: 15-18,25-27)

66 Daa Pee' enee ga hëtaa ga kakayɗa, laakka mbíndaanaa hay, bok ga
ɓuwaa lëgëyi' ha'-kaadaa sarahohcaaɗa.
67 Ya hotta Pee' yaa yoonuk, ya malakkari, wo''a an:
- Fu ɓan, fu enee na Yéesu Nasareet .
68 Wayee Pee' taasukka an:
- Fu wo' ya? Mi ínohoo iñii fu waa' kiwo'ɗa.
Lëehí'ta ya kolukka, meyohha hëtaa, yaa aaw ɓak halaa. Siik-pabu
konnda.*
69 Wayee mbíndaanaa hottari, dalissa kiwo' ɓuwaa enee daamaɗa an:
- Ɓii yii bok gaɓa!
70 Pee' taasukissa. Ga fíkíi jutuut, ɓuwaa enee daamaɗa wo'sissa Pee'
an:
- Fu jom kibok gaɓa, ndaga fu ɓan, fu kúlkoh Gëlílée.
71 Daama Pee' yaa en ga kicojuk na kiwaat an:
- Mi ínohoo ɓaa ɗú wo''oo yaama.
72 Ga ɗekataama, siik-pabu konnda kodaa wukanakwaa.
Pee' níindísukka iñaa Yéesu wo'eeriɗa, an: «Balaa siik pabu kon bes
kanakaa, fu hayyoo kitaasuk waas kaahay.» Pee' ennda ga kikoduk†.

15

Yéesu ɓayussa ga fíkíi Pílaat
(Mëccëe 27: 1-2,11-14; Lúkkaa 23: 1-5; Saŋ 18: 28-38)

1 Ga kímaa cuut, sarahohcaa ɓiyaakɓaa, yaakcaa yaawúu'caa, jëgíroh-
waascaa na ɓuwaa tes boku ga paanaa yaawúu'caa wiyaakwaaɗa,
hídohussa kituuki' yen ga iñaa aaw ga Yéesu. Ɓa poklukkari, ɓa ɓayyari,
tíkussari ga yah Pílaat.
2 Pílaat meekissa Yéesu an:
- Fu Yërí en buurii yaawúu'ciine?
Yéesu taassari an:
- Fu yii wo'ka.
3 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa yabussa Yéesu ga enaama ciyewin.
4 Pílaat meekisissa Yéesu an:
- Fu taasoone? Man fu keloh ga iñcii ɓa yammbaaɗa!
5 Wayee Yéesu taasissii, iñaama jaahalla Pílaat.

Yéesu tíkussa kikaan
(Mëccëe 27: 15-26; Lúkkaa 23: 13-25; Saŋ 18: 39–19: 16)

6 Ga feet Paakaa en ɓéeɓ, Pílaat méyí'ɓa ɓo' yíinoo ga ɓuwaa abu ga
kasuɗa, yaa mbooloomaa waa'ɗa.
7 Waama, lak laakin ɓaa en ga kasu, teeku Barabaas, ya na ɓuwaa taabee
nariɗa. Ɓa apee ɓo' ga heñaagaɓa na nguuraa Roomɗa.
8 Mbooloomaa lappa bi ga kaan Pílaat, ɓa meekissari ya tumi'ɓa iñaa ya
meereeɓa kitumi'ɗa.

✡ **14:65 14: 65** Mëdírohat na Ísayíi 50: 6. * **14:68 14: 68** Laakin ga këyítcaa ciɗewaacaa caa laakoo «Siik-pabaa konnda». † **14:72 14: 72** Malkat 14: 30. Laakin ɓuwaa bín an «Ya foolla, meyca, yaa koduk» wala «ya halaat ga iñaama hen, yaa koduk» wala ɓan «ya kúnnda hafaa, ya yaa koduk.»

9 Pílaat meekissaɓa an:
- Ɗú waa' mi méyí'túu buurum yaawúu'ciine?
10 Ya wo'ee iñaama ndaga ya ínoheera an kisootukoh Yéesu tahee bi sarahohcaa ɓiyaakɓaa tíkussari ga yahci.
11 Wayee sarahohcaa ɓiyaakɓaa ɓaa obis ɓuwaa ɓa wo' Pílaat ya nami'ɓa kiméyí' Barabaas.
12 Pílaat ɓeɓsissa daa karam an:
- Kon mi tuman na, na ɓii ɗú teek buurii yaawúu'ciiɗa?
13 Ɓa ɓaa fiipis an:
- Daayaari ga kuraa!
14 Pílaat meekissaɓa an:
- Iñii yibóní'yii ya tumɗa ya?
Wayee ɓa ɓaa wëñ kifiip didóolí' an:
- Daayaari ga kuraa!
15 Pílaat waaree kisóosí' keeñcaa ɓuwaa, ya méyí'taɓa Barabaas; lëehí'ta ya feeklukka Yéesu na karawaas, ya erohhari kidaaysunee ga kuraa.

Soldaa'caa ɓaa ñaawalsoh Yéesu
(Mëccë 27: 27-31; Saŋ 19: 2-3)

16 Soldaa'caa ɓayussa Yéesu ga ɗuuy kaanfaa ha'-kúlkaa (wërí en ga Peretuwaaraa*), ɓa nëgírohha soldaa'caa fodaa gaɓaɗa ɓéeɓɓa.
17 Ɓa ekka Yéesu kúltí fiyo'oh† cor, ee ɓa tíkí'tari ga hafaa iñaa fodii baanu-buu', terohu na lúp, wíillawa.
18 Lëehí'ta ɓa ɓaa këñí'ti an:
- Pesa, buurii yaawúu'cii!
19 Ee ɓa feekiri ga haf na doo', ɓa toosi ga ɗookci, ee ɓa yí'i ga fíkíici fodii ɓaa ɓa e' cée'.
20 Waa ɓa lëehí'tari kiñaawalsoh fodaama, ɓa nísí'tari kúltífaa fiyo'ohfaa, ɓa ekissari kúltícaagari. Lëehí'ta ɓa ɓayyari fooh, kidaayneeri ga kuraa.

Yéesu daayussa ga kuraanaa
(Mëccë 27: 32-44; Lúkkaa 23: 26-43; Saŋ 19: 17-27; Galaat 3: 13)

21 Soldaa'caa gítínussa ɓaa wo'u Simoŋ ee dëk Síreen, paam ɓi'Ëlíksaan na Rufus✡, kiníkuk kuraanaa Yéesu. Lak ya en na kipaaf, ya meyoh yooncaa.
22 Ɓa ɓayya Yéesu bi ga ɗekataa wo'u Golgotaa, wërí en «Loon-haf».
23 Ɓa e'tari biiñaa atukohu na mëkín kedikkaa wo'u míi'ɗa‡, wayee ya saŋnga.
24 Ɓa daaycari ga kuraanaa, ɓa warohha kúltícaagari, ɓa yípee tukiisii ki'ínoh iñaa ɓaa en ɓéeɓ laakanɗa.✡
25 Enee ga wahtu yoo'-yoo' ga waa ɓa daayci ga kuraanaaɗa.
26 Iñaa bínsee ga ɗook kuraanaa ee ɓéestí' iñaa tahhi ki'apuɗa enee: «Buurii yaawúu'cii».
27 Ɓa daayca ga kuraa fodaagari tumoh-kofeel ɓanak, yii ga yahci ñaam, yíinoo ga yahci seŋ. [

---

* **15:16 15: 16** *Peretuwaa'* wërí en ga daa gúwernëe' wala ɓuwaa kuliyuk soldaa'caa dëkɗa. En ga Roomaa, peretuwaa' jomin ki'en kaanfaa buuraa fiyaakfaa. Malkat Mëccë 27: 27; Saŋ 18: 28; Tumeen 23: 35. † **15:17 15: 17** Kúltífaa fiyo'ohfaama hëwrohu na píis wilëekí'-dooli, ee buu'caa na ɓuwaa ɓiyaakɓaa ɓërí laakfa ki'ekuk. ✡ **15:21 15: 21** Mëdírohat na Room 16: 13. ‡ **15:23 15: 23** Anahaagari lëelɗin ɓo'. Ɓa ereewa Yéesu, an en ɗanaa ya yéegoo mesiklaatcaa. ✡ **15:24 15: 24** Malkat Kañcaa 22: 19.

28]§
29 Ɓuwaa kooree daama ɓaa paafɗa, ɓaa këkít haf, ɓaa ɓassi an:
- Aca! Fu yii fu wo' an fu yah kipook Kaanfaa Kooh ee fu tawahisfa ga
bes kaahayɗa✡,
30 somaa haffu, fu yoosuk ga kuraanii!
31 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa ɓan na jëgíroh-waascaa, ga ɗuuyɓa, ɓaa
ñaawalsoh Yéesu an:
- Ya músalin ɓuwii ɓíinoo ee ya mínoo hafci kimúsal!
32 Ya Kiristaanii, buurii ɓu-Isarayeel, ya yoosukat kimma ga kuraanii ati
ɗí mín kihot ee ɗí gëm!
Ɓuwaa daaysee ga kuraa fodaa Yéesuɗa, ɓaa ɓassi ɓan.

Kaanaa Yéesu
(Mëccëe 27: 45-56; Lúkkaa 23: 44-49; Saŋ 19: 28-37)

33 Ga wahtaa nohaa tuuk ga ɗookɗa, bi ga wahtu kigoonaluk, Kooh
ñúussa kërúus ga kúlkaa tóoh.
34 Ee ga wahtu kigoonaluk, Yéesu lessa koonaa didóolí' an:
- Élóyí, Élóyí, lema sabaktani? (Wërí en: «Koohyiigoo, Koohyiigoo, iñii
tah ya fu foñnjoo?»*)
35 Ga ɓuwaa enee daamaɗa, laakka ɓuwaa, daa ɓa keloheeri ɓa dalla
kiwo' an:
- Súkúrukat, yii ɓay Ili!
36 Yíinoo gaɓa foolla, ɓeɓpa epoos, ñoonndawa ga biniiga', ya pokkawa
ga siñdaa doo', lëehí'ta ya noonndawa Yéesu ya ɗuuywa✡, ee yaa wo' an:
- Íisat rek ɗu malak ati Ili hayyi kihay kiyóosí' ati na!
37 Wayee Yéesu lessa koonaa kiyaak, lëehɗukka.
38 Rídóonaa wiyaakwaa✡ poksee ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, kún ɗekataa
wëñ kisela'ɗa dalla kiɗa' kom kanak, aboh ga ɗook bi ga kakay.
39 Soldaaraa yiyaakyaa kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga heñɗa ee tuukee ga
fíkíi Yéesuɗa, daa ya hotee ga kaanaa Yéesu waama, wo''a an:
- Kayoh-kayohɗa, ɓii yii enee Kowu Kooh!
40 Laakeera ɓan ɓeticaa ensee di'úsaayí', ɓaa malak ga. Mërí-Malleen
bokee gaɓa, na Salomee na Mërí eew ɓiSaak yijutuut na Yosee.
41 Ɓeticaama ɓërí taamsee na Yéesu ee ɓaa toputu'ussi ga waa ya en
ga Gëlíléeɗa. Laakeera daama ɓan ɓeti ɓiyewin ɓiliis ɓaa taamsee nari
Yéerúsaleem.

Yéesu ɓayussa loycaa
(Mëccëe 27: 57-61; Lúkkaa 23: 50-56; Saŋ 19: 38-42)

42 Ga besaa waayukaa feetaa, ennda goonataa besaa Sabat, lak Kooh yaa
hooɓ,
43 Yoseef ee dëk teeraa Arímatee†, hayya. Iñaa ɓo' yiyaak ga ɓuwaa bok
ga paanaa yaawúu'caa wiyaakwaaɗa. Ee ya ɓan ya sekee Nguuraa Kooh.
Ya laakka fít kika' ga Pílaat kimeekisohhi faraaffaa Yéesu.
44 Kiteel kikaankaa Yéesu betta Pílaat. Ya ɓaylukka kon soldaaraa
yiyaakyaa kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga heñɗa, kimeekissi ati Yéesu maañin
kikaan.

§ **15:28 15: 28** (Fodaama iñaa Këyítfaa wo'eeɗa matta, an: «Ya kíduunun ga tumoh-kofeelcaa.») Wo'eencuma hotukkii ga këyít ciyewin ga këyítcaa ɗeɓ kibíduɗa. Malkat Lúkkaa 22: 37; na Ísayíi 53: 12. ✡ **15:29 15: 29** Malkat Kañcaa 22: 8; Marka 14: 58; Saŋ 2: 19. * **15:34 15: 34** Kañcaa 22: 2 ee wo'u ga ki'Arameyee. ✡ **15:36 15: 36** Mëdírohat na Kañcaa 69: 22. ✡ **15:38 15: 38** Malkat Eksoot 26: 31-33. † **15:43 15: 43** *Arímatee* ɗekataa hanoh Yéerúsaleem ga iñaa aaw aasaa'-noh ee díkaantiɓa tumin kíloomeet 35. Malkat ɓan Mëccëe 27: 57.

45 Daa soldaaraa taaseeri ga iñaama, ya onnda Yoseef kiɓeɓ faraaffaa.
46 Yoseef lommba píis fodii mëlíkaan, yóoskí'ta Yéesu ga kuraanaa, múullari ga píisaa, lëehí'ta faanneerari ga noŋ-loyaa yotu ga atoh. Lëehí'ta ya pírgínnda atoh wiyaak, laŋnga halaa loyaa.
47 Mërí-Malleen na Mërí eew ɓiYoosee ɓaa malak ga daa Yéesu ekohuɗa.

16

Yéesu mílíssa
(Mëccë 28: 1-8; Lúkkaa 24: 1-12; Saŋ 20: 1-10; Kañcaa 16: 8-11; Tumeen 2: 23-32; 1 Korenti 15: 1-28)

1 Ga waa besaa Sabat paaffa, Mërí-Malleen, Salomee na Mërí eew Saak lomussa la'koleñ ki'éeñí'nee faraaffaa Yéesu.
2 Cuut ga kímaa besaa ɗeɓ ga siminaaɗa, lak nohaa waa mey, ɓa ɓaa yah loycaa.
3 Ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:
- Ati ɓii yahhuu kipírgíni' atohaa ga halaa loyaa, bi úsaayɗa ɓa?
4 Wayee daa ɓa malak hen, ɓa hotta an atohaa enee wiyaakaa-yaak waama, pírgínuunun bi hanohin yahaa.
5 Ɓa aassa loyaa Yéesu. Ɓa hotta oomaa-fiilaa ekuk kúltí fihoo'ta ee fiyaanaaw ɗer, yugin ga ɓakaa hanoh yah-ñaamɗa. Ɓa tíitta.
6 Wayee oomaa-fiilaa wo''aɓa an:
- Kaa tíitat. Ɗú heel Yéesu Nasareet, ɓaa daaysee ga kuraanaaɗa. Mílísin! Ya gaa dii. Malkat, ɗekatii ya faanohseeɗa weema.
7 Wayee karat, ɗú wo'nee Pee' na tëelíbéecaa tesɗa an ya ɗëwírukinndúu Gëlílée, ɗú hotnanndi daama, fodaa daa ya wo'eerúukaɗa✡.
8 Ɓeticaa meyca loyaa, ɓaa núp. Ɓaa saak ndaga kitíit. Ee ɓa wo''ii ken dara ndaga kiniik.

Yéesu teewukohha ga Mërí-Malleen
(Mëccë 28: 9-10; Saŋ 20: 11-18; Lúkkaa 24: 9-45)

[
9 Waa Yéesu mílíssa ga kímaa besaa ɗeɓ ga siminaaɗa, ya ɗeɓpa kiteewukoh ga Mërí-Malleen yaa ya nísee gari raɓcaa ɓiyitnaɓanakɓaaɗa.
10 Mërí-Malleen yaama ka'taka kiɓéestí' ɓuwaa enee nariɗa, ya laakkaɓa ɓaa feekoh haf, ɓa ɓaa looyoh.
11 Waa ɓuwaama kelohu an Yéesu yaa pes ee Mërí-Malleen hotinndiɗa, ɓa gëmmbiiri.

Yéesu teewukohha ga tëelíbée ɓanak
(Lúkkaa 24: 13-35)

12 Tíkíssa ga, Yéesu teewukohha ga ɓo' ɓanak ga tëelíbéecaa, na jëmma wiliis, lak ɓa meyin dëkaa ɓaa yah.
13 Ɓa ɓoyukka kiyéegalka tëelíbéecaa tesɗa, wayee ɓa gëmmbiiɓa ɓan.

Yéesu teewukohha ga tëelíbéecaa ɓidaaŋkaahɓaa na yíinooyaa
(Mëccë 28: 16-20; Lúkkaa 24: 36-49; Saŋ 20: 19-23; Tumeen 1: 6-8)

14 Yéesu mëeñdohha kiteewukoh ga tëelíbéecaa ɓidaaŋkaahɓaa na yíinooyaa, lak ɓa en na kiñam. Yéesu ña'taɓa ga daa ɓa gëmmbiiɗa, na daa ɓa yëgís ga keeñ bi ɓa tookkii kigëm wo'eencaa ɓuwaa hotti, lak ya mílísinɗa.
15 Lëehí'ta ya wo''aɓa an:

✡ **16:7 16: 7** Malkat 14: 28.

- Wíilat ëldúna tóoh, ɗú jangatnee Hewhewii winéwí'wii ga ƀuwii ƀéeƀƀa.✡
16 Ɓaa gëm garoo ee ya bëtísi'unaa, hay kimúc, wayee ƀaa gëmmbiinaa hay ki'atti'u kikaan.
17 Ee kíntaancii cii cërí taabukan ƀuwii gëmanɗa: ga teekkoo, ƀa hay kikaal raƀcaa ga ƀuwaa, ƀa hay kiwo' lak ci'as.
18 Luu ƀa abee goŋ ga yahcaagaƀa, ƀa an ndom, dara dalooƀa. Ɓa hay kitík yahcaagaƀa ga ɗúukoolí'caa, ee ƀaama hay kiwak.

Yéesu ƀoyukka ga Kooh
(Lúkkaa 24: 50-53; Tumeen 1: 9-11)

19 Waa Yéesu, Ha'mudii, lëehí'ta kiwo' naƀa fodaama, ya ƀëwírussa, aawwa asamaan, ee ya yugohneera Kooh ga yah-ñaabaagari✡.
20 Tëelíbéecaa karussa daa en ƀéeƀ kijangatnee Hewhewaa winéwí'waa. Ha'mudii yaa lëgëy naƀa ee teewohha na kíntaancaa taam gaɗa, an wo'eenaa Kooh kayoh. Aameen.]

✡ **16:15 16: 15** Mëdírohat na Tumeen 1: 8. ✡ **16:19 16: 19** Mëdírohat na Tumeen 1: 9-11.

Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaa ee Lúkkaa
bínďa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiďa

Wii wërí en Hewhewii winéwí’wii Lúkkaa bínďa. Lúkkaa bokéerii ga apotaa’caa Yéesu, wayee ya enee na ƀuwaa taabee na Yéesuďa, kimeekisƀa bi lee’ daa kipeskaa Yéesu madeeďa. Waa ennda ďa, ya bínnda këyítfii fii, ya wosohhafa fiiliici Tewoofíil. Lúkkaa enee doktoo’ ee ya taabin waas ciyewin na Pool yaa Yéesu tanukee ga waas Damaas tummbari apotaa’ďa. Ga ƀéeƀ ƀuwii bín ga loo Hewhewii winéwí’wiiďa, ya doŋ yërí enndii yaawúu’ ga. Ya yewinnda kiƀéestí' ga daa baahcaa yaawúu’caa manďa, doonaa ƀuwaa fodaa gari mín ki'ínoh dijófí’ ƀaa en Yéesuďa.

Lúkkaa wo'ee an yaawúu’caa enee na kiseku buuraa yahƀa kimúsalďa. Buuraama yërí en Músalkaataa sëldíiga-Koohcaa yéegalohee ga Këyítfaa fisela’í’faa an Kooh hayyi kiwos ëldúnaďa. Kooh ínoheera an Músalkaataama laakkiinaa, ƀéeƀ ƀuwii hay kisaŋku'. Iñaama tah ya wosohha Kowukaagari ya laakka ka doŋďa, kimúsal ƀuwaa gëman gakaďa, heetoo heet. Yéesu Kiristaa yërí en Kowukaama.

Lúkkaa bídin ga këyítfii daa kilímukkaa Yéesu eneeďa, na iñaa Yéesu tum ga ëldúnaďa, iñaa ya jëgí’ ƀuwaaďa, iñaa aaw ga kikaankaa na kimílískaagari. Yéesu jëgíree ƀuwaa ee ya yërëméerii wo’eenci; ya yaa wëkí’ ďúukolí’caa, yaa kaal raƀcaa ga ƀuwaa, ya yaa tum enaama cidóoyí’-waa’.

Lúkkaa bídin ƀan këyít filiis, faa teeku “Tumeencaa apotaa’caa”. Ya ƀéestí' ga këyítfaama iñaa dalee apotaa’caa aboh ga waa Yéesu ƀëwíru asamaanďa, na daa kikerceen kooroh bi le’’a daa en ƀéeƀ ga ëldúna.

Këyítfii Lúkkaa bínďa mínin kimëdírohu lool na iñaa Mëccëe bínďa, na Marka ƀan, ee wa tíidoh anee:

1 - Iñii tah Lúkkaa kibín këyítfiiďa (*1: 1-4*)
2 - Kilímukkaa Saŋ-Bëtís na kilímukkaa Yéesu (*1: 5–2: 52*)
3 - Jangataa Saŋ-Bëtís (*3: 1-20*)
4 - Saŋ bëtísi’’a Yéesu, Seytaani fí'ta Yéesu (*3: 21–4: 1-13*)
5 - Yéesu tessa ga gohaa Gëlílée (*4: 14–9: 50*)
6 - Yéesu meyohha Gëlílée yaa yah Yéerúsaleem (*9: 51–19: 27*)
7 - Bescaa mëeñjoh ga kipeskaa Yéesuďa (*19: 28–23: 56*)
8 - Yéesu mílíssa ga kikaankaa (*24: 1-12*)
9 - Yéesu feeñukka tëelíbéecaagari; Yéesu ƀoyukka ga ďook (*24: 13-53*)

Iñii tah Lúkkaa kibínďa

1 Fiilii Tewoofíil,
Ƀo' ƀiyewin daluunun kibín tóoh iñaa laakee dii ga ďuuycíiďa.
2 Ƀa ƀéestí'ka fodaa daa ƀuwaa maasohsee iñaama wo'seeka na kúuwƀaďa, ga waa iñaama dal, ee ƀa enee yéegalohcaa wo'eenaa Kooh.
3 Ërí tah, Kiyaakii, mi ƀan waa mi heella bi jof wëe'wëeraa ga iñaa laakeeďa tóoh, aboh ga dalaaraa, helloo ka'ta ga kiƀéestí'taaca ga bín wíinoo wíinoo.
4 Fodaama fu ínoh bi jof an iñii fu jëgíruďa, kayoh fiyaak.

Malaakaa yéegalohha kilímukkaa Saŋ

5 Waama lak Eroot en buu' ga kúlkaa Yúudée. Laakka sarahohaa teeku
Sakarí, bokee ga lagaa sarahohcaa ensee na Abíyaaɗa. Ɓetici teeksee
Ilisabeet ee bokee ga gíiraa Aaron.
6 Sakarí na ɓetici Ilisabeet júɓseera ɓéeɓɓa ga fíkíi Kooh, ɓa taabuki ga
daa gënɗa Waas-Kooh na iñaa ya nakohɗa.
7 Wayee ɓa laakéeríi kowu ndaga Ilisabeet mínéeríi kilaak, ee ɓa ɓanak,
ɓa ensee yaak.
8 Laakka bes, Sakarí enee na kitum lëgëy-sarahohaagari ga fíkíi Kooh,
lak ɓuwaa ya bok naɓaɗa, ɓërí hëyrohee kitum bëríi.
9 Ga baahaa sarahohcaa, ɓa daani kiyíp tudoo' ki'ínoh ɓaa iñaama hídan
gariɗa. Iñaa hínnda ga Sakarí, ya jommba ki'aas ɗuuy Kaanfaa Kooh ga
ɗekataa wëñ kisela'ɗa, kitëkí' cúuraayaa.
10 Ɓiɓo' ɓiyewin enussa ga fooh, ɓaa kíim Kooh daama ga wahtaa
cúuraayaa taaluɗa.
11 Waa ennda ɗa, laakka malaakaa Kooh mey ga fíkíi Sakarí, tuukohha
iñaa hanoh yah ñaabaa ɗekataa tëkírohsi cúuraayɗa.
12 Daa Sakarí hoteeri hen, fítaagari tuukka tek, ya tíitta tír.
13 Wayee malaakaa wo''ari an:
- Kaa niik dara Sakarí, iñaa fu kíimɗa Kooh tookɗinndaari: Ɓetifu
Ilisabeet hayyaa kilaaki' kowu kiyaal, ee fu teekanka Saŋ.
14 Keeñfu hay kisoos gari lool, ee ɓo' ɓiyewin hay kineɓluku ga
kilímukkaagari.
15 Ndaga ya hay ki'en ɓo' yiyaak ga fíkíi Ha'mudii. Ya yahhii anoh, enndii
biiñ enndii anahaa laallukohi ɓo', ee aboh ga daa ya enan sah ga lookaa
eeciɗa, ya hay kilíif na doolaa Helaa yisela'í'yaa.
16 Ya hay kitah bi ɓu-Isarayeel ɓiyewin gëmaatu ga Ha'mudii en
Koohyiigaɓaɗa.
17 Ya hay kitíin ga fíkíi Kooh, líif na hel na doolaa sëldíiga Ili ɓayeeɗa.
Ya júwohí' paamuncaa na towutaa, ya haydoh keeñ sagoh-taycii ga halaat
cijúwí'; fodaama ya waayuki' Ha'mudii ɓuwaa sekanndiɗa✡.
18 Sakarí loffa malaakaa an:
- Mi ínohan iñaama na? Ndaga mi gu'gi, ee ɓetiroo ɓan yakakin.
19 Malaakaa taassari an:
- Mi yërí en Gëbíríyeel. Mi en ga fíkíi Kooh, kitum iñaa ya nakohɗa. Ya
woseeroo kiwo''aa na kiyéegallaa Hewhewii winéwí'wii wii.
20 Diima fu hay kiluuɓ, fu mínanndii kiwo' bi ga daa iñii mi wo'ɗa laakan,
ndaga fu gëmmbii wo'eeniigoo yah kilaakoh ga wahtaagawaɗa.
21 Waama, lak ɓuwaa ensee na kikíim Kooh ga foohɗa ɓaa sek Sakarí
daama. Ɓa jaahli''a ga daa ya tes iñaa maañin ga ɗekataa wisela'í'waa ga
ɗuuy Kaanfaa Koohɗa.
22 Ga waa ya meyca, ya mínndii naɓa kiwo' ee ɓa ínohha an ya hot yen
ga ɗekataa wisela'í'waa. Ya tessa luuɓ, ee ya wo'i naɓa na yahcaa.
23 Waa bescaa Sakarí jomee kihëyroh ga Kaanfaa Koohɗa leehha, ya
ɓoyukka kaanci.
24 Bes cera tíkka ga, ɓetici Ilisabeet ennda na look. Ya ɗaakukka ñiin
ciyëtúus ga kaanci. Ya wo'ee ga ɗuuyci an:
25 «Iñii yii, Kooh tumi'toori: Ya malkinndoo bi ya nísinndoo ga iñaa enee
kaciroo ga ɗuuy ɓuwiiɗa.»

Malaakaa yéegalohha kilímukkaa Yéesu

✡ **1:17 1: 17** Malkat Malasíi 3: 23-24.

26 Waa lookaa Ilisabeet laak ñiin ciyitniinooɗa, Kooh wossa malaaka
Gëbíríyeel ga teeraa Nasareet, ga gohaa Gëlílée.
27 Ya wossari ga oomaa-jowaa onohu kipañ ga oomaa-fiilaa teeku Yoseef,
kucaasamun Dëwít. Oomaa-jowaa teeku Mariyaama.
28 Malaakaa aassa kaan Mariyaama, wo''ari an:
- Jam namohat naraa, fu yii Ha'mudii teeƀ kijofkiigariɗa! Ya yii naraa.
29 Daa Mariyaama kelohee iñaa malaakaa wo' yaama, fítaagari tuukka
tek. Ya yaa wo' ga helaagari an: «Këñɗohuma waa' yee kiwo'e?»
30 Malaakaa wo''ari an:
- Mariyaama, kaa niik, fu newin Kooh.
31 Diima, fu hay ki'en na look, fu laak kowu kiyaal, fu teekka Yéesu.
32 Ya hay kiyak ga fíkíi ƀuwii ee ya teeksan Kowukii yii ga ɗookaa-
ɗookɗa. Ha'mudii en Koohɗa hayyi kitum buu' fodaa caasamci Dëwít.
33 Ya yah buurii ƀu-kaan Yakoop bi taa' ee nguuraagari leehoo taa'.
34 Mariyaama loffa malaakaa an:
- Iñaama mínan na ki'en? Mi ínohoo yaal.
35 Malaakaa taassari an:
- Helii yisela'í'yii hay kiyoosuk ga ɗookfu ee doolaa meyoh ga Kooh yii
ga ɗookaa-ɗookɗa úullaa fodii sëegúu. Kërí tah oomaanii yah kilímuɗa
yah kiƀayu yisela'í'yii, Kowukii Kooh.
36 Malka, mbokfu Ilisabeet, ya ƀan, yaa na look, kowu kiyaal, ga
kiya'ƀuci. Ɓaa wo'see an mínoo kilaak kowuɗa, yaa ga ñiin ciyitniinoo
wati.
37 Ndaga dara wooñnjii Kooh.
38 Mariyaama wo''a an:
- Mi en ñaamii Ha'mudii. Iñii fu wo' garooɗa, laakohat ɗa.
Malaakaa tagohha nari, yaa yah.

Mariyaama ka'ta kiƀaaƀ Ilisabeet

39 Ga wahtaama, Mariyaama ƀewukka, yaa gaaw kiyah ga ƀak gohaa
Yúudée wiyéwní' janjaŋwaa, ga teeru wíinoo daama.
40 Ya aassa kaan Sakarí, ya këñí'ta Ilisabeet.
41 Kowukaa ga lookaa Ilisabeetɗa yëngëlukka ga ɗuuyci ga wahtaa
Ilisabeet keloh këñɗohaa Mariyaama. Ilisabeet líiffa na Helaa yisela'í'yaa.
42 Ee ya yaa wo' didóolí' an:
- Kooh wëñnjaa kibarkeel ga ƀeticii ƀéeƀƀa ee ya barkeelin kowukii fu
yah kilaakɗa!
43 Mi yërí en ƀa, bi eew Ha'mudiigoo, hay kaanndoo?
44 Ndaga malka, daa mi kelohee këñɗohiigaraa hen rek, kowukii dalla
kiyëngëluk ga lookiigoo ndaga kisafa'.
45 Fu yewinin múu', fu yii fu gëmin an iñaa yéegalohu ga teekaa
Ha'mudiiɗa, hay ɗa kilaakoh.

Mariyaama yeekka Kooh

46 Mariyaama dalla kiwo' an:
- Fítiigoo ƀéeƀwa wii kañ kiyakkii Ha'mudii,
47 ee keeñnjoo soosin ga Kooh, Músalkaatiigoo.
48 Ndaga ya malkinndoo, mi ñaamiigari ee mi enndii daraɗa.
Aboh ga diima, ƀuwii wati na ƀaa hayanɗa, bi taa' wo'san garoo ƀaa
yewinin múu'.
49 Ndaga Kooh yii laak dooliɗa tumɗinndoo enaama yiyaak. Teekiigari
sela'in.
50 Ee ya hay kiyërëm ƀuwaa niikussi fodii Koohɗa, bi taa'.

51 Ya tumin enaama ciyaak na dooli yahci: ya aañin ɓuwaa tíku hafɓa ga
ɗookɗa.
52 Ya kaalin buu'caa ga nguuraa ɓa enohɗa, ee ya ɓëwí'ta ɓuwaa enussii
daraɗa.
53 Ya erin ɓuwaa yaaɓɗa enaama cinéwí' bi dooyin, ee ya ɓoykidohin ha'-
alalcaa yah ɓuucuuc.
54-55 Ya hayin ki'amɗoh ɓu-Isarayeel, súrgaciigari:
ya allii múk kiteewoh yërmaandaagari ga Abaraham na ɓuwaa meyoh
gariɗa bi taa'a fodaa daa ya dígeeka caasamuncaagaruuɗa.
56 Mariyaama tessa na Ilisabeet iñaa le'in ñiin kaahay, lëehí'ta ya ɓoyukka
kaanci.

Kilímukkaa Saŋ-Bëtís

57 Wahtaa Ilisabeet jomee kilaakoh kowuɗa le''a, ya laakka kowu kiyaal.
58 Ɓuwaa dëk nariɗa na mbokcaagari yéegussa an Ha'mudii, teewinndi
yërmaandi wiyaak, ee ɓéeɓɓa ɓaa neɓluk ga iñaama nari.
59 Waa ku'oomaakaa límukka bi laakka bes ciyitnakaahay, ɓuwaa
hayyaja kigú'*. Ɓa waareeja ki'e' teekaa paamci, Sakarí.
60 Wayee eemunaa loffa an:
- Ó'óo, ja teeksan Saŋ.
61 Ɓa wo''ari an:
- Man laakoo mbokfu yaa ɓay teekuma!
62 Ɓuwaa meekisohha paamunaa na yahcaagaɓa, ya wo'ɓa daa ya waa'
kiteek kowukaagariɗa.
63 Sakarí nakka ɓuwaa, ɓa haydohi'ti haanga wibídaah, ya bínnda an:
«Teeku Saŋ.» Ɓuwaa ɓéeɓɓa jaahli'ussa ga iñaama.
64 Ga ɗekataama, perimpaa Sakarí lógísukka, ya mínnda kiwo' fodaa
múus, ya yaa kañ Kooh.
65 Ɓuwaa dëk nari ga dëkaaɗa tíitussa ga iñaama, ee ɓuwaa ɓaa
ɓéestíroh iñaa laakee yaama ga ɗuuy janjaŋcaa ga gohaa Yúudée tóohɗa.
66 Ɓaa iñaama aasin nofci ɓéeɓ, ammbaka ga helci ee ya yaa wo' an:
- Ku'oomaakii jii yah ɓee?
En ki'enaa, doolaa Ha'mudii, enee nari.

Sakarí yeekka Kooh

67 Sakarí, paam ku'oomaakaa líiffa na Helaa yisela'í'yaa. Ya yaa jangat
fodii sëldíiga-Kooh an:
68 - Ha'mudii, Koohyii ɓu-Isarayeel, kañsat, ndaga ya hayin kiɓaaɓ na
kilaassuu, ɗu ɓuwiigari.
69 Ya wosinnduu Músalkaat yiyaak, yaa bok ga níilaa buu' Dëwít,
súrgaagari.
70 Ya yéegaloheera iñaama kimëeñí', koorohhawa ga túuwtaa
sëldíigacaagari ɓisela'í'ɓaa ensee waamaɗa:
71 Ya dígohee an ya hayyuu kimúsal ga ɓuwii sagoh naruuɗa na ga yah
ɓuwii waarussii garuu kihotɗa.
72 Fodaama ya teeɓ caasamuncaaruu yërmaandaagari,
ee ya allii kifiiliimunkaagari kisela'í'kaa na ɓuunciɗa.
73 Kooh dígee caasammbuu Abaraham,
74 an ya hayyuu kimeydoh ga yah ɓuwii enu naruu kilebirohɗa, doonaa
ɗu mínndi kijaamuk

---

* **1:59 1: 59** Ga baahaa yaawúu'caa, oomaa yiyaalyaa límu ɓéeɓ, jom kigúruk ga besaa wu-yitnakanakwaa ya límohuɗa. Malkat Léwítík 12: 3

fodaama, na fít wiyëgísí'.
75 Doonaa ɗu sela' ee ɗu júɓ ga fíkíici besaa Kooh onnduu kipes ɓéeɓ.
76 Fu nak, kowuroo, fu yah sëldíigii Koohyii ga ɗookaa-ɗookɗa, ndaga fu yah kiɗëwíruk Ha'mudii, fu waayuki'ti waasiigari ya yah kihayohɗa,
77 na ki'ínohlukoh ɓuwiigari an waasaa yahɓa kimúsalɗa kooroh ga kibayalkaa ɓa bayalsan baakaa'caagaɓaɗa.
78 Koohyiiruu yewinin yërmaandi, kërí tah bi ya hay kiyóoskí' ga ɗookkuu lee'laataa meyoh ɗook man na lee'laataa nohaa en na kimey.
79 En ɗanaa ya léerí' ɓuwaa tesu ga ñúusii ee ɓa dëk ga kinúp kikaanɗa, ya níi' kotcaagaɓa, ëewdohca ga waas jam.
80 Oomaanaa yaa yak ga faan na hel. Ya tessa ga ɗekat, ga ëgíraa, bi ga daa ya mey, ya teewukohha ga fíkíi ɓu-Isarayeel.

2

Kilímukkaa Yéesu ga Betlee'em
(Mëccëe 1: 18-25)

1 Ga waama, buuraa yiyaakyaa wo'u Ógís nakohha an ɓuwaa en ga kúlkaagari tóohɗa, ɓa bídukat bi ya ínoh ga daa ɓa híndɗa.
2 Bídukaama wërí ɗeɓ kilaak ee wa enee ga waa Kíríñús nguurukee ga gohaa Síríiɗa.
3 Ɓaa en ɓéeɓ yaa yah kibíduknee ga teeraa ya meyohɗa.
4 Yoseef ɓan ɓeɓkohha ga teeraa Nasareet ga gohaa Gëlílée, ya yaa yah Betlee'em, teeraa buu' Dëwít límohuɗa, ga gohaa Yúudée. Iñaa tahkaɗa, ya Yoseef, ya bok ga níilaa buu' Dëwít.
5 Ya ka'ta daama kibíduknee, ya taammba na jowujaagari, Mariyaama, lak na look.
6 Wahtaa Mariyaama jomee kilaak kowuɗa le''a lak ɓa ɓaa ga Betlee'em.
7 Ya laakka kowu kiyaal, ennda saawaagari. Ya múulla kulii'kaa, faanndaja ga ɗuuy mbalka ndaga lak ga daa ɓuwaa yuŋɗusee ga kaancaaɗa líifin, ee ɓa laakéerii daa ɓa enan.

Malaakaa yéegalla níirohcaa

8 Ga ëgíraama, laakeera níirohcaa neehsee ga yopcaa.
9 Laakka malaakaa Kooh mey gaɓa. Ndamaa Kooh yoosukka ga ɗookɓa, ennda fodii melic, wíillaɓa. Ɓa tíitta tír.
10 Wayee malaakaa wo''aɓa an:
- Kaa niikat, ndaga mi haydohi'túu Hewhew wijófí' waa yah ki'en neɓlaat ga ɓuwii ɓéeɓɓa:
11 wati*, ga teeraa buu' Dëwít límohuɗa, laakin Músalkaataa límuki'túu, yërí en Kiristaanii, Ha'mudii.
12 Ee ɗú ínohsohanndi ga mandargii wii: ɗú hay kilaak daama kulii'kaa múuluunun, faanu ga ɗuuy mbalka.
13 Ga ɗekataama, laakka malaaka ɓiyewin ɓaa meyoh ɗook hayussa ga yaama, ɓa taammba ɓéeɓɓa, ɓaa kañ Kooh anee:
14 «Ndam aawat ga Kooh ga ɗookaa-ɗook, ee ga kakay jamaagari enat na ɓuwaa ya tanɗa!»

Níirohcaa karussa Betlee'em

15 Waa ennda ɗa, malaakacaa tagohussa na níirohcaa, ɓaa ɓoyuk ɗook-Kooh. Níirohcaa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:

* **2:11 2: 11** Ga baahaa yaawúu'caa, bes dali ga noh-soos bi ga daa noh-soos haysisan

- Ɗu yahat kon bi ga Betlee'em, ɗu hot iñaa laak daama ee Ha'mudii,
hayeeruuka kiyéegalɗa.
16 Ɓa gaawwa da kika', laakussa Mariyaama na Yoseef daama ee kulii'kaa
faanuunun ga mbalkaa.
17 Waa ɓa hottaja, ɓa hannda kiɓéestí' iñaa malaakaa wo'eeɓa aaw ga
ku'oomaakaaɗa.
18 Ɓéeɓ ɓuwaa kelohsee iñaa níirohcaa ɓéestí'seeɗa, jaahli'ussa ga.
19 Mariyaama nak ammba iñcaama tóoh ga helaagari ee ya yaa halaat
ga.
20 Lëehí'ta níirohcaa ɓoykussa yopcaa, ɓaa ndam Kooh, ɓaa kañnji
ndaga iñaa ɓa kelohɗa, na iñaa ɓa hotɗa. Iñcaama tóoh laakee fodaa
daa malaakaa wo'eeɓakaɗa.

Yéesu ɓayussa ga teekaagari

21 Waa ku'oomaakaa límussa bi laakka bes ciyitnakaahay, ja gúrussa, ɓa
e'tari teekaa Yéesu. Teekaa waama wërí malaakaa erohee lak Mariyaama
enndii na look duum.

Yéesu teewohsuneera ga Kaanfaa Kooh

22 Besaa kisétí'sirukkaa† Mariyaama le''a fodaa daa Waasaa Móyíis
nakohkaɗa, Yoseef nari ɓayussa ku'oomaakaa teeraa Yéerúsaleem ga
Kaanfaa Kooh, kiteewohhi ga Ha'mudii;
23 ndaga bídu ga Waasaa Ha'mudii, an: «Kowu kisaaw kiyaal kaa límu
ɓéeɓ faanɗusat Kooh.»
24 Ɓa tummba sarah ɓan fodaa iñaa Waasaama nakohɗa: «Ho'-mbarfat
ɓanak wala ho'-húul ɓanak ɓiyín.»
25 Laakeera waama ga Yéerúsaleem, ɓaa teeku Simewoŋ. Ɓaa yaama
júweera ee kelohɗeera Kooh ee ya sekee ɓaa yah kihay kinaas coonucaa
ɓu-Isarayeelɗa. Helaa yisela'í'yaa taabee nari
26 ee ínohlukoheerari ga heey an ya kaanoo ee ya hottii Kiristaanaa
Ha'mudii, wosohɗa.
27 Helaa yisela'í'yaa ɓayyari bi ga Kaanfaa Kooh, hídohha lak paam
Yéesu na eeci haydohuununndi daama kitum iñaa Waasaa nakoh gariɗa.
28 Simewoŋ ɓeɓpari ga yahcaagari, ya yaa kañ Kooh an:
29 - Cic Kooh, diima iñaa fu dígoheeɗa laakin. Fu mínin ki'íis súrgiigaraa
ya kaan na jam.
30 Ndaga mi hotin na tuhastiigoo kimúckii meyoh garaaɗa,
31 ee kimúckiima, fu waayukka ga fíkíi ɓuwii ɓéeɓba:
32 Ërí en lee'laataa tahanndaa ki'ínohuk ga ɓuwii ga ëldúnaɗa tóoh, ee
ërí onan ndam ɓu-kaanfu, Isarayeel.
33 Paam Yéesu na eew Yéesu jaahli'ussa ga iñaa Simewoŋ wo'ee ga
oomaanaaɗa.
34 Simewoŋ barkeellaɓa, wo''a Mariyaama eew Yéesu an:
- Malka, ɓii yii hay kitah ɓiɓo' ɓiyewin ga Isarayeel sooyu ga fíkíi Kooh
ee ɓo' ɓiyewin hay kimúcu. Ya hay ki'en mandargaa Kooh teewoh ee ya
hay kisagu ga ɗuuy ɓuwii.
35 Ee fodaama, ya hay kiméyí' halaatcaa ɗaakuk ga keeñcaa ɓiɓo'
ɓiyewin. Fu nak, Mariyaama, fu hay kilaak mesiklaat ciyaak ga keeñfu
bi man na jípíl maaŋngaa.

---

† **2:22 2: 22** Malkat Léwítík 12: 3-6. Ɓeti han kilaak kowaa ee ka bëtísi'unaa, ya hay kites bes ciyewin (bes cidaaŋkaah kaahay, en kowu kiyaalaa, bes cidaaŋkaah-yitniinoo na ciyitniinoo, en ɓetinaa) balaa ya setaa

36 Laakeera ɓan sëldíiga-Kooh yiɓeti, yaa teeku Aana. Paamci teeksee
Fanuwel ee bok ga níilaa ɓu-kaan Asee'. Ya ya'ɓu'eera lool. Ya enin tíkíis
tiyitnatanak na yaalaa ya pajukee gari ga ki'oomaa-jowuciɗa.
37 Lëehí'ta, waa yaalaa kaannda, ya pajukissii. Ya tessa ɗa bi ga tíkíistaa
tidaaŋkaah-yitnataahay na tinikiistaa ya laakɗa. Aana tagohéeríi Kaanfaa
Kooh. Wekoo nohoo, ya enee ga kijaamuk Kooh: ya oori, ya kíimi Kooh.
38 Daa ya hídukohee ga iñaama, ya yaa gërëm Kooh ga ku'oomaakaa. Ee
ya yaa ɓéestírukoh ku'oomaakaa ga ɓéeɓ ɓuwaa seku daa Kooh laasohan
ɓu-Yéerúsaleemɗa.

Paam Yéesu na eeci ɓoykussa Nasareet

39 Paam Yéesu na eew Yéesu mëtírussa kitum iñcaa Waasaa Ha'mudii,
nakohɗa, lëehí'ta ɓa sooffa Nasareet, teeraa ɓa dëkohɗa ga gohaa Gëlílée.
40 Ku'oomaakaa nak, jaa yak, jaa wëñ kilaak hel, ja jaa yewin hamham
ee jaa neɓloh Kooh.

Yéesu han ki'aas Kaanfaa Kooh

41 Kíiskaa en ɓéeɓ, paam Yéesu na eew Yéesu daansee kikaru
Yéerúsaleem ga feetaa Paak.
42 Ga waa Yéesu laakka tíkíis tidaaŋkaah na tanak, ɓa ka'ta nari feetaa
fodaa daa baahaa nakohkaɗa.
43 Ga waa feetaa leehha, ɓa ɓaa ɓoyuk, wayee Yéesu, ku'oomaa-yaalkaa,
tessa ga Yéerúsaleem ee paamci na eeci ínohussii dara ga.
44 Ɓa tíinnda iñaa hín na noh-noh wíinoo ee ɓa fooŋnga rek an Yéesu
yii ga ɗuuy ɓuwii ɓa taam naɓaɗa. Lëehí'ta ɓa ɓaa en ga kiraassi ga ɗuuy
ɓuwaa bokoh naɓaɗa na ɓuwaa ɓa ínohɗa.
45 Wayee ɓa hottiiri. Ɓa ɓoyukka kon kiraassi bi ga Yéerúsaleem.
46 Ga besaa wukaahaywaa, ɓa hottari ga ɗuuy Kaanfaa Kooh: ya yugin
ga leeloo jëgíroh yaawúu'caa, ya yaa súkúrukɓa ee ya yaa meekisɓa.
47 Ɓéeɓ ɓuwaa súkúrukseeriɗa lëyseera ga kiñaañkaagari na iñcaa ya
taaseeɓaɗa.
48 Paamci na eeci hotussi hen, ɓa waaru''a; eeci meekissari an:
- Kowuroo, iñii tah ya fu tummbíi iñii yii? Mi na paapu ɗí jaahli'eera
lool ga dii ɗí eneeraa na kiraasɗa.
49 Ya loffaɓa an:
- Ɗú raaseeroo doo ya? Ɗú ínohéeríi an mi jom ki'en ga kaanfii
Paammboo hene?
50 Wayee ɓa ínohhii iñaa ya waareeɓa kiwo'ɗa.
51 Lëehí'ta Yéesu sooffa naɓa Nasareet ee ya yaa kelohi'ɓa. Eeci ammba
iñcaama tóoh ga helaagari ee ya yaa halaat ga.
52 Yéesu nak yaa en yaak, hamhamaagari waa ɓaatuk, ee ya yaa wëñ
kineɓloh Kooh na ɓuwaa.

3

Jangataa Saŋ-Bëtís
(Mëccëe 3: 1-12; Marka 1: 1-8; Saŋ 1: 19-28)

1 Iñii yii laakee ga kíiskaa kudaaŋkaah na kuyëtúuskaa ga nguuraa
buuraa yiyaakyaa teeku Tíbee'ɗa. Lak Poos-Pílaat yaa nguuruk ga kúlkaa
Yúudée, ee Eroot nguurukee ga gohaa Gëlílée, ee këmëeŋkíci Filiip
nguurukee ga gohaa Ítúrée na waa Tarakonit, Lisañas nguurukee ga
Abíleen.
2 Ee ɓan lak Aan na Kayíf ɓërí kuliyukee ga sarahohcaa ɓiyaakɓaa.
Waama Kooh wo''a na Saŋ, kowukaa Sakarí, ga ɗuuy ëgíraa.

3 Waa ennda ɗa, Saŋ ka'ta ga dëkcaa wíil húlúwaa Yúrdeŋɗa tóohca.
Ya yaa jangat an ɓuwaa súpítat kipeskaagaɓa, ɓa bëtísi'u, en ɗanaa
baakaa'caagaɓa bayalu.
4 Fodaama, iñaa bínsee ga këyítfaa Ísayíi, sëldíiga-Koohɗa laakka,
ndaga ya wo'ee an:
«Laakin koonaa-ɓo' kaa en na kiwo' didóolí' ga ɗuuy ëgí'-dúndagaa an:
Waayukɗat Ha'mudii waasii, júwí'ɗatti tuwaas-waastii!
5 Cúl-cúl hay ki'úubu,
jaŋjaŋ na tëgël hay kihídírohu;
waascii ɗeegiskohɗa hay kiyólóhɗu,
waascii na yëltí-yëltíciiɗa hay kileeñu.
6 En ɗanaa, ɓaa en ɓéeɓ hay kihot kimúckaa meyoh ga Koohɗa.»
7 Ɓuwaa ɓaa hay ga Saŋ doo ya bëtísi'ɓa. Ya yaa wo'ɓa an:
- Heet goŋ-saamaancii, ɓii lëdí'túu ɓa iñaa tahanndúu kirëc ga aylukaa
Kooh yah kihayɗa?
8 Kon tumat iñcaa teewohin an ɗú récukin baakaa'ciigarúu, ee kaa dalat
kiwo' an:
«*Abaraham en caasammbíi.» Ndaga mi wo''úu man Kooh mínin kiɓeɓ
atohcii cii ya meydoh ga tucaasamun Abaraham!
9 Diima deŋ ɓan këkúsaa tíimin boscaa tediktaa, kigú' níilcaa. Kon
kedikkaa límmbii towu tijófí' tóoh, gúru, jafu ga kiwii.
10 Mbooloomaa meekissari an:
- Kon ɗí jom ya kitum?
11 Ya loffaɓa an:
- Ɓaa fu laak kúltí kanakaa, laa warohaa na ɓaa laakoo, ee ɓaa fu laak
iñaa fu ñamanaa, tumaa fodaama.
12 Juuticaa hayussa ɓan kibëtísi'u, ɓa meekissa Saŋ an:
- Jëgírohii, ɗí jom ya kitum?
13 Ya loffaɓa an:
- Kaa meekisohat ɓuwii iñaa wëñ iñaa nguuraa nakohɗa.
14 Laakka ɓan soldaa'caa meekissi an:
- Ɗí ɓan, ɗí jom ya kitum?
Ya wo''aɓa an:
- Kaa te'at hëelís ken na dooli wala ga poki' ɓo' iñcaa laakkii, wayee
eemat ga fayaagarúu.
15 Ɓuwaa ɓaa sek ga Saŋ, ndaga ɓaa en ɓéeɓ foogee an heyna Saŋ yërí
en Kiristaanii.
16 Wayee Saŋ wo''a ɓuwaa ɓéeɓɓa an:
- Mi, mi bëtísi''úu ga músú, wayee ɓaa wëñnjoo kiyak fúuf yaa hay: mi
jutuutin sah ga kipëkís liiɓcaa ñafa'caagari. Ya bëtísi'anndúu ga Helaa
yisela'í'yaa na ga kiwii.
17 Kankaa kaa ga yahci, kifaa' yoonaagari, ya ek tohootaa ga dapaagari;
wayee feki'faa, ya hayfa kitëkí' ga kiwiikaa yímoo taa'ɗa.
18 Fodaama, na jëgíroh ciyewin ciliis caa manɗa, Saŋ yaa yéegal ɓuwaa
Hewhewaa winéwí'waa.
19 Wayee Eroot buuraa Gëlílée, ga waa ya te' Erojaas ɓeti këmëeŋkíci,
ya pokkariɗa, Saŋ ña'tari ga na enaama cibóní' ciyewin ciliis caa buuraa
tumee.
20 Wayee Eroot ɓaatissa kitum iñaa wëñ kisepi': ya amlukka Saŋ ga kasu.

Saŋ bëtísi''a Yéesu
(Mëccë 3: 13-17; Marka 1: 9-11)

21 Ga waa ɓuwaa ɓéeɓɓa ñoodussa ga músúmaa, Yéesu ñoodussa ga
ɓan. Waa ya ñoodussa bi ya meyca, ya yaa kíim Kooh. Ga wahtaama,
ɗook-Kooh lëgísukka.
22 Helaa yisela'í'yaa yoosukka ga ɗookci fodii iñaa man na ho'. Laakka
koonaakaa kelohuk, meyoh ɗook-Kooh an: «Fu yërí en kowuroo ee mi
waarinndaa. Keeñnjoo soosin garaa.»

Níilaa ɓiYéesu
(Mëccëe 1: 1-17)

23 Ga waa Yéesu dal kimey ga fíkíi ɓuwaa, ya laakeera tíkíistaa le'
tidaaŋkaah-kaahay. Ɓuwaa abee an yërí en kowu Yoseef yaa enee kowu
Helíɗa.
24 Helí ennda kowu Mataat, Mataat kowu Léwí, Léwí kowu Melki, Melki
kowu Yanay, Yanay kowu Yoseef,
25 Yoseef kowu Matacas, Matacas kowu Amoos, Amoos kowu Nahum,
Nahum kowu Esli, Esli kowu Nagay,
26 Nagay kowu Maat, Maat kowu Matacas, Matacas kowu Simi', Simi'
kowu Yooseek, Yooseek kowu Yoodaa,
27 Yoodaa kowu Yohanan, Yohanan kowu Resa, Resa kowu Sorobabeel,
Sorobabeel kowu Salceel, Salceel kowu Nérí,
28 Nérí kowu Melki, Melki kowu Adi, Adi kowu Kosam, Kosam kowu
Elmadam, Elmadam kowu Ee',
29 Ee' kowu Yéesu, Yéesu kowu Eliyesee', Eliyesee' kowu Yoorim, Yoorim
kowu Mataat, Mataat kowu Léwí,
30 Léwí kowu Simewoŋ, Simewoŋ kowu Yúdaa, Yúdaa kowu Yoseef,
Yoseef kowu Yonam, Yonam kowu Elíyakím,
31 Elíyakím kowu Meleyaa, Meleyaa kowu Menna, Menna kowu Matata,
Matata kowu Natan, Natan kowu Dëwít,
32 Dëwít kowu Yesee, Yesee kowu Yobet, Yobet kowu Boas, Boas kowu
Sala, Sala kowu Naason,
33 Naason kowu Amínadap, Amínadap kowu Atmin, Atmin kowu Arni,
Arni kowu Esarom, Esarom kowu Peres, Peres kowu Yúdaa,
34 Yúdaa kowu Yakoop, Yakoop kowu Ísaak, Ísaak kowu Abaraham,
Abaraham kowu Tera, Tera kowu Nakoo',
35 Nakoo' kowu Sérúk, Sérúk kowu Rewu, Rewu kowu Pelek, Pelek kowu
Ebee', Ebee' kowu Sala,
36 Sala kowu Kaynam, Kaynam kowu Arapaksat, Arapaksat kowu Seem,
Seem kowu Nowee, Nowee kowu Lamek,
37 Lamek kowu Metusela, Metusela kowu Henok, Henok kowu Yaret,
Yaret kowu Mahalaleel, Mahalaleel kowu Kaynam,
38 Kaynam kowu Enos, Enos kowu Set, Set kowu Aadama, Aadama kowu
Kooh.

4

Seytaani fí'ta Yéesu
(Mëccëe 4: 1-11; Marka 1: 12-13)

1 Ga waa Yéesu líiffa na Helaa yisela'í'yaa, ya meyohha húlúwaa Yúrdeŋ.
Helaa yisela'í'yaa wooccari, ɓayyari ga ɗekat, ëgí'-dúndaŋ.
2 Daama ya ennda da bes cidaaŋkaah-nikiis, caa wëe'taa ga an cii,
Seytaani yaa fí'ti. Ya ñammbii dara ga ɗuuy bescaama. Ga waa bescaama
paaffa, kiyaaɓ ammbari.
3 Waa ennda ɗa, Seytaani wo''ari an:

- En lak fu en Kowukii Koohaa, nakaa atohii wii wa súpítuk mbúurú, fu ñam.
4 Yéesu loffari an:
- Këyítfaa wo' an: «Ɓo' pesohanndii na mbúurú doŋ.»
5 Seytaani ɓayyari ga ɗekat wikërí' ɗook, ya teeɓpari ga saasi dëkcii ga
ëldúnaɗa tóoh.
6 Lëehí'ta ya wo''ari an:
- Mi hayyaa ki'on kinguuruk ga ɗook dëkciima tóoh na kilaak ndamaa
nguuraagaca: mi eruunun iñaama tóoh ee mi míninwa ki'e' ɓaa neɓpoo.
7 Kon fu, binaa fu yí' ga fíkíiroonaa, iñaama tóoh fu hayyi kilaak.
8 Yéesu loffari an:
- Këyítfaa wo' an: «Fu yí'ɗan Ha'mudii, Koohyiigaraa, ee fu jaamukan-
ndi ya doŋ.»
9 Lëehí'ta Seytaani ɓayyari Yéerúsaleem, yíppari ga ɗook Kaanfaa Kooh,
ya wo''ari an:
- En lak fu en Kowukii Koohaa yípukaa kakay;
10 ndaga Këyítfaa wo' an:
«Kooh hayyaa kinaki' malaakacaagari, ɓa sommbaa.»
11 Ee ɓan: «Malaakacaa teeŋngaa ga yahcaagaɓa, doonaa kotfu
këftukoo ga atoh.»
12 Yéesu loffari an:
- Këyítfaa wo' an: «Kaa jéematuk Ha'mudii, Koohyiigaraa.»
13 Ga waa Seytaani lëehí'ta kifí' Yéesu ga ɓakaa en ɓéeɓ, ya úsaayya
Yéesu, ya yaa sek bes wiliis.

Yéesu ɓoyukka Gëlílée
(Mëccë 4: 12-17; Marka 1: 14-15)

14 Yéesu líiffa na Helaa yisela'í'yaa, ɓoyukka Gëlílée. Teekaagari síwwa
ga gohaama tóohwa.
15 Ya yaa jëgíroh ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa daamaɗa ee ɓuwaa ɓéeɓ
ɓaa kañnji.

Yéesu kaalussa ga jaangu-yaawúu' ga Nasareet
(Mëccë 13: 53-58; Marka 6: 1-6)

16 Yéesu ka'ta Nasareet, teeraa ya yakohɗa. Ga besaa Sabat, ya aassa
jaangu-yaawúuraa fodaa daa ya meereeka kitumɗa. Ya kolukka kijaŋ
Këyítfaa Kooh.
17 Ya erussa Këyítfaa sëldíiga Ísayíi. Ya lëríssafa, ya le''a bi ga ɗekataa
bídu an:
18 «Helii meyoh ga Ha'mudiiɗa, wii ga ɗookkoo
ndaga ya tanukinndoo kihaydoh Hewhewii winéwí'wii ga ɓuwii laakooɗa.
Ya wosinndoo kiyéegal ɓuwii abuɗa an ɓa hay kirëc
na kiwo' ɓuwii hascii búumɗa an ɓa hay kihotis,
ɓuwii en na kitogisohuɗa an ɓa hay kilaak hafɓa;
19 Ya nakinndoo kiyéegaloh kíiskii Ha'mudii
yah kiteewoh an ɓuwaa neɓlohinndi.»
20 Lëehí'ta Yéesu ponnda Këyítfaa, ya íkkafa ɓaa ɗaakifaɗa, ya yuŋnga.
Ɓuwaa enee ga jaangaaɗa ɓéeɓɓa yípussari hascaa.
21 Daama, ya yaa wo'ɓa an:
- Wati, wo'eenii ga Këyítfii ɗú han kikelohɗa laakohin ga dii wa wo'ɗa.
22 Ɓaa en ɓéeɓ yaa wo' iñaa morin ga Yéesu, ee ɓa jaahli''a ga wo'eencaa
cinéwí'caa ya meydoh ga kúuwkaagariɗa. Ɓa ɓaa wo' an:
- Ɓii enndii kowu Yoseefe?
23 Yéesu wo''aɓa an:

- Wóorinndoo an ɗú hayyoo kicah an: «Payohii, wëkíraa haffu!» Ɓú hayyoo kiwo' ɓan an: «Ɓí yéegin iñcaa fu tum ga Kafarnawomɗa tóohca; tumaa caa manɗa dii ga dëkii fu meyohɗa.»
24 Lëehí'ta, ya ɓaatta ga an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; laakkii sëldíiga-Kooh yaa te'u ga dëkaa ya meyohɗa.
25 Ee mi yii wo'issúu ɓan kayoh-kayohɗa: níindískat iñaa laakee waama ga jamaanaa sëldíiga Ili, lak Kooh enin karaŋ iñaa le'in tíkíis taahay na caban ee a' wiyaak laakka ga kúlkaa tóoh, mi wo''úuka laakka waama ga kúlkaa Isarayeel ɓeti ɓiyewin ɓaa yaalcaagaɓa kaanin;
26 wayee Kooh ebillii Ili ga yíinoo gaɓa, ya dímalɓa. Ya nammbari ki'ebil ga yíinoo yaa enndii yaawúu' ee dëk teeraa Sareptaa ga gohaa Sídoŋɗa.
27 Ga Isarayeel ɓan, ga jamaanaa sëldíiga Ilisee, laakeera gaana ɓiyewin, wayee yíinoo gaɓa wëkɗuséerii, enndii Naamaan yaama dëk Síríiɗanaa. Ya enndii yaawúu'.
28 Ɓuwaa enee ga ɗuuy jaangaaɗa ɓéeɓɓa, daa ɓa kelohee wo'eencaama, keeñcaagaɓa tammba lool.
29 Ɓa kolukka, ɓa meydohhari teeraa, ɓa jíitallari bi ga ɗook jaŋjagaa, ga daa teeraa Nasareet yípohseeɗa, doo ɓa ye''i ga írkísaa, ya keen kakay.
30 Wayee Yéesu koo'ta ga leelooɓa, ya yaa paaf.

Yéesu wëkí'ta ɓaa laak raɓ
(Marka 1: 21-28)

31 Yéesu ka'ta teeraa Kafarnawom ga gohaa Gëlílée. Ga bes Sabat ya yaa jëgí' ɓuwaa.
32 Ɓuwaa waaru'seera lool ga jëgírohaagari ndaga ya yërëméerii wo'eenci.
33 Ga ɗuuy jaangu-yaawúuraa, laakeera ɓaa raɓ yisóotí' am enee daama, ya yaa les koonaa kiyaak an:
34 - Éey! Yéesu-Nasareet, fu naríi ya? Kiɗúmí'tíiërí haydohhane? Mi ínohin ɓii fu enɗa: fu yërí en ɓii yisela'í'yii meyoh ga Koohɗa.
35 Yéesu gëtta rawaa, wo''ari an:
- Ɓekoha, fu meyoh ga ɓii.
Daama, rawaa ɓúukka ɓaa kakay, ga leeloo ɓuwaa ɓéeɓɓa, ya meyca gari ee tummbiiri dara iñaa meskin.
36 Ɓuwaa ɓéeɓɓa jaahli'ussa, ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an: «Cii wo'een ca yee? Ɓii laakin dooli kinak raɓcii ɓa meyoh ga ɓuwaa ee na wo'een wíinoo rek ɓa mey.»
37 Fodaama teekaa Yéesu waa síw ga gohaama tóohwa.

Yéesu wëkí'ta payam Simoŋ na ɓiɓo' ɓiliis
(Mëccëe 8: 14-17; Marka 1: 29-34)

38 Yéesu kolkohha jaangu-yaawúuraa, ya ka'ta kaan Simoŋ. Lak payam Simoŋ yiɓeti ɗúukoolin bi faanfaa tamin jír. Ɓa kíimmba Yéesu ya dímalɓa ga.
39 Ya híilla ga ɗookci, ya gëtta tamohlaataa faanfaa; tamohlaataa meyca, ga saasi ya kolukka, ya aawwaɓa kitoputu'.
40 Ga waa nohaa aassa, ɓaa laakin ɗúukoolí' ɓéeɓ ee ga daa ya mín kiman tóoh, haydohhari ga Yéesu. Ya tíkka yahcaagari ga ɗook yaa en ɓéeɓ gaɓa, ee ya wëkí'taɓa.
41 Raɓcaa ɓan ɓaa meyoh ga ɗúukoolí' ɓiyewin na tifiip an:
- Fu yërí en Kowukii Kooh.

Wayee yaa gëtɓa, ya hoonohhaɓa kiwo' iñaa aaw gari, ndaga lak ɓa ínoheera an yërí en Kiristaanii.

Yéesu yaa jangat ga kúlkaa Yúudée
(Marka 1: 35-39)

42 Kooh yaa wíis, Yéesu yaa mey teeraa Kafarnawom yaa yah ga daa wéetin. Mbooloomaa waa raassi. Waa ɓa le''a bi gari, ɓa waa'tari kitëhdoh doo ya tagohoo naɓa.
43 Wayee Yéesu wo''aɓa an:
- Mi jomin kiyéegaloh ɓan ga teerucii cíinoo Hewhewii winéwí'wii Nguurii Kooh, ndaga iñaama yërí tah Kooh wossaroo ga ëldúna.
44 Fodaama, Yéesu ennda ga kiyéegaloh Hewhewaa winéwí'waa ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa en ga kúlkaa Yúudéeɗa.

5

Yéesu ɓayya tëelíbéecaa ya ɗeɓ kitanukɗa.
(Mëccëe 4: 18-22; Marka 1: 16-20)

1 Laakka bes lak Yéesu yaa ga seereenaa giiyaa Senesareet, mbooloomaa wíillari bi wa waa ñaak ga ɗookci ndaga kisúkúruk wo'eenaa Kooh.
2 Ya hotta ga seereenaa giiyaa gaal-looci kanak; laakka mbaalohcaa yoosukoh gaca, ɓa ɓaa tís mbaalcaagaɓa.
3 Ya aassa ga gaal-loocaa wíinoowaa en wuu Simoŋɗa; Yéesu wo''ari kiɓay gaal-loocaa wa úsaay seereenaa giiyaa jutuut. Yéesu yuŋnga ga loocaa ya yaa jëgí' mbooloomaa.
4 Ga waa ya lëehí'ta kijëgíroh, ya wo''a Simoŋ an:
- Ɓayaa loocii bi ga ɗekataa músúmaa huutin, ɗú wees mbaalii, ɗú aaw kimbaal.
5 Simoŋ taassari an:
- Kiyaakii, ɗí lëgëyin wekii ɓéeɓwa ee ɗí ammbii dara, wayee ga wo'eenfu mi haywa kiwees.
6 Ɓa weessa mbaalaa, ɓa ammba jën ciyewin bi mbaalaa waa ɗa'.
7 Waa ennda ɗa, ɓa ɓaa kalay ɓuwaa taam naɓa ee ɓa enee ga loocaa wíinoowaaɗa, ɓa hayɓa kidímal. Ɓaama hayussa, ɓa líifí'ta loocicaa kanakcaa na jën bi ca caa waa' kinuu'.
8 Daa Simoŋ-Pee'* hotee iñaama, ya yí''a ga fíkíi Yéesu, ya wo''a an:
- Ha'mudii, meyaa garoo ndaga mi iñii ha'-baakaa'.
9 Simoŋ wo'ee fodaama ndaga ya na ɓuwaa taabee nariɗa jaahli'seera lool ga jëncaa ciyewincaa ɓa amɗa.
10 Bi ga Saak na Saŋ, towutaa Sebedee boku na Simoŋ lëgëyaaɗa jaahli'seera ga ɓan. Wayee Yéesu wo''a Simoŋ an:
- Kaa niik dara. Kimma, ɓiɓo' ɓërí fu mbaalan.
11 Waa ennda ɗa, ɓa soofdohha gaal-loocicaagaɓa tewisaa, ɓa foñnja tóoh, ɓa ɓaa taabuk Yéesu.

Yéesu wëkí'ta ɓaa gaana'in
(Mëccëe 8: 1-4; Marka 1: 40-45)

12 Laakka bes lak Yéesu yaa ga teeru wíinoo ga gohaa Gëlílée, ɓaa gaana'in bi faanfaa gomin hayya. Daa ya hotee Yéesu, ya lí'ukka ga fíkíici, ya kíimmbari an:
- Kiyaakii, fu waa'kanaa fu mínindoo kiwëkí'.
13 Yéesu lëríssa yahaagari, le''a ga ɓaa, wo''ari an:

---

* **5:8 5: 8** Simoŋ, yaa Yéesu teekan Pee'ɗa. Teekaa Pee' hayan ga Lúkkaa 6: 14

- Mi waarinka, waka.
Ga saasi ɗúukool-gaanaa nísukka ga ɓaa.
14 Lëehí'ta Yéesu hoonohhari kiwo' ɓo' iñaa aaw gari. Ee ya wo''ari an:
- Kara, fu teewukohnee ga sarahohaa, fu tum sarah ga kisetkiigaraa fodaa daa Móyíis nakohkaɗa, en ɗanaa, iñaama hay kiteeɓ ɓéeɓ an fu setin.
15 Wayee iñaama kokohhii bi teekaa Yéesu waa wëñ kisíw. Ɓiɓo' ɓiyewin ɓaa nëgírukoh ga yahaaci, kisúkúruk wo'eencaagari ee ya wëkí'ɓa ga ɗúukoolcaagaɓa.
16 Ee Yéesu ka'ta daa wéetinaa, ya kíimi Kooh da.

Yéesu wëkí'ta ɓaa lafañin
(Mëccëe 9: 1-8; Marka 2: 1-12)

17 Laakka bes, Yéesu enee na kijëgíroh. Ɓi Fërísiyeeŋ na ɓijëgíroh-waas ee meyohu dëk-kawcaa ga gohaa Gëlílée, na ga gohaa Yúudée na teeraa Yéerúsaleem ensee daama, yuguunun ga yahaaci. Doolaa Kooh, Ha'mudii, taabee na Yéesuɗa, waa onndi kiwëkí' ɗúukoolí'caa.
18 Ɓiɓo' le''a, haydohu ga ɗook gatan ɓaa lafañin, ee ɓa ɓaa heelli ki'ek ga ɗuuy kaanfaa bi Yéesu hotti.
19 Wayee ɓa hottii ga daa ɓa paafdohanndi ndaga mbooloomaa wiyewin-waa. Ɓa lappa nari ga ɗook túuyaa, ɓa heella gúl ga cakaraa†, ɓa yóoskí'tari na gatanaagari ga leeloo ɓuwaa ga fíkíi Yéesu.
20 Daa Yéesu hotee ngëmaagaɓa waama, ya wo''a lafañaa an:
- Yaal, baakaa'cumgaraa bayaluununndaa.
21 Jëgíroh-waascaa na Fërísiyeeŋcaa ɓaa halaat ga ɗuuyɓa, ɓaa wo' an: «Ɓii yii ya ɓa, ya ɓasi Kooh? Ɓii mín kibaal baakaa' ɓa, enndii Koohaa?»
22 Wayee Yéesu ínohha halaatcaagaɓa, wo''aɓa an:
- Iñii tah ya ɗú laak halaatcuma ga helciigarúu?
23 Kon iñii yiida wëñ kiyooɓ kiwo' lafañii: kiwo''i «Baakaa'cumgaraa bayaluununndaanoo», kiwo' an: «Koluka, fu tíin»?
24 Wayee bi ɗú ínoh an ga ëldúna, Kowukii ɓii onuunun kibayal baakaaraa -- ya wo''a lafañaa an: -- Mi wo''aaka, kolka, ɓewaa gataniigaraa fu yee kaanfu!
25 Ga saasi lafañaa kolukka ga fíkíi ɓuwaa ɓéeɓɓa, ɓeɓpa gatanaa ya faankoheeɗa, yaa ndam Kooh, ya yaa yah kaanci.
26 Ɓéeɓ ɓuwaa waaru'ussa, ɓaa ndam Kooh, ɓa jaahli''a bi ɓaa wo' an: «Ɗí hotin wati iñaa mosoo kilaak ga fen.»

Yéesu ɓayya Léwí
(Mëccëe 9: 9-13; Marka 2: 13-17)

27 Lëehí'ta, Yéesu meyca, ya hotta juuti, yaa teeku Léwí, yugin ga ɗekataa fayohsi juutiɗa. Ya wo''ari an:
- Taabukaaroo!
28 Léwí íissa tóoh, kolukka yaa taabukki.
29 Léwí tíkɗee Yéesu ñamah cijófí' ga kaanci. Juuti ɓiyewin na ɓiɓo' ɓiliis bokussa naɓa kanu.
30 Fërísiyeeŋcaa na jëgíroh-waascaa fa' naɓaɗa ɓaa ña'sukoh, ɓa wo''a tëelíbéecaa Yéesu an:
- Iñii tah ya ɗú bok kiñam na ki'an na juuticii na ɓuwii júwussiiɗa?
31 Yéesu kelohhaɓa, loffaɓa an:
- Ɓuwaa dara gaa naɓa laakussii sooli ga payoh, wayee ɓuwaa ɗúukoolin ɓërí laak sooli ga.

---

† **5:19 5: 19** Cakaraa túuycaa ɓu-Paleestíin hëwrohsee na kakay-ban, ee ɓo' mín kiyuŋ ga ɗookgaa.

32 Mi hayyii ga ëldúna kiƀay ƀuwii júwinɗa wayee mi hay kiƀay ha'-baakaa'cii doo ƀa súpít kipeskiigaƀa.

Yéesu wo''a ga ooreenaa
(Mëccë 9: 14-17; Marka 2: 18-22)

33 Ɓiƀo' wo'ussa Yéesu an:
- Tëelíbéecii Saŋ na ƀii Fërísiyeeŋcii oo'si leekleek ee ƀa kíimi Kooh, wayee ƀiigaraa ñami hen, ƀa ani.
34 Yéesu loffaƀa an:
- Ɓú mínin ki'oo'lukoh ƀedohcii ha'-kílookkii lakanaa ha'-kílookkii yii naƀane?
35 Wayee bes hay kihay, ha'-kílookkaa hay kiƀewohu ga díkaantiƀa, bescaama nak ƀa hay ki'oo'.
36 Yéesu liiwukkaƀa ƀan:
- Ken ɗaroo píis ga kúltí fi'as, daafwa ga líil-kúltí. Fu tumkanaa, fu hay kiɗa' kúltífaa fi'asfaa ee píisaa wi'aswaa nísohu gafaɗa taabohanndii na líil-kúltífaa.
37 Fodaama, ken tumoo biiñ wi'as, waa dal kilúun, ga mbúus-oncaa maañin. Fu tumkanaa, biiñaa pook mbúus-oncaa: biiñaa aamuk, ee mbúuscaa yasukoh.
38 Kon biiñ wi'as jom kitumu ga mbúus-on ci'as!
39 Ee ken waaroo ki'an biiñ wi'as binaa ya meyoh ki'an ga wimëeñí'waanaa; ndaga ya wo'i an wimëeñí'waa wërí wëñ kineƀ.

6

Yéesu yërí laak bes Sabat
(Mëccë 12: 1-8; Marka 2: 23-28)

1 Laakka bes Sabat, Yéesu koorohee ga ɗuuy yoonaa lúudin. Tëelíbéecaagari ƀaa weel ga boŋcaa✡, ƀaa ƀoliñ towutaa ga yahcaagaƀa, ƀaa ñam.
2 Laakka Fërísiyeeŋcaa wo'uƀa an:
- Iñii tah ya ɗú tum iñii Waasii kokohin kitum ga bes Sabat?
3 Yéesu loffaƀa an:
- Hanaa ɗú jaŋngii iñaa Dëwít tumee ga waa ya yaaƀ, ya na ƀuwaa taabee nariɗa?
4 Ya aassa ga taalaa Kooh, ya ƀeƀpa ga mbúurúcaa meydohɗusee Koohɗa, ya ñammba ga, ya e'ta ƀuwaa taamsee nariɗa ga. Ee mbúurúcaama sarahohcaa doŋ onuca kiñam✡.
5 Lëehí'ta Yéesu wo'issaƀa an:
- Kowukii ƀiiërí laak bes Sabat.

Yéesu wëkí'ta ƀaa yahaa ɗooykin
(Mëccë 12: 9-14; Marka 3: 1-6)

6 Laakissa bes Sabat, Yéesu ka'ta jaangu-yaawúuraa, ya yaa jëgíroh. Laakka daama ƀo', yaa yahaa ñaabaa ɗooykin.
7 Jëgíroh-waascaa na Fërísiyeeŋcaa ƀaa malak ga Yéesu, ati ƀa hayyi kihot ya wëkí' ƀo' ga bes Sabat, doonaa ƀa laak iñaa ƀa yabohanndi.
8 Wayee Yéesu ínohha halaatcaagaƀa, ya wo''a ƀaa yahaa ɗooykinɗa an:
- Kolka, fu tuuk dii ga fíkíi ƀéeƀ!
Ɓaa kolukka, tuukka.
9 Lëehí'ta, Yéesu wo''a ƀuwaa an:
- Mi meekissúu ati ga bes Sabat Waas onoh kitum iñaa jofin wala iñaa moroo, kisom kumuun ƀo' wala kilaŋ kumuun?

✡ **6:1 6: 1** Malkat Dëteronom 23: 25. ✡ **6:4 6: 4** Malkat Léwítík 24: 9.

10 Ya malakka ɓéeɓ ɓuwaa wíilliɗa, ya wo''a ha'-yahaa an:
- Lërísaa yahiigaraa!
Ɓaa lëríssa, yahaa dalla kiwak, mannda ga daa wa eneeɗa.
11 Wayee ɓuwaa ɓíinoo ensee daɗa líifussa muut na tam-keeñ, ɓa ɓaa malak ga díkaantiɓa iñaa ɓa tuman Yéesu.

Yéesu tanukka ɓo' ɓidaaŋkaah na ɓanak ga tëelíbéecaagari
(Mëccëe 10: 1-4; Marka 3: 13-19)

12 Ga bescaama, Yéesu ka'ta janjaŋcaa kikíim Kooh, ya tessa wekaa ɓéeɓwa kikíim Kooh.
13 Ga waa Kooh wíissa, ya ɓayya tëelíbéecaagari, ya tanukka ga ɓo' ɓidaaŋkaah na ɓanak, ya teekkaɓa ɓi'apotaa':
14 Simoŋ (yaa ya teek Pee'ɗa) na këmëeŋkíci Andari, Saak na Saŋ, Filiip na Bartulëmíi,
15 Mëccëe na Toomaa, Saak kowu Alfee na Simoŋ selootaa*,
16 Yúdaa kowu Saak na Yúdaa Iskariyot, yaa onan Yéesu bíiŋɗa.

Yéesu yaa jëgí' mbooloomaa ee yaa wëkí' ɗúukoolí'caa
(Mëccëe 4: 23-25)

17 Yéesu yoosukka janjagaa na apotaa'caagari bi ga ndëneeraa, ga daa ɓo' ɓiyewin ga tëelíbéecaagari enoheeɗa. Laakeera daama ɓan mbooloo wiyaak waa meyohee kúlkaa Yúudée na teeraa Yéerúsaleem, na gohcaa ɓopukoh na giiyaaɗa: Tíi' na Sídoŋ.
18 Ɓa hayeeri kisúkúruk, ee ya wëkí'ɓa ga ɗúukoolcaagaɓa. Ɓuwaa raɓ amɗa wëkɗussa.
19 Ɓaa en ɓéeɓ yaa heel kile' gari, ndaga dooli meyohi gari, wa wëkɗiɓa ɓéeɓɓa.

Yéesu wo''a ga ɓuwaa en ga mesiklaat na ɓuwaa en ga neɓlaatɗa
(Mëccëe 5: 1-12)

20 Lëehí'ta Yéesu malakka tëelíbéecaagari, ya wo''a an:
- Ɓú yewinin múu', ɗú nduulcii ndaga Nguuraa Kooh wuurúu.
21 Ɓú yewinin múu', ɗú ɓii ɗú yaaɓ watiɗa ndaga ɗú hay kikap.
Ɓú yewinin múu', ɗú ɓii ɗú koduk watiɗa ndaga ɗú hay kiyen.
22 Ɓú yewinin múu' moos, binaa Kowukii ɓii tah bi ɓuwii sagussúu, ɓa kaallúu ga ɗuuyɓa ɓa ɓassúu, ɓa taasuk teekcaagarúu.
23 Iñaama laakaa, laa neɓlukat, ɗú koltuki, ɗú hami ndaga neehal wiyaak waa sekkúu ga ɗook-Kooh. Ɓicaasamɓa sodalsee sëldíiga-Koohcaa fodaama.
24 Wayee nak, massa ɗú, ha'-alalcii ndaga ɗú laasin ɓakkúu.
25 Massa ɗú ɓii ɗú kapin watiɗa ndaga ɗú hay kiyaaɓ.
Massa ɗú ɓii ɗú yen watiɗa, ndaga ɗú hay ki'en ga coonu ee ɗú hay kikoduk.
26 Massa way, binaa ɓuwii wo' garúu iñaa jofinaa, ndaga ɓicaasamɓa tumsee fodaama na ɓuwaa tíkee hafɓa ɓisëldíiga-Koohɗa ee lak sabohɗa.

Yéesu nakoh kiwaa' ɓaa saŋngaa
(Mëccëe 5: 38-48; 7: 12a)

27 Yéesu tíkka ga an:
- Wayee ɗú ɓii ɗú súkúrukkooɗa, mi wo''úu an: waarat ɓuwii heñohsirúuɗa, tumɗat ɓuwii saŋngúuɗa iñaa jofin.
28 Kíimat Kooh ya barkeel ɓuwii cojirúuɗa ee kíimɗat ɓuwii sodalirúuɗa.

---

* **6:15 6: 15** Simoŋ yaama bokee ga ɓuwaa waa'see kilaak hafɓaɗa.

29 Binaa ɓo' feekkaa ga ŋaamaa, eraari wíinoowaa ɓan. Binaa ɓo' te' sabadooraagaraanaa, kaa sagi'ti túrkaa ɓan.
30 Ɓaa kíimmbaa yen ɓéeɓ, laa onaari; ee ɓaa te' iñaa en yuufunaa, kaa te'siswa.
31 Fodaa daa ɗú waa' ɓimooroommbúu tumi'túuɗa, laa tumɗatɓa iñaa manɗa.
32 Binaa en lak ɗú waa' ɓuwii waa'túuɗa rekaa, ndamii wiida wërí ɗú laakan ga iñaama? Bi ga ɓuwii júwussiiɗa sah waa'sin ɓuwaa waa'ɓaɗa.
33 Ee binaa en lak ɓuwii tumɗirúu yijófí'ɗa ɓërí rek ɗú íki' iñaa jofinaa, ndamii wiida wërí ɗú laakan ga iñaama? Bi ga ɓuwii júwussiiɗa sah tumsinka.
34 Ee binaa en lak ɓuwaa ɗú yaakaa' an ɓa hayyúu kifayɗa ɓërí rek ɗú wútíranaa, ndamii wiida wërí ɗú laakan ga iñaama? Bi ga ɓuwii júwussiiɗa sah wútí'sin ɓuwaa man naɓaɗa, lëehíraa ɓa laas iñaa hín na iñaa ɓa wútírohɗa.
35 Kon waarat ɓuwii saŋngúuɗa, tumɗatɓa yijófí', erohat ee kaa séentukat dara ga, en ɗanaa neehalaagarúu hay kiyak ee ɗú yah towutii Kooh yii ga ɗookaa-ɗookɗa, ndaga Kooh jofin ga ɓuwii tookkiiri kigërëm ga iñcaa ya tumi'ɓaɗa.
36 Líifat na yërmaandi fodii dii Paammbúu Kooh líif na yërmaandiɗa.

Yéesu wo''a an ken hanat ki'atti' mooroomci
(Mëccëe 7: 1-5)

37 Yéesu tíkka ga an:
- Kaa atti'at ken, en ɗanaa Kooh atti'oorúu. Kaa tamat ken, en ɗanaa Kooh tamoorúu. Bayalat ɓimooroommbúu en ɗanaa Kooh hayyúu kibayal.
38 Onohat en ɗanaa Kooh hayyúu ki'on: ɗú hay kinatɗu yen, ɗú go'ɗu yewin, yëngëlu bi ɗeguk, líif bi aamuki, ndaga nataa ɗú natoh ɓuwiiɗa wërí ɗú natohohsan.
39 Lëehí'ta, Yéesu liiwukkaɓa anee ɓan:
- Búumí' mín kinook búumí' mooroomcine? Baanaa ɓéeɓɓa ɓa ɓanak, ɓa keenanndii ga noge?
40 Tëelíbée mínoo kipaaf ɓaa jëgí'tiɗa, wayee tëelíbéenaa mat ga jagaagarinaa hay kile' ga jëgírohaagari.
41 Iñii tah ya fu malaki ɓolaa en ga kuhaskaa mooroomfu, ee fu mínoo sah kimalaksukoh dúuñii en ga kuhaskiigaraaɗa?
42 Fu yii fu hottii dúuñii en ga kuhaskiigaraaɗa, fu mínan na kiwo' mooroomfu an: «Fiilii, íisa mi nísí'taa ɓolii en ga kuhaskiigaraa»? Fu yii fu jófjófɗuki ga fíkíi ɓuwiiɗa, ɗewaa kinís dúuñii en ga kuhaskiigaraaɗa, en ɗanaa fu hay kihot dijófí' bi fu mín kinís ɓolaa en ga kuhaskaa mooroomfuɗa.

Yéesu jëgírohha ga kedik na towutaa ka límɗa
(Mëccëe 7: 16-20; 12: 33-35)

43 Yéesu tíkka ga an:
- Kedik kijófí' límoo kowukaa moroo ee kedikkaa ɗúukoolin límoo kowukaa morin.
44 Kedikkaa en ɓéeɓ ínohohsan ga towutaa ya laakɗa: ken ɓeenoo towu een ga ka'ka' ee ken ɓeenoo towu reseŋ ga pëegíi-ñaawaaɓ.
45 Ɓo' yijófí' tumi iñaa jofin, ndaga iñaama rek yërí ya ɗaak ga keeñaagari. Ɓo' yibóní' tumi iñaa bonin ndaga iñaama rek yërí ya ɗaak ga keeñaagari. Ee ɓo', iñaa ya meydohi ga kúuwciɗa, wërí líif ga keeñci.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo kaancaa kanakcaaɗa
(Mëccëe 7: 24-27)

46 Yéesu tíkka ga an:
- Ɗú ɓayohhoo ya «*Ha'mudii, Ha'mudii» ee iñii mi nakirúuɗa ɗú tumoori?
47 Ɓaa hay garoo ɓéeɓ ee ya súkúruki wo'eenciigoo ee ya taabukica ga tumeenaagari, mi hayyúu kiwo' ɓaa ya mëdírohu nariɗa:
48 Ɓaa yaama mëdírohu na ɓaa enee na kitawah kaan; ya acca bi huutta, ya daɓpa atoh, ya yíppa kaanfaa ga ɗookgaa. Toɓ wiyewin keennda bi ɓaalaa líiffa, wambalaa tapukka ga kaanfaa ee mínndiifa kiɓúuk ndaga tawahaa kaanfaa yëgíseera.
49 Wayee ɓaa keloh ee taabukkii wo'eenciigoo ga tumeenaagari, ɓaa yaama mëdírohu na ɓaa tawah kaan, yíppafa ga ɗook kakay ee accii dara. Waa wambalaa tapukka ga kaanfaa faama, ga saasi, fa ɓú'ta ee kaanfaa ɓéeɓ yasukohha.

7

Yéesu wëkí'ta súrgaa soldaaraa yiyaakyaa
(Mëccëe 8: 5-13)

1 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' iñcaa ya waaree ɓuwaa kelohɗa, ya ka'ta teeraa Kafarnawom.
2 Daama laakeera soldaaraa yiyaakyaa kuliyuki ga heñɗa. Ɓaa yaama laakeera súrga, yaa ya keeñukin, lakanaa súrgaa ɗúukoolin bi yaa yah kilëehɗuk.
3 Ga daa soldaaraama kelohee iñaa wo'u ga loo Yéesuɗa, ya wossa ga yaakcaa yaawúu'caa kikíimmbi ya hay kiwëkí' súrgaagari.
4 Ɓuwaa wosseeɗa hayussa ga Yéesu, ɓa tuukki'tari tek, ɓa wo''ari an:
- Ɓii wossíi garaaɗa, calin kidímal,
5 ndaga ya waarin ɓu-dëkiigaríi, ee yërí tawah jaangu-yaawúuraagaríi.
6 Waa ennda ɗa Yéesu yaa yah naɓa. Ga waa ɓa deeyca kaanfaa, soldaaraa yiyaakyaa wosissa ga fiiliimuncaagari, ɓa wo' Yéesu an:
- Kiyaakii, kaa sodal haffu, ndaga joobinndoo fu aas kaanndoo,
7 iñaama yërí tah bi mi wo' an joobinndoo mi hay na kihaffoo kihídohnee naraa. Wayee wo'aa wo'een wíinoo rek, súrgiigoo wak.
8 Ndaga mi ga kihaffoo, mi laakin ɓuwaa hanohhoo ɗook ee mi laakin soldaa'caa hanohussoo kakay. Binaa mi wo' yii an karanaa, ya ka'; mi wo' yíinoo an hayanaa, ya hay; ee binaa mi wo' súrgaagoo an tumaa iñii yiinaa, ya tummbi.
9 Daa Yéesu kelohee wo'eencaama, ya waaru''a ga soldaaraa yiyaakyaa. Ya mëeñsukka ga mbooloomaa taabukeeriɗa, ya wo''a ɓuwaa an:
- Mi wo''úu man, bi ga ɗuuy Isarayeel sah mi mossii kihot ɓaa laak ngëmaa hín na wii garoo.
10 Lëehí'ta ɓuwaa soldaaraa woseeɗa ɓoyukussa kaanfaa. Ɓa laakka súrgaa ɗúukooleeɗa wakin peleŋ.

Yéesu mílísi'ta kowukaa ɓaa yaalaa kaanin

11 Lëehí'ta Yéesu ka'ta teeraa wo'si Nayinɗa. Tëelíbéecaagari na ɓo' ɓiyewin taamsee nari.
12 Ga waa ɓa deeyca aasaaraa dëkaa, ya hotta ɓuwaa ɓaa yah ki'acnee faraaf. Ɓaa kaanɗa, enee kowu kíinoo ga eeci; ee eemunaa, yaalaa kaanin. Laakeera ɓo' ɓiyewin ga dëkaa, ɓaa taam na ɓetifaa ga waas acaa'caa.
13 Daa Yéesu Ha'mudii hotee eemunaa, ya laakka yërmaandi wiyaak gari, ya wo''ari an:
- Kaa koduk!

14 Lëehí'ta, Yéesu deeyca, le''a ga ñoyaa ɓuwaa abohɗa, ɓa tuukka. Yéesu wo''a an:
- Oomaa-fiilii, mi nakkaa, kolka!
15 Ɓaa kaaneeɗa kolukka, yuŋnga yaa aaw kiwo'. Yéesu íkkari eemunaa.
16 Ɓuwaa ɓéeɓɓa tíitussa ga iñaama ee ɓa ɓaa kañ Kooh, ɓa ɓaa wo' an:
- Sëldíiga-Kooh yiyaak hotukin ga ɗuuycuu, ee Kooh hayin kiɓaaɓ ɓu-kaanci.
17 Iñaa aaw ga Yéesu yaa ɓéestírukohu ga kúlkaa Yúudée ɓéeɓ na iñaa wíilwaɗa.

Saŋ-Bëtís wosohha ga Yéesu
(Mëccëe 11: 2-19)

18 Tëelíbéecaa Saŋ ɓéestírussari iñcaa Yéesu tumeeɗa tóohca. Ya ɓayya ɓanak gaɓa,
19 ya wossaɓa ga Yéesu, Ha'mudii, kimeekissi an: «Fu yërí en ɓaa jom kihayɗanoo ɗí sekan ɓo' yiliis?»
20 Ga waa ɓa ka'ta bi ga Yéesu, ɓa wo''ari an:
- Saŋ-Bëtís yërí wossíi garaa kimeekissaa ati fu yërí en ɓaa jom kihayɗa wala ɗí sekan ɓo' yiliis.
21 Ga wahtaama sii', Yéesu wëkí'ta ɓo' ɓiyewin ga ɗúukoolcaagaɓa, na ga iñaa mesikɓaɗa, ya kaalla raɓcaa ga ɓuwaa ee búumí' ɓiyewin, ya onndaɓa kihot.
22 Ya dalla ɓuwaa kitaas an:
- Karat ɗú ɓéestí'nee Saŋ iñcii ɗú hotɗa, na iñcii ɗú kelohɗa: búumí'cii ɓii hot, lafañcii ɓii tíin dijófí', gaanacii ɓii sétíru, ɗekcii ɓii keloh, faraafcii cii mílís, nduulcii ɓii yéegalu Hewhewii winéwí'wii.
23 Ɓaa mi tahhiiraa kisoof fenoo ga ngëmaagaraanaa, fu yewinin múu'!

Iñaa Yéesu wo' ga Saŋɗa

24 Ga waa ɓuwaa Saŋ woseeɗa karussa, Yéesu aawwa kiwo' mbooloomaa iñaa aaw ga Saŋ, an:
- Ɗú karee kimalaknee ya ga ëgí'-dúndagaa? Pëegíi-përúudúufaa en na ki'eguk ga uurisaane?
25 Enndiikanaa ɗú karee ya kimalaknee? Ɓo' yaa ekuk kúltí cimóríre?
En ki'enaa, ɓuwii ekuk kúltí cimórí' ee dëku ga iñaa newinɗa, ɓii ga kaancii buu'cii.
26 Kon ɗú karee kimalaknee ya daama? Sëldíiga-Koohe? Ee! Mi wo''úuka, ɓaama paafin sah sëldíiga-Kooh.
27 Saŋ yërí en ɓaa wo'u ga Këyítfaaɗa an: «Mi yii wos ɓo''oo, yaa ɗëwrukanndaa, kiwaayuki'taa waasum.»
28 Yéesu tíkka ga an:
- Mi wo''úuka, ga ɓuwii límukoh ga ɓetiɗa ɓéeɓɓa, laakkii ga yaa wëñ Saŋ kiyak, wayee ɓaa wëñ kijutuut ga Nguuraa Koohɗa yërí wëñ Saŋ kiyak.
29 Ɓéeɓ ɓuwaa súkúrukeeriɗa, bi ga juuticaa tookussa an Kooh júwin, ee Saŋ bëtísi''aɓa.
30 Wayee Fërísiyeeŋcaa na jëgíroh-waascaa sagussa Saŋ bëtísi'ɓa, fodaama ɓa teewohee an ɓa faali''ii iñaa Kooh waari'ɓaɗa.
31 Yéesu tíkka ga an:
- Kon ɓuwii jamaanii wati, mi mëdírohanɓa na ɓa? Ɓa man na ɓa?
32 Ɓa man na oomaacaa yugu ga paanaa dëkaa, ɓíinoo ɓaa wo' ɓimooroomɓa an: «Ɗí mbiiɓɗinndúu ee ɗú hammbii! Ɗí helemin ee ɗú kodukkii!»

33 Ndaga Saŋ-Bëtís hayin, ya ñamoo ee anoo fodii ɓuwii, ee ɗú wo' an:
«Ya laak raɓ».
34 Kowukii ɓii hayin, kii ñam, kii an, ee ɗú wo' an: «Malkat ɓii yii halaat
kiñam doŋ na ki'an biiñ ee ya fiiliimunoh na juuticii na tumoh-baakaa'cii.»
35 Wayee ɓéeɓ ɓuwii took kiñaañkii Koohɗa ínohuunun an ka júwin.

Yéesu bayalla ɓetifaa júɓpii ga kaan Simoŋ Fërísiyeegaa

36 Laakka Fërísiyeegaa ɓay Yéesu kiñamnee nari. Yéesu ka'ta kaanfaa
Fërísiyeegaa, ya yuŋnga kiñam.
37 Lak laakin ga teeraa ɓeti, yaa júɓpii. Daa ya yéegee an Yéesu yaa
ñam ga kaanfaa Fërísiyeegaa, ya haydohha kujúlúŋkaa líifin na la'koleñ,
jaa hëwrohu na atohaa wo'u albataa'*.
38 Ya tuukohha Yéesu fenoo, ga kotcaagari. Ya yaa koduk bi yaa tóoyí'
kotcaa Yéesu na mooncaagari. Lëehí'ta, ya yaa moos kotcaa na fenfaagari,
ya yaa fuunca, ee ya yaa leefca la'koleñ.
39 Daa Fërísiyeegaa ɓayee Yéesu kiñamɗa hotee iñaama, ya yaa wo'
ga helci an: «Bii yii enee sëldíiga-Koohaa, eneenaa ya hay ki'ínoh ɓii en
ɓetifii le' gariɗa ati ya ɓa: eneenaa ya hay ki'ínoh an ɓii yii ɓetifaa júɓpii.»
40 Yéesu taassa wo''a Fërísiyeegaa an:
- Simoŋ, laakin iñaa mi waa'taa kiwo'.
Simoŋ taassa an:
- Jëgírohii, wo'a!
41 Yéesu wo''a an:
- Enee ɓo' ɓanak, ɓaa laaki' ɓo' kobot: yíinoo ɓayɗeeri denariyon†
citéemée'-yëtúus, yíinooyaa cidaaŋkaah-yëtúus.
42 Ya múuñí'taɓa ɓéeɓɓa ɓanakɓaa ndaga lak ɓa mínéeríiri kifay. Kon
yiida wëñanndi kiwaa' ga ɓuwaa ɓanakɓaama?
43 Simoŋ taassa an:
- Mi fooŋ man yaa múuñɗu kobotfaa wëñ kiyakɗa, yërí.
Yéesu wo''ari an:
- Fu wo'in kayoh.
44 Lëehí'ta Yéesu mëeñsukka ga ɓetifaa, wo''a Simoŋ an:
- Fu hotin ɓetifii fiine? Ya tísɗinndoo kotciigoo na moonciigari, ya
moosɗinndooca na fenfiigari. Wayee fu, mi aasin kaanfu ee fu e'tiiroo
músú kitís kotciigoo.
45 Fu gatanukkiiroo fu fuunndoo, wayee iñaa mi aasee dii, ya íissii kifuun
kotciigoo.
46 Fu leeffii sah dúuleen wi'éeñí' ga hafiigoo, wayee ya, ya leefin la'koleñ
ga kotciigoo.
47 Ërí tah mi wo''aa man kiwaa'kii kiyaakkii en gariɗaërí teewoh an
baakaa'ciigari ciyewincii bayaluunun. Wayee ɓo', kiwaa'kaagari jutuutaa,
lakanaa bayalu jutuut.
48 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a ɓetifaa an:
- Baakaa'cumgaraa bayaluunun.
49 Ɓuwaa boksee nari kanuɗa ɓaa wo' ga helcaagaɓa an: «Bii yii ya ɓa,
bi ya bayalli sah baakaa'?»
50 Wayee Yéesu wo'issa ɓetifaa an:
- Ngëmumgaraa músalinndaa, karaa na jam.

---

* **7:37 7: 37** Malkat Mëccëe 26: 7. Albataa': iñaa heet atohaa pessi hen, hëwíru bi wa mín kitum la'koleñ. † **7:41 7: 41** *Denariyon* Iñaa heet kopa' ɓu-Room ee wa hín na fay lëgëy noh-noh ɓo' yíinoo.

8

Ɓeticaa taamsee na Yéesuɗa

1 Lëehí'ta, Yéesu yaa ka' ga dëk-teerucaa na dëk-kawcaa, yaa jangat
ee yaa yéegaloh Hewhewaa winéwí'waa Nguuraa Kooh. Tëelíbéecaagari
ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa taamsee nari,
2 na ɓiɓeti, ɓaa wëkɗusee ga raɓ na ɗúukool ciliis: enee Mërí ee ɓaysi
Mërí Makdalaa*, yaa raɓ ɓiyitnaɓanak meydohsee gariɗa;
3 Saan, ɓeti Húusas tuukkoh-alalaa ɓuu' Eroot; Súsaan na ɓeti ɓiyewin
ɓiliis ɓaa dímalsee Yéesu na tëelíbéecaagari ga iñaa ɓa laakɗa.

Liiwukaa wo' ga loo sokohaaɗa
(Mëccë 13: 1-9; Marka 4: 1-9)

4 Mbooloo wiyaak hídírukohha ee ga dëk-teeraa en ɓéeɓ ɓuwaa ɓaa
meyoh ga kihay ga Yéesu, ya wo''a liiwukii wii:
5 - Enee línoh, ya ka'ta kisoknee tesohtaagari. Ga daa ya en na
kisokɗa laakka tesohtaa keen ga ɗook waasaa, kotcaa togisohhata, selcaa
ñammbata.
6 Laakka tesohtaa keen ga ɗekataa yewinin atoh, ta taa paal, ta súɓpa
ndaga ta laakéeríi tooylaat.
7 Laakka tesoh tiliis taa keen ga ɗook yówée-lúp, ta paaldohha na
lúpcaa, lúpcaa onndata.
8 Ee laakka tesohtaa keen ga kakayfaa laakin dooli, ta paalla, ta yakka,
ta meydohha boŋ. Bogaa en ɓéeɓ towu titéemée'.
Waa ya lëehí'ta kiliiwuk fodaama, ya wo''a ga ɗook an:
- Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúruka!

Iñii tah Yéesu liiwuki ɓuwaa henɗa
(Mëccë 13: 10-17; Marka 4: 10-12)

9 Tëelíbéecaa Yéesu meekissari iñaa liiwukaama waa' kiwo'ɗa.
10 Ya taassaɓa an:
- Ɗú ɓërí e'see ki'ínoh kúmpacaa Nguuraa Kooh. Wayee ɓuwii tesɗa ɓa
kelohan ga liiwuk na liiwuk, doonaa «ɓa mín kimalak ee ɓa hotoo dara,
ɓa mín kikeloh ee ɓa ínohoo dara.»

Yéesu ɓéestí'ta iñaa liiwukaa waa' kiwo'ɗa.
(Mëccë 13: 18-23; Marka 4: 13-20)

11 Yéesu wo''aɓa an:
- Iñii yii yërí liiwukii waa' kiwo': pesohpaa përí en wo'eenaa Kooh.
12 Ɓuwii ɓíinoo madu na ɗookgaanaa waasaa tesohtaa keenohɗa. Ɓa
kelohin wo'eenii Kooh, wayee Seytaani hayinaa, nísiwa ga keeñcaagaɓa
doo ɓa gëmoo bi ɓa mín kimúc.
13 Ɓíinoo madu na ɗekataa yewinin atohɗa, ɓërí en ɓuwaa, binaa ɓa
keloh wo'eenaa Koohaa, ɓa safa' gawa kite', wayee ɓa íisoo wo'eenaa yíp
níil ga keeñcaagaɓa; ngëmaagaɓa maañoo, ee Seytaani jéematukiɓanaa,
ɓa tagohi nawa.
14 Tesohtaa keen ga yówée-lúpcaaɗa, teewoh ɓuwaa kelohsin wo'eenaa
Kooh, wayee halaat na alal na neɓlaat ëldúna abuɓa ga kipesɓa; iñcaama
on wo'eenaa Kooh bi ɓa mínoo kimat fodii pohoopaa ɓay bogaa lúudin.
15 Tesohtaa keen ga kakayfaa laakin dooliɗa, teewoh ɓuwaa keloh
wo'eenaa Kooh ee ɓa amwa na keeñ wijófí', wijúwí' ee ɓa yëgís ga bi
ɓa tumi fodaa pohoopaa ɓay boŋ wijófí'.

---

* **8:2 8: 2** Mërí yaa dëk teeraa Makdalaa. Yërí wo'u Mërí-Malleen.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo lampuɗa
(Marka 4: 21-25)

16 Yéesu wo''a an:
- Ken taaloo lampu, lí' kanu ga, wala tofwa ga fíldoo fayaaŋ, wayee fu líkanwa hen doonaa ɓuwaa aas túuyaaɗa, hot lee'laataa.
17 Iñaa ɗaakuk ɓéeɓ hay kihotuk ee iñaa apoh kúmpa ɓéeɓ hay ki'ínohu ee hay kimeydohu faŋ.
18 Malaksukohat book ga dum ɗú súkúrukiɗa, ndaga ɓaa laakin hay kiɓaatɗu; wayee ɓaa laakoo, iñaa ya fooŋ an ya laakinɗa sah hay kite'u gari.

Eew Yéesu na ɓikëmëeŋkí Yéesu
(Mëccë 12: 46-50; Marka 3: 31-35)

19 Eew Yéesu na ɓikëmëeŋkí Yéesu hayussari kimalaknee. Wayee ɓa mínndii kile' bi gari ndaga mbooloomaa.
20 Laakka ɓaa yéegal Yéesu an:
- Eefu na ɓikëmëeŋkífu ɓaa day, ga fooh, ɓa waa'taa kihot.
21 Wayee Yéesu taassaɓa ɓéeɓɓa an:
- Eewwoo na ɓikëmëeŋkíroo ɓërí en ɓuwaa súkúruki wo'eenii Kooh ee ɓa taabukiwa ga tumeencaagaɓa.

Yéesu tuuki'ta uuris wiyaak
(Mëccë 8: 23-27; Marka 4: 35-41)

22 Laakka bes Yéesu aassa na tëelíbéecaagari ga gaal-looci, ya wo''aɓa an:
- Ɗu paafat giiyii ɓakaa hanoh gaaɗa.
Ɓa ɓaa yah.
23 Yéesu neehha lak ɓa ɓaa yah ga ɗuuy giiyaa. Uuris wiyaak dalla kiyíp ga giiyaa, músúmaa maa soruk ga loocaa bi waa waa' kilíif ee tumuuntaagaɓa taa waa' ga ki'eem.
24 Ɓa deeyca ga Yéesu, ɓa yúunndari an:
- Jëgírohii, Jëgírohii, kikaankii kii hayyuu!
Yéesu yúudukka, gëtta uurisaa na dúuscaa, ca seemmba, ɗekataa ennda cel.
25 Lëehí'ta Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Ngëmumgarúu naroo ɗa wada?
Wayee ɓa tíitta, ɓa waaru''a lool, ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:
- Moo, ɓii yii ya ɓa? Ya ebili sah uurisii na músúmii ee ca kelohɗiri!

Yéesu wëkí'ta ha'-raɓ ga Gerasaa
(Mëccë 8: 28-34; Marka 5: 1-20)

26 Yéesu na tëelíbéecaagari teerussa ga gohaa Gerasaa ëewrukoh na gohaa Gëlíléeɗa.
27 Yéesu yaa yoosuk ga gaal-loocaa, laak ɓo' yaa dëk-teeraa, yaa gú'ɗukohhi. Ɓaama enee ha'-raɓ. Iñaa ya gëy ki'ekuk kúltí maañin lool ee ya dëkéeríi ga kaan, ya dëkee ga loycaa.
28 Daa ya hotee Yéesu hen, ya fiippa, ya jafukka ga kotcaa Yéesu, ya wo''a didóolí' an:
- Fu naroo ya, Yéesu, fu Kowukii Kooh yii ga ɗookaa-ɗookɗa? Mi kíimmbaa hen, kaa tummboo iñaa meskin.
29 Iñaama, ɓaa wo'eeri ndaga Yéesu ebilee rawaa kimeyoh gari. Rawaama yewneerari kiɓúuki, en ɗanaa ɓuwaa tëhdohiri, yahcaa poku na ceen, ɓa jëengí kotcaa. Wayee ya gú' ceencaa, ya weel jéeŋcaa ee rawaa ëewdohiri ëgíraa.

30 Yéesu meekissari an:
- Fu teeku na?
Ya taassa an:
- Mi teeku coogeel.
Ya wo'ee iñaama ndaga raɓ ɓiyewin ɓërí abeeri.
31 Raɓcaa ɓaa kíim Yéesu an ya hanatɓa kiye' ga ɓu-baam†.
32 Lakanaa laakin yop-mbaam-parki wiyaak waa en na kiníiru daama ga janjagaa. Raɓcaa kíimussa Yéesu ya onɓa ki'aas ga mbaamcaama. Ya onndaɓa iñaama.
33 Raɓcaa meyussa ga ɓaa, aasussa ga mbaamcaa. Yop-mbaamaa írkísukohha janjagaa, keennda ga giiyaa, wa muu'ta.
34 Daa níirohcaa hotee iñaa laak yaama, ɓa núppa, ɓaa ɓéestí' iñaa hewɗa ga teeraa na dëk-kawcaa.
35 Ɓuwaa karussa kimalaknee iñaa hewɗa. Ɓa ka'ta bi ga Yéesu, ɓa laak ɓaa raɓcaa meyoh gariɗa yugin kakay ga kotcaa Yéesu, ekukin kúltí, taabin na sagaagari. Ɓa dalla kiniik.
36 Ɓuwaa hotee iñaa laakɗa ɓaa ɓéestí'ɓa ga daa ha'-rawaa wëkɗuseeɗa.
37 Waa ennda ɗa ɓéeɓ ɓuwaa en ga gohaa Gerasaaɗa kíimussa Yéesu ya úsaayɓa ndaga lak ɓa tíitin lool. Yéesu aasissa ga gaal-loocaa kiyah.
38 Ɓaa raɓcaa meyohee gariɗa kíimmba Yéesu ki'íissi ya taam nari. Wayee Yéesu onndiirika, ya wo''ari an:
- Ɓoykaa kaanfu ee fu ɓéestí' tóoh iñaa Kooh tumi'taaɗa.
39 Ɓaa ka'ta ga ɗuuy teeraa tóoh kiyéegalohnee iñaa Yéesu tumi'tiɗa.

Yéesu wëkí'ta ɓeti, mílísí'ta kowukaa Yayros
(Mëccëe 9: 18-26; Marka 5: 21-43)

40 Yéesu ɓoyukka tewisaa wíinoo, mbooloomaa tëebílukkari, ndaga ɓéeɓ sekeeri.
41 Daama, laakka ɓaa hay gari. Ya teeku Yayros ee kuliyukee ga jaangu-yaawúu'caa. Ya yí''a ga kotcaa Yéesu, ya kíimmba Yéesu ya hay kaanci,
42 ndaga kowukaagari kiɓetikaa ka kíinoo doŋ ya laakɗa kaa yah kilëehɗuk. Ka jom kilaak tíkíis tidaaŋkaah na tanak.
Ga daa Yéesu enee na kiyahɗa, ɓuwaa ɓaa ñuupuk gari bi ya yaa yah kipa'.
43 Laakeera daama ɓetifaa meydohee ñíf iñaa le'in tíkíis tidaaŋkaah na tanak. Iñaa ya laakeeɗa tóoh leehha ga payohcaa ee yíinoo gaɓa mínndiiri kiwëkí'.
44 Ya koorohha fenoo, le''a ga pawaa kúltífaa Yéesu: Ga saasi ñífaa aamki gariɗa gú'ta.
45 Daama Yéesu meekisohha an:
- Ɓii le' garoo ɓa?
Waa ɓaa en ɓéeɓ yaa taasuk, Pee' wo''ari an:
- Jëgírohii, man ɓuwii wíiluununndaa ee ɓii ñuupuk garaa!
46 Wayee Yéesu tíkka ga an:
- Ɓo' le'in garoo kay, ndaga mi yéegin an laakin doolaa meyohee garoo.
47 Ga waa ɓetifaa ínohha an ya mínsiséerii kiɗaakuk, ya yaa saak, yaa hay. Ya jafukneera ga kotcaa Yéesu. Ya ɓéestí'ta ga fíkíi ɓuwaa ɓéeɓɓa iñaa tahee bi ya le''a ga kúltífaa Yéesuɗa na daa ya wak ga saasiɗa.
48 Yéesu wo''ari an:
- Jowu, ngëmumgaraa músalinndaa. Karaa na jam.

---

† **8:31 8: 31** *Ɓu-baam* Ɓekataa jafohsi raɓcaa ga bí' kakayɗa. Ga baahaa yaawúu'caa, ɗekataama, ga bí' kakayɗa, raɓcaa ɗaaksi da, ɓa seki ɓesaa ɓa atti'san kikaan bi taa'ɗa.

49 Lak Yéesu yaa lís kiwo' fodaama, laakka ɓaa meyoh kaanfaa Yayros,
wo''a yaama an:
- Kowukaagaraa kiɓetikaa kaanin, calissiiraa kisonlukohis Jëgírohii ga.
50 Wayee Yéesu, daa ya kelohee iñaama, wo''a Yayros an:
- Kaa niik dara, gëmaa hen rek ee ka hay kipes.
51 Ga waa Yéesu le''a kaanfaa, enndii Pee', Saŋ, Saak, eew ku'oomaakaa
na paamunaanaa, ya tookkii ɓo' yiliis aas nari.
52 Ɓuwaa ɓéeɓɓa ɓaa looyoh, ɓaa fiipoh didóolí' ndaga ku'oomaakaa.
Yéesu nak wo''aɓa an:
- Íisat kodukeenii, oomaanii kaanndii wayee ya en na kineeh.
53 Daama ɓuwaa ɓaa ciiɓsukki ndaga ɓa ínoheera an oomaanaa kaanin.
54 Wayee Yéesu ammbari ga yahaa, lëehí'ta ya wo''a didóolí' an:
- Oomaanii, koluka!
55 Fodaama fítaa ku'oomaakaa íkukka ga, ya kolukka ga saasi. Lëehí'ta,
Yéesu nakohha oomaanaa eru ñamah.
56 Paam ku'oomaakaa na eeci waaru'ussa lool, wayee Yéesu ɗíŋngaɓa
an ken hanat ɓo' kiwo' iñaa laakee yaama.

9

Yéesu wossa apotaa'caa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa
(Mëccë 10: 5-15; Marka 6: 7-13)

1 Yéesu nëgírohha tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa, ya e'taɓa dooli
na kimín kikaal raɓcaa ɓéeɓɓa ga ɓuwaa, na kiwëkí' ɗúukoolí'caa.
2 Lëehí'ta ya wossaɓa kiyéegaloh Nguuraa Kooh na kiwëkí'
ɗúukoolí'caa.
3 Ya wo''aɓa an:
- Ɓú en na kiyahaa, kaa ɓaydohat dara; hanat ki'en doo' wala hëmbu,
wala ñamah, wala kopa'. Ee kaa ɓayat yaa en ɓéeɓ kúltí kanak.
4 Túuyaa ɗú aasoh ɓéeɓ, tesat da bi ga daa ɗú kolkohan daama.
5 Ee binaa ɓuwaa sagussúu kitook ga kaancaagaɓanaa, meyat dëkaa
waama, yëekírukat pëndëlaa ga kotcaagarúuɗa. Iñaama hay kiteewoh
kimúuykaagaɓa.
6 Tëelíbéecaa karussa, ɓa koo'ta ga dëk na dëk, ɓa ɓaa yéegaloh
Hewhewaa winéwí'waa ee ɓaa wëkí' ɗúukoolí'caa ga daa en ɓéeɓ.

Eroot jaahli''a ga iñaa wo'u ga Yéesuɗa
(Mëccë 14: 1-12; Marka 6: 14-29)

7 Eroot, buuraa gohaa Gëlílée, yéeŋnga iñaa heweeɗa tóoh. Ya jaahli''a
ga ndaga laakeera ɓuwaa wo'ee an:
- Saŋ yërí mílís ga ɓuwaa kaanɗa.
8 Ɓíinoo an:
- Ili yërí hay.
Ɓíinooɓaa an:
- Yíinoo ga sëldíiga-Koohcaa waama yërí mílís.
9 Wayee Eroot wo''a an:
- Saŋ, mi gú'lukka hafaa. Kon ɓii mi keloh ya wo'ɗu iñcuma ɓéeɓcaɗa
ya ɓa?
Ga iñaama ya aawwa kiheel kihot Yéesu.

Yéesu tummba kíntaan ga mbúurú ciyëtúus na jën kanak
(Mëccë 14: 13-21; Marka 6: 30-44; Saŋ 6: 1-14)

10 Apotaa'caa ɓoykussa, ɓa ɓéestí'ta Yéesu tóoh iñcaa ɓa tumeeɗa.
Ya wo''aɓa ɓa taam nari, ya ka'ta naɓa daa wéetin, ga ɓak teeraa wo'u
Betsaydaa.
11 Daa ɓuwaa yéegeeka, ɓa taabukkari. Yéesu íissaɓa ɓa hay, lëehí'ta
ya yaa wo'ɓa ga iñaa aaw ga Nguuraa Kooh, ee ya yaa wëkí' ɓuwaa sooluk
kipayuɗa.
12 Tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa deeyussa ga Yéesu lak Kooh
yaa hooɓ, wo'ussari an:
- Íisaa ɓuwii ɓa aas dëk-kawcii na yopcii ga yahaaniiɗa, ɓa heelnee daa
ɓa neehan na iñaa ɓa ñaman ndaga ɗekatii ɗu enohɗa laakoo dara.
13 Wayee Yéesu loffaɓa an:
- Eratɓa na kihaffúu iñaa ɓa ñaman.
Wayee ɓa taassa an:
- Ɗí laakkii iñaa wëñ mbúurú ciyëtúus na jën kanak. Hanaa ɗí ka'
kilomnee ñamahcaa kap ɓuwii ɓii ɓéeɓba.
14 En ki'enaa, laakeera daama iñaa le' yaal ɓijúnni-yëtúus. Yéesu wo''a
tëelíbéecaagari an:
- Yuŋɗatɓa, ɓa nëgírukoh kom kom, ɓuwaa le' ɓidaaŋkaah-yëtúus.
15 Ɓa tummba fodaama. Ɓa yugi'taɓa ɓéeɓba.
16 Yéesu ɓeɓpa mbúurúcaa ciyëtúuscaa na jëncaa kanakcaa, ya taag-
inukka ɗook, ya gërëmmba Kooh gaca. Lëehí'ta ya gú'sohhaca, ya e'ta
tëelíbéecaa ɓa waroh ɓuwaa.
17 Ɓuwaa ɓéeɓba ñammba bi ɓa kappa pút, ee pañi cidaaŋkaah na
kanak wookussa ga iñaa teseeɗa.

Pee' wo''a an Yéesu yërí en Kiristaanii
(Mëccëe 16: 13-19; Marka 8: 27-29)

18 Laakka bes, lak Yéesu enee na kikíim Kooh haŋci ee tëelíbéecaagari
ensee nari daama. Ya meekissaɓa an:
- Ɓuwii wo'u an mi yërí en ɓa?
19 Ɓa taassa an:
- Laakin ɓuwaa wo' an fu yërí en Saŋ-Bëtís, ɓíinoo an fu yërí en Ili,
ɓíinooɓaa ɓan an fu sëldíigaa mílís hen ee bok ga sëldíiga-Koohcaa
waama.
20 Ya meekissaɓa an:
- Haa ɗú, ɗú wo' an mi yërí en ɓa?
Pee' taassa an:
- Fu yërí en Kiristaanii Kooh wosɗa.

Yéesu yéegalohha an ya hay kikaan ee ya mílís
(Mëccëe 16: 20-28; Marka 8: 30–9: 1)

21 Yéesu ɗíŋngaɓa na wo'een ciyëgísí' an ken hanat kiwo' iñaa aaw ga.
22 Doo ya hanndaɓa kiwo' an:
- Kowukii ɓii jomin kikooroh ga mesiklaat ciyewin. Ha'-kaancaa,
sarahohcaa ɓiyaakɓaa, na jëgíroh-waascaa waa'sanndii gari kihot, ya hay
ki'apu ee besaa wukaahaywaa tíkan ga kikaankaagariɗa, ya hay kimílís.

Kitaabuk Yéesu

23 Lëehí'ta Yéesu wo''a ɓuwaa ɓéeɓba an:
- Binaa ɓo' waa' kitaam ga fenooroonaa, ya alat hafci, ya kooruk
kuraanaagari besaa en ɓéeɓ, ya taabukkoo.
24 Ndaga ɓaa fu waa' kisom kumuunfunaa fu hayka kiñak bi taa'; wayee
ɓaa mi tahhaa kiñak kumuunfunaa, fu hay kipes bi taa'.
25 Ee kilaak iñcii ga ëldúnaɗa tóoh jeriñan ɓo' ya, en lak ya ñak hafcinaa
wala ya saŋku'aa?

26 Ndaga ɓaa mi enndaa kaci mi na wo'eeniigoonaa, fu hay ki'en kaci
ga Kowukii ɓii bëríinaa ya hayan ga ndamaagari na waa paamci na waa
malaakacaa ɓisela'í'ɓaa.
27 Mi wo''úuka ee kayoh; ɓiɓo' ga ɓuwii ɓii kaansoo ee ɓa hottii Nguurii
Kooh.

Ndamaa Kooh yoosukka ga Yéesu
(Mëccëe 17: 1-8; Marka 9: 2-8)

28 Ga waa Yéesu wo''a wo'eencaama bi tíkka ga iñaa le' bes ciyitnakaa-
hay, ya wo''a Pee', Saŋ na Saak ɓa taam nari, ya lappa naɓa ga ɗook
janjagaa kikíim Kooh.
29 Ga daa Yéesu enee na kikíim Koohɗa, fíkíifaagari ennda filiis ee
kúltícaagari yaanaawwa ɗer bi caa melic.
30 Ga ɗekataama, laakka ɓo' ɓanak ɓaa mey ga ɗuuy ndamaa Kooh ee
ɓa ɓaa saawal nari: enee Móyíis na Ili.
31 Ɓa ɓaa saawal nari ga iñaa aaw ga kikaankaagari yah kilaak ga
Yéerúsaleemɗa.
32 Lak Pee' na ɓuwaa ya taam naɓaɗa ɓaa ga pëní fiyaak. Wayee ga
waa ɓa yúudukɗa, ɓa hotta ndamaa Yéesu na ɓuwaa ɓanakɓaa tuuksee
nariɗa.
33 Ga wahtaa ɓuwaama enu na kitagohu na Yéesuɗa, Pee' wo''a Yéesu
an:
- Jëgírohii, dii newin garuu. Ɓu yípat dii taal kaahay: wíinoo wuufu,
wíinoo wuu Móyíis ee wíinoo wuu Ili.
Pee' ínohéeríi iñcaa ya wo'ɗa.
34 Lak Pee' yaa lís kiwo' fodaama, laakka yaayeelaa hay, úullaɓa.
Tëelíbéecaa tíitussa ga waa ɓa en na ki'aas ga ɗuuy yaayeelaaɗa.
35 Ee ga ɗuuy yaayeelaa laakka koonaakaa wo' an:
- Ɓii yii yërí en Kowukiigoo mi tanukɗa. Súkúrukatti.
36 Ga waa koonaakaa lëehí' kiwo'ɗa, tëelíbéecaa hotsee Yéesu rek
daama. Ɓa ɗekohussa na iñaama, ee ga wahtaama ɓa ɓéestí'tii ken iñaa
ɓa hoteeɗa.

Yéesu wëkí'ta oomaanaa laak raɓ
(Mëccëe 17: 14-18; Marka 9: 14-27)

37 Ga besaa tík gaɗa, Yéesu na tëelíbéecaa yoosukussa ga janjagaa,
mbooloo wiyaak hayyari kitëebíluknee.
38 Ga ɗuuy mbooloomaa laakka ɓaa en na kifiip an:
- Kiyaakii, mi kíimmbaa, malakɗaaroo kowukiigoo ndaga mi laakka doŋ!
39 Leekleek raɓ ɓúukki, ya aawi kifiip. Rawii saylukohiri, kúuwkaa
kúuwi; ya sodalli lool ee ya gaawoori ki'íis.
40 Mi kíimin tëelíbéeciigaraa ɓa kaal rawii wayee ɓa mínndii.
41 Yéesu taassa an:
- Ɓú, ɓuwii wati, ɗú ɓii ɗú laakoo ngëm ee ɗú tumi iñaa joffiiɗa, mi
enan narúu bi kera? Mi múuñɗanndúu bi kera? Haydohaa kowukiigaraa
dii.
42 Daa oomaanaa deeyee, rawaa fetallari kakay, yaa saylukohhi didóolí'.
Wayee Yéesu gëtta rawaa, wëkí'ta oomaanaa. Lëehí'ta ya íkkari paamci.
43 Ɓéeɓ ɓuwaa waaru'ussa ga yaklaataa doolaa Kooh.

Yéesu yéegalohissa an ya hay kikaan ee ya mílís
(Mëccëe 17: 22-23; Marka 9: 30-32)

Ɓuwaa ɓéeɓ waaru'ussa ga tóoh iñcaa Yéesu tumeeɗa, ya wo''a
tëelíbéecaagari an:

44 - Súkúrukat dijófí' iñii mi yahhúu kiwo' yii: Kowukii ɓii hay kitíku ga yah ɓuwii.
45 Wayee ɓa ínohhii iñaa wo'eenaama waa' kiwo'ɗa, ndaga wo'eenaa man na cah gaɓa, bi ɓa mínndii ki'ínoh iñaa wa waa' kiwo'ɗa ee ɓa kaañnjiiri kimeekisoh iñaa aaw ga wo'eenaama.

Ɓaa Yéesu wo' an yërí wëñ kiyak ga fíkíi Koohɗa
(Mëccë 18: 1-5; Marka 9: 33-37)

46 Tëelíbéecaa Yéesu enussa ga kinookoh ga ɗuuyɓa ki'ínoh ɓaa wëñ kiyak gaɓaɗa.
47 Yéesu ínohha iñaa ɓa halaatɗa, ya ɓeɓpa ku'oomaa, tuuki'taja ga yahaaci.
48 Lëehí'ta ya wo''aɓa an:
- Ɓaa fu te' oomaanii yii ga teekiigoonaa, lakanaa fu te''oo, mi ga kihaffoo; ee ɓaa fu te''oonaa, fu te' ɓaa wossooɗa ɓan; ndaga ɓaa wëñ garúu kijutuut ɓéeɓpúuɗa yërí en yaa wëñ kiyakɗa.
49 Saŋ ɓeɓpa wo'eenaa, wo''a an:
- Kiyaakii, ɗí hotin ɓaa enee na kikaal raɓ ga ɓuwii ga teekiigaraa ee ɗí waa'tarika kihoonoh ndaga ya bokkii garuu.
50 Yéesu loffari an:
- Kaa hoonohattika, ndaga ɓaa lebirohhii naruunaa, fa' naruu.

Ɓu-Samaríi sagussa Yéesu aas dëkaagaɓa

51 Ga waa wahtaa Yéesu jomee kikolkoh ëldúna, ya lap ɗook-Kooh le''a, ya tuukka tek ga kika' Yéerúsaleem.
52 Ya wossa ɓiɓo' ɓa ɗëwírukki. Ga waa ɓuwaa karussa, ɓa aassa dëk-kaw ga gohaa Samaríi, kiheeli' Yéesu ga daa ya dalan.
53 Wayee ɓu-dëkaa sagussa Yéesu aas da, ndaga ya aawee Yéerúsaleem.
54 Daa tëelíbéecaa Yéesu, Saak na Saŋ hotee iñaama ɓa wo''a an:
- Ha'mudii, fu waarin ɗí nak kiwii, ka yoosuk asamaan, ka ɗúbí'ɓane?
55 Wayee Yéesu mëeñsukka gaɓa, yaa ña'ɓa*.
56 Lëehí'ta ɓa ɓaa yah dëk-kaw wiliis.

Ɓaa waa' kitaabuk Yéesunaa
(Mëccë 8: 19-22)

57 Yéesu na tëelíbéecaagari ensee ga waas, laakka ɓaa wo''i an:
- Daa fu yah tóoh, mi hayyaa kitaabuk.
58 Yéesu wo''ari an:
- Tílcii laakuunun ɗúl ee selcii ga asamaanɗa laakuunun taal, wayee Kowukii ɓii laakoo daa ka leeman hafiigari.
59 Yéesu wo''a ɓo' yiliis an:
- Taabukaaroo.
Yaama taassari an:
- Ha'mudii, onaaroo paay mi acnee paammboo.
60 Wayee Yéesu wo''ari an:
- Íisaa ɓuwaa kaaninɗa ɓa ac ɓuwaagaɓa kaanɗa, ee fu, tíida fu yéegalohnee Nguuraa Kooh.
61 Ɓo' yiliis wo'issari an:
- Ha'mudii, mi hayyaa kitaabuk, wayee onaaroo paay mi taŋkohnee na ɓu-kaanndoo.
62 Yéesu loffari an:

---

* **9:55 9: 55** Laakin ga këyítcaa ɗeɓɗa, caa ɓaat ga an: «ya wo''aɓa an: ɗú ínohoo helii ɗú en nawaɗa. Kowukii ɓii hayyii dii kisaŋku' tumuuntii ɓuwii wayee ya hayta kimúsal.»

- Ɓaa en na kilín, am mësíin, heeluki fenoocinaa, ɓaa yaama mínoo kilëgëy ga Nguuraa Kooh.

10

Yéesu wossa tëelíbée ɓidaaŋkaah-yitnaɓanak na ɓanak

1 Ga waa iñaama paaffa, Yéesu tannda ɓo' ɓidaaŋkaah-yitnaɓanak na
ɓanak ɓiliis ee ya wossaɓa ɓanak ɓanak, ɓa kuliyukki ga teerucaa ɓéeɓca
na ɗekatcaa ya jomee kika' na kihafciɗa tóohca.
2 Ya wo''aɓa an:
- Píikii yewinin ee píikohcii caakussii. Kon, kíimat ha'-píikii ya ɓaat
kiwosoh ɓilëgëyoh ga píikiigari.
3 Tíidat! Mi yii wossúu fodii tupe' ga ɗuuy ɓigumuu.
4 Kaa ɓaydohat kopa', hëmbu wala ñafa' ee kikëñɗoh hanattúu kifaan
ga waas.
5 Kaanfaa ɗú mín ki'aas ɓéeɓ, këñɗohat paay an: «Jam namohat
narúu!».
6 Binaa ɓo' jam en daamanaa, jamaa ɗú kíimi'tiɗa hay kiyoosuk gari; ee
ɓo' jam enndii danaa, jamaa aaw garúu.
7 Yugat ga kaanfaa faama, ɗú ñami ɗú ani iñcaa ɗú e'sanɗa ndaga
lëgëyohaa en ɓéeɓ jomin kifayu. Kaa taabat kaan na kaan.
8 Teeraa ɗú aasoh ɓéeɓ ee ɓuwaa tookussúu danaa, ñamat iñcaa ɗú
teeɓsanɗa.
9 Wëkírat ɗúukoolí'caa enu ga teeraamaɗa, ɗú wo' ɓu-dëkaa an:
«*Nguurii Kooh deeyinndúu».
10 Wayee teeraa ɗú aasoh ee ɗú tookussii danaa, meyat ga mbedicaa ɗú
wo' an:
11 «Ɗí ɓii përtuk sah ki'íkkúu pëndëlii dëkiigarúu ñaak ga kotciigaríiɗa,
wayee ínohat gaka an Nguurii Kooh deeyinndúu.»
12 Lëehí'ta Yéesu tíkka ga an: Mi wo''úuka, ɓesaa yah ki'atti'ohuɗa le'aa,
ɓu-Sodom ɓërí tani'an ɓu-dëkaa waama.

Dëkcaa saɡu kiɡëmɗa
(Mëccëe 11: 20-24)

13 - Massa ɗú, ɓu-Korasee! Massa ɗú, ɓu-Betsaydaa! Ndaga kíntaancii
tumsee ga ɗuuycúuɗa tumsee ga ɗuuy dëkaa Tíi' na waa Sídoŋaa eneenaa
kumëeñí' ɓa ekukin saaku, ɓa yuŋ ga wet kiteewoh an ɓa récukin
baakaa'ciigaɓa.
14 Ërí tah besaa atti'ohsanɗa le'aa, ɓu-Tíi' na ɓu-Sídoŋ ɓërí tani'anndúu
atti'.
15 Ɗú, ɓu-Kafarnawom, ɗú yaakaa' an ɗú hay kiɓëwíru bi ga ɗook-
Koohe? Ó'óo, ɗú yah kiyóoskíɗu bi ga ɓu-baam.
16 Ya wo'issa tëelíbéecaagari an:
- Ɓaa súkúrukkúunaa lak súkúrukkoo ee ɓaa saŋngúu kite'aa lakanaa
saŋngoo kite'. Ee ɓaa saŋngoo kite'aa lakanaa saŋ kite' ɓaa wossooɗa.

Tëelíbéecaa Yéesu woseeɗa ɓoykussa

17 Tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah-yitnaɓanak na ɓanakɓaa ɓoykussa lak
keeñɓa soosin seɓ, ɓa wo''a an:
- Ha'mudii, ga teekiigaraa, bi ga raɓcaa tookɗuununndíi!
18 Yéesu wo''aɓa an:
- Mi hotee ga Seytaani ga waa ya ɗëegískoh ɗook en fan melicɗa.
19 Malkat! Mi oninndúu dooli kikoo' ga ɗook goŋcii na dagalcii, na
kinapañsoh dooli Seytaani ee dara mínoo yen garúu.

20 Ga iñaama kaa neƀlukat ga dii raƀcii tookɗuununndúuɗa wayee neƀlukat ga dii teekciigarúu bíduunun ga ɗook-Koohɗa.

Yéesu ndammba Kooh paamci
(Mëccëe 11: 25-27; 13: 16-17)

21 Ga saasi, ga tumeenaa Helaa yisela'í'yaa, Yéesu líiffa na keeñ wisóosí', ya ndammba Kooh Paamci an:
- Buba, Ha'mudii ɗook na kakay, mi yii gërëmmbaa ga dii fu teewin ƀuwii ínohsoo daraɗa iñaa fu ɗaak ha'-hamhamcii na ƀuwii jaginɗa. Ee, Buba, iñaama laakohɗa ndaga neƀpaa hen fu waa'taka.
22 Paammboo erinndoo iñaa en ƀéeƀ. Ken ínohoo Kowukii enndii Paamudiinaa; ee ken ínohoo Paamudii enndii Kowukii na ƀuwaa Kowukii waa'ƀari kiteewaa.
23 Lëehí'ta ya mëeñsukka ga tëelíbéecaagari ya wo''aƀa haŋƀa doŋ an:
- Ɓa yewinin múu' ƀuwii hasciigaƀa hot iñcii ɗú hotɗa,
24 ndaga mi wo''úu man sëldíiga-Kooh na buu' ƀiyewin waaruunun kihot iñcii ɗú hotɗa na kikeloh iñcii ɗú kelohɗa wayee ƀa hottiica ee ƀa kelohhiica.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo ƀaa dëkee Samaríiɗa

25 Laakka jëgíroh-waas yaa waaree kimalaksukoh Yéesu, ya kolukka, meekissari an:
- Jëgírohii, iñii yiida mi jom kitum bi mi laas ƀakkoo ga kipeskaa leehoo taa'ɗa?
26 Yéesu loffari an:
- Iñii yiida bídu ga Waasiiruu? Fu am ya ga iñaa fu jaŋ gaɗa?
27 Ɓaa taassa an:
- Fu waaran Ha'mudii Koohyiigaraa, na keeñaagaraa tóoh na kipeskaa-garaa tóoh na doolaagaraa tóoh na helaagaraa tóoh ee ƀan fu waaran mooroomfu fodaa daa fu waa' haffuɗa.
28 Yéesu wo''ari nak an:
- Ee, iñum fu taasɗa júwin. Tumaa iñaama, fu pes bi taa'.
29 Wayee jëgíroh-waasaa waaree kilaak kayoh, ya dalla kimeekis Yéesu an:
- Ɓii yiida en mooroommboo?
30 Daama Yéesu loffari an:
- Laakee yaalaa meyohee teeraa Yéerúsaleem, yaa yah teeraa Yéríkóo. Ya hídukohha ga ƀigúroh-waas. Ɓa te''a iñaa ya ƀayeeɗa tóoh, ƀa feekkari bi yaa yah kikaan, ƀa foñnjari ɗa, ƀaa yah.
31 Laakka sarahohaa kooroh waasaama. Daa ya hotee ƀaa, ya ɗeeŋnga di'úsaayí', yaa yah kotci.
32 Laakka ƀan ƀo', ee iñaa Léwít, le''a daama. Daa ya hotee ƀaa, ya ɗeeŋnga di'úsaayí', yaa yah kotci.
33 Wayee laakka ƀaa dëk kúlkaa Samaríi, yaa enee ga waas kiƀaaƀ, ya hayya bi ga yahaa ƀaa, ya laakka yërmaandi wiyaak gari, ga waa ya hottiɗa.
34 Ya ƀaatta kideey ga ƀaa, tummba dúuleen na biiñ ga gaañcaa, ya múullaca. Ya tíkkari ga baamaagari ya lapeeɗa, ƀayyari ga ɗekataa sagac daliɗa ee ya toputu''ari dijófí'.
35 Ga kooh-wíisfaa, ya meydohhaëelís denariyon kanak, e'ta ha'-ɗekataa, wo''ari an:
- Mi yii yah ee toputu'aari dijófí'. Binaa fu tum gari iñaa wëñɗanaa, mi yërí yahhaawa ki'ík mi ƀoykoh diinaa.
36 Yéesu meekissa jëgíroh-waasaa an:

- Ga ɓuwaa ɓaahayɓaa ɓaama, yiida gaɓa teewoh ki'en mooroom ɓaa
gúroh-waascaa feekeeɗa?
37 Jëgíroh-waasaa taassa an:
- Yaa teewoh kilaak yërmaandi gariɗa, yërí.
Yéesu nak wo''ari an:
- Tíida, ee fu ɓan, tumaa fodaama.

Yéesu aassa kaan ɓiMarta na Mërí

38 Lak Yéesu yaa ga waas na tëelíbéecaagari, ya aassa dëk-kaw. Daama,
laakka ɓetifaa teeku Marta, ɓayya Yéesu kaanci.
39 Marta laakeera këmëeŋkímun, yaa teeku Mërí. Yaama yugee ga kotcaa
Ha'mudii, yaa súkúruk jëgírohaagari.
40 Marta nak, lak lëgëycaa ɗuuy waañaa hëpin gari, ya hayya ga Yéesu,
wo''ari an:
- Ha'mudii, dii Mërí foñnjoo na lëgëyii tóohɗa, enndiiraa darane?
Wo'aari kay ya amɗohhoo!
41 Ha'mudii taassari an:
- Wari fu ɓan Marta, fu ɓítukin lool ga enaama ciyewin.
42 Wayee yen yíinoo doŋ yërí laak solu. Mërí tanukin ɓakaa gënɗa ee
ken te'oowa gari.

11

Yéesu yëedírohha kikíim Kooh
(Mëccëe 6: 9-13; 7: 7-11)

1 Laakka bes, Yéesu enee na kikíim Kooh ga ɗekat. Ga waa ya lëehí'ta,
yíinoo ga tëelíbéecaagari wo''ari an:
- Ha'mudii, yëedíraaríi kikíim Kooh fodaa Saŋ yëedíreeka
tëelíbéecaagariɗa.
2 Yéesu wo''aɓa an:
- Binaa ɗú en na kikíimaa, wo'at anee:
«Buba, ɓéeɓ ínohat kisela'kii teekiigaraa;
Nguuriigaraa le'at dii.
3 Onaaríi besaa en ɓéeɓ iñaa ɗí jom kiñamɗa.
4 Bayalaaríi baakaa'ciigaríi,
ndaga ɗí, ga kihaffíi, ɗí bayalin ɓuwaa tooñnjíiɗa.
Ee kaa íissíi ɗí keen ga fí' Seytaani.»
5 Yéesu wo'issaɓa an:
- Enee an yíinoo garúu laak fiiliimun, ya ka' gari ga leeloo wek kiwo''i
an: «Fiilii, lúudaaroo mbúurú kaahay.
6 Laak fiiliiroo yíinoo yaa hay kiɓaaɓ ga kaanndoo ee mi laakoo dara
iñaa mi eranndi.»
7 Ee yaama taassi ga ɗuuy túuyaagari an: «Kaa tangalloo! Diima deŋ
ɗí tëckin ee mi na ɓu-kaanndoo ɗí faanukin. Mi mínissii kikoluk ki'e'taa
mbúurú.»
8 Mi wo''úu man, luu enee an ya kolukkii e'ti mbúurú ndaga daa ɓa en
ɓifíiliimunɗa, ennaa ya hay kikoluk e'ti iñaa ya soolukɗa tóoh ndaga daa
yaama ɗuucuk ga kikíimkaaɗa.
9 Mi nak, mi wo''úu an: kíimat, Kooh hayyúu ki'on. Heelat, ɗú hay kihot.
Fëekírat, ɗú hay kilëgísɗu.
10 En ki'enaa, ɓaa kíim ɓéeɓ, onu; ɓaa heel ɓéeɓ, hot; ee ɓaa fëekí' ɓéeɓ,
hay kilëgísɗu.
11 Paamudii yiida garúu eran kowuci goŋ binaa ka kíimmbi jënaa?
12 Wala ya e'ka dagal binaa ka kíimmbi wakaa?

13 Kon ga dii ɗú hín kibonɗa, en lak ɗú ɓërí mín ki'on towutaagarúu
enaama cijófíraa, wëñaa ga Paamudii ga ɗookɗa. Ɓuwaa kíimmbi Helaa
yisela'í'yaaɗa, ya onooɓayane?

Yéesu yabussa kitaam na Seytaani
(Mëccëe 12: 22-30; Marka 3: 22-27)

14 Laakka bes, Yéesu enee na kimeydoh ga ɓo' rawaa luuɓlukohhi. Daa
rawaa meyee, luuwaa aawwa kiwo' ee ɓuwaa waaru'ussa.
15 Wayee laakka gaɓa ɓuwaa wo' an:
- Belsebul, buurii raɓcii, yërí onndi dooli kikaal raɓcii ga ɓuwii.
16 Laakka ɓo' ɓiliis ɓaa waareeri kimalaksukoh. Ɓa meekissari ya
tumi'ɓa kíntaanaa teewoh an ya meyoh ga Kooh.
17 Wayee Yéesu ínohha halaatcaagaɓa ya wo''aɓa an:
- Kúlkaa hëgískoh ga ɗuuyka ɓéeɓ, aaw ga kifaay. Túuycaa ɓú'sukoh
waa en ɓéeɓ ga ɗook mooroomci.
18 Kon binaa Seytaani hëgískoh ga ɗuuycinaa, nguuraagari tuman na bi
wa lísi kituuk? Ndaga ɗú wo' an Belsebul yërí onndoo dooli kikaal raɓ ga
ɓuwii.
19 En lak an mi, Belsebul yërí onndoo dooli kikaal rawaa, haa ɓii on
ɓuwiigarúu dooli kikaal raɓ ɓa? Kon ɓuwumgarúu, ga kihafɓa, ɓërí
atti'anndúu.
20 En ki'enaa, en an mi kaali raɓcii na doolii Koohaa, kon Nguurii Kooh
le'in bi garúu.
21 Binaa ɓaa laakin dooli ee ɓayin ganaay watuk kaancinaa, lak
alalaagari ɓéeɓ lewin.
22 Wayee ɓaa wëñnji kilaak dooli hayaa, sooŋngi, mínndi, te' ganaaycaa
ya yaakaa'lukeeɗa tóoh, waroh iñcaa ya ɓewoh gariɗa.
23 Ɓaa fa'tii naroonaa, heñoh naroo; ee ɓaa nëgírohhii naroonaa, yii
tasarsoh.

Raɓ mín kiɓoyukis ga daa ya kaalohseeɗa
(Mëccëe 12: 43-45)

24 - Binaa raɓ meyoh ga ɓo'aa, ya túuti ga ëgíraa, ya heeli daa ya
íikarukan, wayee waa ya hottii daa ya aasan, ya wo' ga helci an: «Mi
naman kiɓoyuk kaanfaagoo mi meyoheeɗa.»
25 Binaa ya le' danaa nak ya laak kaanfaa paruunun bi setin, hëwíruunun
bi jekin.
26 Fodaama ya yee kikoo'nee raɓ ɓiyitnaɓanak ɓiliis ɓaa wëñnji kisoot;
ɓa aas ga kaanfaa, ɓa dëk ga. Faf ɓaa yaama, ga daa ya madee kuɗewaaɗa,
wëñisɗa kiyiis.

Iñaa wëñ kineɓ ga kipesɗa

27 Laak Yéesu yaa wo' fodaama, laakka ga ɗuuy mbooloomaa ɓetifaa
wo' ga ɗook an:
- Ɓetifaa ɓayeeraa ga lookaagari, ɓëpí'taraa ga ɓíiɓcaagariɗa yewinin
múu'!
28 Wayee Yéesu taassari an:
- Wo'aa kay an ɓuwaa súkúruki wo'eenaa Kooh ee ɓa taabukiwaɗa, ɓërí
yewin múu'!

Ɓuwaa waa' kihotu kíntaan
(Mëccëe 12: 38-42)

29 Lak ɓo' ɓiyewin nëgírukohuunun ga yahaa Yéesu, ya aawwa kiwo'
an:

- Ɓuwii jamaanii wati, ɓiɓo' ɓibóní'. Ɓa waa' kihot kíntaan, wayee kíntaan wíinoo tookɗusanndiiɓa, enndii waa Sonaasaa.
30 Ndaga fodaa daa Sonaas enee mandarga ga ɓu-Nínífɗa, fodaama ɓan Kowukii ɓii yah mandarga ga ɓuwii wati.
31 Besaa atti'ohsanɗa le' bëríinaa, buuraa yiɓetiyaa✡ kúlkoh iñaa hanoh meyaa'-noh ñaamɗa hay kituuk ga fíkíi ɓuwii jamaanii wati, ya ɓúlɓa. Ndaga ya meyohee gohcaa ëldúna wëñ ki'úsaayɗa kisúkúruknee wo'eencaa buu' Salomon líif na hamhamɗa. Ee malkat, laakin dii ɓaa wëñ Salomon!
32 Besaa atti'ohsanɗa le' bëríinaa, ɓu-teeraa Níníf hay kituuku ga fíkíi ɓuwii jamaanii wati, ɓa ɓúlɓa ndaga ɓu-Níníf súpítseera kipeskaagaɓa ga waa ɓa keloh jangataa Sonaasɗa; ee malkat laakin dii ɓaa wëñ Sonaas.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo lampu na kuhasɗa
(Mëccë 5: 15; 6: 22-23)

33 Yéesu liiwukka anee:
- Ken taaloo lampu, faanwa ga daa ɗaakukin, [wala lí' kanu ga ɗookgaa]*, wayee fu líkanwa ga ɗook doonaa ɓuwaa aasɗa hotu lee'laataa.
34 Kuhaskiigaraa kërí en lampii faanfiigaraa. Binaa dara enndii na kuhasfunaa, faanfaagaraa tóohfa eni ga lee'laat. Wayee binaa kuhasfu wakkiinaa, faanfaagaraa eni ga ñúus ɓan.
35 Kon watukaa lee'laatum en ga ɗuuyfuɗa, wa ñúusí'.
36 Kon binaa faanfu tóohfa en ga lee'laat ee laakkii ɓak wíinoo waa en ga ñúusaa, ɓéeɓfa yah ki'en ga lee'laat, man na fodaa daa lampu lée'ɗíraa lañɗa.

Yéesu hassa Fërísiyeeŋcaa na jëgíroh-waascaa
(Mëccë 23: 1-36; Marka 12: 38-40)

37 Ga waa Yéesu wo''a bi lëehí'ta, laakka Fërísiyeegaa ɓayyi kicuunohuk ga kaanci. Yéesu aassa, yuŋnga kiñam.
38 Fërísiyeegaa waaru''a ga waa ya hot Yéesu yuŋnga kiñam ee tísukkii paayɗa.
39 Wayee Yéesu Ha'mudii wo''ari an:
- Ɓú, Fërísiyeeŋcii, ɗú man anee, ɗú tísi bi ga bíiŋcaa kaascii na tanutii, wayee ɗuuycúu líif na halaat kilok na halaat cibóní'.
40 Ɓú ɓërí lohoy hel! Kooh yaa hëwí' iñaa hanoh foohɗa, enndii ya hëwí' iñaa hanoh ɗuuyɗa ɓane?
41 Sarahohat iñaa en ga keeñnjúuɗa, en ɗanaa iñaa en ɓéeɓ hay garúu kiset.
42 Massa ɗú, Fërísiyeeŋcii! Ɓú tumi sah sarah fodii ɓakaa wu-daaŋkaahwaa ga naana na nduu', ee ɓan ga iñcii tóoh línsi ga dë'ɗa, wayee ɗu saganohin kijúɓ na kiwaa' Kooh: iñiima yërí ɗú jomee kitum ee iñcaa cíinoo hanat kisaganohu✡.
43 Massa ɗú, Fërísiyeeŋcii! Ndaga ɗú waari kiyuŋ ga fíkíi ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa ee ɗú waari kikëñɗu yah kanak ga paancaa.
44 Massa ɗú! Ndaga ɗú man na loyaa ken tummbii mandarga ga, ɓuwaa tíinsi ga ɗook gaa, ee ínohsoo gaka bi tahɓa kilíiɓ ga fíkíi Kooh!
45 Laakka jëgíroh-waas yíinoo yaa wo''i an:
- Jëgírohii, binaa fu wo' ɗanaa, fu ɓassíi ɓan!
46 Yéesu loffari an:

✡ **11:31 11: 31** Malkat 1 Buu' 10: 1-13. * **11:33 11: 33** Ga këyítcaa ɗeɓɗa, laakin caa ɓayyii wo'eencii fodii: wala lí' kanu ga ɗookgaa. Malkat ga Marka 4: 21. ✡ **11:42 11: 42** Malkat Dëteronom 14: 22-23.

- Massa ɗú, jëgíroh-waascii! Ɗú ɓan, ɗú koori ɓuwii ɗofcaa ɓa hatinoo, ee ɗú tookoo jokonndúu jíinoo le' ga.
47 Massa ɗú! Ɗú hayaa ɗú mó'ɗi loycii sëldíiga-Koohcii, ee ɓipaammbúu apeeɓa.
48 Fodaama ɗú teewohin an ɗú taabin ga iñcaa ɓicaasammbúu tumeeɗa, ndaga ɓa apin sëldíiga-Koohcaa, ee ɗú ɓii mórí' loyciigaɓa!
49 Ërí tah Kooh ga hamhamaagari, wo''a an: «Mi hay gaɓa kiwosoh ɓisëldíiga-Kooh na ɓiyéegaloh; ɓa hay ki'ap ɓíinoo, ɓa hatal ɓíinooɓaa ga kipesɓa.»
50 Iñaama yërí tahan bi ñífaa sëldíiga-Koohcaa ɓéeɓ aamsee ga waa ëldúna saku bi watiɗa hay kikípuk ga hafcii ɓuwii wati,
51 aboh ga ñífaa Abeel† bi ga ñífaa Sakarí yaa apsee ga díkaanti daa sarahcaa tëkí'siɗa na ɗekataa wisela'í'waa‡. Ee mi yërí wo''úuka, iñaa laakee yaama hay kikípuk ga hafcii ɓuwii wati!
52 Massa ɗú, jëgíroh-waascii, ɗú nísin kucëwíikaa lëgísi halaa tahi ɓo' ki'ínohɗa: ɗú, ga kihaffúu, ɗú aasoo ee ɓaa waa' ki'aas ɓéeɓ ɗú kokohhi.
53 Ga waa Yéesu meyoh daamaɗa, jëgíroh-waascaa naËrísiyeeŋcaa ɓaa tamoh ga ɗookci ee ɓa ɓaa meekissi iñaa en tóoh:
54 ɓa ɓaa heelli kifí' doonaa ya ëldoh bi ɓa balaɓ yen ga wo'eenaagari.

12

Yéesu hoonohha tëelíbéecaagari kijófjófɗuk fodiiËrísiyeeŋcaa (Mëccëe 10: 26-27)

1 Lak waama, ɓuwaa nëgírukohsee iñaa le'in ɓo' ɓijúnni ciyewin bi ɓíinoo ɓaa toŋ ga ɓimooroomɓa. Yéesu wo''a paay na tëelíbéecaagari an:
- Abukat ga jíkiiËrísiyeeŋcii en kijófjófɗuk en fan kuuncaa kaañohinɗa.
2 Laakkii iñaa mín kiɗaakuk bi hotukoo ee laakkii iñaa ɓo' mín kiɗaak bi meydohsoo faŋ.
3 Ërí tah iñaa ɗú mín kiwo' na wek ɓéeɓ, hay kikelohuk ga noh taŋ, ee iñaa ɗú mín kimëedíroh ga ɗuuy túuyaa ɗaakukin ɓéeɓ, hay kiyéegalohu ga leeloo paancaa.

Ɓaa cal kiniikɗa (Mëccëe 10: 28-31)

4 Yéesu wo'issa an:
- Mi wo' narúu, ɗú ɓii ɗú en fiiliimunciigooɗa: kaa niikat ɓuwii api faanfii ee paaf iñaamanaa, ɓa mínsoo kitumis dara yiliis.
5 Mi hayyúu kiwo' ɓaa ɗú jom kiniikɗa: niikat ɓaa wëe'taa ga an yii, ap bi lëehíraa, mín kijaf ga safara. Ee, mi wo''úuka ɓaa yaama yërí ɗú jom kiniik!
6 «Tudiindii' tiyëtúus toonohsirii dërëm kanake? Moona déy, Kooh alukkii jíinoo gata.
7 Bi ga fenfii ga hafciigarúuɗa sah, tóohfa kíduunun. Kon kaa niikat dara, ndaga ɗú wëñ solu tóoh diindii'cii.

Iñaa Yéesu wo' ga loo ɓuwaa tookki na ɓuwaa taasukkiɗa (Mëccëe 10: 32-33; 12: 32; 10: 19-20)

8 Yéesu tíkka ga an:

---

† **11:51 11: 51** Malkat ga Sënees 4: 11: waama Kayeeŋ apee këmëeŋkíci Abeel ndaga ki'iñaan.
‡ **11:51 11: 51** Malkat Koroník 24: 20-22, mbooloomaa appa Sëldíiga Sakarí ga ɗuuy Kaanfaa Kooh.

- Mi wo''úuka: ɓéeɓ ɓaa fu tookkoo ga fíkíi ɓuwiinaa, mi Kowukii ɓii, mi hayyaa kitook ga fíkíi malaakacaa Kooh.
9 Wayee ɓaa fu taasukkoonaa, fu hay kitaasku ga fíkíi malaakacaa Kooh.
10 Ɓéeɓ ɓaa fu wo' iñaa moroo ga Kowukii ɓiinaa, fu hay kibayalu, wayee ɓaa fu ɓas Helaa yisela'í'yaa ɓéeɓ, fu bayalsooka.
11 Binaa ɗú ɓayu ki'atti'u ga jaangu-yaawúu'caa wala ga fíkíi atti'ohcaa na ga fíkíi ɓuwaa kuliyuki ga nguuraaɗanaa, helciigarúu dalat ga daa ɗú taasan ga iñaa ɗú yabuɗa na iñaa ɗú wo'anɗa.
12 Ndaga Helaa yisela'í'yaa, ga wahtaama, hay ki'ek garúu iñaa ɗú joman kiwo'ɗa.

Liiwukaa wo' ga loo ha'-alalaa taabuk kilaak doŋɗa

13 Laakka ga mbooloomaa ɓaa wo' Yéesu an:
- Jëgírohii, wo'aa yaakkoo ya waroh naroo iñaa ɗí lamɗa.
14 Yéesu taassari an:
- Moo yaalii yii, ɓii yiida falloo ki'atti''úu wala kiwarohhúu alalaagarúu?
15 Lëehí'ta ya wo''a ɓuwaa an:
- Watukat ee abukat ga kiwaa' kilaak, ndaga kilaak alal ɓayyii kipes ɓo' luu alalaa yewin yewin.
16 Ya wo''aɓa kon liiwukii wii:
- Enee ɓo' yaa laakin alal, ya laakka yoon ee yooncaa laaɓpa lool.
17 Ya yaa halaat ga helaagari an: «Mi tuman na ee mi laakoo daa mi ɗapan iñcii mi píikɗa?»
18 Lëehí'ta ya wo''a an: «Iñii yii yërí mi tuman: mi ɓúran dapciigoo henaa, mi tawah ciliis, caa wëñ kiyak, en ɗanaa mi nëgíroh tohootiigoo ga tóoh na iñcii mi laakɗa tóohca.
19 Lëehíraa, mi wo' haffoo an: Mbë', fu laakin alal wiyewin waa míninndaa kiɓay tíkíis tiyewin. Íikaraa faanfiigaraa, fu ñami, fu ani, fu mbúumbaayuki.»
20 Wayee Kooh wo''ari an: «Fu yërí lohoy hel! Ga wekii wati sah sah kipesfu hay kileeh. Kon iñcii fu waayukɗee haffuɗa tóohca, ɓii yahca kilaak ɓa?»
21 Yéesu tíkka ga an:
- Iñaama yërí dalan ɓaa fu nëgírohi' haffu alal ee Kooh hottii kilaak-alalfu.

Tëelíbéecaa Yéesu jomu kiyaakaaru ga Kooh (Mëccë 6: 25-34)

22 Lëehí'ta Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Iñaama tah mi wo''úu an: Kaa halaatat ga ñamahaa ɗú laakan sooli ga kipesohɗa wala yëerícaa ɗú laak sooli ki'ekuk ga faanndúuɗa.
23 Ndaga kipes këri wëñ kilaak solu ñamah ee faan fërí wëñ kilaak solu yëerí.
24 Malkat ga hëekërúucii, ɓa sokoo, ɓa píikoo, ɓa laakoo dap-kaan, ɓa laakoo dap fenoo kaan wayee Kooh yaa ñëmí'ɓa. Ee ɗú wëñ selii solu fúuf!
25 Ɓii yiida garúu mín kiɓaat iñaa hín na siñdaa jokon ga kipesci bi ya ɓituki ga coonucaagari?
26 En lakanaa iñaama doŋ ɗú mínoo kitum dara ganaa, ɗú yah ya kihalaat ga iñcaa cíinoo?
27 Malkat ga pëegíi-nduhumfii fimórí'fii ga ëgíriiɗa: fa lëgëyoo ee fa foliloo. Wayee mi wo''úuka, bi ga buu' Salomon na alalaagari tóoh ekukkii kúltícaa hín kimo' na wíinoo ga pëegíi nduhumcii.

28 En lakanaa Kooh yërí mórí' fodaama pëegíi-nduhumfii fimórí'fii ga
ëgírii wati, ee kuwisaa fa yah kijafu ga kiwii doŋɗanaa, wëñaa ga, ɗú ga
kihaffúu, ya ekoorúu bi jofe? Ngëmiigarúu daal dooyyii!
29 Kaa halaatat rek ga kiheel iñaa ɗú ñaman na iñaa ɗú anan.
30 Iñciima tóohca ɓuwii ga ëldúna ee ínohsoo Koohɗa ɓërí tumi lëgëy
kiheelca, wayee ɗú, Paammbúu yii ga ɗookɗa ínohin an ɗú laakin sooli
ga.
31 Namat kiheel Nguuraa Kooh, iñaa tes ɗú laak sooli gaɗa, Kooh
hayyúuri ki'e'.

Heelat kilaak alalaa ga ɗookɗa
(Mëccë 6: 19-21)

32 Yéesu wo'issa an:
- Ɗú, yopiigoo wiyínwii, kaa niikat ndaga newin Paammbúu ya
bokdohhúu ga Nguuraagari .
33 Toonat iñum ɗú laakɗa, ɗú erohwa sarah. Heelɗat haffúu nafa'caa
magatoo, alalaa leehoo taa' ga ɗook-Kooh: daama lok mínoo gaca kilaas
ee maasoh mínooca kiyasoh.
34 Ndaga daa alallúu enoh ɓéeɓ, keeñnjúu waa da ɓan.

Súrgacaa Yéesu jom kineehu kimalak

35 Yéesu tíkíssa ga an:
- Pëkírukat bi yëgís ɗíŋ, ɗú taal lampucumgarúu, ɗú seki.
36 Ee madat na súrgacaa en na kiseku ha'-kaanɓa, yaa yah kimeyoh
cikílook, bi ɓa mínndi kilëgísi', ya le'i ee fëekíri halaanaa.
37 Ɓa yewinin múu' súrgacaama, binaa ha'-kaanfaagaɓa hayaa,
laakanɓa lak ɓaa lís kineeh kimalak! Mi wo''úuka ee kayoh; ya hay
kipëkíruk, ya yugi'ɓa kiñam ee ya taam gaɓa ya nori'ɓa ɓa ñam.
38 Luu ya hayee ga leeloo wek wala iñaa paafɗa sah, binaa ya laakɓa lak
neehussii ɓéeɓ, ɓa yewinin múu'.
39 Ínohat iñii yii bi jof: binaa ha'-kaan ínohee wahtaa lokaa hayanɗanaa,
eneenaa ya hay kiwatuk ee íisoo kaanfaagari fa pooku.
40 Ɗú ɓan, waayukat, ndaga Kowukii ɓii hayan ga wahtaa ɗú fooganndii.

Liiwukaa wo' ga loo súrgacaa ɓanakɓaa
(Mëccë 24: 45-51)

41 Pee' dalla kimeekis Yéesu an:
- Ha'mudii, fu wo' naríi ga liiwukumanoo, fu wo' na ɓuwii ɓéeɓɓa ɓan?
42 Ha'mudii taassari an:
- Kon ɓii yiida yërí en súrgaa tookɗin ha'-kaanci ee teeyin? Yërí en yaa
ha'-kaanci tíkan ga fíkíi súrgacaagari, doo ya e'ɓa yaa en ɓéeɓ iñaa ya
jom kiñamɗa, binaa wahtaa le'aa.
43 Ya yewinin múu', súrgaama, binaa ha'-kaadaagari ɓoyuk, laakki ga
lëgëyaamanaa.
44 Mi wo''úuka ee kayoh; ha'-kaanci hayyi kitík ga ɗook iñcaa ya laakɗa
tóoh.
45 Wayee binaa súrgaama wo' ga helaagari an: «Ha'-kaanndoo kolukkii
kihay», bi tah ya en ga kifeek súrgacaa ɓiyaalɓaa na ɓiɓetiɓaa, ya en ga
kiñam na ki'an na kilaal rek,
46 ha'-kaadaa súrgaama hay kihay ga besaa ya fooganndii na wahtaa ya
ínohanndii: ya hayyi kifeek doo' ciméeskí', ya wa'ti iñaa sek ɓuwaa saŋ
kigëmu Koohɗa.
47 Súrgaa ínohin iñaa ha'-kaanci waa'ɗa ee ya saŋ kipari', ya tum iñaa
ya nakuɗanaa, ya hay kirípu ngee' ciyewin.

48 Wayee súrgaa ínohoo iñaa ha'-kaanci waa'ɗa ee tumi iñaa tahanndi
kifeeku, yaama súrga feeksan ngee' cijutuut. Ɓaa onu yewin ɓéeɓ hay
kimeekisohu yewin, ee ɓaa eru kiɗaak iñaa yewinin ɓéeɓ hay kimeekisohu
iñaa yewinin.

Yéesu tahin ɓuwaa kihëgískoh
(Mëccëe 10: 34-36)

49 Yéesu tíkka ga an:
- Kiwiiërí mi hayee kihaydoh ga ëldúna, ee dii mi waaree ka am
kimëeñí'ɗa!
50 Wayee mi jomin kiñooduk ga mesiklaat, ee ka ɓítinndoo moos bi ga
daa iñaama laakohanɗa!
51 Ati ɗú fooŋ an mi haydoh jam ga ëldúna? Ó'óo, mi wo''úuka, mi
haydoh kihëgískoh.
52 Diima deŋ ɓo' ɓiyëtúus ɓaa bok hal hay kihëgískohu, ɓaahayɓaa
keenu ga ɗook ɓanakɓaa tesɗa ee ɓanakɓaama keenu ga ɗook ɓaahayɓaa.
53 Ɓuwaa hay kihëgískohu: paamun keen ga ɗook kowuci kiyaal ee
kowukaagari kiyaalkaa keen ga ɗookci, eemun keen ga ɗook kowuci kiɓeti
ee kowukaagari kiɓetikaa keen ga ɗookci, payamun yiɓeti keen ga ɗook
ɓeti kowuci ee ɓetifaa kowukaagari keen ga ɗookci✡.

Kimalaksukoh iñcii en na kilaak watiɗa
(Mëccëe 16: 2-3)

54 Yéesu wo'ee mbooloomaa ɓan an:
- Binaa ɗú hot húy kolukoh aasaa'-nohaa, ɗú aawi kiwo' an: «Kooh hay
kitoɓ», ee iñaama laak.
55 Ee binaa ɗú yéeŋ uuris wëpoh ɓakii hanoh meyaa'-noh yah-seŋɗanaa,
ɗú aawi kiwo' an: «wati Kooh hay kitam noh», eeërí laaki.
56 Ɓú, ɓii ɗú jófjófɗuki ga fíkíi ɓuwiiɗa! Ɓú mínin kimalaksukoh iñcii
meyi ga asamaan na ga kakayɗanaa; haa tum na ɗú mínoo kimalaksukoh
iñii hew watiɗa?

Heelaa kijúwoh na ɓaa fu coowoh nari
(Mëccëe 5: 25-26)

57 Yéesu wo'issa an:
- Iñii tah ya ɓan ɗú malaksukohoo na kihaffúu iñaa júwin?
58 Binaa fu laakoh na ɓo' bi ɗú taam kiyee ga buuraa, leenaa gaawaa
nari kiɓëgískoh ga waasaa, fodaama ya le'noo naraa ga atti'ohaa, yaama
tíkkaa ga yah ëlkëetaa ee ëlkëetaa tëccaa ga kasu.
59 Mi yéegallaa man, fu meyohoo daama ee fu fayyii iñaa fu laaki'tiɗa
tóoh, bi ga fíftínaa mëeñdohɗa.

13

Súpítat kipeskiigarúu wala ɗú saŋku'

1 Ga wahtaama, laakka ɓuwaa hay ga Yéesu kiɓéestí'ti ɓuwaa Pílaat
aplukee ee boksee ga ɓu-Gëlílée, lak ɓa en na kitumi' Kooh sarahɗa.
2 Yéesu taassaɓa an:
- Ɓú fooŋ an binaa ɓuwaa bok ga Gëlílée ɓaama apu fodaamanaa,
iñaama waa' kiteewoh an ɓa enee ha'-baakaa'caa wëñ kiyak ga ɓu-
Gëlíléeɗa tóohe?
3 Mi wo''úu man ó'óo. Wayee binaa ɗú súpíttii kipeskiigarúunaa, ɗú
hay kisaŋku' ɓéeɓpúu fodaama.

✡ **12:53 12: 53** Malkat Mísee 7: 6.

4 Haa ɓuwaa ɓidaaŋkaah na ɓiyitnaɓaahayɓaa tawahaa wihoo'tawaa
ga Sílowee* keenee ga ɗookɓa, appaɓaɗa; ɗú fooŋ an ɓërí wëñee kitum
baakaa' ga ɓu-Yéerúsaleem ɓéeɓɓane?
5 Mi wo''úu man ó'óo. Wayee, binaa ɗú súpíttii kipeskiigarúunaa,
ɓéeɓpúu ɗú hay kisaŋku' fodaama.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo eenaa laakoo towuɗa

6 Lëehí'ta Yéesu wo''aɓa liiwukii wii:
- Enee ɓo', yaa laakee bos een ga ɗuuy yoonci. Ya ka'ta kiɓeennee ga
towutaa, wayee ya hottii dara ga.
7 Ya wo''a súrgaagari an: «Tíkíis taahay tee, taa mi hayi kiheel towu ga
eenii wii, ee mi hotoo dara ga. Gúraawa! Iñii tahan ya wa ñami kakayfii
sooy?»
8 Wayee súrgaa wo''ari an: «Kiyaakii, íissisaawa kíiskii wíis bi mi ac
bosii bi wíil, lëehíraa mi tum kotol ga.
9 Heyna fayuuraa wa hay kitum towu. Límmbiinaa, fu gú'lukwa.»

Yéesu wëkí'ta ɓetifaa túurukin ga bes Sabat

10 Ga bes Sabat, Yéesu enee na kijëgíroh ga ɗuuy jaangu-yaawúu'.
11 Laakeera daama ɓetifaa raɓ am, ekkari ɗúukool iñaa le' tíkíis
tidaaŋkaah na tiyitnataahay; ya ñogukka ee mínissii kiyoloh.
12 Daa Yéesu hotee ɓetifaa, ya ɓayyari, wo''ari an:
- Ɓetifii, fu múcin ga ɗúukooliigaraa.
13 Lëehí'ta, Yéesu tíkka ɓetifaa yahcaagari; ga saasi ɓetifaa yolohha, ee
ya ennda ga kikañ Kooh.
14 Wayee, ɓaa kuliyuk ga jaangu-yaawúuraaɗa, keeñci tammba lool ga
daa Yéesu wëkíree ɓo' ga bes Sabatɗa, ya dalla ɓuwaa kiwo' an:
- Bes ciyitniinoo cii ga, caa ɓo' jom ga kilëgëy. Hayat kon kiwëkɗu ga
bescaama wayee hanat ki'en ga bes Sabat!
15 Ha'mudii loffari an:
- Ɗú jófjófɗuki hen ga fíkíi ɓuwii! Ɓii yiida garúu, en ga bes Sabataa,
pëkísoo enohfaagari wala baamaagari ga daa ya sawoheeriɗa, ya ɓayyi
ki'ëní'nee?
16 Haa ɓetifii fii bok ga níilaa Abaraham ee Seytaani ɓageeri iñaa le'in
tíkíis tidaaŋkaah na tiyitnataahayɗa, ya joméeríi kiɓëgísu ga bes Sabat
hene?
17 Daa Yéesu wo'ee fodaama, ɓuwaa eneeri na kiheñohɗa líifussa na
kaci. Wayee mbooloomaa ɓéeɓwa neɓlukka lool ga tumeencaa Yéesu
laakoo ga fenɗa.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo kowu-fúdankaaɗa
(Mëccë 13: 31-32; Marka 4: 30-32)

18 Yéesu wo''a an:
- Iñii Nguurii Kooh man nawaɗa ya? Iñii mi mín nawa kimëdírohɗa ya?
19 Wa man na kowu-fúdankaa ɓo' ɓeɓ, sokka ga dëraagari; ka paalla,
ka ennda kedik kiyaak bi selcaa taalussa ga toytaa ka laakɗa.

Liiwukaa Yéesu wo' ga loo kuuncaa kaañohinɗa
(Mëccë 13: 33)

20 Yéesu wo'issaɓa an:
- Iñii mi mëdírohan Nguurii Kooh nawaɗa ya?
21 Wa man na moloŋ-kuunaa ɓeti ɓeɓ, tumwa ga ɗuuy kanu kuun, íiswa
ga bi ga daa kuuncaa ɓéeɓ kaañohan.

---

* **13:4 13: 4** Sílowee enndii dëk ga kihafwa, wayee wa en ɗekat ga teeraa Yéerúsaleem

Kuhalkaa jiyínjaa jërí aaw ga Nguuraa Kooh
(Mëccë 7: 13-14,21-23)

22 Yéesu kooree ga dëk-teerucaa na ga dëk-kawcaa, ya jëgírohi, lak ya
aawee ɓak Yéerúsaleem.
23 Laakka ɓaa meekissi an:
- Kiyaakii, ɓo' ɓijutuut rek ɓërí yah kimúc ga ɓuwiine?
Yéesu taassari an:
24 - Guu'guulukat, ɗú aasoh halaa wiyínwaa, ndaga mi wo''úuka, ɓiɓo'
ɓiyewin hay kiheelu ki'aas ee mínsanndiika.
25 Bëríinaa ha'-kaanfii kolukan, ya laŋ halaagari ee ɗú en ga fooh, ɗú
aaw kifëekí' halaa na kiwo' an: «Kiyaakii, lëgísɗaaríi.» Ya hayyúu kitaas
an: «Mi ínohoo dii ɗú meyohɗa!»
26 Daama, ɗú hayyi kiwo' an: «Ɗí bokin naraa kiñam na ki'an ee fu
jëgírohin ga mbedicaa teerucaagaríi.»
27 Wayee ya hayyúu kiwo'is an: «Mi ínohoo dii ɗú meyohɗa. Úsaayattoo
ɓéeɓpúu, ɗú ɓii, ɗú meerin kitum iñaa joffiiɗa!»
28 Daama kikodukoh na ki'úñoh sís yah kilaak. Ɗú hot Abaraham na
Ísaak na Yakoop na sëldíiga-Koohcaa ɓéeɓɓa ga ɗuuy Nguuraa Kooh, ee
lak ɗú faanuunun ga fooh.
29 Ɓiɓo' hay kimeyohu ga ɓakcii ga ëldúnaɗa tóoh, ɓa bok kanu ga
Nguuraa Kooh.
30 Ee fodaama, ɓíinoo ga ɓuwii mëeñdohu watiɗa, yahu ga fíkíi ee ɓuwii
ɓíinoo kuliyuku watiɗa, yahu ga fenoo.

Yéesu yéegalohha kipookkaa Yéerúsaleem
(Mëccë 23: 37-39)

31 Ga wahtaama, laakka Fërísiyeeŋcaa hayu ga Yéesu wo'ussari an:
- Kolkohaa dii fu yee ɗekat wiliis ndaga buu' Eroot waa'taa ki'apluk.
32 Ya taassaɓa an:
- Tíidat, ɗú wo' ɓaama ñaañ bi fan bodaaɗa an: «Mi yii ga kikaal raɓ
ga ɓuwii na kiwëkí' ɗúukoolí' wati na kuwis ee besaa wukaahaywaanaa,
mi hay kilëehí'.»
33 Wayee mi jomin kitíin waasiigoo wati, kuwis na paaf-kuwis, ndaga
sëldíiga-Kooh jomoo ki'apu ga daa enndii Yéerúsaleem.
34 - Éey, ɗú ɓu-Yéerúsaleem, ɗú ɓii ɗú lagi tumuuntii sëldíiga-Koohcii,
ee ɗú tapisohi na atoh bi ɗú ap ɓuwii Kooh wos garúuɗa! Waas cera
cërí mi heellúu kinëgíroh fodaa daa pabu nëgírohi towutaagari ga fíldoo
paɓcaagariɗa, ee ɗú tookkiika?
35 Kon nak, Kooh hay kifoñluk dëkumgarúu. Ee mi wo''úu man ɗú
hotsisanndiiroo bi ga besaa bërii ɗú wo'an: «Fu yii fu hay ga teekii
Ha'mudiiɗa, fu barkeelin.»

14

Yéesu wëkí'ta ɗúukoolí' ga bes Sabat

1 Ga bes Sabat, bërii Yéesu karee kiñam ga kaan ɓo' yíinoo ga ɓuwaa
kuliyuk ga Fërísiyeeŋcaaɗa. Ɓuwaa ensee daamaɗa enussa yëŋ gari.
2 Laakka ɓaa tuuk ga fíkíici ɓay ɗúukool soonuk.
3 Yéesu dalla kimeekis jëgíroh-waascaa na Fërísiyeeŋcaa an:
- Waasiiruu onohin kiwëkí' ɓo' ga bes Sabat wala onohhiika?
4 Ɓuwaa ɗekohussa cel. Yéesu dalla kile' ga ɓaa, wëkí'tari. Lëehí'ta
Yéesu íissari yaa yah.
5 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''aɓa an:

- Yiida garúu, binaa kowuci wala enohci keen ga ɗuuy ne'aa, ya gaawoori kimeydoh, luu enee ga bes Sabat?
6 Ɓa laakkii iñaa ɓa lofanndi ga wo'eenaama.

Kihanoh fíkíi ga hew na kinakoh hew

7 Yéesu malaksukohha ga daa sagaccaa heelsee rek kihanoh fíkíiɗa, ya liiwukkaɓa an:
8 - Binaa fu ɓayu kiñam ga hewaa, kaa ka' fu yugohnee fíkíi. Ndaga mín ki'en ɓaa wëñnjaa teek ɓayuunun da.
9 Ee ɓaa ɓayyúu kiñam, ɗú ɓanakɗa, mínin kihay wo''aa an: «Ísɗaari ɗekatum.» Fodaama, fu hay kika' na kaci, fu yugohnee fenoo.
10 Wayee binaa fu ɓayu kiñam ga hewaa, kara, fu yugohnee fenoo doonaa ɓaa nakkaa hewaaɗa hayaa, wo''aa an: «Fiilii, yugohaa fíkíi.» En ɗanaa iñaama hay ki'en ndam ga fíkíi ɓéeɓ ɓuwaa fu bok naɓa kiñamɗa.
11 Ndaga ɓéeɓ ɓaa fu ɓëwí' haffunaa, fu hay kiyóoskíɗu, ee ɓaa fu yóoskí' haffunaa, fu hay kiɓëwíru.
12 Lëehí'ta Yéesu wo''a ɓaa ɓayeeri kiñamɗa ɓan an:
- Binaa fu ɓëytoh cuunoh wala cuuníinaa, kaa ɓay fiiliimuncaagaraa wala ɓikëmëeŋkífu wala ɓuunfu, wala ɓuwaa dëk naraa ee laakuunun alalɗa; enndiikanaa, ɓa ga kihafɓa, ɓa mínndaa kiɓay kiñam ɓan, ee fodaama fu ëlídu iñaa fu tumee gaɓaɗa.
13 Wayee binaa fu ɓëytoh kiñam jamaa, namaa kiɓay nduulcaa na ɓuwaa Kooh nëeɓsinɗa na lafañcaa na búumí'caa.
14 Fu tumkanaa keeñfu hay ga kisoos, ndaga iñaama, ɓa mínooraari ki'ëlín. Kooh hayyaari ki'ëlín bëríinaa kimílískaa ɓuwii júwinɗa.

Liiwukaa wo' ga loo ɓuwaa ɓaysee kiñamɗa
(Mëccëe 22: 1-10)

15 Laakka yíinoo ga sagaccaa ensee daamaɗa, ga waa ya kelohha wo'eencaa caama, ya wo''a Yéesu an:
- Ɓaa yaama yah kibok kiñam ga Nguuraa Koohɗa, yewinin múu'!
16 Yéesu liiwukkari an:
- Enee ɓo', ya tíklukka cuunoh fiyaak, ɓaylukka ɓiɓo' ɓiyewin ɓa hay kiñam.
17 Ga waa cuunohfaa pari'ɗa, ya wossa súrgaagari kiɓaynee ɓuwaa nakseeɗa an: «Hayat gii, cuunohfaa pari'in diima.»
18 Wayee yaa en ɓéeɓ yaa tok sooli fodaa mooroomci. Yaa súrgaa ɗewohɗa wo''a an: «Mi lom yoon ee mi jominwa kimalaknee. Mi kíimmbaa hen fu bayalloo ga.»
19 Yaa tík gaɗa wo'issari an: «Mi lom naal ɓidaaŋkaah ee mi jominɓa kitagatnee. Mi kíimmbaa hen fu bayalloo ga.»
20 Yiliis ɓan wo'issari an: «Mi han kipañ ɓeti, kërí tah mi mínanndii kihay.»
21 Súrgaa ɓoyukka, wo''a ha'-kaanci iñaa ya taasuɗa. Ha'-kaanfaa aylukka, wo''a súrgaa an: «Karaa diima-diima ga paancii na mbedicii ga teeriiɗa fu haydoh nduulcii na ɓuwaa Kooh nëewísinɗa, búumí'cii na lafañcii.»
22 Ennda kiis, súrgaa hayya, wo''ari an: «Kiyaakii, iñaa fu nakoheeɗa tumuunun wayee daa ɓo' mín kiyuŋ lís kilaak.»
23 Ha'-kaanfaa wo'sissa súrgaa an: «Meyaa dëkii, fu ka' ga waascii, na ga ɗíŋ-ɗíŋcii, fu gagal ɓuwaa ɓa hay doo kaanndoo líif.»
24 Mi wo''úuka, yíinoo ga ɓuwaa mi ɗewee kiɓay kiñamɗa yoohoo ga cuunohfiigoo!

Iñaa ɓo' jom kitum binaa ya waa' ki'en tëelíbée Yéesunaa
(Mëccë 10: 37-38)

25 Mbooloo wiyaak taabee na Yéesu. Yéesu mëeñsukka ga ɓuwaa, wo''aɓa an:
26 - Binaa ɓo' hay garoo ee mi gënëlliiri paamci wala eeci, ɓetici wala towutaagari, ɓiyaakci na ɓikëmëeŋkíci ɓiyaal wala ɓiɓeti, wala hafci sahaa, ɓaa yaama mínoo ki'en tëelíbéeroo.
27 Ɓaa fu koorukkii kuraanaagaraa, fu taabukkoonaa, fu mínoo ki'en tëelíbéeroo.
28 En ki'enaa, yiida garúu, binaa ya waa' kihëwí' tawah wihoo'tanaa, ɗewoo kiyuŋ paay, ya malak iñaa jom kika' ga tawahaaɗa tóoh, doo ya ínoh ati iñaa ya laakɗa hay kidooy kimëtí' lëgëyaa?
29 Enndiikanaa, binaa ya dal kiyíp tawah ee ya mínndiiwa kilëestíraa, ɓéeɓ ɓuwaa hotanwaɗa hay ki'enu ga kiñaawalli
30 an: «Malkat ɓii yii dalin kitawah ee mínndiiwa kilëestí'.»
31 Ee ɓan buurii yiida, binaa ya yah kiheñohnee na buu' yiliisaa, ɗewoo kiyuŋ paay, ya malak ati ya hay kimín, na ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah, kileŋkoh na buuraa taam na ɓiɓo' ɓijúnni-daaŋkaah-kanak?
32 Ya mínndiinaa, ya wos ɓo' ga buuraama, en lak ya lís nari ki'úsaayohaa, kimeekissi iñaa ya tuman bi ɓa mín kijúwohɗa.
33 Fodaama deŋ, ɓaa en ɓéeɓ garúu, fu mínndii kifoñ tóoh iñaa fu laakɗa fu taabukkoonaa, fu yaama, fu mínoo ki'en tëelíbéeroo.

Maraamaa laakoo saflaat
(Mëccë 5: 13; Marka 9: 50)

34 Yéesu tíkka ga an:
- Maraa jofin. Wayee binaa maraa safissiinaa, ma ɗaanohsan na ya?
35 Ma laaksisoo jeriñ ga kakayfii, ma mínoo ki'en kotol. Ma jafsan ga lëedúu. Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúruka!

15

Baalaa múuyee ee hotukkaɗa
(Mëccë 18: 12-14)

1 Juuticaa na ɓuwaa ɓíinoo júwussiiɗa deeyussa ɓéeɓɓa ga Yéesu kisúkúrukki.
2 Fërísiyeeŋcaa na jëgíroh-waascaa ɓaa jambat ga díkaantiɓa an:
- Ɓii yii tookin kiyuŋ na ɓuwii júwussiiɗa ee ya ñami naɓa!
3 Ga ɗekataama, Yéesu liiwukkaɓa an:
4 - Yiida garúu binaa ya laak baal ɓitéemée', ee ya múuyluk yíinoo ganaa, ya foñoo ɓidaaŋkaah-yitnanikiis na ɓiyitnanikiisɓaa, ɓa tes ga ëgíraa? Lëehíraa ya ka' kitëebí'nee yaa múuyɗa, bi ga daa ya hotanndine.
5 Ee binaa ya hottinaa, ya túŋkulukki na keeñ wisóosí'.
6 Ee ya le' kaancinaa, ya ɓay fiiliimuncaagari na ɓuwaa dëk nariɗa, ya wo'ɓa an: «Neɓlukat naroo, ndaga mi hotin baalaagoo, yaa múuyeeɗa.»
7 Fodaama, mi wo''úuka, binaa ha'-baakaa' yíinoo récuk baakaa'caagarinaa, ga iñaama, ɗook-Kooh hay kiwëñ ki'en ga húmbal loo ɓiɓo' ɓidaaŋkaah-yitnanikiis na ɓiyitnanikiis ɓaa júwin ee laakussii sooli ga kirécuk baakaa'caagaɓa. Mi wo''úuka, malaakacaa Kooh hay kiwëñ kineɓluku binaa ha'-baakaa' yíinoo rek récuk baakaa'caagarinaa loo ɓo' ɓidaaŋkaah-yitnanikiis na ɓiyitnanikiis ɓaa júwin ee laaksoo sooli ga kirécuk baakaa'.

Koparaa múuyee ee hotukkaɗa

8 Yéesu tíkka ga an:

- Wala ɓetifii fiida ɓan, binaa ya laak hëelís* cidaaŋkaah ee múuyluk wíinoo ganaa, taaloo lampu, ya paruki, raasi dijófí' bi ga daa ya hotanwa?
9 Binaa ya hotwanaa, ya ɓay húnísmuncaagari na ɓeticaa dëku nariɗa, ya wo'ɓa an: «Neɓlukat naroo ndaga mi hotin hëelísaagoo múuyeeroɗa.»
10 En fodaamanaa mi wo''úuka man, malaakacaa Kooh hay kineɓluku ga daa ha'-baakaa' yíinoo rek récukin baakaa'caagariɗa.

Kowukaa múuyee ee hotukkaɗa

11 Yéesu wo'issa an:
- Enee ɓo' yaa laak towu tanak tiyaal.
12 Yaa wëñ ki'en oomaaɗa wo''a paamci an: «Buba, eraaroo iñii mi joman kilaak ga alaliigaraaɗa.» Waa ennda ɗa, paamudaa warohha towutaa tanaktaa alalaagari.
13 Tíkka ga bes cera, kowukaa kiyínkaa toonnda iñcaa ya e'seeɗa tóohca, yaa yah kúl ki'úsaayí'. Daama ya enukohha ga iñaa neɓpi bi ya yasohha hëelísaa tóohwa.
14 Ga waa ya yasohha iñaa ya laakeeɗa tóohwa, a' wiyaak laakka ga kúlkaa kaama, ee kibúŋ kiméeskí' daɓpari.
15 Ya ka'ta kisúrga'uk ga ɓo' ga gohaama. Yaama nakkari kiníi' mbaam-parki ga yooncaa.
16 Helci eneera ga kiñam ga yiikcaa mbaamcaa e'siɗa wayee ken onéeríiri ga.
17 Daama, ya malakka helci, ya wo''a an: «Bilëgëyoh ɓera ɓërí enu ga kaan paammboo, ɓa ñami bi ɓa tésɗí', ee mi en dii, mi kaani na a'!
18 Mi hay kikoluk, mi ɓoyuk ga buba, mi wo''i an: Buba, mi baakaarin ga fíkíi Kooh ee mi tooñinndaa.
19 Mi jomissii kiɓayu kowufu. Kon abohaaroo fodii yaa en ɓéeɓ ga lëgëyohciigaraa.»
20 Ya kolukka, yaa ɓoyuk kaan paamci.

Ga daa ya enee na kihay di'úsaayí'ɗa, paamudaa séenndari, laakka yërmaandi wiyaak gari, ya yaa fool kihídohnee nari, gatawukkari, fuunndari.
21 Kowukaa dallari kiwo' an: «Buba, mi baakaarin ga fíkíi Kooh ee mi tooñinndaa, mi jomissii kiɓayu kowufu.»
22 Wayee paamudaa wo''a súrgacaagari an: «Gaawat kihaydoh sibidooraa wëñ kimo'ɗa, ɗú ekkiwa, ekatti kipii ga jokon na ñafa' ga kotcii.
23 Haydohat ɗoonaa ɗú yafaleeɗa, ɗu appi, ɗu aaw kiñam na kimbúumbaayuk,
24 ndaga kowukiigoo ɗú hot kii kaaneera ee soofsin ga kipes, ka múuyeera ee ka hotukin.» Fodaama, ɓa dalla kimbúumbaayuk.
25 Waama lak kowukaa ɓaa kisaawkaa kaa ga yooncaa. Daa ka hayee bi ka deeyca kaanfaa, ka kelohha típcaa na tiyeektaa.
26 Ka ɓayya yíinoo ga súrgacaa, meekissari iñaa hewɗa.
27 Yaama wo''ari an: «këmëeŋkífu yërí hay, ee paapu apɗinndi ɗoonaa yafalseeɗa, ndaga daa ya hotsinndi na jamɗa.»
28 Kowukaa kisaawkaa dalla ki'ayluk, saŋnga ki'aas kaanfaa. Paamci meyca, kíimmbari ya aas.

---

* **15:8 15: 8** Hëelísaama teeku Darahma ga kiGerek ee hín na Denariyon wíinoo dooli

29 Wayee kowukaa wo''a paamci an: «Malka, tíkíis tiyewin tee, taa mi
lëgëyi'taa, mi mosoo kikëldúk wo'eenfu ee fu mosooroo sah ki'on kupe',
mi mbúumbaayuk na fiiliimunciigoo.
30 Wayee kowukiigaraa kii, ga wii ka hayɗa, ya yii ya yasohin alalaagaraa
na cagacaaɗa, fu apɗinndi ɗoonaa yafalseeɗa.»
31 Paamudaa dalla kitaas an: «Kowuroo, fu yii naroo besaa en ɓéeɓ, ee
iñaa mi laak tóoh yuufu.
32 Wayee ɗí jomee kimbúumbaayuk hen na kineɓluk ndaga këmëeŋkífu
yii yii kaaneera ee soofsin ga kipes, ya múuyeera ee ya hotukin.»

16

Enee tuukukoh-alal

1 Yéesu wo'issa tëelíbéecaagari an:
- Enee ha'-alalaa laakee ɓaa tuukɗiri ga iñaa ya laakɗa. Tuukukohaama
ëpírohussa ga ha'-alalaa an ya yaa yasoh alalaagari.
2 Ha'-alalaa ɓaylukka tuukkohaagari, wo''ari an: «Iñii mi keloh wo'u
garaaɗa ya ya? Teewaaroo iñum fu tum ga lëgëyiigaraaɗa, ndaga
diimaɗa, fu yahissii kituukuk alaliigoo.»
3 Tuukukohaa wo''a ga helci an: «Mi tuman na ga dii kiyaakii yahhoo
kinís ga kituukuk alaliigariɗa? Hanaa kilín kakayfii, wayee mi laakoo
doolaa gawa, ee kisarahtuk, mi rúusinka.
4 Mi ínohin iñaa mi yah kitum bi laak ɓuwaa ɓewussoo ga kaanɓa, binaa
mi kaalu ga lëgëyiigoonaa!»
5 Waa ennda ɗa, ya ɓaylukka yíinoo yíinoo, ɓéeɓ ɓuwaa ɓayɗee ha'-
kaanci kobotɗa. Ya wo''a yaa ɗeɓɗa an: «Fu laaki' ha'-kaanndoo hín na?»
6 Yaama taassa an: «Hëndíraan dúuleen citéemée'.» Ya wo''ari an:
«Ɓewaa këyít-kobotfiigaraa, fu gaaw kiyuŋ, fu bín cidaaŋkaah-yëtúus.»
7 Lëehí'ta ya wo''a yaa tík gaɗa an: «Haa fu, fu laaki' ha'-kaanndoo hín
na?» Yaama taassa an: «Saaku citéemée' ga beli.» Tuukukohaa wo''ari
an: «Këyít-kobotfiigaraa fee, bídaa cidaaŋkaah-yitnakaahay.»
8 Ha'-alalaa kañnja tuukukohaagari júɓpiiɗa ndaga kiñaañkaa ya
tumɗa. Ndaga ɓuwii waa' ëldúna doŋɗa wëñ kiyúuduku ga iñcaa ɓa tumi
ga díkaantiɓaɗa loo ɓuwii boku ga lee'laataa meyoh ga Kooh.
9 Yéesu tíkka ga an:
- Ee mi, mi wo''úu an: pokat kifiiliimun na alal ëldúna, en ɗanaa,
bëríinaa ɗú laakissii daranaa, ɗú ɗapu ga kaancaa dëkohsan bi taa'ɗa.
10 Ɓaa fu en go' ga enaama cijutuut, fu hay ki'en go' ɓan ga enaama
ciyewin; ee ɓaa fu júɓpii ga enaama cijutuut, fu júwoo ɓan ga enaama
ciyewin.
11 Kon binaa ɗú júɓpii ga kituukuk alal ëldúnanaa, ɓii díŋkaananndúu
alalaa wiwóorí'waa ɓa?
12 Ee binaa ɗú enndii go' ga iñaa enndii yuurúunaa, ɓii yahhúu ki'e'
iñaa en yuurúu ɓa?
13 Ken mínoo ki'en súrga ha'-kaan ɓanak. Faw fu saŋ yíinoo, fu waa'
yaa tesɗa; fu taabuk yíinoo, fu foñluk yaa tesɗa. Ɗú mínoo ki'atukoh kitop
Kooh na kitop hëelís.

Yéesu taassa Fërísiyeeŋcaa ga loo Waasaa Móyíis
(Mëccëe 23: 23-28; 5: 17-20)

14 Fërísiyeeŋcaa, na waareen hëelísaagaɓa, súkúrukussa tóoh iñcaa
Yéesu wo'ɗa, ee ɓa ɓaa yensirukohhi.
15 Yéesu wo''aɓa an:

- Ɗú ɓërí en ɓuwii tíksi hafɓa ɓiɓo' ɓijúwí' ga hascii ɓuwiiɗa, wayee Kooh ínohin iñii en ga keeñciigarúuɗa. Ndaga iñcii ɓuwii tík fodii iñaa yakinɗa, sepi'in ga fíkíi Kooh.
16 Móyíis na këyítcaa sëldíiga-Koohcaa bínseeɗa cërí teewohee Waasaa Kooh bi ga jamaanaa Saŋ hayohɗa. Iñaa aboh ga hayaa Saŋ waama, Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Nguurii Koohɗa yéegalohuunun, ee ɓaa en ɓéeɓ yaa tum doolici ga kiheel ki'aas ga Nguuraa Kooh.
17 Ee kiɓewoh dii asamaanii na kakayfii wëñ kiyooɓ kinís kufíis jíinoo rek ga Bíncii Waasii.
18 Ɓéeɓ ɓaa fu kaal ɓetifu, fu pañ ɓeti filiisaa, fu ɗeegin waas fu yaa faanuk na ɓeti filiis, ee ɓaa fu pañ ɓetifaa yaalaa kaalli henaa, fu ɗeegin waas fu yaa faanuk na ɓeti mooroomfu.

Ha'-alalaa na nduulaa teeku Lasaa'ɗa

19 Enee ɓo' yilëekí'-alal, yaa daanee ki'ekuk kúltí cimórí' caa seerin, ee besaa en ɓéeɓ ya tumi ga kaanci mbúumbaay ciyaak.
20 Laakeera ɓo', enee nduul ee teeksee Lasaa', ya daanee kifaanuk ga hal-kaadaa ha'-alalaa, faanfaagari tóoh líifee na puus.
21 Helci teseera lool ga kiñam iñcaa wúunee ga kankaa ha'-alalaa ñamoheeɗa; ee wëñaa ga baaycaa hayunaa ɗeewsi puuscaagari.
22 Ga waa nduulaa kaannda, malaakacaa Kooh ɓayussari ga yahaa Abaraham. Ha'-alalaa ɓan kaannda, acussa.
23 Ha'-alalaa enee ga coonu ciyaak ga ɗekataa ɓuwaa kaanin ɗaakuɗa. Ya ɓëwí'ta hascaagari, ya hotta Abaraham di'úsaayí' na Lasaa' ga yahaaci.
24 Ya yaa ɓayyi didóolí' an: «Cica Abaraham, yërëmaaroo, fu wos Lasaa' ya ñoon siñdaa jokonjiigari ga músú ee ya tóoyíri'too perimpiigoo ndaga mi yii kaanan ga kiwiikii.»
25 Wayee Abaraham taassari an: «Kowuroo, níindískaa an fu laasin neɓlaatfu ga kipeskaagaraa ga ëldúnaɗa ee Lasaa' enee ga iñaa meskin ɓan. Diimaɗa nak, ya yii dii kilaas jamiigari, wayee fu, fu yii ga coonu.
26 Ee ɓaatta ga, ga díkaantiríi narúu laakin noŋ wiyaak, doonaa fodaama, ɓuwaa waaran kikolkoh dii karu garúu mínsanndiika ee ɓan ken mínoo kikolkoh garúu hay dii.»
27 Ha'-alalaa wo''ari an: «Kon, mi kíimmbaa, cica Abaraham, fu wos Lasaa' kaan paammboo,
28 ndaga mi laakin këmëeŋkímun ɓiyëtúus. Eneenaa ya karaa, ya wo'ɓa an ɓa hanat kiman ga daa mi madeeɗa, en ɗanaa ɓa ɓan, ɓa hayoo ga ɗekatii wii líif na coonuɗa.»
29 Abaraham taassari an: «wo'eencaa Móyíis na caa sëldíiga-Koohcaa caa na këmëeŋkímuncaagaraa, ɓa súkúrukatca!»
30 Ha'-alalaa wo''ari an: «Iñaama dooyoo, cica Abaraham. Wayee binaa enee an ɓaa mílís ga kikaan yërí ka' gaɓanaa, eneenaa ɓa hay kisúpít kipeskaagaɓa.»
31 Wayee Abaraham loffari an: «Binaa ɓa súkúrukkii Móyíis na sëldíiga-Koohcaanaa, luu enee an ɓaa mílís ga kikaan yërí ka' gaɓa, tahoo bi ɓa took iñaa yaama wo'anɓaɗa.»

17

Yéesu nakoh kibayaloh baakaa' na kigëm
(Mëccëe 18: 21-22; Marka 9: 42)

1 Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:

- Iñaa ekan ɓo' ga kitum baakaa' ñakanndii, wayee massa ɓaa iñaama
koorohan gariɗa!
2 Kipoku atoh wiyaak ga koonaa ya jafu ga giiyaa, kërí gën gari loo ya
tah bi jíinoo ga tu'oomaatii tii keen ga baakaa'.
3 Kon watukat haffúu!
Binaa mbokfu tooñaa, ñaraari ee binaa ya récukkanaa, bayalaari.
4 Binaa ya tooñnjaa waas ciyitnakanak ga bes wíinoo ee kotaa en ɓéeɓ
ya hayyaa kiwo' an: «Mi récukinka», leenaa bayalaari.
5 Apotaa'caa Yéesu wo'ussa Ha'mudii an:
- Ɓaataarii ngëm.
6 Ha'mudii wo''a an:
- Binaa ɗú laakee ngëmaa hín na kowu fúdan dogaa, eneenaa ɗú hay
kimín kiwo' kedikkii kii an: «Ɗofuka, fu yípuknee ga giiyaa!» ee eneenaa
ka tum iñaa ɗú wo'ɗa.

Iñaa súrga jom kitumɗa

7 Yéesu wo'sissa an:
- Ɓii yiida garúu, binaa ya laak súrgaa líndiri wala yaa níi'ɗiri, ee súrgaa
meyoh yooncaanaa ya wo''i an: «Deeya, fu yuŋ kiñam»?
8 Man ya namiri kiwo' an: «Tíkɗaaroo cuuníin, fu pëkíruk, fu tumi'too
mi ñam, mi an, bi mi lëehíraa fu ga kihaffu, fu han kiñam, fu an.»
9 Ha'-kaadaa laakɗin súrgaagari gërëm ndaga daa ya tum iñaa en
lëgëyciɗane?
10 Ɗú ɓan, binaa ɗú tum iñaa en lëgëyyúuɗanaa, leenaa wo'at an: «Ɗí
ɓisúrga doŋ, ɗí tum iñaa ɗí jomee kitumɗa.»

Yéesu wëkí'ta ɓo' ɓidaaŋkaah ɓaa gaana'in

11 Lakanaa Yéesu enee na kiyah Yéerúsaleem, ya koorohha díkaanti
gohaa Samarii na waa Gëlílée.
12 Daa ya enee na ki'aas ga dëk-kaw wíinoo daamaɗa, laakka ɓo'
ɓidaaŋkaah ɓaa gaana'in, hayussa ga fíkíici. Ɓa ceella palah✡.
13 Ɓa ɓaa wo''i didóolí' an:
- Yéesu, kiyaakii, yërëmaarii!
14 Daa Yéesu hoteeɓa, wo''aɓa an:
- Karat, ɗú teewohnee haffúu ga sarahohcaa✡.
Ga wii ɓa en na kiyahɗa, ɓa wakka ga waas.
15 Yíinoo gaɓa, daa ya hotee an ya wakin, ya yaa ɓoyuk ga kotcaagari,
yaa ndam Kooh didóolí'.
16 Ya keennda ga kotcaa Yéesu, yíppa púkaa kakay, yaa gërëm Yéesu.
Ɓaa yaama dëkee kúlkaa Samarii.
17 Yéesu wo''ari an:
- Enndii ɓidaaŋkaahɓaa ɓéeɓɓa ɓërí wak hanaa? Haa ɓiyitnanikiisɓaa
ɓíinoo ɓada?
18 Ɓal ɓii yii ee enndii yaawúu'ɗanaa, laakkii yíinoo gaɓa yaa ɓoyuk
kigërëm Kooh!
19 Lëehí'ta Yéesu wo''a ɓaa an:
- Kolka fu yee, ngëmumgaraa músalinndaa.

Iñii laakan binaa Kowukii ɓii haysisaa
(Mëccëe 24: 23-28,36-41)

20 Fërísiyeeŋcaa meekissa Yéesu besaa Nguurii Kooh yah kihayɗa.
Yéesu taassaɓa an:
- Nguurii Kooh yahhii kihay fodii iñaa ɓaa en ɓéeɓ hotan wa hayi, bi le'.

✡ **17:12 17: 12** Malkat Léwítík 13: 45-46. ✡ **17:14 17: 14** Malkat Léwítík 14: 2-3.

21 Ken wo'anndii an: «Malkat, weema!» wala «Wa wúunee!» ndaga
ínohat an Nguurii Kooh wii ga leeloorúu.
22 Lëehí'ta Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Bes hay kihay, ɗú hay kiwaa' kimaasoh luu enan bes wíinoo ga bescaa
hayaa Kowukii ɓii, wayee ɗú maasohanndiiwa.
23 Ee ɗú hay kiwo'u an: «Ya yaa dúunee wala ya yii dii!». Kaa karat ee
kaa foolat da.
24 Ndaga fodii dii melic eni tareet, léerí' asamaan, aboh ɓakii wii, top ga
ɓakaa wíinoowaaɗa, Kowukii ɓii madan ɗa bëríinaa ya haysanaa.
25 Wayee Kowukii ɓii jom kiɗeɓ kison hen paay, ee ya sagu ga ɓuwii
wati.
26 Iñaa laakee ga jamaanaa Noweeɗa hay kilaaksis fodaama ga jamaanii
hayii Kowukii ɓii.
27 Ɓuwaa ensee ga kiñam na ki'an, kipañ na kipajuk bi ga besaa bëríi
Nowee aasoh ga gaal-giiyaa wiyaakwaaɗa: Kooh hannda kitoɓ músú
miyewin, ma taakka ga kakayfii tóoh bi onnda ɓéeɓ.
28 Fodaama ɓan, yah kiman na iñaa hewee ga jamaanaa Lotɗa: ɓuwaa
ensee ga kiñam na ki'an, kilom na kitoon, kilín na kitawah.
29 Wayee besaa bëríi Lot mey dëkaa Sodomɗa, Kooh toɓpa kiwii na
atohcaa tamin ga ɗook dëkaa, tëkí'taɓa ɓéeɓɓa.
30 Iñaa manɗa yërí laakan bëríinaa Kowukii ɓii teewukohsisan ga
ɓuwiiɗa.
31 Besaa bëríi, ɓaa fu en ga ɗook cakaraa* túuyaagaraa ee fu laak yen
ga ɗuuy túuyaanaa, kaa yoosuk kiɓeɓneeca. Fodaama ɓan ɓaa fu en na
kilëgëy ga yooncaanaa, kaa ɓoyuk kaan.
32 Níindísukat iñaa dalee ɓeti Lotɗa✡!
33 Ɓaa fu heel kisom kipesfunaa, fu hayka kiñak, wayee ɓaa fu
ñakkanaa, fu hayka kilaas.
34 Mi wo''úuka, wekaa bëríi, ɓo' ɓanak ɓaa bok fayaaŋ: yíinoo hay
kiɓewu, yíinooyaa foñu.
35 En ɓeti ɓanak ɓaa bok ki'o': yíinoo hay kiɓewu, yíinooyaa foñu. [
36]†
37 Tëelíbéecaa meekissari an:
- Ha'mudii, iñaama yah gada kilaakoh?
Yéesu taassaɓa an:
- Daa mídi enoh, daama ɓan suulcaa hídohsan da.

18

Liiwukaa wo' ga loo atti'ohaa na ɓetifaaɗa

1 Yéesu wo'issaɓa liiwukii wii, kiteeɓɓa an ɓa jom kidëk ga kikíim Kooh
ee ɓa hanat kisoof fenoo ga:
2 - Enee atti'oh ga dëk-teeru, yaa niikéeríi Kooh ee ya yéegéeríi ken.
3 Laakeera ɓan ga dëk-teeraama ɓetifaa yaalci kaanin. Fa hayee
leekleek ga atti'ohaa kiwo''i an: «Eraaroo kayoh ga ɗook ɓii tooñnjooɗa.»
4 Atti'ohaa saŋnga iñaa maañ. Lëehí'ta ya wo''a ga helci an: «Luu enee
an mi niikkii Kooh ee mi yéeŋngii ɓo',
5 ga dii ɓetifii fii onndiiroo jamɗa, mi namanndi ki'e' kayoh. Enndi-
ikanaa, ya hay kilísi kihay bi faf mi kap ga.»
6 Ha'mudii tíkka ga an:

---

* **17:31 17: 31** Malkat iñaa wo'u ga Lúkkaa 5: 19 ✡ **17:32 17: 32** Malkat Sënees 19: 26.
† **17:36 17: 36** «Yaal ɓanak hay kiboku ki'en ga yoon wíinoo: yíinoo hay kiɓewu, yíinooyaa foñu»: Wo'eencuma hotukkii ga ciyewin ga këyítcaa ɗeɓɗa.

- Ɗú kelohin iñaa atti'ohaa yibóní'yaa wo' yaamaɗa!
7 Haa Kooh eranndii ɓuwaa ya tanukɗa kayoh, ɓa ɓaa ɓa fiipi dímal gari
wekoo nohooɗane? Ya hayɓa kiseklukohe?*
8 Mi wo''úuka, ya hayɓa kigaaw ki'e' kayoh. Wayee binaa Kowukii ɓii
hayisaa, ya hay kilaak ga ëldúna ɓuwaa gëm garine?

Liiwukaa wo' ga loo Fërísiyeegaa na juutaaɗa

9 Yéesu wo'issa liiwukii wii, ëewdohhawa ga ɓuwaa tíksee hafɓa ɓiɓo'
ɓijúwí' ga fíkíi Kooh ee ɓa tíkkii ken ɓo':
10 - Enee ɓo' ɓanak, ɓa ka'ta Kaanfaa Kooh kikíimnee Kooh; yíinoo enee
Fërísiyeeŋ, yíinooyaa enee juuti.
11 Fërísiyeegaa tuukka, yaa kíim Kooh ga ɗuuyci anee: «Fu Kooh, mi
gërëminndaa ga dii fu tummbiiroo mi man na ɓuwii ɓíinoo loksi, tumsi
iñaa júɓpii, faanuksi na ɓeti jaambuu', wala ɓan fodii juutii yii.
12 Siminaa en ɓéeɓ, mi oori ga bes kanak, ee iñaa mi laak ɓéeɓ, ɓakaa
wudaaŋkaahwaa mi tumwa sarah.»
13 Juutaa nak ceella palah ee kaañéeríi sah kihíilsuk kimalak ɗook-
Kooh, wayee ya yaa típ keeñaa ndaga kirécuk, ee yaa wo' an: «Cëy Kooh,
yërëmaaroo, mi ha'-baakaa'.» Yéesu tíkka ga an:
14 - Mi wo''úuka, ga waa ɓaa yaama soof kaanciɗa, Kooh tookeera an
ya júwin, wayee Kooh tookkii Fërísiyeegaa. Ndaga ɓéeɓ ɓaa fu ɓëwí'
haffunaa, fu hay kiyóoskíru; ee ɓaa fu yóoskí' haffunaa, fu hay kiɓëwíru.

Yéesu barkeella tu'oomaataa
(Mëccë 19: 13-15; Marka 10: 13-16)

15 Ɓiɓo' haydohɗussa Yéesu tu'oomaa, ya tík yahcaagari ga ɗookta. Daa
tëelíbéecaa hotsee iñaama, ɓa ɓaa ña' ɓuwaa.
16 Wayee Yéesu haydohlukka tu'oomaataa, wo''a an:
- Íisat oomaacii ɓa hay garoo! Kaa hoonohatɓa ndaga Nguurii Kooh wuu
ɓuwii man naɓaɗa.
17 Mi wo''úuka ee kayoh; ɓaa fu tookkii Nguuraa Kooh fodii
ku'oomaanaa, fu aasoo ga.

Ha'-alal waa' ki'aas ga Nguuraa Kooh
(Mëccë 19: 16-30; Marka 10: 17-31)

18 Laakka ɓo' yaa kuliyuk ga yaawúu'caa, meekissa Yéesu an: Jëgírohii
yijófí'yii, mi tuman na bi mi laak ɓakkoo ga kipeskaa leehoo taa'ɗa?
19 Yéesu wo''ari an:
- Iñii tah ya fu wo' kijof garoo? Ken joffii, enndii Kooh rekaa.
20 Fu ínohin iñii Waasii Móyíis nakoh kitumɗa: «Kaa ɗúk ɓetifu wala
yaalfu, fu faanuk na ɓo' yiliis, kaa laŋ kumuun ɓo', kaa lok, kaa seedi'
saboh, kelohɗaa paamfu na eefu.»
21 Ɓaa taassari an:
- Mi taabukin iñcuma tóoh, ga ki'oomaaroo bi wati.
22 Ga waa Yéesu kelohha iñaama, ya wo''ari an:
- Laakin iñaa tesohhaa. Toonaa iñcaa fu laakɗa tóoh, fu waroh nduulcii
koparaama, fodaama fu hay kilaak alalaa leehoo taa' ga ɗook-Kooh,
lëehíraa fu hay, fu taabukkoo.
23 Daa ɓaa kelohee wo'eencaama, keeñci leehha lool ndaga ya enee ha'-
alal yiyaak.
24 Yéesu hottari ya safarissii dara, wo''a an:

---

* **18:7 18: 7** Lëegísoh wiliis laakin fodii: Luu enee an ya gaawwiiɓa kitaase? 8 Mi wo''úuka, ga wahtaagari, ya hayɓa ki'e' kayoh ga iñaa wëñ kigaaw.

- Ki'aas ha'-alal ga Nguuraa Kooh daal yooƀpii.
25 Geeleem paaf ga noŋ kúuc këri wëñ kiyooƀ ki'aaskaa ha'-alal ga Nguurii Kooh.
26 Ɓuwaa súkúrukeeriɗa wo'ussa an:
- Kon baanaa ƀii mín kimúc ƀa?
27 Yéesu wo''aƀa an:
- Iñaa wooñ ƀo' wooñnjii Kooh.
28 Pee' dalla kiwo' an:
- Malka, ɗí, ɗí foñin tóoh, iñaa ɗí laakeeɗa, ɗí taabukinndaa.
29 Yéesu loffaƀa an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; ƀaa Nguurii Kooh tahhaa kifoñ kaanfu, ƀetifu, ƀikëmëeŋkífu wala ƀiyaakfu, eefu wala paapu wala towutaagaraanaa,
30 fu hay kilaak yewin ga ëldúnaanii wati ee kuwisaa fu laak kipeskaa leehoo taa'ɗa.

Waasaa wukaahaywaa Yéesu yéegaloh kikaankaagari na kimílískaagariɗa.
(Mëccë 20: 17-19; Marka 10: 32-34)
31 Yéesu ƀayya tëelíbéecaa ƀidaaŋkaah na ƀanakƀaa haŋ, wo''aƀa an:
- Malkat, ɗu ƀii yah Yéerúsaleem, ga daa wëe'taa ga dii tóoh iñaa sëldíiga-Koohcii bínsee ga loo Kowukii ƀiiɗa laakohan.
32 Ndaga ya hay kitíku ga yah yiifa'caa gëmussii ga Koohɗa, ƀa ñaawalsohiri, ƀa ƀasiri, ƀa toossohiri.
33 Ɓa hayyi kitíp laawoo, ƀa lëehíraa, ƀa appi. Ee bes kaahay tík ganaa, ya mílís.
34 Wayee tëelíbéecaa ínohussii dara ga iñaama, ndaga iñaa wo'eencaagari waaree kiwo'ɗa ɗaakkee gaƀa hen, ee ƀa ínohéeríi iñaa Yéesu enee na kiwo'ɗa.

Yéesu wëkí'ta búumí' ga Yéríkóo
(Mëccë 20: 29-34; Marka 10: 46-52)
35 Daa Yéesu hayee bi deeyca Yéríkóo, laakka búumíraa yuŋ ga yahaanaa waasaa, yaa sarahtuk.
36 Ya kelohha coowaa mbooloomaa enee na kipaafɗa, ya meekisohha iñaa hewɗa.
37 Ya yéegalussa an Yéesu Nasareet yërí en na kipaaf.
38 Daama, ya yaa fiip an:
- Éey Yéesu, kucaasamunkii Dëwít, yërëmaaroo!
39 Ɓuwaa hanohsee fíkíi mbooloomaaɗa ƀaa ña'ti, wayee ya yaa wëñ kifiip an:
- Kucaasamunkii Dëwítóo, yërëmaaroo!
40 Yéesu tuukka, nakohha an ya haydohɗussi. Ga waa búumíraa hayya bi gari,
41 Yéesu meekissari an:
- Fu waa' ya mi tumi'taa?
Búumíraa taassari an:
- Ha'mudii, tumɗaaroo bi mi mín kihotsis.
42 Waa ennda ɗa Yéesu wo''ari an:
- Mínsisaa kihot! Ngëmiigaraa músalinndaa.
43 Ga saasi, búumíraa mínnda kihot, ee ya yaa taabuk Yéesu, ya yaa ndam Kooh. Daa ƀuwaa hotee iñaama, ƀéeƀƀa ƀaa ndam Kooh ƀan.

19

Yéesu aassa kaan Sakee

1 Yéesu aassa Yéríkóo, ya koorohha ɗuuy teeraa yaa yah.
2 Laakeera daama ɓaa teeku Sakee, yërí kuliyukee ga juuticaa, ee ya laakeera alal wiyewin.
3 Ya heella kihot ɓaa en Yéesuɗa, ya mínndiika ga mbooloomaa ndaga ya enee ɓo' yilohoy.
4 Fodaama ya foolla, kuliyukka ga fíkíi, lappa ga kedik kiyaak, en ɗanaa ya hot Yéesu ndaga ya jomee kikooroh daama.
5 Ga waa Yéesu hayya bi le''a daama, ya taaginukka, wo''ari an:
- Sakee, yoosuka gaaw, ndaga wati mi yah kidal ga kaanfu.
6 Sakee gaawwa kiyoosuk, safa'ta lool ga ki'ek Yéesu kaanci.
7 Wayee ɓéeɓ ɓuwaa hotee iñaamaɗa ɓaa jambat an:
- Malkat, Yéesu ka' kisagacuknee ga kaan ɓaa júɓpii!
8 Sakee nak kolukka, wo''a Ha'mudii an:
- Ha'mudii, malka, mi hay kiwaroh nduulcii ɓakii alaliigoo wíinoowii, ee en lakanaa mi ɗúkeera ɓo' mi ñammba hëelíscinaa, mi hayyi ki'ík iñaa hín ɗa waas cinikiis.
9 Yéesu wo''a gari an:
- Ɓu-kaanfii fii músaluunun wati, ndaga ɓii yii ɓan kucaasamun Abaraham.
10 En ki'enaa, Kowukii ɓii hay dii kiɓay na kimúsal ɓuwii múuyɗa.

Liiwukaa wo' ga loo súrgacaa buuraa foñɗee kopa'ɗa (Mëccë 25: 14-30)

11 Yéesu wo'issa na ɓuwaa súkúrukee wo'eencaamaɗa. Lak ya deeyin Yéerúsaleem ee ɓaa en ɓéeɓ foogee an Nguuraa Kooh yah kiyoosuk ga wahtaamaa.
12 Yéesu liiwukkaɓa, dallaɓa kiwo' an:
- Enee ɓo' yilëekí'-teek, ya enee na kiyah kiɓaaɓ ga kúl ki'úsaayí', kifalu buu' daama. Lëehíraa, ya ɓoyuk kúlɓa.
13 Balaa ya karaa, ya ɓayya ga súrgacaagari ɓidaaŋkaah, ya warohhaɓa hanja'-wúrúus cidaaŋkaah, yaa en ɓéeɓ wíinoo, ya wo''aɓa an: «Lëgëyat ga koparum bi ga daa mi hayan.»
14 Wayee ɓu-kúlkaagari waa'séerii gari kihot, ɓa wossa ɓiɓo' ga fenooci, kiwo' an: «Ɗí waa'tii ɓuum yuma buu'.»
15 Wayee ya falussa buu', ya ɓoyukka kúlɓa. Ya ɓaylukka súrgacaa ya foñɗee kopa'ɗa, ki'ínoh yaa en ɓéeɓ iñaa ya laakɗa.
16 Yaa ɗeɓ kihayɗa wo''a an: «Kiyaakii, hanja'-wúrúusaa fu ereerooɗa, límin cidaaŋkaah ciliis.»
17 Buuraa wo''ari an: «Waaw guureway, waa fu enin go' ga iñaa yewinndii, mi hayyaa ki'e' fu kuliyuk ga teeru cidaaŋkaah.»
18 Lëehí'ta yukanakyaa hayya, wo''a an: «Kiyaakii, hanja'-wúrúusaa fu ereerooɗa límin ciyëtúus.» Buuraa wo''a yaama an:
19 «Fu ɓan mi hayyaa ki'e' fu kuliyuk ga teeru ciyëtúus.»
20 Lëehí'ta, súrga yiliis hayya, wo''a an: «Kiyaakii, hanja'-wúrúusiigaraa wee, mi loyeewa hen ga líil, mi ɗaakka.
21 Mi niikeeraa hen ndaga fu ɓo' yisúwí' ga keeñ, fu ɓewi iñaa fu faanndii ee fu píiki iñaa fu sokkii.»
22 Buuraa wo''ari an: «Súrgii yibóní'yii, mi hayyaa ki'atti' ga wo'eenciigaraa. Fu ínoheera an mi súwin ga keeñ, mi ɓewi iñaa mi faanndii, mi píiki iñaa mi sokkii.
23 Kon iñii tah ya fu wútírohi'tiiroo hëelísiigoo? Eneenaa mi ɓoyukaa, mi mínwa kilaas na iñaa wa límɗa.»

24 Lëehí'ta ya wo''a ɓuwaa enee daamaɗa an: «Te'at hanja'-
wúrúusumgari, ɗú e'wa yum ɓay cidaaŋkaahcumɗa.»
25 Ɓuwaa wo''ari an: «Kiyaakii, man ya yii na hanja'-wúrúus
cidaaŋkaah.»
26 Ya taassa an: «Mi wo''úuka, ɓaa laakin hay kiɓaatɗu, wayee ɓaa
laakoo, ki'iñkaa ya ɓayɗa sah hay kite'u.
27 Ee nak ɓuwii sagohee naroo ee waa'séeríi mi en buu'ɓaɗa, haydohatɓa
dii, ɗú apɓa ga fíkíiroo.»

Yéesu aassa Yéerúsaleem na ndam wiyaak
(Mëccëe 21: 1-11; Marka 11: 1-11; Saŋ 12: 12-19)

28 Ga waa Yéesu wo''a fodaama, ya kuliyukka ga fíkíi mbooloomaa kiyah
Yéerúsaleem.
29 Ga waa ya deeyca dëkaa Betfasee na waa Bétaníi ga ɓak tëgëlaa wo'u
tëgëlaa Ólíwíyéecaaɗa, ya wossa ɓanak ga tëelíbéecaagari, ya wo''aɓa
an:
30 - Karat dëk-kawum ga fíkíirúuɗa.
Binaa ɗú le' danaa, ɗú hay da kilaak
cúmbú'-baamaa pokuunun, ee ken
mosoori kilap. Pëkísatti, ɗú haydohhi dii.
31 Ee binaa ɓo' meekissúu an: «Ɗú
pëkísohhi ya?» Taasatti an: «Ha'mudii
yërí laak sooli ga.»
32 Ɓuwaa wosseeɗa karussa, ɓa laakka da tóoh fodaa daa Yéesu
wo'eeɓakaɗa.
33 Lakanaa ɓa ɓaa pëkís cúmbú'-baamaa, ha'muncaa wo'ussaɓa an:
- Ɗú pëkísoh cúmbúrii ya?
34 Ɓa taassa an:
- Ha'mudii laak sooli ga.
35 Waa ennda ɗa, ɓa haydohi'ta Yéesu cúmbúraa, ɓa la'ta paltucaagaɓa
ga ɗook cúmbúraa, ɓa lëpí'ta Yéesu ga.
36 Ga daa ya enee na kiyahɗa, ɓuwaa ɓaa la' paltucaagaɓa ga ɗook
waasaa.
37 Ga wii ɓa yoosuk írkísaa tëgëlaa Ólíwíyéecaa bi ɓa ɓaa deey
Yéerúsaleemɗa, iñaa en tëelíbée tóoh yaa kañ Kooh didóolí', na keeñ
wisóosí' ndaga tóoh kíntaancaa ɓa hot Yéesu tumɗa.
38 Ɓa ɓaa wo' an: «Ha'mudii barkeelat buurii hay ga teekiigariɗa! Jam
laakat ga ɗook-Kooh ee ndam aawat ga Yaa ga ɗookaa-ɗookɗa!»
39 Laakka Fërísiyeeŋcaa ensee ga mbooloomaa, wo'ussa Yéesu an:
- Jëgírohii, ɗekohɗaa tëelíbéeciigaraa.
40 Yéesu taassaɓa an:
- Mi wo''úuka, binaa ɓa ɗekohaa, atohcii cërí yah kitum coow!

Yéesu yaa koduki' ɓu-Yéerúsaleem

41 Ga waa Yéesu hayya bi deeyca teeraa Yéerúsaleem, ee ya tíkka
kuhasci gawa, ya yaa koduki' ɓu-dëkaa
42 an:
- Ɗú ɓan, enee an sah ɗú ínohee wati iñii mínndúu ki'on jamɗanaa!
Wayee diima deŋ, iñaama ɗaakukin ga hasciigarúu, ɗú mínoori kihot.
43 Ndaga bessúu waa hay, waa ɓuwii sagoh narúuɗa gúranndúu, ɓa
gekkúu, ɓa sooŋngúu ga ɓakaa en ɓéeɓ.
44 Ɓa hayyúu kiɗúbí', ɗú na dëkumgarúu, ɓa foñɗoorúu sah atoh wíinoo
waa tíkuk ga mooroomwa, ndaga jamaanii Kooh hayyúu kiɓaaɓɗa, ɗú
ínohhiiwa!

Yéesu ga ɗuuy Kaanfaa Kooh
(Mëccë 21: 12-17; Marka 11: 15-19; Saŋ 2: 13-22)

45 Yéesu aassa Kaanfaa Kooh ee ya yaa kaal toonohcaa en daamaɗa,
46 ya wo''aɓa an:
- Bídu ga Këyítfaa Kooh an: «Kaanndoo yah ki'en kaanfaa kíimohohsan Kooh.» Wayee ɗú, ɗú tumfa ɗaakkaa' lok.
47 Yéesu enee ga kijëgíroh besaa en ɓéeɓ ga Kaanfaa Kooh. Ɓuwaa kuliyuk ga sarahohcaaɗa, jëgíroh-waascaa, bi ga ɓuwaa ɓiyaakɓaa ga dëkaaɗa heelseeri ki'ap.
48 Wayee ɓa hotéeríi daa ɓa tuman, ndaga daa ɓuwaa ɓéeɓ líksee helɓa ga Yéesu, ɓa ɓaa súkúrukkiɗa.

20

Yéesu meekisohussa ɓaa onndi sañsañɗa
(Mëccë 21: 23-37; Marka 11: 27-33)

1 Laakka bes, ga daa Yéesu enee na kijëgí' ɓuwaa ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, na kiyéegaloh Hewhewaa winéwí'waaɗa, sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa, na yaakcaa hayussa,
2 ɓa meekissari an:
- Wo'aaríi iñcum fu tumɗa fu ayca ga ɓa? Ɓii onndaaca kitum ɓa?
3 Yéesu taassaɓa an:
- Mi ɓan, mi hayyúu kimeekis yen yíinoo. Wo'attoo:
4 Bëtísaa Saŋ tumeeɗa, meyohee ga Kooh wala ga ɓo'-súusúus?
5 Wayee ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:
- Binaa ɗu taas an: «Meyohee ga Koohaa», ya hayyuu kilof an: «Iñii tah ya ɗú gëmmbii ga Saŋ?»
6 Ee ɗu wo' an: «Meyohee ga ɓo'-súusúusaa», ɓuwii ɓéeɓɓa hayyuu kitapisoh na atoh bi ɗu kaan ndaga wóorinɓa an Saŋ enee sëldíiga-Kooh.
7 Ɓa taassari an:
- Ɗí ínohoo ɓaa wa meyohee gariɗa.
8 Yéesu loffaɓa an:
- Kon baanaa, mi ɓan, mi wo'anndiirúu iñcii mi tumɗa ati mi ayca gaɓa.

Liiwukaa wo' ga loo línoh biiñcaa ɓisóotí'ɓaa
(Mëccë 21: 33-46; Marka 12: 1-12)

9 Lëehí'ta, Yéesu yaa liiwuk ɓuwaa anee:
- Enee ɓo', yíppa tedik-reseŋ ga yoonci. Ya ɓeɓpa ɓilínoh, sassaɓa kilëgëy yoonaa. Ya ka'ta kiɓaaɓ iñaa maañin ga ín.
10 Ga waa yoonaa lúunɗa, ya wossa súrga ga línohcaa ɓa e'ti ɓakci ga iñaa yoonaa meydohɗa. Wayee línohcaa feekussa súrgaa, kaalussari yah ɓuucuuc.
11 Ha'-yoonaa wosissa súrga yiliis. Yaama ɓan, línohcaa feekussari, ɓasussari, kaalussari yah ɓuucuuc.
12 Ya wossissa súrga yukaahay; yaama ɓan, ɓa gaañsohhari, jafussari ga fooh.
13 Ha'-yoonaa wo''a ga helci an: «Moo, mi tuman na? Hanaa mi wosan kowukiigoo mi keeñukɗa, heyna ɓa hayyi ki'on cée'.»
14 Wayee ga waa línohcaa hotussa kowukaa kaa hay, ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an: «Yii jom kilamɗa yeema hayi; ɗu apatti, en ɗanaa ɗu lam yoonaa.»
15 Ɓa meydohhari yoonaa, ɓa appari.
Yéesu meekissaɓa an:
- Haa ha'-yoonaa tuman ɓuwaama na?

16 Ya hay kihay, ya ap línohcaa, ya ek ɓiɓo' ɓiliis ga yoonaa.
Daa ɓuwaa kelohee wo'eencaa Yéesu caama, ɓa wo''a an:
- Taris! Iñaama hanat kilaak múk!
17 Wayee Yéesu yíppaɓa has, wo''aɓa an:
- Kon wo'eenii wii bídu ga Këyítfaa Koohɗa, wa waa' ya kiwo':
«Atohaa tawahohcaa jafeeɗa,
atohaa waama, enin atoh-koñ!»
18 Ɓaa keen ga ɗook atohaamanaa hay kiweelsukoh ee ɓaa wa keen ga ɗookcinaa, wa hayyi kinapañsoh.

Lempu jomin kifayune?
(Mëccë 22: 15-22; Marka 12: 13-17)

19 Ga wahtaama, jëgíroh-waascaa na sarahohcaa ɓiyaakɓaa ɓaa heel kitík yah ga Yéesu, ndaga ɓa ínoheera an ya wo'ee naɓa ga liiwukaagari, wayee ɓa niikka ndaga ɓuwaa.
20 Waa ennda ɗa, ɓa ɓeɓpa ɓiɓo', ebilussaɓa ga Yéesu ee ɓa ɓaa malak gari. Ɓuwaama tumussa hafɓa fodii ɓuwaa júwin doonaa ɓa mín kifí' Yéesu ga wo'een, fodaama ɓa on ɓuwaa wosseeɓaɗa iñaa ɓa ɓayohan Yéesu ga waas, buu' tík yah gari.
21 Ɓuwaama wo'ussa Yéesu an:
- Jëgírohii, ɗí ínohin an iñcii fu wo'ɗa na iñcii fu jëgírohɗa júwin, ee fu fa'tii na ken wayee fu jëgíroh kayoh ga iñaa Waas-Kooh nakohɗa.
22 Wo'aarii, ɗí jomin kifay Sesaa', buuraa yiyaakyaa lempu wala ɗí jomoo?
23 Wayee Yéesu ínohha iñaa ɓa heelɗa, wo''aɓa an:
24 - Teewattoo ëelís denariyon wíinoo, Nataalii wii na teekii en gaɗa cuuɓa?
Ɓa taassari an:
- Cuu buu' Sesaa'.
25 Daama Yéesu taassaɓa an:
- Kon en ɗanaa, erat Sesaa' iñaa Sesaa' laak, ɗú e' Kooh iñaa Kooh laak.
26 Ɓa mínndiiri kifí' ga wo'een ga fíkíi ɓuwaa. Hanaa kay lofaa Yéesu lofɓaɗa nammbaɓa kibet, ɓa ennda tii'.

Yéesu meekisohussa ga loo kimílískaa ɓuwaa kaanɗa
(Mëccë 22: 23-33; Marka 12: 18-27)

27 Laakka Saduseyeeŋcaa hayu ga Yéesu. Ɓa ɓaa, ɓa sagin an laakin kimílís ga ɓuwaa kaanɗa. Ɓa meekissari
28 an:
- Jëgírohii, Móyíis nakeeruu kitum iñii yii: «Binaa ɓo', yaa pajin ee laakin këmëeŋkímun, kaan ee lak foñnjii ɓetici na kowaa, këmëeŋkímunaa jomin kilam ɓetifaama, ya laaki' yaakci kowu ga.»
29 Waama laakee yaal ɓiyitnaɓanak, ɓaa bokee paamun na eemun. Yaakkaa pañnja ɓeti, kaannda ee laakkii kowu.
30 Yukanakyaa pañnja ɓetifaa,
31 lëehí'ta, yukaahayyaa tíkka ga. Ennda ɗa ga ɓiyitnaɓanakɓaa ɓéeɓɓa. Ɓa kaannda ee ken foñnjii kowu.
32 Ga waa ɓéeɓɓa leehha, ɓetifaa kaannda ɓan.
33 Kon bëríinaa ɓuwii mílísan ga kikaanaa ɓetifaama yah yuu ɓa? Ndaga yaa en ɓéeɓ ga ɓiyitnaɓanakɓaa tumeerari ɓeti.
34 Yéesu taassaɓa an:
- Ɓuwii ga jamaanii watiɗa pañsin ee pajuksin.
35 Wayee ɓuwaa joommbiiɓa kibok ga ɓuwaa yah kimílísɗa, na kipes ga jamaanii hayanɗa pañsoo ee pajuksoo.

36 Ɓa mínsisanndii kikaan ee ɓa pesan madu na malaakacaa, ɓa ɓitowu
Kooh ndaga ɓa límuk ga kikaan.
37 Móyíis ga kihafci teewohin an ɓuwaa kaanɗa hay kimílísu. Ga
jangataa wo' ga loo pëegíifaa abee kiwiiɗa ya ɓay Ha'mudii «Koohyii
Abaraham, Koohyii Ísaak na Koohyii Yakoop✡». Yéesu tíkka ga an:
38 Kon nak Kooh enndii yuu ɓuwaa kaanɗa wayee yuu ɓuwaa pesɗa,
ndaga ga Kooh kipeskaa kaa ga ɓaa en ɓéeɓ.
39 Waa ennda ɗa, laakka jëgíroh-waascaa wo' Yéesu an:
- En ki'enaa, Jëgírohii, iñii fu wo'ɗa kayoh.
40 Ɓa wo'ee iñaama ndaga ɓa kaañsiséeríiri kimeekisohis dara.

Iñaa Yéesu wo' ga loo díkaantici na Dëwítɗa
(Mëccëe 22: 41-46; Marka 12: 35-37)

41 Yéesu wo'issaɓa an:
- Ɓuwii mín na kiwo'u an Kiristaanii kucaasamun Dëwít?
42 Ndaga Dëwít ga kihafci wo'in ga Këyítfaa Kañcaa an:
«Kooh wo''a Ha'mudiigoo an:
Yugohaaroo yah-ñaam,
43 bi ga daa mi tuman ɓuwii saŋngaaɗa ditogaa' kotfu.»✡
44 Fodaama Dëwít ɓayyi «Ha'mudii». Kon Kiristaanii mín na ki'en ɓan
kucaasamun Dëwít?

Yéesu hoonohha tëelíbéecaagari kitum fodaa jëgíroh-waascaa
(Mëccëe 23: 1-36; Marka 12: 38-40)

45 Lak ɓuwaa ɓéeɓ ɓaa súkúruk Yéesu, ya wo''a tëelíbéecaagari an:
46 - Abukat ga kiman na jëgíroh-waascii safaru ga kitíidisuk na kúltí
ciyaak, na kikëñɗu yah kanak ga paancaa; ɓa heeli kiyugoh fíkíi ga ɗuuy
jaangu-yaawúu'caa, na kiyugoh fíkíi en ga hewaa.
47 Ɓa ɗúuri alalcaa ɓeticaa yaalcaagaɓa lísussiiɗa, ee ɓa kíimi kíim-
Koohaa ínohoo kileeh, doo ɓuwaa fooŋ an ɓa ɓiɓo' ɓijúwí'. Atti'aagaɓa
wëñan kimesik!

21

Sarahaa ɓetifaa laakoo daraɗa
(Marka 12: 41-44)

1 Yéesu ɓëwí' hascaagari hen, ya hotta ha'-alalcaa ɓaa ek sarahcaagaɓa
ga iñaa sarahcaa te'ohsi ga Kaanfaa Koohɗa.
2 Ya hotta ɓan ɓetifaa laakoo ee yaalci kaanin, yaa ek ga ɗuuygaa
tudërëm tanak.
3 Yéesu dalla kiwo' an:
- Mi wo''úuka ee kayoh; en ki'enaa ɓetifii laakoo fii ee yaalci kaaninɗa
ekin iñaa wëñ iñii ɓuwiima ɓéeɓɓa ekɗa.
4 Ndaga ɓuwiima ɓéeɓɓa tumu sarah ga iñaa ɓa wëñí'ɗa, wayee ɓetifii
fii ga kinduulci, ya erohin tóoh iñaa ya jomee kipesohɗa.

Yéesu yéegalohha an Kaanfaa Kooh hay kiɓú'
(Mëccëe 24: 1-2; Marka 13: 1-2)

5 Laakka ɓiɓo' ɓaa enee na kiwo' ga loo Kaanfaa Kooh. Ɓa wo'ee an fa
morin lool, na atohcaagari cimórí'caa, na mo'laatcaa tumɗu Kooh daɗa.
Wayee Yéesu wo''a an:
6 - Bes waa hay, iñii ɗú niiruk yii tesanndii atoh wíinoo waa tíkískoh na
mooroomwa; tóoh hay kiɓú'.

✡ **20:37 20: 37** Malkat Eksoot 3: 2-6; Mëccëe 22: 32. ✡ **20:43 20: 43** Malkat Kañcaa 110: 1.

Iñcii yah kihew balaa ëldúna túki'aa

7 Ɓuwaa meekisussa Yéesu an:
- Jëgírohii, iñcaama yah kilaak kera? Mandargii wiida teewohan an iñcii cii jomin kilaak?
8 Yéesu loffaɓa an:
- Watukat kiɗúku ndaga ɓo' ɓiyewin hay kihayohu teekkoo, ɓa wo'i an: «Mi yërí en Kiristaanii na: «Wahtii deeyin» wayee kaa taabukatɓa.
9 Binaa ɗú keloh yëngël heñ wala an ɓiɓo' ɓaa heñoh kilaak hafɓanaa, kaa tíitat. Ndaga iñcaama jomin kilaak paay, wayee enndii an ëldúna yah kitúkí' ga saasi-saasi.
10 Lëehí'ta ya tíkka ga an:
- Kúl hay kikoluk, keen ga ɗook kúl mooroomci, ee nguu' hay kiɓewuk keen ga ɗook nguu' mooroomci.
11 Kakayfii hay kiyëngëluk, yëngël wiyaak ee ga ɗekat ciyewin, a' na ɗúukoolcaa karohin hay kilaak. Ee ɓan yen ciyewin caa tíitalohin hay kilaak, mandarga cidóoyí'-waa' hay kimeyoh ga ɗook asamaan.
12 Wayee balaa iñcaama tóoh laakaa, ɓuwii hay kitíku yah garúu, ɗú hatalu ga kipessúu, ɗú ɓayu ki'atti'u ga jaangu-yaawúu'caa, ee ɗú hay kitëcu ga kasu. Ɗú hay kiɓayu ga fíkíi ɓuu'caa na ɓuwaa laak nguuraaɗa ndaga teekiigoo.
13 Iñaama hayyúu kimín ki'on kituukukkoo.
14 Tumat ga helciirúu an ɗú jomoo kihalaat ga iñaa ɗú wo'an ga fíkíi ɓuwaa yabussúuɗa,
15 ndaga mi hayyúu ki'e' kiñaañ na wo'eencaa wëe'taa ga an cii yíinoo ga ɓuwaa heñohussúuɗa mínanndii yen ga, wala ɓa mín kisaŋ iñcaa ɗú wo'anɗa.
16 Bi ga ɓuwaa límmbúuɗa, na ɓuwaa ɗú bok naɓa eemun na paa-munɗa, mbokcaagarúu na fiiliimuncaagarúu hayyúu kitoonu ga buuraa, ee ɓíinoo garúu hay kitíku kikaan.
17 Ɓéeɓ ɓuwii waa'sanndii garúu kihot ndaga teekiigoo.
18 Wayee kufen jíinoo ɓooyukanndii ga hafciigarúu.
19 Kiguu'guulukërí tahanndúu kipes.

Yéesu yéegalohha kitaskaa Yéerúsaleem
(Mëccëe 24: 15-21; Marka 13: 14-19)

20 - Binaa ɗu hot ɓisoldaa' wíil Yéerúsaleem kúrkúndúlaa, ɗu hay ki'ínoh an waa yah kipookisohu.
21 Le' bëríinaa, ɓuwaa iñaama laakan gohaa Yúudéeɗa, ɓa núpat ɓa yee ɓak janjaŋcaa; ɓuwaa iñaama laakan ɗuuy Yéerúsaleemɗa, ɓa úsaayat daama, ee ɓuwaa iñaama laakan dëk-kawcaaɗa ɓa hanat ki'aas teeraa.
22 Ndaga bescaa ciméeskí'caa caama cërí Kooh yah kikoroh ɓu-Isarayeel doonaa tóoh iñcaa bínsee ga Këyítfaaɗa laak.
23 Massa ɓeticaa bescaama laakanɓa na look, na ɓaa ensan na kiɓëpí'ɗa, ndaga ɓu-dëkaama hay ki'enu ga coonu fiyaak ee aylukaa Kooh hay kiyoosuk ga ɗook ɓuwaama.
24 Ɓa hay ki'apu na kalaɓ, ɓa abu ñaam ga leeloo heetcii ga ëldúnaɗa tóoh, ee yiifa'caa hay kimókí' Yéerúsaleem bi daa nguuraagaɓa daamaɗa leehan.

Kowukii ɓii hay kihayis
(Mëccëe 24: 29-31; Marka 13: 24-27)

25 Yéesu tíkka ga an:

- Hay kilaak mandargacaa hotuk ga nohii, ga ñiidii, na ga olcii.
Ga kakayfii, ɓuwii hay kilëyu lool ndaga kitíit ga yëngëlaa giiyii na
dúusciigari.
26 Biɓo' hay kikaanu na kitíit ndaga kihalaat ga iñaa yah kidal ëldúnaɗa,
ndaga iñcii laak ga ɗook asamaanɗa tóohca hay kihíciskoh.
27 Fodaama, Kowukii ɓii hay kihotu, ka yoosuki ga ɗuuy yaayeelcii ee ka
taam na dooli na ndam wiyaak.
28 Binaa iñcuma dal kilaakaa, leenaa yolohat, ɗú taaginuk ɗook, ndaga
lak ɗú hayin kimúsalu.

Jagaa tediktaa teewohɗa
(Mëccëe 24: 32-35; Marka 13: 28-31)

29 Yéesu liiwukissa ɓuwaa anee:
Malkat ga een na tediktii tíinoo:
30 Binaa ɗú hot ca dal kitapisaa, ɗú ga kihaffúu, ɗú ínoh an lahum
deeyin.
31 Fodaama ɓan, binaa ɗú hot iñcaama ca laakaa, ínohat an Nguurii
Kooh deeyin.
32 Mi wo''úuka ee kayoh; bi ɓuwii wati kaanu ɓéeɓɓanaa, iñcaama tóoh
hay kilaak.
33 Asamaanii na kakayfii hay kifaay wayee wo'eenndoo faayoo múk.

Yéesu nakoh kiwatuk

34 - Watukat haffúu; kaa líkat helciigarúu ga kiñam na ki'an kihëpí' na
halaat ëldúna, enndiikanaa besaa bërii hayyúu kibet lool,
35 fodii mbëp; wa hayan ɗa ga ɗook ɓuwii tóoh enu ga ëldúnaɗa.
36 Kon kaa neehat, ɗú kíimi Kooh wahtaa en ɓéeɓ, doonaa ɗú laak dooli
kisaan ga iñcaa yah kihay caama, ee ɗú mín kituuk ga fíkíi Kowukii ɓii.
37 En na nohaa, Yéesu jëgírohi ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, wayee wekaa
le'aa ya yee kineehnee ga tëgëlaa wo'u tëgëlaa Ólíwíyéecaa.
38 Ee ga kím cuut ɓuwaa ɓéeɓ hayya gari ga Kaanfaa Kooh kisúkúrukki.

22

Sarahohcaa na jëgíroh-waascaa pokohussa Yéesu nof
(Mëccëe 26: 1-15; Marka 14: 1-2; Saŋ 11: 45-53)

1 Lak feetaa Paak ee ñamohsi mbúurúcaa tumoo lëwíi'ɗa deeyin.
2 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na jëgíroh-waascaa ɓaa heel daa ɓa tuman bi
ɓa apluk Yéesu ee ken yéegoo ndaga ɓa kaañéerii ɓuwaa.

Yúdaa tookka kitoon Yéesu
(Mëccëe 26: 14-16; Marka 14: 10-11)

3 Fodaama Seytaani aassa Yúdaa, yaa ɓaysi Iskariyotɗa ee bokee ga
tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa.
4 Yúdaa ka'ta, hotohneera na sarahohcaa ɓiyaakɓaa na ɓuwaa kuliyuk
ga pokkoh-liiɓcaa ga Kaanfaa Koohɗa, ga daa ya tuman bi ya tík Yéesu ga
yahɓaɗa.
5 Keeñɓa soossa ga bi ɓa díŋngari kopa'.
6 Yúdaa tookka, yaa heel besaa ya jekalukan, ya tík Yéesu ga yahɓa ee
mbooloomaa yéegooka.

Yéesu nakohha kiwaayukɗu ñamahaa Paakaa
(Mëccëe 26: 17-25; Marka 14: 12-21; Saŋ 13: 21-30)

7 Besaa hewaa mbúurúcaa tumoo lëwíi'ɗa ee tubaaltaa apsi ga kitík
cuuníinfaa ñamsi ga Paakɗa le''a,
8 Yéesu wossa Pee' na Saŋ, wo''aɓa an:
- Karat, ɗú waayukɗinee haffuu cuuníinfii Paak.
9 Ɓa meekissa Yéesu an:
- Fu waa' ɗí waayukneefa gada?
10 Yéesu taassaɓa an:
- Súkúrukat, binaa ɗú aas teeraanaa, hay kilaak yaalaa hídukoh narúu,
kooruk kujataa músú. Taabukatti bi ga ɗuuy kaanfaa ya aasanɗa,
11 ee ɗú wo' ha'-kaanfaama an: Jëgírohii meekisoh an túuyaa ya
ñamohan Paak, ya na tëelíbéecaagariɗa wada?
12 Fodaama, ya hayyúu kiteeɓ túuy wiyaak waa hanoh ɗook ee
hëwíruunun bi jekin; ɗú waayukan ñamahcaa ga ɗekataama.
13 Ɓa ka'ta, ɓa laakka tóoh fodaa daa Yéesu wo'eeɓakaɗa, ɓa aawwa kon
kiwaayuk ñamahaa Paak.

Cuuníinfaa fisela'í'faa Yéesu ñam na apotaa'caagariɗa
(Mëccëe 26: 26-30; Marka 14: 22-26; 1 Korenti 11: 23-25)

14 Waa wahtaa le''a, Yéesu yuŋnga kiñam na apotaa'caa.
15 Ya wo''aɓa an:
- Helloo teseera lool ga kibok narúu kiñam cuuníinfii Paakii wii balaa
mi sodalunaa!
16 Ndaga mi wo''úuka; mi yahissiifa múk kiñamis bi ga daa iñaa fa waa'
kiwo'ɗa matan bëríinaa Kooh tuukiran Nguuraagariɗa.
17 Waa ennda ɗa, ya ɓeɓpa kaas-biiñ, gërëmmba Kooh ga, lëehí'ta ya
wo''a an:
- Uunat, ɗú warohwa,
18 ndaga mi wo''úuka, aboh ga wati mi ansisoo anahaa meyoh ga kowu
reseŋ bi ga daa Kooh tuukiran Nguuraagari.
19 Lëehí'ta ya ɓeɓpa mbúurú, ya gërëmmba Kooh ga, ya weelsohhawa,
ya e'taɓawa an:
- Iñii yii faanfiigoo, mi eroh ndaga ɗú. Tumat iñii yii, ɗú
níindísukohiroo.
20 Waa ɓa lëehí'ta kiñamɗa ya ɓeɓpa kaas-biiñ, tummba fodaama an:
- Iñii yii, kifiiliimunkii ki'askii Kooh narúu ee poku na ñífiigoo
aamɗussúuɗa.
21 Wayee malkat ɓii yahhoo kitoonɗa yii ekoh naroo yah dii.
22 En ki'enaa, Kowukii ɓii hay kikaan fodaa daa Kooh na' gakaɗa, wayee
massa ɓaa toonndi yaama!
23 Waa ennda ɗa, apotaa'caa ɓaa heel ki'ínoh ga ɗuuyɓa, ɓaa yah kitum
iñaamaɗa.

Ɓaa Yéesu wo' an yërí wëñ kiyakɗa

24 Laakka daama nookoh ga díkaanti apotaa'caa ki'ínoh yaa ɓa halaat
an yërí wëñ kiyak gaɓaɗa.
25 Yéesu wo''a an:
- Buu'cii ga ëldúnaɗa nguuruksi ga ɗook ɓuwaa ɓa laakɗa, ee ɓuwaa
tíki yah ga ɗook ɓuwaamaɗa waa'si kiɓayu «ɓuwaa tumsi yijófí' rek.»
26 Wayee iñaama enndii ɗa garúu. Hanaa kay yaa wëñ ki'en yaak
garúuɗa joman kiman na yërí wëñ ki'en oomaa; ee yaa en ga fíkíinaa
joman kiman na súrga.
27 En ki'enaa, yaa yuŋ ga kankaa kiñamɗa, na yaa enndi na kinori'ɗa;
ɓanakɓaama, yiida wëñ ga kiyak? Man yaa yuŋ ga kankaa kiñamɗa yërí
ya, enndii ɗane? Mi nak, mi yii ga díkaantirúu fodii súrga.

28 Ɗú, ɗú ɓërí en ɓuwaa dëkee kitaam naroo ga coonucii mi dayeeɗa.
29 Ee fodaa daa paammboo onndoo kinguurukɗa, mi oninndúu kinguu-
ruk naroo fodaama.
30 Fodaama ɗú bokan naroo kiñam na ki'an ga daa mi yah kinguurukɗa
ee ɗú yugan ga paancaa ki'atti' níilcaa ɓu-Isarayeel cidaaŋkaah na
kanakcaa.

Yéesu yéegalohha an Pee' hayyi kitaasuk
(Mëccë 26: 31-35; Marka 14: 27-31; Saŋ 13: 36-38)

31 Yéesu wo''a an:
- Simoŋ, Simoŋ! Malka: Seytaani kíim an ɗú onussi ya lassúu fodii ɓaa
las tohoo.
32 Wayee mi kíimɗinndaa Kooh doonaa ngëmum fu laak garooɗa leehoo.
Ee binaa fu ɓoykis garoonaa, leenaa ɓaataa dooli ɓuwaa fu bok naɓa
ngëmɗa.
33 Pee' wo''ari an:
- Ha'mudii, mi pari'in ki'en naraa bi ga kitëcu ga kasu wala ki'apu.
34 Yéesu taassari an:
- Pee', mi wo''aa an bi siik-pabu kon watinaa* fu hay kitaasuk ki'ínohhoo
bi en waas kaahay.

Iñcaa Yéesu wo' tëelíbéecaagari an ɓa jomin kikoluk gacaɗa

35 Lëehí'ta Yéesu wo''aɓa an:
- Ga waa mi wossúu ee ɗú ɓaydohhii kopa', hëmbu wala ñafa'ɗa, ɗú
ñakeera yene?
Ɓa taassa an:
- Ɗí ñakéerii dara.
36 Ya wo'issa an:
- Diimaɗa nak, ɓéeɓ ɓaa fu laakin hëelísaa, ɓewaawa, ee ɓaa fu laakin
hëmbaa ɓewaawa ɓan; ee ɓaa fu laakoo kalawaa, toonaa paltufaagaraa fu
lom kalaɓ.
37 Ndaga mi wo''úuka, iñaa wo'u ga Këyítfaa an: «Ya kíduunun ga
tumoh-kofeelciiɗa» hay kilaak garoo. Ee iñaa wo'u aaw garoo yaama yii
yah kilaak.
38 Tëelíbéecaa wo'ussari an:
- Ha'mudii, kalaɓ kanak cee.
Ya loffaɓa an:
- Dooyin ɗa.

Yéesu yaa kíim Kooh ga tëgëlaa Ólíwíyéecaa
(Mëccë 26: 36-46; Marka 14: 32-42)

39 Yéesu meyca teeraa, ya ka'ta tëgëlaa Ólíwíyéecaa, fodaa daa ya
meereeka kitumɗa.
Tëelíbéecaagari taabussa nari.
40 Ga waa ya le''a ɗekataa, ya wo''aɓa an:
- Kíimat Kooh doonaa ɗú keenoo ga fíraa Seytaani.
41 Lëehí'ta ya úsaayya iñaa hín na wéesée-atoh, ya yí''a, yaa kíim Kooh
42 an:
- Buba, en lak fu waarinkanaa, úsaayɗaa kaas-coonufii fii garoo. Wayee
hanat ki'en iñaa mi waa'ɗa wayee iñaa fu waa'ɗa laakat.
[
43 Waa ennda ɗa, laakka malaakaa Kooh mey gari, ɓaattari dooli.

---

* **22:34 22: 34** Ga baahaa yaawúu'caa, bes dali ga noh-soos bi ga daa noh-soos haysisan

44 Hídaa ga daa keeñci leehɗa tóoh, Yéesu yaa ɓaat kiwëñ kikíim Kooh.
Anagaagari mannda na ñífaa en na kisíit kakay.]†
45 Waa ya kíimmba Kooh bi ya lëehí'taɗa, ya kolukka, ya ɓoyukka ga
tëelíbéecaagari. Ya laakɓa ɓaa neeh ndaga lak keeñɓa neɓpii.
46 Ya wo''aɓa an:
- Ɗú neeh ya? Kolkat, ɗú aaw kikíim Kooh doonaa ɗú keenoo ga fíraa
Seytaani.

Yéesu abussa
(Mëccë 26: 47-56; Marka 14: 43-50; Saŋ 18: 3-11)

47 Lak Yéesu yaa lís kiwo', ɓo' ɓiyewin meyca jalañ. Yúdaa yaa bok ga
tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaaɗa, hanohee fíkíi. Ya hayya ga Yéesu
kifuunndi.
48 Daama, Yéesu wo''ari an:
- Yúdaa, fu toon Kowukii ɓii na kifuunndine?
49 Ga waa ɓuwaa taabee na Yéesuɗa hotussa iñaa yah kilaakɗa, ɓa
meekissari an:
- Ha'mudii, ɗí yoɓsohatɓa na kalawe?
50 Yíinoo gaɓa meydohha kalaɓfaagari, yoɓpa súrgaa ɓaa kuliyukee ga
sarahohcaa ɓiyaakɓaaɗa, gú'ta nofaa ñaabaa.
51 Wayee Yéesu wo''aɓa an:
- Íisat, dooyin.
Ya le''a ga nofaa ɓaa, wa íkukka ga daa wa eneeɗa.
52 Lëehí'ta Yéesu wo''a sarahohcaa ɓiyaakɓaa, na ɓuwaa kuliyuk ga
soldaa'caa ga Kaanfaa Koohɗa na yaakcaa yaawúu'caa hayseeri ki'amɗa
an:
- Mateerarúu kihay na kalaɓ na doo' fodii ɓuwaa dawuk tumoh-kofeele?
53 Mi enéeríi narúu besaa en ɓéeɓ ga ɗuuy Kaanfaa Koohe? Ee ɗú tíkkii
yah garoo. Wayee wahtii wii wuurúu, ɗú na doolii laak wekɗa.

Pee' taasukka Yéesu
(Mëccë 26: 57-58,69-75; Marka 14: 53-54,66-72; Saŋ 18: 12-18,25-27)

54 Ɓa ammba Yéesu, ɓa ɓayyari kaanfaa sarahohaa kuliyuk ga saraho-
hcaa ɓiyaakɓaaɗa. Pee' yaa taabukɓa di'úsaayí'.
55 Kiwii taalseera ga leeloo hëtaa kaanfaa, Pee' hayya, yuŋnga ga ɗuuy
ɓuwaa wíilkaɗa.
56 Laakka súrga yiɓeti yaa hot Pee' ga lee'laataa kiwiikaa. Ya yíppari
hascaa, wo''a an:
- Ɓii yii ɓan enee nari!
57 Wayee Pee' taasukka an:
- Mi ínohoori de, ɓetifii fii!
58 Ennda kiis, laakka ɓo' yiliis yaa hotti, wo''ari an:
- Fu ɓan fu bok gaɓa!
Wayee Pee' taassa ɓaama an:
- Mi bokkii gaɓa de, yaalii yii!
59 Tíkka ga iñaa le' wahtu, ɓo' yiliis yëgíssa ga wo'eenaagari an:
- Wóorin an ɓii yii enee nari, ndaga ya kúlkoh Gëlílée.
60 Wayee Pee' loffari an:
- Mi ínohoo iñum fu waa' kiwo'ɗa, yaalii yii.
Ga ɗekataama, wii ya lëehɗan kiwo'aa, siik-pabu konnda.

† **22:44 22: 44** Laakin ga Këyítcaa ɗeɓɗa, caa laakoo bíncaa aboh ga 43 bi ga 44.

61 Ha'mudii heelukka, yíppa Pee' hascaa. Pee' níindísukka iñaa
Ha'mudii wo'eeriɗa an: «Bi siik-pabu kon watinaa, fu hayyoo kitaasuk
waas kaahay.»✡
62 Ya meyca kaanfaa, yaa koduk mooncaa leehoo.

Yéesu ñaawalussa, feekussa
(Mëccëe 26: 67-68; Marka 14: 65)

63 Waa ennda ɗa, ɓuwaa ensee na kiwatuk Yéesuɗa, ɓaa ñaawalli, ɓaa
feekki.
64 Ɓa pokka hascaagarinaa, ɓa meekisiri an:
- Líiruka, ɓii feekkaaɗa ɓa?
65 Ɓa ɓaa íifi wo'een ciliis cisépí'í'.

Yéesu ɓayussa paanaa wiyaakwaa
(Mëccëe 26: 59-66; Marka 14: 55-64; Saŋ 18: 19-24)

66 Ga waa Kooh wíisɗa, yaakcaa yaawúu'caa na sarahohcaa ɓiyaakɓaa
na jëgíroh-waascaa hídohussa. Ɓa ɓaylukka Yéesu ga fíkíi paanaa
wiyaakwaama.
67 Ɓa meekissari an:
- Fu yërí en Músalkaatiine? Wo'aaríi!
Yéesu loffaɓa an:
- Binaa mi wo''úukanaa, ɗú gëmanndiiroo,
68 ee binaa mi meekissúu yenaa, ɗú taasanndiiroo ga.
69 Wayee iñaa aboh diima, Kowukii ɓii yah kiyuŋ ga yah-ñaabaa Kooh
yaa wëñ ɓéeɓ dooliɗa.
70 Ɓuwaa ɓéeɓ meekisohussari an:
- Kon fu yërí en Kowukii Koohe?
Ya taassaɓa an:
- Ɓú wo'inka an mi yërí.
71 Ɓa dalla kiwo' an:
- Ɓu laakis ya sooli ga wo'een seedi? Ɓu kelohin ga kúuwci na kihaffuu!

23

Yéesu ɓayussa ga fíkíi Pílaat
(Mëccëe 27: 1-2,11-14; Marka 15: 1-5; Saŋ 18: 28-38)

1 Waa ennda ɗa, ɓu-paanaa ɓéeɓɓa kolukussa, ɓayussa Yéesu ga Pílaat.
2 Daama, ɓa ennda ga kipoki'ti wo'eencaa an:
- Ɓí laak ɓii yii, yii hícísoh kúlkii: ya hoonohi ɓuwii kifay buu' Sesaa'
lempu, ee ya wo' an ya en Kiristaa, buu'.
3 Pílaat meekissa Yéesu an:
- Fu yërí en buurii yaawúu'ciine?
Yéesu taassari an:
- Fu wo'inka.
4 Pílaat wo''a sarahohcaa ɓiyaakɓaa na mbooloomaa an:
- Mi hottii iñaa ɓii yii tum bi cal buu' tík yah gari.
5 Wayee ɓa wëñnja kiyëgís ga wo'eenaagaɓa an:
- Ya yii yëngël ɓu-dëkii na iñcii ya en na kijëgírohɗa ga ɗuuy kúlkii
Yúudée. Ya dalohnee gohaa Gëlílée, ya hayin bi dii.

Yéesu ɓayussa ga fíkíi Eroot

6 Daa Pílaat kelohee wo'eencaama, ya meekisohha an:
- Ɓii yii dëk Gëlíléene?

✡ **22:61 22: 61** Malkat 22: 34.

7 Ee waa ya ínohha an Yéesu meyoh gohaa Eroot en ƀuu' gaɗa, ya
ebilohha kiƀay Yéesu ga Eroot, lak Eroot yaa ga Yéerúsaleem ga ƀescaama.
8 Daa Eroot hotee Yéesu, ya safa'ta lool; ndaga ya waareera kihot Yéesu
kimëeñí' ndaga iñcaa ya kelohee ƀuwaa wo'ee ga Yéesuɗa, ee ya waareera
kihot Yéesu tum kíntaan.
9 Ya meekissari yen ciyewin, wayee Yéesu taassiiri.
10 Sarahohcaa ƀiyaakƀaa na jëgíroh-waascaa ensee daama, ƀaa poki'
Yéesu kiwo' ga daa ƀa wëñ kimín.
11 Eroot na soldaa'caagari tíkussii Yéesu ƀo', ee ƀaa ñaawalsohhi,
lëehí'ta Eroot nakohha ki'ek Yéesu kúltí fimórí', ya ebilohha kiƀoyukidoh
Yéesu ga Pílaat.
12 Eroot na Pílaat ga daa ƀa sagoheeɗa tóoh, enussa ƀifiiliimun bërii.

Yéesu atti'ussa kikaan
(Mëccë 27: 15-30; Marka 15: 6-19; Saŋ 18: 39–19: 16)

13 Pílaat hídírohha sarahohcaa ƀiyaakƀaa, na ƀuwaa kuliyuk ga
yaawúu'caaɗa, na iñaa en yaawúu' tóoh,
14 ya wo''aƀa an:
- Ɗú ƀërí haydoh ƀii yii garoo, ɗú wo' an ya en na kihícisoh kúlkii. Mi
meekisinndi ga fíkíirúu ee mi hottii gari yen yíinoo ga iñcii ɗú yammbiɗa.
15 Ee Eroot ƀan hottii dara gari, ndaga ya íkinnduuri. Kon ƀii yii tummbii
yen yíinoo yaa cal ya tíku kikaan.
16 Mi hay kitëmóhí' faanci, mi íissi ya yee. [
17]*
18 Wayee ƀuwaa ƀëeƀƀa bokussa kifiip an:
- Apaa ƀuum yuma, ee fu lëgísi'tíi Barabaas!
19 Barabaas tëcsee ga kasu ndaga ya bokee ga heñaa na nguuraa Room
laakee ga teeraaɗa ee ya apee ƀo'.
20 Pílaat ƀaatta kiwo'is na ƀuwaa ndaga ya waaree ki'íis Yéesu.
21 Wayee ƀaa fiip didóolí' an:
- Daayaari ga kuraa! Daayaari ga kuraa!
22 Pílaat wo'issa naƀa kotaa kukaahaykaa an:
- Ɓii yii tum ya yibóní'? Mi hottii dara gari iñaa tahan kumuunci hín ga.
Kon mi hay kitëmóhí' faanci, mi íissi ya yee!
23 Wayee ƀa súƀpa ga rek, ƀa ƀaa fiip ga daa ƀa wëñ kimín an Yéesu
daaysat ga kuraa. Tifiiptaa ƀuwaa wëñnja dooli:
24 Pílaat dalla kiwo' an ya hayƀa kitumi' iñaa ƀa meekisohɗa.
25 Ya méyí'taƀa ƀaa ƀa meekisohee ee tëcsee ga kasu ndaga kiheñoh
nguuraa Room na ki'ap ƀo'ɗa. Lëehí'ta, ya tíkka Yéesu ga yahƀa, ƀa tum
gari iñaa ƀa waa'.

Yéesu daayussa ga kuraanaa
(Mëccë 27: 32-44; Marka 15: 21-32; Saŋ 19: 17-27)

26 Ga daa ƀa enee na kiƀay Yéesuɗa, ƀa hídohha na ƀo' yiyaal yaa meyoh
yooncaa, teeku Simoŋ ee dëk Síreen. Ɓa ammbari, ƀa tíkkari kuraanaa,
ya taam ga fenoo Yéesu.
27 Mbooloo wiyaak ga ƀu-dëkaa taabussa ga fenoo Yéesu, na ƀan ƀiƀeti
ƀaa ensee ga kilooyoh, ƀaa fiipoh ndaga Yéesu.
28 Yéesu mëeñsukka gaƀa wo''aƀa an:

---

* **23:17 23: 17** «Ga feetaa Paak en ƀëeƀ, Pílaat jomeeƀa kiméyí' ƀo' yíinoo ga ƀuwaa abu ga kasuɗa.» Wo'eencii ciima laakoo ga Këyítcaa ɗeƀ kiɗeƀɗa.

- Ɗú, ɓeticii ɓu-Yéerúsaleem, kaa kodukattoo! Kodukat haffúu na towutiigarúu!
29 Ndaga bes waa hay, waa ɓuwii wo'an an: «Ɓeticii mínsoo kilaak kowu
na ɓii mosoo ki'en na look ee mosoo kiɓëpí'ɗa déy, yewinuunun múu'!».
30 Le' bëríinaa, ɓuwii hay kiwo' jaŋjaŋcaa an: «Búrat ga ɗookkíi!» ɓa
wo' tëgëlcaa an: «Úubattíi!»
31 Kon, en lak kedik ki'iilii kërí tumu aneenaa, haa kisúwí'kaa yah na
kitumu?
32 Ɓa ɓaydoheera tumoh-kofeel ɓanak ɓaa jomee kidaayu ga kuraa fodaa
Yéesu.
33 Ga waa ɓa le''a bi ga ɗekataa teeku «Loon-hafɗa†», ɓa daayca Yéesu
ga kuraa daama, ɓa daayca ɓan tumoh-kofeelcaa ɓanakɓaa, yaa en ɓéeɓ
ga kuraa; yii hanohha Yéesu yah-ñaam, yíinoo hanohhari yah-seŋ.
34 Yéesu wo''a an:
- Buba, bayalaaɓa ga ndaga ɓa ínohoo iñii ɓa tumɗa.
Ɓa yípohha tudoo' kiwaroh kúltícaa Yéesu.
35 Mbooloomaa tuukka waa malak. Ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa
ɓaa ñaawalsoh Yéesu an:
- Ya músalin ɓiɓo', kon ya músalat hafci en lakanaa yërí en Músalkaatii,
yii Kooh tanɗanaa!
36 Soldaa'caa ɓan ɓaa ñaawalsohhi; ɓa deeyca gari, ɓa e'tari biiñ
wipiriiki',
37 ɓa wo''ari an:
- En lak fu yërí en buurii yaawúu'ciinaa, somaa haffu!
38 Laakka ɓan iñaa bídu ga kuraanaa, tíimmba hafaa Yéesu an: «Ɓii yii
yërí en buurii yaawúu'cii.»
39 Yíinoo ga tumoh-kofeelcaa daayu ga kuraanaaɗa, yaa ɓas Yéesu, yaa
wo''i an:
- Hanaa enndii fu en Kiristaanii? Somaa haffu, fu sommbíi ɓan!
40 Wayee yíinooyaa, yaa ña'ti, yaa wo''i an:
- Hanaa fu niikkii Kooh, fu yii fu tíku kikaankii ya tíkuɗa?
41 Kikaankii ɗu tíkuɗa koo' ga waas, ndaga ɗu fayu iñcaa cibóní'caa ɗu
tumeeɗa, wayee ya, ya tummbii dara iñaa bonin.
42 Lëehí'ta ya wo''a Yéesu an:
- Yéesu, leenaa níindísukaaroo, bëríinaa fu hayan ga nguuriigaraanaa.
43 Yéesu taassari an:
- Mi wo''aaka ee kayoh: wati fu yah ki'en naroo ga aljana.

Kaanaa Yéesu
(Mëccëe 27: 45-56; Marka 15: 33-41; Saŋ 19: 28-30)

44-45 Ga ɓak mídí, nohaa ɗaakukka, ñúus wiyaak laakka ga ɗuuy kúlkaa
ɓéeɓ, abohha ga wahtaama bi ga wahtu kigoonaluk. Rídóonaa ɗaak
ɗekataa wisela'í'waa ga Kaanfaa Koohɗa, ɗa'ta ga le'naa.
46 Yéesu fiippa didóolí' an:
- Buba, mi yii tík fítiigoo ga yahfu.
Daa Yéesu wo'ee wo'eencaama, ya lëehɗukka.
47 Soldaaraa yiyaakyaa kuliyuki ga heñɗa hotta iñcaa heweeɗa, yaa kañ
Kooh an:
- Wóorin an ɓii yii enee ɓo' yijúwí'.
48 Ɓéeɓ ɓuwaa hayee ga mbooloo wiyaak kilaay ga iñaa heweeɗa, ga
waa ɓa hotta iñaa laakɗa, keeñɓa leehha ga, ɓa ɓaa típ keeñcaa, ɓa ɓaa
ɓoyuk kaanɓa.

† **23:33 23: 33** *Loon-hafɗa* wërí lëegísoh ga kiGerek wo'eenaa «Golgotaa» ga ki'Arameyee.

49 Fiiliimuncaa Yéesu, na ɓeticaa meyohee nari gohaa Gëlílée bi
daamaɗa, ceelussa palah, ɓaa malak ga iñaa hewɗa.

Yéesu ɓayussa loycaa
(Mëccëe 27: 57-61; Marka 15: 42-47; Saŋ 19: 38-42)

50-51 Laakeera daama ɓaa teeku Yoseef, ya dëkee Arímatee, teeru
yaawúu'. Ɓaa yaama enee ɓo' yijófí', ɓo' yijúwí' ee ya abeera yaakaa' lool
ga kihaykaa Nguuraa Kooh. Ya bokee ga paanaa atti'ohcaa wiyaakwaa,
wayee ya júwohéeríi na atti'ohcaa ga iñcaa ɓa abee kitum na iñcaa ɓa
tumeeɗa.
52 Ya ka'ta ga Pílaat, ya meekissari faraaffaa Yéesu.
53 Fodaama, ya yóoskí'ta faraaffaa ga kuraanaa, ya múullafa ga píis fodii
mëlíkaan, lëehí'ta ya faanndafa ga noŋ-loyaa yotu ga atoh wiyaak, daa ken
mossii ga kifaanu.
54 Iñaama enee ga besaa waayukaa feetaa, lak Sabat waa yah kidal.
55 Ɓeticaa daansee kitaam na Yéesu, iñaa aboh ga gohaa Gëlílée bi
daamaɗa, taabukussa Yoseef; ɓa malakka loyaa, na daa faraaffaa Yéesu
faanu gaɗa.
56 Lëehí'ta ɓa sooffa kihëwí'nee cúuraaycaa na la'koleñcaa tumsan ga
faraaffaa Yéesuɗa.
Ga ɗuuy besaa Sabat, ɓa íikarukka fodaa daa Móyíis nakohkaɗa.

24

Yéesu mílíssa
(Mëccëe 28: 1-10; Marka 16: 1-8; Saŋ 20: 1-10)

1 Teel ga kímaa besaa tík ga besaa Sabatɗa, ɓeticaa karussa loycaa, ɓa
ɓaydohha cúuraaycaa na la'koleñcaa ɓa hëwíreeɗa.
2 Ɓa laak atohaa lagohsee loyaaɗa pírgínuunun di'úsaayí'.
3 Ɓa aassa ɗuuy loyaa wayee ɓa laakkii faraaffaa Yéesu, Ha'mudii,
daama.
4 Ga dii ɓa enee daama na kijaahli'ɓaɗa, laakka yaal ɓanak ɓaa ekuk
kúltí cimélící', meyussa gaɓa jalañ.
5 Ɓeticaa tíitussa lool, híilussa kakay. Ɓuwaa ɓanak ɓaa wo'ussaɓa an:
- Ɗú raas ɓaa en na kipes ya ga leeloo ɓuwaa kaaninɗa?
6 Ya gaa dii; mílísin. Níindísukat iñaa ya wo'eerúu lak ya lís ga
Gëlíléeɗa.
7 Ya wo'eerarúu an: «*Kowukii ɓii, jomin tíku ga yah ha'-baakaa'caa, ya
daayu ga kuraa, ya kaan, ya mílís ga besaa wukaahaywaa✡.»
8 Daama, ɓa níindísukka wo'eencaa Yéesu.
9 Ɓa kolkohha loycaa, ɓa ɓéestí'neera tóoh iñaama tëelíbéecaa
ɓidaaŋkaah na yíinooyaa, na ɓéeɓ ɓuwaa tesɗa.
10 Ɓeticaa ensee Mërí yaa dëk Makdalaaɗa, Saan na Mërí eew Saak.
Ɓeticaa ɓíinoo taamsee naɓaɗa ɓéestírussa apotaa'caa fodaama ɓan.
11 Wayee ɓa ammba wo'eencaama fodii wo'een heeyoh, ee ɓa saŋnga
kigëm iñaa ɓeticaa wo'ɗa.
12 Pee' nak, kolukka yaa fool bi ga loyaa; ga waa ya le''a, ya hëeɓɗukka,
ya hotta daama lëmíicaa múulsee ga faraaffaaɗa. Ya jaahli''a ga iñaa
laakee yaama, ya yaa ɓoyuk kaanci.

Yéesu feeñukka ga tëelíbée ɓanak ga waas Emayus
(Marka 16: 12-13)

✡ **24:7 24: 7** Malkat 9: 22; 17: 25; 18: 32-33.

13 Ga besaa bërii, laakka ɓo' ɓanak ga tëelíbéecaa Yéesu ɓaa enee na kiyah dëk-kawaa teeku Emayus. Wa úsaayohin na Yéerúsaleem iñaa hín na wahtu kanak ga kitíin.
14 Ɓa ɓaa saawal ga loo ɓéeɓ iñcaa laakee ga bescaamaɗa.
15 Ee ga dii ɓa enee na kiwo', na kisaawalɗa, Yéesu sah-sah daɓpaɓa, taammba naɓa.
16 Wayee ɓa ínohsohhiiri ndaga lak man na hascaagaɓa kúnuk hen.
17 Yéesu meekissaɓa an:
- Ɓú en na kisaawalukoh ya ga waasii?
Daama ɓa tuukka, keeñɓa leehha tak.
18 Yíinoo gaɓa ee teeku Kelewopaas, loffari an:
- Hanaa fu doŋ fu dëk Yéerúsaleem ee fu yéeŋngii iñcii hewee ga bescii ciiɗa!
19 Yéesu meekissaɓa an:
- Iñii hewee ya?
Ɓa taassari an:
- Hanaa iñaa aaw ga Yéesu Nasareet! Ya enee sëldíiga-Kooh yiyaak ga fíkíi Kooh na ga fíkíi ɓuwii ɓéeɓɓa: tumeencaagari yakeera ee wo'eencaagari laakeera dooli.
20 Wayee sarahohciigarii ɓiyaakɓii na ɓuwii kuliyuk garíiɗa ɓayussari waas doo ya atti'u kikaan, ee ɓa daayinndi ga kuraa.
21 Ɓí yaakaareera an yërí en ɓaa yah kilaas ɓu-Isarayeelɗa. Wayee ɓaatta ga iñaama, wati wërí en besii wukaahaywii, iñaa iñcaama laakee bi wati.
22 En ki'enaa, laakin ɓeticaa boku garíi, ee ɓa tahin hafciigarii kikúnuk. Ga kím cuut, ɓa karin bi ga loyaa
23 ee ɓa hottii faraaffaa Yéesu daama. Ɓa ɓoyukka, kiwo''íi an ɓa hotin sah malaakacaa feeñukɓa, wo'ussaɓa an Yéesu yaa pes✡.
24 Laakka ɓiɓo' ga ɓuwaa ensee naríiɗa ɓaa ka' bi ga loyaa, ɓa laakka tóoh fodaa daa ɓeticaa wo'eekaɗa, wayee Yéesu ga kihafci, ɓa hottiiri.
25 Yéesu dallaɓa kiwo' an:
- Ɓú daal, ɗú ɓërí lohoy hel ee ɗú ɓërí yéeh ga kigëm iñcaa sëldíiga-Koohcaa yéegaloheeɗa!
26 Hanaa Kiristaanii jométeríiɗa kison, balaa ya aas ga ndamaagarine?
27 Lëehí'ta, Yéesu lëegísohi'taɓa iñaa wo'see gari ga Këyítfaaɗa tóoh, daloh ga këyítcaa Móyíis bídeeɗa bi ga caa sëldíiga-Koohcaa ɓéeɓɓa.
28 Ga waa ɓa hayya bi ɓa deeyca dëkaa ɓa yahoheeɗa, Yéesu tummba en fan ɓaa yah kipaaf fíkíi.
29 Wayee ɓa tëhdohhari, ɓa wo''ari an:
- Tesaa naríi ndaga nohii soosin ee wekii wii hay.
Ya aassa kon, ya tessa naɓa.
30 Ya yuŋnga naɓa kiñam, ya ɓeɓpa mbúuraa, ya gërëmmba Kooh ga; lëehí'ta, ya weellawa, e'taɓawa.
31 Waa ennda ɗa, hascaagaɓa kúnísukka, ɓa hanndari ki'ínohsoh; wayee ga saasi, Yéesu ennda meles ga fíkíiɓa, ɓa hotissiiri.
32 Ɓa ɓaa wo' kon ga díkaantiɓa an:
- Laakéeríi fodii keeñ-soos wiyaak ga ɗuuycuu, ga wii ya en na kiwo' naruu ga waasaaɗa, ee ya yaa lëegísohi'tuu iñcaa bídu ga Këyítfaaɗane?
33 Ɓa dalla kikoluk, ɓaa soof Yéerúsaleem. Ɓa laakka daama tëelíbéecaa ɓidaaŋkaahɓaa na yíinooyaa, lakanaa hídírukohuunun na ɓuwaa ɓíinoo taamsee naɓaɗa, ɓaa wo'ɓa an:

✡ **24:23 24: 23** Malkat 24: 1-11.

34 - Ha'mudii mílísin kayoh-kayohɗa! Simoŋ hotinndi!
35 Ee tëelíbéecaa ɓanakɓaa ɓaa ɓéestí' ɓuwaa iñaa hewee ga waasaaɗa
na daa ɓa ínohsohee Yéesu ga waa ya weel mbúuraa kiñamɗa.

Yéesu feeñukka ga tëelíbéecaagari
(Mëccëe 28: 16-20; Marka 16: 14-18; Saŋ 20: 19-23; Tumeen 1: 6-8)

36 Lak ɓa ɓaa lís kiwo', Yéesu ga kihafci meyca jalañ ga leelooɓa,
këñí'taɓa an:
- Jam enat narúu.
37 Ɓa yëecírukka, tíitussa lool ndaga ɓa foogee an ɓa hot raɓ.
38 Wayee Yéesu wo''aɓa an:
- Iñii tah hafciirúu kimúuy ya bi ɗú laaki hel kanak ga iñii ɗú hotɗa?
39 Malkat yahciigoo na kotciigoo: ɓii mi sah-sah! Le'at garoo ɗú malak,
ndaga raɓ ɓayoo faan ɓayoo yoh fodii dii ɗú hot mi ɓayɗa.
40 Ga waa ya wo''a iñaama, ya teeɓpaɓa kotcaagari na yahcaa.
41 Wayee ga daa keeñɓa sooseeɗa ee ɓa jaahli'aɗa ammbaɓa bi ɓa
mínndii kigëm bi wati. Yéesu meekissaɓa an:
- Ɗú laakin iñaa ɓo' ñaman diine?
42 Ɓa e'tari jën wi'útu
43 Ya ɓeɓpawa, ñammbawa ga fíkíiɓa.
44 Lëehí'ta ya wo''aɓa an:
- Ga wii mi en narúuɗa, mi wo'eerúu an ɓéeɓ iñaa wo'uunun garoo ee
bíduunun ga këyítfaa Waasaa Móyíis, na këyítfaa sëldíiga-Koohcaa, na
këyítfaa Kañcaa jomeera kilaak.
45 Waa ennda ɗa, Yéesu lëgísi'taɓa helcaagaɓa doonaa ɓa ínoh iñaa bídu
ga Këyítfaaɗa,
46 ya wo''a ɓa an:
- Iñii yii yërí bídu: Kiristaanii hay ki'en ga coonu, lëehíraa ya mílís ga
ɓuwaa kaanɗa, ga besaa wukaahaywaa,
47 ee daloh ga Yéerúsaleem, ɓuwii ga ëldúnaɗa tóoh jomin kijangatu, bi
ɓa súpít kipeskaagaɓa, ɓa bayalu baakaa'caagaɓa ga teekii Kiristaanii.
48 Ɗú ɓërí en seedi ga iñcuma ɓéeɓca.
49 Ee mi, mi hay kiwosoh garúu iñaa Paammboo dígoheeɗa; wayee ɗú,
tesat ga dëkii bi ga daa ɗú úulsan na doolaa meyoh ɗook-Koohɗa.

Yéesu ɓoyukka ga Kooh
(Marka 16: 19-20; Tumeen 1: 9-11)

50 Lëehí'ta Yéesu meydohha tëelíbéecaagari teeraa, ɓa ka'ta bi ga ɓak
dëkaa Bétaníi. Daama, ya ɓëwí'ta yahcaagari, ya barkeellaɓa.
51 Ee ga dii ya enee naɓa kibarkeelɗa, ya yaa tagoh naɓa, ya ɓëwírussa
aawwa ɗook-Kooh.
52 Tëelíbéecaa nak, yí'ussa ga fíkíici ɓaa gërëm Kooh, lëehí'ta ɓa
ɓoyukka Yéerúsaleem na keeñ wisóosí'.
53 Ee besaa en ɓéeɓ, ɓa eni ga Kaanfaa Kooh, ɓa kañi Kooh.

Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaa ee Saŋ
bínɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Wii wërí en Hewhewii winéwí'wii Saŋ bínɗa. Ya bín iñaa Yéesu tum ga ëldúnaɗa, iñcaa ya jëgíree ɓuwaaɗa, na ga loo kikaankaa na kimílískaagari. Yéesu daanee ɓuwaa kijëgí' ee ya yërëméerii wo'eenci; ya yaa wëkí' ɗúukoolí'caa, ya yaa kaal raɓcaa ga ɓuwaa, ya tumeera ɓan enaama ciliis cidóoyí'-waa'.

Këyítfii Saŋ bínɗa manndii siiy na faa Mëccëe, faa Marka na faa Lúkkaa bín ga loo Yéesuɗa. Laakin iñcaa Saŋ haŋci yërí ɓéestí'ca, ennda fodii sëgílookfaa enee ga Kanaaɗa (2: 1-12), saawalaa Yéesu na ɓetifaa dëkee Samaríiɗa (4: 1-12), lafañaa Yéesu wëkíree dëk Betsaydaaɗa (5: 1-18), yaalaa Yéesu wëkíree límu na kibúumɗa (9: 1-41). Ɓaa fu malak këyítfii Saŋ na cíinoociinaa, fa ɓéestí'tii yewin ga loo kipeskaa Yéesu ga ëldúnaɗa, fa wëñ kiwo' ga loo iñaa Yéesu jëgírohɗa.

Ga dalaarii këyítfii, Saŋ wo' ɓuwaa ɓaa en Yéesuɗa. Ya wo' an Yéesu yërí en Wo’eenaa Kooh wo'ee, wa ennda ɓo', wa hayya ëldúnaɗa. Yéesu tummba enaama cidóoyí'-waa', en ɗanaa ɓuwii gëm an ya yërí en buuraa Kooh tanukee kumëeñí’ ya wo'ee an yërí yah ɓuwii kimúsalɗa.

Ga jamaanaa Yéesu, ɓuwaa hëgískohee hen: ɓii gëmmba gari ndaga lak wóorinɓa an ya yërí en Kowukii Kooh, ɓíinoo sagussari ee ɓa wo’ee an ya ɓo'-Seytaani, ya ɓasi Kooh hen ee ya jom ki'apu.

Saŋ wo' an «Kíntaancii en ga Këyítfii fiiɗa nak, ca bídu ga doonaa ɗú gëm an Yéesu yërí en Kiristaanii, Kowukii Kooh; ee ɗú gëm garinaa, ɗú hay kilaak kipes ga teekci.» Saŋ 20: 31

Këyítfii Saŋ bínɗa tíidoh anee:

1 - Yéesu yërí en lee'laatii ëldúna (*1: 1-18*)
2 - Jangataa Saŋ-Bëtís (*1: 19-34*)
3 - Tëelíbéecaa Yéesu ɗeɓ kilaakɗa (*1: 35-51*)
4 - Iñcaa Yéesu tum paafin ɓuwaaɗa (*2: 1–12: 50*)
5 - Bescaa mëeñjoh ga kipeskaa Yéesuɗa (*12: 1–19: 42*)
6 - Yéesu mílíssa ga kikaan (*20: 1-10*)
7 - Yéesu feeñukka tëelíbéecaagari (*20: 11–21: 25*)

Yéesu yërí en lee'laatii ëldúna

1 Ga dalaaraa ëldúna, Wo'eenaa eneera; ee ɓaa en Wo'eenaaɗa enee na Kooh ee ya en Kooh.
2 Ya enee na Kooh ga dalaaraa.
3 Iñaa Kooh tum tóoh, kooroh gari. Laakkii iñaa en ee koorohhii gari.
4 Kipes meyoh gari ee kipeskaaërí enee lee'laatii ɓuwii.
5 Lee'laataa melicin ga ɗuuy ñúusii, ee ñúusii te''iiwa.
6 Laakka ɓaa Kooh wos, ya teeksee Saŋ.
7 Ya hayya fodii seedi, kiwo' iñaa ya ínoh ga lee'laataaɗa, en ɗanaa ya tah ɓéeɓ kigëm.
8 Ɓaa yaama enndii yërí en lee'laatii wayee ya jomee kiseedi' lee'laatii.
9 Lee'laataama wërí en lee'laatii wikayohwii, wa hay ëldúna kiléerí' ɓaa en ɓéeɓ.

10 Ɓaa en Wo'eeniiɗa enee ga ëldúna; ee Kooh hëwí'ta ëldúna koorohha
gari; wayee ɓu-ëldúna ínohsohhiiri.
11 Ya hayin ga ɓuunci, wayee ɓa tookkiiri.
12 Wayee ɓuwii tookkiɗa, ɓii gëm ga teekiigariɗa, ya oninɓa ki'en ɓitowu
Kooh.
13 Ɓa enin ɓitowu Kooh, enndii fodii ɓaa límuk ga ɓo', wayee Kooh yërí
onɓa kipeskaa ki'askaama.
14 Wo'eenaa ennda ɓo', ya hayya dëkka naruu, líiffa na ndam na kayoh.
Ɓu hotin ndamiigari, ee ndamaama wërí en ndamaa, ya, Kowu kíinoo ga
Paamudii, ya ɓewoh ga paamciɗa.
15 Saŋ seedi''ari, yéegalohha iñii yii didóolí' an:
- Yërí mi wo'eerúu ga waa mi wo' an: «ga fenooroo laakin ɓaa en na
kihay ee yërí wëñnjoo kilaak solu, ndaga balaa minaa, lak ya enin.»
16 Ɓéeɓpúu ɗú laasin ga yërmaandiigari leehooɗa, ɗú ɓii barkeeluk ga
rek.
17 Iñcii Kooh nakoh kitumɗa, koorohca ga Móyíis, wayee yërmaandii na
kayohfiigari, Yéesu Kiristaa haydohca.
18 Ken mosoo kihot Kooh, wayee Kowukii Kooh laak doŋ ee en Kooh, ee
en ga yahaa Paamudiiɗa, teewinnduuri.

Jangataa Saŋ-Bëtís

19 Yaawúu'caa ga Yéerúsaleemɗa wosussa ɓisarahoh na ɓiLéwít
kimeekis Saŋ-Bëtís an:
- Fu yërí en ɓa?
Iñii yii yërí Saŋ seedi'.
20 Ya wo''a faŋ ee ɗaakkii dara ga, ya wo''a ga fíkíi ɓéeɓ an:
- Mi enndii Kiristaanii .
21 Ɓa meekissari an:
- Kon fu yërí en ɓa? Fu yërí en Ili, sëldíiga-Koohaane?
Saŋ taassaɓa an:
- Ó'óo, mi enndiiri.
Ɓa meekissari an:
- Fu yërí en sëldíiga-Koohii jom kihayɗane✡?
Saŋ taassaɓa an:
- Ó'óo.
22 Waa ennda ɗa, ɓa wo''ari an:
- Kon wo'aarí ɓii fu enɗa, ndaga ɓuwaa wossíiɗa, ɗí jomin kilaak iñaa
ɗí wo'anɓa. Fu wo' ya ga haffu?
23 Saŋ taassaɓa an:
- Mi yërí en koonaakii ɓii en na kiwo' didóolí' ga ɗuuy ëgí'-dúndagii an:
Yólóhɗat waasii Ha'mudii yah kikoorohɗa!
Iñaama yërí Ísayíi, sëldíiga-Koohaa wo'ee.
24 Laakeera ɓiFërísiyeeŋ ga ɓuwaa wossee ga Saŋɗa*.
25 Ɓa meekissari an:
- Waa fu enndii Kiristaanii, fu enndii Ili, fu enndii sëldíiga-Koohii jom
kihayɗa, kon iñii tah ya fu bëtísi'i ɓuwii?
26 Saŋ taassaɓa an:
- Mi, mi bëtísi''úu ga músú, wayee laakin ɓaa en ga ɗuuycúu, yaa ɗú
ínohoo.
27 Ya hay ga fenooroo ee joobinndoo sah kipëkís liiwaa ñafaraagari.

✡ **1:21 1: 21** Malkat Dëteronom 18: 15,18. * **1:24 1: 24** Laakin lëegísohcaa wo' an: «Ɓuwaa wossee ga Saŋɗa ensee ɓiFërísiyeeŋ.»

28 Iñii laak yii hewee ga dëk-kawaa Bétaníi hanoh húlúwaa Yúrdeŋ gaa,
ga ɗekataa Saŋ bëtísi'ohee ɓuwaaɗa.

Yéesu yërí en Kubaalkii Kooh

29 Ga kooh-wíisfaa, Saŋ hotta Yéesu yaa hay gari, ya wo''a ɓuwaa an:
- Kubaalkii Kooh jee, yii hay kinís baakaa'cii ɓuwii ga ëldúnaɗa.
30 Yërí en ɓaa mi wo'eeɗa. Mi wo'ee gari an: «Ga fenooroo, laakin ɓaa
en na kihay ee yërí wëñnjoo kilaak solu, ndaga balaa minaa, lak ya enin.
31 Mi ga kihaffoo, mi ínohéeríi ɓaa enndiɗa, wayee mi hayin ëldúna
kibëtísi' ga músú doonaa ya ínohuk ga ɓu-Isarayeel .»
32 Ga iñaama, Saŋ seedi''a an:
- Mi hotin Helaa yisela'í'yaa yoosukohha asamaan en fan ho', yammba
ga ɗookci.
33 Mi ínohéeríi ɓaa enndiɗa, wayee Kooh yaa wossoo kibëtísi' ga
músúɗa, yërí wo'eeroo an: «Fu hay kihot Helaa yisela'í'yaa yoosukoh
asamaan yam ga ɗook ɓo'. Ɓaa yaama yërí yah kibëtísi' ga Helaa
yisela'í'yaa.»
34 Saŋ tíkka ga an:
- Iñaama mi hotinndi, ee mi seedi' an ɓii yii yërí en Kowukii Kooh.

Tëelíbéecaa Yéesu ɗeɓ kilaakɗa

35 Ga kooh-wíisfaa, Saŋ enissa daama, ya na tëelíbée ɓanak ga ɓaagari.
36 Daa ya hotee Yéesu yaa paaf, ya malakkari bi maañnja, ya wo''a an:
- Malkat, yii en Kubaalkii Koohɗa, yeema!
37 Tëelíbéecaa Saŋ ɓanakɓaa kelohussa wo'eenaama, ɓa taabukka
Yéesu.
38 Yéesu heelukka, ya hotta an ɓa ɓaa taabukki, ya meekissaɓa an:
- Ɗú heel ya?
Ɓa wo''ari an:
- Rabí, fu dëk gada?
«Rabí» wërí en «Jëgírohii».
39 Yéesu taassaɓa an:
- Hayat, ɗú hot.
Waa ennda ɗa, ɓa ka'ta, ɓa hotta daa ya dëkɗa. Enee ga ɓak wahtu
kilaagis na noh-soos. Ɓa ennda nari iñaa tes ga besaa bëríiɗa†.
40 Yíinoo ga ɓuwaa ɓanakɓaa kelohsee wo'eenaa Saŋ, taabukussa
Yéesuɗa, enee Andari, këmëeŋkí Simoŋ-Pee'.
41 Andari ɗeɓpa kika' ga Simoŋ, yaakci sah-sah, wo''ari an:
- Ɗí hotin Mesíinii‡.
«Mesíi» wërí en «Músalkaataa Kooh falɗa»: Kiristaanii .
42 Waa ennda ɗa, ya ɓayya Simoŋ ga Yéesu. Yéesu malakka Simoŋ bi
maañnja, wo''ari an:
- Fu en Simoŋ, kowu Saŋ. Fu teeksan Kefaas§.
«Kefaas» ga ki'Arameyee wërí en «Pee'-atoh».

Yéesu ɓayya Filiip na Natanayeel

43 Ga kooh-wíisfaa, Yéesu ɓewukka kiyah gohaa Gëlílée, ya hotta Filiip,
ya wo''ari an:
- Taabukaaroo!
44 (Filiip kúlkohee Betsaydaa, dëkaa Andari na Pee' dëkohɗa.)

---

† **1:39 1: 39** Ga wo'eenaa yaawúu'caa, wahtaama wo'si wahtaa wudaaŋkaahwaa. Bescaagaɓa dali na noh-soos, lak nohaa waa aas bi ga daa wahtaama haysan, ennda wahtucaa hëgísohu kom cidaaŋkaah na kanak (12). ‡ **1:41 1: 41** *Mesíinii* Wo'een ga ki'Ebërëe, wërí en Kiristaanii ga kiGerek. § **1:42 1: 42** *Kefaas* Wo'een ga ki'Arameyee, wërí en Pee'.

45 Lëehí'ta, Filiip ka'ta ga Natanayeel, wo''ari an:
- Ɗí hotin ɓaa wo'see ga Këyítfaa Waasaa Móyíisɗa, yaa sëldíiga-Koohcaa yéegaloheeɗa. Yéesu yërí, kowu Yoseef, ga teeraa Nasareet.
46 Natanayeel wo''ari an:
- Nasareete? Enaama yijófí' mínin daama kimeyohe?
Filiip wo''ari an:
- Haya, fu hot.
47 Yéesu hotta Natanayeel yaa hay gari, ya dalla kiwo' gari an:
- Kowu Isarayeel kayoh-kayohɗa yeema! Ya laakoo caahan.
48 Natanayeel meekissari an:
- Fu ínohohhoo gada?
Yéesu taassari an:
- Balaa Filiip ɓayyaanaa, mi hotee garaa lak fu yaa ga bosaa eenaa.
49 Natanayeel wo''a Yéesu an:
- Jëgírohii, fu yërí en Kowukii Kooh, fu yërí en buurii ɓu-Isarayeel.
50 Yéesu loffari an:
- Dii mi wo''aa an mi hotee garaa ga bosaa eenaaɗa tahhaa kigëme? Fu hay kihot enaama ciliis caa wëñ kiyak!
51 Lëehí'ta Yéesu tíkka ga an:
- Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka. Ɗú hay kihot asamaanii lëgísuk, malaakacaa Kooh lapi ɗook asamaan ee ɓa yoosuki kakay ga Kowukii ɓii*.

2

Sëgílookfaa enee ga Kanaaɗa

1 Bes kanak tíkka ga hewhewcaama, sëgílook laakka ga teeraa Kanaa, ga gohaa Gëlílée. Eew Yéesu enee daama.
2 Yéesu ɓan nakseera sëgílookfaa, ya na tëelíbéecaagari.
3 Ga ɗuuy hewaa, biiñaa leehha, eeci wo''ari an:
- Ɓa laakissii biiñ!
4 Yéesu taassari an:
- Ya'ɓu, mi naraa ga ya, ee wahtiigoo le''ii duum?
5 Eew Yéesu wo''a súrgacaa ga kaanfaaɗa an:
- Iñaa ya wo''úunaa, tumatti!
6 Laakeera daama tataa-atoh tiyitniinoo tiyaak, taa yaawúu'caa tumee músú ga, kisétí'sirukoh* ga fíkíi Kooh. Ee kaa en ɓéeɓ míneera kitum iñaa le' líita' citéemée' ga músú.
7 Yéesu wo''a súrgacaa an:
- Ne'at músú ga tataatii bi ta líif!
Ɓa ne''ata bi ta líiffa muut.
8 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''aɓa an:
- Diimaɗa, hafat ɗú ɓayi' ɓaa tuukuk sëgílookfiiɗa.
Ɓa ɓayi'tari ga.
9 Ɓaa tuukuk sëgílookfaaɗa yoohha músúmaa súpítu biiñɗa. Ya ínohéerii daa biiñaa meyohɗa, wayee súrgacaa hafee músúmaaɗa ínohseera iñaa laakɗa. Ɓaa tuukuk sëgílookfaaɗa ɓayya ha'-sëgílookfaa,
10 wo''ari an:
- Ɓuwii ɗewi kihafoh biiñii wineɓlaatwii, binaa ɓuwaa an bi faancaa tamohaa, ɓa mëeñdoh kihafoh waa tesohin kineɓɗa. Fu nak, fu ɗaakin biiñii wëñ kineɓɗa bi ga wahtii wii.

---

* **1:51 1: 51** Yakoop hotee iñaama ga heey. Sënees 28: 12-13. * **2:6 2: 6** «Kisétí'sirukoh ga fíkíi Kooh» waa' kiwo': ɓu-Isarayeel tíssee kotcaa na yahcaagaɓa hen balaa ɓa ñam wala ɓa lëehí' kiñamaa. Malkaa Mëccëe 15: 2

11 Kíntaanaama wërí Yéesu ɗeƀ kitum, ee enee ga Kanaa ga gohaa
Gëlílée. Fodaama ya teewohha ndamaagari ee tëelíbéecaa gëmussa gari.
12 Waa ennda ɗa, Yéesu ka'ta teeraa Kafarnawom, ya na eeci na
këmëeŋkímuncaagari ƀiyaalƀaa na tëelíbéecaagari. Ɓa tessa daama bi
sammba kimaañ.

Yéesu ga ɗuuy Kaanfaa Kooh
(Mëccëe 21: 12-13; Marka 11: 15-17; Lúkkaa 19: 45-46)

13 Lakanaa Paakaa yaawúu'caa deeyin, Yéesu ka'ta Yéerúsaleem.
14 Ya laakka ga ɗuuy Kaanfaa Kooh ƀuwaa enu na kitoon enoh, kitoon
baal na kitoon ho'. Ya laakka weci'oh-kopa'caa daama ƀan, laruunun.
15 Ya ƀeƀpa ní', ya hëwí'ta leraw ga, ya kaallaƀa ƀéeƀƀa ƀa mey
Kaanfaa Kooh, ƀa na baalcaagaƀa na enohcaagaƀa. Ya tasarsohha koparaa
weci'ohcaa, ya petisohha la'caagaƀa.
16 Ya wo''a toonoh ho'caa an:
- Meydohat iñcii cii dii! Kaa tumat kaanfii Paammboo ditoonaa'!
17 Tëelíbéecaagari dalla kiníindísuku iñaa bídu ga Këyítfaaɗa an: «Éey
Kooh, waarii mi waa' kaanfiigaraaɗa. Ee kiwaa'kiima kii ëbí'too fodii
kiwii.»✡
18 Waa ennda ɗa, ƀuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa wo'ussari an:
- Tumaa Kíntaan, fu teeƀpíi an fu ga kayoh ga iñii fu tum yii!
19 Yéesu loffaƀa an:
- Ɓúrat Kaanfii Kooh, tík ga bes kaahayaa mi ƀëwí'fa.
20 Yaawúu'caa wo'ussari an:
- Kitawah Kaanfii Kooh fii tumin tíkíis tidaaŋkaah-nikiis na tiyitniinoo
ee fu, an fu yahfa kiƀëwíris ga bes kaahaye?
21 Wayee nak Kaanfaa Kooh Yéesu wo'eeɗa, faanfaagari fërí.
22 Kërí tah ga waa Yéesu mílíssa ga ƀuwaa kaanɗa, tëelíbéecaagari
níindísukussa an ya wo'eera iñaa yaama. Ɓa gëmmba kon iñaa bídu ga
Këyítfaaɗa na wo'eencaa Yéesu wo'eeƀaɗa.

Yéesu ínohin ƀéeƀ iñaa en ga keeñ ƀo'ɗa

23 Ga feetaa Paakaa Yaawúu'caa, Yéesu enee ga Yéerúsaleem. Daa ƀiƀo'
ƀiyewin hotsee kíntaancaa ya tumeeɗa, ƀa gëmmba gari.
24 Wayee Yéesu, ya ga kihafci, óolukéeríiƀa ndaga ƀéeƀƀa ya ínoheeraƀa
dijófí'.
25 En ki'enaa, Yéesu soolukéeríi ƀo' wo''i yen ga ƀo'-súusúus, ndaga ya
ga kihafci, ya ínohin iñaa en ga keeñ ƀaa en ƀéeƀ.

3

Yéesu saawalla na Níkodeem

1 Laakeera ƀo' yaa bokee ga Fërísiyeeŋcaa. Ya teeksee Níkodeem ee ya
bokee ga ƀuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa.
2 Ya hayya ga Yéesu ga wek, ya wo''ari an:
- Jëgírohii, ɗí ínohin an Kooh yërí wossaa kijëgí'tíi. En ki'enaa, ken
mínoo kitum kíntaancii fu tumiɗa enndii an Kooh taam narinaa.
3 Yéesu taassari an:
- Kayoh-kayohɗa mi wo''aaka: Ken mínoo kihot Nguurii Kooh enndii an
ya límukis* henaa.
4 Níkodeem meekissari an:

✡ **2:17 2: 17** Kañcaa 69: 10. * **3:3 3: 3** *Kilímukis* wo'eeniima ga kiGerek waa' kiwo' ƀan «ga ɗook asamaan».

- Ɓaa kasohin límukisan na? Ya mínan na kiɓoyukis lookaa eeci, ya límukis?
5 Yéesu taassari an:
- Kayoh-kayohɗa mi wo''aaka: ɓaa fu límukkii ga músú na Helaa Koohaa, fu mínoo ki'aas ga Nguuraa Kooh.
6 Iñaa límuk ga ɓo', iñaa ɓo' ee iñaa límuk ga Helaa Kooh iñaa hel.
7 Kaa jaahli' ga dii mi wo''aa an «Ɗú jomin kilímukisɗa».
8 Uurisii, daa neɓwanaa wa wëp ëewruk da. Fu kelohi gawa ee fu ínohoo daa wa meyoh, fu ínohoo daa wa aaw. Man fodaama ga ɓéeɓ ɓaa límuk ga Helaa Kooh.
9 Waa ennda ɗa, Níkodeem meekissari an:
- Iñaama mín na ki'en?
10 Yéesu taassari an:
- Fu, fu jëgíroh yiyaak ga ɗuuy heetii Isarayeel ee fu ínohoo iñcumane?
11 Kayoh-kayohɗa mi wo''aaka: ɗí wo' iñaa ɗí ínoh ee ɗí ɓéestí' iñaa ɗí hotin, wayee ɗú, ɗú gëmmbii iñii ɗí seedi'ɗa.
12 Mi wo' narúu ga iñaa aaw ga ëldúna, ɗú gëmmbiiroonaa, binaa mi wo' narúu ga iñaa aaw ga Koohaa ɗú mínanndoo na kigëm?
13 Ken mosoo kikolkoh ëldúna ya lap asamaan, enndii Kowukii ɓii yoosukoh asamaanɗanaa.
14 Fodaa daa Móyíis ɓëwíree goŋ-përëmaa† ga ëgí'-dúndagaa doonaa ɓaa en ɓéeɓ hotwaɗa, fodaama ɓan mi, Kowukii ɓii, mi ɓëwí'san ɗa.
15 En ɗanaa ɓaa gëm garoo ɓéeɓ laas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa.
16 Ndaga Kooh waa' ɓu-ëldúna hen bi, ya erohha Kowukiigari ya laak doŋɗa, doonaa ɓéeɓ ɓaa fu gëm gakanaa, fu saŋku'oo, wayee fu laas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa.
17 En ki'enaa, Kooh wossii Kowukiigari ga ëldúna ki'atti' ɓu-ëldúna, wayee ya woska ka músal ɓu-ëldúna.
18 Ɓaa gëm ga Kowukii, atti'soo. Wayee ɓaa gëmmbii gakanaa, yaama atti'uunun kumëeñí' ndaga ya gëmmbii ga teekii Kowukii Kooh, kii ya laak doŋɗa.
19 Ee ya yah ki'atti'u ga iñii yii: Lee'laatii hayin ëldúna, wayee ɓuwii, ñúusii gënëlɓa lee'laatii, ndaga ɓa tumi yibóní'.
20 Ɓaa tumi yibóní', waa'tii kihot ga lee'laatii ee ya deeyoo ga, ndaga ya niik tumeencaagari cibóní'caa wíiñuk.
21 Wayee ɓaa tumi iñaa en kayoh, deeyi ga lee'laatii. En ɗanaa, lee' ga fíkíi ɓéeɓ an iñcaa ya tumɗa, ya taam ga na Kooh.

Saŋ wo''a an Yéesu yërí wëñnji kiyak

22 Ga waa iñaama paaffa, Yéesu ka'ta na tëelíbéecaagari gohaa Yúudée. Ya ennda naɓa daama bi sammba kimaañ, ya yaa bëtísi' ɓuwaa.
23 Saŋ-Bëtís ɓan bëtísi'ee ga Aynoŋ, ga yahaa teeraa Salím. Ɗekataama yewineera músú ee ɓuwaa ɓaa hay gari daama, ya yaa bëtísi'ɓa.
24 Waama, lak Saŋ lagussii ga kasu duum.
25 Iñaama haydohha nookoh-wo'een ga díkaanti tëelíbéecaa Saŋ na yaawúu' yíinoo, ga loo baah kisétí'siruk ga fíkíi Kooh.
26 Ɓa ka'ta ga Saŋ, ɓa wo''ari an:

---

† **3:14 3: 14** Móyíis ɓëwíree goŋ-përëmaa ga ëgí'-dúndagaa. Malkat ga Kídaa 21: 8- 9: Ɓéeɓ ɓaa goŋ ɗoweera, ya yíp hascaagari ga goŋ-përëmaamanaa, ya dal kiwak. Fodaama Yéesu ɓëwírussa ga kuraanaa ee ɓéeɓ ɓaa fu yíp hasciigaraa gari taam na ngëmaa, fu hay kimúc.

- Jëgírohii, ɓaa yaama enee naraa ga ɓakaa hanoh húlúwaa Yúrdeŋ gaa, ee fu seedi'eera yen gariɗa, diima nak ya yaa bëtísi' ee ɓéeɓ ɓuwii ɓii yah gari.
27 Saŋ taassaɓa an:
- Ken mínoo kilaak dara, enndii an Kooh yërí onndirinaa.
28 Ɓú ga kihaffúu, ɗú míninndoo kiseedi' an mi wo'eera an: «Mi enndii Kiristaanii wayee mi wosu kiɗëwírukki.»
29 Kílook kuu ha'-kílook. Fiiliimunii ha'-kílookkii, yii deeyi ga yahaaci súkúrukiriɗa, keeñci soosin lool ga kikeloh koonaakiigari. Keeñnjoo hín ɗa kisoos, ee diimaɗa wa soosin bi matin sëk.
30 Ya, ga kihafci, teekiigari jom kiwëñ kisíw ee wiigoo aaw kiyím.

Yii meyoh ɗookɗa yërí hanoh ɓéeɓ ɗook

31 Yii meyoh ɗookɗa yërí hanoh ɓéeɓ ɗook. Ɓaa meyoh ëldúna, bok ga ɓu-ëldúna ee ya wo'i wo'een ëldúna. Ɓaa meyoh ɗook ga Kooh yërí hanoh ɓéeɓ ɗook.
32 Ya wo' iñaa ya hotɗa na iñaa ya kelohɗa ee ken gëmmbii iñii ya seedi'ɗa.
33 Ɓaa gëm iñii ya seedi'ɗanaa, lak teewohin an Kooh wo'i kayoh.
34 En ki'enaa, ɓaa Kooh wosɗa, wo'i wo'eencaa meyoh ga Kooh, ndaga Kooh sorinndi bi líifin na Helaa yisela'í'yaa.
35 Paamudii waarin Kowukii ee tíkin tóoh ga yahci.
36 Ɓaa fu gëm ga Kowukiinaa fu laasin ga kipeskaa leehoo taa'ɗa. Ee ɓaa fu saŋ kigëm ga Kowukiinaa, fu laasanndii ga kipeskaa leehoo taa'ɗa ee aylukaa Kooh dëkan ga ɗookfu.

4

Yéesu saawalla na ɓetifaa dëk Samarii

1 Fërísiyeeŋcaa kelohussa ɓéestíraa an Yéesu yërí wëñí' Saŋ tëelíbée, ee yërí wëñ Saŋ kibëtísi' ɓiɓo'.
2 (En ki'enaa, Yéesu na kihafci bëtísi'éerii ken, tëelíbéecaagari rek ɓërí bëtísi'ee ɓuwaa).
3 Daa ɓéestíraama le'ee ga Yéesu, ya kolkohha gohaa Yúudée, ya yaa ɓoyuk gohaa Gëlílée.
4 Ga waa ya en na kiyahɗa, ya húusohha gohaa Samarii.
5 Yéesu le''a kon teeru wíinoo daama ga gohaa Samarii. Teeraama teeku Síkaa' ee en ga yahaa yoonaa Yakoop onee Yoseef, Kowukaagariɗa.
6 Ne'aa Yakoop enee daama. Daa Yéesu tíidee bi ya sonnda, ya dalla kiyuŋ ga píndaa ne'aa. Enee ga ɓak mídí.
7 Laakka ɓetifaa dëk Samarii hay kine' ga ne'aa. Yéesu wo''a ɓetifaa an:
- Onaaroo músú, mi an!
8 (Lakanaa tëelíbéecaa Yéesu karuunun teeraa kilomnee iñaa ɓa ñaman.)
9 Ɓetifaama ee dëk Samaríiɗa, taassa Yéesu an:
- Fan na? Fu, fu Yaawúu', fu kíimmboo músú ki'an, mi yii mi bok ga ɓu-Samaríiɗa?
(Ɓetifaa wo'ee iñaama ndaga yaawúu'caa na ɓu-Samarii haɓséerii ga ku'on pe'.)
10 Yéesu taassa ɓetifaa an:
- Fu ínohee iñaa Kooh onohi ee fu ínohee ɓii kíimmbaa músúɗanaa, eneenaa fu ga kihaffu, fu kíimanndi, ya onndaa ga músúmaa onohi kipesɗa.
11 Ɓetifaa wo''a Yéesu an:

- Kiyaakii, fu laakoo hoc ee ne'ii huutin. Fu ɓewohan músúmaa onohi kipesɗa gaɗa?
12 Ne'ii wii caasammbíi Yakoop aci'tíiwa. Ya na kihafci, ya annda ga. Towutaagari na júuraagari anussa ga ɓan. Fu, fu halaat an fu wëñnji kilaak solune?
13 Yéesu taassari an:
- Músúmii ne'ii wii, ɓaa an ganaa hay kilís kipíl.
14 Wayee ɓaa an ga músúmaa mi eranndiɗa, pílsisoo taa'. Hanaa kay, músúmaa mi yahhi ki'onɗa yah kuhaalaa músú ga ɗuuyci, kaa onohan kipeskaa leehoo taa'ɗa.
15 Ɓetifaa wo''a Yéesu an:
- Kiyaakii, onaaroo músúmaama, en ɗanaa mi pílsisoo ee calsisooroo kihay bi ga dii, kine' músú.
16 Yéesu wo''ari an:
- Kara! Ɓaynaa yaalfu, fu hayis dii.
17 Ɓetifaa taassa Yéesu an:
- Mi laakoo yaal!
Yéesu wo''ari an:
- Fu wo' an fu laakoo yaalaa, fu wo' kayoh.
18 En ki'enaa, fu laakeera yaal ɓiyëtúus. Ee yii fu en nari diimaɗa enndii yaalfu. Kon iñii fu wo'ɗa kayoh.
19 Ɓetifaa wo''a Yéesu an:
- Kiyaakii, mi hotin an fu sëldíiga-Kooh.
20 Wo'aaroo ɓii en ga kayoh ɓa? Caasamunciigarii jaamuksee Kooh ga ɗook jaŋjagii wii. Wayee ɗú, yaawúu'cii, ɗú wo' an ɗekataa jom kijaamukohu Koohɗa en ga Yéerúsaleem.
21 Yéesu wo''ari an:
- Ɓetifii, gëmaa iñii mi yahhaa kiwo'ɗa. Wahtu waa hay, waa ɗú karoo ga jaŋjaŋ ee ɗú karoo Yéerúsaleem kijaamuk Paamudii.
22 Ɓú, ɓu-Samarii, ɗú jaamuki Kooh ee ɗú ínohoori. Ɓí yaawúu'cii, ɗí ínohin ɓii ɗí jaamukiɗa, ndaga kimúckii meyoh ga yaawúu'cii.
23 Wayee wahtii wii hay ee weema sah. Diimaɗa ɓuwii jaamuk Paamudii kayoh-kayohɗa, jaamuksanndi ga hel na ga daa ya man kayoh-kayohɗa. En ki'enaa, ɓuwaa jaamuki fodaamaɗa ɓërí Paamudii heel.
24 Kooh, Hel. Ee ɓuwii jaamukiriɗa ɓa jommbi kijaamuk na hel na ga daa ya man kayoh-kayohɗa.
25 Ɓetifaa wo''a Yéesu an:
- Mi ínohin an Músalkaataa Kooh falɗa ee ɓaysi Kiristaaɗa, hay kihay. Binaa ya hayaa, ya hayyíi kilóogísoh tóoh.
26 Yéesu wo''ari an:
- Mi yërí, mi yii mi wo' naraaɗa.
27 Ga wahtaama, tëelíbéecaa Yéesu le'ussa. Ɓa jaahli''a lool ga daa ɓa laak Yéesu yaa saawal na ɓetiɗa. Wayee laakkii yíinoo gaɓa yaa kaañnji kimeekis an: «Fu meekisoh ya?» wala «Fu waa' ya gari?»
28 Waa ennda ɗa, ɓetifaa foñnja kujataakaagari daama, foolla teeraa, wo''a ɓuwaa an:
29 - Hayat ɗú malak! Mi hídohin na ɓo', yaa wo'inndoo tóoh iñaa mi mosin kitum. Enndii Kiristaanii moose?
30 Fodaama, ɓuwaa ɓaa meyoh teeraa ɓaa hay ga Yéesu.
31 Tummba lak tëelíbéecaa ɓaa gítín Yéesu an: «Jëgírohii, ñama kay!»
32 Wayee Yéesu wo''aɓa an:
- Laakin ñamah waa mi ñaman, ee ɗú ínohoowa.
33 Tëelíbéecaa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:

- Hanaa laak ɓaa haydohi'ti ñamah.
34 Wayee Yéesu wo''aɓa an:
- Ñamahhoo wërí en mi tum iñaa neɓ ɓaa wossooɗa, ee mi lëstí' iñii ya nakkooɗa.
35 Ɓú wo'i ga kihaffúu an: «tes ga ñiin cinikiis kipíik le'e»? Wayee mi wo''úu an: «malkat dijófí', ndaga yooncii súwin haat ee sek píikoh.
36 Píikohii laasin fayaagari ee ya yii nëgíroh boŋcii en ɓuwii yah kipes bi taa'ɗa. En ɗanaa ɓaa sokeeɗa na ɓii yah kipíikɗa boku kineɓluk.»
37 Cahii wo'in kayoh ga daa wa wo' an: «Yii sokaa, yii píik.»
38 Mi wosinndúu kipíik yoonaa ɗú línndii. Ɓiɓo' ɓiliis ɓërí sodee ga ee ɗú, ɗú ñammba ga anagaagaɓa.
39 Ɓiɓo' ɓiyewin ga teeraa waama ga Samaríiɗa, gëmussa ga Yéesu ndaga wo'eenaa ɓetifaa wo'ɓa an: «Iñaa mi mosin kitum tóoh ya wo'inndoori.»
40 Ërí tah ɓu-teeraa Samaríi, daa ɓa hayee bi ga Yéesu, ɓa ɓaa kíimmbi, ya tes naɓa. Yéesu tessa daama bes kanak.
41 Ɓuwaa gëm ga Yéesu ndaga wo'eencaagari ya ga kihafciɗa, wëñnja kiyewin.
42 Ɓa ɓaa wo' ɓetifaa an:
- Enndii an iñii fu wo''íiɗa tah bi ɗí gëm gari, wayee ɗí ga kihaffíi, ɗí súkúrukinndi. Ee ɗí gëmin an Yéesu yërí en Músalkaatii ëldúna sah-sah.

Kíntaanaa wukanakwaa Yéesu tum ga Kanaaɗa

43 Yéesu tummba bes kanak ga ɗekataama, lëehí'ta ya kolkohha daama yaa yah gohaa Gëlílée.
44 En ki'enaa, ya ga kihafci, ya wo'eera an: «Laakkii sëldíiga-Kooh, yaa onu cée' ga dëkaa ya meyohɗa.»
45 Ga waa ya le' Gëlíléeɗa nak, ɓuwaa teerukussari dijófí', ndaga ɓa ɓan, ɓa kareera Yéerúsaleem ga hewaa Paakaa yaawúu'caa ee ɓa hotin ɓéeɓ iñcaa ya tumee daama ga feetaaɗa.
46 Waa ennda ɗa, ya ka'sissa teeraa Kanaa ga gohaa Gëlílée. Daama dërí ya súpítee músúmaa ma ennda biiñ. Wiima, lak laakin ga Kafarnawom, ɓo' yaa lëgëyi' buu'. Ɓaama, kowukaagari kiyaalkaa kërí ɗúukoolee.
47 Daa ya kelohee an Yéesu meyohin gohaa Yúudée, hayin gohaa Gëlílée, ya ka'ta gari. Ya kíimmbari ya hay Kafarnawom kiwëkí' kowukaagari ɗúukoolin bi kaa yah kikaanɗa.
48 Yéesu wo''ari an:
- Enndoo kat ɗú hottii kíntaan na mandarga cidóoyí'-waaraa, ɗú gëmoo taa'!
49 Wayee ɓaa wo''ari an:
- Kiyaakii, hay ɗu gaaw kiyee bi kowukaagoo kaanaa!
50 Yéesu wo''ari an:
- Kara, kowukaagaraa wakin, kaa pes!
Ɓaa gëmmba iñaa Yéesu wo''iɗa, ya yaa yah.
51 Ga daa ya en na kiɓoyuk kaanciɗa, súrgacaagari ɓaa hay kihídoh nari, ɓa wo''ari an:
- Kowukaagaraa wakin, kaa pes.
52 Ya meekissaɓa wahtaa ɓa hotee kitani ga kowukaagariɗa. Ɓa taassari an:
- Enee wútúwaa, ga wahtu cuunoh; tamohlaataa faanfaa yím ga.
53 Paam oomaa-yaalaa dalla ki'ínoh an wahtaama siiy wërí Yéesu wo'eeri ga an: «Kowukaagaraa wakin, kaa pes.» Meyoh daama, ya gëmmba ga Yéesu, ya na ɓu-kaanci ɓéeɓɓa.

54 Wiima wërí en kíntaanii wukanakwii Yéesu tum, ga waa ya meyoh
gohaa Yúudée ya ka'ta Gëlíléeɗa.

5

Yéesu wëkí'ta ɓaa lafañin

1 Ga bescaa tík gaɗa, yaawúu'caa laakussa feet ee Yéesu ka'ta
Yéerúsaleem.
2 Ga teeraama nak, laakeera mbalka músú waa ɓookkohsi ga yahaa halaa
teeku «halaa baalcaaɗa». Mbalkaama wo'si ga ki'Ebërëe «Betsataa».
Mbaa' ciyëtúus cërí yípu, wíillawa.
3 Ga fíldoo mbaa'caama, ɗúukoolí' ɓiyewin faanuksee daama: ɓibúumí',
ɓiɓéedúkí' na ɓilafañ. [...]*
5 Laakeera daama ɓo' yiyaal, yaa iñaa ya ɗúukoolee tumin tíkíis
tidaaŋkaah-kaahay na tiyitnataahay.
6 Yéesu hottari lak ya faanukin ee ya ínohha an ɗúukoolaagari maañin
lool, ya meekissari an:
- Fu waarin kiwake?
7 Ɓúukoolíraa taassa Yéesu an:
- Kiyaakii, mi laakoo ken ɓaa ekanndoo ga mbalkii binaa músúmii
yëngëlukaa. Wahtaa mi jéem ki'aas ga tóoh, ɓo' yiliis ɗeɓpoo ki'aas.
8 Yéesu wo''ari an:
- Kolka, ɓewaa gataniigaraa fu tíin.
9 Ga saasi ɓaa wakka. Ya ɓeɓpa gatanaagari, ya yaa tíin.

Yaawúu'caa tapukohussa na lafañaa

Bëríinaa iñii laakohɗa nak enee bes Sabat.
10 Yaawúu'caa wo'ussa ɓaa wëkɗuseeɗa an:
- Wati bes Sabat ee Waas onndiiraa kikooruk gataniigaraa†!
11 Ɓaa taassaɓa an:
- Aa', ɓaa wëkí'tooɗa kat yërí wo''oo an: «Ɓewaa gataniigaraa, fu tíin.»
12 Ɓa meekissari an:
- Haa, ɓaa yaama wo''aa an «ɓewaa gataniigaraa fu tíinɗa» ya ɓa?
13 Wayee ɓaa wëkɗuseeɗa ínohéeríi ɓaa wëkí'tiɗa, ee lak Yéesu múuyin
ga ɗuuy ɓuwaa enee daamaɗa.

Doolaa Yéesu ɓewoh ga Koohɗa

14 Ga waa iñaama paaffa, Yéesu hídohha na ɓaa ya wëkɗeeɗa ga
Kaanfaa Kooh, ya wo''ari an:
- Man diima fu wakin. Kaa tumis baakaa', doonaa iñaa wëñ yii kiyiis
daloora.
15 Ɓaa ka'ta, wo'neera yaawúu'caa an Yéesu yërí wëkí'ti.
16 Iñaama tahha bi yaawúu'caa ekussa Yéesu pee' ga kumuun ndaga daa
ya wëkɗin ɓo' ga bes Sabatɗa.
17 Wayee Yéesu ñaassaɓa perem an:
- Paammboo yii lís kilëgëy, mi ɓan, mi yii lëgëy.
18 Iñaa Yéesu wo' yaama wëñnja kitah bi yaawúu'caa tuukka ga kiheelli
ki'ap. Ndaga ya eemmbii ga kikëldúk iñaa Waasaa onoh kitum ga bes
Sabatɗa, wayee ya wo' ɓan an Kooh Paamci, ee ya tum Kooh mooroomun.
19 Yéesu ɓaatta ga, wo''aɓa an:

---

* **5:3 5: 3** Laakin Këyítcaa ɓaatu wo'eencii cii ga dii: [Ɓa sekee músúmaa ga mbalkaaɗa yëngëluk. 4 Ndaga, ga iñaa wo'uɗa, laakee malaakaa Ha'mudii yoosuki leekleek ga ɗuuy mbalkaa, ya yëngël músúmaa. Ee ɗúukoolíraa ɗeɓ ki'aas ga músúmaamanaa, ɗúukoolaagari wak, na daa wa mín kiman tóoh.] † **5:10 5: 10** Waasaa yaawúu'caa kokoheera kikooruk iñaa ɓítin ga bes Sabat.

- Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: Kowukii mínoo dara kitum ka ga kihafci rek. Iñaa ka hot Paamudii tumiɗa doŋ yërí ya tumi. Ɓéeɓ iñaa Paamudii tumiɗa, Kowukii tumiri ɓan.
20 En ki'enaa, Paamudii waarin Kowukii ee iñaa ya tum na kihafci tóoh, ya teeɓka. Ee sah, Paamudii hay kiteeɓ Kowukii enaama ciyaak ciliis caa ka yah kitum ee ɗú hay gaca kijaahli.
21 En ki'enaa, fodaa daa Paamudii kolukɗi ɓuwii kaanin ee ya pési'ɓaɗa, fodaama deŋ Kowukii pésɗi ɓaa neɓpi.
22 Paamudii nak atti'oo ken, wayee ya erin Kowukii ki'atti' ga tóoh.
23 En ɗanaa ɓéeɓ e' Kowukii cée' fodaa ɓa e' Paamudii cée'ɗa. Ɓéeɓ ɓaa e'tii Kowukii ɓii céeraa, lak e'tii Paamudii wos Kowukiiɗa cée'.
24 Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: ɓaa súkúruk wo'eenciigoo ee ya gëm ga ɓaa wossooɗanaa, ya laasin ga kipeskaa leehoo taa'ɗa. Ɓaama atti'soo, ya kolkohin ga kikaan ya aasin haat ga kipes.
25 kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: wahtu waa hay ee sah wa le'in haat. Wahtaama wërí ɓuwii kaaninɗa yah kikelohu koonaakii Kowukii Kooh. Ee ɓuwaa kelohankaɗa hay kipesu bi taa'.
26 En ki'enaa, fodaa daa Paamudii laak kipeskii ya ga kihafciɗa, ya erin Kowukii ka laak kipeskii ga kihafka fodaama.
27 Ee ya onin Kowukii kimín ki'atti' ga tóoh ndaga kaërí en Kowukii ɓii.
28 Dara hanattúu ga kijaahal ndaga wahtu waa hay, waa ɓéeɓ ɓuwii kaninɗa hay kikelohu koonaakaagari.
29 Ɓa meyoh ga daa ɓa enohɗa: ɓuwaa tumee iñaa jofinɗa, mílísu, ɓa laas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa. Ɓuwaa tumee iñaa joffiiɗa nak, ɓa mílís, ɓa atti'u kikaan bi taa'.
30 - Mi ga kihaffoo rek, mi mínoo dara kitum. Mi atti'i ga dii mi hot Paamudii teewiroodɗa. Ee mi atti'aa, júwi hen, ndaga mi heellii kitum iñaa mi waa', wayee ɓaa wossooɗa, iñaa ya waa'ɗa yërí mi heel kitum.

Iñcii seedi' doolaa Yéesu ɓayɗa

31 Yéesu tíkka ga an:
- Binaa enee an mi yërí en seedi haffoonaa, eneenaa iñii mi seedi'ɗa tuukoo ga fen.
32 Wayee laakin ɓo' yiliis yaa seedi''oo ee mi ínohin an iñii ya seedi' garooɗa tuukin.
33 Ɗú wosin ɓiɓo' ga Saŋ-Bëtís, ya seedi''a kayohfii.
34 Mi wo' iñuma doonaa Kooh músallúu, ndaga mi ga kihaffoo, enndii sah an mi laakin sooli ga iñaa ɓo'-súusúus seedi'an garoo.
35 Saŋ enee fodii lampaa taaluunun, wa lee'ɗi, ee ɗú tookka kineɓluk jutuut ga lee'laataagariɗa.
36 Mi nak, mi seedi'ɗuunun seedaa wëñ kiyak waa Saŋ: seedaama wërí en tumeenciigoo, cii Paamudii onndoo kitumɗa. Cërí seedi''oo ee ca teewoh an Paamudii yërí wossoo.
37 Ee ɓan Paamudii wossooɗa, ya ga kihafci, ya seedi'in yen garoo. Ɗú mosoo kikeloh koonaakaagari ee ɗú mosoo kihot fíkíifaagari.
38 Ɗú ammbii wo'eeniigari ga keeñnjúu ee iñaama yërí teewoh an ɗú gëmmbii ga ɓii ya wosɗa.
39 Ɗú ɓii heel ki'ínoh iñaa Bíncaa cisela'í'caa wo'ɗa ndaga ɗú yaakaa' an cërí yahhúu ki'on kipeskaa leehoo taa'ɗa, ee sah Bíncii cisela'í'cii ciima, ca wo' iñaa aaw garoo.

40 Moona déy, ɗú waa'tii kihay garoo, ɗú laas kipeskaa leehoo taa'ɗa.
41 Mi heellii kilaak ndamaa meyoh ga ɓo'-súusúus.
42 Ee sah mi ínohinndúu: kiwaa' Kooh gaa ga keeñciigarúu.
43 Mi, mi hay ga teekii Paammboo ee ɗú tookkiiroo wayee ɓo' yiliis hay ga teekcinaa, ɗú hayyi kitook.
44 Ɓú wëñi kiwaa' kindamoh ga ɗuuycúu ee ɗú heeloo ndamaa meyoh ga Kooh haŋci doŋɗa. Kon ɗú mínanndoo na kigëm?
45 Kaa foogat an mi yërí yahhúu kiyam yen ga fíkíi Paammboo. Móyíis yii ɗú lík yaakaa'túu gariɗa yërí yahhúu kiyam.
46 En ki'enaa, ɗú gëmee Móyíis kayoh-kayohɗanaa, eneenaa ɗú hayyoo kigëm ɓan, ndaga ya seedi'in garoo ga Këyítfaa.
47 Wayee waa ɗú gëmmbii iñaa Móyíis bín yaama ga Këyítfaaɗa, ɗú tuman na bi ɗú gëm iñcii mi wo'ɗa?

6

Yéesu tummba kíntaan ga mbúurú ciyëtúus na jën kanak

1 Waa ennda ɗa, Yéesu paaffa ɓakaa giiyaa Gëlílée hanoh gaaɗa. Giiyaama wo'si ɓan giiyaa Tíbéeríyaat.
2 Ɓo' ɓiyewin taabukeeri ndaga kíntaancaa ɓa hot ya tumee ga ɗúukoolí'caa, ɓa wakkaɗa.
3 Yéesu lappa ga ɗook jaŋjaŋ daama, ya yuŋnga da na tëelíbéecaagari.
4 Wiima lak feetaa Paakaa yaawúu'caa deeyin.
5 Yéesu malak hen, ya séennda mbooloo wiyaak waa hay gari. Ya meekissa Filiip an:
- Mbúurúcaa mínan ɓuwii ɓii ɓéeɓ kiñëmí'ɗa, ɗu lomohnanca gada?
6 Yéesu wo'ee iñaama kimalaksukoh Filiip doŋ. En ki'enaa, ya ga kihafci, ya ínoheera iñaa ya na' kitumɗa.
7 Filiip taassari an:
- Luu enee an ɓaa en ɓéeɓ yaak-mbúurú wíinoo, fay ɓo' ɓitéemée'-kanak ga noh-noh wíinoo mínoo kilom iñaa ñëmí' ɓuwii ɓéeɓɓa.
8 Laakka ɓo' yiliis ga tëelíbéecaagari, yaa teeku Andari, ee këmëeŋkí Simoŋ-Pee', wo''a Yéesu an:
9 Laakin ku'oomaa-yaalkaa en dii, ja ɓayin mbúurú-lorsu ciyëtúus na jën kanak. Wayee ɓuwii, dii ɓa yewinɗa, iñcaama ca payɓa ya?
10 Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Wo'atɓa, ɓa yuŋ ɓéeɓɓa.
Ɓekataa paaleera pëegíi fiyewin. Ɓéeɓ ɓuwaa dalla ga kiyuŋ. Yaalcaa enee daamaɗa, jomin kile' ɓijúnni-yëtúus (5.000)*.
11 Yéesu ɓeɓpa mbúurúcaa, ya gërëmmba Kooh gaca, ya warohhaca ɓuwaa yugee daamaɗa. Ya tumissa fodaama na jëncaa, ya e'ta yaa en ɓéeɓ iñaa ya sooluk gaɗa.
12 Ga waa ɓéeɓ ñammba bi kappa, Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Nëgírohat iñcii tesɗa, en ɗanaa dara aamsukohoo.
13 Tëelíbéecaa nëgírohussa iñcaa tesɗa. Ɓa líifí'ta pañi cidaaŋkaah na kanak ga iñaa tes ga mbúurú-lorsucaa ciyëtúuscaa ɓuwaa ñameeɗa.
14 Daa ɓuwaa hotee kíntaanaa Yéesu tum waama, ɓa wo''a an: «Ɓii yii yërí en kayoh-kayohɗa sëldíiga-Koohii jomee kihay ëldúnaɗa.»
15 Yéesu ínohha an ɓuwaa hay kihayu, abussi na dooli kifalli buu'. Ya foñnjaɓa daama, ya lokukka, ɓoykissa haŋci jaŋjagaa.

---

* **6:10 6: 10** Mëdíroh na Mëccëe 14: 21: Ɓeticaa na oomaacaa ensee daama ɓan.

Yéesu tíinnda ga ɗook giiyaa
(Mëccëe 14: 22-33; Marka 6: 45-52)

16 Ga waa nohaa soosɗa, tëelíbéecaa Yéesu yoosukussa jaŋjagaa bi ga
seereenaa giiyaa.
17 Ɓa aassa gaal-looci, ɓa ɓaa yah Kafarnawom ga ɓakaa giiyaa hanoh
gaaɗa. Lakanaa Kooh hoowin ee Yéesu daɓpiiɓa duum.
18 Uuris wiyaak yíppa ga ɗook giiyaa bi dúuscaa caa koluk.
19 Ga waa ɓa folla ga ɗuuy giiyaa iñaa le' kíloomeet ciyëtúus aawwa
ciyitniinooɗa, ɓa hotta Yéesu yaa tíin ga ɗook músúmaa, ya yaa hay gaɓa
ga gaal-loocaa. Daa ɓa hotee iñaama, ɓa dalla kitíit.
20 Yéesu nak wo''aɓa an:
- Kaa tíitat, ɓii mi!
21 Ɓa waa'ta ya aas ga gaal-loocaa, wayee ga wahtaama gaal-loocaa tee'ta
ga daa ɓa waaree kiyoosukohɗa.

Mbooloomaa ga kíntaanaa mbúurúcaaɗa waa raas Yéesu

22 Ga kooh-wíisfaa, mbooloomaa tesee ga ɓakaa giiyaa hanoh gaaɗa,
hotta an gaal-looci wíinoo doŋ enee daama. Ɓa ínoheera an Yéesu aassii
na tëelíbéecaa ga gaal-loocaama, tëelíbéecaa ka'see haŋɓa.
23 Laakka nak gaal-looci ciliis caa meyohee teeraa Tíbéeríyaat. Gaal-
caama tee'ta ga ɗekataa Yéesu, Ha'mudii, gërëmohee Kooh ga mbúuraa
mbooloomaa ñameeɗa.

Yéesu yërí en ñamahii onohi kipesɗa

24 Ɓuwaa hotussa an Yéesu enissii daama naɓa ee tëelíbéecaagari ɓan
enussii da. Ɓa dalla ki'aas ga gaal-loocicaa meyohee teeraa Tíbéeríyaatɗa,
ɓa ɓaa yahhi kimalaknee ga teeraa Kafarnawom.
25 Ɓa laakneera Yéesu ɓakaa giiyaa hanoh gaaɗa, ɓa meekissari an:
- Jëgírohii, fu hay dii kera?
26 Yéesu taassaɓa an:
- kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: ɗú raassoonaa, enndii an ɗú ínohin
kíntaancii mi tumɗa, iñii ca waa' kiwo'ɗa, wayee ɗú raassoo ndaga
mbúurúcaa ɗú ñamee bi ɗú kappa pútɗa.
27 Kiheel ñamahaa mínin kiyasukoh hanat ki'en lëgëyyúu, wayee
tumat lëgëy kiheel ñamahaa yasukohoo ee onohi kipeskaa leehoo taa'ɗa.
Ñamahaama nak, Kowukii ɓiiërí yahhúuwa ki'on. En ki'enaa, yërí Kooh,
Paamudii tanuk, e'tari doolaa meyoh gari, ga iñaa en ɓéeɓ.
28 Waa ennda ɗa, ɓa meekissari an:
- Kon ɗí jom ya kitum lëgëy kimëtí' iñcii Kooh sek garíiɗa?
29 Yéesu taassaɓa an:
- Iñii Kooh sek garúu ee ɗú jom kilëgëyɗa yërí en an ɗú gëm ga ɓii ya
wosɗa.
30 Ɓa wo''ari an:
- Tumaa Kíntaan, ɗí hotwanaa ɗí gëm garaa! Iñii fu tumɗa ya?
31 Ga ëgí'-dúndagaa ɓicaasammbíi enseeɗa, ɓa ñamee ñamahaa wo'see
maan ee Kooh toɓɗeeɓawa, fodaa daa Këyítfaa wo'kaɗa. Fa wo' an: «Ya
onndaɓa ñamahaa meyoh ɗook asamaan, ɓa ñammba.»†
32 Wayee Yéesu taassaɓa an:
- kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: enndii Móyíis yërí onndúu ñamahii
meyohee ɗook asamaanɗa. Paammboo, ga kihafci yërí onndúu ñamahii
wukayoh-kayohwii meyoh ɗook asamaanɗa.

---

† **6:31 6: 31** Ñamahaama jom ki'en «maanaa» Kooh toɓɗeeɓaɗa. Malkat Eksoot 16 na Kañcaa: 78: 24.

33 En ki'enaa, ñamahii Kooh onohɗa wërí en wii yoosukoh ɗook asamaanɗa, ee on ɓu-ëldúna kipesɗa.
34 Ɓa dallari kiwo' an:
- Kon Kiyaakii, dëkaaríi ki'on ga ñamahaama rek.
35 Yéesu wo''aɓa an:
- Mi yërí en ñamahii onohi kipesɗa. Ɓaa hay garoonaa, yaawanndii bi taa', ee ɓaa gëm garoonaa pílanndii bi taa'.
36 Wayee mi wo'inndúuka: ɗú hotinndoo ee tahhii bi ɗú gëm.
37 Ɓéeɓ ɓuwii Paamudii onndooɗa, hay kihayu garoo. Ee ɓaa hay garoonaa, mi kaaloori múk.
38 Ndaga mi yoosukohhii ɗook asamaan kitum iñaa neɓpoo, wayee ɓii wossooɗa, iñaa ya waa'ɗa yërí mi hay kitum.
39 Ee ɓii wossooɗa iñii yii yërí ya waa' wa laak: ya waa' an ɓuwii ya tík ga yahhooɗa, yíinoo múuyoo ga. Ee mi mílísi'ɓa ga besaa mëeñjohɗa.
40 En ki'enaa, iñii yii yërí Paamudii waa': ya waa' an ɓéeɓ ɓaa hottoo, mi Kowukii ee gëm garoonaa, laas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa, ee mi hayyi kimílísi' ga bëríinaa ëldúna túki'anɗa.
41 Yaawúu'caa nak ɓaa ña'sukoh iñaa aaw ga Yéesu ndaga daa ya wo' an: «Mi yërí en mbúurii yoosukoh ɗook asamaanɗa.»
42 Ɓa ɓaa wo' an:
- Ɓii yii, hanaa enndii Yéesu, kowu Yoseef? Ɗu ínohoo eeci na paamci hene? Ya mín na kiwo' diima an: Mi yoosukoh ɗook asamaan?
43 Yéesu taassaɓa an:
- Íisat kiña'sukoh ga ɗuuycúu.
44 Ken mínoo kihay garoo ee Paamudii wossooɗa híi'tiiri ga. Ee ɓaama, mi ga kihaffoo, mi hayyi kimílísi' bëríinaa ëldúna túki'anɗa.
45 Sëldíiga-Koohcaa bíduunun wo'eenii wii: «Kooh hayɓa ɓéeɓ kijëgí'.» Fodaama nak, ɓéeɓ ɓaa súkúruk wo'eenii Paamudii ee te'wanaa, hay garoo kihay.
46 Enndii an laakin ɓaa mos kihot Paamudii. Yii meyoh ga Koohɗa doŋ yërí hot Paamudii.
47 Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka, ɓaa gëm garoonaa laakin kipeskaa leehoo taa'ɗa.
48 Mi, mi yërí en mbúurii onohi kipesɗa.
49 Ga ëgí'-dúndagaa, ɓicaasammbúu ñamsee ñamahaa wo'see maanɗa, ee hoonohhiiɓa kikaan.
50 Mbúurii yoosukoh ɗook asamaanɗa wërí en wii: ɓaa ñamwanaa kaananndii bi taa'.
51 Mi, mi yërí en mbúurii yoosukoh ɗook asamaan ee onohi kipesɗa. Ɓaa ñam ga mbúurii wiimanaa hay kipes bi taa'. Mbúurii mi yah ki'erohɗa, faanfiigoo fërí, mi erohfa doonaa ɓu-ëldúna pes bi taa'.
52 Ga iñaama, yaawúu'caa enussa ga nookoh witamóhí', ɓaa wo' an:
- Ɓii yii mínannduu na ki'e' faanfiigari kiñam?
53 Yéesu wo''aɓa an:
- kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: binaa ɗú ñammbii faanfii Kowukii ɓii, ɗú anndii ñífiigarinaa, kipeskii enndii garúu.
54 Ɓaa ñam faanfiigoo, an ñífiigoonaa laakin kipeskaa leehoo taa'ɗa, ee mi, mi hayyi kimílísi' ga besaa mëeñjohɗa,
55 ndaga faanfiigoo en ñamahii wukayoh-kayohwii ee ñífiigoo wërí en anahii wukayoh-kayohwii.
56 Ɓaa ñam faanfiigoo, an ñífiigoonaa, ya yii dëkka garoo ee mi yii dëkka gari.

57 Paamudii wossooɗa yii pes ee mi ɓewoh kipes gari. Fodaama, ɓaa
ñam faanfiigoonaa hay kiɓewoh kipes garoo.
58 Kon mbúurii yoosukoh ɗookɗa wooma. Wa manndii na mbúuraa
caasamuncaa ñameeɗa. Ɓa, ɓa kaanin, wayee ɓaa ñam mbúurii wiinaa,
hay kipes bi taa'.
59 Wo'eencii ciima cërí Yéesu wo'ee ga waa ya jëgíroh ga jaangu-
yaawúuraa ga Kafarnawomɗa.

Tëelíbée ɓiyewin foñussa Yéesu

60 Ɓo' ɓiyewin ga tëelíbéecaa Yéesu, daa ɓa kelohee iñaa ya wo' yaama,
wo'ussa an:
- Wo'eenii wii, wa ɓít na ɗa? Ɓii mín ɓa kiyuŋ súkúrukiwa?
61 Yéesu ínohha ga kihafci an tëelíbéecaa ɓaa ña'sukoh iñaa ya wo'
yaama, ya wo''aɓa an:
- Keeñnjúu neɓpii ga iñii mi wo''úuɗa hene?
62 Haa binaa ɗú hot Kowukii ɓii ɓoyuk ga daa ka ɗewee ki'enɗanaa?
63 Helii meyoh ga Koohɗa wërí onohi kipes. Ɓo' na kihafci mínoo dara.
Wo'eencii mi wo''úuɗa kúlkoh ga Helaa meyoh ga Koohɗa ee cërí onohi
kipes.
64 Ee bi wati, laakin ɓiɓo' garúu ɓaa saŋ kigëm.
En ki'enaa, Yéesu, ga kihafci, ga waa ya dalɗa, ya ínoheera ɓuwaa
gëmmbiiɗa ee ya ínoheera yaa yahhi kitoonɗa.
65 Lëehí'ta Yéesu tíkka ga an:
- Iñaama tah mi wo''arúu an ken mínoo garoo kihay, enndii an Paamudii
onndikanaa.
66 Kolkoh daama, ɓiyewin ga tëelíbéecaa Yéesu foñussari, ɓa íissa nari
taam.
67 Waa ennda ɗa Yéesu meekissa tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa
an:
- Haa ɗú ɓan, ɗú waa'tii kiyahe?
68 Simoŋ-Pee' taassari an:
- Ha'mudii, ɗí yahan ga ɓa? Fu yërí ɓay Wo'eencii onohi kipeskaa leehoo
taa'ɗa.
69 Ɓí, ɗí gëmin ee ɗí ínohin an fu, fu yërí en Ɓii yisela'í'yii meyoh ga
Koohɗa.
70 Yéesu taassaɓa an:
- Enndii mi tanukkúu, ɗú ɓidaaŋkaah na ɓanakɓiine? Moona déy yíinoo
garúu iñii ɓo' Seytaani.
71 Yúdaa, kowukaa Simoŋ Iskariyot yërí laak wo'eenaa Yéesu wo'
waama. Yúdaa yiima ee bok ga tëelíbéecaa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaaɗa
yërí yah kitoon Yéesu.

7

Këmëeŋkímuncaa Yéesu gëmussii gari

1 Waa ennda ɗa, Yéesu yaa wíil gohaa Gëlílée. En ki'enaa, ya waaréerii
kitoŋ kotci ga kúlkaa Yúudée ndaga ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa
heelseeri ki'ap.
2 Lakanaa hewaa yaawúu'caa wo'u feetaa mbaa'caaɗa deeyin.
3 Këmëeŋkímuncaagari wo'ussari an:
- Kolkaa dii hen, fu ka' kúlkaa Yúudée doonaa tëelíbéecaagaraa ɓan
hotu kíntaancii fu tumiɗa.
4 Ɓo', iñaa ya tumiɗa, ya ɗaakoori en lak ya waa' kisíwaa. Waa fu karin
bi fu yii tum kíntaancaa hín na cii, teewukohaa hen, ɓéeɓ hottaa.

5 En ki'enaa, ɓikëmëeŋkíci ga kihafɓa, gëmséeríi gari.
6 Yéesu taassaɓa an:
- Wahtiigoo le''ii duum, wayee en ɗúnaa, wahtaa en ɓéeɓ jofin.
7 Ɓú, ɓu-ëldúna mínoorúu kisaŋ, wayee mi, ɓa saginndoo ndaga mi wo' an tumeencaagaɓa joffii.
8 Ɓú, karat feetaa, mi, mi yahhii feetaama paay ndaga wahtiigoo le''ii duum.
9 Yéesu wo''aɓa iñaama, lëehí'ta ya tessa ga Gëlílée.

Yéesu ka'ta hewaa feetaa mbaa'caa

10 Ga waa këmëeŋkímuncaa Yéesu karussa, Yéesu ɓan lokukka, ka'ta feetaa ee ken yéeŋngiiri.
11 Ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa ɓaa raassi ga ɗuuy hewaa, ɓaa meekisoh an:
- Ya ya da?
12 Ga ɗuuy mbooloomaa, ɓuwaa enussa ga ɗóowí' iñaa aaw gari rek. Ɓii ɓaa wo' an: «Ɓaa ɓo' yijófí'» Ɓíinoo an: «Ó'óo, ɓaa ëewdoh ɓuwii ëgíraa.»
13 Wayee ken kaañéeríi kiwo' ga ɗook iñaa aaw gari ndaga ɓéeɓ niiksee ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa.
14 Lakanaa feetaa karin bi le'in le'naa, Yéesu ka'ta Kaanfaa Kooh, ya yaa kijëgíroh.
15 Yaawúu'caa jaahli'ussa ga iñcaa ya jëgírohɗa, ɓa ɓaa wo' an:
- Waa ya jaŋngii, tum na bi ya ínoh iñii Këyítfii wo'ɗa fodii dii?
16 Yéesu taassaɓa an:
- Iñii mi jëgírohɗa, meyohhii garoo, wayee meyoh ga Kooh yii wossooɗa.
17 Ɓaa waarin kitum iñaa Kooh nakohɗa hay ki'ínoh ati iñii mi jëgírohɗa meyoh ga Kooh ati mi hay kiwo'i' haffoo ga teekkoo.
18 Ɓaa wo'i hafci ga teekci ɓéeɓ, heel kilaak teek. Wayee ɓaa heel iñaa onan ɓaa wossiɗa kilaak teek, ɓaama wo'i kayoh ee saboh gaa gari.
19 Enndii Móyíis yërí e'túu Këyítfaa Waasaane? Ee yíinoo garúu taabukkii iñaa fa nakohɗa. Iñii tah ya ɗú heelloo ki'ap?
20 Ɓuwaa taassari an:
- Fu déy Seytaani aaskinndaa! Ɓii heellaa ki'ap ɓa?
21 Yéesu taassaɓa an:
- Ɓú hot dii mi tum kíntaan wíinoo doŋɗa, ɓéeɓpúu iñaama meskin-ndúu.
22 Malkat, Móyíis haydohin kigúruk ga ɗuuycúu, enndii sah an ka kolkoh gari ndaga ka meyoh ga caasamuncaa ɓiɗewaaɓaa*; ee ɗú gúrin ɓo' ga bes Sabat.
23 En lak ɗú mínin kigú' oomaa ga bes Sabat ndaga kisaŋ kiɗeeŋ Waasii Móyíisaa, iñii tah ya ɗú aylukkoo ndaga dii mi wëkɗin ɓo' ñëm ga bes Sabat?
24 Kon íisat ki'atti' ee ɗú malkoo bi jof, wayee atti'at ga kayoh.

Ɓuwaa ɓaa nookoh ati Yéesu yërí en Kiristaanii

25 Laakka ɓuwaa dëk Yéerúsaleem, ɓa ɓaa wo' iñaa aaw ga Yéesu an:
- Enndii ɓii yii yërí ɓa heel ki'ap hanaa?
26 Malakat, yeema wo'i ga fíkíi ɓéeɓ, ee ken wo''iiri dara. Ɓuwii kuliyuk garuuɗa, ati kayoh-kayohɗa ɓa took hen an yërí en Kiristaanii?
27 En ɓii yiinaa déy, ɗí ínohin dii ya kúlkohɗa, wayee Kiristaanii yah kihayaa, ken ínohanndii daa ya kúlkohanɗa.

---

* **7:22 7: 22** Abaraham yërí Kooh ɗewee kinak kigúruk.

28 Wiima lak Yéesu yaa jëgíroh ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, ya dalla kiwo'
didóolí' an:
- Ɗú wo' an ɗú ínohinndoo ee ɗú ínohin daa mi kúlkohɗane? Moona
déy mi hayi'tii haffoo, mi wosu hen, ee ɓaa wossooɗa wo'i kayoh wayee
ɗú ínohoori.
29 Mi nak, mi ínohinndi, ndaga mi meyoh gari ee yërí wossoo.
30 Waa ennda ɗa, ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa ɓaa heel ki'am Yéesu,
wayee yíinoo gaɓa, yahci le''ii gari ndaga lak wahtaa Yéesu le''ii duum.
31 Ee ga mbooloomaa nak, ɓo' ɓiyewin gëmussa gari. Ɓa ɓaa wo' an:
- Binaa Kiristaanii hayaa, ya hay kitum kíntaancaa paaf cii ɓii yii
tumɗane?

Ɓuwaa watuki Kaanfaa Koohɗa wosussa ki'am Yéesu

32 LaakkaËrísiyeeŋcaa keloh iñaa ɗóowí'see ga ɗuuy mbooloomaa
aaw ga Yéesuɗa. Waa ennda ɗa, sarahohcaa ɓiyaakɓaa hotohussa
naËrísiyeeŋcaa, wosussa ɓiɓo' ga ɓuwaa watuki Kaanfaa Koohɗa
ki'amneeri.
33 Yéesu dalla kiwo' an:
- Mi yii narúu dii ee ensoo bi maañ. Lëehíraa mi yee ga ɓaa wossooɗa.
34 Ɗú hayyoo kiraas, wayee ɗú hotanndiiroo, ee ɗú mínoo kika' ga daa
mi yah ki'enɗa.
35 Ga iñaama, ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa ɓaa wo' ga díkaantiɓa
an:
- Ya yah gada kika' daa ɗu mínoori da kilaak? Ya yah kilaaknee
yaawúu'caa tasaarukoh ga ɗuuy Gerekcaaɗane†? Ati ya yah kijëgí'nee
Gerekcaa?
36 Wo'eenii ya wo' wii an «Ɗú hayyoo kiraas wayee ɗú hotanndiiroo, ee
ɗú mínoo kika' ga daa mi yah ki'enɗa», wa waa ya kiwo'?

Músúmaa onohi kipesɗa

37 Ga besaa mëeñjoh ga hewaa feetaa mbaa'caa ee wërí wëñ kilaak solu
ga feetaaɗa, Yéesu tuukka ga fíkíi mbooloomaa, ya wo''a ga ɗook an:
- Ɓaa fu pílaa, hayaa garoo, fu an.
38 «Ɓaa gëm garoo ɓéeɓ húlúɓ-músúmaa onohi kipesɗa, hay kihaal ga
ɗuuyci» fodaa daa Këyítfaa wo'kaɗa.
39 Ga wo'eenaama Yéesu wo'ee Helaa yisela'í'yaa ɓuwaa gëm gari yah
kilaasɗa. En ki'enaa, ga wahtaama, lakanaa Helaa yisela'í'yaa erohussii
ndaga lak Kooh e'tii Yéesu ndam duum.

Mbooloomaa hëgískohha ndaga Yéesu

40 Laakka ɓiɓo' ga mbooloomaa, daa ɓa kelohee wo'eencaa Yéesu, ɓa
wo''a an:
- Ɓii yii kayoh-kayohɗa yërí en sëldíiga-Koohii sekuɗa!
41 Ɓíinoo an:
- Kiristaanii yërí!
Wayee ɓíinooɓaa wo''a an:
- Kiristaanii mínin kimeyoh Gëlíléene?
42 Këyítfaa wo''ii an Kiristaanii jom kibok ga níilaa buu' Dëwít, ee ya
yah kilímu ga Betlee'em, teeraa Dëwít dëkeeɗane?
43 Ga iñaama mbooloomaa dalla kihëgískoh ndaga Yéesu.
44 Laakka ga ɓuwaa, ɓiɓo' ɓaa waa'ti ki'am. Wayee yíinoo gaɓa yahci
le''ii gari.

Ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa sagussa kigëm ga Yéesu

† **7:35 7: 35** Gerekcaa waa' kiwo' ɓuwaa enndii yaawúu' ga ëldúnaɗa.

45 Ɓuwaa watuki Kaanfaa Kooh ee ɓa wossee ki'am Yéesuɗa, ɓoyukussa
ga sarahohcaa ɓiyaakɓaa na ga Fërísiyeeŋcaa. Daa ɓa le'ee, ɓaama
meekissaɓa an:
- Iñii tah ya ɗú haydohhiiri?
46 Ɓa taassa an:
- Wo'eencaa ɓaa yaama wo'ɗa, ken mosoo kimeydoh wo'eencaa manɗa
ga kúuwci.
47 Fërísiyeeŋcaa abussa yah ga kúuw, wo'ussaɓa an:
- Haa bi ga ɗú ɓan, ɗú bok ga ɓuwii ëewdohu ëgíraaɗane?
48 Ɗú hotin ɓo' yíinoo ga ɓuwii kuliyuk ga Waasiigaruu wala ga
Fërísiyeeŋcii yaa gëm garine?
49 Man ɓuwii ínohsoo dara ga Waasii Móyíisɗa ɓërí gëm gari. Ɓuwaama
ɓéeɓba, aylukaa Kooh waa ga ɗookɓa.
50 Waa ennda ɗa, Níkodeem, yíinoo ga Fërísiyeeŋcaa ee ya moseera
kika' ga Yéesu, wo''aɓa an:
51 - Waasiigaruu oninnduu kitík ɓo' kikaan ee lak ɗu súkúrukkiiri ee ɗu
ínohoo ati ya tum ya yibóníre?
52 Fërísiyeeŋcaa loffari an:
- Fu ɓan, fu nam kidëk Gëlíléenoo ya? Malkaa Këyítcaa dijófí', fu hay
kihot an sëldíiga-Kooh yíinoo meyohoo Gëlílée.
53 [Waa ennda ɗa, ɓaa en ɓéeɓ yaa ɓoyuk kaanci.

8

Ɓetifaa ɗúkee yaalci, faanukka na yaal yiliisɗa

1 Yéesu aawwa tëgëlaa Ólíwíyéecaa.
2 Ga kooh-wíisfaa, ga kímaa cuut, ya ɓoyukka Kaanfaa Kooh. Ɓéeɓ
ɓuwaa hayussa gari, ya yuŋnga, ya yaa jëgí'ɓa.
3 Daama, jëgíroh-waascaa na Fërísiyeeŋcaa haydohussa gari ɓetifaa
betu lak enee na kifaanuk na ɓaa enndii yaalci. Ɓa tuuki'tari ga leeloo
ɓuwaa,
4 ɓa wo''a Yéesu an:
- Jëgírohii, ɓetifii fii betu lak yaa faanuk na ɓaa enndii yaalci.
5 Ee ga Waasii, Móyíis nakoh an ɓetifaa tum iñaamanaa jom kitapu na
atoh bi ya kaan. Fu nak, fu wo' ya ga?
6 Iñaama ɓa wo'eeri kifí' Yéesu doonaa ɓa laak iñaa ɓa yabohanndi.
Wayee Yéesu ɗëelɗukka, yaa fíis ga kakayfaa na jokonjaagari.
7 Ɓa ɓaa ɓaat kimeekisoh, Yéesu yolohha, wo''aɓa an:
- Yaa en garúu ee mossii kitum baakaa'ɗa, ɗewat kiwees ɓetifii atoh.
8 Ya ɗëelɗukissa, ya enissa ga kifíis kakayfaa.
9 Daa ɓa kelohee wo'eenaama, ɓa ɓaa ɗóokisuk yíinoo yíinoo, ɗewoh
ga ɓuwaa wëñ ki'en yaakɗa. Tessa Yéesu na ɓetifaa, lak fa lís kituuk ga
daa fa gíwohseeɗa.
10 Yéesu yolohha, meekissa ɓetifaa an:
- Ɓetifii, ɓada ɓuwii yabeeraaɗa? Ken atti''iiraa kikaane?
11 Ɓetifaa taassa an:
- Ha'mudii, ken atti''iiroo kikaan.
Yéesu wo''ari an:
- Mi ɓan mi atti''iiraa kikaan. Tíida, ee iñaa aboh diima, kaa tumis
baakaa'.]

Yéesu yërí en lee'laatii ɓu-ëldúna

12 Yéesu ëewrukissa ga mbooloomaa, wo''a an:

- Mi, mi yërí en lee'laatii ëldúna. Ɓaa taabukkoonaa tíinsisoo múk ga
ñúus, ee ya hay kilaas ga lee'laataa onohi kipesɗa.
13 Fërísiyeeŋcaa dallari kiwo' an:
- Fu, fu en seedi haffu, kon iñii fu seedi'ɗa tuukkii fen.
14 Yéesu loffaɓa an:
- Hídaa ga dii mi seedi' haffooɗa tóoh, iñii mi seedi'ɗa tuukin, ndaga mi
ínohin dii mi kúlkohɗa ee mi ínohin dii mi yahɗa; ɗú nak, ɗú ínohoo dii
mi kúlkohɗa ee ɗú ínohoo dii mi yahɗa.
15 Ɗú, ɗú atti'i atti'een ɓo'-súusúus, ee mi, mi atti'oo ken.
16 Mi nak, mi na' ki'atti'aa, atti'aagoo kooran ga waas ndaga mi enoo
haŋngoo ga, mi yah ga na Paamudii wossooɗa.
17 Bíduunun ga Këyítfaa Waasii an ɓo' ɓanak boku wo'een ga kiseedi'aa,
lak iñaa ɓa seedi'ɗa tuukin.
18 Mi nak, mi seedi' haffoo ee Paamudii wossooɗa ɓan seediroo.
19 Ɓa meekissari an:
- Ya da Paamfu?
Yéesu loffaɓa an:
- Ɗú ínohoo ken garíi, enndii mi enndii Paammboo. Enee an ɗú
ínohinndoonaa, ennaa ɓan ɗú ínoh Paammboo.
20 Wo'eenciima Yéesu wo'eeca lakanaa ya yaa kijëgíroh ga ɗuuy Kaanfaa
Kooh. Ya enee ga yahaa ɗekataa ekohsi sarahcaaɗa. Ken hayyiiri ki'am
ndaga lak wahtaagari le''ii duum.

Yéesu yéegalohha kiyahkaagari ga Paamudiiɗa

21 Yéesu wo'issaɓa an:
- Mi yii yah ee ɗú hayyoo kiraas, wayee ɗú kaanan ga kibaakaa'kii ɗú
enukohɗa. Mi, dii mi yahɗa, ɗú mínoo da kika'.
22 Waa ennda ɗa, ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caa ɓaa wo' an:
- Ga dii ya wo'an: «Mi, dii mi yahɗa, ɗú mínoo da kika'», mbaa enndii
an ya yah kiharuk?
23 Yéesu wo''aɓa an:
- Ɗú, ɗú bok ga ɓu-kakay, wayee mi, mi bok ga ɓu-ɗook. Ɗú bok ga
ëldúnaanii wii, wayee mi bokkii ga ëldúnaanii wii.
24 Kërí tah, mi wo''úu man ɗú kaanan ga baakaa'ciigarúu. En ki'enaa,
ɗú gëmmbii an mi, mi yërí enaa*, ɗú kaanan ga baakaa'ciigarúu.
25 Ɓa meekissari an:
- Fu, fu yërí en ɓa?
Yéesu taassaɓa an:
- Mi dëk ga kiwo''úuka ga dalaaraa bi ga wati.
26 Mi mínin garúu kiwo' enaama ciyewin ee mi mínin ki'atti' garúu
enaama ciyewin. Ee ɓaa wossooɗa ɓo'-kayoh, ee mi yéegal ɓu-ëldúna
iñaa mi ɓewoh gariɗa.
27 Ɓa ínohhii an Yéesu wo'eeɓa loo Paamudii.
28 Yéesu nak wo''aɓa an:
- Ɗú ɓëwí' Kowukii ɓii ga ɗook bëríinaa, ɗú hay ki'ínoh an mi, mi yërí
en. Ee ɓan ɗú hay ki'ínoh an mi tumoo dara ga kihaffoo, wayee iñii mi
wo'ɗa Paamudii lëdí'toori.
29 Ɓii wossooɗa, yii naroo. Ya foñnjiiroo mi tes haŋngoo ndaga mi tumi
iñaa neɓpi rek.
30 Daa ya wo'ee fodaama, ɓo' ɓiyewin gëmmba gari.

Kowukii Kooh yërí on ɓuwii kilaak hafɓa

---

* **8:24 8: 24** *Mi yërí en* wo'eencaama man na teekaa Kooh eree hafci ga fíkíi Móyíisɗa (Eksoot 3: 14). Laakin ɓan ga Saŋ 8: 28.

31 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a yaawúu'caa gëmee gariɗa an:
- Binaa ɗú dëk kitaabuk iñii mi jëgírohɗanaa, iñaama hay kiteewoh an ɗú ƀitëelíbéeroo kayoh-kayohɗa.
32 Fodaama ɗú hay ki'ínoh kayohfii ee kayohfii hayyúu ki'on kilaak haffúu.
33 Ɓa taassari an:
- Ɗí, ɗí bok ga níilaa Abaraham ee ɗí mosoo ki'en ñaam ken. Kon fu mínndíi na kiwo' an ɗí hay kilaak haffíi?
34 Yéesu taassaƀa an:
- kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: ƀaa fu tumin baakaa' ƀéeƀ fu ñaam-baakaa'.
35 Ñaam dëkoo kibok ga kaanfaa ya enohɗa, wayee kowu boki ga bi taa'.
36 Kon binaa en an Kowukiiërí onndúu kilaak haffúunaa, ɗú hay kilaak haffúu kayoh-kayohɗa.
37 Mi ínohin an ɗú bok ga níilii Abaraham wayee ɗú manndii nari. Iñii mi jëgírohɗa ɗú tookkiiri ga keeñnjúu,ërí tah ɗú heelloo ki'ap.
38 Mi, iñii mi hot ga Paammbooɗa yërí mi wo'. Ɗú nak, iñaa ɗú keloh ga paammbúuɗa yërí ɗú tumi.
39 Ɓa taassari an:
- Abaraham yërí en Paammbíi.
Yéesu loffaƀa an:
- Ɗú enee ƀitowu Abaraham kayoh-kayohɗanaa, eneenaa ɗú taaban kotcaagari.
40 Mi, mi wo'irúu kayohfii mi ƀewoh ga Koohɗa, ee diima ɗú heelloo ki'ap. Abaraham mosoo kitum iñaa manɗa.
41 Ɗú kay, ɗú taam kotcii paammbúu✡.
Ɓa loffari an:
- Ɗí enndii towutaa laaksoo paamun. Ɗí laakin Paamun yíinoo ee yërí en Kooh.
42 Yéesu wo''aƀa an:
- Binaa enee an Kooh Paammbúunaa, eneenaa ɗú waa'too, ndaga mi meyoh ga Kooh ee yërí tahhoo kihay dii. Hayiigoo diiɗa meyohhii garoo wayee yërí wossoo.
43 Iñii tah ya ɗú ínohoo iñii mi wo''úuɗa? Ɗú nam kimínoo kisúkúruk wo'eenciigoo hen,ërí tah.
44 Seytaani yërí en paammbúu, ee ɗú waa' kitum iñaa neƀ paammbúu yaama. Ga dalaaraa bi wati, ya mos ki'en ƀaa lagi kumuun ƀo'. Ya mosoo kituuk ga kayoh ndaga kayoh paallii gari. Ya en na kikaak sabohaa, madi na ya ƀapka hen, ndaga ya kaakoh-saboh ee saboh límukoh gari.
45 Wayee mi, mi wo'i kayoh, ee iñaama tah ɗú gëmmbiiroo.
46 Yiida garúu mín kiseedi' an mi tumin baakaa'? Ee en an mi wo' kayohaa, iñii tah ya ɗú gëmmbiiroo?
47 Ɓaa Kooh laak, súkúruki wo'eencii Kooh. Wayee ɗú, ɗú súkúrukooca, ndaga Kooh laakkiirúu.

Yéesu ɗeƀ Abaraham

48 Yaawúu'caa wo'ussa Yéesu an:
- Binaa ɗí wo' an fu samaritenŋ✡ ee fu taam na Seytaaninaa, ɗí wo''ii kayohe?.
49 Yéesu taassaƀa an:
- Mi taammbii na Seytaani. Mi on Paammboo cée' ee ɗú, ɗú onndiiroo cée'.

✡ **8:41 8: 41** Malkat 8: 44. ✡ **8:48 8: 48** Malkat 4: 9.

50 Mi, mi heeli'tii haffoo ndam, ɓo' yiliis yërí heeli'too iñaama ee yërí
yah ki'atti'.
51 kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: ɓaa fu am wo'eenndoonaa, fu
ínohanndii kikaankaa bi taa'ɗa.
52 Yaawúu'caa dallari kiwo' an:
- Kimma kimma, ɗí ínohin an fu taam na Seytaani. Abaraham
kaanin, sëldíiga-Koohcaa ɓan kaanuunun, ee fu, fu wo' an: «Ɓaa fu am
wo'eenndoonaa, fu kooroo ga kikaan bi taa'.»
53 Paammbíi Abaraham, fu wëñnji kilaak solu hene? Ya, ya kaanin ee
sëldíiga-Koohcaa ɓan kaanuunun. Fu tík haffu ɓa?
54 Yéesu taassaɓa an:
- Binaa mi heeli' haffoo ndamaa, ndamaama enndii tús. Paammboo yërí
yahhoo ki'e' ndam, ya yii ɗú wo' an yërí en Koohyiigarúu.
55 En ki'enaa, ɗú ínohoori, wayee mi, mi ínohinndi. Binaa mi wo'ee an
mi ínohoorinaa, eneenaa mi yah kaakoh-saboh fodii garúu. Wayee mi, mi
ínohinndi ee mi abin wo'eeniigari.
56 Paammbúu Abaraham, keeñci soossa seɓ ga daa an ya hay kihot
kihaykiigoo ëldúnaɗa✡. En ki'enaa, ya hotinka, ee ya neɓlukka ga.
57 Yaawúu'caa dallari kiwo' an:
- An ya? Fu laakkii sah tíkíis tidaaŋkaah-yëtúus, an fu hotin Abaraham!
58 Yéesu taassaɓa an:
- kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: balaa Abaraham hay ëldúnanaa lak mi
yërí en✡.
59 Daama, ɓa dalla kibalaɓ atoh, kitapisohhi. Wayee Yéesu múuyca ga
ɗuuy ɓuwaa, ya meyca Kaanfaa Kooh.

9

Yéesu wëkí'ta yaalaa límu na kibúum

1 Daa Yéesu enee na kipaaf, ya hotta ɓo' yaa límu na kibúum.
2 Tëelíbéecaagari meekisohussari an:
- Jëgírohii, ɓii yii límu na kibúum. Baakaa'ciigari kommbikanoo, caa
ɓuwaa límmbiɗa?
3 Yéesu taassaɓa an:
- Enndii baakaa'ci wala baakaa' ɓuwaa límmbiɗa kommbika. Ya enin
búumí' doonaa Kooh mín kiteewoh tumeencaagari ga ɓii.
4 Waa ɗu ɓii ga noh, ɗu jomin kitum iñii ɓii wossoo nakkoo kitumɗa.
Ndaga wekaa waa hay waa ken mínanndii kilëgëy dara.
5 En lak mi yii lís ga ëldúnanaa, mi yërí en lee'laatii ëldúna.
6 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' fodaama, ya toossa kakay, ya tóoyí'ta
kakayfaa na mitoosmaa. Ya leeffa ga tuhastaa búumíraa,
7 ya wo''ari an:
- Kara, fu sëmúluknee ga músúmaa mbalkaa Sílowee*. Wo'eenaama
waa' kiwo' «Wosuunun».
Búumíraa ka'ta, sëmúlukneera. Ya ɓoyukka lak hascaagari hotin say.
8 Ɓuwaa deeyoh nari kaanɗa na ɓuwaa ínoheeri ga kisarahtukɗa ɓaa
wo' an:
- Caɓ! Hanaa enndii ɓii yugee diine kisarahtukɗa kay?
9 Ɓii ɓaa wo' an:
- Yërí sah-sah.
Ɓíinoo ɓaa wo' an:
- Ó'óo, enndiiri, ɓa man hen.

✡ **8:56 8: 56** Malkat Sënees 12: 3. ✡ **8:58 8: 58** Malkat 8: 24,28; 1: 1-3. * **9:7 9: 7** Mbalkaa Sílowee enee ga ɗuuy teeraa Yéerúsaleem.

Wayee ɓaa, ga kihafci wo''a an:
- Mi yërí kay!
10 Ɓuwaa meekissari an:
- Tum na bi fu mínnda kihot?
11 Ya taassa an:
- Ɓaa teeku Yéesu yërí tóoyí' kakay, ya leeffa ga tuhastiigoo, ya wo''aroo an: «Karaa mbalkaa Sílowee, fu sëmúluknee ga músúmaa.» Mi ka'ta, mi sëmúlukka, tuhastiigoo hotta.
12 Ɓa meekissari an:
- Yada ɓaa yaama?
Ya taassa an:
Mi ínohoo daa ya enɗa!

Fërísiyeeŋcaa meekisohussa ɓaa búumeeɗa

13 Ɓuwaa ɓayya búumíraa wëkíruɗa ga Fërísiyeeŋcaa.
14 Wiima, lak Yéesu tóoyɗee kakayfaa ga bes Sabat, ya tummba bi hascaa búumíraa hotta.
15 Iñaama tah, Fërísiyeeŋcaa ɓan meekisohussa ɓaa yaama iñaa tumsee bi ya mínnda kihotɗa. Ya wo''aɓa an:
- Ya tumɗeeroo kakay fitóoyí' ga hasciigoo, mi sëmúlukka, mi dalla kihot.
16 Laakka ga Fërísiyeeŋcaa, ɓaa wo' an:
- Ɓii tum iñii yiiɗa, meyohhii ga Kooh, ndaga ya faali''ii bes Sabat.
Wayee ɓíinoo wo''a an:
- Ɓo' mín na kiteewoh mandargacaa man na cii en lak ya tumoh-baakaaraa?
Kihëgískoh laakka ga díkaantiɓa.
17 Fërísiyeeŋcaa meekisohussa ɓaa wëkíruɗa an:
- Fu nak, fu ínoh ya ga ɓii tah hasciigaraa kihotɗa?
Ya taassa an:
- Iñaa sëldíiga-Kooh!
18 Ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa tookséeríi kigëm an ɓaa ɓa hot yaama enee búumí'. Ɓa ɓayneera ɓuwaa límmbiɗa,
19 ɓa meekissaɓa an:
- Ɓii yii yërí en kowukiigarúu ɗú wo' an límu na kibúumɗane? Kon tum na bi ya yii mín kihot diima?
20 Ɓuwaa lím búumíraaɗa taasussa an:
- Ɗí ínohin an kowuríi ee ya límu na kibúum.
21 Wayee daa ka en bi ya mínin kihotɗa, iñaama ɗí ínohoo dara ga. Ɓaa wëkí' hasciigariɗa, ɗí ínohoori. Meekisatti: ya enin yaak, ee ya mínin hafci kiwo'i'.
22 Ɓuwaa lím búumíraa wëkíruɗa wo'see iñaama kiniik ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa. Ndaga yaawúu'caa yéegohseera ga an, ɓéeɓ ɓaa fu seedi' an Yéesu yërí en Kiristaaniinaa, ɓa kaallaa jaangaagaɓa.
23 Iñaama tah ɓuwaa lím búumíraaɗa wo'ussa an «ya enin yaak, meekisatti».
24 Fërísiyeeŋcaa ɓayussa ɓaa enee búumí'ɗa kotaa kukanakkaa, wo'ussari an:
- Wo'ɗaa Kooh rek! Ɗí ínohin an ɓaa yaama tumoh-baakaa'.
25 Ɓaa wëkíruɗa taassa an:
- Ya en tumoh-baakaaraa, mi ínohhii dara ga. Wayee iñaa mi ínohɗa yërí en an mi búumeera ee diima mi yii hot.
26 Fërísiyeeŋcaa meekissari an:
- Ya tumeeraa ya? Ya tumee na bi hasciigaraa mínnda kihot?
27 Búumíraa wëkíruɗa taassaɓa an:

- Mi ɗewinndúuka kiwo' ee ɗú súkúrukkiiroo. Ɗú waa' ya ga kikeloh mi wo'is? Hanaa ɗú ɓan ɗú waa' ki'en ɓitëelíbéeci?
28 Ɓa ɓaa ɓassi, wo'ussari an:
- Fu yërí en tëelíbéeci kay? Wayee ɗí, ɗí tëelíbée Moyís.
29 Ɗí ínohin an Kooh wo'in na Moyís, wayee ɓii yii, ɗí ínohoo sah dii ya meyohɗa.
30 Ɓaa taassaɓa an:
- Iñaama, en ki'enaa dooyin waa'. Ɗú ínohoo dii ya meyohɗa ee moona déy, yërí tum bi hasciigoo hotin!
31 Ɗu ínohin an Kooh tookɗoo tumoh-baakaa'. Wayee ya tookɗi ɓéeɓ ɓaa onndi cée' ee tum iñaa ya waa'ɗa.
32 Ken mosoo kikeloh daa ɓo' wëkí' ɓo', yaa límu na kibúum.
33 Ɓii yii meyohéeríi ga Koohaa eneenaa mínoo dara kitum.
34 Ɓa taassari an:
- Fu límu múlúŋ mút ga baakaa', an fu waa'tíi kijëgí'!
Waa ennda ɗa, ɓa kaallari fooh.

Búumí' ga hel

35 Yéesu yéeŋnga an Fërísiyeeŋcaa kaaluunun ɓaa ya wëkíreeɗa fooh. Daa Yéesu hídohee nari, Yéesu meekissari an:
- Fu gëmin ga Kowukii ɓiine?
36 Ɓaa taassa an:
- Ha'mudii, ɓaama ya ɓa, mi gëm gari?
37 Yéesu wo''ari an:
- Kon book fu hotinndi, ndaga ɓii wo' naraaɗa yërí!
38 Ɓaa wo''a Yéesu an:
- Ha'mudii, mi gëmin garaa!
Fodaama ya yí''a ga fíkíi Yéesu.
39 Lëehí'ta Yéesu wo''ari an:
- Mi hay ëldúna doonaa ëldúna laak atti': en ɗanaa búumí'cii hot lañ ee ɓuwii en na kihotɗa búumu tërúus.
40 Laakka Fërísiyeeŋcaa ensee daama nari. Daa ɓa kelohee iñaa Yéesu wo'ɗa, ɓa meekissari an:
- Kon ɗí ɓan, ɗí iñcii búumíre?
41 Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú enee ɓibúumíraa eneenaa ɗú enoo ɓitumoh-baakaa'! Wayee ɗú wo' an: «Ɗí hotin», kërí tah ɗú tes ɓitumoh-baakaa'.

10

Liiwukaa wo' ga loo níirohaa yijófí'yaaɗa

Yéesu liiwukka an:
1 - kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: Ɓaa aas ngídii baalcii ee koorohhii halii wayee këldúkoh diliisaa, ɓaama iñaa lok, iñaa gúroh-waas.
2 Wayee ɓaa aasoh haliiɗa, yërí en níirohii baalcii.
3 Ɓaa neehi yopaa kiwatuk baalcaaɗa hayyi kilëgísi' halaa ee baalcaa kelohsin koonaaci. Ya ɓay baalcii en ɓuuciɗa, yaa en ɓéeɓ ga teekaagari, ya meydohɓa fooh.
4 Binaa ya meydoh baalcaagari ɓéeɓɓanaa, ya kuliyuk ga fíkíi, ɓa taabukiri ndaga ɓa ínohin koonaakaagari.
5 Baalcaa taabukanndii múk ɓaa ɓa ínohoo, ɓa namanndi kinúp hen kay ɓa úsaayyi ndaga ɓa ínohoo koonaakaagari.
6 Yéesu liiwukkaɓa fodaama, wayee ɓa ínohéeríi iñaa ya waaree kiwo'ɗa.
7 Yéesu wo'issaɓa an:

- kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: mi yërí en halii ngídii baalcii.
8 Ɓuwaa ɗeɓpoo kihayɗa, ɓéeɓɓa ɓilok na ɓigúroh-waas, wayee baalcaa
súkúrukussiiɓa.
9 Mi yërí en halii. Ɓaa aas, kooroh garoonaa hay kimúc. Ya hay kimín
ki'aasi, ya meyi ee ya hay kihot iñaa ya líifɗohan lookci.
10 Lok nak, kilok, ki'ap, na kiyah doŋ haydohiri. Mi nak, mi hay doonaa
ɓuwii laak kipes ee ɓa laakka bi dooy sëk.
Yéesu tíkí'ta Fërísiyeeŋcaa ga an:
11 - Mi yërí en níirohii yijófí'yii. Níiroh yijófí' erohi kumuunci hen ndaga
baalcaagari.
12 Wayee ɓaa enndii níiroh, laakkii baalcaa ee kopa' doŋ tahhi kiníi'.
Ya hoti gumuu hayinaa, ya dal kinúp, ya foñ baalcaa, gumuufaa am ga
baalcaa, tasaaroh yopaa.
13 Níirohaama núpin ndaga kopa' tahhi kiníi' ee baalcaa ɓíttiiri.
14-15 Mi yërí en níirohii yijófí'yii. Fodii dii Paamudii ínohhoo ee
mi ínohinndiɗa, fodaama ɓan, mi ínohin baalciigoo, ee baalciigoo
ínohinndoo. Ee ɓan, mi hay ki'eroh kumuunkiigoo ndaga baalciigoo.
16 Mi laakin ɓan baal ɓiliis ɓaa enussii ga ngídii wii ee mi jominɓa
kihaydoh. Ɓa hay kisúkúruk iñaa mi wo'ɗa. Fodaama ɓa en yop wíinoo,
níirohii en yíinoo.
17 Paamudii waarinndoo ndaga mi hay ki'eroh kumuunkiigoo, mi
laasiska.
18 En ki'enaa, ken mínoo kiɓeɓ kumuunkiigoo. Newanndoo hen mi
erohka. Mi laakin dooli ki'eroh kumuunkiigoo na kilaasiska. Iñuma yërí
Paammboo nakkoo kitum.
19 Wo'eencaa Yéesu wo' caama haydohissa kihëgískoh ga ɗuuy
yaawúu'caa.
20 Ɓiyewin gaɓa, ɓaa wo' an:
- Ɓii yii taam na Seytaani, ŋalaañkin! Ɗú en ya dii ɗú súkúrukiri?
21 Wayee ɓuwaa ɓíinoo, ɓaa wo' an:
- Ɓaa taam na Seytaani wo'oo wo'eencii cii de! Ee sah, Seytaani mín na
ki'on búumí' kihot?

Yaawúu'caa sagussa kigëm Yéesu

22 Hídukoh ga jamaanu fiyoon, laakka feet ga Yéerúsaleem waa
yaawúu'caa feeti kiníindísuk besaa ɓa díŋkaanee Kooh Kaanfaagariɗa*.
23 Yéesu enee ga Kaanfaa Kooh, ya yaa tíidísuk ga ɗekataa wo'u
«Ruumaa Salomonɗa†.»
24 Yaawúu'caa dalla kihayu, wíilussari, ɓa wo''ari an:
- Fu íisanndíi ga kúmpafii bi kera? En an fu yërí en Kiristaaniinaa,
wo'aaríika bi lee' lañ.
25 Yéesu taassaɓa an:
- Iñaa mi wo'eerúuka kera? Wayee ɗú gëmmbiiroo. Iñcii mi tumi ga
teekii Paammbooɗa cërí seedi''oo.
26 Wayee ɗú gëmmbiiroo ndaga ɗú bokkii ga baalciigoo.
27 Baalciigoo súkúruksin iñaa mi wo'ɗa. Mi ínohinɓa ee ɓa ɓii
taabukkoo.
28 Mi onɓa kipeskaa leehoo taa'ɗa, ɓa saŋku'oo múk ee ken te'ooɓa ga
yahhoo.

---

* **10:22 10: 22** Kaanfaa Kooh ga Yéerúsaleemɗa. † **10:23 10: 23** Malkat Tumeen 3: 11 na Tumeen 5: 12. Iñaa man na werandaa ee jíp ciyëgísí' cërí amwa.

29 Iñii Paammboo e'tooɗa yërí wëñ kiyak iñaa en ɓéeɓ ee ken mínoo kite' dara ga yah Paamudii‡.
30 Mi na Paamudii, ɗí wíinoo.
31 Daama nak, yaawúu'caa balawissa atoh kitapisoh Yéesu bi ya kaan.
32 Yéesu dallaɓa kiwo' an:
- Mi tumin ga fíkíirúu enaama ciyewin cijófí', caa Paamudii onndoo kitum. Wiida ga tumeencaama tah bi ɗú waa'too kitapisoh atoh bi mi kaan?
33 Yaawúu'caa wo''ari an:
- Tumeen wijófí' tahhii bi ɗí waa'taa kitapisoh atoh, wayee dii fu ɓas Koohɗa tah. Ndaga fu ɓo' doŋ ee fu waa' haffu kitík Kooh.
34 Yéesu taassaɓa an:
- Bíduunun ga Këyítfaa waasiigarúu an Kooh wo'in an: «Ɗú ɓikooh».
35 Ɓuwaa Kooh ëewdoh wo'eenaama gaɓaɗa ya teekɓa ɓikooh ee iñaa Këyítfaa wo'ɗa ken mínoori kinís.
36 Mi, Kooh yërí tanukkoo, wossaroo ëldúna. Kon ɗú mín na kiwo' an mi ɓasin Kooh ga dii mi wo' an mi kowu Koohɗa?
37 En lak mi tummbii iñcii Paammboo nakkooɗanaa, kaa gëmattoo.
38 Wayee en lak mi tumcanaa, luu enee an ɗú waa'tiiroo kigëm sah, gëmat tumeenciigoo, en ɗanaa ɗú ínoh píŋ an Paamudii yii garoo ee mi yii ga Paamudii.
39 Daama, ɓa ɓaa heelis ki'am Yéesu, wayee ya rëccaɓa.
40 Waa ennda ɗa, Yéesu karissa ɓakaa hanoh húlúwaa Yúrdeŋ gaaɗa, ga daa Saŋ bëtísi'ohee ɓuwaaɗa, ya ennda daama.
41 Ɓo' ɓiyewin hayussa gari ee ɓa ɓaa wo' an:
- Saŋ déy tummbii kíntaan wíinoo, wayee ɓéeɓ iñaa ya wo'ee ga ɓii yiiɗa enee kayoh.
42 Waa ennda ɗa ɓo' ɓiyewin daama gëmussa ga Yéesu.

11

Lasaa', fiilii Yéesu kaannda

1 Laakka ɓaa keen ɗúukool. Ya teeksee Lasaa' ee dëkee Bétaníi, dëkkawaa Mërí na Marta dëkohɗa.
2 (Mërí yiima yërí en yaa leefee la'koleñaa ga kotcaa Ha'mudii, ya moossaca na fenfaagariɗa. Këmëeŋkíɓa Lasaa' yërí ɗúukoolee.)
3 Yaakmuncaa Lasaa ɓanakɓaa ɓiɓetiɓaa wosohussa ga Yéesu kiwo''i an:
- Ha'mudii, fiiliifu ɗúukoolin.
4 Daa Yéesu kelohee iñaama, ya wo''a an:
- Ɗúukoolaa Lasaa' waama, ɓayoo kumuunci, wayee wa yah kiteewoh ndamii Kooh, ee doonaa Kowukii Kooh laak Ndam ga.
5 Marta na këmëeŋkíci Mërí na Lasaa' ensee ɓuwaa Yéesu waarin.
6 Yéesu ɓaatta kiyuŋ bes kanak ga ɗekataa ya enoheeɗa ee lak ya yéegin an Lasaa' ɗúukoolin.
7 Lëehí'ta ya wo''a tëelíbéecaagari an:
- Ɗu ɓoyukat Yúudée.
8 Tëelíbéecaagari taassari an:
- Jëgírohii, maañnjii dara, yaawúu'caa heelseeraa kitapisoh na atoh bi fu kaan ee an fu waa' kiɓoyukis daama!
9 Yéesu wo''aɓa an:

‡ **10:29 10: 29** *Iñii Paammboo… iñaa en ɓéeɓ* laakin ga bíncaa ciɗewaacaa, caa wo' an: «Paammboo yii e'tooɓaɗa yërí wëñ kilaak ɓaa en ɓéeɓ.»

- Hanaa noh-noh wíinoo tumirii wahtu cidaaŋkaah na wahtu kanak? Binaa ɓo' tíin na nohaa, ya këftukoo, ndaga ya hoti lee'laatii ga ëldúnaaɗa.
10 Wayee binaa ɓo' tíin na wekaa, hay kikëftuk ndaga ya taammbii na lee'laat.
11 Lëehí'ta, ya tíkka ga an:
- Fiiliiruu Lasaa' neehin, mi hay kika', mi yúunneeri.
12 Tëelíbéecaa taassa an:
- Ha'mudii, en lak ya neeh henaa, ya hay kitani.
13 Yéesu wo'ee kikaankaa Lasaa', wayee tëelíbéecaagari fooŋsee an ya wo' pëní-fayaaŋ.
14 Yéesu dallaɓa kiwo' faŋ an:
- Lasaa' kaanin,
15 laakkiiroo da, wayee ɗú tah ka newohharoo ɗa, en ɗanaa ɗú gëm garoo. Ɓu yahat kon bi gari.
16 Waa ennda ɗa, Toomaa yaa wo'u Síisaaɗa, wo''a tëelíbéecaa ɓíinoo an:
- Ɓu ɓan, ɗu karat na Jëgírohii, ɗu kaannee nari!

Yéesu yërí en kimílískii, ennda kipeskii

17 Ga waa Yéesu le'ɗa, ya laak Lasaa' acuunun bi laakin bes cinikiis.
18 Bétaníi en ga yahaa Yéerúsaleem, ee ca úsaayohin iñaa le' kíloomeet kaahay.
19 Lak yaawúu' ɓiyewin hayuunun ga Marta na Mërí kicolukɓa ga këmëeŋkíɓa yaa kaanɗa.
20 Daa Marta kelohee an Yéesu hayin, ya meyca kitëebílukki, wayee Mërí yuŋnga ga kaanfaa.
21 Marta dalla kiwo' Yéesu an:
- Ha'mudii, fu enee diinaa, eneenaa këmëeŋkíroo kaanoo.
22 Wayee bi diima sah, mi ínohin an tóoh iñaa fu kíim Koohaa, onndaari.
23 Yéesu wo''a Marta an:
- Këmëeŋkífu hay kimílís.
24 Marta taassa an:
- Mi ínohin an ya hay kimílís besaa ɓuwaa mílísan bërii ga besaa mëeñjohɗa.
25 Yéesu wo''ari an:
- Mi en kimílís, mi en kipes. Ɓaa gëm garoonaa, luu ya kaanee, ya hay kipes.
26 Ee ɓaa pes gëm garoo tóoh, kaanoo múk. Fu gëmin iñume?
27 Marta taassa an:
- Ee Ha'mudii, mi gëmin dijófí' an fu yërí en Kiristaanii, Kowukii Kooh, yii jomee kihay ëldúnaɗa.

Yéesu kodukka

28 Daa Marta lëehɗee kiwo' fodaama, ya yaa yah kiɓaynee Mërí këmëeŋkíci. Ya le''a, móodí'tari an:
- Jëgírohii yii dii, ee ya meekisohhaa.
29 Daa Mërí kelohee iñaama, ya dalla kikoluk, yaa yah ga Yéesu.
30 Wiima lak Yéesu aassii dëkaa duum, wayee ya lísee kites ga ɗekataa Marta hayeeri kitëebílukɗa.
31 Yaawúu'caa wéetalsee Mërí ga kaanfaaɗa, daa ɓa hotee Mërí kolukka, yaa íisuk fooh, ɓa ɓaa taabukki. Ɓa foogee an ya yah loyaa kidayuknee daama.
32 Daa Mërí le'ee ɗekataa Yéesu enoheeɗa, ya hottari, ya yí''a ga kotcaagari, wo''a Yéesu an:

- Ha'mudii, fu enee diinaa eneenaa këmëeŋkíroo kaanoo.
33 Daa Yéesu hotee Mërí yaa koduk, ya na yaawúu'caa taabee nariɗa,
faanci púnnda keeñci leehha,
34 ya meekissaɓa an:
- Ɗú ac Lasaa' gaɗa?
Ɓa taassari an:
- Ha'mudii, haya fu hot.
35 Daama Yéesu kodukka.
36 Waa ennda ɗa, yaawúu'caa ɓaa wo' an:
- Malkat dii ya hídeeri kiwaa'ɗa.
37 Wayee laakka gaɓa ɓaa wo' an:
- Ya yii ya onee búumíraa kihotɗa, ya mínéeríi ɓan kitum bi Lasaa'
kaanoone?

Lasaa' ɓoykissa ga kipes

38 Waa ennda ɗa, ɓaatissa ga, keeñaa Yéesu wëñnja kileeh, ya yaa yah
loyaa. Loyaa enee nogaa yotu ga jaŋjagaa ee atoh wiyaak lagussa ga
kúuwkaa.
39 Yéesu wo''a an:
- Nísat atohii!
Marta, yaak yii kaanɗa, wo''ari an:
- Ha'mudii, ya jomin kidal ki'ot ndaga tumin bes cinikiis caa ya en ga
ɗuuy loyii.
40 Yéesu taassari an:
- Mi wo'éeríiraa an binaa fu gëmaa, fu hay kihot ndamii Koohe?
41 Ɓa níssa atohaa. Yéesu ɓëwí'ta hascaagari ɗook asamaan, wo''a an:
- Paamudii, mi gërëminndaa ga dii fu súkúrukinndooɗa.
42 Mi ínohin an fu súkúrukinndoo besaa en ɓéeɓ. Wayee ɓuwii wíilloo
ɓii ɓërí tah mi wo' iñii yii, doonaa ɓa gëm an fu wossoo.
43 Daa Yéesu lëehɗee kiwo' iñaama, ya fiippa koonaa ga ɗook an:
- Lasaa', meyaa fooh!
44 Lasaa' meyca fooh, kotcaagari na yahcaa múuluunun na lëmíi, fíkíifaa
kúnukin na úuf.
Yéesu wo''a ɓuwaa an:
- Múulísatti, ɗú íissi ya yee!

Yaawúu'caa ɓaa pokoh noh ki'apluk Yéesu
(Mëccëe 26: 1-5; Marka 14: 1-2; Lúkkaa 22: 1-2)

45 Yaawúu' ɓiyewin ga ɓaa hayee kaan Mërí ee hotsee iñaa Yéesu tumee
yaamaɗa*, gëmussa gari.
46 Wayee laakka gaɓa ɓaa ka' ga Fërísiyeeŋcaa, ɓéestí'taɓa iñaa Yéesu
tumeeɗa.
47 Waa ennda ɗa, sarahohcaa ɓiyaakɓaa na Fërísiyeeŋcaa dalla kiɓëytoh
paanaa wiyaakwaa. Ɓa wo''a an:
- Ɓii yii kat, iñii ya tum ga kíntaanɗa hëpin. Ɗu tuman na?
48 Binaa ɗu íissi ga iñii ya enukohɗanaa, ɓéeɓ hay gari kigëm, ee
baanaa ɓu-Room hay kikeenu ga ɗookkuu, ɓa pook Kaanfaa Kooh, ɓa tas
heetiigaruu!
49 Kayíf, yíinoo gaɓa ee kíisci† laakki lak yërí enee ha'-kaadaa saraho-
hcaa, dalla kiwo' an:
- Ɗú daal, ɗú ínohoo iñii laakɗa.

---

* **11:45 11: 45** Iñaa Yéesu tumee yaama: hídukoh ga kaanaa Lasaa' bi Yéesu mílísi'tariɗa. † **11:49 11: 49** *Kayíf* Ga jamaanaa iñcaama heweeɗa, Kayíf yërí enee ha'-kaadaa sarahohcaa. Ɓa falsi bi ga kikaanɓa wala book ɓu-Room nísɓa ga kikuliyuk.

50 Ɗú hottii an iñaa gën garúuɗa yërí en ɓo' yíinoo kani' ɓéeɓ kúlkiine?
Fodaama heetii ɗúboo ɓéeɓwa.
51 En ki'enaa, iñaa Kayíf wo' yaama meyohéeríi gari. Ya yërí enee ha'-
kaadaa sarahohcaa kíisci, ee fodii sëldíiga-Kooh ya wo''a an Yéesu jomin
kikaan ndaga heetaagari.
52 Enndii an Yéesu jomee kikaani' heetaagari doŋ, wayee ɓan ya jomee
kikaan, doonaa ya hídíroh ɓéeɓ towutii Kooh tasarukoh ga ëldúnaɗa, ee
ɓa en heet wíinoo.
53 Aboh ga besaa bërii, ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa abussa an ɓa
hay ki'apluk Yéesu.
54 Iñaama tahha Yéesu íissa kikari na kihayi ga ɗuuy yaawúu'caa,
ɓéeɓ hotiri. Ya nammba kika' teeraa Efarayím ga gohaa hanoh ɓak ëgí'-
dúndagaaɗa. Ya ennda daama na tëelíbéecaagari.
55 Waama lak feetaa Paakaa Yaawúu'caa deeyin, ɓo' ɓiyewin meyohussa
gohcaa ɓa dëkohɗa, karussa Yéerúsaleem kisétí'siruk, balaa feetaanaa.
56 Ɓa ɓaa raas Yéesu, ee ga ɗuuy Kaanfaa Kooh ɓa enoheeɗa, ɓa ɓaa
meekisoh ga díkaantiɓa an:
- Ɗú ínoh ya ga? Ya hayanndii feetiine?
57 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na Fërísiyeeŋcaa nakohsee an laak ɓaa ínoh
daa Yéesu enohɗanaa, ya le'dohatka gaɓa, en ɗanaa, ya abu.

12

Mërí leeffa la'koleñ ga kotcaa Yéesu

1 Yéesu ka'ta Bétaníi, ga daa Lasaa', yaa ya mílísɗee dëkohɗa, lak tes ga
bes ciyitniinoo Paakaa yaawúu'caa le'.
2 Ya tíkɗussa cuuníin daama. Marta yërí norohee ee Lasaa' bokee ga
ɓuwaa bok na Yéesu kanuɗa.
3 Waa ennda ɗa, Mërí ɓeɓpa iñaa hín na le'-líita' ga la'koleñ wiséerí'
waa koocussii ee hëwrohu kedikkaa wo'u naa'. Ya íiffawa ga kotcaa Yéesu,
lëehí'ta ya yaa moosca na fenfaagari. Kaanfaa ɓéeɓ eeñnja ban na ngetaa
la'koleñaa.
4 Wayee Yúdaa Iskariyot, yíinoo ga tëelíbéecaa Yéesu ee yërí naranndi
ki'on bíiŋɗa, wo''a an:
5 - La'koleñuma mínéeríi kitoonu kopa' wiyewin, wa sarahohu ɓuwii
laakooɗane?
6 Yúdaa wo' iñaamanaa enndii an helci karee ga ɓuwaa laakooɗa, wayee
ya enee lok. Yërí ɗaakee nafa-hëelísaagaɓa ee iñaa aasi gaɗa, ya daanee
ga kiloki hen.
7 Yéesu nak wo''a an:
- Íisaa ha'ci! La'koleñii wii wërí ya ɗëwí' ee wa aaw besaa mi yah ki'eku
ga loyaaɗa.
8 Ɓuwii laakooɗa, ɓa yah narúu dii besaa en ɓéeɓ. Wayee mi, mi yahhii
narúu ki'en dii bi taa'.

Yaawúu'caa pokohussa nof ki'apluk Lasaa'

9 Ɓo' ɓiyewin ga yaawúu'caa yéegussa an Yéesu yaa ga Bétaníi, ɓa ɓaa
yah daama. Ee en ki'enaa kihot Yéesu rek ɓayéeríiɓa daama, wayee ɓa
waaree kihot ɓan Lasaa' yaa Yéesu mílísɗeeɗa.
10 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa júwohussa kon ga ki'apluk Lasaa' ɓan,
11 ndaga ya yërí tah yaawúu' ɓiyewin foñussaɓa, gëmussa ga Yéesu.

Yéesu aassa teeraa Yéerúsaleem na ndam wiyaak
(Mëccëe 21: 1-11; Marka 11: 1-11; Lúkkaa 19: 28-40)

12 Ga kooh-wíisfaa, ɓo' ɓiyewin ga ɓaa hay feetaa Paakɗa yéegussa an
Yéesu yaa hay teeraa Yéerúsaleem.
13 Ɓa dalla kiheel soo'soo', ɓa meyca teeraa kihídohnee nari, ɓa ɓaa wo'
didóǫlí' an:
- Óosaanaa! Kooh barkeelat ɓii hay ga teekii Ha'mudiiɗa, buurii
Isarayeel!
14 Fodaa daa bídu ga Këyítfaaɗa, Yéesu ɓeɓpa cúmbú'-baam, ya lappa
ga ɗookgaa. En ki'enaa, Këyítfaa wo' an:
15 «Kaa tíitat ɗú, ɓu-Síyoŋ*,
Buuriigarúu yeema hayi,
ya lap cúmbú'-baam.»✡
16 Ga wahtaa iñcaama laakɗa, tëelíbéecaa Yéesu ínohséerii iñaa ca
waaree kiwo'ɗa. Wayee ga waa Kooh e' Yéesu ndam ga tóohɗa, ɓa
níindísukka iñcaa aaw gari, bínsee ga Këyítfaa ee ɓa ínohha an iñcaama
tóoh laakin gari.
17 Ɓéeɓ ɓuwaa maasohee ga waa Yéesu wo' Lasaa' kimey loyaa, ya
mílísi'tariɗa, seedi'ussa iñaa ɓa hoteeɗa.
18 En ki'enaa, lak ɓo' ɓiyewin kelohuunun an Yéesu tumin kíntaanaa
waama,ërí tah ɓa hayya kihídohnee nari.
19 Fërísiyeeŋcaa nak ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:
- Ɓú hotine, ɗu mínoo dara ga, malkat ɓéeɓ ɓuwii ɓii taabukki.

Laakka Gerekcaa waa'see kihot Yéesu
(Mëccë 16: 21-28)

20 Laakeera ɓiGerek ga ɓuwaa hayee Yéerúsaleem, ga feetaa
yaawúu'caa, kijaamuk Koohɗa.
21 Ɓa ka'ta ga Filiip. Filiip yaama dëkee Betsaydaa, dëk-kaw ga gohaa
Gëlílée. Ɓa wo''ari an:
- Kiyaakii, ɗí waaree kihot Yéesu!
22 Filiip ka'ta wo'neeraka Andari. Ɓa taammba ɓa ɓanak, ɓa wo'neera
Yéesu.
23 Yéesu wo''aɓa an:
- Wahtii le'in, wii Kowukii ɓii yah kilaas ga ndamiigariɗa.
24 kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: binaa kupesoh keen ga kakay, ja
kaanndiinaa, ja tesan kupesoh. Wayee binaa ja kaanaa, ja hay kilím towu
tiyewin.
25 Ɓaa fu keeñuk kipesfunaa, fu hayka kiñak bi taa'. Wayee ɓaa fu líkkii
helfu ga kipeskiigaraa doŋ ga ëldúnaɗanaa, fu hay naka kites, fu pes bi
taa'.
26 Ɓaa waa'too kisúrga'ukaa, ya taabukattoo, ee daa mi enohɗa,
súrgaagoo ɓan yah da. Ɓaa súrga'uk garoonaa Paammboo hayyi ki'on
cée'.

Yéesu wo''a ga loo kikaankaagari
(Mëccë 16: 24-27)

Yéesu tíkka ga an:
27 - Diima deŋ heliigoo hícukohin. Haa mi wo'an ya? Mi wo'an an:
«Paamudii, músalaaroo ga coonucii yahhoo kidal ga wahtiimane?» Múk!
Man kikoo' ga coonucii ga wahtiimaɗa tahhoo kihay.
28 Paamudii, eraa teekiigaraa ndam!
Waa ennda ɗa, laakka koonaakaa meyoh ɗook-Kooh, wo''a an:
- Mi erinwa ndam kumëeñí' ee mi haywa ki'e'sis ndam.

---

* **12:15 12: 15** *Ɓu-Síyoŋ* Teeraa Síyoŋ ee waa' kiwo' dëkaa Yéerúsaleem. ✡ **12:15 12: 15** Sakarí 9: 9.

29 Ga mbooloomaa enee daama ee kelohsee koonaakaaɗa, laakka ɓuwaa wo' an:
- Iñaa íníŋ!
Ɓíinoo an:
- Malaaka wo' nari!
30 Wayee Yéesu wo''aɓa an:
- Enndii haffoo tah koonaakuma kikelohuk, wayee ɗú ɓërí tahka kikelohuk.
31 Diima deŋ wahtii ëldúna yah ki'atti'ohuɗa le'in. Diimanaa buurii yibóní'yii tík yah ga ëldúnaɗa kaalu ga fooh.
32 Ee mi, binaa mi ɓëwíru, mi tíim kakayfiinaa, mi hay kinook ɓuwii ɓéeɓɓa, ɓa hay garoo.
33 Yéesu wo'ee iñaama, kiteewoh daa kikaankaagari yah kimanɗa†.
34 Mbooloomaa taassari an:
- Ɗí jaŋ ga Këyítfaa Waasiigarí an Kiristaanii pesan bi taa'. Kon fu mín na kiwo' an Kowukii ɓii jomin kiɓëwíru ka tíim kakayfii? Ɓii en Kowukii ɓii yaama, ya ɓa?
35 Yéesu wo''aɓa an:
- Lee'laatii wii lís ki'en narúu, wayee yahissii kimaañ. Tíidat, waa lee'laatii wii narúu, en ɗanaa wek betoorúu, ñúus ammbúu. Ɓaa tíin ga ñúus ínohoo daa ya aawoh.
36 Gëmat ga lee'laatii waa wa wii narúu, en ɗanaa ɗú en ɓiɓo' lee'laat.
Daa Yéesu wo'eeɓa iñaama bi lëehí'ta, ya kolukka yaa yah, ya ɗaakukkaɓa.

Yaawúu'caa sagussa kigëm ga Yéesu

37 Kíntaancaa Yéesu tum ga fíkíi yaawúu'caaɗa, ga daa ca hín kiyewinɗa tóoh, tahhii bi ɓa gëmmba gari.
38 Fodaama, iñaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa wo'eeɗa matta. Ya wo'ee an:
«Ha'mudii, ɓii gëm iñii ɗu yéegalohɗa ɓa?
Ha'mudii teeɓ ɓa dooliigari?»‡
39 Ee iñaa tah ɓa mínndii kigëmɗa, Ísayíi wo'issa ga an:
40 «Kooh búumí'ta hascaagaɓa,
ya yëgísí'ta keeñcaagaɓa,
doonaa ɓa hotoo na hasɓa,
ee ɓa ínohoo ga keeñɓa.»
Kooh tíkka ga an:
En ɗanaa, ɓa súpítoo kipeskaagaɓa, mi wëkí'ɓa.
41 Ísayíi wo''a iñaama ndaga lak ya hotin ndamaa Yéesu, ee ya wo'ee iñaa aaw gari.
42 Wiima sah, lak ga ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa, ɓiyewin gaɓa gëmseera ga Yéesu. Wayee ɓa kaañnjii kiseedi' ngëmaagaɓa ndaga Fërísiyeeŋcaa. Ɓa niikee kikaalu ga jaangu-yaawúuraa
43 En ki'enaa, gërëmaa meyoh ga ɓo'-súusúus gënëlɓa gërëmaa meyoh ga Kooh.

Wo'eencii Yéesu cërí yah ki'atti' ɓuwii

44 Waa ennda ɗa, Yéesu wo''a ga ɗook an:
- Ɓaa gëm garoonaa, ya gëmmbii, eemmba garoo doŋ, wayee ya gëm ga ɓaa wossooɗa.
45 Ɓaa hottoonaa, hotin ɓaa wossooɗa.

---

† **12:33 12: 33** *Daa kikaankaa Yéesu yah kimanɗa* waa' kiteewoh daayaa ya daaysan ga kuraanaaɗa. ‡ **12:38 12: 38** Wo'eeniima, sëldíiga-Koohaa wo'wa ga Ísayíi 53: 1.

46 Mi en lee'laat ee mi hayin ëldúna doonaa ɓéeɓ ɓaa gëm garoonaa
dëksisoo ga ñúus.
47 Ɓaa keloh wo'eenciigoo ee ya ammbiicanaa, enndii mi yahhi ki'atti'.
En ki'enaa, ki'atti' ëldúna haydohhiiroo, wayee mi hay kimúsal ëldúna.
48 Ɓaa saŋngoo ee tookkii wo'eenciigoonaa, atti'ohaagari tuukin tek. Yërí
en wo'eenii mi jëgírohɗa, ee bëríinaa ëldúna túki'anɗa wërí yahhi ki'atti'.
49 Ndaga mi wo''ii ga teekkoo wayee Paamudii wossooɗa yërí nakkoo ga
kihafci iñii mi jom kiwo' na iñii mi jom kijëgírohɗa.
50 Ee wóorinndoo hël an iñii ya nakohɗa wërí onohi kipeskaa leehoo
taa'ɗa. Kërí tah jëgírohiigoo, mi tumwa fodaa daa Paamudii nakkooka
kitumɗa.

13

Yéesu tíssa kotcaa tëelíbéecaagari

1 Enee ga besaa balaa Paakaa yaawúu'caa. Yéesu ínoheera an wahtaa
ya jom kikolkoh ëldúna, ya ɓoyuk ga Paamciɗa le'in. Ya mosee kiwaa'
ɓuunci ga ëldúna ee ya waa'taɓa bi ga daa ya kaanoh.
2 Yéesu enee na kicuuníinuk na tëelíbéecaagari. Seytaani, lakanaa
tumin kumëeñí' ga keeñaa Yúdaa Iskariyot, kowukaa Simoŋ, halaat kitoon
Yéesu.
3 Yéesu ínoheera an ya meyoh ga Kooh ee ya yah kiɓoyukis gari. Ee ɓan
ya ínoheera an Kooh, Paamudii tíkin tóoh ga yahci.
4 Fodaama ya kolukka ga cuuníinfaa, ya ɗolla kúltífaagari hanoh
ɗookɗa, ya ɓeɓpa úuf, pëkírukka.
5 Lëehí'ta ya íiffa músú ga kanu, ya yaa tís kotcaa tëelíbéecaagari, ee
ya yaa moosca na úufaa ya pëkírukeeɗa.
6 Daa ya le' bi ga Simoŋ-Pee', yaama wo''ari an:
- Fu Ha'mudii, fu tísi'too kotciigoone?
7 Yéesu loffari an:
- Iñii mi tum yii, fu ínohoori diimaɗa, wayee fu ínohanndi ga iñii aaw
fíkíiɗa.
8 Pee' wo''ari an:
- Kitísi'too kotciigoone? Múk!
Yéesu loffari an:
- Mi tísi'tiiraacanaa, fu boksisoo naroo ga dara.
9 Simoŋ-Pee' wo''ari an:
- En ɗanaa Ha'mudii, kaa eem ga kitís kotcii rek, wayee tísaa yahcii na
hafii ɓan.
10 Yéesu wo''ari an:
- Ɓaa ɓookkin, soolukkii kitísuk, enndii kotcaa rekaa, ndaga lak ya setin
wic. Ɗú nak, ɗú setin wayee enndii ɓéeɓpúu.
11 (Yéesu ínoheera ɓaa yahhi kitoonɗa, kërí tah ya wo''a an «ɗú setin
wayee enndii ɓéeɓpúu.»)
12 Ga waa ya lëehí'taɓa kitísi' kotcaaɗa, ya ekkissa kúltífaagari, ya
yugissa kiñam, wo''aɓa an:
- Iñii mi tumi'túuɗa, ɗú ínohinndine?
13 Ɗú, ɗú ɓayiroo «Jëgírohii», ɗú ɓayiroo «Ha'mudii», ee ɗú wo' kayoh
ndaga mi yërí.
14 Kon en lak mi Ha'mudii, mi Jëgírohii, mi tísi'túu kotaa, ɗú ga kihaffúu,
yaa en ɓéeɓ ɓan jomin mooroomci kitísi' kot.
15 Mi teewinndúu waas, doonaa fodii dii mi tumi'túuɗa ɗú tumɗa ɓan.

16 Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: súrga wëñoo kilaak solu ha'-kaanci ee
ɓaa wosu hen wëñoo kilaak solu ɓaa wossiɗa.
17 Ɗú ínohin iñaama. Kon binaa ɗú taabukkanaa, ɗú hay kiyewin múu'.
18 Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
- Enndii ɗú ɓéeɓpúu, ɗú tahhoo kiwo'. Mi ínohin ɓuwaa mi tanukɗa.
Wayee iñii Këyítfaa wo' yii jomin kilaak: «Ɓaa bokee naroo kanuɗa,
oninndoo bíiŋ.»✡
19 Mi yii wo''úuka diimaɗa balaa iñaama laakaa, en ɗanaa binaa wa
laakaa ɗú ínoh an "mi en ɓii mi enɗa."
20 Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: ɓaa fu took ɓaa mi wosɗanaa, fu
tookkoo ɓan mi ga kihaffoo. Ee ɓaa fu tookkoonaa, fu took ɓaa wossooɗa
ɓan.
21 Ga waa Yéesu ëehí'ta kiwo' fodaama, keeñci leehha tak, ya wo''a faŋ
an:
- Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka: yíinoo garúu hayyoo kitoon.
22 Tëelíbéecaa ɓaa malakoh, ndaga ɓa ínohéeríi ɓaa Yéesu wo' nariɗa.
23 Yíinoo ga tëelíbéecaa, yaa Yéesu keeñukɗa, lak yaa ga yahaaci.
24 Simoŋ-Pee' kalayyari kiwo''i, ya meekisoh ɓaa Yéesu wo' nariɗa.
25 Tëelíbéenaa tobinukka ga Yéesu, meekissari an:
- Ha'mudii, ɓaama ya ɓa?
26 Yéesu taassari an:
- Mi hay kiñoon yaak-mbúurú ga ñamahii, ee ɓaa mi eranwaɗa, yërí ya.
Yéesu dalla kiɓeɓ yaak-mbúuraa, ñoonndawa ga ñamahaa, e'ta Yúdaa,
kowukaa Simoŋ Iskariyot.
27 Daa Yúdaa ñam mbúuraa hen rek, Seytaani aassa gari. Yéesu wo''ari
an:
- Iñum fu yah kitumɗa, gaawaa ga!
28 (Wayee laakkii yíinoo ga ɓuwaa bokee nari kiñamɗa yaa ínoh iñaa
tah Yéesu wo''ikaɗa.
29 Yúdaa yërí enee ɗaakoh-koparaagaɓa. Kërí tah, laakka tëelíbéecaa
fooŋ an Yéesu wossi kilomnee iñaa ɓa sooluk ga hewaa, wala kisarahnee
ɓuwaa laakoo daraɗa.)
30 Yúdaa ɓeɓpa yaak-mbúuraa Yéesu ereeriɗa, ya dalla kimey. Waama
lak Kooh hoowin.

Yéesu dígalla apotaa'caa enaama yi'as

31 Ga waa Yúdaa meyca, Yéesu wo''a an:
- Diima Kowukii ɓii laakin ndam ee ndamii Kooh laakɗa kooroh gari,
32 [ee binaa ndamaa Kooh laakɗa kooroh garinaa], Kooh ɓan hayyi
kindam na kihafci ee ya hayka kitum diima diima.
33 Ɗiyaay, kitessoo narúu maañissii. Ɗú hayyoo kiraas, wayee iñaa mi
wo'ee yaawúu'caaɗa yërí mi wo''úu diima: Dii mi aawɗa, ɗú mínoo da
kika'.
34 Diimaɗa, mi dígallúu iñii yi'asyii yii: waarohat ga díkaantirúu. Fodii
dii mi waa'túuɗa, ɗú ɓan, ɗú jom ɗa kiwaaroh ga díkaantirúu.
35 Binaa ɗú waarohaa, iñaama hay kiteeɓ ɓéeɓ an ɗú ɓitëelíbéeroo.

Yéesu yéegalohha an Pee' hayyi kitaasuk
(Lúkkaa 22: 31-34; Marka 14: 27-31; Mëccëe 26: 31-35)

36 Simoŋ-Pee' meekissa Yéesu an:
- Ha'mudii, fu yah gada?
Yéesu taassari an:

✡ **13:18 13: 18** Kañcaa 41: 10.

- Daa mi en na kiyahɗa, fu mínooroo da kitaabuk diimaɗa, wayee paaf fíkíi, fu hayyoo da kitaabuk.
37 Simoŋ-Pee' wo''ari an:
- Ha'mudii, iñii tah ya mi mínooraa kitaabuk diimaɗa? Mi tuukin tek ga ki'eroh kumuunkiigoo ndaga fu.
38 Yéesu taassari an:
- Fu tuukin ga ki'eroh kumuunkiigaraa ndaga mine? Kayoh-kayohɗa mi wo''aaka: bi siik-pabu kodaa, fu hayyoo kitaasuk waas kaahay.

14

Yéesu yërí en waasii ëewruk ga Paamudiiɗa

Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
1 Kaa jaahli'at! Ɗú gëmin ga Kooh, gëmat garoo ɓan.
2 Kaan Paammboo yewinin didëkaa'. Ee iñaama laakéeríinaa, eneenaa mi wo'oorúu an mi yii yahhúu kiwaayukɗinee daa ɗú enan.
3 Ee mi ka' mi waayuki'túu ɗekataanaa, mi hay kihayis mi ɓeɓpúu ga yahaaroo, doonaa daa mi enaa, ɗú ɓan ɗú en da.
4 Ɗú ínohin waasii ëewruk ga dii mi yahɗa.
5 Toomaa wo''ari an:
Ha'mudii, ɗí ínohoo dii fu aawɗa, ɗí mínan na ki'ínoh waasii?
6 Yéesu taassari an:
- Mi yërí en waasii, mi en kayoh, mi en kipeskii. Ken mínoo kika' ga Paamudii ee koorohhii garoo.
7 Enee an ɗú ínohinndoonaa, eneenaa ɗú ínohin Paammboo ɓan. Diima deŋ ɗú ínohinndi ee ɗú hotinndi.
8 Filiip wo''a Yéesu an:
- Ha'mudii, teewaarí Paamudii ee iñaama hayyíi kidooy.
9 Yéesu taassari an:
- Mi enin narúu yimëeñí', ee bi wati Filiip, fu ínohooroone? Ɓaa hotinndoonaa, hotin Paamudii. Kon iñii tah ya fu wo' an: «Teewaarí Paamudii?»
10 Fu gëmmbii an mi yii ga Paamudii ee Paamudii yii garoone? Wo'eencii mi wo''úuɗa meyohhii garoo. Wayee Paamudii dëk garooɗa, yërí tum lëgëyiigari.
11 Mi wo''úu man: mi yii ga Paamudii ee Paamudii yii garoonaa, gëmattoo. Luu enndii dara, ɗú gëm sah ndaga tumeencii ɗú hotɗa.
12 Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka, ɓaa gëm garoonaa, ya ɓan hay kimín kitum iñcii mi tumiɗa, ya hay kitum sah caa wëñɗa, ndaga mi yii yah ga Paamudii.
13 Ee ɓéeɓ iñaa ɗú kíim ga teekiigoonaa mi hayyi kitum, en ɗanaa Kowukii teewoh ndamii Paamudii laakɗa.
14 Binaa ɗú kíimmboo yen ga teekkoonaa, mi tummbi.

Yéesu dígohha Helaa yisela'í'yaa

Yéesu wo''a tëelíbéecaagari an:
15 - Binaa ɗú waa'toonaa, ɗú hay kitaabuk iñcii mi nakoh kitumɗa.
16 Ee mi, mi hay kikíim Paamudii ya onndúu ɓo' yiliis yaa amɗohanndúu, yaa enan narúu bi taa'.
17 Ɓaa yaama, yërí en Helaa yisela'í'yaa teewohi kayohɗa. Ɓu-ëldúna mínsoori kite', ndaga ɓa mínoori kihot, ee ɓa ínohoori. Wayee ɗú, ɗú ínohinndi, ndaga ya dëk narúu ee ya yii garúu bi taa'.
18 Mi foñanndiirúu fodii tubaayu, mi hay kiɓoyukis garúu.

19 Tesin ga jutuut ɓu-ëldúna hotsisanndiiroo, wayee ɗú, ɗú hayyoo kihot,
ndaga mi yii pes ee ɗú ɓan ɗú hay kipes.
20 Besaama le' bëríinaa, ɗú hay ki'ínoh an mi yii ga Paammboo, ɗú ínoh
an ɗú ɓii garoo ee ɓan mi yii garúu.
21 Ɓaa waarinndoo yërí en ɓaa am iñaa mi nakoh ee taabukiwaɗa. Ɓaa
waa'toonaa, Paammboo hayyi kiwaa', mi ɓan, mi hayyi kiwaa', ee mi
teewoh haffoo gari.
22 Yúdaa, ee bokkii na Yúdaa Iskariyot, wo''ari an:
- Ha'mudii, mín na ki'en an fu yah kiteewoh haffu garíi ɗí haŋngíi, ee
an fu yahhii kiteewukoh haffuu ga ɓu-ëldúna tóoh?
23 Yéesu taassari an:
- Binaa ɓo' waa'toonaa, hay ki'am ga keeñci iñaa mi wo'. Ee Paamnboo
hayyi kiwaa', mi na Paammboo ɗí hay gari ee ɗí dëk ga kaanci.
24 Ɓaa waa'tiiroo, aboo iñaa mi wo'. Ee iñii ɗú keloh mi wo' yii meyohhii
garoo wayee meyoh ga Paamudii wossooɗa.
25 Mi wo'inndúu iñuma, waa mi yii lís narúu ki'en.
26 Lëehíraa, ɓaa yahhúu ki'amɗoh ee yërí en Helaa yisela'í'yaa Paamm-
boo yah kiwosoh ga teekiigooɗa hayyúu kijëgí' tóoh ee ya hayyúu kiníindís
tóoh iñcaa mi wo'eerúuɗa.
27 Mi yii foñi'túu jam. Jamiigoo wërí mi onndúu. Mi onndiirúuwa fodii
dii ɓu-ëldúna onohiwaɗa, kaa lëyat ee kaa niikat.
28 Ɓú kelohin mi wo'inndúu an: «Mi yii yah ee mi hay kiɓoyukis garúu.»
Binaa ɗú waareeroonaa, ɗú neɓluk ga dii mi en na kiyah ga Paamudiiɗa,
ndaga Paamudii yërí wëñnjoo kiyak.
29 Mi wo'inndúuka diimaɗa, balaa iñcaama laakaa. En ɗanaa ca laak
bëríinaa, ɗú gëmmboo.
30 Saawalloo narúu hoo'sanndii ndaga sépí'í'-ga-nofii, yii tík yahci ga
ëldúnaɗa, yii hay. En ki'enaa, ya mínoo dara garoo.
31 Wayee mi tum fodii dii ya nakkoo kitumɗa. En ɗanaa, ɓu-ëldúna mín
ki'ínoh an mi keeñukin Paamudii, Kolkat, ɗu meyohat dii, ɗu yee!

15

Kedik na toytaagari

Yéesu tíkka ga an:
1 - Mi yërí en kedik-biiñkii kukayohkii, ee Paammboo yërí en yii líni
kedik-biiñkiiɗa.
2 Koykaa jok garoo, ee límmbii tóoh, ya hayka kigú'. Wayee koykaa lím
towaa, ya hayka kipaas bi set doonaa ka wëñ ɗa kilím.
3 Ɓú nak, ɗú sétíruunun haat ndaga iñcii mi jëgí'túuɗa.
4 Enat naroo wíinoo fodii dii mi en narúu wíinooɗa. Fodaa daa koy
kedik, ka jokukkii ga kedikkaa, ka haŋka doŋ, ka mínoo kilím towuɗa, ɗú
ɓan, ɗú madan fodaama binaa ɗú enndii wíinoo naroonaa.
5 Mi yërí en kedik-biiñkii, ɗú ɓërí en toytii. Ɓaa en wíinoo naroo ee mi
en wíinoo nariɗa man na kedikkaa lím towu tiyewin; wayee ɗú enndii
naroonaa ɗú mínoo dara kitum.
6 Ɓaa enndii naroo wíinoonaa, hay kijafu ga fooh fodii toy tiyowuu, ta
súɓ. Lëehíraa, ta nëgírohu, ta jafu ga kiwii, ta aaw kitak.
7 Binaa ɗú en wíinoo naroo ee wo'eenciigoo yëgís ga ɗuuycúunaa,
kíimat iñaa neɓpúu, ɗú hayyi ki'onu.
8 Iñaa en ndam ga Paammbooɗa wërí en an ɗú man na kedikkaa lím
towu tiyewin ee iñaama yërí teewohan an ɗú ɓitëelíbéeroo.

9 Fodaa daa Paammboo waa'tooɗa, mi ɓan mi waa'túuɗa. Dëkat ga kiwaarohkii mi teeɓpúuɗa.
10 Binaa ɗú am iñcii mi nakkúuɗanaa, ɗú hay kidëk ga kiwaarohkii mi teeɓpúuɗa, fodaa daa mi abee iñaa Paammboo nakeeroo ee mi yii dëkka ga kiwaarohkii ya teeɓpooɗa.
11 Mi wo''úu iñcuma doonaa keeñ-soosii en naroo ɗa en garúu ee ɗú líif na keeñ-soos.
12 Iñii yii yërí mi nakkúu: Waarohat ga díkaantirúu fodii dii mi waa'túuɗa.
13 Laakkii kiwaarohkaa yak bi le' ga ki'onoh kumuunfu ndaga ɓifiiliifu.
14 Ɗú ɓifiiliiroo binaa ɗú tum iñii mi nakkúuɗanaa.
15 Mi ɓaysisoorúu ga teekii súrga, ndaga súrga ínohoo dara ga iñaa ha'-kaanci tumi. Mi ɓayyúu ga teekii fiilii, ndaga mi oninndúu ki'ínoh ɓéeɓ iñaa mi ɓewoh ga Paammbooɗa.
16 Enndii ɗú ɓërí tanndoo, wayee mi, mi tanndúu. Mi fallarúu, mi wossarúu ɗú ka' ee ɗú tum fodii kedikkaa límí towu, towutaa leehoo.Ërí tahan bi ɓéeɓ iñaa ɗú kíim Paamudii ga teekiigoonaa, ya hayyúuri ki'on.
17 Iñii mi nakkúuɗa yërí en kiwaaroh ga díkaantirúu.

Ɓu-ëldúna hay kisagu ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa

18 Yéesu tíkka ga an:
- Binaa ɓu-ëldúna sagussúunaa, ínohat an ɓa saginndoo balaa ɗúnaa.
19 Enee an ɗú bok ga ëldúnanaa, eneenaa ëldúna hayyúu kiwaa' ndaga ya waarin iñaa en yuuci. Wayee ɗú, ɗú bokkii ga ëldúna. Mi, mi tanukinndúu ga ɗuuyɓa.Ërí tah ɓu-ëldúna saŋngúu.
20 Níindísukat iñii mi wo'eerúuɗa: «Súrga wëñoo kilaak solu ha'-kaanci». En an mi, ɓa hatalinndoo ga kipesaa, ɗú ɓan, ɓa hayyúu kihatal ga kipes. En an ɓa abin iñii mi jëgírohɗanaa, ɓa hay ki'am iñcaa ɗú yahɓa kijëgí'ɗa ɓan.
21 Mi hay kitah, ɓa tíkkúu iñcuma tóoh ndaga ɓa ínohoo ɓii wossooɗa.
22 Enee an mi hayyii, enee an mi wo''ii naɓanaa, eneenaa baakaa' tíkkoo gaɓa. Wayee diima, baakaa'ciigaɓa laakoo lay.
23 Ɓaa saŋngoonaa, sagin Paammboo ɓan.
24 Enee an mi tummbii ga ɗuuyɓa iñaa ken mosoo kitumaa, eneenaa ɓa, baakaa' tíkkoo gaɓa. Wayee diima, ɓa hotin iñcii mi tumɗa, ee ɓa saginndíi, mi na Paammboo.
25 Wayee iñaama laakin ee fodaama iñii yii bídu ga Këyítfaa Waasaa Móyíisɗa matin: «Ɓa saginndoo ee ɓa tíkkiika ga fen.»
26 Mi hayyúu kiwosoh ga teekii Paamudii ɓaa amɗohanndúu. Yërí en Helaa teewohi kayoh ee kúlkoh ga Paamudiiɗa. Ya hayaa, ya hay kiseedi' iñaa aaw garoo.
27 Ee ɗú ɓan, ɗú hay ki'en seediroo ndaga ɗú enee naroo aboh ga dalaaraa.

16

1 Yéesu tíkissa ga an:
- Mi wo'inndúu iñuma doonaa ɗú foñoo ngëmiigarúu.
2 Ɗú hay kikaalu ga jaanguciigaruu*. Ee sah wahtu waa hay, waa ɓuwaa apanndúuɗa fooŋsan an ɓa en na kijaamuk Kooh ga iñaama.
3 Iñaama ɓa hayyi kitum ndaga ɓa ínohoo ken garíi, enndii mi enndii Paamudii.

---

* **16:2 16: 2** *Jaanguciigaruu* Yéesu wo' jaangu-yaawúu'caa waama.

4 Mi wo''úu iñuma diima doonaa wahtaama le'aa, ɗú níindísuk an mi wo'eerarúuka.

Iñcaa Helaa yisela'í'yaa yah kitumɗa

Yéesu ɓaatta ga wo''a tëelíbéecaagari an:

- Iñuma mi wo''iirúuri ga wii ɗú dal naroo ɗa ndaga lak mi enee narúu.

5 Diimaɗa mi yii yah ga ɓaa wossooɗa ee yíinoo garúu meekissiiroo an: «fu yah gada?».

6 Keeñnjúu leehin tak ndaga iñii mi yéegallúuɗa.

7 Moona mi wo''úu kayoh: iñaa gën garúu wërí en mi ka'. En ki'enaa, mi ka'tiinaa, ɓaa yahhúu ki'amɗohɗa hayoo. Wayee binaa mi karaa nak, mi hayyúuri kiwosoh.

8 Ee binaa ya hayaa, ya hay kiɓúl ɓu-ëldúna ga iñaa en baakaa', ga iñaa en kijúɓ na ga iñaa en ki'atti'kaa Koohɗa.

9 Ya hayɓa kiɓúl ga an ɓa ɓaa ga baakaa' wiyaak ndaga dii ɓa gëmmbii garooɗa.

10 Ya hayɓa kiɓúl ga an mi ɓo' yijúwí' ndaga dii mi yii yah ga Paamudii ee ɗú hotsisanndiirooɗa.

11 Ya hayɓa kiɓúl ga an Kooh yërí laak ki'atti' ndaga ga dii yii tík yah ga ëldúna atti'uunun kumëeñí'ɗa.

12 Mi lís kitesoh enaama ciyewin caa mi jommbúu kiwo', wayee ɗú hatinooca diima.

13 Binaa Helaa teewohi kayohɗa hayaa, ya hayyúu kiníi' ga tóoh iñaa en kayoh. En ki'enaa, iñcaa ya yah kiwo'ɗa meyohanndii gari, wayee ya wo'anndúu ɓéeɓ iñcaa ya keloh ga Paamudiiɗa ee ya hayyúu kiyéegal iñcaa yah kilaak ga fíkíiɗa.

14 Ya hay kiteewoh ndamii mi laakɗa ndaga ya ɓewan ga iñaa mi laak, ya yéegallúuri.

15 Ɓéeɓ iñaa Paamudii laak, yuuroo. Kërí tah mi wo''úu an Helaa yisela'í'yaa ɓewan ga iñaa mi laak, ya yéegallúuri.

Keeñcaa tëelíbéecaa hay kileeh ee ca hay kimëeñjoh kisoos

16 Yéesu wo'issa tëelíbéecaagari an:

- Tesin ga jutuut ɗú hotsanndiiroo, ee tík ga jutuutaa ɗú hayyoo kihotis.

17 Ga tëelíbéecaagari, laakka ɓaa dalu kiwo' ga díkaantiɓa an:

- Ya waa'tuu ya kiwo' duma an: «Tesin ga jutuut ɗú hotsisanndiiroo ee tík ga jutuutaa ɗú hayyoo kihotis?» Ee ɓan ya wo'in an: «Mi yii yah ga Paamudii.»

18 Ɓa tíkissa ga an:

«Jutuutaa ya wo' waama, wa ya? Iñii ya waa' kiwo'ɗa daal ɓo' ínohoori.»

19 Yéesu ínohha an ɓa waa'ti kimeekis, ya wo''aɓa an:

- Ɓú ɓii meekisoh ga díkaantirúu kiwaa' ki'ínoh iñii mi wo' an: «Tesin ga jutuut ɗú hotsanndiiroo ee tík ga jutuutaa ɗú hayyoo kihotis.»

20 Kayoh-kayohɗa mi wo''úuka, ɗú hay kikoduk, ɗú fiipohi, wayee ɓu-ëldúna yah kineɓluku. Ɓú, keeñnjúu hay kileeh tak, wayee keeñ-leehaama hay kisúpítuk keeñ-soos.

21 Ɓeti en na kilaak kowaa keeñci leehi hen tak ndaga lak wahtu ki'en ga coonu le'in gari. Wayee binaa ya laak kowaa, ya dal ki'aluk mesiklaatcaa ndaga lak keeñci soosin ga daa ya haydohin ɓo'-súusúus ëldúnaɗa.

22 Ɓú ɓan, dii ɗú enaa dii watiɗa, keeñnjúu leehin tak, wayee mi hayyúu kihotis, ee bëríinaa, keeñnjúu hay kisoos seɓ. Keeñ-soosaama, ken mínanndiiwa kinaas garúu.

23 Besaama hay bëríinaa, ɗú meekisissooroo dara. Kayoh-kayohɗa mi
wo''úuka, ɓéeɓ iñaa ɗú kíim Paamudii ga teekiigoonaa, ya hayyúuri ki'on.
24 Bi diima, ɗú kíimmbii dara ga teekiigoo. Kíimat ee ɗú hay ki'onu, en
ɗanaa ɗú líif na keeñ-soos.

Yéesu laakin ndam ga ɗook ëldúna

Lëehí'ta Yéesu wo''a tëelíbéecaa an:
25 - Iñcuma tóohca mi wo''úuca ga liiwuk. Wahtu waa hay, waa mi
wo'sanndii narúu ga liiwuk, wayee mi yah narúu kiwo' bi lee' lañ ga iñaa
aaw ga Paamudii.
26 Besaama hay bëríinaa, ɗú yah kikíim Paamudii ga teekiigoo. Ee mi
wo''iirúu man mi yahhúu kikíimi' Paamudii.
27 En ki'enaa, Paamudii ga kihafci waarinndúu ndaga ɗú waarinndoo ee
ɗú gëmin an mi meyoh gari.
28 Mi meyoh ga Paamudii mi hayin ëldúna. Diimaɗa, mi yii meyoh
ëldúna, mi yee ga Paamudii.
29 Tëelíbéecaagari dallari kiwo' an:
- Malka, fu yii wo' naríi bi lee' kimma, diima fu liiwukissii.
30 Ɗí hotin kimma an soolukkii fu meekisu iñaa ɓo'-súusúus halaat ga
helci. En ki'enaa, fu ínohin iñaa en tóoh. Kërí tah ɗí gëmin an fu meyoh
ga Kooh.
31 Yéesu taassaɓa an:
- Kon ɗú gëmin kimmane?
32 Wahtii deeyin, ee wa weema sah, wii ɗú yah kitasaarukoh, yaa en
ɓéeɓ yee ga kotci, ɗú foñnjoo haŋngoo. Wayee mi tessii haŋngoo ndaga
Paamudii yii naroo.
33 Mi wo'inndúu iñuma doonaa ɗú laak jamaa meyoh garoo. Ɗú hay
kilaak coonu ciyaak ga ëldúna, wayee guu'guulukat ndaga mi laakin ndam
ga ɗook ëldúna.

17

Yéesu kíimmba Kooh

1 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' fodaama, ya taaginukka ɗook-Kooh, ya
wo''a an:
- Paamudii wahtii le'in. Teewohaa ndamii Kowukiigaraa, en ɗanaa
Kowukii ɓan teewoh ndamiigaraa.
2 Ndaga fu oninndi dooli ga ɗook ɓuwii ɓéeɓɓa, doonaa ɓéeɓ ɓuwii fu
tík ga yahciɗa ya onɓa kipeskaa leehoo taa'ɗa.
3 Kipeskaa leehoo taa'ɗa kërí en an ɓa ínohhaa, fu yii fu doŋ fu en
Koohyii yukayohyiiɗa ee ɓa ínoh Yéesu Kiristaa, yii fu wosɗa.
4 Mi teewohin ndamiigaraa ga ëldúnaɗa, ee mi lëehɗin lëgëyaa fu
ereeroo kitumɗa.
5 Diimaɗa nak, Paamudii, eraaroo ndam ga yahaafu, waa mi laakee ga
yahaafu lakanaa ëldúna sakussii duumɗa.

Yéesu kíimi'ta tëelíbéecaagari Kooh

Yéesu tíkka ga an:
6 - Ɓuwii fu ɓewoh ga ɓu-ëldúna, fu tíkkaɓa ga yahhooɗa, mi
ínohlukohinɓa teekiigaraa. Ɓa enee ɓuufu, fu tíkkaɓa ga yahhoo, ee ɓa
abin wo'eenfu.
7 Ɓa ínohin diima an iñaa fu oninndoo tóoh meyoh garaa.
8 Wo'eencaa fu ereerooɗa, en ki'enaa mi erinɓaca ee ɓa te'inca.
Wóorinɓa píŋ an mi kúlkoh garaa ee ɓa gëmin an fu yërí wossoo.

9 Mi kíimi'ɓa. Mi kíimi'tii ɓu-ëldúna, wayee mi kíimi' ɓuwii fu tík ga
yahhooɗa, ndaga ɓuufu.
10 Ɓéeɓ iñaa mi laak, yuufu ee ɓéeɓ iñaa fu laak, yuuroo, ee ndamii mi
laakɗa hotukin gaɓa.
11 Mi bokissii ga ɓu-ëldúna, wayee ɓa, ɓa ɓii ga ëldúna, ee mi, mi yii
hay garaa. Paamudii yisela'í'yii, somaaɓa na doolum teekumgaraa, wum
fu e'tooɗa, doonaa ɓa en wíinoo fodii dii mi naraa ɗu en wíinooɗa.
12 Ga waa mi en naɓa ga ëldúnaɗa, mi someeɓa na dooliigoo en ga
teekiigaraaɗa, teekii fu onndooɗa. Mi níirin ɓuwii fu onndooɗa ee yíinoo
gaɓa múuycii, enndii yaa jomee kisaŋku'ɗanaa. Fodaama iñaa Këyítfaa
wo'eeɗa matta.
13 Ee diimaɗa, mi yii ɓoyuk garaa. Iñcuma mi wo'ca, waa mi yii lís ki'en
ga ëldúna, doonaa mi líifí'ɓa na keeñ wisóosí', wii meyoh garooɗa.
14 Mi erinɓa wo'eenciigaraa ee ɓu-ëldúna saguununɓa, ndaga ɓa bokkii
ga ëldúna, fodii dii mi ɓan mi bokkii ga ëldúnaɗa.
15 Mi kíimmbiiraa fu ɓewohɓa ëldúna, wayee mi kíimmbaa fu músalɓa
ga Seytaani.
16 Ɓa bokkii ga ëldúna fodii dii mi ɓan, mi bokkii ga ëldúnaɗa.
17 Sokaa kayohfiigaraa ga keeñciigaɓa doonaa ɓa eroh hafɓa garaa.
Wo'eeniigaraa wërí en kayoh.
18 Fodii dii fu woseeroo ga ëldúnaɗa, mi ɓan mi wosɓa fodaama.
19 Ɓërí tah mi eroh haffoo garaa bi matin sëk, doonaa ɓa eroh hafɓa
garaa ndaga kayohfii.
20 Mi kíimi'tii doŋ tëelíbéeciigoo wati, wayee mi kíimɗin ɓan bi ga
ɓuwaa yah garoo kigëm ndaga wo'eencaagaɓaɗa.
21 Paamudii, mi kíim doonaa ɓéeɓ en wíinoo. Ɓa enat wíinoo naruu
fodii dii fu en wíinoo naroo ee mi en wíinoo naraaɗa. Ɓa enat wíinoo
doonaa ɓu-ëldúna gëm an fu yërí wossoo.
22 Mi erinɓa ndamii fu e'tooɗa, doonaa ɓa en wíinoo fodii dii ɗu en
wíinooɗa.
23 Mi en ga ɗuuyɓa fodii dii fu en ga ɗuuycooɗa, doonaa ɓa en wíinoo
seŋis, en ɗanaa ɓu-ëldúna ínoh an fu yërí wossoo ee fu waarinɓa fodii dii
fu waa'tooɗa.
24 Paamudii, mi waa' daa mi yahɗa, ɓuwii fu onndooɗa, ɓa en daama
ɓan naroo, en ɗanaa ɓa hot ndamii mi laakɗa, wii fu e'tooɗa. Ndaga fu
waarinndoo balaa ëldúna sakunaa.
25 Paamudii, fu yii fu júwinɗa, ɓu-ëldúna ínohsooraa, wayee mi, mi
ínohinndaa. Ɓuwii ɓii nak ínohuunun an fu yërí wossoo.
26 Mi oninɓa ki'ínohhaa ee mi hayyaa kiɓaat ki'ínohlukoh gaɓa, en
ɗanaa, kiwaa'kiigaraa narooɗa le' bi gaɓa ee mi ga kihaffoo, mi en ga
ɗuuyɓa.

18

Yéesu abussa
(Mëccëe 26: 47-56; Marka 14: 43-50; Lúkkaa 22: 47-53)

1 Yéesu kíimmba Kooh fodaama bi ya lëehí'ta, ya koolukka na
tëelíbéecaagari, ɓa ka'ta ɓakaa húlúwaa Sederon hanoh gaaɗa. Daama
laakeera yoon-dëraa en da, ya aassa da na tëelíbéecaagari.
2 Yúdaa ɓan, yaa yahhi kitoonɗa lak ínohin ɗekataama ndaga Yéesu
yewineera kika' daama, ya na tëelíbéecaagari.

3 Yúdaa nak ka'ta da, taam na ɓisoldaa' na ɓiɓo' ga ɓuwaa watuki ga
Kaanfaa Koohɗa, ɓaa sarahohcaa na Fërísiyeeŋcaa ebilee ɓa taam nariɗa.
Ɓa ɓayya ga yahɓa lúsee-kiwii, lampu, na kalaɓ.
4 Lak Yéesu ínohin iñaa yahhi kidalɗa, ya hídohneera naɓa, meekissaɓa
an:
- Ɗú raas ɓa?
5 Ɓa taassari an:
- Ɗí raas Yéesu Nasareet!
Yéesu wo''aɓa an:
- Mi yërí en* Yéesu!
Wiima lak Yúdaa yii toon Yéesuɗa, yeema tuukka ɓan na soldaa'cii.
6 Daa Yéesu wo'eeɓa an «Mi yërí», ɓa sooffa fenoo, keenussa kakay.
7 Yéesu meekisissaɓa an:
- Ɗú raasɓa?
Ɓa taassa an:
- Ɗí raas Yéesu Nasareet!
8 Yéesu wo''aɓa an:
- Mi wo'inndúu an mi yërí. En lak ɗú raassoonaa íisat ɓuwii ɓii ɓa yee.
9 Iñaama laakka ee fodaama iñaa Yéesu wo'eeɗa matta. Ya wo'ee an:
«Buba, yíinoo ga ɓuwii fu tík ga yahhooɗa saŋku''ii.»
10 Simoŋ-Pee', lak ɓayin kalaɓ, ya ɗollafa, típpafa súrgaa ha'-kaadaa
sarahohcaa, gú'ta nofaa ñaabaa. Súrgaama teeksee Malkus.
11 Yéesu dalla kiwo' Pee' an:
- Íkaa kalaɓfiigaraa ga huuwii. Kaas-coonii Paamudii e'tooɗa mi
jommbiiwa ki'an hene?

Yéesu ɓayussa kaan Aan

12 Waa ennda ɗa, soldaa'caa na yaa kuliyuk gaɓaɗa na ɓuwaa
yaawúu'caa watuki Kaanfaa Koohɗa, abussa Yéesu, pokussari.
13 Ɓa ɗeɓpari kiɓay kaan Aan†. Aan yaama yërí en payam Kayíf. Kayíf
nak, kíisci laakki lak yërí en ha'-kaadaa sarahohcaa.
14 Kayíf yaama nak, yërí onee yaawúu'caa hel, wo''aɓa an iñaa gënɗa
yërí en an ɓo' yíinoo kani' ɓéeɓ kúlkii.

Pee' taasukka Yéesu
(Mëccë 26: 69-70; Marka 14: 66-68; Lúkkaa 22: 55-57)

15 Simoŋ-Pee' na ɓo' yiliis ga tëelíbéecaa taabukussa Yéesu.
Tëelíbéenaama, ha'-kaadaa sarahohcaa ínoheerari kërí tah ya mínnda
ki'aas na Yéesu hëtaa kaanfaa ha'-kaadaa sarahohcaa.
16 Wayee Pee' tessa ga fooh ga yahaa hal-kaadaa. Waa ennda ɗa,
tëelíbéenaama ha'-kaadaa sarahohcaa ínohinɗa, meyca, ka'ta ga ɓetifaa
tuukee daama kiwatuk hal-kaadaaɗa, ya saawalla nari, ya ekka Pee' ɗuuy.
17 Súrgaa yiɓetiyaa yaama tuukee kiwatuk hal-kaadaaɗa dalla kimeekis
Pee' an:
- Fu ɓan, fu bokkii ga tëelíbéecii ɓii yiine?
Pee' taassari an:
- Ó'óo, mi bokkii ga de!
18 Wiima lak Kooh soosin, kërí tah súrgacaa na ɓuwaa watuki Kaanfaa
Kooh ensee daamaɗa fetussa kiwii, ɓaa yoonuk. Pee' enee daama naɓa,
yaa yoonuk ɓan.

Ha'-kaadaa sarahohcaa meekissa Yéesu
(Mëccë 26: 59-66; Marka 14: 55-64; Lúkkaa 22: 66-71)

---

* **18:5 18: 5** *Mi yërí en* Diima, Yéesu eroh teekaa Kooh, Elohím. Malkat 8: 24, 56. † **18:13 18: 13** Aan yërí enee ha'-kaadaa sarahohcaa balaa Kayíf ɓewanaa. Kërí tah ya líssa ki'onu cée' ga iñaama.

19 Ha'-kaadaa sarahohcaa meekissa Yéesu ga loo tëelíbéecaagari na ga loo jëgírohaagari.
20 Yéesu taassari an:
- Mi wo'ee hen ga fíkíi ɓéeɓ. Ɓesoo ɓes mi jëgírohee ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa na ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, ga daa yaawúu'caa ɓéeɓ hídohohseeɗa. Mi mosoo kiɗaakuk mi wo' yen.
21 Kon fu meekissoo ya ga iñaama? Meekisaa ɓuwaa súkúrukeeroɗa iñaa mi wo'ɓaɗa. Ɓa ga kihafɓa, ɓa ínohin dijófí' iñaa mi, mi wo'ɗa.
22 Daa Yéesu wo'ee iñaama, yíinoo ga ɓuwaa watuki Kaanfaa Kooh ee ensee daamaɗa leŋngari pa', wo''ari an:
- Fu lofan sarahohii yiyaakyii fodumane?
23 Yéesu taassari an:
- En lak wo'eeniigoo júɓpiinaa, wo'aa iñaa júɓpii gaɗa. Wayee en an iñii mi wo'ɗa júwinaa fu feekohhoo ya?
24 Waa ennda ɗa, Aan nakohha Yéesu ɓayu, na ɓaŋcaa ga yahcaa, ga Kayíf, ha'-kaadaa sarahohcaa.

Pee' taasukissa Yéesu
25 Wiima lak Simoŋ-Pee' yii lís diima, yii yoonuk, laakka ɓaa wo''i an:
- Fu ɓan, fu bokkii ga tëelíbéecaa ɓaa yaamane?
Wayee Pee' taasukka an:
- Múk, mi bokkii ga.
26 Wiima ɓan, ga súrgacaa ha'-kaadaa sarahohcaa, laakka ga yíinoo ee bokoh na ɓaa Pee' gúree nofaaɗa. Ya wo''a Pee' an:
- Mi hotéeríiraa nari ga ɗuuy yoon-dëraane?
27 Pee' dalla kitaasukis. Ya yaa lëehí' kiwo' rek, laakka siik-pabaa kon.

Yéesu ɓayussa ga fíkíi Pílaat
(Mëccëe 27: 1-2,11-14; Marka 15: 1-5; Lúkkaa 23: 1-5)
28 Lëehí'ta, ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa ɓewohussa Yéesu ga Kayíf, ɓa ɓayyari kaanfaa gúwernëe' ɓu-Room. Enee ga kím cuut. Ɓa ga kihafɓa, ɓa aassii ɗuuy kaanfaa doonaa, ga iñaa baahaagaɓa nakohɗa, ɓa líiwoo ee ɓa mín kibok ga hewaa feetaa Paakaagaɓa.
29 Iñaama tah, Pílaat, gúwernëeraa nammba kimey gaɓa ga fooh, meekissaɓa an:
- Ɓii yii, iñii ɗú yabohhiɗa, ya ya?
30 Ɓa taassari an:
- Ya enéeríi tumoh-kofeelaa, ɗí haydohoori garaa.
31 Pílaat wo''aɓa an:
- Ɓayatti, ɗú atti''i na kihaffúu, ga dii Waasiigarúu nakohɗa.
Wayee yaawúu'caa loffari an:
- Ɗí onussii ki'atti' ɓo' kikaan!
32 Iñaama laakka ee fodaama iñaa Yéesu wo'ee ga loo daa kikaankaagari yah kimanɗa jomee ɗa kilaak. Ya yéegalohee daa kikaankaagari yah kimanɗa.
33 Waa ennda ɗa, Pílaat ɓoyukka ɗuuy kaanfaa, ya ɓaylukka Yéesu. Ya meekissari an:
- An fu yërí en buurii yaawúu'ciine?
34 Yéesu taassari an:
- Iñum fu wo' yuma, fu yërí halaati' haffu kanoo ɓiɓo' ɓiliis ɓërí wo''aaka garoo?
35 Pílaat loffari an:
- Mine, mi nam ki'en yaawúure? Heetiigaraa na sarahohcii ɓiyaakɓaa ɓërí kalaami''aa garoo. Fu, fu tum ya?

36 Yéesu taassari an:
- Nguuriigoo enndii nguu' ëldúnanii wii. Binaa nguuriigoo enee nguu' ëldúnanii wiinaa, eneenaa súrgaciigoo hay kiheñohu doonaa mi tíksoo ga yah ɓuwii kuliyuk ga yaawúu'ciiɗa. Wayee ó'óo, nguuriigoo enndii nguu' dii, ga ëldúna.
37 Pílaat dallari kimeekis an:
- Kon fu iñii buu'?
Yéesu taassari an:
- Fu yii wo'ka: mi iñii buu'. Ee iñii tahhoo kilímu ee mi hayin ëldúnaɗa wërí en kiseedi' kayohfii. Ɓéeɓ ɓaa bokin ga kayohfii, súkúruk wo'eenndoo.
38 Pílaat wo''ari an:
- Kayoh, fa ya?

Yéesu atti'ussa kikaan
(Mëccëe 27: 15-31; Marka 15: 6-20; Lúkkaa 23: 13-25)

Waa ennda ɗa, Pílaat meyissa ga yaawúu'caa ga fooh, ya wo''aɓa an:
- Mi ga kihaffoo, mi hottii ga ɓii yii enaama yíinoo yaa cal ki'atti'u kikaan.
39 Diima nak, waa enin baah garúu, ga hew Paakaa en ɓéeɓ mi lëgísi'túu ɓo' yíinoo ga kasu, ɗú waa' mi lëgísi'túu buurii yaawúu'ciine?
40 Daama, ɓa enissa kifiip didóolí' an:
- Ó'óo, hanat ki'en yuma, ɗí waa' Barabaas!
Barabaas yaama enee tumoh-kofeel yiyaak.

19

1 Waa ennda ɗa, Pílaat nakohha Yéesu ɓewu, ya ɓayu, ya rípu na ngee'.
2 Soldaa'caa tíki'ta Yéesu ga haffa iñaa man na fodii baanu-buu' ee terohu na lúp. Ɓa ekkari kúltí fiyo'oh* cor.
3 Ɓa deeyca garinaa, ɓa këñɗiri an:
- Pesa, buurii yaawúu'cii!
Tíkka ga ɓa ɓaa feekki.
4 Pílaat meyissa fooh, wo''a yaawúu'caa an:
- Súkúrukat! Mi hayyúuri kihaydohi fooh doonaa ɗú ínoh an mi hottii ga ɓii yii enaama yíinoo yaa cal ki'atti'u kikaan.
5 Yéesu dalla kimey fooh, ɓayin ga hafaa baanaa hëwrohu na lúpɗa ee ya ekukin kúltífaa fiyo'ohfaa. Pílaat wo''aɓa an:
- Ɓuum yooma!
6 Ee daa sarahohcaa ɓiyaakɓaa na ɓuwaa watuki Kaanfaa Kooh hotee Yéesu rek, ɓa ɓaa fiip an:
- Daayaari ga kuraa! Daayaari ga kuraa!
Pílaat taassaɓa an:
- Ɓayatti, ɗú daayci ga kuraa na kihaffúu, ndaga mi, mi hottii gari enaama yíinoo yaa cal ya atti'u kikaan.
7 Yaawúu'caa loffari an:
- Ɓí, ɗí laakin waas, ee ga iñaa waasiima nakohɗa, ya jom ki'apu hen ndaga ya tík hafci Kowu Kooh.
8 Daa Pílaat kelohee wo'eencaa caama, ya wëñnja da kitíit.
9 Ya ɓoyukka ɗuuy kaanfaa, ya meekissa Yéesu an:
- Fu kúlkoh gada?
Wayee Yéesu taassiiri hen sah.
10 Waa ennda ɗa, Pílaat wo''ari an:

---

* **19:2 19: 2** Kúltífaa fiyo'ohfaama hëwrohu na píis wilëekí'-dooli, ee man na caa buu'caa na ɓuwaa ɓiyaakɓaa ɓërí laakfa ki'ekuk.

- Fu saŋ naroo kiwo'e? Hanaa fu ínohoo an mi míninndaa ki'íis fu yee, ee ɓan mi míninndaa kidaayluk ga kuraa?
11 Yéesu taassari an:
- Fu mínalooroo dara enndii an Kooh yërí onndaakanaa. Kërí tah ɓaa tíkkoo ga yahfuɗa yërí wëñnjaa kiyëkí' baakaa'.
12 Ga ɗekataama, Pílaat yaa heel ki'íis Yéesu, wayee yaawúu'caa ɓaa fiip didóolí' an:
- Binaa fu íis ɓii yii rekaa fu enndii fiiliimun buu' Sesaa'. Ɓaa tík hafci buu' ɓéeɓ, lak sagohin na buu' Sesaa'.
13 Daa Pílaat kelohee wo'eencaama, ya meydohha Yéesu fooh, ya yuŋnga ga bagaa ya yugohi ki'atti'ɗa, ga ɗekataa tawahu na atoh ciyaak ee wo'si ga ki'Ebërëe "Gabata"†.
14 Besaa bëríi enee besaa goonataa Paakaa‡ yaawúu'caa, ee enee ga ɓak mídí. Pílaat wo''a yaawúu'caa an:
- Buurumgarúu yooma!
15 Wayee ɓaa fiip didóolí' an:
- Ya kaanat, ya kaanat! Daayaari ga kuraa!
Pílaat wo''aɓa an:
- Buuriigarúu, mi daayatti ga kuraane?
Sarahohcaa ɓiyaakɓaa taasussa Pílaat an:
- Ɗí laak buu' yíinoo kep ee yërí en buu' Sesaa'.
16 Waa ennda ɗa, Pílaat tíkka Yéesu ga yahɓa ɓa daayneeri ga kuraa .

Yéesu daayussa ga kuraa
(Mëccë 27: 32-44; Marka 15: 21-32; Lúkkaa 23: 26-43)

Soldaa'caa abussa Yéesu ɓa ɓaa yah nari.
17 Yéesu koorukka kuraanaagari na kihafci, meyca teeraa kiyah ɗekataa teeku Loon-haf ee wërí en ga ki'Ebërëe Golgotaa.
18 Daama soldaa'caa daayussa Yéesu ga kuraanaa. Ɓa daayca ɓan ɓo' ɓanak ɓiliis ga yahaaci, yaa en ɓéeɓ ga Kuraa: yii hanohhari yah-ñaam, yíinoo hanohhari yah-seŋ. Yéesu ennda ga le'naa.
19 Pílaat bínlukka yen ga kuhaanga, ja daayussa ga ɗook kuraanaa Yéesu. Iñii yii yërí bínsee ga: «Yéesu Nasareet, buurii yaawúu'cii.»
20 Iñaa bídu ga kuhaangakaaɗa, yaawúu' ɓiyewin jagussawa ndaga ɗekataa waama Yéesu daayohu ga kuraaɗa enee ga yahaa teeraa, ee lak kaahay cërí bínsee ga kuhaangakaa: ki'Ebërëe, kiLateŋ na kiGerek.
21 Sarahoh-yaawúu'caa ɓiyaakɓaa wo'ussa Pílaat an:
- Kaa íis iñaa yaama bídu an «buurii yaawúu'cii», wayee bínsat an: «ɓii yii wo' an: Mi yërí en buurii yaawúu'cii.»
22 Pílaat loffaɓa an:
- Iñaa mi bínɗa, mi bídinndi.
23 Ga waa soldaa'caa lëehírussa kidaay Yéesu ga kuraanaa, ɓa ɓeɓpa kúltícaagari warohussaca kom cinikiis, soldaaraa en ɓéeɓ ɓeɓpa kom wíinoo. Lëehí'ta ɓa ɓeɓpa kúltífaagari fiyaakfaa ya tíki ga ɗookɗa. Fa ñëekírussii hen ee fa en píis wíinoo, aboh ɗook bi ga kakay.
24 Ɓa wo''a ga díkaantiɓa an:
- Ɗu hanatfa kiɗa', ɗu yípohat tudoo' ki'ínoh ɓaa laakanfaɗa.
Iñaama laakka ee fodaama iñaa Këyítfaa wo'eeɗa matta. Fa wo'ee an: «Ɓa warohha kúltícaagoo, ɓa yípohha tudoo' ga kúltífaagoo fiyaakfaa.» Ee iñaama deŋ yërí soldaa'caa tum.

† **19:13 19: 13** Teekaa ɗekataama wërí en «ɗekat wikërí' ɗook» ga ki'Arameyee. ‡ **19:14 19: 14** Bescaa yaawúu'caa dali ga noh-soos. Dii, besaa waayukii Paakii aboh noh-soosaa arsamiisaa bi ga noh-soosaa ëljúmaa Yéesu daayohseeɗa.

25 Eew Yéesu, ya na këmëeŋkíci yiƀeti na Mërí, ƀeti Kelewopaas na Mërí-
Malleen, tuuksee ga yahaa kuraanaa Yéesu.
26 Daa Yéesu hotee eeci, ee tëelíbéenaagari ya keeñukɗa tuukin ga yahaa
yaama, ya wo''a eeci an: «Ɓetifii, kowukumgaraa kooma.»
27 Lëehí'ta ya wo''a tëelíbéenaa an: «Eefu yooma». Aboh ga besaa bërii,
tëelíbéenaa yaama haydohha Mariyaama ya dëk nari ga kaanci.

Kikaankaa Yéesu
(Mëccë 27: 45-56)

28 Waa ennda ɗa, lak Yéesu ínohin an tóoh matin kimma, ya wo''a an:
- Mi pílin.
Fodaama iñaa bídu ga Këyítfaaɗa matta.
29 Laakeera daama kujataakaa líifin muut na biiñaa piriikin. Soldaa'caa
ƀewussa epoosaa ƀa ñoon ga biniiga', ƀa maaŋngawa ga dooraa meyoh
ga kedikkaa wo'u Isoop, ƀa tobinndawa ga kúuwkaa Yéesu.
30 Daa Yéesu ɗuuyee ga biiñaa wipiriiki'waa, ya wo''a an:
- Tóoh matin.
Lëehí'ta ya feekka haf, kaannda.

Hëbúusaa Yéesu gúlussa na núƀ

31 Wiima lak yaawúu'caa ƀaa ga besaa waayukaa Sabat. Ɓa waaréerii
Sabataama laak faraafcaa ga kuraacaa. Wëñaa ga Sabataa waayuku
waama yakeera lool gaƀa§. Ɓa dalla kika' ga Pílaat ƀa kíimmbari, kotcaa
ƀuwaa daayu ga kuraaɗa weelu ee faraafcaa yóoskíru.
32 Waa ennda ɗa soldaa'caa hayussa ga ƀuwaa daayu na Yéesu ga
kuraaɗa, ƀa weella kotcaa yaa ƀa ɗeƀ gari kile'ɗa, ƀa paaffa ga
yukanakyaa.
33 Daa ƀa le'ee ga Yéesu, ƀa weellii kotcaagari, ndaga ƀa hotta an ya
kaanin kumëeñí'.
34 Wayee laakka ga soldaa'caa yíinoo yaa gúl hëbúusaa Yéesu na núƀ.
Ga saasi ñíf na músú caa soon ga gaañaa.
35 Ɓii seedi' iñii yiiɗa tík hasci ga hen ee iñii ya seedi'ɗa kayoh. Ya ga
kihafci, ya ínohin an iñaa ya wo'ɗa kayoh. Ya seedi'inka doonaa ɗú ƀan,
ɗú gëm.
36 Iñaama laakka ee fodaama iñii bídu ga Këyítfaaɗa matta. Bídu ga an:
«Wíinoo ga yohcaagari weelsanndii.»
37 Ee laakin ƀan daa bídu diliis ga Këyítfaa an: «Ɓa hay kimalaki ga ƀaa
ƀa gúlee hëbúusaagariɗa.»

Yéesu ekussa ga loyaagari

38 Waa ennda ɗa, Yoseef yaa dëk teeraa Arímateeɗa, kíimmba Pílaat
ya onndi kiƀeƀ faraaffaa Yéesu. Yoseef enee tëelíbée Yéesu, wayee ya
ɗaakukeeka hen, ndaga ya niikee ƀuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa. Pílaat
onndari ya ƀeƀ faraaffaa. Ya dalla kihay, ya ƀeƀpa faraaffaa Yéesu.
39 Níkodeem ƀan taammba na Yoseef. Níkodeem yaama yërí en ƀaa
karee ga Yéesu ga wek kisaawalnee nariɗa. Ya ƀaydohha iñaa le' kílóo
cidaaŋkaah-kaahay ga cúuraay mún waa hícowu míi' na alowees*.
40 Ɓa ƀanak, ƀa ƀeƀpa faraaffaa Yéesu. Ɓa múullafa na lëmíi, ƀa
tumdohha ga cúuraayaa wi'éeñí'waama fodaa daa yaawúu'caa tumi ƀa
yah ki'ac faraafƀanaa.

---

§ **19:31 19: 31** Sabataamaa na feetaa Paakaa yaawúu'caa cërí bok bes. * **19:39 19: 39** *Míi' na alowees* Iñcaa heet cúuraaycaa meyoh ga kedik. Ɓuwaa tumeeca ki'éeñí' kúltí wala ɗuuy túuy, na ƀan ki'éeñí' na kiɗaak faraaf ga ɗuuy loy.

41 Ga yahaa ɗekataa Yéesu daayohseeɗa, laakeera yoon-dëraa en daama.
Ee ga ɗuuy yoon-dëraama laakeera loy wi'as waa yotu ga atoh, waa ken
mosoo ga ki'eku.
42 Wiima, waa lak yaawúu'caa ensee ga ƀesaa waayukaa Sabat, ee ƃan
loyaa deeyeera daama, ƃa ekka faraaffaa Yéesu ga.

20

Loyaa en wiƀuucuuc
(Mëccëe 28: 1-18; Marka 16: 1-8; Lúkkaa 24: 1-12)

1 Dímaasaa ga kímaa cuut, lak Kooh wíissii duum, Mërí-Malleen ka'ta
loyaa Yéesu. Ya hotta atohaa lagohsee loyaaɗa, nísuunun.
2 Ya dalla ki'íisuk na jaa', yaa yah ga Simoŋ-Pee' na tëelíƀéenaa yíinoo
Yéesu keeñukeeɗa. Ya wo''aƀa an:
- Ha'mudii ƃewohuunun ga loyaagari ee ɗí ínohoo ga daa ya ƃayuɗa.
3 Pee' ƀëtta na tëelíƀéenaa yíinooyaa, ƃaa fool kimalaknee loyaa.
4 Ɓa ƃanak ƃéeƃƃa ƃaa fool, wayee tëelíƀéenaa yíinooyaa wëñnja Pee'
kigaaw, ya ɗeƀpa Pee' kile' loyaa.
5 Daa ya hëeƃɗuk hen ya hotta lëmíicaa faanuunun ga kakay, wayee ya
aassii.
6 Simoŋ-Pee' yaa taabee ga fenoociɗa hannda kile'. Daa Pee' aas hen,
hotta lëmíicaa faanuunun kakay,
7 na lëmíinaa ƀaanu'see ga hafaa Yéesuɗa. Lëmíinaama, lak atukohussii
na cíinoocaa, wa ponsee hen, faanussa haŋ ga ɗekat wíinoo daama.
8 Waa ennda ɗa, tëelíƀéenaa yíinoo yaa ɗewee kile' loyaaɗa hannda
ki'aas ƃan. Ya hotta, ya gëmmba.
9 [En ki'enaa, iñaa Këyítfaa yéegalohee an Yéesu jomin kimílís ga ƃuwaa
kaaninɗa leeréerii ga hafcaa tëelíƀéecaa duum].
10 Lëehí'ta tëelíƀéecaa ƃoykussa kaanƃa.

Yéesu feeñukka ga Mërí-Malleen
(Mëccëe 28: 9-10; Marka 16: 9-11)

11 Mërí nak tuukka ga yahaa loyaa ga fooh, ya yaa koduk. Daa ya enee
na kikodukɗa, ya híilla kihëeƃɗúk loyaa,
12 ya hotta malaaka ƃanak ƃaa ekkuunun kúltí ciyaanaaw ɗer, yuguunun
ga daa faraaffaa Yéesu faanseeɗa: yíinoo ga daa hafaa hanoheeɗa, yíinoo
ga daa kotcaa hanoheeɗa.
13 Malaakacaa meekissari an:
- Ƀetifii, fu koduk ya?
Ya taassaƃa an:
- Ƀa ƃewin faraaffii Ha'mudiigoo ee mi ínohoo ga daa ƃa faanndiɗa.
14 Daa ya enee na kiwo' iñaama, ya heelukka, ya hotta Yéesu tuukin,
wayee ya ínohsohhiiri.
15 Yéesu meekissari an:
- Ƀetifii, fu koduk ya? Fu raas ƃa?
Mërí fooŋnga an ƃaa watuki yoon-dëraaɗa yërí, ya wo''ari an:
- Kiyaakii, en lak fu yërí ƃeƃpinaa, wo'aaroo ga daa fu faanndiɗa, mi
ka', mi koo'neeri.
16 Yéesu wo''ari an:
- Mërée!
Mërí mëeñsukka, dalla kiwo' ga ki'Ebërëe an:
- Rabúní! (Wërí en Jëgírohii).
17 Yéesu wo''ari an:

- Kaa tëhdohhoo* ndaga mi ka'tii ɗook ga Paamudii duum. Wayee kara, fu wo'nee tëelíbéecaagoo an mi yii yah ɗook ga Paammboo, yii en Paammbúuɗa, ga Koohyiigoo, yii en Koohyiigarúuɗa.
18 Waa ennda ɗa, Mërí-Malleen ka'ta ga tëelíbéecaa, wo''aɓa an:
- Mi hotin Ha'mudii!
Lëehí'ta ya ɓéestí'taɓa iñaa Yéesu wo'eeriɗa.

Yéesu feeñukka ga tëelíbéecagari

19 Ga noh-soosaa dímaasaa ya mílíseeɗa, tëelíbéecaa tëcukussa ga túuyaa ɓa hídírukoheeɗa, ndaga ɓa niikee ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa. Daama, Yéesu hayya, tuukka ga leelooɓa, këñí'taɓa an:
- Jam namohat narúu!
20 Ga waa ya wo''a fodaama, ya teeɓpaɓa yahcaagari na hëbúusaagari. Keeñaa tëelíbéecaa soossa bi ndaga daa ɓa hotin Ha'mudiiɗa.
21 Yéesu wo'issaɓa an:
- Jam namohat narúu! Fodii dii Paamudii wossooɗa, mi ɓan mi wossúuɗa.
22 Ga waa ya wo''a fodaama, ya fúrissa ga ɗookɓa, wo''aɓa an:
- Te'at Helii yisela'í'yii.
23 Ɓéeɓ ɓuwaa ɗú bayalan baakaa'caagaɓaɗa, ɓa hay kibayalu; wayee ɓuwaa ɗú bayalanndii baakaa'caagaɓaɗa, ɓa bayalsanndii.

Yéesu feeñukka ga Toomaa

24 Toomaa, yaa ɓaysi Dídímɗa† ee ya bok ga apotaa'caa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaaɗa, maaséerii ga waa Yéesu hay gaɓaɗa.
25 Tëelíbéecaa tesɗa wo'ussari an:
- Ɗí hotin Ha'mudii.
Wayee Toomaa loffaɓa an:
- Enndii an mi tík kuhassoo ga mëegée-poontucaa ga yahcaagariɗa, ee mi jiip jokonndoo ga, mi ek yahhoo ga hëbúusaagarinaa, mi gëmoo.
26 Tíkka ga bes ciyitnakaahay, tëelíbéecaa hídírukohissa ga ɗuuy kaanfaa ee Toomaa enee naɓa. Lak halcaa tëcuunun wayee Yéesu hayya tuukka ga leelooɓa këñí'taɓa an:
- Jam namohat narúu!
27 Lëehí'ta, ya wo''a Toomaa an:
- Tíkaa jokonjiigaraa, dii, ga yahciigoo, fu malak. Ekaa yahiigaraa ga hëbúusiigoo. Ísaa kiwedi', fu gëm!
28 Toomaa dalla kiwo' anee:
- Ha'mudiigoo ee Koohyiigoo!
29 Yéesu wo''ari an:
- Dii fu hottooɗa tahhaa kigëm. Ɓa yewinin múu' ɓuwii gëmin ee hotussiirooɗa!
30 Yéesu tummba ga fíkíi tëelíbéecaagari kíntaan ciyewin ciliis, caa bídussii ga Këyítfii fii.
31 Kíntaancii en ga Këyítfii fiiɗa nak, ca bídu ga doonaa ɗú gëm an Yéesu yërí en Kiristaanii, Kowukii Kooh; ee ɗú gëm garinaa, ɗú hay kilaak kipes ga teekci.

21

Yéesu tummba kíntaan ga kimbaal jën

---

* **20:17 20: 17** *Kaa tëhdohhoo* Laakin lëegísohcaa wo'u ga ɗekataama an: «Kaa le' garoo».
† **20:24 20: 24** Teekaa Dídím wërí en «Síis, ɓo' ɓanak»

1 Ga waa iñaama paaffa, Yéesu feeñukissa tëelíbéecaagari ga seereenaa giiyaa Tíbéeríyaat*. Ya feeñukeeɓa fodii dii:
2 Simoŋ-Pee' na Toomaa yaa ɓaysi Dídímɗa† na Natanayeel yaa meyoh Kanaa ga gohaa Gëlíléeɗa na towutaa Sebedee na tëelíbée Yéesu ɓanak ɓiliis ensee daa díinoo.
3 Simoŋ-Pee' wo''aɓa an:
- Mi yii yah kimbaalnee jën.
Ɓa taassari an:
- Ɗí ɓan ɗí hay naraa kitaam.
Ɓa ka'ta, ɓa aassa ga gaal-loocaa, wayee wekaa bëríi, ɓa ammbii dara.
4 Lak Kooh yaa yah kiwíis, Yéesu tuukka ga tewisaa giiyaa, wayee tëelíbéecaa ínohsohussiiri.
5 Yéesu wo''aɓa an:
- Ɓiyaay, mbaa ɗú abin yen?
Ɓa taassari an:
- Ó'óo!
6 Ya wo''aɓa an:
- Weesat mbaalii ga ɓakii hanoh gaal-loocii yah-ñaamɗa, ɗú hay ki'am jën.
Waa ennda ɗa, ɓa weessa mbaalaa, mbaalaa líiffa muut na jën bi ɓa mínissiiwa kimeydoh músúmaa.
7 Tëelíbéenaa Yéesu keeñukeeɗa, wo''a Pee' an:
- Ha'mudii yërí!
Daa Simoŋ-Pee' kelohee wo'eenaa an: «Ha'mudii yërí», ya ekukka kúltífaagari ndaga ya tesee faan fút, ya jafukka ga músúmaa.
8 Tëelíbéecaa ɓíinooɓaa ɓaa hay na gaal-loocaa, ɓaa nook mbaalaa líifin na jënɗa. Ɓa úsaayéerii, ndaga díkaanti daa ɓa eneeɗa na tewisaa jom meeta' citéemée'.
9 Ga waa ɓa yoosukka ga tewisaaɗa, ɓa hotta daama kiwiikaa taaluunun, tíkuunun jën ga ɗookgaa, na mbúurú ga yahaanaa.
10 Yéesu wo''aɓa an:
- Haydohat ga jëncii ɗú han ki'amɗa.
11 Pee' dalla ki'aas ga gaal-loocaa, kinook mbaalaa bi ga tewisaa, lak wa líifin na jën. Jëncaa enee citéemée' na cidaaŋkaah-yëtúus na kaahay, ciyaak. Ee ga daa jëncaa hín kiyewinɗa tóoh, mbaalaa ɗa'tii.
12 Yéesu wo''aɓa an:
- Deeyat ɗú ñëkítuk!
Wayee yíinoo ga tëelíbéecaa kaañnjiiri kimeekis, «fu yërí en ɓa?» Ndaga ɓa ínoheera an Ha'mudii yërí.
13 Yéesu deeyca, ɓeɓpa mbúuraa, warohhaɓawa. Ya tumissa fodaama na jënaa.
14 Ennda kotaa wukaahaywaa, waa Yéesu feeñuk tëelíbéecaagari ga iñaa ya mílísee ga ɓuwaa kaaninɗa.

Yéesu na Pee': Pee' fu waarinndoone?

15 Ga waa ɓa lëehí'ta kiñëkítuk, Yéesu meekissa Simoŋ-Pee' an:
- Simoŋ, kowu Saŋ, fu wëñ ɓuwii ɓii kikeeñukkoone?
Simoŋ taassari an:
- Ee, Ha'mudii, fu ínohin an mi waarinndaa.
Yéesu wo''ari an:
- Níiraa tubaaltiigoo‡.

---

* **21:1 21: 1** Giiyaa Gëlílée. † **21:2 21: 2** Teekaa «Dídím» wërí en «Síis ɓo' ɓanak… » ‡ **21:15 21: 15** *Tubaaltiigoo* waa' kiwo' ɓuwaa ɓok ga Jaangaa ya ennda hafaaɗa.

16 Kotaa wukanakwaa, Yéesu meekissari an:
- Simoŋ, kowu Saŋ, fu keeñukinndoone?
Pee' taassari an:
- Ee, Ha'mudii, fu ínohin an mi waarinndaa.
Yéesu wo''ari an:
- Enaa níirohii baalciigoo.
17 Kotaa wukaahaywaa Yéesu meekissari an:
- Simoŋ, kowu Saŋ, fu waarinndoone?
Keeñaa Pee' neƀpii ga daa Yéesu meekissi bi ennda waas kaahay an «fu waarinndoone?»
Ya taassari an:
- Ha'mudii, fu yii fu ínohin iñaa en ƀéeƀɗa, fu ínohin an mi waarinndaa!
Yéesu wo''ari an:
- Níiraa baalciigoo.
18 Kayoh-kayohɗa mi wo''aaka: ga kifiilfu, fu pokɗee haffu geñu, fu kari daa neƀpaa, wayee binaa fu gu'gi'aa, fu hay kiƀëwí' yahciigaraa, ƀo' yiliis poki'taa geñu, ƀayyaa ga daa fu waa'tii kika'.
19 Yéesu wo'ee iñaama kiteewoh daa kikaankaa Pee' yah kiman, ee Kooh eru ndam gaɗa. Lëehí'ta Yéesu wo''a Pee' an:
- Taabukaaroo!

Yéesu wo''a yen ga tëelíbéenaa ya keeñukɗa

20 Pee' heeluk hen, ya hotta tëelíbéenaa Yéesu keeñukɗa, yii hay ga fenooƀa. Tëelíbéenaama yërí tobinukee ga fasaafaa Yéesu, ga waa ƀa ñam cuuníinfaa fisela'í'faaɗa ee yërí meekiseeri an: «Ha'mudii, ƀii yahhaa ki'on bíiŋɗa, ya ƀa?».
21 Daa Pee' hotti hen, ya meekissa Yéesu an:
- Ha'mudii, haa yii fu ínoh ya gari?
22 Yéesu taassari an:
- Mi waa' ya pes bi ga daa mi haysanaa, waasfu ya ga? Fu kay, taabukaaroo rek!
23 Wo'eenaama síwwa ga ɗuuy ƀuwaa gëm ga Yéesuɗa an tëelíbéenaama kaananndii bi taa'. En ki'enaa, Yéesu wo'éerii Pee' an: «tëelíbéenaama kaananndii», wayee ya wo'eeri an: «Mi waa' ya pes bi ga daa mi haysanaa, waasfu ya ga?»
24 Tëelíbéenaama yërí seedi' iñcuma, ya bínndaca, ee ɗí ínohin an iñii ya seedi'ɗa kayoh.
25 Yéesu tumin enaama ciyewin ciliis. Enee an ca ƀéestíru hen wíinoo wíinoo ga këyítaa, mi foogin an, eneenaa ƀéeƀ këyítcaa bínsan caama hawanndii sah ga ëldúna.

Tumeencaa apotaa'caa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí en fukanakfii Lúkkaa bínɗa. Faa ya ɗewee kibínɗa fërí en «Hewhewii wo' ga loo Yéesu Kiristaa ee Lúkkaa bínɗa.» Këyítfii fii nak wo' ga loo tumeencaa apotaa'caa. Ga këyítfaa fuɗewaafaa, Lúkkaa ɓéestíree kilímukkaa Yéesu, kipeskaagari ga ëldúna, kikaankaa na kimílískaagari ga ɓuwaa kaaninɗa, bi ga daa ya ɓëwírohu ɗook asamaanɗa.

Ga fii, ya ɓéestí' daa Helii yisela'í'yii yoosukee ga apotaa'caa, ɓa ɓaa wíil ga teerucaa kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii, kooroh ga doolii Helii yisela'í'yii onɓaɗa. Coonucaa ɓa dayee ga lëgëyaama ɓa tumɗee Yéesuɗa na mesiklaatcaa ɓa tíkseeɗa, ya ɓéestírinca ga. Waama, lak yaawúu'caa am an Wo'eenaa Kooh hayi'ɓa; ɓiɓo' ɓiliis bokussii ga. Lúkkaa ɓéestírin ɓan daa apotaa'caa dalee kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa. Ya wëñ nak kiɓéestí' lëgëyaa apotaa'cii ɓanakɓii ɓii tumɗa, ennda Pee' na Pool. Pee' yërí jangatee ga Yéerúsaleem bi tuuki'ta kikerceen ga ɗuuy yaawúu'caa. Pool ga ɓaaɓcaagari, tuuki'ta kikerceen ga teerucaa ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa fodii teeraa Añcoos, waa Korenti, waa Filiip na ciliis. Këyítfii tëebírin Pool ga daa ya kooroh ga kiɓaaɓɗa tóoh. Fa teewohin ɓan coonucaa jaangucaa han kituukiru dayeeɗa na daa Helii yisela'í'yii on dooli ɓuwaa hanee ki'aas ga kikerceen ɓaama bi ɓa yëgíssa ga ngëmaagaɓaɗa.

Fodaama, këyítfii fii teewinnduu an ɗu ɓan, ɗu jomin kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaaɗa daa en ɓéeɓ ga ëldúna.

Këyítfii tumeencaa apotaa'caa tíidoh anee:

A - Hewhewii winéwí'wii yéegalohussa ga Yéerúsaleem (*1: 1–8: 4*)
  1 - Bescaa mëeñjoh ga kipeskaa Yéesuɗa (*1: 1-11*)
  2 - Macaas tanussa kibok ga apotaa'caa (*1: 12-26*)
  3 - Helii yisela'í'yii yoosukka ga apotaa'caa (*2: 1-13*)
  4 - Apotaa'caa seedi'ussa Hewhewii winéwí'wii ga Yéerúsaleem (*2: 14–8: 4*)
B - Hewhewii winéwí'wii yéegalohussa ga kúlkaa Yúudée na ga gohaa Samaríi (*8: 5–12: 25*)
C - Hewhewii winéwí'wii yéegalohussa daa en ɓéeɓ (*13: 1–28: 31*)
  1 - Ɓaawaa Pool ɗeɓ kika'ɗa (*13: 1–14: 28*)
  2 - Nookoh laakka ga Yéerúsaleem (*15: 1-35*)
  3 - Ɓaawaa Pool wukanakwaa (*15: 36–18: 23*)
  4 - Ɓaawaa Pool wukaahaywaa (*18: 24–21: 16*)
  5 - Pool lagussa ga Kasu ga Yéerúsaleem (*21: 17–23: 22*)
  6 - Pool ɓayussa paanaa yaawúu'caa (*23: 23–26: 32*)
  7 - Pool ɓayussa Room (*27: 1–28: 31*)

Balaa Yéesu tagoh na apotaa'caanaa

1 Fiilii Tewoofíil, ga këyítfaa mi ɗeɓ kibínɗa, mi ɓéestírin tóoh iñaa
Yéesu tum, na iñaa ya jëgíroh aboh ga dalaaraa,
2 bi ga besaa Kooh ɓëwí'ti, ya lappa asamaanɗa, lakanaa ga doolaa Helaa
yisala'í'yaa, ya nakin apotaa'caa ya tanukɗa kitum iñcaa ɓa jom kitumɗa.
3 Ga waa ya kolkoh ga coonucaagariɗa, ya hayya gaɓa na mandarga
ciyewin caa teewoh an ya yaa pes: iñaa le' bes cidaaŋkaah-nikiis, ya yaa
teewukoh gaɓa ee ya yaa wo'i naɓa ga loo Nguuraa Kooh.

4 Laakka bes, ya yuŋnga naɓa kiñam, ya dígallaɓa an:
- Kaa úsaayat Yéerúsaleem, wayee sekat iñaa Paamudii dígohee ee ɗú keloheeka ga kúuwrooɗa.
5 En ki'enaa, Saŋ bëtísi'ee ga músú, wayee tes cijutuut ga fíkíi, ɗú hay bëtísi'u ga Helaa yisela'í'yaa.

Yéesu lappa ɗook asamaan

6 Apotaa'caa nak hídírukohussa daama, ɓa meekissa Yéesu an:
- Ha'mudii, fu yah kituukiris Nguurii Isarayeel diimaɗane?
7 Yéesu taassaɓa an:
- Ɗú onussii ki'ínoh jamaanaa, wala wahtaa Paamudii yah kituuki' Nguurii Isarayeelɗa. Paamudii abin wahtaama na kihafci.
8 Wayee hay kilaak doolaa soruk garúu, waa meyoh ga Helaa yisela'í'yaa yah kiyoosuk ga ɗookkúuɗa. Fodaama, ɗú en seediroo ga teeraa Yéerúsaleem, na ɓéeɓ gohaa Yúudée na waa Samaríi, bi ga topaaraa ëldúna.
9 Ga waa Yéesu lëehí'ta kiwo' iñaamaɗa, ɓa ɓaa malak gari ya yaa ɓëwíru ɗook asamaan, laakka yaayeelaa hay, kúnndari ga hascaagaɓa.
10 Lakanaa ɓa ɓaa lís kitaaginuk asamaan ga daa Yéesu en na kiyahɗa, ɓo' ɓanak ɓaa ekuk kúltí ciyaanaaw, meyussa jemeet ga yahaaɓa,
11 wo'ussaɓa an:
- Ɗú, ɓu-Gëlílée, ɗú tuukoh ya dii ɗú taaginuki asamaanii? Yéesu yiima, ɓëwíru aaw asamaanɗa haysisan fodii dii ɗú hotti yii yah asamaanɗa.

Yúdaa lofirohussa na Macaas

12 Waa ennda ɗa, apotaa'caa meyohussa tëgëlaa wo'u tëgëlaa Ólíwíyéecaaɗa, ɓa ɓoyukka teeraa Yéerúsaleem. Ee ɗekataama úsaayoh na Yéerúsaleem iñaa hín na tíidee ɓo' ga bes Sabat*.
13 Ga waa ɓa le''a Yéerúsaleem, ɓa lappa túuyaa hanoh ɗook ga taahaaɗa, daa ɓa meeree kihídírukohɗa. Ɓa enee Pee', Saŋ, Saak na Andari, Filiip na Toomaa, Bartulëmíi na Mëccëe, Saak kowukaa Alfee na Simoŋ selootaa† na Yúdaa kowukaa Saak.
14 Ɓéeɓɓa bokussa hel, ɓa ɓaa boki kikíim Kooh saycaa en tóoh: Mariyaama eew Yéesu, ɓiɓeti ɓiliis na këmëeŋkímuncaa Yéesu, ensee daama ɓan.
15 Ga bescaama, ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa hídírukohussa, ɓa le'eera ɓo' ɓitéemée' na ɓo' ɓidaaŋkaah-kanak. Pee' kolukka ga leelooɓa, wo''a an:
16 - Mbokcii, iñaa Helaa yisela'í'yaa yéegalohee ga Këyítfaa Kooh, koorohhawa ga kúuw Dëwít, ga loo Yúdaa yaa kuliyukee ga ɓuwaa abee Yéesuɗa, yërí jomee kilaak.
17 Yúdaa bokee garíi ee ya laakeera lëgëyci ga iñaa ɗí naksee kitumɗa.
18 Yúdaa nak, koparaa ya faysee ga baakaaraa ya tumeeɗa, ya lommba yoon ga, ya keennda da, hafaa kuliyuk: ya pookka, liilcaa aamukka.
19 Ɓéeɓ ɓu-Yéerúsaleem yéegussa iñaa laakeeɗa, bi tahha ɓa teekka yoonaama ga lakaagaɓa «Hakeldamak», wërí en «yoonaa ñífaa».
20 Bíduunun fodaama ɓan ga Këyítfaa Kañcaa an: «Kaanfaagari tesat ɗa danɗaŋ ee ken hanat ga kidëk» Ee ɓan bíduunun an: «Ɓo' yiliis línat sasaagari.»

---

* **1:12 1: 12** Ga baahaa yaawúu'caa, iñaa onu kitíin ga bes Sabatɗa jomoo kiwëñ kíloomeet wíinoo
† **1:13 1: 13** *Selootaa* wo'eenaa dakantilohu ga Simoŋɗa wërí e'see lagaa yaawúu'caa waa'see kilaak hafɓaɗa. Ɓa daanee kiheñoh ɓu-Room ee ɓa tookéeríi kifay buu' Sesaa' lempu na ciliis. Malkat ɓan Mëccëe 10: 4

21 Laakin ƀuwaa taabee naríi besaa en ƀéeƀ ga wii Yéesu, Ha'mudii en
na kipes ga leelooríiɗa,
22 iñaa aboh ga waa Saŋ bëtísi'i bi ga besaa Kooh ƀewohhi ga leelooríi,
ya lappa asamaanɗa, yíinoo ga ƀuwaama jomee naríi kitaam kiseedi'
kimílískaa Yéesu.
23 Ɓo' ƀanak tanussa: Yoseef yaa teeku Barsabaas ee ƀaysi Yustusɗa, na
Macaas.
24 Lëehí'ta ƀéeƀ ƀuwaa kíimmba Kooh anee:
- Ha'mudii, fu yii fu ínoh keeñcii ƀuwii ƀéeƀƀaɗa, teewaaríi ƀaa fu tanuk
ga ƀuwii ƀanakƀii ƀii,
25 ya ƀeƀ sasaa Yúdaa foñ ga lëgëy ki'apotaa'kii ee ya ka'ta ga ɗekataa
en wuuciɗa.
26 Fodaama ƀa yípohhaƀa tudoo' kitan yíinoo gaƀa ee iñaa hínnda ga
Macaas. Ya atukohussa ga apotaa'caa ƀidaaŋkaah na yíinooyaa.

2

Helaa yisela'í'yaa yoosukka ga apotaa'caa ga besaa Pantakot

1 Ga waa besaa Pantakot le'ɗa, ƀéeƀ ƀuwaa gëminɗa hídírukohussa ga
ɗekat wíinoo.
2 Dalla kilaak ríi' wiyaak waa meyoh asamaan en fan uuris wiyaak waa
keen, wa líiffa muut ga kaanfaa ƀa enoheeɗa.
3 Daama ƀa hotta iñcaa man na perem-kiwii meyca ga fíkíiƀa, ca
hëgískohha, ca warukohha ga ɗook yaa en ƀéeƀ gaƀa.
4 Ɓéeƀƀa líifussa na Helaa yisela'í'yaa, ƀa aawwa kiwo' lak ciliis fodaa
daa Helaa yisela'í'yaa onƀa kiwo'ɗa.
5 Wiima lak ga Yéerúsaleem, laakeera yaawúu' ƀigëmí' Kooh, ƀaa enee
daama ee ƀa meyohee ga dëkcii tóoh en ga ëldúnaɗa.
6 Ga coowaa ƀa keloh waama, dëkaa tóoh hídírukohha, ƀuwaa jaahli''a
lool ndaga yaa en ƀéeƀ yaa keloh apotaa'caa ƀaa wo' ga lakaagari ya
ƀapɗa.
7 Ɓa waaru''a lool ee iñaa bettaƀa bi ƀa ƀaa wo' an:
- Hanaa ƀéeƀ ƀuwii en na kiwo' ƀii enussii ƀu-Gëlílée book?
8 Tum na yaa en garuu ƀéeƀ kelohi iñii ƀa wo'ɗa ga lakaagari ya ƀapɗa?
9 Ga ɗuuycuu dii, laakin ƀuwaa meyohu kúlkaa Partes, kaa Medes na
kaa Elaamít. Laakin ƀuwaa dëk Mesopotamíi, gohaa Yúudée na waa
Kapadoos, waa Pom na waa Aasíi,
10 waa Fírígíi na waa Pamfílíi, waa Esípti, na waa Síreen en ga Líbíiɗa,
na ƀuwii meyohu Room dëku diiɗa.
11 Ɓéeƀ, ennda Yaawúu'cii na ƀuwii aas ga Waasiigaƀaɗa, ƀu-Keret na
Araapcii, ɗu ƀii kelohƀa ƀa ƀii yéegaloh tumeencii Kooh ciyaakcii ga
lakciigaruu.
12 Ɓa waaru''a lool ee hafcaagaƀa kúnukka bi ƀa ƀaa wo' ga díkaantiƀa
an:
- Iñii yii ya yee?
13 Ee ƀuwaa ƀíinoo ƀaa ñaawal ƀuwaa gëm ga Yéesuɗa an:
- Ɓuwii ƀii kapuun biiñ!

Jangataa Pee' ga bëríinaa Pantakot

14 Waa ennda ɗa, Pee' kolukka na apotaa'caa ƀidaaŋkaah na yíinooyaa,
ya dalla kiwo' na ƀuwaa ga ɗook an:
- Ɓú, Yaawúu'cii, na ƀéeƀpúu ɗú ƀii ɗú dëk Yéerúsaleemɗa, foñat
noffúu ga iñii mi yah kiwo'ɗa.

15 En ki'enaa, yoo'-yoo' doŋ wërí le', kon ɓuwii ɓii laalussii hen fodii dii
ɗú fooŋkaɗa.
16 Wayee iñii laak yii, yërí Soweel, Sëldíiga-Koohaa yéegalohee an:
17 «Kooh wo' an: Ga bescii yah kimëeñjohɗa, mi hay kiso' Helii meyoh
garooɗa ga ɗook ɓaa en ɓéeɓ; towutaagarúu tiyaaltaa na tiɓetitaa
hay ki'enu ɓisëldíigaroo, oomaacii hay mín kihot iñcaa le''ii duum
ee gu'gicii hay kilaak iñcaa feeñukɓa ga heey.
18 Ee ga bescaama, mi hay kiso' Helii meyoh garooɗa ga
ɗook súrgacaagoo ɓiyaalɓaa na ɓiɓetiɓaa, ee ɓa hay ki'enu
ɓisëldíigaroo.
19 Mi hay kitum enaama cidóoyí' waa' ga ɗook ga asamaan na kíntaan
dii ga kakay: hay kilaak fodii ñíf, na kiwii na iifiilaa ɗúuk pútúl en
fan yaayeel.
20 Nohii hay kiñúus tërúus ee ñiidii hay kiyo'oh fodii ñíf, balaa besii
Ha'mudii hayanɗa le'aa, besaa wiyaakwaama líif na ndamɗa.
21 Bëríinaa, ɓéeɓ ɓaa fu kíim ga teekii Ha'mudiinaa, fu hay kimúc.»
22 Pee' tíkka ga an:
- Ɗú, ɓu-Isarayeel, súkúrukat iñii mi yahhúu kiwo'ɗa: Yéesu Nasareet
enee ɓaa Kooh teeweerúu an ya taabee nari. En ki'enaa, Kooh tummba
kíntaan na mandarga ci dóoyí'-waa', caa kooroh gari ee tummbaca ga
ɗuuycúu, fodii dii ɗú ínohkaɗa, ɗú ɓéeɓpúu.
23 Ɓaa yaama tíkussa ga yahhúu fodaa daa Kooh waareeka ee waayu-
keeka kumëeñí'ɗa. Ɗú koorohha ga yah yiifa'cii, ɗú appari,
24 wayee Kooh mílísi'tari, ɓëgíssari ga mesiklaatcaa ga kikaanɗa. En
ki'enaa, kikaan mínéeríiri kiɓaŋ.
25 Ee Dëwít wo'ee ga iñaa aaw ga Yéesu an:
«Mi dëkee kihot Ha'mudii ga fíkíiroo,
ee ya yii ga yahaaroo doonaa ken mínooroo kiɓúuk.
26 Ërí tah keeñnjoo soosin, ee yeekcii meyoh kúuwrooɗa teewohinka,
ee ɓan faanfiigoo ga daa fa faanohsanɗa abin yaakaa'
27 Ndaga Ha'mudii, fu foñanndii fítiigoo tes ga daa ɓuwaa kaanin enohɗa,
ee fu íisanndii ɓiigaraa yisela'í'yii nop ga ɗuuy loy.
28 Fu teewinndoo waasaa ëewdoh ɓo' ga kipesɗa,
ee fu hay kisóosí' keeñnjoo ndaga fu yii ga yahaaroo.»
29 Pee' tíkka ga an:
- Mbokcii, mi míninndúu kiwo' yiléerí' ga loo caasammbuu Dëwít: ya
kaanin, acuunun ee bi wati loyiigari wii lís ki'en dii.
30 Buu' Dëwít nak enee sëldíiga-Kooh ee ya ínoheera an Kooh díginndi,
waatta an hay kilaak ga níilaa tucaasamuntaagari yaa lamanndi ga
Nguuraagari, en buu'.
31 Dëwít maañeera ki'ínoh an Kiristaanii hay kimílís,ërí taheeri kiwo'
an: «Kooh foñnjiiri ga daa ɓuwaa kaanin enohɗa, ee faanfaagari noppii
ga ɗuuy loy.»
32 Yéesu, yaa mi wo''úu yaama, Kooh mílísɗinndi ga ɓuwaa kaaninɗa
ee ɗí ɓéeɓpíi ɗí tíkin hassíi ga.
33 Yéesu, Kooh ɓëwí'tari, yugi'tari ya hanohhi yah-ñaam, ya laassa ga
Helaa yisela'í'yaa Paamudii dígoheeɗa, ya yoosuki'ta Helaa ga ɗookkíi ee
iñaama yërí en iñii ɗú hotɗa na iñii ɗú kelohɗa.
34 En ki'enaa, Dëwít mosoo kilap ga Kooh ee ya ga kihafci wo'in an:
«Kooh, Ha'mudii wo' Ha'mudiigoo an:
“Yugohaaroo yah-ñaam,

35 bi ga daa mi tuman ƀuwii saŋngaaɗa
ditogaa' kotfu.” »
36 Pee' enissaƀa an:
- Ɓéeƀpúu, ɗú ƀu-Isarayeel ínohat gaka an: Yéesu yaa ɗú daayee ga kuraanaaɗa yërí Kooh tum Ha'mudii na Kiristaanii!
37 Daa ƀuwaa kelohee jangataama, fítcaagaƀa gú'ta kërít, ƀa meekissa Pee' na apotaa'caa ƀíinooƀaa an:
- Mbokcii, ɗí jom ya kitum?
38 Pee' taassaƀa an:
- Súpítat kipeskiigarúu, yaa en ƀéeƀ bëtísi'uk ga teekii Yéesu Kiristaa, doonaa ɗú bayalu baakaa'cumgarúu, en ɗanaa Kooh onndúu Helii yisela'í'yii.
39 En ki'enaa, iñaa Ha'mudii, Koohyiigaruu dígoheeɗa aawee garúu na towutaagarúu na ƀéeƀ ƀuwaa úsaayin, ƀéeƀ ƀuwaa Kooh yah kinook ga hafciɗa.
40 Pee' yaa nookƀa, yaa daasƀa na wo'een ciliis ciyewin an:
- Tookat Kooh músallúu, ɗú meyoh ga ƀuwii ƀibóní'ƀii ga jamaanii watiɗa.
41 Ɓéeƀ ƀuwaa took wo'eencaa Pee'ɗa, bëtísi'ussa. Ga besaa bëríi, iñaa le' ƀo' ƀijúnni-kaahay ƀaatukka ga tëelíbéecaa.
42 Ɓa tookka coonu ga kisúkúruk jëgírohcaa apotaa'caa eroheeɗa, ƀa ennda wíinoo, ƀa boki ñamah na kikíim Kooh.

Ki'abohkaa laakee ga ɗuuy ƀuwaa ɗeƀ kigëm ga Yéesuɗa

43 Ɓaa en ƀéeƀ, fítaa yabee hen ndaga iñcaa cidóoyí'-waa'caa apotaa'caa tumeeɗa.
44 Ɓéeƀ ƀuwaa gëm ga Yéesuɗa enussa wíinoo, ƀa bokka ga iñaa en tóoh.
45 Ɓa toonnda iñaa ƀa laakɗa, ƀa warohha ga díkaantiƀa, yaa en ƀéeƀ na iñaa ya soolukɗa.
46 Ɓa dëkee ga kihídírukoh ga Kaanfaa Kooh besaa en ƀéeƀ. Ɓërí bokee kiñam ga kaancaagaƀa, ee ñamsee ñamahcaa na keeñ wisóosí', ee na keeñ wi'éréfí'.
47 Ɓa kañi Kooh, ee ƀéeƀ ƀuwaa ƀíinoo waa'taƀa. Ee besaa en ƀéeƀ Kooh yaa ƀaat ga lagaagaƀa ƀuwaa múcin.

3

Pee' na Saŋ wëkɗussa ƀaa lafañ hen

1 Laakka bes Pee' na Saŋ ƀaa yah Kaanfaa Kooh, kikíim Kooh; enee ga wahtu kigoonaluk, wahtaa ƀuwaa kíimi Koohɗa.
2 Laakeera ƀo' yaa límdohu na kilafañ, besaa en ƀéeƀ ya haydohu ga kúuw-halkaa Kaanfaa Kooh, wo'si “halaa wimórí'waa”, ya yuŋ daama, ya sarahtuki ga ƀuwaa aasi Kaanfaa Koohɗa.
3 Daa ya hotee Pee' na Saŋ ƀaa yah ki'aas Kaanfaa Kooh, ya lëríssaƀa yah, ƀa sarahhi.
4 Ɓa yíppari has, lëehí'ta Pee' wo''ari an:
- Malkaarii!
5 Lafañaa yaa malakƀa dijófí', ndaga ya foogee an ƀaama yahhi kisarah yen.
6 Pee' nak wo''ari an:
- Mi laakoo hëelís, mi laakoo wúrúus, wayee mi hayyaa ki'e' iñii mi laakɗa: Ga teekii Yéesu KiristaaNasareet, koluka fu tíin!
7 Lëehí'ta Pee' ammbari ga yahaa ñaabaa ƀëwí'tari. Ga saasi kotcaa yëgíssa gík, puuguluycaa hatinndari.

8 Ya ennda bërít tuukka, aawwa kitíin. Ya aassa na apotaa'caa Kaanfaa Kooh, ya yaa tíin, ya yaa koltuk, ya yaa kañ Kooh.
9 Ɓéeɓ ɓuwaa hottari ya yaa tíin, ya yaa kañ Kooh.
10 Ga waa ɓa ínohsohha an yërí enee na kisarahtuk ga halaa Kaanfaa Kooh, ɓa waaru''a ga lool.

Jangataa Pee' ga ɗuuy Kaanfaa Kooh

11 Ɓaa lafañeeɗa tagohissii ga fenoo Pee' na Saŋ. Ɓéeɓ ɓuwaa waaru'ussa ga lool, ɓa ɓaa fool kilaakneeɓa ga ɗekataa teeku «Tíidískaaraa Salomonɗa».
12 Daa Pee' hotee iñaama, ya wo''a mbooloomaa an:
- Ɗú ɓu-Isarayeel, iñii han kilaak yii jaahallúu ga ya? Ɗú malkohhíi ya en fan dooliríi wala kiniik Kooh onndíi kitíinlukoh ɓii yii?
13 Kooh yaa Abaraham, yaa Ísaak, yaa Yakoop, yaa caasamuncaarúu teewohin ndamaa Yéesu, súrgaagari. Ee ɗú ga kihaffúu ɗú ɓërí tooneeri, ɗú taasukkari ga fíkíi Pílaat ee lak sah yaama ɓeɓkinndi ki'íis.
14 Ɓaa yisela'í'yaa ee yijúwí'yaa ɗú taasukkari, ɗú nammba kikíim Pílaat ya meydohi'túu ga kasaa ɓaa lagi kumuun ɓo'.
15 Fodaama, ɗú aplukka ɓaa laak kipesɗa, wayee Kooh mílísi'tari ga leeloo ɓuwaa kaaninɗa ee iñaama ɗí enin seedi ga.
16 Doolaa teekaa Yéesu na gëmii ɗí gëm gariɗa wërí on ɓii yii ɗú hot ee ɗú ínohsohinɗa, dooli kituuk. Kigëm ga Yéesu onndi kiwak peleŋ fodii dii ɗú ɓéeɓpúu ɗú hotkaɗa.
17 Diimaɗa mbokcii, mi ínohin an iñaa ɗú tum yaama, ɗú na ɓuwaa kuliyuk garúuɗa, ki'ínohoo tah ɗú tummbi.
18 Kooh nak mëtí'ta fodaama iñaa ya yéegalohee kooroh ga kúuw sëldíigacaagariɗa. Ya wo'ee an Kiristaanaagari hay kikoo' ga coonu.
19 Kon súpítat kipeskiigarúu, ɗú ɓoykidoh haffúu ga Kooh doonaa Kooh sétí'túu ga baakaa'cumgarúu.
20 En ɗanaa, Ha'mudii hay kihaydoh jamaanu ki'íikaruk, ya wosoh Yéesu, Kiristaanii ɗú díŋsee kumëeñí'ɗa.
21 Wayee diimaɗa, Yéesu jom kites ga asamaan bi ga daa Kooh hëwí'san tóoh en yi'as, fodaa ya yéegaloheeka kumëeñí' koorohha ga túuwtaa sëldíigacaagari ɓisela'í'ɓaaɗa.
22 Ee Móyíis wo''eera an:
«Ha'mudii Koohyiigarúu hay kiwosoh garúu sëldíiga-Kooh, fodiigoo, yaa bok narúu heet. Iñaa ya wo''úu tóoh, leenaa súkúrukatti.
23 Ɓéeɓ ɓaa fu tookkii kisúkúruk sëldíiga-Koohaamanaa fu hay kimeydohu ga ɓuwaa Kooh, fu apu.»
24 Ɓéeɓ sëldíiga-Koohcaa wo'see ga iñaamaɗa, aboh ga Samiyeel bi ga ɓíinooɓaa tík gariɗa, ɓa yéegalohee iñii hew yii diimaɗa.
25 Iñaa Kooh dígohee koorohha ga sëldíigacaagariɗa enee wuurúu ee ɗú laakin ɓak ga kifiiliimunkaa Kooh pokee na caasamuncaagarúuɗa, ga waa ya wo' Abaraham an:
«Mi hay kibarkeel heetcii ga ëldúnaɗa tóoh ee koorohan ga tu-caasamuntaagaraa.»
26 Fodaama Kooh ɓeɓpa súrgaagari, wossari kibarkeellúu, ya foñlukoh ɓaa en ɓéeɓ tumeencaagari cibóní'caa ya tumiɗa ee Kooh ɗeɓka garúu.

4

Pee' na Saŋ ɓayussa ga fíkíi paanaa wiyaakwaa

1 Pee' na Saŋ, lak ɓaa lís kiwo' na ɓuwaa, laakka sarahohcaa hayu
gaɓa taabu na ɓaa kuliyukee ga ɓuwaa watuksi Kaanfaa Koohɗa na
Saduseyeeŋcaa.
2 Keeñɓa tamee ga daa ɓa hot Pee' na Saŋ ɓaa jëgí' ɓuwaa, ɓa ɓaa
yéegalɓa an kimílískaa Yéesu tahin bi ɓuwaa kaanɗa hay kimílísu.
3 Ɓa ammba Pee' na Saŋ lagussaɓa ga kasu bi ga kooh-wíisfaa ndaga lak
Kooh hoowin.
4 Ɓo' ɓiyewin ga ɓuwaa kelohsee wo'eencaa apotaa'caaɗa gëmussa.
Fodaama ga ɓuwaa gëmɗa tóoh, yaalcaa jomeera kile' ɓo' ɓijúnni-yëtúus.
5 Ga kooh-wíisfaa, ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa, yaakcaa, na
jëgíroh-waascaa hídírukohussa ga Yéerúsaleem.
6 Aan, ha'-kaadaa sarahohcaa na Kayíf, Saŋ na Ëlíksaan, na ɓéeɓ ɓuwaa
bok ga gíiraa ha'-kaadaa sarahohcaaɗa, ensee daama.
7 Ɓa nakohha kihaydoh Apotaa'caa ga fíkíiɓa, ɓa meekissaɓa an:
- Ɗú kooroh ga doolii wiida wala ga teekii wiida bi ɗú mín wëkí' ɓii yii?
8 Ga ɗekataama Pee' líiffa na Helaa yisela'í'yaa, loffaɓa an:
- Ɗú yaakcii, na ɓuwii kuliyuk ga heetciiɗa,
9 waa ɗú ɓayyíi wati kitaas waas ga yijófí'yaa ɗí tumi' lafañaaɗa na daa
ɗí kooroh bi ya wakkaɗa,
10 kon ínohatka ɗú ɓéeɓpúu na ɓéeɓ heetii Isarayeel an ɗí kooroh ga
teekaa Yéesu KiristaaNasareet, yaa ɗú apee ga waa ɗú daayci ga kuraanaa
ee Kooh mílísi'tari ga ɓuwaa kaaninɗa. Yéesu yaama yërí tah bi ɓii yii wak
ya tuuk dii ga fíkíirúu.
11 Yéesu yërí en ɓaa Bíncaa cisela'í'caa wo' gari an: «Atohaa, tawoho-
hcaa jafeeɗa -- ee wo'u narúu -- mëeñjohin ki'en atoh-koñaa túuyaa.»
12 Enndii garinaa, kimúc laakoo ga fen diliis. En ki'enaa, laakoo teek
wiliis ga ëldúna waa Kooh e' ɓo'-súusúus ee wa mín ɓuwii kimúsal.
13 Ɓuwaa atti'i ga paanaa wiyaakwaaɗa, waaru'ussa ga daa Pee' na Saŋ
kaañu wo'eencaagaɓaɗa, ee iñaama bettaɓa ndaga ɓa ínohin an Pee' na
saŋ jagussii. Ɓa hotta an ɓa bok ga ɓuwaa taabee na Yéesuɗa.
14 Wayee daa ɓa hotee ɓan ɓaa wëkɗuseeɗa tuukin ga yahaa Pee' na
Saŋ, ɓa laakissii iñaa ɓa wo'an.
15 Waa ennda ɗa, ɓa ebilla apotaa'caa kimey paanaa atti'ohsiɗa paay,
ɓa awwa kihotoh ga díkaantiɓa.
16 Ɓa ɓaa wo'an:
- Ɓuwii ɓii ɗu tumanɓa na? En ki'enaa, wóorin an ɓuwii ɓii tumuunun
kíntaan wiléerí'. Ɓéeɓ ɓu-Yéerúsaleem yéeguununka ee ɗu mínooka
kisaŋ.
17 Ɗu hëwëlatɓa, ɗu hoonohɓa kiwo' na ɓo' ga loo teekii Yéesu, en
ɗanaa, iñuma wëñoo ɗa kisíw ga ɗuuy ɓuwum.
18 Waa ennda ɗa, ɓa ɓaylukka Pee' na Saŋ, ɓa kokohhaɓa ɓa íis yas kiwo'
loo Yéesu wala kijëgíroh ga teekaagari.
19 Wayee Pee' na Saŋ loffaɓa an:
- Wo'at rek! Iñii yiida wëñ kijúɓ ga fíkíi Kooh? Kikeloh wo'eenndúunoo,
kikeloh wo'eenci?
20 Wayee ɗí ga kihaffíi nak, ɗí mínoo ki'íis kiyéegaloh iñaa ɗí hot na
iñaa ɗí kelohɗa.
21 Atti'ohcaa ɓiyaakɓaa hëwëlussaɓa, ɓa íissaɓa ndaga ɓa laakéeríi daa
ɓa kooran bi ɓa sodalɓa ee lak ɓuwaa ɓéeɓɓa ɓaa kañ Kooh ga iñaa laakee
yaama.
22 Ɓaa Pee' na Saŋ wëkɗee na kíntaanɗa wëñɗeera tíkíis tidaaŋkaah-
nikiis.

Ɓuwaa gëminɗa enussa ga kikíiim-Kooh

23 Ga waa Pee' na Saŋ íisuɗa, ɓa ɓaa yah ga ɓuwaa ɓa taabi naɓaɗa, ɓa
ɓéestí'taɓa tóoh iñcaa sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa wo'eeɓaɗa.
24 Ga waa ɓuwaa súkúrukussa iñaa ɓéestíru yaama, ɓa bokka ɓéeɓɓa
kikíim Kooh anee:
- Cic Kooh, fu yërí sak asamaanii, na kakayfii, na giiyii na tóoh iñcii en
gaɗa.
25 Fu yërí kooroh ga tumeencaa Helaa yisela'í'yaa fu tummba wo'eencii
cii ga kúuwkaa caasammbíi Dëwít, súrgafu an: «Iñii tah ya coow koluk ga
ɗuuy heetcii? Iñii tahɓa kipokoh nof ya ga iñcaa mínoo kilaak?
26 Buu'cii ga ëldúnaɗa na ɓuwii kuliyuk ga heetcii ga ëldúnaɗa
ɓeɓkuunun ee ɓa enin wíinoo kiheñoh Kooh, Ha'mudii na buuraa ya
falɗa.»✡
27 En ki'enaa, wëerin an Eroot na Poos-Pílaat na ɓu-Isarayeel na heet
ciliis hídírukohuunun ga teerii wii kiheñoh Yéesu súrgiigaraa yisela'í'yii
fu fal buu'ɗa.
28 Fodaama ɓa mëtí'si''a tóoh iñaa fu natee kitum kumëeñí' ee ga
dooliigaraa fu onndawa kimín ki'en.
29 Ee diimaɗa Ha'mudii malkaa ga dii ɓa sooŋngíiɗa; onaarii, ɗí
súrgaciigaraa kiyéegaloh Wo'eeniigaraa na fít wiyëgísí' gík.
30 Lërísaa yahiigaraa doonaa ɓiɓo' wëkɗu, ee kíntaan na enaama
cidóoyí'-waa' laak ga teekii Yéesu, súrgiigaraa yisela'í'yii.
31 Ɓuwaa ɓaa lëehí' kikíim Kooh, ɗekataa ɓa eneeɗa waa yëngëluk, ɓa
líiffa ɓéeɓɓa na Helaa yisela'í'yaa, ee ɓa ɓaa yéegaloh Wo'eenaa Kooh na
fít wiyëgísí'.

Ɓu-Yéerúsaleemɓaa gëminɗa atukohussa alalcaagaɓa

32 Ɓéeɓ ɓuwaa gëmɗa bokussa keeñ wíinoo na hel. Yíinoo gaɓa wo'éerii
an iñaa ya laakɗa ya eemdohwa ga hafci rek, wayee ɓéeɓ iñaa ɓa laakɗa,
ɓa atukoheeri hen, en wíinoo.
33 Apotaa'caa ɓaa seedi' ga daa ɓa wëñ kimín kimílískaa Yéesu, Ha'mudii
ee Kooh taammba naɓa ga tóoh.
34 Ken ñakéerii dara gaɓa. Ɓéeɓ ɓuwaa laakee yoon wala kaanɗa,
toonussaca, ɓa haydohha cadamfaa,
35 ɓa e'tafa apotaa'caa, lëehíraa koparaa warohu ɓuwaa, yaa en ɓéeɓ
na iñaa ya soolukɗa.
36 Laakeera ɓan ɓaa teeku Yoseef, ya iñaa Léwít ee límohu Sipa'. Ɓaa
yaama apotaa'caa teekeeri Barnabaas, wërí en «ɓii daasi ɓuwiiɗa». Ɓaa
yaama laakeera yoon,
37 ya toonnda yoonci haydohha cadamfaa, ya tíkkafa ga yah apotaa'caa.

5

Sabohfaa Anañaas ya na ɓetici Safíraa

1 Laakka nak ɓaa teeku Anañaas, ee ɓetici teeku Safíraa. Ya toonnda ga
kakayfaagaɓa.
2 Ya pokohha nof ɓan na ɓetici, ya tëhdohha ɓan ga koparaa yoonaa
toonohuɗa, lëehí'ta ya e'neera apotaa'caa iñaa tesɗa.
3 Waa ennda ɗa, Pee' wo''ari an:
- Anañaas, iñii tah ya Seytaani te' keeñfu, fu kaakin Helii yisela'í'yii
saboh ee fu tëhdohin ga koparaa fu toonoh yoonaaɗa.

✡ **4:26 4: 26** Mëdírohat na Kañcaa 2: 1-2.

4 Yoonaa tesee danaa, wa tesi'tiiraa dane? Waa fu toonndawa, koparaa enndii wuufune? Kon iñii fu waa' kitum yii fu mínndi na kihalaat ga helfu? Fu kaakkii ɓo'-súusúus saboh wayee Kooh yërí fu kaak saboh.
5 Daa Anañaas kelohee wo''eencaama, ya kennda kakay, ya dalla kikaan. Ɓéeɓ ɓuwaa yéeŋsee iñaamaɗa, tíitussa lool.
6 Oomaa-yaalcaa kolkussa, múulussa faraaffaa, ɓayussafa ki'acnee.
7 Tíkka ga iñaa le' wahtu kaahay, ɓeti Anañaas aassa, lak ya yéeŋngii dara ga iñaa laakɗa.
8 Pee' meekissari an:
- Wo'aaroo, cadamfii yoonii ɗú tooneeɗa tóoh fërí fiine? Ɓetifaa taassari an:
- Ee, enee cadamfuma.
9 Pee' wo''ari an:
- Ɗú mín na kipokoh nof kiheel kiɗúk Helii Ha'mudii? Súkúruka! Ɓuwum ka'see ki'ac yaalfuɗa ɓooma ga halii, ee ɓa hayyaa kiɓay, fu ɓan.
10 Ga saasi ɓetifaa keennda kakay ga kotcaa Pee', fa kaannda. Daa oomaa-yaalcaa aasee, ɓa laakki kaanin. Ɓa ɓayyari, acsuneerari ga yahaa yaalci.
11 Ɓéeɓ ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa, na ɓéeɓ ɓuwaa yéegee iñcaa laak caamaɗa, tíitussa lool.

Apotaa'caa tummba kíntaan ciyewin ga Yéerúsaleem

12 Apotaa'caa ɓaa tum ga leeloo ɓuwaa kíntaan ciyewin na enaama cidóoyí' waa'. Ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa mee'seera kihídírukoh ga ɗekataa teeku «Tíidískaaraa Salomonɗa».
13 Ken ga ɓuwaa ɓíinoo tesɗa kaañéeríi kika' gaɓa, ee nak ɓéeɓ ɓuwaa wo'ee gaɓa yijúwí'.
14 Yewinnda lool ɓiyaal na ɓiɓeti ɓaa gëm ga Ha'mudii, ɓa ɓaatukka ga ɓuwaa gëminɗa, fodaama mbooloomaa waa wëñ kiyak.
15 Ka'ta bi ɗúukoolí'caa ɓaa meydohu ga mbedicaa, ɓii faanu ga gatan wala basaŋ doonaa Pee' kooroh danaa heyna sóogúufaagari mín ki'úul yíinoo gaɓa, ennda ga yii wala ga yay, ɓa wak.
16 Ɓiɓo' ɓiyewin ɓaa meyoh ga dëkcaa wíil Yéerúsaleemɗa, ɓaa haydoh ɓiɗúukooli' na ɓuwaa raɓ am ee ɓéeɓɓa ɓaa wëkɗu.

Apotaa'caa abussa ga kasu

17 Waa ennda ɗa, ha'-kaadaa sarahohcaa na ɓéeɓ ɓuwaa taam nariɗa, ennda ɓuwaa bok ga Saduseyeeŋcaa, iñaadohussa apotaa'caa, ɓa koluki'taɓa.
18 Ɓa amlukka apotaa'caa, ɓa laŋlukkaɓa ga kasaa ɓéeɓ tëcohsiɗa.
19 Wayee ga wekaa, laakka malaakaa Ha'mudii hay, lëgíssa halcaa kasaa, meydohhaɓa, wo''aɓa an:
20 - Karat Kaanfaa Kooh, daama ɗú jangat ɓuwaa ɓéeɓ iñaa aaw ga loo kipeskii ki'askiiɗa.
21 Apotaa'caa tumussa fodaa daa ya nakohɗa. Kooh yaa wíis ga kímaa teel, ɓa aassa Kaanfaa Kooh, ɓa aawwa kijëgíroh. Ha'-kaadaa yaawúu'caa hayya, ya na ɓuwaa taam nariɗa, ɓa ɓëytohha ɓéeɓ paanaa wiyaakwaa, waa ɓéeɓ ɓuwaa kuliyuk ga heetii ɓu-Isarayeel hídohiɗa, lëehí'ta ɓa wosohha kikoo'nee apotaa'caa ga kasaa.
22 Soldaa'caa karussa, wayee daa ɓa le'ee kasaa, ɓa hottii apotaa'caa ga túuycaa ɓa lagohseeɗa, ɓa ɓoyukka ɓa ɓéestí'taɓa an:
23 - Ɗí laak kasaa laguunun bi jofin, soldaa'caa tuukuunun ga halcaa, wayee daa ɗí aasee, ɗí lëgíssa daa ɓa lagohseeɗa, ɗí hottii ɓo' da.

24 Yaa kuliyuk ga soldaa'caa ga Kaanfaa Koohɗa na sarahohcaa
ɓiyaakɓaa, daa ɓa kelohee wo'eencaa caama, ɓa jaahli''a lool ɓa ɓaa
meekiskoh iñaa mín kidal apotaa'caaɗa.
25 Waa ennda ɗa, laakka ɓaa hay wo''aɓa an:

- Ɓuwaa ɗú lagee ga kasaaɗa, man ɓaa ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, ɓaa jëgí'
ɓuwaa.
26 Ɓaa kuliyuk soldaa'caa ga Kaanfaa Koohɗa taammba na ɓuwaagari,
ɓa koo'neera apotaa'caa ee kinookoh laakkii ga ndaga ɓa niikee ɓuwaa
tapisohɓa na atoh.
27 Ga waa ɓa haydohhaɓa, ɓa yugi'taɓa ga fíkíi atti'ohcaa ɓiyaakɓaaɗa
ha'-kaadaa sarahohcaa meekissaɓa an:
28 - Ɗí hoonohéeríirúu kijëgíroh ga teekaa ɓaa yaamane? Ee malkat,
Yéerúsaleem tóoh gomin na iñcum ɗú jëgírohiɗa, ee ɗú waa'tíi kikoo'
daal kikaankaa ɓaa yaama!

29 Pee' na apotaa'caa tesɗa loffaɓa an:

- Kooh yërí jom kitaabuku wayee enndii ɓo'-súusúus.
30 Yéesu yaa ɗú apee ga waa ɗú daayci ga kuraanaaɗa, Koohyii
ɓicaasammbíi mílísi'tari.
31 Ee yërí Kooh ɓëwí', yugi'tari hanohha yah-ñaabaagari, ya fallari ya
en buu' na Músalkaat doonaa ya on heetii ɓu-Isarayeel kimín kisúpít
kipeskaagaɓa en ɗanaa ɓa bayalu baakaa'caagaɓa.
32 Ɗí ɓërí en seedi ga iñcaa laakee caama, ɗí na Helii yisela'í'yii Kooh
on ɓuwaa taabukiriɗa.
33 Daa ɓu-paanaa kelohee wo'eencaama, ɓa aylukussa bi ɓaa saak, ɓa
waa'ta ki'ap apotaa'caa.
34 Wayee laakka Fërísiyeegaa teeku Gamaliyeel, ya enee jëgíroh-waas
ee ɓéeɓ oneerari cée'. Ya kolukka, ya tuukka ga leeloo paanaa, ya nakohha
apotaa'caa meydohu fooh paay.
35 Lëehí'ta, ya wo''a an:

- Ɗú ɓu-Isarayeel, watukat iñii ɗú yah kitum ɓuwii ɓiiɗa.
36 Ɗú níindísukaa ga iñaa maañnjii dara, laakeera ɓaa wo'u Tëdaas;
enee dii. Ya tíkee hafci ɓo' yiyaak ee iñaa le' ɓo' ɓitéemée'-nikiis
taabukkari. Waayee daa ya apsee, ɓéeɓ ɓuwaa taabukeeriɗa tasaaruko-
hussa, gaama eemmba daama.
37 Ga fenooci, ga wahtaa ɓuwii kínsee ki'ínoh daa ɓa hídeeɗa, ɗú hotissa
dii Yúdaa yaa dëkee Gëlíléeɗa. Ya nookka ɓo' ɓiyewin ga fenooci. Wayee
daa ya apsee, ɓéeɓ ɓuwaa taabukeeriɗa tasaarukohussa.
38 Diima deŋ mi wo''úu an: waassúu hanat ga ɓuwii ɓii ki'en. En lakanaa
iñcii ɓa jëgírohɗa wala iñcii ɓa enukohɗa meyoh ga ɓo'-súusúusaa, ɓa
hay kitasoh.
39 Wayee en lak ca meyoh ga Koohaa, ɗú mínooca kihoonoh kituuk. Kon
kaa ekat haffúu ga kiheñoh Kooh. Ɓu-paanaa tookussa iñaa Gamaliyeel
wo'ɗa.
40 Ɓa ɓayya apotaa'caa, ɓa ríplukkaɓa, lëehí'ta ɓa hoonohhaɓa kiwo' ga
teekaa Yéesu, lëehí'ta ɓa íissaɓa ɓaa yah.
41 Apotaa'caa meyohussa daa atti'ohsiɗa, ɓaa yah na keeñ wisóosí'
ndaga daa Kooh atti'in an ɓa matin kitóróhɗu ndaga teekaa Yéesuɗa.
42 Ee besaa en ɓéeɓ ɓa ɓaa ka' Kaanfaa Kooh na ɗuuy kaancaa, ɓa ɓaa
lís kijëgíroh na kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu, yii en
Kiristaaniiɗa.

6

Ɓo' ɓiyitnaɓanak tanussa ki'amɗoh apotaa'caa

1 Waama lak tëelíbéecaa Yéesuɗa ɓaa wëñ kiɓaatuk. Yaawúu'caa laksi kiGerekɗa ɓaa ña'sukoh loo iñaa yaawúu'caa laksi ki'Ebërëe tumiɗa. Ɓa ña'sukohee an ɓeticaa bok gaɓaɗa, ee yaalɓa kaaninɗa, daanee ki'aluku hen ga dúndaa warohsi besaa en ɓéeɓɗa.
2 Apotaa'caa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa hídírohussa ɓéeɓ tëelíbéecaa, ɓa wo''aɓa an:
- Ɓí íis kiyéegaloh wo'eenii Kooh, ɗí am ga kiwaroh ñamah enndii iñaa gën.
3 Kërí tah, Mbokcii, namat kitan ga ɗuuycúu yaal ɓiyitnaɓanak, ɓaa ínohohu ga kijúɓ, ɓaa líifin na Helii yisela'í'yii ee laakuunun hel, ɗí sasɓa kitum lëgëyaama.
4 En ɗanaa ɗí ga kihaffíi, ɗí ëewruk ga kikíim Kooh na kiyéegaloh wo'eeniigari.
5 Ɓéeɓ ɓuwaa gëmɗa tookussa iñaa wo'u yaama. Waa ennda ɗa, ɓa tannda Iceen, ɓo' yigëmí' Kooh ee líifin na Helii yisela'í'yii, Filiip, Porokoo', Níkanoo', Tímoŋ, Parminaas, na Níkulaa yaa límohu Añcoosɗa ee enee yiifa' kuɗewaa, ya aassa ga waasaa yaawúu'caaɗa.
6 Lëehí'ta, ɓa haydohhaɓa ga apotaa'caa. Ɓaama tíkussaɓa yah ga haf, kíimɗussaɓa Kooh.
7 Wo'eenaa Kooh waa wëñ kisíw, ee ga Yéerúsaleem, tëelíbéecaa ɓaa wëñ kiɓaatuk, ee sarahoh ɓiyewin gëmussa ga Yéesu.

Iceen abussa

8 Kooh barkeella Iceen, líifí'tari na dooli, ya yaa tum enaama cidóoyí'-waa' na kíntaan ciyaak ga ɗuuy ɓuwaa.
9 Laakka ɓiɓo' ɓaa júwohéeríi na Iceen ee ɓa bokee ga jaangu-yaawúuraa "ñaamcaa laak hafɓaɗa", ɓa enee ɓiyaawúu', ee ɓa meyohee Síreen, Aleksandarí, Sílísíi na Aasíi. Ɓa ɓaa tëesɗoh wo'een na Iceen.
10 Wayee, ɓa mínéeríi yen ga wo'eencaagari ndaga ya wo'ohee kiñaañkaa Helaa yisela'í'yaa oneeriɗa.
11 Ɓa neehalla ɓiɓo' doonaa ɓaama wo' an:
- Ɓí kelohin ya wo'in wo'een cisépí'í' ga Móyíis na ga Kooh.
12 Fodaama ɓa tahha bi yaakcaa dëkaa, jëgíroh-waascaa na ɓu-dëkaa, kolukussa ɓa keennda ga ɗook Iceen, ɓa ammbari, ɓayussari paanaa wiyaakwaa.
13 Ɓa ɓaydohha ɓan seedicaa yah Iceen kipoki' kiwo', wo'ussa an:
- Kaanfii Kooh fisela'í'fii na Waasii Móyíis, ɓii yii dëk kiwo' wo'een cisépí'í' gaca.
14 Ɓí kelohinndi yaa wo' an Yéesu Nasareet hay kiɓú' Kaanfii Kooh, ya súpít baahcii Móyíis foñi'tuuɗa.
15 Ɓéeɓ ɓuwaa enee ga paanaa wiyaakwaaɗa yípussa Iceen has, ɓa hotta fíkíifaagari faa melic en fan fíkíi malaaka.

7

Jangataa Iceen

1 Wa ennda ɗa, ha'-kaadaa sarahohcaa meekissa Iceen an:
- Iñcii fu wo'ɗuɗa kayohe?
2 Iceen taassa an:

- Ɗú, mbokciigoo, súkú'kattoo. Koohyii laak ndamɗa feeñukka
caasammbuu Abaraham ga kúlkaa Mesopotamíi lak ya ka'tii kidëknee
teeraa Haran duum.
3 Kooh wo''ari an: «Meyohaa kúlkiigaraa, fu foñ ɓuunfu, fu ka' kúlkaa
mi teewanndaaɗa.»
4 Waa ennda ɗa, Abaraham meyohha kúlkaa ɓu-Kaldee, ya ka'ta
dëkneera teeraa Haran. Ya ennda daama bi ga daa paamci kaanoh. Kooh
ɓewohhari daama, paafdohhari dii ga kúlkii ɗú dëkoh watiɗa.
5 Kooh onndiiri kilaak kakay fíinoo dii, enndii sah iñaa hín na pataŋ-
kot, wayee ya díŋngari kilaak kúlkii, ɓu-níilaagari lamuka gari. Wiima
nak lak Abaraham laakkii sah kowu.
6 Iñii yii yërí Kooh wo'eeri: «ɓu-níilaagaraa hay kidëku ga kúlkaa enndii
kuuɓa ee daama ɓa hay ki'abu ñaam, ɓa sodalu iñaa le' tíkíis titéemée'-
nikiis.»
7 Kooh nak tíkka ga an: «Heetaa yahɓa ki'am ñaamɗa, mi Kooh, mi
haywa ki'atti. Lëehíraa ɓa hay kikúlkoh daama, ee ɓa yahhoo kijaamukoh
dii ga ɗekatii wii.»
8 Wa ennda ɗa, Kooh pokohha kifiiliimun na Abaraham ee kigúruk
ërí en mandargaa kifiiliimunkaa kaama. Fodaama, ga waa kowuci
Ísaak límuɗa, Abaraham gú'tari ga besaa wu-yitnakaahaywaa tík gaɗa.
Ísaak tummba fodaama, ya gú'ta kowuci Yakoop, Yakoop ɓan gú'ta
ɓicaasammbuu, towutaagari tidaaŋkaah na tanaktaa kuliyuk ga heetii
Isarayeelɗa.

9 Caasamuncaagaruu ɓaama iñaadohussa këmëeŋkíɓa Yoseef, ɓa toon-
ndari ya ɓayu kúlkaa Esípti ki'en ñaam. Wayee Kooh taabee nari,
10 ya músallari ga coonucaagari. Kooh onndari kineɓloh Farawoŋ,
buuraa Esípti, ya onndari ɓan kilaak hamham ga fíkíici. Yaama fallari
ki'en gúwernëeraa kúlkaa Esípti na kituukuk kaanci ɓéeɓfa.
11 Wa ennda ɗa, a' wiyaak laakka ga ɓéeɓ kúlkaa Esípti na kaa Kanaa.
Araa mesikka lool bi ɓicaasammbuu laakissii iñaa ɓa ñaman.
12 Ga waa Yakoop keloh an beli laakin ga kúlkaa Esíptiɗa, ya wossa
ɓicaasammbuu daama bes.
13 Kotaa kukanakkaa ɓa ka' daɗa, Yoseef tummba bi yaakmuncaagari
ínohsohussari. Fodaama Farawoŋ ínohha ɓuwaa en mbokcaa Yoseefɗa.
14 Lëehí'ta, Yoseef wosohha kikoo'nee mbokcaagari ɓéeɓɓa na paamci
Yakoop: ennda ɓo' ɓidaaŋkaah-yitnaɓanak na ɓiyëtúus.
15 Yakoop nak toolukka kúlkaa Esípti, ya dëkka daama bi ga daa ya
kaanohɗa. Ɓicaasammbuu ɓan kaanohu daama.
16 Faraafcaagaɓa ɓayussa Síkeem, acussa ga loyaa Abaraham lomee na
kopa'ci ga towutaa Emoo' ga Síkeemɗa.

17 Ga waa jamaanaa Kooh jomee kimëtí' dígaa ya waatee díŋnga
Abarahamɗa deeyca, heetiigari ɓaatukka, waa wëñ kilaw ga kúlkaa Esípti,
18 bi ga daa buu' yiliis falukohɗa. Buuraama nak ínohéeríi Yoseef.
19 Buuraama ɗúkka heetiigaruu, ya sodalla ɓicaasammbuu, ya
gítínndaɓa kijaf towutaagaɓa doonaa ta pesoo.
20 Móyíis límu ga jamaanaama, ja ennda ku'oomaakaa neɓlohin Kooh.
Ja ɓayussa ga kaan paamci na eeci ñiin kaahay.
21 Ga waa ja jafuɗa, kowukaa Farawoŋ kiɓetikaa balaɓpaja, ya ko'taja
fodii kowuci.
22 Fodaama Móyíis korussa ga hamhamaa ɓu-Esípti, ee ya ennda ɓo'
yilëekí'-solu ndaga wo'eencaagari na tumeencaagari.

23 Ga waa Móyíis laak tíkíis tidaaŋkaah-nikiisɗa, helci ka'ta ga ki-
waaknee ɓu-Isarayeel, mbokcaagari.
24 Ya hotta daama ɓo' ga ɓu-Esípti yaa en na kisodal ɓo' yíinoo ga ɓu-
Isarayeel, yaa feekki. Ya lúukiɗohhari, ya ëldúki'tari, appa ɓaa bok ga
ɓu-Esíptiɗa.
25 Ya foogee an mbokcaagari hay ki'ínoh an Kooh waa' kikooroh gari, ya
músalɓa, wayee ɓaama ínohhii iñaama ga.
26 Ga kooh-wíisfaa, ya hotta ɓo' ɓanak ga ɓu-Isarayeel ɓaa enee na
kiheñoh, ya waa'taɓa kijúwohi', ya wo''aɓa an: «ɓiyaay, ɗú heñoh ya,
ee ɗú ɓimbok?»
27 Yaa jekelukee mooroomciɗa nak tappa Móyíis yah woo''ari an: «Ɓii
fallaa buu' na atti'oh ga ɗookkíi ɓa?
28 Fu waa'too ki'ap fodaa fu apee wútúwaa ɓaa bok ga ɓu-Esíptiɗanee?»
29 Daa Móyíis kelohee wo'eencaa caama, ya núppa, ya ɗaakukneera ga
kúlkaa Majaan. Ya ennda da bi ya laakka towu tanak daama.
30 Tíkka ga tíkíis tidaaŋkaah-nikiis, laakka malaakaa Kooh feeñukki ga
ëgí'-dúndagaa ga yahaa jaŋjagaa Sínayíiɗa, ga ɗuuy kiwii, kiwiikaa enee
na kitak ga ɗuuy dútúk.
31 Móyíis dalla kijaahli' ga iñaa ya hotɗa, ya yaa deey kimalak bi jof,
wayee ya kelohha koonaakaa Ha'mudii, kaa wo''i an:
32 «Mi yërí en Koohyii ɓicaasamfu, Koohyii Abaraham, Koohyii Ísaak,
Koohyii Yakoop.» Daama, Móyíis yaa saak ndaga kitíit, ya kaañissii kiɓëwí'
has kimalak.
33 Ha'mudii tíkka ga, wo''ari an: «ɗolaa ñafa'ciigaraa ndaga ɗekatii fu
togohɗa ɗekat wisela'í'.
34 Mi hotin coonufaa heetaagoo enukoh ga kúlkaa Esíptiɗa. Mi kelohin
ti'íintaagaɓa,ërí tah mi yoosukin kisomɓa. Diimaɗa, hay mi wossaa
kúlkaa Esípti.»
35 Móyíis yaama, yërí mbokcaagari taasukee, ɓa wo''ari an: «ɓii fallaa
buu' na atti'oh ɓa?» Yërí Kooh wosee ya kuliyuk ga heetaa ya laasɓa,
koorohha ga malaakaa Kooh feeñukee Móyíis ga dútúkaaɗa.
36 Móyíis na kihafci, yërí meydoh ɓu-Isarayeel kúlkaa Esípti ya tummba
enaama cidóoyí'-waa' na kíntaan ga kúlkaa Esípti, ga waa ɓa paaf giiyaa
wiyo'ohwaa, na ga waa ɓa kooroh ëgí'-dúndagaa ɓa tummba ga iñaa le'in
tíkíis tidaaŋkaah-niikiisɗa.
37 Móyíis yërí wo'ee ɓu-Isarayeel an: «Kooh hayyúu kimeydohi' ga
heetiigarúu sëldíiga-Koohaa man naroo.»
38 Ga waa mbooloomaa nëgírukoh ga ëgí'-dúndagaaɗa, yërí enee ɓan
ga díkaanti ɓicaasammbuu na malaakaa Kooh wo'ee nari ga jaŋjagaa
Sínayíiɗa, ee ya laassa ga wo'eencaa Kooh onohi kipesɗa, ki'e'tuuca.
39 Ɓicaasammbuu sagussa kitaam ga wo'een Móyíis, ɓa foñnjari, helɓa
ɓoyukka Esípti.
40 Ɓa nakka Aaron an: «Tíɓɗaarí koohcaa kuliyukan ga fíkíirí, ndaga
Móyíis, yaa meydoheerí kúlkaa Esíptiɗa ɗí ínohoo iñaa dalliɗa.»
41 Waa ennda ɗa, ɓa tíɓpa ɗoon, ɓa tummba yenɓa koohɓa, ɓa tummba
sarah ga nataalaama. Keeñɓa soossa lool ga iñaa ɓa tíɓ na yahɓa yaama.
42 Kooh úsaayyaɓa, foñnjaɓa ɓaa jaamuk nohii, ñiidii na olcii ga
asamaanɗa fodii koohɓa. Ee iñaama sah-sah yërí bídu ga këyítfaa
sëldíiga-Koohcaa an:
«Ɗú, heetii Isarayeel,
ga wii ɗú tum sarah júu'caa

na sarah ciliis iñaa le' tíkíis tidaaŋkaah-nikiis ga ëgí'-ɗundagaaɗa,
ɗú tumɗeeroocane?
43 Múk, ɗú koorukee taalaa Molok yaa ɗú tík Kooh haffúuɗa,
na nataalaa ku'olkaa Reefaan yaa ɗú tík Koohɗa ɓan.
Nataalcaama ɗú ɓërí hëwíreeca, ɗú ɓaa jaamukca.
Kërí tah, mi hayyúu kitool, mi ɓayyúu daa wëñ teeraa Babíloon ki'úsaay.»
44 Iceen tíkka ga an:
- Taalaa ɗaakohsee Bíncaa cisela'í'caa teewoh kifiiliimunkaa Kooh na ɓicaasammbúuɗa, ɓa taabee nawa ga ɗuuy ëgí'-dúndagaa. Taalaama, Móyíis hëwíreewa fodaa daa Kooh teeweeriwaɗa: en ki'enaa, ya nakee Móyíis kihëwí'wa, ya taabuk ga daa ya hot lëdírussiɗa.
45 Taalaama, ɓicaasammbuu ɓaa hayee ga fenoociɗa laasussa gawa. Ɓa taammba nawa bi ga kúlkaa ɓa te'ee ga heetcaa Kooh kaalee ga fíkíiɓaɗa, lak Yosúwée yërí kuliyukee ga fíkíiɓa. Wa tessa daama bi ga jamaanaa Buu' Dëwít.
46 Dëwít neɓlohha Kooh, ya kíimmba Kooh kiyípi'ti kaan daa tu-caasamuntaa Yakoop* jaamukohanndi.
47 Wayee Salomon yërí mëeñjoh kitawahi' Kooh kaanfaa.
48 Koohyii ga ɗookaa-ɗookɗa nak dëkoo ga kaanfaa ɓo' hëwí' na yahci. Ee fodaa daa sëldíiga-Koohaa bínkaɗa, Ha'mudii wo' an:
49 «Asamaanii wërí en baŋ-buuriigoo, kakayfii ennda ditogaa' kottoo. Kon ɗú tawahɗanndoo kaan fa man na? Wala ɗú heeli'too daa mi dëkohan da man na?
50 Iñcuma ɓéeɓca, hanaa enndii yahhoo hëwí'ca?»
51 Iceen wo'issa atti'ohcaa an:
- Ɗú ɓërí yëgís ga haf ee keeñciigarúu na nofciirúu ɗú laginca pat ga kikelohi' Kooh†. Besaa en ɓéeɓ ɗú en na kilebiroh Helii yisela'í'yii, ɗú taam ɓicaasammbúu.
52 Laakin sëldíiga-Kooh yíinoo rek yaa ɓicaasammbúu hatallii ga kipese? Ɓa appa sëldíiga-Koohcaa ɗeɓ kiyéegaloh kihaykaa yijúwí'yiiɗa. Ee watifii wati ɗú onin yijúwí'yii bíiŋ, ɗú apinndi.
53 Ɗú laasin ga Waasii Kooh eroh, koorohha ga malaakacaaɗa, wayee ɗú taabukkiiwa. Iceen tapisohussa na atoh bi kaannda.
54 Daa ɓu-paanaa wiyaakwaa kelohee wo'eencaa Iceen caama, keeñcaagaɓa caa oñ ndaga ki'aylukki, ɓa ɓaa ɗowuk.
55 Wayee, Iceen ga kihafci nak, líiffa na Helaa yisela'í'yaa; ya taaginukka asamaan, ya hotta ndamaa Kooh, ya hotta Yéesu ɓan tuukin hanohha yah-ñaabaa Kooh,
56 Iceen wo''a an:
- Malkat, mi hotin asamaanii lëgísukin, Kowukii ɓii tuukin hanoh yah-ñaabii Kooh.
57 Daa ɓa kelohee wo'eencaama, ɓa dalla kipookoh na tifiip, lagussa nofcaagaɓa, ɓa íisukka waas kíinoo mílíp ga ɗookci.
58 Ɓa fassari bi ɓa meyca nari teeraa, ɓa aawwari kitapisoh na atoh ki'appi. Ɓuwaa neehalsee ki'en seedi'ɗa, súukussa kúltícaagaɓa kakay ga kotcaa oomaa-fiilaa teeku Sóolɗa.
59 Ga daa ɓa enee Iceen kitapisoh na atoh tóohɗa, Iceen yaa kíim Kooh an:
- Yéesu, Ha'mudii, te'aa fítiigoo.
60 Lëehí'ta, ya yí''a, lessa koonaa ga ɗook an:

---

* **7:46 7: 46** Yakoop ɓayeera ɓan teekaa Isarayeel † **7:51 7: 51** Wo'eenii Iceen wo' diiɗa en fodii «ɓuwaa keeñcaa na nofcaa gúrukkii» ee waa kiwo' rek kisaŋ kikelohi' Kooh

- Ha'mudii, kaa taabukɓa baakaarii wii! Daa ya wo'ee iñaama, ya kaannda. Kaanaa Iceen waama, Sóol fareera ga.

8

Ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa Sóol hatallaɓa ga kipesɓa

1-2 Kaanaa Iceen waama, Sóol fareera ga. Laakka ɓiɓo' ɓigëmí' Kooh
ɓaa ɓeɓ faraaffaa Iceen, ɓa accafa, ee ɓa kodukka lool kaanaa Iceen. Ga
besaa bërii Iceen apuɗa, ɓuwaa gëmu ga Yéesu ee enu ga Yéerúsaleemɗa
dalussa kihatalu ga kipesɓa, hatal wiméeskí'. Ɓéeɓ ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa
tasaarukohussa ga gohcaa Yúudée na caa Samarii bi tessa apotaa'caa doŋ.
3 Wayee Sóol ga kihafci, keennda ga ɗook ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa,
ki'íslukohɓa ngëmaagaɓa. Ya yaa aas ga kaancaa, ya yaa am ɓuwaa
gëminɗa, ɓetoo yaaloo, ya yaa laŋɓa ga kasu.
4 Ɓéeɓ ɓuwaa tasaarukohseeɗa nak, ɓaa wíil ga ɗuuy kúlkaa, ɓa ɓaa
yéegaloh Hewhewii winéwí'wii.

Filiip yéegalohha Hewhewii winéwí'wii ga gohaa Samarii

5 Fodaama Filiip ka'ta gohaa Samarii, ga teeru wíinoo daama, ya
yaa yéegaloh Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Kiristaa, Músalkaatii
dígohseeɗa.
6 Ɓuwaa ga dëkaaɗa tóohɓa aawussa kisúkúruk Filiip ndaga kíntaancaa
ɓa keloh ee ɓa hot ya tumiɗa, ɓa gëmmbari.
7 En ki'enaa, raɓ ɓiyewin meyohussa na tifiip tiyaak ga ɓuwaa
ɗúukoolinɗa, ee lafañ ɓiyewin na ɓeedukí' ɓiyewin wëkɗussa ɓan.
8 Fodaama keeñ-soos wiyaak laakka ga teeraama.
9 Wiima lak ga teeraama, laakin ɓaa ɗeɓ da ki'en, ya teeku Simoŋ ee
ya enee luhusoh. Ɓu-Samarii waaru'eera ga iñcaa ya tumeeɗa. Ya tíkee
hafci ɓo' yilëekí'-solu,
10 ee ɓéeɓ, oomaanoo, yaakoo súkúrukeera iñcaa ya wo'iɗa. Ɓa wo'ee
gari an:
- Ɓii yii yërí en doolii Kooh, wii wo'u an wa doŋ wa mínɗa.
11 Ɓa ɓaa súkúrukki dijófí' ndaga ya maañinɓa kiwaaru'i ga luhuscaa ya
tumiɗa.
12 Wayee daa Filiip yéegalohee Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Nguuraa
Kooh na ga loo Yéesu Kiristaaɗa, ɓéeɓ ɓuwaa, ɓetoo yaaloo gëmmba, ɓa
awwa kibëtísi'uk;
13 bi ga Simoŋ luhusohaa sah gëmmba, ya bëtísi'ussa. Ya aawwa
kitaabuk Filiip rek. Ya waaru''a lool ga kíntaancaa na enaamacaa cidóoyí'-
waa'caa ya hot Filiip tumiɗa.
14 Apotaa'caa ga Yéerúsaleemɗa nak, kelohussa an ɓu-gohaa Samarii
te'uunun Wo'eenaa Kooh ga keeñɓa. Ɓa wossa Pee' na Saŋ daama.
15 Daa Pee' na Saŋ le'see da, ɓa kíimi'ta ɓuwaama Kooh, ɓa laas ga Helii
yisela'í'yii.
16 En ki'enaa, lak Helii yisela'í'yii yoosukkii ga yíinoo gaɓa duum, ɓa
eemee ga kibëtísi'u ga teekii Yéesu, Ha'mudii.
17 Waa ennda ɗa, Pee' na Saŋ tíkussaɓa, yaa en ɓéeɓ yah ga haf, doo ɓa
ɓaa han kilaas ga Helii yisela'í'yii.
18 Simoŋ hotta an Helii yisela'í'yii yoosukin ga ɗook ɓuwaa ga waa
apotaa'caa tíkɓa yah ga hafɗa. Ya waa'ta kineehal Pee' na Saŋ hëelís,
19 wo''a an:
- Onattoo ɓan kimín iñuma ɗú tumiɗa, doonaa ɓaa mi tík yah ga haf
ɓéeɓ ya laas ga Helii yisela'í'yii.

20 Wayee, Pee' loffari an:
- Koparumgaraa saŋku'at ee fu saŋku'uk nawa. Iñaa Kooh onoh, fu fooŋ
an fu mínndi kilom na hëelíse?
21 Fu laakoo wa' na ɓak ga iñii yii ndaga keeñiigaraa júɓpii ga fíkíi Kooh.
22 Kon hebukaa jafaa halaatumgaraa wibóní' wuma dúuy, fu aaw kikíim
Ha'mudii, en ɗanaa ya bayallaa halaatumgaraa wibóní' wuma, en an
mínukinaa!
23 En ki'enaa, mi hotin an fu líif na ki'iñaan ee fu ñaam-baakaa'.
24 Simoŋ dalla kitaas an:
- Kíimɗattoo Ha'mudii na kihaffúu, en ɗanaa iñcii ɗú wo'ɗa wíinoo gaca
dalooroo.
25 Pee' na Saŋ, ga waa ɓa seedi''a, ɓa yéegalohha Wo'eenii Ha'mudii bi
ɓa lëehí'ta, ɓa ɓaa ɓoyuk Yéerúsaleem; ee ga waasaa, ɓa ɓaa yéegaloh
Hewhewii winéwí'wii ga dëk ciyewin ga gohaa Samarii.

Filiip bëtísi''a ɓaa dëk Ecoopíi ga waas Gaasaa

26 Laakka bes, malaakaa Ha'mudii wo''a Filiip an:
- Koluka, fu ka' ɓak iñaa hanoh meyaa'-noh yah-seŋɗa, fu taam waasaa
meyoh Yéerúsaleem aaw Gaasaaɗa. Waasaama koorohsussii diimaɗa.
27 Filiip dalla kikoluk yaa yah. Ya hídohha na ɓo' yiyaal yaa meyoh
kúlkaa Ecoopíi, ɓaa nak enee ɓaa yóomɗu hen. Ee ɓaa yërí en tuukkoh-
alalaa buuraa Ecoopíi yiɓetiyaa wo'si Kaandaasɗa. Ya karee Yéerúsaleem
kijaamuk Kooh,
28 ee ya enee kiɓoyuk kaanɓa. Ɓaa, lak yugin ga sareetaagari yaa jaŋ
Këyítfaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa bínɗa.
29 Helaa yisela'í'yaa wo''a Filiip an:
- Gaawaa kitíin fu daɓ sareetaa waanee.
30 Filiip foolla, daɓpa sareetaa, ya kelohha ɓaa yaa jaŋ ga Këyítfaa Ísayíi,
sëldíiga-Koohaa bínɗa, ya meekissari an:
- Iñii fu jaŋɗa, fu ínohin yen ga sahe?
31 Ɓaa taassa an:
- Mi laakkii ɓaa lóogísohɗanndoowanaa, mi tuman na bi mi ínoh iñii
wa waa' kiwo'ɗa?
Lëehí'ta ya wo''a Filiip kilap ga sareetaa, ya yuŋ ga yahaaci.
32 Kuɗekatkii ya enee na kijaŋ ga Këyítfaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaaɗa
enee kii:
«Fodii baal, ya ɓayussa ki'apunee,
fodii kubaalkaa fiippii ga fíkíi ɓaa enndi na kinenɗa,
fodaama, ya lëgíssii kúuwci.
33 Ya torohɗussa ee ken onndiiri kayoh.
Kumuunci laguunun ee ya foñnjii lam.»
34 Ɓaa kúlkoh Ecoopíiɗa, meekissa Filiip an:
- Wo'aaroo en neɓpaanaa, sëldíiga-Koohaa wo' loo ɓa dii? Wo' na
hafcinoo, wo' ga ɓo' yiliis?
35 Waa ennda ɗa, Filiip ɓeɓpa wo'eenaa, ya abohha ga iñaa Ísayíi,
sëldíiga-Koohaa wo' yaama, ya yaa lóogísohi'ti Hewhewii winéwí'wii wo'
ga loo Yéesuɗa.
36 Daa ɓa en na kiyahɗa, ɓa le''a ga ɗekataa taakin músú, lëehí'ta ɓaa
wo''a Filiip an:
- Man músú mee, iñii kokohan ya mi bëtísi'u?
[
37 Filiip wo''ari an:
- En an fu gëmin ga keeñiigaraa ɓéeɓwanaa, fu mín kibëtísi'u.

Ɓaa wo''ari an:
- Mi gëmin an Yéesu Kiristaa yërí en Kowukii Kooh.]
38 Ga saasi, ɓaa dalla kinakoh sareetaa tuukiru, Filiip na ɓaa yoosukussa
ga ɗuuy músúmaa, Filiip bëtísi''ari.
39 Daa ɓa mey músúmaa hen, Helii Ha'mudii bëffa Filiip, ɓaa kúlkoh
Ecoopíiɗa hotissiiri. Wayee ɓaa yaa yah waasci na keeñ wisóosí'.
40 Filiip nak, meyneera teeraa Asot, ya yaa yéegaloh Hewhewii
winéwí'wii; ya taammba teeru na teeru, bi ga daa ya le'oh teeraa
Sesareeɗa.

9

Sóol gëmmba ga Yéesu
(Tumeen 22: 6-16; 26: 12-18)

1 Wiima lak Sóol yii lís kidíguk ki'ap tëelíbéecaa Ha'mudii, ya ka'ta ga
ha'-kaadaa sarahohcaa kikíimmbi, këyítfaa ya teewohan ga ɓuwaa kuliyuk
ga jaangu-yaawúu'caa ga teeraa Damaasɗa,
2 en ɗanaa ɓuwaa ya laak daama ee boku ga waasii Ha'mudiiɗa, ennda
ɓeti, ennda yaal, ya amɓa, ya haydohɓa Yéerúsaleem.
3 Lak ya yaa ga waas Damaas, ee ya deeyin teeraa, dalla kilaak lee'laataa
meyoh asamaan: wa ennda mareet ga ɗookci, bi wíillari.
4 Ya keennda kakay. Ya kelohha koonaa, kaa wo''i an:
- Sóol! Sóol, iñii tah ya fu hatalloo ga kipes?
5 Ya taassa an:
- Kiyaakii, fu yërí en ɓa? Koonaakaa wo''ari an:
- Mi yërí en Yéesu yii fu hatal ga kipesɗa.
6 Wayee koluka nak, fu aas ɗuuy teerum. Daama, fu hay kiwo'u iñaa fu
jom kitumɗa.
7 Ɓuwaa taabee nariɗa tuukussa, tíitussa bi ɓa mínoo kiwo', ɓa kelohee
ga koonaakaa wayee ɓa hottii ɓo'.
8 Sóol kolukka, wayee ga daa hascaagari buulɗa tóoh, ya hotissii dara.
Ɓa ammbari ga yah, kile'dohhi teeraa Damaas.
9 Tummba bes kaahay, caa ya hotoo, ya ñammbii, ya anndii.
10 Wiima, lak laakin ga teeraa Damaas tëelíbéenaa teeku Anañaas,
Ha'mudii feeñukkari ga heey wo''ari an:
- Anañaas! Anañaas taassa an:
- Mi yee, Ha'mudii.
11 Ha'mudii wo''ari an:
- Karaa diima-diima kaan Yúdaa, ga waasaa wo'u waasaa
wiyólóhí'waaɗa, fu meekisoh ɓaa teeku Sóol ee meyoh teeraa Taarsaɗa.
Ya yaa da, ee diima deŋ yaa kíim Kooh.
12 Ya hotin ga heey ɓaa teeku Anañaas, aassa gari ga kaanfaa, tíkkari
yah ga haf doonaa ya hotis.
13 Anañaas nak wo''a an:
- Ha'mudii, mi kelohin ga ɓo' ɓiyewin iñcaa cibóní'caa ɓaa yaama tum
ɓuwaagaraa ga Yéerúsaleemɗa.
14 Ee sah ya hayin dii, taam na doolaa sarahohcaa ɓiyaakɓaa onndi, kiɓay
ɓéeɓ ɓuwii en na kikíim ga teekfuɗa.
15 Wayee, Ha'mudii wo''ari an:
- Karaa hen rek, ɓaa yaama mi yërí tanukki kijeriñukohhi, ya le'doh
teekiigoo ga fíkíi ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa, fíkíi buu'cii, na fíkíi ɓu-
Isarayeel.

16 Mi hayyi kiteeƀ na kihaffoo ƀéeƀ coonucaa ya jom kiday ndaga teekiigooɗa.
17 Waa ennda ɗa, Anañaas ka'ta, ya aassa kaanfaa. Ya tíkka Sóol yahcaagari, wo''ari an:
- Sóol, mbokiigoo, Yéesu, Ha'mudii yaa feeñukeeraa ga waasaa fu koorohee kihay diiɗa, yërí wossoo garaa en ɗanaa fu hotis, ee fu líif na Helii yisela'í'yii.
18 Ga saasi, iñcaa man na wëesée-jën keenohha hascaa Sóol, ya hotissa. Waa ennda ɗa, ya kolukka bëtísi'ukka.
19 Lëehí'ta ya ñammba, ya mínnda kituuk.

Sóol yaa jëgíroh Hewhewii winéwí'wii ga Damaas

Waa ennda ɗa, Sóol tessa na tëelíbéecaa Yéesu ee dëku teeraa Damaasɗa, bi sammba kimaañ.
20 Ya sekkii iñaa maañ, ya aawwa kijangat ga ɗuuy jaangu-yaawúu'caa an Yéesu yërí en Kowukii Kooh.
21 Ƀéeƀ ƀuwaa kelohee iñaa Sóol wo' yaama, waaru'ussa bi ƀaa wo' an:
- Caƀ! Hanaa enndii ƀii yii yërí enee ga Yéerúsaleem, yaa hatal ga kipes ƀuwii gëm ga Yéesuɗa? Enndii ki'am ƀuwii gëm ga Yéesu, na kiƀayƀa Yéerúsaleem ga sarahohcaa ƀiyaakƀaa haydoheeri diine?
22 Sóol nak wëñnja ɗa kiyëgís ga jangataagari. Yaawúu'caa dëku Damaasɗa, laakussii iñaa ƀa wo'anndi ndaga ya teeweeƀa hen bi lee'ta an Yéesu yërí en Kiristaanii.
23 Ka'ta bi maañnja, yaawúu'caa hotohussa ga díkaantiƀa ki'ap Sóol,
24 wayee Sóol yéeŋnga iñaa bok ga. Wekoo, nohoo ƀa ƀaa watuk, bi ga halcaa teeraa, doonaa ƀa mínndi ki'ap.
25 Waa ennda ɗa, tëelíbéecaa Yéesu Sóol jëgíreeɗa ƀayussari ga wek, ƀa ekkari ga Kosu, yoolussari ga fenoo míiraa dëkaa doonaa ya mín kisaan.

Sóol ka'ta Yéerúsaleem

26 Sóol le''a Yéerúsaleem, ya waa'ta kitaam na tëelíbéecaa Yéesuɗa, wayee ƀéeƀ niikkari ndaga ƀa gëméerii kayoh-kayohɗa an ya enin tëelíbée Yéesu.
27 Waa ennda ɗa, Barnabaas ƀeƀpari, ƀayyari ga Apotaa'caa. Ya ƀéestí'taƀa daa Sóol hotee Ha'mudii ga waasaa, ee Ha'mudii wo''a nariɗa, na daa ya daanee kijëgíroh ga teekaa Yéesu ga Damaasɗa.
28 Aboh ga besaa bërii, Sóol taammba naƀa, ƀa ƀaa kari, ƀa ƀaa hayi ga ɗuuy Yéerúsaleem, ƀa ƀaa jëgíroh ga teekii Ha'mudii ga fíkíi ƀéeƀ.
29 Ya yaa ka' ga Yaawúu'caa laksi kiGerekɗa, ya yaa saawal naƀa, wayee ƀaama waa'seeri ki'ap.
30 Ƀuwaa gëm ga Yéesuɗa, daa ƀa yéegeeka, ƀa ƀayya Sóol teeraa Sesaree. Ya meyohha daama, ya yaa yah waa Tarsa.
31 Fodaama, ƀuwaa gëmu ga Yéesu dëku ga gohaa Yúudée, waa Gëlílée, na waa Samaríiɗa hannda kilaaku jam. Ƀuwaa ƀaa wëñ kiyëgís ga ngëmaa, ƀa niikka Ha'mudii ga kipesƀa, ee Helaa yisela'í'yaa amɗohhaƀa, ƀaa wëñ kiƀaatuk.

Pee' wëkí'ta Aynee ga teeraa Lídaa

32 Wiima lak Pee' yaa wíil daa en ƀéeƀ. Laakka bes, ya ka'ta teeraa Lídaa, ga ƀuwaa en ƀuu Kooh daamaɗa.
33 Ya laakka daama ƀaa teeku Aynee. Ƀaama lak faanukin tíkíis tiyitnataahay, ndaga ya lafañee hen.
34 Pee' wo''ari an:

- Aynee, Yéesu Kiristaa yërí wëkí'taa, koluka fu lari' haffu fayaaŋfiigaraa. Ga saasi Aynee kolukka.
35 Daa ɓéeɓ ɓu-Lídaa na ɓéeɓ gohaa Sarom hotseeri, ɓa súpítta kipeskaagaɓa ɓa gëmmba ga Ha'mudii.

Pee' mílísi'ta Tabítaa

36 Wiima, ga teeraa Yopee, lak laakin ɓetifaa teeku Tabítaa ee fa gëmin ga Yéesu. Teekaama wo'si «Dorkaas» ga kiGerek: wërí en «Nuuh». Ɓetifaama dëkee ga kitum enaama yijófí' na kidímal ɓuwaa laakooɗa.
37 Ga bescaama, ɓetifaa keennda ɗúukool, fa kaannda. Fa ɓookussa, lëehí'ta fa faanussa ga túuyaa hanoh ɗook ga taahaaɗa.
38 Tëelíbéecaa Yéesu ee dëku Yopeeɗa, lak yéeguunun an Pee' yaa ga Lídaa. Lídaa na Yopee úsaayohussii dara. Ɓa wossa ɓo' ɓanak ga Pee' kiwo''i an: «Dímalaaríi, fu gaaw kihay garíi.»
39 Pee' taammba naɓa ga saasi. Daa ya le'ee, ɓa ɓayyari túuyaa faraaffaa faanohuɗa. Ɓéeɓ ɓeticaa ɓiyaalɓa kaanin ee ɓa ɓihúnís Tabítaaɗa, hayussa gari na tilooyoh. Ɓa ɓaa teeɓpi mariñee'caa na kúltícaa Tabítaa daanee kiñëekí' ga waa ya pesohɗa.
40 Pee' meydohhaɓa ɓéeɓɓa fooh, ya yí''a, kíimmba Kooh. Lëehí'ta ya mëeñsukka ga faraaffaa, wo''a an:
- Tabítaa, kolka!
Tabítaa malakka, ee daa ya hotee Pee' hen, ya kolukka, yuŋnga.
41 Pee' ammbari ga yah, dímallari ya koluk. Lëehí'ta Pee' ɓayya ɓuwaa gëmuunun Kooh enu daɗa, na ɓeticaa ɓiyaalɓa kaaninɗa; ɓa hayya, ya teeɓpaɓa Tabítaa, lak mílísin.
42 Iñaa hew yaama síwwa ga teeraa Yopee ee ɓo' ɓiyewin gëmussa ga Ha'mudii.
43 Waa ennda ɗa, Pee' tessa ga Yopee bi maañnja ga kaan ɓo', yaa teeku Simoŋ ee ya iñaa tíyoh-on.

10

Korney hotta malaakaa Kooh ga heey

1 Laakeera ga teeraa Sesaree ɓaa teeku Korney. Ya kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga lagaa soldaa'caa ɓu-Room wo'si «Ítalíiɗa».
2 Ɓaa yaama enee ɓo' yigëmí' Kooh ee niikeera Kooh ya na ɓu-kaanci ɓéeɓɓa. Ya yewineera kidímal yaawúu'caa laaksooɗa ee ya tagohéeríi na kikíim Kooh.
3 Laakka bes, ga wahtu kigoonaluk, iñaa ammbari fodii heey, ya hotta faŋ malaakaa Kooh feeñukki, wo''ari an:
- Korney!
4 Korney ennda hascaagari jak ga malaakaa, ya dalla kitíit, meekissari an:
- Kiyaakii, iñii laak ya? Malaakaa wo''ari an:
- Kooh tookin iñii fu kíimmbiɗa ee ya hotin dii fu amɗohi ɓuwii laakooɗa.
5 Diima nak wosaa ɓiɓo' Yopee, ga ɓaa teeku Simoŋ ee ɓaysi Pee'.
6 Ya yaa ga kaan ɓaa teeku Simoŋ, yaa tíyi on ee kaanci faa ga yahaa giiyaa.
7 Ga waa malaakaa wo'ee nari ka'ɗa, Korney ɓayya ga súrgacaagari ɓanak, na soldaa' yigëmí' Kooh ga ɓaa ya kuliyukɗa.
8 Ya ɓéestí'ta tóoh iñaa heweeɗa, lëehí'ta, ya wossaɓa teeraa Yopee.

9 Ga kooh-wíisfaa, lak ɓuwaa Korney woseeɗa ɓaa ga waas ee ɓa deeyin teeraa Yopee. Wiima lak Pee' lapin ɗook taahaa kaan Simoŋ, tíyoh-odaa, kikíim Kooh ga wahtu cuunoh.
10 Kiyaaɓ daɓpari, ya waa'ta kiñam. Lakanaa ya yaa tíkɗu cuunoh, iñaa ammbari fodii heey,
11 ya hot Asamaan lëgískin, iñaa man na píis wiyaak, waa abu ga siñdaacaa cinikiiscaa waa yoosuk, meyoh asamaan.
12 Ga ɗuuy píisaama, heet rawaa en ɓéeɓ waa ga: ennda ha'-kot cinikiis, ennda ɓii fasukiɗa, ennda heet selaa en ɓéeɓ.
13 Laakka koonaakaa wo' Pee' an:
- Pee' kolka, fu ap, fu ñam!
14 Pee' taassa an:
- Múk, Ha'mudii, mi mosoo kiñam iñaa tabin na iñaa settii ga fíkíi Kooh.
15 Koonaakaa wo'issa kotaa kukanakkaa an:
- Iñaa Kooh wo' an setin ga fíkíici, kaa tíkwa iñaa tabin.
16 Iñaama, ennda ɗa waas kaahay, lëehí'ta ga saasi píisaa lappa asamaan.
17 Lak Pee' jaahli'in ee yaa lís kiraas ga helci ati iñaa ya hot yaama waa' ya kiwo'. Wahtaama nak ɓuwaa Korney woseeɗa le'ussa, ɓa meekisohha bi ɓa le''a kaan Simoŋ, ɓa tuukka ga hal-kaadaa.
18 Ɓa ɓëytohha, ɓa meekisohha an:
- Simoŋ yii wo'u Pee'ɗa en ga kaanfii fiine?
19 Pee' nak, lak yaa lís kihalaat ga iñaa ya hotɗa, Helaa yisela'í'yaa dallari kiwo' an:
- Ɓo' ɓaahay ɓee ee soolukussaa.
20 Kolka fu yoosuk fu taam naɓa ee kaa laak hel kanak ga, ndaga mi yërí wosɓa.
21 Pee' yoosukka, ka'ta ga ɓuwaa, wo''aɓa an:
- Mi yërí en ɓii ɗú waa' kihotɗa. Iñii enee kottúu ya?
22 Ɓa taassari an:
- Korney, yaa kuliyuk ga soldaa'caaɗa, yërí wossíi. Ya enin ɓaa júwin ee niikin Kooh, ee ɓéeɓ yaawúu'cii seedi'inka gari. Laak malaakaa Kooh dígalli kiɓaylukkaa fu ka' kaanci, ya súkúrukkaa ga iñaa fu jommbi kiwo'ɗa.
23 Waa ennda ɗa, Pee' paafdohhaɓa ɗuuy kaanfaa, ya néehí'taɓa daama bi Kooh wíissa. Ga kooh-wíisfaa, Pee' tíkukka ga waas, yaa yah naɓa. Laakeera ɓiɓo' ɓaa ɓenndi ga ɓuwaa gëmu ga Yéesu ee dëku Yopeeɗa.
24 Ga besaa tík gaɗa, ya le''a teeraa Sesaree. Wiima nak, lak Korney hídírohin ɓu-kaanci na fiiliimun-kumuuncaagari, ɓii sekki.
25 Ga waa Pee' en na ki'aas kaanfaaɗa, Korney hayya, kihídohnee nari, ya jafukka kakay ga kotcaagari, yí''a ga fíkíici.
26 Wayee Pee' ammbari, yaa ɓëwí'ti, wo''ari an:
- Kolka Korney! Mi ɓan, mi ɓo' doŋ fodii garaa.
27 Lëehí'ta Pee' yaa saawal nari bi ɓa aassa kaanfaa. Pee' nak hotta ɓuwaa ga ɗuuy kaanfaa, hídírukohuunun ɓiyewin.
28 Ya dalla kiwo' an:
- Fodii dii ɗú ínohkaɗa, ɓaa en yaawúu' hoonohuunun ki'aboh na ɓaa enndii yaawúu' ee hoonohuunun ki'aas kaaanci. Wayee Kooh teewinndoo, mi na kihaffoo, an Ken jomoo kiwo' ɓo' an kitaam nari tabin wala an ya settii.
29 Ërí tah mi laakkii hel kanak ga kihay dii ga wii ɗú ɓaylukkooɗa. Kon diimaɗa soolii enee ya?
30 Korney taassa an:

- Laakin bes kaahay ga wati, ga wahtii ɗu kíimohi Kooh ga kigoonaluk ɗu enoh wii sii'ɗa, mi enee dii ga kaanndoo, mi yaa kíim Kooh. Mi yéeŋngiinaa, mi hotta ɓo' yaa ekukin kúltí cimélící', meyin mël ga fíkíiroo,
31 ɓaa wo''aroo an: «Korney, Kooh tookɗinndaa iñaa fu kíimeeriɗa, ee ya hotin ga dii fu took kidímal ɓuwii laakooɗa.
32 Diima nak, wosaa ɓiɓo' teeraa Yopee, ga ɓo' yaa teeku Simoŋ ee ɓaysi Pee'. Ya yaa ga kaan ɓo' yaa teeku Simoŋ, iñaa tíyoh-on ee kaanci faa ga yahaa giiyaa.
33 Ga saasi mi wosohharaa kikoo'nee, ee ga dii fu hayinɗa, iñii fu tumɗa jofin. Kon ɗí ɓéeɓpíi ɗí ɓee ga fíkíi Kooh kisúkúruk ɓéeɓ iñii Ha'mudii nakkaa kiwo''íiɗa.»

Jangataa Pee' ga kaan Korney

34 Waa ennda ɗa, Pee' ɓeɓpa wo'eenaa, wo''a an:
- Diima, mi ínohin kayoh-kayohɗa an Kooh tík ɓuwii ɓa wíinoo ga fíkíici.
35 En ki'enaa, ɓéeɓ ɓaa fu niikki, ee fu tumi iñaa júwin ga fíkíicinaa, ga heetaa fu mín kibokoh ga ëldúna tóoh, fu neɓlohinndi.
36 Ya wosohin wo'eenaagari ga ɓu-Isarayeel, ya yéegalohha ga ɗuuyɓa Hewhewii winéwí'wii haydoh jam kesiɗa, koorohha ga Yéesu Kiristaa, yii en Ha'mudii ɓuwii ɓéeɓ ga ëldúnaɗa.
37 Ga iñaa tík ga waa Saŋ ɓëytoh ɓuwaa kibëtísi'ukneeɗa, ɗú ínohin iñaa hewee, síwwa ga kúlkaa Yúudée ɓéeɓ ee dalohee gohaa Gëlíléeɗa.
38 Yéesu Nasareet yaama, Kooh faleeri, so'tari doolaa meyoh ga Helii yisela'í'yii, ya yaa wíil daa en ɓéeɓ kitum enaama cijófí', ya yaa wëkí' ɓéeɓ ɓuwaa Seytaani laakee dooli ga ɗookɓaɗa ndaga Kooh taabee nari.
39 Ɗí nak, ɗí seedi'in ɓéeɓ iñaa ya tum ga kúlkaa yaawúu'caa na ɓan ga Yéerúsaleemɗa. Ɓa appari ga waa ɓa daayci ga kuraanaaɗa.
40 Wayee ga besaa wukaahaywaa tík gaɗa, Kooh mílísi'tari, onndari kifeeñuk.
41 Ya feeñukkii nak ga ɓuwii ɓéeɓɓa wayee enee ga ɓuwaa Kooh tanukee balaa bëríinaa, ɓa en seediɗa: ennda ɗí ɓii, ɗí bokin nari kiñam na ki'an ga waa ya mílís ga ɓuwaa kaaninɗa.
42 Yéesu yaama, yërí ebillíi kijangat ga ɗuuy heetii yaawúu'cii na kiseedi' an Kooh yërí falli ki'atti ɓuwii pesɗa na ɓuwii kaaninɗa.
43 Sëldíiga-Koohcaa ɓéeɓɓa seedi'uunun ga Yéesu an: ɓéeɓ ɓaa fu gëm garinaa, ga doolaa teekaagari, fu hay kibaylu baakaa'caagaraa.

Helaa yisela'í'yaa yoosukka ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa

44 Lakanaa Pee' yaa lís kiwo' fodaama, Helaa yisela'í'yaa yoosukka ga ɗook ɓéeɓ ɓuwaa enee na kisúkúruk wo'eenaagariɗa.
45 Yaawúu'caa gëm ga Yéesu ee taamsee na Pee'ɗa, jaahli'ussa lool ga daa Helaa yisela'í'yaa Kooh onohɗa yoosukin ɓan ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa.
46 En ki'enaa, ɓa kelohee ɓuwaa ɓaa wo' lak ciliis ee ɓa ɓaa kañ kiyakkaa Kooh. Waa ennda ɗa, Pee' dalla kiwo' an:
47 - Ɓo' mínin ɓuwii ɓii kihoonoh kibëtísi'u ga músú ee lak fodii garuu, ɓa laasin ga Helii yisela'í'yiinee?
48 Fodaama ya ebilohha ɓa bëtísi'u ga teekii Yéesu Kiristaa. Lëehí'ta ɓa kíimmbari ya tes naɓa bi sam kimaañ.

11

Pee' ɓéestí'ta ɓuwaa gëm ga Yéesu dëku Yéerúsaleemɗa iñaa ya tumɗa

1 Waa ennda ɗa, apotaa'caa na mbok-kerceencaa enu ga gohaa
Yúudéeɗa kelohussa an bi ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa sah laasuunun
ga wo'eenaa Kooh.
2 Ga waa Pee' ɓoyuk Yéerúsaleemɗa nak, yaawúu'caa gëm ga Yéesuɗa
ɓaa ña'ti an:
3 - Iñii tah ya fu aas kaancaa ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa bi sah fu ñam
naɓa?
4 Daama nak Pee' awwaɓa kiɓéestí' wíinoo wíinoo tóoh iñaa heweeɗa.
5 Ya wo''aɓa an:
- Laakee bes mi enee na kikíim Kooh ga teeraa Yopee, iñaa ammbaroo
fodii heey, mi hotta enaama waa yoosukoh asamaan, waa hay kakay
mannda na píis wiyaak, waa abu ga siñdaacaa cinikiiscaa, wa hayya bi
garoo.
6 Mi malakka ɗuuygaa dijófí' mi hotta ga raɓ, ha'-kot nikiiscii na raɓ
luufcii na ɓii fasukiɗa, na selcii.
7 Waa ennda ɗa, mi kelohha koonaakaa wo''oo an: «Pee' kolka, fu ap, fu
ñam.»
8 Wayee mi taassa an: «Múk Ha'mudii, ndaga iñaa tabin kiñam na iñaa
settii ga fíkíifu mosoo ki'aas kúuwroo.»
9 Koonaakaa wo'issa ga asamaan kot kukanak an: «Iñaa Kooh wo' an
setin, kaa tíkwa iñaa tabin.»
10 Iñaa tummba ɗa bi ennda waas kaahay, lëehí'ta tóoh ɓoykidohussa
asamaan.
11 Ga wahtaama siiy, laakka ɓo' ɓaahay ɓaa hayu kaanfaa ɗí enoheeɗa.
Ɓa meyohee teeraa Sesaree ee ɓa wossee garoo.
12 Helii yisela'í'yii wo''aroo kika' naɓa ee mi hanat kilaak hel kanak ga.
Fodaama mbok-kerceencii ɓiyitniinooɓii ɗú hot ɓii taabussa naroo bi ga
kaan Korney.
13 Korney nak ɓéestí'taríi an laak malaakaa Kooh hayee gari ga kaanci,
wo''ari an: «Wosohaa teeraa Yopee kikoo'nee Simoŋ yaa teeku Pee'ɗa.
14 Ya hayyaa kiwo' wo'eencaa onanndaa kimúc, fu na ɓu-kaanfu
ɓéeɓɓa.»
15 Daa mi dal naɓa kiwo' hen rek, Helii yisela'í'yii yoosukka ga ɗookɓa
fodaa ya yoosukee ga ɗookkuu ga dalaaraaɗa.
16 Ga saasi, mi níindísukka wo'eenaa Ha'mudii wo'ee an: «Saŋ bëtísi'ee
ga músú, wayee ɗú, ɗú yah kibëtísi'u ga Helii yisela'í'yii.»
17 Kon, waa Kooh yërí onɓa Helii yisela'í'yii fodii dii ya oneeruuwa ga
waa ɗu gëm ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudiiɗa, mi mínee ɓa ki'en bi mi kokoh
Kooh kitum iñaa ya waa'ɗa.
18 Daa ɓuwaa kelohee wo'eencaama, ɓa laakissii iñaa ɓa wo'an ee ɓa
ɓaa kañ Kooh an:
- Kon kay kayoh, Kooh onin bi ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa kisúpít
kipeskiigaɓa, doonaa ɓa laas ga kipeskii kukayohkii.

Jaangu tuukɗussa ga teeraa Añcoos

19 Kihatal ga kipeskaa laakee, ga waa Iceen kaanɗa, tahha ɓuwaa gëm ga
Yéesuɗa wesohha daa en ɓéeɓ. Ɓa ka'ta bi ga gohaa Fenísíi na waa Sípa'
giiyaa wíilɗa, na waa Añcoos, ɓa ɓaa yéegaloh wo'eenaa Kooh wayee ɓa
eemdoheewa ga yaawúu'caa doŋ.
20 Wayee nak laakeera gaɓa ɓuwaa meyohsee Sípa' na teeraa Síreen,
ɓaa ka' Añcoos kiyéegalohnee ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa Hewhewii
winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaa, Ha'mudiiɗa.
21 Doolaa Ha'mudii taammba naɓa bi ɓo' ɓiyewin gëmussa ee ɓa súpítta
kipeskaagaɓa, ɓa gëmmba Ha'mudii.

22 Ɓuwaa gëm ga Yéesu ee dëku Yéerúsaleemɗa kelohussa iñaa laakɗa,
ɓa wossa Barnabaas Añcoos.
23 Ga waa ya le'ɗa, ya hotta daa Kooh hín kibarkeel ɓuwaamaɗa, keeñci
soossa ga lool. Ya yaa daasɓa ɓéeɓɓa ɓa taabuk ngëmaa ɓa laak ga
Ha'mudiiɗa na keeñ wiyëgísí'.
24 Barnabaas nak enee ɓo' yijófí', yaa líifin na Helii yisela'í'yii na ngëm
ɓan. Fodaama, ɓiɓo' ɓigëñ gëmussa ga Ha'mudii.
25 Waa ennda ɗa, Barnabaas ka'ta teeraa Tarsa kikoo'nee Sóol.
26 Daa ya hoteeri, ya haydohhari Añcoos. Ɓa ɓanak, ɓa tummba kíis
kimúlúŋ ga ɗuuy tëelíbéecaa Yéesu ee enu ga Añcoosɗa, ee ɓa jëgí'ta ɓo'
ɓigëñ. Ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa ɗeɓ kiɓayu «ɓikerceen» ga teeraa Añcoos.
27 Ga bescaama, laakka sëldíiga-Koohcaa meyohu Yéerúsaleem,
hayussa Añcoos.
28 Yíinoo gaɓa, ee teeku Agabus, Helii yisela'í'yii ínohlukohhari an a'
wiyaak hay kilaak ga ëldúna tóoh, ya yéegalohha ka. En ki'enaa, araama
laakka hídukoh lak buu' Kólóot yërí nguurukee ga jamaanaama.
29 Waa ennda ɗa, mbok-kerceencaa ga Añcoosɗa júwohussa ga kiwosoh
dímal ga mbok-kerceencaagaɓa enu ga gohaa Yúudéeɗa, yaa en ɓéeɓ ga
iñaa ya mín ki'erohɗa.
30 Ennda iñaa ɓa tumɗa: ɓa wosohha ga yaakcaa ga jaangucaa ga
Yúudéeɗa iñcaa ɓa onohɗa, Barnabaas na Sóol ɓayuca.

12

Saak apussa, Pee' lagussa ga kasu

1 Ga jamaanaama, Eroot, buuraa ennda ga kisodal ɓiɓo' ga kerceencaa.
2 Ya gú'lukka na kalaɓ hafaa Saak, yaak Saŋ.
3 Daa ya hotee an iñaa ya tumɗa neɓlohin yaawúu'caa, ya amlukka
Pee' ɓan. Iñaama hídukohee ga feetaa yaawúu'caa ñamohi mbúurúcaa
tumsoo lëwíi'ɗa.
4 Daa ya amlukee Pee', ya laŋngari ga kasu, ya tuuki'ta laŋ cinikiis ga
soldaa', ca hëyrohhi kiwatuk: lagaa en ɓéeɓ soldaa' ɓinikiis. Ya waaree
Paakaa* paafaa ya ɓayyi ga fíkíi ɓuwaa, ɓa atti''i.
5 Fodaama, Pee' yaa watuku ga kasaa ee kerceencaa enussa ga kikíimi'ti
Kooh ga daa ɓa wëñ kimíndɗa.

Pee' meydohussa ga kasaa

6 Buu' Eroot tuukee ga kiɓay Pee' ga fíkíi ɓuwaa ya atti'u. Wayee ga
wekaama ee kooh-wíisfaa ya jomee ki'atti'ohuɗa, Pee' enee na kineeh ga
díkaanti soldaa' ɓanak, ee lak yahcaagari pokuunun gaɓa na ceen kanak.
Ga kúuw-halkaa kasaa, laakka soldaa'caa tuuk ɗa kiwatuk.
7 Laakka malaakaaHa'mudii mey mël ga fíkíici, túuyaa lee'ta lañ.
Malaakaa fëekí'ta Pee' ga hëbúusaa, yúunndari, wo''ari an:
- Kolka gaaw! Ceencaa poksee ga yahcaa Pee'ɗa, keennda.
8 Malaakaa wo'issari an:
- Pëkírukka, fu ekuk ñafa'ciigaraa. Pee' tummba ɗa. Malaakaa tíkka ga
an:
- Ekukaa kúltífiigaraa, fu taam ga fenooroo.
9 Pee' taammba ga fenoo malaakaa, meyca kasaa. Ya gëméerii sah an
iñaa malaakaa tum yaama laakin kayoh-kayohɗa, ya foogee an iñaa heey.
10 Fodaama ɓa paaffa soldaa'caa ɓa ɗeɓ gaɓa kile'ɗa, ɓa paaffa ɓaa
tík gaɗa, ɓa le''a hal-pewiñaa ëewruk teeraaɗa. Halaa lëgíssa hafwa ga

* **12:4 12: 4** «Paakaa» wërí en feetaa wo'u ga 12: 3

fíkíiɓa, ɓa meyca, ɓa taammba mbedi ɓaa yah. Malaakaa ennda mes, foñnjari.
11 Ga ɗekataama, Pee' hannda ki'ínoh iñaa laakɗa, ya wo''a an:
- Mi ínohin kimma, kayoh-kayohɗa Ha'mudii yërí wos malaakii garoo, ya músalinndoo ga yah Eroot na ɓéeɓ iñaa yaawúu'caa waaree dallooɗa.
12 Fodaama tóoh lee'ta ga hafaagari, ya yaa yah kaan Mërí, eew Saŋ yaa ɓaysi Markaɗa, lak laakin ɓo' ɓiyewin ɓaa hídírukoh daama, ɓaa kíim Kooh.
13 Pee' fëekí'ta ga hal-kaadaa, laakka súrga yiɓeti yaa teeku Root, hayya kimalak.
14 Daa ya ínohsohee koonaakaa Pee', keeñci soossa ga bi ya lëgíssii sah halaa, wayee ya nammba kifool hen kiyéegalnee ɓuwaa ga ɗuuyɗa an:
- Pee' yërí, yaa tuukka ga halaa, ga fooh.
15 Ɓa wo''ari an:
- Hanaa fu dof hen! Wayee ya yëgíssa ga an iñaa kayoh. Ɓa dalla kiwo' an:
- Kon Malaakaagari yërí.
16 Pee' nak líssa kifëekí' ga halaa. Daa ɓa lëgísee, ɓa hotta an yërí ya, ɓa waaru''a.
17 Pee' múuffa yah ga kúuw kiɗékóhí' ɓuwaa, ya ɓéestí'taɓa daa Ha'mudii tum bi meydohhari ga kasaaɗa. Lëehí'ta ya wo''aɓa an:
- Karat ɗú yéegalka Saak na mbok-kerceencaa tesɗa. Lëehí'ta ya meyca, yaa yah ɗekat wiliis.
18 Ga waa Kooh wíisɗa, soldaa'caa lëyussa lool, ɓa ɓaa meekisoh iñaa mín Pee' kidalɗa.
19 Eroot ebilohha kiraasnee Pee', wayee ken hottiiri. Ya ɓaylukka soldaa'caa, ya meekissaɓa daa ɓa tumee bi Pee' saanndaɗa, lëehí'ta ya nakohhaɓa ki'ap. Waa ennda ɗa Eroot meyohha gohaa Yúudée, ka'ta teeraa Sesaree, ya ennda daama bi sammba kimaañ.

Kaanaa buu' Eroot

20 Wiima lak buu' Eroot aylukohin na ɓu-Tíi', na ɓu-Sídoŋ. Ɓuwaama júwohussa ga kika', ɓa malakneeri. Ɓa ɗúkohha na Balastus, yaa tuukuk túuyaa buuraaɗa, ya dímalɓa ga. Waa ennda ɗa, ɓa kíimmba Eroot kijúwoh naɓa ndaga dúndaagaɓa tóoh meyohee kúlkaa buuraa.
21 Ga waa besaa ɓa abeeɗa le''a, Eroot ekukka kúltí-buu'faagari, ya kerukka ga baŋ-buuraagari, ya yaa jangat ɓuwaa.
22 Ɓuwaa ɓaa fiip an:
- Laak Kooh yaa en na kiwo', enndii ɓo'-súusúus doŋ wo' naruu!
23 Ga wahtaama siiy, laakka malaakaa Ha'mudii mík Eroot ndaga daa ya e'tii Kooh ndamɗa. Laakka nasucaa soogu lookaa, ɓaa ñammbi, ya kaannda.
24 Waa ennda ɗa wo'eenaa Kooh waa wëñ kisíw, tëelíbéecaa ɓaa wëñ kiɓaatuk.
25 Barnabaas na Sóol nak, ga waa ɓa lëehí' kitum lëgëyaagaɓa ga Yéerúsaleemɗa, ɓa ɓoykissa ee ɓa ɓaydohha Saŋ, yaa ɓaysi Markaɗa.

13

Kooh wossa Barnabaas na Sóol

1 Ga Añcoos nak laakeera ɓisëldíiga-Kooh na ɓijëgíroh-waas ga ɓuwaa gëmu ga Yéesu enu daamaɗa. Enee ɓuwii ɓii: Barnabaas, Simewoŋ ee ɓaysi Súusúus, Lusiyus yaa dëk teeraa Síreenɗa, Manayeen yaa bokee kikoruk na Eroot, gúwernëeraaɗa, na Sóol.

2 Laakka bes, ɓa enee na kijaamuk Ha'mudii ɓa ɓaa oo', Helii yisela'í'yii
wo''aɓa an:
- Faanɗattoo haŋ Barnabaas na Sóol, ɓa tum lëgëyaa tah mi ɓayohɓaɗa.
3 Waa ennda ɗa, ɓa lëestí'ta ki'oo' na kikíim Kooh, ɓa tíkka Barnabaas
na Sóol yah ga haf, ɓa íissaɓa, ɓa ɓaa yah.

Barnabaas na Sóol karussa Sipa'

4 Fodaama Helaa yisela'í'yaa wossa Barnabaas na Sóol kika' dëkaa wo'u
Selësíi, ɓa aasohha gaal-giiy daama, ɓa ɓaa yah Sípa' dëkaa giiyaa wíilɗa.
5 Ga waa ɓa le''a Salamín, ɓa aawwa kiyéegaloh wo'eenaa Kooh ga ɗuuy
jaangu-yaawúu'caa. Saŋ-Marka taabee naɓa ki'amɗohɓa ga lëgëyaa.
6 Ɓa húussa dëkaa giiyaa wíilɗa bi ɓa meyneeraa teeraa Paafos. Daama,
ɓa hídohha na luhusohaa teeku Baa'-Yéesu. Ya enee yaawúu' ee tíkee
hafci sëldíiga-Kooh.
7 Ya bokee ga ɓuwaa taabi na Sersíyus Polus yaa enee gúwernëe' ga
teeraaɗa. Sersíyus Polus yaama nak enee ɓo' yilëekí'-hel. Ya ɓaylukka
Barnabaas na Sóol ndaga ya waaree kikeloh wo'eenaa Kooh.
8 Wayee Baa'-Yéesu ee ɓaysi ɓan Elímaas, luhusohaaɗa (teekaa wërí en
iñaama ga kiGerek) aawwaɓa kiheñoh, yaa heel ki'ëewdoh gúwernëeraa
ga iñaa enndii kigëm ga Yéesu.
9 Waa ennda ɗa, Sóol ee ɓaysi ɓan Poolɗa líiffa na Helaa yisela'í'yaa,
yíppari has,
10 wo''ari an:
- Fu Elímaas, fu líif na saboh na kibon ee fu kowu Seytaani mat.
Fu waa'tii kihot ga iñaa júwin. Fu íisoo Waasii Kooh wijúwí'wii fu
kalañsohiɗane?
11 Ínohaa an diima deŋ yahii Ha'mudii hayin kidal ga ɗookfu. Fu hay
kibúum, fu tes ɗa bi maañ, fu hotoo nohii.
Ga saasi, hascaa Elímaas ñúussa, ya búummba yaa túut ga ɓakaa en
ɓéeɓ kisëesí' ɓaa nookanndi.
12 Gúwernëeraa nak, daa ya hotee iñaa laak yaama, dalla kigëm ga
Yéesu. En ki'enaa, ya waaru'eera lool ga iñaa ya jëgíru ga loo Ha'mudii
yaama.

Pool jangatta ga Añcoos Písídíi

13 Waa ennda ɗa, Pool na ɓuwaa taabee nariɗa aasohussa gaal-giiy ga
teeraa Paafos, ɓaa yah teeraa Persi ga kúlkaa Pamfílíi. Saŋ-Marka nak
tagohha naɓa daama, yaa ɓoyuk Yéerúsaleem.
14 Ɓa nak, ɓa meyohha teeraa Persi, ɓa abissa waasaagaɓa, ɓaa yah bi ɓa
le''a Añcoos Písídíi. Laakka bes, ɓa aassa jaangu-yaawúuraa en daamaɗa
ga bes Sabat, ɓa yuŋnga.
15 Laakka iñaa jagu ga Këyítfaa Waasii Móyíis na faa sëldíiga-Koohcaa;
lëehí'ta ɓuwaa kuliyuk ga jaangu-yaawúuraaɗa nakka ɓiɓo' kiwo' Pool na
Barnabaas an:
- Mbokcii, en laakin iñaa ɗú waa' kiwo' kidaas mbooloomiinaa, ɗú
míninnndi kiwo'.
16 Waa ennda ɗa, Pool kolukka, ya ɓëwí'ta yah, ɓuwaa een paay, ya wo''a
an:
- Ɗú ɓu-Isarayeel na ɗú, heetcii cíinoo ee jaamuki Koohɗa, súkú'kattoo.
17 Koohyii Isarayeel heetiigaruu yërí tanukee ɓicaasammbuu. Ya tapisi'ta
heetii ga waa wa en ga ín, ga kúlkaa Esíptiɗa. Tíkka ga, ya meydohhawa
kúlkaa Esípti na dooli yahci.
18 Ee ga ɗuuy ëgí'-dúndagaa ɓicaasammbuu enoheeɗa, Kooh top-
utu''aɓa iñaa le' tíkíis tidaaŋkaah-nikiis.

19 Waa ennda ɗa, ya ɗúbí'ta heet ciyitnakanak ga kúlkaa Kanaa, ya e'ta
ɓu-Isarayeel heetiigari kúlkaama.
20 Ee ɓa lamin ka iñaa jomin kile' tíkíis titéemée'-nikiis na tidaaŋkaah-
yëtúus. Tíkka ga, ya e'taɓa ɓi'atti'oh ɓaa kuliyukanɓa bi ga daa Samiyeel,
sëldíiga-Koohaa hayohɗa.
21 Waa ennda ɗa, ɓa kíimmba Kooh ya onɓa buu'. Kooh nak, onndaɓa
Sawúl, kowu Kíis ee bokee ga geñaa Beesamee. Sawúl nguurukka bi ennda
tíkíis tidaaŋkaah-nikiis.
22 Lëehí'ta, Kooh níssa Sawúl ga nguuraa, ya falla Dëwít ya en buuraa
ɓicaasammbuu. Kooh seedi''a ga buu' Dëwít an: «Mi hotin ga Dëwít kowu
Yesee ɓaa neɓlohinndoo ee ya yah kimëtí' ɓéeɓ iñaa mi waa'.»
23 Ee fodaama, Kooh meydohɗin ɓu-Isarayeel Músalkaat ga níilaa buu'
Dëwít fodaa ya dígoheekaɗa, ennda Yéesu.
24 Ee balaa Yéesu hayaa, Saŋ-Bëtís enee ga kijangat, ya yaa ɓëytoh ɓéeɓ
ɓu-Isarayeel kisúpít kipeskiigaɓa, ɓa bëtísi'uk.
25 Bi ga daa kikaanci deeyɗa, Saŋ lísee kiwo' an: «Ɗú fooŋ an mi yërí en
ɓa? Mi enndii ɓii ɗú sekɗa. Ɓaama yii hay ga fenooroo ee kipëkís liiɓcaa
ñafa'caagari sah joobinndoo.»
26 Pool wo'issa an:
- Ɗú mbokciigoo, ɗú ɓii ɗú en tucaasamuntii Abaraham, na ɗú ɓii ɗú
en dii ɗú jaamuki Koohɗa, wo'eenii wii onohi kimúcɗa, ɗu ɓërí tah Kooh
wosohwa.
27 En ki'enaa, ɓu-Yéerúsaleem na ɓuwaa kuliyuk gaɓaɗa ínohséeríi ɓaa
Yéesu enɗa ee wo'eencaa sëldíiga-Koohcaa ɓa jagee ga bes Sabataa en
ɓéeɓɗa ɓan, ɓa ínohéeríi iñaa ca waa' kiwo'ɗa. Ee fodaama, ga waa ɓa
tíkki kikaanɗa, ɓa mëtí'ta wo'eencaa sëldíiga-Koohcaa.
28 Hídaa ɓan ga daa ɓa hottii dara iñaa cal ɓa tíkki kikaanɗa, ɓa
kíimmba Pílaat, ya aplukki.
29 Ga waa ɓa mëtí' kitum tóoh iñcaa Bíncaa cisela'í'caa wo' ga loo
Yéesuɗa, ɓa yóoskí'tari ga kuraanaa, ɓa ekkari ga ɗuuy loyaa.
30 Wayee Kooh mílísi'tari ga ɓuwaa kaaninɗa.
31 Ɓuwaa taabee nari, aboh ga gohaa Gëlílée bi ga Yéerúsaleemɗa, ga
waa ya mílísɗa ya feeñukkaɓa bes ciyewin, ee ɓéeɓ ɓuwaama wati ɓërí
en seedi ga fíkíi heetii.
32 Ee ɗí, ɗí hay kiyéegallúu Hewhewii winéwí'wii wii an:
33 Iñaa Kooh dígee ɓicaasammbuuɗa ya tumɗinnduuri, ɗu, tu-
caasamuntiigaɓa, ga waa ya mílísi' Yéesu fodaa daa ka bídu ga Këyítfaa
kañcaa fukanakfaaɗa an: «Fu yërí en Kowukiigoo, mi enin Paamfu wati.
34 Kooh yéegaloheera an ya hay kimílísi' Yéesu, ee Yéesu ɓoykisissoo
ga loy.» Iñaama yërí ya wo'ee an: «Mi hayyúu ki'e' iñcaa cisela'í'caa mi
dígee Dëwít, ee ca calin kigëmɗa.»
35 Ee ga ɗekat wiliis, ga këyítfaa, ya wo'issa an: «Fu tookanndii ɓiigaraa
yisela'í'yii nop ga ɗuuy loy.»
36 Dëwít, ga jamaanaagari, enee súrga Kooh, ya tummba iñaa Ha'mudii
waareeɗa, ya kaannda, ya acussa ga yahaa ɓicaasamci, ee faanfaagari
nopin ga ɗuuy loy.
37 Wayee ɓaa Kooh mílísi'ɗa, faanfaagari noppii ga ɗuuy loy.
38-39 Kon mbokcii, ínohat gaka an yërí tah ɗú yéegalussa an
baakaa'caagarúu bayaluunundúu. Ɓéeɓ ɓaa gëm gari, Kooh hayyi
ki'aboh ɓo' yijúwí', ee iñaama Waasaa Móyíis mínoori.
40 Kon watukat iñcaa sëldíiga-Koohcaa wo'eeɗa keen ga ɗookkúu.

41 «Ɗú hot gane, ɗú ɓii ɗú ɓëwíri haffúuɗa, hebukaa ɗú tíit ɗú aaw
kinúp, ndaga mi hay kitum ga ɗuuy kipessúu iñaa wëe'taa ga an yii ɗú
ɓéestíruwanaa, ɗú gëmoo.»
42 Ga waa Pool na Barnabaas meyu jaangu-yaawúuraaɗa, ɓuwaa
kíimmbaɓa ɓa ɓoykis kijëgíroh wo'eenaa waama ga bes Sabataa tík gaɗa.
43 Ga waa ɓuwaa tasohɗa, yaawúu' ɓiyewin na ɓo' ɓiyewin ɓiliis ɓaa
niikin Kooh ɓedussa Pool na Barnabaas. Ga ɗuuy saawalaagaɓa, Pool na
Barnabaas ɓaa daasɓa doonaa ɓa wëñ kitík yaakaa'ɓa ga kijofkaa Kooh
teeɓɓaɗa.
44 Ga bes Sabataa tík gaɗa, iñaa wëñ kiyewin ga ɓu-teeraaɗa,
hídírukohussa kisúkúruk Wo'eenii Ha'mudii.
45 Daa yaawúu'caa hotee ɓuwaa ɓiyewinɓaa, ɓa líiffa na keeñ-tam, ɓa
taammba ga iñaa Pool jëgírohɗa ɓaa nís, ɓa ɓaa ɓassi.
46 Waa ennda ɗa, Pool na Barnabaas laakussa fít kiwo'ɓa an:
- Ɗú ɓërí jomee kiɗeɓ kiyéegalu wo'eenii Kooh. Waa ɗú saginwa kite',
ɗú atti'in haffúu an kipeskaa leehoo taa'ɗa joobinndúu. Kërí tah ɗí ɓii
yah ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa
47 En ki'enaa, iñii yii yërí Yéesu, Ha'mudii ebillíi: «Mi falinndaa ki'en
leerii heetcii, doonaa fu le'doh kimúckii bi ga daa ëldúna topohɗa.»
48 Ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa safarussa ga wo'eenaa ɓa kelohɗa, ɓa ɓaa
kañ Kooh ga wo'eencaagari ee ɓéeɓ ɓuwaa jom kilaas kipeskaa leehoo
taa'ɗa gëmussa.
49 Wo'eenii Ha'mudii waa wëñ kisíw ga ɗuuy kúlkaa ɓéeɓka.
50 Wayee yaawúu'caa hícísohussa helcaa ɓeticaa ɓilëekí'-teekɓaa ga
dëkaa ee niikuunun Koohɗa, na yaakcaa dëkaa. Ɓa sodalla Pool na
Barnabaas ga kipesɓa, kaalussaɓa kúlkaa.
51 Ɓaama përtukaɓa pëndëlaa kotcaa ga dëkaagaɓa, lëehí'ta ɓaa yah
Íkoñom.
52 Tëelíbéecaa ga teeraa Añcoosɗa, keeñɓa soossa, ɓa líiffa na Helaa
yisela'í'yaa.

14

Pool na Barnabaas karussa Íkoñom

1 Pool na Barnabaas tumissa ga Íkoñom fodaa ɓa tumee ga Añcoos
Písídíiɗa. Laakka bes, ɓa aassa jaangu-yaawúuraa en daamaɗa, ɓa
ɓaa jangat bi ɓo' ɓiyewin ga yaawúu'caa na ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa
gëmussa ga Yéesu.
2 Wayee yaawúu'caa sagu kigëm ga Yéesuɗa yasohussa helcaa ɓuwaa
enussii yaawúu'ɗa bi ɓa ekkaɓa ga kisaŋ ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa.
3 Hoonohhii bi Pool na Barnabaas maañussa ga Íkoñom, ɓa ɓaa jangat
na fít wiyëgísí' ndaga ɓa óolukeera Ha'mudii. Ee Ha'mudii nak onndaɓa
kimín kitum kíntaan na enaama cidóoyí'-waa'. Fodaama, ya yaa teewoh
an iñaa apotaa'caa jangat aaw ga kijofkaagariɗa kayoh.
4 Ɓu-teeraa Íkoñom júwohsissii, ɓa hëgískohha: ɓii fa'ta na
yaawúu'caa, ɓíinoo farussa na apotaa'caa.
5 Yaawúu'caa na ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa, na ɓuwaa kuliyuk gaɓaɗa
tuukussa ga kisodal Pool na Barnabaas, na kitapisohɓa atoh bi ɓa kaan.
6 Wayee daa ɓa yéegeeka, ɓa ka'ta kisomuknee ga teerucaa ga gohaa
Líkawooníiɗa, ennda Lísta', Derbe na iñaa wíil daamaɗa.
7 Daama ɓan, ɓa aawwa kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo
Yéesuɗa.

Pool na Barnabaas ga teeraa Lísta'

8 Laakeera ga Lísta, ɓo' yiyaal yaa yugee daa díinoo rek mínoo kituuk,
ya límdohu na kilafañ ee mosoo kitíin na kotci.
9 Laakka bes, ya enee na kisúkúruk jangataa Pool. Pool yíppari has, hotta
an ngëmaa ɓaa laak ga Yéesuɗa míninndi kimúsal,
10 ya wo''ari didóolí' an:
- Kolka, fu tuuk tek ga kotciigaraa! Ɓaa dalla ki'en bërít, tuukka, yaa
tíin.
11 Daa mbooloomaa hotee iñaa Pool tum yaama, ɓa ɓaa wo' didóolí ga
lakaa ɓu-Líkawoonii an:
- Koohcii súpítukuunun ɓo', yoosukuunun garuu.
12 Ɓa teekka Barnabaas Sës, ɓa teekka Pool Ermes* ndaga Pool yërí
laakee wo'eenaa.
13 Laakeera ga yahaa halaa teeraa kaanfaa ɓa jaamukohi Sës,
Koohyaagaɓa. Ɓaa tumɗi Sës sarah ga kaanfaaɗa haydohha, ga kúuw-
halcaa, naal-kuuy, yaa líkuunun enaama cimórí' caa taam na sapuus. Ya
na mbooloomaa, naalcaama ɓa waareeɓa ki'ap kitumi' Barnabaas na Pool
sarah.
14 Daa Barnabaas na Pool yéegee iñaama, ɓa ɗa'sohha kúltícaagaɓa
kiteewoh an ɓa fa'tii ga, ɓa íisukka ga mbooloomaa ɓaa fiipɓa an:
15 - Héey, ɓiyaay, ɗú yah ya kitum yuma? Ɓí ga kihaffii, ɗí ɓiɓo' doŋ
fodii garúu. Ɓí hay dii kiyéegallúu Hewhewii winéwí'wii, ɗú foñ iñcii cii
laakoo jeriñɗa, ɗú mëeñsuk, ɗú ëewdoh haffúu ga Koohyii en na kipesɗa,
yii sak asamaanii, kakayfii, giiyii na ɓéeɓ iñcii en gaɗa.
16 Kuɗewaa, ya íisee heetcii, waa en tóoh waa taabuk waasaagari.
17 Moona déy, ya dëk ga kitum enaama cijófí', kiteewoh ɓaa ya enɗa: yërí
onirúu towii meyohi asamaanɗa, ɗú laak gëñ iñaa ɗú ñaman, ya sóosí'
keeñnjúu.
18 Hídaa ga iñaa ɓa wo'ɓa yaama tóoh, apotaa'caa laakussa coonu fiyaak
kinís mbooloomaa ga kitumi'ɓa sarah.
19 Waa ennda ɗa, laakka yaawúu'caa meyohu teeraa Añcoos Písídii na
waa Íkoñom, nookussa ɓuwaa ga hafɓa, lëehí'ta ɓa tapisohha Pool na atoh
ki'appi, ɓa fassari bi meyussa nari teeraa, ɓa foogee an ya kaanin.
20 Wayee, ga waa ɓuwaa gëm ga Yéesu hayu, gíwussariɗa, ya kolukka, ya
aassa teeraa. Ga kooh-wíisfaa, ya taammba na Barnabaas, ɓa ka'ta teeraa
Derbe.

Pool na Barnabaas ɓoykussa teeraa Añcoos Písídii

21 Pool na Barnabaas yéegalohussa Hewhewii winéwí'wii ga teeraa
Derbe. Ɓa laakka tëelíbée Yéesu ɓiyewin daama. Lëehí'ta, ɓa ɓoyukka
teeraa Lísta', waa Íkoñom na waa Añcoos Písídii.
22 Ɓa ɓaa yëgísí' keeñcaa ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa, ɓa ɓaa daasɓa ɓa
yëgís ga ngëmaa. Ɓa wo'ee an: «Ɗu jomin kikooroh ga coonu ciyewin
paay, ɗu han ki'aas ga Nguuraa Kooh.»
23 Ga jaangaa en ɓéeɓ, ɓa tannda ga ɓiɓo' ɓaa kuliyukan ga ɓuwaa.
Lëehí'ta, ɓa kíimmba Kooh, ɓa oo'ta, ɓa díŋkaanndaɓa Ha'mudii, yii ɓa
gëm gariɗa.
24 Ga waa ɓa meyoh daamaɗa, ɓa koorohha gohaa Písídii, ɓa ka'ta waa
Pamfílii.
25 Ɓa yéegalohha wo'eenii Kooh ga teeraa Persi, lëehí'ta ɓa hayya teeraa
Atalii ga daa gaal-giiycaa teeriɗa.

---

* **14:12 14: 12** *Sës* na *Ermes* teek koohcaa Gerekcaa

26 Ɓa aassa gaal-giiy daama, ɓa ɓaa ɓoyuk teeraa Añcoos Síríi, daa ɓa díŋkaanohsee ga kijofkaa Kooh ɓa tum lëgëyaa ɓa meyoh kimëtí'ɗa.
27 Ga waa ɓa le'ɗa, ɓa hídírohha ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa, ɓa ɓéestí'taɓa tóoh iñcaa Kooh tum koorohha gaɓaɗa. Ɓa ɓéestí'taɓa ɓan daa ɓuwaa enussii yaawúu' aasu ga ngëmaaɗa.
28 Ɓa tessa na ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa bi sammba kimaañ.

15

Saawal laakka ga Yéerúsaleem ga loo kerceencaa enussii yaawúu'ɗa

1 Laakka ɓiɓo' ɓaa meyoh gohaa Yúudée hayussa Añcoos Síríi. Ɓa aawwa kijëgí' ɓuwaa gëmin ga Yéesuɗa an: «Binaa ɗú gúrukkii fodaa daa Waasaa Móyíis nakohkaɗanaa, ɗú mínoo kimúc.»
2 Pool na Barnabaas leŋkohussa naɓa, laakussa naɓa ñaroh witamóhí' ga iñaama. Waa ennda ɗa, ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa abussa an Pool na Barnabaas na ɓiɓo' ɓaa bok gaɓa jomuunun kika' Yéerúsaleem ga apotaa'caa na ɓuwaa kuliyuk ga jaangaa Yéesu en daamaɗa, ɓa wo' ga iñaama.
3 Ɓu-jaangaa Añcoos erussaɓa iñaa ɓa sooluk ga ɓaawaagaɓaɗa, ɓa ɓaa yah. Ɓa koo'ta gohaa Fenísíi na waa Samaríi, ɓa ɓaa ɓéestí' daa ɓuwaa enussii yaawúu' aasu ga kigëm ga Yéesuɗa. Iñaa laak yaama, soossa keeñ ɓéeɓ ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa.
4 Ga waa ɓa le' Yéerúsaleemɗa, ɓu-jaangaa na apotaa'caa na ɓuwaa kuliyuk ga jaangaaɗa teerukkaɓa. Lëehí'ta, ɓa ɓéestí'taɓa tóoh iñcaa Kooh tum kooroh gaɓaɗa.
5 Wayee, laakka ɓiɓo' ga Fërísiyeeŋcaa ee gëmuunun ga Yéesu, ɓaa koluk, wo'ussa an:
- Ɓuwaa enussii yaawúu' ɓaama ee gëmu ga Yéesuɗa jomuunun kigúruk, ee ɓa wo'u kitaabuk iñaa Waasii Móyíis nakoh kitumɗa.
6 Apotaa'caa na ɓuwaa kuliyuk ga jaangaaɗa hídírukohussa kimalak iñaama.
7 Ga waa ɓa nookohha ga iñaama bi maañnja, Pee' dalla kikoluk, wo''a an:
- Mbokcii, fodii ɗú ínohkaɗa iñaa Kooh tanukeeroo ga díkaantirúu maañin. Ya tanukeeroo kiyéegal ɓuwii enussii yaawúu'ɗa Hewhewii winéwí'wii, doonaa ɓa kelohwa ee ɓa gëm gari.
8 Ee Kooh yii ínohin iñaa en ga keeñ ɓaa en ɓéeɓɗa, teewohin an ya tookinɓa ga waa ya onɓa Helii yiselaˈíˈyii fodaa ya oneeruuriɗa.
9 Ee laakkii kitansoh kíinoo kaa Kooh tum ga díkaantiruu naɓa. Ee ɓa setɗin keeñcaagaɓa ndaga ngëmaa ɓa laak gariɗa.
10 Kon iñii tah ya ɗú waa' Kooh kitooñ ga kikoo' ɓuwii enussii yaawúu' gëmu gariɗa ɗofcaa, ennda ɗu, ennda ɓicaasammbuu, ɗu mosooca kimín kikooruk.
11 Ee sah, ɗu yaawúu'cii ɗu gëmin an ɗu múcin ndaga yërmaandaa Yéesu, ee ɓa ɓan, ɓa gëm iñaama.
12 Waa ennda ɗa, mbooloomaa ennda cel. Buwaa ɓaa súkúruk Pool na Barnabaas, ɓaama ɓaa ɓéestí'ɓa kíntaancaa na enaamacaa cidóoyí'-waa'caa Kooh tumee, kooroh gaɓa ga leeloo ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa.
13 Ga waa ɓa lëehí' kiwo'ɗa, Saak tíkka ga an:
- Súkúrukat mbokcii!
14 Simoŋ ɓéestírinndúu daa ga dalaaraa, Kooh hayya ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa, ya tanukka ga ɗuuyɓa heetaa enan wuuci.

15 Ee iñii ya wo'ɗa taabohin na iñaa sëldíiga-Koohcaa wo'eeɗa ndaga
bíduunun ga këyítfaa an:
16 «Iñii yii paafaa, mi hay kihayis ee mi hay kitawahis kaanfii Dëwít, fii
ƀúreeɗa, mi hay kihëwíris iñii lís ga kitesɗa, mi tuukirisfa.
17 Fodaama, iñii tes ƀo' ga ëldúnaɗa aaw kiraas Ha'mudii ee ƀan bi ga
ƀéeƀ heetcii mi tanuk ca en cuuroɗa aawsan kiraas Ha'mudii.
18 Iñaama yërí Ha'mudii wo', ee ya mëtí'si iñaa ya waayukee kitum ee
ínohukin kumëeñí'ɗa.»
19 Saak tíkka ga an:
- Tahin bi mi ga kihaffoo, mi am an ɗu hanat kisodal ƀuwaa enussii
yaawúu' ƀaama mëeñsukuunun ƀa ƀii gëm ga Koohɗa.
20 Wayee hoonohoo ɗu bínƀa ƀan, ɗu wo'ƀa an: ƀa hanat kiñam
koynohkaa sarahohu ga koofcaa, ƀa abuk ga kifaanuk na ƀaa en ƀéeƀ,
ƀa abuk ƀan ga kiñam koynoh júuraa apu ee ñífaa aamussii, wala ki'an
ñíf.
21 En ki'enaa, daloh ga cosaan bi ga wati, laakin ga teeraa en ƀéeƀ ƀiƀo',
ƀaa jëgírohi iñaa Waasii Móyíis nakoh kitumɗa, ƀes Sabataa en ƀéeƀ ga
jaangu-yaawúu'cii.

Këyít bídussa wosohussa Añcoos ga kerceencaa enussii yaawúu'ɗa

22 Waa ennda ɗa, apotaa'caa na ƀuwaa kuliyuk ga jaangaa
Yéerúsaleemɗa na ƀéeƀ kerceencaa daamaɗa júwohussa an ƀa hay
kitan ƀiƀo' ga ɗuuyƀa, ƀa wosƀa Añcoos, ƀa taam na Pool na Barnabaas.
Ɓa tannda Yúdaa ee ƀaysi Barsabaas, na Sílaas. Ɓa ƀanak ƀéeƀƀa, ƀuwaa
gëm ga Yéesuɗa oneeraƀa cee'.
23 Ɓa e'taƀa këyít, ee iñii yii yërí bídu ga an: «Ɗú mbokciigarí dëku
Añcoos, Síríi na Sílísíiɗa, ɗú ƀii ɗú enndii yaawúu'ɗa, ɗí ƀii këñí'túu ɗí
apotaa'cii na ƀuwii kuliyuk ga jaangii Yéerúsaleemɗa.
24 Ɗí kelohin an laakin ƀuwaa meyohu dii, hayuunun garúu. Ɓa ƀum
jaahallúu, ƀa ƀum hícoh helcumgarúu na wo'eencumgaƀa ee ɗí nakkiiƀa
ka.
25 Kërí tah ɗí ƀéeƀpíi ɗí júwohin, ɗí tanin ƀiƀo' ƀaa ɗí wos garúu. Ɗí
akitohinƀa na Pool na Barnabaas, fiiliimunciigarí,
26 ƀii erohin kumuunƀa ndaga teekii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruuɗa.
27 Kon ɗí ƀii wosoh garúu Yúdaa na Sílaas, ƀa wo''úu iñii ɗí bín ga
këyítfiiɗa.
28 En ki'enaa, Helii yisela'í'yii yii naríi, ɗí waa'tiirúu dara kitík yiƀítí',
enndii iñcii ƀo' mínoo kifoñ ciinaa:
29 kaa ñamat koynohkaa tumu sarah ga koofcaa, kaa anat ƀan ñíf wala
kiñam koynoh júuraa apu hen ee ñífaa aamussii, ee kaa faanukat na ƀaa
en ƀéeƀ. Binaa ɗú watuk iñcaamanaa, ɗú hay kitum yijófí'. Kijaammu-
jaammu!»
30 Waa ennda ɗa, ƀuwaa tansee wosussaɗa ƀaa yah Añcoos. Ga waa
ƀa le'ɗa, ƀa hídírohha ƀéeƀ ƀuwaa gëm ga Yéesuɗa, lëehí'ta, ƀa e'taƀa
këyítfaa.
31 Fa jagussa ee ƀuwaa ƀéeƀƀa keeñƀa soossa ga iñaa bídu ga këhítfaa
yaama ee daasinƀa ga ngëmɗa.
32 Yúdaa na Sílaas ga kihafƀa, ensee ƀisëldíiga-Kooh. Ɓa saawalla na
ƀuwaa bi maañnja, kidaasƀa na kiƀaatƀa dooli ga ngëmaagaƀa.
33 Ɓa tessa daama bi sammba kimaañ, lëehí'ta, Ɓuwaa íisussaƀa ƀa
ƀoyuk na jam ga ƀuwaa woseeƀaɗa.
34 [Wayee Sílaas nak ƀoyukkii, ya tessa ga Añcoos.]

35 Pool na Barnabaas ɓan tesussa ga Añcoos, ee ɓa ɓanak taabussa na
ɓiɓo' ɓiyewin ɓiliis, ɓaa jëgíroh, ɓaa yéegaloh Hewhewii winéwí'wii en
wo'eenii Ha'mudiiɗa.

Pool na Barnabaas hëgískohussa kitaam

36 Ga besaa tík gaɗa, Pool wo''a Barnabaas an:
- Ɗu ka'sat, ɗu wíil tóoh teerucaa ɗu yéegalohee wo'eenii Ha'mudii
gacaɗa, ɗu waaknee mbokcaa gëmuunun ga Yéesu enu daɗa.
37 Barnabaas nak, waa'ta kiɓaydoh Saŋ yaa ɓaysi Markaɗa,
38 wayee Pool tookkii Marka taam naɓa ndaga daa yaama foñeeɓa ga
teeraa Pamfílíi, taabissii naɓa ga lëgëyaa ɓa enee na kitumɗa.
39 Ɓa nookohha ga iñaama bi faf ɓa hëgískohha. Barnabaas taammba
na Marka, ɓa aassa gaal-giiy, ɓaa yah kúlkaa Sipa'.
40 Pool nak tanukka kitaam na Sílaas. Mbok-kerceencaa díŋkaanohhaɓa
ga kijofkaa Ha'mudii, ɓa ɓaa yah.
41 Ya wíilla gohaa Síríi na waa Sílísíi, ya yaa daas ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa,
ɓa yëgís ga ngëmaa.

16

Tímotée taammba na Pool na Sílaas

1 Waa ennda ɗa, Pool ka'ta Derbe, lëehí'ta ya paaffa bi ga Lísta'. Daama
laakeera ɓaa gëmin ga Yéesu ee teeku Tímotée. Tímotée yaama, eeci enee
yaawúu' gëmmba ga Yéesu ee paamci enee Gerek.
2 Ya nak, mbok-kerceencaa dëku Lísta' na Íkoñomɗa hotsee kijúß gari.
3 Pool waa'ta ya taam nari. Ya ɓayyari kon, gú'tari ndaga yaawúu'caa
dëk ga gohaamaɗa. En ki'enaa, ɓéeßɓa ínohseera an paam Tímotée iñaa
Gerek*.
4 Ga ɗuuy teerucaa ɓa kooroheeɗa, Pool na Sílaas ɓaa yéegaloh iñcaa
apotaa'caa na ɓuwaa kuliyuk ga jaangaa Yéerúsaleem amɗa, ɓa nakkaɓa
kitaabukca.
5 Fodaama, kerceencaa ɓaa wëñ kiyëgís ga ngëmaa ee ɓa ɓaa wëñ
kiɓaatuk besaa en ɓéeß.

Helii yisela'í'yii wo''a Pool kika' Maseduwaan

6 Pool na Sílaas ɓaa wíil ga gohaa Fírígíi na waa Galaat ndaga lak Helii
yisela'í'yii hoonohinɓa kiyéegaloh wo'eenii Kooh ga gohaa Aasíi.
7 Ga waa ɓa ka' bi ɓa deeyca gohaa Mísíiɗa, ɓa waa'ta ki'aas gohaa
Bítíníi wayee Helii Yéesu onndiiɓa ka.
8 Waa ennda ɗa, ɓa húussa ga gohaa Mísíi, ɓaa yah Torowaas.
9 Laakka bes ga wek Pool hotta ga heey ɓo' yaa dëk Maseduwaan. Ɓaa
tuukin ga fíkíici yaa kíimmbi an: «Hayaa Maseduwaan, fu sommbíi!»
10 Daa Pool hotee iñaama ga heey, ga saasi ɗí tummba tóoh kika'
Maseduwaan ndaga lak wëerinndíi† an Kooh yërí ebillíi kiyéegalohnee
Hewhewii winéwí' wii daama.

Lídíi gëmmba ga Yéesu ga teeraa Filiip

11 Waa ennda ɗa, ɗí aassa gaal-giiy ga teeraa Torowaas, ɗí yolohha
Samotaraas dëkaa giiyaa wíilɗa. Ga kooh-wíisfaa, ɗí ka'ta bi ga Neyapólís.
12 Kolkohha daama, ɗí ka'ta Filiip, teeraa wëñ kilaak solu ga gohaa
Maseduwaan ɓu-Room te'ɗa. Ɗí yuŋnga ga teeraama bi sammba kimaañ.

---

* **16:3 16: 3** Gerekcaa laakséeríi baah kigú' oomaa-yaal † **16:10 16: 10** Lúkkaa yërí en na kiwo' ndaga ya bokee ga ɓaawaa.

13 Ga ƀesaa Sabat, ɗí meyca teeraa, ɗí ka'ta seereenaa húlúwaa ndaga
lak ɗí foogin an daama jomin kilaak ɗekataa yaawúu'caa jaamukohi Kooh.
Laakeera ƀeticaa hídírukohu da, ɗí yuŋnga naƀa, ɗí saawalla naƀa.
14 Ga ƀeticaama, laakeera yaa teeku Lídíi ee meyohee teeraa Tíyaatíi'.
Ya enee toonoh píis, píiscaa súupu ciyo'oh ee seerin, ee ya niikeera Kooh.
Ya yaa súkúrukkíi dijófí' ndaga lak Ha'mudii lëgísin keeñaagari, en ɗanaa
ya gëm wo'eencaa Pool.
15 Ya bëtísi'ussa, ya na ƀu-kaanci, lëehí'ta ya wo''aríi an:
- Hayat, ɗú sagacukkoo ga kaanndoo en an ɗú tookin kayoh-kayohɗa an
mi gëmin ga Ha'mudiinaa. Faf ya ekkaríi ga kika' kaanci.

Pool na Sílaas lagussa ga kasaa teeraa Filiip

16 Laakka bes, ɗí enee na kiyah ɗekataa kíimohsi Koohɗa, ɗí hídohha
na súrga yiƀeti yaa raƀ am, onndari kimín kilíiruk. Kilíiruk kaama
haydohɗeera ha'-kaancaagari kopa' wiyewin.
17 Ya yaa taabukkíi, mi na Pool, ya yaa fiip didóolí' an:
- Ƀuwii ƀii ƀërí en súrgacii Kooh yii ga ɗookaa-ɗookɗa. Ƀa hay
kiyéegallúu waasii onohi kimúcɗa!
18 Ya tummba iñaama bes ciyewin. Ka'ta bi Pool kappa ga, ya dalla
kimëeñísuk, wo''a rawaa an:
- Ga teekii Yéesu Kiristaa, mi ebillaa fu meyoh ga ƀetifii! Ga saasi rawaa
meyca ga súrgaa yiƀetiyaa.
19 Daa ha'-kaancaa súrgaa yiƀetiyaa hotee an ƀa abissii yaakaa' kilaakis
dërëm gari, ƀa ammba Pool na Sílaas, ƀa fítísohhaƀa bi ga paanaa dëkaa
ga fíkíi atti'ohcaa.
20 Ƀa tuuki'taƀa ga fíkíi ƀu-Room ƀaa kuliyuk ga dëkaaɗa, ƀa ëpírohha
an:
- Ƀuwii ƀii ƀiyaawúu' ee ƀa ƀii hícísoh dëkiigaruu.
21 Ƀa ƀii jëgíroh dii baahcaa waasiigaruu hoonohinnduu kitook, hoono-
hinnduu kitaabuk, ɗu ƀu-Room.
22 Mbooloomaa ƀan taammba naƀa ga, ƀa keennda ga ɗook Pool na
Sílaas. Atti'ohcaa nakohha kiɗol kúltícaa Pool na caa Sílaas ee ƀa rípu
na ngee'.
23 Ga waa ƀa ríppaƀa na ngee' bi faancaa ílohha, ƀa laŋngaƀa ga kasaa.
Ƀa wo''a ƀaa watuki kasaaɗa ya foñ helci gaƀa dijófí'.
24 Daa ƀaa watuki kasaaɗa wo'see iñaama, ya laŋneeraƀa ga túuyaa
hanoh ɗuuy ga kasaaɗa, ya ekkaƀa jéeŋ ga kotcaa.
25 Ga ƀak leeloo wek, Pool na Sílaas ƀaa kíim Kooh, ƀaa kañnji na kiyeek.
Ƀuwaa ƀíinoo abu ga kasaa naƀaɗa ƀaa súkúrukƀa.
26 Waas kíinoo kakayfaa yëngëlukka bi tawahaa kasaa waa yëngëluk.
Ƀéeƀ halcaa kasaa dalla ki'en kúpít lëgísukka, ee jéeŋcaa pokohsee ƀuwaa
abu ga kasaaɗa cëpísukka.
27 Ƀaa watuki kasaaɗa tíitta ga pëní, yúudukka; daa ya hotee halcaa
kasaa lëgískin gëpít, ya dalla kiɗol kalaƀfaagari, ya yaa yah kiharuk,
ndaga ya foogee an ƀuwaa laŋsee ga kasaaɗa ƀéeƀƀa núpuunun.
28 Wayee Pool fiippari didóolí' an:
- Túuk kaa tumka; ɗí ƀéeƀpíi ɗí ƀee!
29 Ƀaa watuki kasaaɗa dalla kimeekisoh lampu, íisukka ɗuuy kasaa na
jaa', ya keennda kakay ga kotcaa Pool na Sílaas, ya yaa saak.
30 Waa ennda ɗa, ya meydohhaƀa kasaa, ya meekissaƀa an:
- Tiyaatii, mi jom ya kitum bi mi kimúc?
31 Pool na Sílaas taassari an:

- Gëmaa ga Yéesu Ha'mudii, fu hay kimúc, fu na ɓu-kaanfu.
32 Pool na Sílaas nak yéegalussari wo'eenii Ha'mudii, ya na ɓéeɓ ɓuwaa dëk ga kaanciɗa.
33 Ga wahtaama siiy ga wekaa, ɓaa watuki kasaaɗa taammba na Pool na Sílaas, ya tíssa gaañcaagaɓa, lëehí'ta ya bëtísi'ukka ga saasi, ya na ɓu-kaanci ɓéeɓɓa.
34 Ya ɓayya Pool na Sílaas kaanci, tofi'taɓa kanu. Keeñci soossa lool ya na ɓu-kaanci ndaga daa ɓa gëmin ga Koohɗa.
35 Ga waa Kooh wíisɗa, atti'ohcaa ɓu-Room ga dëkaaɗa wosussa ɓiɓo' kiwo' ɓaa watuki kasaaɗa, an:
- Íisaa Pool na Sílaas ɓa yee'!
36 Ɓaa watuki kasaaɗa yaa fool kiyéegal Pool an:
- Atti'ohcaa nakuununndoo ki'íissúu ɗú yee'. Kon diimaɗa, ɗú mínin kimey ɗú yee' na jam.
37 Wayee Pool wo''a ɓuwaa wosseeɗa an:
- Ɓa feeklukinndíi ga fíkíi ɓéeɓ, ɗí koo'tii ga ki'atti'u ee ɗí bok ga ɓu-Room; lëehí'ta, ɓa laŋngaríi ga kasu. Diimaɗa nak ɓa waa' kilokuk ɓa íissíi ee ken yéegoo. Múk mínoo ki'en, ɓa hayat na kihafɓa ɓa meydohhíi!
38 Ɓuwaa wosseeɗa karussa, wo'ussa atti'ohcaa ɓu-Room ga dëkaaɗa wo'eenaama. Daa ɓa ínohee an Pool na Sílaas boku ga ɓu-Room, ɓa tíitta.
39 Ɓa hayyaɓa kibayaluknee na kihafɓa, ɓa meydohhaɓa kasaa; ɓa kíimmbaɓa ɓa mey dëkaagaɓa.
40 Pool na Sílaas meyussa kasaa, ɓa ka'ta kaan Lídíi. Ɓa laak kerceencaa daama, ɓa daassaɓa ga ngëmaa, lëehí'ta ɓa ɓaa yah.

17

Pool na Sílaas karussa teeraa Tesaloník

1 Pool na Sílaas koorussa teeraa Amfípólís na waa Apolínii, ɓa ka'ta teeraa Tesaloník. Daama Lak yaawúu'caa laakuunun jaangu da.
2 Fodaa ya meeree ka kitumɗa, Pool ka'ta jaangu-yaawúuraa. Ya tíkísohha bes Sabat kaahay, caa ya saawali na ɓuwaa ga loo Bíncaa cisela'í'caa.
3 Ya yaa lóogísohi'ɓaca, ya yaa teeɓɓa ga iñaa Bíncaa wo'ɗa an: «*Kiristaanii jomee kikaan, tík ganaa ya mílís.» Kiristaanaama, yërí en Yéesu yii mi yéegaloh diiɗa.
4 Laakka ga yaawúu'caa, ɓuwaa gëm iñaa Pool na Sílaas wo'ɗa, ɓa taabukkaɓa. Fodaama ɓan, laakka ɓiGerek ɓigëñ ɓaa niikin Kooh, na ɓeti ɓilëekí'-teek ɓiyewin ɓaa hay taabukussaɓa.
5 Waayee kisiis kiyaak ammba yaawúu'caa ɓíinoo, ɓa hídírohha ga wílíilkohcaa ga mbedicaaɗa, ɓa nëgírohha mbooloo wiyaak, ɓa hícísohha teeraa, ɓa íisukka kaan Saasoon ki'amnee Pool na Sílaas, ɓa ɓayɓa ga fíkíi ɓu-teeraa.
6 Ɓa hottiiɓa daama, ɓa nammba ki'am Saasoon na ɓimbok-kerceen ɓiliis, ɓayussaɓa ga atti'ohcaa ga teeraaɗa, ɓa ɓaa fiip an:
- Ɓuwaama hícísohuunun ëldúna tóohwa ee diima nak ɓa le'in dii.
7 Saasoon ɗapinɓa ga kaanci. Ɓa ɓéeɓɓa nak, ɓa tumi iñcii saafaadukoh na iñii buu' Sesaa' nakohɗa ee ɓa wo' an laakin buu' yiliis yaa teeku Yéesu.
8 Wo'eencaama púdí'ta faancaa ɓuwaa na caa atti'ohcaa ga teeraaɗa.
9 Saasoon, ya na ɓuwaa ɓaysee nariɗa, ɓa tíkussa kifay kopa' doonaa ɓaa han ki'íisu.

Pool na Sílaas karussa teeraa Beree

10 Daa wekaa le'ee, mbok-kerceencaa amɗohha Pool na Sílaas, ɓa ka' teeraa Beree. Ga waa ɓa le' teeraa Bereeɗa, ɓa ka'ta jaangu-yaawúuraa.
11 Yaawúu'caa ga teeraa Bereeɗa wëñussa ɓaa ga teeraa Tesaloníkɗa kiwaa' ɓo'. Ɓa safa'ta ga kite' Wo'eenaa Kooh ga keeñɓa, ee besaa en ɓéeɓ ɓa jagi Bíncaa cisela'í'caa kiheel ki'ínoh ati iñaa Pool jëgírohɗa taabin naca.
12 Ɓo' ɓiyewin gaɓa gëmussa ga Yéesu, ee ga Gerekcaa laakka ɓeti ɓilëekí'-teek ɓiyewin na yaal ɓiyewin ɓan ɓaa gëm ga Yéesu.
13 Daa yaawúu'caa Tesaloník kelohsee an Pool yaa yéegaloh Wo'eenii Kooh ga teeraa Beree, ɓa ka'ta daama ɓan, ɓa aawwa kiheel coow na kihícisoh helcaa ɓuwaa.
14 Ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa gaawussa kiɓay Pool giiyaa, ya aas gaal-giiy daama, ya yee'. Sílaas na Tímotée nak tesussa ga Beree.
15 Ɓuwaa naksee kiɓay Poolɗa ɓedussari bi ga Ateen, lëehí'ta ɓaa ɓoyuk Beree. Pool ɓëyrohhaɓa kiwo' Sílaas na Tímotée, ɓa dawukki ga iñaa wëñ kigaaw.

Pool ga teeraa Ateen

16 Ga waa Pool en na kisek Sílaas na Tímotée ga teeraa Ateenɗa, keeñci leehha ga daa ya hot dëkaa líifin na nataalcaa ɓa tík koohɓaɗa.
17 Ya ka'ta jaangu-yaawúuraa, ya yaa saawal na yaawúu'caa na ɓuwaa ɓíinoo enussii ɓiyaawúu', ee niikuunun Koohɗa. Ee besaa en ɓéeɓ, ya yaa saawal na ɓuwaa ya hídohi naɓa ga paanaa dëkaa.
18 Laakeera daama ɓijëgíroh ɓaa wo'u ɓi'Épíkuriyeŋ na ɓi'Estóyísiyeŋ*, ɓaa daanee kisaawal na Pool. Ɓii wo'ee an:
- Moo jawulii yii, ya waa' ya kiwo'?
Ɓíinoo an:
- Man na ya en na kiyéegaloh koohcaa ɗú ínohoo!
En ki'enaa, Pool yéegalohee loo Hewhewii wo' ga loo Yéesu na loo kimílískaa ɓuwaa kaaninɗa.
19 Waa ennda ɗa, ɓa taammba nari, ɓa ɓayyari ga paanaagaɓa wo'si Ayeropaasɗa†, ɓa wo''ari an:
- Ɗí waa' fu wo''íi iñaa lee' ga iñii yi'asyii fu jëgírohɗa,
20 ndaga fu tangalinndíi na wo'eencaa ken ínohoo, ee ɗí waa' ki'ínoh iñii ca wo'ɗa.
21 En ki'enaa, ɓu-Ateen na sagaccaa dëku teeraaɗa tumsee rek lëgëy kisúkúruk na kiɓéestí' hewhew.
22 Pool nak dalla kituuk ga fíkíi ɓuwaa enee ga paanaa Ayeropaas, wo''a an:
- Ɗú, ɓu-Ateen, mi hotin an en ngëmaa ɗú laakinwa lool sah.
23 En ki'enaa, wii mi tíidísuk ga teeriigarúu, mi yaa malaksukoh iñcii ɗú jaamukiɗa, mi hotin wíinoo gaca waa bídu an: «wuu Koohyii ɗí ínohooɗa.» Iñaa ɗú jaamuki yaama ee ɗú ínohooriɗa, yërí mi hayyúu kiyéegal.
24 Kooh yii sak ëldúnaɗa na ɓéeɓ iñcii gaɗa, yii en Ha'mudii asamaanii na kakayfiiɗa, dëkoo ga kaanfaa yah ɓo'-súusúus hëwí'.
25 Ya soolukkii ɓan ɓo'-súusúus tumi'ti yen. En ki'enaa, yërí oni ɓéeɓ ɓuwii kumuun, ki'íik na ɓéeɓ iñcaa tík gaɗa.

---

* **17:18 17: 18** *Épíkuriyeŋ* na *Estóyísiyeŋ* Wiɗewaawaa jëgíroh an neɓlaat laak solu ga iñaa en ɓéeɓ. Waa tík gaɗa jëgíroh ki'abuk ga tóoh iñaa newin. † **17:19 17: 19** Teek jaŋjaŋ ga teeraa Ateen, daa atti'ohcaa daanee kihídohuɗa. Paanaa atti'ohcaa eruunun teekaama diima.

26 Ya kooroh ga ɓo' yíinoo, ya sakka ɓéeɓ heetcii, ya onndaɓa kidëk
daa en ɓéeɓ ga ëldúna, ya hëgísohi'taɓa jamaanucii laakiɗa, ya fíisi'taɓa
teki'tii dii ɓa jom kidëkohɗa.
27 Ya tummba iñaama, doonaa fodii ɓaa en na kisëmëemí', ɓuwii aawwi
kiheel kihot; ee en ki'enaa, ya úsaayyii yíinoo garuu.
28 En ki'enaa, yërí onnduu kipes, kika', na kihay na ki'en ga ëldúna, ee
bídohciigaruu wo'uunun an ɗu ɓitowuci ɓan
29 Kon, waa ɗu ɓërí en towutiigari, ɗu jomoo kifooŋ an Kooh man na
nataal wúrúus, wuhëelís, wala atoh, waa ɓo'-súusúus pes bi morin ga
kineɓ helci.
30 Kooh malakissii kiñak ki'ínohkaa ɓuwii kuɗewaa. Diimaɗa ɓaa en
ɓéeɓ daa ya enoh tóoh ya yii ɓayyi, ya súpít kipeskaagari.
31 En ki'enaa, ya abin bes, waa ya yah ki'atti' ɓéeɓ ɓu-ëldúna ee kooran
waas. Ya tanukin ɓaa yah ki'atti'ɗa. Iñaama ya teewinwa ɓéeɓ ga waa ya
mílísi' ɓaa yaama ga kikaanɗa.
32 Daa ɓa kelohee Pool meydohha ga kúuwci loo kimílís ga kikaan, ɓa
aawwari kiñaawal. Ɓíinoo wo'ussari an:
- Bes kiliisaa, ɗí súkúrukkaa ga iñum fu wo' yuma.
33 Waa ennda ɗa, Pool meyca yaa yah.
34 Moona, laakka gaɓa ɓuwaa gëm iñaa ya wo'ɗa, ɓa taabukkari: ennda
fodii Dëníis yaa bokee ga ɓu-paanaa wo'si Ayeropaasɗa na ɓetifaa teeku
Damaríis na ɓiɓo' ɓiliis ɓaa taabee naɓa.

18

Pool ka'ta teeraa Korenti

1 Waa ennda ɗa, Pool kolukohha teeraa Ateen, ya ka'ta teeraa Korenti.
2 Ya hídohha daama na yaawúu', yaa teeku Akílaas. Akílaas límohu
gohaa Pom ee lak ya hanee kimeyoh kúlkaa Ítalíi, ya na Pírísíl, ɓetici,
ndaga Kólóot buuraa yiyaakyaa kúlkaa Room yërí nakohee an yaawúu'caa
ɓéeɓɓa meyat teeraa Room.
3 Pool nak ka'ta gaɓa, ee waa ya bok naɓa lëgëy kihëwí' mbaa'-on, ya
dëkka naɓa, ɓa taammba kilëgëy.
4 Bes Sabataa en ɓéeɓ Pool ka' jaangu-yaawúuraa ya jangati, kiheel
kinook yaawúu'caa na ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa ga ngëmaa.
5 Sílaas na Tímotée meyohussa teeraa Maseduwaan, ɓa hayya, laakussa
Pool teeraa Korenti. Pool nak ëewrukka kiima ga kiyéegaloh wo'eenii
Kooh, ya yaa yéegal yaawúu'caa an kayoh-kayohɗa, Yéesu yërí en
Kiristaanii.
6 Yaawúu'caa nak ɓaa heñohhi, ɓa aawwari kiɓas, Pool përtukka
pëndëlaa kúltícaagari*, ya wo''aɓa an:
- Binaa ɗú saŋku'aa, ínohat an ɗú ɓërí tík haffúuka. Mi, mi setin ga wic.
Diimaɗa mi yii yah ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa.
7 Ya kolkohha daama, ya ka'ta kaan Títíyus Yustus, ɓo' yiniiki'-Kooh ee
kaanfaagari deeyoh na jaangu-yaawúuraa.
8 Kíríspus yaa kuliyuk ga jaangu-yaawúuraaɗa, gëmmba ga Ha'mudii,
ya na ɓu-kaanci ɓéeɓɓa, na ɓiɓo' ɓiyewin ga ɓu-teeraa Korenti, ɓaa
súkúrukee Poolɗa, gëmussa ga Yéesu ɓan, ɓa bëtísi'ussa.
9 Laakka wekaa Ha'mudii feeñuk Pool ga ɗuuy heey, wo''ari an:
- Ka niik dara, wo'a, kaa ɗekoh.

---

* **18:6 18: 6** Ga tumeenaama, Pool teewoh an duuci enissii ga iñaa mínanɓa kidalɗa. Malkat ɓan 13: 51.

10 Kaa niik dara ndaga mi yii naraa, ee ken mínoo kitík yahci ga ɗookfu.
En ki'enaa, ɓo' ɓiyewin dii ga teerii wii ɓuuroo.
11 Waa ennda ɗa, Pool yuŋnga ga teeraa Korenti kíis na caban, ya yaa
jëgíroh Wo'eenii Kooh.
12 Ga jamaanaa Galíyoŋ enoh gúwernëe' ga gohaa Akayɗa, yaawúu'caa
ɓéeɓba kolukɗussa Pool, ɓa ammbari, ɓa ɓayyari daa atti'ohsiɗa.
13 Daama, ɓa yammbari an:
- Ɓii yii heel ki'ek ɓuwii ga kijaamuk Kooh na kitaabuk Kooh ee iñii ya
jëgírohɗa taammbii na iñii Waasii Móyíis nakohɗa.
14 Pool waa'ta kitaas, wayee Galíyoŋ dalla kiwo' yaawúu'caa an:
- Súkú'kattoo ɗú yaawúu'cii! Enee an ya tum kofeel wala iñaa boninaa,
eneenaa mi hayyúu kisúkúruk.
15 Waa ɗú nookoh loo wo'een, loo teek na loo waasumgarúu, gaama
guurúu, mi yahhii ga ki'aas.
16 Waa ennda ɗa, ya meydohhaɓa daa atti'ohsiɗa.
17 Daama nak, ɓa keennda ga ɗook Sosten, yaa kuliyuk ga jaangu-
yaawúuraaɗa, ɓa ɓaa feekki ga fíkíi daa atti'ohsiɗa, wayee iñaama dara
ɓíttii Galíyoŋ ga.

Pool ɓoyukka teeraa Añcoos

18 Waa ennda ɗa, Pool tessa ga teeraa Korenti iñaa maañ. Lëehí'ta, ya
taŋkohha na kerceencaa daamaɗa, ya aassa gaal-giiy kiyah kúlkaa Síríi,
ya taammba na Pírísíl na Akílaas. Balaa ya karaa, ya nenukka hafaagari
ga teeraa Keŋkeree ndaga lak iñaa ya dígohee na Kooh ya waatukkaɗa
leehin†.
19 Ga waa ɓa le' teeraa Efeesɗa, Pool tagohha na ɓuwaa ya taabee
naɓaɗa, ya taammba haŋci. Ya ka'ta jaangu-yaawúuraa kisaawal na
yaawúu'caa.
20 Ɓaama kíimmbari kites naɓa wayee ya saŋnga.
21 Ga wii ya taŋkoh naɓaɗa, ya wo''aɓa an:
- Neɓ Koohaa, mi hay kiɓoyuk dii kiwaakneerúu.
Ya aassa gaal-giiy ga Efees, ya ka'ta teeraa Sesaree.
22 Waa ennda ɗa, ya paaffa Yéerúsaleem kikëñí' kerceencaa enu
daamaɗa, lëehí'ta ya ka'ta Añcoos Síríi.
23 Ya ennda daama bi sammba kimaañ, lëehí'ta yaa yah. Ya koorohha
gohaa Galaat ya paaffa waa Fírígíi, ya yaa daas mbok-kerceencaa ɓéeɓba,
ngëmaagaɓa wëñ kiyëgís.

Apoloos ka'ta teeraa Efees na waa Korenti

24 Laakka yaawúu' yaa teeku Apoloos ee límohu teeraa Aleksandarí,
ya hayya teeraa Efees. Ya enee ɓo' yiyúudúkí' ee ya ínoheera Bíncaa
cisela'í'caa dijófí' ɓan.
25 Ya jëgí'seera Waasii Ha'mudii, ee ya safareera lool ga kiwo' loo Yéesu.
Iñaa ya jëgírohee gariɗa júweera lool, wayee ya ínohee bëtísaa Saŋ-Bëtís.
26 Ya yaa jangat na fít wiyëgísí' ga ɗuuy jaangu-yaawúuraa. Daa Pírísíl
na Akílaas kelohsee iñaa ya jangatɗa, ɓa ɓayyari ya taam naɓa, ɓa
lóogísohi'tari Waasii Kooh bi wëñnja gari kilee'.
27 Ya nak, helci ennda ga kika' gohaa Akay. Mbok kerceencaa daamaɗa
ɓaatussari kidaas ga iñaama. Ɓa bínnda ɓuwaa gëm ga Yéesu enu
daamaɗa këyít kiwo'ɓa ɓa ammbi dijófí'. Daa ya le'ee daama, Kooh
amɗohhari bi ya laaki'ta ɓuwaa gëmu ga Yéesu daamaɗa jeriñ wiyaak.

---

† **18:18 18: 18** Pool waatukee an iñaa ya dígohee na Koohɗa leehhiinaa, ya nenukoo múk. Malkat 21: 24.

28 Ya ɓúlla yaawúu'caa ga fíkíi ɓéeɓ, ee ya koorohee ga Bíncaa cisela'í'caa, kiteeɓɓa an Yéesu yërí en Kiristaanii.

19

Pool ka'ta teeraa Efees

1 Wiima lak Apoloos yaa ga Korenti, Pool koorohha gohcaa kúlkaa na janjaŋcaaɗa, lëehí'ta ya hayya teeraa Efees. Ya hotta ɓimbok-kerceen daama, meekissaɓa an:
2 - Ga wii ɗú gëm ga Yéesuɗa, ɗú laaseera ga Helii yisela'í'yiine? Ɓa taassari an:
- Ɗí mossii kikeloh wo'u an Helii yisela'í'yii yii ga.
3 Pool meekissaɓa an:
- Kon ɗú laas ga bëtísii wiida? Ɓa taassari an:
- Ɗí laas ga bëtísaa Saŋ-Bëtís tumeeɗa.
4 Pool wo''aɓa an:
- Ee; Saŋ bëtísi'ee ɓuwaa tookee kisúpít kipeskaagaɓaɗa, ee ya wo'ee ɓu-Isarayeel kigëm ga ɓaa yah kihay ga fenoociɗa. Ɓaama nak Yéesu yërí.
5 Ga waa ɓa keloh wo'eenaamaɗa, ɓa bëtísi'ukka ga teekii Yéesu, Ha'mudii.
6 Pool tíkkaɓa yah ga haf ee Helii yisela'í'yii dalla kiyoosuk ga ɗookɓa. Ɓa ɓaa wo' ga lak ciyewin caa bokkii, ɓa ɓaa jangat wo'eencaa meyoh ga Kooh.
7 Ɓuwaa enee daamaɗa jomeera kile' ɓo' ɓidaaŋkaah na ɓanak.
8 Waa ennda ɗa, Pool ka'ta jaangu-yaawúuraa, ee daama iñaa le' ñiin kaahay ya yaa jangat na fít wiyëgísí', ya wo'ee loo Nguurii Kooh, ya yaa heel kigëmlukoh ɓuwaa súkúrukeeriɗa.
9 Wayee laakka gaɓa ɓaa yëgís ga haf, ɓa saŋnga kigëm, ɓaa ñaawal Waasii Ha'mudii ga fíkíi ɓuwaa ɓéeɓɓa. Waa ennda ɗa, Pool foñnjaɓa, ya ɓayya tëelíbéecaa Yéesu, ee besaa en ɓéeɓ, ya yaa jëgí'ɓa ga ekoolaa ɓaa wo'si Tíranusɗa.
10 Pool jëgírohha da bi ennda tíkíis tanak ee fodaama ɓéeɓ ɓuwaa dëk gohaa Aasíiɗa, ennda yaawúu'caa, ennda ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa kelohussa Wo'eenii Ha'mudii.

Kíntaancaa laakee ga teeraa Efeesɗa

11 Waa ennda ɗa, Kooh yaa tum kíntaan cidóoyí'-waa' ga Efees koorohha ga Pool.
12 Fodaama ɓuwaa ɓaa ɓeɓ gúree-píis wala úuf, caa mosin kile' ga faanfaa Pool, ɓa ɓaa tíkca ga ɗúukoolí'caa. Ee fodaama ɓuwaa ɓaa wak, raɓcaa ɓaa meyoh gaɓa.
13 Laakeera yaawúu'caa enee kiwíil daa en ɓéeɓ kikaal raɓ ga ɓuwaa. Fodaama, ɓa jéemmba kikooroh teekaa Yéesu, ɓa kíimi' ɓuwaa raɓ amɗa. Ɓa wo'ee raɓcaa an:
- Ga teekii Yéesu Pool yéegalohɗa, mi ebillúu kimeyoh ga ɓii!
14 Iñaama, ɓaa wo'si Sefaa ee bokee ga sarahohcaa yaawúu'caa ɓiyaakɓaaɗa, towutaagari tiyitnatanaktaa daanseeraka kitum.
15 Wayee, ga waa ɓa tummbaka, rawaa taassaɓa an:
- Mi ínohin Yéesu mi ínohin ɓaa en Poolɗa, Wayee ɗú, ɗú ɓërí en ɓa?
16 Ɓaa rawaa abeeɗa dallaɓa kisooŋ, wëñnjaɓa dooli, gaañsohhaɓa, ɗa'sohha kúltícaagaɓa, ɓa meyca kaanfaa, ɓa núppa.
17 Ɓu-teeraa Efees ɓéeɓɓa yéegussa iñaa laak yaama. Yaawúu'caa na ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa, ɓéeɓɓa tíitussa, teekaa Yéesu, Ha'mudii erussa cée' wimëtí'.

18 Ɓiyewin ga ɓuwaa gëmɗa hayussa, wo'ussa faŋ ga fíkíi ɓéeɓ iñcaa ɓa
enukoheeɗa.
19 Ɓiyewin ga ɓuwaa daanee kiluhusɗa, haydohussa këyítcaa ɓa
luhusoheeɗa, ɓa nëgírohhaca jal wíinoo, ɓa tëkí'taca ga fíkíi ɓéeɓ.
Cadamfaa këyítcaama karin ga júnnicaa leehoo.
20 Fodaama, ga doolaa Ha'mudii, wo'eenaa Kooh waa wëñ kisíw ee
doolaagawa waa wëñ kihotuk.

Coow kolukka ga Efees

21 Ga waa iñcaama paafɗa, Pool ammba ga helci kika' Yéerúsaleem, ya
kooroh gohaa Maseduwaan na waa Akay. Ya wo'ee ga helci an binaa mi
le' daamanaa, mi jomin kika' Room ɓan.
22 Ya wossa ɓanak ga ɓuwaa ya taabi naɓaɗa. Ɓuwaa ensee Tímotée na
Erasti. Ya ga kihafci nak, ya tessa ga gohaa Aasíi bi sammba kimaañ.
23 Jamaanaama, coow wiyaak kolukka ga Efees ndaga Waasii Ha'mudii
yéegalohu daamaɗa.
24 Laakee tíwoh hëelísaa teeku Dímitiriyus, ya tíwee tunataal-hëelístaa
mandarga kaanfaa ɓa jaamukohi Artémísɗa. Tunataaltaama nak, hay-
dohɗeerari, ya na ɓuwaa lëgëy gariɗa hëelís wiyewin.
25 Laakka bes, ya hídírohha ɓuwaa lëgëyi gariɗa na ɓo' ɓiliis ɓaa tumi
lëgëy kitíɓ nataal fodaa gaɓaɗa, ya wo''aɓa an:
- Ɓiyaay, ɗú ínohin an iñii ɗú laak ga alalɗa meyoh ga lëgëyiiruu wii.
26 Diimaɗa nak, ɗú hotin ee ɗú kelohin iñcii Pool en na kitumɗa. Ya wo'
an koohcaa ɓo' hëwí' na yahci enndii Kooh kayoh-kayoh. Ya nookin ɓo'
ɓiyewin ga kigëm iñaama, ee ya eemmbii naka dii ga Efees, wayee gohaa
Aasíi ɓéeɓ gomin ga.
27 Iñaama eemanndii ga kiɓúuk kitíɓ-nataalkiiruu rek, wayee mín kika'
bi ga kiɓúuk teekii kaanfii Artémís, koohyii yiɓetiyii yiyaakyii. Ee koohyii
yiima Aasíi ɓéeɓ na tóoh ëldúna jaamukiri. Kon nak teekiigari jomoo ɗa
kiyím.
28 Daa ɓuwaa kelohee wo'eencaama, ɓa líiffa na tam-keeñ, ɓa ɓaa fiip
an:
- Artémísyii ɓu-Efees yakin!
29 Díkaantaama ɓéeɓ dëkaa hícísukohha. Ɓa ammba Gayus na
Arístarka ɓaa dëk Maseduwaan ee taamsee na Poolɗa, ɓa ɓaa yah naɓa
paanaa ɓu-teeraa.
30 Pool nak waa'ta kimey ga ɓuwaa, wayee ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa
íisussiiri ya ka'.
31 Bi ga sah ɓiɓo' ga fiiliimuncaagari kuliyuk ga nguuraa ga gohaa
Aasíiɗa, wosohussa gari kiwo''i ya watuk kitoŋ kotci ga paanaa ɓu-teeraa.
32 Ga wahtaama, ɓuwaa hídírukohee daamaɗa hícísukohussa, coowaa
ennda cúr ga ɗuuyɓa. Ɓii fiipi aneenaa, ɓii fiipi an. Ɓiyewin gaɓa sah
ínohṣéerii iñaa tah ɓuwaa hídírukoh daamaɗa.
33 Ëlíksaan nak, yërí yaawúu'caa kuliyukɗee ga fíkíiɓa ga hídohaama.
Ɓiɓo' ga ɓuwaa hídírukohee daamaɗa ɓéestírussari iñaa laakɗa. Ya
ɓëwí'ta yah kiwaa' kilayohi' ɓuwaama ga fíkíi mbooloomaa.
34 Wayee daa ɓa ínohee an ya iñaa yaawúu', ɓa taammba ɓéeɓɓa ɓa
aawissa kifiip. Ɓa fiipin iñaa le' wahtu kanak an:
- Artémísyii ɓu-Efees yakin!
35 Ɓaa dëkaa tíku ga yahciɗa yërí mëeñjoh kimín kiyím ɓuwaa doo ɓa
han kiɗekoh. Ya wo''aɓa an:
- Ɗú ɓu-Efees, ɓii yiida ínohoo an kaanfii Artémís yiyaakyii en ga
teeriigaruu ee nataaliigari keenoh asamaanɗa en ɓan ga teeriigaruu?

36 Ɗú ínohin an ken nookohhii iñaama. Kon enat tek, ee kaa gaawtukat
bi ɗú tum iñaa bokkii ga.
37 Ɓuwii ɓii ɗú haydohinɓa dii ee moona ɓa ɓeɓpii dara ga kaanfii
Artémís, ee ɓa ɓassiiri.
38 En Dímitiriyus na ɓuwii taam nariɗa, ɓa laakoh na ɓo'aa, ɓa karat
waas: Laakin bescaa tanu ki'atti, na ɓuwaa atti'i iñcaama.
39 En laak enaama ciliis caa ɗú waa' kipayɗunaa, bes ki'atti' le'aa, ca
malaku.
40 Ɗu watukkiinaa, ɗu hay kitíku ɓuwaa hícísohi mbooloo ndaga iñii
laak watiɗa, ee ɗu mínanndii dara kiwo' ga iñaa tah coowii wii.
Ga waa ya lëehí'ta kiwo' fodaama, ya wesohha ɓuwaa.

20

Pool ka'ta Maseduwaan na Geres

1 Ga waa coowaa enee ga Efees seemɗa, Pool hídírohha ɓuwaa gëm ga
Yéesuɗa, ya ɓaattaɓa kidaas ga ngëmaa, lëehí'ta ya taŋkohha naɓa, yaa
yah Maseduwaan.
2 Ya taammba gohaama, ya daassa ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa ga ngëmaa.
3 Ya kolkohha daama, ya ka'ta kúlkaa Geres, ya tummba daama
ñiin kaahay. Ga waa ya ɓewuk kika' kúlkaa Síríiɗa, ya kelohha an
yaawúu'caa pokohuunun nof ki'appi, ya nammba ɓoyuk hen, ya koorohha
Maseduwaan.
4 Ɓuwaa taabee nariɗa ensee Sopatee', kowukaa Pírus ee ya meyohee
Beree, Arístarka na Sokondus ɓaa meyoh Tesaloníkɗa, Gayus yaa meyoh
Derbeɗa, Tímotée, Tísík na Torofím ɓaa meyohee gohaa Aasíiɗa.
5 Ɓa ɗëwírukka, ɓa sekneeraríi ga teeraa Torowaas.
6 Ɗí nak, ga waa hewaa mbúurúcaa tumoo lëwíi' paafɗa, ɗí aasohneera
gaal-giiy teeraa Filiip, ɗí foolla ga giiy bes ciyëtúus, ɗí laakneeraɓa teeraa
Torowaas. Ɗí tummba daama bes ciyitnakanak.

Pool mílísi'ta Etíkus ga teeraa Torowaas

7 Ga noh-soosaa gaawaa, ɗí hídírukohha kiñam cuuníinfaa Ha'mudii.
Pool nak jomee kikolukoh daama ga kooh-wíisfaa. Ya aawwa kijëgí' ɓuwaa
gëm ga Yéesuɗa, ya ammba kiwo' na ɓuwaa bi ga leeloo wek.
8 Ɗí hídírukohee ga túuyaa hanoh ɗook ga taahaaɗa, ɗí taalla lampu
ciyewin.
9 Laakka oomaa-yaalaa teeku Etíkus ee ya yugee ga kímícaa falanteeraa.
Ya ka'ta hëndëŋ na pëní, wiima lak Pool yii lís kiwo'. Ga ɗuuy pënífaa, ya
dalla rëc, ɗëegískoh ɗook taahaa wukaahaywaa ɓa eneeɗa, ya keennda
kakay. Ya ɓëwíru hen, lak kaanin.
10 Pool yoosukka, híilla gari, ɓeɓpari, wo''a an:
- Kaa jaahli'at, ya yii pes!
11 Waa ennda ɗa Pool lapissa, ya warohha mbúuraa✡, ñammba.
Lëehí'ta, ya aawissa kijangat bi ga daa Kooh wíisɗa, ya taŋkohha naɓa,
yaa yah.
12 Oomaa-yaalaa nak ɓedussa kaanɓa lak wíisohin wece ee helcaa
ɓuwaa dalla gari lool.

Pool kolkohha Torowaas ka'ta Mílée

13 Ɗí nak, ɗí aassa gaal-giiy, ɗí ɗëwírukka Pool teeraa Asos, ya wo'ee
an ɗí kihídohan nari daama, ɗí ɓaydohhi ndaga ya waaree kitíin hen bi
daama.

✡ **20:11 20: 11** Mëdírohat na Tumeen 2: 42.

14 Ga waa ya laakkíi teeraa Asosɗa, ɗí aassa gaal-giiy daama, ɗí ɓaa yah
bi ɗí le''a teeraa Mítíleen.
15 Ɗí ɓaa yahis bi ɗí laŋnga na Síyóo ga kooh-wíisfaa. Ga besaa tík gaɗa,
ɗí le''a Samoos, ee besaa tíkis gaɗa, ɗí le''a teeraa Mílée.
16 Pool abee an ya yah kiroombuk Efees hen, ya tuukoo da, en ɗanaa ya
maañoo ga gohaa Aasíi ndaga ya gaawtukee kitum tóoh, en mínukaa, ya
le' Yéerúsaleem balaa besaa Pantakot.

Pool taŋkohha na ɓuwaa kuliyuk ga jaangaa ga Efeesɗa

17 Ga waa ɗí tee' ga Míléeɗa, Pool wosohha kiɓayluk ɓuwaa kuliyuk ga
jaangaa Yéesu ga Efeesɗa.
18 Ɓaama hayussari kitaas, ya wo''aɓa an:
- Ɗú ínohin dijófí' daa mi madee narúu ga wii mi en narúu, aboh ga
besaa mi ɗeɓ kitoŋ kottoo ga gohii Aasíiɗa.
19 Mi jaamukee Ha'mudii hen taammba na kiyóoskí' haffoo, taammba
na ki'aam moon, mi dayca ɓan coonu, caa yaawúu'caa pokoheeroo nofɗa.
20 Mi ínohin an mi mossoorúu kiɗaak dara iñaa míninndúu kijeriñ. Mi
yéegaleerúu wo'eenii Kooh, mi jëgí'tarúu ga fíkíi ɓéeɓ na ga ɗuuy kaancii.
21 Mi mosoo ki'íis kiɓay yaawúu'cii na ɓéeɓ ɓuwii enussii yaawúu'ɗa ɓa
súpít kipesɓa, ɓa gëm ga Kooh, ɓa gëm ga Yéesu, Ha'mudiigaruu.
22 Diimaɗa nak, mi yii yah Yéerúsaleem, Helii yisela'í'yii yërí híi'too ga
ee mi ínohoo iñaa sekkoo daɗa.
23 Wayee mi ínohin daal an teeraa mi aas tóoh Helii yisela'í'yii yéegalloo
an kasu na coonu caa sekkoo.
24 Mi nak, en kipeskiigoonaa mi ɓítukkii gaka ee mi tíkkiika iñaa yakin.
Lebiriigoo tóoh, wërí en kile' ga dii mi aawɗa, mi mëtí' sasii Yéesu,
Ha'mudii nakkooɗa, ee wërí en kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii haydoh
yërmaandii Kooh laak garuuɗa.
25 Diimaɗa nak, mi ínohin an ɗú yahissiiroo kihotis. Mi koorin garúu
ɓéeɓpúu, mi yaa jangattúu loo Nguurii Kooh.
26 Ërí tah mi wo''úuka wati: ɓaa fu saŋku'aa, ínohaa an fu yërí tík
haffuka.
27 En ki'enaa, mi yéegalinndúu ɓéeɓ iñaa Kooh sek garuuɗa.
28 Kon watukat haffúu dijófí', ɗú watuk ɓan yopii Helii yisela'í'yii
díŋkaanndúu kiníi'ɗa. Fodii ɓiníiroh, toputu'at jaangii Kooh laaki' hafci,
koorohha ga kikaankaa Kowukaagariɗa.
29 Mi ínohin an mi kolukoh diinaa, hay kilaak ɓuwaa madu na gumuucaa
yaawuunun, ɓa aas ga ɗuuycúu kitasaaroh yopii Kooh.
30 Hay kilaak ɓuwaa boku garúu ɓa koluk, ɓa aaw kijëgíroh saboh kesi,
kiheel ɓuwaa taabukanɓa.
31 Kon watukat, ɗú níindísuk an tíkíis taahay tee, taa wekoo, nohoo mi
ñari yaa en ɓéeɓ garúu bi ki'aam moon sah maasiroo ga.
32 Diimaɗa mi tíkinndúu ga yah Kooh, ya, na Wo'eeniigari barkeellúu;
yërí laak doolaa onannduu kiyëgís ga ngëmii ee ya onndúu kilam iñcii ya
faani' ɓan ɓuwiigariɗa.
33 Mi mosoo kiɗíibuk kilaak hëelís, wúrúus wala kúltí ken.
34 Ɗú ga kihaffúu, ɗú ínohin an yahciigoo cërí onndoo kipay sooliciigoo
na cii ɓuwii taabi naroooɗa.
35 Mi teewinndúu ga tóoh an ɗu jom kilëgëy fodaama kidímal ɓuwii
laakooɗa. Ɗu níindísukat iñaa Yéesu, Ha'mudii ga kihafci wo'eeɗa an:
«Keeñ wëñi kisoos ga ki'onoh loo kite'.»
36 Ga waa Pool wo''a fodaama bi ya lëehí'ta, ya yí''a naɓa ɓéeɓɓa, ya
kíimmba Kooh.

37 Waa ennda ɗa, ɓéeɓɓa ɓaa koduk, ɓa gatawukkari, ɓaa fuunndi.
38 Iñaa tahee keeñɓa kileehɗa wërí en daa Pool wo'ɓa an ɓa hotsanndi-iriɗa. Lëehí'ta, ɓa ɓedohha naríi bi ga gaal-giiyaa.

21

Pool na ɓuwaa taabee nariɗa ɓaa yah Yéerúsaleem

1 Ɗí tagohha na ɓuwaa ɓedohee naríiɗa, ɗí aassa gaal-giiy, ɗí yolohha Koos, dëkaa giiyaa wíilɗa. Ga kooh-wíisfaa, ɗí ka'ta gohaa Root, ɗí meyohha daama, ɗí ka'ta teeraa Pataraa.
2 Daama ɗí hotta gaal-giiy waa aaw gohaa Fenísii, ɗí aassa ga, ɗí ɓaa yah.
3 Ga waa ɗí ka' bi ɗí séennda Sípa'ɗa, ɗí koorohhawa yah-ñaam, ɗí ëewrukka ɓak gohaa Síríi. Ɗí tee'ta ga Tíi' ndaga gaalaa jomee kiyóoskí' sëfaa wa ɓayeeɗa daama.
4 Ɗí hotta daama ɓitëelíbée Yéesu, ɗí ennda naɓa bes ciyitnakanak. Helii yisela'í'yii yéegallaɓa iñaa yah kihewɗa. Ɓa wo''a Pool an ya hanat kika' Yéerúsaleem.
5 Ga waa bescaa ciyitnakanakcaa matɗa, ɗí kolukissa kiyah. Ɓuwaama ɓéeɓɓa ɓedussaríi, ɓa na ɓeticaagaɓa na towutaagaɓa bi ɗí meyca teeraa. Daama ɗí yí''a ɓéeɓpíi ga seereenaa giiyaa, ɗí kíimmba Kooh.
6 Lëehí'ta, ɓéeɓpíi ɗí taŋkohha, ɗí nak, ɗí aassa ga gaal-giiyaa, ɓa, ɓa ɓaa ɓoyuk kaanɓa.
7 Ɗí kolkohha Tíi', ɗí lëstí'ta ɓaawaagaríi ɗí kooroh giiyɗa ga waa ɗí le' Potolemayís. Ɓuwaa enu ga teeraama gëmu ga Yéesuɗa ɗí ka'taɓa kikëñí'nee. Ɗí hoowukka, ɗí neehha.
8 Ga kooh-wíisfaa, ɗí kolkohha daama, ɗí ka'ta teeraa Sesaree. Ga waa ɗí le''a, ɗí ka'ta kaan Filiip, ɗí dalla daama. Filiip nak enee ɓaa yéegalohi Hewhewii winéwí'wii ee ya bokee ga ɓuwaa ɓiyitnaɓanakɓaa tansee ga Yéerúsaleemɗa✡.
9 Ya laakeera towu tinikiis tiɓeti, taa onohussii kipañ ee Kooh oneeraɓa kiyéegaloh wo'eenaa meyoh gari.
10 Lak ɗí enin daama bes ciyewin, Laakka sëldíiga-Koohaa teeku Agabus meyoh kúlkaa Yúudée.
11 Ya hayya garíi daa ɗí eneeɗa, ya ɓeɓpa iñaa Pool pëkíruki ga kenohciɗa, ya pokukka kotcaa na yahcaa, wo''a an:
- Iñii yii yërí Helii yisela'í'yii wo': «Ɓii laak pëkírukaahii-wiiɗa, yaawúu'caa ga Yéerúsaleemɗa hayyi kiɓagu fodii dii, lëehíraa ɓa tíkki ga yah ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa.
12 Ga waa ɗí keloh iñaamaɗa, ɗí na ɓuwaa enee daamaɗa ɗí sarahtukka Pool ya ool kika' Yéerúsaleem.»
13 Wayee Pool taassaríi:
- Ɗú tum ya yii, ɗú yahi keeñiigoo? Mi saŋngii kiɓagu rek, wayee mi tookin sah bi ga kikaan ga Yéerúsaleem ndaga teekii Yéesu, Ha'mudii.
14 Waa ɗí mínndiiri kihoonoh kika', ɗí íissari, ɗí wo''a an: Iñaa Ha'mudii waa'ɗa laakat!
15 Ɗí ennda daama bi sammba kimaañ, ɗí ɓewukka, ɗí ka'ta Yéerúsaleem.
16 Laakka ga tëelíbéecaa Yéesu, ɓaa dëku teeraa Sesaree, ɓa taammba naríi, ɓa ɓayussaríi kaan Monason, yaa ɗí jomee kidal ga kaanciɗa. Monason meyohee Sípa', ya bokee ga tëelíbéecaa Yéesu ɗeɓɗa.

Pool ka'ta kaan Saak

✡ **21:8 21: 8** Malkat Tumeen 6: 5.

17 Ga waa ɗí le' Yéerúsaleemɗa, ɓéeɓ ɓuwaa gëm ga Yéesuɗa teerukus-
sarii na keeñ wisóosí'.
18 Ga kooh-wíisfaa, Pool taammba naríi kaan Saak ee ɓéeɓ ɓuwaa
kuliyuk ga jaangaa Yéerúsaleemɗa hídírukohsee daama ɓan.
19 Pool Këñɗohha naɓa bi lëehí'ta, ya ɓéestí'ta wíinoo wíinoo tóoh iñcaa
Kooh tum ga ɓuwaa enussii yaawúu' koorohha gariɗa.
20 Waa ennda ɗa, ɓuwaa súkúrukee Poolɗa ɓaa kañ Kooh. Lëehí'ta, ɓa
ɓaa wo' an:
- Mbok, fu ínohin an yaawúu' ɓiyewin ga yaawúu'cii gëmuunun ga Yéesu
ee ɓa lís kiyëgís ga Waasii Móyíis.
21 Ɓa kelohin an ɓéeɓ yaawúu'cii en ga ínɗa, fu jëgíriɓa kifoñ iñcii
Waasii Móyíis nakohɗa, ki'íis kigú' towutaagaɓa na ki'íis kitaabuk baahcii
yaawúu'cii.
22 Ɓu tuman na ee ɓa hay kiyéeŋ an fu hayin?
23 Kon namaa kitum iñcii ɗí yahhaa kiwo'ɗa. Laakin ga ɗuuycíi ɓo'
ɓinikiis ɓaa waatukin.
24 Taabaa naɓa, ɗú bok naɓa kisétí'siruk fodii dii Waasii Móyíis
nakohkaɗa. Fu fayi'ɓa iñaa jom kisarahohuɗa tóoh, ɓa nenuk kiteewoh
an waataagaɓa leehin*. Fodaama, ɓéeɓ hay ki'ínoh an iñcii fu wo'ɗuɗa
dara laakkii ga, ee ɓéeɓɓa ɓa hay kiwo' an fu lís kitaabuk iñcii Waasii
Móyíis nakohɗa.
25 Ɓuwaa enussii yaawúu' ee gëmu ga Yéesuɗa ɗí ɓëyrohin gaɓa kiwo'ɓa
iñii ɗí am yii, an ɓa abuk kiñam koynohkaa tumu sarah ga koofcaa, ɓa
abuk ɓan ga ki'an ñíf, kiñam koynoh júuraa apu ee ñífaa aamussii na
kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ.
26 Ga kooh-wíisfaa Pool taammba na ɓuwaa ɓinikiisɓaa, ya bokka
naɓa kisétí'siruk, lëehí'ta ya aassa Kaanfaa Kooh, doonaa ya wo' besaa
kisétí'sirukkaa leehanɗa, ennda fodii wahtaa ɓaa en ɓéeɓ mínan kitumɗu
sarahɗa.

Pool abussa

27 Lak bescaa ciyitnakanakcaa nakohu kisétí'sirukɗa caa yah kimat.
Laakka yaawúu'caa meyohu gohaa Aasíi, ɓa hayya Yéerúsaleem. Ɓa hotta
Pool ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, ɓa hícísohha ɓuwaa, ɓa ammbari,
28 ɓa ɓaa fiip an:
- Foolat ɓu-Isarayeel! Ɓii jëgírohi daa en ɓéeɓ kiheñoh heetiigaruu,
Waasii Móyíis na Kaanfii Kooh fiiɗa, yee! Ya ekin sah ɓuwii enussii
yaawúu'ɗa ga Kaanfii Kooh bi tahin ɗekataa wisela'í'waa kilíiɓ.
29 Ɓa wo' iñaamanaa, daa ɓa hotee Pool ga teeraa, taabin na Torofím
yaa meyoh teeraa Efeesɗa tah ka. Ɓa foogee nak an Pool ekinndi ga ɗuuy
Kaanfaa Kooh.
30 Coowaa ennda cúr ga ɗuuy dëkaa, daa en tóoh ɓo' yaa meyoh da. Ɓa
ammba Pool, ɓa fassari bi meyca Kaanfaa Kooh, ga saasi ɓa laŋnga halcaa.
31 Lak ɓa ɓaa heel ki'ap Pool, ha'-kaadaa soldaa'caa yéegalussa an ɓéeɓ
Yéerúsaleem hícísukohin.
32 Ga saasi, ya hídírohha soldaa'caa kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga heñɗa na
soldaa'caagaɓa, ya íisukka mbooloomaa. Daa ɓuwaa hotee ha'-kaadaa na
soldaa'caa taam nariɗa, ɓa íissa kifeek Pool.
33 Waa ennda ɗa ya deeyca ga Pool ammbari, ya nakohha kiɓaŋngi na
ceen kanak. Lëehí'ta ya meekisohha ɓaa ya ennda na iñaa ya tumɗa.

---

* **21:24 21: 24** Pool waatukee an, en lak iñaa ya dígohee na Koohɗa leehhiinaa, ya nenukoo múk. Malkat 18: 18.

34 Wayee ga ɗuuy mbooloomaa ɓii fiipi aneenaa, ɓii fiipi an. Faf ha'-kaadaa soldaa'caa mínndii ki'ínoh dara ga iñaa hewɗa ndaga coowaa. Waa ennda ɗa, ya nakohha kiɓay Pool ga ɗuuy kaanfaa soldaa'caa.
35 Ga waa Pool ka' bi ya dalla kilap eskalicaaɗa, soldaa'caa nammbari kiteembeel hen ndaga lak mílti-míltaa hëpin.
36 En ki'enaa, mbooloomaa wërí taabukee Pool, wa waa fiip an:
- Ya kaanat!

Pool taassa ga iñaa ya yabuɗa

37 Ga wahtaa Pool yah ki'eku ga Kaanfaa soldaa'caaɗa, ya kíimmba ha'-kaadaa an:
- Mi mínin naraa kiwo' jutuute?
Ha'-kaadaa taassari an:
- Caɓ! Man fu lak kiGerek!
38 Kon fu enndii ɓaa meyohee Esípti yaama hícísohee ɓuwii, ya haydohha coow wiyaak ga dëkii, ya ɓaydohha tumoh-kofeel ɓijúnni-nikiis ga ëgí'-dúndagaane?
39 Pool taassari an:
- Mi iñii yaawúu', mi límohu Tarsa, teeru wilëekí'-teek ga gohaa Sílísíi. Mi kíimmbaa fu onndoo kiwo' na ɓuwii.
40 Ha'-kaadaa soldaa'caa onndari. Waa ennda ɗa, Pool tuukka ga eskalicaa, lëríssa mbooloomaa yah, ɓuwaa ennda cew; ya wo''a naɓa ga ki'Arameyee an:

22

1 - Ɗú, mbokciigoo, diima súkúrukat mi taassúu ga iñii ɗú yammbooɗa.
2 Daa ɓa kelohee Pool yaa wo' naɓa ga ki'Arameyee, ɓa wëñnja ɗa ki'een. Pool tíkka ga an:
3 - Mi yaawúu', mi límohu Tarsa ga gohaa Sílísíi, wayee mi korukoh dii ga teerii wii. Gamaliyeel ga kihafci yërí jëgí'too bi mi ínohha ar waasii ɓicaasammbuu. Mi Safareera lool ga kitaabuk iñaa Kooh nakoh, fodii dii ɗú ɓéeɓpúu ɗú taabukika watiɗa.
4 Ɓuwaa gëmee ga waasii Ha'mudiiɗa, mi dëkee ga kihatalɓa ga kipes, mi ka'ta bi mi laŋnga kumuun ga; mi abin ɓiyaal na ɓiɓeti mi laŋngaɓa ga kasu.
5 Ha'-kaadii sarahohcii na yaakcii dëkii ɓéeɓɓa mínuunun kiseedi' an mi wo' kayoh. En ki'enaa, mi ɓewohee këyítcaa oneeroo kimín kika' Damaas, mi am yaawúu'caa gëm ga Yéesu enu daamaɗa gaɓa, fodaama mi ka' Damaasaa, mi amɓa, mi haydohɓa dii, ɓa koru.

Pool ɓéestí'ta iñaa tahhi kigëm ga Yéesuɗa
(Tumeen 9: 1-19; 26: 12-18)

6 Pool tíkka ga an:
- Lak mi yaa ga waas, bi mi deeyin teeraa Damaas, ga wahtu cuunoh, dalla kilaak lee'laat wiyaak waa meyoh asamaan, wa ennda mareet ga ɗookkoo bi wíillaroo.
7 Mi keennda kakay, mi kelohha koonaakaa wo' naroo an: «Sóol! Sóol! Iñii tah ya fu hatalloo ga kipes?»
8 Mi meekisohha an: «Kiyaakii, fu yërí en ɓa?» Koonaakaa taassaroo an: «Mi yërí, Yéesu Nasareet, yii fu hatal ga kipesɗa.»
9 Ɓuwaa taamsee naroodɗa hotsee ga lee'laataa faŋ, wayee ɓa kelohéerii ga koonaakaa ɓaa enee naroo kiwo'ɗa.

10 Mi meekisohha an: «Ha'mudii, mi jom ya kitum?» Ha'mudii wo''aroo
an: «Koluka fu ka' Damaas, fu le' daamanaa, fu hay kiwo'u ɓéeɓ iñaa fu
jom kitumɗa.»
11 Mi hotsiséerii ndaga lak meliclaataa lee'laataa búumɗinndoo. Ɓuwaa
mi taabee naɓaɗa abussaroo ga yah, ɓa ɓayyaroo Damaas.
12 Laakeera ga teeraa Damaas, ɓaa teeku Anañaas ee ya enee ɓo' yigëmí'
Kooh. Ya taabukeera iñii Waasii Móyíis nakohɗa ee ɓéeɓ yaawúu'caa ga
teeraaɗa oneerari cée'.
13 Ya hayya garoo, ya deeycaroo, wo''aroo an: «Sóol, mbokiigoo,
hotsisa!» Ga saasi tuhastaagoo malakka, mi hottari.
14 Ya tíkka ga an: «Koohyii ɓicaasammbuu tanukinndaa kumëeñí'
doonaa fu ínoh iñii ya waa'ɗa, doonaa fu hot ɓaa en yijúwí'yaa ee ya
haŋci doŋɗa, fu keloh konaakaagari.
15 Fu nak, fu yërí yah ki'en seedici ga fíkíi ɓuwii ɓéeɓ, fu yéegalɓa
ɓéeɓɓa iñii fu hotɗa na iñii fu kelohɗa.
16 Kon diimaɗa fu sekis ya? Koluka, fu bëtísi'uk, fu kíim Yéesu, Ha'mudii
fu set ga baakaa'ciigaraa.»

Pool ɓéestí'ta ga daa ya wosu ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa

17 Waa ennda ɗa, mi ɓoyukka Yéerúsaleem. Lak mi enee na kikíim Kooh
ga Kaanfaa Kooh, iñaa ammbaroo fodii heey.
18 Mi hotta Ha'mudii, ya wo''aroo an: «Gaawa, fu mey Yéerúsaleem
diima-diima ndaga ɓu-teerii wii tooksanndii iñii fu yah garoo kiseedi'ɗa.»
19 Mi taassari an: «Ha'mudii, ɓa ínohin dijófí' an mi taabee ga jaangu-
yaawúu'cii, mi yaa am ɓuwii gëm garaaɗa, mi lagiɓa ga kasu, mi feekiɓa.
20 Iceen yaa enee seedifuɗa, apu ga fíkíiroo. Mi ga kihaffoo, mi fareera
ga iñaa ɓa tumee yaama ee mi yërí amɗeeɓa kúltícaagaɓa.»
21 Waa ennda ɗa, Ha'mudii wo''aroo an: «Karaa hen rek ndaga mi
yahhaa kiwos ga ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa.»

Pool wo''a an ya bok ga ɓu-Room

22 Ɓuwaa súkúrukussa Pool bi ga daa ya wo'oh wo'eencaamaɗa, daama
nak, ɓa aawissa kifiip didóolí' an:
- Yii ɓo' meydohatti éldúnaanii wii, ya jomoo kipes!
23 Ɓa ɓaa wëñ kifiip, ɓa ɓaa ɗol kúltícaagaɓa ɓaa jaf, ɓa ɓaa kësël
kakayfaa ga ɗook.
24 Waa ennda ɗa, ha'-kaadaa soldaa'caa nakohha Pool eku ɗuuy kaanfaa
soldaa'caa ya rípu na ngee', bi ya wo' iñaa tah ɓuwaa fiipi fodaama ga
fenoociɗa.
25 Ga waa soldaa'caa ɓaŋngari na liiɓ bi ɓaa yahhi kifeek, Pool wo''a
soldaaraa kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga heñ tuukee daamaɗa an:
- Ɓú onuunun kifeek ɓa bok ga ɓu-Room ee lak ya atti'ussii paaye?
26 Daa soldaaraama kelohee iñaama, ya foolla ga ha'-kaadaa soldaa'caa,
ya wo''ari an:
- Fu ínohin iñii fu yee kitumɗa sahe? Man ɓii bok ga ɓu-Room!
27 Ha'-kaadaa soldaa'caa dalla kihay ga Pool, meekissari an:
- Wo'aaroo, fu bok ga ɓu-Roome? Pool taassari an:
- Ee, mi bok ga!
28 Ha'-kaadaa wo''ari an:
- Mi ga kihaffoo, kibokkiigoo ga ɓu-Room mi lomohka yiséerí'.
Pool wo''ari an:
- Mi déy, mi límohu ga hen.

29 Ga saasi ƀuwaa waa'seeri kifeek ya wo'ɗa, íisussari. Ha'-kaadaa soldaa'caa, daa ya ínohee an ya bok ga ƀu-Room ee ya ƀaŋlukinndi na ceenɗa, ya tíitta.

Pool ƀayussaa paanaa yaawúu'caa

30 Ga kooh-wíisfaa, ha'-kaadaa soldaa'caa waa'ta ki'ínoh iñaa lee' ga iñaa yaawúu'caa yam Poolɗa, ya nakohhari kiƀëgís, ya ebilohha kiƀëytoh sarahohcaa ƀiyaakƀaa na ƀéeƀ paanaa yaawúu'caa wiyaakwaa, ƀa hídoh. Ya haydohlukka Pool, ya tuuki'tari ga fíkíiƀa.

23

1 Waa ennda ɗa, Pool yíppa ƀu-paanaa yaawúu'caa has, ya wo''a an:
- Ɗú mbokciigoo, dii mi koo' ga kipessoo ga díkaantiroo na Koohɗa, helloo dalin ga bi ga wati.
2 Anañaas, ha'-kaadaa sarahohcaa dalla kiwo' ƀuwaa tuukee ga yahaa Poolɗa ƀa këƀpi ga kúuw.
3 Pool nak wo''ari an:
- Na cii fu man na míiraa yaanaawɗu henɗa, fu, Kooh yahhaa kifeek. Fu yuŋ dii ki'atti''oo ga iñaa waas nakoh, fu nakoh mi feeku ee waas hoonohinka!
4 Ɓuwaa enee ga yahaa Poolɗa, wo'ussari an:
- Mon fu ƀasin ha'-kaadii sarahohcii, sarahohii-Kooh yiyaakyii!
5 Pool taassaƀa an:
- Mbokcii, mi ínohéeríi an ha'-kaadii sarahohcii yërí. En ki'enaa, bíduunun ga Këyítfaa an: «Ɓaa kuliyuk ga heetiigaraa, fu jomoori kiwo' yibóní'.»
6 Pool ínoheera an ƀuwaa hídírukohee daamaɗa, ƀii ensee ƀiSaduseyeeŋ, ƀíinoo ensee ƀiFërísiyeeŋ. Ya tuukka ga leeloo paanaa wiyaakwaa, ya wo''a didóolí' an:
- Ɗú mbokcii, mi iñii Fërísiyeeŋ ee mi kowu Fërísiyeeŋ. Dii mi abin yaakaa' fodii garúu ga kimílískaa ƀuwaa kaaninɗa tah mi haydohussa dii ki'atti'u.
7 Daa ya wo'ee iñaama rek, nookoh dalla kilaak ga díkaanti Fërísiyeeŋcaa na Saduseyeeŋcaa, faf ƀuwaa hídírukohee daamaɗa hëgískohussa kom kanak.
8 En ki'enaa, Saduseyeeŋcaa abu an ƀaa kaanin mílísoo, malaaka laakoo ee raƀ laakoo. Fërísiyeeŋcaa nak gëmuunun an iñcuma tóohca laakin.
9 Waa ennda ɗa, coowaa kolukka cúr. Laakka jëgíroh-waascaa koluk ee boku ga fërísiyeencaa, ƀa wo''a didóolí' an:
- Iñii ƀii yii wo'ɗa ɗí hottii yibóní' ga. Mínin ki'en jíni wala malaaka wo' nari!
10 Ñarohaa wëñnja ɗa kitamoh. Ha'-kaadaa soldaa'caa niikka ƀuwaa seelsoh Pool, kërí tah ya ebilla soldaa'caa kiyoosuk ga ɗuuy ƀuwaa, ƀa meydohhi ga leelooƀa, ƀa ƀoykidohhi kaanfaa soldaa'caa.
11 Ga wekaa tík gaɗa, Ha'mudii feeñukka Pool, wo''ari an:
- Ɓaataa kiyëgísɗuk, fu seedi'inndoo dii ga Yéerúsaleem ee fu jomin-ndoo kiseedi' ga Room ƀan.

Yaawúu'caa pokohussa nof ki'ap Pool

12 Ga kooh-wíisfaa ga kímaa, yaawúu'caa pokohussa nof ki'ap Pool; ƀa waatta an dara aasanndii kúuwƀa, enndii an ƀa appi hen paayaa.
13 Ɓuwaa waatukee iñaamaɗa wëñin ƀo' ƀidaaŋkaah-nikiis.
14 Ɓa ka'ta ga sarahohcaa ƀiyaakƀaa na yaakcaa dëkaa, ƀa wo''aƀa an:

- Ɗí waatin an ɗí ñamanndii, ɗí ananndii enndii an ɗí ap Pool hen paayaa.
15 Diima nak, ɗú, pokohat nof na ɓu-paanaa wiyaakwaa, ɗú tum fodii an ɗú waa' kimalkaat iñaa aaw ga Pool bi lee' lañ, ɗú kíim soldaaraa yiyaakyaa ya haydohi'túuri. Ɗí ga kihaffíi nak ɗí hayyi kitërëwuk ki'appi bi ya le' diinaa.
16 Kutaanamunkaa Pool nak kelohha an yaawúu'caa yah kitërëwuk Pool ki'appi. Ya ka'ta kaanfaa soldaa'caa, ya aassa, ya yéegallaka Pool.
17 Pool ɓayya yíinoo ga soldaa'caa kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga heñɗa, wo''ari an:
- Ɓayaa oomaa-yaalii yii ga ha'-kaadaa soldaa'caa, ya laak iñaa ya yahhi kiwo'.
18 Waa ennda ɗa, soldaaraa kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga heñɗa taammba na oomaa-yaalaa, ɓayyari ga ha'-kaadaa, ya wo''ari an:
- Pool yaa lagu ga kasaaɗa yërí ɓayyoo, ya wo''aroo an mi haydoh oomaa-yalii yii garaa, an ya laak iñaa ya yahhaa kiwo'.
19 Ha'-kaadaa soldaa'caa ammba oomaa-yaalaa, nookkari, ɓa úsaayya ɓuwaa, ya meekissari an:
- Fu yahhoo ya kiwo'?
20 Kutaanamunkaa Pool wo''ari an:
- Yaawúu'caa pokohuunun nof kikíimmbaa fu ɓay Pool paanaa wiyaak-waa. Ɓa yah kitum fodii ɓuwaa yah kimalkaat loo Pool bi lee' lañ.
21 Fu nak kaa gëmɓa. En ki'enaa, iñaa wëñin ɓo' ɓidaaŋkaah-nikiis gaɓa waayukuunun kitërëwuk Pool ki'appi. Ɓa waatukin an ɓa ñamanndii, ɓa ananndii, enndii an ɓa appi hen paayaa. Ɓa sek fu took doŋ.
22 Ha'-kaadaa soldaa'caa wo''ari an:
- Ee, kaa wo' ken an fu yéegalinndoo iñaa bok ga.
Lëehí'ta ya íissa oomaa-yaalaa yaa yah.

Pool ɓayussa Sesaree ga Filiksi, gúwernëeraa

23 Waa ennda ɗa, ha'-kaadaa soldaa'caa ɓayya ga soldaa'caagari ɓanak ɓaa kuliyuk ɓo' ɓitéemée' ga heñ, ya wo''aɓa an:
- Hídírohat soldaa' ɓitéemée'-kanak ɗú tuuk ga kiyah Sesaree. Ɗú taam ɓan na soldaa' ɓidaaŋkaah-yitnakanak ɓaa lap pënís na soldaa' ɓitéemée'-kanak ɓiliis ɓaa ɓay núɓ. Ɗú yah kikolkoh dii noh-soos ga wahtu cuuníin ɗú yee'.
24 Ɗú heeli' Pool pënís ɓan, ɗú ɓayyi ga Filiksi, gúwernëeraa ee dara hanatti ki'oc.
25 Ya bínnda këyít, wo''a ga an:
26 «Filiksi, gúwernëerii yiyaakyii, mi Kolot Lísiyas mi yërí bínndaa këyítfii fii, ee mi yii këñí'taa ga.
27 Ɓii mi wosohhaa yii, yaawúu'cii diiɗa ɓërí abeeri ee ɓa waareeri ki'ap. Mi sooŋngaɓa, mi na soldaa'cii, mi te''ari ga yahɓa ga waa mi ínoh an ya bok ga ɓu-Roomɗa.
28 Mi waa'ta ki'ínoh iñaa ɓa yammbiɗa, mi ɓayyari paanaa yaawúu'caa wiyaakwaa.
29 Mi hotin nak an iñcii ɓa yammbiɗa aaw ga loo waasiigaɓa ee mi hottii dara iñaa ya tum bi cal ya tíku kikaan wala ya lagu ga kasu.
30 Mi kelohha an yaawúu'cii pokohuunun nof ki'appi, kërí tah mi wosohhari garaa ga saasi. Ɓuwii yammbiɗa, mi wo'inɓa ɓa hay garaa, ɓa wo' iñaa ɓa yammbiɗa.»
31 Soldaa'caa ɓewussa Pool, fodaa ɓa naku kaɗa, ɓa ɓayyari ga wek bi ga teeraa Antípatiriis.

32 Ga kooh-wíisfaa, soldaa'caa tíinseeɗa, ɓoykussa kaanfaa soldaa'caa,
ɓa íissa Pool na soldaa'caa lapsee pënísɗa, ɓa paaf nari.
33 Ga waa soldaa'caa lap pënís le'u Sesareeɗa, ɓa e'ta gúwernëeraa
këyítfaa, ɓa tíkka Pool ga yahci.
34 Gúwernëeraa jaŋnga këyítfaa, ya meekisohha gohaa Pool meyohɗa.
Daa ya ínohee an ya meyoh gohaa Sílísíi,
35 ya wo''ari an:
- Bi mi meekissaa daranaa, ɓuwaa yabussaaɗa hayu.
Waa ennda ɗa, ya nakohha Pool ɗaaku ga kaanfaa buu' Eroot en
daamaɗa.

24

Iñcaa Tertilus yam Poolɗa

1 Tíkka ga bes ciyëtúus, Anañaas, ha'-kaadaa sarahohcaa taammba na
ɓiyaak ga yaawúu'caa na Tertilus yaa tum lëgëy kilayohɗa, ya hayya teeraa
Sesaree. Ɓa ka'ta ga Filiksi gúwernëeraa kikalaami Pool.
2 Pool ɓayussa, Tertilus dalla kiwo' an:
- Fu Filiksi, gúwernëerii yijófí'yii, dii fu tíidi' dëkiiɗa na iñcii ci'ascii
fu haydoh ga nguuriigaraaɗa onin heetii kilaak jam wimëtí' ee keeñnjíi
soosin garaa.
3 Ɓí hotinka ga daa en tóoh na ga iñaa en ɓéeɓ ee ɗí ɓii gërëmmbaa
dijófí'.
4 Mi waa'tiiraa ki'am na tiwo' tihëpí' kërí tah mi hay kilóhóyí' wo'eenii.
Mi kíimmbaa ga kijofkiigaraa fu súkúrukkíi jutuut.
5 Tertilus tíkka ga an:
- Ɓí hotin an ɓii yii, ɓo' yibóní' ga ɗuuy ɓuwii. Ya haydoh kihëgískoh
ga ɗuuy yaawúu'cii ga ëldúnaɗa tóohɓa; yërí kuliyuk ga ɓuwum taabuk
iñii jëgírohu meyoh Nasareetɗa✡.
6 Karin bi ya jéemmba kilíiwí' Kaanfaa Kooh, kërí tah ɗí ammbari. [Ɓí
waareeri ki'atti,
7 wayee Lísiyas, ha'-kaadaa soldaa'caa hayya, te''ari na dooli ga yahhíi.
8 Ya ebillaríi kihay garaa.]*. Binaa fu meekissinaa, fu ga kihaffu fu hay
ki'ínoh an iñii ɗí yammbiɗa kayoh.
9 Waa ennda ɗa, yaawúu'caa taamsee na Tertilusɗa yëgíssa ga an iñaa
Pool yabuɗa kayoh.

Layaa Pool ga fíkíi Filiksi

10 Waa ennda ɗa, gúwernëeraa eŋnga Pool haf ya wo' ɓan. Pool nak
dalla kiwo' an:
- Kiyaakii, mi ínohin an fu enin atti'oh ga heetiigaríi tíkíis tiyewin, kërí
tah mi hay kilayi' haffoo na hel widëlí'.
11 Binaa fu malaksukohaa, fu hay kihot an iñaa mi karee Yéerúsaleem
kijaamuk Kooh bi ga wati, paaffii bes cidaaŋkaah na kanak.
12 Ee ken hottii daa mi nookoh kiwo' na ɓo' wala kihícisoh ɓuwaa, ennda
ga Kaanfaa Kooh, ga jaangu-yaawúu'caa wala ga ɗuuy teeraa.
13 Ɓuwii ɓii mínsoo kiwo' dara yiléerí' ga iñcii ɓa yammboo diima
diimaɗa.
14 Enaama yíinoo déy mi míninndi kitook ga fíkíifu: Mi, mi jaamuk
Koohyii ɓicaasammbíi, mi taabukka waasii wi'aswii ɓa wo' an sabohɗa.

✡ **24:5 24: 5** Malkat Mëccëe 2: 23. * **24:8 24: 8** Iñaa wëñ ga bíncaa cimëeñí'caaɗa laaksooca

Hoonohhii bi mi gëmin ɓan ɓéeɓ iñaa Waasii Móyíis nakohɗa na ɓéeɓ iñaa sëldíiga-Koohcaa bínɗa.
15 Mi abin yaakaa' ga Kooh ee ɓa, ɓa laakin yaakaaraama ɓan. Ee wërí en an ɓuwii ɓijúwí'ɓii na ɓuwii júwussiiɗa tóoh hay kimílísu.
16 Ërí tah daa mi enoh tóoh mi heel kipes na hel widëlí' ga fíkíi Kooh na ga fíkíi ɓuwii.
17 Mi enin ga ëgírii tíkíis tiyewin taa mi hayyii Yéerúsaleem.Ërí tahhoo dii kihay mi haydohi ɓu-heetiigoo dímal kopa' na kitumi' Kooh sarah ga kaanfaagari.
18 En ki'enaa, mi enee ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, ee lak mi en na kisétí'siruk fodii dii yaawúu'cii tumsikaɗa. Ken enndii da ee coow kolukkii da.
19 Laakeera daama nak yaawúu'caa meyohsee gohaa Aasíi. En ki'enaa, yaawúu'caa ɓaama meyohsee gohaa Aasíiɗa ee hotseeroɗa, ɓërí jomee kituuk dii ga fíkíifu ɓa yammboo en lak ɓa laakin iñaa ɓa taabukohanndoonaa.
20 Kon nak yaawúu'cii enu dii ee boku ga paanaa yaawúu'caa wiyaakwaaɗa, ɓa wo'at kofeelkaa mi tum ga waa mi tuukiru ki'atti'u ga paanaa wiyaakwaaɗa.
21 Ɓa laakoo iñaa ɓa yabohanndoo, enndii wo'eenii wii mi wo' didóolí' ga fíkíiɓaɗa an: «Dii mi gëmin ga kimílískaa ɓuwaa kaaninɗa tah mi haydohu ki'atti'u ga fíkíirúu wati.»
22 Filiksi nak, lak wo'uunun dijófí' loo waas kerceen, ya ke'ta atti'aa bi bes wiliis, ya wo''a an:

- Binaa Lísiyas, ha'-kaadaa soldaa'caa hayaa, mi malakis iñum akitohhúuɗa.

23 Waa ennda ɗa, Filiksi nakka soldaaraa kuliyuki ɓo' ɓitéemée' ga heñɗa kiɗaak Pool ga kasaa, wayee ya íisu ya féeh ee fiiliimuncaagari míniri kihay kitoputu'.

Filiksi tíkísohha kisaawal na Pool

24 Ga bescaa tík gaɗa, Filiksi hayya ya na ɓetici, Durusíl. Durusíl nak iñaa yaawúu'. Ya ɓaylukka Pool kisúkúrukki, yaama wo''i yen ga loo kigëm ga Yéesu Kiristaa.
25 Wayee daa Pool wo'ee bi le''a ga loo enukeen wijúwí' na loo kimín ki'abuk, na loo atti'aa yah kimëeñjohɗa. Filiksi, gúwernëeraa dalla kitíit, ya íissa Pool ya wo''ari an:

- Diimaɗa, fu mínin kika' kimma, wati hayɗa kidooy. Mi kolukaa mi hayyaa kiɓayis.

26 Ya foogee an Pool hayyi ki'e' hëelís,ërí tah leekleekaa ya ɓayluk Pool kisaawal nari.
27 Waa ennda ɗa, tíkíis tanak tíkka ga, laakka gúwernëe' yiliis yaa faluk ee teeku Poosiyus Festus. Filiksi ga kihafci, kiwaa' iñaa neɓ yaawúu'caa doŋ tahee bi ya íissa Pool ga kasaa.

25

Pool kíimmba ya ɓayu ga buuraa Room

1 Waa ennda ɗa, Festus, gúwernëeraa hayya gohaa ya yah kinguurukohɗa. Ya tummba daama bes kaahay, ya meyohha gohaa Sesaree ya ka'ta Yéerúsaleem.
2 Sarahohcaa ɓiyaakɓaa na ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caaɗa,

3 hayussa kikalaami' Pool gari. Ɓa kíimmbari, ya dímalɓa, ya haydoh
Pool Yéerúsaleem. En ki'enaa, ɓa pokohee nof kitërëwuk Pool ga waas,
ɓa appi.
4 Wayee Festus, gúwernëeraa taassaɓa an Pool yaa lagussa ga kasaa
Sesaree, ee ya ga kihafci ya en na kiɓoyuk daama ga iñaa maañnjii.
5 Ya tíki'taɓa an:
- Laakin garúu ɓuwaa mín kituukuk iñaamanaa, ɓa taabat naroo, ɓa
kalaami' Pool en lak ya tumin iñaa moroonaa.
6 Festus, gúwernëeraa tum ga Yéerúsaleem bes ciyitnakaahay aawwa
cidaaŋkaah doŋ, lëehí'ta ya ɓoyukka Sesaree. Ga kooh-wíisfaa, ya ka'ta
paanaa atti'ohsiɗa, ya nakohha kihaydoh Pool.
7 Daa Pool hay hen, yaawúu'caa meyohee Yéerúsaleemɗa wíilussari, ɓa
yammbari enaama cibóní' ciyewin. Wayee ɓa mínéeríi ga kiwo' iñaa lee'.
8 Pool nak layohi'ta hafci, wo''a an:
- Mi tooñnjii ken: enndii ga Waasii yaawúu'cii; enndii ga Kaanfaa Kooh;
enndii ga Sesaa'.
9 Festus nak waaree kitum iñaa neɓ yaawúu'caa, ya dalla kiwo' Pool an:
- Fu waarin kiɓoyuk Yéerúsaleem fu atti'u ga fíkíiroo ga iñcii fu
yabuɗane?
10 Pool dallari kitaas an:
- Múk, mi yii tuukka dii ga fíkíi paanii buu' Sesaa' jommboo ki'atti'ɗa,
ee mi atti'ohsan dii. En yaawúu'ciinaa, mi tummbiiɓa dara yibóní', ee fu
ga kihaffu, fu ínohinka ga moos.
11 Enee an mi tooñ hen wala mi tum iñaa cal mi tíku kikaanaa, eneenaa
mi sagoo kikaan. Wayee en lak iñcii ɓuwii ɓii yammbooɗa enndii kayohaa,
waas onndii ken kitíkkoo ga yahɓa. Mi kíim kipaafdohu ga buu' Sesaa'.
12 Waa ennda ɗa, Festus, gúwernëeraa ka'ta, hotohha na ɓuwaa taabi
nariɗa, lëehí'ta ya wo''a Pool an:
- Fu waa' kipaafdohu ga buu' Sesaa', kon fu hay kika' ga buu' Sesaa'.

Festus ɓéestí'ta buu' Agírípaa loo Pool

13 Ga besaa tík gaɗa, buu' Agírípaa na Berenís, këmëeŋkíci yiɓeti
hayussa gohaa Sesaree kikëñí' Festus, gúwernëeraa.
14 Ee lak ɓa hay ki'en daama bes ciyewin, Festus nak ɓéestí'ta buuraa
loo Pool, wo''ari an:
- Laakin ɓaa en dii, gúwernëe' Filiksi yërí foñeeri ga kasu.
15 Ga waa mi ka' Yéerúsaleemɗa, sarahohcaa ɓiyaakɓaa na yaakcaa
yaawúu'caa, hayussa kikalaami''i garoo, ɓa kíimmbaroo an mi tíkatti
kikaan.
16 Mi taassaɓa an ki'eroh ɓo' ya apu ee lak ɓaa tuukkii na ɓuwaa
yammbiɗa, ya layoh ga iñcaa ya yabuɗa, iñaama taammbii na iñaa ɓu-
Room mee' kitumɗa.
17 Waa ennda ɗa, ɓa taammba naroo ɗí hayya dii ga Sesaree. Mi nak,
mi sekkii iñaa maañ. Kooh yaa wíis rek, mi ka'ta paanaa atti'ohsiɗa, mi
nakohha kihaydoh ɓaa yaama abu ga kasaaɗa.
18 Ɓuwaa kalami'eeriɗa, ga waa ɓa hayya, ɓa yammbiiri wíinoo ga iñcaa
mi halaateeɗa.
19 Ɓa nookoh iñaa aaw ga loo waasiigaɓa na loo ɓaa teeku Yéesu ee
kaaninɗa, Pool nak yëgísin ga an Yéesu yaa pes.
20 Mi nak, mi laakkii iñaa mi wo'an ga iñaama. Kërí tah mi wo''a Pool
kika' Yéerúsaleem ya atti'unee daama.

21 Wayee Pool kíimmba ya paafdohu ga buu' Sesaa' ndaga ya bok ga
ɓu-Room. Waa ennda ɗa, mi ebilohha ya ɗaaku ga kasu bi ga daa mi
mínanndi kiwosoh ga buu' Sesaa'.
22 Agírípaa dalla kiwo' Festus an:
- Mi ɓan mi waarinndi kisúkúruk, ya wo' mi keloh. Festus taassari an:
- Kuwis-kuwisɗa, fu hayyi kisúkúruk, ya wo' fu keloh.

Pool ga fíkíi Agírípaa na ga fíkíi Berenís

23 Ga kooh-wíisfaa nak, Agírípaa na Berenís, këmëeŋkíci hayussa na
sañsi ciyaak, ɓa taam na ɓiɓo' ɓilëekí'-teek. Ɓa aassa ga taahaa atti'ohsiɗa
na soldaa'caa ɓiyaakɓaa na ɓuwaa kuliyuk ga teeraaɗa. Festus ebilohha
Pool haydohu.
24 Lëehí'ta, Festus wo''a an:
- Buu' Agírípaa, na ɓéeɓpúu ɗú ɓii ɗú en diiɗa, ɓii ɗú hot yii, ɓéeɓ
heetii yaawúu'cii hayuunun garoo kiña'sukoh iñaa aaw gari. Ɓa hayin
garoo ga Yéerúsaleem, ɓa hayin dii ɓan, ɓa ɓaa fiip ga ɗookkoo an ya
jomissii kipes.
25 Mi ga kihaffoo nak, mi hotin an ya tummbii enaama yíinoo yibóní',
yaa cal ya tíku kikaan. Diimaɗa, ya nak ya kíim kipaafdohu ga buuraa
ɓu-Room, kërí tah mi abin an mi hayyi kiwosoh gari.
26 Mi nak mi laakkii dara yiléerí' ga looci yaa mi mínan kibín buu' Sesaa'.
Mi haydohhari ga fíkíirúu, ee wëñaa ga fíkíifu, buu' Agírípaa; en ɗanaa,
ya meekisunaa, heyna mi laak kimma iñaa mi bídanndi.
27 En ki'enaa, mi halaat an kiwosoh Room ɓaa abu ga kasu, ee ken mínoo
kiwo' yiléerí' ga iñcaa ya yabuɗa, iñaama enndii halaat.

26

Layaa Pool ga fíkíi Agírípaa

1 Waa ennda ɗa, buu' Agírípaa wo''a Pool an:
- Fu mínin kiwo' kimma, fu layohi' haffu.
Pool nak lëríssa yahaagari, wo''a an:
2 - Buu' Agírípaa, keeñnjoo soosin wati kituuk ga fíkíifu, mi layohi' haffoo
ga tóoh iñcii yaawúu'cii yammbooɗa.
3 En ki'enaa, fu ínohin dijófí' ɓéeɓ baahcii yaawúu'cii na iñcii en
saawalɓaɗa. Mi kíimmbaa fu súkúrukkoo dijófí'.
4 Yaawúu'cii ɓéeɓɓa ínohsin dii mi koo' ga kipeskiigoo, aboh ga
ki'oomaarooɗa. Ɓa ínohin daa mi madee kuɗewaaɗa, ennda ga ɗuuy
heetiigoo, ennda ga Yéerúsaleem.
5 Ɓa maañinndoo ki'ínoh, ee ɓa mínin kiseedi', ɓa tookkanaa, an mi bok
ga Fërísiyeeŋcii; ee ɓuwaama, daa ɓa taabuki Waasii Móyíisɗa wëñ kiɓít.
6 Wati nak, mi yii atti'u ndaga dii mi yaakaarin an Kooh hay kimëtí' iñaa
ya dígee ɓicaasammbuuɗa.
7 Dígaama, níilcii cidaaŋkaah na kanakcii heetiigaruu yaakaaruunun
kihotwa wa mat, kërí tah ɓa jaamuki Kooh wekoo nohoo. Buu' Agírípaa,
kiyaakaa' dígaama tah yaawúu'cii kalaami'ussoo.
8 Iñii tah ya ɗú yaawúu'cii ɗú tum ga helciigarúu an Kooh mínoo kimílísi'
ɓuwaa kaaninɗa?
9 Mi ga kihaffoo sah mi tumee ga helloo an daa ka mín kiman tóoh mi
jomin kiheñoh teekii Yéesu Nasareet.
10 Ee iñaama yërí mi enukohee ga Yéerúsaleem. Mi lagin ga kasu
ɓo'-Kooh ɓiyewin, ee sarahohcaa ɓiyaakɓaa ɓërí oneeroo kitum iñaama.
Binaa ɓa yah ki'apunaa, mi fareera ga.

11 Leekleek, mi taabee ga jaangu-yaawúu' na jaangu-yaawúu', mi
feeklukiɓa kiheeliɓa kimeydoh ga ngëmaagaɓa ga Yéesu. Mi sageeɓa hen
bi mi daaneeɓa kidawuk bi ga dëkcaa wëñ ki'úsaayɗa, kisodalɓa.

Pool ɓéestí'ta iñaa tahhi kisúpít kipesɗa

12 Fodaama, laakka bes, mi enee na kiyah Damaas, lak sarahohcaa
ɓiyaakɓaa eruununndoo dooli ki'am ɓuwaa gëmu ga Yéesuɗa.
13 Buu' Agírípaa, wiima lak mi yaa ga waas Damaas. Ga ɓak mídí,
mi hotta lee'laat waa meyoh asamaan. Meliclaataa gawa wërí wëñ nohii
kimelic, wa ennda mareet bi wíillaroo mi na ɓuwaa mi taabee naɓaɗa.
14 Ɗí ɓéeɓpíi, ɗí keennda kakay, mi dalla kikeloh koonaakaa wo' naroo
ga ki'Arameyee an: «Sóol, Sóol, iñii tah ya fu hatalloo ga kipes? Fu
tum haffu, fu man na baamaa tap dooraa ha'mudaagari feekkiɗa» Mi
meekissari an:
15 «Kiyaakii, fu yërí en ɓa?» Ha'mudii taassaroo an: «Mi yërí en Yéesu
yii fu hatal ga kipesɗa.
16 Wayee kolka, fu tuuk ga kotciigaraa, mi wo''aa iñii tah mi
feeñukkaaɗa. Mi tanukinndaa fu en súrgaroo, fu seedi''oo ga fíkíi ɓuwii,
ga iñcii fu hot watiɗa na ciliis caa mi yahhaa kiteeɓ.
17 Mi hayyaa kisom ga heetii yaawúu'cii na ɓuwii enussii yaawúu'ɗa.
18 Mi wossaa gaɓa, fu lëgísi'ɓa hasciigaɓa, fu ɓewohɓa ga ñúusii fu
haydohɓa ga lee'laatii. Fu ɓewohɓa ga yah Seytaani, fu ëewdohɓa ga Kooh,
mi bayalɓa baakaa'ciigaɓa, en ɗanaa ɓa gëm garoonaa mi wa' ɓa ga iñcii
ɓuwii Kooh yah kilamɗa.»
19 Kon nak buu' Agírípaa, mi taabuk iñcii Koohyii feeñukkoo teeɓpooɗa.
20 Ee sah mi ɗeɓ kijëgí' ɓu-teeraa Damaas na ɓu-teeraa Yéerúsaleem.
Lëehí'ta, mi paaffa ga ɓu-kúlkaa Yúudée ɓéeɓka, mi mëeñjohha ga ɓuwii
enussii yaawúu'ɗa. Mi yéegallaɓa an ɓa jomin kisúpít kipeskaagaɓa, ɓa
ëewdoh hafɓa ga Kooh ee ga tumeencaagaɓa ɓa teewoh kayoh-kayohɗa
an ɓa súpítin kipes.
21 Iñaama yërí tah yaawúu'cii abussaroo ga Kaanfaa Kooh, ɓa ɓaa
heelloo ki'ap.
22 Kooh músalinndoo, mi yii lís kipes bi ga besii wati. Mi yii seedi' ga
fíkíi ɓuwii, ennda oomaa ennda yaak. Iñcii mi jëgírohɗa ɗeeŋngii iñaa
sëldíiga-Koohcaa na Móyíis yéegalohsee an ca hay kilaakɗa:
23 an Kiristaanii hay kiday coonu ciméeskí', ee yërí yah kiɗeɓ kimílís ga
ɓuwaa kaaninɗa, ya yéegal heetiigaruu na heetcii cíinoo lee'laatii onoh
kipesɗa.

Pool yaa nook Agírípaa ga ngëmaa

24 Lak Pool yaa eemmba daama ga layohaagari, Festus, gúwernëeraa
dallari kifiip an:
- Way way Pool fu dofin! Jagiigaraa wihëpí'wii mëeñísin hafiigaraa
yaay!
25 Pool nak taassari an:
- gúwernëe' Filiksi mi doffii déy. Iñii mi wo'ɗa ɓéeɓwa kayoh ee laakin
haf.
26 Buu' Agírípaa sah ínohin iñii mi wo'ɗa,ërí tah mi kaañ kituuk mi
wo'ka ga fíkíici. Ɓéeɓ iñciima, wíinoo gaca appiiri kúmpa ndaga laakkii
caa tumu ga rúkku.
27 Buu' Agírípaa, fu gëmin iñaa sëldíiga-Koohcaa wo'ɗane? Ee, mi
ínohin an fu gëmin ga.
28 Waa ennda ɗa, Agírípaa buuraa wo''a Pool an:

- Tes ga jutuut fu tummboo kerceen!
29 Pool taassa an:
- Yéeh, maañ, Kooh tumat, mi wo''ii fu doŋ wayee bi ga ɓéeɓ ɓuwii súkúrukkooɗa, ɗú laakneeroo ga iñii mi enukohɗa bi tes kiɓagu na ceen.
30 Waa ennda ɗa, buu' Agírípaa na Festus, gúwernëeraa na Berenís na ɓéeɓ ɓuwaa enee daamaɗa, kolkussa ɓaa yah.
31 Ga waa ɓa en na kiyahɗa, ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:
- Ɓii yii tummbii enaama yíinoo yibóní' yaa cal ya tíku kikaan wala kilagu ga kasu.
32 Buu' Agírípaa nak dalla kiwo' Festus, gúwernëeraa an:
- Enéeríi dii ya kíim kipaafdohu ga buu' Sesaa'ɗanaa ennaa ya mínin ki'íisu, ya yee'.

27

Pool ekussa ga gaal-giiy kiɓayu Room

1 Waa ennda ɗa, ɓa ammba bes ki'ekkíi ga gaal-giiy, ɗí ɓayu Kúlkaa Ítalíi. Pool na ɓo' ɓiliis, ɓaa amsee ga kasu fodaa gari tíkussa ga yah Húliyus, ha-kaan ga soldaa'caa ɓu-Room wo'u «Soldaa'caa buu' Sesaa'ɗa».
2 Ɗí aassa ga gaal-giiyaa meyoh teeraa Adaramit ee wa aawee dëkcaa Aasíi en ga yahaa giiyaaɗa, ɗí ɓaa yah ga giiy. Arístarka, ee dëk teeraa Tesaloník ga gohaa Maseduwaanɗa taabee naríi.
3 Ga kooh-wíisfaa, ɗí tee'neera ga teeraa Sídoŋ, Húliyus ennda ɓo' yijófí' ga Pool. Ya onndari kimín kika' ga fiiliimuncaagari doonaa ɓa mínndi kitoputu'.
4 Ga waa ɗí meyoh daama, ɗí taabohha na dëkaa Sípa' giiyaa wíilɗa kisúnuk uurisaa ndaga lak ɗí jaanoh nawa hen.
5 Lëehí'ta ɗí koorohha giiyaa ga gohaa Sílísíi, aawwa waa Pamfílíi, ɗí tee'neera teeraa Miraa ga gohaa Lísíiɗa.
6 Daama, Húliyus soldaaraa yiyaakyaa hotta gaalaa meyoh Aleksandarí aaw Ítalíi, ya ekkaríi ga.
7 Ɗí tumin ga giiy bes ciyewin caa gaalaa foolee ndaŋ. Ga wii ɗí ka' bi ɗí laŋneera na teeraa Kímítɗa, lak ɗí dayin coonu fiméeskí', ɗí mínndii kitee' daama. Uurisaa nak onndiiríi ki'aaw fíkíi ga ɓakaama, ɗí nammba kikooroh Salomee en ɗanaa ɗí paafoh ɓakaa Keret súnúkin ga uurisaaɗa.
8 Ɗí taabohha giiyaa daama bi ɗí le''a ɗekat waa wo'si «Diteeraa' diwóorí'», en ga yahaa teeraa Laseeɗa.
9 Ga wii ɗí le' daamaɗa lak ɗí maañin ga waas lool, ee kifoolis ga giiy wëerissii, ndaga lak ooraa yaawúu'caa ga seekɗa paafin. Kërí tah, Pool wo''a na ɓuwaa, kiyéegalɓa an:
10 - Ɓiyaay, mi hotin an ɓaawiigaruu wii wëerissii, ɗu aaw fíkíinaa. Mi wo'issiirúu an gaalii na iñii wa sëfɗa hay kiyasukoh, wayee tumuuntiiruu sah mínin ga kihín.
11 Wayee soldaaraa yiyaakyaa ɓu-Room ammbii faali ga iñaa Pool wo'ɗa, ya nammba kisúkúruk iñaa fóolíroh-gaalaa na ha'-gaalaa wo'ɗa.
12 Ɓaatta ga ɗekataa gaalaa teeroh waama newoo ki'enoh na lah, kërí tah iñaa wëñ kiyewin ga ɓuwaaɗa júwohussa ga kikolkoh daama, ɗí paaf, en mínukinaa, bi ga Fenísíi, ɗekat wiliis ga Keret waa ɓo' mínin kiteeroh bi seek wíis. Ɗekataama nam kijaanoh na aasaa'-noh.

Uurisaa wiyaak yíppa ga giiyaa

13 Waa ennda ɗa, uuris wihídí', waa kolkoh yah-ñaam meyaa'-noh,
aawwa kiwëp, kërí tah ɓa ammba yaakaa' an ɓa hay kimín kika' bi ɓa
tee' ga Fenísíi. Ɓa ponnda ní'caa pokohsee gaalaaɗa, ɓa taammba giiyaa,
ɓa riisukka Keret, ɓa ɓaa yah.
14 Wayee maañnjii dara, uurisaa wiyaakwaa teeku Erakilíyoŋɗa dalla
kiwëpoh tëgëlcaa Keret, wa ennda mílíp ga ɗookkíi.
15 Uurisaa jíitalla gaalaa, ken mínissiiwa kitëhdoh, ɗí íissawa, waa yah
ɗuuy.
16 Ɓí yolohha Kódaa, kudëk jijutuut, ja súnndaríi ga uurisaa. Fodaama,
ɗí mínnda kijekeluk gaal-loocaa taamdohsi na gaal-giiyaaɗa. Ɓí lëpí'tawa
ga gaalaa ee ɗí sonnda ga lool.
17 Ga waa ɗí lebirohha bi ɗí lëpí'tawa, ɗí ŋaawwa gaalaa na ní' doonaa
wa tasoo, lëehí'ta ɗí yóoskí'ta dúuñaa wiyaakwaa poksi ga fenoo gaalaaɗa
kinóowís gaawlaataa ndaga ɗí niikee uurisaa ye' gaalaa bi ɗí paafnee
tewisaa teeraa Sírta.
18 Ga kooh-wíisfaa lak uurisaa waa lís kiyëngël gaalaa didóolí', kërí tah
ɗí aawwa kijaf iñaa gaalaa sëfeeɗa ga giiyaa.
19 Ga besaa tík gaɗa, ɓuwaa fóolíri gaalaaɗa na kihafɓa jafussa
paŋkaahcaa enee ga gaalaaɗa ga giiyaa.
20 Ɓí tumin bes ciyewin ga giiy caa ɗí hottii noh, ɗí hottii ol. Uurisaa
yíppa rek ínohoo ki'íis, ka'ta bi ɗí abissii yaakaa' kimúc.
21 Wiima lak ɓuwaa ensee ga gaal-giiyaaɗa tumuunun iñaa maañ ee ken
ekkii ñamah ga kúuwci. Pool dalla kikoluk, tuukka ga leelooɓa, wo''aɓa
an:
- Ɓiyaay, ɗú súkúrukee wo'eenndoonaa, eneenaa ɗú kolukohoo Keret
ee iñcii tóoh yasukoh cii laakoo.
22 Wayee diimaɗa mi nakkúu kiyëgísɗuk. En ki'enaa, laakoo yíinoo
garúu yaa kumuunci hídan ga, hanaa gaalii doŋ yahan.
23 En ki'enaa, wekama, Koohyii laakkooɗa ee mi en súrgaciɗa wosin
malaakaagari garoo,
24 ya wo''aroo an: «Pool kaa niik ndaga fu jomin kika' bi fu tuuk ga
fíkíi buu' Sesaa'. Kooh oninndaa, ya hay kisom tumuuntii ɓuwii fu taam
naɓaɗa ɓéeɓɓa ga giiyaa.»
25 Kon ɓiyaay, yëgísɗukat, mi abin yaakaa' ga Kooh ee dii ya wo''ookaɗa
yahɗa kilaak deŋ.
26 En ki'enaa, ɗu hay kihín ga dëk, waa giiyii wíil.
27 Ga wekaa wudaaŋkaah na wu-nikiiswaa, lak uurisaa waa líssíi kimeeɓ
ga ɗuuy giiyaa. Ga leeloo wek, ɓuwaa lëgëyi ga gaal-giiyaaɗa manɓa na
ɗí deeyin kilaas kakay,
28 ɓa yoolla ní' kimalak huutlaataa, ennda meeta' cidaaŋkaah-kaahay
na ciyitnakanak. Ɓa ka'ta bi ga fíkíi, ɓa yoolissa ni'aa, ennda meeta'
cidaaŋkaah-kanak na ciyitnakaahay.
29 Ɓa niikka gaal-giiyaa tapuk ga atoh, ɓa dalla kiwees bóoy* cinikiis
kidot gaal-giiyaa ga fenoo, lëehí'ta ɓa yuŋnga ɓaa cúŋ daa Kooh wíisan.
30 Ɓuwaa lëgëyi ga gaal-giiyaaɗa waa'see kinúp ɓa foñ gaalaa, ɓa
tummba fodii an ɓaa waa' kidot gaal-giiyaa ga iñaa hanoh fíkíiɗa, ɓa
yóoskí'ta gaal-loocaa taamdohsi na gaal-giiyaaɗa.
31 Wayee Pool wo''a soldaaraa yiyaak an:
- Binaa ɓuwii ɓii tesussii ga gaal-giiyiinaa, ɗú múcoo.

* **27:29 27: 29** Wa jafu ga giiyaanaa, wa mín kitëhdoh gaal-giiyaa bi wa karoo

32 Soldaaraa dalla kigú' ní'caa pokohsee kiyool gaal-loocaaɗa, wa keennda ga giiyaa, dalla kinuu'.
33 Lakanaa ɓa ɓaa sek Kooh wíis, Pool wo''a ɓuwaa an:
- Laakin bes cidaaŋkaah na cinikiis ga wati caa ɗu yuŋ ɗu ñammbii dara.
34 Kon diimaɗa mi wo''úu kiñam. En ki'enaa, ɗú waa' kimúcaa ɗú jomin kiñam, ee mi wo'issúu an gëmattoo: yíinoo garúu kufenci ɓooyukanndii.
35 Ga waa ya wo''a fodaama bi ya lëehí'ta, ya ɓeɓpa mbúurú, ya gërëmmba Kooh ga fíkíi ɓéeɓ, ya weella mbúuraa yaa ñam.
36 Waa ennda ɗa, ɓéeɓ ɓuwaa helcaagaɓa hannda kidal, ɓa aawwa kiñam ɓan.
37 Ɓéeɓpíi ɗí enee ɓo' ɓitéemée'-kanak na ɓidaaŋkaah-yitnaɓanak na ɓiyitniinoo ga gaalaa.
38 Daa ɓa ñamee bi ɓa kappa, ɓa aammba belaa gaalaa ɓayeeɗa ga giiyaa doonaa wa eref.
39 Ga waa Kooh wíissa, ɓuwaa lëgëyi ga gaal-giiyaaɗa séennda kucolli-kakay na tewis wayee ɗekataama ɓa ínohoowa. Ɓa waa'ta kitee'nee gaalaa daama, en mínukaa.
40 Ɓa pëkíssa iñcaa dotohsi gaalaaɗa, ɓa foñnjaca ga giiyaa. Ɓa gú'ta ní'caa pokohsee dooraa fëeliri gaalaaɗa ɓan, ɓa lëríssa píisaa wiyaak hanohi fíkíi gaalaaɗa doonaa uurisaa mín kiye' gaalaa ɓa yee tewisaa.
41 Gaalaa nak koorohha ga daa músúcaa hídoh, wa looppa ga kakayfaa jaluk daamaɗa. Púkaa gaalaa yíppa, wa tuukka tek. Fenoogaanaa gaalaa nak aawwa kiyëwísuk ndaga dúuscaa giiyaa tapukee ga na dooli.
42 Soldaa'caa waarussa ki'ap ɓuwaa amseeɗa ndaga ɓa niikee laak gaɓa ɓaa fiiy ga giiyaa, ɓa núp.
43 Wayee soldaaraa yiyaakyaa, lak waarin kisom Pool, ya kokohhaɓa kitum iñaa ɓa amɗa. Ya ebilla ɓuwaa mínin kifiiyɗa ɓa ɗeɓ kijafuk ga músúmaa, ɓa fiiy bi ga tewisaa.
44 Ya wo''a ɓuwaa ɓíinoo mínsoo kifiiyɗa ɓa taam ga, ɓa ëbíluk ga haangacaa yëwísukoh ga gaalaaɗa wala póokéecaa gaalaa. Fodaama ɓéeɓ meyca bi ga kakayfaa ee dara ocukkii gaɓa.

28

Pool ga kúlkaa Malta, giiyaa wíilɗa

1 Ga waa ɗí somolukohha ɓéeɓpíi ga giiyaa na jam, ɗí ɓaa han ki'ínoh an dëkaama ɗí enoh, giiyaa wíilɗa teeku Malta.
2 Ɓu-dëkaama teewussaríi kijof kiyaak. Ɓa feti'taríi kiwii kiyoonuk ndaga lak Kooh yaa toɓ ee fiyoonfaa yakin lool.
3 Pool balaɓpa móofí'-sookooñ kijaf ga kiwiikaa. Laakka goŋ-saamaanaa meyoh gawa ndaga tamohlaataa kiwiikaa, ñaakkari ga yah.
4 Daa ɓuwaa hotee gogaa yoolin ga yahaa Pool, ɓa ɓaa wo' ga díkaantiɓa an:
- Ɓii yii jom ki'en apoh-ɓo' sah-sah. Hídaa ga dii ya somalukohin ga kikaan ga giiyiiɗa tóoh, kikaan líssi kitaabuk.
5 Pool nak wícca gogaa ga kiwiikaa ee dara dalliiri.
6 Ɓuwaa sekka kihot ya úus bëm wala ya keen dal, ya kaan; wayee ga waa ɓa sekka bi maañnja, ee ɓa hottii dara dallii, ɓa abissa halaat wiliis, ɓa ɓaa wo' an:
- Ɓii yii iñii Kooh!

7 Ga yahaa daa ɗí eneeɗa, laakeera daama yoon wiyaak waa ɗíguunun,
yoonaama Púbílíyus, yaa kuliyuk ga dëkaama giiyaa wíilɗa, yërí laakwa.
Ya teerukkaríi ga kaanci, ya mínohharíi sagac iñaa le' bes kaahay.
8 Wiima lak paam Píbílíyus, síbíru na bíirtañi faaninndi ga fayaaŋ. Pool
nak, ka'tari kiwaak, ya kíimmba Kooh, tíkkari yahcaagari, wëkí'tari.
9 Waa ennda ɗa, ɗúukoolí'caa ɓíinoo ga dëkaama giiyaa wíilɗa hayussa
ga Pool, ya wëkí'taɓa ɓan.
10 Ɓu-dëkaama giiyaa wíilɗa, iñaa en ɓéeɓ ɓa tumi'taríiri, ee ga waa ɗí
koluk kiyahɗa, ɓa eewallarí tóoh iñaa ɗí jom kisooluk ga ɓaawaaɗa.

Pool le''a teeeraa Room

11 Ɓí ennda ga Malta ñiin kaahay; ɗí hannda ki'aas gaal-giiyaa kúlkohee
Aleksandarí ee wa ɓay nataalcaa Kastoo' na Poluksiɗa*. Wa lahee ga
kúlkaama giiyaa wíilɗa.
12 Waa ennda ɗa, ɗí tee'ta ga teeraa Sírakus, ɗí tummba daama bes
kaahay.
13 Ɓí kolkohha daama ɗí aasissa ga gaal-giiyaa bi ɗí le''a teeraa Resíyóo.
Ga kooh-wíisfaa, uurisaa waa wëp. Ga besaa wukanakwaa tík gaɗa ɗí
hannda kile' Púsool.
14 Ɓí hotta ɓuwaa gëmuunun ga Yéesu ga teeraama. Ɓa nak, ɓa
kíimmbarí kites naɓa bes ciyitnakanak. Lëehí'ta, ɗí ammba waas Room.
15 Kerceencaa dëku Roomɗa kelohussa an ɗí ɓaa hay, ɓa hayyarí
kitëebíluk bi ga «Marsaa Apíyus» na ɓan bi ga «Túuy-íika'caa kaahaycaa».
Daa Pool hoteeɓa ya gërëmmba Kooh ee helci dalla.
16 Ga waa ɗí le' Roomɗa, Pool onussa kidëk ga kaan haŋci ya na soldaa'
yíinoo yaa watukanndi.

Pool aawwa kijangat ga teeraa Room

17 Tíkka ga bes kaahay Pool ɓaylukka ɓuwaa kuliyuk ga yaawúu'caa
dëku Roomɗa. Daa ɓa hídírukohee, ya wo''aɓa an:
- Mbokcii, mi abuunun ga teeraa Yéerúsaleem, mi tíkussa ga yah ɓu-
Room, ɓaa kuliyuk ga dëkaaɗa ee lak mi laakohhii dara na heetiigaruu ee
mi ɗeeŋngii baahcii ɓicaasammbuu.
18 Ga waa ɓa meekissaroo ki'ínoh kayohfaaɗa, ɓa waa'taroo ki'íis ndaga
ɓa hottii dara iñaa mi tum bi cal mi tíku kikaan.
19 Wayee yaawúu'caa sagussa. Mi nak, mi kíimmba kipaafdohu ga Sesaa',
buurii ɓu-Room, ya atti''oo. Mi waa'tii kiyam heetiigoo ga dara.
20 Iñaama tah mi kíimmba kihotoh narúu bi mi saawal narúu. En
ki'enaa, ɗu ɓu-Isarayeel, iñii ɗu am yaakaa' gariɗa yërí tahhoo kiɓagu
na ceen.
21 Ɓuwaa taassari an:
- Ɓí ga kihaffíi, ɗí laassii këyít fíinoo faa meyoh kúlkaa Yúudée wo' ga
loofu ee laakkii yíinoo ga mbokcaagarí daama, yaa hay dii kiɓéestí yibóní'
garaa.
22 Ɓí nak, ɗí waarinndaa kisúkúruk, fu wo''íi iñum fu halaatɗa. En
ki'enaa, ɗí ínohin an waasum fu taabukɗa yewinin ɓuwaa wo'i yibóní'
gawa.
23 Ɓa ammba bes wiliis waa ɓa hídohan. Besaa bërí, ɓa hayya ɓiyewin
bi ɓa wëñnja ga waa ɓa ɗeɓ kihayɗa. Saawalaagaɓa daloh ga kímaa bi
ga noh-soosaa. Pool wo''aɓa iñaa ya gëmɗa, ya yéegallaɓa Nguuraa Kooh,

---

* **28:11 28: 11** Ɓa enee tukooh ga Gerekcaa na ga ɓu-Room. Eewɓa teeksee Ledaa, wayee laakin ɓéestí'caa wo' an ɓa bokéerí paamun. Paam Poluksi enee Sës, koohyaa yiyaakyaa Gerekcaa. Koohcaa ɓanakɓaa ɓaama ɓu-kúlkaa Esparta jaamukseeɓa ga teekaa «Joskuu'».

ya koorohha ga iñaa bídu ga Këhítfaa Waasii Móyíisɗa na caa wo'eencaa
sëldíiga-Koohcaa, ya yaa heelƀa kiƀúl, ƀa gëm ga Yéesu.
24 Ɓii gëmussa iñaa Pool wo'ɗa, ƀíinoo sagussa kigëm.
25 Ga waa ƀa waa' kitagoh na Poolɗa, lakanaa ƀa júwohhii ga ɗuuyƀa bi
wati. Pool nak tíkka ga wo''aƀa an:
- Helii yisela'í'yii daal wo'ee na ƀicaasammbúu kayoh ga waa ya wo'
koorohha ga kúuwkaa Ísayíi, sëldíiga-Koohaaɗa.
26 Ya wo'ee an:
«Karaa ga heetaama, fu wo'ƀa an:
Ɓú hay kisúkúruk dijófí' wayee ɗú ínohanndii dara.
Ɓú hay kimalak dijófí' wayee ɗú hotanndii dara,
27 En ki'enaa, heetii wii nam kitúl keeñ hen.
Ɓa lagin nofciigaƀa,
ƀa ɗúugin hasciigaƀa,
doonaa ƀa hotoo na hasƀa,
ƀa kelohoo na nofƀa,
Ee ƀan ƀa ínohoo ga keeñƀa
En ɗanaa, ƀa ëewrukoo garoo, mi Kooh,
bi mi wëkí'ƀa.»†
28 Pool tíkka ga an:
- Ínohat gaka an Hewhewii winéwí'wii onohi kipesɗa yéegalohuunun
bi ga ƀuwii enussii yaawúu'ɗa ee ƀa, ƀa hay kisúkúruk.
[
29 Ga waa Pool wo' wo'eencaama bi ya lëehí'taɗa, yaawúu'caa ƀaa yah,
ƀa ƀaa weeraanti ga ɗuuyƀa.]
30 Iñaa le' tíkíis tanak Pool eninta ga kaanfaa ya fayi faama ee ƀéeƀ
ƀuwaa hayeeri kiwaakɗa laakeeri daama.
31 Ya yaa yéegaloh Nguurii Kooh, ya yaa jëgíroh loo Yéesu Kiristaa,
Ha'mudii na fít wiyëgísí' ee ken mossiirika kihoonoh.

† **28:27 28: 27** Wo'eencii cii ƀéestí' fodaa Ísayíi 6: 9-10 wo'eekaɗa.

Këyítfii Pool bín
ƀu-Roomďa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiďa

Këyítfii fii fërí Pool bín kerceencaa ga Roomďa ee lak ya mossii daama kika'. ƀiƀo' ƀiliis ƀërí jangatee Hewhewii winéwí' wii daama bi kikerceen tuukka daama (fodii Akílaas na Pírísíl) Tumeen 18: 2. Pool bínndaƀa doonaa ƀa ínohhi. Ya wo'eeƀa an ya en na kiyah Espaañaa ya koorohan daama, ya daasƀa ga gëmii. Ya wo"aƀa ƀan kikíimi'ti Kooh, ya lëgísi'ti hal bi ya mín kiƀaaƀ daama.

Pool wo'ƀa ga këyítfii ya bínƀaďa daa kigëm ga Kiristaanii hín kijofďa. Ya wo' an ƀuwii ƀéeƀƀa ƀërí tum baakaa' ee ƀéeƀƀa ƀërí meydohsee ga ndamaa Kooh. Wayee diimaďa ƀa júwohďuunun na Kooh, kooroh da dii ƀa en wíinoo na Yéesu Kiristaaďa.

Kooh yërí tanuk Pool ki'en apotaa', en ďanaa ya yéegalohi Hewhewii winéwí'wii. Ya wo' an Hewhewii winéwí'wii wiima, doolii Kooh wërí, ee wa waa ga ƀéeƀ ƀaa gëmin, laakoo an yii yaawúu', laakoo an yii enndii yaawúu'. Kooh wo' an ƀéeƀ ƀuwii gëmďa ƀa wíinoo ga fíkíici. Ya abohinƀa ƀo' ƀijúwí' kooroh ga iñaa Bíncaa cisela'í'caa wo'ďa. Ca wo' an: «ƀaa júwin, kipeskaagari taabi na ngëm» (Room 1: 17). Pool wo' ƀan an ƀéeƀ kerceencii jom kijúwohu hen, ken jomoo kisagoh na mooroomci, ken hanat ki'atti' mooroomci luu enee ƀadukeencaagaƀa bokkii. Këyítfiima Pool bídee ƀu-Roomďa laakeera solu, kërí tah kerceencii tookuununfa.

Këyítfii Pool bín ƀu-Roomďa tíidoh anee:

1 - Pool waa' kika' Room kiwaaknee kerceencaa daamaďa (*1: 1-17*)
2 - ƀuwii ƀéeƀƀa tumuunun baakaa' (*1: 18–3: 20*)
3 - Kigëm ga Yéesu onoh kijúƀ ga fíkíi Kooh (*3: 21–4: 25*)
4 - Yéesu onin ƀuwii kijúwoh na Kooh (*5: 1–8: 39*)
5 - Heetii Isarayeel tanukďa (*9: 1–11: 36*)
6 - Kipes ki'as ga iñaa Kooh nakoh (*12: 1–15: 13*)
7 - Taŋkoh (*15: 14–16: 27*)

Këñďoh

1 Mi Pool, mi súrga Yéesu Kiristaa, mi yërí bínndúu këyítfii fii ďú ƀu-Room. Kooh yërí ƀayyoo ki'en apotaa'ci, mi faanďussari haŋ kiyéegalohnee Hewhewii winéwí'wii.

2 Hewhewii winéwí' wiima nak, Kooh dígoheerawa kumëeñí' ga Këyítfaa ee koorohee ga túuwtaa sëldíigacaagari.

3-4 Wa wo' loo Kowukiigari, Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu. Ga kiƀo'-súusúuskaagari, ya límukoh ga níilaa buu' Dëwít, ee ga Helaa yisela'í'yaa, Kooh ga doolaagari teewohha an ya Kowuci ga waa ya mílísďu ga ƀuwaa kaaninďa.

5 Kooroh gari nak, Kooh onndaroo ki'en apotaa', doonaa ga teekii Kiristaanii mi nook heetcii ga ëldúnaďa tóohca, ca gëm gari, ca taabuk iñaa nakohu kitumďa.

6 Dú ƀu-Room, ďú bok ga, ndaga Kooh ƀayinndúu kibok na Yéesu Kiristaa.

7 Kon mi bínndúu këyítfii fii ďú ƀéeƀpúu. Ínohat an ďú neƀlohin Kooh ee ya ƀayinndúu ďú en ƀuuci. Kooh, Paamudiigaruu na Yéesu Kiristaa, Ha'mudii barkeelattúu ee ƀa onndúu jam.

Pool waa' kika' Room kiwaaknee kerceencaa en daamaɗa

8 Kon bi mi dalaa, mi ɗewan kigërëm Koohyiigoo garúu ɓéeɓpúu paay,
ee kooroh ga Yéesu Kiristaa ndaga síwin daa en ɓéeɓ ga ëldúna an ɗú
gëmin gari.
9 Kooh ínohin an mi wo' kayoh, ya yii mi jaamuki ga keeñnjoo ga
kiyéegaloh Hewhewii winéwí' wii wo' ga loo Kowukiigariɗa. Ya ínohin
an wahtaa en tóoh helloo ka' garúu.
10 Ee mi dëk ga kikíimmbi ya onndoo hal en neɓpinaa, mi mínndúu kihay
kiwaaknee.
11 En ki'enaa, mi waarin garúu kihay lool bi mi le'doh garúu barkicii
Helii yisela'í'yii onohiɗa, en ɗanaa ngëmiigarúu wëñ kiyëgís.
12 Mi waa' kiwo' sah man, ɗu ɓéeɓpuu, ɗu daasoh ga ngëmii ɗu bok
kilaakɗa.
13 Mbokciigoo, ínohat an bes ciyewin mi abinndúu kihay kiwaaknee,
wayee bi wati mi laakkii hal. Mi waarin nak kihay kilëgëy ga ɗuuycúu, bi
jeriñ mey ga, fodaa daa mi tum ga ɗuuy ɓuwaa ga dëkcaa cíinooɗa.
14 Kooh sasinndoo kilëgëy, kon mi jomin kiyéegaloh Hewhewii
winéwí'wii ga ɓéeɓ ɓuwii. Mi haywa kiyéegalohnee ga ɓuwaa helcaa
yúudukin ga ëldúnaɗa, bi ga ɓaa helcaa yúudukkiiɗa. Mi haywa
kiyéegalohnee ga ɓuwaa jaginɗa na ɓuwaa jagussiiɗa.
15 Iñaama tah mi waarin lool kihay kiyéegalohwa garúu ɓan, ɗú ɓii ɗú
en ga Roomɗa.

Doolaa laak ga ɗuuy Hewhewii winéwí'wiiɗa

16 En ki'enaa, mi safarin ga kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii. Doolii
Kooh wërí en ga ɗuuywa, wa músali ɓéeɓ ɓuwii gëm ga Yéesu Kiristaaɗa,
ennda yaawúu'cii ga iñaa ɗeɓɗa, tíkka ga ɓii enndii yaawúu'ɗa.
17 Hewhewii winéwí'wii wiima teewoh daa Kooh tíki ɓiɓo', ɓaa gëm kesi
ga Yéesu Kiristaa, ɓa en ɓiɓo' ɓijúwí ga fíkíiciɗa. Iñaama waa' kiwo' an
waas wiliis laakoo. Ee fodaama, ka bídu ga Këyítfaa an: «Ɓaa gëmaa, Kooh
hayyi ki'aboh fodii ɓo' yijúwí' ga fíkíici, ee ya pesan kayoh-kayohɗa.»✡

Ɓuwii ɓéeɓɓa tumuunun baakaa'

18 En ki'enaa, Kooh teewohin bi leerin, aboh ga ɗook an ya aylukin ndaga
ɓuwii faali'iiri ee ɓa júɓpii. Ɓa úubin kayohfii na kijúɓpiikiigaɓa.
19 Kooh hayɓa ki'atti' ndaga waasii ɓa jom kikooroh bi ɓa ínoh Koohɗa
leerin ga hafɓa, Kooh teewinɓawa bi leerin lañ.
20 En ki'enaa, doolii Kooh leehoo taa'ɗa na dii ya manɗa nam ki'en iñcaa
hotukoo na kuhas. Wayee ga iñaa ya sakee ëldúna bi wati, fu malak ga
iñcii ya sakɗanaa, hel mínindaaca kiteeɓ. Kon nak ɓuwii laakoo lay ga
fíkíici.
21 Ɓuwii ínohuunun Kooh ee ɓa erussiiri ndam ee ɓa gërëmmbiiri fodaa
daa ɓa jommbika kitumi'ɗa. Iñcii ɓa halaati ëewdohɓa ëgíraaɗa cërí
múuyí'ɓa ee keeñciigaɓa búumin, ɓa enin ga ñúus.
22 Ɓa tík hafɓa ɓuwaa ñaañuunun ee ɓa ɓidof kesi.
23 Ɓa aawwii kijaamuk Kooh yii laak ndam ee kaanooɗa, ɓa nammba
ki'aaw kijaamuk nataal ɓo'-súusúus yii kaaninɗa, sel, júu', na fasukohcii.
24 Ërí tah, Kooh foñinɓa ga iñaa neɓɓa, ɓa enukohin ga iñcaa moroo,
ɓa ɓii tum ga faanciigaɓa iñcaa apohin kaci.
25 Ɓa jafin kayohfii Kooh, ɓa taabuk saboh. Ɓa aawin kijaamuk na
kitaabuk iñcii Kooh sakɗa, ɓa foñnja Kooh yii sak tóohɗa. Ya kañsat bi
taa'! Aameen.

✡ **1:17 1: 17** Habak 2: 4.

26 Kërí tah Kooh foñohinɓa ga tumeencumgaɓa ci'apohí' kacicaa ɓa
ɗuucukohɗa. Ɓeticiigaɓa foñuunun yaalcii, ɓa faanuki kiyaal na ɓeti
ga díkaantiɓa.
27 Yaalcii ɓan tumsin fodaama, ɓa faanuki kiɓeti na yaal ga díkaantiɓa,
ee faanɓa tamoh rek kifaanuk na ɓimooroomɓa. Yaal tumi na yaal
mooroomci iñaa joffii, fodaama ɓa nooki ga ɗookɓa fayaa gën ga
kimúuykaagaɓa kaamaɗa.
28 Waa ɓa tookkii ki'ínoh Kooh, Kooh foñohinɓa na hel-
ŋalaañukohaagaɓa waama ee ɓa dëk ga kitum iñaa tumkoo.
29 Keeñɓa líif na kijúɓpii, kibon, kiwaa' kihëpí' na kisoot. Ɓa halaati
ki'iñaan doŋ, ki'ap ɓo', kiñaroh, kiñaañukoh ɓo', ki'óolukoo ken, kiɗooɓ
ɓo',
30 kiyah teek ɓo', kisagoh na Kooh, kiñak kikoruk, kiɓëwí' hafɓa,
kindamuk, kimoroo ga nof, kitookoo kikelohi' paamun na eemun.
31 Ɓa laakoo hel, ɓa enndii go', ɓa waa'tii ken, ɓa laakoo yërmaandi ga
ken.
32 Ɓa ínohin dijófí' daa Kooh yah kitum ɓuwaa man fodaamaɗa. Ɓuwaa
tumi iñcaamaɗa, Kooh hayɓa ki'atti' kikaan ee hoonohhii bi wati ɓa dëk
ga kitum iñcaa. Ɓaatta ga, ɓa fa' na ɓuwaa tumi iñcaamaɗa.

2

Kooh yah ɓuwii ki'atti ga yijúwí'

1 Kon nak, fu yii fu atti'i mooroomfuɗa, na ɓaa fu mín ki'en tóoh, ínohaa
an fu laakoo lay ga fíkíi Kooh. Ndaga iñaa fu atti'oh mooroomfu an ya
tummbiɗa, fu ɓan fu tumiri. Kon nak fu ɓúukin haffu, fu yii fu atti'
mooroomfuɗa.
2 Ɗu ínohin ɓéeɓpuu an atti'aa Kooh atti' ɓuwaa tumi iñcaamaɗa koo'
ga waas.
3 Fu yii fu atti'i mooroomfu ga iñcaa ya tumiɗa, ee fu ga kihaffu fu
tumicaɗa, fu fooŋ an Kooh abohanndiiraakane?
4 Mín ki'en sah an fu faali'oo Kooh ndaga daa ya jofin lool, ee ya
míninndaa kimúuñi' ee ya gaawtukoo. Fu ínohoo moos an ya teeɓpaa
kijofaa, ya waa' fu hot iñaama, fu súpít kipesfune?
5 Wayee fu yaama fu yëgís ga haf kak, fu saŋ kisúpít kipeskaagaraaɗa,
fu yaa nëgíroh ga ɗookfu aylukaa Kooh bi ga besaa ya yah ki'atti' ɓéeɓɗa,
ee kooran ga waas.
6 Le' bëríinaa, ɓaa en ɓéeɓ Kooh hayyi kifay iñaa ya lëgëyɗa.
7 Ɓuwii taabuk kitum yijófí'ɗa, ɓa waa' kilaas ndamaa meyoh ga Koohɗa,
ɓa neɓloh Kooh, kipesɓa leehoo ee fodaama Kooh hayɓa ki'on ɓa pes nari
bi taa'.
8 Wayee ɓuwaa ɓíinoo, ga kiwaa'ti kiheñoh rek, ɓa onnda kayohfaa bíiŋ,
ɓa ɓaa tumi ga iñaa joffii. Ɓuwaama nak, Kooh hayɓa ki'ayluk, saŋku'ɓa.
9 Ɓéeɓ ɓuwii tumi yibóní'ɗa hay kikeenu ga coonu ciméeskí' ee ɗewohan
ga yaawúu'cii, tík ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa ɓan.
10 Wayee ɓuwii tumi yijófí'ɗa Kooh hayɓa ki'on ndam, ya hay kiwo' yijófí'
gaɓa, ya hayɓa ki'on jam. Ya hay kitum fodaama, ɗewoh ga yaawúu'ciinaa,
tík ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa.
11 Ɓuwii ɓéeɓ ɓa wíinoo ga fíkíi Kooh.
12 Ɓuwii enussii yaawúu'ɗa ínohsoo iñii Waasii Móyíis nakoh kitumɗa.
Ɓa keeni ga kitum iñaa joffii anee rek. Ɓa nak, ɓa hay ki'atti'u ɓa saŋku'uk,
wayee atti'aagaɓa ayukanndii ga Waasii Móyíis. Ɓuwii ínohu iñii Waasii
Móyíis nakoh ee ɓa këldúkiwaɗa, atti'aagaɓa ayukan ga Waasii Móyíis.

13 Kooh yahhii ken ki'aboh ɓo' yijúwí' ga fíkíici ndaga daa ɓaama eem
rek ga kisúkúruk iñaa Waasii Móyíis nakoh kitumɗa. Ɓaa taabukin iñcii
Waasii Móyíis nakoh kitumɗa, yërí Kooh yah ki'aboh fodii ɓo' yijúwí' ga
fíkíici.
14 En ki'enaa, ɓuwii enussii yaawúu' ee ínohsoo Waasii Móyíisɗa, binaa
ɓa tum iñcii Waasii Móyíis nakohɗanaa, man na ɓa laakca ga ɗuuyɓa luu
enee an ɓa hottiica.
15 Fodaama ɓa teewohin an iñcaa ɓa tumi ee Waasaa nakohɗa bídu ga
keeñcaagaɓa. Helɓa tookin iñaama ee ɓan halaatcaagaɓa, cíinoo hayaa
yabiɓa ga yen, wala somiɓaɗa, teewohinka.
16 Bes waa hay, halaatcii ɗaakuk ga ɗuuy keeñciiɗa hay kimeydohu faŋ
ee Kooh hay ki'atti' ɓuwii kooroh ga Yéesu Kiristaa. Iñaama, Hewhewii
winéwí'wii mi yéegalohɗa, wërí wo'ka.

Yaawúu'cii taabukussii iñaa Waasii Móyíis nakoh kitumɗa

17 Fu nak, fu yii fu taas ga teekii yaawúu'ɗa, fu ayuk ga Waasii Móyíis,
fu maruki ga iñaama an fu ɓo' Kooh.
18 Kon fu ínohin iñaa Kooh waa'ɗa, ee Waasii Móyíis jëgírinndaa tóoh
iñaa laakin solu.
19 Fu fooŋ an fu ɓayin tuhas ee fu yërí yah kinook búumí'cii. Fu fooŋ an
fu yërí en lee'laatii ɓuwii enu ga ñúusɗa.
20 Fu fooŋ an fu yërí jom kijëgí' ɓuwii ínohsoo daraɗane? Fu fooŋnga
ɓan an fu yërí jom kijëgí' ɓéeɓ ɓuwii han ki'aas ga ngëmiiɗa, ndaga fu
yaakaa' an waasii oninndaa kilaak kayoh ga tóoh na ki'ínoh tóohe?.
21 Kon fu yii fu jëgíri ɓuwii ɓíinooɗa, iñii tah ya fu jëgíroo haffu? Fu
jaŋngati ɓuwii ɓíinoo an ɓa hanat kilok. Kon iñii tah ya fu loki?.
22 Fu wo'i ɓuwii an ken hanat kiɗúk ɓetici wala yaalci, ya faanuk na ɓo'
yiliis. Kon iñii tah ya fu tumika? Fu wo' an fu gëmmbii ga koof, kon iñii
tah ya fu kolukaa fu loki iñcaa ɓuwaa sarahohi ga koofcaaɗa?
23 Fu ndamuk ki'ínoh iñii Waasii Móyíis nakoh kitumɗa, wayee fu tooñ
Kooh, ndaga iñcii fu tumiɗa taammbii ga iñaa Waasaama nakohɗa.
24 En ki'enaa, bíduunun ga Këyítfaa fodaama an: «Ɗú yaawúu'cii, ɗú
ɓërí tah ɓuwii enussii yaawúu'ɗa wo'si ga teekii Kooh iñaa joffii»✡.
25 En ki'enaa, kigúruk jofin en lak fu taabukin iñii Waasii Móyíis
nakohɗanaa. Wayee fu taammbii ga iñii Waasiima nakohɗanaa
kigúrukkaagaraa laakoo jeriñ.
26 Ɓaa gúrukkii, binaa taabuk iñii Waasii Móyíis nakoh kitumɗanaa,
hídaa ga daa ya gúrukkiiɗa tóoh, Kooh hayyi kikíndoh ga ɓuwaagari*.
27 Ínohaa an ɓaa gúrukkii ee ya taabuki dijófí' iñii Waasii nakohɗa,
hayyaa ki'atti' fu yii fu en yaawúu', fu gúrukin, fu laasin ga iñcaa këyítcaa
Waasii Móyíis nakoh ee fu taabukoocaɗa.
28 En ki'enaa, ki'en yaawúu' enndii iñaa hotuki ga ɓo' ee kigúruk kayoh-
kayohɗa enndii mandargaa hotuki ga faanɗa.
29 Ki'en yaawúu' kayoh-kayohɗa, eni ga ɗuuy keeñ, ee kigúruk kayoh-
kayohɗa, kërí en kigúrukkaa Helii yisela'í'yii tumi ga keeñɗa, enndii
kigúrukkaa bídu ga këyítɗa rek. Yaawúu', yaa man fodaama, Kooh yërí
yahhi kindam wayee enndii ɓo'-súusúus.

3

Kijúɓ na ki'en go' kuu Kooh

✡ **2:24 2: 24** Ísayíi 52: 5. * **2:26 2: 26** Kigúrukërí enee mandargaa teewohee ɓuwaa en ɓu-Koohɗa

1 En fodaamanaa, kon ki'en yaawúu' ɓaat ya ga ɓo'? Kigúruk laaki' ɓo'
ya jeriñ?
2 Daa mín ki'en tóoh, jeriñaa gaɗa yakin. Ee waa kuliyuk gaɗa, wërí en
ga dii wo'eenii Kooh ɗewee kiwosohu gaƀaɗa.
3 En ki'enaa, laakin gaƀa, ɓaa enndii go'. Diima nak ya? Ki'enndii-
go'kaagaƀa kaama mín kihoonoh Kooh ki'en gore?
4 Múk, iñaa ɓo' jom ki'amɗa kay, wërí en an Kooh dëk ga kayoh ee ɓo'-
súusúus dëk na saboh. Fodaama, ka bídu ga Këyítfaa an:
«Kijúƀkiigaraa hotukan ga wo'eencii fu meydoh ki'atti' ɓuwiiɗa,
ee ɓaa fu atti' ƀéeƀ, fu laak kayoh ga ɗookci»✡.
5 En an kijúƀpiikiigaruu teewohi an Kooh júwinaa, ɗú wo' ya ga iñaama?
Ɗú wo' an, binaa Kooh íif aylukaagari ga ɗookkuunaa lak ya júƀpii hene?
En ki'enaa, iñii yii mi wo''i fodii ɓuwii wo'ikaɗa.
6 Múk, iñaama mínukoo. Haa en an Kooh júƀpiinaa ya mínan na ki'atti'
ɓu-ëldúna?
7 Hay kilaak ɓuwaa wo' an, «En sabohfiigoo on kayohfii Kooh kiwëñ
kisíw na kilaak ndamaa, iñii tah ya mi lísi kitíku tumoh-baakaa'?»
8 Ɓíinoo hay kika' bi ɓa wo' an: «Ɗu tumat yibóní' en ɗanaa yijófí' mín
ga kimey.» Laakin ɓuwaa poki'tíi kiwo' an ɗí jëgíroh iñaama. Ɓuwaa wo'
iñaamaɗa, Kooh hayƀa ki'atti' ee kooran ga waas.

Ɓo' yijúwí' laakoo

9 Kon, ɗu jom ya kiwo'? Ɗu yaawúu'cii ɗu ƀërí gën ɓuwii enussii
yaawúu'ɗa ga fíkíi Koohe? Múk! En ki'enaa, ɗu teewohin an yaawúu'cii
na ɓuwii enussii yaawúu'ɗa tóoh, ƀéeƀƀa ƀiñaam-baakaa'.
10 Iñii yii yërí bídu ga Këyítfaa an:
«Laakoo ɓo' yijúwí', enndii sah yíinoo
11 Laakoo ɓaa laak hel, yíinoo heellii ki'ínoh Kooh,
12 Ɓéeƀƀa foñuunun Waasii Kooh, ƀéeƀƀa sooyuunun.
Laakoo ɓo' yaa tumi yijófí', enndii sah yíinoo✡.
13 Golgolciigaƀa en fan loyaa úbísukin, peremciigaƀa ƀeedukin ga
kiɗúk ɓo', wo'eencii meyi ga kúuwƀaɗa soot fan daŋa' goŋ.✡
14 Túuwtiigaƀa líif na coñ na wo'een cibóní' doŋ.✡
15 Kotƀa gaaw ga ki'apnee ɓo' rek.
16 Daa ɓa kooroh tóoh, ɓuwaa fiipohi. Ɓa soki kofeel.
17 Ɓa ínohoo waasaa haydohi jam.✡
18 Kiniik Kooh paallii fen ga keeñƀa.✡»
19 Ɗu ínohin an tóoh iñaa Waasii Móyíis* wo'in, wo' aaw ga ɓuwii jomwa
kitaabukɗa. En ɗanaa ken laakoo iñaa ya wo'an, ee ken ga ëldúna laakoo
lay ga fíkíi Kooh.
20 Ërí tah laakanndii ken ɓaa abohsan ɓo' yijúwí' ga fíkíi Kooh ga
kitaabuk Waasii Móyíis. Waasii Móyíis, en ki'enaa, on ɓuwii ki'ínoh rek
an ƀa tumin baakaa'.

Kigëm ga Yéesu onoh kijúƀ ga fíkíi Kooh

21 Diimaɗa nak, Kooh teewin ɓuwii daa ƀa jom kikooroh bi ƀa abohu
ƀiƀo' ƀijúwí' ga fíkíici ee enoo ga Waasii Móyíis. Iñaama, Waasii Móyíis
na sëldíiga-Koohcaa teewohseeraka.

✡ **3:4 3: 4** Kañcaa 51: 6. ✡ **3:12 3: 12** Kañcaa 14: 1-3; 53: 1-3. ✡ **3:13 3: 13** Kañcaa 5: 10; 140: 4. ✡ **3:14 3: 14** Kañcaa 10: 7; Mëccëe 12: 34; Efees 4: 31. ✡ **3:17 3: 17** Ísayíi 59: 7-8. ✡ **3:18 3: 18** Kañcaa 36: 2. * **3:19 3: 19** Waasii Móyíis: Dii, iñii Waasii Móyíis waa' kiwo'ɗa wërí en ƀéeƀ këyítcaa bídu ga kifiiliimunkaa kuɗewaakaa Kooh na yaawúu'caaɗa.

22 Kooh aboh ɓuwii ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíici ndaga ga dii ɓa gëm ga Yéesu
Kiristaaɗa. Ɓéeɓ ɓuwii gëmɗa ya abohɓaɗa, ndaga ɓuwii ɓéeɓ, ɓa wíinoo
ga fíkíici.
23 En ki'enaa, ɓéeɓ ɓuwii ɓërí tum baakaa', ee ɓa meydohin hafɓa ga
ndamaa Kooh.
24 Wayee Kooh, ga yërmaandaagari, onndaɓa ki'en ɓiɓo' ɓijúwí', ee ya
meekissiiɓa dara ga. Ya koorohhaka ga Yéesu Kiristaa, yaa ɓëgísɓa ga
baakaa'ɗa.
25 Kooh erohhi fodii sarah júwohi'tuu na hafci, ya sétí' na ñífaa ya aamɗa
baakaa'cii ɓuwii gëminɗa. Sarahaama teewoh an Kooh mos kijúɓ. Ya
taabukéeríi ɓuwaa baakaa'caa ɓa tumee kuɗewaaɗa,
26 ndaga ya gaawtukéeríi dara ga. Diima nak ya teewohin bi leerin an
ya júwin ee ɓaa gëm ga Yéesunaa, ya hayyaa ki'aboh ɓo' yijúwí' ga fíkíici.
27 Kon laakin iñaa ɓo' bakukohan ga fíkíi Koohe? Dara! Haa iñii tahkaɗa
ya? Iñaa tahkaɗa wërí en an iñaa wëñ kilaak soluɗa enndii iñcii ɗu tumi
fodaa waas nakohkaɗa, wayee kigëm ga Yéesu.
28 En ki'enaa, Ɓu mínin kiwo' an Kooh abinnduu ɓo' ɓijúwí' ga dii ɗu
gëmin ga Yéesuɗa, wayee ya abohhiiruu ɓo' ɓijúwí' ndaga dii ɗu tumin
iñaa Waasaa Móyíis nakohɗa.
29 Wala book Kooh nam ki'en Kooh yuu yaawúu'cii doge? Kooh enndii
Kooh yuu ɓuwii enussii yaawúu'ɗa hene? Ahaŋ kay, Kooh yuu ɓuwii
enussii yaawúu'ɗa ɓan!
30 Kooh yíinoo doŋ yërí laak, ee ya yërí abohi yaawúu'cii ɓiɓo' ɓijúwí ga
fíkíici ndaga ngëmaa ɓa ɓayɗa, ee ya aboh ɓuwii enussii yaawúu'ɗa ɓiɓo'
ɓijúwí' ga fíkíici ndaga ngëmaa ɓa ɓayɗa ɓan.
31 Ngëmii ɗu laak ga Yéesuɗa nëewís Waasii Móyíis hene? Múk, hanaa
kay ɗu namwa kiyëgísí' ga iñaa wa enɗa.

4

Iñaa tah Kooh aboh Abaraham ɓo' yijúwí'ɗa

1 Kon, ɗu ɓeɓ caasammbuu Abarahamaa, ga kiɓo'kaagari, iñii yiida yërí
ɗú mín kiwo' ga looci?
2 Enee an Kooh abeeri ɓo' yijúwí' ndaga iñcaa ya tumeeɗanaa, eneenaa
Abaraham mín kilaak iñaa ya ndamukan ga. Wayee ya mínéeríi kindamuk
ga fíkíi Kooh.
3 En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa an: «Abaraham gëmmba ga Kooh, ee ga
iñaama Kooh abohhari ɓo' yijúwí'.»
4 Mon ɗú ínohin an ɓaa lëgëyaa laas fayaagari. Iñaa ya fayu yaama
enndii iñaa ya onu hen, wayee ya laas anagaagari.
5 Ɓo' yaa ga, ya tíkkii yaakaa'ci ga kitum iñaa júwin wala iñaa júɓpii,
wayee ya gëmin ga Kooh, yii mín ki'aboh ɓo', yaa faali'ii Kooh fodii ɓo'
yijúwí' ga fíkíiciɗa. Ngëmaagari waama hay kitah bi Kooh abohhi ɓo'
yijúwí'.
6 Dëwít ɓan wo'ee iñaama ga loo daa Kooh abohi ɓo', ɓo' yijúwí' ga fíkíici
ee ya malakoo ga iñcaa ɓaa tumiɗa: ɓaa manɗa, yewinuunun múu'.
7 Ya wo'ee an: Yewinin múu' ɓuwaa Kooh bayal tooñcaagaɓa ee nísin
baakaa'caagaɓaɗa.
8 Yewinin múu' ɓuwaa Kooh malakkii baakaa'caagaɓaɗa.
9 Kiyewin-múu'kaama, Dëwít wo'eeɗa, kuu ɓuwii gúrukɗa ɓa haŋɓane?
Ɓuwii gúrukussiiɗa bokussii gane? Ahaŋ kay, ɗu han kiwo' karam an
Kooh abohha Abaraham ɓo' yijúwí' ndaga Abaraham gëmee gari hen.

10 Kon ga waa Kooh aboh Abaraham ɓo' yijúwí'ɗa, laak Abaraham
gúrukinoo, gúrukkii? Mon lakanaa ya gúrukkii duum.
11 Kigúrukkaa Abaraham tumeeɗa enee mandargaa teewoh an ya gëmin
ga Kooh kumëeñí' ee Kooh abohinndi ɓo' yijúwí' kumëeñí'. Iñaama nak
yërí tah Abaraham en caasamunii ɓuwii gúrukkii ɓéeɓba ee gëmuunun ga
Koohɗa. Ee fodaa Abaraham, Kooh abohin ɓuwii ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíici.
12 Ee ɓan Abaraham, caasamun ga ɓuwii gúrukuunun ee ɓa eemmbii ga
kigúruk doŋɗa. Ee ɓa gëmin ɓan fodaa daa Abaraham gëmee kuɗewaa
lak ya gúrukkii duumɗa.

Ɓuwii gëm ga Yéesuɗa ɓërí yah kilaas ga iñaa Kooh dígohɗa

13 Kuɗewaa Kooh díŋnga Abaraham na tucaasamuntaagari an ya hayɓa
ki'on ɓa lam ëldúna. Iñaama Kooh dígohéeríiri ndaga Abaraham
taabukee Waasii Móyíis, wayee dígohhi daa Abaraham gëmin gari ee ya
Kooh abohinndi ɓo' yijúwí' ga fíkíiciɗa.
14 Enee an ɓuwii taabuk iñcii Waasii Móyíis nakohɗa ɓërí yah kilaas ga
iñaa Kooh dígohɗanaa, kon eneenaa ɓuwii gëm ga Koohɗa, gëmsan sooy
ee eneenaa iñaa Kooh dígohɗa enan sooy ɓan.
15 En ki'enaa, waasii wërí fet aylukaa Kooh ga ɗook ɓuwii taabuksoo
iñaa wa nakoh kitumɗa. Ee daa waas gaa ga, kiɗeeŋ waas laakoo daama.
16 Fodaama iñaa Kooh dígohɗa, kigëm doŋ kërí onohiwa. Kooh yërí
onoh iñaama ee ya sekkii fay ga. Iñaa dígohu yaama ɓéeɓ tucaasamuntii
Abaraham tërí laakwa. Eemmbii ga ɓuwii taabuk iñii Waasii Móyíis
nakohɗa doŋ, wayee le'in bi ga ɓuwii ɓíinoo gëmu ga Kooh, fodaa
caasammbuu Abaraham gëmeeɗa.
17 Fodaama, bíduunun ga Këyítfaa, Kooh wo''a (Abaraham) an: «Mi
tuminndaa caasamun heet ciyewin.» Yërí en caasammbuu ga fíkíi Kooh,
yii ya gëm gari, ya yii mílísɗi ɓuwii kaaninɗa ee saki iñaa mosoo kilaakɗa.
18 Abaraham gëmmba ga Kooh, ammba yaakaa' gari ee lak sah ɓuwii
ɓíinoo foogu an yaakaa' leehin. Ee fodaama ya ennda caasamunii heet
ciyewin fodaa Kooh wo'eerikaɗa an: «Tucaasamuntiigaraa hínsan anee
kiyewin.»
19 Ee ga wahtaa Kooh wo'ohhi iñaamaɗa, lak Abaraham deeyin kilaak
tíkíis titéemée'. Ya ínoheera an ya kasohin ee Saaraa ɓetici mínoo kilaak
kowu, wayee ya líssa ki'am yaakaa' ga Kooh an yaama hay kitum iñaa ya
díŋngiɗa.
20 Ya ínoheera an ya hay kilaas ga iñaa Kooh díŋngiɗa ee ya laakkii hel
kanak ga iñaama. Ngëmaagari nammbari kiɓaat sah dooli ga waas Kooh
ee ya yaa kañi Kooh.
21 Wóoreerari an Kooh laakin dooli kitum iñaa ya díŋngiɗa.
22 Iñaama tah Kooh abohhari ɓo' yijúwí' ga fikíici.
23 Wayee wo'eenaama bídu ga këyítfaa an: «Ya abohussa ɓo' yijúwí'ɗa»,
bídussii wa eemmba gari.
24 Wa bíduunun, paaffa bi garuu, ɗu ɓii ɗu gëmin ga Kooh yii mílísi'
Yéesu, Ha'mudiigaruu ga kikaanɗa.
25 Yéesu yaama erohsee ya apussa ndaga baakaa'ciigaruu. Lëehí'ta Kooh
mílísi'tari en ɗanaa Kooh abohhuu ɓo' ɓijúwí'.

5

Yéesu onin ɓo' kijúwoh na Kooh

1 Kon nak Kooh abohinnduu ɓiɓo' ɓijúwí', ndaga ngëmii ɗu laakɗa.
Diimaɗa, ɗu laakin nari jam ee kooroh ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu.
2 Yërí onnduu kilaas ga yërmaandii Kooh ɗu enoh wati, ee kooroh ga
ngëmii ɗu laakɗa*. Yërmaandaa waama ɗu aasin ga ee keeñnjuu soosin
ga ndaga ɗu yaakaarin kibok ga ndamaa Kooh.
3 Eemmbii ga iñaama doŋ: luu ɗu enee ga coonu, keeñnjuu soosin ndaga
ɗu ínohin an coonu fërí tíwi kilaak keeñ ga ɓo'.
4 Kilaak keeñ kërí oni ɓo' kimín kiyëgís ngëm ga fíkíi coonu. Kiyëgís
ngëm ga fíkíi coonu kërí ɓaati yaakaa'.
5 Ee yaakaaraagaruu waama tasoo múk, ndaga kiwaa'kaa Kooh tum ga
keeñciigaruu, koorohha ga Helii yisela'í'yii, ya onnduuɗa.
6 En ki'enaa, kuɗewaa, ga wii ɗu míni'tii haffuu daraɗa, Kiristaanii
hayya ga wahtaa Kooh waaroheekaɗa, kaani'taruu, ɗu ɓii ɗu faali''iiriɗa.
7 En ki'enaa, wóo'tii an ɓo' tookin ki'eroh kumuunkaagari ndaga
mooroomci yiliis, luu enee an ya ɓo' yijúwí'. Heyna, enee an ɓaa jofin
díiraa mínin kitah ɓo' waa' ki'eroh kumuunci.
8 Kooh nak teewohin an ya waarinnduu fodii dii: Kiristaanii erohin
kumuunci ndaga haffuu, ee wiima lak ɗu lís ɓitumoh-baakaa'.
9 Waa Kiristaanii yërí aam ñífaagari fodii sarah ee fodaama Kooh
abohinnduu ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíici, wëñaa ga aylukaa Kooh hayanɗa,
Kiristaanii músalooruu gawa moose?
10 Ee ga wii ɗu en ɓuwaa sagoh na Koohɗa, Kooh júwohi'taruu na hafci,
koorohha ga kikaankaa Kowukaagari. Wëñaa ga, waa ɗu júwohin nari
diimaɗa, kipeskaa Kowukaagari onooruu kimúce? Ahaŋ kay.
11 Ee ɓaatta ga iñaama, ɗu mínin kima'koh Kooh kooroh ga Yéesu,
Ha'mudiigaruu, ndaga ya yërí onnduu kijúwoh diima na Kooh.

Aadama mëdírohu na Yéesu

12 Ɓo' yíinoo doŋ yërí haydoh baakaa' ga ëldúna ee Aadama yërí.
Baakaa' nak wërí haydoh kikaan. Fodaama kikaan tíkukka ga ɓaa en ɓéeɓ,
ndaga ɓéeɓ ɓuwii tumin baakaa'.
13 En ki'enaa, baakaa' enee ga ëldúna, lakanaa Kooh yóoskí'tii
Waasii Móyíis duum. Ga jamaanaa Móyíis, Kooh abohéerii ɓuwaa
baakaa'caagaɓa.
14 Moona déy iñaa aboh ga jamaanaa Aadama bi ga jamaanaa Móyíis,
kikaan tíkukee ga ɗook ɓéeɓ, bi ga sah ɓuwaa baakaarussii fodaa Aadama
yaa sagee kitum iñaa Kooh nakoheeɗa.
Aadama nak enee lëdí' ga ɓaa jomee kihayɗa,
15 wayee yërmaandaa Kooh onnduuɗa wóotírohin na baakaaraa
Aadama tumɗa. En an baakaaraa ɓaa yaama, ya doŋ ya tumɗa tahin
ɓo' ɓiyewin kikaanaa, wëñaa ga yërmaandaa Kooh, na iñaa ya onoh ee
meekisohhii dara ga, koorohha ga ɓo' yíinoo doŋ, ennda Yéesu Kiristaaɗa,
le'anndii bi dooy ga ɓiɓo' ɓiyewine?
16 Iñii Kooh onohɗa wóotírohin na iñcii límuk ga baakaaraa waama ɓo'
yíinoo doŋ tumɗa. En ki'enaa, baakaaraa wíinoo waama Aadama tumɗa,
atti'aa límuk gaɗa lëgíssa kisaŋku' ga ɓéeɓ. Wayee hídaa ga dii baakaa'cii
ɓuwii hín kiyewinɗa tóoh, Kooh, ga yërmaandaagari, onohin kijúɓ ga
fíkíici.
17 En ki'enaa, ga baakaaraa ɓo' yíinoo doŋ tumɗa, kikaan laakin dooli
ga ɓuwii ndaga iñaa ya tum yaama. Wayee ga Yéesu Kiristaa doŋ, ɓuwii

* **5:2 5: 2** *ee kooroh ga ngëmii ɗu laakɗa* Laakin lëegísohcaa ɓayyii wo'eenciima ga këyítfaagaɓa.

laakin yewin ga Kooh: ya teeƀƀa yërmaandi widóoyí', ya onƀa kijúƀ ga fíkíici. Ga Yéesu kon, ƀa pesan ee ƀa yah ƀibuu' nari.
18 Fodaama, ga baakaaraa ƀo' yíinoo doŋ tum, kikaan tíkukka ƀéeƀ ƀuwiiɗa, fodaama ƀan, enaama yíinoo yijúwí' yërí ƀo' tum, ya ƀëgíssa ƀuwii ga kikaankaa ƀageeƀaɗa, ya onndaƀa kipes.
19 Fodaama daa Aadama rek saŋɗee Kooh bi tahin ƀéeƀ enuunun ƀitumoh-baakaa'ɗa, fodaama Yéesu Kiristaa kelohɗin Kooh bi tahin Kooh hay ki'aboh ƀo' ƀiyewin ƀiƀo' ƀijúwí'.
20 Waasaa Móyíis hayya, en ɗanaa, baakaa' mín kiyewin, ee daa baakaa' yewinoh tóoh, yërmaandaa Kooh wëñ ɗa kihoom ƀan.
21 Ee fodaa daa baakaa' haydohee kikaan, ka tíkukka ga ɗook ƀuwiiɗa, fodaama yërmaandaa Kooh hay kitíkuk ga ƀéeƀ ƀuwii onƀa kijúƀ ga fíkíici, ee fodaama ɗu laas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa, kooroh ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu.

6

Ɗu enin ƀuwaa kaanin na Yéesu ee ƀa ƀii pes nari

1 Kon ɗu wo'an ya diima? Ɗu enukohan ga kibaakaa' doonaa yijófí'yaa Kooh waari'tuuɗa wëñ ki'aamuk ga ɗuuycuune?
2 Mínoo ki'en kay! Ɗu man na ƀuwaa kaanin ee baakaa' laakissii dooli ga ɗookƀa. Kon mínan na ki'en baakaa' lísi kikuliyuk ga kipessuu?
3 Ɗú ínohin moos an ga waa ɗú bëtísi'u, ɗú ennda wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa, ɗú teewohee ƀan an ɗú bokin nari kikaan.
4 Kon kooroh ga bëtísaama, ɗu enin ƀuwaa kaanin nari, ɗu acdohussa nari, doonaa Kooh Paamudii mílísi'tuu ga kikaan fodaa ya mílísi' Kiristaa ga dooli ndamciɗa. Ee fodaama ɗu ƀan, ɗu laak kipes ki'as, kaa ɗu aasohan.
5 Ee waa ɗu enin wíinoo na Kiristaanii ga waa ɗu kaan nariɗa, ɗu hay ki'en nari wíinoo ƀan ga kimílískaagaari.
6 Ínohat an daa ɗu madee ga kipessuu kuɗewaaɗa, Kooh daaydohinwa na Yéesu Kiristaa ga kuraanaa ya kaanohɗa, doonaa ya ɗúbí'doh faan-baakaa'faa ɗu ƀayeeɗa, ee fodaama ɗu ensisoo ñaam-baakaa'.
7 Ndaga ƀaa kaanin, baakaa' laakissii dooli ga ɗookci.
8 Waa ɗu kaanin na Kiristaanii, ɗu gëmat ƀan an ɗu hay kipes nari.
9 En ki'enaa, ɗu ínohin an Yéesu Kiristaa mílísin ga kikaan, ya yahissii kikaan. Ee kikaan ga kihafci laakissii dooli ga ɗookci.
10 Ya hëgískohin na baakaa' bi leehha ga waa ya kaanɗa. Diimaɗa ya yii pes ee ya pesi' Kooh bi taa'.
11 Ee fodaama ɗú ƀan, abat an ɗú man na ƀuwaa kaanin ee baakaa' laakissii dooli ga ɗookkúu, ɗú ínoh ƀan an ɗú ƀii pesi' Kooh bi taa', ndaga ɗú en wíinoo na Yéesu Kiristaa.
12 Kon, kaa tooksat ki'en ñaam-baakaa', sagat kikeen ga iñcii cibóní'cii faanciigarúu aaw kikaan meekisohiɗa.
13 Kaa tooksat kilëgísi' baakaa' hal ga haffúu, waa tumlukohirúu iñaa joffii. Namat ki'eroh haffúu ga Kooh, waa ɗú enin ƀuwaa kaanin bi mílísuunun. Erohat haffúu bi leeh tak gari, en ɗanaa, ya ëewdohhúu ga kitum yijúwí'.
14 En ki'enaa, baakaa' laaksisoo dooli ga ɗookkúu ndaga ɗú ayukissii ga iñaa Waasii Móyíis nakohɗa, wayee ɗú ayuk ga yërmaandaa Kooh.

Ɗu dëkat ga kitum yijúwí'

15 Kon diimaɗa ɗu jom ya kiwo'? Ɗu wo'at an ɗu ayukissii ga Waasii
Móyíis, wayee ɗu ayuk ga yërmaandaa Kooh. Kon luu ɗu baakaaree,
iñaama enoo darane? Ó'óo kay!
16 Mon ɗú ínohin an binaa ɗú e' ƀo' haffúunaa, ɗú abi an ɗú hayyi
kitaabuk, ee fodaama ɗú en ñaamci. Kon binaa baakaa' wëñnjúu doolinaa,
lak ɗú enin ñaam gawa, ee fodaama wa ëewdohhúu ga kikaan. Ee, en an
Kooh yërí ɗú taabukaa ɗú enan ñaamci ee ya hayyúu ki'aboh ƀiƀo' ƀijúwí'.
17 Mon kuɗewaa ɗú enee ñaam-baakaa', ee diimaɗa ɗú namin kitaabuk
Kooh. Fodaama ɗú ɗaakin ga keeñnjúu kayohfii ɗú jëgíruɗa. Ɗu gërëmat
Kooh ga iñaama.
18 Kooh nísinndúu ga kiñaam-baakaa'kaa ɗú enoheeɗa ee ɗú enin
ñaamci doonaa kipessúu en kipes kijúwí'.
19 Iñii yii, mi wo''i man na dii ƀuwii wo'iɗa ndaga helciigarúu gaawoo
ki'am yen. Kuɗewaa, ɗú erohee faanciigarúu hen, ca ennda ñaam iñaa
moroo na iñaa júƀpii ee límí'tarúu kesi iñaa joffii. Kon diimaɗa, erohat
faanciigarúu, ca en ñaam iñaa júwin, doonaa kipessúu en iñaa sela'in.
20 Kuɗewaa, ga waa ɗú lís ki'en ñaam-baakaa'ɗa, waassúu enéerii ga
kitaabuk yijúwí'.
21 Ɗú laak ya ga iñcaa cibóní'caa ɗú tumee kuɗewaaɗa ee wati ca enin
kaci garúu? Iñcaama déy, kikaan doŋërí ca haydohi.
22 Diimaɗa nak Kooh ƀëgísinndúu ga ki'en ñaam-baakaa' ee ɗú enin
ƀiñaamci. Kon neehalaa ɗú laas ga iñaamaɗa wërí en an ɗú sela'í'
kipeskiigarúu, ee mëeñjohaa, ɗú laas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa.
23 Fayaa baakaa' wërí en kikaan; Kooh nak, iñaa ya onoh ee meekissii ken
dara gaɗa wërí en kipeskaa leehoo taa' ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu.

7

Waasii Móyíis tíkukissiiruu

1 Mbokcii, ɗú ínohin iñii mi yahhúu kiwo'ɗa. Ɗú ínohin dijófí' an waas
tíkuki ƀo' lakanaa ya yaa lís kipes.
2 Malkat ga ƀetifaa en na kipajuk: en an yaalci yaa lís kipesaa, waas
ebilli kites nari bi ga daa yaama kaanan. Wayee binaa yaalaa kaanaa, lak
ya ƀëgísukin ga waasaa ebileeri kites nariɗa.
3 Kon ya aboh na yaal yiliis, ee lak yaalci ya lís kipesaa, ya hay kitíku
ƀetifaa ɗúki yaalci, faanuki na ƀo' yiliis. Wayee binaa yaalci kaanaa, lak
ya ƀëgísukin ga waasaama; ya mínin ki'aboh na yaal yiliis ee ya tíksoo
ƀetifaa ɗúk yaalci, faanuk na yaal yiliis.
4 En garúu fodaama ƀan mbokci: kooroh ga kikaankaa Kiristaanii, ɗú
kaandohha nari, kon Waas tíkukissiirúu. Ɗú ƀuu ƀo' yiliis, ee ƀaama yërí
mílís ga kikaankaa doonaa kipeskiigaruu límí' Kooh jeriñ.
5 Kuɗewaa, ga wii ɗu en na kipes ga rek iñaa neƀ kumuunnduuɗa,
iñcii cibóní'cii Waasii Móyíis yúun garuuɗa cërí yëngëlee faanciiruu ee
ca límí'taruu kikaan.
6 Kuɗewaa, Waasii Móyíis abeeruu fodii ñaam, diimaɗa ɗu man na
ƀuwaa kaanin gawa, wa tíkukissiiruu. Diimaɗa nak ɗu taabuk kijaamuk-
Kooh ki'as fodii dii Helii yisela'í'yii teeƀpuukaɗa, wayee enissii fodaa daa,
kuɗewaa, Waasii Móyíis nakoheekaɗa.

Waasii Móyíis wërí teewoh iñii en baakaa'ɗa

7 Kon ɗu jom ya kiwo'? An Waasii Móyíis wërí haydoh baakaare? Múk!
Wayee Waasii Móyíis wërí onndoo ki'ínoh iñii en baakaa'ɗa. En ki'enaa,

Waasii Móyíis wo'éerii an: «Kaa ɗíibuk kilaas enaama mooroomfunaa»,
eneenaa mi ínohoo baakaaraa en ga kiɗíibuk enaama ɓo'ɗa.
8 Baakaa' nak heel hal ga iñaama Kooh nakoh kitumɗa, wa hayya ga
ɗuuy keeñiigoo, wa yúunnda ga ɗuuycoo halaat kiɗíibuk kilaas tóoh iñaa
neɓ kumuun ɓo'. En ki'enaa, waas laakéeríinaa, eneenaa baakaa' enoo.
9 Kuɗewaa, mi, ga wii mi ínohéeríi iñii nakohu kitumɗa, mi yërí enee na
kipes; wii mi ínohha iñcii Móyíis nakohɗa nak, baakaa' wërí ɓewee kipes
ga ɗookkoo,
10 ee mi nammba kikaan. Fodaama iñaa nakohu kitum ee jomeeroo ki'on
kipesɗa, ekkaroo kikaan.
11 En ki'enaa, baakaa' heella hal ga iñaa Kooh nakoh kitumɗa, ɗúkkaroo
ee apparoo kooroh ga iñaama nakohu kitumɗa.
12 Kon Waasii Móyíis sela'in ee iñaa Kooh nakohɗa sela'in, júwin, jofin.
13 Kon iñaa yijófí'yaa yaama ekkoo ga kikaane? Múk! Baakaa' kay wërí
tumka, doonaa daa wa manɗa mín kihotuk. Wa kooroh ga iñaa yijófí'yaa
yaama, wa ekkaroo kikaan. Fodaama wa kooroh ga iñaa nakohu kitumɗa,
wa wëñnja ɗa kibon.

Iñii ɓo' waari kitumɗa mínoori kitum

14 Ɓu ínohin an Waasii Móyíis meyoh ga Kooh. Mi nak, mi ɓo'-súusúus,
mi toonuunun fodii ñaam ga baakaa'.
15 Mi ínohoo dara ga iñcii mi tumiɗa. En ki'enaa, mi tumoo iñcii mi
waari kitumɗa, mi nami kitum cii mi waaroo kitumɗa.
16 Waa iñcii mi tumiɗa, mi waa'tiica, kon mi tookin an Waasii Móyíis
jofin.
17 Kon binaa mi tum iñaa mi waa'tii kitumaa, enndii mi tayka, wayee
baakaarii en ga ɗuuycooɗa wërí tumlukohhoo ka.
18 Mi ínohin an enaama yijófí' laakoo ga ɗuuycoo, mi waa' kiwo' ga kipes
faanndoo. En ki'enaa, kiwaa' kitum yijófí' kii garoo, wayee mi mínooka
kimëtí'.
19 Mi tumoo yijófí'yii mi waari kitumɗa, wayee mi tumi yibóní'yii mi
waa'tiiɗa.
20 Binaa mi tum iñaa mi waa'tii kitumaa, enndii mi tumlukoh haffooka,
wayee baakaarii en ga ɗuuycooɗa wërí ekkoo ga.
21 Iñii yii yërí mi hot ga haffoo: wahtaa mi waa' kitum iñaa jofin tóoh,
yibóní' yërí tuukukiroo tek.
22 Waasii Kooh newinndoo lool ga ɗuuycoo.
23 Wayee mi hotin an laakin waas wiliis waa en ga faanndoo ee wërí
lebirohi na iñii heliigoo teeɓpooɗa. Wa tummboo ñaam ga waas baakaa',
wii en ga faanndooɗa.
24 En ki'enaa, massa mi! Ɓii músalanndoo ga faanfiigoo fii ëewdohhoo
ga kikaanɗa ɓa?
25 Mi yii gërëm Kooh ndaga mi laakin ɓaa músalanndoo ee yërí en Yéesu
Kiristaa, Ha'mudiigaruu. Ga helloo mi abin an mi tookin Waasii Kooh,
wayee ga kiɓo'-súusúussoo mi taabuk waas baakaa'.

8

Kipeskii Helii yisela'í'yii oni ɓuwiiɗa

1 Kon diimaɗa, ɓuwii en wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa, atti'soo kikaan.
2 En ki'enaa, Waasii Helii yisela'í'yii oniraa kipes ga ki'enfu wíinoo na
Yéesu Kiristaaɗa ɓëgísinndaa ga waas baakaa' na kikaan.

3 Iñaa Waasii Móyíis mínéeríi kitum, ndaga dii ɓo'-súusúus laakoo
dooli tah wa mínéeríikaɗa, Kooh tuminndi. Ya tumwa ga waa ya
wos Kowukaagari ëldúna, ka ɓayya faanciigaruu, ɗu, tumoh-baakaa'cii,
doonaa ka nísí'tuu baakaa'ciigaruuɗa. Fodaama, Kooh atti''a kikaan
baakaaraa en ga ɓo'-súusúusɗa.
4 Ya tuminka doonaa kooroh ga iñaamanaa, ɗu tum bi mat iñaa
Waasiigari nakohɗa, ɗu íis kon kitaabuk waasaa ɗu sak na kihaffuuɗu
wayee ɗu taam ga Waasii Helii yisela'í'yii.
5 Ɓuwii pesi ga iñaa neɓ faanɗa taabuksi neɓlaat-kumuunɓa doŋ, wayee
ɓuwii pesi ga iñaa neɓ Helii yisela'í'yiiɗa taabuksi Helii yisela'í'yii rek.
6 Kidëk ga kitaabuk neɓlaat-kumuun, ëewdohi ɓo' ga kikaan doŋ, ee
kidëk ga kitaabuk iñaa neɓ Helii yisela'í'yii onohi kilaas ga kipeskii
kukayohkii na ki'en ga jam.
7 Ɓuwii tíku helɓa ga kitaabuk neɓlaat-kumuunɓaɗa sagohuunun na
Kooh. Ɓa tookoo kitum iñaa Kooh nakoh ee ɓa mínooka hen sah.
8 Ɓuwii taabuk neɓlaat-kumuunɓaɗa mínsoo Kooh kineɓloh.
9 Ɗú nak, ɗú pesissii ga kitaabuk neɓlaat-kumuunndúu, ɗú pes ga
kitaabuk Helii yisela'í'yii, ndaga Heliima wii dëkka ga ɗuuy keeñciigaruu.
Ɓaa laakkii Helii Kiristaanii ga ɗuuy keeñaagarinaa, enndii yuu Kiris-
taanii.
10 Ee binaa en an Kiristaanii yii ga keeñnjúunaa, kayoh faanciigarúu
aawan ga kikaan rek ndaga dii ɗú tumin baakaa'ɗa, wayee Heliigari
oninndúu kipes ndaga dii ɗú abohuunun ɓo' yijúwí' ga fíkíiciɗa.
11 Ee ɓan, waa Helii Kooh mílísi' Yéesu Kiristaa ga kikaanɗa, ɗú
dëkɗinwa ga keeñnjúu kayoh-kayohɗa, wóorin an Kooh yiima hay kimílísi'
faanciirúu kaaninɗa ɓan kooroh ga doolii Heliigari dëk ga ɗuuycúuɗa.
12 Kon, waa en fodaama, ɗú mbokciigoo, laakin iñaa wa'tuu, wayee
enndii ga iñaa neɓ faan bi ɗu pesi ga iñaa neɓ kumuunnduu.
13 Binaa ɗú pes ga kitaabuk iñaa neɓ faanaa, ɗú hay kikaan. Wayee
binaa ɗú lëgísi' Helii yisela'í'yii hal ga haffúunaa, ɗú hay kitagoh na kitum
iñcii cibóní'cii ɗú tumiɗa, ee fodaama ɗú laas ga kipeskii kukayohkii.
14 Ɓéeɓ ɓuwii Helii Kooh níi'ɗa, ɓa ɓitowu Kooh.
15 Heliima Kooh onndúuɗa tumoorúu ñaam, ee wa hay kitah ɗú niiksoo
dara, wa yahhúu kitum ɓitowu Kooh. Wa hayyúu kimín ki'on kiɓay Kooh:
«*Abaa, Paammboo!»
16 Helii Kooh wiima wërí oniruu ki'ínoh ga keeñnjuu kayoh-kayohɗa an
ɗu ɓitowu Kooh.
17 Ee waa ɗu ɓitowu Kooh, ɗu hay kilam ga iñcaa cijófí'caa ya
faani'tuuɗa; ee iñcaama, ɗu na Kiristaanii ɗu hayca kilam. En an ɗu
bok nari kiday coonunaa ɗu bokan nari ɓan ga ndamaa ya laakɗa.

Kooh hayyuu ki'on ndam wiyaak kuwis

18 Mi foogin an coonucii ɗu en na kiday watiɗa, enndii dara ga fíkíi
ndamaa Kooh yahhuu ki'on kuwisɗa.
19 En ki'enaa, ëldúnaanii Kooh sakɗa, besoo bes, wa wii sek Kooh teewoh
ndamii towutiigari.
20 Ëldúnaaniima Kooh sakɗa, wii taabuk waasaa ëewdohwa ídaa ee wa
tayyiika. Kooh yërí tíkwa iñaama, wayee hoonohhii wa abin yaakaa',
21 ndaga bes waa hay, Kooh hay kiɓëgís ëldúnanii ya sakɗa ga doolii
saŋku'wa, ammbawa ñaamɗa. Ee fodaama wa laak hafwa, wa eku ɓan ga
ndamaa towutii Kooh.
22 En ki'enaa, ɗú ínohin an bi wati, ëldúnaanii Kooh sakɗa lís ga
mesiklaat fodii ɓetifaa en na ki'íin ndaga coonucaa ga kilaak kowuɗa.

23 Mesiklaataama keenndii rek ga ëldúnaanii kesi, wa keenin bi ga
ɗookkuu ɗu ɓii ɗu laasin ga Helii yisela'í'yii, ennda iñaa ya ɗeɓ ki'onohɗa;
ɗu ɓii íin ga keeñciiruu ee ɗu ɓii ga kisek besaa Kooh yahhuu kitum
ɓitowuciɗa ee ya ɓëgísannduu ga kikaanɗa.
24 En ki'enaa, Kooh músalinnduu wayee ɗu taam ga na ki'am yaakaa'.
Ee fu hot iñaa fu yaakaaraa, iñaama ensisoo yaakaa'. Iñaa fu hotin, fu
lísan na kiyaakaa' gari?
25 Wayee waa iñaa ɗu yaakaa'ɗa ɗu hottiiri duum, kon ɗu jommbi kisek
hen, ɗu guu'guuluk ga iñaama.
26 Fodaama ɓan, Helii yisela'í'yii hayinnduu ki'amɗoh ndaga ɗu laakoo
dooli. En ki'enaa, ɗu ínohoo daa kikíim Kooh eniɗa. Helii ga kihafci
kíimi'tuu Kooh ga ɗuuyci, fodii ɓaa en na ki'íin wo'eenaa wo'koo na kúuw.
27 Kooh yii ínohin iñaa en ga keeñ ɓaa en ɓéeɓɗa, ínohin ɓan iñaa Helii
yisela'í'yii meekisohɗa, ndaga wa kíimɗi ɓuwii en ɓuu Koohɗa daa Kooh
waarohkaɗa.
28 Ɓu ínohin an ɓuwii waa' Koohɗa, ennda ɓuwii ya nook ga hafci
kitaabuk iñaa ya nakohɗa, iñaa hew gaɓa tóoh Kooh hay ki'ek yahci ga bi
ɓa ɓewoh yijófí' ga.
29 En ki'enaa, ɓuwaa ya tanuk kumëeñí'ɗa, ya ɗaakɗin hafciɓa, doonaa
ɓa en fodii Kowukiigari, ee fodaama, ka en saawii ɓo' ɓiyewin ga oomaacii.
30 Ɓuwaama ya ɗaaki' hafciɗa, ya nookinɓa ɓan ɓa hay gari; ee ɓuwaa
ya nook ɓa hay gariɗa, ya abohinɓa ɓan fodii ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíici; ee
ɓuwaa ya aboh fodii ɓiɓo' ɓijúwí'ɗa, ya erinɓa ndam ɓan.

Kiwaa'kii Kooh waa'tuuɗa laakoo daa ka eem

31 Kon waa enin ɗa, ɗu yah ya kiwo' yiliis? Waa Kooh taam naruu, ɓii
yiida mín yen garuu?
32 Ya yaa, ya saŋngii Kowukaagari ka koo' ga coonu ndaga ɗu ɓéeɓpuu
ɗu tah ya erohhakaɗa, kon ya na Kowukaagari, ya tumɗooruu iñaa en
tóohe?
33 Ɓuwaa Kooh tanuk ga hafciɗa, ɓii yiida mínan ɓuwaama kiyam yen?
Kooh yërí abohɓa ɓiɓo' ɓijúwí'.
34 Ɓii yiida mínɓa ki'atti' kikaan? Kiristaanii, ga kihafci, kaanin, wëñaa
ga Kooh mílísɗinndi; ya yugin, hanohin Kooh yah-ñaabaagari ee ya yaa
kíimi'tuu Kooh.
35 Ee ɓii mínan ki'aas ga díkaantiruu na Kiristaanii bi hëgísohhuu na
kiwaa'kiigariɗa ɓa? Yah coonu ciméeskíroo yah kitíit, ati kihatalluu ga
kipes, wala a', kinduul wala iñaa mín kihídí' kumuun ɓo' ga, wala kikaan?
36 En ki'enaa, iñii daliruuɗa yërí bídu ga Këyítfaa an: «Kím bi noh aas,
ɗí ɓii apu ndaga fu, ɗí ɓii malaku fodii baalcaa ëewdohu kihoossunee.»
37 Wayee ga iñaa dalluu tóoh, yiima waarinnduuɗa tum bi ɗu mey ga
na ndam wiyaak.
38 En ki'enaa, wëerinndoo an enndii kikaan, enndii kipes, enndii
malaakacii, enndii cii na kinguurukɗa, enndii wati, enndii kuwis, enndii
ha'-dooli,
39 enndii doolaa en ga ɗook, enndii waa en ga kakayɗa, wala yen yiliis
yaa saku hen, laakoo dara iñaa mínnduu kihëgísoh na kiwaa'kii Kooh
teeɓpuu ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruuɗa.

9

Heetii Isarayeel Kooh tanukɗa

1 Ga dii mi en wíinoo na Kiristaaniiɗa, iñii mi wo'ɗa kayoh fiwóorí', mi
wo''ii saboh. Heliigoo taaboh na Helii yisela'í'yiiɗa teewinndoo an mi wo'
kayoh.
2 Keeñnjoo leehin tak ee mi korukin coonucaa leehoo.
3 Calalinndoo sah Kooh coñnjoo mi hëgískoh, mi ga kihaffoo, na
Kiristaanii, en ɗanaa mbokciigoo mi bok naƀa heetɗa múcu.
4 Ɓuwaama ƀërí en ƀu-Isarayeel ee Kooh tuminƀa ƀitowuci, ya teewinƀa
ndamiigari, ya pokohin naƀa kifiiliimun, ya erinƀa Waasii Móyíis, ya
teewinƀa dii ya jom kijaamukuɗa, ee ya díginƀa*.
5 Ɓa límukoh ga caasamuncaagaƀa meyoh ga níilaa Abarahamɗa†; ee
Kiristaanii, ga kiƀo'kaagari, límuk ga ƀuwaama, ya yii ya en Koohyii hanoh
ƀéeƀ ɗookɗa. Ndam aawat gari bi taa'. Aameen.
6 Mi waa'tii kiwo' an iñaa Kooh dígee ƀu-Isarayeelɗa, ya tummbiiri. En
ki'enaa, enndii an towutaa Isarayeel‡ ƀéeƀta boku ga heetaa Kooh tanukɗa.
7 Ee ƀan, enndii an ƀéeƀ ƀuwaa bok ga níilaa Abarahamɗa, ƀitowuci.
En ki'enaa, Kooh wo'ee Abaraham an: «Ɓucaasamuntaa mi dígeeraaɗa
meyohsan ga geñaa Ísaak.»
8 Iñaama waa' kiwo' an, towutaa límukoh ga ƀo' rek tahhii ta en towu
Kooh. Towutaa en tuu Koohɗa, tërí en taa límukoh ga dígaa Kooh dígee
Abarahamɗa§.
9 Iñii yii nak yërí Kooh dígee Abaraham, an: «Wahtii wii gaac, mi hay
garaa kihayis ee laakan ƀetifu Saaraa laakin kowu kiyaal.»
10 Ee eemmbii ɗa; enissa fodaama na Rebekaa. Ya laakka na caasamm-
buu Ísaak síis, ƀaa bok paamun yíinoo.
11-12 Kooh wo''ari an: «yaakkaa hay kisúrga'uk ga këmëeŋkímunaa.»
Wii Kooh wo' iñaama lakanaa ƀa límussii ee ƀa tummbii yibóní', ƀa
tummbii yijófí' duum. Iñaama Kooh tummbari kimëtí iñaa ya natin kitum,
ya teewohha an ya tanuki ga daa neƀpi, ee ya malakoo ga iñcaa cijófí'caa
ƀo' tumi wayee ga ƀayaa ya ƀayyiɗa.
13 Iñaama yërí bídu ga Këyítfaa, Kooh wo' an: «Mi tanukka Yakoop, mi
sagi'ta Esawuu.»
14 Ɓu yah ya kiwo' ga iñaama? Ɓu wo'an an iñaa Kooh tumɗa júƀpiine?
Mínoo ɗa ki'en.
15 En ki'enaa, Kooh wo'ee Móyíis an: «Mi laakan yërmaandi ga ƀaa mi
waa' kiyërëm, mi jofan ga ƀaa mi waa' kijof gari.»
16 Kooh tanuk ƀo'aa, enndii an ƀaa yërí waarika wala yërí lëgëyika,
wayee Kooh ga kihafci yërí laaki yërmaandi gari.
17 Ndaga bidu ga Këyítfaa an Kooh wo' buuraa ƀu-Esípti an «Mi
falinndaa buu' doonaa kooroh garaanaa, mi teewoh kiyakkiigoo ee
teekiigoo síw daa en tóoh ga ëldúna.»
18 Fodaama, Kooh laaki yërmaandi ga ƀaa neƀpi ee ya yëgísɗi keeñ ƀaa
neƀpi.
19 Ɓo' hayyoo kimeekis an: «Waa ken mínoo dara ga iñaa Kooh waa',
kon ya na ƀuwii ga ya?»

---

* **9:4 9: 4** Kidíŋkii Pool wo' diiɗa mín ki'en dígaa Kooh na Abarahamɗa, ee ƀan, ƀo' mínin kihalaat ƀan wo'eencaa sëldíiga-Koohcaa (2 Samiyeel 7: 12, 16; Ísayíi 9: 6; Yérémíi 31: 41- 34; Esekíyeel: 34: 23- 24) † **9:5 9: 5** *Caasamuncaa wo'uɗa* Abaraham, Ísaak na Yakoop, na towutaa Yakoop tidaaŋkaah na tanaktaa (12) ‡ **9:6 9: 6** Wo'eenii Pool wo' dii en anee: «enndii an towutaa Isarayeel ƀéeƀta boku ga Isarayeel»: towutaa *Isarayeel* mín ki'en towutaa meyoh ga *Yakoopɗa.* Malkat Sënees 32: 29. § **9:8 9: 8** Dígaama wo' ga kilímukkaa Ísaak ee enee enaama yidóoyí'-waa'ɗa.

20 Mi nak, mi wo' an fu, ɓo'-súusúus, fu nam ki'en ɓa bi fu weeraanti'i
na Kooh? Kataa mín kiwo' ɓaa tawahkaɗa an: «Iñii tah ya fu tawahhoo
fodii dii»?
21 Man tawahoh kataa mínin kitum ga ban iñaa neɓpi: ga yooŋ-banaa
wa wíinoo, ya mínin ga kihëwí' kataa-túuy kimo'ta na ɓan kataakaa foñsi
ga fooh*.
22 En an Kooh waaree kiteewoh aylukaagari na doolaagari, ya tookka
kon kimúuñi' iñaa maañ, ɓuwii tahee aylukaagari, ee kisaŋku' jomeeɓa
ga kilaakɗa;
23 ee ɓan, en an ya waaree kiteewoh daa ndamaagari hín kiyak ga
ɗookkuu, ɗu ɓuwii ya laakin yërmaandi gaɓa, ee ya waayuki'ɓa kilaas
ga ndamaagariɗa,
24 ɗu ɓéeɓpuu, ɗu ɓërí Kooh nook ga hafci. Ya eemmbii ga kinook
yaawúu'cii doŋ ga hafci, wayee ɓan ɓuwii enussii yaawúu'ɗa.
25 Fodaama, ya wo''aka ga Këyítfaa Osee, sëldíiga-Koohaa an:
«Ɓuwaa kuɗewaa enéerii ɓuurooɗa,
mi hayɓa kiwo' ɓuunndoo.
Heetaa kuɗewaa soosɗéerii keeñnjooɗa,
mi haywa kiwo' heetii soos keeñnjooɗa.
26 Daa ɓa wo'ohseera an ɓa enndii heetiigoo tóoh,
ɓa hay da kiwo'u towutii Kooh yii en na kipesɗa.»
27 Ísayii, sëldíiga-Koohaa, ga ɓakci, yéegaloheera ga looɓa an:
«Luu enee an ɓu-Isarayeel, ɓa yewin hen
bi ɓa hídin na tukakaytaa en ga giiyaaɗa,
ɓijutuut gaɓa, ɓërí yah ga kimúc.
28 En ki'enaa, Ha'mudii hay kitum bi mat, ga ëldúna,
iñaa ya wo'ɗa ee yah kigaaw hen.»
29 Ee fodaa Ísayii yaama wo'eeka kumëeñí'ɗa an:
«Binaa Kooh, yii hanoh ɗookɗa múuñɗéerii ɓiɓo' ga heetiigaruunaa,
ennaa ɗu ɗúbin fodaa ɓu-teeraa Sodom,
ɗu man na ɓu-teeraa Gomoo'.»

Hewhewii winéwí'wii ga fíkii ɓu-Isarayeel

30 Kon ɗu aban ya kimma? Iñii yii: ɓuwii enussii yaawúu' heelséerii
Kooh abohɓa ɓiɓo' ɓijúwí'ɗa, Kooh abohhaɓa ɓiɓo' ɓijúwí'. Ee ngëmaa
ɓa laak ga Kiristaaniiɗa onɓaka.
31 Wayee ɓu-Isarayeelɓaa heelee Kooh abohɓa ɓiɓo' ɓijúwí' ga daa ɓa
taabuk Waasiiɗa, laakussii iñaama ga.
32 Iñii tah ya ɓa laakkiika? Ɓa tíkee yaakaa'ɓa ga tumeencaagaɓa, ɓa
saŋnga kigëm ga Kooh. Ɓa tapukka ga atohaa këfíti ɓo'ɗa,
33 fodaama, Kooh wo' ga Këyítfaa an:
«Mi hay kiyíp ga teeraa Síyoŋ
atohaa ɓuwaa këfítukohan,
ee wërí ɓúukanɓa.
Wayee ɓaa fu gëm gawanaa,
yaakaaraagaraa tasoo múk»†.

10

1 Mbokcii, iñii mi waa' ga keeñnjoo ee mi kíim Kooh gaɗa, wërí en an
ɓuwii mi bok naɓa heetɗa, ɓa múc.

---

* **9:21 9: 21** Malkat Yérémii 18: 6 «…ɗú man ga yahhoo fodii dii ban man ga yah hëwíroh kataaɗa»
† **9:33 9: 33** Mëdírohat na Ísayii 28: 16, ga daa ka wo'u ga kiGerekkaa kiɗewaaɗa. Malkat ɓan Ísayii 8: 14-15

2 Kayoh, mi mínin kiseedi' an ɓa kaantukohin ga kijaamuk Kooh, wayee
kikaantukohkiigaɓa, ɓa taammbii ga na hel.
3 Ɓa ínohoo daa koorohsi bi ɓo' mín kijúɓ ga fíkíi Koohɗa, ɓa heella
kituuki' waas waa ɓa koorohan ga kihafɓa. Ga iñaama, ɓa tooki'tii Kooh
ga iñaa ya tum kijúwí'ɓaɗa.
4 En ki'enaa, Waasii Móyíis top ga wii Kiristaa hayɗa; en ɗanaa ɓéeɓ
ɓaa gëmin mín ki'abohu ɓo' yijúwí' ga fíkíi Kooh.

Kimúckii kii ga ɓéeɓ ɓaa gëm ga Yéesu

5 Iñii yii yërí Móyíis bín ga loo iñaa tahi Kooh ki'aboh ɓuwii ɓiɓo' ɓijúwí',
ee kooroh ga Waasii Móyíisɗa. Ya bín an: «Ɓaa taabuk Waasii ga ɓéeɓ iñii
wa nakohɗanaa, pesan gawa.»
6 Wayee ga daa kigëm ga Kiristaa onohi kijúɓ ga fíkíi Koohɗa, iñii yii
yërí wo'u ga an:
«Kaa wo' ga helfu an:
Ɓii yiida yah kilap ɗook asamaan?» Waa' kiwo': kiɓewohnee da
Kiristaanii, ya yoosuk?
7 Kaa wo' ɓan an:
«Ɓii yiida yah kiyoosuk daa ɓuwaa kaanin enohɗa?» Waa' kiwo': kikólkí'
Kiristaanii ga ɓuwaa kaninɗa, ya hay?
8 Këyítfaa wo' ya kon ga kijúɓ? Iñii yii:
«Wo'eenii Kooh, wii ga yahaafu,
wa wii ga kúuwkiigaraa na ga keeñiigaraa»✡.
Wo'eenii wiima wërí en wii ɗí yéegal ɓuwii an ɓa gëmat ga Yéesuɗa.
9 Ɓéeɓ ɓaa fu wo' ga kúuwfu, ga fíkíi ɓuwii, an Yéesu yërí en Ha'mudii,
ee fu gëm ga keeñaagaraa an Kooh mílísɗinndinaa, Kooh hayyaa kimúsal.
10 En ki'enaa, ɓaa gëm ga Yéesu ga keeñaagarinaa, Kooh hayyi ki'aboh
ɓo' yijúwí' ga fíkíici; ee ɓaa wo' ga kúuwci an Yéesu yërí en Ha'mudiinaa,
Kooh hayyi kimúsal.
11 Iñaama yërí Këyítfaa wo' an:
«Ɓéeɓ ɓaa fu gëm garinaa, ya oorooraa múk.»
12 Fodaama laakoo kigënantiloh an, yii yaawúu', yii enndii yaawúu'. Ɓu
ɓéeɓpuu, ɗu bok ga Ha'mudii, ee ya tumɗi bi dooy ɓéeɓ ɓuwii kíimiri
dímalɗa.
13 Bíduunun ga Këyítfaa an:
«Ɓéeɓ ɓaa fu ɓay Ha'mudii kikíim dímalaa, ya hayyaa kimúsal.»
14 Iñaama yërí laak. En ki'enaa, binaa ɓuwii gëmussii garinaa, ɓa kooran
gada bi ɓa mín kifool gari kikíim dímal? Ɓa tuman na bi ɓa mín kigëm
gari, ee ɓa kelohhii teekiigari wo'u? Ɓa tuman na bi ɓa keloh teekiigari,
ee laakkii ɓaa yéegalohwa?
15 Kon ɓuwaa yéegalohan teekiigari meyohan gada, ee laakkii ɓuwaa
wosu. Moona Këyítfaa wo'in an:
«Malkat ga dii keeñcii ɓuwii soos ga hayii ɓuwii hay kiyéegaloh Hewhew
cinéwí'ɗa.»
16 Wayee nak enndii ɓuwii ɓéeɓɓa ɓërí keloh Hewhewii winéwí'wii,
taabukussawa. Ísayíi, sëldíiga-Koohaa wo' an:
«Ha'mudii, moo ɓii yiida gëm ga iñii ɗu yéegalohɗa?»
17 Kon kigëm meyoh ga kisúkúruk Hewhewii winéwí'wii yéegalohuɗa
ee Hewhewaama en Wo'eenaa Kiristaanii.
18 Wayee mi wo' an ɓa kelohhii Hewhewii winéwí'wii hene? Ahaŋ kay!
Ɓa kelohinwa dijófí'. En ki'enaa, Këyítcaa wo'in an:

✡ **10:8 10: 6-8** Malkat Dëteronom 9: 4; 30: 12-14.

«Toonaataagaɓa kelohukin daa en ɓéeɓ ga ëldúna
ee wo'eenɓa le'in bi ga topaaraa ëldúna.»
19 Kon mi meekisohis an ɓu-Isarayeel ínohsoo kayoh-kayohɗane? Ahaŋ
kay! Kooh ɗeweera kiwo', koorohha ga kúuwkaa Móyíis, an:
«Mi hay kitum bi, ɗú siisoh ɓuwaa enussii heet duumɗa, mi obis aylukkúu
ga ɓiɓo' ɓiliis ɓaa laakoo hel.»
20 Ísayíi, sëldíiga-Koohaa kaañnja kiwo' ga iñaa Kooh nakki kiwo'ɗa an:
«Ƀuwaa heelséeríiroo kihotɗa, hotuununndoo. Ee mi teewohin haffoo ga
ɓuwaa tíkséeríi helɓa garooɗa.»
21 Wayee ga iñaa aaw ga loo ɓu-Isarayeel, Kooh wo' an:
«Noh noh, mi yii lërís yahiigoo heetaa wëe'taa ga an wii, wa kelohoo kiwo'
ee wa yëgísin ga haf.»

11

Kooh foñnjii heetii ɓu-Isarayeel

1 Kon mi meekisoh an, ati Kooh foñin heetiigari? Mínoo ɗa ki'en! En
ki'enaa, mi ga kihaffoo, mi bok ga ɓu-Isarayeel, kucaasamun Abaraham,
ga geñaa Beesamee.
2 Kooh foñnjii heetiigari ya tanukee kumëeñí'ɗa. Mon ɗú ínohin iñaa
bidu ga Këyítfaa, ga loo Ili, sëldíiga-Koohaaɗa. Ya ña'sukohee ga fíkíi
Kooh loo ɓu-Isarayeel. Ya wo'ee an:
3 «*Ha'mudii, ɓuwii ɓii apuunun sëldíiga-Koohciigaraa, ɓa pookin
loteelcaa ɗí tumohɗeeraa sarahɗa. Diimaɗa, mi doŋ mi tes ɓaa taabukkaa
ee ɓa waa'too ki'ap ɓan.»
4 Kooh ga kihafci wo''ari an: «Fu tessii haŋfu, mi faanɗin haffoo ɓo'
ɓijúnni-yitnaɓanak ɓaa jaamukussii Baal*».
5 Wati, iñaama ɓan man fodaama garuu. Ƀiɓo' ɓii ga, ɓaa tesin, ee Kooh
tanukɓa ga yërmaandaagari.
6 Ee en Kooh waa'ɓa hen, tanukkaɓanaa, kon enndii an, ga iñaa
ɓa tumɗa tah ya tanukkaɓa. Enee an Kooh tanuki ɓuwii ga iñaa ɓa
lëgëyɗanaa, eneenaa kiwaa'kii ya waari ɓo'ɗa ensisoo ga yërmaandi.
7 Kon ɗu wo'at an ɓu-Isarayeel hotussii iñii ɓa heelɗa, wayee ɓiɓo'
ga ɗuuyɓa ɓaa Kooh tanuk, hotuununwa. Ƀaa tesɗa nak enussa ɓuwaa
yëgísuunun ga keeñ.
8 Fodaa ka bídu ga Këyítfaa an: «Kooh nëenɗin helciigaɓa, kúnin
hasciigaɓa, lagin nofciigaɓa ee iñaama bi ga wati.»
9 Dëwít ɓan cojeeraɓa an: «Ñamahcii ɓa ñamiɗa abatɓa fodii dii fí' abi
júu'ɗa. Ƀa ñafukat kakay ee Kooh íifɓa mesiklaat.
10 Kooh búumɗatɓa, ɓa hotsisoo, ɓa dëkat ga mesiklaat bi bíiŋciigaɓa
daa' kakay bi taa'»✡.
11 Kon mi meekisohis an, ga wii yaawúu'cii këfítukuɗa, ɓa keeneera bi ɓa
le''a kakaye? Mínoo ɗa ki'en! Keenii ɓa keenɗa nak lëgísi' ɓuwii enussii
yaawúu'ɗa hal bi ɓa mín kimúc. Ee fodaama, iñaama tahin yaawúu'cii
kisiis.
12 Ee en an ɓa lëgísɗin ɓu-ëldúna hal ga Kooh ee dii ɓa keeninɗa laakɗin
ɓuwii ɓíinoo enussii yaawúu'ɗa jeriñaa, haa bëríinaa ɓéeɓ ɓu-Isarayeel
ɓoykidohan hafɓa ga Koohaa, jeriñaa hídan na kiyak?

Kooh músalin ɓan ɓuwii enussii yaawúu'ɗa

---

* **11:4 11: 4** *Baal* iñaa koof. Mëdírohat na 1 Buu' 19: 18 ✡ **11:10 11: 10** Malkat Kañcaa 69: 24.

13 Ɗú ɓii ɗú enndii yaawúu'ɗa, mi wo' narúu kimma. Mi yërí en ɓii
Kooh wos ee ya ebilli ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa. Kon mi am an lëgëyii
ya sassoo kitumɗa laakin solu lool garoo.
14 Mi yii tumwa nak, doonaa kisiis am ɓuwii mi heetukoh naɓaɗa, ee
heyna fodaama, laak ɓuwaa hay, Kooh músalɓa.
15 Ga waa Kooh foñ yaawúu'ciiɗa, ya lëgíssa hal fodaama, doonaa heetcii
ga ëldúnaɗa tóoh júwoh nari. Kon binaa ya haydohis ɓu-Isarayeelaa,
iñaama moos madanndii na kimílískaa ɓuwaa kaaninɗane?
16 En ki'enaa, fu gú' ga mbúuraa, fu faani' Koohwa sarahaa, iñaa tes ga
mbúuraaɗa tóoh enin yuu Kooh. Ee fodaama ɓan, binaa fu e' Kooh níil
kedikkaa, toytaa tóoh enin tuuci ɓan.
17 Heetii Isarayeel man na kedik-ólíwíyéekaa yípu hen, ee laakka toytaa
ɓëjísu ga. Fu nak ga dii fu enndii yaawúu'ɗa, fu man na koy kedik-
ólíwíyéekaa ɓaɓ ga ëgíraa; ka jokussa daa toytaa ɓëjísohuɗa, ee fodaama
fu mínin kiñam na toytaagaka ga muluymaa níilaa kedikkaa haydohɗa.
18 Kon kaa ndamuk ga fíkíi toytaa kedikkaama Kooh ɓëjísɗa. Ee luu enee
an helfu waa ga kindamuk, kaa al múk an enndii fu ɓay níilaa, wayee
níilaa wërí ɓayyaa.
19 Fu nak, fu hay kiwo' an: «Toytaama ta ɓëjísu hen, mi, mi jokussa ga
daa ta eneeɗa.»
20 Kayoh, Kooh foñnja yaawúu'cii en toytaa yowu taamaɗa, ndaga ɓa
gëmmbii gari. Fu nak, ya tummbaraa ga ɓakaa yaawúu'caa ndaga fu
gëmin gari. Wayee nak, kaa ɓëwí' haffu ndaga iñaama. Namaa kiniik
Kooh.
21 En an Kooh yërí múuñí'tii yaawúu'caama en toytaa kedikkaa
yowuɗanaa, fu fooŋ an ya hayyaa kimúuñi', fu yii fu enndii yaawúu' ee
fu yërí en koykii joku ga kedikkiiɗane?
22 Kon fu hotin ga dii Kooh hín kijof na dii aylukiigari manɗa. Buwii
këfítuk, keenussaɗa, ya tamohin ga ɗookɓa. Fu nak, ya teeɓparaa kijof.
Kon dëkaa ga kijofkiigari, enndiikanaa ya hayyaa kiɓëjís fodii koy kedik.
23 Ee yaawúu'cii, ɓa took kigëm ga Koohaa, Kooh hayɓa kijokis ga daa
ɓa enee kuɗewaa, ga kedikkaaɗa. Kooh mininɓa da kijokis.
24 Wayee fu yii fu enndii yaawúu'ɗa, fu madee na koy kedik-ólíwíyéekaa
paɓ ga ëgíraaɗa. Ka yowussa, ka jokussa ga kedik-ólíwíyéekaa yípu
henɗa. Fu ínohin an iñaama yooɓpii kilaak. Yaawúu'cii nak ɓërí en toytii
kedik-ólíwíyéekii yípu henɗa. Kon wëñan kiyooɓ ga Kooh, ya ɓewista, ya
jokista ga kedik-ólíwíyéekaa kaama yípu hen ta ɓëjísohseeɗa.

Heetii Isarayeel ɓéeɓwa hay kimúc

25 Mbokcii, laakin iñaa en kúmpa garúu ee mi jominndúuri kiwo',
doonaa ɗú íis haffúu kitík ɓuwaa ínohin iñaa en tóoh. Laakin ga ɓu-
Isarayeel ɓuwaa bi wati saguunun kigëm ga Kooh. Iñaama hay kilaak bi
ga bëríinaa ɓéeɓ ɓuwii enussii yaawúu', Kooh tanukɗa, aassan ga ngëmii.
26 Daama nak, Kooh hay kimúsal ɓéeɓ heetii Isarayeel. Iñaama, yërí
bídu ga Këyítfaa an: «Ɓaa yah kiɓëgís ɓuwiiɗa, meyohan Síyoŋ†, ya hay
kitum bi, ga kaan Yakoop, laakanndii ɓaa saŋ kijaamuk Kooh.»
27 Kooh wo''a an: «Mi hayɓa kibayal baakaa'caagaɓa, ee iñaama yërí
teewohan kifiiliimunkaa mi pokoh naɓaɗa.»✡
28 Binaa ɗu ɓeɓ loo Hewhewii winéwí'wiinaa, yaawúu'cii saguununwa
kite', ee fodaama ɓa ennda ɓuwaa sagohin na Kooh. Iñaama lëgísi'tarúu

† **11:26 11: 26** Síyoŋ wërí en teeraa Yéerúsaleem ✡ **11:27 11: 27** Malkat Ísayíi 27: 9; 59: 20-21; Yérémíi 31: 33-34.

hal ga Kooh. Ɗu wo' ga kitanukkii Kooh tanuk yaawúu'ciiɗanaa, ɓa en ɓuwaa ya keeñukin ndaga caasamuncaagaɓa.
29 Ɓéeɓ ɓaa Kooh tanuk, barkeellari, ya laakoo hel kanak ga ɓaa yaama.
30 En ki'enaa, ɗú ɓuwii enussii yaawúu'ɗa, kuɗewaa, ɗú saŋnga kitaabuk Kooh, wayee diima, ga dii yaawúu'cii sagu kitaabuk Koohɗa, oninndúu kilaas ga yërmaandii Kooh.
31 Yah ɓan fodaama naɓa. Diima deŋ, ɓa sagin kitaabuk Kooh ga dii ya laak yërmaandi garúuɗa, en ɗanaa, ɓa ɓan, ɓa mín kilaas kimma ga yërmaandaagari.
32 Kon Kooh lagin ɓéeɓ ɓuwii rap, ga kisaŋngi kitaabuk, en ɗanaa ya teeɓ ɓuwii ɓéeɓba yërmaandaagari.

Kiyakkaa Kooh

33 Ga dii Kooh hín kiyakɗa moos! Ga dii hamhamiigari hín kiyakɗa ee tóoh iñaa ya ínohin laaskooɗa! Ɓii mín ki'ínoh helci bi leeh takɗa ɓa? Ɓii mín kitëebí' iñaa ya nat kitumɗa ɓa?
34 «En ki'enaa, ɓii ínoh iñaa Ha'mudii halaatɗa ɓa? Ɓii mínndi ki'on hel ɓa?
35 Wala ɓan, ɓii e' Kooh yen ɓa, bi an Kooh jominndika ki'ík?»✡
36 En ki'enaa, tóoh meyoh gari; ya yërí tum tóoh ee tóoh eni'ti. Ndam aawat gari bi taa'! Aameen.

12

Kipes ki'as ga iñaa Kooh nakoh

1 Mbokcii, waa fodaama Kooh teewinnduu yërmaandaagari ya laak garuuɗa, mi kíimmbúu ɗú eroh haffúu fodii sarahaa en na kipes, waa sela'in ee neɓlohin Kooh. Iñaama yërí en kijaamuk kimëtí'kaa Kooh sek garúuɗa.
2 Kaa heelat ki'en ɓuwaa taabuki baahcii ëldúnaɗa. Tookat Kooh e'túu halaat ciliis ci'as doonaa ya súpít keeñciigarúu. En ɗanaa ɗú mín ki'ínoh iñaa Kooh waa', ennda iñaa jofin na iñaa neɓpi ee wa mat.
3 Ga iñii Kooh onndoo kooroh ga kijofkaagariɗa, ɓaa en ɓéeɓ garúu mi wo''i iñii yii: Kaa tíkat haffúu ga daa ɗú le''ii, yaa en ɓéeɓ mínat ki'ínohsoh daa Kooh hanohi'ti, ee ya lëgëy taam ga na ngëmaa Kooh wa'tiɗa.
4 Iñaama man na faan ɓo'-súusúus. Cée'cii ga faanɗa yewin ee wíinoo bokkii na mooroomwa lëgëy.
5 Fodaama, ɗu ɓii ɗu bok ga Kiristaaɗa, luu ɗu yewin yewin, ɗu enin faan fíinoo ga dii ɗu en wíinoo nariɗa. Ee ɓéeɓpuu, ɗu enin wíinoo, yaa en ɓéeɓ ga mooroomci, fodii cée'cii en ga faan ɓo'-súusúusɗa.
6 Kooh warohin iñcii ya onnduu kimínɗa daa neɓpi. Iñcii ya onnduuɗa bokkii. Ɓaa Kooh oninndaa ki'en sëldíigacinaa, tumaa iñaama ee fu taam ga na ngëmii.
7 Ɓaa Kooh onndaa kimín ki'amɗoh ɓuwiinaa, amɗoha. Ɓaa Kooh onndaa kimín kijëgí' ɓuwiinaa, jëgíroha.
8 Ɓaa Kooh oninndaa kimín kidígalohaa, dígaloha dijófí'. Ɓaa Kooh oninndaa keeñ ki'onohaa, onohaa na keeñ wisóosí'. Ɓaa Kooh oninndaa kikuliyuk ga ɓuwiinaa, taabaa ga na keeñ. Ɓaa Kooh oninndaa kilaak yërmaandi kidímalohaa, taabaa ga na keeñ wisóosí'.
9 Waarat ɓimooroommbúu ga ɗuuy keeñnjúu, ee ka hanat ki'eem ga kúuwkii rek. Núpat iñaa bonin ee ɗú ñaak ñap ga yijófí'.

✡ **11:35 11: 35** Malkat Kañcaa 139: 6-17; Ísayíi 40: 13; Yoop 41: 2.

10 Waarohat ga díkaantirúu na keeñciigarúu ɓéeɓ, fodaa ɓuwaa bokoh.
Ɓocirohat kiwaaroh ga díkaantirúu.
11 Kaantukohat ee kaa yówírat yahhúu! Lëgëyɗat Ha'mudii ee ekat
keeñciirúu ɓéeɓca ga.
12 Ɗú abin yaakaa' ga iñcii Kooh dígohɗa, kon keeñnjúu soosat seɓ.
Binaa ɗú en ga coonunaa, tookatfa kikooruk. Dëkat ga kikíim Kooh rek.
13 Warohat iñcii ɗú laakɗa na ɓuwii enu ɓuu Koohɗa ga soolicaagaɓa,
ɗú toputu' dijófí' sagaccaa haysi ga kaancaagarúuɗa.
14 Ɓuwii hatalirúu ga kipesɗa, kíimɗatɓa Kooh. Kíimat Kooh barkeelɓa;
kaa kíimat ya coñɓa.
15 Bokat kineɓluk na ɓuwii enu ga neɓlaatɗa; Bokat kikoduk na ɓuwii
enu na kikodukɗa.
16 Bokat hel ɗú en wíinoo. Kaa ɓëwírat haffúu, wayee tookat kijutuuti
haffúu. Kaa tíkat haffúu ɓuwaa wëñ kilaak hel.
17 Ɓo' tummbúu iñaa joffiinaa, kaa ëldattika. Namat kiheel kitum iñaa
jofin ga fíkíi ɓéeɓ.
18 Tumat iñaa ɗú mín tóoh bi ɗú dëk na ɓéeɓ ɓuwii ga jam, en mínukaa.
19 Mbokciigoo mi keeñukɗa, kaa ëldúkat ga yibóní'yaa ɓo' tummbúu,
wayee íisat Kooh payka ga aylukaagari. En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa,
Ha'mudii wo' an: «Mi yërí laak ki'ëldúk, mi yah ki'ík yaa en ɓéeɓ, iñaa
cal iñaa ya tumɗa.»✡
20 Ya wo'in ɓan an: «Binaa ɓo', yaa waa'tii garaa kihot, yaawaa, onaari
iñaa ya ñaman. Binaa ya pílaa, onaari músú, ya an. Fu tum iñaamanaa,
ya hay laak kaci fiyaak ga.»*
21 Kaa íisat kibon wëñnjúu dooli, wayee ga kijofkaa ɗú tumɗa, laakat
ndam ga ɗook kibon.

13

Kikelohi' ɓuwii Kooh kuliyuki'ɗa

1 - Ɓaa en ɓéeɓ jomin kikelohi' ɓuwii kuliyuk ga nguu'ciiɗa. En ki'enaa,
laakoo nguu', waa meyohii ga Kooh; ɓéeɓ cii laakɗa, Kooh yërí yípca.
2 Kon ɓéeɓ ɓaa fu saŋ kikelohi' ɓuwii tíku ga fíkíiɗanaa, fu heñoh iñaa
Kooh tuuki'. Ee ɓaa fu heñoh iñaamanaa, waas hay kidal ga ɗookfu.
3 Ɓaa tumi iñaa jofin jomoo kiniik ɓuwii ga nguuriiɗa; ɓaa tumi iñaa
joffii yërí jomɓa kiniik. Kon ɗú waa' kiniikoo ɓuwaamanaa, tumat iñaa
jofin, en ɗanaa ɓa hayyúu kikañ.
4 En ki'enaa, ɓa lëgëyi' Kooh, ee iñaama onndaa jam. Wayee binaa fu
tum iñaa joffiinaa, fu jomin kitíit, ndaga enndii sooy Kooh onndaɓa kimín
kiko'. Ɓa ɓisúrga Kooh ee ɓërí laak kiyóoskí' aylukaa Kooh ga ɗook ɓuwii
tumi iñaa joffiiɗa.
5 Kërí tah ɗu jom kikelohi' ɓuwii kuliyukɗa hen. Ee enndii rek kiniik
aylukaagaɓa, wayee ka en iñaa dal helluu.
6 Kërí tah ɓan ɗú jomin kifay lempu. Ínohat an ɓuwii Kooh e' lëgëy
kifayuk lempuɗa, ɓa lëgëyi' Kooh ee ɓa jomin kimëtí' sasaa Kooh nakɓa
waama.
7 Erat yaa en ɓéeɓ iñaa ya jom ki'eruɗa. Ɓaa ɗú jom kifay lempunaa,
fayattiwa. Ɓaa ɗú jom kifay juutinaa, fayattiwa. Ɓaa ɗú jom ki'e' céeraa,
erattiwa. Ɓaa ɗú jom ki'e' ndamaa, erattiwa.

✡ **12:19 12: 19** Malkat Léwítík 19: 18; Dëteronom 32: 35; Mëccëe 5: 39; Lúkkaa 6: 27-29. * **12:20 12: 20** Wo'een cahii diiɗa en fodii dii: «man na fu nëgíroh ëeñin-kiwii ga ɗook hafaagari»; Malkat Liiwuk 25: 21-22

Waarohat ga díkaantirúu

8 Kaa laakɗat ken kobot, enndii kobot kiwaaroh dogaa. Ɓéeɓ ɓaa fu waa'
mooroomfunaa, fu wacohin na Waasii Móyíis.
9 En ki'enaa, Kooh nakohin an: «Kaa ɗúk yaalfu wala ɓetifu fu faanuk na
ɓo' yiliis, kaa ap ɓo', kaa lok, kaa ɗíibuk kilaak iñaa en yuu mooroomfu.»
Iñcuma nakohuɗa, na caa tesɗa tóoh, ca cii ga wo'eenii wii an: «Waaraa
mooroomfu fodii fu waa' haffuɗa.»
10 Ɓaa waarin mooroomci, tumoori iñaa meskin. Kon binaa fu waa'
mooroomfunaa, fu tumin iñaa Waasii Móyíis nakoh kitumɗa bi matin.

Kiwaayuk kihayiskii Ha'mudii

11 Kon tumat fodaama. En ki'enaa, ɗú ínohin jamaanii ɗu enohɗa.
Wahtii ɗú jom kiyúudukohɗa le'in. Wahtii Kooh yahhuu kimúsalohɗa
wëñin kideey. Wa úsaayissii fodaa ga wii ɗu han ki'aas ga ngëmiiɗa.
12 Wekii wii yah kileeh ee Kooh yii yah kiwíis. Ɓu foñat iñcii tumsi ee
ca ɗaakuki henɗa, ɗu ganaayuk lee'laatii Kooh e'tuu kiheñohohɗa.
13 Kon ɗu tíidat yijúwí' fodii ɓaa tíin na noh taŋ. Ɓu hanat kiliiluk ga
kiñam na ki'an, ɗu hanat kifaanuki na ɓaa en tóoh na kiŋalaañuk, ɗu
hanat kiñarohi, ɗu hanat ki'iñaadoh ga díkaantiruu.
14 Wayee nak, madat na Yéesu Kiristaa, Ha'mudii, ee kaa taabukat
neɓlaat-kumuunndúu ga iñcii ka waa'ɗa rek.

14

Onohat cee' ga díkaantirúu

1 Tookat ga ɗuuycúu ɓaa ngëmaagari yëgísissii duum ee kaa ñarohat
nari ga halaatcaa ya laakɗa.
2 Laakin ɓaa halaat an ya mínin kiñam ñamahaa en tóoh. Ee ɓaa
ngëmaagari yëgíssii duum nak halaat an ya ñaman iñcii línsi ga dë'ɗa
rek.
3 Ɓaa ñami iñaa en tóoh jomoo ki'eew yaa ñamoo iñaa en tóoh, fodaa
gariɗa. Ee ɓaa ñamoo iñaa en tóoh hanat ki'atti ɓaa ñami iñaa en tóohɗa,
ndaga Kooh ga kihafci tookinndi.
4 Fu nak, fu tík haffu ɓa, bi fu atti'i súrga jaambuu'? Waa ya am
lëgëyaagari, waa ya foñlukwa tóoh, ya dígohka na ha'-kaanci. Ee sah ya
hay ki'am lëgëyaagari ndaga Ha'mudii laakin doolaa amlukohanndiwa.
5 Laakin ɓuwaa halaat an laakin besaa gën bescii cíinoo ga fíkíi Kooh.
Ee ɓíinoo halaatu an bescii tóoh, ca wíinoo. Ɓaa en ɓéeɓ ínohat dijófí'
iñaa ya halaatɗa ee ya am ga.
6 Kon ɓo' halaat an laakin bes, waa gën cíinoocaanaa, ya tumka
kijaamuk Ha'mudii. Ɓaa tanuk kiñam iñaa en tóoh, ya tumka kijaamuk
Ha'mudii ee ya gërëmi Kooh ga iñaama. Ɓaa tanuk kiñamoo iñaa en tóoh,
ya tumka ɓan kijaamuk Ha'mudii ee ya gërëmi Kooh ga iñaama.
7 Yíinoo garuu pesi'tii hafci ee yíinoo garuu yahhii kikaani' hafci.
8 En ki'enaa, binaa ɗu pesaa, ɗu pesi' Ha'mudii, ee ɗu kaanaa ɓan, ɗu
kaani' Ha'mudii. Kon waa ɗu pes, waa ɗu kaan, ɗu ɓuu Ha'mudii.
9 Iñaama yërí tah Kiristaanii kaannda, ya mílíssa doonaa ya en Ha'mudii
ɓuwii kaaninɗa na Ha'mudii ɓuwii en na kipesɗa.
10 Kon fu, fu yërí en ɓa bi fu atti''i mooroomfu? Ee fu ɓan, fu yërí en
ɓa bi fu eewi mooroomfu? Ɓu ɓéeɓpuu, ɗu hay kituuk ga fíkíi Kooh, ya
atti''uu.

11 Bíduunun ga Këyítfaa, Ha'mudii wo''a an: «Ga dii mi yii pes ee
kayohɗa, mi wo' an ɓéeɓ ɓuwii hay kiyí'u ga fíkíiroo ee yaa en ɓéeɓ hay
kiwo' faŋ ga kúuwci an mi yërí en Kooh.»✡
12 Fodaama ɓaa en ɓéeɓ garuu hay kilayohi hafci ga fíkíi Kooh, ga tóoh
iñaa ya mos kitum.

Kaa ek mooroomfu ga kitum baakaa'

13 Kon ɗu íisat ki'atti' mooroommbuu. Namat kiguu'guuluk ga kiwatuk
kitum iñaa mín mbokkúu kerceen kikëfít, wala tahanndi kikeen ga yibóní'.
14 Dii mi en wíinoo na Yéesu, Ha'mudiiɗa tahinndoo ki'ínoh ee
wëerinndoo an laakoo ñamahaa tabin kiñam. Wayee binaa ɓo' am an
yen tabin kiñamaa, iñaama tam kiñam gari.
15 Binaa fu ek mooroomfu coonu ndaga iñaa fu ñamiɗanaa, lakanaa fu
waarissiiri. Kaa ek mooroomfu ya saŋku' ndaga iñaa fu ñamiɗa. Ya ɓan,
Kiristaanii kaanɗinndi.
16 Iñaa ɗú am an jofin garúu, hanat kilím ɓasee ga ɗookkúu.
17 En ki'enaa, kibok ga Nguurii Kooh deeyohhii dara na ñamah wala
anah. Kibok ga Nguurii Kooh wërí en kitaabuk iñaa júwin, kiheel jam na
kineɓluk, ee iñcaama, Helii yisela'í'yii yërí onohica.
18 Ɓaa jaamuki Kiristaanii fodaama hay kineɓloh Kooh ee ɓuwii ɓan hay
kiwo'u an ya jofin.
19 Kon nak, ɗu heelat kitum iñaa haydohi jam ga díkaantiruu na iñaa
yëgísɗan ngëmaa yaa en ɓéeɓ garuu.
20 Iñii fu ñamiɗa hanat kikalañsoh lëgëyii Kooh. Kayoh, laakoo
ñamahaa líiɓ ga fíkíi Kooh. Wayee ɓaa fu ñam ñamahaa tahan
mooroomfu kikeen ga yibóníraa, fu tumin iñaa joffii.
21 Iñaa gënɗa, wërí en an kaa ñam koynoh, kaa an sangara ee kaa tum
dara yiliis yaa ekan mooroomunfu ga kitum baakaa'.
22 Iñaa fu gëm ga loo iñaamaɗa, eemdohaari ga díkaantifu na Kooh. Ya
yewinin múu', ɓaa helci dalin ga iñcaa ya tumiɗa.
23 Ɓo' am ga helci an ya jomoo kiñam iñii yii, binaa ya ñamwanaa,
ya tumin baakaa'. En ki'enaa, tumeenaa taammbii na ngëm ɓéeɓ iñaa
baakaa'.

15

Kikuliyuki' iñaa neɓ mooroomfu

1 Ɓu ɓii ɗu yëgísin ga ngëmiiɗa, ɗu jomin kikooruk ɓuwii ngëmiigaɓa
yëgíssiiɗa ee ɗu jomoo kiɗëwí' iñaa neɓ garuu doŋ.
2 Ɓaa en ɓéeɓ garuu heelat kitum iñaa newin mooroomci ee jofin gari,
doonaa yaama mín kiwëñ kiyëgís ga ngëmaagari.
3 En ki'enaa, Kiristaanii mosoo kiheel iñaa neɓpi. Iñii yii bíduunun
ga Këyítfaa an: «Ɓaseecaa ɓuwaa ɓaseeraaɗa, fu Kooh, ca keenin ga
ɗookkoo.»✡
4 Ɓéeɓ iñaa bínsee kuɗewaa ga Këyítfaaɗa, bínsee kijëgí'tuu doonaa
wa yóodí'tuu kimúuñ ee wa daas keeñciigaruu bi ɗu mín kilaak yaakaa'
ga iñaa Këyítfaa wo'ɗa.
5 Koohyii onohi kimúuñ ee daasi keeñcii ɓuwiiɗa onattúu kijúwoh yaa
en ɓéeɓ na mooroomci fodaa Yéesu Kiristaa waa'kaɗa.
6 Fodaama, ɓéeɓpúu ɗú bok koonaa kíinoo, ɗú yeeki, ɗú kañi Kooh,
Paamudii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu.

✡ **14:11 14: 11** Malkat Ísayíi 45: 23; Mëdírohat na Filiip 2: 9-11. ✡ **15:3 15: 3** Malkat Kañcaa 69: 10.

Kiristaa hayi' yaawúu'cii na ɓuwii enussii yaawúu'ɗa

7 Yaa en ga ɓéeɓ tookat mooroomci fodaa daa Yéesu Kiristaa tookkúuɗa,
doonaa ɓuwii e' Kooh ndam.
8 En ki'enaa, iñii mi waa'túu kiwo'ɗa wërí en an Kiristaanii tummba
hafci súrga yaawúu'cii kiteeɓɓa an Kooh wo'oo, lëehíraa ya nís iñaa ya
wo'ɗa. Ya hayya kon kimëtí' iñaa Kooh dígee ɓicaasamɓaɗa.
9 Ya hayin ɓan doonaa ɓuwii enussii yaawúu'ɗa ndamu Kooh ga
yërmaandaagari, fodaa këyítfaa wo' kaɗa an: «Ërí tah, mi hay kiwo'
faŋ ga leeloo heetcii ɓéeɓca an fu Kooh ee mi hay kiyeek kiyakkii
teekiigaraa.»✡
10 Bíduunun diliis ga Këyítfaa an:
«Heetcii ɓéeɓca, neɓlukat na heetii Kooh tanukɗa.»✡
11 Ya wo'issa diliis an:
«Ɓéeɓpúu, ɗú heetcii, ndamat Ha'mudii.
Ɓuwii ɓéeɓɓa ndamatti.»
12 Ísayíi, sëldíiga-Koohaa ɓan wo'in an:
«Hay kilaak ɓaa límukan ga níilaa Yesee.
Ya hay ki'en buurii heetcii ɓéeɓca,
ee ca tíkan yaakaa'ɓa gari.»*
13 Koohyii onohi yaakaa'ɗa sóosírat keeñnjúu seɓ, ya onndúu jam
wimëtí' sëk ndaga ɗú gëmin gari. Fodaama, keeñnjúu líif muut na yaakaa',
waa meyoh ga doolaa Helaa yisela'í'yaa.

Iñii tah Pool bínnda ɓu-Room këyítfii fiiɗa

14 Mbokcii, mi ga kihaffoo mi ínohin an ɗú jofin lool, wëerinndoo dijófí'
an ɗú ínohin tóoh kayohfii ee ɗú mínin kijëgíroh wo'eenii Kooh.
15 Wo'eencii mi binndúuɗa, en laak ɓítin kikelohaa, dara tahhiika, hanaa
kiwaa'túu kiníindís rek iñaa ɗú ínohin haat. Mi tumka ga iñii Kooh
onndoo, ga kijofkiigari,
16 mi ennda súrga Yéesu Kiristaa ga ɗuuy ɓuwii enussii yaawúu'ɗa. Ya
faanndaroo haŋ kitum lëgëy kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii, doonaa
ga tumeenii Helii yisela'í'yii, ɓuwii enussii yaawúu'ɗa enu fodii sarahaa
newin Kooh.
17 Kon waa mi yii ga yah Yéesu Kiristaa, mi safarin ga lëgëyii Kooh
nakkoo kitumɗa.
18 Mi kaañoo kiwo' yen yiliis yaa enndii iñii Yéesu Kiristaa tum koorohha
garooɗa. Ya kooroh garoo, kihaydoh ɓuwii enndii yaawúu'ɗa, ɓa taabuk
Kooh: Iñaama ya tuminndi kooroh ga wo'eencii mi wo'iɗa na iñcii mi
tumiɗa.
19 Ya tumin kíntaan na mandarga ciyewin ee Helii yisela'í'yii teewohin
dooliigari. Mi yéegalohin Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu
Kiristaaɗa daa en ɓéeɓ ga leeloo ɓuwii, aboh ga teeraa Yéerúsaleem bi
ga gohaa Ílírii.
20 Mi mos kiwaa' kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii ga ɗekatcaa ɓuwaa
en daama mossoo kikeloh loo Kiristaaniiɗa. Mi waaréerii kitawah yen ga
ɗook lëgëy ɓiɓo' ɓiliis.
21 Fodaama, mi ɗeeŋngii dara ga iñaa bídu ga Këyítfaaɗa an:
«Ɓuwaa ken mosooɓa kiyéegal iñaa aaw gari hayussi kihot.
Ee ɓuwaa mosoo kikeloh loociɗa hay ki'ínohu iñaa laakɗa.»

Iñii tah Pool waa' kika' Roomɗa

✡ **15:9 15: 9** Malkat 2 Samiyeel 22: 50; Kañcaa 18: 50. ✡ **15:10 15: 10** Malkat Kañcaa 117: 1.
* **15:12 15: 12** Yéesu abu fodii tapisee yen, pëelée yen. (Ísayíi 11: 10)

22 Kërí tah, waas ciyewin binaa mi waa'túu kihay kiwaak rekaa, mi hayoo.
23 Diimaɗa nak, lëgëyiigoo dii ga gohcii ciiɗa leehin. Tíkíis tiyewin tee, taa helloo lík ga kihay kiwaakneerúu rek,
24 ee mi waareeka binaa mi en na kiyah kúlkaa Espaañaa. Mi koo' dumanaa, mi warinndúu kihot ee ɗú amɗohhoo ga ƀaawaama; keeñnjoo ƀan hay kisoos ga ki'en narúu jutuut balaa mi paafaa.
25 Wayee diima deŋ, mi yah Yéerúsaleem kidímal ƀuwaa Kooh enu daamaɗa.
26 Ɓuwaa Kooh enu ga kúlkaa Maseduwaan na kaa Akayɗa† hídírohuunun hëelís kiwosoh ƀuwaa Kooh enu ga Yéerúsaleem, laaksoo daraɗa.
27 Ɓa ga kihafƀa, ƀërí halaat iñaama ee jofin ƀa dímal ƀuwaama. Kooroh ga yaawúu'cii, Kooh barkeelin ƀuwii enussii yaawúu'ɗa, ƀa laasin ga ngëmii. Kon kerceencii enussii yaawúu'ɗa jomuunun kiwa' kerceencii enu yaawúu'ɗa ga alalciigaƀa.
28 Kon binaa mi lëehí' kitum lëgëyiigoo, mi ƀay dímalaa aaw ga kerceencaa enu ga Yéerúsaleemɗanaa, mi hay kika' kúlkaa Espaañ ee mi koorohan garúu duma.
29 Mi ínohin an binaa mi hay garúunaa, Kiristaanii hayyúu kibarkeel lool ga iñaama.
30 Mbokcii, ɗu ƀéeƀpuu ɗu gëm ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu ee Helii yisela'í'yii tumin kiwaaroh ga díkaantiruu. Kon mi kíimmbúu ɗú amɗohhoo ga kikíim Kooh,
31 en ɗanaa mi ka' kúlkaa Yúudéenaa, ƀuwaa enu daama ee gëmussii ga Kiristaaniiɗa, sodalsooroo lool. Kíimat Kooh doonaa dímalaa waama mi yah kiƀayi' ƀuwaa Kooh enu ga Yéerúsaleemɗa, ƀa tookwa.
32 Fodaama, neƀ Koohaa, mi hay kihay garúu na keeñ wisóosí', mi íikaruk jutuut ga ɗuuycúu.
33 Mi kíim, Koohyii laak jamɗa, ya enat narúu ƀéeƀpúu! Aameen.

16

Pool këñí'ta ƀu-Room

1 Kon mi yii díŋkaanndúu Febe, mbok-kerceennduu yiƀeti, ee en súrga ga jaangaa Keŋkeree.
2 Ya yum hay garúu, ee leenaa abatti bi jof ga teekii Ha'mudii fodaa daa ƀo'-Kooh jom ki'abuɗa. Amɗohatti ƀan ga ƀéeƀ iñaa ya sooluk. En ki'enaa, ya amɗohin ƀo' ƀiyewin, bi ga mi yii yii sah.
3 Ɓú këñíri'too Pírísíl na Akílaas ƀiyaaƀumgoo duma ɗí bok kilëgëy ga teekii Yéesu Kiristaa.
4 Ɓa ƀanak, ƀa karin bi ƀa waa'ta kitoon tumuunƀa ndaga mi. Mi yii gërëmƀa ga iñaama. Ee enndii mi haŋngoo doŋ: ƀéeƀ jaangucii ƀuwii enussii yaawúu'ɗa gërëminƀa ƀan.
5 Mi yii këñí' ƀan ƀuwii ga jaangii hídírukohsi ga ɗuuy kaancaagaƀa kikíim Koohɗa. Mi yii këñí' Epaynet, yii mi keeñukinɗa: ya yërí ɗeƀ kigëm ga Kiristaanii ga gohaa Aasíi.
6 Mi yii këñí' Mërí ga: ya yaama, ya sodin lool garúuɗa.
7 Mi yii këñí' ƀan ƀu-kaanndoo Andoroníkus na Yúníyaas, ƀa ƀii mi bokee naƀa kilagu ga kasuɗa. Ga apotaa'cii, ƀa enin ƀuwaa neƀlohin ƀuwii lool ee ƀa deƀpoo sah kigëm ga Kiristaanii.

† **15:26 15: 26** Akay, iñaa goh wiyín ga kúlkaa Geres. Laakin jamaanaa Kúlkaa Geres e'seera teekaama (330-37 balaa Yéesu Kiristaa)

8 Mi yii këñí' Ampílíyatus, yii mi keeñukinɗa ga fíkíi Ha'mudiiɗa.
9 Mi yii këñí' Irbee yii ɗí bok nari kilëgëy ga teekii Kiristaaniiɗa, ya na
Estakis yii mi keeñukinɗa.
10 Mi yii këñí' Apeeles, yum teewohin bi matin sëk ngëmaa ya laak ga
Kiristaaniiɗa. Mi yii këñí' ɓan ɓu-kaan Arístobil.
11 Mi yii këñí' mbokkoo Herodíyoŋ na ɓan ɓu-kaan Narsís, ɓa ɓuu
Ha'mudii.
12 Mi yii këñí' ɓan Tirifeen ya na Tirifoos ee ɓa bok kilëgëy ga teekii
Ha'mudiiɗa. Mi yii këñí' Persís, yum mi keeñukinɗa. Ya ɓan ya sodin lool
ga kilëgëyi' Ha'mudii.
13 Mi yii këñí' Rifis, ya yum ya en súrga yiyaak ga Ha'mudiiɗa, ya na
eeci, ee en eemun garooɗa ɓan.
14 Mi yii këñí' Asinkirit, ya na Felegon na Ermes, Patorowaas, Ermas na
ɓéeɓ mbok-kerceencaa enu naɓa daamaɗa.
15 Mi yii këñí' Fílolok na Súlí, Nere na këmëeŋkíci yiɓeti Olimpas na ɓan
ɓéeɓ ɓuwum Kooh enu naɓa daamaɗa.
16 Këñɗohat ga díkaantirúu, ɗú mígínoh haf, kiteewoh an ɗú ɓërí bokoh.
Ɓuwii ga jaangucii Kiristaaniiɗa ɓéeɓba ɓëyrohuununndúu këñí'.

Watukat kiɗeeŋ iñaa waas kerceen nakoh

17 Ɗú mbokciigoo, mi kíimmbúu hen, leenaa watukat ɓuwii heñoh kinís
iñcum ɗú jëgíruɗa ee fodaama ɓa haydohi kihëgískoh ga ɗuuycúu na
kiye''úu ga waas wibóní'. Kaa aaskohat na ɓuwaama.
18 Ɓuwaa manɗa, tumussii lëgëyii Kiristaanii Ha'mudiigaruu nakohɗa,
ɓa tum iñaa neɓba. Ɓa yahi ɓuwii hen ee ɓa neɓ kúuw en fan kúum.
Fodaama nak, ɓa ɗúki ɓuwii hoorussii helɗa.
19 Ɗú ga kihaffúu nak, ɓéeɓ ínohin an ɗú taabukin iñii Ha'mudiigaruu
nakoh kitumɗa. Kon ínohat an keeñnjoo soosin lool garúu. Wayee nak,
mi waarin ɗú taam na hamham widóoyí' ga ki'ínoh iñaa jofin, ɗú tumiri
ee ɗú aaskohoo na yibóní'.
20 En ɗanaa, Kooh yii onohi jamɗa, diimanaa ya napañsoh Seytaani ga
fíldoo kotciigarúu, ɗú laak dooli ga ɗookci. Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu
barkeelattúu.
21 Tímotée, yii taam naroo kilëgëyɗa, yii këñí'túu ga, ya na ɓuwii bokoh
naroo enu diiɗa: Lusiyus, Yaasoon na Sosipatoros.
22 Mi nak, Tertiyus, mi bídi' Pool këyítfii fii ee ga teekii Ha'mudii, mi yii
këñí'túu ga.
23 Gayus yii këñí'túu ga ɓan. Mi yii ennda ga kaanci, ee ɓéeɓ ɓu-jaangii
Yéesu haysi kikíim Kooh dii ga kaanci ɓan. Erasti, yii ɗaak hëelísii teeriiɗa
ɓan yii këñí'túu ga, ya na mbokkuu Kartus. [
24 Yéesu, Ha'mudiigaruu barkeelattúu ɗú ɓéeɓpúu.]

Pool kañnja Kooh

[
25 Kon, ɗu kañat Kooh. Ya yërí laak doolaa wëñannduu kiɓaat kiyëgís
ga ngëmiiɗa. Ee iñaama yërí mi wo'i, mi en na kiyéegaloh Hewhewii
winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaaɗanaa. Kooroh ga Hewhewii
winéwí'wiima, Kooh ínohlukohha ɓéeɓ kúmpafaa ya ɗaakee kumëeñí',
26 ee diimaɗa, ya teewohinfa faŋ. Fodaa daa Koohyii leehoo, nako-
heekaɗa, fa koorohha ga këyítcaa sëldíiga-Koohcii. Fodaama iñaa
ɗaakkee yaama yéegalohuunun ga ɓéeɓ heetcii, doonaa ɓa gëmwa, ɓa
taabukwa.

27 Ndam aawat ga Kooh, yii ya haŋci doŋ, ya laak hamhamɗa, kooroh ga
Yéesu Kiristaa bi taa'! Aameen.]

Këyítfii Pool ďeƀ kibín
Ƀu-Korentiďa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiďa

Këyítfii fii fërí Pool bín kerceencaa ga teeraa Korentiďa. Ya karee daama ga ƀaawaagari wukanakwaa. Ya tumee daama kíis kíinoo na caban. Jamaanaama wërí ya jangat ga ďuuy ƀuwaa enussii yaawúu'ďa bi ƀa gëmmba ga Kiristaanii.

Korenti enee teeru wilëekí'-solu. Gaal-giiycaa meyohee daa en ƀéeƀ ca teeri daama ee dëkaa yewineera toonoh. Faankoh-pakaycaa yewineera daama fodaa ka man ga teerucaa ciyaakcaa cíinooďa. Fodaama, ƀa ƀaydohha kerceencaa ga ƀadukeenaa wibóní'waa waama. Iñaama ekka Pool coonu fiyaak. Ya ƀítukka lool gaƀa. Ya bínnda këyít kiwo'ƀa ƀa watuk ƀuwaama ƀibóní'ƀaa (1 Korenti 5: 9). Laakka ƀiƀo' ƀaa hay gari kiwo''i yen ga ƀadukeenaa kerceencaa ga Korentiďa. Pool dallaƀa kibín këyít kiña'ƀa. Ya yúunndaƀa ga enaama ciyewin fodii kihëgískohkaa laak ga ďuuy kerceencaaďa, ga loo ki'en faankoh-pakay, ga loo kipañ, ga loo kiñam koynohkaa tumu sarah ga koofcaa, iñaa aaw ga jawootii jaangii na cuuníinfaa fisela'í'faa Ha'mudii, iñcaa Helii yisela'í'yii onohiďa, na ga loo kimílískaa ƀuwaa kaaninďa.

Pool wo''aƀa ƀan an: Ki'am bi yëgís ga Kiristaanii doŋërí mín kipay iñcaa cimoroocaama ga ƀuwiiďa, ee kiwaa' mooroomfuërí en waasaa mínlukohan ƀéeƀ iñaamaďa.

Këyítfii Pool bín ƀu-Korentiďa tíidoh anee:

1 - Këñďoh (*1: 1-9*)
2 - Kihëgískohkii laak ga jaangii Korentiďa (*1: 10–4: 21*)
3 - Pool ña' ƀu-Korenti ga ƀadukeenaa wibó ní'waa ƀa enukohďa (*5: 1–6: 20*)
4 - Iñii Pool taas ga loo sëyďa (*7: 1-40*)
5 - Pool taas ga loo koynohkaa tumu sarah ga koof (*8: 1–11: 1*)
6 - Ƀadukeen kerceen ga ďuuy jaangu (*11: 2-34*)
7 - Iñcii Helii yisela'í'yii onohiďa (*12–14*)
8 - Pool níindísoh kimílískaa Kiristaanii (*15: 1-58*)
9 - Dímalaa aaw ga kerceencaa laakooďa (*16: 1-4*)
10 - Pool waayukka kiƀaaƀ (*16: 5-12*)
11 - Iñcii Pool mëeñjoh ki'ebil ƀu-Korentiďa; Taŋkoh. (*16: 13-23*)

Këñďoh

1 Mi Pool, Kooh, ga iñaa ya waa', yërí ƀayyoo ki'en apotaa' Yéesu Kiristaa.
Mi yërí bínndúu këyítfii fii, mi na Sosten mbokiigaruu,
2 ďú, ƀu-jaangii Kooh ga teerum Korentiďa, ďú ƀii ďú en ƀuu Kooh
kooroh ga Yéesu Kiristaaďa, ďú ƀii ďú ƀayu ki'en heetiigari wisela'í'wiiďa
na ƀéeƀ ƀuwii daa en tóoh ƀa ƀayi teekii Yéesu Kiristaa Ha'mudiigaruuďa.
Yéesu yiima yërí en Ha'mudiigaƀa, ennda Ha'mudiigaruu.
3 Mi yii kíim Kooh Paamudiigaruu, ya na Yéesu Kiristaa Ha'mudii, ƀa
barkeellúu, ƀa onndúu jam.

Kooh barkeelinnduu kooroh ga Yéesu

4 Mi dëk kigërëm Koohyiigoo ga loorúu ndaga dii ya barkeelinndúu
kooroh ga Yéesu Kiristaaďa.

5 En ki'enaa, kooroh ga Yéesu Kiristaa, Kooh oninndúu kihóomí' ga iñaa
en tóoh, ennda ɓéeɓ iñaa aaw ga loo kijangat na tóoh iñaa aaw ga loo
ki'ínoh.
6 Iñii ɗí yéegaloh ga loo Kiristaaniiɗa enin iñaa yëgísin ga keeñciigarúu
7 Kërí tah, Kooh barkeelinndúu, ɗú matɗin ga tóoh iñcii ya onohɗa,
ɗú ɓii ɗú en na kisek wahtaa Yéesu Kiristaa Ha'mudiigaruu feeñan ga
ndamaagariɗa.
8 Kiristaanii ga kihafci, yërí yahhúu ki'on kiyëgís ga ngëmii bi ga
siñdaanaa, doonaa ken laakoo iñaa ya wo'an garúu yibóní', bëríinaa
Yéesu Kiristaa Ha'mudiigaruu hayisanɗa.
9 Kooh iñaa ya dígoh tóoh, tummbi, ya yii ya ɓayyúu ki'en wíinoo na
Kowukiigari, Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruuɗa.

Kihëgískohkii laak ga Jaangaa Korentiɗa

10 Mbokcii, ga Teekii Yéesu Kiristaa Ha'mudiigaruu, mi kíimmbúu,
ɓéeɓpúu júwohat ɗú am wo'een wíinoo ee kihëgísukoh hanat kilaak ga
díkaantirúu. Enat wíinoo seŋis, ɗú bok hel, ɗú bok halaat.
11 En ki'enaa, ɗú mbokciigoo, ɓu-kaan Kelowee wo'uununndoo an ɗú
eni ga kinookoh ga díkaantirúu.
12 Mi waa' kiwo' an, yaa en ɓéeɓ garúu yii wo' fodii dii: yii an «Mi, mi
bok ga Pool», yaa an «Mi, mi bok ga Apoloos», yúu an «Mi, mi bok ga
Pee'*», yúunee an «Mi, mi bok ga Kiristaanii.»
13 Ɗú fooŋ an Kiristaanii hëgískoh hene? Ati mi yërí daaysee ga
kuraanaa ndaga ɗú? Wala ati ɗú bëtísi'see ga teekaa Pool?
14 Mi gërëmin Kooh ga dii mi bëtísi''ii yíinoo garúu enndii Kirispus na
Gayus rekaa.
15 Kon ken mínoo kiwo' an ɗú bëtísi'u ga teekiigoo.
16 Ahaŋ kay, mi yërí bëtísi' ɓan Estefanaas na ɓu-kaanci. Paaf danaa, mi
níindísukkii kibëtísi' ɓiɓo' ɓiliis.
17 En ki'enaa, Kiristaanii wossiiroo kibëtísi', wayee ya wossoo kiyéegaloh
Hewhewii winéwí'wii ee mi ayukoo ga wo'een caa meyoh ga ki'ínoh ɓo'-
súusúus. Fodaama, kikaankaa Yéesu ga kuraanaa enoo sooy.

Kiñaañkii Kooh na dooliigari

18 En ki'enaa, kiyéegaloh an Kiristaanii kaanin ga kuraanaa, ɓuwii aaw
ga kisaŋku'ɗa tíku iñaama kidof. Wayee ɗu ɓii Kooh músalinɗa, ɗu hot
doolii Kooh ga jangataama.
19 Bídu ga Këyítfaa an, Kooh wo' an:
«Mi hay kiɗúbí' kiñaañkii ñëeñí'cii,
mi fëeyí' helcii ɓuwii toon kilaak helɗa.»
20 Kon ñëeñí' laak gada? Ɓaa jagin laak gada? Ɓaa ínohin kiwo' laak
gada ga ëldúnanii wii? Hanaa Kooh teewohhii an kiñaañ ɓo'-súusúus iñaa
kidof?
21 Kooh, ga kiñaañkaagari, tummba bi ɓu-ëldúna mínndiiri ki'ínoh
kooroh ga kiñaañkaagaɓa. Iñaama tah kon ya koorohha ga wo'eenii ɗí
yéegaloh ɓuwii abohwa kidofɗa, kimúsal ɓuwii gëman gawaɗa.
22 Yaawúu'cii meekisohu kitumɗu kíntaan, ɓuwii enussii yaawúu'ɗa
heelu ki'ínoh.
23 Wayee ɗí, ɗí yéegaloh Kiristaanii daayu ga kuraaɗa. Iñaama kofeel
ga yaawúu'cii ee ɓuwii enussii yaawúu'ɗa tíkuka kidof.

---

* **1:12 1: 12** Teekaa «Kefaas» wërí wo'u ga bíncii dii.

24 Wayee ɓuwii Kooh ɓay ga hafciɗa, ennda yaawúu', ennda ɓaa enndii
yaawúu', ɓa am an Kiristaanii yërí en doolii Kooh, yërí en kiñaañkii Kooh.
25 Iñii Kooh tum kooroh ga Kiristaa ee ɓuwii tík kidofɗa yërí wëñ kilúun
kiñaañ ɓo'-súusúus. Ee iñaama Kooh tumee ɓuwii tíkwa kilaakoo dooliɗa
paafin dooli ɓo'-súusúus.
26 Mbokcii, malakat ɓii ɗú eneeɗa, ɗú ɓii ɗú laasin ga ɓëytohii Koohɗa:
yewinndii garúu ɓuwaa ɓu-ëldúna tík ɓiɓo' ɓiñëeñí', wala ɓiɓo' ɓilëekí'-
dooli, wala ɓuwaa límukoh ga yoh wiyaak.
27 Ó'óo, man iñii ɓu-ëldúna tík kidofɗa, yërí Kooh ɓeɓ kikaci'i' ɓuwii ɓu-
ëldúna tík an ɓa ɓërí ínohɗa. Ee ɓan, iñaa ɓu-ëldúna tík kilaakoo dooliɗa
yërí Kooh ɓeɓ kikaci'i' ɓuwii ɓu-ëldúna tík an ɓa ɓërí laak dooliɗa.
28 Ee, Kooh ɓewin iñii tíku yijutuut ga ëldúna, eewuunun ee enndii tús
ga ëldúnaɗa, kiɗúbí' iñii ɓu-ëldúna tík yilëekí'-soluɗa.
29 Kooh tummba iñaama doonaa ken laakoo iñaa ya ndamukan ga fíkíici.
30 Kooh yërí tum ɗu ennda wíinoo na Yéesu Kiristaa. Ee kooroh gari,
Kooh oninnduu kiñaañ, ya abohinnduu ɓiɓo' ɓijúwí, tuminnduu ɓiɓo'
ɓisela'í', músalinnduu ga baakaa'.
31 Ërí tah, fodaa ka bídu ga Këyítfaaɗa, wo'u an: «Ɓaa waa' kindamuk
ga yenaa, ya ndamukatti ga Ha'mudii✡.»

2

Dii Pool yéegaloh Kiristaanii daaysee ga kuraanaaɗa

1 Mbok-kerceencii, wii mi hay kúllúu mi ga kihaffoo, kiyéegallúu
kúmpafii ga Koohɗa, mi toonndiirúu kimín kiwo' na kiwëñ ki'ínoh.
2 En ki'enaa, mi abéeríi kiwo' narúu ga dara yiliis enndii iñaa aaw ga
Yéesu Kiristaa dogaa, yii daaysee ga kuraanaaɗa.
3 Mi sah, ga wii mi en ga díkaantirúuɗa, mi laakéeríi dooli, mi saakee
hen lool sah ndaga kiniik Kooh.
4 Wo'eenaagoo na iñaa mi jaŋngateeɗa ayukéeríi ga kimín kiwo', kaa
meyoh ga kiñaañ ɓo', wayee ayukee ga doolaa Helii yisela'í'yii teewukohee
ga ɗuuy iñcii mi wo'ɗa.
5 En ɗanaa, ngëmiigarúu ayukoo ga kiñaañkaa meyoh ga ɓo'-súusúus,
wayee ayukan ga doolii Kooh.

Ki'ínohkii meyoh ga Koohɗa

6 Moona déy, kiñaañ kërí ɗí jangat ee ɓuwii ngëmiigaɓa matinɗa,
ínohuunun gaka. Kiñaañkii kiima meyohhii ga ëldúnaanii wii, ee
enaamacii en na kinguuruk ga ëldúnaanii wiiɗa ínohsooka, ca cii ca aaw
ga kisaŋku'ukɗa.
7 Kiñaañkii Kooh enee kúmpa ga ɓuwiiɗa kërí ɗí jangat. Bi ëldúna
sakunaa lak Kooh waayukin kumëeñí' iñaa ya yah kitumɗa bi ɗu mín
kibok nari ga ndamaagari.
8 Enaamacii en na kinguuruk ga ëldúnaaniiwiiɗa ínohsoo kiñaañkii
kiima, ndaga eneenaa ɓa daayoo Ha'mudii líifin na ndamɗa ga kuraanaa.
9 Fodaa Këyítfaa wo'kaɗa an:
«Iñaa has mosoo kihot,
nof mosoo kikeloh,
ɓo'-súusúus mosoo kihalaat,
iñaama yërí Kooh waayukɗee ɓuwii waa'tiɗa.»✡

✡ **1:31 1: 31** Malkat Yérémíi 9: 22-23. ✡ **2:9 2: 9** Malkat Ísayíi 52: 15; 64: 4.

10 En ki'enaa, ɗu ɓërí Kooh teeɓ iñaama, kooroh ga Heliigari. Helii
wiima nak hotin iñaa en tóoh bi ga iñcaa wëñ kihuut ga halaatcaa Koohɗa.
11 Ɓo'-súusúus iñaa en gariɗa, ɓii yiida mínndi ki'ínoh enndii helaa en
gari, ya ga kihafciɗanaa? Fodaama ken mínoo ki'ínoh iñaa en ga Kooh
enndii Helii Kooh dogaa.
12 Ɗu ga kihaffuu, ɗu laassii helaa meyoh ga ëldúna wayee ɗu laas
Helii meyoh ga Koohɗa, en ɗanaa ɗu mín ki'ínoh iñcii Kooh onnduu ga
kijofkiigariɗa.
13 Iñcii Kooh onndíi ciima, ɗí jëgírohhiica kooroh ga wo'een, caa meyoh
ga kiñaañ ɓo'-súusúus wayee ca meyoh ga wo'een, caa meyoh ga Helii
yisela'í'yii. Fodaama, iñcii meyoh ga Helii Koohɗa cërí ɗí yéegaloh ga
ɓuwii ɓay Helaagariɗa.
14 Ɓaa ɓay halaat ɓo'-súusúus kesi mínoo kitook iñcii meyoh ga Helii
Koohɗa. Ca eni gari wo'een dof. Ya mínooca ki'ínoh ndaga Helii Kooh
yërí onohica ki'ínoh.
15 Ɓaa ɓay Helii Kooh nak mínin ki'ínoh iñaa en tóoh, wayee ya ga
kihafci, ɓuwaa ɓíinoo mínoo ki'ínoh iñaa ya halaatɗa.
16 En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa an:
«Ɓii mín ki'ínoh iñaa Ha'mudii halaatɗa ɓa,
bi ya míniri ki'on hel?»
Ɗí ga kihaffíi nak, ɗí ɓay halaatii Kiristaanii.

3

Súrgacii jaangii Kiristaa

1 Mi nak mbokcii, mi mínndii narúu kiwo' fodii ɓaa wo' na ɓuwaa taam
na Helii Kooh. Wayee mi wo''a narúu fodii ɓaa wo' na ɓuwaa taabuku
iñaa neɓ kumuunɓa, fodii tulii' ga ngëmii ga Kiristaaniiɗa.
2 Kërí tah, mi ɓëpí'tarúu miismii rek, mi e'tiirúu ñamahii wiyëgísí'wii
ndaga lak ɗú hatinoowa. Ee sah bi wati ɗú hatinoowa,
3 ndaga ɗú lís kipes fodii ɓuwaa taabuk neɓlaat-kumuun. Waa ki'iñaan
na kiñaroh cii lís kilaak ga díkaantirúu, ɗú mínan na kiwo' an ɗú
líssii kitaabuk neɓlaat-kumuun, ee ɓadukeeniigarúu enndii ɓadukeen ɓo'-
súusúus kesi?
4 Binaa ɗú aaw kinookoh, ɓii an: «Mi, mi bok ga Pool», ɓíinoo an: «Mi,
mi bok ga Apoloos», iñaama enndii ɓadukeen ɓo'-súusúus kesee?
5 Ee sah, ɓii en Apoloos ɓa? Ɓii en Pool ɓa? Ɗí, ɗí súrga Kooh kep,
ee ɗú kooroh garíi hen, ki'aas ga ngëmii. Yaa en ɓéeɓ garíi tum lëgëyaa
Ha'mudii sassiɗa.
6 Mi, mi yípin kedikkii, Apoloos soollaka, wayee Kooh yërí yëkí'ka.
7 Kon nak, ɓii yípɗa na yii soolɗa enussii dara, Kooh yii yëkɗi kedikkiiɗa
yërí en tóoh.
8 Yii yípɗa na yii soolɗa ɓërí hín wem. Yaa en tóoh Kooh neehalanndi
ga coonufaa ya dayɗa.
9 En ki'enaa, ɗí ɓërí taam kilëgëyi' Kooh, ee ɗú ɓërí en yooniigari, ɗú
ennda ɓan tawahii Kooh en na kiyípɗa.
10 Ga iñii Kooh onndoo ga kijofkiigariɗa, mi enin tawahohaa setin yah,
mi yípin larii tawahii ee ɓo' yiliis yii tawah ga ɗookgaanii. Kon nak, ɓaa
en ɓéeɓ watukat dijófí' daa ya tawahiɗa
11 Larii tawahii wa wíinoo ee Yéesu Kiristaa yërí. Laakissii la' wiliis waa
mín kiyípu.

12 Ga ɗook lariima nak laakin ɓuwaa en na kitawah ga na wúrúus, ɓii
na hëelís, ɓii na siimii cimórí', ɓii na haanga, ɓii na booɓ, ɓii na baaŋ.
13 Ga besaa bërii ëldúna yah ki'atti'uɗa, iñaa ɓo' lëgëyin tóoh hay
kihotuk, meydohu faŋ. En ki'enaa, besaama yah fodii kiwii, kaa ɓaa en
ɓéeɓ, lëgëyaagari hay ga kikoo'dohu, kimalak daa wa hín kimanɗa.
14 Ɓaa iñaa fu tawah ga ɗook laraaɗa kiwiikaa mínndii dara ganaa, fu
hay kilaas neehal.
15 Wayee nak, ɓaa iñaa fu tawahɗa takaa, fu hay kiñak neehalaagaraa.
Fu hay kimúc ee fu madan na ɓaa rëcoh ga kiwiikaa.
16 Ɗú ínohoo an ɗú ɓërí en Kaanfii Kooh ee Helii Kooh yii dëkka
garúune?
17 Ɓaa fu ɗúbí' Kaanfii Koohaa, Kooh hayyaa kiɗúbí' ndaga Kaanfii Kooh
sela'in ee Kaanfiima, ɗú ɓërí.
18 Ken hanat hafci kiɗúk. Binaa laak garúu ɓaa tík hafci ñëeñí' ga fíkíi
ɓu-ëldúna, ya namat kay kitook kitíku dof ga fíkíiɓa, en ɗanaa, ya en ɓaa
ñaañin ga fíkíi Kooh.
19 En ki'enaa, iñii ɓu-ëldúna tík kiñaañɗa iñaa kidof ga fíkíi Kooh.
Bíduunun ga Këyítfaa an: «ɓuwii toon kiñaañɗa, Kooh ɓúukinɓa,
koorohha ga helcaa ɓa la' ga kihafɓaɗa.»
20 Bíduunun ɓan an: «Ha'mudii ínohin halaatcaa ñëeñí'caa, ya ínohin
an ca en sooy.»
21 Kon nak, ken hanat kindamukoh ɓo'-súusúus. Ɗú ɓërí laak tóoh:
22 ennda Pool, ennda Apoloos, ennda Pee'*, ennda ëldúna, ennda
kipeskii, ennda kikaankii, ennda iñcii laak diimaɗa, ennda iñcaa yah
kihayɗa, tóohca ɗú ɓërí laakca.
23 Ee Kiristaanii yërí laakkúu, Kooh laakka Kiristaanii.

4

Ɓuwii enu apotaa' Kiristaaniiɗa

1 Kon ɗú jommbíi ki'aboh ɓisúrga Kiristaanii rek, ɗí tuukuk lëgëy
ki'ínohlukoh ɓuwii kúmpafii en ga Koohɗa.
2 En ki'enaa, ɓaa tuukuk lëgëy ɓo', iñaa ya meekisuɗa wërí en kitum
lëgëyaagari bi júɓ fodaa ya nakukaɗa.
3 Mi ga kihaffoo, waa ɗú atti''oo, wala mi ɓayu paanaa atti'ohsiɗa, dara
ɓíttiiroo ga. Mi nak, mi atti'oo haffoo ɓan.
4 En ki'enaa, heliigoo yammbiiroo ga dara wayee iñaama tahhii mi wo'
an mi júwin. Ha'mudii yërí doŋ jommboo ki'atti'.
5 Kon nak kaa atti'at ken ee wahtii Ha'mudii amɗa le''ii. Sekat bi
Ha'mudii hayis. Yërí yah kiléerí' iñcii ɗaakuk ga ñúusiiɗa, ya meydoh faŋ
halaatcii ɗaaku ga keeñciiɗa. Fodaama, ɓaa en ɓéeɓ Kooh hayyi kikañ,
kañaa wa' gari.
6 Mbokcii, mi wo' iñcuma garoo na ga Apoloosaa, nam ki'en mi waa'túu
kiyúun. En ɗanaa, ɗú malak garíinaa, ɗú ínoh iñii liiwukii wii waa'
kiwo'ɗa an «Eemat ga iñaa bídu ga këyítfaaɗa.» Kon ken garúu hanat
kiɓëwí' hafci ya fa'ta na yiinaa, ya yóoskí' yaa tesɗa.
7 En ki'enaa, fu wóotíroh na ɓuwii ga ya? Iñii yiida fu laak ee enndii
Kooh onndaari? Waa Kooh yërí onndaa iñcii fu laakɗa, fu ndamuk ya ga
en fan fu yërí on haffu?

---

* **3:22 3: 22** Malkat 1: 12: Teekaa Kefaas wërí Pool ɓay dii.

8 Kon daal, ɗú laakin tóoh iñaa ɗú sooluk! Kon daal ɗú dóoyírin! Ɗú
foñinndíi, kon ɗú aasin ga kibuu' haat! Dii ɗí waaree ɗú en ɓibuu' kayoh-
kayohɗa ee ɗí bok narúu kinguurukɗa!
9 Ee sah, manndoo na ɗí apotaa'cii, Kooh ɓewinndíi, ya hanohi'taríi
fenoo ɓuwii, ɗí en ɓuwaa jom ki'apu, ɓéeɓ malaki ga, ɗí en yensirukaah
ga fíkíi ëldúna, fíkíi malaakacii na fíkíi ɓéeɓ ɓuwii.
10 Ɗí, ɗí ɓërí tíku dofcii ndaga Kiristaanii, ɗú, ɗú ennda ñëeñí'cii an ɓërí
en wíinoo na Kiristaaniiɗa. Ɗí, ɗí ɓërí en ɓuwii laakoo dooliɗa; ɗú, ɗú
ennda ɓuwii an ɓërí laak dooliɗa. Ɗú, ɗú ɓërí en ɓuwii eru cée'ɗa, ɗí
nak, ɗí ennda ɓuwii faali'ussiiɗa.
11 Bi ga wahtii ɗu enohɗa, ɗí ɓii yaaɓ, ɗí ɓii píl, ɗí laakoo iñaa ɗí ekukan,
ɗí ɓii feeku ee ɗí dëk ga kiwíil.
12 Iñaa ɗí ñaman, ɗí lëgëyiri na yahciigaríi. Binaa ɓiɓo' ɓassíinaa, ɗí
kíimi'ɓa yijófí'. Binaa ɗí hatalu ga kipesaa, ɗí tookka.
13 Ɓuwii wo'i garíi yibóní', wayee ɗí wo'i naɓa wo'een cinéwí'. Ga fíkíi
ɓuwii, ɗí ɓërí en caluuscii ëldúna, ɗí ɓërí en baycii ëldúna.

Towutii Pool ga ngëmiiɗa

14 Mi bínndiirúu iñcuma kikaci'i'túu, wayee mi bínca kiyúunndúu, ɗú
ɓii mi aboh ɓitowuroo ga ngëmii, taa mi keeñukinɗa.
15 En ki'enaa, luu ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah yóodíreerúu kitaabuk Kiris-
taanii, ɗú laakkii paamun ɓiyewin. Mi en paamudii haydohhúu ga Yéesu
Kiristaaɗa, kooroh ga Hewhewii winéwí' wii mi yéegallúuɗa.
16 Kon mi kíimmbúu, tumat fodiigoo.
17 Kërí tah mi wosohhúu Tímotée yii mi aboh fodii kowuroo ga ngëmiiɗa,
mi keeñukinndi ee ya júwin ga fíkíi Ha'mudii. Ya hayyúu kiníindís dii
kipeskiigoo man ga waasii Kiristaanii, ee iñaama yërí en iñii mi jëgíroh
daa en ɓéeɓ ga jaanguciiɗa.
18 Laakin ga ɗuuycúu ɓuwaa en na kiɓëwí' yúuk, ɓa fooŋ an mi
hayisanndii kiwaakneerúu.
19 Wayee neɓ Ha'mudiinaa, diimanaa mi hayyúu kiwaaknee bi mi ínoh,
ɓuwaama en na kindamukɗa, ati ɓa wo' túuwtaagaɓa doŋ wala laakin
iñaa ɓa mín.
20 En ki'enaa, kibok ga Nguurii Kooh enndii kiwo' na kúuw kesi onohika
wayee kimínkaa meyoh gariɗa onohika.
21 Iñii gënëllúu ya? Mi hay garúu, mi taam na kifeekoh, wala mi hayan,
mi tam na keeñ kiwaaroh na kiɗúkoh narúu?

5

Ɓadukeenaa wibóní'waa kerceencaa Korenti

1 Giliis gee ɓan: ɓuwii keloh an laakin ga ɗuuycúu kibonkaa hotuk, kaa
wëe'taa ga an kii ɓuwii ínohsoo Koohɗa sah tumsooka. Wo'u kon an laakin
garúu yaa tum ɓeti paamci ɓeti,
2 ee an ɗú ndamukoh iñaama. Keeñnjúu jomee ga kileeh hen ee ɓaa
tum iñaamaɗa ɗú kaalli ga díkaantirúu.
3 Mi nak, luu en an mi gaa narúu duma, heliigoo wii narúu duma.
Kon man na mi yii ga díkaantirúu ee ɓaa tum iñaa yibóní'yaamaɗa mi
atti'inndi haat.
4 Mi nakinndúu ga teekii Yéesu Ha'mudiigaruu, hídírukohat, mi yah
ga díkaantirúu ga hel ee doolii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu yah naruu
kitaam.
5 Ɓaama, tíkatti ga yah Seytaani, en ɗanaa faanfaagari ɗúbíru, ee
fodaama fítaagari mín kimúc ga bëríinaa Ha'mudii hayisanɗa.

6 Ɗú laakoo iñaa ɗú ndamukohan. Ɗú ínohin liiwukii wii an: «Moloŋ-
kuun wijutuut, waa kaañohin dooyin kikaañohi' kuuncaa tóohca.»
7 Kon sétírat haffúu ga moloŋ-kuunii wimëeñí'wii en baakaa'ɗa, en
ɗanaa ɗú set wic, ɗú man na kuun ci'as caa tummbii moloŋ-kuun. En
ki'enaa, Kiristaa apuunun ga kuraanaa, ya ennda baal-sarahiigaruu ga
Paakii.
8 Kon ɗu húmbalat Paakiigaruu ee hanat ki'en na mbúuraa tumin
moloŋ-kuun wimëeñí', wii en kimoroo ga nof na kisootɗa, wayee enat
na mbúuraa en kiset keeñ na kitum iñaa en kayohɗa.

9 Mi bídeerarúu këyít, mi wo''arúu an kaa bokat dara na ƀuwaa faanuki
na ƀaa en ƀéeƀɗa.
10 Wo'eeniigoo aawéerii nak ga ƀuwii ga ëldúna faanuksi na ƀaa en
ƀéeƀɗa, wala ƀii waari kigooñ iñaa en tóoh ga hafƀaɗa, lokcii wala ƀuwii
jaamuki tuu'ɗa. Ɓuwiima, ɗú na' naƀa kibokoo ga daranaa, ɗú meyan
ëldúna hen.
11 Mi waareerúu kiwo' an: Kaa bokat dara na ƀuwaa tíku hafƀa kerceen
ee ƀa faanuki na ƀaa en ƀéeƀɗa, ƀii waari kigooñ iñaa en tóoh ga hafƀaɗa,
ƀii aamuki koofɗa, ƀii ƀasi mooroomƀaɗa, ƀii dëk ga kilaalɗa, ƀii lokiɗa.
Ɓaa man fodaama kaa bokat nari sah kiñam.
12-13 Ɓuwii enussii kerceenɗa mi yërí jomƀa ki'atti'e? Ó'óo, Kooh yërí
yahƀa ki'atti'. Wayee ɗú, ɗú jomin ki'atti' ƀuwii ɗú bok naƀa jaanguɗa. En
ki'enaa, bídu ga Këyítfaa an: «Ɓii yibóní'yii, meydohatti ga díkaantirúu.»

6

Kilayoh ga díkaanti ƀikerceen

1 Mbokcii, binaa yíinoo garúu laakoh na mbok-kerceen mooroomcinaa,
ya mínan na kikëldúk ƀuwii en ƀuu Koohɗa, ya ka' ki'atti'u ga ƀuwaa
júwussii ga fíkíi Kooh?
2 Kon, ɗú ínohoo an ƀuwii en ƀuu Koohɗa ƀërí yah ki'atti' ëldúnane?
Waa ɗú ƀërí yah ki'atti' ëldúna, iñii hoonohhúu ki'atti' iñcaa ciyíncaa
caama ya?
3 Hanaa ɗú ínohoo an bi ga sah malaakacii ɗu ƀërí yahƀa ki'atti'? Kon
ki'atti' iñcii ga ëldúnaɗa mínannduu na kitëh?
4 Ee kat, laakohaa man fodaama, en ga díkaantirúunaa, ɗú ƀeƀnee ƀiƀo',
ƀaa jaangii abohƀa ƀuwaa enndii dara, ƀa atti''úu?
5 Mi wo' man iñaama jominndúu ki'ap kaci. Hanaa kay laakin ga
ɗuuycúu ƀo' yíinoo yaa ínohin yen book, yaa mín ki'atti' mbok-kerceen
ƀanak ƀaa laakoh?
6 Kon morin moos kerceen na mooroomci, ƀa laakoh bi ƀa ka'nee sah ga
fíkíi atti'ohcaa gëmussii ga Yéesuɗane?
7 En ki'enaa, kilayoh ga díkaantirúu kërí ɗeƀ kiteewoh an ɗú keenin
jac. Kitooñu fu múuñ, kilokɗu fu múuñ enndii kërí gën kilayoh na
mooroomfune?
8 Ee eemmbiiɗa sah, ɗú ga kihaffúu, ɗú ƀërí tooñi, ɗú ƀërí loki ee ɗú
tumi mbokkúuka.
9 Kon ɗú ínohoo an ƀuwii júwussiiɗa boksanndii ga ƀuwaa yah kilam
Nguuraa Koohɗane? Kon ken hanattúu kiɗúk. Ɓuwii faanuki na ƀaa en
ƀéeƀɗa, ƀuwii aamuki koofɗa, ƀuwii ɗúki yaalƀa na ƀetiƀa ƀa faanuki
na ƀo' yiliisɗa, yaalcii faanuki kiƀeti na yaal mooroomƀaɗa, na ƀuwaa
tumka lëgëyɗa,

10 lokcii, ɓuwii waari kigooñ iñaa en tóoh ga hafɓaɗa, ɓuwii dëk
ga ki'anɗa, ɓuwii ɓasi mooroomɓaɗa, gúroh-waascii, ɓéeɓ ɓuwaama
boksanndii ga ɓuwaa yah kilam Nguuraa Koohɗa.
11 Ɓiyewin garúu madee fodaama kuɗewaa, wayee ɗú setɗussa ga
baakaa'ciigarúu, ɗú faanɗussa Kooh haŋ doonaa ɗú en ɓuuci, ɗú abohussa
ɓo' ɓijúwí' ga fíkíi Kooh, kooroh ga teekii Yéesu Kiristaa, Ha'mudii, na ga
Helii Koohyiigaruu.

Erat Kooh Ndam ga faanciigarúu

12 Laakin ɓuwaa wo'i an: «Iñaa neɓpoo tóoh mi tum.» Kayoh, wayee
enndii tóoh jof garúu. Mi mín kiwo' an: «Iñaa neɓpoo tóoh mi tum»,
wayee, mi yahhii ki'íis haffoo, mi en ñaam iñaa en tóoh.
13 Ɗú wo'in ɓan an: «ñamah eni' look, ee look eni' ñamah.» Kayoh, ee
Kooh hayca kiɗúbí' ca kanak tóohca. Faan nak, enohussii kifaanuk na ɓaa
en ɓéeɓ. Faanfii eni' Ha'mudii ee Ha'mudii eni' faanfii.
14 Kooh yii mílísi' Ha'mudii ga kikaankaaɗa, Koohyii yiima yërí yahhuu
kimílísi' ɓan ga kikaankaa, kooroh ga dooliigari.
15 Ɗú ínohoo an faanciigarúu iñcii cée' ga faanfii Kiristaa hene? Mi hay
kiɓeɓ moos cée' ga faanfii Kiristaanii, mi tumwa cée' ga faan faankoh-
pakaye? Múk, mi tumooka.
16 Kon ɗú ínohoo an ɓaa fu faanuk na faankoh-pakayaa, fu enin nari
faan fíinoone? En ki'enaa, ga loo ɓeti na yaal, bíduunun ga Këyítfaa an:
«Ɓa ɓanak, ɓa yah faan fíinoo»✡.
17 Wayee ɓaa en wíinoo na Ha'mudiinaa, lak enin nari wíinoo ga hel.
18 Kon núpat kifaanuki na ɓaa en ɓéeɓ. Ɓéeɓ baakaa' wiliis, waa ɓo'
tum laakohhii dara na faanfaagari, wayee ɓaa faanuki na ɓaa en ɓéeɓ ya
tumin iñaa joffii ga faanfaagari.
19 Kon ɗú ínohoo an faanfiigarúu fërí en Kaanfii fisela'í'fii Helii
yisela'í'yii dëkohɗane? Heliima en garúuɗa, Kooh yërí onndúuwa. Ɗú,
ɗú laakkii haffúu.
20 Kooh eroh cadam fiyaak, ya laassarúu. Kon, na faanciigarúu, erat
Kooh Ndam.

7

Iñii Pool taas ga loo sëyɗa

1 Diimaɗa ɗu paafat ga iñcaa ɗú bídeeroo, ɗú meekissaroocaɗa. Iñaa
gën ga yaalɗa wërí en ya le'oo ga ɓeti.
2 Kikeen ga yibóní' nam kiyooɓ hen bi, iñaa gënɗa wërí en yaalaa en
ɓéeɓ laak ɓetici, ɓetifaa en ɓéeɓ laak yaalci.
3 Yaal jomin kitum iñaa wa'ti ga díkaantici na ɓetici ee ɓeti ɓan jomin
kitum iñaa wa'ti ga díkaantici na yaalci.
4 Ɓeti laakkii faanfaagari, yaalci yërí laak. Yaal ɓan laakkii faanfaagari,
ɓetici yërí laak.
5 Yíinoo gaɓa jomoo mooroomci kihoonoh hafci, enndii an ɓa júwoh ga
hen, ɓa tum fodaama ee enoo ga iñaa maañ, lak ɓa waa' kikíim Koohaa.
Wayee gaama paafaa, ɓa taabaatat ɓa sëy. Enndiikanaa, ɓa mínsanndii
ki'abuk ee Seytaani mín ga kikooroh, fí'ɓa.
6 Iñii mi wo' yii mi tookin ya tumu, wayee mi gítínndii ken ga.
7 En ki'enaa, enee ga iñaa gënëlloonaa, ɓéeɓ tuman fodiigoo. Wayee
nak ɓaa en ɓéeɓ na iñaa Kooh onndiɗa. Yii Kooh onndi iñii yii, yii Kooh
onndi iñaa yay.

✡ **6:16 6: 16** Malkat Sënees 2: 24.

8 Yaalcii laaksoo ɓetiɗa na ɓeticii ɓiyaalɓa kaaninɗa, iñii mi wo'ɓa ee
gën gaɓaɗa wërí en an ɓa tum fodiigoo, ɓa tesɗa.
9 Wayee en lak ɓa mínoo ki'abukaa, yaal pajat ɓeti pajuk. En ki'enaa,
kipañ na ki'en ga pañ, kërí gën kitak.
10 Ɓuwii en ga kipañ wala kipajukɗa mi wo'ɓa iñii yii: Ɓetifaa pajukin
jomoo kitagoh na yaalci. En ki'enaa, enndii mi ebilohka na kihaffoo,
wayee Ha'mudii yërí.
11 Ee binaa fa tagoh narinaa, fa jomoo kipajukis wala book fa júwohisat
na yaalci. Yaal ɓan jomoo kifoñ ɓetici.
12 Iñii mi yah kiwo' yiiɗa nak enndii Ha'mudii ebilohhi wayee mi yërí
wo'ka: Binaa yaalaa en kerceen laak ɓetifaa enndii kerceenaa, ee ɓetifaa
took kites narinaa, ya jomoo ɓetifaa kifoñ.
13 Fodaama ɓan, ɓetifaa en kerceen laak yaalaa enndii kerceen ee yaalaa
took kites narinaa, ya jomoo kitas ɓan.
14 En ki'enaa, yaalaa enndii kerceen Kooh tookinndi ndaga daa fa taam
na ɓetifaa en kerceenɗa, ee ɓetifaa enndii kerceen Kooh tookinfa ndaga
daa fa taam na yalaa en kerceenɗa. Enndii fodaamanaa, towutaagaɓa
madan na towu yiifa', ee wiima lakanaa Kooh tookinta.
15 Wayee nak ɓaa enndii kerceen waa' kitagoh na ɓaa ya pajoh nari en
kerceenɗanaa, yaama íisatti ya yee'. Iñaama laakaa, yaa en kerceenɗa,
ennda yaalaa ennda ɓetifaa, ya laakin hafci. En ki'enaa, Kooh ɓayyúu
kipes ga jam.
16 Fu ɓetifii en kerceenɗa, fu ínohoo ati eneenaa fu hay kitah yaalfu
kimúc, ee fu yaalii en kerceenɗa ɓan, fu ínohoo ati eneenaa fu hay kitah
ɓetifu kimúc.

Kaa súpítat kipessúu

17 Paaf ga iñiimanaa, ɓaa en ɓéeɓ lísat kitaabuk kipeskaa Ha'mudii
onndiɗa, kipeskaa ya enohee ga wii Kooh ɓayyi ga hafciɗa. Iñaama yërí
mi ebiloh ga ɓéeɓ jaangucii.
18 Ɓaa, wii Kooh ɓayyaa ga hafci, laakkaa lak fu gúrukinaa, kaa heel
kiɗaak mandargaa teewoh an fu gúrukinɗa. Ɓaa, wii Kooh ɓayyaa ga
hafci, laakkaa lak fu gúrukkiinaa, kaa gúruk.
19 Kigúruk na kigúrukkii tóoh laakoo solu. Iñii laak soluɗa wërí en kitum
iñaa Kooh nakohɗa.
20 Ɓaa en ɓéeɓ lísat kitaabuk iñaa ya enee ga wii Kooh ɓayyi ga hafciɗa.
21 Ɓaa, wii Kooh ɓayyaa ga hafci laakkaa lak fu ñaam, iñaama hanattaa
kiɓít. Wayee fu hot halaa onanndaa kilaak haffunaa, wa onattaa kisaan.
22 En ki'enaa, ɓaa fu en ñaam ee Ha'mudii ɓayinndaa ga hafcinaa, fu
yaama, Ha'mudii oninndaa kilaak haffu. Fodaama ɓaa fu enndii ñaam ee
Ha'mudii ɓayinndaa ga hafcinaa, fu yaama, fu ñaam Kiristaanii.
23 Kooh lomohinndúu cadam fiyaak; kon kaa enat ñaam ɓo'-súusúus.
24 Mbokcii, ɓaa en ɓéeɓ, ga fíkíi Kooh ya lísat ga iñaa ya enukohee, ga
wii Kooh ɓayyi ga hafciɗa.

Ɓuwii enussii ga kipañ wala kipajukɗa

25 Diimaɗa kon, mi hayyúu kitaas ga loo ɓuwii mosoo kile' ga ɓeti wala
yaalɗa. Enndii nak Ha'mudii ebilohka, wayee mi yah kiwo' halaattoo. Ee
ɗú jominndoo ki'óoluk ndaga Ha'mudii ga yërmaandiigari yërí onndoo
halaatiima.
26 Mi, mi foogin an gënin ga yaal, ya tes ɗa, ya aasoo ga ɓeti ndaga
conucii ga jamaanii watiɗa.
27 En fu laakin ɓetinaa kaa heelfa kifoñ, en fu laakoo ɓetinaa tesaa ɗa.

28 Binaa fu pañ ɓanaa, fu tummbii baakaa'. Ee oomaa-jowu pajukaa, ya
tummbii baakaa'. Wayee ɓuwii aas ga sëyɗa, ɓa hay kilaak coonu besaa
en ɓéeɓ, ee iñaama yërí mi sagi'túu.
29 Ɗú mbokcii, iñii yii yërí mi waa'túu kiwo'. Iñii tesɗa yewinissii. Aboh
ga watinaa, yaalcii pajinɗa, ɓa madat ga kipesɓa fodii ɓuwaa pañnjii;
30 ɓuwii kodukɗa, ɓa madat na ɓuwaa kodukkii; ɓuwii en na kiyenɗa,
ɓa madat na ɓuwaa yenndii; ɓuwii lomiɗa, ɓa madat na ɓuwaa laakkii
iñaa ɓa lomɗa;
31 ɓuwii jeriñukohi iñcii cijófí'cii ga ëldúnaɗa, ɓa madat na ɓuwaa
mosooca kijeriñukoh. Iñaama enat fodaama, ndaga ëldúnaanii wii ga dii
wa manɗa, yahissii kimaañ.
32 Mi waa' ɗú ɓëgísuk ga halaat ëldúna. Yaalaa pañnjii, líki helci ga
iñaa aaw ga loo Ha'mudii, ya heeli kineɓloh Ha'mudii.
33 Wayee ɓaa pajin líki helci ga enaama ëldúna, ya heeli kitum iñaa
tahan ɓetici wëñnji kiwaa'.
34 Fodaama, ya warukoh ga enaama kanak caa ɓítinndi. Ɓetifaa pajukkii
ɓan wala ooma-jowu, líki helci ga iñaa aaw ga loo Ha'mudii doonaa ya en
yuu Ha'mudii ga ɓéeɓ iñaa ya tum na iñaa ya halaat. Ee ɓetifaa pajukinɗa
nak líki helci ga enaama ëldúna, ya heeli iñaa tahan yaalci wëñnji kiwaa'.
35 Mi wo' iñuma ki'amɗohhúu rek, enndii an mi waa'túu ki'ek ga gagal.
Mi waa' rek kipessúu en ga daa gënɗa ee ɗú eroh haffúu tóoh ga lëgëyii
Ha'mudii.
36 Kon ɗu paafat kimma ga loo oomaa-fiil, yaa pokin jowu. Binaa helci
lík lool ga jowujaa ee ya halaat an ya mín kitum iñaa bokkii ga ee ya am
an ɓa jom kipajoh henaa, ɓa pajohat: ya tummbii baakaa'.
37 Wayee ɓan ya mínin ki'am bi yëgís ga keeñci an ya pajanndii ee ya
faanukanndii na jowujaa. En lak iñaa ya am yaama yëgísin ga keeñci, ken
gítínndiiri ga ee ya abin hafci ga jowujaanaa: ya tumin iñaa jof.
38 Fodaama, ɓaa pañ ɓeti tumin iñaa jof ee yaa pañnjiiɗa nak tumin iñaa
wëñ kijof.
39 Ɓetifaa pajukin lísan ga pajaa en lak rek an yaalci yaa lís kipesaa.
Yaalaa kaanaa nak, ya mín kipajukis ga ɓaa neɓpi, wayee enat ga kerceen
fodaagari.
40 Wayee nak ga halaattoo, ya wëñan kineɓluk binaa ya tesɗanaa ee mi
foogin an mi taam na Helii Kooh ga halaatuma.

8

Kiñam koynoh kaa tumu sarah ga koof

1 Diimaɗa ɓan, mi hayyúu kitaas ga iñum ɗú meekissoo ga loo
koynohkaa tumu sarah ga koofɗa. Kayoh sah, ɗu ɓéeɓpuu, ɓaa en ɓéeɓ
garuu laakin iñaa ya ínoh. Ki'ínoh nak eki ɓo' ga kiɓëwí' hafci, kiwaaroh
tahi ngëm kiyëgís.
2 Ɓaa fooŋ an ya ínohin yen tóoh, lak ki'ínohkaagari le''ii ga daa ka
jomee kile'ɗa.
3 Ɓaa waarin Kooh, Kooh ínohinndi.
4 Kon ga loo iñuma ɗú meekissoo an ati koynohkaa tumu sarah ga koof
jomin kiñamu wala jomooɗa, mi taassúu an: «koof enndii dara ga ëldúna
ee Kooh yíinoo doŋ yërí laak»
5 En ki'enaa, iñcaama ɓuwii tík Kooh na Ha'mun ga asamaan na ga
ëldúnaɗa, ca yewinin.

6 Wayee en garuunaa, Kooh yíinoo doŋ yërí laak: yërí en Paamudii, yii
sak iñaa en tóoh ee ɗu ay kipessuu gari. Ee ƀan Ha'mun yíinoo doŋ
yërí lak: yërí en Yéesu Kiristaa, ya yii tóoh saku koorohha gari ee yërí
en kipessuuɗa.
7 Wayee nak enndii kerceencii ƀéeƀƀa ƀërí ínoh kayohfiima. Ɓíinoo,
koofcaa ƀa aamukeeɗa meycii ga hafcaagaƀa bi diima. Saycaa ƀa ñam
koynoh sarah tóoh madi ƀa na, ƀa bokidohuunun ga sarahaa tumu waama
ee helcaagaƀa hícískoh, ƀa fooŋ an ƀa tumin yisépí'í'.
8 Ñamah moos deeydohooruu ga Kooh: kiñammbii ga, nëewísoo dara
garuu ee kiñam ga, ƀaatoo dara garuu.
9 Wayee nak watukaa iñaa dal helfu fu tumiɗa wa en iñaa ekan ƀuwaa
ngëmaagaƀa yëgíssiiɗa ga kitum baakaa'.
10 En ki'enaa, ƀaa ngëmaagari yëgíssii, hottaa fu yii fu ínohin kayohfiiɗa
ga ɗekataa aamukohsi koofɗa. Fu bokin kanu na ƀuwaa aamuki
koofɗanaa, iñaama mínoori ki'ek ga ki'aaw kiñam koynohkaa sarahu ga
koof fodiigaraane?
11 Fodaama, mbok-kerceenaama, ngëmaagari yëgíssiiɗa, ki'ínoh-
kayohkiigaraa tahinndi kisaŋku'uk ee lakanaa ya ƀan, Kiristaanii
kaanɗinndi ga kuraanaa.
12 Fu tum baakaa' fodaama, fu tooñ mbok-kerceenaa ngëmaagari
yëgíssii, fu yah helaagarinaa, ínohaa an Kiristaanii yërí fu tooñ.
13 Ërí tah, koynohkaa mi mín kiñam tóoh, ka na' ki'ek mbok-kerceen ga
kitum baakaaraa, mi íisanka hen bi taa', doonaa mi ekoo mbokkoo-kerceen
ga kitum baakaa'.

9

Pool foñin tóoh iñaa ya jomee kilaak ga lëgëy ki'apotaa'kaagari.

1 Enndii mi laak haffoone? Mi enndii apotaa' hene? Mi hottii Yéesu,
Ha'mudiigaruune? Ɗú límukohhii ga lëgëyii Ha'mudii mi enukohɗane?
2 Luu enee an laakin ƀuwaa tookussiiroo apotaa', garúu, mi apotaa'. En
ki'enaa, enii ɗú enin wíinoo na Ha'mudiiɗa teewohin kayoh-kayohɗa an
mi apotaa'.
3 Iñii yii yërí mi layi' haffoo kitaas ƀuwii yammbooɗa:
4 Ati ɗí jomoo ki'eru ñamah na anah?
5 Ɗí jomoo kiƀaydoh ƀetifaa ɗí pañ ee en kerceen fodii dii apotaa'cii
ƀíinoo, ƀa na këmëeŋkímuncii Ha'mudii na Pee'*, ƀa tumika ɗane?
6 Ati mi na Barnabaas ɗí ƀanak rek ɗí ƀërí jom ki'anaŋ kilaak iñaa ɗí
pesohan?
7 Soldaarii yiida mos kiƀay hafci ga poosci? Ɓii yiida yípan kedik, ka
límaa ya jomoo kimay ga towutaa? Wala níirohii yiida níiran yop ee an
ya jomoo kile' ga miismaa ya teniɗa?
8 Kaa foogat an iñii mi wo'ɗa mi ƀewohhi kesi ga iñciima ƀuwii hot ca
tumsiɗa. Waasii Móyíis ƀan wo''ii iñaamane?
9 En ki'enaa, bídu ga an: «Kaa súum kúuwkaa enohfaa en na kiyon
belaaɗa.» Wo'eenama, enoh tah Kooh kiwo'wane?
10 Ɗu ƀërí tah Kooh wo' iñaama man? Ehee, ɗu ƀërí tah iñaama kibídu.
Fodaama línoh jomin ki'am yaakaa' ga iñaa ya línɗa ee yonoh jomin ki'am
yaakaa' kilaak ƀakci ga iñaa ya yonɗa.

---

* **9:5 9: 5** Teekaa wo'u dii, kikelohi' Gerekcaaɗa en «Kefaas»

11 Ɗí nak, ɗí sokin garúu enaama cijófí', caa meyoh ga Helii yisela'í'yii.
Kon binaa ɗí laas ga iñaa ɗú lëgëy ga yahhúuɗanaa, iñaama hëpin ga iñaa
ɗí jom kisek garúuɗane?
12 Waa laakin ƀiƀo' ƀaa laak iñaama garúu, enndii ɗí jomeeƀa ka kiwëñ
kilaak garúu fúufe? Moona déy, iñaa ɗí jom kilaak garúu yaama ɗí
taabukkiiri. Wayee ɗí kooruk tóoh doonaa laakoo enaama yíinoo yaa
hoonohan kitíin lëgëyii kiyéegaloh Hewhewii winéwí' wii.
13 Ɓuwaa lëgëyi ga Kaanfaa Koohɗa, man ɗú ínohin an ƀa ƀewohi
iñaa ƀa pesohi ga iñcaa ƀuwaa haydohi daamaɗa; ƀuwaa tum lëgëy-
sarahohɗa, ƀa laasi ƀakƀa ga iñcaa tumsi sarah daamaɗa✡
14 Fodaama, Ha'mudii nakoh an ƀuwii tum lëgëy kiyéegaloh Hewhewii
winéwí'wiiɗa, ƀa pesat ƀan ga lëgëyaa ƀa tum waama.
15 Wayee iñcaama mi jom garúu kilaakɗa, mi taabukkii wíinoo gaca. Ee
mi bínndii iñii yii kiwaa' ɗú tumi'too yen. Ken mínoo kite' garoo iñaama
mi bakukohiɗa: kikaan gënëllooka.
16 En ki'enaa, mi laakoo iñaa mi yah kindamuk ga kiyéegaloh Hewhewii
winéwí'wii. Wa en sas garoo waa mi sasu, ee massa haffoo binaa mi
yéegalohhii Hewhewii winéwí'wiinaa.
17 Enee an mi na kihaffoo, mi yërí tanuk kitumkanaa, eneenaa mi mín
kiséentuk fay ga. Wayee, waa mi tíkuka hen, wa enin sas waa mi eru
kitum.
18 Kon fayiigoo gaɗa wërí en ya? Hanaa kiyéegaloh Hewhewii
winéwí'wii, mi meekisohoo dara ee mi ɗíibukoo kilaas iñaa ƀuwii
yéegalohiwa jom ga kilaakɗa.
19 En ki'enaa, mi laak haffoo, mi enndii ñaam ken. Wayee mi tumin
haffoo ñaam ƀaa en ƀéeƀ doonaa mi mín kinook iñaa wëñ gaƀa kiyewinɗa
ga Kiristaanii.
20 Binaa mi en ga ɗuuy yaawúu'ciinaa, mi eni yaawúu' doonaa mi
nookƀa. Hídaa ga dii mi aycii kipessoo ga Waasii Móyíisɗa tóoh, binaa
mi en ga ɗuuy ƀuwii ay kipesƀa ga Waasii Móyíisɗanaa, mi tumi haffoo
fodii ƀaa ayuk gawa doonaa mi nookƀa.
21 Fodaama, binaa mi en na ƀuwii ayussii kipesƀa ga Waasii
Móyíisɗanaa, mi eni fodii ƀaa aycii kipesci ga Waasii Móyíis doonaa mi
nookƀa. Moona déy, enndii an mi faali''ii Waasii Kooh; nam ki'en an mi
ay kipessoo ga waasii Kiristaanii.
22 Mi en na ƀuwaa ngëmaagaƀa yëgíssiinaa, mi tumi fodii ƀaa
ngëmaagari yëgíssii, doonaa mi nookƀa. Fodaama mi madi ga fíkíi ƀaa
en ƀéeƀ fodaa daa mi laakki ya manɗa, ee mi tum tóoh bi laak gaƀa ƀaa
múc.
23 Iñcaama tóohca, mi tumca ndaga Hewhewii winéwí'wii, doonaa mi
ƀan, mi laak ga iñcii cinéwí'cii wa onohiɗa.
24 Ɗú ínohin dijófí' an en ga kifool kiɗewirohaa, ƀéeƀ foolohcaa ƀërí
fooli, wayee yíinoo rek yërí ƀayan ndamaa. Foolat kon jaaraa onanndúuwa
kiƀeƀ.
25 Foolohaa en ƀéeƀ, en na kitagat faanfaagarinaa, hoonohi' hafci
enaama ciyewin. Ya tumi iñaama kiheel ndamaa maañoo, wayee ɗu, ɗu
tumi fodaama kiheel ndamaa yah bi taa'.
26 Mi nak, mi fooli fodaama, mi leeloo kifool; mi lebirohi fodaama, mi
leeloo kifeek;
27 faanfiigoo, mi onoofa jam, mi tumifa iñaa neƀpoo, enndiikanaa mi
hay kiyéegal ƀuwii Hewhewii winéwí'wii bi leehaa, mi dal kijafu ga fooh.

✡ **9:13 9: 13** Malkat Léwítík 6: 9-19; Dëteronom 18: 1-3,14.

10

Pool nak ɓu-Korenti kiwatuk ki'aamuk koof

1 Mbokcii, mi waa' ɗú níindísuk iñaa hewee ga caasamuncaagaruuɗa:
man ɓa ɓéeɓba, ɓa enee ga fíldoo yaayeelaa kuliyukee waasaagaɓaɗa, ee
ɓa ɓéeɓba ɓa paaffa giiyaa gaa.
2 Daama, ga fíldoo yaayeelaa na ga ɗuuy giiyaa, man na ɓéeɓba ɓa
bëtísi'ussa ki'en wíinoo na Móyíis.
3 Ɓéeɓba, ɓa bokka kiñam ñamah wíinoo waa Kooh oneeɓaɗa.
4 Ɓéeɓba, ɓa bokka ki'an ɓan ga músúmaa Kooh oneeɓaɗa. En ki'enaa,
ɓa ɓéeɓba, ɓa anee ga músúmaama Kooh meydohee ga atoh, waa
ɓedeeɓaɗa. Atohaama Kiristaanii yërí.
5 Moona déy, iñaa wëñ kiyewin gaɓaɗa pesséerii ga iñaa neɓ Kooh, kërí
tah ɓa ɓoolukka yíinoo yíinoo ga ɗuuy ëgí'-dúndagaa.
6 Iñcaama laakka doonaa ɗu malak gacanaa, ɗu watuk kitaabuk neɓlaat-
kumuun cibóní' fodaa gaɓa.
7 Ɗú jomin ɓan kiwatuk ki'aamuk koof fodaa ɓíinoo gaɓa tumee kaɗa.
Bídu ga Këyítfaa an: «ɓuwaa yuŋnga, ɓa aawwa kiñam na ki'an, lëehí'ta
ɓa kolukka, ɓa aawwa ki'ëeñjoh.»✡
8 Watukat ɓan kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ fodaa ɓíinoo gaɓa tumee kaɗa:
ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah-kanak na ɓijúnni-kaahay (23.000) kaanussa ga bes
wíinooɗa.
9 Ɗu watukat kitooñ Ha'mudii fodaa ɓíinoo gaɓa tumeeka ee goŋcaa
ɗoɓpaɓa, ɓa kaanndaɗa.
10 Watukat kiña'sukoh iñaa aaw ga Kooh fodaa ɓíinoo gaɓa tumeeka ee
malaakaa Kooh saŋku'iɗa ɗúbí'taɓaɗa.
11 Kofeelcaama dalla ɓicaasammbuu doonaa ɗu malak gacanaa ɗu
watuk, ee ca bídussa doonaa ca yúunnduu ɗu ɓii ɗu en na kipes ga
jamaanucii mëeñjohɗa.
12 Kon nak, ɓaa fu fooŋ an fu yëgísin gík ɓéeɓ watuka, enndiikanaa fu
hay kikeen.
13 Laakkii coonufaa tíkukkúu, faa ɓiɓo' ɓiliis koorukkiifa. Iñaa Kooh
dígoh tóoh tummbi, ee ya íisanndiirúu ɗú tíku coonufaa paaf daa
doolicaagarúu eem. Saycaa coonu tíkukkúu tóoh, Kooh waayuki'túu ɓan
halaa ɗú rëcohan en ɗanaa ɗú yëgís ga fíkíi coonucaama.
14 Kon, ɗú ɓii mi keeñukinɗa, úsaayat tóoh iñaa en koof.
15 Mi ínohin an mi wo' na ɓuwaa laakin hel, kon iñuma mi wo''úuɗa
malakatti bi jof.
16 Kaasii wibarkéelí'wii tah ɗu gërëmi Koohɗa, saycaa ɗu anwa
tóoh, enndii wërí teewoh ñífii Kiristaanii aamuki'tuu tah ɗu en wíinoo
nariɗane? Ee mbúuriima ɗu weeli kiñamɗa, enndii wërí teewoh faanfii
Kiristaanii sarahohu tah ɗu en wíinoo nariɗane?
17 Mbúurú wíinoo wërí laak, ee hídaa ga dii ɗu yewinɗa tóoh, ɗu en faan
fíinoo, ndaga ɗu ɓéeɓpuu ɗu ɓërí boki kiñam ga mbúurii wa wíinooɗa.
18 Malakat ga heetaa Isarayeel, binaa ɓa tum sarahaa, ɓuwaa ñami
koynohkaa sarahaaɗa, ɓa enirii wíinoo na Koohe?
19 Mi waa' ya kiwo' daama? Koynohkaa tumu sarahɗa, ka na kooffaa
tóoh, ca laak jeriñ hene?
20 Ó'óo, mi waa' kay kiwo' an sarahcaama tumu ga koofcaaɗa, en ki'enaa
ca aawi ga seytaanicii, wayee aawiri ga Kooh. Ee nak, mi waa'tii ɗú bok
dara na seytaanicii.

✡ **10:7 10: 7** Malkat Eksoot 32: 6.

21 Ɗú mínoo ki'an kaasii Ha'mudii, ɗú an ɓan kaasii seytaanicii. Ɗú
mínoo kiñam ga kankii Ha'mudii, ɗú ñam ɓan ga kankii seytaanicii.
22 Ati ɗu waa' ki'ayluki' Ha'mudii? Ati ɗu fooŋ an ɗu wëñnji dooli?

Tumat tóoh bi Kooh laak ndam

23 Kayoh an «Iñaa neɓ ɓo' tóoh, mínndi kitum», wayee enndii tóoh
jof kitum. Iñaa neɓ ɓo' tóoh, mínndi kitum, wayee enndii iñaa en tóoh
yëgísɗi ɓuwii ga ngëmiigaɓa.
24 Ken hanat kiheel rek iñaa gën gari, wayee ya heelat ɓan iñaa gën ga
mooroomci.
25 Ɓéeɓ iñaa toon ga marsi, ɗú míninndi kiñam ee kaa meekisohat
ki'ínoh yen ga, en ɗanaa ɗú yahoo hel ken.
26 En ki'enaa, Këyítfii wo' an: «Kakayfii na ɓéeɓ iñcii en gaɗa, cuu
Ha'mudii»✡.
27 Binaa ɓaa gëmmbii ga Yéesu, ɓayyúu kiñam ee ɗú took kikaraa, iñaa
ɗú tofɗu tóoh ñamat ee kaa meekisohat ki'ínoh yen ga, en ɗanaa ɗú yahoo
hel ken.
28 Wayee ɓo' wo''úu an: «Koynohkii meyoh ga kii tumsee sarah ga
kooffaaɗa», kaa ñamatka ndaga ɓaa yéegalinndúuka yaama, kisaŋ hel
ken yah ga iñaamaɗa.
29 Mi wo' loo kiyah helaa, enndii waa garúu tahhoo kiwo' wayee waa
gari. En ki'enaa, mi mínin kitum iñaa neɓpoo, wayee mi yahka ya kitumoh
mi yahi hel ɓo' yiliis bi ɓaama atti'iroo ga tumeencaagoo caama.
30 Iñaa mi ñam ee mi gërëmin Kooh gawaɗa, iñii tah ya ɓo' yeeroo
kiñaawal ga ñamahaama mi gërëmoh Kooh gawaɗa.
31 Kon, waa ɗú ñam, waa ɗú an, ɓéeɓ iñaa ɗú mín kitum, ndamaa Kooh
hotukat ga.
32 Kaa tumat dara iñaa tahan kiɓúuk ɓuwii ga baakaa', ennda ga
yaawúu'cii, ennda ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa, ɓéeɓ ɓu-jaangii Kooh.
33 Tumat fodiigoo: ga iñaa en tóoh, mi guu'guuluki ga kitum iñaa neɓ
ɓuwii ɓéeɓɓa. Mi heeloo iñaa gën garoo rek, mi heeli iñaa gën ga ɓiɓo'
ɓiyewin, doonaa ɓa múc.

11

1 Taabukattoo ga iñii mi tumiɗa, fodii dii mi ɓan, mi taabuk Kiristaaɗa.

Ekuk ɓeti na yaal ga ɗuuy jaangu

2 Mi yii kañnjúu ga dii ɗú ɓii níindísukkoo ga iñaa en tóohɗa na ga dii
ɗú abin yah kanak ga iñcii mi jëgí'túuɗa.
3 Wayee nak, mi waarin ɗú ínoh iñii yii: Ga yaaloo yaal, Kiristaanii en
hafaa. Ga ɓeti nak yaal yërí en hafaa ee ga Kiristaanii Kooh yërí en hafaa.
4 Ɓéeɓ yaal, yaa en na kikíim Kooh wala kiyéegaloh wo'eenaa meyoh
ga Kooh, binaa ya ekuk baanunaa lak ya e'tii Kiristaa yii en hafɗa, cée'.
5 Ee ɓeti, binaa fa en na kikíim Kooh wala kiyéegaloh wo'eenaa meyoh
ga Kooh, ya tes haf ɓuucuucaa, lak fa e'tii yaal yii en hafɗa, cée': fa man
na ɓetifaa húusukin.
6 Kon, binaa ɓeti mísoorukkiinaa, fa namat kinenuk hen. Ee waa
kihúusuk wala kinenuk iñaa kaci ga ɓeti, kon ya mísoorukat hen.
7 En ki'enaa, yaal jomoo ki'úul hafaagari ndaga ya nataal Kooh ee yërí
teewoh ndamii Kooh. Ɓeti nak, yërí teewoh ndamii yaal.
8 En ki'enaa, Kooh ɓeɓpii ga ɓeti ya sakka yaal, wayee ya ɓeɓ ga yaal,
ya sakka ɓeti.

✡ **10:26 10: 26** Malkat Kañcaa 24: 1.

9 Enndii yaal yërí Kooh sak ndaga ƀeti. Ɓeti yërí Kooh sak ndaga yaal.
10 Iñaama tah, ƀeti jomin ki'úul yen ga hafaagari, kiteewoh an yaal en
hafaa, ee ƀan, ndaga malaakacii.
11 Moona déy, ga enii ɗu en wíinoo na Ha'mudiiɗa, ƀeti mínoo kika'
haŋci ya foñ yaal ee yaal mínoo kika' haŋci foñ ƀeti.
12 En ki'enaa, daa ƀeti ƀewohu ga yaal sakussaɗa, yaal ƀan límukohi ga
ƀeti ee ƀa ƀanak, ƀa meyoh ga Kooh.
13 Malakat ga haffúu rek, jekin moos ƀeti kíimi Kooh, ya tes haf
ƀuucuuce?
14 Ɗú malak ga dii ëldúna en ɗanaa, ɗú hay kihot an kiƀay fen fihóorí'
enndii ndam ga yaal.
15 Ee ga ƀeti nak, iñaama ndam gari. En ki'enaa, fen fihóorí' eru ƀeti
kikún hafaagari.
16 Binaa laak ƀaa waa' kinookoh ga iñcumanaa, ya ínohat an ɗí tumoo
giliis gaa ɗal guma ee ƀuwii ga jaangii Koohɗa tumoo iñaama ƀan.

Cuunúinfii Ha'mudii

17 Ga iñii mi yah kiwo' yii nak, mi kañorúu ga: hídohcii laaki ga
díkaantirúuɗa ëewdohhiirúu fíkíi ga waasii wayee ca ƀaatirúu kisoofdoh
fenoo.
18 Ee sah, ga iñaa mi ɗeƀ kikelohɗa, an: saycaa ɗú hídoh kikíim Kooh
tóoh, kihëgískoh laak ga díkaantirúu ee iñaama mi saminndi kigëm.
19 En ki'enaa, kihëgískohkum ga díkaantirúuɗa jom kilaak hen, doonaa
ƀuwii ga díkaantirúu yëgísin gíkɗa, ƀa hotuk.
20 Kon binaa ɗú hídírukohaa, ɗú mínoo kiwo' an cuuníinfii Ha'mudii
fërí ɗú en na kiñam.
21 En ki'enaa, saycaa ɗú hídoh kiñam tóoh, ƀaa en ƀéeƀ gaawtuki kiñam
kanukaagari. Kërí tah laaki garúu ƀuwaa ñammbii ee lak ƀíinoo ƀaa laal.
22 En lak kiñam na ki'an doŋ hídírohhúunaa, ɗú mínoo ki'eem ga
kaancaagarúune? Iñii tah ya ɗú faali''ii ƀu-jaangii Kooh? Iñii tah ya ɗú
kikaci'lukohi ƀuwii hóomí'tiiɗa? Ɗú waa' mi wo''úu ya? Mi kañattúu ga
iñaamane? Múk, mi kañoorúu!
23 En ki'enaa, mi jëgí'túu iñaa mi ƀewoh ga Ha'mudiiɗa an: ga wekaa
Yéesu, Ha'mudii tíku ga yah ƀuwaa sagohee nariɗa, ya ƀeƀpa mbúurú,
24 ya gërëmmba Kooh gawa, ya weelsohhawa, ya wo''a an: «Wii wërí en
faanfiigoo erohu ndaga ɗúɗa; tumat iñuma, ɗú níindísukohiroo.»
25 Fodaama ƀan, ga waa ƀa lëehí'ta, ya ƀeƀpa kaas-biiñ, ya wo''a an:
«Wii wërí teewoh kifiiliimunkii ki'askii Kooh pok na ƀuwiigari, kooroh
ga ñífiigoo yah ki'aamu ndaga ɗúɗa. Saycaa ɗú an ga tóoh, tumat ka
kiníindísukkoo.»
26 Saycaa ɗú ñam ga mbúuriima, ɗú an ga kaas biiñiima tóoh, lak ɗú
yéegaloh kikaankii Ha'mudii ee iñaama yah bi ga daa ya hayan.
27 Kon nak, ƀéeƀ ƀaa fu ñam ga mbúurii Ha'mudii, wala fu an ga
kaasiigari ee fu e'tiiri cée' ganaa, ínohaa an fu tooñin faanfii Ha'mudii,
fu tooñin ñífiigari.
28 Kon ƀaa en ƀéeƀ malaksukohat hafci dijófí', lëehíraa ya han kiñam
ga mbúuriima, ya an ga kaasiima.
29 Ɓaa fu ñam ga mbúuriima, fu an ga kaasiima, ee fu halaattii ga faanfii
Ha'mudiinaa, ínohaa an fu nookin aylukaa Kooh ga ɗookfu.
30 Iñaama tah kiɗúukool na kihiiboon yewin garúu, bi ƀiyewin garúu
kaanin.
31 Wayee nak binaa ɗu ɗewoh ga kimalaksuk haffuunaa, Kooh atti'ooruu.

32 Ee binaa Ha'mudii atti''uu watinaa, ya ennduu na kiko' doonaa
bëríinaa ya yah ki'atti' ɓuwii ɓibóní'ɓii kikaanɗa, ɗu bokidohsoo ga.
33 Kon mbokcii, binaa ɗú hídírukoh kiñam cuuníinfaa Ha'mudiinaa, yaa
en ɓéeɓ sekat mooroomci.
34 Laak yaa yaaɓ lool garúunaa, ya ñamat ga kaanci paay, doonaa
hídohciigarúu enoo iñaa tahan Kooh atti''úu. Iñcum tes mi jom
kilóogísohɗa, binaa mi hay dumanaa, mi malakca.

12

Iñcii Helii yisela'í'yii onohiɗa

1 Mbokcii, ɗu hay ga loo iñcii Helii yisela'í'yii onohiɗanaa, mi waa'tii
dara appúu kúmpa ga.
2 Ɓú ínohin an, kuɗewaa, ga wii ɗú pes ga kiyiifa'ɗa, ɗú nooksee fodii
búumí', ɗú ɓaa jaamuk koof, iñcaama mínoo kiwo'ɗa.
3 Kërí tah, mi waarin ɗú ínoh iñii yii dijófí': ɓaa taam na Helii Kooh,
wo'oo an Yéesu araamin. Ken mínoo kiwo' ɓan an Yéesu yërí en Ha'mudii,
enndii an Helii yisela'í'yii yërí onndika kiwo'aa.
4 Iñcii Helii yisela'í'yii onohiɗa, ca wóotírohin, wayee Helii onohicaɗa
ya yíinoo.
5 Iñcii sasohu kitumɗa, ca wóotírohin, wayee Ha'mudii sasohcaɗa ya
yíinoo.
6 Iñcii Kooh oni ɓuwii kitumɗa, ca wóotírohin, wayee ya yii ya mínlukoh
ɓéeɓ kitum iñaa en tóohɗa, ya yíinoo.
7 Fodaama, ɓaa en ɓéeɓ garuu laakin iñaa Helii yisela'í'yii onndi
ki'amɗoh ɓéeɓ ɓuwii gëminɗa.
8 Yii, Helii onndi kiñaañ ga kiwo'; yay, Heliima onndi kilaak hel ga kiwo'.
9 Heliima onnda ɓo yiliis kilaak ngëm wiyëgísí'; Heliima wa rekɗa, wa
onnda ɓan ɓo' yiliis kiwëkí' ɗúukoolí';
10 yiliis yaa, Heliima onndi kimín kitum kíntaan. Ɓo' yiliis, Heliima
onndari kiyéegaloh Wo'eenaa meyoh ga Koohɗa; yiliis, Heliima onndari
kimín ki'ínohsoh iñaa meyoh ga Helii Kooh na iñaa meyoh ga helcii
cibóní'cii. Ɓo' yiliis, Heliima onndi kiwo' lakcaa ɓo'-súusúus kelohooca;
yiliis, Heliima onndi kilóogísoh lakcaama.
11 Heliima onohi iñciima tóohcaɗa, ya yíinoo doŋ. Yaa en ɓéeɓ ya wa'taa
iñaa bokkii na waa mooroomfu, fodaa ya waarohkaɗa.

Jaangii mëdírohu na faan ɓo'-súusúus

12 En ki'enaa, faan fa fíinoo, wayee cée'cii en gaɗa yewinin. Cée'cii
ɓéeɓca nak, ga dii ca hín kiyewinɗa tóoh, ɓéeɓca cërí bok ennda faanfii
fa fíinoo. Man fodaama ga Kiristaanii.
13 Ɓu ɓéeɓpuu, ɗu bëtísi'u ga Heliima en wíinooɗa, kibok ki'en faan
fíinoo ga Kiristaanii: ennda yaawúu', ennda ɓaa enndii yaawúu', ennda
ñaam, ennda ɓaa enndii ñaam, ɗu ɓéeɓpuu ɗu bokin ki'ëníru ga Heliima.
14 En ki'enaa, faan enndii cée' wíinoo, wayee ca yewinin.
15 Binaa kot wo' an: «Waa mi enndii yah, mi bokkii ga faanfii», iñaama
enndii kayoh. Ki'enndii yah, hoonohoowa ki'en cée' ga faanfii.
16 Ee binaa nof wo' an: «Waa mi enndii kuhas, mi bokkii ga faanfii»,
iñaama enndii kayoh. Ki'enndii has hoonohoowa ki'en cée' ga faanfii.
17 Binaa ɓo', faanfaagari ɓéeɓfa enee tóoh hasaa, eneenaa ya mínan
na kikeloh? Ee ɓo', faanfaagari enee tóoh nofaa, eneenaa ya mínan na
ki'éeñɗuk?

18 Kooh nak, cée'cii ga faanfiiɗa, waa en tóoh ya hanohɗinwa ga daa ya
waarohwaɗa.
19 Binaa faanfii ɓéeɓfa enee tóoh cée' wíinoo dogaa, eneenaa wo'soo
faan.
20 En ki'enaa, cée'cii ga faanɗa yewinin wayee ɓéeɓca cërí bok ennda
faanfii.
21 Kon, kuhas mínoo kiwo' yah an: «Mi laakkii sooli garaa!». Ee haf
mínoo kiwo' kotcii an «Mi laakkii sooli garúu!».
22 Iñaama sah mínoo kilaak. Cée'cii ga faanfii ee ɗu am an ca wëñ
kilaakoo dooliɗa, ca laakin solu wiyaak.
23 Cée'cii en ga faanfii ee ɗu tíkkii daraɗa, cërí ɗu wëñ ki'e' cée'.
Fodaama, cii en ga faanfii ee ca moroo kiwo'ɗa, toputu'si hen bi jof.
24 Ee cée'cii en ga faanfii ee ca hotukinɗa, soolukkii kitoputu' iñaa hínɗa.
En ki'enaa, Kooh sakin faan ya tummba bi cée'cii tíkussi daraɗa, ca wëñ
ki'eru cée'.
25 Ya tumin iñaama, en ɗanaa kihëgískoh laakoo ga díkaanti cée'cii
faanfii, wayee waa en ɓéeɓ amɗoh caa tesɗa.
26 Binaa laak iñaa mesik cée' wíinoo ga faanfiinaa, ɓéeɓ cée'cii tesɗa
yéeŋ mesiklaataama. Ee binaa cée' wíinoo ga faanfii eru ndamaa, ɓéeɓ
cée'cii tesɗa cërí boki nawa kineɓluk.
27 Ɗú ɓéeɓpúu, ɗú ɓërí en faanfii Kiristaa, ee ɓaa en ɓéeɓ garúu ya cée'
ga faanfii fiima.
28 Kooh fal ɓuwii ga jaangii fodaama: ya kuliyuki' apotaa'cii, ya tíkka
sëldíiga-Koohcii ga, ya tíkissa jëgírohcii ga. Lëehí'ta ɓuwii ya on kimín
kitum kíntaanɗa tíkka ga, ɓii ya on kimín kiwëkí' ɗúukoolɗa tíkka ga, ɓii
ya on kimín kidímalohɗa tíkka ga, ɓii ya on kimín kikuliyuk mbooloɗa
tíkka ga, ɓii ya on kimín kiwo' lakcaa ɓo'-súusúus kelohooɗa han ga kitík.
29 Man enndii ɓéeɓ en apotaa'? Man enndii ɓéeɓ en sëldíiga-Kooh?
Man enndii ɓéeɓ mín kijëgíroh? Man enndii ɓéeɓ mín kitum kíntaan?
30 Man enndii ɓéeɓ mín kiwëkí' ɗúukool? Man enndii ɓéeɓ mín kiwo'
lakcaa ɓo'-súusúus kelohoo? Man enndii ɓéeɓ mín kilóogísoh lakciima?
31 Kon, kaantukohat kilaas ga iñcii Helii yisela'í'yii onohi wëñ kiyakɗa.
Diimaɗa nak, mi hayyúu kiteeɓ waas wiliis waa gën waascii tóohca.

13

Kiwaaroh wëñ kiyak iñaa en tóoh

1 Luu enee an mi mínin kiwo' ɓéeɓ lakcii ɓuwii na ɓan caa malaakacaa,
binaa mi waa'tii ɓuwiinaa, lak mi enndii dara. Mi man na jëelëelaa en na
kitíp wala hanaa en na kitíp ee ca newoo ga nof.
2 Luu enee an Kooh oninndoo kiyéegaloh wo'eenaa meyoh gari, mi ínoh
kúmpafaa en tóoh, mi laak hel ga iñaa en tóoh, mi laak ngëm wiyëgísí'
waa onanndoo kimín kitool jaŋjaŋ sah, en an mi waa'tii ɓuwiinaa, lak mi
enndii dara.
3 Luu mi warohee ɓéeɓ alaliigoo ɓuwii laakooɗa, mi eroh ɓan faanfiigoo,
fa tëkíru*; binaa mi waa'tii ɓuwiinaa, iñaama laakɗooroo jeriñ wíinoo.
4 Kiwaaroh taam na kimúuñɗoh, kiwaaroh taam na kijof ga mooroomfu,
kiwaaroh taammbii na ki'iñaan, ka taammbii na kindamuk, ka taammbii
na kiɓëwí' haffu.
5 Ɓaa waarin ɓo' aasoo ga iñaa apohin kaci, ya heeloo rek iñaa gën gari
haŋci, gaawoo ki'ayluk, aboo aylook.
6 Ɓaa waarin ɓo' safaroo ga iñaa júɓpii wayee safari ga iñaa en kayoh.

* **13:3 13: 3** Laakin lëegísohcaa wo' daama an: «mi eroh ɓan faanfiigoo, mi ɓëwí' haffoo ga»

7 Ɓaa waarin ɓo' múuñɗi ɓéeɓ hen ga tóoh, ya laaki ngëm ga iñaa en
tóoh, ya laaki yaakaa' ga iñaa en tóoh, ya tooki kikooruk iñaa en tóoh.
8 Kiwaaroh faayoo. Kiyéegaloh wo'eenaa meyoh ga Kooh hay kileeh bes;
kiwo' lakcaa ɓo'-súusúus kelohoo hay kileeh bes; kilaak hel hay kileeh ɓan.
9 En ki'enaa, ɗu ínohoo bi mat ee wo'eencii meyoh ga Kooh ɗu
yéegalohiɗa, ɗu wo'ooca bi mat.
10 Wayee iñaa matinɗa hay bëríinaa, iñaa mattii leeh.
11 Wii mi en oomaaɗa, wo'eenndoo enee wo'een oomaa, halaattoo enee
halaat oomaa, helloo enee hel oomaa. Ga dii mi enin yaakɗa, mi foñin
iñaama oomaa enukohiɗa.
12 Watifii wati, ɗu ëlmísi hen fodii ɓaa malak ga seetufaa lee'tii. Wayee
bes waa hay, ɗu hay kihot jemeet ga hasciigaruu. Watifii wati ɓan, iñii mi
ínohɗa mattii, wayee bes waa hay, mi hay ki'ínoh bi mat fodii dii Kooh
ínohhooɗa.
13 Diimaɗa nak, enaamacii kaahaycii cii cërí lísan kilaak bi taa', ennda:
ngëm, yaakaa' na kiwaaroh; ee wii wëñ ga kiyakɗa wërí en kiwaaroh.

14

Kiwo' ga lakaa ɓo'-súusúus kelohoowa na kiyéegaloh wo'eenaa meyoh ga Kooh

1 Kon díirukat kiwaa' mooroommbúu. Kaantukohat kilaas ga iñcii Helii
yisela'í'yii onohiɗa, wëñaa ga kiyéegaloh wo'eenii meyoh ga Kooh.
2 En ki'enaa, binaa ɓo' wo' ga lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa, ya wo''ii
na ɓuwii, wayee ya wo' na Kooh kep, ndaga ken ínohoo iñaa ya wo'ɗa. Ya
wo' wo'eencaa en kúmpa, caa Helii yisela'í'yii onndi kiwo'.
3 Wayee ɓaa yéegaloh wo'eenaa meyoh ga Kooh, wo' na ɓuwii kiyëgísí'
ngëmaagaɓa, kidaasɓa na kidëlí' helcaagaɓa.
4 Ɓaa wo' ga lakaa ɓo'-súusúus kelohoo, ya ɓaat kiyëgísí' ngëmaagari
ga hafci. Ɓaa yéegaloh wo'eenaa meyoh ga Kooh, ya yëgísí' ngëmaa ɓu-
jaangaa ɓéeɓɓa.
5 Mi waarin ɗú ɓéeɓpúu ɗú wo' lakcaa ɓo'-súusúus kelohoo, wayee mi
wëñ kiwaa' ɗú yéegaloh wo'een, caa meyoh ga Kooh. En ki'enaa, ɓaa
yéegaloh wo'eenaa meyoh ga Kooh ga lakaa ɓuwaa kelohin, yërí wëñ
ɓuwaa kilaaki' jeriñ loo ɓaa wo' ga lakaa ɓo'-súusúus kelohoo, wala book
ya lóogísoh iñaa ya wo'ɗa, en ɗanaa, ya on ɓéeɓ ɓu-jaangaa kiyëgís ga
ngëmaagaɓa.
6 Mbokcii, binaa mi hay garúu, mi wo' narúu lakaa ɓo'-súusúus
kelohoonaa, jeriñii wiida mi laakɗanndúu? Iñaa gënɗa kay, wo'eenaa mi
wo'an narúuɗa ínohlukohhúu iñaa Kooh teeɓpoo, wa ínohlukohhúu yen,
wa yéegallúu wo'eenaa meyoh ga Kooh wa kijëgí'túu.
7 Malakat ga iñcii típsiɗa, fodii mbiiɓ na riiti: binaa típaagaca koo'tii
waasaa, ɓo' mínan na ki'ínoh iñaa mbiiwaa wo'ɗa wala riitaa?
8 Ee ɓan kúlúɓ, binaa típussii bi lee', ɓuwaa ínoh iñaa laakɗanaa, ɓii
meyanɓa kiheñohnee?
9 Fodaama ɓan, ɗú wo' lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa, ɓuwaa tuman na
bi ɓa ínoh iñaa ɗú wo'ɗa? Madan na ɗú wo' ga uurisii rek.
10 Lakcii ga ëldúnaɗa, ga dii ca hín kiyewinɗa tóoh, waa en ɓéeɓ gaca
laakin ɓuwaa laakiwa.
11 Binaa ɓo' wo' lak ee mi kelohoowanaa, ɓaa wo' lakaaɗa mi man gari
fodii ɓaa meyoh ín ee ya man garoo ɓan fodii ɓaa meyoh ín.
12 Kon nak, ɗú ɓii ɗú kaantukoh ga kilaas ga iñcii Helii yisela'í'yii
onohiɗa, namat kiheel kiwëñí' ga iñaa yëgísɗan ngëmii ɓu-jaangii.

13 Kërí tah, ɓaa wo' lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa, ya kíimat Kooh onndi
kimín kilóogísoh iñaa ya wo'ɗa.
14 Binaa mi kíim Kooh ga lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa, keeñaagoo waa
ga iñaa mi kíimɗa, wayee helaagoo gaa ga.
15 Kon mi jom na kitum? Mi kíim Koohaa, mi kíimanndi na keeñiigoo
ee mi kíimaanndi ɓan heliigoo en ga iñaa mi wo'ɗa. Mi yeek Koohaa,
mi yeekanndi na keeñiigoo ee mi yeekanndi ɓan heliigoo en ga iñaa mi
wo'ɗa.
16 Fu en na kigërëm Kooh na keeñaagaraa doŋ, fu wo' ga lakaa ɓo'-
súusúus kelohoonaa, ɓaa en daama ee en sagac ga iñaamaɗa mínan na
kiwo' «Aameen» ga iñaa fu wo'ɗa ee lak ya ínohoo iñcaa fu wo'ɗa?
17 En ki'enaa, fu gërëmin Kooh bi jofin, wayee yii en daama ee sagac ga
iñaamaɗa, ngëmaagari, fu ɓaattiiwa kiyëgísí'.
18 Mi gërëmin Kooh ga dii mi wëñnjúu ɓéeɓpúu kiwo' lakaa ɓo'-súusúus
kelohooɗa,
19 wayee ga ɗuuy jaangu, kiwo' toonaa tiyëtúus taa ɓo' mín ki'ínoh
gënëlloo kiwo' toonaa tijúnni-daaŋkaah (10.000) ga lakaa ɓo'-súusúus
kelohoo.
20 Mbokcii, ɗú en na kihalaat ga yenaa, kaa ɓayat hel oomaa. Iñaa aaw
ga yibóní', madat na oomaa ga, wayee en ga iñaa aaw ga kihalaataa, enat
yaak.
21 Bíduunun ga Këyítfaa an:
«*Ha'mudii wo' an:
Mi hay kiwo' na heetaama ga lakaa ɓa ínohoo,
kooroh ga kúuw ɓuwaa meyoh ín,
wayee bi wati ɓa yahhiiroo kisúkúruk»✡.
22 Kon, binaa ɓo' wo' lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa, enndii ɓuwaa
gëminɗa tahka, wayee iñaama teeɓ ɓuwaa gëmmbiiɗa an Kooh waa'tii
naɓa kiwo'. Wayee binaa ɓo' yéegaloh wo'eenaa meyoh ga Koohaa, enndii
ɓuwaa gëmmbiiɗa tahka, wayee iñaama en kiteeɓ ɓuwaa gëminɗa an
Kooh waarin naɓa kiwo'.
23 Kon binaa ɓu-jaangaa ɓéeɓɓa hídírukoh, ɓéeɓ aaw kiwo' ga lakaa ɓo'-
súusúus kelohoonaa, ɓuwaa enu sagac ga iñaama, wala ɓuwaa gëmmbii
duum aasu garúunaa, ɓa wo'anndii an ɗú nam kidof hene?
24 Ee binaa ɓéeɓ aaw kiyéegaloh wo'eencaa meyoh ga Koohaa, ɓaa
gëmmbii duum wala ɓaa en sagac ga iñaama aas garúunaa, iñaa ya keloh
ɓéeɓ wo'ɗa hayyi ki'on kihot baakaaraagari ee ya ínoh an ya atti'uunun.
25 Fodaama, iñcaa ɗaakukee ga keeñciɗa, ya meydohca faŋ. Daama ya
hay kiyí', ya yíp púk, ya jaamuk Kooh ee ya wo' ga fíkíi ɓéeɓ an kayoh-
kayohɗa Kooh yii ga leeloorúu.

Daa ɗú tíinɗan jaangiiɗa

26 Kon mbokcii, iñii yiida jom kilaak? Binaa ɗú hídoh, yii jom kiyeek
Kooh, yii kijëgíroh, yíinoo kiwo' iñaa Kooh teeɓpi, yiliis kiwo' lakaa
ɓo'-súusúus kelohoo, yiliisyaa kilóogísoh wo'eenaama. Iñcaama tumsat
kiɓaat kiyëgísí' ngëmaa ɓuwaa.
27 Binaa laak ɓuwaa yah kiwo' lakaa ɓo'-súusúus kelohoonaa, ɓo' ɓanak
wo'at. Yewin bi yewinaa ɓaahay wo'at ee enat yíinoo yíinoo, laak ɓaa
lóogísohi.
28 Laakkii ɓaa lóogísohanaa, ɓa hanat kiwo' dara ga fíkíi mbooloomaa,
ɓa wo'at ga helɓa eem ga díkaantiɓa na Kooh.

✡ **14:21 14: 21** Malkat Ísayíi 28: 11-12.

29 Binaa laak ɓuwaa yah kiyéegaloh wo'eenaa meyoh ga Koohaa, enat
ɓo' ɓanak wala ɓaahay ɓaa wo'an ee ɓíinoo malaksukoh iñaa ɓa wo'ɗa
ati kayoh.
30 Wayee ɓo' yiliis yaa en daama, laak iñaa Kooh teeɓpinaa, yaa en na
kiwo'ɗa, ɗekohat.
31 Ɗú ɓéeɓpúu ɗú mín kiyéegaloh wo'eenaa meyoh ga Kooh, wayee enat
yíinoo yíinoo, en ɗanaa ɓéeɓ mín kijaŋ yen ga wo'eenaa ɗú wo'ɗa ee
daasɓa ga ngëmaagaɓa.
32 Ɓuwii yéegalohi wo'eenaa meyoh ga Koohɗa matuunun ga daa ɓa
tíidiri iñiima Helii yisela'í'yii onɓa kitumɗa.
33 En ki'enaa, Kooh enndii Kooh logoh-logoh wayee ya Kooh jam.
Ɗú jom kitum fodii ka tumsi ga ɗuuy tóoh jaangucii ɓuwii en ɓuu
Koohɗa,
34 binaa ɗú hídírukohaa, ɓeticum ɓa ɗekohat. En ki'enaa, ɓa onussii
da kiwo', ɓa jom ki'íis tóoh ga yah yaalcum fodaa ka bídu ga Waasaa
Móyíisɗa.
35 Binaa ɓa waa' ki'ínohaa, ɓa sekat bi ɓa le' kaan, ɓa meekis yaalɓa.
Ɓeti tuuk ga jaangu wo'i, iñaama jekkii.
36 Ɗú fooŋ an wo'eenii Kooh límukoh garúune? Ati ɗú fooŋ an ɗú doŋ
ɗú ɓërí laas gawa?
37 En laakin garúu ɓaa tík hafci an ya sëldíiga-Kooh, wala an ya yii na
Helii yisela'í'yiinaa, ya jomin kitook an iñii mi bínndúu yii yërí Ha'mudii
nakoh.
38 Ee binaa laak ɓaa tookkii iñii mi wo'ɗanaa, ya ínohat an Kooh tookkiiri
ɓan.
39 Kon mbokcii, kaantukohat ga kiyéegaloh wo'eenaa meyoh ga Kooh
wayee kaa hoonohat ken kiwo' lakaa ɓo'-súusúus kelohoo.
40 Iñaa ɗú tum tóoh, tumatwa daa wëñ kimo' ee hanat kilaak logoh-
logoh.

15

Kimílískaa Kiristaanii

1 Mbokcii, mi enndúu na kiníindís Hewhewii winéwí'wii mi
yéegaleerúu, ɗú laassawa ee ɗú abin gawa bi wiyëgísinɗa.
2 Hewhewiima wërí onanndúu kimúc binaa ɗú am wa bi yëgís fodaa
mi yéegaleerúuwaɗanaa. Binaa ɗú ammbiiwa ɗanaa, ngëmiigarúu enin
sooy.
3 Mi ɗeɓpúu kijëgí' iñaa mi ga kihaffoo mi laaseeɗa, ee wërí en an:
Kiristaanii kaanin ndaga baakaa'ciigaruu fodaa ka bídu ga Këyítfaaɗa,
4 ya acussa, ee ga besaa wukaahaywaa ya mílíssa ga ɓuwaa kaaninɗa
fodaa ka bídu ga Këyítfaaɗa.
5 Waa ennda ɗa, ya feeñukka Pee'*, tíkka ga ya feeñukkaa ɓéeɓ
apotaa'caa ɓidaaŋkaah na ɓanakɓaa.
6 Tíkíssa ga, ga waas kíinoo ya feeñukka ga tëelíbéecaagari iñaa wëñ
ɓiɓo' ɓitéemée'-yëtúus (500). Ga ɓuwaama, laakin ɓuwaa kaan ga wayee
iñaa wëñ gaɓaɗa yii lís kipes.
7 Lëehí'ta, ya feeñukka Saak, tíkka ga, ya feeñukka apotaa'caa ɓéeɓɓa.
8 Ga ɓuwii ya feeñukɗa, mi yërí mëeñjoh ga, mi yii mi man na liiraa
mattiiɗa.
9 En ki'enaa, mi yërí hanoh fenoo ga apotaa'cii ɓéeɓɓa. Joobinndoo sah
kiɓayu apotaa', ndaga mi dëkee ga kihatal ga kipes ɓu-jaangii Kooh.

* **15:5 15: 5** Teekaa «Kefaas» wërí wo'u ga bíncii dii.

10 Wayee Kooh ga kijofkiigari yërí onndoo ki'en ƀii mi en ɗa, ee kijofkii
ya teeƀpooɗa enndii sooy. Ee sah, mi lëgëyin iñaa paaf iñii apotaa'cii
ƀíinoo lëgëyɗa. Wayee nak enndii mi, kijofkii Kooh taam naroɗaërí
lëgëyka.
11 Waa en mi, waa en apotaa'cii tesɗa, Hewhewiima wërí ɗí en na
kiyéegaloh, ee wërí ɗú gëm.

Ƀuwii kaaninɗa hay kimílísu ƀan

12 Waa ɗí yéegaloh an Kiristaanii mílísin ga ƀuwaa kaaninɗa, mín na
ki'en laak garúu ƀuwaa wo' an kimílís laakoo?
13 En an kimílís laakoonaa, ya Kiristaanii ƀan mílíssii.
14 Ee en an Kiristaanii mílíssiinaa, iñii ɗí yéegalohɗa dara gaaga ee
ngëmiigarúu enin ƀuucuuc.
15 Ee ƀan, ɗí seedi'ɗin Kooh iñaa laakkii ndaga ɗí yéegaloh an
ya mílísɗin Kiristaanii ee lak ya mílísi'tiiri, waa an ƀuwaa kaaninɗa
mílísanndii.
16 En ki'enaa, en an ƀuwii kaaninɗa mílísanndiinaa, ya Kiristaanii ƀan
mílíssii.
17 Ee en Kiristaanii mílíssiinaa, ngëmiigarúu enin sooy ee ɗú ƀii lís
kikooruk baakaa'ciigarúu.
18 Ee en fodaamanaa, ƀéeƀ ƀuwii kaanu na ngëmaagaƀa ga Kiristaaniiɗa
níili'uunun.
19 En an yaakaarii ɗu laak ga Kiristaaɗa eem ga kipeskiigaruu ga ëldúna
rekaa, laakkii ƀo'-súusúus yaa cal kiyërëm bi paaffuu.
20 Kayohfii nak fërí en an Kiristaanii lëgísin halaa kimílís, ee fodaama
ya teewohin an ƀuwaa kaaninɗa hay kimílísu.
21 En ki'enaa, ƀo' yíinoo yërí haydoh kikaan, fodaama ƀo' yíinoo yërí
haydoh kimílís ƀan.
22 Fodii dii ƀuwii ƀéeƀƀa hay kikaan ndaga dii ƀa en wíinoo na
Aadamaɗa, fodaama ƀan, ƀéeƀ ƀuwii en wíinoo na Kiristaaniiɗa, ƀa hay
kiƀoyukis kipes,
23 wayee ƀaa en ƀéeƀ na wahtaagari: Kiristaanii lëgísin halaa, mílísin,
ee bëríinaa ya hayisanɗa ƀuwii en ƀuuciɗa mílísu.
24 Lëehíraa, kileeh ëldúna tík ga: Kiristaanii hay kiɗúbí' ƀéeƀ iñcii ga
díkaanti ɗook na kakayɗa, ƀéeƀ cii en na kinguuruk ga ëldúnaɗa, ƀéeƀ
cii laakin dooli ga ëldúnaɗa, lëehíraa ya ík Kooh Paamudii nguurii.
25 En ki'enaa, Kiristaanii jom kinguuruk bi ga daa ya togan ga ɗook ƀéeƀ
ƀuwii sagoh nariɗa.
26 Ee kikaan kërí en iñii sagoh na ƀuwii mëeñjoh kiɗúbíruɗa,
27 ndaga bidu ga Këyítfaa an: «Ya togin ga ɗook tóoh.» Wayee leerin an
wo'eeniima an: «ga ɗook tóohɗa», Kooh bokkii ga, ya yii ya onndi kitoŋ
ga ɗook tóohɗa.
28 Ee binaa Kiristaanii toŋ ga ɗook tóohaa, ya kowukii, ya hay kitík
tóoh ga yah Kooh yii oneeri kitoŋ ga ɗook tóohɗa. Fodaama Kooh hay
kinguuruk, gom ga tóoh.
29 Laakin ƀuwaa bëtísi'uki ga teek ƀuwaa kaaninɗa. En an kimílís
laakoonaa, iñaama laak jeriñii wiida? En an ƀuwaa kaaninɗa
mílíssanndiinaa, ƀa bëtísi'uki ya ga teek ƀuwaama†
30 Ee ɗí ƀan, iñii tah ya wahtaa en tóoh, ɗí tooni kumuunndíi ga?.

---

† **15:29 15: 29** Hewhewaama, ken ínohoo daa wa manɗa. Mínin ki'en an laakee ƀaa kaan ee lak ya bëtísi'ussii, ƀo' yiliis tummbaka ga teekci. Laakin ƀuwaa halaat ƀan an iñaama waa' kiwo' an kibëtísi'u, ga waama, man na kiharuk ndaga ƀéeƀ ƀaa taabuk Yéesu ee took kibëtísi'unaa mínin ki'apu.

31 Mbokcii, wóorin an kooh-wíisfaa en tóoh mi hídoh na kikaan fodii dii
wóorinndoo an mi ndamukohirúu ga dii ɗú en wíinoo na Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruuɗa.
32 En an heñaagoo ga teeraa Efees na rap-luufcaaɗa eemee ga dii ɓo'-
súusúus hotohiwaɗanaa, eneenaa wa jeriñanndoo ya? En lak ɓuwii
kaaninɗa mílíssanndiinaa, kon ɗu tumat fodaa ka bídu ga këyítfaaɗa:
«Ɗu ñamat, ɗu ani, ndaga kuwis ɗu hay kikaan.»
33 Kaa ɗúkat haffúu ga iñaama: taaboh wibóní' yasohin jíku wijófí'.
34 Soofdohat helciigarúu kayoh-kayohɗa, ɗú íis kibaakaa'. En ki'enaa,
laakin garúu ɓuwaa ínohsoo Kooh. Kon ɗú jomin ga kikaci'!

Faanfaa ɗu mílísohu nafaɗa

35 Heyna hay kilaak ɓaa meekisoh an: «ɓuwaa kaaninɗa ɓa mílísan na?
Ɓa hayisan na faanfaa man na»?
36 Ɓaama yërí lohoy hel! Binaa ɓo' sok pesohaa pa jom kikaan hen paay
bi pa paalaa.
37 Binaa ɓo' en na kisokaa, ya soki pesoh, mín ki'en beli wala pesoh piliis,
wayee enndii kedikkaa meyi gaɗaërí ya sokee.
38 Lëehíraa, Kooh meydoh ga pesohpaama kedik, ee ka man ga daa ya
waa' ka manɗa: pesohpaa en ɓéeɓ na kedikkaa jom ga kimeyɗa.
39 Iñcii Kooh bínɗa wíinoo bokkii na mooroomci faan. Ɓo'-súusúus
faanfaagari man haŋfa, júu' faanfaagari man haŋfa, selcii faancaagaɓa
man haŋca, jëncii faancaagaɓa man haŋca.
40 Laakin iñcaa bídu en ga asamaan, laakin ɓan caa en ga kakayfii.
Caa en ga asamaanɗa meliclaataagaca manndii na meliclaatii cii en ga
kakayfiiɗa.
41 Nohii meliclaatiigawa man haŋwa, ñiidii meliclaatiigawa man haŋwa,
olcii meliclaatiigaca man haŋca. Ee sah ku'olkaa en ɓéeɓ manndii na
mooroomci meliclaat.
42 Kimílískaa ɓuwaa kaaninɗa yah kiman fodaama: faanfii acsi fodii
pesohpaa soku, fa nopin, wayee fa mílísaa, fa nopsisoo bi taa';
43 fii acsiɗa sepi'in ee mínoo dara, wayee fa mílísɗunaa, fa hay kimo' ee
líif na ndam na dooli;
44 fii acsiɗa iñaa hotu-faan, wayee fa mílísɗunaa, fa yah faanfaa líif na
Helaa Kooh. Waa faanfaa en hotu rek laakin, kon faanfaa líif na Helii Kooh
laakin.
45 Ërí tah, bídu ga Këyítfaa an: «Aadama yii deɓ kisakuɗa enin ɓo' yaa
íikin. Aadama yii mëeñjoh en Kiristaaniiɗa nak, enin Helii onohi kipesɗa.»
46 Ɓii taam na Helii Koohɗa enndii yërí ɗewi kihay. Ɓii ɓay faanfaa
fiɓuucuuc kesiɗa yërí ɗewi paay, lëehíraa, yii líif na Helii Koohɗa han
kihay.
47 Ɓii ɗeɓ kiwo'uɗa meyoh ga pëndël kakay, wayee ɓii yukanakyii meyoh
asamaan.
48 Ɓu-ëldúna faanciigaɓa man na faanfii ɓii ɗeɓ, saku na pëndëlɗa
ee ɓuwaa yah ga asamaanɗa faancaagaɓa madan na faanfii yii meyoh
asamaanɗa.
49 Fodaama, ɗu nataal Aadama yii saku na pëndël kakayɗa, ɗu hay
kinataal ɓan Aadama yaa meyoh asamaanɗa.
50 Mbokcii, iñii mi wo''úuɗa wërí en an: faanfaa ɓayin koynoh na ñíf
mínoo kilam Nguuraa Kooh ee iñaa nopin mínoo kilam iñaa yahhii kinop
bi taa'.
51 Mi hayyúu kiwo' iñii yii ee en kúmpa garúuɗa an: enndii ɗu ɓéeɓpuu
ɗu ɓërí yah kikooroh ga kikaan wayee ɗu ɓéeɓpuu ɗu hay kisúpítu.

52 Iñaama hay kigaaw en fan kiñëpísiruk. Ɗu hay kisúpítu binaa
mbiiwaa mëeñjohanɗa ríiraa. Mbiiwaa ríiraa ɓuwaa kaaninɗa hay
kimílísu, ɓa ɓay faancaa nopanndii bi taa'. Ɗu nak, ɗu hay kisúpítu.
53 Faanfiigarúu yah kinopɗa hay kisúpítu fa en faanfaa nopanndii bi
taa', ee faanfiima yah kikaanɗa, fa súpítu, fa en faanfaa kaansisoo bi taa'.
54 Binaa faanfaa yah kinop súpítu faanfaa nopanndii, ee faanfaa yah
kikaan súpítu faanfaa kaananndiinaa, iñii yii bídu ga Këyítfaaɗa dal kilaak
an: «Kooh laakin ndam wimëtí' ga ɗook kikaan, ka ɗúbin»✡.
55 Éey kikaan ndamiigaraa wada?
Éey kikaan kútúŋkaagaraa kada?✡
56 Kútúŋkii kikaan kërí en baakaa', ee baakaa' ɓewohi dooliigari ga
Waasii Móyíis.
57 Kooh kañsat ya yii ya onnduu kilaak ndam ga ɗook kikaanɗa, kooroh
ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu.
58 Kon mbokcii mi keeñukinɗa, abat bi yëgís, ɗú tuuk tek ɗú kaantuko-
hat ga lëgëyii Ha'mudii; ínohat an lëgëyii ɗú en na kitumi' Ha'mudiiɗa
enoo sooy.

16

Ëelísaa nëgírohu kiwosoh ɓu-jaangaa ga Yéerúsaleemɗa

1 Diimaɗa, ɗu paafat ga loo iñcaa jom kinëgírohu kidímal ɓuwaa en
ɓuu Kooh ga teeraa Yéerúsaleemɗa. Tumat ɗú ɓan fodaa mi nak ɓuwaa
ga jaangucaa ga gohaa Galasíiɗa.
2 Dímaasaa en tóoh ɓaa en ɓéeɓ iñaa ya laakiɗa, ya nísat ga ya faan
haŋ ga kaanci. En ɗanaa, ken sekoo mi hayaa, iñcaama han kinëgírohu.
3 Binaa mi hay dumanaa, ɓuwaa ɗú tananɗa, mi hay kitík kopa'caa ɗú
erohanɗa ga yahɓa, mi wosɓa ɓa ɓayca Yéerúsaleem, mi bín këyít ɓa
ɓaydoh.
4 En sooluk mi ɓan mi karaa, ɓa hay naroo kitaam.

Iñcaa Pool waayuk kitíinɗa

5 Mi hay garúu kihay wayee mi koorohan paay gohaa Maseduwaan,
ndaga mi jom da kikoo'.
6 Mín ki'en mi hayaa, mi en narúu bi sam kimaañ, wala sah mi yuŋ duma
bi fiyoonfii paaf. Ee iñaama hayyúu ki'on ɗú amɗohhoo ga ɓaawiigoo bi
mi le' daa mi aawɗa.
7 En ki'enaa, mi waa'tii rek kikooroh garúu, mi hottúunaa mi paaf. Mi
yaakaarin ki'en narúu bi sam kimaañ, Ha'mudii onndookanaa.
8 Wayee mi yugan dii ga teerii Efees bi ga hewii Pantakot.
9 En ki'enaa, Kooh lëgísɗinndoo hal wiyaak, waa onanndoo kitum
lëgëyiigari dii, hídaa dii ɓuwii mi jom naɓa kileŋkoh yewinɗa tóoh.
10 Binaa Tímotée le' dumanaa, abatti yah kanak, en ɗanaa keeñci soos,
ndaga fodiigoo ya tum lëgëyii Ha'mudii.
11 Kon ken hanatti ki'eew. Binaa ya en na kiɓoyukaa, eratti iñaa ya
soolukɗa bi ya mín kihay bi garoo. En ki'enaa mi sekki, ya na mbok-
kerceencum ɓenndiɗa.
12 Apoloos mbok-kerceeniigarúu nak mi daasinndi waas ciyewin kihay
garúu ya taam na mbok-kerceencum en na kihayu dumaɗa, wayee ya
waa'tiika kitum diimaɗa, hanaa ya koluk ganaa, ya hay.

Iñciiëeñjoh Pool ebil ɓu-Korenti kitumɗa

✡ **15:54 15: 54** Malkat Ísayíi 25: 8. ✡ **15:55 15: 55** Malkat Osee 13: 14.

13 Enat wecen̸, ɗú am ngëmii bi yëgís. Kaa niikat ee enat gík.
14 Ɓéeƀ iñaa ɗú tum taabat ga na kiwaaroh.
15 Mbokcii, ɗú ínohin an Estefanaas na ƀu-kaanci ƀërí en ƀuwaa ɗeƀ kigëm ga Yéesu Kiristaa ga ƀéeƀ ƀu-gohaa Akay ee ƀa ƀërí en ƀuwaa erohin hafƀa tóoh ga ki'amɗoh ƀéeƀ ƀuwii en ƀu-Koohɗa. Kon nak mbokcii, mi kíimmbúu,
16 kelohɗat ƀuwaa man fodaama, ƀa na ƀéeƀ ƀuwaa taam naƀa ga lëgëyumɗa.
17 Keeñnjoo sooseera seƀ ga wii Estefanaas, Footinatiis, na Akaykiis hayu garooɗa. Ɓa tumɗinndoo iñaa ki'úsaay hoonohhúu kitumi'tooriɗa
18 Ɓa dëlɗin helloo fodaa ƀa dëlíree hellúuɗa. Kon mbokcii, ƀuwaa man fodaama, abatƀa yah kanak.

Taŋkoh

19 Ɓu-jaangii ga gohii Aasíiɗa ƀii këñí'túu ga. Akílaas na Pírísíl, ƀa na ƀuwii hídírukohu ga kaanƀaɗa, ƀii këñí'túu ga dijófí', ga teekaa Ha'mudii onnduu ki'en wíinooɗa.
20 Mbok-kerceencii en diiɗa ƀéeƀƀa ƀii këñí'túu ga. Këñɗohat ƀéeƀpúu ɗú mígínoh haf, taam na kiwaaroh.
21 Këñɗohii mëeñjohɗa, mi Pool, mi yërí bínwa na yahhoo.
22 Laak ƀaa waa'tii Ha'mudiinaa, Kooh cojatti! Maranataa*!
23 Mi yii kíim Yéesu Kiristaa barkeellúu ƀéeƀpúu.
24 Mi waarinndúu ɗú ƀéeƀpúu, ndaga dii ɗu en wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa.

* **16:22 16: 22** *Maranataa* ga lakaa yaawúu'caa wërí en an «Ha'mudii haya!»

Këyítfii fukanakfii Pool bín Ɓu-Korentiɗa

Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí en fukanakfii Pool bín kerceencaa ga teeraa Korentiɗa. Ga këyítfaa ya ɗeweeɓa kibíndɗa, ya wo'eeɓa an ya waarinɓa kika' kiwaaknee. Ya nakeeraɓa ɓan kinëgíroh dímal ki'amɗoh kerceencaa ga Yéerúsaleemɗa, ee ya ga kihafci yërí karanwa kikoo'nee. Wayee ya laassii da kika'.

Iñii tah ya ka'tiiɗa wërí en an Tímotée enee na kiyah Korenti, ya kelohha ga waas loo ɓadukeenaa kerceencaa daamaɗa. Ya wo'see an laakin ɓiyaawúu' daama ɓaa en na kijëgíroh enaama yiliis yaa taabohhii na Hewhewii winéwí'wii Pool yéegalohee daɗa. Ɓa ɓaa wo' ɓan an Pool enndii apotaa'-Kiristaa yukayoh. Tímotée dalla kiɓoyuk ɓéestí' Pool iñcaa ya keloh caama. Keeñaa Pool leehha lool ga iñaama.Ërí tah ya bínnda ɓu-Korenti kiwo'ɓa iñaa ya halaat gaɓaɗa na iñaa tah ya mínndi da kika'ɗa.

Pool wo'in ga këyítfii an ya apotaa' Kiristaanii ee daa ya tumi lëgëyaagariɗa bokkii dara na daa ɓíinoo tumikaɗa. Iñaama tah ɓuwaama kisaŋngi. Ya nakkaɓa ɓan kiguu'guuluk ga ki'eroh dímalaa aaw ga ɓu-Yéerúsaleemɗa. Tíkka ga ya wo''aɓa an ya waarin daama kika' bi ya tapukoh na ɓuwaama íisussii ɓadukeenaagaɓa wibóní'waaɗa.

Pool yëgís ga an ya apotaaraa, ya waa' ɓuwii ínoh dijófí' Hewhewii winéwí'wii, na ɓan ɓéeɓ ínoh an Yéesu yërí en Ha'mudii.

Këyítfii fukanakfii Pool bín ɓu-Korentiɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-11*)
2 - Pool ɓéestí' leŋkohaagari na ɓu-Korenti na jeriñaa límuk gaɗa (*1: 12–7: 16*)
3 - Pool nak ɓu-Korenti kitook kidímaloh (*8: 1-4–9: 15*)
4 - Pool leŋkoh na ɓuwaa wo' an ya enndii apotaa'ɗa (*10: 1–12: 21*)
5 - Iñcii Pool mëeñjoh ki'ebilohɗa (*13: 1-13*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, Kooh ga iñaa ya waa', yërí ɓayyoo ki'en apotaa' Yéesu Kiristaa. Mi na Tímotée mbokiigaruu, ɗí ɓërí bínndúu këyítfii fii, ɗú na ɓéeɓ ɓuwii en ɓuu Kooh ga teerii Korentiɗa na ɓéeɓ ɓii en ga gohii Akay ɓéeɓwaɗa.
2 Kooh, Paamudiigaruu, ya na Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, ɓa barkeelaattúu, ɓa onndúu jam.

Kidëlí' hel ga ɗuuy coonu

3 Ndam aawat ga Kooh yii en Paamudii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruuɗa. Yërí en Paamudii líifin na yërmaandiɗa ee yërí en Kooh yii dëlíri helciigaruu saycaa en tóohɗa.
4 Ya yërí dëlíri helciigaríi ga ɓéeɓ coonucii ɗí dayiɗa, en ɗanaa ɗí ga ɗuuy helaagarii widëlí'waa waama, Kooh onndíiɗa, ɗí mín kidëlí' hel ɓiɓo' ɓiliis ɓaa enu ga coonucaa en tóohɗa.
5 En ki'enaa, fodii dii coonucii ɗí dayi ndaga Kiristaanii hín kiyewinɗa, Kooh hín ɗa kiyewin kidëlí' helciigarii, kooroh ga Kiristaanii.
6 Ɗí day coonucii ciimanaa, kidëlí' helciigarúu tah ee ɓan ɗú múc. Ee Kooh dëlí' helciigaríinaa, kidëlí' ciigarúu tah. Fodaama ɗú hay kilaak dooli kikooruk coonuciima ɗí dayiɗa ɓan.

7 Yaakaarii ɗí laak garúuɗa yëgísin. En ki'enaa, ga dii ɗú bokin naríi
kiday coonuɗa, ɗí ínohin an helciigarúu hay kidëlɗu ɓan fodii ciigaríi.
8 Mbokcii, ínohat an ɗí dayin coonu ciméeskí' ga gohaa Aasíi. Coonu-
caama ɓítee ga ɗookkíi hen bi wëñnjaríi dooli; ɗí laakséeríi sah yaakaa
kipes.
9 Ɗí abeera kon ga haffíi an ɗí hay ki'apu. Iñaama enee kiteeɓpíi an ɗí
jomoo kilík yaakaa'tíi ga haffíi, wayee ɗí jom kilík yaakaa' ga Kooh, yii
mílísi' ɓuwii kaaninɗa.
10 Kooh yiima yërí sommbíi ga kikaankaama ee ya hayyíi kiɓaat kisom.
Ɗí líkin yaakaa'tíi gari an, ya hayyíi kilís kisom.
11 Ɗú ga kihaffúu, ɗú hayyíi ki'amɗoh ga dii ɗú kíimɗiríi Koohɗa.
Fodaama ɓo' ɓiyewin hay kigërëm Kooh ga daa ya hay kitaas ga iñcaama
ɗú kíimɗanndíi gariɗa.

Pool óolí'ta ɓaawaagari kiyah Korentiɗa

12 Iñii yii nak yërí ɗí ndamukoh: helciigaríi dalin ga an, ga fíkíi
ëldúna, wëñaa ga, ga fíkíirúu, ɗí taabin ga kot cijúwí', ee ɗí taam ga
na keeñ wimórí'. Iñciima meyoh ga Kooh. Kipes fodaama ayukkii ga
kiñaañkiigaríi, wayee Kooh ga kijofkaagari, yërí onndíika kimín.
13 En ki'enaa, iñii ɗí waa'túu kiwo' ga këyítcii ɗí bínndúuɗa paaffii
iñum ɗú ínoh ga, wum ɗú jaŋfaɗa; laakkii yen yiliis yaa ɗaakuk ga. Mi
yaakaarin an ɗú hay ki'ínoh bi jof iñii yii,
14 yii, diima deŋ ɗú ínoh ga jutuutɗa: bëríinaa Yéesu Ha'mudii
haysanɗa, ɗú hayyíi kindamukoh fodii dii ɗí ɓan, ɗí ndamukohanndúuɗa.
15-16 Mi gëmee iñaama hen bi mi ammba an, mi en kiyah gohaa
Maseduwaanaa, mi koorohan garúu paay, ee mi en na kiɓoyukaa, mi
koorohis garúu. Fodaama keeñnjúu soos waas kanak. Ee ɓan ɗú
amɗohhoo kika' kúlkaa Yúudée.
17 Ati iñaa mi abee kitum yaama lúudéeríi garoo hen? Mi am kitum
yenaa, mi kuliyuki'ti halaateen ɓo'-súusúus ga, bi mi wo'i wo'een kanak
«Ehee» na «Ó'óone»?
18 Kooh ínohin an wo'eenaa ɗí wo'eerúuɗa bokéeríi ki'en «Ehee» na
«Ó'óo»,
19 ndaga Yéesu Kiristaa, Kowukii Kooh ɗí yéegalohee ga ɗuuycúu, mi na
Sílaas na Tímotéeɗa, bokkii ki'en «Ehee» na «Ó'óo»: ya mos ki'en «Ehee»
rek.
20 En ki'enaa, ya yërí en «Ehee» ga ɓéeɓ iñcii Kooh dígohɗa. Kon ɗu
wo'i «Aameen» ga teekii Kiristaanii ki'e' Kooh ndam.
21 Kooh ga kihafci, yërí onndíi, ɗí narúu, kiyëgís ga Kiristaanii; ya ɓan,
yërí tanukkuu ga lëgëyaagari,
22 ya tummba garuu mandargaa teewoh an ɗu ɓuuci; ya so'ta Heliigari
yisela'í'yii ga keeñciigaruu en iñaa dëlí' helluu ga tóoh yijófí'yii ya
faani'tuuɗa.
23 Mi nak, Kooh míninndoo kiseedi', ee mi waatin ga kumuunndoo: mi
waaréeríirúu ki'ek coonu, kërí tah mi hayissii Korenti.
24 Ɗí hayyii garúu kitoonndúu dooli kilëdí'túu ga dii ngëmiigarúu jom
kimanɗa, ndaga ngëmii ɗú laakɗa yëgísin. En ki'enaa, ɗí waa'túu
ki'amɗoh doonaa keeñnjúu soos seɓ.

2

1 Iñaama tah mi ga kihaffoo, mi abin an mi ɓoyuksanndii garúu. Mi
saŋngúu kikom iñaa léehɗisan keeñnjúu.

2 En ki'enaa, binaa mi léehí' keeñnjúunaa, laaksanndii ɓaa sóosíran
keeñiigoo, ndaga lak ɗú ɓéeɓpúu keeñnjúu leehin tak.
3 Iñaama tah mi bínndarúu fodaama* ee mi waaréeríi, ɓuwaa jomee
kisóosí' keeñnjooɗa, ɓa léehí'wa. Wëerinndoo an, iñaa sóosí' keeñnjoo
wërí sóosí' keeñnjúu ɓan, ɗú ɓéeɓpúu.
4 Wii mi bínndúuɗa, mi enee ga coonu ciméeskí', keeñnjoo leehha
tak, mooncaagoo caa íifuk. Mi bínndiirúu kilëehí' keeñnjúu, wayee mi
bínndúu doonaa ɗú ínoh dii kiwaa'kii mi waa'túu hín ki'aŋɗa.

Kibaal ɓaa tooñin

5 Laak garúu yaa léehí' keeñcum ɓuwumaa, ya tummbiirooka, ya
tummbúuka ɗú ɓéeɓpúu; wala book enndii kiwo' iñaa hëpaa, ya tumka
ɓiɓo' garúu.
6 Ɓaama, atti'aa ɓuwaa ɓéeɓ tíkkiɗa dooyin ɗa.
7 Bayalatti kimma, ɗú dëlí' helci, enndiikanaa keeñci hay kileeh bi hëp.
8 Kërí tah, mi kíimmbúu, teewatti an ɗú waarinndi.
9 Mi bídeerarúu iñaama† kimalaksukohhúu bi mi ínoh ati ɗú hay
kitaabuk tóoh iñaa mi ebiloh.
10 Ɓaa tooñ yaama, binaa ɗú bayallinaa, mi ɓan mi bayalinndi. En
ki'enaa, en an laakin iñaa mi bayalan ɓaamanaa, ɗú ɓërí tah mi bayalinndi
ga fíkíi Kiristaanii.
11 Iñaama mi tummbi doonaa Seytaani laakoo hal kiɗúkkuu. En ki'enaa,
nofaa ya poonɗa appii ken kúmpa.

Jaahli'aa Pool ga teeraa Torowaas

12 Ga wii mi le' teeraa Torowaas kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii ga loo
Kiristaaniiɗa, mi hotta an Ha'mudii lëgísɗinndoo hal, mi lëgëy daama.
13 Wayee nak helaagoo dallii dara ndaga mi laakkii Tít, mbokaagoo ga
ngëmiiɗa daama. Iñaama tah mi taŋkohha na ɓu-Torowaas, mi nammba
kika' gohaa Maseduwaan.

Ndamii laak ga kitaam na Kiristaaniiɗa

14 Ndam aawat ga Kooh, yii dëkkíi ga kiɓaydoh, ɗí bok ga húmbalaa
ndamaa Kiristaanii. Ya koorohi garíi ki'ínohlukoh Kiristaanii daa en tóoh
fodii dii nget la'koleñ wesohiɗa.
15 En ki'enaa, en ga Koohaa, Kiristaanii yërí en la'koleñii winéwí'wii
eeñ garíi, wesoh ga ɓuwii aaw ga kimúcɗa, na ɓan ga ɗuuy ɓii aaw ga
kisaŋku'ɗa.
16 Ɓuwii aaw ga kisaŋku'ɗa, wa en gaɓa ngetii kikaankii haydohi
kikaanɗa. Ɓii aaw ga kimúcɗa, wa en gaɓa ngetii kipeskii haydohi kipesɗa.
Kon ɓii yiida, ya haŋci kesi mín kitum lëgëyaama?
17 Ɗí manndii na ɓiɓo' ɓiyewin ɓaa ɓewi wo'eenii meyoh ga Koohɗa, ɓa
yéegalohiwa kiheel iñaa ɓa laakan ga. Ɗí, ɗí yéegalohwa na keeñ wimórí'
ee ɗí tumka ga fíkíi Kooh, fodii ɓisúrga Kiristaanii, ndaga Kooh ga kihafci
yërí e'tíi kitum lëgëyiima.

3

Súrgacii lëgëyi' kifiiliimunkii ki'askiiɗa

---

* **2:3 2: 3** Ga halaat ɓo' ɓiyewin, këyítfii Pool bín fii bokkii na 1 Ɓu-Korenti. Mín ki'en an fa múuy hen. † **2:9 2: 9** Laakin lóogísohcaa halaatu an Pool waa' kiwo' ga coonucaa ɓu-Korenti mín kitook kiday ga kitum tóoh iñaa ngëmaagaɓa meekisohɗa.

1 Ɗú fooŋ an ɗí en na kidíŋkaanohis haffíine? Ati ɗú fooŋ an ɗí soolukin,
fodii ɓuwii ɓíinoo, këyítcaa ɗí ɓewohan garúu, wala caa ɗí eranndúu
kidíŋkaanoh haffíi? En ki'enaa, ɗí laakkii sooli ga këyítcaa manɗa.
2 Ɗú ɓërí en këyítfiigarii fiima; fa bídu ga ɗuuy keeñciigarii ee ɓéeɓ
ínohinfa ee míninfa kijaŋ.
3 Leerin an ɗú en këyítfaa faama Kiristaanii bín kidíŋkaanohhíi, ɗí
haydohhafa garúuɗa. Këyítfiima bídohussii na laŋka', wayee fa bídohu
na Helii Kooh yii laak kipesɗa. Fa bídussii ga atohcaa pesu kibídohuɗa*,
wayee fa bídu ga ɓo'-súusúus, ga ɗuuy keeñaagari.
4 Ɗí wo' fodaama ndaga ɗí óolukin Kooh, koorohha ga Kiristaanii.
5 En ki'enaa, ɗí mínoo kiwo' an ɗí ɓërí tum lëgëyaama ga dooliríi, wayee
Kooh yërí onndíika kimín kitum.
6 Kooh yërí onndíi ki'en ɓisúrga ɓaa en na kiyéegaloh kifiiliimunkii
ki'askii. Kifiiliimunkiima enndii kaa bínsee ga Waasii Móyíisɗa, wayee
ka kooroh ga Helii yisela'í'yii. En ki'enaa, Bíncii Waasii Móyíis ëewdoh
ɓo' ga kikaan, wayee Helii yisela'í'yii onohi kipes.
7 Waasii Móyíis bínsee hen ga atohcaa pesu, ee lee'laataa ndamaa Kooh
hotukka ga. Fíkíifaa Móyíis melicee hen bi ɓu-Isarayeel mínsiséeríi gafa
kimalak. Moona déy lee'laataama aawee ga kiyím. En lak waasiima
ëewdohin ɓuwii ga kikaanɗa wërí hay, taammba na ndamaa hín ɗa
kiyakaa,
8 ndamii meyoh ga lëgëyii Helii yisela'í'yiiɗa hídan na kiyak?
9 Waasii Móyíis teewohee an ɓo'-súusúus tooñin Koohɗa, en an
lëgëyiigawa wërí laak ndam fodaamanaa, lëgëyii Helii yisela'í'yii on ɓuwii
ki'abohu ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíi Koohɗa, ndamaagawa hídan na kiyak?
10 Kon ɓo' mín kiwo' an ndamaa melicee kuɗewaaɗa enndii dara ga fíkíi
ndamii en na kimelic wati, ee wëñwa fúufɗa?
11 En ki'enaa, kifiiliimunkaama aawee ga kiyímɗa, en lak kërí laakee
ndam fodaamanaa, kii yah ki'en bi taa'ɗa, ndamaagaka hídan na kiyak?
12 Kon ɗí laakin yaakaa' dijófí' ga iñaama, kërí tah ɗí óolukin iñii ɗí
tumɗa.
13 Ɗí tumoo fodii Móyíis, yaa úulee fíkíifaagari doonaa ɓu-Isarayeel
hotoo lee'laataama aawee ga kiyím leehohanɗa.
14 En ki'enaa, helcaagaɓa kúnukin, ee bi ga wati, ɓa en na kijaŋ këyítfaa
kifiiliimunkaa kuɗewaakaanaa, iñaa úulɓa yaama lísi ga, nísukoo. Iñaa
úulɓa yaama nak, nísuki rek ga ɓaa enin wíinoo na Kiristaanii.
15 Bi ga wati ɓan, saycaa yaawúu'caa jaŋ Këyítfaa Waasii Móyíis tóoh,
laak iñaa kún helcaagaɓa.
16 Wayee binaa ɓo' ëewruk ga Ha'mudiinaa, iñaama úulísuk gari.
17 Ha'mudii wo'u diiɗa, Helii yërí ee daa Helii Ha'mudii enoh tóoh,
kilaak-haffu kaa daama.
18 Ɗu ɓéeɓpuu, ɗu ɓii fíkíiciigaruu úulísukinɗa, fodii ga seetu, ɗu ɓii
teewoh ndamii Ha'mudii. Ɗu ɓii súpítuk besaa en ɓéeɓ bi ɗu man na
Ha'mudii ee ɗu aasi ga ndam na ndam. Iñaama Ha'mudii en Helii Koohɗa
yërí lëgëy ka.

4

Coonucii laak ga kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wiiɗa

* **3:3 3: 3** Pool waa' kiwo' ga loo bíncaa pokee kifiiliimunkaa Kooh na ɓuwaagari ee ca bínsee ga atohɗa. Bíncaama ɓéestíree enaamacaa cidaaŋkaahcaa Kooh nakohee, koorohha ga Móyíisɗa.

1 Kooh, ga yërmaandiigari, yërí sassíi kitum lëgëyiima, kërí tah, ɗí
soofoo fenoo ga.
2 Ɗí sagin ki'aas ga iñcii tumsi ɗaakuksi ee ca apohin kaciɗa. Ɗí
ñaañukohhii ken ee ɓan ɗí kalañsohhii wo'eenii Kooh. Ɗí nami kay
kiyéegaloh kayohfii bi lee' lañ, ee ɗí heel ɓéeɓ ɓuwii tookkíi ga
keeñciigaɓa ga fíkíi Kooh.
3 En lak ɓan Hewhewii ɗí yéegalohɗa kúnukinaa, wa kúnuk ga ɓuwaa
aaw ga kisaŋku'ɗa.
4 Ɓa enin ɓuwaa gëmmbii ndaga yibóní'yii tík hafci Kooh ga ëldúnaɗa
nëenɗin helciigaɓa. Ya tahin bi ɓa mínoo kihot lee'laatii Hewhewii
winéwí'wii, wii teewoh ndamii Kiristaanii nataal Kooh sah-sahɗa.
5 En ki'enaa, iñii ɗí yéegalohɗa enndii kiɓëwí' haffíi, wayee ɗí ɓëwí
Yéesu Kiristaa, bi ɓéeɓ ínoh an yërí en Ha'mudii. Ɗí ga kihaffíi nak, ɗí
tum haffíi ɓisúrgarúu ndaga Yéesu.
6 Kooh yii wo'ee an: «Lee'laatii melicat ga ɗuuy ñúusii»✡, yërí melicɗi
lee'laatiigari ga ɗuuy keeñciigaríi, ki'onndíi ki'ínoh lañ ndamiigari melic
ga fíkíifii Kiristaaniiɗa.
7 Wayee nak, lee'laatiima man na alal, waa eku garíi, ɗí ɓii ɗí yëgíssii
fodii kataa-banɗa. Fodaama, hotuk an dooliima widéenawii en garíiɗa
meyohhii garíi wayee meyoh ga Kooh.
8 Ɗí capuunun ɓakaa en tóoh, wayee ɗí pookisukohhii. Ɗí gekuunun ga
ɓakaa en ɓéeɓ wayee hoonohhiirii kipaaf.
9 Ɗí hataluunun ga kipes wayee Kooh foñnjiirii. Ɗí ɓúukuunun jac ga
kakay wayee ɗí yahlukkii.
10 Ɗí dëk kikooruk kikaankii Yéesu ga faanciigaríi doonaa ɓan kipeski-
igari hotuk ga faanciigaríi.
11 Ɗí ɓii ɗí en na kipesɗa, besaa en ɓéeɓ, ɗí hídoh na kikaankii ndaga
kitaam na Yéesu, en ɗanaa, kipeskiigari hotuk ga faanciigaríi yah kikoo'
ga kikaanɗa.
12 Fodaama, kikaankii kii sooŋngíi besaa en ɓéeɓ, en ɗanaa, ɗú laas ga
kipeskii.
13 Ngëmii ɗí laakɗa taabohin na wii ɓii wo' ga Këyítfaaɗa an: «Mi gëmin,
kërí tah mi wo''a»✡; Ee, ɗí ɓan ɗí gëm hen, kërí tahhíi kiwo'.
14 Ɗí ínohin an Kooh yii mílísi' Yéesu, Ha'mudii ga kikaanɗa, hayyíi
kimílísi' ɓan ga dii ɗí en wíinoo na Yéesuɗa. Ya hayyíi kihaydoh, ɗí narúu
ɓan, ga yahaaci.
15 En ki'enaa, ɗú ɓërí tah ɗí dayi iñaa en tóoh, en ɗanaa, kijofkii Kooh
yoosuk ga iñaa wëñ ga ɓuwiiɗa. Ee fodaama, iñii wëñ kiyewin ga ɓuwiiɗa,
ɓa gërëmi Kooh, ɓa yeeki ndamiigari.

Ayat kipessuu ga ngëm

16 Iñaama tah ɗí soofoo fenoo ga dara. Luu enee an faan ɓo'-
súusúusfiigaríi fii yasukoh ndaŋ-ndaŋ, fítciigaríi wëñi ki'en ci'as besaa
en ɓéeɓ.
17 Coonuciima ɗí dayɗa, binaa ɗí mëdírohca na ndamaa ɗí laakan, waa
ken mínoo kiwo' daa wa hín kiyak ee waa leehoo taa'ɗanaa, ɗí hay kihot
an coonuciima ɓítoo ee ɓan ca hay kipaaf; ee Coonuciima waayuki'tíi
ndamaama.
18 Iñcaa ɓo' hoti gacaɗa enndii cërí ɗu díiruk, wayee ɗu díiruk caa ɓo'
mínoo kihot. Iñaa ɓo' hotin gari leehin, wayee yaa ɓo' mínoo kihotɗa yah
bi taa'.

✡ **4:6 4: 6** Malkat Sënees 1: 3. ✡ **4:13 4: 13** Malkat Kañcaa 116: 10.

5

1 En ki'enaa, ɗu ínohin an faanfiigaruu en taalii ɗu dëkoh dii ga
kakayfiiɗa, luu wa ɓúree, Kooh waayukɗinnduu ga asamaan tawah, waa
ɗu dëkohan. Kaanfaama hëwírohusii na yah ɓo'-súusúus ee fa yah bi
taa'.
2 Diima deŋ, ɗu ɓii íin ga ɗuuy faanfiigaruu fii, ɗu waa' rek Kooh ekkuu
faanfiiruu ga asamaanɗa.
3 Binaa ɗu ekukfanaa, ɗu enoo ɓuwaa ɓayyii faan.
4 Iñaa ɗu wëñ kimaañ ga kipessuu ga ɗuuy faanfii ɗu ɓay ga ëldúnaɗa
tóoh, ɗu dëkan ga ki'íin ndaga yiɓítí'yii ɗu koorukɗa. Enndii an ɗu waa'
kikaan, ɗu meyoh ga faanfii ɗu ɓay ga ëldúnaɗa. Nam ki'en kay an ɗu
waa' ki'ekuk faagaruu ga asamaanɗa, doonaa iñii jom garuu kikaanɗa
nuu' ga ɗuuy kipeskii leehoo taa'ɗa.
5 Kooh ga kihafci, yërí sakkuu ɗu aas ga kipeskaama; ya so'ta garuu
Heliigari en iñii ya ɗeɓpuu kiwa' ga ɓéeɓ iñcii ya faani'tuuɗa.
6 Kon fodaama, saycaa en tóoh, ɗu ɓii am yaakaa'. Ɗu ínohin an, iñaa
ɗu wëñ kimaañ kipes ga faanfiigaruu fiima tóoh, ɗu ɓaa úsaay dii ɗu yah
kidëk na Ha'mudiiɗa.
7 En ki'enaa, ɗu tíidoh ngëmii, wayee enndii ga iñaa ɗu hot.
8 Ɗu abin yaakaa' wiyaak, ee ɗu wëñ kiwaa' kitagoh na faanfii fiima, ɗu
ka' kidëknee ga yahaa Ha'mudii.
9 Iñaama tah, waa ɗu pes ga faanfii fii, waa ɗu tagoh nafa, iñaa ɗu
díirukɗa yërí en ɗu neɓloh Ha'mudii.
10 Kayoh, ɗu ɓéeɓpuu, ɗu hay kimos kituuk ga fíkíi Ha'mudii, ya
atti''uu, ɓaa en ɓéeɓ laas fayaagari ga iñaa ya tum ga kipeskaagari ga
faanfaamaɗa: ennda yijófí', ennda yibóní'.

Kiristaa júwohirinnduu na Kooh

11 Kon ɗí ínohin iñii en kiniik Ha'mudiiɗa,ërí tah ɗí ɓii heel kinook
ɓuwii ga ngëmii. Kooh nak ínohin ɓuwii ɗí enɗa, ee mi yaakaarin an, ga
ɗuuy keeñnjúu ɓan, ɗú ínohin ɓuwii ɗí enɗa.
12 Ɗí heellii kidíŋkaanohis haffíi garúu. Nam ki'en an ɗí waa'túu ki'on
iñaa ɗú ndamukohan garíi; en ɗanaa ɗú laak iñaa ɗú lofan ɓuwum
malaksoo iñaa en ga keeñɓaɗa, ɓa ndamukohi iñaa hotukin na hasɗa.
13 En an ɗí enukoh kidofaa, Kooh tahka, ee ɗí enukoh kiñaañaa, ɗú
tahka.
14 En ki'enaa, kiwaa'kii Kiristaanii waa'tíiɗaërí laakkíi ga iñaa en tóoh.
En ki'enaa, wëerinndíi an, en an ɓo' yíinoo yërí kaani' ɓuwii ɓéeɓɓanaa,
kon baanaa ɓuwii ɓéeɓɓa kaandohuunun.
15 Ya kaanin ndaga ɓéeɓ, en ɗanaa, ɓuwii en na kipesɗa, ɓa pessisoo
ndaga hafɓa wayee ɓa pesɗan ɓii yiima kaan, mílíssa ndaga ɓéeɓɗa.
16 Kon, diimaɗa, ɗí malakissii ken fodii dii ɓu-ëldúna hotohiɗa. Ee
sah, luu enee an Kiristaanii, kuɗewaa ɗí malakoheeri fodii dii ɓu-ëldúna
hotohiɗa, diimaɗa, ɗí malakohissiiri fodaama.
17 Binaa ɓo' en wíinoo na Kiristaaniinaa, ya enin ɓo' yi'as: iñaa
yimëgëtí'yaa karin, yi'as yërí en ga.
18 Kooh tumin iñciima tóohca, ya yii ya júwohi'tuu na hafci, kooroh
ga Kiristaaniiɗa, ee ya sassíi diima kijangat kijúwohkaagari kaama na
ɓuwiiɗa.
19 En ki'enaa, Kooh kooroh ga Kiristaanii, ya júwohi'ta ɓu-ëldúna na
hafci, ee ya toppiiɓa ga baakaa'cii ɓa tumɗa. Ya díŋkaaninndíi kiyéegaloh
kijúwohkiigari na ɓuwiiɗa.

20 Ɗí ƀërí Kiristaanii wos kiwo' ga teekiigari, ee man na Kooh ga kihafci
yërí en na kiwo' narúu koorohha garíi. Ɗí ƀii kíimmbúu, ga teekii
Kiristaanii, tookat kijúwoh na Kooh.
21 Kiristaanii mosoo kilaak baakaa'ɗa, Kooh koorinndi baakaa'ciigaruu.
Ya tumin iñaama, doonaa ɗu ƀii ɗu en wíinoo na Kiristaaniiɗa, Kooh
abohhuu ƀiƀo' ƀijúwí'.

6

1 Kon ɗí ƀii ɗí taam na Kooh ga lëgëyiiɗa, ɗí ƀii dímalukkúu: barkeelii
Kooh barkeellúuɗa hanat ki'en sooy.
2 En ki'enaa, Kooh wo' ga Këyítfaa an:
«Ga wahtaa wa jekohɗa,
mi tumi'taraa iñaa fu kíimɗa.
Ga besaa mi jommbaa kimúsalɗa,
mi foolla ki'amɗohhaa»✡.
Malkat, wahtii wii siiy wërí jek ga; wahtii wii wërí en bes kimúc.
3 Lëgëyii Kooh ɗí en na kitumɗa, ɗí waa' ken laakoo dara iñaa ya wo'an
ga yibóní'. Kërí tah, ga iñaa mín ki'en tóoh, ɗí waa'tii kitum dara iñaa
ekan ƀo' ga kikeen ga baakaa'.
4 Ɗí teewohi an ɗí ƀisúrga Kooh ga ƀéeƀ iñaa en tóoh: iñcii ɗí dayɗa,
ennda mesiklaatcii, coonucii, na kilëykii dawiríiɗa, ɗí koorukica hen taam
na kimúuñ kiyaak;
5 ɗí feekuunun, ɗí laguunun ga kasu, coow taabukinndíi daa en tóoh
ee ɗí gítínuunun ga kitum lëgëy ciméeskí', pëní fayaaŋ joobinndíi, ee ɗí
arukin.
6 Ɗí teewohi an ɗí ƀisúrga Kooh, ga kiset keeñ, ki'ínoh iñaa en kayoh,
kimúuñ, kijof, kitaam na Helii yisela'í'yii, kiwaaroh kayoh-kayohɗa,
7 kijangat kayohfii kesi, na kitaam na doolii Koohɗa. Waa ɗí sooŋ, waa
ɗí som haffíi, kijúƀërí en ganaaycii ɗí ƀayiɗa.
8 Ɗí e'sin cée', ɗí ñaawalsin. Ɗí wo'ɗusin yibóní', ɗí wo'ɗusin yijófí'. Ɗí
malakohsi kaakoh-saboh ee moona ɗí wo' kayohfii.
9 Ɗí tíksi ƀuwaa ken ínohooƀa ee moona déy ƀéeƀ ínohinndíi. Ɗí tíku
ƀuwaa tesƀa kikaan ee moona ɗí ƀii lís kipes. Ɗí tíksi iñaa meskin ee
moona ɗí apsoo.
10 Ɓuwii lëehíri keeñnjíi hen rek ee moona ɗí dëk ga kineƀluk. Ɗí tíku
nduul ee moona ɗí onin ƀo' ƀiyewin kihóomí'. Ɗí tíku ƀuwaa laakoo tús
ee moona ɗí laakin iñaa en tóoh.
11 Ɗú, fiiliimunciigarí ga teerum Korentiɗa, ɗí wo'in narúu faŋ, ɗí
ɗaakkiirúu dara ee ɗí ekinndúu ga keeñnjíi.
12 Enndii an ɗí waa'tiirúu, ɗú kay, ɗú ƀërí waa'tiirí.
13 Kon mi wo' narúu fodii ƀaa wo' na ƀitowuci: keeñukattíi fodii dii ɗí
keeñukkúuɗa; ekattíi ga keeñnjúu.

Kaa aasukohat na yiifa'

14 Kaa aasukohat na ƀuwaa gëmussii ga Yéesu. Ɓuwaama enndii ƀa
gën ga kitaaboh. En ki'enaa, kitaabohkii kiida mín kilaak ga díkaanti iñaa
júwin na iñaa joffii? Lee'laat mínan na ki'akitukoh na ñúus?
15 Mínan na ki'en Kiristaanii júwoh na Seytaani? Ɓaa gëm ga Yéesu
aasukohan na, na ƀaa gëmmbii gari?
16 Kaanfii Kooh mínan na akitohu na koofcii yiifa'cii? En ki'enaa, ɗu ƀërí
en Kaanfii Kooh yii laak kipesɗa, fodaa ya ga kihafci ya wo'kaɗa an:
«Mi yah kidëk naƀa, mi taabi naƀa,

✡ **6:2 6: 2** Malkat Ísayíi 49: 8.

mi yërí yah ki'en Koohyiigaƀa,
ƀa ƀërí yah ki'en heetiigoo»✡.
17 Ërí tah, Ha'mudii wo''a an:
«Meyat ga díkaantiƀa, ɗú en haŋ.
Kaa ɗewat ga dara iñaa settii.
Fodaama mi hayyúu kitook ga yahaaroo✡
18 Mi yah ki'en paamun garúu,
ee ɗú en ƀitowuroo: ennda yaal, ennda ƀeti.
Iñaama, yërí Ha'mudii mín ga tóohɗa wo'»✡.

7

1 Kon nak, ɗú ƀii mi keeñukinɗa, waa Kooh díginnduu iñcaama tóoh, ɗu sétírat haffuu ga tóoh iñaa líiƀɗi faan na hel. Ɗu guu'guulukat, kipeskiigaruu sela' bi mat, ee ɗu taam ga na kiniik Kooh.

Iñaa sóosí' keeñaa Poolɗa

2 Onattíi ƀak ga keeñciigarúu. Ɗí tooñnjii ken, ɗí yahi'tii ken, ɗí ɗúkkii ken kiñam ga ananjci.
3 Mi wo''ii iñuma kiyammbúu yen. En ki'enaa, mi wo'eera kumëeñí' an ɗú ƀii ga keeñciigaríi waa ɗí kaan, waa ɗí pes.
4 Mi óolukinndúu lool ee mi bakukohinndúu lool. Hídaa coonucii ɗí dayiɗa, dii ca hín kiyewinɗa tóoh, helloo dalin lool ee Keeñiigoo soosin seƀ.
5 En ki'enaa, ga wii ɗí le' gohii Maseduwaanɗa, faanndíi íikarukkii ga fen, ɗí dayin coonufaa en tóoh: ɗí dëkee ga kileŋkoh na ƀuwii ee ga keeñnjíi ƀan, ɗí enéerii ga jam.
6 Wayee Kooh yii dëlíri helcii ƀuwii abissii yaakaa'ɗa, dëlí'ta hellíi ndaga hayaa Tít.
7 Enndii rek ga daa ya hayɗa tah, wayee na ƀan ga daa ɗú dëlírin helaa-gariɗa. Ya ƀéestírinndíi dii ɗú hínndoo kiɗoorukɗa na dii keeñnjúu hín kirécuk iñaa ɗú tíkeeroodɗa, na ƀan dii ɗú tuukin tek ga kifa'ɗohhoodɗa; ee iñaama tahin keeñnjoo wëñin ɗa kiƀaat kisoos.
8 Mi ínohin an, këyítfaa mi bídeerúu kuɗewaaɗa lëehíreera keeñnjúu, ee mi récukkiika. En ki'enaa, mi récukeeraka ndaga mi hoteera daa ka mesikeerúu, luu enee an maañnjiiɗa, wayee diima mi récukissiika.
9 Hanaa kay mi neƀluk ga hen sah, ee enndii ga daa keeñnjúu leeheera gaɗa, wayee en ga daa keeñ-leehaama ekinndúu ga kisúpít kipesɗa. Keeñ-leehaama Kooh yërí waareeka. Kon ɗí tooñnjiirúu ga dara.
10 En ki'enaa, keeñ-leehaa meyoh ga Kooh haydohi kisúpít kipeskaa ëewdohi ƀo' ga kimúc, ee iñaama laakoo kirécuk. Keeñ-leehaa meyoh ga ëldúna nak límí kikaan.
11 Malakat rek keeñ-leehaama meyoh ga Koohɗa, iñaa wa lím garúuɗa: ɗú gaawwa kikoluk, ɗú bayalukka, ɗú récukka, ɗú niikka Kooh, ɗú ɗoorukkaroo, ɗú kaantukohha ga, ɗú ko'ta ƀaa tooñɗa. Ga kihaffúu, ɗú teewohin ga ƀakaa en ƀéeƀ an ɗú setin wic ga iñaama.
12 Kon nak, binaa mi bínndúunaa, ƀaa tooñɗa tahhiika, ƀaa tooñuɗa ƀan tahhiika. Mi bínndúu, doonaa, ga fíkíi Kooh, ɗú mín kihot dii ɗú hín kisafa' garíiɗa.
13 Iñaama tah ɗí abin yaakaa'.

✡ **6:16 6: 16** Malkat Léwítík 26: 12; Esekíyeel 37: 27. ✡ **6:17 6: 17** Malkat Ísayíi 52: 11; Esekíyeel 20: 34,41. ✡ **6:18 6: 18** Malkat 2 Samiyeel 7: 8,14; 1 Koroník 17: 13.

Ɗí eemmbii rek ga ki'am yaakaa', wayee ɗí neƀlukin lool ga dii keeñaa
Tít hín kisoos ndaga daa ƀéeƀpúu, ɗú dëldɗin helciɗa.
14 En an mi ndamukoheerarúu ga fíkíicinaa, mi laakkii kaci ga. Fodii ɗí
wo'irúu kayoh saycaa en tóohɗa, iñaa ɗí ndamukee Tít ga loorúuɗa enin
kayoh.
15 Binaa ya níindísuk ga daa ɗú kelohɗeerari ga tóohɗa, na daa ɗú
tookeeri ga ɗuuycúuɗa, taammba na kiniikki na ki'e'ti cée'ɗanaa, ya
wëñirúu ɗa kiwaa'.
16 Keeñnjoo nak soosin ga dii mi mín kilaak yaakaa' garúu ga iñaa en
ƀéeƀɗa.

8

Kisafa' ga kidímal ƀuwii Kooh

1 Mbok-kerceencii, ɗí waarin ɗú ínoh iñaa kijofkaa Kooh lím ga
jaangucaa ga gohaa Maseduwaanɗa.
2 Ɓuwaama kooruunun ga coonu ciméeskí' wayee hoonohhii keeñƀa
soosee hen seƀ; ee, hídaa kinduulkaagaƀa, daa ka hín kiméeskí'ɗa tóoh,
ƀa onohha iñaa hoomin.
3 Mi mínin kiseedi' an ƀuwaa, ƀa onohha iñaa ƀa mínɗa bi paaffa sah
daa dooliƀa eem ee ƀa sekkii kinaku.
4 Ɓa ƀërí nameeríi kitaabuk, ƀaa kíim kibokidohu ga ƀuwaa yah
kinëgíroh dímalaa aaw ga ƀuwaa en ƀuu Kooh ga Yéerúsaleemɗa.
5 Ɓa paafin sah iñaa ɗí séentukee gaƀaɗa. Ɓa ɗeƀ ki'eroh hafƀa ga
Ha'mudii paay, tíkka ga, ƀa erohha hafƀa garíi fodaa Kooh waa'kaɗa.
6 Tít yërí ɗeƀ kituuki' loo kinëgíroh dímal ga kaanndúu, kërí tah ɗí
dímalukkari ya ƀoyukis garúu kilëstí' lëgëyaa wijófí'waa waama.
7 Waa ɗú hóomɗin ga iñaa en tóoh, ennda ga ngëmii, ennda ga kimín
kiwo', ennda ga ki'ínoh yen, ennda ga kikaantukoh ga iñaa en tóoh, ennda
ga kiwaarohkii ɗí teeƀpúu en garúuɗa. Fodaama tumat tóoh ɗú hóomí'
ga ki'amɗoh ga dímaluma ƀan.
8 Mi enndiirúu na kiwo' iñaa ɗú jom kitumɗa; mi wo' ga loo ƀuwaama ga
daa ƀa kaantukohi ga kidímalohɗanaa, mi waa' man, ɗú ƀan, ɗú teewoh
kiwaarohkii laak ga díkaantirúuɗa dii ka hín kiwóo'ɗa.
9 En ki'enaa, ɗú hotin dii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu hín kijof
garuuɗa: ya yii ya enee ƀaa hóomɗin, ya tummba hafci ƀaa laakoo ee ɗú
ƀërí calallika. En ɗanaa, kooroh ga kilaakookaagari kaamanaa, ɗú hóomí'.
10 Mi wo''úu helloo doŋ ga iñuma: ɗú ƀii kisaah, ɗú ɗewee ƀéeƀ kiwo'
an ɗú hay kidímaloh ee ƀan ɗú ɗeƀpa kidímalohɗa, iñaa gën garúuɗa
wërí en an ɗú kaantukoh ga,
11 ɗú lëstí' lëgëyaama kimma. Keeñaama ekeerúu ki'am iñaama ya
tumuɗa, ekattúu ƀan ga kilëstí'wa, ee enat ga iñaa ɗú mín.
12 Binaa fu onoh fodaama ee le' keeñaagaraanaa, Kooh hay kitook iñaa
fu onohɗa. Ya ínohin an fu laak iñaama ee ya meekisohhii iñaa fu laakoo.
13 Wo'ussiirúu an kiwaa' ƀuwii laak tahat bi ɗú en ga sooli rek, wayee
ƀéeƀ bokat kihídí'.
14 Diima deŋ, ɗú hóomɗin, kon dímalat ƀuwii soolukinɗa; Kooh tum bes
ƀa wëñí'túu ee ɗú laak soolinaa, ƀa amɗohhúu, ƀéeƀ bok hídí'.
15 Fodaama, ka bídu ga Këyítfaa an:
«Ɓaa balawee yewinɗa, hëpɗéeríi ga dara,
ee ƀaa balawee jutuutɗa ñakéeríi dara.»*

* **8:15 8: 15** Malkat Eksoot 16: 18: wo' ga daa ƀu-Isarayeel balaƀsee ñamahaa wo'u «maan», Kooh ereeƀa ga ëgí'-dúndagaaɗa

Tít na ɓuwaa taabee nari Korentiɗa

16 Ndam aawat ga Kooh yii on Tít, fodii garíi, kitook kikaantukoh ga loorúuɗa.
17 Tít tookka iñaa ɗí kíimmbiɗa; ee ya waaree kigaaw kihay garúu hen bi, ya sekkiika kinaku ya kolukka yaa hay.
18 Ɗí wosin mbok-kerceen yiliis ya taam nari. Mbokaama, ɓéeɓ jaangucii bakinndi ga lëgëyii kiyéegaloh Hewhewii winéwí' wii ya tumɗa.
19 Ɓaatta ga, ɓu-jaangucii ɓërí tanndi ya taam naríi ga ɓaawii ɗí yah kika' kiwarohnee iñcii onohuɗa. Lëgëyiima wijófí'wii ɗí tumwa ki'on Ha'mudii ndam na kiteewoh an ɗí waarin ɓuwii ki'amɗoh ga ɓan.
20 Ɗí tum iñaama doonaa ken laakoo iñaa ya ñarohanndíi ga dii ɗí tuukuk ga dímalii wihóomí'wii nëgírohuɗa.
21 Iñaa ɗí heel tóoh wërí en kitum bi jof ee eemmbii rek ga iñaa newin Ha'mudii wayee ɓan ga iñaa newin ɓuwii✡.
22 Ɗí wosin ɓan mbokkíi yiliis† ya taam na ɓuwaama. Ya nak, ɗí malaksukohinndi waas ciyewin ee ɗí hotin an ya tookin kikaantukoh, ee diima deŋ ya wëñin kitook kikaantukoh ndaga ya óolukinndúu dijófí'.
23 En ga ɓak Tít na kihafcinaa, ɗí ɓërí taabi, ɗí ɓërí bok kilëgëy ga ɗuuycúu. En ga loo mbokcaagaruu ɓaama taam nariɗanaa, ɓu-jaangucii ɓërí wosɓa ee ɓa lëgëy ki'on Kiristaanii ndam.
24 Kon teewatɓa an ɗú waarinɓa kayoh-kayohɗa, en ɗanaa ɓu-jaangucaa ɓaama tooku an ɗí laakin kayoh ga dii ɗí ndamukohirúuɗa.

9

Dímalaa aaw ga ɓuwaa enu ɓuu Kooh ga Yéerúsaleemɗa

1 En ga loo dímalaa aaw ga ɓuwaa en ɓuu Kooh ga Yéerúsaleemɗanaa, calissii mi bínndúu ga.
2 En ki'enaa, mi hotin an ɗú tookin kidímaloh ga keeñnjúu ee mi ndamukohinndúu ga ɓu-Maseduwaan*, mi wo'eeɓa an: «Wii kisaah, laak ɓu-Akay tuukuunun tek ga kidímaloh.» Dum ɗú kaantukoh ga kidímalohɗa yëngëlin ɓiyewin gaɓa.
3 Mi yii wosohhúu kon mbok-kerceencum ɓuma ɓa amɗohhúu, en ɗanaa iñaa mi ndamukoheerúu ga loo dímalumaɗa eemoo ga wo'een rek, wayee dímalumgarúu cooki' fodaa mi wo'kaɗa.
4 Enndiikanaa, laak ɓu-Maseduwaan ɓaa taam naroo hayu duma, laakussúu ɗú waayukkii daranaa, ɗí hay kilaak kaci ga dii ɗí óolukinndúuɗa; ee mi wo'issii ɓan faa ɗú yah ga kiɓewohɗa.
5 Kërí tah, mi ammba an gënin mi wos mbok-kerceencum ɓuma, ɓa ɗëwírukkoo garúu, ɓa toputu' iñcaa ɗú dígohee ki'onoh. Ƒodaama, mi laak dímalaama hídohinaa, iñaama hay kiteewoh an ɗú onoh na keeñnjúu, wayee enndii an ɗú gítínu hen.

Ɓaa sok yewin, píikan yewin

6 Ínohat iñii laak yii: ɓaa sok jutuut, píikan jutuut; ɓaa sok yewin, píikan yewin.
7 Kon nak, ɓaa en ɓéeɓ erohat iñaa keeñci hatin. Ya hanat kirécuk yen ga ee ka hanat ki'en gítín gari. En ki'enaa, Kooh waarin ɓaa onohi ee taam ga na keeñ wisóosí'.

✡ **8:21 8: 21** Malkat Liiwuk 3: 4; Room 12: 17. † **8:22 8: 22** *Mbokkíi yiliis* ɓo' yiliis yërí wo'u daama, yaa ínohukkii dijófí'. Mëdírohat 8: 18 na 8: 23 * **9:2 9: 2** *Ɓu-Maseduwaan* waa' kiwo' kerceencaa ga jaangaa teeraa Filiip, waa Tesaloník, waa Beree, Malkat ɓan 1: 16

8 Ya míninndúu ɓan kibarkeel bi ɗú hóomí' ga iñaa en tóoh, en ɗanaa
ga wahtaa en ɓéeɓ, ɗú laak tóoh iñaa ɗú sooluk kipay sooliciigarúu; ɗú
tesi' yewin yaa onanndúu kitum yijófí'yaa mín ki'en tóoh.
9 Fodaa ka bídu ga Këyítfaaɗa an:
«Ya oni ɓuwii laakooɗa na keeñaagari ɓéeɓwa
ee kijofkiigari yah bi taa'.»✡
10 Kooh yii oni línoh tesohtaa ya sokan, yii oni ɓuwii iñaa ɓa ñamanɗa✡,
hayyúu ki'on bi dooy fodaama, ɓéeɓ iñcii ɗú soolukɗa, ya límírohca, en
ɗanaa, ga kijofkiigarúu ɓiɓo' ɓiliis laasu ga ɓéeɓ iñcaama.
11 Ya hayyúu ki'on kihóomí' ga iñaa en ɓéeɓ, doonaa ɗú mín ki'onoh
na keeñnjúu ɓéeɓwa, ee ɓiyewin hay kigërëm Kooh ga iñcii ɗí yahɓa
kiwaroh, ee meyoh garúuɗa.
12 En ki'enaa, dímalii ɗú en na kinëgírohɗa, jeriñiigawa eemmbii rek ga
kipay soolicii ɓuwii en ɓuu Koohɗa, wayee ɓan, wa hay kitah ɓuwii yewin
lool kigërëm Kooh ga iñaama.
13 Binaa ɓa malak ga dímalii ɗú nëgíroh aaw gaɓaɗanaa, ɓa hay kigërëm
Kooh ga dii ɗú teewoh fodaama an ɗú gëmin ga Hewhewii winéwí'wii ga
loo Kiristaaniiɗa. Ɓa hayyi kigërëm ɓan ga dii ɗú tookin ga keeñnjúu
kiwaroh naɓa iñcii ɗú laakɗa, ɓa na ɓéeɓ ɓuwii ɓíinoo.
14 Ɓa ɓii kíimi'túu Kooh kiteewoh an ɓa keeñukinndúu lool ndaga dii
barkeelii Kooh barkeellúu paafin iñaa en tóohɗa.
15 Ndam aawat ga Kooh ndaga iñcaa ya onoh ee ken mínooca kiwo' bi
leehɗa.

10

Pool taas ga iñcaa ya yabu ga lëgëy ki'apotaa'kaagariɗa

1-2 Mi Pool, ɓuwii wo' an, mi en narúunaa, mi soos seɓ, ee an mi
úsaayyúunaa mi tamoh jír. Mi yii kíimmbúu ga teekii Kiristaa yii lewetin
ee jofinɗa, kaa ekattoo ga kitamoh ga ɗookkúu binaa mi hay garúunaa.
Laakin garúu ɓuwaa wo' an ɓadukeeniigarii iñaa ɓadukeen ɓo'-ëldúna
kesi. Kon nak binaa mi hay bëríinaa, ɓuwaama, mi hay naɓaka kidígoh
ee iñaama wëerinndoo.
3 Kayoh, ɗí ɓii pes ga kakayfii fodii ɓéeɓ ɓuwii, wayee heñii ɗí en na
kiheñohɗa enndii ga dii ɓu-ëldúna heñohiɗa.
4 Ganaaycii ɗí ɓay kiheñohɗa meyohhii ga ɓu-ëldúna; ca en ganaaycii
cilëekí'-doolicii meyoh ga Koohɗa, ee ca enohu kiɓúuk ɓéeɓ dooli waa
yípuk gík nëenɗi ɓuwiiɗa. Ɗí ɗúbí' halaatcii taabohhii na kayohɗa,
5 na ɓan ɓéeɓ kiɓëwí'-haffukaa hoonoh ɓuwii ki'ínoh Kooh, ɗí am níp
halaataa mínin ki'en tóoh, ɗí haydohwa ga kikelohi' Kiristaanii.
6 Binaa ɗú kelohi'tíi ga tóohaa, ɗí tuukin ga kimókí' ɓéeɓ ɓaa kelohi'tii
Kiristaanii.
7 Malaksukohat iñcum dum ca laakohɗa. Binaa laak ɓaa wo' ga hafci
an ya yuu Kiristaaniinaa, ya ekat ga helci an ɗí ɓan, ɗí ɓuu Kiristaanii
fodaagari.
8 Ha'mudii kuliyuki'tíi ga fíkíirúu kituuki' ngëmiigarúu, wayee enndii
kiɓúukwa; ee luu enee an mi ndamukin ga iñaama bi hëpin, enoo kaci
garoo.
9 Mi waa'tii kiman na ɓaa heellúu kitíital ga këyítcii mi bídirúuɗa.

✡ **9:9 9: 9** Mëdírohat na Kañcaa 112: 9. ✡ **9:10 9: 10** Mëdírohat na Ísayíi 55: 10.

10 En ki'enaa, laakin ɓuwaa wo'i garoo an: «Iñcii ya wo'i ga këyítcii ya
bídiɗa ɓítin ee tamohin, wayee binaa ya en ga ɗuuycuunaa ya laakoo fít
ee ya wo'i wo'een heeyoh.»
11 Ɓaa wo' iñaama ɓéeɓ, wóoratti an dii wo'eencii ɗí bídi ga këyítcii
manɗa, binaa ɗí hay duma bëríinaa, tumeencaagaríi yah kiman fodaama
deŋ.
12 Ɗí sah, ɗí kaañoo kihídí' haffíi wala kimëdíroh haffíi na ɓuwaama
ndami hafɓaɗa. Ɓa hayaa, ɓa ɓeɓ hafɓa nataah, waa ɓa natan hafɓa
gawa, ɓa mëdíroh hafɓa na hafɓa. Iñaama enndii kidof moose?
13 Ɗí nak, kindamukkiigaríi laakin daa ka eem. Ɗí paafanndii keki'kii
sassii Kooh fíisi'tíi, onndaríi ɓan kihay bi garúuɗa.
14 Enee an sasiigaríi le''ii bi garúunaa, ɓo' mín kiwo' an ɗí meyin sasii
Kooh fíisi'tíiɗa; wayee wa hayin bi garúu, ɗí bëríi ɗewee garúu kihay
kiyéegallúu Hewhewii winéwí'wii ga loo Kiristaaniiɗa.
15 Kon ɗí paaffii keki'kii sasii Kooh fíisi'tíi, kindamukoh lëgëyaa ɓiɓo'
ɓiliis tumɗa. Hanaa kay ɗí am yaakaa' an ngëmiigarúu hay kiɓaatuk, ee
fodaama, ɗí hay kiwëñ kiɓaat kilëgëy ga ɗuuycúu wayee hoonohoo ɗí eem
ga sasii Kooh fíisi'tíiɗa.
16 Ɗí hay kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii bi ga dëkcaa paaf kúllúu ee
ɗí ndamukanndii ga lëgëyaa Kooh e' ɓiɓo' ɓiliis kitumɗa.
17 Bíduunun ga Këyítfaa an: «Ɓaa waa' kindamuk ga yenaa, ya
ndamukatti ga Ha'mudii»✡.
18 En ki'enaa, ɓuwii kañi hafɓaɗa, enndii ɓërí neɓloh Kooh; ɓuwii
neɓloh Koohɗa ɓërí en ɓuwii ya kañ na kihafciɗa.

11

Pool, na ɓuwaa tík hafɓa apotaa'ɗa

1 Éey, ɗú míneeroo kimúuñi' mi wo' narúu wo'een dofaa! Ehee,
múuñɗattoo kay.
2 En ki'enaa, mi waa'túu hen bi mi naalohinndúu ee kiwaa'kii kiima
meyoh ga Kooh. Mi onohinndúu ga fiil yíinoo doŋ, ennda Kiristaanii; ee
mi waarin ɗú pajuki'ti fodii oomaa-jowu, yaa ínohoo yaal ee setin wic.
3 Wayee mi niikin an ɓiɓo' ɓii ɗúkkúu bi ɗú íis kotcaa cijúwí'caa na
keeñaa wimórí'waa ɗu taabukohee Kiristaaniiɗa, ɓa ɗúkkúu fodaa daa
Aawa íisee hafci, gogaa ɗúkkari na wo'een-sabohcaagari cinéwí'caaɗa.
4 En ki'enaa, binaa ɓo' hay garúu kijangattúu loo Yéesu yiliis yaa bokkii
na yii ɗí jangattúuɗa, wala ya waa' ɗú te' hel wiliis waa bokkii na yii ɗú
laasɗa, wala ya yéegallúu Hewhew winéwí' wiliis waa bokkii na wii ɗí
yéegallúuɗanaa, ɓaama ɗú keeñukiri!
5 Mi foogin an apotaa'cumgarúu ɓuma ɗú ke' ga ɗook ɓíinooɓumɗa
wëñɗohussiiroo dara.
6 Luu enee an mi mínoo kiwo' ga mbooloo, enndii an mi ínohoo yen, ee
ɗí teewinndúuka ga iñaa en tóoh na ga ɓakaa en tóoh.
7 Kayoh sah, wii mi yéegallúu Hewhewii winéwí'wii meyoh ga Koohɗa,
mi meekissiirúu dara ga, mi yóoskí'ta haffoo, doonaa ɗú ɓëwíru. Mi tooñin
ɓo' ga iñaa mi tum yaamane?
8 Mi te'ee, en fan lok, kopa' ɓiɓo' ga jaangu ciliis, kimínndúu ki'amɗoh.
9 Wii mi en ga kúllúuɗa, mi laakeera sooli ee mi faanukkii ga
dooli ken, ndaga mbok-kerceencaa meyohee gohaa Maseduwaanɗa ɓërí

✡ **10:17 10: 17** Malkat Yérémíi 9: 23; 1 Korenti 1: 31.

haydohɗeeroo tóoh iñaa mi soolukeeɗa. Ga iñaa en tóoh, mi watukka ki'ayuk ga ɗookkúu ee mi hayka kiwëñ kiwatuk.
10 Ga dii wo'eenii ga loo Kiristaanii en kayoh garooɗa, iñii mi yah kiwo' yii en kayohɗa. Mi wo' man, iñuma mi ndamukohiɗa, ga ɓéeɓ teerucii ga Akayɗa, ken mínooroo ga kinís.
11 Iñii tah ya mi wo'ka? Ati mi waa'tiirúu hen? Kooh ínohin an mi waarinndúu.
12 Iñii mi tum diimaɗa, mi lísanndi kitum, en ɗanaa, ɓuwum heelu halaa ɓa kooran bi ɓa hídíroh hafɓa naríi wem, ee ɓa ndamuki gaɗa, ɓa laakoo halaama.
13 Ɓuwuma tíku hafɓa ɓi'apotaa', ee saboh. Ɓa kaaki ɓuwii saboh ga lëgëyum ɓa tumiɗa. Ɓa ɓay jëmmaa apotaa' Kiristaanii ee lak saboh.
14 En ki'enaa, iñaama bettii ken, ndaga Seytaani, ya ga kihafci, leekleekaa ɓay jëmmaa malaakaa taam na lee'laataa Kooh.
15 Kon, laakoo dara ɓan iñaa bet ɓo' ga kihot ɓisúrga Seytaani ɓewu jëmma súrgacii tumi yijúwí' ga fíkíi Koohɗa. Ɓuwaama, bëríinaa kipeskaagaɓa leehanɗa, ɓa hay kifayu tumeencaagaɓa caama.

Pool, na coonucii ya dayɗa

16 Mi yii wo'issúuka: ken hanattoo kitík dof. Wala book ɗú tíkkoo dofaa, abattoo fodii dof, en ɗanaa, mi ɓan, mi mín kindamuk jutuut.
17 En ki'enaa, iñii mi en na kiwo' yii sah enndii iñaa Ha'mudii waa', ee mi ndamuk fodumanaa, mi wo'in wo'een dof.
18 Waa ɓiyewin ndamuki fodii ɓuwii ga ëldúnaɗa, mi ɓan, mi hay kindamuk.
19 Ɓú ɓii an ɗú laakin helɗa, ɗú ɓërí keeñuki dofcii ee iñaama enndiirúu dara.
20 Ɓú tookin ɓiɓo' tummbúu ñaam, ɓa ɗúu'túu, ɓa ɗúkkúu, ɓa eewwúu, ee ɓa múttúu pa'.
21 Dii ɗí laakoo dooli kitum fodaamaɗa, apinndoo kaci.

Kimma nak, mi hay kiwo' kidof; ɓéeɓ iñaa ɓo' kaañ kindamukoh, mi ɓan mi kaañinndi.
22 Man ɓa wo' an ɓa ɓi'Ebërëe? Mi ɓan mi Ebërëe. Man ɓa wo' an ɓa bok ga heetii Isarayeel Mi ɓan mi bok gawa. Man ɓa wo' an ɓa tucaasamun Abaraham? Mi ɓan mi kucaasamun Abaraham.
23 Man ɓa wo' an ɓa ɓisúrga Kiristaanii? Diima nak, mi yah kiwo' wo'een ɓaa hafaa múuyin mes: mi wëñɓa ki'en súrga Kiristaanii fúuf. Mi wëñɓa kison ga lëgëyiigari, mi wëñɓa kilagu ga kasu, mi wëñɓa kifeeku, mi hídohin na kikaan waas ciyewin.
24 Yaawúu'cii rípuununndoo leraw waas ciyëtúus; ee waa hay tóoh, lerawcaa cidaaŋkaah-kaahay na ciyitnanikiiscaa (39)* mat.
25 Mi rípuunun ngee' waas kaahay†, mi tapisohuunun na atoh waas kíinoo, kiwaa'too ki'ap; mi aasin gaal-giiy waas kaahay, gaalaa nuu' ga músúmaa; mi tidimin ga músú giiy wek-wek wíinoo na noh-noh wíinoo.
26 Mi karin kiɓaaɓ waas ciyewin, caa kumuunndoo yee ga kihín: ga ɗuuy húlúɓcii, ga kihídoh na gúroh-waascii, ga kihídoh na mbokciigoo yaawúu'cii, na ɓan ɓuwii enussii yaawúu'ɗa, ɓaaɓciigoo ga teerucii, ga ëgí'-dúndaŋcii, ga ɗuuy giiycii, hídohciigoo na ɓuwaa tík hafɓa kerceen ee sabohɗa.

---

* **11:24 11: 24** Malkat Dëteronom 25: 3. Waasaa Móyíis nakoh an ken jomoo kirípu ngee'caa paaf cidaankaah-nikiis. Iñaama tah yaawúu'caa nëewíssa ga ngee' wíinoo, doonaa ɓa ëldohoo bi ɓa wëñí', ɓa ɗeeŋ iñaa Waasaa nakohɗa. † **11:25 11: 25** Ngee'ciima ɓu-Room ɓërí feekkica

27 Mi koorukin lëgëy ciƀítí' na coonu ciméeskí'; yewinin wekcaa mi
neehhii; mi yaaƀpa mi pílla; yewinin iñaa mi oo'; mi fiyoonnda ee mi
laakkii iñaa mi ekukan.
28 Ee laakin giliis gaa mi wo''ii duum: ƀesaa en tóoh mi halaati ga ƀu-
jaangucii ƀéeƀƀa, fodii mi koorukƀa ga hafiigoo.
29 Binaa laak garúu ƀaa laakoo doolinaa, mi ƀan, mi yéeŋka ga haffoo.
Ƀo' keen ga baakaaraa, keeñnjoo taki ga iñaama hen.
30 Binaa mi na' kindamukaa, mi ndamukohan kilaakoo-doolikiigoo.
31 Kooh yii laak ndam bi taa'ɗa, yii en Paamudii Yéesu, Ha'mudiiɗa,
ínohin an mi wo''ii saboh.
32 Ga wii mi en ga teeraa Damaasɗa, gúwernëeraa yugi' buu' Aretaas
daamaɗa, tuuki'ta ƀisoldaa' ga tóoh halcaa teeraa, kiheelloo ki'am.
33 Wayee laakka ƀiƀo' ƀaa ekussoo ga ɗaba, ƀa paafdohharoo ga gúl
wíinoo ga míiraa dëkaa, ƀa yoollaroo kakay. Mi rëcca gari fodaama.

12

Doolii Kiristaanii dooyin Pool

1 Mi jom kindamuk hen sah, luu enee an ka laakoo jeriñ. Hoonohoo
mi hay kiƀéestí' iñcii Ha'mudii ínohlukohhooɗa ee mi hotca en fan ga
heeyɗa.
2 Laakin kerceen, yaa mi ínoh*. Enee ga tíkíis tidaaŋkaah na tinikiis ga
fenoo, ƀaa yaama ƀëwírussa bi ga ɗookaa-ɗook asamaan. (Mi ínohoo ati
ya ƀëwí'see na faanfaagari, ati enee en fan ga heey; Kooh doŋ ínoh).
3-4 Mi ínohin daal an ƀaa yaama ƀëwíruunun bi ga daa Kooh enohɗa.
(Mi yii wo'iska, mi ínohoo ati ya ƀëwí'see na faanfaagari, ati enee en fan
ga heey; Kooh doŋ ínoh). Daama, ya kelohha wo'een, caa ken mínoo gaca
kitaam, ee ƀo'-súusúus onussiica kiwo'.
5 Ƀaa man fodaama yërí mi ndamukohan, wayee mi ndamukohoo haffoo,
enndii ga kilaakoo-doolikiigoo rekaa.
6 Mi waaree kindamukaa, enoo kidof garoo, ndaga eneenaa iñii mi
wo'anɗa yah kayoh. Wayee mi ndamukanndii ndaga mi waa'tii ken fooŋ
garoo iñaa paaf yaa ya hot mi tum, wala yaa ya keloh mi wo'ɗa.
7 Kooh waa'tii mi ndamuk ga iñcii cidóoyí'-waa'cii ya teeƀpooɗa.Ërí
tah, fodii nes ga faan, ya ekkaroo mesiklaat: yíinoo ga malaakacaa Seytaani
nakussa kisodalloo doonaa mi ndamukoo.
8 Mi kíimin Ha'mudii waas kaahay, ya níssoo ga coonucaama.
9 Ya taassoo an:
«Mi yii naraa ee iñaama dooyinndaa.
En ki'enaa, kimínkiigoo hotuki ga daa kilaakoo-dooli enoh.»
Kon nak, mi ndamukan hen bi jof ga kilaakoo-doolikiigoo, en ɗanaa
doolii Kiristaanii yoosuk ga ɗookkoo.
10 Ërí tah, mi neƀluki ga dii mi laakoo dooli, mi ƀassi, mi tíksi coonu,
mi hatalsi ga kipes, mi tíitalsi ndaga Kiristaaniiɗa. En ki'enaa, mi ka' bi
mi laakissii doolinaa, mi laak dooli ga wahtaama.

Iñaa jaahal Pool ga ƀu-Korentiɗa

11 Mi wo'in wo'een dof sah ee ɗú ƀërí ekkoo ga. Ee moona ɗú ƀërí
jomeeroo kikañ. En ki'enaa, luu enee an mi enndii dara, apotaa'cumgarúu
ɗú ke' ga ɗook ƀíinooƀumɗa wëñɗohussiiroo dara.

---

* **12:2 12: 2** *Kerceen, yaa mi ínoh* Pool wo' na hafci. Malkat Tumeen 9: 30; 11: 25; Galaat 1: 21

12 Mandarga cidóoyí'-waa'cii na kíntaancii mi tum, ee mi taammba ga na
kimúuñ kiyaakɗa, ɗú hotinca; iñcaama teewoh an mi apotaa' Kiristaanii.
13 Iñii yiida yërí mi tumi' jaangucii cíinoo ee mi tumi'tiirúu ya? Hanaa
ga dii mi faanukkii ga dooliciirúuɗa. Kon, bayalattoo ga iñaa mi tooñnjúu
yaama.
14 Wii wërí en waasiigoo wukaahaywii mi ƀewuk kihay
kiwaakneerúuɗa†, ee binaa mi hayaa, mi yahhii kifaanuk ga doolirúu.
Mi heellúu wayee mi heellii poossúu. En ki'enaa, enndii oomaa laak
kinëgíroh hëelís kitoputu' paamun na eewun. Paamun na eewun kay ƀërí
laak kitoputu' oomaacii.
15 Mi nak, mi tookin ki'eroh iñii mi laakɗa tóoh, na keeñ wisóosí', bi
ga sah ki'eroh kumuunkiigoo, ki'amɗohhúu. Mi waa'túu waaraa man
fodaamanaa, ɗú jominndoo kitesoh kiwaare?
16 Ɗú ínohin kon an mi mosoo ki'ayuk ga ɗookkúu ga dara. Wayee mín
kilaak ƀaa wo' an mi ɗúkkúu hen, mi ñaañukohharúu
17 Ati mi mosin kiñam doolirúu, kooroh ga yíinoo ga ƀuwii mi wosee
garúuɗa?
18 Tít, mi yërí wossi kihay garúu ee mi akitohhi na mbok-kerceenuma ɗú
ínohinɗa✡. Tít mosin kifaanuk ga doolirúune? Mi na Tít, enndii ɗí ƀërí
bok hel wíinoo, ɗí bokka kotcaa ɗí tíinɗane?
19 Ɗú, ɗú maañ kifooŋ an ɗí heel kilaak lay ga fíkíirúu? Múk! Ɗí wo'i'
Kooh, ga teekii Kiristaanii. Ee ƀéeƀ iñaama, mbok-kerceencii, kiwaa' ɗú
wëñ kiyëgís ga ngëmii tahka.
20 Mi niikin, mi hay garúunaa, mi laakkúu ɗú man ga daa newooroo,
ee mi, mi man garúu daa newoorúu. Mi niikin kilaakkúu ga kiñaroh,
ki'iñaadoh, ki'aylukoh, kiwaa' kiwëñí', kiƀasoh, kicaakooroh, kiƀëwí'
haffu na kicoowoh.
21 Mi niikin, mi hay dumanaa, Kooh kaci'ɗissoo ga fíkíirúu, keeñnjoo
leeh ga ƀiyewin ƀaa enukohee ga kitum baakaa', kitum iñaa settii, kifaanuk
na ƀaa en ƀéeƀ na kiŋalaañuk, ee ƀa íissii iñcaama bi watiɗa.

13

Iñcii Pool mëeñjoh ki'ebilohɗa

1 Mi yii ga waasiigoo wukaahaywii mi yah kihay kiwaakneerúuɗa*.
Wo'u ga Këyítfaa an: «Ga iñaa en ƀéeƀ, jomin kilaak ƀo' ƀanak wala
ƀaahay ƀaa en seedi ga»✡.
2 Ga waasaagoo wukanakwaa, iñaa mi wo'ee ƀuwii enee ga baakaa'
rekɗa, waa mi yii líssúu ki'úsaay, mi yii wo'issúuka diima, ɗú na ƀéeƀ
ƀuwii tesɗa: binaa mi hayis garúunaa mi yërëmanndii ken.
3 Man ɗú waa' mi teeƀpúu an Kiristaanii yërí wo'i kooroh garoo? Iñaama
hay kiwóo'. Kiristaanii enndii ƀaa laakoo dooli ga fíkíirúu, ya teewoh
kimínkaagari hen bi matin, ga díkaantirúu.
4 En ki'enaa, ga wii ya daayu ga kuraanaaɗa, enee ga kilaakoo-doolici,
wayee ga iñaa Kooh mín, ya yii pes kimma. Ɗí ƀan, ɗí enin wíinoo nari ga

† **12:14 12: 14** *Waasiigoo wukaahaywii* malkat ga 2 Ɓu-Korenti 13: 1-2. Waasaa wiɗewaawaa enee ga waa ya yíp jaangaa ga Tumeen 18; wukanakwaa (Gúrís 2) maañéerí ee enee ga ƀaawaa ga Tumeen 19. ✡ **12:18 12: 18** Malkat 2 Korenti 8: 18. * **13:1 13: 1** *Waasiigoo wukaahaywii* Malkat ga 2 Korenti 12: 14. Waasaa wiɗewaawaa enee ga waa ya yíp jaangaa ga Tumeen 18; wukanakwaa maañéerí ee enee ga ƀaawaa ga Tumeen 19. ✡ **13:1 13: 1** Malkat Dëteronom 19: 15; Mëdírohat na Mëccëe 18: 16; 1 Tímotée 5: 19; Yaawúu'caa 10: 28.

kilaakoo-dooli, wayee ga iñaa Kooh mín, ɗí hay kipes nari, ee ɗí hayyúuka kiteeɓ.
5 Malaksukohat haffúu bi jof, bi ɗú ínoh ati ɗú laakin ngëm; ɗú ga kihaffúu, malkat hellúu. Ɗú ínohoo an Yéesu Kiristaa yii garúune? Wala book, nam ki'en an laakoo garúu iñaa teewoh an Kiristaanii yii narúu?
6 Ɗí teewohin dijófí' an Kiristaanii yii naríi ee mi yaakaa' an ɗú hay kihot an kayoh.
7 Ɗí ɓii kíim Kooh, ɗú íis kitum iñaa joffii. Iñaama nak, enndii kiwaa' kiteewukoh ga lëgëyiigaríi ga leeloorúuɗa. Ó'óo, nam ki'en an, ɗí waa' ɗú tum yijófí', luu enee an ɗú tíkkiiríi ɓiɓo'.
8 En ki'enaa, ɗí laakoo dooli kitëhdoh kayohfii Kooh; iñaa ɗí mínɗa wërí en kilëgëyi'fa.
9 Binaa ɗí laakkii dooli, ee ɗú, ɗú laak doolinaa, keeñnjíi soos ga iñaama. Iñii ɗí kíimɗa yërí en ɗú ɓoyukis dijófí' ga ngëmii.
10 Iñaama tah mi bínndúu iñcuma tóohca, hídaa ga dii mi líssúu ki'úsaayɗa tóoh. En ɗanaa, binaa mi hay dumanaa, mi soolukoo kitamoh ga ɗookkúu. Ha'mudii hanohɗinndoo ga fíkíirúu kiyëgísí' ngëmiigarúu, wayee enndii kisaŋku''úu.

Taŋkoh

11 Kon nak mbokcii, neɓlukat; heelat kiɓoyukis dijófí' ga ngëmii. Ɓaa en ɓéeɓ daasat mooroomci, bokat hel, dëkat ga jam, en ɗanaa, Kooh yii laak kiwaaroh ee laak jamɗa, enan narúu.
12 Këñɗohat ga díkaantirúu, ɗú mígínoh haf, kiteewoh an ɗú ɓërí bokoh. Ɓéeɓ ɓuwii en ɓuu Kooh diiɗa, ɓii këñí'túu ga.
13 Yéesu Kiristaa, Ha'mudii baarkeelattúu; kiwaarohkii meyoh ga Koohɗa na Helii yisela'í'yii onndúu ki'en wíinooɗa, taabat narúu ɗú ɓéeɓpúu!

Këyítfii Pool bín
Ɓu-Galaatɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool bín kerceencaa ga teeraa Galaatɗa. Ya karin daama waas kanak kiyéegaloh Hewhewii winéwí' wii. Yaawúu'caa na ɓuwaa enussii yaawúu'ɗa gëmussa, ɓa aassa ga kikerceen.

Pool jëgíreeɓa an kigëm ga Yéesu kesiërí tahan Kooh abohɓa ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíici. Wayee laakka ɓiyaawúu' ɓa meyohu Yéerúsaleem, ɓa ka'ta Galaat. Ɓa wo''a ɓuwaa an yaakcaa ga jaangaa Yéerúsaleemɗa ɓërí wosɓa. Ɓa yahha tóoh iñcaa Pool jëgírohee daamaɗa. Ɓa wo''a ɓuwaa an Pool enndii apotaa' yukayoh ee iñaa ya jëgí'ɓaɗa enndii kayoh ɓan. Ɓa wo'eeɓa an ɓa ɓaama ɓa enndii yaawúu'ɗa, waa ɓa gëmin ga Yéesu ɓa jomin kitaabuk iñaa Waasaa Móyíis nakohɗa: ɓa jomin kigúruk. Fodaama Kooh abohɓa ɓiɓo' ɓijúwí'.

Iñaama tah Pool bínnda ɓu-Galaat kinísɓa ga iñcaama ɓa jëgíru ee meyohhii ga Koohɗa. Ya wo''aɓa an kigúrukkaa neɓloh Koohɗa eni ga keeñ ee wërí en an keeñaagaraa jom kiset hen ga fíkíici. Abaraham yërí en caasamuncii yaawúu'cii, moona déy Kooh abohhari ɓo' yijúwí' ee lak ya gúrukkii duum.

Ngëm doŋ onan ɓo' ki'abohu yijúwí' ga fíkíi Kooh, ee wa rek wërí mínlukohan ɓo' kitaabuk kipeskaa neɓ Koohɗa.

Këyítfii Pool bín ɓu-Galaatɗa tíidoh anee:

1 - Pool këñí' ɓu-Galaat (*1: 1-5*)
2 - Kooh tum Pool apotaa' ee ya jëgíroh kayoh (*1: 6-24*)
3 - Iñii Hewhewii winéwí'wii wo' kayoh-kayohɗa (*2: 1-21*)
4 - Ngëm doŋ onan ɓo' kimúc (*3: 1–4: 31*)
5 - Kiwaaroh yaa en ɓéeɓ na mooroomci; Kitaam na Helii yisela'í'yii (*5: 1–6: 10*)
6 - Iñcaa Pool mëeñjoh kidínkaanohɗa na taŋkoh (*6: 1-18*)

Pool këñí' ɓu-Galaat

1 Mi Pool, mi apotaa' Yéesu Kiristaa. Ɓo'-súusúus falliirooka ee ka koorohhii ga ɓo', wayee ka meyoh ga Yéesu Kiristaa na Kooh, Paamudii, Kooh yiima mílísi' Yéesu ga ɓuwaa kaaninɗa.
2 Mi na ɓéeɓ mbok-kerceencii enu diiɗa, ɗí ɓii ɓëyrohhúu këñí', ɗú ɓuwii en ga jaangucii ga Galasíiɗa.
3 Kooh, Paamudiigaruu na Yéesu Kiristaa, Ha'mudii barkeelattúu, ee ɓa onndúu jam.
4 Yéesu Kiristaa, Ha'mudii, erohin kumuunkaagari ndaga baakaa'ciigaruu, en ɗanaa ɗú mín kimúc ga ëldúnaanii ɓuwii wati wibóní'wii fodaa daa Koohyii en Paamudiigaruu waarohkaɗa.
5 Ndam aawat ga Kooh bi taa'! Aameen.

Hewhew winéwí' wíinoo doŋ wërí laak

6 Ɗú, Kooh yërí tanndúu koorohha ga yërmaandaa Yéesu Kiristaa. Mi jaahli'in lool nak ga dii ɗú onndi bíiŋ haat, ɗú taabukka hewhew winéwí' wiliisɗa.
7 En fan hewhew winéwí' wiliis laak hen! Wa laakoo. Ɓiɓo' doŋ ɓërí en na kihícisoh helciigarúu ee ɓa waa' kikalañsoh Hewhewii winéwí'wii wo' ga Yéesu Kiristaaɗa.

8 Kon nak, binaa ɓo' yiliis, luu enee ɗí sah, wala malaaka-Kooh, yaa
meyoh asamaan, hayyúu kiyéegal hewhew wiliis waa enndii wii ɗí
yéegallúuɗanaa, ya saŋku'at.
9 Ɗí mosinndúuka kiwo' ee mi yii taabis ga wati: binaa ɓo' yéegallúu
hewhew winéwí' wiliis waa bokkii na wii ɗú laas garíiɗanaa, ya saŋku'at.
10 Kon diimaɗa, mi heel iñaa neɓ ɓo'-súusúuse? Ó'óo, mi heel kay iñaa
neɓ Kooh! Mi heel ɓuwii waa'toone? Binaa mi lísee bi wati kiheel ɓuwii
waa'toonaa, eneenaa mi enoo súrga Kiristaanii.

Iñaa tum Pool apotaa'ɗa

11 Mbokcii ga ngëmiiɗa, mi waa' ɗú ínoh an Hewhewii winéwí'wii mi
yéegalohɗa meyohhii ga ɓo'-súusúus.
12 Mi laassiiwa ga ɓo'-súusúus ee ken jëgí'tiiroowa wayee Yéesu Kiristaa
na kihafci yërí ínohlukohhoowa.
13 En ki'enaa, ɗú kelohin ga dii mi madee kuɗewaa ga waa mi en ga
Waasii yaawúu'ciiɗa. Ɗú ínohin daa mi tamohee ga kihatal ga kipesɓa
ɓuwaa ga jaangaa Koohɗa, mi yaa tum tóoh kitasaarohɓa.
14 Ɓuwaa mooroomee naroo ee ɓa yaawúu'ɗa, ɓiyewin gaɓa le'séeríiroo
fen ga kitaabuk waasii yaawúu'cii. Ee mi wëñeeɓa kikaantukoh ga
kitaabuk iñcii cosaanii ɓicaasammboo nakoh kitumɗa.
15 Kooh nak tanukkaroo lak mi límussii duum. Ya ɓayyaroo ga
yërmaandaagari, mi en súrgaci.
16 Ee ga waa neɓpari ya teeɓparoo Kowukiigariɗa, mi ínohlukohka ga
ɓuwii enussii yaawúu'ɗa, mi meekissii ken ki'onndoo hel ga iñaama.
17 Ee ɓan mi ka'tii Yéerúsaleem kihotohnee na ɓuwaa ɗeɓpoo ki'en
apotaa'ɗa, wayee mi nammba ki'íisuk kúlkaa Arabíi, lëehí'ta mi ɓoyukka
teeraa Damaas.
18 Tíkka ga tíkíis taahay, mi hannda kika' Yéerúsaleem ki'ínohɗoh na
Sefas*. Mi ennda nari bes cidaaŋkaah na ciyëtúus.
19 Mi hottii apotaa' yíinoo yiliis, enndiirinaa. Mi hotta ɓan Saak
këmëeŋkí Ha'mudii.
20 Kooh ínohin an iñii mi bínndúu yii enndii saboh.
21 Lëehí'ta, mi hannda kika' gohaa Síríi na waa Sílísíi.
22 Waama, lakanaa ɓuwaa gëm ga Kiristaa ga kúlkaa Yúudéeɗa
mossooroo kihot;
23 ɓa kelohee rek ɓuwaa ɓaa wo' an:
- Ɓaa yaama hataleeruu ga kipes kiɗewaaɗa, ɓaama déy, wati ya yii
yéegaloh ngëmii ya heelee kiɗúbí' ga ɓuwiiɗa.
24 Fodaama, ɓa aawwa kikañ Kooh ga dii mi man diimaaɗa.

2

Pool ɓoyukka Yéerúsaleem

1 Waa ennda ɗa, tíkíis tidaaŋkaah na tinikiis tíkka ga, mi ɓoyukka
Yéerúsaleem, mi na Barnabaas. Mi ɓaydohha Tít ɓan.
2 Mi ka'ta daama ndaga Kooh yërí ínohlukoheeroo an mi jomin da kika'.
Ɓuwaa kuliyuk ga jaangucaamaɗa, mi laakka saawal naɓa ɓa haŋɓa.
Mi ɓéestí'taɓa Hewhewii winéwí'wii mi yéegaloh ga ɗuuy ɓuwii enussii
yaawúu'ɗa. Mi tum iñaama ndaga mi waaréerii iñaa mi sodee ga kilëgëy
na iñii mi lëgëy watiɗa en sooy.

---

* **1:18 1: 18** Sefas wërí en teekaa Pee' ɓayohsiɗa.

3 Ee Tít, yii taabee naroodƙa, ya iñaa Gerek* ee ken sah gítínndiiri
kigúruk†.
4 Laakka ga ƙuuycíi ɓuwaa tíksee hafɓa ɓimbok-kerceen ee saboh, ɓa
abee an ɓuwaa enussii yaawúu'ƙa jomuunun kigúruku‡. Ɓuwaama hayee
ga ƙuuycíi kiƙeñtuk ki'ínoh jamaa ƙí laak ga kitaabuk Yéesu Kiristaaƙa ɓa
meydohhíi ga. Ee fodaama ɓa ɓoykidohhíi ga ki'en ñaam Waasii Móyíis.
5 Wayee ƙí onndiiɓa hal ga fen, doonaa kayohfaa ga Hewhewii
winéwí'wiiƙa tesi'túu.
6 Laakeera ɓiɓo' ɓaa tíku an ɓërí wëñ kilaak solu. Wayee iñaa ɓa eneeƙa
ɓíttiiroo ndaga ɓuwii ɓéeɓɓa wíinoo ga Kooh. Ɓuwaama tíksee an ɓërí
wëñ kilaak soluƙa tíkussii wo'een ga lëgëyaagoo.
7 Hanaa kay ɓa nam kihot sah an Kooh yërí díŋkaanndoo lëgëy
kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii ga ƙuuy ɓuwii enussii yaawúu'ƙa§
fodaa daa ya nak Pee' kiyéegalohwa ga ƙuuy yaawúu'caaƙa.
8 En ki'enaa, Kooh yaa tum Pee' apotaa', wossari ga yaawúu'ciiƙa, yërí
tummboo apotaa' ɓan, wossaroo ga ɓuwii enussii yaawúu'ƙa.
9 Saak na Pee' na Saŋ, ɓii abu ki'en fodii jíp ga jaangiiƙa, tookuunun
an Kooh yërí ɓëwí'too, e'taroo kilëgëy iñaama. Ɓa e'taríi kon yah, mi na
Barnabaas kiteewoh an ƙí wíinoo. Fodaama ɓéeɓpíi ƙí júwohha ga an, ƙí,
ƙí aawan ga ɓuwaa enussii yaawúu'ƙa, ɓa, ɓa aaw ga yaawúu'caa.
10 Enaama yíinoo doŋ yaa ɓa kíimeeríi, yërí en kifoñ hel ga ɓuwaa en
ga jaangaagaɓa ga Yéerúsaleem ee laaksoo daraƙa. Ee iñaama mi tuukka
ga kitummbi.

Pool ña'ta Pee' ga Añcoos

11 Pee' nak hayya teeraa Añcoos, mi tapukohha nari ga fíkíi ɓéeɓ ndaga
ya calee kiña' hen.
12 En ki'enaa, balaa ɓuwaa Saak wosee Añcoosƙa hayunaa, Pee' daanee
kiñami na ɓuwaa enussii yaawúu'ƙa. Wayee daa ɓuwaama hayee, ya
meyca ga, ya íissa kiñami naɓa ndaga ya niikee yaawúu'caama gëmu ga
Yéesu ee ɓa fa' ga kigúrukkaaƙa.
13 Yaawúu'caa tes gëmu ga Yéesuƙa aasussa ga iñaa Pee' enukoh yaama,
bi ga Barnabaas sah ɓaydohussa ga kiƙúkohkaagaɓa kaama.
14 Daa mi hotee an enukeenaagaɓa waama júɓpii ee taammbii na
kayohfii Hewhewii winéwí'wii, mi tapukohha na Pee' ga fíkíi ɓéeɓ, mi
wo''ari an: «Fu yii fu en yaawúu' ee fu foñin dii yaawúu' pesiƙa, fu
taabukka kipeskii ɓuwii enussii yaawúu'ƙa, fu gítínoh ɓuwii enussii
yaawúu'ƙa ya ga kitaabuk kipeskii yaawúu'cii?»

Yéesu músalin yaawúu'cii na ɓuwaa enussii yaawúu'ƙa

15 Ɓí, ƙí límu yaawúu', ƙí enndii ɓitumoh-baakaa' en fan ɓuwii enussii
yaawúu'ƙa*.
16 Wayee nak, ƙí ínohin an ɓo'-súusúus, kigëm ga Yéesu Kiristaa doŋ
tahanndi ki'en ɓo' yijúwí' ga fíkíi Kooh, wayee enndii ki'ayuk ga kitum
iñaa Waasii Móyíis nakohƙa. Ɓí nak, ƙí gëmin ga Yéesu Kiristaa doonaa
ngëmaagaríi ga Kiristaa waama onndíi ki'en ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíi Kooh,
wayee enoo an ƙí ayuk ga kitum iñii Waasii Móyíis nakohƙa. Ndaga

---

* **2:3 2: 3** Pool waa' kiwo' an Tít enndii yaawúu'. † **2:3 2: 3** Kigúrukkaama enee kiteewoh an ɓa ɓiyaawúu'. Yaawúuraa en ɓéeɓ jomin kitum baah kigúruk ga oomaa-yaalcaa. ‡ **2:4 2: 4** Yaawúu'caa ɓíinoo gëmuunun ga Yéesuƙa ebilsee ɓuwaa kigúruk enndiikanaa, ɓa wo' an kimúc laakoo § **2:7 2: 7** *Ɓuwii enussii yaawúu'ƙa* Bídii meydoh dii «ɓuwii gúrukkiiƙa» * **2:15 2: 15** Pool wo' fodaama fodii yaawúu'caa múus. Ɓa tík ɓéeɓ ɓuwaa enndii yaawúu' fodii ɓitumoh-baakaa'

ki'ayuk ga kitum iñii Waasii Móyíis nakohɗa tahoo ken ki'en ɓo' yijúwí' ga fíkíi Kooh.
17 Wayee binaa en an ga dii ɗí heel ki'en ɓo' yijúwí' ga fikíi Kooh, ndaga Kiristaaniiɗa, ɗí nam ki'abu ɓitumoh-baakaa' fodii ɓuwii enussii yaawúu'ɗanaa, waama lak Yéesu yërí amɗohhíi ga kitum baakaare? Múk, iñaama kay mínoo ki'en.
18 En ki'enaa, binaa mi ɓúuk Waasii Móyíis, lëehíraa mi ɓoykis, mi tuukiriswanaa, kon mi namin ki'en ɓaa saŋ kitaabuk waas.
19 Waasii Móyíis onndoo kilëehɗuk kipes gawa, en ɗanaa mi mín kipes ga iñaa Kooh waa'ɗa✡. Mi daaydohuunun na Kiristaa ga kuraanaa.
20 Fodaama, enissii an mi ga kihaffoo mi yërí en na kipes, wayee Kiristaanii yërí en na kipes garoo. Kipeskiigoo wati, fodii ɓo'-súusúus, mi peska ga kigëm ga Kiristaanii, Kowukii Kooh, ka kii ka waa'taroo, bi mi tahhari kitook ki'eroh kumuunkaagariɗa.
21 Mi sagoo múk yërmaandaa Kooh, ndaga binaa en an Waasii Móyíis wërí onohi ki'en ɓo' yijúwí' ga fíkíi Koohaa, kon Yéesu Kiristaa kaanin sooy.

3

Kitaabuk Waasii Móyíis wala kilaak ngëm ga Yéesu

1 Ɗú ɓu-Galaat, ɗú lohoyin hel kat, ɓii móoñís hafciigarúu ɓa? Moona déy, ɗú teewuunun bi leerin lañ ga hasciigarúu Yéesu Kiristaa yaa daayu ga kuraanaaɗa.
2 Mi waa' ɗú taassoo ga iñii mi meekissúu yii doŋ: kitaabuk iñii Waasii Móyíis nakoh kitumɗaërí onndúu kilaas ga Helii yisela'í'yiinoo, kigëm Hewhewii winéwí'wii ɗú kelohɗaërí onndúuka?
3 Ɗú mín na kilohoy hel fodaama? Dii ɗú dalin mo'-mo' kiyaakaa' ga Helii yisela'í'yiiɗa, ɗú waa' kimëeñjoh kiyaakaa' diima ga dooliciigarúune?
4 Kon dii ɗú koo'ɗa tóoh enin sooye? Iñaama mínoo ki'en sooy kay!
5 Kooh yóoskí' Helii yisela'í'yii ga ɗookkúu, ya tumi kíntaan ga ɗuuycúunaa, dii ɗu taabuk iñii Waasii Móyíis nakohɗa tah ya tumkanoo, dii ɗú keloh Hewhewii winéwí'wii ɗú gëmmba gaɗa tahka?
6 Ɗu malakohatka ga Abaraham. Këyítfaa wo' ga looci an: «Abaraham ayca hafci ga Kooh ee Kooh abohhari ɓo' yijúwí' ndaga ngëmaa ya laak gariɗa.»
7 Kon ínohat gaka an: ɓuwii gëm ga Koohɗa ɓërí doŋ bok ga níilaa Abaraham.
8 Ee sah, balaa daranaa Këyítfaa waayukɗeera ɓéeɓ ɓuwii enussii yaawúu'ɗa an Kooh hayɓa ki'aboh ɓiɓo' ɓijúwí' ndaga ngëmaagaɓa ɓa laakan gariɗa.Ërí tah bíduunun ga Këyítfaa an kuɗewaa Kooh yéegalee Abaraham Hewhewii winéwí'wii wii an: «Mi hay kibarkeel heetcii ga ëldúnaɗa tóohca ee koorohan garaa.»
9 Abaraham gëmmba ee Kooh barkeellari. Fodaama ɓéeɓ ɓuwaa gëmɗa Kooh barkeelinɓa fodaa daa ya barkeelee Abarahamɗa.
10 En ki'enaa, ɓuwii ayuk ga kitum iñii Waasii Móyíis nakohɗa, ɓa ɓii ga kisaŋku', ndaga Këyítfaa wo' an: «Ɓéeɓ ɓaa dëkkii ga kitaabuk tóoh iñcii bídu ga Waasii Móyíisɗanaa, ɓaama saŋku'at.»
11 Ee leerin sah an kitaabuk iñii Waasii Móyíis nakohɗa tahoo ken ki'abu ɓo' yijúwí' ga fíkíi Kooh, waa Këyítfaa wo'in an: «Ɓaa Kooh aboh ɓo' yijúwí' ndaga ngëmaa ya laakɗa hay kipes.»✡

✡ **2:19 2: 19** Malkat Galaat 4: 4-5. ✡ **3:11 3: 11** Habak 2: 4; Room 1: 17; Yaawúu'caa 10: 38.

12 Kigëm ga Waasii Móyíis nak bokkii dara na kigëm ga Kooh. Wayee
nam ki'en sah an: «Ɓaa taabuk iñcii Waasii Móyíis nakohɗanaa pesan
gaca.»
13 Waasii Móyíis saŋku'eeraruu ee Kiristaa músallaruu ga, ya tíkukka
kisaŋku'kaama ga hafci, waa bídu ga Këyítfaa an: «Ɓéeɓ ɓaa apohu kilíku
ga kedik, ɓaama saŋku'at.»
14 Ennda fodaama doonaa baarkeelaa Kooh dígee Abaraham, koorohha
ga Yéesu Kiristaaɗa le' bi ga ɓuwii enussii yaawúu'ɗa. Ee ɓan, ɗu
ɓéeɓpuu, ga ngëmii ɗu laak ga Koohɗa, ɗu laas ga Helii yisela'í'yii ya
dígoheeɗa.

Waasii Móyíis na iñcii dígohuɗa

15 Mbokcii, malakat ga dii ɓuwii tumiɗa. Kifiiliimunkaa pokohu, binaa
ka koo' ga waasaa, ken mínooka kisaŋ ee ken mínoo kiɓaat dara ga.
16 Kooh nak dígee Abaraham na níilaagari. Këyítfaa wo''ii an: «na
ɓuwaa bok ga níilaagaraaɗa», en fan ɓa ɓiyewin. Wayee ɓo' yíinoo doŋ
yërí wo'u: «na níilaagaraa», ee Kiristaanii yërí.
17 Kon iñii yii yërí mi waa' kiwo': Kooh ɗewee kipokoh kifiiliimun na
Abaraham, ee ka koo'ta waas. Kifiiliimunkaama enin dii tíkíis titéemée'-
nikiis na tidaaŋkaah-kaahay (430), Kooh hannda kihaydoh Waasii Móyíis.
Kon Waasii Móyíis mínoo kipëkís kifiiliimunkaa kaama, wa nís iñaa Kooh
dígoheeɗa.
18 En an Waasii Móyíis wërí oni ɓo' kilam ga Koohaa, kon ensissii dígaa
Kooh dígoheeɗa onohika. Ee moona déy, Kooh kooroh ga dígaa ya dígee
Abarahamɗa, barkeellari.
19 Kon Waasii Móyíis wa enohu ya? Wa ɓaatu ga hen doonaa wa teeɓ
ɓuwii faŋ iñcii ɓa tumi ee ɓa këldúki iñcii Kooh nakohɗa. Ee iñaama
laakan bi ga daa níilii Abaraham Kooh dígoheeɗa hayohan. Waasiima,
Kooh yërí yóoskí'wa ga ɓuwii, koorohha ga malaakacaagari, ɓa e'tawa
Móyíis yaa enee ga díkaanti✡ Kooh na ɓuwiiɗa.
20 Ga loo iñaa dígohseeɗa, ɓuwii hídírohu ga iñaamaɗa ɓa ɓo' yíinoo,
ee Kooh yërí wo'u da, kon soolukissii ɓaa tíidan ga díkaantaa.

Iñii tah Waasii Móyíis kihayɗa

21 Kon Waasii Móyíis ɗaloh hen na iñcii Kooh dígoheeɗane? Ó'óo
kay! Enee an laakin waasaa yóoskíru, waa mín ki'eroh kipes kayoh-
kayohɗanaa, eneenaa Kooh ɓewan ɓuwii taabuk Waasii Móyíisɗa ya
abohɓa ɓo' ɓijúwí' ga fíkíici.
22 Wayee Këyítfaa wo'in an ɓuwii ɓéeɓɓa baakaa' laginɓa pat, en ɗanaa
ɓuwii gëm ga Yéesu Kiristaaɗa doŋ ɓërí laasan ga iñaa Kooh dígoheeɗa
ee koorohan ga ngëmaa ɓa laakɗa.
23 Balaa jamaanaa kigëm ga Yéesu Kiristaa hayanaa, Waasii Móyíis
lageeru hen pat, wa waa sek daa Kooh ínohluhannduu kigëmkaama.
24 Fodaama Waasii Móyíis wërí níireeruu bi ga daa Kiristaanii hayan, en
ɗanaa ga ngëmii ɗu laak gariɗa, Kooh abohuu ɓiɓo' ɓijúwí'.
25 Waa kigëm ga Kiristaanii le'in, ɗu soolukissii níirohaa yaama.
26 En ki'enaa, ɗú ɓéeɓpúu, ɗú ɓii ɗú gëm ga Yéesu Kiristaa ee ɗú en
nari wíinooɗa, ɗú ɓitowu Kooh.
27 Ɗú ɓéeɓpúu ɓan, ɗú bëtísi'u ga teekii Kiristaanii, kërí tah, ɗú enin
nari wíinoo ga fíkíi Kooh.

✡ **3:19 3: 19** Malkat Léwítík 26: 46.

28 Kon laakissii an yii yaawúu', yii enndii yaawúu'. Laakissii an yii ñaam,
yii enndii ñaam. Laakissii ɓan an yii ɓeti, yii yaal, ndaga ɗú ɓéeɓpúu ɗú
wíinoo ga Yéesu Kiristaa.
29 En lak Kiristaanii yërí laakkúunaa, ɗú bok ga níilii Abaraham ee ɗú
hay kilam iñaa Kooh dígee Abarahamɗa✡.

4

1 Ɗú ínohin kon iñii yii mi wo''úuɗa: ɓaa jom kilam Paamci en ya lís
ki'en oomaanaa, luu enee an alalaa tóohwa wuuci, dara wóotírohhiiri na
ñaam.
2 Ɓiɓo' ɓërí toputu'anndi, ɓa toputu'i iñaa ya laakɗa, bi ga daa jamaanaa
paamci wo' an ya mín hafci kiɓayɗa le'an.
3 Ee ɗí ɓan, ga wii ɗí en oomaaɗa*, ɗí enee ñaam baahcii ëldúna†.
4 Wayee nak ga waa wahtaa Kooh wo'eeɗa le''a, ya wossa Kowukaagari,
ka límukka ga ɓeti, ka hayya ga jamaanaa Waasaa Móyíis,
5 doonaa Kowukaa laas ɓuwii ay kipesɓa ga Waasii Móyíisɗa. Fodaama
ka onndaruu ki'en ɓitowu Kooh.
6 Kooh waareeruu kiteeɓ an ɗu ɓitowuci,ërí tah, ya wossa Helaa
Kowukaagari ga keeñciigaruu. Helaa waama wërí ɓayiri didóolí an:
«*Abaa! Paammboo!».
7 Kon fu enissii ñaam, wayee fu kowu. Ee waa fu kowu, Kooh hayyaa
ki'on fu lam ga iñcaa ya ɗaaki' towutaagariɗa.

Pool jaahli''a ga ɓu-Galaat

8 Kuɗewaa, ɗú ínohéerii Kooh, ee ɗú daanee kijaamuk fodii ñaam
enaama ciliis caa enndii Kooh kayoh-kayohɗa.
9 Wayee diimaɗa, waa ɗú hídohin na Kooh, wala sah waa Kooh hídohin
narúu, ɗú mín na kiɓoyukis ga baahcaa caama haydohɗoorúu tús ee ca
caloo daraɗa? Iñii tah ya ɗú waa' kiɓoyukis ki'en ñaam gaca?
10 Laakin ga bescii, ga ñiincii, ga jamaanucii, wala tíkíistii, caa ɗú am,
ɗú tíkkaca enaama cilëekí'-solu.
11 Mi niikin man daal iñii mi son garúuɗa tóoh en sooy!
12 Mbokcii, mi kíimmbúu, tumat fodiigoo, waa mi tumin haffoo fodii
garúu‡. Ɗú mosooroo kitum iñaa mesikkoo.
13 Ɗú níindísukaa, wii mi ɗeɓpúu kiyéegal Hewhewii winéwí'wiiɗa, lak
mi ɗúukoolin.
14 Hídaa daa ɗúukoolii faanfiigoo sodaleerúuɗa tóoh tahhii bi ɗú
saŋngaroo ɗú sëbítukkaroo§. Wayee fodii malaaka-Kooh, wala sah fodii
Yéesu Kiristaa, ɗú ɗapparoo ga ɗuuycúu.
15 Waɗa keeñ-soosaa ɗú taabee nawaɗa? Na dii ɗú safareeɗa! Mi
mínin kiseedi' garúu an, enee an mínukinaa eneenaa ɗú hay kilukit
tuhastiigarúu, ɗú e'toota.
16 Kon diima, mi enin ɓaa ɗú waa'tii gari kihot ndaga kayohfii mi
wo''úuɗane?
17 Ɓuwum enu na kifool ga fenoorúuɗa, nofcumgaɓa moroo. Ɓa heellúu
kihëgísoh naroo*, en ɗanaa ɗú fooli ga fenooɓa.

✡ **3:29 3: 29** Malkat 3: 16. * **4:3 4: 3** Pool am fodii oomaa, ɓéeɓ iñaa laakee balaa Kiristaa na Hewhewaa winéwí'wii hayanaa † **4:3 4: 3** *Baahcii ëldúna* tumeencaa yaawúu'caa na ɓuwaa enndii yaawúu'ɗa ee ɓa gëmee gacaɗa. Malkat 4: 9 na Koloos 2: 8, 20 ‡ **4:12 4: 12** Ga kiyaawúu'kaagari, Pool meyca ga tóoh iñcaa Waasaa Móyíis ebiloheeɗa. Fodaama, ya nak ɓu-Galaat ɓa tum fodaa gari, ɓa súmíyuk ga ɓéeɓ iñcaa baahcaagaɓa nakohɗa. § **4:14 4: 14** Mëdírohat iñaama na wo'eencaa Ísayíi ga 53: 3-4 * **4:17 4: 17** Galaat 3: 23 Iñaa Pool wo'ɗa ɓan wërí en an ɓuwaama kokohin ɓimooroomɓa ki'aas ga Nguuraa Kooh

18 Kikaantukoh ga yen jofin, wayee enat ga yijófí', ee ɓan ka enat besaa
en ɓéeɓ. Ka hanat ki'en rek binaa mi en narúunaa.
19 Towutiigoo, ɗú tahinndoo ki'enis ga coonu, en fan ɓetifaa en na
kimatuk. Ee iñaama yah bi ga daa Kiristaanii pesan garúu.
20 Dii mi waareerúu kideey diima deŋɗa, bi mi tuuk, mi wo' narúu
wo'een wiliisɗa. En ki'enaa, mi ínohoo dii mi tumanndúuɗa.

Iñaa laakee ga díkaanti Agaa' na Saaraaɗa

21 Wo'attoo, ɗú ɓii ɗú waa' ki'ay kipeskiigarúu ga Waasii Móyíisɗa, ɗú
ínohoo iñii wa wo'ɗa hene?
22 En ki'enaa, bíduunun ga Këyítfaa an Abaraham laakee towu tanak
tiyaal. Yíinoo, ya laakki na ñaam yiɓeti, yíinooyaa, ya laakki na ɓetifaa
enndii ñaam.
23 Kowukaa ya laak na ɓetifaa en ñaamɗa límu fodii towutii ɓéeɓta.
Wayee kaa ya laak na ɓetifaa enndii ñaamɗa, límu ga kíntaanaa Kooh
tum kimëtí iñaa ya dígoheeɗa.
24 Laakin yen yiliis yaa ɗaakuk ga wo'eenaama: Ɓeticaama teewoh
kifiiliimunoh kom kanak. Kifiiliimunohkaa kíinoo, Kooh pokoheeka na
Móyíis ga janjagaa Sínayíi, ee lím towu-ñaam kesi. Ɓeti-ñaamfaa ee teeku
Agaa'ɗa fërí teewohka.
25 Agaa' yërí mandarga janjagaa Sínayíi en ga kúlkaa Arabíiɗa. Ya
teewoh Yéerúsaleem yii ga jamaanii diimaɗa. Yéerúsaleem yiima, na
ɓuwaa dëk daɗa, ɓa ɓiñaam.
26 Wayee kifiiliimunkaa kukanakkaa meydoh Yéerúsaleemyaa en ga
ɗookɗa†. Ya enndii ñaam ee yërí en eewwuu.
27 En ki'enaa, Këyítfaa wo' an:
«Fu, ɓetifii mínoo kilaak kowuɗa,
neɓluka;
fu yii fu mosoo ki'ínoh mesiklaat kilaak kowuɗa,
kurnuka,
ndaga towutaa ɓetifaa foñuɗa tërí wëñan kiyewin taa ɓetifaa en na
yaalciɗa✡.»
28 Ɓú nak mbokcii, ɗú ɓërí en towutii límu, fodaa Ísaak, ga dígaa Kooh
dígohee na Abarahamɗa.
29 Kuɗewaa, kowukaa límsee fodii towutii ɓéeɓtaɗa daanee kihatal ga
kipes kowukaa límu ga doolii Helii yisela'í'yiiɗa. Ee iñaama bi wati lís
kilaak.
30 Wayee iñii yiida wo'see Abaraham bídussa ga Këyítfaa an: «Kaalaa
ñaamii ya na kowukiigari, ndaga kowukii ñaamii jomoo kibok kilam na
kowukii ɓetifii enndii ñaamɗa✡.»?
31 Kon nak mbokcii, ɗu enndii ɓitowu ñaam wayee ɗu ɓitowu ɓetifaa
enndii ñaamɗa.

5

Watukat ki'enis ñaam

1 Kiristaanii ɓëgísinnduu doonaa ɗu laak haffuu kayoh-kayohɗa. Kon
nak, yëgísat ga iñii ɗú amɗa ee kaa tookat kiñaam galukis ga ɗookkúu.
2 Súkúrukat, mi Pool, mi wo''úu an: binaa ɗú eroh haffúu ga kigúrukaa,
iñii Kiristaanii tumi'túuɗa laakɗoorúu jeriñ wíinoo.
3 Mi yii wo'iska ɓan an: ɓéeɓ ɓaa eroh hafci ga kigúrukaa, ya joman
kitaabuk hen ɓéeɓ iñcii Waasii Móyíis nakoh kitumɗa.

---

† **4:26 4: 26** Ɓetifii wo'u diiɗa fërí en Saaraa. Malkat Ínohlukoh 3: 12; 21: 2, 10 ✡ **4:27 4: 27** Malkat Ísayíi 54: 1. ✡ **4:30 4: 30** Malkat Sënees 21: 10.

4 Ɗú ɓii ɗú heeli ki'abu ɓiɓo' yijúwí' ga fíkíi Kooh, ga kitaabuk Waasii
Móyíisɗa, ɗú hëgísohin haffúu na Kiristaanii ee ɗú meydohin haffúu ga
yërmaandaa Kooh.
5 Ɗí ɓii ɗí gëminɗa nak, Helii yisela'í'yii yërí onndíi kiyaakaa' an Kooh
hayyíi ki'aboh ɓiɓo' ɓijúwí' ga fíkíici. Ee iñaama yërí ɗí sek wa gaaw
kilaak.
6 En ki'enaa, binaa ɓo' en wíinoo na Yéesu Kiristaanaa, iñaa laak soluɗa
enndii kigúruk, wala kigúrukkii. Iñaa laak soluɗa wërí en kilaak ngëmaa
teewohi tumeencaa taam na kiwaaroh.
7 Jaarii ɗú bëteeɗa dii wa jekeeɗa moos! Ɓii pellúu ɓa, hoonohharúu
kitaabuk kayohfii?
8 Iñaa ɗú gëmlukohu yaama meyohhii ga Kooh, yii ɓayyúu ɗú hay
gariɗa.
9 Wo'uunun an «Moloŋ kuun wijutuut, waa kaañohin, dooyin kikaañohi
kuuncaa ɓéeɓca.»
10 Moona déy, mi abin yaakaa' garúu ndaga Ha'mudii. Mi ínohin an
halaatciigaruu wóotírohanndii ga iñuma. Wayee ɓaa aas ga ɗuuycúu,
hícohha helciigarúuɗa, ɓaa ya mín ki'en tóoh, Kooh hayyi kisaŋku'.
11 Kon mbokcii, mi ga kihaffoo, enee an mi lís kijëgíroh an kigúruk
tumsataa, eneenaa mi hatalsoo ga kipes. Kon iñii tah ya mi hatalu ga
kipessoo? Kikaankii Yéesu ga kuraanaa mi en kiyéegaloh ee ka newoo
ɓuwiiɗa,ërí tahka.
12 Ɓuwiima jaahallúu ga iñaamaɗa, mi wo' man ɓa hanat ki'eem ga
kigúruk doŋ, wayee ɓa namat kigú' hen tóoh.
13 Ɗú nak mbokcii, Kooh ɓayinndúu, ɗú hay gari, en ɗanaa ɗú laak
haffúu. Wayee nak, kaa koorohat laakaa ɗú laak haffúu waama, ɗú pesi
ga iñaa neɓ kumuunndúu rek. Namat kiwaaroh hen, ɗú dímalohi ga
díkaantirúu.
14 En ki'enaa, Waasii Móyíis, iñcii wa nakohɗa tóoh matin ga wo'eenii
wiwóorí'wii wii: «Waaraa mooroomfu fodaa daa fu waa' haffuɗa.»
15 Ee ɓan binaa ɗú tum fodii júu'cii ga ëgíriiɗa, ɗú ɗowohi, ɗú ñamohi
ga ɗuuycúunaa, ínohat an ɗú aaw ga kilëehɗoh ga ɗuuycúu. Kon watukat
iñaama.

Íisat Helaa yisela'í'yaa kuliyuk ga kipeskiigarúu

16 Iñii yii yërí mi yahhúu kiwo': Íisat Helii yisela'í'yii ya níi' kipeski-
igarúu, en ɗanaa, ɗú taabukoo neɓlaat-kumuunndúu.
17 En ki'enaa, iñaa neɓ kumuun ɓo'-súusúus bokkii na iñaa Helaa
yisela'í'yaa waa', ee iñaa Helaa yisela'í'yaa waa'ɗa wóotírohin na iñaa
neɓ kumuun ɓo'-súusúus. Kon nak iñcaa kanakcaa caama mínohsoo, en
ɗanaa, enoo an iñaa neɓpúu ɓéeɓ ɗú mínndi kitum.
18 Binaa ɗú kuliyuki' Helii yisela'í'yii ga kipeskiigarúunaa, Waasii Móyíis
tíkukisoorúu.
19 Leerin an ɓaa taabuki neɓlaat-kumuun ga kipesci, tumi iñcii cii:
kiŋalaañuk; kiɓay halaat cisépí'í'; kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ;
20 kijaamuk koof; na kinaahuk, kimínohoo na mooroomfu, kiñaroh na
ki'iñaan, ki'aylukoh, kiwaa' kiwëñí', kihëgískoh, na kifa'ɗoh,
21 kiñeeh ɓo', kiliiluk ga ki'an na kiñam, kihaabin na enaama ciliis caa
manɗa. Mi ɗeweerarúuka kiwo' ee mi yii wo'issúuka yii: ɓuwaa enukoh
iñcaamaɗa boksoo ga Nguuraa Kooh.
22 Wayee iñcii Helii yisela'í'yii límí ga ɓo'ɗa cërí en: kiwaaroh, kineɓ
keeñ, kilaak jam, kiteey, kijof, kilaak yërmaandi ga ɓo' na ki'en go';

23 kimo' keeñ na kimín ki'abuk. Ee wóorin an iñcaama Waasii Móyíis
saŋngiica.
24 Ɓuwii en ɓuu Yéesu Kiristaaɗa apuunun ga kuraanaa kiɓo'kaagaɓa
taabuki neɓlaat-kumuunɗa, na iñcaa cibóní'caa helɓa líki gaɗa.
25 En lak Helii yisela'í'yii yërí onnduu kipesaa ɗu taaban ɓan ga iñaa ya
waa'ɗa.
26 Kindamukoh hanat kilaak ga díkaantiruu: ɗu Ísat kidiiŋatoh, ɗu íis
ki'iñaadoh.

6

Ki'amɗoh ga díkaantirúu

1 Mbokcii, binaa ɓo' abu ga kitum iñaa joffiinaa, ɗú ɓii ɗú taam na Helii
yisela'í'yiiɗa, ɗú ɓërí jommbi kiɓoyukidoh ga kayoh, ɗú taam ga na teey.
Ee ɗú, yaa en ɓéeɓ watukat hafci, doonaa dú keenoo ɓan ga fí' Seytaani.
2 Ɓú, amɗohat ga díkaantirúu kikooruk ɗofciigarúu. Fodaama, ɗú hay
kimëtí' kitum ɓéeɓ iñii waasii*Kiristaanii nakohɗa.
3 En ki'enaa, binaa ɓo' tík hafci kilaak solu ee lak ya enndii dara, ya ɗúk
hafci.
4 Ɓaa en ɓéeɓ, malaksukohat iñcaa ya tumiɗa. Ya hot iñaa ya ndamukan
ganaa, ya eemdohatka ga hafci, ya hanat kinatuk ga mooroomci.
5 Ndaga ɓaa en ɓéeɓ línan sasaagari.
6 Ɓaa en na kijëgíru Hewhewii winéwí'wii, warat ɓaa jëgí'tiɗa ga ɓéeɓ
iñcaa ya laakɗa.
7 Ken hanattúu kiɗúk ga iñii yii: Kooh, ken yapoori. Ee iñaa ɓo' sokaa,
píikanndi.
8 Ɓaa fu sok iñaa neɓ kumuunfunaa, fu píikan iñaa neɓlaat-kumuun
límɗi ɓo'ɗa ee wërí en kikaan. Wayee ɓaa fu sok iñaa Helii yisela'í'yii
waa'ɗanaa, fu píikan iñaa Helaa yisela'í'yaa límɗi ɓo'ɗa ee wërí en
kipeskaa leehoo taa'ɗa.
9 Ɓu hanat kiyówí' yahhuu ga kitum yijófí'. En ki'enaa, binaa ɗu am, ɗu
íissiinaa, wahtaa le'aa, ɗu hay kipíik iñaa laakin jeriñ.
10 Kon wahtaa ɗu mínka tóoh, leenaa ɗu tumɗat ɓéeɓ iñaa jofin, wëñaa
ga ɓuwii ɗu bok naɓa ngëmɗa.

Dígalcii mëeñjohɗa na këñí'cii

11 Ɓú hotin bínciigoo, dii ca yakɗa, mi yërí bínca na yahhoo.
12 Ɓuwaa gítínsirúu ga kigúrukɗa, ɓa heel kilaak teek ga ɗuuy ɓuwii.
Iñaa ɓa niik rekɗa wërí en kihatalu ga kipesɓa binaa ɓa yéegaloh
kikaankaa Kiristaanii ga kuraanaanaa.
13 En ki'enaa, ɓuwaama fa' ga kigúrukɗa, ɓa ga kihafɓa sah taabukussii
Waasii Móyíis. Ɓa waa' ɗú gúruk doonaa ɓa mín kibakuk an ɓa
tumlukohinndúu iñaama ga faanndúu.
14 Mi ga kihaffoo, laakoo enaama yiliis yaa tahanndoo kibakuk, enndii
kikaankaa Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu ga kuraaɗanaa. Ka tahin bi iñcii
ga ëldúnaɗa kaanin garoo ee mi kaanin ga iñcii ga ëldúnaɗa:
15 Yii gúrukin wala yii gúrukkii, iñaama laakoo solu. Iñii laak soluɗa
wërí en ki'en ɓo' yi'as.
16 Ɓéeɓ ɓuwii taabuk iñum mi wo' yuma, na ɓéeɓ ɓuwii en ɓuu Kooh†
enu Isarayeelyiigariɗa, mi yii Kíimi'ɓa an: Kooh barkeelatɓa, onɓa jam.

---

* **6:2 6: 2** Malkat 5: 14: «Waaraa mooroomfu fodaa daa fu waa' haffuɗa» † **6:16 6: 16** Isarayeelyaa Kooh

17 Ee iñii aaw ga fíkíiɗa, ken hanattoo ki'ek coonu. En ki'enaa, ñancii mi
ɓay ga faanndooɗa teewohin an mi sodaluunun ndaga Yéesu.
18 Mbokcii, yërmaandaa Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu taabat narúu‡
ɓéeɓpúu. Aameen.

‡ **6:18 6: 18** na helciigarúu

Këyítfii Pool bín ƀu-teeraa Efeesɗa

Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool bín kerceencaa ga teeraa Efeesɗa. Wayee fa eemmbii ga ƀu-Efees rek. Pool wosohinfa ƀikerceen ga teeru ciyewin ga gohaa Aasíi. Wii ya bín këyítfiima lak ya yaa lagussa ga kasu ga Room. Teeraa Efees wërí wëñ kilaak solu ga ƀéeƀ teerucaa ƀu-Room nguurukoh ga gohaa Aasíiɗa. ƀo' ƀiyewin ga teeraama lëgëyƀa enee kitoon. ƀa tawahi'ta Koohyaagaƀa ƀa teek Artémís ga kiGerekɗa kaan fimórí'. Artémís ƀu-Room teekki Janaa. ƀa nataalla Artémís nataal ƀeti. ƀu-Efees karee kikíimi Kooh ga kaanfaama. Yaawúu'caa na kerceencaa karéeríi daama kikíim Kooh. Ga waa Pool ƀoyuk Efees ga ƀaawaagari wukanakwaa, ya yaa jëgí' yaawúu'caa daamaɗa dímaasaa en tóoh. Pool ƀoyukka lak ya mínéeríi kimaañ ga Efees wayee ya díŋngaƀa kihayis daama. Ga waa ya karis daama ƀaawaagari wukaahaywaa, ya ennda daama tíkíis taahay taa ya jëgíree ƀuwaa (Tumeen 19–20).

Iñii yii yërí Pool teeƀpuu ga këyítfii fii: Kooh ga kijofkaagari teewinnduu iñaa ɗaakukee hen garuu. Wërí en an ya hay kihídíroh tóoh iñcaa en ga ɗook na dii ga kakay ee Yéesu kuliyuk gaca. Ya tíkka ga an kerceencaa jomin kijúwohu ƀa en wíinoo, laakoo yii an ya yaawúu', yii enndii yaawúu'. Seytaani yërí en ƀaa ƀa jom nari kisagoh. Kon ƀa jom kitaabi na ƀéeƀ, ƀa boki kikíim Kooh en ɗanaa Seytaani wëñooƀa dooli. Ya wo'in ga daa yaal jom kiman na ƀetici, daa oomaa jom kiman na paamci na daa ñaam jom kiman na ha'-kaanciɗa. Ya wo' an kerceencii jom ki'enu wíinoo na Kiristaanii.

Këyítfii Pool bín ƀu-Efeesɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Kooroh ga Yéesu ƀéeƀ ƀuwii wíinoo ga fíkíi Kooh (*1: 3–3: 21*)
3 - Ki'en wíinoo na Kiristaanii límí ƀadukeen wi'as (paamun, kowu, súrga) (*4: 1–6: 20*)
4 - Taŋkoh (*6: 21-24*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi apotaa' Yéesu Kiristaa ee Kooh yërí waa'ka. Mi yërí bínndúu Këyítfii fii, ɗú ƀuwii ga teerii Efees en ƀuu Kooh ee gëmuunun ga Yéesu Kiristaaɗa.
2 Mi yii kíim Kooh Paamudiigaruu, ya na Yéesu Kiristaa, Ha'mudii ƀa barkeellúu, ƀa onndúu jam.

Iñcii cijófí'cii Kooh tumi' ƀuwiigariɗa

3 ƀu kañat Kooh, yii en Paamudii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruuɗa. Ga dii ɗu en wíinoo na Kiristaaɗa, Kooh barkeelinnduu barkeelaa en ƀéeƀ, waa Helaagari onnduu ee ca laak ga ɗookɗa.
4 Ya tanukinnduu ɗu en wíinoo na Kiristaa, lak ya sakkii ëldúna duum, en ɗanaa ɗu en ƀiƀo' ƀisela'í', ƀaa laakoo sík ga fíkíici. Ga kiwaa'kii ya waa'tuuɗa,
5 ya ammba kumëeñí' kitanukkuu ɗu en ƀitowuci ee kooroh ga Yéesu Kiristaa. Iñaama yërí ya waaree ee yërí neƀpi.

6 Kon nak, ɗu kañatti ndaga kijofkiigari paafin iñaa en tóohɗa: ya jofin
garuu ee ya meekissiiruu dara ga ndaga dii ɗu en wíinoo na Kowukiigari
ya wëñ kikeeñukɗa.
7 Ya kooroh ga ñífaa Kiristaa aamseeɗa, ya laassaruu, ya bayallaruu
tooñcaa ɗu tooñnjiɗa. Fodaama, ya teewinnduu dii kijofkiigari hín
kiyakɗa.
8 Kijofkiima, ya teewinnduuka bi dooyin sëk, ya sorin garuu kiñaañkaa
meyoh gari, na ɓan kilaak hel.
9 Ya oninnduu ki'ínoh iñaa ya waaree kitum, wa newinndi ee enee
kúmpa garuuɗa. Iñaama, ya abeeri kumëeñí' ee ya koorohan ga Kiristaa
ya tumwa.
10 Iñaama ya mëtíran ga wahtaa ya amɗa, wërí en an ɓéeɓ iñcii en ga
asamaanɗa, na ɓéeɓ iñcii en ga kakayfiiɗa ya hídírohca wíinoo ee Kiristaa
en ɓaa kuliyukcaɗa.
11 Waa ɗí enin wíinoo na Kiristaanii, ɗí laakin ɓak ga tóoh iñcii Kooh
díŋ heetiigariɗa. Kooh tanukeeríi kumëeñí' fodaa ya nateeka kitumɗa. En
ki'enaa, ya tumi iñaa en ɓéeɓ fodaa ya natkaɗa na daa ya waa'kaɗa.
12 Fodaama, ɗí ɓii ɗí en ɓuwii ɗeɓ kilík yaakaa'ɓa ga Kiristaaniiɗa, ɗí
teewoh ndamii Kooh ga kipeskiigarii.
13 Ɗú ɓan, ga waa ɗú kelohha wo'eenii wukayohwii, wii en Hewhewii
winéwí'wii músallúuɗa, ɗú gëmmba ga Kiristaanii ee Kooh tummba man-
dargaagari garúu. Mandargaama wërí en Helii yisela'í'yii ya dígoheeɗa.
14 Helii yisela'í'yii yërí en iñii Kooh ɗeɓpuu kiwa' ga ɓéeɓ iñcii ya
faani'tuuɗa, bi ga daa ɗu ɓëgískan say ga tóoh iñaa bonin. Kon ɗu yeekat
ndamii Kooh laakɗa.

Pool Kíimi' kerceencii

15 Ga iñaama, mi ɓan, mi kelohin ngëmii ɗú laak ga Yéesu Ha'mudiiɗa,
na ɓan dii ɗú hín kiwaa' ɓéeɓ ɓuwii enu ɓuu Koohɗa.
16 Fodaama, mi dëk ga kigërëm Kooh garúu, ee saycaa mi kíim Kooh
tóoh, helloo ka' garúu.
17 Mi yii kíim Kooh, yii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu; Paamudii líif na
ndamɗa, ya so'túu Helaagari onanndúu kiñaañ, wa teeɓpúu Kooh ee tum
bi ɗú ínohhi kayoh-kayohɗa.
18 Mi yii kíim ya léerí' helciigarúu doonaa ɗú ínoh yaakaarii ɗú laak ga
ɓayii ya ɓayyúu ga hafciɗa. Ɗú ínoh ɓan alalii wiyaakwii laakoo ga fen ya
faani' ɓuwii en ɓuuciɗa, dii wa hín kiyakɗa.
19 Ee ɗú ínoh ɓan dooliigari lëgëy ga ɗuuycuu, ɗu ɓii ɗu gëm gariɗa,
dii wa hín kiyakɗa. Ya teewohha dooliigari wiyaakwiima ga daa iñaa wa
mín hín kiyakɗa
20 ga wii ya mílísi' Yéesu Kiristaa ga ɓuwaa kaaninɗa, ya ɓëwí'tari ɗook
asamaan, yugi'tari, hanoh yah-ñaabaagari.
21 Daama, Kiristaa hanohɗussa ga ɗook iñcii ga díkaanti ɗook na kakay,
ca cii nguuruk, ca kaañukoo, ca laakin dooli ee ca toon dooliɗa. Ya
hanohɗussa ga ɗook ɓéeɓ teek, waa ɓo' mín kiɓayohu. Iñaama eemmbii
doŋ ga jamaanii diima, wayee bi ga sah jamaanucaa yah kihayɗa.
22 Kooh erin Kiristaa kinguuruk ga ɗook iñaa en tóoh*, ee Kiristaaniima
hanoh ɗook ga iñaa en tóohɗa, Kooh erinndi kikuliyuk ga jaangii.

---

* **1:22 1: 22** Ya tumin tóoh ga fíldoo kotcaagari. Mëdírohat na Kañcaa 8: 7

23 Jaangii wërí en faanfii Kiristaanii. Kiristaanii yii ga jaangii bi gomin
ee Kooh yii gari ɓan bi gomin†.

2

Ɓaa gëm ga Yéesu hay ki'en ɓo' yi'as

1 Ɗú nak, kuɗewaa, ɗú enee ɓuwaa kaanin ga fíkíi Kooh ndaga tooñcaa
ɗú tooñeeri ee ɗú dëkee ga kitum baakaa' rek.
2 Ga ɗuuy iñcaama ɗú taabukee kipeskii kibóní'kii ɓuwii ga ëldúna
enukohɗa. Ɗú kelohɗee buurii kaañukoo ee nguuruk ga iñcii en ga
díkaanti ɗook na kakayɗa. Buuriima yërí en helii wibóní'wii en na kilëgëy
diima ga ɗuuy ɓuwii saŋ kikelohi' Koohɗa.
3 Ɗu ɓéeɓpuu, ɗu bokee ga ɓuwaama ɓan. Waama, ɗu pesee ga iñaa
neɓ kumuunnduu, ɗu tumi iñaa faannduu meekisoh na iñaa en ga helluu.
Fodaama, ga daa ɗu madeeɗa, ɗu enee ɓuwaa aylukaa Kooh jomee kikípuk
ga ɗookɓa, fodaa ɓuwaa ɓaama.
4 Kooh nak laakin yërmaandi wiyaak garuu, ee ya waa'tuu hen bi,
5 hídaa ga dii ɗu enee ɓuwaa kaanin ndaga tooñcaa ɗu tooñeeriɗa tóoh,
ya onndaruu kipesis na Kiristaanii. Ee, kijofkii Kooh onndúu kimúc.
6 Ɗu enin wíinoo na Yéesu Kiristaa, Kooh mílísɗinnduu nari ee ya
oninnduu ɗu bok kinguuruk nari ga ɗook asamaan.
7 Kooh tumin iñaama doonaa ya teeɓ ɓuwii ga jamaanucii hayanɗa daa
yërmaandaagari hín ki'aŋ ee wa laakoo ga fenɗa. Kooh teewohinwa ga
kijofkaa ya laak garuu ee kooroh ga Yéesu Kiristaaɗa.
8 En ki'enaa, kijofkaa Kooh kërí múlsallúu kooroh ga dii ɗú gëmin gariɗa.
Iñaama meyohhii garúu, Kooh yërí onndúuka.
9 Enndii tumeenciigarúu tah iñaama kilaak. Kon ken hanat ga kindamuk.
10 En ki'enaa, Kooh yërí tummbuu ga dii ɗu manɗa. Ya kooroh ga Yéesu
Kiristaa, tummbaruu ɓiɓo' ɓi'as, en ɗanaa kipeskiigaruu líif na tumeen
cijófí', caa ya waayuk garuu kumëeñí' doonaa ɗu taabukca.

Kiristaanii tumin ɓuwii ɓéeɓba heet wíinoo

11 Ga iñaama, ɗú ɓii ɗú límukohhii yaawúu'ɗa, níindísukat iñaa ɗú
enee kuɗewaaɗa. Yaawúu'cii teekussúu haat, ɓa teekka hafba ɓuwaa
gúrukin, ee ɓa ay iñaama ga ku'enaama jijutuut jaa ɓa gú' ga faanba.
12 Ga jamaanaama, ɗú ínohéerii Kiristaanii, ɗú bokéerii ga ɓu-Isarayeel;
ɗú enee sagac ga kifiiliimunkaa Kooh pokohee na heetiigari na ɓan iñcaa
ya dígeewaɗa. Ɗú laakéerii yaakaa' wíinoo ga kipessúu, ee ɗú ínohéerii
Kooh, ga dii ɗú enee ga ëldúnaɗa.
13 Wayee diimaɗa, ɗú ɓii ɗú úsaayeera Koohɗa, ɗú deeydohuunun
ndaga dii ɗú enin wíinoo na Yéesu Kiristaa, kooroh ga ñífaa Kiristaa
aamseeɗa.
14 Kiristaanii, ga kihafci, haydohɗinnduu jam. Ya tuminnduu heet
wíinoo: ennda yaawúu', ennda ɓaa enndii yaawúu'. Ya nísin kisagohkaa
ɗígee díkaantiruu ga wii ya eroh kumuunkaagariɗa.
15 Fodaama, ya këlëembíssa Waasii Móyíis* ga iñcaa wa nakohi kitum
na kitaabukɗa. Ya hídírohha yaawúu' na ɓaa enndii yaawúu', ɓa ennda
ɓo' yíinoo yi'as gari, ee jam laakka.

---

† **1:23 1: 23** Mëdírohu na Efees 4: 10, iñaa Kooh waaree ga Aadamaɗa, ya líifí' ëldúnaɗa, Kiristaanii tuminwa na Helaagari yisela'í'yaa gom ga ɓéeɓ ɓuwii gëm gariɗa. * **2:15 2: 15** Ga loo Waasii Móyíis, iñcaa wa jëgíroh ee tawahi ɓo' yijúwí'ɗa sagussii hen (Mëccëe 5: 17 na Room 3: 31), wayee ga daa wa amseeɗa, Yéesu paafin da. Ken mínissii kikooroh gawa bi ya múc

16 Ya kooroh ga kikaankaagari ga kuraanaaɗa, yaawúu' na ɓaa enndii
yaawúu', ya júwohirohhaɓa na Kooh; ya ɗúbí'ta kisagoh ga díkaantiɓa,
tummbaɓa ɓa en wíinoo.
17 Fodaama, Kiristaanii hayin ëldúna kiyéegaloh hewhew jam garúu, ɗú
ɓii ɗú úsaayee Koohɗa, hewhew jam ɓan ga ɓuwii deeysee gariɗa.
18 En ki'enaa, ɗu ɓéeɓpuu, ennda yaawúu', ennda ɓaa enndii yaawúu',
Yéesu Kiristaa oninnduu kimín kituuk ga fíkíi Kooh kooroh ga Helii
yisela'í'yii ee ya yíinooɗa.
19 Kon nak, ɗú ɓii ɗú enndii yaawúu'ɗa, ɗú enissii sagac wala ɓuwaa
meyoh ín, wayee, ɗú en ɓuwaa bok kidëk na ɓuwii enu ɓuu Koohɗa, ee
ɗú bok ga jawootii Kooh.
20 Ɗú ekuunun ga tawahii yípu ga ɗook la'-atohiiɗa, ee apotaa'cii na
sëldíiga-Koohcii enussa la'-atohiima. Yéesu Kiristaa, ga kihafci, yërí en
atoh-koñii tawahii.
21 Ya yërí on ɓéeɓ atohcii tawahii kitaaboh; tawahaa koluk, tuuk gík; ee
wa ennda kaan fisela'í'faa Ha'mudii tuuki'.
22 Ɗú ɓan, waa ɗú enin wíinoo na Ha'mudii, ɗú bokidohuunun ga
tawahiima, ee ɗú ɓërí en Kaanfiima Kooh kooroh ga Heliigari yisela'í'yii,
dëkka gafaɗa.

3

Lëgëyaa Pool sasu kitumɗa

1 Iñaama tah, mi yii kíimi'túu Kooh, mi Pool, mi yii mi lagu ga kasu ga
teekii Yéesu Kiristaa, ndaga lëgëyii mi en na kitum ga ɗuuycúu ɗú ɓii ɗú
enndii yaawúu'ɗa.
2 Wóorin an ɗú kelohin iñaa aaw ga lëgëyii Kooh sassoo kimëtí' ga
ɗuuycúu ee kooroh ga kijofkaagariɗa.
3 Kooh teewinndoo, onndaroo ki'ínoh kúmpafaa meyoh gariɗa. Iñaama,
laakin iñcaa mi laassúu ga kibín ga ɗook.
4 Binaa ɗú jaŋcanaa ɗú hay ki'ínoh yen ga helii mi laak ga kúmpafii ga
Kiristaaniiɗa.
5 Ga jamaanucaa paafɗa, Kooh onéeríi ɓo'-súusúus ki'ínoh
kúmpafaama, fodii dii ya hanfa kiteeɓ wati apotaa'ciigari ɓisela'í'ɓii
na sëldíigaciigari ee kooroh ga Helii yisela'í'yiiɗa.
6 Kúmpafaama fërí en an, ɓuwii enussii yaawúu'ɗa bokidohuunun na
yaawúu'cii ga iñcii cijófí'cii Kooh faani' ɓuwii en ɓuuciɗa, ɓa bokka ga
faanfii fa fíinoo, ɓa bokin ɓan ga iñaa Kooh dígoheeɗa. Iñaa tahkaɗa
wërí en ga dii ɓa enin wíinoo na Yéesu Kiristaa ga wii ɓa gëm ga Hewhewii
winéwí'wiiɗa.
7 Hewhewii winéwí'wii wiima wërí Kooh, ga kijofkaagari, tummboo
súrga kiyéegalohwa, ee ya mínlukohhoo iñaama ga dooliigari mi ɓayɗa.
8 Mi wëñ kijutuut ga ɓéeɓ ɓuwii en ɓuu Koohɗa. Moona déy, Kooh
tanukinndoo kiyéegaloh, fodii hewhew, ɓuwii enussii yaawúu'ɗa alalii
leehoo taa' meyoh ga Kiristaaniiɗa.
9 Ya oninndoo fodaama kimeydoh faŋ ga ɓéeɓ ɓuwii iñaa ya waayu-
keeɗa, ya yii ya sak iñaa en tóohɗa. Ee iñaama mos ki'en kúmpa ga ɓéeɓ.
10 Diimaɗa nak, iñcii en ga asamaan, ca cii nguuruk ee ca kaañukooɗa,
kooroh ga iñaa Kooh tumi' jaangiigariɗa, ca hotta kimma kiñaañkii meyoh
ga Koohɗa ga dii ka hín ki'aŋɗa.
11 Kooh tumin iñaama fodaa ya nateeka kitum lak ëldúna sakussii duum
ee ya mëtírinwa kooroh ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu.

12 Kon waa ɗu enin wíinoo na Yéesu Kiristaa ee ɗu gëmin gari, ɗu mínin
kituuk ga fíkíi Kooh na hel widëlí'.
13 Kërí tah, mi kíimmbúu, kaa halaatat ga coonucii mi en na kiday ndaga
ɗú, bi tah ɗú yówí' yahhúu. Coonuciima límí'túu ndam kesi.

Pool kíimi' ƀuwaa gëm ga Yéesuɗa

14 Iñaama tah mi yii yí' ga fíkíi Kooh, Paamudii kikíimmbi,
15 ya yii ya en cosaanii ƀéeƀ jawootciiɗa: ennda ga asamaan, ennda ga
kakayfii.
16 Kooh yewinin ndam ee yërí laak iñaa en tóoh. Kon mi yii kíimmbi
ya kooroh ga Heliigari yisela'í'yii, ya onndúu dooli wiyaak, waa yëgísɗan
ngëmiigarúu.
17 Ee kooroh ga ngëmaamaa, Kiristaanii dëk ga keeñciigarúu, ndaga dii
ɗú gëm gariɗa. Yípat níil ga ɗuuy kiwaaroh ee ɗú tawah kipessúu ga
kiwaarohkiima ga díkaantirúuɗa.
18 Fodaama, ɗú na ƀéeƀ ƀuwii en ƀuu Koohɗa, ɗú guu'guuluk ga ki'ínoh
dii kiwaarohkii Kiristaanii hín ki'aŋ, kihoo', kika' ɗook na kihuutɗa.
19 Ɗú hay kimín ki'ínoh ƀan kiwaarohkiima paafin tóoh iñaa ƀo' mín
ki'ínohɗa; ee fodaama Kooh hay kigom garúu bi ɗú líif muut nari.
20 Kooh, ga dooliigari en na kilëgëy ga ɗuuycuuɗa, mínin kitum iñaa
paaf fúuf, tóoh iñaa ɗu mín kikíim wala sah iñaa ɗu mín kihalaat.
21 Ya laakat ndam ga tumeencii ƀuwii ga jaangiiɗa, ee ya laak ndam ga
iñaa Yéesu Kiristaa tumɗa, ga jamaanaa mín ki'en ƀéeƀ, bi taa'! Aameen.

4

Ki'en wíinoo ga Yéesu Kiristaa

1 Kon mi yii mi lagu ga kasu ndaga kilëgëyi' Ha'mudiiɗa, mi daassúu,
kipeskiigarúu taaboh na kipeskii Kooh ƀayohhúuɗa.
2 Dëkat ga kiyóoskí' haffúu, mínat kiɗúkoh na ƀuwum, ɗú took kimúuñ.
Ɓaa en ƀéeƀ tookat kimúuñi' mooroomci, taam na kiwaaroh.
3 Tumat tóoh bi, ga jamii akitohhúu yaa en ƀéeƀ na mooroomciɗa, ɗú
am enii ɗú en wíinoo Helii yisela'í'yii onndúuɗa.
4 Faanfii fa fíinoo, Helii yisela'í'yii ya yíinoo, fodaa daa ƀan wa wíinoo
yaakaarii laak ga ƀayii Kooh ƀayyúuɗa.
5 Ha'mun yíinoo yërí laak, ngëm wíinoo wërí laak ee bëtísi' wíinoo wërí
laak.
6 Kooh yíinoo yërí laak, ee yërí en Paamudii ƀéeƀ ƀuwii. Yërí hanoh
ƀéeƀ ɗook, ya tumeenciigari koorohi ga ƀaa en ƀéeƀ ee ya dëk ga ƀéeƀ.
7 Wayee ƀaa en ƀéeƀ garuu laasin iñaa Kooh, ga kijofkaagari, onndiɗa
fodaa daa Kiristaa wa' yaa en ƀéeƀɗa.
8 Kërí tah, bíduunun ga Këyítfaa ga loo Kiristaanii an:
«Ga wii ya en na kilap ɗook asamaanɗa
ya ƀaydohin ƀiƀo' ƀaa abuunun*
Ee ya warohha ƀuwii iñcaa ya onohɗa.»†.
9 Kon wo'eenii wii an, ya lapin ɗook asamaanɗa, waa' ya kiwo'? Wërí
en an ya ɗeƀ kiyoosuk hen bi ga ɗekataa wëñ kihuutɗa.
10 Ɓaama yoosukeeɗa yërí lap, hanohha asamaancii ɗook doonaa ya
gom ga iñaa en tóoh.

---

* **4:8 4: 8** Ya teewohha ndamaa ya laak ga ƀuwaa ya ƀaŋɗa; Malkat Koloos 2: 15. † **4:8 4: 8** Malkat ga Kañcaa 69: 19. Wo' ga ndamii Kooh laak ɗook ƀuwii sagohu nariɗa.

11 Yërí on ƀuwii: ƀii, ki'en apotaa'; ƀíinoo, ki'en sëldíiga-Kooh; ƀíinooƀii,
ki'en ƀiyéegaloh Wo'eenii winéwí'wii; ƀíinoo ƀiliis, kiníi' jawootii Kooh na
ki'en ƀijëgíroh.
12 Ya oninƀa iñcaama kiwaayuk ƀuwii en ƀuu Koohɗa doonaa ƀa mëtí'
lëgëyaa ƀa tumi Kiristaaniiɗa ga kiƀaat kiyëgísí' ngëmii ƀuwii en faanfii
Kiristaaniiɗa.
13 Ee iñaama, bi ga daa ɗu ƀéeƀpuu ɗu bokan ki'en wíinoo ga ngëmii
na ƀan ki'ínoh Kowukii Kooh, bi ga daa ɗu enan ƀuwaa matuunun, ɗu le'
ga daa ɗu tuukan kot cimëtí' fodii cii Kiristaanii.
14 Fodaama, ɗu ensisoo tu'oomaa, taa ƀaa koluk kijëgíroh tóoh nookƀa
na wo'een-nof-moroocaa gëmlukohiƀa iñaa enndii kayoh, en fan gaal-
loocaa dúuscaa gek, uurisaa egisohiwa daa en ƀéeƀɗa.
15 Wayee ɗu hay kiwo'i kayoh, taam na kiwaaroh ee ɗu aawi kiyak bi,
ga iñaa en tóoh, ɗu madi na Kiristaanii en hafii jaangiiɗa.
16 Yërí en ƀii hídíroh ƀéeƀ ƀuwii, ƀa abohha wíinoo fodii cée'cii en ga
faan aboh ga tëpísciiɗa. Fodaama, kiwaarohkaa laak ga díkaantiƀaɗa
onanƀa kiwëñ kiyak na kiyëgís ga ngëm, binaa yaa en ƀéeƀ tum iñaa
wa'tiɗanaa.

Kipeskii ki'askii ga Yéesu Kiristaaɗa

17 Iñii yii yërí mi wo''úu ee mi yii seedi'ka ga teekii Ha'mudii an: Ɗú
jomissii kipes fodii yiifa'cii taabuki halaatciigaƀa laakoo hafɗa.
18 En ki'enaa, helciigaƀa kúnuk hen. Ɓa bokkii ga kipeskii Kooh onohɗa
ndaga ƀa ínohoo dara ee ƀa súwin ga keeñ.
19 Ɓa laakoo kaci ga dara, ƀa taabuk kibonkaa en tóoh ee ƀa kapoo ga
kitum iñaa moroo.
20 Ɗú nak, enndii iñaa manɗa yërí ɗú jëgíru ga loo Kiristaanii.
21 Man ɗú abin iñaa Yéesu wo' na iñaa ya jëgírohɗa? Ee ɗú ínohin an
kayoh.
22 Kon ɗú jomin kifoñ kipeskaa ɗú enukohee kuɗewaaɗa.
Ɓadukeenaama hewi'in, ee iñcaa cibóní'caa wa meekisohɗa ɗúki ƀo'
hen, yasohiri.
23 Ɗú íis Helaa Kooh ga kihafci ya onndúu kiƀay halaat ci'as,
24 ɗú ƀay ƀadukeen wiliis wi'as, waa Kooh tum garúu fodaa daa ya
manɗa; en ɗanaa, ɗú laak kipeskaa júwin, ee sela'in, kaa límuk ga
kayohfii.
25 Kon nak íisat kiwo' saboh. Ɓaa en ƀéeƀ garúu wo'at na mooroomci
kayoh ndaga ɗu ƀéeƀpuu ɗu en faan fíinoo.
26 Binaa ɗú aylukaa, leenaa watukat kikeen ga baakaa'; aylukkúu hanat
kihoowuk bi ga noh-soos.
27 Kaa onat Seytaani hal garúu.
28 Ɓaa lokeeranaa, ya íisat kilok, ya anagohat, ya lëgëy bi jof na kihafci;
fodaama ya laak iñaa ya dímalohan ƀuwaa sooluk dímalɗa.
29 Kaa meydohat wo'eencaa moroo ga kúuwrúu. Kiwo' na' kilaakaa,
enat wo'eencaa jofin, caa laakin solu ga ki'on ƀuwii ƀíinoo kiyëgís ga
ngëmii, ee fodaama ca haydohi yijófí' ga ƀuwaa kelohicaɗa.
30 Kaa léehɗat keeñii Helii yisela'í'yii meyoh ga Koohɗa. En ki'enaa,
Heliima, Kooh yërí tummbi garuu, ya en mandarga bi ga besaa Kooh
yahhúu kiƀëgís ga ƀéeƀ iñaa bonin.
31 Kaa abat aylook, kaa tamohat, kaa aylukohat, kaa ñarohat, kaa
ƀasohat, meydohat kisoot ga díkaantirúu.

32 Ɓaa en ɓéeɓ jofat ga mooroomci ee ya teeɓpi kimo' keeñ. Bayalohat
ga díkaantirúu fodaa daa Kooh bayallúu ndaga dii ɗú en wíinoo na
Kiristaaniiɗa.

5

Ɗú jom kipes ga lee'laat

1 Waa ɗú ɓërí en towutii Kooh keeñukɗa, guu'guulukat kon ga kitum
fodaagari.
2 Teewohat kiwaaroh ga kipeskiigarúu besaa en ɓéeɓ, fodii dii Kiristaanii
waa'taruu, ya e'ta Kooh kumuunkaagari ndaga ɗuɗa. Ya erohhaka fodii
sarah waa tëkí'si hen ee ngetaa newin Kooh.
3 Ɗú bok ga heetii Kooh,ërí tah kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ, kitum
iñcaa moroo, caa mín ki'en tóoh, wala kiɗíibuk iñaa en yuu mooroomfu,
iñcaama jomoo sah ki'en wo'een ga díkaantirúu.
4 Jekkii ɓan ɗú meydoh ga kúuwrúu wo'eenca korukkii, wala wo'eencaa
laakoo haf, wala wo'een-yéenɗah cisépí'í'. Namat kay kimeydoh
wo'eencaa gërëmi Kooh.
5 Ee nak, ínohat dijófí' an ɓuwii faanuki na ɓaa en ɓéeɓɗa, ɓuwii tumi
iñaa moroodа boksanndii ga nguuraa Kiristaa na Kooh. Ɓuwii gooñi tóoh
ga hafɓaɗa ɓan boksanndii ga ndaga man na ɓa jaamuki alalaa ɓa laakɗa.
6 Ken hanattúu kiɗúk na wo'eencaa laakoo haf. En ki'enaa, iñcaama
cërí tah aylukaa Kooh keeni ga ɗook ɓuwaa saŋngi kikelohi'ɗa.
7 Ɓuwaa man ɗa, kaa bokat naɓa dara.
8 Kuɗewaa, ɗú enee ga ñúus. Diimaɗa, ɗú ɓii ga lee'laat ndaga ɗú enin
wíinoo na Ha'mudii. Kon teewohat ga kipessúu an ɗú ɓii ga lee'laat.
9 En ki'enaa, lee'laat wërí límí kijofkaa en tóoh, kijúßkaa en tóoh na
kayohfaa en tóoh.
10 Kon nak guu'guulukat ga ki'ínohsoh iñaa neɓ Ha'mudii.
11 Kaa bokat ga tumeencaa caama laakoo jeriñ, ɓuwaama enukohi ga
ñúusɗa. Ɓuwaama sah namatɓa kiwíiñ hen.
12 En ki'enaa, ɓéeɓ iñcaama ɓuwii tumi ga kakayɗa nam ki'apoh kaci
hen bi ken kaañoo gaca sah kiwo'.
13 Wayee binaa ca teewohu fagaa, iñaa ca en kayoh-kayohɗa dal kimey
lañ ga lee'laataa.
14 En ki'enaa, iñaa faanu ga lee'laat tóoh en iñaa leerin.Ërí tah wo'u
an:
«Yúuduka, fu yii fu en na kineehɗa,
kolukohaa ga leeloo ɓuwii kaaninɗa,
ee Kiristaanii hayyaa kiniit na lee'latiigari.»
15 Kon malkiskohat bi jof ga dum ɗú en na kipesɗa: hanat ki'en fodii
ɓuwaa ñaañnjii, wayee enat fodii ɓuwaa lak kiñaañkaa meyoh ga Kooh.
16 Ɗú gaaw kitum tóoh yijófí'yaa Kooh onndúu kimín watiɗa, ndaga
jamaanii ɗu enohɗa, ɓuwii yewinin kitumi yibóní'.
17 Kon nak kaa enat dof wayee namat ki'ínoh iñii Ha'mudii waa' ɗú
tumɗa.
18 Kaa laalat ga biiñ: iñaama yah kiyasoh kipeskiigarúu. Namat kilíifi
na Helii yisela'í'yii.
19 Daasohat ga díkaantirúu, ɗú yeekɗi Ha'mudii na ɓéeɓ keeñciirúu
yeek-kañ, yeek-bak, na ɓéeɓ yeekcaa Helii Kooh onndúu kiyeek.
20 Ga wahtaa en ɓéeɓ, na ga iñaa en tóoh, gërëmat Kooh, Paamudii ga
teekii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu.
21 Ɗú ɓii ɗú e' Yéesu Kiristaa cée'ɗa, yaa en ɓéeɓ kelohɗat mooroomci.

Ɓadukeen ga díkaanti ɓeticaa na yaalcaagaɓa

22 Ɗú ɓeticii, kelohɗat yaalciigarúu fodii dii ɗú kelohi' Ha'mudiiɗa.
23 En ki'enaa, yaal yërí kuliyuk, ɓetici taam ga, fodii dii Kiristaanii
kuliyuk ga jaangii en faanfiigariɗa, ee ya yërí en Músalkaatii jaangii.
24 Fodii dii jaangii kelohi' Kiristaaniiɗa, ɓeticii jom kikelohi' ɓiyaalɓa
fodaama ga iñaa en tóoh.
25 Ɗú yaalcii, waarat ɓeticiigarúu fodii dii ɓan Kiristaanii waaree jaangii
bi ya erohha kumuunkaagari ndaga waɗa.
26 Ya tumin iñaama, kooroh ga músú na Wo'eeniigari, kisétí'wa, wa en
wuu Kooh.
27 Ya waa' jaangii, ga fíkíici, wa en jaangaa morin, waa setin wic, waa
laakoo sík ee laakoo iñaa jekkii ga. Wayee wa sela', ee wa en waa laakoo
dara iñaa ɓo' wo'an ga yibóní'.
28 Fodaama ɓan, yaalcii jomin kiwaa' ɓeticiigaɓa fodaa daa ɓa waa'
faanɓaɗa. Yaal waa' ɓeticinaa, lak ya waa' hafci.
29 En ki'enaa, laakoo ɓaa saŋ faanfaagari. Ya namifa kiñëmíri hen, ya
toputu'ifa fodii dii ɓan Kiristaanii tumɗi jaangiiɗa.
30 Ee ɗu ɓërí en cée'cii faanfiigari.
31 Bíduunun an: «Kërí tah yaal hay kifoñ paamci na eeci, ya aboh na
ɓetici, ee ɓa ɓanak, ɓa en faan fíinoo»✡.
32 Wo'eenuma enin kúmpa fiyaak. Ee mi wo' an kërí laak ga díkaanti
Kiristaanii na jaangii.
33 Moona ka laak fodaama garúu ɓan: yaalaa en ɓéeɓ waarat ɓetici
fodaa daa ya waa' hafciɗa, ee ɓan ɓetifaa en ɓéeɓ onat yaalci cée'.

6

Ɓadukeen kowu ga díkaantici na paamci na eeci

1 Ɗú oomaacii nak, fodii dii Ha'mudii nakohkaɗa, kelohɗat ɓipaammbúu
na ɓi'eewwúu. Iñaama nak yërí jof.
2 Bídu ga Këyítfaa an: «Kelohɗaa paapu na eefu.» Iñaama yërí Kooh
ɗeɓ ki'ebaloh kitum, waa taam na iñaa ya dígoh ga, wo' an:
3 «En ɗanaa, kipesfu neɓ ee fu hoo' kumuun ga ëldúna»✡.
4 Ɗú nak paamuncii, kaa tëmírat keeñcii towutiigarúu, wayee koratɓa,
ɗú jëgíriɓa fodaa daa Ha'mudii waarohkaɗa.

Ɓadukeen ñaam na ha'munaagari.

5 Ɗú ñaamcii, kelohɗat ha'muncaagarúu ga ëldúnaɗa. Niikatɓa, ɗú e'ɓa
cée', taam na keeñ wisétí' fodii dii ɗú tumɗi Kiristaaniiɗa .
6 Ka hanat ki'en ga daa ɓa malaki garúuɗa tah ɗú tumi lëgëyaagarúu,
kiheel ndam ɓo'-súusúus. Wayee lëgëyat fodii ñaam Kiristaanii, fodii ɓaa
eki keeñɓa tóoh ga kitum iñaa Kooh waa'.
7 Tumat lëgëyumgarúu na keeñ wisósí'. Hanat ki'en fodii ɓuwaa lëgëyi'
ɓo'-súusúus wayee enat fodii ɓuwaa lëgëyi' Ha'mudii.
8 Ínohat gaka an, yaa en ɓéeɓ garúu, ennda ñaam, ennda ɓaa enndii
ñaam, iñaa ya lëgëy ga yijófí'ɗa, yërí Ha'mudii íkanndi.
9 Ɗú nak, Ha'muncii ñaamcii, tumat fodaama ga díkaantirúu na
ñaamcumgarúu. Kaa dígukatɓa. Ɗú ínohin an ennda ɗú, ennda
ñaamciigarúu, ɗú ɓërí bok Ha'mun yíinoo, yii en ga asamaanɗa ee ɓéeɓ
ɓuwii ɓërí hín ga fíkíici.

✡ **5:31 5: 31** Sënees 2: 24. ✡ **6:3 6: 3** Eksoot 20: 12; Dëteronom 5: 16.

Ganaaycii Kooh on kerceencii kiheñoh na Seytaaniɗa

10 Iñii mi mëeñjohhúu kiwo'ɗa yërí en an: Ɓaatukat dooli ga Ha'mudii,
na ga doolii wiyaakwii en gariɗa!
11 Níkukat ganaaycii Kooh e'túuɗa tóohca, doonaa fíraa Seytaani
waa'túu kiye'oh tóoh, ɗú tëhhi tëc.
12 Ndaga ɗu heñohii na ɓo'-súusúus, wayee ɗu heñoh na iñcii ga
díkaanti ɗook na kakay, ca cii nguuruk, ca kaañukoo, ee ca ɓay doolaa
ga nguu'caa ga ëldúnaanaama en ga ñúusɗa, na ɓéeɓ hel-nof-moroocii
enu ga díkaanti ɗook na kakayɗa.
13 Kërí tah nak, ɓewat ganaaycii Kooh e'túuɗa tóohca, en ɗanaa, bescaa
ciméeskí'caa hayaa, ɗú mín kitëh yibóní'yii heñohhúuɗa. Ee ɗú heñoh bi
ga siñdaanaa, ɗú lís kituuk tek.
14 Kon tuukat tek! Ɓewat kayohfii ɗú pëkírukfa ndíŋ ee ɗú ɓeɓ kijúɓ,
ɗú tumfa kúltí-pewiñfaa ɗú ekukan kiheñohneeɗa.
15 Ɓewat kikaantukohkii ga kiyéegaloh Hewhew winéwí'wii onohi
jamɗa, ɗú ekukwa fodii ñafa' ga kotciigarúu.
16 Wahtaa en ɓéeɓ na daa en ɓéeɓ, ɓewat ngëmii ɗú laak ga Yéesuɗa,
wa en iñaa ɗú yímohan ɓescii abin kiwii; cii sépí'í'-ga-nofii weesirúuɗa.
17 Ɓewat ɓan kimúckii, ɗú ekukwa fodii baanu-pewiñ ga hafciigarúu ee
ɗú ɓeɓ wo'eenii Kooh, wa en kalaɓfii Helii yisela'í'yii.

Pool nakoh kikíim Kooh

18 Ga wahtaa en ɓéeɓ, kíimat Kooh ga iñaa en ɓéeɓ, ɗú dímalukiri
kooroh ga Helii yisela'í'yii. Kaa neehat ee dëkat ga iñaama, ɗú kíimɗi
ɓéeɓ ɓuwii enu ɓuu Koohɗa.
19 Kíimɗattoo Kooh ɓan, doonaa saycaa mi lëgís kúuwroo kiwo' tóoh, ya
onndoo wo'eencaa mi jom kiwo'ɗa ee mi kaañ kiyéegaloh kúmpafii en ga
Hewhewii winéwí'wiiɗa.
20 Mi enin ɓaa Kooh wos kiyéegaloh Hewhewiima, luu enee an mi yii
ga kasu. Kon kíimɗattoo bi mi kaañwa kiyéegaloh fodaa daa mi jomka
kitumɗa.

Taŋkoh

21-22 Mi yii wosohhúu Tísík, ya wo''úu tóoh iñii mi enukoh diiɗa na iñii
mi tumɗa. Ya mbok-kerceen, yaa mi waarin lool ee ya yii tum dijúwí'
lëgëyii Ha'mudii nakohɗa. Ya hayyúu kiwo' iñaa aaw garíi dii, ee ya dëlí'
keeñnjúu.
23 Kon mi yii kíim Kooh Paamudii ya na Yéesu Kiristaa, Ha'mudii, ɓa
on ɓéeɓ mbok-kerceencii jam. Ɓa onndúu kiwaaroh yaa en ɓéeɓ na
mooroomci, taam na kigëm ga Yéesu.
24 Mi yii kíim Kooh barkeel ɓéeɓ ɓuwii waaruunun Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu, ee kiwaarohkaagaɓa kaama laakoo koocɗa.

Këyítfii Pool bín
ƀu-teeraa Filiipɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool bín kerceencaa ga teeraa Filiipɗa. Pool ga ƀaawaagari wukanakwaa jangatta Hewhewii winéwí'wii ga teeraama bi ƀo' ƀiyewin daama gëmussa ga Yéesu. (Tumeen 16: 11-40). Ga waa Pool lagu ga kasu ndaga lëgëyii Ha'mudii, ƀu-teeraa Filiip nëgírohussa kopa'. ƀa wossa ƀo' gaƀa, ya teeku Epaforodít kiƀayi' Pool iñaa ƀa nëgírohɗa. Pool bínnda këyítfii fii ga jamaanaama kigërëmƀa, ee ƀa ínoh ƀan an ya hotin iñaa ƀa tumɗa. Ya daassaƀa ƀan kiyëgís gík ga ngëmaagaƀa, ƀa watuk kitaabuk ƀuwaa jëgírohi iñaa taabohhii na iñaa Kooh nakohɗa. Ee fodaama ƀa en wíinoo na Koohɗa, ƀa enatɗa wíinoo ga díkaantiƀa ƀan.

Këyítfii Pool bín ƀu-teeraa Filiipɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Pool gërëm Kooh ga kerceencaa ga teeraa Filiipɗa (*1: 3-11*)
3 - Kipes fodii Kiristaanii (*1: 12-30*)
4 - Pool daas kerceencaa ga Filiipɗa kiyóoskí' hafƀa fodii Kiristaanii (*2: 1-18*)
5 - Pool wo' na ƀu-teeraa Filiip ga loo Tímotée na Epaforodít (*2: 19-30*)
6 - Kiheel kineƀloh Kooh Kërí laak solu (*3: 1–4: 9*)
7 - Pool gërëmmba ƀu-Filiip (*4: 10-20*)
8 - Taŋkoh (*4: 21-23*)

Këñɗoh

1 Mi Pool na Tímotée, ɗí, súrgacii Yéesu Kiristaa, ɗí ƀërí bínndúu këyítfii
fii, ɗú ƀéeƀpúu ɗú ƀii ɗú en ƀuu Kooh, ɗú dëk teerum Filiip ee ɗú en
wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa; ɗú na ƀuwum kuliyuk ga jaangiiɗa na ƀii
amɗohƀa ga lëgëyiiɗa.
2 Mi yii kíim Kooh Paamudiigaruu, ya na Yéesu Kiristaa Ha'mudiigaruu,
ƀa barkeellúu, ƀa onndúu jam.

Pool gërëm Kooh ga kerceencaa ga teeraa Filiip

3 Saycaa heliigoo ka' garúu tóoh, mi gërëm Koohyii mi gëmɗa.
4 Ee saycaa mi kíimi'túu Kooh tóoh, mi taabi ga na keeñ wisóosí',
5 ndaga ɗú amɗohinndoo dijófí' ga kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii,
aboh ga besaa ɗú aas ga ngëmiiɗa bi ga wati.
6 Iñii yii wóorinndoo: Kooh, yii dalin kitum lëgëyii wijófí' wii wiima ga
ɗuuycúuɗa haywa kitumi bi ga daa wa matan ga bëríinaa Yéesu Kiristaa
haysanɗa.
7 Binaa ɗú ƀéeƀpúu, mi halaat iñuma garúunaa, mi ëldohhii ndaga
mi ekinndúu ga keeñiigoo. En ki'enaa, ɗú abin ga lëgëyii Kooh sassoo
kitumɗa, ee ɗú ƀéeƀpúu ɗú hotin kijofkiigari ya laak garuuɗa. Ɗú ƀii
tumka, hídaa dii mi en ga kasuɗa, ee ɗú ƀii tumka ga dii mi lebiroh kituuki'
Hewhewii winéwí'wii, mi yaa jangatwa ga daa mi wëñ kimínɗa.
8 Ehee! Ƀéeƀpúu, mi waarinndúu lool fodii dii Yéesu Kiristaa waa'tuuɗa.
Ee iñaama Kooh ínohin an kayoh.
9 Iñii yii, yërí mi kíimi'túu Kooh: Mi kíim kiwaarohkii en ga keeñnjúuɗa
wëñ kiyak, aaw fíkíi, ɗú wëñ ki'ínoh kayoh-kayohɗa, ee ɗú mín ki'ínohsoh
iñaa en tóoh.

10 Fodaama, ɗú hay kimín ki'ínoh iñaa gënɗa, doonaa bëríinaa Kiristaanii hayisanɗa, ɗú en ɓiɓo' ɓisétí', ee ken laakoo iñaa ya wo'an garúu yibóní'.
11 Kipeskiigarúu, kooroh ga Yéesu Kiristaa, ka líif na tumeen cijúwí', caa ndaman Kooh ee ca kañiri.

Kipes fodii Kiristaanii

12 Mbokcii, mi waa' ɗú ínoh an iñii dallooɗa nam ki'on Hewhewii winéwí'wii kiɓaat kisíw.
13 Karin sah bi ɓéeɓ soldaa'cii watuki kaanfii gúwernëe'ɗa na ɓéeɓ ɓuwii ɓíinoo ínohuunun diima an kisúrga'uk ga Kiristaanii tah mi lagu ga kasu.
14 Ee iñii wëñ kiyewin ga mbok-kerceenciiɗa, daa ɓa hotee an mi laguunun ga kasu, ɓa wëñnja ki'am Ha'mudii, ee iñaama ɓaattaɓa fít bi ɓa ɓii yéegaloh wo'eenii Kooh ee ɓa niikoo dara ga.
15 Laakin gaɓa nak ee kayoh, ɓuwaa en na kijangat ga teekii Kiristaanii ee ki'iñaadohhoo na kiheel nookoh ekɓa ga. Ɓíinoo nak, ɓii jangat ee ɓa tumka na keeñ wisétí'.
16 Ɓuwii mi mëeñjoh kiwo' ɓii taabu ga na kiwaaroh. Ɓa ínohin an Kooh yërí sassoo kilebiroh kituuki' Hewhewii winéwí'wii.
17 Ɓuwii mi ɗeɓ kiwo'ɗa nak, enndii keeñ wisétí' ekɓa ga, wayee ɓa heel kinookoh doŋ. Ɓa halaat fodaama kiɓaattoo coonu ga dii mi en ga kasuɗa.
18 Iñaama ɓa tum ga helɓaɗa, waa wa jof, waa wa joffii tóoh, dara ɓíttiiroo ga! Iñii laak soluɗa wërí en an Kiristaanii yii yéegalohu; mi yii neɓluk ga ee mi hay ɗa kiwëñ kineɓluk ga.
19 En ki'enaa, wóorinndoo híl an iñcii mi dayɗa onanndoo kimúc ndaga kíimcii ɗú kíimɗiroo Koohɗa na ɓan amɗohii Helii Yéesu Kiristaa amɗohirooɗa.
20 Mi abin yaakaa' wiyëgísí' an mi kaci'anndii múk ga fíkíi Kooh. Hanaa kay, ennda diimaɗa ee bi taa', waa mi kaan waa mi pes, mi laakan hel widëlí', ee fodaama mi hay kiteewoh kiyakkii ndamii Kiristaanii ga ɓéeɓ kipeskiigoo.
21 En ki'enaa, mi ga kihaffoo, Kiristaanii en kipeskiigoo ee kikaan ɓaatanndoo hen.
22 Ee en lak mi lís kipesaa, mi mín kiɓaat kilaak jeriñ, kon mi jom ya kitanuk?
23 Mi nak, mi laak hel kanak: mi waarin kimeyoh ga kipeskii kii, mi ennee na Kiristaa. Iñaama yërí gën garoo fúuf.
24 Wayee iñaa wëñ kilaak soluɗa wërí en mi tes ga ëldúna ndaga ɗú.
25 Iñaama wóorinndoo ee mi ínohin an mi hay kites, mi en narúu ɗú ɓéeɓpúu ki'amɗohhúu doonaa ɗú aaw fíkíi ga ngëmii, ee keeñnjúu soos ga ngëmii ɗú laakɗa.
26 Fodaama, binaa mi hayis garúunaa, ɗú hay kiɓaat kindamukoh Yéesu Kiristaa ndaga mi.
27 Ga iñaa mín kilaak tóoh, pesat fodii dii Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Kiristaa nakoh kaɗa. En ɗanaa, waa mi hayyúu kiwaaknee, waa mi en diliis tóoh, mi hay kimín kikeloh an ɗú bokin hel ee ɗú bokin fít wíinoo kilebiroh kituuki' ngëmii Hewhewii winéwí'wii haydohɗa.
28 Mi hay kikeloh ɓan an ɗú niikoo ɓuwii heñohirúuɗa. Iñaama nak hayɓa kiteeɓ an ɓa aaw ga kisaŋku'uk, teeɓɓa ɓan an ɗú, ɗú aaw ga kimúc. Ee iñaama meyoh ga Kooh.
29 En ki'enaa, Kooh yërí onndúu, eemmbii rek ga kigëm ga Kiristaanii, wayee bi ga kitook kisodalu ndaga Kiristaanii.

30 Fodaama, ɗú naroo, ɗu ɓërí bok lebirii, wa wíinoo ee wa wërí ɗú hotee mi lebirohee kuɗewaa ee wërí ɗú keloh mi lís lebiroh.

2

Kiristaanii yóoskíɗin hafci, Kooh ɓëwí'tari

1 Man enii ɗú en wíinoo na Kiristaaniiɗa dëlɗin hellúu ga tóoh, kiwaa'kii ya waa'túuɗa daasin keeñnjúu ee Helii yisela'í'yii oninndúu kitaaboh, yaa en ɓéeɓ waa' mooroomci, laak yërmaandi gari.
2 Kon júwohat ga díkaantirúu, ɗú waaroh, ɗú bok hel, ɗú bok halaat. En ɗanaa, keeñnjoo soos seɓ.
3 Kaa tumat dara kiheel kikuliyuk ɓimooroommbúu wala kiheel ndamaa enndii tús, wayee namat haffúu kiyóoskí' hen, ɓaa en ɓéeɓ tík mooroomci daa paafin daa ya tík hafciɗa.
4 Kaa eemat rek ga kiheel iñaa gën garúu, yaa en ɓéeɓ halaatat ga iñaa gën ga mooroomci ɓan.
5 Ɓayat ɓadukeenaa man na waa Yéesu Kiristaa teeweerúuɗa.
6 Ya mos ki'en Kooh wayee ya mosoo kinookuk kihín na Kooh.
7 Wayee ya nammba kifoñ na kihafci tóoh iñaa ya laakeeɗa, ya tummba hafci súrga.
Ya mannda na ɓuwii, ee ɓaa hotti tóoh, ínoh an ya ɓay faan ɓo'-súusúus.
8 Ya yóoskí'ta hafci, ya teewohha kikelohi' Kooh bi ga kikaan, kikaan sah ga kuraanaa.
9 Ërí tah, Kooh ɓëwí'tari, ya hanohha ɓéeɓ ɗook, ya e'tari teek waa wëñ kiyak teekoo teek.
10 En ɗanaa, ga teekii Yéesu Kiristaa, ɓéeɓ bok kiyí' ga fíkíici, ennda ga asamaan, ennda ga kakayfii, ennda ga fíldoo kakayfii,
11 ee yaa en ɓéeɓ meydoh ga kúuwci an Yéesu Kiristaa yërí en Ha'mudii. Fodaama, Kooh, Paamudii laak Ndam.

Sasii kerceencii

12 Kon nak, ɗú ɓii mi keeñukinɗa, ɗú ɓii saycaa en tóoh ɗú kelohɗeeraroo, ga waa mi en narúuɗa, wëñattoo kikelohi' wati, hídaa ga dii mi enissii narúuɗa tóoh. Lëgëyat kiteewoh an ɗú múcin, taam na kiniik Kooh, na ki'e'ti cée' wiyaak.
13 En ki'enaa, Kooh yërí lëgëyi ga ɗuuycúu, ki'onndúu kimín kiwaa' na kitum iñaa taaboh na iñii ya natɗa.
14 Iñaa ɗú tum tóoh nak, kaa taabat ga na kicapatuk wala kiña'sukoh.
15 En ɗanaa, ɗú laakoo sík, ɗú set wic, ɗú en ɓitowu Kooh taa laakoo dara iñaa ɓo' wo'an gaɓa yibóní' ee ɗú kíndohsoo ga ɓuwii ga ëldúna júwussii ee ɓa ɓiɓo' ɓibóní'ɗa.
16 Ɓú jom kimelic ga ɗuuy ɓuwii fodii dii olcii melici ga asamaanɗa, ɗú haydohi'ɓa Wo'eenii onohi kipesɗa. Binaa ɗú tum iñaamanaa, mi hayyúu kimín kindamukoh, bëríinaa Kiristaanii hayisanɗa. Ee iñaama hay kiteewoh an iñii mi dayɗa na iñcii mi sonɗa enndii sooy.
17 Luu enee an mi apsan hen, ñífiigoo aamuk doonaa ngëmii ɗú laak ga Koohɗa mat, ee mi man na anah waa akitohu na sarah waa tumɗu Kooh, mi neɓlukin ga iñaama ee mi neɓluk ga narúu ɗú ɓéeɓpúu.
18 Ɓú ɓan, neɓlukat fodaama ee ɗú bok naroo kineɓluk.

Pool wo' na ɓu-teeraa Filiip ga loo Tímotée na Epaforodít

19 Mi abin yaakaa' kiwosohhúu Tímotée ga iñaa maañanndii, neɓ Yéesu, Ha'mudiinaa. En ɗanaa helloo mín kidal ga iñaa ya yahhoo kiɓéestí' ga loorúuɗa.

20 Enndii Tímotéenaa, mi laakoo ken dii ɓaa bok naroo kiɓítuk na
kihalaati garúu.
21 Ɓii tesɗa tóohɓa, hafɓa wëñɓa kiɓít loo Yéesu Kiristaa.
22 Ɗú ga kihaffúu, ɗú ínohin an Tímotée teewohin dii ya hín ki'am bi
yëgísin ga lëgëyii kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii ee ya taabin naroo ga
fodii kowu na paamci.
23 Kon, yërí mi am yaakaa' kiwossi garúu, mi laaki iñaa lee'too ga iñii
mi enukohɗanaa.
24 Ee mi abin yaakaa' wiyëgísí' an Ha'mudii hayyoo ki'on, mi hayyúu
kiwaaknee, mi ɓan, ga iñaa maañanndii.
25 Mi abin an mi jominndúu kiwosohis Epaforodít, mbok-kerceeniigaruu,
yii mi bok nari ga lëgëyii na lebirii kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii, ee
ɗú woseeri garoo kihaydohi'too iñaa mi dímalukohanɗa.
26 Ya waarin lool kihotissúu ɗú ɓéeɓpúu ee dii ɗú kelohin an ya
ɗúukoolee henɗa, ɓítinndi bi hëpin.
27 En ki'enaa, ya ɗúukooleera bi ya deeyca kikaan. Wayee, Kooh laakka
yërmaandi gari. Ee ya yërëmmbiiri haŋci doŋ, wayee bi ga mi ɓan, doonaa
keeñnjoo leehoo lool.
28 Kërí tah, mi wosohhúuri ga iñaa wëñ kigaaw doonaa ɗú hottinaa
keeñnjúu soos ee mi ga kihaffoo helloo mín kidal.
29 Kon binaa ya hayaa, toputu'atti na keeñ wisóosí' ee ɗú abohhi fodii
mbok-kerceen ga Ha'mudii. Ɓuwum fodum gariɗa ɗú jominɓa ki'e' cée'.
30 Tesee ga jutuut ya kaan ndaga kilëgëyi' Kiristaanii tahka, ee ya
tooneera kumuunkaagari ga wii ya haydohi'too dímalaa, ɗú ga kihaffúu,
ɗú mínéeríiroowa kihaydohi'ɗa.

3

Ki'ínoh Yéesu Kiristaa kërí laak solu

1 Ee diimaɗa mbokcii, neɓlukat ga enii ɗú en wíinoo na Ha'mudiiɗa.
Kiwo'issúu iñaama ga bín enndii coonu garoo, ee garúu, iñaama yërí wëñ
kiwóo'.
2 Watukat haffúu ga baay-baaycii*, ga ɓuwiima jëgírohi sabohɗa na ɓii
gítínohi an kigúruk bok ga kijaamuk Koohɗa.
3 En ki'enaa, ɗu, ɗu ɓërí tum kigúrukkii kukayohkii, enndiiɓa. Ɗu
jaamuki Kooh, kooroh ga Heliigari ee ɗu ndamukohi Yéesu Kiristaa. Ɗu
líkkii yaakaa'tuu ga ɓo'-súusúus.
4 Moona déy, mi ɓan mi míneera kilík yaakaa'too ga fodaama. En an
laakin ɓaa fooŋ an ya mín kilík yaakaa'cii ga ɓo'aa, mi jommbika kiwëñ
kimín.
5 Mi gúru ga besaa wiyitnakaahaywaa mi límohuɗa. Mi bok ga heetii
Isarayeel, ga níilaa Beesamee. Mi iñii Ebërëe ee mi kowu Ebërëe. En ga
loo kitaabuk Waasii Móyíisaa, mi enee Fërísiyeeŋ.
6 Mi kaantukohee ga hen bi mi ennda kihatal kerceencii ga kipesɓa. En
ga loo kitaabuk iñii Waasii Móyíis nakohɗanaa, laakéeríi dara iñaa mi
ɗeeŋ ga, mi taabukeewa hen ga tóoh.
7 Mi abee an iñcaama laakɗinndoo jeriñ, wayee diimaɗa, mi hotohca
sooy ndaga Yéesu Kiristaa.
8 Ee sah eemmbii ga iñcuma doŋ. Iñaa en ɓéeɓ mi abohhi sooy ndaga
iñii wëñ kijof ga tóoh ee wërí en ki'ínoh Yéesu Kiristaa Ha'mudiigooɗa.

* **3:2 3: 2** Yaawúu'caa ɓaysee ɓuwaa enndii yaawúu'ɗa baay-baay. Pool, dii, íkɓa wo'eenaama ga dii ɓa ɓërí cal kiɓayu fodaamaɗa

Ya yërí tah mi foñin tóoh. Iñcaama tóohca, mi aaminca caluus doonaa mi
mín kilaak Kiristaanii,
9 ee mi en wíinoo nari bi en seŋis. Mi séentukissii ki'en ƀo' yijúwí',
kooroh ga kitaabuk Waasii Móyíis: kigëm ga Kiristaaniiërí onndoo kijúƀ.
Kijúƀ meyoh ga Kooh ee Kooh oniwa ƀaa gëm gari.
10 Iñii mi waa' ga keeñnjooɗa wërí en ki'ínoh Kiristaanii, mi ínoh doolaa
mílísí'ti ga ƀuwaa kaaninɗa, mi day coonucaa ya dayɗa, mi man nari bi
ga kikaankaagari.
11 En ɗanaa, mi mín kiyaakaa' kimílís ga ƀuwaa kaaninɗa.

Kifool aaw dile'aa'daa

12 Mi wo''ii an mi foolin bi ga dile'aa'dii haat, wala an mi laakissii sík.
Wayee nak mi yii lís kifool doonaa mi mín kilaas neehalaa, ndaga mi ga
kihaffoo, Yéesu Kiristaa laasinndoo kumëeñí'.
13 Mbokcii, mi fooŋngii múk an mi laasinwa niip. Enaama yíinoo doŋ
yërí ƀíttoo wati: mi nísin ga helloo iñaa paafinɗa, mi yii ëewrukka ga iñii
hay ga fíkíiɗa.
14 Fodaama, mi yii lís kifool bi mi le' daa mi laasohan neehalaa Kooh
faani'tuu ga asamaan ee ya ƀayohhuu ga hafci, kooroh ga Yéesu Kiristaaɗa.
15 Kon ƀéeƀpuu, ɗu ƀii ɗu laakissii síkɗa, ɗu bokat halaat ga iñuma.
Wayee laak ƀuwaa ƀay halaataa wóotíroh na iñumanaa, Kooh ga kihafci
hayyúuwa kiléerí'.
16 Daa ka mín ki'en tóoh, ɗu lísat kitaabuk waasii ɗu abee bi ga watiɗa.
17 Mbokcii, ƀéeƀpúu tumat fodiigoo! Ɗí teewinndúu daa jom ki'enɗa.
Kon yípat hassúu ga ƀuwii taabuk iñaa ɗí teewoh yaama.
18 En ki'enaa, mi yewininndúuka kiwo', ee mi yii wo'issúuka bi mi yii
koduk ga sah: yewinin ƀuwaa sagoh na kikeloh iñaa aaw ga loo kikaankaa
Kiristaa ga kuraanaaɗa.
19 Ɓuwiima yah kimëeñjoh ga kisaŋku', ndaga lookciigaƀa cërí ƀa tum
Koohyiigaƀa, ƀa ndamukoh iñcii jomeeƀa ki'ap kaciɗa ee ƀa lík helƀa ga
enaama ëldúna doŋ.
20 Ɗu nak, ɗu bok ga ƀu-asamaan ee ɗu ƀii sek Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu meyoh asamaan hayyuu kimúsal.
21 Binaa ya hayisaa, ya hay kisúpít faanfiigaruu laakoo dooliɗa, fa man
na faanfiigari laakin ndamɗa, kooroh ga doolaagari tah iñaa en tóoh
tooki'tariɗa.

4

Iñcii Pool dígal ƀu-Filiipɗa

1 Kon, ɗú mbokciigoo mi keeñukɗa, mi ɗoorukinnɗúu bi hëpin. Ɗú ƀërí
sóosí' keeñnjoo ee mi ndamukohirúu. Kon, ɗú fiiliimunciigoo, dëkat ki'am
bi yëgís ga Ha'mudii fodaama.
2 Fu Ewodí, na fu Sintiik, bokat halaat ɗú en wíinoo ga Ha'mudii.
3 Fu ƀan, fu yii fu bok ki'am wíinoo naroo ga lëgëyiiɗa*, mi kíimmbaa,
amɗohaa ƀeticum ƀanak ƀuma. En ki'enaa, ƀa taabin naroo ga lebirii
kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii, mi na Kilimaa na ƀuwii ƀíinoo taabu
naroo ga lëgëyii ee Kooh bídin teekcaagaƀa ga këyítfaa ƀuwaa laak
kipeskaa leehooɗa✡.

---

* **4:3 4: 3** «Fu bok ki'am wíinoo naroo ga lëgëyii»: Wo'eeniima ga lak kiGerek bídu fodii «Sysygos» mínin ƀan ki'en teek ƀo'-súusúus, Súsúgos. Ken ínohhoo ati Pool wo' na ƀaa yaama, wala fodii rek ƀo' yiliis yaa mín ki'en tóoh ee bok nari ga lëgëyaa ya en na kitumɗa. ✡ **4:3 4: 3** Malkat Ínohlukoh 3: 5.

4 Dëkat kineƀluk ga ki'en wíinoo na Ha'mudii. Mi wo'issúuka, neƀlukat!
5 Teewohat kijoffúu ga ƀéeƀ ndaga kihayiskii Ha'mudii deeyin.
6 Kaa jaahli'at ga dara, wayee ga iñaa en tóoh, wo'at Kooh sooliciigarúu, ɗú kíimiri, ɗú dímalukiri ee ƀan ɗú gërëmiri.
7 Fodaama, jamii Kooh paafin kiñaañ ƀo'-súusúusɗa hay kiníi' keeñciigaruu na halaatciigaruu ca ëewruk ga Yéesu Kiristaa.
8 Ee diimaɗa mbokcii, iñii yii yërí mi wo''úu: líkat hellúu ga iñaa en kayoh, iñaa cal ki'e' cée', iñaa júwin, iñaa setin, iñaa calin kiwaa', iñaa ƀo' mínin kitook, iñaa jekin na iñaa calin kigërëm.
9 Kon, tumat iñaa ɗú yoodohhi garoo, iñaa ɗú ƀewoh garoo, iñaa ɗú keloh garoo na iñaa ɗú hot garooɗa. En ɗanaa, Kooh yii onohi jamɗa, hay narúu kitaam.

Pool gërëm ƀu-Filiip ga iñcaa ƀa onndiɗa

10 Keeñnjoo soosin lool ga Ha'mudii ga dii ɗú teewohin an ɗú foñin hellúu garooɗa. Mi ínohin an hellúu eneera ga wayee hal laakéerii hen.
11 Enndii an mi laak sooli ga yen tah mi wo''úu iñuma. En ki'enaa, iñii mi yoonɗa wërí en an, waa mi laak yen, waa mi laakkii dara, keeñnjoo soosin.
12 Mi mínin kipes ga kiñak, mi mínin kipes ga kilaak. Ga iñaa en tóoh, ga daa en tóoh, keeñnjoo pookin ga kikap na kiyaaƀ, ga kiyéwíní' na kijutuuti'.
13 Mi mínin kitapukoh na coonufaa en tóoh ndaga doolii Kiristaanii onirooɗa.
14 Daa ka mín kiman tóoh, ɗú tumin yijófí' ga dii ɗú tuukukinndoo ga coonucii mi enukohɗa.
15 Ɗú ƀu-Filiip, ɗú ga kihaffúu, ɗú ínohin gaka an, ga wii mi meyoh gohaa Maseduwaan ee lak mi han kidal kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wiiɗa, laakkii jaangu wíinoo waa tookkoo ki'amɗoh ga hëelís enndii wiirúu dogaa.
16 Ga wii mi en ga gohaa Tesaloníkɗa sah, ɗú wosohinndoo dímal kipay sooliciigoo ee enndii waas kíinoo doŋ.
17 Enndii an mi heel kilaas dímal garúu, wayee mi heel Kooh ƀarkeellúu ee neehalaagarúu wëñ kihoom.
18 Mi laasin ga tóoh iñaa ɗú wosoheerooɗa ee sah wa hëpin. Dii en dii mi laakin tóoh iñii mi soolukɗa ndaga Epaforodít haydohɗinndoo iñcaa ɗú onohɗa. Iñcii ɗú onohɗa man garoo fodii nget cúuraay winéwí', sarah, waa Kooh tookin ee wa newinndi✡.
19 Koohyiigoo nak laakin alalaa leehoo taa', waa teewoh ndamaagari, ee kooroh ga Yéesu Kiristaa, ya hay kipay sooliciigarúu ƀéeƀca.
20 Ndam aawat ga Kooh, Paamudiigaruu bi taa'! Aameen.

Taŋkoh

21 Këñí'ɗattoo ƀéeƀ ƀuwum enu ƀuu Kooh duma ee enu wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa. Mbok-kerceencii enu naroo diiɗa, ƀii këñí'túu ga.
22 Ɓéeƀ ƀuwii enu ƀuu Kooh diiɗa, ƀii këñí'túu ga, wëñaa ga ƀii lëgëyi' buu' Sesaa'ɗa✡.
23 Mi yii Kíim Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu ya ƀarkeellúu ƀéeƀpúu.

✡ **4:18 4: 18** Malkat Efees 5: 2. ✡ **4:22 4: 22** Mëdírohat na 1: 13.

Këyítfii Pool bín Ɓu-teeraa Koloosɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool bín kerceencaa ga Koloosɗa. Ya mosoo kika' daama, wayee ya wo'uunun an ɓuwaa daamaɗa abuunun bi yëgísin ga ngëmaagaɓa ga Yéesuɗa. Epafaraas yaa taabi na Poolɗa yërí yéegaloh Hewhewii winéwí' wii daama.

Ga tíkíistaa tík gaɗa, laakka ɓiɓo' ɓaa ka' Koloos, ɓa ɓaa jëgíroh daama iñaa taabohhii na iñaa Epafaraas jëgíreeɓa ga loo Hewhewii winéwí'wii. Ɓuwaama jëgíreeɓa an ɓa waa' Kooh músalɓanaa, ɓa jomin kijaamuk malaakacii, ɓa jaamuki enaamacii cidóoyí'-waa'cii wëñi ɓuwii dooliɗa. Ɓa nakeeɓa ɓan kigúruk ee ɓa wo'eeɓa an laakin iñcaa tabin kiñam.

Epafaraas ka'ta ga Pool ga Room lak yaama yaa ga kasu, ya wo''arika. Daa Pool kelohee iñaama, ya dallaɓa kibín këyít ki'ínohlukohɓa an kigëm ga Yéesu Kiristaa kërí en iñaa onanɓa kimúcɗa.

Këyítfii Pool bín kerceencaa ga teeraa Koloosɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Pool kíimi'ta kerceencaa ga teeraa Koloosɗa (*1: 3-14*)
3 - Ɓii Kiristaanii enɗa na iñcii ya tumɗa (*1: 15–2: 19*)
4 - Kipes ga ki'en wíinoo na Kiristaanii (*2: 20–4: 6*)
5 - Taŋkoh (*4: 7-18*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi apotaa' Yéesu Kiristaa ee Kooh yërí waa'ka. Mi na Tímotée mbokiigaruu ga ngëmiiɗa, ɗí ɓërí bínndúu këyítfii fii.
2 Ɓí ɓii këñí'túu, ɗú ɓuwii en ɓuu Kooh ga teerii Koloos, ee ɗú en mbok-kerceen ɓiwóorí' ga dii ɗú enin wíinoo na Kiristaaɗa. Mi yii kíim Kooh, Paamudiigaruu barkeellúu, ya onndúu jam.

Pool kíimi' kerceencaa ga teeraa Koloos

3 Ɓí dëk ga kigërëm Kooh, Paamudii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, saycaa ɗí kíimi'túu Kooh tóoh.
4 En ki'enaa, ɗí kelohin ngëmii ɗú laak ga Yéesu Kiristaaɗa. Ɓí kelohin ɓan dii ɗú hín kiwaa' ɓéeɓ ɓuwii enu ɓuu Koohɗa.
5 Fodaama, iñii ɗú yaakaa' kilaas ee Kooh faani'túu ga asamaanɗa yërí tah ka. Ee yaakaariima, Wo'eenii wukayohwii en Hewhewii winéwí'wii ɗú keloheeɗa, wërí ínohlukohhúuwa.
6 Hewhewii winéwí'wii wiima le'in bi garúu ee fodaama wa wii wëñ kitas ga ëldúna tóoh. Wa wii laaki' Kooh jeriñ ga ɓuwii ga dii wa en na kisíw rekɗa ee wa man ɗa garúu ɓan, aboh ga besaa ɗú ɗeɓ kikeloh Hewhewiima wo' ga kijofkii Koohɗa ee ɗú ínohhaka kayoh-kayohɗa.
7 Epafaraas, yii ɗí keeñukin ee bok naríi ga lëgëyiiɗa, jëgí'túu iñaama. Ya súrga Yéesu Kiristaa yiwóorí', ya eni'túu duma ee ya yum tum lëgëyumgari dumaɗa.
8 Ya wo'inndíi ɓan kiwaarohkii Helii yisela'í'yii tum garúuɗa.
9 Ërí tah, ɗí ɓan iñaa ɗí kelohee loorúu bi wati, ɗí dëk ga kíimi'túu Kooh. Ɓí kíimiri, ya kooroh ga Helii yisela'í'yii, ya líifí'túu na ɓéeɓ kiñaañ na ki'ínohkaa meyoh gariɗa. En ɗanaa ɗú mín ki'ínoh bi jof iñii ya waa'ɗa.

10 En ɗanaa, ɗú mín kipes ga iñaa neƀ Ha'mudii, ɗú tumi iñaa ya waa'
ga iñaa en tóoh. Ɗú tumi tumeen wijófí' waa en tóoh ee ɗú wëñi kiƀaat
ki'ínoh Kooh.
11 Ɗí ƀii kíim Kooh ya onndúu dooliigari taam na ndamɗa, wa yëgísí'túu,
doonaa ga coonufaa mínndúu kitíkuk tóoh, ɗú ƀaat kiguu'guuluk na
kimúuñ, taam na keeñ wisóosí'.
12 Gërëmat Kooh, Paamudii, ya yii ya onndúu kimín kilaak ƀak ga iñcii
cijófí'cii ya faani' ƀuwii en ƀuuci, ga nguuraagari taam na lee'laatɗa.
13 Ya te'innduu ga doolii ñúusii, ya ekkaruu ga nguurii Kowukiigarii ya
keeñukɗa.
14 Kowukiima kërí laassuu, baakaa'ciigaruu bayalussaruu.

Ɓii Kiristaanii enɗa na iñii ya tumɗa

15 Kiristaanii yërí nataal Kooh yii hotukoo na hasɗa. Yërí en saawii ee
ya hanoh ɗook ga tóoh iñcii sakuɗa.
16 En ki'enaa, ƀéeƀ iñcii Kooh sakɗa kooroh gari. Ennda iñcii ga
asamaanɗa na cii ga kakayfiiɗa, cii hotukin na cii hotukooɗa, cii en
kinguuruk ee ca kaañukooɗa, cii kuliyuk ga tóoh ee ca toon dooliɗa. Kooh
sakin tóoh kooroh gari, ee tíkin tóoh ga yahci.
17 Balaa dara sakunaa lak ya enin, ee yërí tuuki' iñaa enin tóoh.
18 Ya yërí en hafii faanfii; ee jaangii en faanfiima. Ya yërí en dalaarii, yii
ɗeƀ kimílís ga ƀuwaa kaaninɗa doonaa ya hanoh ɗook ga tóoh.
19 En ki'enaa, neƀ Kooh hen ya líiffa muut ga Kowukiigari.
20 Ee kooroh gaka, ya júwohɗin ƀu-ëldúna ƀéeƀƀa na hafci: ennda ga
kakayfii ennda ga asamaan. Ya haydohi'ta ƀéeƀ jam kooroh ga ñífaa
Kowukaagari aamuk ga kuraanaaɗa.
21 Ɗú ƀan, kuɗewaa, ɗú enee sagac ga Kooh. Ɗú enee ƀuwaa
sagoh na Kooh ndaga halaatcaagarúu na tumeencaagarúu cibóní'caa ɗú
enukoheeɗa.
22 Diimaɗa, Kooh júwohɗinndúu na hafci, kooroh ga kikaankaa Kowuki-
igari, kii hay, ƀayya faan ƀo'-súusúusɗa. En ɗanaa, Kooh onndúu ki'en
ƀiƀo' ƀisela'í' ga fíkíici, ƀaa laakoo sík ee ken laakoo iñaa ya wo'an gaƀa
yibóní'.
23 Kon nak, ɗú jom kidëk kigëm ga Yéesu, ɗú am bi yëgís ee ɗú soofoo
fenoo ga. Dara hanat kinís ga hellúu yaakaarii meyoh ga Hewhewii
winéwí'wii ɗú kelohɗa. Hewhewii winéwí'wii wiima yéegalohu ga ƀaa
en ƀéeƀ ga ëldúna, ee mi Pool, mi en súrga kiyéegalohwa.

Lëgëyii Pool sasu kitum ga jaangiiɗa

24 Diimaɗa, keeñnjoo soosin ga coonucii mi day ee laakɗinndúu jeriñɗa.
Coonuciima mi day ga faanndooɗa, mi ƀaatca ga caa Yéesu dayeeɗa, ee
mi tumka ndaga jaangii en faanfiigariɗa.
25 Mi enin súrga ga jaangiima kitum sasii Kooh nakkooɗa: ennda
kiyéegallúu Wo'eeniigari bi mat sëk.
26 Wo'eeniima wërí en kúmpafii ɗaakkee ga ƀéeƀ ga jamaanucii tóoh
paafɗa. Wayee diimaɗa, Kooh teewinwa ƀuwii en ƀuuciɗa.
27 Ya waareeƀa ki'ínohlukoh ndamiigari leehoo enee ga kúmpafiima ya
faani' ƀéeƀ ƀuwii enussii yaawúu'ɗa. Kúmpafaama fërí fii: Kiristaanii yii
garúu ee iñaama oninndúu kilaak yaakaa' kilaas ga ndamii Kooh.
28 Kiristaaniima, yërí ɗí jangati ƀaa en ƀéeƀ, yërí ɗí yéegali ƀaa en ƀéeƀ,
yërí ɗí jëgíri ƀaa en ƀéeƀ taam na kiñaañkii meyoh ga Koohɗa. En ɗanaa,
ƀaa tuuk ga fíkíi Kooh ƀéeƀ en ƀo' yimëtí' ndaga daa ya enin wíinoo na
Kiristaaɗa.

29 Iñaama nak yërí tahhoo kison ga kilebiroh. Ee mi lebirohoh doolii Kiristaa onndooɗa. Wa wii lëgëy yiyaak ga ɗuuycoo.

2

Ngëmii ɓu-Koloos enin Pool halaat

1 En ki'enaa, ɗú ɓuu teerii Koloos, mi waarin ɗú ínoh lebirii wiméeskí'wii mi enndúu na kilebirohi'ɗa. Mi yii lebirohi' ɓan ɗú ɓuu teerii Lawodísée na ɓan ɓuwum ɓíinoo mosooroo kitík hasɗa.
2 Mi lebiroh doonaa Kooh dëlí' hellúu, ɗú waaroh, ɗú en wíinoo, ɗú laak kiñaañ kimëtí'kaa meyoh gari. En ɗanaa ɗú ínoh kúmpafiigari en Kiristaaniiɗa.
3 Kiristaaniima yërí en dii ɓéeɓ alalcii en Kiñaañkiima na ki'ínohkiima ɗaakohuɗa.
4 Mi wo''úu iñuma, doonaa ken ɗúkoorúu na wo'een cinéwí'.
5 Ee luu enee an faanfii gaa narúu, heliigoo wii narúu. Keeñnjoo soosin ga dii mi hot an taabohumgarúu koorin waas ee ɗú yëgísin ga ngëmii ɗú laak ga Kiristaaɗa.

Kipes ga ki'en wíinoo na Kiristaanii

6 Kon, waa ɗú tookin an Yéesu Kiristaa yërí en Ha'mudiigarúu, pesat ɗú en wíinoo nari.
7 Níilciigarúu ga ngëmiiɗa cii yípussa gari, kipeskiigarúu kii tawahussa gari, ngëmiigarúu wëñ kiyëgís taaboh na iñaa ɗú jëgí'seeɗa. Kon wëñat kigërëm Kooh dijófí'.
8 Watukat ɓo' fí'túu ga kiheel hamham, kaa en wo'een ɗúkoh, kaa enndii tús. Hamhamaama kolkoh ga baah ɓo'-súusúus na ga iñcii ga ëldúna laakin dooli ee ca hotukooɗa. Wa meyohhii ga Kiristaanii.
9 En ki'enaa, Kooh yii dëkka ga faanfiigari, ya gomin gari.
10 Ee ɗú ɓan, dii ɗú enin wíinoo nariɗa, ya gomin garúu, ya yii ya hanoh ɗook ɓéeɓ iñcii en na kinguuruk, na ɓéeɓ iñcii laakin dooli ee hotukooɗa.
11 Ɗú enin ɓuwaa gúrukin ndaga dii ɗú enin wíinoo na Kiristaaɗa. Enndii nak gúrukaa kooroh ga yah ɓo'-súusúus, wayee en gúrukaa meyoh ga Kiristaanii, ee wa nísin kiɓo'kiigaruu ëewdohhuu ga kitum baakaa'ɗa.
12 Ɗú acuunun nari, ga wii ɗú bëtísi'uɗa, ee ga ki'enndúu wíinoo nari, ɗú mílísin nari ɓan. Iñaama laakin ndaga ɗú gëmin ga doolii Kooh mílísi'ti ga ɓuwaa kaaninɗa.
13 Kuɗewaa ɗú enee ɓuwaa kaanin ga fíkíi Kooh ndaga lak ya níssii kiɓo'kiigaruúu ëewdohirúu ga kitooñɗa. Diimaɗa Kooh oninndúu kipesis na Kiristaanii.
Ya bayalinnduu tooñcii ɗu tooñnjiɗa ɓéeɓca.
14 Këyítfaa atti'eeruu ndaga ɗu taabukéeríi iñaa fa nakoh kitumɗa, Kooh níili'ɗinfa. Man na ya daaydohinfa ga kuraanaa Kiristaanii.
15 Fodaama, Kooh nísin doolii iñcii en ga díkaanti ɗook na kakay en na kinguuruk ee ca kaañukooɗa. Ya wíiñnjaca ga fíkíi ɓéeɓ ɓuwii ga wii ya ɓaŋca na ceenɗa, ya wëti'taca kiteewoh an ya ɓúukinca ga ɗook kuraanaa Kiristaanii.
16 Ërí tah, kaa tookat ken ña'túu ga loo ñamah, wala anah, ga loo hew, ga loo baahcii tumsi ga ñiin wi'as, wala ga loo bes Sabat.
17 Iñcaama tóohca nataalee hen rek iñii enee na kihayɗa, wayee kayohfii fii ga Kiristaanii.
18 Ɓuwii wo' an faan jomin kisodalu, ee ɓan an malaakacii jomin kijaamukuɗa, kaa onatɓa hal ga haffúu ɓa hoonohhúu kilaak ndam. Ɓa

ndamuki iñcii ɓa hoti ee an Kooh yërí teeɓɓacaɗa. Ɓa kuliyuki halaat ɓo'-súusúus, ee ca ekɓa ga kiɓëwí' hafɓa.
19 Ɓa ammbii ga Kiristaanii en hafii kuliyuk ga faanfiiɗa. Ee moona déy, Kiristaanii yërí toputu'i faanfii ɓéeɓfa, ya onnda cée'cii ga faanfii ɓéeɓca, ki'aboh na tëpíscii na tísíltii, bi fa fii yak fodii dii Kooh waa'ɗa.
20 Waa ɗú kaandohin na Kiristaanii bi ɗú ɓëgísukin ga iñcii ga ëldúna laakin dooli ee ca hotukooɗa, iñii tah ya ɗú lís kitaabuk iñii ca nakohɗa, en fan ëldúnaaniima ɓay kipessúu? Ɓú ebilohi an:
21 «Kaa ɓewat iñii yii!», «Kaa yoohat wii!», «Kaa le'at ga wúunee!»
22 Iñciima, ee ɓo' jeriñukohcanaa ca seeyɗa, ca enndii tús. Ɓuwii doŋ ebilohica kitum, ɓa jëgírohica.
23 Kayoh, iñcaama nakohu kitumɗa jekin ga kiyóodíroh ɓadukeen wijófí', ndaga ca ebiloh ki'apuk ga kitaabuk baahcii, kiyóoskí' haffu na kisodal faanfu. Ee moona, ca laakoo haf ndaga hoonohoo ɓuwii kitumi iñcii cibóní'cii ɓa enukohiɗa.

3

1 Waa ɗú bokin kimílísɗu na Kiristaanii, kon heelat kilaak iñcaa en ga ɗookɗa, ga daa Kiristaanii enoh, yugoh yah-ñaabaa Koohɗa.
2 Líkat hellúu ga iñcaa en ga ɗookɗa, hanat ki'en ga cii en ga ëldúnaɗa.
3 En ki'enaa, ɗú kaanin ee kipeskiigarúu taabin kiɗaaku na Kiristaanii ga Kooh.
4 Kiristaanii yërí en kipeskiigarúu ee bëríinaa ya feeñukanɗa, ɗú hay kibok nari kitaam ga ndamaagari.

Kipeskaa kuɗewaa na kipeskii ki'askii

5 Kon apat iñcii en garúu ee ca enaama ëldúnaɗa, ennda: kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ, kitum iñcaa moroo, kiɓeeduk ga yen, neɓlaat-kumuun cibóní' na kiwaa' kigooñ tóoh ga haffu ndaga iñaama man na kijaamuk alal fodii ɓaa jaamuk Kooh.
6 Iñcaama cërí tah aylukaa Kooh keeni ga ɗook ɓuwaa saŋngi kikelohi'ɗa.
7 Ɓú ɓan, ɗú madee ɗa kuɗewaa ga wii ɗú taabuk iñcaama ga kipessúuɗa.
8 Diimaɗa nak, foñat ɓéeɓ iñcii cii: ki'ayluk, kitamoh keeñ, kisoot, kiɓas na kimeydoh wo'een cibóní' ga kúuwrúu.
9 Íisat kiwo' saboh ga díkaantirúu, ndaga ɓaa ɗú enee kuɗewaaɗa, ya na tumeencaagari, ɗú súmi'inndi fodii kúltí,
10 ee ɓii yi'asyii, ɗú ekukinndi fodii kúltí fi'as. Ɓiima dëkat rek ki'en yi'as, ka' bi ya ínoh fodii dii Kooh yii sakki ínohɗa, ee ya man nari ɓan.
11 Ga iñaama, laakissii solu an yii yaawúu', yii enndii yaawúu', yii gúrukin, yii gúrukkii, yii meyoh ín, yii yúudukkii, yii ñaam, yii enndii ñaam. Kiristaa doŋ laak solu: ya en tóoh ee ya en ga ɓaa en ɓéeɓ.
12 Waa Kooh tanukinndúu, ɗú en ɓuuci ee ya keeñukinndúu, laakat yërmaandi ga ɓimooroommbúu, jofat ga ɓaa en ɓéeɓ, yóoskírat haffúu, ɗú yewin jam ee ɗú múuñɗoh.
13 Yaa en ɓéeɓ tookat mooroomci, ɗú bayalohi binaa laak ɓaa yen mesikki ga mooroomcinaa. Fodii dii ɓan Ha'mudii bayallúuɗa, ɗú ɓan bayalohat ɗa ga díkaantirúu.
14 Ee ga ɗook iñcaama tóohca, waarohat ndaga kiwaaroh kërí onanndúu ki'en wíinoo seŋis.

15 Jamii Kiristaanii níirat keeñciigarúu. En ki'enaa, jamiima wërí Kooh
ɓayohhúu ga hafci ɗú ɓéeɓpúu ɗú en fodii cée'caa bok ga faan fíinoo. Kon
dëkat Kooh kigërëm.
16 Wo'eenii Kiristaanii, ga dii wa hín kihoomɗa tóoh, wa dëkat ga
ɗuuycúu. Jëgírohat, ɗú daasohi ga ɗuuycúu taam na kiñaañkaa Kooh
onndúuɗa. Yeekat Kooh na ɓéeɓ keeñciirúu, ɗú gërëmmbi kooroh ga
yeek-bak, yeek-ndam, na ɓéeɓ yeekcaa Helii Kooh onndúu kiyeek.
17 Ee iñaa ɗú mín kitum tóoh, ennda ga wo'een, ennda ga tumeen, enat
ga teekii Yéesu Kiristaa, Ha'mudii, ɗú gërëmi Kooh Paamudii, kooroh gari.

Kitaabohkii jom kilaak ga ɗuuy jawoot kerceenɗa

18 Ɗú ɓeticii, kelohɗat ɓiyaallúu fodii ɓetifaa en yuu Ha'mudii jom
kitum.
19 Ɗú yaalcii, waarat ɓeticiigarúu ee kaa sootat gaɓa.
20 Ɗú oomaacii nak, kelohɗat ɓipaammbúu na ɓi'eewwúu ga iñaa en
tóoh. Iñaama yërí Ha'mudii sek garúu.
21 Ɗú paamuncii nak, kaa tamohɗat keeñcii towutiigarúu, enndiikanaa,
ɓa yah garúu kimey.
22 Ɗú ñaamcii nak, kelohɗat ha'munciigarúu ga ëldúnaɗa ga iñaa en
tóoh. Hanat ki'en rek ga daa ɓa malaki garúuɗa tah ɗú tumi lëgëyiigarúu
kiheel ndam ɓo'-súusúus, wayee kelohɗatɓa, taam na keeñ wisétí' ndaga
dii ɗú erin Ha'mudii cée'ɗa.
23 Lëgëyaa ɗú mín kitum tóoh, ekat keeñnjúu ga ɓéeɓ fodii lëgëyaa ɗú
tumi' Ha'mudii. Hanat ki'en fodii ɗú tumi' ɓo'-súusúus rek.
24 Tumat iñaama ndaga ɗú ínohin an ɗú hay kilam ga iñcii cinéwí'cii
Ha'mudii faani' ɓuwiigariɗa. Ha'mudii yukayohyii ɗu súrga'ukɗa,
Kiristaanii yërí.
25 Ɓéeɓ ɓaa tum iñaa joffiinaa nak, Ha'mudii íkanndi yibóní' yaa ya
tumɗa. Ee ya yahhii kifa'ɗoh ken.

4

1 Ɗú ha'-ñaamcii, taabat na ñaamciirúu ga iñaa júwin ee koorin waas.
Kaa alat an ɗú ɓan, ɗú laakin Ha'mun ga asamaan.

Iñcii Pool mëeñjoh ki'ebil ɓu-koloos kitumɗa.

2 Dëkat ga kikíim Kooh, ɗú ek hellúu ga kitaam nari na kigërëmmbi.
3 Kíimɗattíi Kooh ɓan, doonaa ya lëgísi'tíi hal ɗí yéegalohi Wo'eeniigari,
ɗí jangati kúmpafii ga Kiristaaniiɗa. Kúmpafiima fërí tahhoo kilagu ga
kasu.
4 Kíimat Kooh doonaa mi mín kijangat kúmpafiima bi lee' lañ fodii dii
mi jomka kitumɗa.
5 Ɓuwii enussii kerceenɗa, taabat naɓa na hel. Ee binaa ɗú laak hal
gaɓanaa, kaa íisat wa paaf.
6 Wo'eencaagarúu naɓa enat wo'een cinéwí', caa laak haf. Ɓaa wo'
narúu ɓéeɓ mínatti kitaas daa jomɗa.

Taŋkoh

7 Tísík, hayyúu kiɓéestí' ɓéeɓ iñaa aaw garoo. Ya mbok-kerceen, yaa mi
keeñukin ee ya súrga Ha'mudii yijúwí'. Ya taam naroo ga lëgëyii Ha'mudii.
8 Mi wosinndi garúu doonaa ya ga kihafci, ya wo''úu iñii ɗí enukoh diiɗa
ee ya dëlí' hellúu.
9 Ya yah kitaam na Onesím, mbok-kerceen yiwóorí', yaa mi keeñukin ee
dëk kúllúu. Ɓa hayyúu kiɓéestí' tóoh iñii laak diiɗa.

10 Arístarka yii en naroo ga kasiiɗa, yii këñí'túu ga, ya na Marka yii
bokoh na Barnabaasɗa. Marka nak, binaa ya hay garúunaa, tëebílukatti,
ɗú toputu'i dijófí' fodaa mi wo'eerúukaɗa.
11 Yéesu yii ƀaysi Yustusɗa, yii këñí'túu ga ƀan. Ga yaawúu'cii enu
kerceenɗa, ƀuwum ƀaahayƀum ƀuma rek taam naroo ga lëgëyii Nguurii
Kooh ee ƀa daasinndoo.
12 Epafaraas ee dëk kúllúuɗa yii këñí'túu ga. Ya súrga Yéesu Kiristaa ee
ya yii kaantukoh ga kikíimi'túu Kooh, doonaa ɗú en kerceen ƀiyëgísí' ga
ngëmii, ƀaa tuukuunun ga kitum tóoh iñaa Kooh waa'.
13 Mi yii seedi' gari an ya tookin kison lool ndaga ɗú, ɗú na ƀuu teeraa
Lawodísée na ƀaa teeraa Yeropolis.
14 Fiiliiruu Lúkkaa, payohii, yii këñí'túu ga, ya na Demaas.
15 Këñí'ɗattíi ƀéeƀ mbok-kerceencum ga teerum Lawodíséeɗa, ɗú
këñíri'tíi Nímfas, ya na ƀéeƀ ƀuwaa gëmin ga Yéesu, hídírukohsi ga
kaanciɗa.
16 Binaa ɗú jaŋ Këyítfii mi bínndúu fiinaa, tumat tóoh bi ƀu-
Laodiíseeƀaa gëminɗa jaŋfa ƀan, ee ɗú jaŋ faa ɗú laasan meyoh gaƀaɗa
ƀan.
17 Wo'at Arkíp ya tuuk ga lëgëyum Ha'mudii e'tiɗa, en ɗanaa, ya mínwa
kitum bi mat.
18 Mi Pool, mi yërí bín bíncii cii na yahhoo kikëñí'túu. Kaa alat an mi yii
lagussa ga kasu. Mi yii kíim Kooh barkeellúu.

Këyítfii Pool ɗeƀ kibín Ɓu-teeraa Tesaloníkɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool deƀ kibín kerceencaa ga teeraa Tesaloník han ki'aasu ga ngëmaaɗa. Pool karee daama, ya yéegallaƀa Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaaɗa (Tumeen 17: 1-10). Ɓuwaa daamaɗa gëmussa ga Kiristaanii. Tíkkii ga iñaa maañ yaawúu'caa dëku daamaɗa ekussa ƀuwaa ga kisagoh na Pool ya na fiiliimuncaagari. Iñaama tahha kon, ƀa kaañissii kiyuŋ daama.

Kerceencaa daamaɗa ɗaakussa Pool ya na ƀuwaa taabee nariɗa. Ɓa meyca nari dëkaa, ga wek, kisaandohhi; Pool na ƀiyaaƀaagari karussa teeraa Beree (Tumeen 17: 10).

Tíkka ga iñaa maañ, Pool wossa Tímotée kiwaaknee kerceencaa ga Tesaloníkɗa. Tímotée ka'ta ee ga waa ya ƀoyukɗa, ya wo''a Pool an ƀuwaa lís ki'am ga waasaa. Wayee laakin gaƀa ƀaa saŋ kilëgëy kiƀay hafƀa. Ɓa abee an diimanaa Yéesu hayis, kon calooƀa kilëgëy. Ɓíinoo helcaagaƀa daléerii ndaga an ƀa sekin iñaa maañ bi sah ƀipaamƀa na ƀi'eewƀa kaanin ee bi wati Yéesu hayyii. Iñaama tahha Pool bínndaƀa kidaasƀa. Ya wo''aƀa ƀan daa kihayiskii Kiristaanii yah kimanɗa, na iñaa ya yah kitumi' ƀuwaa gëmin gariɗa. Kon nak ƀa jomin kilís ki'am yaakaa' an bes waa hay, ƀa enan na Ha'mudii bi taa'.

Këyítfii Pool bín kerceencaa ga Tesaloníkɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1*)
2 - Kipeskaa na ngëmaa ƀu-Tesaloník laakɗa (*1: 2–3: 13*)
3 - Kipeskaa neƀ Koohɗa (*4: 1-12*)
4 - Kimílískaa ƀuwaa kaanin na kihayiskaa Yéesu (*4: 13–5: 11*)
5 - Iñcii Pool mëeñjoh kinak ƀu-Tesaloníkɗa (*5: 12-28*)

Këñɗoh

1 Mi Pool mi yërí bínndúu këyítfii fii, mi na Sílaas* na Tímotée. Ɗí ƀii këñí'túu, ɗú ƀu-jaangii ga Tesaloník ee bok ki'en wíinoo ga Kooh Paamudii na ƀan ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudiiɗa. Kooh barkeelattúu, ya onndúu jam.

Kipeskaa na ngëmaa ƀu-Tesaloník laakɗa

2 Ɗí ƀii gërëm Kooh garúu ƀéeƀpúu besaa en tóoh ee saycaa ɗí kíim Kooh ƀéeƀ, ɗí ƀaydohhúu ga ƀan.

3 Ɗí ƀii níindísuk rek ga fíkíi Kooh, paamudiigaruu, tumeenciigarúu meyoh ga ngëmɗa, lëgëyii wiméeskí'wii ɗú enukoh ndaga kiwaa' Yéesu Kiristaa, Ha'mudii garuuɗa, na ƀan ga dii ɗú yëgísin ga yaakaarii ɗú laak gariɗa.

4 Mbokcii, ɗí ínohin an Kooh waarinndúu ee ya tanukinndúu ɗú en ƀuuci.

5 En ki'enaa, ga wii ɗí yéegallúu Hewhewii winéwí'wiiɗa, eeméerii ga wo'eenciigarii kesi, wayee ɗí taabee ga na doolii Helii yisela'í'yii oneeríiɗa. Ee ɗí ínoheera híl an iñaa ɗí wo'ɗa kayoh. Ga wii ɗí en narúu dumaɗa, ɗú hotin ga dum ɗí madee ga ɗuuycúu ee laaki'tarúu jeriñɗa.

---

* **1:1 1: 1** Teekaa Sílaas ga kiLateŋ wo'si Sílwanus ee wërí erohu dii.

6 Ɗú nak, ɗú taabukkarii, ɗí na Ha'mudii ga dii ɗí manɗa. Ee ga ɗuuy
coonu ciméeskí', ɗú tookka wo'eenii Kooh ee ɗú taammba ga na keeñ
wisóosí' waa Helii yisela'í'yii onndúuɗa.
7 Fodaama, ƒuwaa gëmin Yéesu ga gohaa Maseduwaan na waa Akayɗa
abohussarúu ƒuwaa ƒa mínin kitaabuk, ƒa mëdírohha kipeskaagaƒa na
kaa garúu.
8 En ki'enaa, Hewhewii wo' ga loo Ha'mudiiɗa meyoh garúu, wa tassa ga
ɗuuy ƒéeƒ gohaa Maseduwaan na Akay. Ee eemmbii daama doŋ: ngëmii
ɗú laak ga Koohɗa síwin daa en ƒéeƒ. Kon caloo ɗí wo' dara ga.
9 Ƒéeƒ ƒuwaa ƒaa ƒéestí'koh tookaa ɗú tookkíi ga waa ɗí hay
dëkumgarúu, na daa ɗú foñ koofcaagarúu, ɗú aawwa kijaamuk Koohyii
yukayohyii en na kipesɗa.
10 Ee ƒan ɗú ƒii sek Kowukiigari yah kihayis meyoh asamaanɗa. Kërí en
Yéesu, yii Kooh mílísi' ga ƒuwaa kaaninɗa, ee yërí músalluu ga aylukaa
Kooh yah ki'íif ga ɗook ƒuwiiɗa.

2

Lëgëyaa Pool ga teeraa Tesaloníkɗa

1 Mbok kerceencii, ɗú ga kihaffúu, ɗú ínohin an hayaa ɗí hay garúuɗa
enndii sooy.
2 Ɗú ínohin ƒan an wii ɗí le'an garúunaa, ɗí ɗeƒ kitíku coonu na
kiƒasu ga teeraa Filiip, wayee Koohyiigaruu onndarii kikaañ kiyéegallúu
Hewhewii winéwí'wii meyoh gariɗa ga lebi' wiyaak✡.
3 Iñii ɗí jangattúuɗa enndii saboh wala en iñaa lee'tii, ee ɗí heellii kiɗúk
ken.
4 Kooh nak yërí malakkíi bi ya óolukkarii, e'tarii kiyéegaloh Hewhewii
winéwí'wii. Kon ɗí yéegalohaa, ɗí wo''ii ga iñaa neƒ ƒo'-súusúus,
wayee ɗí wo' ga iñaa neƒ Kooh, ya yii ya ínohin iñaa ɗaakuk ga ɗuuy
keeñciigaruuɗa.
5 Ɗú ínohin dijófí' an ɗí mosoo kijay ken ga jangatiigarii ee ɗí mosoo
kiheel iñaa ɗí laakan ga; Kooh sah ínohin an iñii ɗí tumɗa júwin;
6 ee ennda ɗú ƒu-Tesaloník, ennda ƒuwii tesɗa, ɗí mosoo kiheel ken
ndammbii ga.
7 Moona déy, ɗí míneerarúu kigítín ɗú tumi'tii iñaa en tóoh ndaga ɗí
ƒi'apotaa' Kiristaanii. Wayee ɗí tummba ndaŋ narúu mannda na eemunaa
toputu'i liiraa ya laak.
8 Kiwaa'kii ɗí waa'túuɗa eemmbii rek ga kiyéegallúu Hewhewii
winéwí'wii meyoh ga Koohɗa, wayee ɗí tookin sah ki'e'túu haffii ndaga
ɗú enee ga ɗuuy keeñnjii.
9 Mbokcii, ɗú níindísukaa ɗú hotin ga lëgëycaa ɗí tumeeɗa na daa ɗí
hídee kisonɗa. Wekoo nohoo ɗí enee ga kilëgëy en ɗanaa ɗí sodaloo ken
ga kitoputu''íi, hídaa daa ɗí eneerúu kiyéegal Hewhewii winéwí'wiiɗa
tóoh.
10 Ɗú hotin iñaa ɗí tumeeɗa ee Kooh ƒan hotinndi. Ɗú ƒii ɗú gëmin ga
Yéesuɗa, ɗí taabee narúu ga iñaa setin, iñaa júwin ee ga iñaa laakoo sík.
11 Ɗú ínohin ƒan an ƒaa en ƒéeƒ garúu, ɗí abeeri fodii paamun na
towutaagari.
12 Ɗí ƒaa onndúu hel, ɗí ƒaa daassúu ee ɗí ebilirúu kipes ga iñaa
sóosí' keeñaa Kooh, ya yii ya ƒayyúu ki'aas ga nguuraagari na kibok ga
ndamaagariɗa.

✡ **2:2 2: 2** Malkat Tumeen 16: 19-24.

13 Iñii tah ɗí íisoo kigërëm Koohɗa wërí en an, ga wii ɗú laas ga
Wo'eenii Kooh ɗí yéegaleerúuɗa, ɗú dallawa kitook ga keeñnjúu. Ɗú
tookkiiwa fodii wo'een ƀo'-súusúus wayee ga iñaa wa en kayoh-kayohɗa,
fodii wo'eenaa meyoh ga Kooh. Fodaama, wa wii lëgëy ga ɗuuycúu, ɗú
ƀii ɗú gëmin ga Yéesuɗa.
14 En ki'enaa, mbokcii, ɗú taam ga kotcaa ƀuwaa ga jaangucaa Kooh
ga gohaa Yúudée ee enu ƀuu Yéesu Kiristaaɗa. Coonucaa yaawúu'caa
tíkeeƀaɗa cërí cii ƀuwiigarúu tíkussúu watiɗa.
15 Yaawúu'caama ƀërí apee Yéesu, Ha'mudii, ya na sëldíiga-Koohcaa;
ee ƀa ƀërí enndíi na kihatal ga kipes. Ɓa tumi Kooh iñaa newoori ee ƀa
sagohin na ƀéeƀ ƀuwii,
16 waa ƀa heelirii kihoonoh kijangat ga ƀuwaa enussii yaawúu'ɗa
Wo'eenii Kooh jomƀa kimúsalɗa. Fodaama, ƀa ƀaatin ga baakaa'caa ƀa
dëki ga kitumɗa bi matin sëk. Aylukaa Kooh nak mëeñjohin kikípuk ga
ɗookƀa.

Pool waa' kihotis ƀu-Tesaloník

17 Mbokcii, ɗí nak, ɗí hëgískohin narúu iñaa samin kimaañ, wayee luu
enee an ɗu úsaayoh ga has, enndii ga keeñ. Ɗí ɗoorukkúu hen bi ɗí tumin
iñaa en tóoh kimínndúu kihotis.
18 Ɗí waa'ta kon kihayyúu kiƀaaƀ ee mi Pool, mi ga kihaffoo, mi jéeminka
enndii waas kíinoo, enndii waas kanak, wayee Seytaani galukka ga.
19 En ki'enaa, ɗí ƀewohan yaakaa' ga ƀa? Ɗí ƀewohan ga ƀa iñaa sóosí'
keeñnjíi, na neehalaa ɗí ndamukohan ga fíkíi Yéesu, Ha'mudii, binaa ya
hayisaa? Enndii ɗúne?
20 Ahaŋ kay! Ɗú ƀërí en iñaa ɗí ndamukohan, ɗú en iñaa sóosí' keeñnjíi!

3

1-2 Ërí tah nak, waa ɗí ka'ta bi ɗí mínissii kimúuñ sekeenaama, ɗí
nammba kiwos Tímotée, ya hayyúu kihaltuk, ɗí, ɗí tes ga teerii Ateen.
Tímotée, ya mbok-kerceen fodiigarii ee ya taabi narii ga lëgëyii Kooh en
kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Kiristaaniiɗa. Ɗí wosinndi
garúu, en ɗanaa ya amɗohhúu, ya daassúu ga ngëmumgarúu,
3 doonaa coonucii ɗu en na kidayɗa tahoo ngëm ken kiyëngëluk. Ɗú ga
kihaffúu, ɗú ínohin an coonuciima bok ga iñaa Kooh wa'tuu.
4 En ki'enaa, wii ɗí en narúuɗa, ɗí wo'eerarúu kumëeñí' an ɗu hay
kihatalu ga kipessuu, ee ɗú ínohin gaka an iñaama yërí laak.
5 Ërí tah, waa mi mínsiséerii kimúuñ sekeenaama, mi wossa Tímotée
kihaltukkúu ati ɗú lís kiyëgís ga ngëmumgarúu. Ee lak mi niikee Seytaani
fí'túu bi ƀéeƀ iñaa ɗí dayee ga kijëgí'túuɗa en sooy.
6 Diima nak Tímotée meyohin garúu ƀoyukin garii, ee ya haydohɗinndii
ƀéestí' winéwí' ga loo ngëmumgarúu na loo kiwaarohkum laak ga
díkaantirúuɗa. Ya wo'in an helciigarúu lís kilík garii ee ɗú waarinndii
kihot lool fodii dii ɗí waa'túu kihotisɗa.
7 Kon mbokcii, hídaa ga coonucii na mesiklaatcii ɗu dayɗa, ɗú dëlírin
hellii ndaga ngëmum ɗú laakɗa.
8 Diima deŋ, ɗí mínin ki'íik hëes, waa ɗú abin bi yëgísin ga Ha'mudii.
9 Ɗí mínoo Kooh kigërëm garúu bi dooy ndaga ga dii ɗú hín kisóosí'
keeñciigarii ga fíkíici, ya yii ya en Koohyiigaruuɗa.
10 Wekoo nohoo, ɗí ƀii kíim Kooh ga daa ɗí wëñ kimín, ya onndii ɗí
mínndúu kihotis ee ɗí mín kijëgíroh iñii tes ga bi ɗú wëñ kiyëgís ga
ngëmiigarúu ga Yéesuɗa.

11 Kooh, paamudiigaruu ga kihafci, na Yéesu, Ha'mudiigaruu, ɓa
waayukɗattíi waasii bi ɗí mín kihay bi garúu.
12 Ha'mudii onattúu kiwaaroh kiyaak, kidóoyí', yaa en ɓéeɓ na
mooroomci, ka tas ga ɓéeɓ ɓuwii. Waarohat kon fodii dii ɗí waa'túuɗa.
13 Fodaama, Yéesu Ha'mudiigaruu ɓaatat dooli keeñciigarúu, en ɗanaa,
ɗú en ɓiɓo' ɓisela'í', ɓaa laakanndii sík ga fíkíi Kooh, Paamudiigaruu,
bëríinaa ya hayisan taam na ɓuwii en ɓuuciɗa.

4

Kipeskaa neɓ Koohɗa

1 Kon nak, mbok-kerceencii, ɗú hotin garíi daa ɗú joman kiman bi ɗú
neɓloh Kooh. Ee sah ɗú taabuk iñaama. Ɗí ɓii kíimmbúu diima ee ɗí ɓii
dímalukkúu ga teekii Yéesu Ha'mudii, wëñat kiguu'guuluk ga iñuma.
2 En ki'enaa, ɗú ínohin iñcii ɗí ebillúu kitum ga teekii Yéesu,
Ha'mudiiɗa.
3 Iñii Kooh waa'ɗa wërí en an ɗú sela': Kon abukat ga kifaanuk na ɓaa
en ɓéeɓ.
4 Ɓaa en ɓéeɓ garúu mínat ki'am hafci*, ya pes ga iñaa sela'in ee
tahanndi ki'onu cée'.
5 Hanat ki'en neɓlaat-kumuun jíitalli, fodii yiifa'cii, ɓuwaama ínohsoo
Koohɗa.
6 Ga loo iñuma, kaa tooñ múk mooroomfu ga ɓetici, fu ɗúkiri. Ɗí
wo'eerarúuka ee ɗí ɓii wo'issúuka an Ha'mudii hayka ki'ëldúk ga ɗook
ɓéeɓ ɓuwaa tumsi iñaamaɗa.
7 En ki'enaa, Kooh ɓayyiiruu ga hafci kitaabuk iñaa moroo kitum, wayee
ya ɓayyuu doonaa ɗu en ɓuwaa sela'in.
8 Ɓéeɓ ɓaa fu saŋ wo'eenii wiinaa, fu saŋngii wo'een ɓo'-súusúus wayee
fu saŋ wo'eenii Kooh, ya yii ya onndúu Heliigari yisela'í'yiiɗa.
9 En ga loo kiwaaroh ga díkaanti mbok-kerceenaa, caloo ɗí bínndúu
ga, ndaga Kooh lëdírinndúu, ɗú ga kihaffúu, kiwaaroh yaa en ɓéeɓ na
mooroomci.
10 Ee kiwaarohkaamaërí ɗú tíidi ga díkaantirúu na ɓéeɓ mbok-
kerceencii ga gohii Maseduwaanɗa. Kon mbokcii, ɗí ɓii daassúu, ɗú wëñ
kiɓaat kiguu'guuluk.
11 Ekat keeñnjúu ga kipes na jam, aasat ga iñaa en waassúu ee lëgëyat
ɗú ɓay haffúu, fodaa daa ɗí nakeerúukaɗa.
12 En ɗanaa, ɓuwii enussii kerceenɗa hayyúu ki'on cee' ee ɗú sekoo dara
ga ken.

Kimílískaa ɓuwaa kaaninɗa na kihayiskaa Yéesu

13 Mbokcii, ɗí waa'tii ɗú tesɗa ɗú ínohoo dara ga loo ɓuwaa kaaninɗa,
doonaa keeñnjúu leehoo ga iñaama fodii ɓuwii ɓiima laaksoo yaakaa'ɗa.
14 Waa ɗu gëmin an Yéesu kaanin ee ya mílísin, ɗu gëmat ɓan an ɓuwaa
kaanin na ngëmaagaɓa ga Yéesuɗa, Kooh hayɓa kimílísi', ɓa taam na
Yéesu.
15 En ki'enaa, iñii yii yërí ɗí wo''úu ee ɗí ɓewohhi ga iñaa Ha'mudii
wo': ɗu ɓii, kihayiskii Ha'mudii laakannduu lak ɗu ɓii lís kipesɗa, ɗu
ɗëwírukanndii ɓuwaa kaaninɗa.
16 Ɗu hay kikeloh koonaa ka ebiloh yen, ɗu keloh koonaa malaaka ga ɓaa
kuliyuk ga malaakacaaɗa, na ríiraa mbiiwaa Kooh wiyaakwaa; ee daama,

---

* **4:4 4: 4** *Ki'am hafci* laakin lóogísohcaa taabuku waas wiliis ga iñaama: «kiɓeɓ ɓeti». Iñaa tahkaɗa, wo'eenii ga kiGerek diiɗa: «yen», mín kiwaa' kiwo' halaatcaa kanakcaama.

Ha'mudii ga kihafci hay kiyoosukoh asamaan. Fodaama ɓuwii kaanin ee kikaan laakɓa ga kitaabuk Kiristaaniiɗa ɓërí ɗewan kimílís.
17 Lëehíraa, ɗu ɓii laakannduu lak ɗu lís kipesɗa, ɗu hay kiɓëwíru naɓa ga ɗook yaayeelcii, ɗu hídohnee na Ha'mudii ga ɗook. Ee fodaama ɗu hay nari ki'en bi taa'.
18 Kon nak, ɓaa en ɓéeɓ garúu dëlírat hel mooroomci na wo'eencum cuma.

5

1 Kon Mbokcii, en iñaa aaw ga jamaanaa na wahtaa iñcuma yah kilaakohɗanaa, caloo ɗí bínndúu ga.
2 En ki'enaa, ɗú ga kihaffúu, ɗú ínohin híl an besaa Ha'mudii yah kihayisɗa betohan fodii dii lok betohi ga wekɗa.
3 Laakan ɓuwii lak ɓa ɓaa wo' an: «Ɗu ɓii ga jam, hel dalin!». Daama, kisaŋku' hay kikípuk waas kíinoo ga ɗookɓa, betɓa fodii dii mesiklaat kimatuk beti ɓetifaa en na lookɗa. Besaama, ken gaɓa mínanndii ga kisaan.
4 Wayee nak mbokcii, ɗú enndii ga ñúus bi besaama mínirúu kibet fodii lok.
5 En ki'enaa, ɗú ɓéeɓpúu, ɗú ɓitowu lee'laatii ee ɗú tíin na noh. Ɗu enndii ɓuwaa bok ga wekii ee ɗu tíinndii ga ñúus.
6 Kon nak, ɗu hanat kineeh fodii ɓuwii ɓíinoo, wayee ɗu neehat kiwatuk, ɗu wíisoh.
7 Ɓuwii neehiɗa, neehsi na wek ee ɓuwii laaliɗa, laalsi na wek;
8 ɗu nak, ɗu ɓii ɗu bok ga noh taŋɗa, ɗu wíisohat, ɗu ekuk kúltí-pewiñfii en kigëm na kiwaarohɗa, ɗu ekuk ɓan baanu-pewiñii en yaakaarii kimúckiiɗa.
9 En ki'enaa, Kooh waa'tiiruu ki'íif aylukaagari, wayee ya waa' ɗu laas ga kimúckii, kooroh ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu,
10 ya yii ya kaani'tuuɗa doonaa waa ɗu kaan, waa ɗu pes, ɗu bok kipes nari.
11 Kon ɓaa en ɓéeɓ daasat mooroomci ee ɓan ɓaa en ɓéeɓ amɗoh mooroomci kiɓaat ngëmaagari fodii dii ɗú en naka kitum diima deŋɗa.

Iñcii Pool mëeñjoh kinak ɓu-Tesaloníkɗa

12 Ɗí ɓii kíimmbúu mbokcii, heelukat ɓuwum Ha'mudii tík ga fíkíirúu ee ɓa yúudirúuɗa, ɓa enukoh lëgëy wiméeskí' ga ɗuuycúu;
13 onatɓa cée' wiyaak ee ɗú waa'ɓa dijófí' ndaga lëgëyum ɓa tumiɗa. Yaa en ɓéeɓ dëkat na mooroomci ga jam.
14 Mbokcii, ɗí nakkúuka: ñarat sagoh-coonucum, daasat ɓuwum laakoo fítɗa, amɗohat ɓuwum laakoo dooliɗa ee ɗú took kimúuñi' ɓaa en ɓéeɓ.
15 Watukat ki'ëldúk ga mooroommbúu yibóní'yaa ya tummbúuɗa. Namat kitaabuk kitum yijófí' besaa en ɓéeɓ, ennda ga díkaantirúu, ennda ga díkaantirúu na ɓéeɓ ɓuwii.
16 Dëkat ga kineɓ keeñ,
17 dëkat ga kikíim Kooh,
18 ee ga iñaa mín ki'en tóoh, gërëmat Kooh. Iñaama yërí Kooh sek garúu ga kipeskiigarúu ga Yéesu Kiristaaɗa.
19 Kaa tuukirat lëgëyii Helii yisela'í'yii,
20 kaa saganohat wo'eencii sëldíiga-Koohcii,
21 namat kimalaksukoh hen ɓéeɓ iñaa ɗú wo'u: iñaa jof gaɗa, ɗú ammbi,
22 ee úsaayat ɓéeɓ iñaa bonin.

Taŋkoh

23 Kooh yii laak jamɗa, ga kihafci, ya onattúu kisela' kimëtí' sëk, ya níirat
tóoh garúu: ennda helciigarúu, fítciigarúu, faanciigarúu, doonaa dara
laakoo sík gaca, bëríinaa Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu hayisan.
24 Kooh yii ƃayyúu ga hafciɗa hay kimëtí' iñaama ndaga iñaa ya wo'
tóoh ya tummbi.
25 Mbokcii, ɗú ƃan, kíimɗattíi Kooh.
26 Këñɗat ƃéeƃ mbok-kerceencum dumaɗa, ɗú mígínoh hafcumgarúu
fodii ƃuwaa bok eewun na paamun.
27 Ga teekii Ha'mudii, mi dímalukkúu ga iñii yii: jagat këyítfii fii ga fíkíi
ƃéeƃ mbok-kerceencum.
28 Mi yii kíim, Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu barkeellúu!

Këyítfii fukanakfii Pool bín Ɓu-teeraa Tesaloníkɗa

Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí en fukanakfii Pool bín kerceencaa ga teeraa Tesaloníkɗa. Ya wo'isɓa ga loo kitúkí'kaa ëldúna daa ka yah kimanɗa, kihayiskaa Kiristaanii na daa ɓuwaa gëm gari yah kimëeñjohɗa.

Ɓiyewin ga ɓu-teeraa wo'ee an Kiristaanii hayin kumëeñí' (2: 2); ɓíinoo wo'ee an iñaama laakkii duum, wayee besaa ka laakohanɗa deeyin. Ɓuwaama wo'ee an besaa deeyinɗa sagussa kilëgëy: ɓa wo'ee an calooɓa kilëgëy. Fodaama ɓa tëekíni lookcaagaɓa ga ɓuwaa tookin kilëgëyɗa (3: 6-12). Iñaama tah Pool bínndaɓa kiwo'ɓa an ɓaa en ɓéeɓ jomin ki'anaŋ, ya ñëmí' hafci. Ya wo''aɓa an saycaa ɓa hídoh na coonu tóoh, ɓa abat ngëmaagaɓa bi yëgís ee ɓa dëkat rek ga kitum yijófí'.

Këyítfii fukanakfii Pool bín ɓu-Tesaloníkɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Pool gërëmmba Kooh ga ɓu-Tesaloník (*1: 3-12*)
3 - Iñcii ɗëwírukan kihayiskaa Ha'mudiiɗa (*2: 1-12*)
4 - Pool ɓëytoh kiyëgís ga ngëm (*2: 13-17*)
5 - Pool nakoh kikíim Kooh na kitook kilëgëy (*3: 1-15*)
6 - Taŋkoh (*3: 16-18*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi yërí bínndúu këyítfii fii, mi na Sílaas* na Tímotée. Ɗí ɓii
këñí'túu, ɗú ɓu-jaangii ga teerii Tesaloník ee bok ki'en wíinoo ga Kooh
Paamudiigaruu na ɓan ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudii.
2 Kooh Paamudii na Yéesu Kiristaa, Ha'mudii barkeelattúu, ɓa onndúu
jam.

Pool gërëmmba Kooh ga ɓu-Tesaloník

3 Mbokcii, ɗí mínan Kooh kigërëm garúu besaa en ɓéeɓ, ee júwin ɗí tum
iñaama, ndaga ngëmiigarúu wii wëñ kiyëgís ee kiwaarohkii ɓaa en ɓéeɓ
garúu laak ga mooroomciɗa kii wëñ kiɓaatuk garúu ɓéeɓpúu.
4 Ee ɓan, ɗí safarin kiwo' loorúu ga jaangucii Kooh ndaga ɗú ɓii
guu'guuluk ee ɗú yëgísin ga ngëmiigarúu, hídaa ga dii ɗú hatalu ga kipes
na mesiklaatcii ɗú en na kiday tóohɗa.
5 Iñaama teewohin an atti'aa Kooh júwin ee wërí teewohan ɓan an
Nguurii Kooh tahhúu kisonɗa, joommbiirúu.
6 En ki'enaa, júwin ga Kooh ya ík ɓuwii sodallúu watiɗa coonucii ɓa
tíkkúuɗa,
7 ee ɗú ɓii ɗú daycaɗa, ya onndúu ki'íikaruk, ɗú narii. Iñaama
hay kilaak bëríinaa Yéesu, Ha'mudii hotukan ga asamaan, taam na
malaakacaagari ɓilëekí'-dooliɓaa,
8 ga ɗuuy kiwii kiyëeñí', ki'atti ɓuwii ínohsoo Kooh ee sagu kitaabuk
Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu, Ha'mudiigaruuɗa.
9 Ɓuwaama, fayaagaɓa yah kisaŋku'ɓa bi taa', ɓa gúrohu na Ha'mudii,
ɓa gúrohu na doolaagari onɓa kibok ga ndamaa ya laakɗa.

---

* **1:1 1: 1** Teekaa Sílaas ga kiLateŋ wo'si Sílwanus ee wërí erohu dii.

10 Iñaama hay kilaak ga besaama ya yah kihayisɗa. Bëríinaa, ɓuwii enu
ɓuuciɗa hayyi ki'eru ndam, ee ɓéeɓ ɓuwii gëm gariɗa hay gari kiwaaru'.
Ɗú ɓan, ɗú bok ga ɓuwaama ndaga ɗú gëmin wo'eeniigari ɗí yéegalohɗa.
11 Kërí tah, ɗí dëk kikíimi'túu Kooh, doonaa Koohyiigaruu tummbúu
ɓuwaa ɓëytohiigari naɓa joommbiiɓa, ee ya amɗohhúu ga doolaagari
doonaa ɗú mëtí' ɓéeɓ iñcii cijófí'cii ɗú waari kitumɗa na cii ɗú en na
kitum meyoh ga ngëmiigarúuɗa.
12 Ɗí ɓii kíim iñaama doonaa ɓéeɓ ɓuwii e' teekii Yéesu, Ha'mudiigaruu
ndam, kooroh garúu, ee Kooh e'túu ndam kooroh gari. Iñaama hay kilaak
ndaga Koohyiigaruu na Yéesu Kiristaa, Ha'mudii barkeelinndúu.

2

Iñcii ɗëwírukan kihayiskaa Ha'mudiiɗa

1 Mbokcii, en ga loo kihayiskaa Yéesu, Ha'mudiigaruu, na
hídírukohaagaruu ga yahaaciɗanaa, ɗí kíimmbúu iñii yii:
2 luu ɗú kelohee ga wo'een sëldíiga-Kooh an besii Ha'mudii le'in,
wala ɓo' jangattúuka, wala ɗú teewu këyítfaa bídu an fa meyoh garíi,
hafciigarúu hanat kigaaw kikúnuk ga iñaama wala ɗú yee ga kitíit.
3 Ken hanattúu kiɗúk ga iñaa mín ki'en tóoh. Ínohat an, bi besaama
hayaa, kiwedi' Kooh kiyaak hay kilaak ee sépí'í'-ga-nofii aaw ga kisaŋku'ɗa
hay kiteewukoh paay.
4 Yii lebirohi ee heñohi tóoh iñcii ɓayohu teek Kooh ee jaamuksiɗa, hay
kika' sah bi ga kiyuŋ ga ɗuuy Kaanfaa Kooh, ee ya teek hafci Kooh.
5 Wii mi en ga kaanndúuɗa, man mi wo'eerarúuka, ɗú níindísukkiine?
6 Ee ɗú ínohin iñaa ammbi diima deŋ, bi ya teewukohan ga wahtaa Kooh
amɗa.
7 Doolii sépí'í'-ga-nofii ɗaakuki henɗa wii lëgëy haat, wayee ɓii ammbi,
hoonohhi kiteewukohɗa kolukohan dii hen, doonaa ka mín kihotuk.
8 Fodaama sépí'í'-ga-nofii hay kihotuk, wayee Yéesu, Ha'mudii hayyi
ki'ap na ëpaa meyohan kúuwciɗa, ya ɗúbí'ti na lee'laataa taaban na
kihayiskaagariɗa.
9 Sépí'í'-ga-nofaa nak, binaa ya teewukohaa, ya hay kitaam na doolaa
Seytaani, ya hay kitum kíntaanaa en ɓéeɓ, mandargaa en ɓéeɓ na enaama
cidóoyí'-waa' kiheel kiɗúk ɓuwii.
10 Ya hay kitum yibóní'yaa en tóoh kiɗúk ɓuwii en na kisaŋku'ɗa. En
ki'enaa, ɓa te''ii ga keeñɓa kayohfii jomɓa kimúsalɗa.
11 Iñaama tah Kooh tapohhaɓa na doolaa ɗúkohi hen, waa
gëmlukohanɓa saboh,
12 doonaa ɓéeɓ ɓuwii gëmussii ga kayohfii ee yibóní' rek neɓlohɓaɗa,
ɓa atti'u.

Pool ɓëytoh kiyëgís ga ngëmii

13 Mbokcii, ɗí mínan Kooh hen kigërëm garúu besaa en ɓéeɓ, ɗú ɓii
Ha'mudii waarinndúuɗa. En ki'enaa, Kooh tanukinndúu ga dalaaraa,
doonaa ɗú ɗeɓ kimúsalu kooroh ga tumeenaa Helii yisela'í'yii onndúu
kisela'ɗa, na ɓan ga ngëmii ɗú laak ga kayohfiiɗa.
14 Iñaama yërí Kooh ɓayohhúu, kihay gari, koorohha ga Hewhewii
winéwí'wii ɗí yéegaleerúuɗa, doonaa ɗú bok ga ndamaa Yéesu Kiristaa,
Ha'mudiigaruu.
15 Kon fodaama, mbokcii, yëgísat ga ngëmiigarúu, ɗú am dijófí' iñcaa
ɗí jëgíreerúuɗa: ennda iñaa ɗí wo''úu, ennda iñaa ɗí bínndúu hen.

16 Ɗí ɓii kíim, Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, ga kihafci, ya na Kooh,
Paamudiigaruu waarinnduuɗa, yii kooroh ga yërmaandaagari, oninnduu
iñaa dëlí' helluu bi taa' na ɓan yaakaa' wiyëgísí'ɗa,
17 ɓa dëlí' hellúu, ɓa yëgísí'túu ga ɓéeɓ iñaa ɗú tum na iñaa ɗú wo' aaw
ga yijófí'.

3

Pool nakoh kikíim Kooh

1 Kon diimaɗa nak, mbok-kerceencii, kíimɗattíi Kooh doonaa wo'eenii
Ha'mudii gaaw kisíw daa en ɓéeɓ, ee wa onu cée' fodii dii ɗú onwa cée'ɗa.
2 Kíimɗattíi Kooh ɓan doonaa ya sommbíi ga ɓuwii ɓisóotí'ɓii, ɓibóní'ɓii.
Ɗú ínohin an, enndii ɓéeɓ ɓuwii ɓërí gëm ga Ha'mudii.
3 Ha'mudii nak, iñaa ya wo' tóoh, tummbi, ya hayyúu ki'on kiyëgís ga
ngëmii, ya sommbúu ga yibóní'yii.
4 Ya dëlírin hellíi garúu. En ki'enaa, iñcii ɗí nakkúuɗa ɗú ɓii taabukca
ee ɗú lísanca kitaabuk.
5 Ɗí ɓii kíim Ha'mudii, ya níi' keeñciigarúu ɗú mín kiwaa' Kooh, ee ya
onndúu kimúuñ fodaa Kiristaanii.

Kitook kilëgëy

6 Mbok-kerceencii, ɗí nakkúu ga teekii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu
ki'úsaay ɓéeɓ mbok-kerceen, yaa en ga kiwílíiluk ya saŋ kitaabuk iñcii ɗí
jëgí'túuɗa.
7 Ɗú ga kihaffúu, ɗú ínohin daa ɗú koorohan bi ɗú tum fodii garíi. Ga
wii ɗí en narúuɗa, ɗí moséerii ki'en ga kiwílíiluk.
8 Ɗí moséerii ken kikíim ñamah, Wayee wekoo nohoo, ɗí lëgëyee hen,
ɗí sodi, ɗí anagi doonaa ɗí sodaloo ken ga kitoputu''íi.
9 Ɗí tumkanaa, enndii an ɗí jomoo kilaas dímal garúu, wayee ɗí waaree
ɗú malak garíi, ɗú tum fodaa gari.
10 En ki'enaa, ga wii ɗí en narúuɗa, ɗí wo'eerúu iñii yii: Ɓaa saŋ
kilëgëyaa, jomoo kiñam ɓan.
11 Ɗí wo''úu iñuma ndaga ɗí kelohin an laakin ga ɗuuycúu ɓiwílíilkoh,
ɓaa lëgëyanndii dara enndii ki'aas ga iñaa waasɓa gaaga rekaa.
12 Ɓuwaama, ɗí nakinɓa ga teekii Yéesu Kiristaa, Ha'mudii ee ɗí ɓii
daasɓa an ɓa yeewukat ɓa aaw kilëgëy, ɓa ñam iñaa ɓa lëgëy na yahɓa.
13 Ɗú nak mbokcii, kaa soofat fenoo ga kitum yijófí'.
14 Binaa laak garúu ɓaa saŋ kitaabuk iñii ɗí bín yii ga këyítfiinaa,
yéegalohatti, ɗú kíiduk gari doonaa ya kaci.
15 Wayee kaa abohatti ɓaa sagoh narúu, namatti kiña' hen ɗú abohhi
fodii mbok-kerceen.

Taŋkoh

16 Ɗí ɓii kíimi'túu Ha'mudii laak jamɗa, ya ga kihafci, ya onndúu jam
besaa en ɓéeɓ na ga iñaa en tóoh. Ha'mudii taabat narúu ɓéeɓpúu.
17 Këñɗohii mëeñjohɗa, mi Pool mi yërí bínwa na yahhoo. Këyítfaa mi
bín tóoh, mi lëehɗohifa foduma. Bíncumgoo cërí cuma.
18 Mi yii kíim, Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu barkeellúu, ɗú ɓéeɓpúu.

Këyítfii Pool ɗeƀ kibín Tímotéeɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool ɗeƀ kibín Tímotée. Tímotée, eeci enee yaawúu' aassa ga ngëm kerceen ee paamci enee Gerek. Pool, ga kotaa kukanakkaa ya ƀaaƀ kiyéegalohnee Hewhewii winéwí'wiiɗa, hídohha nari ga Lísta' (Tumeen 16: 1-3). Aboh daama ya bokka ga ƀuwaa wëñ kideey Pool taabi nariɗa. Ya taabin na Pool kiƀaaƀ waas ciyewin ee ya bokin nari kilëgëy iñaa yewin ƀan. Saycaa Pool keloh an laakin ƀikerceen, ga teeru wíinoo, ƀaa waa' kifoñ ngëmaagaƀa wala an coow laakin daama tóoh, Tímotée yërí ya wosee kidaasƀa.Ërí tah, yewinin iñaa teekci wo'si ga këyítcii bídu fodii: Tumeen 17: 14-15; 18: 5; 19–22; wala ga këyítcaa Pool bín fodii: 1 Korenti 4: 17; 16: 10-16; Filiip 2: 19-24; 1 Tesaloník 3: 2-6, na ciliis. Këyítcii kanakcii cii bídu Tímotée na fii bídu Títɗa, ca enin këyítcaa wosohu ƀuwaa kuliyuk kerceencaaɗa ndaga ca jëgíroh ga loo daa ƀo' jom kitíidi' jaanguɗa.

Wii Pool bín këyítfii fiiɗa, lak ya wosinndi teeraa Efees kidaas kerceencaa kuliyuk ga jaangaaɗa: ƀa wëñ kiguu'guuluk ga ngëmaa. Fa laak Tímotée daama. Pool bínndari ya wo' kerceencaa ƀa watuk ƀuwaa en na kijëgíroh iñaa taabohhii na Hewhewii winéwí'wiiɗa. Ya wo''ari ƀan daa kerceen jom kiman ga ɗuuy jaangu, na ƀan daa ƀa jom kitum ƀa yah kitan ƀaa kuliyukan gaƀaɗanaa.

Këyítfii Pool bín Tímotéeɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Kipes kerceen daa ka jom kimanɗa (*1: 3–3: 13*)
3 - Iñii yiyaakyii ɗaakukee ee Kooh teewohinndiɗa (*3: 14–4: 5*)
4 - Pool dígalla Tímotée (*4: 6–6: 20*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi apotaa' Yéesu Kiristaa. Kooh yii músalluuɗa, ya na Yéesu
Kiristaa yii ɗu yaakaa' gariɗa, ƀërí nakkoo ki'en apotaa'.
2 Mi yërí bínndaa këyítfii fii, fu Tímotée, fu yii mi aboh fodii kowuroo
kayoh-kayoh ga ngëmiiɗa. Mi yii këñí'taa ga ee Kooh, Paamudii, ya na
Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, barkeelattaa, ƀa laak yërmaandi garaa, ƀa
onndaa jam.

Kiwatuk ƀuwaa jëgírohi sabohɗa

3 Fodaa mi nakeeraaka ga wii mi en na kiyah gohaa Maseduwaanɗa,
tesaa duma ga teerii Efees, doonaa ƀuwum en na kijëgírohu saboh
dumaɗa, fu ebilƀa ki'íis iñaama.
4 Wo'aaƀa ƀan ƀa íis kitaabuk wo'een ëdít na kikín-caasamunkaa
ínohoo kileeh, ee iñcaama haydohi nookoh doŋ. Ca amɗohoo ken ga
kituuki' iñii Kooh nat kitum ee kigëm Kooh onohiwa ki'ínohɗa.
5 Iñaa límukan ga iñii nakohu yiiɗa, yërí en an ƀa mín kiwaaroh ga
díkaantiƀa, kiwaarohkaa meyoh ga keeñ wimórí', kilaak hel widëlí', na
kigëm ga Kooh kayoh-kayohɗa.
6 Laakin ƀuwaa ɗeeŋ iñcuma, ƀa múuyin, ƀa abin ga iñcaa laakoo haf.
7 Ɓa tíkin hafƀa jëgíroh ƀiyaak ga iñaa aaw ga loo Waasii Móyíis wayee
ƀa ínohoo tús, enndii iñcii ƀa wo'iɗa, enndii cii ƀa sú'oh ga an cërí en
kayohɗa.

8 En loo Waasii Móyíisaa, ɗu ínohin an wa jofin, en lak ɗu jeriñukohwa
ga iñaa koo' waasaa.
9 Ee, ɗu ínohat dijófí' an enndii ɓuwii ɓijúwí'ɓii tah Waasii Móyíis
kituukiru, wayee wa tuuki'ɗu ɓuwii tookussiiwa ee ɓa heñohiwaɗa, ɓuwii
saŋ kigëmɗa, na ɓuwii dëk ga kitum baakaa'ɗa. Wa tuuki'ɗu ɓuwii
faali'ussi iñaa sela'in ee tíkussii Kooh daraɗa, ɓuwii api paamɓa wala
eewɓaɗa, ɓuwii laŋsi kumuun ɓo'ɗa.
10 Wa tuuki'ɗu ɓan ɓuwii faanuki na ɓaa en ɓéeɓɗa, yaal-ɓeticii na
ɓuwii tooni ɓiɓo' kitum ñaamɗa, kaakoh-sabohcii, ɓuwii cojuki ëgí'ɗa, na
ɓéeɓ iñaa taammbii na jëgírohii wiwóorí'wii,
11 wii Hewhewii winéwí'wii haydohɗa. Jëgírohiima taaboh na Hewhewii
winéwí'wii Kooh díŋkaanndoo kiyéegalohɗa, wii teewoh ndamii Kooh, yii
yewinin múu'ɗa.

Pool gërëmmba Kooh ga yërmaandaa yaama laak gariɗa

12 Mi yii gërëm Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, yii onndoo dooli ga
lëgëyiigari mi enukohɗa. Mi yii gërëmmbi ga dii ya malakinndoo bi ya
óolukkaroo ga lëgëyiigari ya nakkoo kitumɗa.
13 Mi, kuɗewaa, mi enee ɓaa ɓaseeri, hatalee ga kipes ɓuwii en ɓuuciɗa,
na ɓaa sooteera bi hëpin, wayee nak ya laakka yërmaandi garoo. En
ki'enaa, mi gëméeríi gari, kërí tah mi ínohéeríi iñaa mi enukoheeɗa.
14 Ha'mudiigaruu yóoskírin garoo yërmaandi wiyaak, ya oninndoo
kigëm gari na kiwaa' ɓuwii. Ee kiwaarohkaama kërí paali ga keeñ ɓaa
taam na Yéesu Kiristaa.
15 Wo'eenii mi yah kiwo' wii wóorin ee ɓéeɓ jominwa ki'am dijófí':
Yéesu Kiristaa hay ëldúna kimúsal ɓuwii tumi baakaa'ɗa, ee mi Pool, mi
yërí kuliyuk gaɓa.
16 Wayee nak Kooh laakka yërmaandi garoo: Yéesu koorohha garoo, mi,
tumoh-baakaarii wëñ kiyiisɗa, kiteeɓ ɓuwii dii ya hín kimín kimúuñɗa.
Ya tum garoo iñaama kiteeɓ ɓéeɓ ɓuwaa gëman gari ee ɓa joman kilaas
ga kipeskaa leehoo taa'ɗa.
17 Ya buurii yah kinguuruk bi taa'ɗa,
Kooh yii kaananndii bi taa'ɗa,
yii has mínoori kihotɗa,
yii en Kooh ya haŋci doŋɗa,
cée' na ndam aawat gari bi taa'. Aameen.
18 Kon nak Tímotée, kowuroo, iñuma yërí mi ebillaa kitum ee taaboh na
wo'een sëldíiga-Koohcaa wo'see garaa kuɗewaaɗa. Ayukaa ga iñcuma
doonaa ca onndaa dooli kilebiroh bi jof ga lëgëyumgaraa.
19 Taabaa ga na kigëm, na hel widëlí'. Laakin ɓuwaa saŋ kitaabuk
iñuma, kërí tah ngëmaa ɓa laakeeɗa yímin.
20 Ɓuwaama, Ímenee na Ëlíksaan boku ga. Mi íisohinɓa na Seytaani*
doonaa ɓa koruk ee ɓa wo'sisoo yibóní' ga Kooh.

2

Iñcii Pool nakoh ga loo kikíim Koohɗa

1 Mi ɗewohan ga iñii yii paay: mi nakoh kon kikíimi' ɓuwii ɓéeɓɓa
Kooh, kíimat Kooh, ɗú dímalukiri, ɗú gërëmiri gaɓa.

---

* **1:20 1: 20** *Ki'íisoh ɓo' na Seytaani* wo'seeɗa waama ga ɓuwaa meydohu ga jaangucaaɗa. Malkat ɓan ga 1Korenti 5: 5

2 Ɗú kíimɗi buu'cii na ɓuwii kuliyuk ga fíkíirúuɗa doonaa coow laakoo
ga kipessuu, ee ɗu en ga jam, ɗu júɓ ga fíkíi Kooh ga iñaa en tóoh ee ɗu
mat ga fíkíi ɓuwii.
3 Iñaama yërí jof ee yërí Kooh yii músalluuɗa waa'.
4 Ya waa' ɓuwii ɓéeɓba múc ee ɓa ínoh kayohfii.
5 En ki'enaa, Kooh ya yíinoo doŋ ee ɓo' yíinoo doŋ yërí en ɓaa tuukuk
díkaanti Kooh na ɓuwii. Ɓaama, Yéesu Kiristaa yërí.
6 Yërí eroh na kihafci kumuunkaagari, ya kaannda kilaas ɓuwii ɓéeɓba.
Ya teewohha fodaama ga wahtaa Kooh amɗa an Kooh waarin ɓuwii
ɓéeɓba múc.
7 Iñaama tah Kooh tummbaroo jëgíroh na apotaa'. Ya wossaroo
kijëgí'nee ɓuwii enussii yaawúu'ɗa iñaa jom kigëmu ee yërí en kayohfiiɗa.
Iñii mi wo'ɗa kayoh, enndii saboh.
8 Iñii mi waa'ɗa yërí en an: daa mín ki'en tóoh, yaalcaa kíimat Kooh,
ɓa ɓëwíri gari yahcaa setin ga tóoh, ee ɓa hanat ki'aylukoh wala kiñaroh.
9 Mi waarin ɓan ɓeticum, ɓa ekuk ekukaa koorin waas, waa hídin ee
hanat kihëp. Ɓa hanat kihëwíruk bi ɓa', ennda ga dúŋ, wúrúus, siimii
wala kúltícaa seerin,
10 wayee ɓa hëwíruk bi mo' ga tumeen cijófí', ndaga ɓetifaa wo' an erin
Kooh cée' tumi fodaama.
11 Ɓeticii, ɓa en na kijëgírunaa, ɓa yeewukat, ɓa korukat ga fíkíi ɓaa
jëgí'ɓaɗa.
12 Mi onndii ɓeticum kijëgíroh wala kikuliyuk yaal ga jaangu. Ɓa laak
kiɗekoh.
13 En ki'enaa, Kooh ɗeɓ kisak Aadama, tíkka Aawa ga.
14 Ee ɓan enndii Aadama yërí Seytaani ɗúkee, wayee ɓetifaa fërí, ee fa
fërí ɗeeŋ iñaa Kooh nakohɗa.
15 Wayee kilaak-kowukaa tíkukkiɗa hayfa kimúsal binaa fa dëk ga kigëm
Kooh, taam na kiwaa' ɓuwii, kijúɓ ga fíkíi Kooh, na ki'eref.

3

Ɓaa kuliyuk ga jaangu daa ya jom kimanɗa

1 Wo'eenii mi yah kiwo' wii wóorin: Binaa ɓo' helci ëewdohhi ga ki'en
ɓaa kuliyuk ga jaangunaa, lëgëyaama ya waa' kitumɗa jofin.
2 Wayee nak, ya jom ki'en ɓaa laakoo iñaa ɓo' wo'an gari yibóní'. Ya
jom ki'eem ga ɓetici doŋ, ya en ɓaa wíisohin, ɓaa mínin hafci ki'am ee
onuunun cée'. Ya en ɓaa waarin sagac ga kaanci, ɓaa mínin kijëgíroh
Waasii.
3 Ya jomoo ki'en ɓaa waarin ki'an, wala ɓaa gaawin kiheñoh, wayee ya
jom ki'en ɓaa soosin keeñ ee yewinin jam. Ya jomoo ki'en ɓaa gëmin kopa'.
4 Ya jomin kimín kiɓay ɓu-kaanci ɓay wijófí' ee ya ko' towutaagari bi jof
ta kelohi'ti ee ta e'ti cée' wimëtí'.
5 En ki'enaa, ɓaa mínoo kiɓay ɓu-kaanci bi jof ya mínan na kiɓay jaangii
Kooh?
6 Ɓaama ɓan jomoo ki'en ɓaa han ki'aas ga ngëmii. Enndiikanaa, mínin
ki'en ya ɓëwí' hafci bi hëp ee baanaa Kooh hayyi ki'atti' fodaa ya atti'ee
Seytaani ga waa ya ɓëwí' hafciɗa.
7 Ee ɓan, ɓuwum enussii kerceenɗa, ɓa jom gari kiseedi' yijófí', en ɗanaa
ɓa tíkoori ɓaa laakoo haf ee ya keenoo ga fíraa Seytaani.

Ɓuwaa amɗohi ga jaangaa daa ɓa jom kimanɗa

8 Ɓuwum amɗohi ga jaangaaɗa ɓan, ɓa jom ki'en ɓiɓo' ɓiwóorí' ɓaa wo'oo wo'een kanak. Ɓa jomoo ki'an anaa hëpin ee ɓa jomoo kiheel kilaak hëelís ga iñaa enndii waas.
9 Ɓa jom kidëk ki'am ga kayohfii yéegalohu ga ngëmiiɗa ee ɓa taam ga na hel widëlí'.
10 Ɓuwaama ɓan, ɓa jom kimalaksukohu hen paay. Lëehíraa, laakkii dara yibóní' yaa ɓo' wo'an gaɓanaa, ɓa han kitum lëgëyaama.
11 Fodaama ɓan, ɓeticaa amɗohi ga jaangaaɗa, ɓa jom ki'en ɓiɓo' ɓiwóorí', ɓa jomoo kiɗooɓ ɓo', ɓa jomin kiwíisoh, ɓa wóo' ga iñaa en tóoh.
12 Ɓuwaama amɗohi ga jaangaaɗa, yaa en ɓéeɓ jom ki'eem ga ɓeti doŋ, ɓa ɓay towutaagaɓa na ɓu-kaanɓa ɓay wijófí'.
13 En ki'enaa, ɓuwaama tumsi bi jof lëgëy ki'amɗoh ga jaangaaɗa, ɓa hay ki'onu cée' wiyaak ee ɓa hay kikaañ kituuk ɓa jangat ga loo ngëmii ɗu laak ga Yéesu Kiristaaɗa.

Iñii yiyaakyii ɗaakukee ee Kooh teewohinndiɗa.

14 Mi waarinndaa kihay kiwaak ga iñaa maañanndii, wayee këyítfii fii mi bínndaafa,
15 doonaa mi yéeh kihayaa, fu ínoh daa ɓuwii en ɓuu Kooh jom kimanɗa, ɓii en jaangii Kooh, yii laak kipesɗa. Ɓuwiima ɓërí en jípii, dii kayohfii yípukohɗa.
16 Iñii ɗaakukee ga waasiigaruu ee diima Kooh teewohinndiɗa yakin ee ken mínooka kisaŋ. Iñaama yërí en:
Ya hayin, ya mannda fodii ɓo'-súusúus,
Helii yisela'í'yii teewohha an ya júwin,
malaakacaa hotuununndi,
ee ya jangatuunun ga ɗuuy ɓuwii enndii yaawúu'ɗa.
Ɓu-ëldúna gëmussa gari,
Kooh ekkari ga ndamaagari ga asamaanɗa.

4

Ɓuwaa jëgírohi sabohɗa

1 Helii Kooh wo'inka bi leerin an: ga jamaanucaa mëeñjohanɗa, hay kilaak ɓiɓo' ɓaa foñan ngëmii, ɓa taabuk halaatcaa ëewdohi ɓo' ga kimúuy na enaamacaa jëgírohu ee meyoh ga hel cibóní'.
2 Ɓa hay ki'íis hafɓa ga yah ɓuwii jófjófɗuki ee wo'soo kayohɗa, ɗúkɓa. Ɓuwiima jófjófɗukiɗa nak, helcaagaɓa këenírin bi man na odaa ñaasu na pewiñpaa útu ga kiwii bi yo'ohin cor.
3 Ɓa hoonohi ɓuwii kipajoh, ɓa gítínohi an ɓuwii abukat ga kiñam ñamahcii cíinoo. Ee ñamahcaama, Kooh yërí sakca. Kon ɓuwii gëm ga Yéesu ee ínohuunun kayohfiiɗa, mínuununca kiñam, ɓa gërëmmbi gaca.
4 Ɓéeɓ iñaa Kooh sakin jofin. Laakoo dara iñaa jom ga kisagu. Ñamat hen rek ɗú taam ga na kigërëm Kooh.
5 En ki'enaa, wo'eenaa Kooh, wa na kíimaa ɗu kíimiriɗa onin iñaa en tóoh kisela'.

Súrga Yéesu Kiristaa yijófí'

6 Binaa fu jëgí' kerceencum iñcaama tóohcanaa, fu hay ki'en súrga Yéesu Kiristaa yijófí', súrgaa líif na wo'eencii jëgírohu ga ngëmiiɗa na jëgírohii wukayohwii fu taabukɗa.
7 Abukaa ga wo'een ëdítcum laakoo haf ee taammbii na kigëm Koohɗa. Namaa haffu kiméerí' ga kitum iñaa neɓ Kooh.

8 Jeriñaa ga kiméerí' haffu ga kiheel dooli faanɗa laakin daa wa eem,
wayee jeriñaa ga kiméerí' haffu ga iñaa neƀ Kooh onohin iñaa en tóoh.
Ka dígohin kipeskii diima na kipeskaa hayanɗa.
9 Wo'eenii mi wo' wii wóorin ee ƀéeƀ jominwa ki'am dijófí'.
10 Kërí tah, ɗu apuki, ɗu lebirohi ndaga ɗu lík yaakaa'tuu ga Kooh yii
laak kipesɗa, yii músal ƀéeƀ ƀuwiiɗa, wëñaa ga ƀuwii gëminɗa.
11 Iñuma yërí fu jom ki'ebiloh kitum ee yërí fu jom kijëgíroh.
12 Kaa took ki'eewu ndaga dum fu en oomaaɗa, wayee guu'guulukaa
ga ki'en ƀaa kerceencum mínan gari kimalak: ennda ga wo'eencum fu
wo'iɗa, ga ƀadukeenumgaraa, ga kiwaa'kum fu waa'ƀaɗa, ga ngëmum fu
laakɗa, na ga kiset ga fíkíi Kooh.
13 Dëkaa ga kijaŋ Wo'eenii Kooh ga fíkíi ƀéeƀ, fu jangatiƀa, fu jëgíriƀa
bi ga daa mi hayan.
14 Kaa caahadoh doolum Helii yisela'í'yii onndaaɗa, wii koorohee ga
wo'een sëldíiga-Kooh ee yaakcaa tíkkaraa yah ga hafɗa.
15 Iñuma tumaari ga helfu, fu ek keeñfu ga tóoh, doonaa ƀéeƀ hot ga dii
ngëmiigaraa ƀaatukɗa.
16 Malaksukohaa daa fu jom kiman ga kipesfu, fu ínoh iñcaa fu
jëgírohiɗa, ee fu dëk ga iñaama rek. En ki'enaa, fu tumkanaa, fu hay
kimúc, fu na ƀuwaa súkúrukanndaaɗa.

5

Kidaas kerceenaa en tóoh

1 Fu wo' na gu'ginaa, kaa gëtti, wayee saawalaa nari fodii ƀaa wo' na
paamci. Oomaa-yaalcum, abaaƀa fodii ƀikëmëeŋkífu.
2 Ɓeticum enuunun yaakɗa, abohaaƀa fodii ƀi'eefu. Oomaa-ƀeticum, fu
abohƀa fodii ƀikëmëeŋkífu, ee fu taam ga na keeñ wisétí'.

Ɓeticaa yaalƀa kaaninɗa

3 Ɓeticaa ƀiyaalƀa kaanin ee ƀa tes ƀa haŋƀaɗa kayoh-kayohɗa,
toputu'aaƀa, fu onƀa cée'.
4 Ɓetifaa yaalci kaanin ee fa laakin towu wala tucaasamun, oomaa-
caama, ƀa ɗewat paay kiyoon kiteewoh ngëmaagaƀa ga ƀu-kaanƀa, ƀa
ík ƀuwaa límƀaɗa na ƀicaasamƀa iñaa ƀaama tumɗeeƀaɗa. En ki'enaa,
iñaama yërí Kooh waa'.
5 Ɓetifaa yaalci kaanin ee fa tes haŋci, laakoo ƀaa toputu'anndi, fa líkat
yaakaaraagari ga Kooh, fa dëk ga kikíim Kooh wekoo nohoo, na kikíimmbi
dímal.
6 Wayee ƀetifaa yaalci kaanin ee fa taabuk iñaa neƀfa rek, faama ƀeti
kaanin hídaa ga daa fa en na kipesɗa tóoh.
7 Yéegalaaƀa iñuma doonaa ken laakoo iñaa ya wo'an gaƀa yibóní'.
8 Binaa ƀo' toputu''ii mbokcaagari wëñaa ga ƀu-kaancinaa, ya taasukin
ngëmaagari ee yërí wëñ kiyiis ƀaa gëmmbii ga Yéesu.
9 Ɓetifaa yaalci kaanin, fa waa' kibok ga ƀeticaa bídu, jaangaa jomƀa
kidímalɗanaa, fa jomin kilaak tíkíis tidaaŋkaah-yitniinoo, ee fa en ƀetifaa
mos kilaak yaal yíinoo.
10 Fa jom ki'ínohu ga kitum yijófí': ennda kiko' towutaagari dijófí', kiwaa'
sagac ga kaanci, kitísi' sagaccaagari en ƀuu Koohɗa kotcaagaƀa*, kidímal
ƀuwaa en ga coonuɗa na kitook kison ga ƀéeƀ iñaa jofin.

* **5:10 5: 10** *Kitísi' sagaccaagari en ƀuu Koohɗa kotcaagaƀa* Malkat Lúkkaa 7: 44. Ga baahaa yaawúu'caa, ƀo' laak sagacaa, tísi'ti kotcaagari kile'dohhi na jam ga kaanfaa.

11 Ɓeticum yaalɓa kaanin ee ɓa lís oomaaɗa nak, kaa bínɓa, ndaga binaa
helɓa ka' ga kilaakis yaalaa, ɓa dal ki'íis Kiristaanii.
12 Fodaama, Kooh hayɓa ki'atti ndaga daa ɓa foñin iñaa ɓa dígeeriɗa.
13 Ee sah eemanndii rek ga iñaama. Ɓa yah kimëeñjoh ki'en ɓisagoh-
coonu, ɓa aasi ga kaan na kaan, taam na kúuw kihëpí' na kiwaa' ki'ínoh
iñaa en tóoh na kiwo' iñaa enndii waasɓa.
14 Kërí tah iñaa gënëlloo gaɓaɗa wërí en an ɓa pajukis, ɓa laak towu, ɓa
toputu' kaancaagaɓa bi ɓuwaa sagoh naɓaɗa laaksisoo iñaa ɓa síkohanɓa.
15 En ki'enaa, laakin gaɓa ɓaa múuyin haat, ɓa ɓaa taabuk Seytaani.
16 Ɓéeɓ ɓetifaa gëmin ee fa laakin ga mbokcaagari ɓeticaa ɓiyaalɓa
kaanin, fa amɗohatɓa, fa hanat jaangaa kikoo' ɓeticaama. En ɗanaa,
jaangaa hay kimín ëewruk ga ɓeticaa yaalɓa kaanin ee ɓa tes ɓa haŋɓaɗa.

Ɓuwaa kuliyuk ga jaangaaɗa

17 Ɓuwaa kuliyuk ga jaangaa ee tumuunun lëgëyaagaɓa bi jofɗa, ɓa
calin ki'e' cée' waas kanak, wëñaa ga ɓaa enukoh ga kijangat na kijëgíroh
rekɗa.
18 En ki'enaa, wo'uunun ga Këyítfaa an: «Kaa súum kúuwkaa enohfaa
en na kiyon belaaɗa.» Wo'sussa ɓan an: «Lëgëyohaa en ɓéeɓ jomin ki'eru
fayaagari.»
19 Ga ɓuwaa kuliyuk ga jaangaaɗa, laak yaa yabu yenaa, enndii an ɓo'
ɓanak wala ɓaahay ɓërí seedi' an iñaama kayohaa, kaa gëm!
20 Ɓaa kuliyuk ga jaangu, enukoh ga kitum iñaa joffiinaa, ñaraari ga fíkíi
ɓéeɓ, doonaa ɓuwaa tesɗa niik kitum fodaagari.
21 Mi yii dímalukkaa ga fikíi Kooh, ga fíkíi Yéesu Kiristaa na ga fíkíi
malaakacaa ɓisela'í'ɓaa an: guu'guulukaa ga iñcuma. Kaa fa'ɗoh ken ee
kaa gënantiloh.
22 Kaa gaawtuk bi fu tík ɓo' yah ga haf†, ee kaa bokidoh haffu ga
yibóní'yaa ɓo' tum. Fu ga kihaffu nak, dëkaa kiset ga iñaa en tóoh.
23 Kaa eem ga ki'ani músú doŋ, leenaa anaa biiñ jutuut ndaga look-
mesikum ɓúukiraaɗa na dum fu wakooɗa.
24 Laakin ɓuwaa, baakaa'caa ɓa tumiɗa hotuki hen faŋ bi ɓa laas ki'atti'u
sahaa. Ɓíinoo nak baakaa'caagaɓa hotuki lak karin bi maañin.
25 Fodaama, tumeen cijófí' hotuki hen faŋ. Ee luu enee an ca hotukkii
faŋ, ca mínoo kidëk kiɗaakuk.

6

Ɓuwaa abu ñaamɗa na ha'muncaagaɓaɗa

1 Ɓéeɓ ɓuwaa abu ñaam ee gëmuunun ga Yéesuɗa, jom ki'aboh
ha'muncaagaɓa fodii ɓuwaa jom ki'eru cée' wimëtí', en ɗanaa teekii Kooh
na iñcii ɗu jëgírohɗa, ken laakoo iñaa ya wo'an ga yibóní'.
2 Ee ɓan ɓuwaa abu ñaam ee ha'muncaagaɓa gëmuunun ga Yéesuɗa,
ɓa hanat ki'am an ɓërí bok ngëm bi tah ɓa faali'ooɓa. Wayee ɓa namatɓa
kilëgëyi' ga daa wëñ kigën, ndaga ɓuwaama jeriñuk ga anagaagaɓaɗa, ɓa
gëmin ee Kooh waarinɓa.

Sabohcii jëgírohsiɗa na alalii wukayohwii

Iñcuma cërí fu jom ɓuwum kijëgí' ee fu daasiɓa ga.
3 Laakin ɓuwaa jëgíroh yen yiliis, ɓa sagin kitaam ga wo'eencii
ciwóorí'cii Yéesu KiristaaHa'mudiigaruu jëgírohɗa. Ɓa tookkii iñii ɗu
jëgírohi taaboh na ngëmii ɗu laak ga Yéesuɗa.

† **5:22 5: 22** Iñaama enee kisassi lëgëy ga jaangii

4 Ɓuwaama ɓëwírin hafɓa bi hëpin, ee ɓa ínohoo dara. Ɓa ɓay ɗúukool
kinookoh, ee ga kuwo'een jíinoo doŋ ɓa ñarohi ga kiñaroh bi. Iñcaama,
ca límí ki'iñaan, kiñaroh, kicaakooroh, kifoogi' ɓo' yibóní',
5 kinookohkaa leehoo múk ga díkaanti ɓuwii ɓay nof-moroodɗa. Ɓa
ínohissii kayoh ee ɓa am ga helɓa an kigëm Kooh kërí onohi kilaak alal.
6 Moona déy kigëm iñaa alal wiyaak ga ɓo' en lak ɓaama dooylukohin
iñaa ya laakɗanaa.
7 En ki'enaa, ɗu hayyii na dara ga ëldúna, ee ɓan ɗu soofanndii na dara.
8 Kon binaa ɗu laak ñamah, ɗu laak iñaa ɗu ekkanaa, ɗu jomin
kidooylukoh iñaama.
9 Wayee ɓuwii waa' kilaak alal wiyewinɗa, Seytaani ɗúkinɓa, ɓa ɓagukin
ga kiwaa' kilaak iñcaa leehoo, caa newan gaɓa. Iñcaama laakoo haf ee ca
joffii. Cërí yahi ɓo', ca ëewdohiri ga kisaŋku'.
10 En ki'enaa, kiwaa' hëelís kihëpí' kërí límí enaama yibóní' yaa en ɓéeɓ.
Ɓíinoo waaru kilaak hëelís hen bi tah ɓa gëmissii, ee keeñcaagaɓa gúri
ga ndaga sooli cihëpí'.

Iñcii Pool mëeñjoh kidíŋkaan Tímotéeɗa

11 Kon fu nak, fu Tímotée, fu yii fu en ɓo'-Koohɗa, núpaa iñcaama.
Heelaa ki'en ɓo' yijúwí' ga fíkíi Kooh. Taabukaa iñaa ya nakoh, dëkaa ga
kigëm gari, waaraa mooroomfu. Tookaa kimúuñ ee fu yewin jam na ɓéeɓ.
12 Lebirohaa lebirii wijófí'wii ngëmii meekisohɗa, abaa kipeskii leehoo
taa' Kooh ɓayohhaa kilaas gakaɗa. Ngëmaama wërí fu seedi'ee ga fíkíi
ɓiɓo' ɓiyewin.
13 Fodaama, ga fíkíi Kooh yii on iñaa en tóoh kipesɗa, na ga fíkíi Yéesu
Kiristaa yii ga fíkíi gúwernëe' Poos-Pílaat, seedi''a seedi wimórí'ɗa, mi
ebillaa iñii yii:
14 taabukaa iñaa mi wo'eeraaɗa, kaa líiɓ ga dara yibóní' ee ken hanat
kilaak dara iñaa ya síkohanndaa, bi ga daa Yéesu Kiristaa Ha'mudiigaruu
feeñukan ga ndamaagari.
15 Feeñukaama, Kooh haywa kitum ga wahtaa ya amɗa. Kooh ya haŋci,
yërí mín ga tóoh, yërí onohi jam, yërí en Buurii buu'cii, yërí en Ha'mudii
ha'muncii.
16 Ya haŋci doŋ, yërí kaananndii, ya dëk ga lee'laat waa ken mínoo
kideey. Ken mosoori kitík has ee ken mínoori kihot. Yërí laak ndam, ee
yërí mín bi taa'; aameen.
17 Ha'-alalcii ga ëldúnaɗa, dígalaaɓa, ɓa watuk kiɓëwí' hafɓa. Fu wo'ɓa
ɓa hanat kilík yaakaa'ɓa ga alalaa wóo'tii. Ɓa namat kitík yaakaa'ɓa ga
Kooh yii oniruu iñaa en tóoh bi dooy ee ɗu neɓlukigaɗa.
18 Dígalaaɓa kitum iñaa jofin, ɓa en ɓuwaa yewinɗin tumeen cijófí', ɓa
took ki'onoh, ɓa took kiwaroh na ɓuwaa laakooɗa.
19 Fodaama, ɓa hay hafɓa kinëgírohi alal wijófí', wiwóorí', waa aaw
fayuu', en ɗanaa ɓa mín kilaak kipeskaa kukayohkaa.
20 Kon, Tímotée, abaa iñum Kooh díŋkaanndaaɗa dijófí', fu watuk ki'aas
ga wo'eencaa laakoo haf ee ca taammbii na ngëmii. Watukaa ɓan ki'aas
ga iñcum ɓuwum toon ki'ínoh jëgírohi ga Waasiiɗa ee ca enndii kayohɗa.
21 Laakin nak ɓuwaa taabuk iñcuma jëgírohuɗa, kërí tah ɓa ɗeegin
ngëmii.
Mi yii kíim Kooh ya barkeellúu.

Këyítfii fukanakfii Pool bín Tímotéeɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fukanakfii Pool bín Tímotéeɗa fërí fii. Man na ya bínfa lakanaa yaa lagussa ga kasu ga Room (2 Tímotée 1: 17; 2: 9; 4: 10,16).

Pool ɗewoh ga kigërëm Kooh ga kiwaarohkaa na ngëmaa Tímotée laakɗa.

Pool ínoheera an iñaa tessi ga kipesɗa yewinissii, tessari kibín Tímotée ki'ebilli ya am bi yëgís ga ngëmii, na kilebiroh bi jof ee ya heel besaa en ɓéeɓ ki'en soldaa' Yéesu Kiristaa yijúwí' (1: 3–2: 13). Ya nakki ki'am bi yëgís ga ngëmaa fodaa gari (2: 14–4: 5), na kiguu'guuluk ga kijëgíroh Wo'eenaa Kooh taaboh na iñaa Këyítfaa fisela'í'faa wo'ɗa ee ya abuk ga ɓéeɓ iñaa taabohhii na Hewhewii winéwí'wii. Pool tíkka ga an, ya lebirohin bi matin ee diimanaa ya ka' kilaaknee Yéesu Ha'mudii. Ya nakoh an kerceenaa en ɓéeɓ jom kitum fodaagari.

Këyítfii fii fërí ɓéeɓ yaakaa' an Pool mëeñjohfa kibín ga kipesci.

Këyítfii fukanakfii Pool bín Tímotéeɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Pool dígalla Tímotée (*1: 3-18*)
3 - Kilebiroh ki'en soldaa' Kiristaa yijúwí' (*2: 1-26*)
4 - Ɓadukeenaa ɓuwaa ɓibóní'ɓaa (*3: 1-9*)
5 - Pool nak Tímotée kiyëgís ga ngëmaa (*3: 10–4: 8*)
6 - Iñcaa Pool mëeñjoh kidíŋkaan Tímotéeɗa; taŋkoh (*4: 9-22*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi apotaa' Yéesu Kiristaa ee Kooh yërí waa' ka, ya wossaroo kiyéegaloh kipeskii dígussuu, ɗu ɓii ɗu en wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa.
2 Mi yërí bínndaa këyítfii fii, fu Tímotée, kowukiigoo mi keeñukɗa. Kooh Paamudii, ya na Yéesu Kiristaa Ha'mudiigaruu, ɓa barkeelattaa, ɓa laak yërmaandi garaa, ɓa onndaa jam.

Pool gërëmmba Kooh ga Tímotée

3 Mi yii gërëm Kooh, ya yii mi jaamuki na hel widëlí' fodaa daa ɓicaasammboo tumeekaɗa. Wekoo nohoo, wahtaa mi kíim Kooh tóoh, helloo ka' garaa.
4 Mi níindísuk moonca fu ɓúukee ga wii mi en na kiyahɗanaa, mi waa'sissaa kihotis, bi fu mín kisóosí' keeñnjoo.
5 Mi yii níindísuk ngëmii wiwóorí'wii fu taam nawaɗa. Ngëmaama mi ɗeɓwa kihot ga Lówís caasamfu yiɓeti na ga Ëníis eefu, ee wóorinndoo an wa wii garaa.

Pool daassa Tímotée

6 Ërí tah, mi níindíssaa fu obis fodii kiwii iñii Kooh onndaa kimín ga wii mi tíkkaa yah ga haf kikíimi'taaɗa.
7 En ki'enaa, Helii yisela'í'yii Kooh onnduuɗa tumooruu niik, wayee wa en Helaa oniruu dooli na kimín kiwaaroh ga díkaantiruu, na ɓan kimín ki'am haffu.
8 Kon nak, kiseedi' Ha'mudiigaruu hanattaa ki'ap kaci, ee mi hanattaa ki'ap kaci ɓan ga dii mi lagu ga kasu ndaga kiseedi''i'ɗa. Namaa sah kitook

kisodalu fodiigoo ndaga Hewhewii winéwí'wii, fu taam ga na doolii Kooh onndaaɗa.
9 Kooh yiima, yërí músalluu, ya ɓayyaruu, ɗu en ɓiɓo'ci ɓisela'í'. Enndii tumeenciigaruu tah ya tummbaka, wayee yërí abeeka kitum ee ya waareeruu kiteeɓ kijofkaagari. Lak ëldúna sakussii duum, ya ammbaruuka kiteeɓ kooroh ga Yéesu Kiristaa.
10 Ee diima deŋ wa hotukin ga wii Yéesu Kiristaa, Músalkaatiigaruu hay ëldúnaɗa. Ya ɗúbí'ta kikaan, ee kooroh ga Hewhewii winéwí'wii ya léerí'ta ga ɓuwii kipeskaa kikaan mínoo yen gakaɗa.
11 Kiyéegaloh Hewhewiima tah Kooh fallaroo mi ennda yéegaloh, apotaa' na jëgíroh.
12 Iñaama tah ɓan mi kooruk mesiklaatcii cii. Wayee mi rúussii ga ndaga ɓii mi gëm gariɗa, mi ínohinndi ee wóorinndoo an ya laakin dooli kiníi' iñii ya díŋkaanndooɗa bi ga besaama Yéesu yah ki'atti ɓuwiiɗa.
13 Malkaa ga wo'eencii ciwóorí'cii mi wo''aaɗa, fu taabukca. Abaa bi yëgís ga ngëmii na kiwaarohkii laak ga ki'enfu wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa.
14 Abaa iñii yijófí'yii Kooh díŋkaanndaa dijófí', taam na dímalii Helii yisela'í'yii en garuuɗa.

Fítaa Onesifoo' laakɗa

15 Fu ínohin an ɓéeɓ ɓu-gohaa Aasíi foñuununndoo ee ɓuwaama, Fígeel na Hermogeen boku ga.
16 Ɓu-kaan Onesifoo' nak, mi yii kíim, Ha'mudii laak yërmaandi gaɓa, ndaga Onesifoo' yewineera kidëlí' heliigoo ee dii mi ɓagu na ceenɗa mosoo ki'en kaci gari.
17 Ee sah ga wii ya hay Roomɗa, ya nammbaroo ki'aaw kiraas daa en tóoh bi ga daa ya hotohhooɗa.
18 Mi yii kíim Ha'mudii onndi kilaas ga yërmaandaagari, ga besaama Yéesu haysisanɗa. Fu, fu wëñ ɓaa en ɓéeɓ ki'ínoh daa ya hídeeroo ki'amɗoh, ga waa mi en ga teeraa Efeesɗa.

2

Lebirohat

1 Kon Tímotée, kowukiigoo, lísaa kiɓaatuk dooli kooroh ga Kooh, ya yii ya teeɓpuu kijofkiigari ga ki'ennduu wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa.
2 Ee iñcaa fu kelohee mi jëgírohi ee ɓo' ɓiyewin seedi'incaɗa, jëgíraaca ɓiɓo' ɓiwóorí', ɓaa ɓa ɓan hayca kimín kijëgí' ɓo' ɓiliis.
3 Ɓewaa ɓakfu ga coonucii ɗí en na kidayɗa, fu en soldaa' Yéesu Kiristaa yijófí'.
4 Ɓaa ekuk kisoldaa' ɓítukoo ga enaamacaa ɓuwaa enussii soldaa'ɗa en lak ya waarin kineɓloh ɓaa tahhi ki'ekukɗanaa.
5 Ee ɓan ɓaa tum lëgëy kifool laakoo ndam ga en lak ya taammbii ga iñcaa foolaa meekisohɗanaa.
6 Línohaa kooruk coonufaa kilín yërí ɗewan kiɓonuk.
7 Lëgísaa helfu ga iñcii mi wo''aa cii, en ɗanaa, Ha'mudii hayyaa ki'on ki'ínoh iñaa en ɓéeɓ.

Kipeskaa Pool teewohɗa

8 Níindísukaa Yéesu Kiristaa, yii mílís ga ɓuwaa kaaninɗa, yii bok ga níilaa buu' Dëwít, fodii dii Hewhewii winéwí'wii mi yéegaloh wo'kaɗa.
9 Hewhewii winéwí'wii wiima wërí tah mi tíku mesiklaat, karin bi ga kiɓagu na ceen fodii tumoh-kofeel, wayee Wo'eenii Kooh ɓagussii.

10 Kërí tah mi tookin kikooruk ƀéeƀ mesiklaatciima ndaga ƀuwii Kooh
tanukɗa, doonaa ƀa ƀan, Yéesu Kiristaa músalƀa ee ƀa laak ndam bi taa'.
11 En ki'enaa, wo'eencii cii wo'een ciwóorí':
«Binaa ɗu kaan narinaa,
ɗu hay nari kipes ƀan.
12 Ee binaa ɗu guu'guuluk bi leehaa,
ɗu hay nari kibok kinguuruk.
Wayee binaa ɗu taasukkinaa
ya ƀan, ya hayyuu kitaasuk.
13 Binaa ɗu tummbii iñaa ɗu dígoh nariɗanaa,
ya ga kihafci, ya hay kitum iñaa ya dígoh naruuɗa.
En ki'enaa, Kooh mínoo hafci kitaasuk.»

Lëgëyaa neƀ Koohɗa

14 Iñcuma cërí fu jom ƀuwum kiníindís. Dímalukaaƀa ga fíkíi Kooh ƀa
íis ga kuwo'een jíinoo doŋ ƀa ñaroh ga kiñaroh bi. Iñcaama laakoo haf
ee ca ëewdohi ƀuwaa súkúrukicaɗa ga kisaŋku' doŋ.
15 Tumaa tóoh bi fu en ƀaa Kooh tookɗin, fodii ƀaa lëgëyaagari enndii
kaci gari, yaa jëgírohi bi júƀ Wo'eenii wukayohwii.
16 Kaa aas ga wo'eencaa laakoo haf ee taammbii na kigëm Kooh. Ɓuwaa
wo'icaɗa ƀa wëñi ki'úsaayoh na Kooh.
17 Wo'eencaa ƀa jëgírohiɗa man na puusaa uruk hen, waa línuk kilínuk.
Ɓuwaama Ímenee na Fílet boku gaƀa.
18 Ɓa ɗeegin Waasii wukayohwii, ƀa ƀum ɗeeŋlukoh ƀiƀo' ƀiyewin
ndaga ƀa jëgíroh an kimílískaa ƀuwaa kaaninɗa paafin.
19 Wayee ƀuwii gëm kayoh-kayoh ga Koohɗa yëgísuunun ga ngëmiigaƀa
en fan la'-atoh wiyëgísí', waa yípohu tawah. La'-atohaama, wo'eencii cii
cërí bídu ga an: «Ha'mudii ínohin ƀuwaa en ƀuuciɗa.» Bíduunun ƀan an:
«Ɓéeƀ ƀaa ƀay teekii Ha'mudii, úsaayat yibóní'.»
20 Ga kaan ha'-alal, enndii rek paŋkaahcaa hëwírohu wúrúus na hëelís
laak da, laakin ƀan caa pesu ga doo' na caa muulohu na ban. Cíinoo
lëgëyukohsi ga bes hew jam, cíinoo lëgëyukohsi ga besaa en ƀéeƀ.
21 Man fodaama na ƀuwii gëminɗa: binaa ƀo' líiwí'tii hafci ga
iñcumanaa, ya man na paŋkaahcaama lëgëyukohsi ga hew jamɗa. Ya
yah ƀo' yaa faanɗu Kooh haŋ, yaa laakɗan Ha'mudii jeriñ, yaa mínin
kitum tóoh iñaa jofin.
22 Núpaa kitaabuk neƀlaat-kumuuncum ki'oomaa enukohiɗa. Heelaa
ki'en ƀo' yijúwí', fu dëk ga kigëm ga Yéesu, fu waaroh na ƀuwii, fu laak
jam na ƀéeƀ ƀuwum wo'i teekii Ha'mudii na keeñ wisétí'ɗa.
23 Kaa aas ga wo'een-dofcum laakoo hafɗa ndaga fu ínohin an ca límí
ñaroh kesi.
24 Súrga Ha'mudii nak jomoo kiñaroh. Ya jom kineƀ kiwo'oh, ya en ƀaa
mínin kijëgíroh ee ya took kimúuñ coonucaa ƀuwaa tíkiriɗa.
25 Ɓuwaa sagi iñcii fu jëgírohiɗa, ɗúkohaa naƀa hen. Mín ki'en Kooh
onƀa ƀa súpít halaatcaagaƀa bi ƀa ínoh Wo'eenii wukayohwii.
26 Fodaama, helcaagaƀa íkuk gaƀa, ƀa rëc ga fíraa Seytaani ƀageeƀaɗa,
ƀa ennda ga iñaa neƀpiɗa.

3

Ɓadukeencaa ƀuwaa ƀibóní'ƀaa

1 Kon, fu Tímotée, ínohaa iñii yii dijófí': bescaa mëeñjohanɗa yah bes
ciméeskí'.

2 En ki'enaa, ƀuwii ínohsan hafƀa rek, ƀa hay kigëm hëelís lool, ƀa kaañ
kindamuk bi hëp, ƀa ƀëwiri hafƀa, ƀa yewin kipok kiwo'. Ɓa kelohanndii
wo'een paamƀa na wo'een eewƀa, ƀa gërëmanndii ken, ƀa faali'anndii
iñaa sela'in.
3 Ɓa hay kisúƀ keeñ, ƀa yërëmanndii ken, ƀa yah kidëk ga kiwo' yibóní'
ga ƀimooroomƀa, ƀa mínanndii ki'am hafƀa, ƀa hay kisoot bi hëp ee ƀa
waaranndii kihot ga yijófí'.
4 Ɓa dëkan ga kitoon ƀimooroomƀa, ƀa leelan kibët, ƀa hay hafƀa
kiƀëwí' bi ƀa'. Ɓa wëñan kiwaa' iñaa neƀ gaƀa loo Kooh.
5 Ɓa teewohan kilaak ngëm ee lak ƀa tookkii ga keeñƀa doolaa ga
kigëmɗa. Ɓuwaa man fodaama, úsaayaa gaƀa.
6 Ga ƀuwaama nak, laakin ƀaa aasi ga ɗuuy kaancii, kiɗúk ƀeticaa
nooyin haf. Ɓeticaama, dooli baakaa' tíkukinƀa ee ƀa taabuk neƀlaat-
kumuunaa en tóoh.
7 Ɓeticaa man fodaamaɗa ƀan, hídaa kidëkƀa ga kijaŋ tóoh, mínsanndii
múk ki'ínoh kayoh.
8 Fodaa Sanees na Samberees✡ heñohsee Móyíis kuɗewaaɗa, ƀuwiima
ɗúki ƀeticaaɗa ƀii heñoh Kayohfii. Ɓa ƀay hel nof-moroo ee ngëmaagaƀa
enndii ngëm.
9 Ɓuwaama nak waasƀa úsaayanndii. En ki'enaa, ƀéeƀ ƀuwii hay
ki'ínoh an ƀa halaatoo fodaa ka dalee Sanees na Sambereesɗa.

Pool nak Tímotée kiyëgís ga ngëmaa

10 Fu nak Tímotée, fu ínohin dijófí' iñii mi jëgírohɗa, na ƀadukeeniigoo,
iñii mi heel ga lëgëyii mi tumɗa, ngëmii mi laakɗa, dii mi hín kimín kitook
kimúuñɗa, dii mi hín kiwaa' ƀuwiiɗa, dii mi kaañ kiguu'guulukɗa.
11 Fu ínohin ƀan dii mi hín kisodalu ga kipessooɗa, na mesiklaatcaa mi
day ga dëkaa Añcoos, waa Íkoñom na waa Lísta'ɗa. Kihatalu ga kipeskii
kiida mi daycii dii? Moona tóohca, Ha'mudii músallaroo ga.
12 Ee sah ƀuwii waaru kijúƀ ga fíkíi Kooh, ƀa en wíinoo na Yéesu
Kiristaaɗa hay kihatalu ga kipesƀa,
13 wayee nak ƀuwii ƀibóní'ƀii na ƀuwii wíili kiɗúk ƀimooroomƀaɗa, ƀa
yah kiwëñ kiɗúruk ga kibon. Ɓa yah kimúuyi' ƀuwii wayee ƀa ga kihafƀa,
ƀa hay kimúuy ƀan.
14 Fu nak, abaa bi yëgís ga iñum fu jaŋ ee fu hotin an wa kayohɗa. Fu
ínohin ƀuwaa jëgí'taawaɗa.
15 Bíncii cisela'í'cii, fu ínohca ga ki'oomaafu bi ga wati. Ca dooyin kitum
garaa hamham, waa ëewdohi ga kimúc ƀéeƀ ƀaa gëmin ga Yéesu Kiristaa.
16 Ɓéeƀ Bíncii cisela'í'cii, Kooh híi' ƀo'-súusúus ga kibínca. Ca laakin
jeriñ kijëgíroh kayohfii, kiteeƀ ƀo'-súusúus iñcaa ya tumi ee jommbiiɗa
ki'en, kiko' ƀuwii taammbii ga iñaa jofin, ki'ëewdoh ƀo' ga kipeskaa júwin.
17 En ɗanaa, ƀaa en yuu Kooh ƀéeƀ hay kimat ee ya hay kimín kitum
tóoh iñaa jofin.

4

Pool nakoh kijangat Hewhewii winéwí'wii

1 Yéesu Kiristaa hay kihayis bes. Ya yah buu' ee ya yah ki'atti' ƀuwaa
kaaninɗa na ƀii en na kipesɗa. Kon mi yii dímalukkaa ga fíkíi Kooh na ga
fíkíi Yéesu Kiristaa:

✡ **3:8 3: 8** Malkat Eksoot 7: 11-22.

2 jangataa Hewhewii winéwí'wii. Waa neƀ, waa mesik tóoh, jangataa
hen rek. Haydohaaƀa ga kayoh, fu ñariƀa, fu daasiƀa, fu jëgíriƀa, taam na
kimúuñ.
3 En ki'enaa, jamaanu waa hay, waa ƀuwii waaranndii kisúkúruk
jëgírohii wukayohwii. Ɓa waaran kikeloh iñaa neƀƀa rek. Ɓa hay hafƀa
kiheeli' ƀijëgíroh, ƀaa wo'anƀa iñaa newin.
4 Ɓa hay kiɗúkúruk kayohfii, ƀa súkúruki wo'een ëdítcii jëgírohuɗa.
5 Fu nak, taabaa ga na kiwíisoh ga iñaa en tóoh, fu took kikooruk
mesiklaat, fu tum lëgëy kiyéegaloh Hewhewii winéwí'wii, ee fu tum
lëgëyumgaraa Kooh nakkaaɗa bi mat.
6 En haffoonaa, mi enin anahaa seeyuunun bi ki'an doŋ tes ga ndaga
kikaanndoo deeyin.
7 Mi lebirohin lebirii bi jofin, mi foolin bi mi topin, mi yii na ngëmiigoo
bi wati.
8 Diimaɗa neehalaa Kooh faani'too ga ndamii mi laak ga kijúƀ ga
fíkíiciɗa waa sekkoo. Ha'mudii, atti'ohii yijúwí'yii hayyoowa ki'e' bëríinaa
ya hayisanɗa. Ya eranndiiroowa mi haŋngoo doŋ wayee ƀan ya eran ƀéeƀ
ƀuwii neƀluk ga kihotissiɗa.

Iñcii Pool mëeñjoh kidíŋkaan Tímotéeɗa

9 Tumaa tóoh fu hayyoo kiwaaknee ga iñaa wëñ kigaaw.
10 Demaas foñinndoo, karin teeraa Tesaloník ndaga kiwaa' enaama
ëldúna. Kereseen karin gohaa Galasíi. Tít ƀan karin gohaa Dalmasíi.
11 Lúkkaa doŋ yërí tes naroo dii. Fu en na kihayaa, ƀaydohaa Marka
ndaga ya laakɗinndoo jeriñ lool ga lëgëyii mi enukohɗa.
12 Mi wosin Tisik teeraa Efees.
13 Fu en na kihayaa, haydohɗaaroo kúltí-soosoosfaagoo mi foñ ga teeraa
Torowaas, ga kaan Karposɗa. Haydohɗaaroo ƀan këyítcaagoo, wëñaa ga
caa ḫëwírohu onɗa.
14 Ëlíksaan, tíwohaa, tuminndoo mesiklaataa en ƀéeƀ. Wayee Ha'mudii
hayyi kifay ƀéeƀ iñcaa cibóní'caa ya tumɗa.
15 Kon fu ƀan watukaari ndaga ya dëk kiheñoh ga daa ya mos kimín iñii
ɗu jëgírohɗa.
16 Waa mi ɗeƀ kika' kilayoh ga fíkíi atti'ohcaaɗa, ken amɗohhiiroo, ƀéeƀ
foñnjaroo. Kooh nak hanatƀaka ki'aboh.
17 Ha'mudii yërí amɗohhoo, líifí'taroo na dooli, bi mi mínnda kiyéegaloh
dijófí' Wo'eeniigari. Ee fodaama ƀéeƀ ƀuwii enussii yaawúu'ɗa
mínussawa kikeloh. Ee ƀan Ha'mudii onndaroo kirëc ga kúuw gayindi.
18 Ha'mudii hayyoo kidëk kimúsal ga ƀéeƀ iñaa bonin; ee dara ocooroo,
ya ekkoo ga nguuraagari ga ɗookɗa. Ndam aawat gari bi taa'. Aameen.

Taŋkoh

19 Kon këñí'ɗaaroo Pírísíl, ya na Akílaas, na ƀu-kaan Onesifoo'.
20 Erasti, yaa tessa ga teeraa Korenti. Torofím nak ɗúukoolee hen, mi
foñnjari ga teeraa Mílet.
21 Tumaa tóoh bi fu gaaw kile' dii balaa soosoosii aasaa. Ebulos, Pudensi,
Linus, Kolodíyaa na ƀéeƀ mbok-kerceencii diiɗa ƀii këñí'taa ga.
22 Mi yii kíim Ha'mudii ya níi' helumgaraa, ya barkeellúu ɗú ƀéeƀpúu.

Këyítfii Pool bín
Títɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pool bín Tít. Tít enéerii yaawúu' wayee ya gëmmba ga Kiristaanii. Ya taabin na Pool kiɓaaɓ waas ciyewin ee yërí tíidee kot kijúwohi' Pool na kerceencaa ga Korentiɗa (2 Korenti 7: 6-16). Këyítfii fii laak Tít ga Keret, dëk waa giiyaa wíil. Pool yërí foñeeri daama, sassari kitan ɓiɓo' ɓaa kuliyukan ga jaangaa. Ya jomee ɓuwaa kiteeɓ daa ɓaa en ɓéeɓ jom kiman ga mooroomciɗa na daa kipeskaagaɓa jom kimanɗa. Ya wo''ari ɓan ki'on hel gu'gicaa, oomaacaa, ñaamcaa na daa ɓuwaa kuliyuk ga jaangaa jom kimanɗa.

Këyítfii Pool bín Títɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-4*)
2 - Ɓuwaa kuliyuk ga jaangucaaɗa (*1: 5-16*)
3 - Jëgírohii wukayohwii (*2: 1-15*)
4 - Ɓadukeen kerceen (*3: 1-11*)
5 - Taŋkoh (*3: 12-15*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi súrga Kooh ee mi apotaa' Yéesu Kiristaa. Mi sasu kinook ga ngëmii ɓuwii Kooh tanukɗa na ki'ínohlukohɓa kayohfii taaboh na ngëmiigaruuɗa,
2 en ɗanaa, ɓa laak yaakaa' kilaas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa. Kooh yii wo'i kayoh kesiɗa dígeeruu kipeskii kiima, lak ëldúna sakussii duum.
3 Ga wahtaa Kooh Músalkaatiigaruu amɗa, ya onnda Wo'eenaagari ki'ínohuk. Wo'eenaama wërí en iñii ya sassoo kiyéegalohɗa.
4 Mi yërí bínndaa këyítfii fii, fu Tít, fu yii mi aboh fodii kowuroo kayoh-kayoh ga ngëmii ɗu bokɗa. Mi yii kíim Kooh, Paamudii, ya na Yéesu Kiristaa Músalkaatiigaruu, ɓa barkeellaa, ɓa onndaa jam.

Ɓaa kuliyuk ga jaangu

5 Mi foñinndaa duma ga kúlkum Keret doonaa fu lëestí' iñcum tes kituuki'ɗa, ee fodaa mi nakeeraakaɗa, ga teeraa en ɓéeɓ, fu tan ɓuwaa kuliyukan ga jaangaa en daamaɗa.
6 Ɓaa kuliyuki ga jaangu nak jom ki'en ɓaa laakoo iñaa ɓo' wo'an gari yibóní'. Ya jom ki'eem ga ɓetici doŋ. Towutaagari jomin kigëm ga Yéesu, teekɓa hanat kibokidohu ga iñaa joffii, ee ta kelohi'ti.
7 En ki'enaa, ɓaa kuliyuk ga jaangu jom ki'en ɓaa laakoo iñaa ɓo' wo'an gari yibóní' ndaga ya sasu kituukuk lëgëyii Kooh: ya jomoo kiɓëwí' hafci, ya jomoo kiyooɓ ki'ayluk, ya jomoo ki'en anoh, ya jomoo kigaaw kifeekoh, ya jomoo kiheel kilaak hëelís ga iñaa enndii waas.
8 Wayee ya jom ki'en ɓaa waarin sagac ga kaanci, ɓaa waarin yijófí'. Ya jom ki'en ɓaa wíisohin, ɓo' yijúwí', ɓaa erin Kooh hafci, ɓaa mínin hafci ki'am.
9 Ya jom ki'en ɓaa abin bi yëgísin ga Wo'eenii wukayohwii taabohin na iñii jëgírohuɗa. Ɓodaama, ya hay kimín kidaas ɓuwaa ɓíinoo, kooroh ga jëgírohii wukayohwii wiima, ee ɓan, ya mín kiɓúl ɓuwaa saŋwaɗa.

Kiwatuk ɓuwii jëgírohi sabohɗa

10 En ki'enaa, yewinin ɓuwaa kelohsoo wo'een ken. Ɓa ɗúki ɓuwii na
wo'eenciigaɓa laakoo hafɗa. Ɓuwaama, yaawúu'cii enu kerceenɗa wëñu
ga kiyewin.
11 Ɓuwaama, fu jominɓa kiwo' ɓa laŋ túuwtaagaɓa, ndaga ɓa hícísohi
kaan ñeeɓ, ɓa jëgírohi iñaa jomoo ki'en ee kiheel kilaak hëelís ga iñaa
enndii waas tahka.
12 Laakin ɓo' yaa bok gaɓa ee ya sëldíigaɓa, ya wo'ee an:
«Ɓu-Keret mos ki'enu ɓikaakoh-saboh,
ɓa ɓijúu' ɓisóotí',
ɓa ɓiɓo' ɓisëgí'-coonu, ɓaa liilukin.»
13 Ɓaa yaama, iñaa ya wo' gaɓaɗa kayoh. Kërí tah, ñaraaɓa ña'
citamohí', en ɗanaa, ɓa laak ngëm wukayoh-kayoh,
14 ee ɓa íis kitaabuk wo'een ëdítcii yaawúu'cii, na iñcii ɓa ebilohi kitum
ee meyoh ga ɓuwaa súugúrukuunun Kayohfiiɗa.
15 Ɓaa setin ga fíkíi Kooh, tóoh setin ga fíkíici. Wayee ɓuwii setussii
ga fíkíi Kooh ee ɓa gëmmbiiɗa, dara settii ga fíkíiɓa. Halaatcaagaɓa na
helcaagaɓa moroo.
16 Ɓa tooni ki'ínoh Kooh, wayee tumeencaagaɓa kaakɗinɓa saboh. Ɓa
ɓiɓo' ɓi'araami', ɓa kelohoo wo'een ken ee ɓa mínoo kitum dara yijófí'.

2

Jëgírohii wukayohwii

1 Fu nak, jëgírohaa iñaa taabohin na jëgírohii wukayohwii.
2 Gu'gicum, wo'aaɓa ɓa en ɓuwaa wíisohin, ɓaa onuunun cée', ɓuwaa
taabu na hel, ɓuwaa laakuunun ngëm wiyëgísí', ɓuwaa waaruunun
ɓimooroomɓa ee tookuunun kimúuñ.
3 Fodaama ɓan, ya'ɓucum, wo'aaɓa ɓa ɓay ɓadukeen ɓaa pes ga iñaa
Kooh waa'. Ɓa hanat kiɗooɓ mooroomɓa, ɓa hanat kihaabin ga ki'an, ɓa
jom kidígaloh yijófí',
4 Fodaama, ɓa yóodí' ɓeticaa han kipajukɗa kiwaa' yaalɓa na towu-
taagaɓa.
5 Ɓa yóodí'ɓa kitaam na helɓa na kisaŋ caahan, kitook kitoputu'
kaancaagaɓa bi jof, ki'en ɓiɓo' ɓijófí', kikelohi' yaalcaagaɓa doonaa ken
wo'oo yibóní' ga Wo'eenii Kooh.
6 Oomaa-yaalcum ɓan, wo'aaɓa, ɓa en ɓuwaa taabi na hel
7 ga iñaa en tóoh. Fu ga kihaffu, tumaa yijófí' doonaa fu en ga oomaa-
yaalcum ɓaa ɓa malakan gari. Jëgírohumgaraa setat, wa laak haf.
8 Wo'eencumgaraa enat wo'een kayoh, caa ken mínoo kinís, doonaa
ɓuwum sagoh naruuɗa hotoo dara iñaa ɓa wo'an garuu yibóní' ee ɓa líif
na kaci.
9 Ɓuwum abu ñaamɗa nak, ɓa kelohɗat ha'muncaagaɓa ga iñaa en tóoh.
Ɓa heelat kitum iñaa neɓ ha'muncaagaɓa ee ɓa hanatɓa kiwedi'.
10 Ɓa hanatɓa kiloki'. Ɓa namatɓa kikelohi' ga tóoh, en ɗanaa
ha'muncaagaɓa ɓaama hay ki'e' cée' wiyaak iñii ɗu jëgíroh ga loo Koohyii
músalluuɗa.

Kijofkii Kooh onoh kimúc

11 En ki'enaa, Kooh teewohin kijofkiigari on ɓéeɓ ɓuwii kimúsaluɗa.
12 Kijofkiima jëgí'tuu ki'íis kitaabuk kipes kibóní' na kiwaa' ëldúna ee
ga jamaanii ɗu enoh diimaɗa, ɗu ëewruk ga kipes ga iñaa hídin, ga iñaa
júwin na kitum iñaa Kooh waa'.

13 Ɗu jom kisek fodaama besaa winéwí'waa ɗu yaakaa'ɗa. Besaama
wërí Yéesu Kiristaa, Músalkaatiigaruu, yii en Koohyiigaruu wëñ ƀéeƀ,
yah kihayis taam na ndamɗa.
14 Ya ga kihafci, ya erohin kumuunkaagari ndaga ɗu, kimúsalluu ga tóoh
yibóní' ee ya tuminnduu heetaa en wuuci, waa setin ee kaantukohi ga
kitum yijófí'.
15 Iñuma yërí fu jom kijëgíroh, fu daasiƀa, fu ñariƀa, fu taam ga na
kimat sëk. Kaa took nak ki'eewu!

3

Ɓadukeen kerceen

1 Níindísaa ƀéeƀ ƀuwaa an ƀa jomin kikelohi' ha'-nguu'cii na ƀuwum
tuukukcaɗa✡, ƀa tooki'ƀa ee ƀa tuuk ga kitum yijófí'yaa en ƀéeƀ.
2 Ɓa hanat kiƀas ken, ƀa yewinat jam, ƀa mínat kibayaloh, ƀa teewoh
keeñ wimórí' ga ƀéeƀ.
3 En ki'enaa, kuɗewaa, ɗu ƀan, ɗu halaatéerii kayoh, ɗu tookɗéerii ken,
ɗu múuyeera, ɗu enee ñaam ƀéeƀ iñaa neƀ kumuunnduu na iñaa ɗu
waa'. Ɗu ínohee kisoot na kiɗíibuk kilaak. Ɗu ƀërí calee kisagu ee ɗu ƀaa
sagoh ga díkaantiruu.
4 Koohyii músalluuɗa nak teewohha kijofkiigari na kiwaa'kii ya waa'
ƀuwiiɗa,
5 Ya músallaruu, ee enndii an iñcaa ɗu tumɗa júwin, wayee ya laakee
yërmaandi garuu hen. Ee, ya músalinnduu, onndaruu kilímukis ga kipes
ki'as koorohha ga músú-bëtísimaa, na Helaa yisela'í'yaa.
6 Helii yisela'í'yii yiima, Kooh yoosukɗinndi ga ɗookkuu bi dooyin
koorohha ga Yéesu Kiristaa, yii músalluuɗa.
7 Fodaama, ga kijofkaa ya teeƀpuuɗa, ya abohharuu ƀiƀo' ƀijúwí' ga
fíkíici ee ya onndaruu kilaas ga kipeskaa leehoo taa' ɗu yaakaa'ɗa.
8 Iñii yii wo'een wiwóorí', ee mi waarin fu tuuk ga tek, en ɗanaa ƀuwii
gëmu ga Koohɗa, ƀa ëewruk ga kitum iñaa jofin. Iñaama jofin ee laakin
jeriñ ga ƀuwii.
9 Wayee kaa aas ga wo'een-nookohcaa laakoo haf, kaa aas ga kikín-
caasamunkaa ínohoo kileeh, kaa ñaroh ee kaa nookoh ga loo Waasii
Móyíis. Iñcaama laakoo jeriñ ee ca laakoo solu.
10 Ɓaa haydoh kihëgískoh ga ɗuuy ƀuwumaa, ñaraari waas kíinoo bi
ga waas kanak. Ya íissiinaa, kaalaari ga jaangaa.
11 Ɓaa man fodaama, wóorattaa an ya ɗeegin Waasii wukayohwii, ee ya
ɗuucuk ga kitum baakaaraa, ya yaa saŋku' hafci.

Taŋkoh

12 Mi hayyaa kiwosoh Artemas wala Tísík. Binaa ya le'aa, leenaa tumaa
tóoh fu gaaw kihay fu daƀpoo ga teeraa Níkópólís. En ki'enaa, mi am
ki'ennee daama binaa soosoosii aasaa.
13 Tumaa tóoh, fu amɗoh Senaas, layohohaa, ya na Apoloos, en ɗanaa
ƀa ñakoo dara ga ƀaawaagaƀa.
14 Ɓuwii bok naruu ngëmɗa ƀan, ƀa guu'guulukat ga kitum yijófí',
en ɗanaa, sooliciigaruu wëñ kiƀítohɗa, ɗu mínca kipay. Ee fodaama,
kipeskaagaƀa laak jeriñ.
15 Ɓéeƀ ƀuwii enu naroo diiɗa, ƀii këñí'taa ga. Këñíraa ƀéeƀ
fiiliimuncumgaruu boku naruu ngëm enu dumaɗa. Mi yii kíim Kooh ya
barkeellúu ɗú ƀéeƀpúu.

✡ **3:1 3: 1** Mëdírohat na Room 13: 1; 1 Pee' 2: 13.

Këyítfii Pool bín
Fílemoŋɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii Pool bídeefa fiiliici Fílemoŋ. Fa wo' ga loo kimat ga ngëm na ga loo ki'en ñaam. Fílemoŋ nak dëk teeraa Koloos ee ya enee ɓo' yilëekí'-teek daama. Ya súkúrukka iñaa Pool jangat ga loo Hewhewii winéwí'wiiɗa, ya gëmmbawa, ee ga saasi, ya aassa ga kikerceen. Ya laakeera ñaamaa teeku Onesím. Onesím nak núppa; Kooh tummba ya hotohha na Pool lak yaama yaa ga kasu. Pool yéegallari Hewhewii winéwí' wii ga loo Yéesu Kiristaaɗa. Fodaama, ya aassa ɓan ga kikerceen.

Këyítfii fii nak Pool bínndafa Fílemoŋ ya bayal Onesím. Ya ebilla Onesím kiɓayfa na kihafci bi ga Fílemoŋ. Newee Fílemogaa ya tum ga Onesím iñaa neɓpi bi ga sah ki'ap ndaga lak waas oninndika. Pool nak kíimmbari ga këyítfiima ya abohoo Onesím fodii ñaamaa núp hen. Ya kíimmbari kitookki ga kaanci na keeñ wimórí' ndaga Onesím nari ɓa ɓanak ɓéeɓɓa, ɓa bok ngëm ee ɓa enin wíinoo ga Yéesu Kiristaa.

Këyítfii Pool bín Fílemoŋɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1-3*)
2 - Pool gërëmmba Kooh ga Fílemoŋ (*4-7*)
3 - Pool nak Fílemoŋ yen aaw ga Onesím (*8-22*)
4 - Taŋkoh (*23-25*)

Këñɗoh

1 Mi Pool, mi yii mi lagu ga kasu ndaga lëgëyii Yéesu Kiristaaɗa, mi
na mbokkuu Tímotée, ɗí ɓërí bínndaa këyítfii fii, fu Fílemoŋ, fu yii ɗí
keeñukin ee fu taam naríi ga lëgëyiiɗa.
2 Ɗí ɓii këñí'taa, fu na ɓan mbokiigaruu yiɓetiyii, Apfíyaa, na Arkíp yii
taam naruu ga lebirii kituuki' ngëmiiɗa, na ɓan ɓuwum gëmin ga Yéesu
ee hídírukohsi ga kaanfuɗa.
3 Mi yii kíim Kooh, Paamudiigaruu, ya na Yéesu Kiristaa, Ha'mudii, ɓa
barkeellúu, ɓa onndúu jam.

Pool gërëm Kooh ga Fílemoŋ

4 Saycaa mi kíim Kooh tóoh, helloo ka' garaa ee mi gërëmi Koohyii mi
jaamukiɗa.
5 En ki'enaa, mi kelohin ngëmii fu laak ga Yéesu, Ha'mudiiɗa na dii fu
hín kiwaa' ɓuwii en ɓuu Koohɗa.
6 Mi yii kíim Kooh, kibokkii fu bok naríi ngëmɗa laak jeriñ, en ɗanaa ka
onndaa kiwëñ ki'ínoh iñaa yijófí'yaa en tóoh ɗu mín kitumi' Kiristaaɗa.
7 Mbokii, en ki'enaa, kiwaa'kii fu waa' ɓuwiiɗa soosin keeñnjoo lool ee
dëlɗin helloo ndaga dii fu yii daas keeñcii ɓuwii en ɓuu Koohɗa.

Pool nak Fílemoŋ yen, aaw ga Onesím

8 Ërí tah, laakin iñaa mi waa' fu tumi'too. Ee hídaa ga dii Kiristaanii
oninndoo kimínndaa ki'ebil fu tummbiɗa tóoh,
9 mi kíimanndaa hen, ndaga kiwaarohkii en ga díkaantiruuɗa. Mi
tumka, mi Pool, mi gu'gi'in ee mi yii lagussa ga kasu ndaga kilëgëyi' Yéesu
Kiristaaɗa.

10 Mi kíimmbaa ndaga Onesím*, yii mi am fodii kowuroo, ee mi en
paamci ga ngëmii aboh dii ga kasii mi lagohuɗa.
11 Kuɗewaa, ya laakɗéeríiraa jeriñ, wayee diimaɗa, ya hayyaa kilaaki'
jeriñ lool fodii ya laaki'too jeriñɗa.
12 Ya ga kihafci, mi yii ƀoykidohhi garaa, wayee man na mi ƀoykidoh
keeñiigoo sah-sah.
13 Mi waareerari kitëhdoh dii, ga yahaaroo, ya amɗohiroo ga lëgëyaa fu
jomee kitumɗa, waa mi yii lagussa ga kasu ndaga kiyéegaloh Hewhewii
winéwí'wii.
14 Wayee mi waa'tii kitum dara ee fu taammbii ga, doonaa, iñii yijófí'yii
fu tumɗanndooɗa enoo gítín garaa, wayee wa en iñaa newanndaa hen.
15 Heyna sah, Onesím hëgísohu naraa iñaa maañnjii, doonaa binaa ya
ƀoyukis garaanaa, ɗú en bi taa'.
16 Ee ya ensisoo fodii ñaam, wayee ya en iñaa gën kiñaam fúuf: ya yah
mbok-kerceenaa ƀéeƀ keeñukin. Mi ga kihaffoo, ya en iñaama garoonaa,
wëñaa ga fu yuma, ndaga ya yuufu ee ya mbokfu ga ngëmii ɗu laak ga
Ha'mudiiɗa.
17 Kon en an fu abinndoo fiiliifunaa, tookaari ga kaanfu dijófí' fodii enee
minaa.
18 Ee ƀan, en an ya tooñinndaa wala ya ƀayɗinndaa kobotaa, namaaroo
kitaabuk.
19 Mi Pool, mi yërí bínndaa iñuma na yahhoo an: «Mi yërí yahhaa kifay.»
Enndii an mi waa'taa kiníindís an fu ƀayɗinndoo kobot ƀan, ennda fu ga
kihaffu.
20 Ee, mbok, dímalaaroo ga iñaama ndaga Ha'mudii ɗu bokohɗa ee fu
dëlí' helloo ndaga dii ɗu en wíinoo na Kiristaaniiɗa.
21 Ga dii mi enndaa na kibínɗa, mi laakin yaakaa' an fu hay kitum iñii
mi kíimmbaaɗa. Fu hay kitum sah iñaa paaf iñii mi kíimmbaaɗa.
22 Ee ƀan waayukɗaaroo daa mi dëkan. En ki'enaa, mi abin yaakaa' an
mi hayyúu ki'íku ndaga Kooh kelohin iñcii ɗú kíimi'tooɗa.

Taŋkoh

23 Epafaraas, yii mi bok nari kilagu ga kasii ndaga lëgëyii Yéesu
Kiristaaɗa, yii këñí'túu ga.
24 Marka na Arístarka na Demaas na Lúkkaa, ƀii taam naroo ga
lëgëyiiɗa, ƀii këñí'taa ga ƀan.
25 Mi yii kíim Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, barkeellúu.

---

* **1:10 10** *Onesím* enee ñaam Fílemoŋ. Ya rëcca bes, ka'ta. Heyna, ya daanee Pool kiwaaknee ga kasu. Teekaa «Onesím» waa' kiwo' «jeriñ». Mëdírohat na 1: 11

Këyítfii bídu
Yaawúu'caaɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii bídu ɓiyaawúu' ɓaa gëmu ga Yéesu Kiristaa. Ɓii bínfaɗa ken ínohoori. En ki'enaa ya ínohin dijófí' Bíncii cisela'í'cii, ndaga ya kooroh gaca kiteeɓɓa kayohfii. Waama lak yaawúu'ciima hatalsee ga kipes hen bi ɓa waa' kifoñ ngëmaagaɓa, iñaama tah ɓii yii bínndaɓa këyítfii fii kidaasɓa, ɓa am bi yëgís ga ngëmaagaɓa ee ɓa soofoo fenoo ga.

Ga jamaanaa caasamuncaa, Kooh pokoh kifiiliimun na yaawúu'caa. Ya wo'eeɓa an binaa ɓo' tum baakaaraa, ya sarahat en ɗanaa Kooh bayalli. Këyítfii fii teewoh an kifiiliimunkii ki'askii Kooh aboh na ɓuwii gëm ga Kowukiigariɗa paafin kuɗewaakaa. Iñii Yéesu Kiristaa tumi' ɓuwiiɗa wëñ kiyak iñaa malaakacaa, yaa Móyíis, yaa Aaron, na yaa Yosúwée tumɗeeɓaɗa. Yéesu Kiristaa yërí en kubaal-sarahkii Kooh apu kinís baakaa'cii ɓuwiiɗa. Kon ɓaa gëm garinaa soolukissii kitum sarah júu' kibayaluk baakaa', Kooh hayyi kibayal.

Këyítfii bídu yaawúu'caaɗa tíidoh anee:

1 - Kooh wo'in kooroh ga kowukaagari (*1: 1-3*)
2 - Yéesu paafin malaakacii (*1: 4–2: 18*)
3 - Yéesu paafin Móyíis (*3: 1–4: 13*)
4 - Yéesu yërí en sarahohii yiyaakyii paafin ɓéeɓɗa (*4: 14–7: 28*)
5 - Kifiiliimunkii ki'askii na kuɗewaakii (*8: 1–9: 22*)
6 - Sarahii mëeñjoh kilaakɗa: Kiristaanii erohin hafci (*9: 23–10: 31*)
7 - Ngëmaa ɓuwaa múus laakeeɗa (*11: 1-40*)
8 - Kiguu'guuluk ga ngëmii (*12: 1–13: 19*)
9 - Taŋkoh na kíim-Koohii mëeñjohɗa (*13: 20-25*)

Kooh wo'in, kooroh ga Kowukiigari

1 Kuɗewaa, Kooh wo''a na ɓicaasammbuu waas ciyewin na ga ɓadukeen ciyewin, caa bokkii kiman, koorohha ga sëldíigacaagari.
2 Ee ga jamaanuciima mëeñjohɗa, Kooh wo'in naruu koorohha ga Kowukii. Ya erinka kilam iñaa en tóoh, ee kooroh gari ya sakka ëldúna na tóoh iñcii en gaɗa.
3 Kaërí en meliclaatii ndamii Kooh ee kaërí teewoh dii ya man kayoh-kayohɗa.Ërí tíidi' iñaa en tóoh kooroh ga wo'eeniigari wilëekí'-dooliwii. Ya sétí'ta ɓuwii ga baakaa'caagaɓa, lëehí'ta ya yuŋnga ga asamaan, hanohha yah-ñaabaa Kooh yii mín ga tóohɗa.

Kowukii Kooh paafin malaakacii

4 Kooh tumin, Kowukiigari paafin malaakacii,ërí tah, ya e'taka teek waa wëñ kiyak teekciigaɓa.
5 En ki'enaa, Kooh mosoo kiwo' yíinoo ga malaakacii an: «Fu, fu en kowukiigoo, wati mi en Paapu», Ya mosoo kiwo' ɓan yíinoo gaɓa an: «Mi yah Paamun gari, ya en kowu garoo»✡.
6 Ee ɓan, wii Kooh wos ëldúna Kowukiigari en saawɗa, ya wo'ee an: «Ɓéeɓ malaakacii Kooh jaamukatti»
7 Ga iñaa aaw ga malaakacii, bíduunun ga Këyítfii an:
«Ya tumin malaakaciigari, ɓa man na uuris,

✡ **1:5 1: 5** Kañcaa 2: 7; 2 Samiyeel 7: 14.

súrgaciigari, ɓa man na kiwii.»
8 Wayee ga loo Kowukii, ya wo' an:
«Baŋ-buuriigaraa, fu Kooh, yah bi taa'
nguuriigaraa, fu tíindíwa ga iñaa júwin.
9 Fu warin yijúwí', fu sagin iñaa koo'tii waas.
Kërí tah fu Kooh, Koohyiigaraa leefinndaa dúuleen ga haf kifalla, fu en buu'.
Iñaama teewoh an, ga ɓéeɓ ɓuwii fu taabi naɓaɗa, fu wëñnji kineɓloh.»
10 Ya wo'in ɓan an:
«Fu Ha'mudii, fu yërí sak kakayfii ga dalaaraa
ee asamaanii fu hëwí'wa na yahfu.
11 Iñcuma hay kipaaf
ee fu yah bi taa'.
Kakayfii na asamaanii hay kiñamuk fodii kúltífaa rapin.
12 Fu hayca kipon fodii ɓaa pon kúltí;
ca hay kisúpítuk fodii kúltífaa líiwin,
wayee fu, fu yah ya ya.»
13 Kooh mossoo kiwo' malaaka yíinoo an:
«Hay, yugaa dii fu hanoh yah-ñaabiigoo
bi ga daa mi tuman ɓuwii sagoh naraaɗa ditogaa' kotfu.»✡
14 Ɓéeɓ malaakacii, ɓa en rek hel, caa lëgëyi' Kooh ee ya wosɓa ki'amɗoh ɓuwii jom kilaas kimúckiiɗa.

2

Kimúckii kiyaakkii Ha'mudii yéegalohɗa

1 Waa enin fodaama, ɗu jomin kiwëñ kiŋooy ga Wo'eenii ɗu jëgíruɗa, en ɗanaa, ken aawoo ëgíraa.
2 En ki'enaa, Wo'eenaa malaakacaa yéegalee ɓicaasammbuuɗa laakka ee ɓéeɓ ɓaa ɗeegeerawa wala kelohɗéeríiwa, Kooh ko'tari.
3 Kon ɗu ɓii ɗu kelohin kimúckaa hín na kiima kiyakɗa, binaa ɗu ammbiika bi yëgísaa, ɗu tuman na bi Kooh korooruu. En ki'enaa, Ha'mudii ga kihafci yërí ɗeɓ kiyéegaloh kimúckiima, tíkka ɓuwaa keloh kaɗa onussaruu ki'ínoh an kayoh.
4 Kooh koorohha ga mandarga ciyewin, enaama cidóoyí'-waa', kíntaan caa bokkii, ee ca teewoh doolaagari, ya warohhaɓa daa neɓpi iñcii Helii yisela'í'yii onohiɗa, ya teewohha fodaama an ɓa wo' kayoh.

Yéesu Kiristaa paafin malaakacii

5 En ki'enaa, enndii malaakacii ɓërí Kooh on kilaak dooli ga ɗook ëldúnanii en na kihay, ɗí wo' gawaɗa.
6 Laakin daa bídu ga Këyítfaa an:
«Éey Kooh, ɓo'-súusúus nam ya ki'en bi fu foñi hel gari?
Ɓo'-súusúus nam ya ki'en bi fu malaki hasfu gari?
7 Fu yóoskí'tari ya hanoh fíldoo malaakacii,
ee maañnjii fu onndari fodii ɓaa tíku baanu-buu' kilaak ndam na teek.
8 Fu oninndi kitík kot ga ɗook iñaa en tóoh.»
Ga dii ɗí wo' an: laakoo dara iñaa tes Kooh onndiiri kinguuruk gaɗa. Bi diima, ɗí hottii duum ga daa ɓo' nguuruk ga ɗook iñaa en tóoh.
9 Wayee, ɗu hotin an Yéesu yóoskírussa, ya hanohha fíldoo malaakacii ee maañnjii, en ɗanaa, ga yërmaandaa Kooh, ya kaani' ɓéeɓ ɓuwii. Ee ɗu

✡ **1:13 1: 13** Kañcaa 110: 1.

hotin diimaɗa an Kooh oninndi ndam na cée' wiyaak ndaga kikaankaa ya dayɗa.
10 En ki'enaa, Kooh yii sak iñaa en tóoh ee yërí am iñaa en tóohɗa waaree
kihaydoh towuci tiyewin, ta bok nari ga ndamaagari. Fodaama ɓii jomɓa
kilëgísi' halii kimúckiiɗa, ya ammba ki'onndi kimat, kooroh ga coonucaa
ya dayanɗa.
11 Yéesu, yii on ɓuwii kiset ga baakaa'ciigaɓaɗa, ya na ɓuwii ya on kiset
ga baakaa'ɗa, ɓërí bok paamun yíinoo.Ërí tah enndii kaci gari ya ɓayiɓa
ɓimbokci.
12 Ee ya wo''a an:
«Kooh, mi hay kiyéegaloh teekiigaraa ga ɓéeɓ mbokciigoo.
Mi hayyaa kikañ ga leeloo mbooloomii ɓuwii jaamukkaaɗa.»
13 Ya wo'issa ɓan an:
«Mi, mi óolukan Kooh ga tóoh.»
Ya wo'issa an:
«Mi yeema na oomaacii Kooh onndooɗa.»
14 Oomaaciima, waa ɓa ɓiɓo', Yéesu hayya, tummba hafci ɓo' fodaa gaɓa.
En ɗanaa, kooroh ga kikaankaagarinaa, ya ɗúbí' Seytaani, yii ɓay doolii
kikaankii tíkukeeɓaɗa.
15 Fodaama, ɓuwaama, ga kipesɓa tóohka ɓa madee na ɓa abu ñaam,
ndaga kiniik kikaankiiɗa, ya ɓëgíssaɓa.
16 En ki'enaa, wëerin an enndii malaakacii ɓërí ya hay ki'amɗoh, wayee
ya hay ki'amɗoh tucaasamuntii Abaraham.
17 Ërí tah, ya jommba kiman na mbokciigari ga tóoh. En ɗanaa, ya en
sarahohii Kooh yiyaakyii laakin yërmaandi ee tookɗinndiɗa, doonaa, ya
bayal ɓuwii en ɓuuciɗa baakaa'ciigaɓa.
18 Waa ya ga kihafci, ya dayeera coonu ga wii ya fíruɗa, ya mínin
ki'amɗoh kimma ɓuwii en na kifíruɗa.

3

Yéesu paafin Móyíis

1 Ërí tah, ɗú ɓuwii en ɓuu Koohɗa, ɗú ɓii Kooh tanukɗa, malakat ga
Yéesu yii ɗu gëm an Kooh yërí wossi ee yërí en sarahohii yiyaakyiiɗa.
2 En ki'enaa, ya tookɗeera Kooh yii tanukeeri kitum lëgëyaamaɗa fodaa
Móyíis tookɗeeri, ya tummba lëgëyaagari bi matta ga ɗuuy ɓéeɓ ɓuwaa
Kooh wo' ɓu-kaanciɗa.
3 Ɓaa tawah kaan, yërí wëñi ki'onu cee' kaanfaa ya tawahɗa. Iñaama
tah Yéesu yërí cal ki'e' ndam waa wëñ waa Móyíis eruɗa.
4 En ki'enaa, kaanfaa en tóoh, laak ɓaa tawahfa. Ee Kooh yërí tawah
iñaa en tóoh.
5 Móyíis ga kihafci enee ɓaa kelohɗuseera ga ɗuuy ɓéeɓ ɓuwaa Kooh
wo' ɓu-kaanciɗa, ya enee súrga rek, yaa sasu kile'doh ga ɓuwaa iñaa Kooh
yah kiwo' fayuu'ɗa.
6 Kiristaanii nak tookɗin Kooh, ya yii ya en Kowukii kuliyukɗu ga fíkíi
ɓuwaa Kooh wo' ɓu-kaanciɗa. Ɗu, ɗu ɓërí enan heetiima binaa ɗu am ga
iñii ɗu óolukɗa ee ɗu ndamukohi iñii ɗu yaakaa'ɗanaa.

Íikaraa Kooh yah ki'on ɓuwii gëminɗa

7 Ërí tah, fodaa Helii yisela'í'yii wo'ɗa an: «Wati, binaa ɗú keloh
koonaakii Koohaa,
8 kaa lagat keeñnjúu fodaa ɓicaasammbúu tumeeka ga ëgí'-dúndagaaɗa:
ɓa ɓaa ña'sukoh, ɓa ɓaa malaksukohhi.»

9 Kooh wo''a an: Daama, ɓicaasammbúu ɓaa tooñnjoo, ɓa waareeroo
kimalaksukoh, hídaa ga daa ɓa hoteera iñcaa mi tumee,
10 bi ennda tíkíis tidaaŋkaah-nikiisɗa. Iñaama tah mi aylukkaɓa, mi
wo''a an helciigaɓa dëk ga kinaan, ɓa ínohhoo daa mi waa' ɓa ëewrukɗa.
11 Mi waatta, lak mi aylukin, an: Ɓa aasoo múk daa mi onanɓa
ki'íikarukɗa.
12 Mbok-kerceencii, watukat bi yíinoo garúu laakoo keeñ wibóní' bi tah
ya gëmoo, ya súugúruk Kooh yii laak kipesɗa.
13 Wayee ɓaa en ɓéeɓ namat kidaas mooroomci besaa en tóoh, waa
bi wati wo'eenii «Wati» wo'uɗa, wa wii lís kiwo'u, en ɗanaa ken lagoo
keeñaagari, baakaa' wëñnji dooli.
14 En ki'enaa, ɗu bokan kitaam na Kiristaanii, en an ɗu abin bi yëgísin
ga yaakaariima ɗu laakee ga dalaaraaɗa bi ga siñdaanaanaa.
15 Bídu ga Këyítfaa an:
«Wati, binaa ɗú keloh koonaakii Koohaa, kaa lagat keeñnjúu fodaa
ɓicaasammbúu tumeeka, ɓa ɓaa ña'sukoh, ɓa ɓaa malaksuko-
hhiɗa.»
16 En ki'enaa, ɓuwii ɓiida ɓërí kelohee wo'eenaa Kooh ee ɓa ɓaa
ña'sukoh fodaama? Man enee ɓéeɓ ɓuwaa Móyíis meydohee kúlkaa
Esíptiɗa!
17 Ɓuwii ɓiida ɓërí Kooh aylukee bi ennda tíkíis tidaaŋkaah-nikiis? Man
enee ɓuwaa tumee baakaa' ee faraafcaagaɓa keennda ga ëgí'-dúndagaaɗa.
18 Ɓuwii ɓiida ɓërí Kooh wo'ee naɓa an ɓa aasoo múk daa ya onanɓa
ki'íikaruk? Man enee ɓuwaa sageeri kikelohi'ɗa!
19 En ki'enaa, ɗu hotin an ɓa mínndii ki'aas ga kúlkaa Kooh
waayukɗeeɓaɗa, ndaga ɓa sagee kigëm hen.

4

1 Kooh díginnduu ki'aas daa ya onannduu ki'íikaruk. Waa dígaama lís
bi wati, kon ɗu watukat bi yíinoo garuu aboo an ya tesin ga fenoo.
2 Wo'eenii Kooh yéegalsee ɓuwaa enee ga ëgí'-dúndagaaɗa, ɗu ɓan ɗu
yéegaluununwa. Wa laaki'tiiɓa jeriñ ndaga ɓa kelohhawa ee ɓa te''iiwa
na ngëm.
3 Ɓu ɓii ɗu gëminɗa, ɗu hay ki'aas ga daa ya onannduu ki'íikarukɗa. Ga
loo íikaraama, Kooh wo'ee an: «Mi waatta lak mi aylukin an: “Ɓa aasoo
múk daa mi onanɓa ki'íikarukɗa!”»
Íikaraa Kooh wo' waama, ya maañinwa kituuki' ga wii lëgëyaagari mat
ga waa ya sak ëldúnaɗa.
4 En ki'enaa, ga loo iñaama, laakin daa ka bídu ga Këyítfaa an: «Ga
besaa wu-yitnakanakwaa, Kooh íikarukka ga tóoh lëgëyaagari.»
5 Kooh wo'sin daama ɓan an: «Ɓa aasoo múk daa mi onanɓa ki'íikaruk.»
6 Ɓuwaa ɗewee kikeloh Wo'eenii Koohɗa, ɓa aassii da ndaga ɓa te''iiwa
na ngëm. Wayee bi wati, laakin ɓuwaa hay aasu daama.
7 Tíkíis tiyewin tíkka ga, Kooh abissa bes wiliis, ya teekkawa «Wati»; ya
koorohhaka ga kúuw Dëwít, fodaa ka ɗewin kiwo'uɗa an: «Wati, binaa
ɗú keloh koonaakii Koohaa kaa lagat keeñnjúu.»
8 Enee an Yosúwée onin ɓicaasammbuu ki'aas ga íikaraa, eneenaa Kooh
wo'sissoo, ga fenoogaa, iñaa aaw ga loo bes wiliis.
9 Kon nak laakin íika', waa faanɗu heetii en wuuci, waa man na waa ya
íikarukee ga besaa wu-yitnakanakwaaɗa.
10 En ki'enaa, ɓaa aas ga daa Kooh onanndi ki'íikaruk, ya ɓan, ya hay
ki'íikaruk ga lëgëyaagari fodaa daa Kooh íikarukee ga waagariɗa.

11 Kon, ɗu ɗíibukat ki'aas daama; yíinoo garuu hanat kikeen ndaga kisaŋ
kikelohi' Kooh fodaa ɓicaasammbuu tumeeka ga ëgí'-dúndagaaɗa.
12 En ki'enaa, Wo'eenii Kooh wii pes ee wa laakin dooli. Wa wërí wëñ
kikaañ kalaɓ faa ɓakcaa kanakcaa kaañin. Wa aasi ga ɗuuycuu bi ga daa
wëñ kihuutɗa, wa le'nee bi ga fítii, helii, tëpíscii na fabuuyfii. Wa mínin
kimeydoh faŋ iñaa ɓo' halaat na iñaa ɓo' am kitum ga keeñci.
13 Laakoo dara iñaa saku ɗaakuk ga fíkíi Kooh. Ya ga kihafci ya hoti ga
iñaa en tóoh ee ɗu ɓéeɓpuu ɗu hay kituuk ga fíkíici, ɗu taas ga iñcii ɗu
tumiɗa.

Yéesu yërí en sarahohii yiyaakyii paafin ɓéeɓɗa

14 En ki'enaa, ɗu laakin sarahoh yiyaak, yaa paafin ɓéeɓ, ya karin bi
tuukin ga fíkíi Kooh ee Yéesu Kowukii Kooh yërí en sarahohiima. Kon ɗu
abat bi yëgís ga iñiima en kayoh ɗu gëm gawaɗa.
15 Sarahohii yiyaakyii ɗu laakɗa mínin naruu kibok ga ɗuuy kilaakoo-
doolikiigaruuɗa, ndaga fodii ɗu fí'siɗa, ya ga kihafci, ya fí'seera ga ɓakaa
en tóoh, wayee ya tummbii baakaa'.
16 Kon, ɗu deeyat na hel widëlí' ga baŋ-buurii Kooh, dii kijof enohɗa, en
ɗanaa ɗu laas ga yërmaandiigari na kijofkiigari, ee ya amɗohhuu saycaa
ɗu sooluk tóoh.

5

1 En ki'enaa, sarahoh yiyaak yaa en ɓéeɓ tansi ga ɗuuy ɓuwaa ee ya
ɓewu ki'eni'ɓa súrgaa Kooh, yaa enan ga díkaanti ɓuwaa na Kooh. Yërí
laak lëgëy kifaan ga fíkíi Kooh iñcaa ɓuwaa onohiɗa na ɓan kitum sarah
kibayaluk baakaa'caagaɓa.
2 Waa ya ga kihafci ya mín kikeen ga baakaa', ndaga ya ɓo'-súusúus
kesi, ya ínohin dijófí' iñaa dal ɓuwaa ɓíinoo keeni ga baakaa' ee ki'ínohoo
tahkaɗa.
3 Waa ya ga kihafci ya keenin ga baakaa', ya jomin kitum sarah kibayaluk
baakaa'caagari fodaa ya tumika kibayaluk baakaa'caa heetaaɗa.
4 Ken mínoo ki'on hafci cée' ki'en sarahoh; Kooh doŋ yërí oni ɓo' wa,
fodaa ka enee ga Aaronɗa.
5 Fodaama, Kiristaanii enndii yërí on hafci céeraama ki'en sarahoh
yiyaak, wayee Kooh yërí onndika ga waa ya wo''i an: «Fu, fu en
kowukiigoo, wati mi en Paapu.»
6 Ya wo'issa diliis ɓan an: «Fu, fu yah sarahoh bi taa' ga lagaa
Melkisedek.»
7 Ga wii ya pes ga ëldúnaɗa, Yéesu enee ga kíimi Kooh, dímalukiri taam
na tifiip na moon, ya kíimi Kooh yii míneeri kimúsal ga kikaanɗa. Kooh
nak tummba iñaa ya kíimɗa ndaga daa ya kelohɗeeriɗa.
8 Hídaa ga daa ya en Kowu Koohɗa tóoh, ya yoonnda kitooki'ti kooroh
ga coonucaa ga dayɗa.
9 Ga waa ya mëtí'ta fodaama, ya ennda ɓaa kimúckii leehoo taa'ɗa
meyohan gari, ka yoosuk ga ɓéeɓ ɓuwii kelohi'tiɗa.
10 Fodaama Kooh tummbari sarahohii yiyaakyii ga lagaa Melkisedek.

Kofeelkii ga kifoñ ngëmɗa

11 En ga loo iñaamanaa, yewinin iñaa ɗí jom ga kiwo'. Wayee
kilóogísohi'túuwa enndii iñaa yooɓ ndaga ɗú enndii ɓuwaa gaawin ki'am
iñaa ɗú wo'u.
12 Ɗú laakeeraa jot widóoyí' ki'en ɓuwaa jëgírohan wati, ee bi wati ɗú
lís kisooluk ɓaa yóodíranndúu iñcii ɗeɓsi kijëgíroh ga loo Koohɗa. Ɗú

jomee wati kiñam ñamahaa tígin ga look, wayee ɗú lís kisooluk miis, maa ɗú ɓapan.
13 Ɓaa ɓapi miis lís oomaa, ya laakoo hel ki'ínohsoh iñaa júwin na yaa júɓpii.
14 Ñamah witígí' nak wuu yaakcii, ɓa ɓii ɓa núusohɗin helɓa ga ki'ínohsoh iñaa jofin na yaa joffii.

6

1 Kërí tah, ɗu hanat kimëeñí' haffu ga iñcii ɗeɓsi kijëgírohu ga loo Kiristaaniiɗa. Ɓu namat ki'ëewruk ga cii yaak jom kijëgíruɗa, ɗu watuk kiɓoyukis ga cii ɗeɓsi kijëgírohuɗa fodii: loo ki'íis tumeencii ëewdoh ɓo' ga kikaanɗa, loo kigëm ga Kooh;
2 kijëgírohkii ga loo bëtísi', loo kitík ɓuwii yah ga haf, loo kimílískaa Yéesu ga ɓuwaa kaaninɗa na loo atti'aa mëeñjohɗa.
3 Kon ɗu ëewrukat ga iñcii yaak jom kijëgíruɗa, Kooh onnduukanaa.
4-6 En ki'enaa, ɓuwii mosin kilaas ga lee'laatii Koohɗa, ɓa yoohin ga iñcii cijófí'cii meyoh asamaanɗa, ɓa laakin doolaa Helaa yisela'í'yaa, ɓa yéegin ga keeñɓa neɓlaatii Wo'eenii Kooh, na ɓan doolaa ëldúnaanii en na kihayɗa, ee hoonohhii ɓa ɓoykisin ga kipeskaagaɓa kibóní'kaaɗa, laakissii iñaa ɓo' mín kitum kinookɓa bi ɓa súpít kipeskaagaɓa. Ɓuwaama man fodaama, ɓa daaysin Yéesu ga kuraanaa, ɓa ɓaslukinndi ga fíkíi ɓéeɓ.
7 Binaa kakay ëní' ga toɓcaa tíkísukohi kikeen ga ɗookfaɗa, fa paal iñcaa laakɗin ɓuwaa línfaɗa jeriñaa, Kooh barkeelfa.
8 Wayee binaa fa paal lúp na ñaawaawaa, fa laakoo jeriñ, fa aaw ga kicoju ee fa mëeñjohan ga kitëkíru.
9 Wayee nak mbokcii, ɗú ɓii ɗí keeñukinɗa, luu ɗí wo'ee foduma, wóorinndíi an ɗú ɓii taabuk waasii wijófí'wii aaw ga kimúcɗa.
10 Kooh enndii ɓaa júɓpii; ya mínoo ki'aluk iñcaa ɗú tumɗeeri na kiwaarohkaa ɗú teeweeri, ga daa ɗú amɗohee ɓuwii en ɓuuciɗa; ee ɗú lísca kitum bi watiɗa.
11 Ɓí nak, ɗí waa' ɓaa en ɓéeɓ garúu teewoh kikaantukoh, kaa man fodaama bi ga siñdaanaa. En ɗanaa, iñii ɗú yaakaa'ɗa laak bi mat sëk.
12 Kon, kaa enat sagoh-coonu, wayee taabat ga kotcii ɓuwii guu'guuluk taam na ngëmɗa, ndaga ɓa ɓërí yah kilam iñcii Kooh dígohɗa.

Iñii Kooh dígohɗa wóorin

13 Wii Kooh díŋ Abaraham ee ya laakkii ɓaa ya waatan gari wëñnji kiyakɗa, ya waatta ga hafci, ya wo''a an:
14 «Mi hay kitum, fu barkeelan kibarkeel
ee tucaasamuntaagaraa yewinan kiyewin.»
15 Fodaama Abaraham yuŋnga yaa sek bi ya laassa iñaa Kooh dígeeriɗa.
16 Binaa ɓuwii ɓa en na kiwaataa, ɓa waati ga ɓaa wëñɓa kiyak; ee fodaama ɓa ayuki ga wóo'laataa ɓaa ɓa waatuk gariɗa, kilëehí' wo'eenaa.
17 Kooh nak waaree kiteeɓ ɓuwii jom kilam iñcii ya dígohɗa an ya soofoo fenoo ga iñaa ya am kitum, kërí tah ya waatta ga hafci.
18 Fodaama iñaa Kooh dígoh yaama na waataa ya waat ga hafciɗa enin enaama kanak caa teewoh an mínoo ki'en Kooh wo' iñaa enndii kayoh. Iñcaama en garuu iñaa ɓaatannduu kidaas ɗu ɓii ɗu foñin tóohɗa ee ɗu abin bi yëgísin ga iñcii ɗu yaakaa' kilaasɗa.
19 Yaakaariima wërí en jípii fítciigaruu ayukohɗa: wa wóorin ee wa yëgísin. Wa oninnduu kipaaf rídóonaa kún ɗekataa wëñ kisela'ɗa ee ɗu le' bi ga daa Kooh enohɗa.

20 Ɓekataama, Yéesu kuliyukkuu da ee haffuu tahhi da ki'aas. Ya enin
sarahohii yiyaakyii yah bi taa'ɗa, ga lagaa Melkisedek.

7

Melkisedek, buuraa, sarahohaa

1 Melkisedek yaama enee buuraa Saleem, ya ennda ɓan sarahohaa
yiyaakyaa Kooh yii ga ɗookaa-ɗookɗa. Wii Abaraham meyoh ga heñaa
ya kaalee buu'caaɗa, Melkisedek ka'ta kitëebílukki, barkeellari✡.
2 Ya yërí Abaraham eree ɓan komaa wudaaŋkaahwaa ga ɓéeɓ iñcaa ya
ɓewohee ga heñaaɗa. Teekii Melkisedek waa' kiwo': «Buurii tíidi yijúwí'.»
Ɓaatta ga ya ennda buurii Saleem ee wërí en: «Buurii tíidi jam».
3 Melkisedek yiima ken ínohi'tiiri eewun, wala paamun, wala caasamun.
Ken ínohoo dara ga loo kilímukci wala loo kikaanci. Ya mëdírohu na
Kowukii Kooh ee ya en sarahoh bi taa'.
4 Malakat ɓaamaa, daa ya hídee kilaak teek ga ɗuuy ɓuwiiɗa. Abara-
ham, caasammbuu, e'tari komaa wudaaŋkaahwaa ga iñaa wëñ kijof ya
te'ee ga ɓuwaa ya heñohee naɓaɗa.
5 Ɓuwaa enu sarahoh ga tucaasamuntaa Léwíɗa, Waasaa Móyíis
oneeraɓa kimeekisoh komaa wudaaŋkaahwaa ga ɓéeɓ iñaa ɓu-Isarayeel
laakɗa. Ɓa meekiseewa mbokcaagaɓa, ee moona mbokcaama tucaasamun
Abaraham ɓan.
6 Melkisedek nak enéerii kucaasamun Léwí, wayee hoonohhii ya laassa
ɓakaa wudaaŋkaahwaa ga iñaa Abaraham ɓewohee ga heñaaɗa. Wëñaa
ga, ya barkeella ɓaa yaama laasee iñcaa Kooh dígoheeɗa.
7 Wóorin an ɓii barkeelɗa yërí wëñ kiyak ɓii barkeeluɗa.
8 Ɓuwiima enu tucaasamun Léwí, ee ɓa laasi ɓakaa wudaaŋkaahwaa ga
ɓuwaaɗa, ɓa ɓiɓo' ɓaa aaw ga kikaan. Melkisedek nak Këyítfii wo' an ya
yii pes.
9 Ɓo' mínin kiwo' ɓan an, Léwí, ya yii, tucaasamuntaagari tii laas ɓak
wudaaŋkaahɗa, ya ga kihafci sah, ya erin Melkisedek ɓak wudaaŋkaah,
kooroh ga Abaraham.
10 En ki'enaa, wii Melkisedek tëebíluk Abarahamɗa, lakanaa Léwí
límussii duum, wayee ya lísee ga geñaa Abaraham.

Yéesu, sarahoh yiyaak fodaa Melkisedek

11 Lëgëy sarahohaa ɓu-kaan Léwí ɓa tumee ga lagaa Aaronɗa, Waasii
Móyíis wërí ebiloheewa kitum. Enee an lëgëy-sarahohaama míneera
ɓuwaa ki'on kimat ga fíkíi Koohaa, eneenaa soolukan ya sarahoh yiliis,
yaa manndii na sarahohcaama, falu ga lagaa Melkisedek?
12 En ki'enaa, binaa ki'en-sarahohkaa lofirunaa, Waasaa ɓan jomin
kilofiru.
13 Ee Ha'mudiigaruu, yii wo'eencii ciima wo' ga loociɗa, bokee ga níil
wiliis waa, yíinoo ga ɓuwaa bok ga níilaamaɗa, mosoo kitum lëgëy-
sarahoh.
14 En ki'enaa, ɓaa en ɓéeɓ ínohin an Ha'mudiigaruu bok ga níilaa Yúdaa,
ee Móyíis mosoo kiwo' loo lëgëy-sarahoh waa aaw ga níilaama.
15 Iñii yii yërí ɓaat kiléerí' tóoh: sarahoh yiliis hayin, yaa man na
Melkisedek,
16 ee ya falussii sarahoh, koorohha ga kilamkaa ga lagaa Léwí fodaa
Waasaa Móyíis nakoheekaɗa, wayee ya falu, ayuk ga doolaa kipeskaa dara
mínooka kiyasohɗa.

✡ **7:1 7: 1** Malkat Sënees 14: 17-20.

17 En ki'enaa, seedi'uunun gari an:
«Fu, fu yah sarahoh bi taa' fodaa Melkisedek.»
18 Fodaama, iñaa enee kuɗewaaɗa foñussa ndaga wa laakéeríi dooli ee
wa jeriñséeríi dara.
19 En ki'enaa, Waasii Móyíis mínoo ki'on ken kijúƀ ga fíkíi Kooh, kërí
tah ɗu haydohɗussa yaakaa' wiliis waa gën ee wërí onannduu kideey ga
Kooh.

Kiristaanii, sarahohii yah bi taa'ɗa.

20 Wëñaa ga, ga waa Kooh fal Yéesu sarahohɗa, ya waateera ga iñaama,
wayee sarahohcaa ƀíinoo faluunun ee ya tummbii fodaama.
21 En ki'enaa, Kooh waatee hen, wo''ari an:
«Mi Ha'mudii, mi waatukin,
ee mi soofanndii fenoo ga:
fu, fu yah sarahoh bi taa'.»
22 Ga iñaama, Yéesu enin ƀaa tuuki' kifiiliimunkii gën ga ƀuwii ga
díkaantiƀa na Koohɗa.
23 Baatta ga, ƀuwaa falsee sarahohɗa kuɗewaaɗa yewineera, ndaga
kikaan onéeríiƀa kites bi taa'.
24 Yéesu nak, waa ya pesan bi taa', ya enan sarahoh bi taa' ƀan.
25 Kërí tah, ya mínin kimúsal waas kíinoo, leeh tak, ƀuwii kooroh gari,
ƀa deeyca ga Koohɗa, ndaga ya yii pes bi taa' kikíimi'ƀa Kooh.
26 Yéesu yërí en sarahohii gën garuuɗa: ya sela'in, ya ínohoo kitum
yibóní', ya laakoo baakaa', ya hëgísohussa na tumoh-baakaa'caa, ya
ƀëwírussa ga ɗookaa-ɗook asamaan.
27 Ya manndii na sarahohcii ƀiyaakƀii ƀíinoo, ya soolukkii kitum
sarah saycaa en tóoh fodii gaƀa kibayaluk baakaa'caagari na ƀan caa
mbooloomaa. En ki'enaa ya tumin sarah waas kíinoo kibayaluk baakaa'cii
ƀuwii ee bi taa' ga wii ya eroh kumuunkaagariɗa.
28 Waasii Móyíis, ƀiƀo' kesi ƀaa mínin kikeen ga baakaa' ƀërí wa falee
ƀisarahoh ƀiyaak. Wayee wo'eenii* Kooh waatuk, hay ga fenoo Waasii
Móyíisɗa, Kowukiigari matin ga tóohɗa kërí wa fal sarahoh yiyaak ee bi
taa'.

8

Kifiiliimunkii ki'askii na kuɗewaakii

1 Iñii yii yërí wëñ kilaak solu ga iñii ɗí en na kiwo'ɗa: Ɗu laakin sarahoh
yiyaak, yaa yugin ga asamaan, hanoh baŋ-buuraa Kooh yii mín ga tóohɗa
yah-ñaam.
2 Ya yërí tumi lëgëy-sarahoh ga ɗekataama wisela'í'waa en ga taalii*
wukayohwiiɗa. Taaliima, ƀo'-súusúus yíppiiwa, Ha'mudii yërí yípwa.
3 Sarahoh yiyaak, yaa en tóoh, falu kihaydoh ga fíkíi Kooh iñcaa faanɗu
Kooh sarahɗa na kitumi'ti sarah. Kon sarahohiigaruu yiyaakyii ƀan jomin
kilaak iñaa ya sarahohan.
4 Ya enee dii ga kakayaa, eneenaa ya enoo sarahoh, waa laakin
sarahohcaa laak kihaydoh ga fíkíi Kooh iñcaa faanɗussi sarah fodaa
Waasaa Móyíis nakohkaɗa.
5 Lëgëyii sarahohcii ƀiyaakƀii tumi ga ɗekataa wisela'í'waa ga Kaanfaa
Koohɗa nak, wa en nataal na sóogúu ga iñaa tumu ga asamaanɗa. Iñaama

* **7:28 7: 28** Malkat wo'eenaama ga 7: 21 * **8:2 8: 2** Taalaa wërí en ga daa Kooh faanohee wo'eencaagari bídu ee níi' ƀu-Isarayeel ga ngëmaa ƀa laak gariɗa. Ga ɗekataama, laakeera ɗekataa wo'u wisela'í'waa na ɗekataa wo'u wëñ kisela'ɗa.

tah, ga wii Móyíis yah kiyíp taalaama jaamukohsiɗa, Kooh wo''ari an:
«Foñaa helfu ga iñii fu yah kitumɗa bi tóoh man fodaa mi teeweeraaka
ga ɗook jaŋjagaaɗa»✡.
6 Wayee diima, lëgëy-sarahohaa Yéesu sasuɗa wërí wëñ waa sarahohcaa
ɓíinoo kiyak fúuf, ndaga ya yërí tíin ga díkaanti Kooh na ɓuwii kipok
kifiiliimunkaa gën kaa kuɗewaa. Ee Kooh díginnduu ga kifiiliimunkaama
iñcaa gën ga tóohɗa.
7 Enee an kifiiliimunkaa kuɗewaakaa laakéeríi sík wíinoonaa, eneenaa
caloo ka kilofirohu na kukanak.
8 Wayee Kooh ña' heetiigari hen ga waa ya wo' an:
«Mi Ha'mudii mi wo' an:
Bes caa hay, caa mi hay kipok kifiiliimun ki'as na ɓu-Isarayeel,
na ɓu-Yúdaa ɓan.
9 Kifiiliimunkaama madanndii na kaa mi pokohee na ɓicaasamɓa,
bërínaa mi amɓa ga yahhoo, mi meydohhaɓa kúlkaa Esíptiɗa.
Ɓa ga kihafɓa, ɓa ammbii kifiiliimunkaa kaama,
kërí tah, mi foñlukkaɓa ɓan.
10 Kifiiliimunkii kiima kërí mi yah kipokoh na heetii ɓu-Isarayeel,
besciima paafaa:
Mi hay kiso' iñcii mi ebilohɗa ga helɓa,
mi bínca ga keeñɓa.
Mi yah Koohyiigaɓa
ee ɓa yah heetiigoo.
11 Yíinoo gaɓa soolukanndii kijëgí' ɓaa bok nari kúl,
wala mbokci an ya heelat ki'ínoh Ha'mudii.
En ki'enaa, lak ɓéeɓ ínohinndoo,
daloh ga yaa wëñ kijutuutɗa bi ga yaa wëñ kiyakɗa.
12 Mi hayɓa kibayal tooñcaagaɓa ee mi aluk baakaa'caagaɓa.»
13 Kooh wo' loo kifiiliimun ki'asaa, lak kaa ya pokee kuɗewaaɗa kasohin
ee iñaa kasohin aaw ga kileeh.

9

Daa Kooh jaamuksee ga kifiiliimunkaa kuɗewaakaaɗa

1 Kifiiliimunkaa kuɗewaakaa laakeera iñcaa Kooh ebilohee kitum ga
loo daa ɓuwaa jommbi kijaamukɗa. Laakeera ɓan kaan ga ëldúna, faa
yípɗuseeri.
2 En ki'enaa, laakeera taalaa yípu, hëgísohussa kom kanak. Waa
ɗeɓɗa teeku «*Ɗekataa wisela'í'waa». Iñaa tíkohsee lampuɗa, wa na
mbúurúcaa faanɗusee Kooh sarahɗa, na palaaŋfaa ca faanohseeɗa, ca
enee daama.
3 Komaa wukanakwaa teeku «*Ɗekataa wëñ kisela'ɗa», ee enee ga fenoo
rídóonaa hëgísoh ɗekatcaa kanakcaaɗa.
4 Loteel-wúrúus, waa cúuraaycaa tëkírohsiɗa, wa na gaalaa kifiili-
imunkaa* ee leefsee na wúrúus bi gommbaɗa, ca enee daama. Kaas-
wúrúus waa tum ñamahaama meyohee asamaan, wo'si maanɗa, na
dooraa Aaron tapiseeɗa, na atohcaa bídu wo'eencaa kifiiliimunkaa
pokohuɗa eksee ga gaalaama. 5 Nataal enaama kanak caa wo'si Serubee
ee ca teewoh ndamaa Koohɗa faanussa ga ɗook gaalaa. Sëegúufaa
paaɓcaagaca kúnnda daa ñífaa wíssi kibayaluk baakaa'ɗa. Wayee
iñcaama, diima caloo ɗu lóogísohca wíinoo wíinoo.

✡ **8:5 8: 5** Malkat Eksoot 25: 40. * **9:4 9: 4** Iñaa tumee Bíncaa Kooh níiree ɓuunciɗa

6 Iñcaama tóohca, waa en ɓéeɓ faanussa fodaama. Sarahohcaa, saycaa
en tóoh, ɓa aas ga ɗekataa ɗeɓɗa kitum lëgëyaagaɓa.
7 Ɗekataa tík gaɗa, sarahohaa yiyaakyaa, ya haŋci rek yërí aasi daama,
ee eni kíiskaa en tóoh waas kíinoo. Ee ya jomin ki'aam ñíf júu', yaa ya
tumi' Kooh sarah kibayaluk baakaa'caagari, na ɓan caa heetaa tum ee ɓa
ínohéeríi✡.
8 Fodaama, Helii yisela'í'yii teewohha an, waa ɗekataa ɗeɓɗa waa lís
kilaak, kon daa koorohsi, ki'aas ɗekataa wëñ kisela'ɗa lëgísukkii duum.
9 Iñaama teewoh yen ga jamaanii diima. Ca teewoh an iñcii onohsiɗa,
na júu'cii tumɗusi Kooh sarahɗa, ɓaa jaamuki Kooh fodaama, iñaama
tahhoori kiset ga fíkíici.
10 Ɓéeɓ iñaa nakohu ga loo ñamahcaa, anahcaa, na kiɓookuk kisétíruk,
iñaama enee iñcaa Kooh nakee ɓuwaa kitum ki'ëbílkoh rek, bi ga daa ya
lofiran tóoh en yi'as.

Kiristaa erohin hafci sarah

11 Kiristaanii nak hayin, ennda sarahohii yiyaakyii erohi iñcii cijófí'cii ee
diima deŋ ca hotukinɗa. Ya aassa, paaffa bi ga ɗekat waa tumohsi sarah,
waa wëñ kilaak solu, wëñnja kimat taaloo taal. Ɗekataama hëwrohussii
yah ɓo'-súusúus, ee waa' kiwo' an wa bokkii ga ëldúnaanii wii.
12 Ga waa Kiristaanii aas ga ɗekataa wëñ kisela'ɗa, ya aas da waas
kíinoo, ee bi taa'. Ya aassii da, ya aammba ñíf súkút wala ñíf naal,
ñífaagari ga kihafci wërí ya aam. Fodaama ya laassaruu bi taa'.
13 Fodaa ka nakohu ga baahaa Waasaa Móyíisɗa, ñíf súkútcii na cii
naalcii, na wetcii meyoh ga enoh ɓitëkíruɗa, ca wísu ga ɓuwii kisétí'ɓanaa,
ka eem rek ga faancaagaɓa ɓokituɗa.
14 En an iñaama laakohɗanaa, wëñaa ga ñífaa Kiristaanii paafin ñífoo
ñífɗa! Ya erohin hafci sarah ga Kooh, waa laakoo sík, kooroh ga doolii
Helii yisela'í'yii yah bi taa'ɗa. Fodaama ya hay ki'sétí' keeñciigaruu bi
ɗu tumsisoo iñcaa ëewdohi ɓo' ga kikaanɗa; en ɗanaa ɗu mín kijaamuk
Kooh yii laak kipesɗa.

Ñífii Kiristaa wërí pokohu kifiiliimunkii Kooh na ɓuwiiɗa

15 Iñaama tah Kiristaanii ki'en ɓii tíin kifiiliimunkii ki'askii poku ga
díkaanti ɓuwii na Koohɗa. En ɗanaa, ɓuwii Kooh haydoh ga hafciɗa
mín kilaas ga iñcii cijófí'cii ya díŋɓa kilam bi taa'ɗa. Ɓa míninka kilaak
ndaga Kiristaa kaanin ga kuraanaa ee kikaankaa kaama kërí ɓëgís ɓuwii
ga baakaa'caa ɓa tumee, ga wii ɓa taabuk kifiiliimunkaa kuɗewaakaaɗa.
16 Binaa ɓo' bín këyít kiwo' ga daa alalaagari warohsanɗanaa, bi ɓo' tum
dara ganaa, jomin kilaak iñaa teewoh an ɓaa bínfaɗa kaanin.
17 En ki'enaa, ɓaa bín këyítfaamaɗa kaanaa, iñaa ɓuwaa lam gariɗa han
kimín kiwarohu. Wayee, en rek ya lís kipesaa, këyítfaa faama laakoo solu.
18 Iñaama tah kifiiliimunkaa kuɗewaakaa bi ka enaa, lakanaa ñíf aamuk
hen paay.
19 En ki'enaa, Móyíis ɗewoh ga kiyéegaloh, ga fíkíi heetaa ɓéeɓwa, tóoh
iñaa Kooh ebilohɗa fodaa ka bídu ga Këyítfaaɗa. Lëehí'ta ya ɓeɓpa ñíf
ɗoon yinaal na ñíf súkút, ya akitohha músú ga, weella koy ga kedikkaa
teeku Isoop, ya múulla fënúf baal ficógí' ga dooraama, ya wíssa ñífaa ga
ɗook Këyítfaa waasaa na ga ɗook heetaa Isarayeel ɓéeɓwa.
20 Ya wo''a an:
«Wii wërí en ñífii pokohu kifiiliimunkii Kooh narúu

✡ **9:7 9: 7** Malkat Léwítík 16: 2-34.

ee ɗú jomka ki'amɗa.»
21 Móyíis wíssa ɓan ñífaa ga ɗook taalaa, na ga ɗook ɓéeɓ paŋkaahcaa
ɓeɓsi binaa ɓuwaa en na kijaamuk Koohaa.
22 Ga Waasaa Móyíis, daanaka iñaa en tóoh sétírohsi na ñíf; ee ñíf
aamussiinaa, baakaa' bayalohsoo.

Sarahaa Yéesu tumɗa matin

23 Iñcii en ga ëldúna ee ca nataal caa en ga asamaan cukayohcaaɗa jomee
kisétíru fodaama. Caa en ga asamaanɗa nak meekisoh sarah waa gën
waama fúuf.
24 En ki'enaa, Kiristaanii aassii ga ɗekat wisela'í', waa ɓo'-súusúus
hëwí', ee nataal rek waa ga asamaanɗa, wayee ya aas ga wukayohwaa
ga asamaanɗa; en ɗanaa ya tuukuki'tuu diimaɗa ga fíkíi Kooh.
25 Ya aassii ga ɗekataa wisela'í'waa waas ciyewin ki'eroh kumuunkaa-
gari, fodaa ga kifiiliimunkaa kuɗewaakaaɗa. En ki'enaa, waama, saraho-
haa yiyaakyaa aasee daama na ñíf waa enndii waagari.
26 Enee fodaamanaa, ennaa ya hay kiday coonu waas ciyewin, aboh ga
iñaa ëldúna saksee bi wati. En ki'enaa, ya erohin hafci sarah waas kíinoo
ee bi taa', ga jamaanucii mëeñjohɗa, kinís baakaa'cii ɓuwii.
27 Waa ɓaa en tóoh hay kikoo' ga kikaankii waas kíinoo, lëehíraa ya
atti'u,
28 fodaama Kiristaanii hayin, erohha ñífaagari waas kíinoo kinís baakaa'
ɓo' ɓigëñ. Ya hay kihayis waas wukanak, waa enanndii kinís baakaa',
wayee enan kimúsal ɓuwii enussi na kisekɗa.

10

Sarahii Kiristaanii tumɗa haŋwa wërí laak jeriñ

1 En ki'enaa, iñcii Waasii Móyíis teewohɗa ca en sóogúufii iñcii cijófí'cii
en na kihayɗa; wa mínoo ki'on ɓuwaa kilaas ga iñcaama kayoh-kayohɗa.
Daa ka mín kiman tóoh, ga dii kíiskaa en tóoh, sarahcaa tumsiɗa caca caca,
iñaama teewoh an Waasaa Móyíis mínoo ki'on ɓuwii deeyi ga Koohɗa
kimat.
2 Enee an wa míninkanaa, eneenaa ɓuwaa jaamuki Kooh fodaamaɗa
setuunun kumëeñí', ndaga lak ɓa ɗaakissii baakaa' wíinoo ga keeñɓa.
3 Wayee nak, sarahcaama ɓa tumi kíiskaa en tóohɗa, cërí níindísohi
baakaa'caa ɓuwaa tumiɗa.
4 Wóorin an ñíf naal na ñíf súkút mínoo múk kinís baakaa' ga ɓo'.
5 Iñaama tah, wii Kiristaanii aas ëldúnaɗa, ya wo''a an:
«Júu'caa tumu sarah wala iñcaa faanu sarahɗa,
fu wo'issii dara ga,
fu hëwíri'taroo faan.
6 Sarah júuraa tëkíru hen,
wala sarah wiliis waa tumsi ɓan kinís baakaa',
wíinoo newissiiraa gaca.
7 Ërí tah mi wo' an: Mi yeema, mi hayin kitum iñii fu waa'ɗa, fu Kooh,
taaboh na iñaa bídu garoo ga Këyítfaaɗa.»
8 Kiristaanii ɗeɓ kiwo' an:
«Júu'caa tumu sarah wala iñcaa faanɗusaa sarahɗa,
sarah júuraa tëkíru hen,
wala sarah wiliis waa tumsi ɓan kinís baakaa',
fu waarissiica ee wíinoo newissiiraa gaca.»
Moona déy, iñciima tumu fodii dii Waasii Móyíis nakoh kaɗa.
9 Tíkka ga, ya wo''a an:

«Mi yeema; mi hayin kitum iñii fu waa'ɗa.»
Fodaama ya nísin daa Kooh jaamuksee kuɗewaaɗa, ya tuukirin kijaamuk ki'as diima.
10 Yéesu Kiristaa tumin iñaa Kooh waareeɗa bi matin. Ya erohin faanfaagari waas kíinoo, fa tumɗussaruu sarah, ee fodaama, ɗu sétíruunun ga baakaa'.
11 Sarahohaa mín ki'en tóoh, besaa en ɓéeɓ hay kituuk, tum lëgëyaagari. Ya tumɗi Kooh sarahcaa caca rek, ee ca mínanndii múk kinís baakaa'caa ɓuwaa tumiɗa.
12 Kiristaanii nak tum sarah waas kíinoo kinís baakaa'cii ɓuwii, ee wa en sarahaa jeriñaagawa yah bi taa'; lëehí'ta ya yuŋnga, hanohha yah-ñaabaa Kooh.
13 Diima deŋ, ya yaa sek daama bi ga daa Kooh tuman ɓuwii sagoh nariɗa ditogaa'-kotci.
14 En ki'enaa, kooroh ga kumuunkaagari ya erohɗa, ya onnda ɓuwii en ɓuu Kooh setuunun ga baakaa'ɗa kimat ga fíkíi Kooh.
15 Iñaama, Helii yisela'í'yii ɓan seedi'ɗinnduuri. En ki'enaa, ya ɗewin kiwo' an:
16 «*Ha'mudii wo' an: kifiiliimunkii kii,ërí mi yah naɓa kipokoh.
Binaa bescaama paafaa,
mi hay kitum iñcii mi ebilohɗa ga keeñɓa,
mi bínca ga helɓa.»
17 Lëehí'ta ya tíkka ga an:
«Mi hay ki'aluk baakaa'caagaɓa bi taa',
ca na tooñcaagaɓa.»
18 Ee binaa baakaa' bayalohunaa, calisoo kifaani' Kooh sarah waa nísanca.

Ɗu deeyat ga Kooh

19 Fodaama mbokcii, ɗu hay ki'aas na hel widëlí' ga ɗekataa wëñ kisela'ɗa, ndaga ñífaa Yéesu tumu sarahɗa.
20 Ya lëgísɗinnduu waas wi'as, waa onohi kipes, kooroh ga rídóonaa hëgísoh ɗekataa wisela'í'waa na waa wëñ kisela'ɗa; waa kiwo' kooroh ga faanfaagari. En ki'enaa, faanfaagari sarahuɗa fërí lëgís waasaama.
21 Fodaama, ɗu laakin sarahoh yilëekí'-solu, yaa hanohɗu ga fíkíi heetii en wuu Koohɗa.
22 Kon ɗu deeyat ga Kooh na keeñ wimórí', na ngëm wiyaak, ndaga keeñciigaruu setin wic, ɗu laakissii halaat cibóní', ee faanciigaruu ɓookuunun ga músúmii misétí'mii.
23 Kon ɗu abat bi yëgís ga iñcii ɗu yaakaa' ee kayohɗa, ndaga Kooh hay kitum iñcii ya dígohɗa.
24 Ɓaa en ɓéeɓ amɗohat mooroomci, ëewdohhi ga kiwaaroh na kitum yijófí'.
25 Ɓu hanat kifoñ hídohcii ɗu tumi kikíim Koohɗa, fodii ɓuwii ɓíinoo meeruunun kimaasohoocaɗa. Ɓaa en ɓéeɓ wëñat kidaas mooroomci, wëñaa ga dii ɗu ínohin an besii Ha'mudii deeyinɗa.
26 En ki'enaa, binaa ɗu ínoh kayohfii ee ɗu lísi kitum baakaa' ga iñaa neɓpuunaa, laakissii sarah wiliis waa mín kitumu bi baakaa'ciigaruu bayalussuu.
27 Iñaama laakaa, ɗu tíitat, ndaga atti'aa yah kikeen ga ɗookkuuɗa na kiwiikaa yah kitëkí' ɓéeɓ ɓuwii heñoh Koohɗa, cërí sekkuu.
28 Ɓéeɓ ɓaa fu këldúk iñii Waasii Móyíis ebilohɗa, ee ɓo' ɓanak seedi' ganaa, fu hay ki'apu ee ken yërëmanndiiraa.

29 Ɗú fooŋ an ɓaa faali'ii Kowukii Kooh, keeñukkii ñífii pokohu
kifiiliimunkii ki'askii onndi kisétíruɗa, ee ya ɓasi Helii yisela'í'yii teeɓpuu
kijofkii Koohɗa, ɓaama, atti'aa ya jom kitíkuɗa enndii wërí wëñan
kimesike?
30 En ki'enaa, ɗu ínohin ɓii wo' an: «Mi yërí laak ki'atti', mi yërí yah
kifay ɓaa en ɓéeɓ iñaa ya tumɗa.» Ya wo'in ɓan an: «Ha'mudii hay ki'atti'
heetiigari.»
31 Ɓaa fu keen ga yah Kooh yii laak kipesɗanaa, ati fu yah yuuɓa?
32 Níindísukat wii ɗu han kilaas ga lee'laatii meyoh ga Koohɗa. Ga
bescaama, ɗú enee ga lebi' wiméeskí' na coonu ciyaak.
33 Cii ga cii, ɗú ɓassi, ɗú sodalsi ga fíkíi ɓéeɓ; cii ga ciinaa, ɗú amɗohi
ɓuwaa enu ga coonu fodaamaɗa.
34 En ki'enaa, ɗú bokka na ɓuwaa abu ga kasuɗa coonucaagaɓa, ee ga wii
iñcaa ɗú laak te'uɗa, ɗú tookkaka na keeñ wisóosí', ndaga ɗú ínoheera
an ɗú laakin alalaa gën, ee alalaama yah bi taa'.
35 Kon kaa foñat yaakaarii ɗú laakɗa, ndaga neehal wiyaak wii sekkúu
ga.
36 En ki'enaa, kiguu'guuluk kërí ɗú sooluk, en ɗanaa, binaa ɗú mëtí'
kitum iñii Kooh nakohɗanaa, ɗú laas ga iñii ya dígohɗa.
37 Fodaa ka bídu ga Këyítfaaɗa an:
«Tes ga jutuut, jutuut sah,
ɓii jom kihayɗa dal kihay,
ee diimanaa ya hay.»
38 Kooh wo''a an:
«Ɓaa mi aboh ɓo' yijúwí' ndaga ngëmaa ya laakɗanaa hay kipes.
Wayee ya soof fenoonaa,
keeñnjoo soosanndii gari.»
39 Ɗu nak, ɗu bokkii ga ɓuwii enu na kisoof fenoo, aawu ga kimúuyɗa.
Ɗu bok ga ɓii gëmuunun, aawu ga kimúcɗa.

11

Ngëmaa ɓuwaa múus laakeeɗa

1 Kigëm Kooh eni kilaak wóo'-wóo' ga iñaa fu yaakaa'ɗa na ɓan ga iñcii
hotukoo na has ee ca laakin sah sahɗa.
2 Ngëmiima wërí ɓuwaa múus laakee ee Kooh seedi''a gaɓa yijófí'.
3 Kilaak ngëm kërí tah ɗu ínoh an ëldúna, wo'eenaa Kooh wo'eeɗa wërí
tah wa laakka, na ɓan ki'ínoh an ëldúnaanii hotuk wii kúlkoh ga waa
hotukooɗa.
4 Kilaak ngëm kërí tah Abeel tumi'ta Kooh sarahaa gëñ waa Kayee.
Ngëmaa Abeel laakee waama wërí tah Kooh abohhari ɓo' yijúwí' ee ya
seedi''a an iñcaa ya onohɗa jofin. Ee ngëmaama tah bi, luu enee an ya
kaanin, wo'eenaama wii lís kiwo'u.
5 Kilaak ngëm kërí tah Henok koo'tii ga kikaan, ya ɓëwírussa ga yahaa
Kooh, ee ken hotissiiri ndaga lak Kooh ɓëwírinndi ga yahaaci. En ki'enaa,
bídu ga Këyítfaa an: «Wii ya ɓëwí'sanaa, lak ya neɓlohin Kooh.»
6 Wayee ɓaa laakoo ngëm, mínoo múk kineɓloh Kooh. Ɓaa waa' kideey
ga Koohaa, ya jomin kigëm an Kooh laakin ee ɓuwii heelli ki'ínohɗa, ya
yii neehalɓa.
7 Kilaak ngëm kërí tah Nowee hëwí'ta gaal-giiy wiyaak kisom ɓu-kaanci.
Iñcaa Kooh teeweeri ee lak ca hotukkiiɗa ya abohéeríica caahan. Fodaama
ya ɓúlla ɓu-ëldúna, ee Kooh abohhari ɓo' yijúwí' ndaga ngëmaagari
waama.

8 Kilaak ngëm këri tah Abaraham kelohi'ta Kooh. Waa Kooh ebilli kika'
ya dëknee ga kúl, kaa ya yah kilam fayuu'ɗa, ya ka'ta ee lak ya ínohoo
sah daa ya yah kihakɗa.
9 Kilaak ngëm këri tah ya dëkka ga taal fodii sagac ga kúlkaama Kooh
dígeeri kilamɗa. Ísaak kowuci, bi ga Yakoop, kucaasamunkaagari, ɓaa
bokee ga dígaa kilam kúlkaamaɗa, dëksee ga taal ɓan.
10 Abaraham yaa sek teeraama yípsan ga la'-atoh ciyëgísí', ee Kooh
ennda natohaa, na tawahohaaɗa.
11 Kilaak ngëm këri tah ɓan, Saaraa, hídaa ga daa ya ya'ɓu'eeɗa tóoh ee
ya mínéeríi kilaak kowuɗa, ya laakka kowu ndaga ya gëmeera an Kooh
hay kitum iñaa ya dígoheeɗa.
12 Fodaama, kooroh ga yaal yíinoo ee lak ya kasohin, tucaasamun
tiyewin taa hín na olcii ga asamaanɗa, ee ta yewin ɓan en fan tukakaytii
en ga yahaa giiyiiɗa límukka.
13 Ɓéeɓ ɓuwaama kaanu na ngëmaagaɓa. Ɓa laasséeríi duum ga iñcaa
Kooh dígoheeɗa, wayee ɓa séenee gaca di'úsaayí', ɓa lëríssaca yah. Ɓa
tookeera an ɓa ɓisagac ga ëldúna, ɓa hay kiɓaaɓ.
14 Ɓuwaa wo' fodaamaɗa, ɓa teewohin bi leerin lañ an ɓa lís kiheel
kúlkaa ɓa laakɗan hafɓa.
15 Binaa helɓa tesee ga kúlkaa ɓa meyoheeɗanaa, eneenaa ɓa hay kilaak
halaa onanɓa kiɓoyuk daama.
16 Wayee nak, ɓa séentukee kilaak kúlkaa gën: ennda kúlkaa ga
asamaanɗa. Iñaama tah Kooh laakkii kaci ga kiɓayu Koohyiigaɓa, ee ya
waayuki'taɓa dëk.
17 Kilaak ngëm këri tah Abaraham yaa yah ki'ap kowuci Ísaak kitumi'
Kooh sarah, ee lakanaa Kooh eneeri na kimalaksukoh. Abaraham tuukka
tek ga kitumi' Kooh sarah Ísaak, kowukaagari ya laak doŋɗa ee lak Kooh
díginndi,
18 wo''ari an: «Fu hay kilaak tucaasamuun tiyewin ee koorohan ga
Ísaak.»
19 Abaraham abee ga helci an Kooh mínin kimílísi' ɓaa kaanin. Këri
tah ya laasissa ga Ísaak ee iñaa ennda gari fodii kowukaa mílísɗu hen ga
ɓuwaa kaaninɗa.
20 Kilaak ngëm këri tah Ísaak barkeella towutaagari, Yakoop na Esawuu
kiwaayukɓa ga iñaa en na kihayɗa.
21 Kilaak ngëm këri tah, Yakoop wii ya yah kikaanɗa, ya barkeella yaa en
ɓéeɓ ga towutaa Yoseef. Ya ëbílukka ga dooraagari, ya yaa jaamuk Kooh.
22 Kilaak ngëm këri tah, Yoseef wii ya yah kikaanɗa, ya wo''a ga loo
kimeykaa heetaa Isarayeel ga kúlkaa Esíptiɗa, ya nakohha kiɓaydoh
faraaffaagari* binaa ɓa en na kiyahaa.
23 Kilaak ngëm këri tah wii Móyíis límuɗa, eeci na paamci ɗaakussari
ñiin kaahay ndaga ɓa hotee daa oomaanaa hín kimo'ɗa†, ee ɓa faali''ii
iñaa Farawoŋ ebiloh kitumɗa.
24 Kilaak ngëm këri tah Móyíis, wii ya ennda yaak ya saŋnga kiwo'u an
ya kowu kowukaa Farawoŋ kiɓetikaa.
25 Kibok kisodalu na heetaa en wuu Koohɗa wëri gënëlli loo kipesi ga
baakaa', ya taabuki neɓlaat-kumuun ee iñaama maañanndii.

* **11:22 11: 22** Wo'eenii diiɗa enin yohcaa Yoseef † **11:23 11: 23** Farawoŋ wëri en teekaa eru buuraa ga Kúlkaa Esíptiɗa

26 Ya ammba an kisodalu ƒodaa Kiristaanii iñaa alal, waa wëñ kiyak
alalcaa ga kúlkaa Esíptiɗa. En ki'enaa, hasci yípee rek ga neehalaa en
na kihayɗa.
27 Kilaak ngëm këri tah ya meyca kúlkaa Esípti ee ya niikkii aylukaa
Farawoŋ. Ya ammba bi yëgíssa ee ya ennda ƀaa hot ga Kooh, yii ƀo'
mínoo kitík hasɗa.
28 Kilaak ngëm këri tah Móyíis húmballa hewaa Paakaa, ya wíssa ñíf ga
iñaa hanoh halcaa túuycaa ɗookɗa, en ɗanaa malaakaa ƀay kikaankaaɗa
le'oo ga saawcaa heetaa Isarayeel.
29 Kilaak ngëm këri tah heetaa Isarayeel koo'ta ga ɗuuy giiyaa
wiyo'ohwaa, tíidussa ga kakay kaw. Ɓu-Esípti ƀaa jéemee kikoo' gaɗa,
giiyaa onndaƀa.
30 Kilaak ngëm këri tah wii heetaa Isarayeel wíilla teeraa Yéríkóo bi
ennda bes ciyitnakanakɗa, míiraa dëkaa ƀú'ta.
31 Kilaak ngëm këri tah Rahap, faankoh-pakayaa bokkii kikaan na
ƀuwaa ga dëkaa sagee kikelohi' Koohɗa. Iñaa tahkaɗa: ya ɗapee ga
kaanci ƀu-Isarayeel ƀaa aasee yoloos✡ ga dëkaa kiheel ki'ínoh iñaa ƀuwaa
enukoheeɗa.
32 Mi wo'at ya yiliis, waa mi laakanndii jot kiwo' wíinoo wíinoo ga loo
Gedewoŋ, Barak, Samson, Yeftee, Dëwít, Samiyeel na sëldíiga-Koohcaa
ƀíinooƀaa?
33 Kilaak ngëm këri tah ƀuwiima, ƀa mínnda kiƀúuk nguu'caa, ƀa
tuuki'ta iñaa júwin, ƀa laassa iñaa Kooh dígohɗa. Ɓa múuffa túuwtaa
gayindicaa,
34 ƀa yímmba dooli kiwii kiyaak, ƀa rëcca ga ki'apu na kalaƀ; ga wii
ƀa mínissii daraɗa, Kooh onissaƀa dooli‡; ƀa enee ƀuwaa kaañin heñ, ƀa
kaalla ƀuwaa heñohee naƀa meyohsee índa.
35 Kilaak ngëm këri tah laakka ƀeticaa hot ƀuwaagaƀa kaanɗa
mílísɗussa. Laakka ƀiƀo' ƀaa sodalu bi ƀaa kaanan, wayee ƀa tookkii
kisomu, en ɗanaa, ƀa kaan ee ƀa mílísaa, ƀa laas ga kipeskaa leehooɗa.
36 Ɓiƀo' ƀiliis tumussa yensirukaah, ƀa feekussa, ƀa ƀagussa na ceen,
ƀa lagussa ga kasu.
37 Ɓii tapisohussa na atoh bi ƀa kaannda, ƀíinoo ɗarussa kom kanak,
wala ƀa apussa na kalaƀ. Laakka ƀan ƀaa ensee ga kiwíil daa en ƀéeƀ, ƀa
ekukee kúltí-on baal wala on-pe' ndaga ƀa laakéeríi dara iñaa ƀa ekukan;
ƀa dëkka kihatalu ga kipes na kisodalu.
38 Ɓa joobeera ëldúna, ƀa enee ga kiwíil ga ëgí'-dúndaŋcaa na
janjaŋcaa, ƀa dëkee ga noŋcaa atohcaa na cúl-cúlcaa.
39 Ɓéeƀ ƀuwaama Kooh seedi''a yijófí' gaƀa ndaga ngëmaa ƀa laakɗa,
ee moona ƀa laassii ga iñaa ya dígoheeɗa.
40 Waa Kooh waayukɗinnduu iñaa wëñ kiyak fúuf, kon nak jomoo ki'en
ya onƀa kimat ee ɗu, ɗu bokoo ga.

12

Kiguu'guuluk ga ngëmii

1 Kon fodaama, waa mbooloomaa híndɗa kiyaak wëri wíilluu ee wa
seedi'in ngëmiigawa ga Kooh, ɗu ƀan, ɗu këlëembísukat tóoh ɗof, waa
hoonohannduu ki'aaw fíkíi, na ƀan baakaa', wii yoowinnduu kiwíilɗa; ɗu
guu'guulukat ga kifool jaarii ɗu naku kifoolɗa.

✡ **11:31 11: 31** Malkat Yosúwée 2: 1-21; 6: 22-25. ‡ **11:34 11: 34** *Onissaƀa dooli* laakin ƀuwaa hotu dii an wo'u ƀa wakka ga ɗúukool

2 Ɗu yípat hasciigaruu ga Yéesu yii onnduu kilaak ngëm, aboh ga
dalaaraa bi ga leehaaraa; ya koorukka coonucaa ki'apu ga kuraanaa, ee
ya ɓítukkii ga kacifaa en ga kikaankaa kaamaɗa, ndaga lak ya hotin haat
keeñ-soosaa ya yah ga kilaakɗa. Ee diima deŋ ya yaa yugohha baŋ-buuraa
Kooh ɓakaa hanoh yah-ñaamɗa.
3 Foñat hellúu gari, ya yii ya tookka kimúuñ, hídaa ga daa tumoh-
baakaa'caa hídeeri kiheñohɗa tóoh. En fodaamanaa, ɗú meydohoo
yaakaa'túu ga, ee ɗú soofoo fenoo.
4 En ki'enaa, ɗú ka'tii duum bi ga kikaan ga heñiigarúu na baakaa'ɗa,
5 ee ɗú alukin wo'eencii cii Kooh daasoheerúu, ɗú ɓii ɗú en ɓitowuciɗa,
an:
«Fu kowukiigoo, Ha'mudii, ko'taa ga yenaa, watukaa iñaama,
ee ya ña'taanaa, kaa soof fenoo.
6 En ki'enaa, Ha'mudii ɓaa ya waarin, ya koriri hen
ee ɓaa ya am fodii kowuci, ya feekiri hen.»
7 Tookat coonucii ɗú dayɗa; Kooh enndúu na kiko'. En ki'enaa,
coonuciima teewoh an ya tíkkúu ɓitowuci. Kowukii kiida, en na
paamcinaa, paamci koroori?
8 Kooh kori towutiigari hen ɓéeɓta. Kon binaa ya ko'tiirúunaa, lak ɗú
enndii ɓitowuci, ɗú en fodii towutaa límu ga iñaa koo'tii waas.
9 Ɗu níindísukat paamunciigaruu ga ëldúna: man ɓa koreeruu hen ee
ɗu e'taɓa cée'. Kon paamudiigaruu ga asamaanɗa, ɗu jommbi na kihín
kikelohi', en ɗanaa ɗu laas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa?
10 En ki'enaa, paamuncaagaruu, koraagaɓa naruuɗa maañnjii ee enee ga
iñaa ɓa am an wërí júɓ. Kooh nak ko'taruu ga iñaa gën garuu, en ɗanaa
ɗu laak ɓak ga kisela'kaagari.
11 Binaa ɗu korunaa, ga saasi keeñnjuu soosoo ga, wayee nami ga kileeh
hen. Binaa ka' bi ga fíkíinaa, ɓuwaa koru fodaamaɗa ɓa hot jeriñaa
koraama: ɓa en ɓo' jam ee ɓa pes ga iñaa júwin.

Iñcii ebilohu na cii jom kiwatuku kitumɗa

12 Kon nak, ɓëwírat yahciigarúu neewohinɗa ee ɗú on dooli yí'ciigarúu
nagaminɗa.
13 Hëwí'ɗat kotciigarúu waascaa júwin, en ɗanaa kotaa yíiwin tíin ganaa
ɗíidukohoo wayee naman kiwak hen.
14 Guu'guulukat ki'en ga jam na ɓaa en ɓéeɓ, na kipes ga iñaa sela'in,
ndaga ɓéeɓ ɓaa sela''ii, hotanndii Ha'mudii.
15 Watukat, ken hanat kisúugúruk yërmaandaa Kooh laak gariɗa. Fodii
kedikkaa aayin, ka ndomi tediktaa tíinoo ga aaylaataagakaɗa, watukat laak
garúu yaa man fodaama, ya ndom ɓuwii ɓíinoo.
16 Watukat, ken hanat kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ. Erat cée' iñcii Kooh
cisela'í'cii, ee kaa madat na Esawuu, ya yaa ñamah wíinoo waa ya ñaman
tahhi kitoon ki'en-saawkaagariɗa.
17 Ɗú ínohin an, ga waa iñaama paafɗa, ya waa'ta paamci barkeelli,
wayee ya tookɗussiika. Ya mínndii sah paamci kiɓoyukidoh fenoo ga iñaa
yaama amɗa, luu enee an ya kíimeeri iñaama na moon.
18 En ki'enaa, ɗú manndii na heetaa Isarayeel deeyee ga jaŋjagaa Sínayíi,
ɓo' mín kile' yahci gaɗa; ɗú hottii kiwiikaa tak ga ɗook gaanaa, yaayeel
cisúusúus sí'ís, ñúus tërúus na uurisaa taam na toɓ wiyaakɗa.
19 Ɗú kelohhii ríi' mbiiɓ, ɗú kelohhii ɓan koonaakaa ríi' bi ɓuwaa
keloheekaɗa sah ɓaa kíim an ka hanat naɓa kiwo'is.

20 En ki'enaa, ɓa hatinéeríi iñii yii ebilohseeɗa an: «Ɓéeɓ ɓaa le' ga
jaŋjagiinaa, bi ga júu' sah, tapisohatti na atoh bi ya kaan.»
21 Iñaama ɓu-Isarayeel hotee ga jaŋjagaaɗa tíitalohee hen bi Móyíis sah
wo''a an: «Mi tíitin bi mi yii saak.»
22 Ɗú nam sah kideey ga jaŋjagaa Síyoŋ, teeraa Kooh yii laak kipesɗa,
waa en Yéerúsaleem yaa ga asamaanɗa, daa malaaka-Kooh ɓijúnni júnni
enu, ɓaa mbúumbaayukɗa.
23 Ɗú aasin ga mbooloomaa towutaa Kooh enu saaw, ee teekcaagaɓa
bíduunun ga asamaanɗa. Ɗú deeyin ga Kooh yii laak ki'atti' ɓéeɓ ɓuwiiɗa,
ɗú taabin na ɓéeɓ ɓuwii fítciigaɓa setin say ee matin ga fíkíi Koohɗa.
24 Dú deeyin ga Yéesu yii tuukuk kifiiliimunkii ki'askiiɗa, ɗú deeyin ɓan
ñífiigari aamu ee iñii yéegalohu gaɗa gën iñaa yéegalohsee ga aamaa
ñífaa Abeel aamuɗa.
25 Watukat kon kiɗúkúruk ɓii wo' narúuɗa. En an ɓu-Isarayeel ɓaa
sagee kikelohi' Móyíis, yaa wo'ee naɓa dii ga ëldúnaɗa, ɓërí rëcussii ga
kisaŋku'aa, wëñaa ga, ɗu ɓii ɓii, binaa ɗu súugúruk yii wo' naruu, en ga
asamaanɗa.
26 Koonaakaagari kërí yëngëlee kakayfii kuɗewaa, diimaɗa nak, ya
dígoh an: «Mi yëngëlis kimmanaa, eemanndii rek ga kakayfii, wayee mi
hay kiyëngël asamaan ɓan.»
27 Wo'eenii an: «Mi yëngëlis kimmanaa» teewoh an Kooh hay kiɓewoh
dii iñcii saku ee yëngëlkinɗa, en ɗanaa cii yëngëlkooɗa doŋ tesan.
28 Kon waa ɗu hay kilaas Nguuraa ken mínoo kiyëngël, ɗu gërëmatti ga
iñaama, ɗu súrga'ukki ga daa ya waarohkaɗa ee ɗu e'ti cée', ɗu niikki.
29 En ki'enaa, Koohyiigaruu en kiwii, kaa tëkíri hen tóoh iñaa joffii.

13

Iñaa tahannduu kineɓloh Koohɗa

1 Dëkat kiwaaroh yaa en ɓéeɓ na mooroomci; enat ɓuwaa bokoh ga
Kiristaanii.
2 Kaa alat kitoputu' bi jof sagaccaa hay garúu. En ki'enaa, ɓuwaa
tumeekaɗa, laakin gaɓa ɓaa toputu'ee ɓimalaaka ga✡, ee ɓa ínohhii gaka
sah.
3 Kaa alat ɓuwaa lagu ga kasuɗa, níindísukatɓa bi man na ɗú ɓërí bok
kilagu ga kasu. Kaa alat ɓuwaa en na kisodaluɗa, níindísukatɓa bi man
na ɗú ɓërí bok kisodalu.
4 Ɓaa en ɓéeɓ erat së y cée', ee ɓuwaa pajoh, yaa en ɓéeɓ eemat ga
mooroomci. Kooh hay ki'atti' ɓuwaa ɗúki yaalɓa wala ɓetiɓa ee ɓa
faanuki na ɓiɓo' ɓiliisɗa, wala ɓéeɓ ɓuwaa faanuki na ɓaa en ɓéeɓɗa.
5 Sagat kiwaa' hëelís kuliyuk ga kipessúu. Eemat ga iñaa ɗú laakɗa,
ndaga Kooh ga kihafci wo' an: «Mi íisanndiiraa múk, mi foñanndiiraa bi
taa'.»
6 Kon ɗu mínin kiwo' na hel widëlí' an:
Ha'mudii yërí en ɓii yahhoo kisomɗa,
mi niikanndii dara.
Ɓo' mínndoo ya kitum?
7 Kaa alat ɓuwaa kuliyukee ga fíkíirúu kuɗewaa yéegalseerúu Wo'eenii
Koohɗa. Malakat ga daa ɓa madee ga kipesɓa bi ga kikaanɓaɗa; gëmat
fodaa gaɓa.
8 Yéesu Kiristaa, ya ya rek: daa ya madee wútúwaaɗa ya manɗa wati
ee ya yahɗa kiman bi taa'.

✡ **13:2 13: 2** Malkat Sënees 18: 1-8; 19: 1-3.

9 Kaa íisat ken nëení' helciigarúu na jëgírohcaa en tóoh ee bokkii dara
na Wo'eenii Kooh yéegalohuɗa. Iñaa gënɗa wërí en an doolii ɗú laak ga
keeñnjúuɗa ɗú mínwa kiƀewoh ga kijofkaa Kooh. Kitaabuk iñcaa ebilohu
ga loo ñamah, waa onohu kiñam wala hoonohuɗa, haydohɗoorúu dara.
10 Loteelii ɗu laakɗa, ñamahcii en gaɗa, sarahohcaa tumi lëgëy
kisarahohkaagaƀa ga taalaa yaawúu'caaɗa onussii ga kiñam.
11 Sarahohaa yiyaakyaa haydoh ñífaa júu'caa tumu sarahɗa ga ɗook
ɗekataa wisela'í'waa kibayaluk baakaa'caa ƀuwaa, ee faancaa júu'caa
tëkíru ga foogaanaa daa ƀa dalɗa.
12 Iñaama tah Yéesu kaannda ga foogaanaa teeraa kisétí' baakaa'caa
ƀuwaa na ñífaagari sah-sah.
13 Kon ɗu meyat gari ga foogaanaa daa ƀa dalohɗa, ɗu bok nari kikooruk
kacifaagari.
14 En ki'enaa, ɗu laakoo dii ga ëldúna teeraa yah bi taa', kërí tah ɗu ƀii
ga kiheel waa yah bi taa'ɗa.
15 Kon ɗu koorohat ga Yéesu, ɗu kañ teekii Kooh; iñaama en sarahaa ɗu
tumi'tiɗa. Túuwtiigaruu dëkatti kiyeek yeek-kañ,
16 ee kaa alat kitum yijófí' na ƀan kidímaloh ga díkaantirúu, ndaga
sarahcaa man fodaama cërí neƀloh Kooh.
17 Kelohɗat ƀuwii kuliyuk garúuɗa, ɗú taabuk iñcaa ƀa wo''úuɗa. En
ki'enaa, ƀa dëk ga kiwatuk fítciigarúu, waa ƀa hay kituuk ƀes ga fíkíi Kooh
kiƀéestí' lëgëyaagaƀa. Kon ƀa mínat kitum lëgëyƀa na keeñ wisóosí'; ka
hanat ki'en na kiheeñ ndaga iñaama laakɗanndiirúu jeriñ wíinoo.
18 Dëkattíi kikíimi' Kooh. Wóorinndíi an hellíi dalin, waa ɗí tuukin ga
ki'enukoh yijúwí' saycaa en tóoh.
19 Mi wëñnjúu kikíim iñii yii: kíimɗattoo Kooh bi mi mín kigaaw kiƀoyuk
garúu.

Taŋkohii na kíim-Koohii mëeñjohɗa

20 Kooh yërí onohi jam. Ya mílísi'ta Yéesu, Ha'mudiigaruu en níirohii
yiyaakyii baalciiɗa, ee ñífiigari aamuɗa pokka kifiiliimunkii yah bi taa'ɗa.
21 Mi yii kíim Kooh yaama, ya onndúu kimín kitum yijófí' ga ƀakaa en
tóoh doonaa ɗú mëtí' iñii ya waa'ɗa. Ya tumat garuu iñaa neƀpi, kooroh
ga Yéesu Kiristaa, ee ndam aawat gari bi taa'. Aameen!
22 Mbokcii, mi kíimmbúu tookat, taam na kimúuñ, wo'eencuma mi
bínndúu kidaassúuɗa. En ki'enaa, iñcii mi bínndúuɗa hoo'tii.
23 Mi yii yéegallúu an Tímotée mbokiigarúu meyin kasu. Binaa ya teel
kile'aa, mi hay nari kitaam, ɗí hayyúu kiwaaknee.
24 Këñí'ɗattoo ƀéeƀ ƀuwum kuliyuk ga mbooloomumgarúuɗa, na ƀéeƀ
ƀuwum en ƀuu Kooh dumaɗa. Mbokcii en dii ga kúlkii Ítalíiɗa ƀii këñí'túu
ga ƀan.
25 Mi yii kíim Kooh, ya barkeellúu ƀéeƀpúu.

Këyítfii Saak bínďa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiďa

Këyítfii fii fërí Saak bín ƀéeƀ ƀuwii en ƀu-Kooh tasaarukoh ga ëldúnaďa. Saak enee ƀo’ yilëekí'-teek ga kerceencaa ga Yéerúsaleemďa. Wo'u an Yéesu yërí en yaakci. Ɓiyewin ga ƀuwii ya bídee këyítfii fiiďa wo'ee an ƀa gëmin ee ka hotukéerii ga ƀadukeenaagaƀa. Iñaama tah ya wo''aƀa an kigëm jom kitaam na kitum yijófí'. Saak kelohha an ga ďuuy kerceencaa, ƀuwaa laakooďa ensee ga coonu ndaga ha’-alalcaa yéeŋsee hafƀa doŋ. Iñaama tah ya wo''a ha'-alalcaa ƀa watuk kitum fodii ƀuwaa fiiliimunoh na ëldúnaďa, wayee ƀa am ƀuwaa laakooďa yah kanak. Tíkka ga ya wo''a ƀéeƀ watuk kiñaroh, ƀa am túuwtaagaƀa, ƀa dëk ga kitaabuk yijófí' fodaa Kooh nakohkaďa.

Këyítfii Saak bínďa tíidoh anee:

1 - Këñďoh (*1: 1*)
2 - Kigëm na kiñaañkaa meyoh ga Koohďa (*1: 2-18*)
3 - Kisúkúruk wo'eenii Kooh na kitum iñaa wa nakohďa (*1: 19-27*)
4 - Kigënantiloh jomoo kilaak (*2: 1-13*)
5 - Kigëm jom kitaam na tumeen (*2: 14-26*)
6 - Kiñaañkaa meyoh ga Koohďa na kiwatuk perem (*3: 1-18*)
7 - Kifiiliimunoh na ëldúna (*4: 1–5: 6*)
8 - Kimúuñ na kikíim Kooh (*5: 7-20*)

Këñďoh

1 Mi Saak, mi súrga Kooh mi súrga Yéesu Kiristaa, Ha'mudii. Mi yii këñí' jawootcii Isarayeel* cidaaŋkaah na kanakcii tasarukoh ga ëldúna tóohďa.

Kiyëgís ngëm ga coonu

2 Mbokcii, binaa ďú keen ga coonu, ga daa ca mín kiman tóoh, leenaa taabat ga na keeñ wisóosí' seƀ.
3 Ndaga ďú ínohin an coonucaama mínndii yen ga ngëmiigarúunaa, onanwa kiwëñ kiyëgís.
4 Kon teewohat kiyëgís kimëtí' sëk en ďanaa ďú síkoo ga dara ee ďú mat ga tóoh.
5 Binaa laak garúu, ƀaa hamhamaagari dooyyiinaa, ya kíimat Kooh hamham, Kooh hayyiwa ki'on. Ndaga Kooh oni ƀéeƀ, foñoo ken ee ñaroo ken ga.
6 Wayee ya en na kikíimaa, ya taabat ga na ngëm ee ya hanat kilaak hel kanak ga, ndaga ƀaa laak hel kanak man na dúusaa giiyaa uuris ƀëwí' egiwa daa en ƀéeƀ.
7 Ɓaa man fodaama hanat kitum helci ga kilaak yen ga Ha'mudii,
8 ndaga iñaa ya aasoh tóoh ya laak hel kanak ga, ya egiskohi.

Kinduul na kilaak alal

9 Ɓaa en nduul garúunaa ya neƀlukat ndaga Kooh hayyi kiƀëwí',
10 ee ha'-alal, ya neƀlukat ƀan ndaga Kooh hayyi kiyóoskí'. En ki'enaa, ha'-alal lëehďuki fodii sapuus-pëegíi.

---

* **1:1 1: 1** *Jawootcii Isarayeel* waa' kiwo' ƀuwii gëm ga Yéesu ga ëldúna tóohďa.

11 Nohii kolukaa, wa tam jír, wa tëkí' pëegíifaa, sapuuscaa keen,
mo'laataa pëegíifaa ka'. Ha'-alal, ga ɗuuy lëgëyaagari, yah kilëehɗuk
fodaama.

Coonucii dali ɓo' na iñcii eki ɓo' ga kitum iñaa joffiiɗa

12 Ya yewinin múu', ɓaa yëgísin ga coonucaa ya hídohi nacaɗa. Ndaga
ya teewoh kiyëgískaagari na ndam ga ɗuuy coonucaamanaa, ya hay kilaas
kipeskaa en neehalaa Kooh díŋ ɓuwaa waarussiɗa.
13 Ɓo', binaa helci ka' ga kitum iñaa joffiinaa, ya hanat kiwo' an: «Kooh
yërí híi'too ga.» Ndaga laakoo iñaa híiran Kooh ga kitum iñaa joffii, ee ya
ga kihafci, ya híiroo ken ga kitum iñaa joffii.
14 Ɓaa en ɓéeɓ, neɓlaat-kumuunci wërí nookiri, wa ɗúkiri bi ekki ga
kitum iñaa joffii.
15 Lëehíraa neɓlaat-kumuun taabukkinaa, wa lím baakaa', ee baakaaraa
ka' bi mataa, wa lím kikaan.
16 Ɓú, mbokciigoo mi keeñukɗa, ken hanattúu kiɗúk ga iñii yii.
17 Iñaa ɗu onu yijófí' tóoh na ɓéeɓ sërcaa matin, ca yoosukoh ɗook, ca
meyoh ga Paamudii en tóoh lee'laatɗa. Ndaga Kooh laak ɓadukeen wíinoo
ee ga daa ya hanoh tóoh, ñúus laakoo da.
18 Neɓ Kooh hen ya límmbaruu, koorohha ga wo'eenii en kayohɗa,
doonaa ɗu en fodaama ɓuwii kuliyuk ga tóoh iñcii ya sakɗa.

Kisúkúruk wo'eenii Kooh na kitum iñaa wa nakohɗa

19 Mbokciigoo mi keeñukɗa, foñat hel ga iñii mi wo' yii: ɓaa en ɓéeɓ
gaawat ga kisúkúruk wo'eenii Kooh, wayee ya hanat kigaaw kiwo', ee ya
hanat kigaaw ki'ayluk.
20 Ndaga ɓaa aylukin tumoo iñaa júwin ga fíkíi Kooh.
21 Ërí tah meydohat ga haffúu ɓéeɓ iñaa líiɓɗan keeñnjúu, na ɓan
kisoot kihëpí'. Ɓóoskíɗat haffúu ga fíkíi Kooh, ɗú took kite' wo'eenii
mínndúu kimúsal ee Kooh sok ga keeñnjúuɗa.
22 Kaa eemat rek ga kisúkúruk wo'eenii Kooh, ɗú ɗúki haffúu ga iñaama.
Wayee tumat iñaa wa nakohɗa.
23 Ndaga ɓaa súkúruk wo'eenii Kooh ee tumoo iñaa wa nakohɗa, man
na ɓo', yaa malak fíkíifaagari ga seetu, ya hotfa ga daa fa manɗa.
24 Ya seetu'uk bi ya lëehíraa, ya yee, ya dal ki'al daa ya manɗa.
25 Wayee ɓo' yaa ga, yaa heel ki'ínoh dijófí' Waasii Kooh wimëtí'wii on
ɓuwii kilaas hafɓaɗa. Ya abinwa dijófí' ee foñnjiiwa. Ya eemmbii ga
kisúkúruk iñaa wa wo'ɗanaa ya aluk, wayee ya yaa tum iñaa wa nakohɗa.
Ɓaa yaama, iñaa ya tumɗa, keeñci hay ga kisoos.
26 Ɓaa fu fooŋ an fu taabuk Kooh ee fu mínoo ki'am kúuwfunaa, fu ɗúk
haffu: kitaabuk-Koohkaagaraa kaama laakoo jeriñ.
27 Kitaabuk-Koohkaa setin ee laakoo sík, ga fíkíi Kooh, Paamudii,ërí
en: kihaltuk baayucii na ɓeticii yaalciigaɓa kaanin ee enu ga coonuɗa, na
ɓan ki'abuk ga iñcii ga ëldúna, líiɓɗi ɓo' ga fíkíi Koohɗa.

2

Kigënantiloh jomoo kilaak

1 Mbokcii, ngëmumgarúu ɗú laak ga Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu laak
ndamɗa, hanat kitaam na kigënantiloh ga díkaantirúu.
2 Fodii dii: ha'-alalaa ekuk kúltí cimórí' na kipii-wúrúus ga tokontaa, yërí
hay, aassa jaangaagarúu. Laakka nduulaa ekuk líil-kúltí hay, aassa ɓan.

3 Yaa ekuk kúltícaa cimórí'caaɗa, ɗú onndi cée' wiyaak, ɗú wo''i an:
«hay, yugaa dii ga fíkíi.» Ee ɗú wo' nduulaa an: «fu, tuukaa hen», Wala
«fu, yugaa kakay ga kotciigoo!»
4 Iñaama ɗú tummbinaa, lak ɗú gënantilohin ga díkaantirúu ee ɗú
atti''ii na keeñ wimórí'.
5 Mbokciigoo mi keeñukɗa, súkú'kattoo: ɓuwii tíku nduul ga ëldúnaɗa,
Kooh tanukɓa, doonaa ngëmaa ya onɓaɗa dooyɓa alal ee ɓa laas ga
Nguurii Kooh díŋ ɓuwii waa'tiɗa.
6 Wayee ɗú tíkkii nduul ɓo'! Enndii ha'-alalcii ɓërí hoonohirúu kilaak
jame? Enndii ɓërí fasirúu bi ga paancii atti'ohsiɗane?
7 Man ɓërí ñaawali teekii Kiristaanii wimórí'wii ɗú ɓayɗa.
8 Waasii Nguurii Kooh, fodaa daa bídu ga Këyítfaaɗa, nakoh an: «waaraa
mooroomfu fodaa daa fu waa' haffuɗa.» Binaa ɗú taabuk iñaamanaa, ɗú
tumin iñaa jofin.
9 Wayee binaa ɗú gënantiloh ɓuwiinaa, ɗú tumin baakaa', ee waas
tíkkinndúu, ndaga ɗú këldúkin iñaa waas nakohɗa.
10 Ërí tah, ɓaa fu taabuk tóoh iñcaa waas nakoh ee fu këldúk wíinoo
rek gacanaa, lak waasaa tóoh tíkkinndaa.
11 Ndaga Kooh yii wo' an: «Kaa ɗúk yaalfu wala ɓetifu, fu faanuk na ɓo'
yiliisɗa» yërí wo' an: «Kaa laŋ kumuun ɓo'.» Kon binaa en an fu ɗúkkii
yaalfu wala ɓetifu, fu faanuk na ɓo' yiliis, wayee fu lagin kumuun ɓo'aa,
fu këldúkin iñaa waas nakoh.
12 Kon wo'at, ɗú tumi fodii ɓuwaa jom ki'atti'u ga waas, waasaa oni
ɓuwii kilaas hafɓaɗa.
13 En ki'enaa, ɓaa laakoo yërmaandi ga mooroomci, Kooh atti'oori na
yërmaandi; wayee luu Kooh atti' atti', yërmaandaagari mín.

Kigëm jom kitaam na tumeen

14 Mbokcii, kiwo' an «mi laakin ngëm» ee ngëmaagaraa taammbii na
tumeen, jeriñ ya? Ngëmaama mínin ɓo' kimúsale?
15 Fodii dii: ɗú laak mbok yiyaal wala yiɓeti, yaa laakoo iñaa ya ekukan
ee ya laakoo iñaa ya ñaman besaa en ɓéeɓ.
16 Laak garúu yaa wo''i an: «Karaa na jam ee fu ekuk faanfu bi ɓít, fu
ñami bi fu kap!». Ya wo''i iñaama ee ya e'tiiri iñaa ya soolukɗanaa, laak
ya jeriñ?
17 Ngëm man fodaama: ngëm kesi taammbii na tumeenaa, wa leeh.
18 Heyna ɓo' hayyoo kiwo' an: «Bii laak ngëm, ɓii laakka tumeen.»
Wayee mi taasanndi an: «teewaaroo ngëmaa ɓo' mín kilaak ee taammbii
na tumeen, mi, mi teeɓpaa ngëm ga tumeen.»
19 Fu gëmin an Kooh ya yíinoo doŋ. Raɓcii ɓibóní'ɓii ɓan gëmuunun
iñaama ee ɓa ɓii saak ga ndaga kitíit.
20 Fu laakoo hel kat! Fu waa' iñaa teewanndaa an ngëm taammbii na
tumeenaa laakoo jeriñe*?
21 Caasammbuu Abaraham, Kooh abohhi ɓo' yijúwíraa, enndii ga daa ya
faanee kowuci Ísaak ga loteelaa kitumi' Kooh sarahɗane?
22 Kon fu hotin an ngëmaagari taabee na tumeencaagari. Fodaama
ngëmaagari mínnda kimat sëk ndaga tumeencaa taam gaɗa.
23 Fodaama iñaa bídu ga Këyítfaaɗa, matta an:
«Abaraham gëmin ga Kooh,
ërí tah Kooh abohhari ɓo' yijúwí'✡»

---

* **2:20 2: 20** *laakoo jeriñe* laakin ga Këyítcaa ciɗewaacaa ɓaa wo': ngëmaa kaanin ✡ **2:23 2: 23** Malkat Sënees 15: 6.

Kooh teekkari fiiliici✡.
24 Kon ɗú hotin an Kooh abohi ɓo' an ya júwin, ga tumeencaagari, wayee
enndii ga ngëm kesi.
25 Enee ɗa ɓan na Rahap, faankoh-pakayaa. Kooh ammbari ɓaa júwin
ndaga tumeencaagari†. Yërí ekee ɓuwaa ɓu-Isarayeel woseeɗa ga kaanci,
ya dímallaɓa kisaadoh ga waas wiliis.
26 En ki'enaa, fodaa daa faan, fa íikissiinaa, fa kaanɗa; ngëm ɓan,
taammbii na tumeenaa, wa leeh.

3

Kiwatuk peremfu

1 Mbokcii, hanat ki'en ɓaa koluk garúu ɓéeɓ waa' ki'en jëgíroh, ndaga
ɗú ínohin an ɗí, jëgírohcii, ɗí wëñan kimesik atti'.
2 En ki'enaa, ɗu ɓéeɓpuu ɗu yewinin ki'ëldoh ga iñii yii wala iñaa yaa.
Ɓaa ëldohoo taa' ga kiwo', ɓaa yaama ɓo' yimëtí' ee mínin ki'am hafci ga
tóoh.
3 Ɓu eki lahaɓ ga kúuw pënís doonaa ya tooki'tuu, fodaama ɗu ëewdohhi
ñúm daa neɓpuu.
4 Malakat ga gaal-giiy ɓan: daa wa hín kiyakɗa tóoh ee uuris ɓayiwaɗa,
kuwalaŋ jijutuut fóolíriwa. Luu uuris wiyaak ye'eewa, wa aawi ga daa
neɓ fóolírohaa.
5 Perem manɗa ɓan. Pa enaama yijutuut ga faan ɓo', wayee pa ndamuk
kilím enaama ciyaak. Malakat hemet-kiwii. Ja jijutuut ee ja dooyin kitëkí'
luuf wiyaak.
6 Perem ɓan kiwii. Pa líif na yibóní' kesi. Pa en ga faannduu eeërí
líiɓɗifa ɓéeɓfa. Pa tamin na kiwiikaa safara ee pa tëkíri kipeskiiruu ga
ëldúnaɗa, aboh ga kilímuk bi ga kikaan.
7 Ɓo' laakin hel kitagat heet rawaa en tóoh: ennda rap-luuf, ennda sel,
ennda raɓcii fasukiɗa na ɓii ga ɗuuy giiyɗa; ee ya tagattaɓa.
8 Wayee perem, ken mínoopa kiko'. Pa enin enaama yibóní' yaa abukoo,
ee pa líif na daŋaraa apin.
9 Peremërí ɗu kañohi Paammbuu Ha'mudii, eeërí ɗu cojohi ɓuwii
Kooh sak, mëdí'taɓa na hafciɗa.
10 Kúuwkii ka kíinoo, kërí meydohi wo'een barkeel, na wo'een coñ.
Mbokcii, iñaama jomoo ɗa kimín ki'en.
11 Músúmaa newin na maa aayin mínan na kihaal ga kuhaalaa jíinoo?
12 Mbokcii, een mínan na kilím towu yaawuun wala kedik-reseŋ lím
towu een? Fodaama ɓan, kuhaalaakaa meydohi músúmaa aayin maraa,
meydohoo músúmaa newin.

Hamhamaa meyoh ga Koohɗa

13 Yiida garúu laak kiñaañ ee ínohin yen? Ga ɓadukeenci wijúwí', ya
teewohatka ga tumeencaa teeyin, caa teewoh kiñaañ kimëtí'.
14 Wayee en lak keeñnjúu líif na ki'iñaan kiyaak na kinookoh kilaak
rekaa, kaa ndamukat kiñaañ ndaga ɗú taammbii ga kayoh.
15 Kiñaañkaagarúu kaama meyohhii ɗook, ka kuu ëldúna, kuu ɓo'-
súusúus ee ka kuu Seytaani.
16 Ndaga daa ki'iñaan na kinookoh kilaak enoh ɓéeɓ, coow na tumeen
cibóní'caa en ɓéeɓ caada.

✡ **2:23 2: 23** fiiliici Ísayíi 41: 8. † **2:25 2: 25** *Rahap* Ga waa yaawúu'caa hayu teeraa Yéríkóo kimalakwa balaa ɓa hay kiheñoh na ɓu-teeraamanaa, Rahap yaama, ee enee faankohɗa, yërí ɗaakeeɓa, lëehí'ta dímallaɓa ɓa saan ee ken hottiiɓa.

17 Wayee ɓaa laak kiñaañkaa meyoh ɗookɗa, ɗeɓ kiset hen paay, ya
hannda kiyewin jam, ya teeyya; ya hídírohi hen, ya líifin na yërmaandi,
ya límí yijófí'; ya fa'ɗohoo ken ee ya ínohoo kijófjófɗuk.
18 Ɓo'-jam daa ya enoh tóoh, ya soki jam da, ee yijúwí' yërí ya píiki ga.

4

Kifiiliimunoh na ëldúna

1 Heñcii na ñarohcii ga ɗuuycúuɗa iñii haydohcaɗa ya? Kiwaa' neɓlaat-
kumuunkii dëk kiheñoh ga ɗuuycúuɗa kërí haydohca.
2 Ɓú ɗíibukin yen, ɗú mínoori kilaak ee ɗú hatinin kilaŋ kumuun ɓo' ga.
Ɓú kaani na ki'iñaan ee ɗú laakoo iñaa ɗú waa'ɗa, faf ɗú en ga kiñaroh
na kiheñoh. Iñaa ɗú waa'ɗa ɗú laakoori, ndaga ɗú kíimoowa Kooh.
3 Luu ɗú kíimee Kooh ya onoorúu, ndaga ɗú kíimoo ga daa jomɗa ee
ɗú ëewrukkii dara ga, enndii iñaa neɓ kumuunndúu kepaa.
4 Ɓú oorin Kooh!* Ɓú ínohoo an kifiiliimunoh na ëldúna kërí en kisaŋ
Kooh hanaa? Ɓaa fu waa' kifiiliimunoh na ëldúnanaa, fu tumin haffu ɓaa
waa'tii Kooh.
5 Kaa foogat an Këyítfaa wo' sooy. Fa wo' an: «Helaa Kooh tum, wa
dëkka garuuɗa, ya waa'wa hen bi ya naalohinwa.»†
6 Ee sah kijofkii Kooh teeɓpúuɗa paafin daama, ndaga bíduunun ga
Këyítfaa an: «Kooh tookɗoo ɓuwii ɓëwí' hafɓaɗa, wayee ya laakin
yërmaandi ga ɓuwii yóoskí' hafɓaɗa.»
7 Kon ayat haffúu ga Kooh, ɗú sagi' Seytaani, ya soof fenoo, ya úsaayyúu.
8 Deeyat ga Kooh ee ya hay garúu kideey. Ɓú, tumoh-baakaa'cii, sétírat
yahhúu ga yibóní', ɗú ɓii ɗú laaki hel kanakɗa, sétírat keeñciigarúu.
9 Keeñnjúu leehat, aawat kitoŋ ɗú looyi. Tiyentiigarúu enat moon,
keeñciigarúu soosɗa, ca leehat tak.
10 Yóoskírat haffúu ga fíkíi Ha'mudii ee ya hayyúu kiɓëwí'.

Ki'abuk ga ki'atti' mooroomfu

11 Mbokcii, ken hanat kiwo' ga mooroomci iñaa bonin. Ɓaa wo' ga
mooroomci iñaa bonin wala atti''inaa, ya wo'ɗin Waasii iñaa bonin ee
ya atti'inwa. Ee waas, fu atti'wanaa, fu enissii ɓaa taabukwa wayee fu en
ɓaa atti'iwa.
12 Kooh haŋci doŋ, yërí hëwí' Waasii, ee yërí laak ki'atti'. Ya doŋ yërí
mín ɓo' kimúsal, ee ya mín ɓo' kisaŋku'. Haa fu yii fu atti'i mooroomfuɗa,
fu tík haffu ɓa?

Watukat kiyéeŋ haffúu

13 Súkú'kattoo diima, ɗú ɓii ɗú wo'i an: «Wati wala kuwis, ɗí hay kika'
teeru nangam, ɗí tum da kíis. Ɓí toonsuki daama bi ɗí laak kopa'.»
14 Ɓú ínohoo dara ga kipessúu, iñaa ka yah kuwisɗa! Ndaga ɗú man na
eeɓ. Wa kolukaa, maañoo dara wa keen.
15 Ɓú jom anee kiwo' kay: «Neɓ Kooh, Ha'mudiinaa, ɗí hay kipes, ɗí hay
kitum iñii yii wala iñaa yaa.»
16 Wayee ó'óo! Ɓú yéegin haffúu ee ɗú ndamuki rek. Kiyéeŋ haffu
fodaama daal, joffii!
17 Kon, ɓaa fu ínohin iñaa fu jom kitum yijófí', fu tummbiirinaa, fu
koorukin baakaa'.

---

* **4:4 4: 4** *Ɓú oorin Kooh* wo'eenii ga kiGerek diiɗa man na «ɓetifaa ɗúk yaalci ya faanukka na ɓo' yiliis.» † **4:5 4: 5** *Helaa Kooh… naalohinwa* Lëegísoh ciliis wo' da an: Helaa Kooh tum dëk garuuɗa, iñaa ya waa'ɗa, ya sagin wa bokidohu na yen yiliis.

5

Iñcii yoot ha'-alalciiɗa

1 Súkú'kattoo diima, ɗú ha'-alalcii! Aawat kilooy, ɗú weleluki ndaga
coonucii sekkúuɗa!
2 Alalciigarúu nopin ee kúltíciigarúu maasohin.
3 Wúrúusiigarúu na hëelísiigarúu homaakin✡. Homaakaama hay
kiteewoh fodii seedi iñcaa cibóní'caa ɗú tumeeɗa. Ee homaakaama, fodii
kiwii, hay kiñam faanciigarúu. Ëldúna, daanaka, leehin ee ɗú ɓii lís
haffúu kigari' alal!
4 Malkat, koparii jomee kifayohu píikohcii lëgëysee ga yoonciigarúuɗa,
ɗú tëhdohinwa kak, wa wii fiip rek. Ee jambatcii píikohcii aasin nof Kooh,
Ha'mudii wëñ buuroo buu'ɗa.
5 Ɗú cattii dara ga ëldúnarúu, ɗú dëk ga mo'laat na neɓlaat rek. Ɗú
kapin dút en fan júuraa yafalu hen, ɗú ɓii sek bëríinaa ɗú hoossanɗa.
6 Ɓaa tummbii dara, ɗú atti'inndi kikaan, ɗú lagin kumuunci ee ya
nookohhii ga.

Múuñat, ɗú seki

7 Kon mbokcii, múuñat ɗú seki bi ga daa Yéesu, Ha'mudii haysisan.
Malakat ga daa línoh múuñi, aboh ga toɓcaa ɗewi kikeen bi ga daa seek
wíisan, kakay eroh towu tilúudí'.
8 Ɗú ɓan, múuñat fodaama, ɗú am bi yëgís, ndaga kihayiskii Ha'mudii
deeyin.
9 Mbokcii, ken hanat kijambatuk ga mooroomci, en ɗanaa Kooh
atti'oorúu. Malkat ɓii yah ki'atti'ɗa sah yeema ga halii.
10 Mbokcii, malkat ga sëldíiga-Koohcaa. Ɓa wo'ee ga teekii Ha'mudii ee
ga ɗuuy coonucaagaɓa, ɓa múuñee hen. Taabat ga kotcaagaɓa.
11 Ínohat an, ɗí wo' an ɓa yewinin múu', ɓuwii yëgís ga ɗuuy
coonucaagaɓaɗa. Ɗú kelohin iñaa wo'u ga Yoop✡, ga daa ya tookee
kimúuñɗa. Ee ɗú hotin iñaa Kooh, Ha'mudii mëeñjohi kitumi'ɗa, ndaga
Kooh, Ha'mudii líif na kijof na yërmaandi.

Kiwaat joffii

12 Ee sah mbokcii, kaa waatat múk✡. Enndii ga teekii ɗook-Kooh, enndii
ga teekii kakayfii wala ga enaama yiliis. Ga daa ka mín kiman tóoh,
wo'eenndúu en «Eheenaa», enat «Ehee», en «Ó'óonaa» enat «Ó'óo». En
ɗanaa Kooh atti'oorúu.

Doolaa laak ga kikíim Koohɗa

13 En laakin garúu yíinoo yaa en ga coonunaa, ya kíimat Kooh. En laakin
garúu yíinoo yaa en ga jamaa, ya kañat Kooh na tiyeek.
14 En laakin garúu yíinoo yaa ɗúukoolinaa, ya ɓaylukat yaakcaa ga
jaangaaɗa. Ɓa kíimi'ti Kooh, ɓa leeffi dúuleen✡ ga teekii Ha'mudii.
15 Kíimaama taam na ngëmɗa hay kimúsal ɗúukoolíraa: Ha'mudii
hayyi kiwëkí'. Ee en an ya tumin baakaaraa, ya bayaluca.
16 Kon ɓaa en ɓéeɓ wo'at baakaa'caagari ga fíkíi mooroomci ee yaa en
ɓéeɓ kíimi' mooroomci Kooh, en ɗanaa ɗú wak. Ɓaa júwin kíim Koohaa,
kíimaagari waama, doolaagaɗa límin yiyaak.
17 Malkat ga Ili, sëldíiga-Koohaa, ya enee ɓo' doŋ fodii garuu. Wayee ga
waa ya kíimmba Kooh na ngëm doonaa ya towooɗa, músú keenndii kakay
bi laakka tíkíis taahay na caban.

✡ **5:3 5: 3** Malkat Mëccëe 6: 19. ✡ **5:11 5: 11** Malkat Yoop 1: 20-22; 2: 10. ✡ **5:12 5: 12** Malkat Mëccëe 5: 33-37. ✡ **5:14 5: 14** Malkat Marka 6: 13.

18 Waa ennda ɗa, ya kíimissa Kooh ya toƃ, Kooh toƃpa, doo kakayfaa,
faa han ki'eroh iñaa pesohohsan.

Gíndí'at ƃuwii múuyɗa

19 Mbokcii, laak garúu yíinoo yaa ɗeeŋ kayohfii, ee laak garúu yaa
gíndi''inaa,
20 leenaa níindískat iñii yii: Ɓéeƃ ƃaa fu gíndi tumoh-baakaa' ee lak ya
múuyee hen ga waas wibóníraa, fu ƃewohinndi ga waasaama, fu sominndi
ga kikaan ee fu hay kitah bi baakaa' ciyewincaa ƃaa yaama tumɗa Kooh
bayallica.

Këyítfii
Pee'
ɗeƀ kibínɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Pee', apotaaraa Yéesu, bín kerceencaa teerucaa ciyëtúuscaa ga gohaa Aasíiɗa (ga dii kúlkaa Turukíi enoh watiɗa). Këyítfiimaa Pee' bídeefa kerceencaama hatalu ga kipesɗa.

Ga wii Yéesu en ga ëldúnaɗa, Pee' taabee nari. Ga waa Yéesu meyoh ëldúnaɗa, Pee' enee apotaaraa yaawúu'caa. Kerceencii Pee' bídee këyítfii fiiɗa enee ƀuwaa hatalsee hen ga kipesƀa ndaga daa ƀa gëmee ga Yéesu Kiristaaɗa. Iñaama tah ya bínndaƀa kiwo'ƀa, ƀa am bi yëgís ga ngëmii. Enndii ƀërí ɗewoh ga kitíku coonu. Ya wo''aƀa an Yéesu yii ƀa gëm gariɗa yërí ɗeƀ kitíku coonu, bi ya apussa. Iñaama teewoh an binaa ƀa hídoh na mesiklaataa, ƀa tookat kimúuñ fodaagari. Ya wo''aƀa ƀan daa kipesƀa jom kiman ga ɗuuy ƀuwaa sagu kigëm ga Kooh.

Këyítfii Pee' ɗeƀ kibínɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1: 1-2*)
2 - Yaakaarii onoh kipesɗa (*1: 3-12*)
3 - Kipeskaa sela'in (*1: 13–2: 17*)
4 - Kitaabuk kotcaa Kiristaa (*2: 18–4: 19*)
5 - Níirohcii yopii Kooh (*5: 1-11*)
6 - Taŋkoh (*5: 12-14*)

Këñɗoh

1 Mi Pee', apotaa' Yéesu Kiristaa, mi yërí bínndúu këyítfii fii ɗú ƀuwii
Kooh tanuk enu sagac ga gohcii ƀa tasaarukohɗa: ennda gohaa Pom, waa
Galasíi, waa Kapadoos, waa Aasíi na waa Bítíníi.
2 Kooh, Paamudii tanukinndúu kumëeñí' fodaa ya nateeka kitumɗa,
doonaa ɗú en ƀuuci ga tumeenaa Helaa yisela'í'yaa, en ɗanaa ɗú
kelohi' Yéesu Kiristaa ee ñífaagari aamuɗa onndúu kiset. Mi kíim Kooh
barkeellúu bi dooy, onndúu jam wiyewin.

Yaakaarii onoh kipesɗa

3 Ɗu kañat Kooh, Paamudii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu. Ga
yërmaandaagari wiyaakwaa, ya oninnduu kilímukis ga kipes ki'as, ee
ɗu laakin yaakaaraa onohi kipes, ga daa ya mílísi' Yéesu Kiristaa ga
kikaankaaɗa.
4 Fodaama, ɗú laas ga iñcaa cinéwí'caa Kooh faani'túu ga asamaanɗa.
Iñcaama yasukohoo, ca líiwoo, ca neewoo.
5 Kooroh ga ngëmii ɗú laakɗa, Kooh hayyúu kiníi' na dooliigari
mín ga tóohɗa, bi ga besaa mëeñjoh ya yah kiteewoh kimúckiima ya
waayuki'túuɗa.
6 Keeñnjúu soosin ga yaakaaraama, luu enee an ɗú jomin kikooroh diima
ga coonucaa en tóoh. Coonucaama nak maañanndii,
7 ca en kimalaksukoh ngëmiigarúu, dii wa hín kiyëgísɗa, fodaa daa
wúrúus útsi ga kiwii kimelici'waɗa. Ee ngëmiigarúu wëñ solu fúuf
wúrúusaama aaw ga kiyasukoh doŋɗa. En ɗanaa ngëmiigarúu hayyúu
ki'on ɗú laak gërëm, ɗú laak ndam, ɗú eru cée', bëríinaa Yéesu Kiristaa
feeñukanɗa.

8 Ɗú mosoo kihot Yéesu ee moona ɗú waarinndi. Bi wati ɗú hottiiri, ee
kokohhii ɗú gëmin gari. Kërí tah ɗú taabin ga na keeñ wisóosí', waa ken
mínoo kiwo' na kúuw, waa taam na ndam.
9 En ki'enaa, ɗú laasin ga iñii ɗú séentuk ga ngëmii ɗú laakɗa. Iñaama
yërí en an fítciigarúu, ca múc.
10 Ga loo kimúckiima, sëldíiga-Koohcaa heelussa ki'ínoh na kihalaat ga
dijófí', ee ƀa yéegalohha kijofkaa Kooh nareerúu kiteeƀɗa.
11 Ɓa ƀaa heel ki'ínoh bi jof jamaanaa iñcaama Helii Kiristaanii
ínohlukoheeƀa, yah kilaakohɗa, na daa ca yah kimanɗa. Heliima taabee
naƀaɗa yéegaleeƀa, balaa ka laakaa, coonucaa Kiristaanii na' kidayɗa na
ndamaa yah ga kitíkɗa.
12 Kooh teeƀpaƀa an iñaa ƀa yéegalohee yaama, ƀa ga kihafƀa, aawéerii
gaƀa wayee aawee garúu. Diimaɗa, ƀuwii en na kiyéegaloh Hewhewii
winéwí'wiiɗa wo'inndúu iñaama, kooroh ga doolii Helii yisela'í'yii Kooh
wosoh, meyoh asamaanɗa. Malaakacii sah waaruunun kitík hasƀa ga
iñcaama.
13 Kon waayukat haffúu, ɗú wíisoh wecen, ɗú lík yaakaa'túu ƀéeƀwa ga
iñaa yijófí'yaa Kooh yahhúu ki'on bëríinaa Yéesu Kiristaa feeñukanɗa.
14 Enat oomaacaa kelohɗin Kooh. Kaa taabukat neƀlaat-kumuuncaa ɗú
enukohee kuɗewaaɗa; lak ɗú ínohhii Kooh duum,
15 wayee sela'at hen ga ƀéeƀ kipeskiigarúu fodii dii ƀii ƀayyúu ga hafci
sela'ɗa.
16 En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa an: «Enat ƀuwaa sela'in, ndaga mi, mi
sela'in».
17 Waa Kooh yii atti'i ƀaa en ƀéeƀ ga iñaa ya tumi ee fa'ɗohoo kenɗa
yërí ɗú ƀayi «Buba» ɗú en na kikíimaa, kon nak, ga kipeskiigarúu dii ga
ëldúnaɗa, ɗú jominndi ki'e' cée' wiyaak.
18 Ɗú ínohin an iñaa ɗú laasohu ga kipeskaa enéerii dara ɗú lam ga
ƀicaasammbúuɗa enndii iñaa yah kiyasukoh fodii hëelís wala wúrúus.
19 Ó'óo, ɗú laasuunun ndaga ñífaa wilëekí'-soluwaa Kiristaa aamu, fodii
sarah kubaalkaa dara nëewísukkiigari ee laakoo sík.
20 Kooh tanukinndi kumëeñí', lak ëldúna sakussii duum ee ya onin ƀuwii
ki'ínohhi ga jamaanuciima en cii mëeñjohɗa, ndaga ɗú.
21 Kooroh gari, ɗú gëmin ga Kooh, yii mílísi'ti ga ƀuwaa kaanin, e'tari
ndamɗa. Fodaama, ngëmiigarúu na yaakaariigarúu cii ëewrukka ga Kooh.
22 Ga wii ɗú taabuk kayohfiiɗa, fodaama ɗú sétírin fítciigarúu bi ɗú
mínin kiwaa' ƀimooroommbúu kayoh-kayohɗa. Kon nak, waarohat kayoh-
kayohɗa na keeñciigarúu ƀéeƀca.
23 Ɗú límuksin kilímuk ki'as kaa meyohhii ga pesohpaa yah kiyasukoh,
wayee ka meyoh ga pesohpaa yasukohanndii. Ee pesohpiimaërí en
Wo'eenii Kooh onohi kipes ee wa tuukan bi taa'ɗa.
24 En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa an:
«Ɓo'-súusúus man na pëegíi;
ndam ƀo'-súusúus man na sapuus-pëegíi.
Pëegíi súwin, sapuuscaa keen,
25 wayee Wo'eenii Ha'mudii tuukan bi taa'.»✡
Ee wo'eeniima wërí en Hewhewii winéwí'wii ɗú yéegalseeɗa.

2

Atoh-koñii tawahii Kooh

✡ **1:25 1: 25** Mëdírohat na Kañcaa 103: 15-17.

1 Kon foñat tóoh iñaa en kisoot, kiñaañukoh ɓo', kijófjófɗuk, ki'iñaan,
kipok kiwo'.
2 Fodii lii', ɗíibukat kiɓap ga miismii koocussii en Wo'eenii Koohɗa, en
ɗanaa, ma onndúu kiyak bi ɗú múc.
3 En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa an: «Ɗú hotin dii Ha'mudii hín kijofɗa».
4 Ha'mudii yërí en atohii en na kipes ɓuwii jafeeɗa wayee Kooh tanukwa
ee wa laakin solu gari. Deeyat gari.
5 Waa ɗú enin atohcaa en na kipes, ɗú ɓan, deeyat gari doonaa ɗú en
tawahii Kaanfii Helii yisela'í'yii dëkohɗa ee ɗú en ɓisarahoh, ɓaa en ɓuu
Kooh, kitumi'ti sarahcaa Helii yisela'í'yii onnduuca kitumɗa. Sarahcaama
Kooh tookinca kooroh ga Yéesu Kiristaa .
6 En ki'enaa, bídu ga Këyítfaa an:
«Mi yii yíppa atoh-koñ dii ga Síyoŋ,
mi yërí tanukwa ee wa wërí wëñ kilaak solu.
Ɓaa gëm gawanaa, yaakaa'fu tasoo múk.»✡
7 Kon ɗú ɓii ɗú gëminɗa, wa erinndúu cée', wayee ɓii gëmmbiiɗa, ɓa
ínohat an:
«Atohaa tawahohcaa jafeeɗa
wërí mëeñjoh ki'en atoh-koñii tawahii»✡.
8 «Wa enin ɓan atohii këfíti ɓuwii,
wii ɓúukíɓaɗa.»✡
Wa këfítinɓa ndaga ɓa tookkii kigëm Wo'eenii Kooh, ee iñaama yërí
sekeeɓa.
9 Wayee ɗú, ɗú en heetii Kooh tanukɗa ya tuminndúu ɓisarahoh na
ɓibuu'. Ɗú en heetii wisela'í'wii, heetii ya heeli' hafciɗa, doonaa ɗú
yéegaloh tumeencii ciyaakcii✡.
Ya ɓewohhúu ga ñúusii, haydohharúu ga lee'laatii neɓ kiniirukɗa.
10 Kuɗewaa, ɗú enéerii heetii Kooh wayee diimaɗa ɗú enin heetiigari.
Kuɗewaa ɗú laaséerii ga yërmaandii Kooh wayee diimaɗa ɗú laasin gawa.

Kipes fodii súrga Kooh

11 Ɗú ɓii mi keeñukinɗa, ɗú man na ɓuwaa kooroh ëldúna hen rek,
fodii ɓisagac, kërí tah mi daassúu ga iñii yii: Abukat ga neɓlaat-kumuuncii
heñohi fít ɓo'ɗa.
12 Ɓadukeenumgarúu ga ɗuuy yiifa'cumɗa enat wimórí'. En ɗanaa, luu
ɓa pokɗeerúu ki'en ɓitumoh-kofeel, ɓa hotan tumeenciigarúu cijófí'cii, ee
ɓa ndami Kooh bëríinaa yaama ɓaawanɓaɗa.
13 Ɓéeɓ nguu' waa ɓo'-súusúus mín tuuki' ga ëldúna, kelohɗatwa ndaga
Ha'mudii: ennda buurii hanoh ɓéeɓ buu'cii ɗookɗa,
14 ennda ɓan gúwernëe'ciigari ya wos kiko' tumoh-kofeelcii na kikañ
ɓuwii tumi yijófí'ɗa.
15 En ki'enaa, iñii Kooh waa'ɗa wërí en an: ɗú tum iñaa jofin. En ɗanaa
ɗú laŋ túuwtii ɓuwii laakoo hel, ínohsoo daraɗa.
16 Ɓayat ɓadukeen ɓuwaa laak hafɓa, ee kaa tumat iñaama úuf kikún
tumeen cibóní'. Namat ki'en ɓisúrga Kooh.
17 Erat ɓuwii ɓéeɓɓa cée', waarat mbok-kerceencii, niikat Kooh ee ɗú e'
buurii cée'.

Súrga na ha'mudaagari

✡ **2:6 2: 6** Malkat Ísayíi 28: 16. ✡ **2:7 2: 7** Malkat Kañcaa 118: 22. ✡ **2:8 2: 8** Malkat Ísayíi 8: 14. ✡ **2:9 2: 9** Malkat Eksoot 19: 5; Ísayíi 43: 20.

18 Ɗú súrgacii, kelohɗat ha'munciigarúu, ɗú e'ɓa cée' wimëtí' sëk.
Hanat ki'eem rek ga ha'muncii ɓijófí'ɓii wala ɓii ɗúkohsi narúu henɗa,
wayee bi ga sah ɓii tamohinɗa.
19 Kayoh, kikooruk coonucaa ɗú tíku ga iñaa enndii waas ndaga kitaabuk
Kooh, ínohat an Kooh ga kijofkaagari onndúuka kimín.
20 En ki'enaa, ndamii wiida wërí laak ga kikooruk doo'caa ɗú feekuca
ndaga lak ɗú tum iñaa joffii? Wayee binaa ɗú took kikooruk coonu ndaga
kitum iñaa jofinaa, ínohat an Kooh ga kijofkaagari yërí onndúu kimín
iñaama.
21 Iñaama yërí Kooh ɓayohhúu. Kiristaanii ɓan sodin ndaga
baakaa'ciigaruu, ee fodaama ya teewinndúu waas waa ɗú kooran, doonaa
ɗú taabuk kotcaagari.
22 Ya mosoo kitum baakaa' wíinoo ee saboh fíinoo mosoo kimeyoh kúuwci.
23 Ya ɓasuunun, ya mossii kitaas na ɓasee.
Ya tíkuunun coonu, ya mossii kidíguk ken ki'ëldúk,
wayee ya díŋkaanohee hafci ga yah yii ɓay atti'ii wijúwí'wiiɗa.
24 Ya koorukka baakaa'ciigaruu ga faanci, ya ɓayyaca,
ya ga kihafci ga wii ya kaan ga kuraanaaɗa.
En ɗanaa baakaa' mínsisoo yen garuu ee ɗu aas ga kipeskii kijúwí'kii.
Ɗú wëkírohu kon ga gaañcaagari.
25 En ki'enaa, kuɗewaa ɗú madee na baalcaa múuy hen, wayee diimaɗa,
ɗú ɓii ëewrukka ga níirohii watuki fítciigarúuɗa.

3

Ɓeti na yaalci

1 Ɗú ɓan, ɓeticii, kelohɗat yaalciigarúu. En ɗanaa, laak gaɓa yaa
gëmmbii Wo'eenii Koohaa, daa ɗú manɗa mínɓa ki'ek ga ngëmii. Iñaama
soolukanndii kiwo':
2 ɓa malakan rek ga ɓadukeenaagarúu, daa ɗú hín kiset keeñ ee ɗú
erinɓa cée'ɗa.
3 Kaa heelat rek kimo' ga fooh: ennda kidúguk bi jek, kipokuk ceen-
wúrúus na ki'ekuk kúltí cimórí'.
4 Wayee heelat kimo'kaa en ga ɗuuy keeñ, yasukohooɗa: ennda kilewet
na kiyewin jam. Kimo'kaa kaama kërí laak solu ga fíkíi Kooh.
5 En ki'enaa, ɓeticaa waama ɓisela'í'ɓaa tíksee yaakaa'ɓa ga Kooh ee
tookɗusee ɓiyaalɓaɗa, iñaama yërí enee kimo'kaagaɓa.
6 Madee fodaama ga Saaraa. Ya kelohɗee Abaraham hen bi, ya ɓayeeri
Ha'mudaagari. Ɗú ɓan, binaa ɗú tum iñaa jofin ee taammbii na kiniik
daranaa, iñaama hay kiteewoh an ɗú tucaasamun Saaraa.
7 Ɗú yaalcii ɓan, ɓaa en ɓéeɓ ga kipeskaagari na ɓetici, ya jomin
kifoñ hel ga an ya hínndii nari dooli. Eratɓa cée' wimëtí' ndaga ɓa hay
narúu kibok kilam kipeskaa kukayohkaa Kooh onndúuɗa. En ɗanaa dara
honohoorúu kikíimi Kooh bi jof.

Kitook kisodalu ga kitum iñaa jofin

8 Iñii mëeñjohɗa wërí en ɓéeɓpúu, bokat halaat, ɗú bok keeñ wíinoo.
Waarohat ga díkaantirúu fodii ɓuwaa ɓërí bokoh; ɓaa en ɓéeɓ laakat
yërmaandi ga mooroomci ee ɓaa en ɓéeɓ yóoskí' hafci.
9 Kaa íkat mesiklaat ga mesiklaat ee kaa taasat ɓasee ga ɓasee; namatti
kikíimi', Kooh barkeelli. Kooh ɓayohhúu ga hafci iñaama, kibarkeellúu.
10 En ki'enaa, bídu ga këyítfaa an:
«Ɓéeɓ ɓaa waa' kineɓluk ga ëldúna ee kipesci newaa,

ya abat kúuwkaagari ga yibóní',
ee perempaagari hanat kiwo' saboh.
11 Ya úsaayat yibóní' ee ya tumi yijófí',
ya heelat jam ee ya taabukiwa.
12 Ya ínohat an Ha'mudii yii yíppa hasciigari ga ɓuwii ɓijúwí'ɓii
ee ya yii déekka nofiigari ga iñii ɓa kíimiriɗa.
Wayee ɓuwii tumi iñaa boninɗa, Ha'mudii súugúrukinɓa.»✡

Yaakaa' ga ɗuuy kihatalu ga kipes

13 Ee sah, ɓii yiida tumanndúu iñaa mesikin binaa ɗú kaantukoh ga kitum yijófíraa?
14 Luu enee an ɗú jom kikooruk iñaa meskin ndaga kitum iñaa júwin, ínohat an ɗú yewinin múu'. Kaa niikat ɓuwii ga dara ee ɓan ken hanat kihícoh hellúu.
15 Tookat ga keeñnjúu an Kiristaanii sela'in, ee ya haŋci doŋ ya en Ha'mudiigarúu. Tuukat tek ga kitaas ɓéeɓ ɓaa meekisanndúu iñii tah yaakaarii ɗú laakɗa.
16 Ee nak taabat ga na teey, ɗú on ɓéeɓ cée', ee ɗú dëlí' hellúu. En ɗanaa ɓuwii pokɗirúu kiwo' ndaga kipeskiigarúu kijúwí'kii ga Kiristaaniiɗa kaci'u ga iñcii ɓa pokɗirúuɗa.
17 En ki'enaa, kikooruk mesiklaat ndaga kitum yijófí', en ga iñaa Kooh waaraa, kërí gën kikooruk mesiklaat ga kitum yibóní'.
18 Kiristaanii ga kihafci koorin ga mesiklaat waas kíinoo ndaga baakaa'cii ɓuwii. Ya yii ya en ɓo' yijúwí'ɗa, ya kaannda kimúsal ɓuwii júwussiiɗa doonaa ya haydohɓa ga Kooh. Ya apussa, faan ɓo'-súusúusfaagari kaannda, wayee Helii yisela'í'yii onndari kipesis.
19 Koorohee ga Heliima, ya ka'ta ga helcaa tëcuk ga ɓu-baamɗa kiyéegalɓa iñaa laakɗa*.
20 Helcaama cërí en cii sagee kikelohi' Kooh, ga jamaanaa músúmaa miyewinmaa Kooh toweeɗa. Wiima lak Kooh yii múuñ rek, hídoh ga wahtaa Nowee enee na kihëwí' gaal-giiyaa wiyaakwaaɗa. Ɓiɓo' ɓijutuut ɓërí múcee ga músúmaama, ee enee ɓo' ɓiyitnaɓaahay.
21 Iñaama yërí mandarga bëtísii ɗú bëtísi'u ga músú wati, onndúu kimúcɗa. Bëtísi' nak, enndii kinís iñaa líiɓ ga faan, wayee nam ki'en kitaas Kooh na hel widëlí'. Ee wa músalinndúu kooroh ga kimílískaa Yéesu ga ɓuwaa kaaninɗa,
22 yii lap ɗook asamaan, hanohha yah-ñaabaa Koohɗa. Malaakacii, iñcii en na kinguuruk ga ɗook ɓuwiiɗa na iñcii laakin dooli ee hotukooɗa, kelohɗinndi.

4

Kigúroh na baakaa'

1 Kon nak, waa Kiristaanii dayeera mesiklaat ga faanfaagari, ɗú ɓan, ɓewat helaa Kiristaa waama, ɗú tumwa ganaay. En ki'enaa, ɓaa day mesiklaat ga faanfaagari gúrohin na baakaa'.
2 Kon, aboh diima deŋ, iñii tes ga kipessúu ga ëldúnaɗa hanat ki'en ga iñaa neɓ ɓo'-súusúus wayee enat ga iñaa Kooh waa'.
3 En ki'enaa, dooyin sëk ga dii ɗú pesee kuɗewaa ga iñaa neɓ yiifa'ciiɗa: ɗú enee ga kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ, kiɗíibuk iñaa en yuu mooroomfu, kilaal kihëpí', kihíp look ga kiñam na ki'an, ki'aamuk koof ki'araamí'.

✡ **3:12 3: 12** Mëdírohat na Kañcaa 34: 13-17. * **3:19 3: 19** Lëegísoh ciliis wo' «ya ka'ta ga fítcaa ɓuwaa kaaninɗa… »

4 Diimaɗa, yiifa'cii lëyuunun ga dii ɗú taabissii naɓa ga kipeskiigaɓa
kibóní'kii kiima ɓarinɗa. Kërí tah ɓa ɓii ɓassúu.
5 Ɓa hay kituuk bes kitaas ga fíkíi ɓii tuuk ga ki'atti ɓuwii en na kipes
na ɓuwii kaaninɗa.
6 En ki'enaa, iñaama tah Hewhewii winéwí'wii yéegalohussa ɓan ga
ɓuwii diima deŋ kaanuununɗa. Fodaama, luu enee an ɓa atti'uunun
kikaan ga faancaagaɓa fodii ɓéeɓ ɓuwii, ga fítcaagaɓa ɓa ɓii pes fodii
Kooh.

Ki'amɗoh mooroomfu ga iñaa Kooh onndaa

7 Iñaa enin tóoh, jamaanaa wa leehanɗa deeyin. Kon taabat na hel na
kiwíisoh, en ɗanaa ɗú mín kikíim Kooh.
8 Balaa daranaa, waarohat ga díkaantirúu kiwaaroh kiwóorí' ndaga
kiwaaroh kúnin baakaa'caa leehoo.
9 Ɓaa en ɓéeɓ tookat mooroomci ga kaanci ee hanat kitaam na kicapatuk.
10 Ɓaa en ɓéeɓ garúu laakin iñaa Kooh onndi. Ya ɓewat iñaa ya onuɗa,
ya amɗoh ɓuwaa ɓíinoo ga, fodii ɓuwaa tuukuk lëgëy. Ƒodaama, ɓa
tuukuk dijófí' ɓéeɓ iñcii cinéwí'cii Kooh onohɗa.
11 Ɓo' en na kijangataa, ya wo'at iñii Kooh wo'ɗa. Ɓaa en na ki'amɗoh ga
lëgëyiinaa, amɗohat na doolii Kooh onndiɗa. En ɗanaa, Kooh eru ndam
ga iñaa en tóoh, kooroh ga Yéesu Kiristaa yii laak ndam na dooli bi taa'ɗa.
Aameen!

Ɓuwii hatalu ga kipesɓa ndaga Kiristaaɗa

12 Ɓú ɓii mi keeñukinɗa, kaa lëyat ga mesiklaatcii citamohí'cii dallúuɗa
en fan enndii waas.
13 Namat kineɓluk hen, ndaga ɗú ɓeɓ ɓakkúu ga coonucii Kiristaa dayɗa,
doonaa bëríinaa ya feeñukan ga ndamaagariɗa, keeñnjúu soos seɓ.
14 Ɓú yewinin múu', binaa ɗú ɓasu ndaga teekii Kiristaaniinaa, ndaga
lak Helii Kooh líif na ndamɗa wii dëkka ga ɗuuycúu.
15 Binaa laak garúu yaa tíku coonunaa, hanat ki'en an lak ya ap ɓo', wala
ya lok hen, wala ya tum kofeel, wala an ya aas ga iñaa enndii waasci.
16 Wayee en an ki'en kerceen kërí tah ɓo' tíku coonunaa, ya hanat kilaak
kaci ga iñaama. Ya namat kay kigërëm Kooh daa ya ɓay teekii kerceenɗa.
17 Wahtii ki'atti'kii le'in, ee wa ɗewoh ga ɓuwii en ɓuu Koohɗa. En
lak wa daloh garuunaa, kon ɓuwii sagu kigëm ga Hewhewii winéwí'wii
Koohɗa, ɓa yah na kimëeñjoh?
18 Fodaa këyítfaa wo'ɗa: «En lak kimúc ɓo' yijúwí' kërí yooɓpiinaa, kon
ɓaa tumi baakaa', faali''ii Koohɗa, ya aaw na?»✡
19 Fodaama, ɓuwii dayu mesiklaat ndaga kitaabuk iñaa Kooh waa'ɗa, ɓa
lísat kitum iñaa jofin. Ɓa ayat kipesɓa tóoh ga yii sakɓa ee tumi iñaa ya
dígohɗa.

5

Níirohcii yopii Kooh

1 Diimaɗa nak, mi daas ɓuwii ga ɗuuycúu en ɓiyaak ga jaangiiɗa. Mi
yaak ga jaangii fodii gaɓa. Mi seedi'in coonucaa Kiristaa dayeeɗa ee mi
laakin ɓak ga ndamaa yah kihotukɗa.
2 Níirat yopii Kooh díŋkaanndúuɗa ee ɗú toputu'iɓa. Ee hanat ki'en an
ɗú gítínu ga hen wayee enat ga iñaa newinndúu fodaa Kooh waa'kaɗa.
Hanat ki'en an kiwaa' hëelís ekkúu ga, wayee enat an ɗú gëm lëgëyaama
hen.

✡ **4:18 4: 18** Mëdírohat na Liiwuk 11: 31.

3 Kaa heelat kilaak dooli ga ɗook ɓuwii Kooh tík ga yahhúuɗa, namat
ki'en ɓuwaa yopii Kooh malakan gaɓa.
4 Ee binaa yii kuliyuk ga tóoh níirohciiɗa feeñukaa, ɗú hay kilaas ndamii
fodii baanu-ɓuu', waa fúrí'anndii.
5 Ee ɓan, ɗú oomaacii, kelohɗat ɓuwii en yaak ga jaangiiɗa. Ee ɓéeɓ
ɓuwum, yaa en ɓéeɓ yóoskírat hafci ga fíkíi mooroomci ee ekukat iñaama
fodii kúltí ndaga bídu ga Këyítfaa an: «Kooh kaalin ɓuwaa ɓëwí' hafɓaɗa,
wayee ɓuwaa yóoskí' hafɓaɗa, ya teewinɓa kijofkaagari✡».
6 Kon yóoskírat haffúu ga fíldoo yahii Kooh wilëekí'-dooliwii. En ɗanaa,
ya ɓëwí'túu ga wahtaa ya amɗa.
7 Këlëembískat tóoh iñaa ɓítinndúu ga ɗookci ndaga yërí toputu'irúu.
8 Wíisohat ee ɗú watuki! Yii heñohirúuɗa, Seytaanii, yii yoot en fan
gayindifaa en na kimbëmbuk kiheel ɓaa ya seelsohan.
9 Abat bi yëgís ga ngëmiigarúu, ɗú tëhhi tëc, ee ɗú ínoh an mbok-
kerceenciigarúu tasaarukoh ga ëldúna tóohɗa, coonucaa man ɗa cërí ɓa
day ɓan.
10 Ɗú hay kiɓaat kiday coonu jutuut, wayee Kooh ga kijofkaagari
kiyaakkaa, hayyúu kiɓëwíris, ya onndúu kiyëgís gík, ya ɓaattúu dooli bi
dara mínoorúu kiyëngël. Ya ɓayinndúu kibok ga ndamiigari leehoo taa',
ndaga dii ɗú enin wíinoo na Kiristaaɗa.
11 Ya yërí laak kimín bi taa'. Aameen!

Taŋkoh

12 Sílwee, ee ya en garoo mbok-kerceenaa mi óolukin, yërí amɗohhoo
bi mi mínndarúu kibín këyítfii fii. Mi bínndúu kidaassúu na kiseedi''úu
kijofkii kiwóorí'kii meyoh ga Koohɗa. Abat ga iñaama bi yëgís.
13 Ɓu-jaangii ga Babíloon* Kooh fal fodii garúuɗa, ɓii këñí'túu ga. Marka
yii mi aboh fodii kowu ga ngëmiiɗa, yii këñí'túu ga ɓan.
14 Ɓaa en ɓéeɓ mígínohat na mooroomci haf, kifuunndi fodii ɓuwaa
bokoh.
Jam taabat narúu ɓéeɓpúu, ɗú ɓii ɗú en wíinoo na Kiristaaniiɗa.

✡ **5:5 5: 5** Malkat Liiwuk 3: 34. * **5:13 5: 13** Pee', ga teekaa Babíloon, mínin ki'en, wo' dëkaa Room

Këyítfii fukanakfii Pee' bínďa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiďa

Këyítfii fii fërí en fukanakfii Pee' bínďa. Jom ki'en an ya bínfa ga ɓéeɓ kerceenoo kerceen (1: 1). Laakkii ken ɓaa wo' an kerceencaa ya bídee këyítfaa ďeɓďa ɓërí ya bídis fii, ee wóo'tii ken an këyítcii kanakcii cii doŋ cërí ya bín. Ya wo' rek an këyítfii fii fërí en fukanakfii ya bínɓaďa (3: 1).

Pee' wo' an laakin ɓuwaa kari ga kerceencaa, ɓa jangati ga ďuuyɓa iñcaa taabohhii na Hewhewii winéwí'wii ɓa yéegalee ɓuwaamaďa. Jëgírohcaama taabuk neɓlaat-kumuunɓa doŋ ee ɓa wo'i an Yéesu hay-isanndii.

Pee' wo' ɓan an kipes kerceen jom kitaam ga iñaa neɓ Kooh. Iñaama yërí Yéesu jëgíree ɓuwaa taabukeeri ga wii ya en ga ëldúnaďa, ee iñaama yërí ɓaa en ɓéeɓ jom kitum ga helci.

Këyítfii fukanakfii Pee' bínďa tíidoh anee:

1 - Këñďoh (*1: 1-2*)
2 - Iñii Kooh ɓayoh ɓuwii ga hafciďa (*1: 3-15*)
3 - Wo'een sëldíiga-Koohcaa ga loo Yéesuďa kayoh (*1: 16-21*)
4 - Ɓuwaa jëgíroh sabohďa na iñcaa sekɓa gaďa (*2: 1-22*)
5 - Kihayiskii Ha'mudii dígohuďa (*3: 1-18*)

Këñďoh

1 Mi Simoŋ-Pee', súrgii na apotaarii Yéesu Kiristaa, mi yërí
bínndúu këyítfii fii, ďú ɓii, ďú laakin ngëm ga Koohyiigaruu, Yéesu
Músalkaatiigaruu fodii ďí gëm gariďa. Ee iñaama, ya yërí onnduuka ga
kijúɓkiigari.
2 Waa ďú ínohin Kooh, ya na Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, mi yii kíim
ɓa barkeellúu bi dooy, ɓa onndúu jam wiyewin.

Iñii Kooh ɓayoh ɓuwii ga hafciďa

3 En ki'enaa, Kooh, ga doolaa ya ɓayďa oninnduu tóoh iñaa ďu laak
sooli ga kipes, ee ďu am gari, ndaga ďu ínohin yii ɓayyuu ga ndamaagari
na kijofkaagariďa.
4 Fodaama, Kooh oninnduu kilaas ga iñcii ciwóorí'cii ee wëñ kiyak ya
dígeeruuďa. En ďanaa, kooroh gacanaa ďú rëc ga neɓlaat-kumuuncii
posoni kipeskii ɓuwii ga ëldúnaďa, ďú ɓeɓ ɓadukeenaa Kooh.
5 Kon ga iñaama, tumat iñaa ďú mín tóoh, ngëmiigarúu taam na
ɓadukeen wijófí', ee ɓadukeeniigarúu wijófí'wii wii taabat na ki'ínoh.
6 Ki'ínohkiigarúu taabat na kimín ki'abuk, kimín ki'abukkiigarúu taabat
na kiguu'guuluk, kiguu'guulukkiigarúu taabat na ki'am ga Kooh.
7 Ki'am ga Koohyiigarúu taabat na kifiiliimunoh ga díkaantirúu ee
kifiiliimunohkiigarúu taabat na kiwaaroh.
8 En ki'enaa, binaa ďú ɓay iñcii ciima ga keeñnjúu ee ca yewin garúunaa,
ca hay kitah ki'ínohkiigarúu na Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu hay kiɓaat
kilaak jeriñ ee lím yen.
9 Wayee ɓaa ɓayyii iñcaama ga keeñci man na búumí', ya hotoo
di'úsaayí'. Ya alin an ya sétíruunun ga baakaa'caa ya tumee kuďewaaďa.

10 Këri tah mbok-kerceencii, guu'guulukat, ɗú am faali' ga ɓayii Kooh
ɓayyúu ga hafciɗa na tanukii ya tanukkúuɗa. Binaa ɗú tum iñaamanaa,
ɗú keenoo múk ga yibóní'.
11 Ee iñaama yëri onanndúu kilëgísɗu bi aŋ hal ga nguuraa leehoo
taa'ɗa, wii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu ee en Músalkaatiigaruuɗa.
12 Kërí tah, mi jominndúu kiníindísi iñcuma besaa en tóoh, luu enee an
ɗú ínohinndi ee ɗú abin bi yëgísin ga kayohfii ɗú wo'uɗa.
13 Kon waa mi yii lís ki'en ga ëldúna, mi abin an júwin mi níindísirúu
iñcaama, ɗú lík helciigarúu ga.
14 En ki'enaa, fodii dii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu
ínohlukohhookaɗa, diimanaa kipessoo leeh ga ëldúna.
15 Mi hay kitum nak iñaa mi mín tóoh bi ɗú níindísuk iñcuma wahtaa
en ɓéeɓ, binaa mi kaanaa.

Wo'een sëldíiga-Koohcaa ga loo Yéesuɗa kayoh

16 En ki'enaa, ɗí ayukkii ga liiɓ, caa halaatu hen bi jekin,
ki'ínohlukohhúu kihayiskii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu líif na ndamɗa,
wayee ɗí nam kihot na hasciigarí kiyakkaagari.
17 En ki'enaa, Kooh, Paamudii erinndi cée' na ndam, ee Kooh ga
ndamaagari wiyaakwaa wo''a gari an: «Ɓii yii yëri en kowukiigoo mi
keeñukɗa, keeñnjoo soosin gari!»*.
18 Ɗí ga kihaffii, ɗí kelohha koonaakaa kaama meyohee asamaanɗa,
lakanaa ɗí ɓaa nari ga ɗook jaŋjagaa wisela'í'waa.†
19 Ga iñaama ɗí wëñin ki'ayuk bi yëgísin ga iñcii sëldíiga-Koohcaa
wo'eeɗa. Ee ɗú foñ hel bi jof gacanaa, ɗú tumin iñaa jof, ndaga
wo'eenciima man na lampu, waa en na kiniit ga ɗekataa ñúusin bi ga
daa Kooh wíisan. Lee'laatii Kiristaa melic fodaama ga keeñciigarúu fodii
olii meyi na kím lée'ɗí ëldúnaɗa.
20 Balaa daranaa, ínohat iñii yii dijófí' an, ken mínoo na kihafci
kilóogísoh wo'een sëldíiga-Koohcii ga Këyítfaaɗa.
21 En ki'enaa, wo'een sëldíiga-Kooh wíinoo meyohhii ga iñaa ɓo'-
súusúus waa', wayee Helii yisela'í'yii yëri ëewdohi ɓo' ga iñaama, ya aawi
kiwo' ga teekaa Kooh.

2

Ɓuwii jëgíroh sabohɗa na iñcii sekɓaɗa

1 Kuɗewaa, laakeera ɓan ga heetaa Isarayeel ɓuwaa tíkee hafɓa
ɓisëldíiga-Kooh ee lak saboh. Fodaama ɓan, hay kilaak ga ɗuuycúu ɓuwaa
jëgíroh saboh. Bi ɗú yéegaa, ɓa hay kijëgíroh ga ɗuuycúu waas ciliis
caa enndii kayoh, caa ëewdohi ɓo' ga kisaŋku'. Ɓa hay kitaasuk teekii
Ha'mudii laasɓaɗa, ee fodaama, ɓa hay kitík hafɓa kisaŋkuk ga gaaw
gaaw.
2 Ɓo' ɓiyewin hayɓa kitaabuk ga kipeskaagaɓa kisépí'í'kaa ɓa enukohɗa
ee ɓa hay kitah ɓuwii aaw kiñaawal waasii wukayohwii.
3 Ɓuwaama hayyúu kiɗúku na wo'een, caa ɓa tokisoh kiwaa' kiñam
ëelís garúu. Wayee Kooh tuukin tek ga ki'atti'ɓa kumëeñí'; ya neehhii ee
ya nímmbii, ya hayɓa kiɗúbí'.
4 Ínohat an malaakacaa tooñsee Koohɗa, Kooh múuñí'tiiɓa. Ya jaffaɓa
ga safara, ɓa ɓagussa ga ñúusaa kisek besaa ɓuwii yah ki'atti'uɗa.

---

* **1:17 1: 17** Mëdírohat iñaa bídu ga Mëccëe 3: 17; 17: 5 † **1:18 1: 18** Jaŋjagaama wëri en daa Yéesu enee na kikíim Kooh balaa soldaa'caa hayussi ki'amɗa. Jëmmaa Yéesu súpítukee daama ga fíkíi Pee' na Saŋ.

5 Ɓuwaa kuɗewaa ensee ga ëldúnaɗa, Kooh múuñí'tiiɓa ɓan. Ya toɓpa
músú miyewin maa onan ɓuwaama faali'ussiiriɗa, wayee ya sommba
Nowee, yaa nakee ɓuwaa kipes ga yijúwí'ɗa, ya na ɓo' ɓiyitnaɓanak ɓiliis.
6 Kooh atti''a ɓan teeraa Sodom na waa Gomoo', ca tëkírussa na kiwii
bi ennda wet. Ee fodaama, ya teewohha iñii yah kidal ɓéeɓ ɓuwii
faali'ussiiriɗa.
7 Ya sommba Loot, yaa enee ɓo' yijúwí' ee keeñci leehee hen tak ga
tumeencaa cisépí'í'caa ɓuwaa ɓibóní'ɓaa enukohee ga jamaanaagariɗa.
8 Ɓaa yijúwí' yaama dëkee naɓaɗa, keeñaagari wijúwí'waa dëkee ga
kileeh ndaga tumeencaa ɓuwaa cibóní'caa ya hotee, ya kelohee wekoo,
nohooɗa.

9 Kon iñaama teewohin an Ha'mudii ínohin daa ya tuman bi ya músal
ɓuwii am gari ga coonucii ɓa enukoheeɗa, na daa ya ɗaakan ɓuwii
ɓisóotí'ɓii, ya tóróyí'ɓa bi ga bëríinaa ëldúna yah ki'atti'uɗa.
10 Ya wëñan kitóróhí' ɓuwiima faali'ussiiri, taabuku rek iñaa neɓ
kumuunɓa ee líiɓɗiɓaɗa. Ɓa niikoo dara ee ɓa yéegin hafɓa, ɓa kaañin
sah kiɓas iñcii en ga asamaan laakin dooliɗa.
11 Wayee malaakacii wëñɓa dooli, mínndaɓaɗa, wo'soo ga iñcaama iñaa
bonin ee en ɓasee ga fíkíi Ha'mudii.

12 Ɓuwaama nak madu na júu', ɓa laakoo hel ee ɓa baahkoh ki'abu, ɓa
apu fodii júu'. Ɓa ɓasi iñaa ɓa ínohoo ee ɓa apsan fodii júu'.
13 Yibóní'yii ɓa tumiɗa yërí ɓa faysan. Iñaa neɓɓaɗa wërí en kitaabuk
neɓlaat-kumuunɓa na noh taŋ. Binaa ɓa bok narúu kanu kiñamaa, ɓa
neɓluki hen ga sabohcaa ɓa wo'irúuɗa. Ɓa soofin ee ɓa apohin kaci.
14 Ɓa heeli kifaanuk na ɓeticaa enndii ɓuuɓa, ee ɓa kapoo ga kitum
baakaa'. Ɓa abi ga fí'caagaɓa ɓuwaa ngëmaagaɓa yëgíssiiɗa. Ɓa mín
ɓéeɓ ga kiheel hëelís: Kooh cojinɓa.
15 Ɓa ɗeegin waasii wijúwí'wii, ɓa múuyin, ɓa taabuk waasii Balam,
kowu Boosoo'. Yaama, kiwaa' hëelís ekeeri ga kitum yibóní'.
16 Wayee ya tíkussa ga waas ga waa ya saŋ kikelohi' Koohɗa. En ki'enaa,
baamaa mínoo kiŋaah, wo''a nari fodii ɓo'-súusúus, ee níssa sëldíiga-
Koohaama ga kidofkaa ya waaree kitumɗa.

17 Jëgírohcaama madu na ne'caa síiñin, ɓa man na húyaa uuris tas.
Kooh faanɗínɓa ɗekataa ɓa enan ga ɗuuy ñúusaa witërúuswaa.
18 En ki'enaa, ɓa taabi ga na kijangat kiyaak, kaa laakoo haf, ee ɓuwaa
han kirëcohu ga ɓuwaa múuyinɗa, ɓa teewiɓa neɓlaat-kumuuncaa apohin
kaciɗa, kinookɓa.
19 Ɓa dígi ɓuwii kilaak hafɓa ee lak ɓa ga kihafɓa, ɓa ɓiñaam ɓadukeen
cibóní', caa ëewdohɓa ga kisaŋku'. En ki'enaa, ɓaa en ɓéeɓ ñaam ga iñaa
wëñnji dooliɗa.
20 Ɓuwii rëcuunun ga tumeencii cibóní'cii ga ëldúna ndaga ɓa ínohin
Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, músalluuɗa, binaa ɓa íisis hafɓa ga yah
ɓuwaama jëgírohi sabohɗa, bi ɓa ɓúukisɓanaa, ɓa keensisin kimma ga
ɓadukeenaa wëñ kiyiis waa ɓa enukohee kuɗewaaɗa.
21 Iñaa gënee gaɓaɗa wërí en ki'ínohoo Waasii ëewdoh ɓo' ga kitum
yijúwí'ɗa, loo ki'ínohwa, lëehíraa ɓa súugúrukwa, ɓa foñ iñii Kooh nakɓa
kitum ee ɓa yéegaluununwaɗa.
22 Iñii dalɓaɗa teewohin kayohfii ga wo'eenii liiwuk an: «Baay ɓoykisi
kiñam ciɓotcaagari», ee «Mbaam lëehíri kiɓookunaa, bíraañuki ga
duupuul».

3

Kihayiskii Ha'mudii dígohuɗa

1 Ɗú ɓii mi keeñukɗa, këyítfii fii fërí en diima fukanakfii mi bínndúuɗa.
Ga ɗuuy këyítcii kanakcii mi bínndúuɗa, mi níindíssúu iñaa ɗú
jëgíruunun, en ɗanaa, mi yúun helciigarúu ga kilaak halaat ciléerí'.
2 Níindísukat wo'eencaa sëldíiga-Koohcaa ɓisela'í'ɓaa wo'ee
kuɗewaaɗa, na ɓan iñii Ha'mudii, yii en Músalkaatii ebiloh kitum ee
apotaa'caagarúu yéegalseerúuɗa.
3 Ínohat iñii yii paay: ga bescaa mëeñjohanɗa, hay kilaak ɓuwaa
taabuksan iñaa neɓ kumuunɓa rek, ɓa yensirukirúu,
4 ɓa wo'i an: «Man Ha'mudaagarúu dígohee an ya hay kihayis! Haa ya
da? Caasamuncaagaruu kaanuunun, ee bi wati, iñaa Kooh sakee ëldúna,
tóoh lís ɗa.»
5 En ki'enaa, ɓa aluk iñii yii tay: waama, Kooh, ga wo'eenci, sakka
asamaanii na kakayfii. Ya méyí'ta kakayfii ga ɗuuy músúmii ya
hëgísohhaca ca kanak.
6 Fodaama ɓan, kooroh ga músú, músúmaa miyewinmaa Kooh toweeɗa,
ëldúnaanaama ɗúbírussa.
7 Fodaama, Wo'eenii Kooh faanin asamaanii na kakayfii wati bi ga besaa
ɓuwii waarusii Kooh yah ki'atti'u, ɓa ɗúbíruɗa. Besaa bërí, asamaanii na
kakayfii hay kitëkíru na kiwii.

8 Ɗú ɓii mi keeñukinɗa, laakin enaama yíinoo yaa ɗú jomoo ki'al: ga
Ha'mudii, bes wíinoo man na tíkíis tijúnni ee tíkíis tijúnni man na bes
wíinoo.
9 Luu enee an laakin ɓuwaa halaatu an yéehin, iñaa Ha'mudii dígohɗa,
ya hayyi kitum ga besaa na wahtaa ya amɗa. Nam ki'en kay an ya
múuñí'túu hen ndaga ya waa'tii ken saŋku', wayee ya waa' ɓéeɓ mín
kisúpít ɓadukeen.
10 En ki'enaa, besaa Ha'mudii yah kihayisɗa betan ɓuwii fodii lok. Besaa
bërí, asamaanii hay ki'en mes, taam na yëngël wiyaak. Ɓéeɓ iñcii en ga
asamaanɗa hay kitak, ca seey ee kakayfii na iñcii fa ɓayɗa hay kiɗúm.
11 Kon waa ɗú ínohin an ɓéeɓ hay kiɗúbiru fodaama, ɗú jomin ki'ínoh
dijófí' daa kipeskiigarúu jom kiman. Ɗú jom kiɓay ɓadukeen wisela'í', waa
teewoh an ɗú am ga Kooh.
12 Ɗú jomin kisek besii Kooh haysanɗa, ɗú gaawtuk wa le'. Besaama
wërí asamaanii tëkí'san na kiwii wa seey ee iñcii ga asamaanɗa hay kiseey
ndaga tamohlaataa kiwiikaa.
13 Wayee Kooh díŋngaruu asamaan wi'as na kakay fi'as: ɗekatcaama
iñaa júwin doŋ tumsan da ee iñaama yërí ɗu sek.

14 Ërí tah, ɗú ɓii mi keeñukɗa, waa ɗú ɓii sek besaama, tumat iñaa ɗú
mín tóoh bi ɗú set ga fíkíi Kooh, ɗú laakoo iñaa ɓo' wo'an garúu yibóní',
ee ɗú en ga jam.
15 Ee ínohat an Ha'mudiigaruu múuñí'túu fodaamanaa, ya onndúu halaa
ɗú múcohan. Iñaama ɓan, Pool mbokiigaruu ɗu keeñukɗa, ga kiñaañkaa
Kooh onndiɗa, bídinndúuri.
16 Ga ɓéeɓ këyítcaa ya bín wo' ga loo iñumaɗa, ya wo' fodaama.
Laakin ga këyítcaama ɗekatcaa yooɓpii ki'ínoh ee ɓuwii ínohsoo dara,
ee ngëmiigaɓa yëgíssiiɗa súpítsi iñaa ca wo'ɗa hen fodaa ɓa tumika ga
Këyítcaa cisela'í'caa cíinoo. Fodaama nak, ɓa saŋku' hafɓa.

17 Kon ɗú ɓii mi keeñukinɗa, waa ɗú yéegaluunun iñii yah kilaakɗa,
watukat ɓuwii júwussii múuyuununɗa ɓa ɓaydohhúu ga kimúuykiigaɓa.
Ɗú watuk ɓan kiyówí' yahhúu ga yëgísii ɗú yëgís ga ngëmiiɗa.
18 Wayee namat ki'aaw fíkíi ga kikijofkii Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu
ee en Músalkaatiigaruu teeɓpúuɗa, ee ɗú wëñiri ki'ínoh. Ndam aawat
gari wati, bi taa'. Aameen!

Këyítfii
Saŋ
ɗeƀ kibínɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Saŋ ɗeƀ kibín. Saŋ yiima laakin këyít filiis faa ya bídee, ya ƀéestí'ta ga ɗuuygaanaa daa kipeskaa Yéesu madee ga ëldúnaɗa. Fa wo'u: «Hewhewii winéwí'wii Saŋ bínɗa». Tíkka ga, ya bínnda këyít kanak ciliis.

Waama laakee ƀuwaa wo'ee ƀuwaa saboh, an Yéesu Kiristaa yii tum hafci ƀo' hayya ëldúnaɗa enndii kowu Kooh. Ɓa wo'ee ƀuwaa ƀan an ƀaa en ƀéeƀ mínin kitum iñaa neƀpi, Kooh abohoori ka. Iñaama tah Saŋ bínnda kerceencaa këyít kiwo'ƀa ƀaa en Yéesu kayoh-kayohɗa. Ya wo''aƀa ƀan iñaa aaw ga kipeskaa leehooɗa, na daa ƀo' jom kitum bi ya mín kilaas gakaɗa: ƀéeƀ ƀaa gëm ga Yéesu Kiristaanaa hay gaka kilaas.

Ya tíkka ga an ƀuwaa enat wíinoo na Kooh ya na Yéesu Kowukiigari; ƀa waa' Kooh, ƀa waa' ƀimooroomƀa ƀéeƀƀa. Binaa ƀa tum iñaamanaa, wóorin an ƀa hay kilaas kipeskaa leehooɗa.

Këyítfii Saŋ ɗeƀ kibínɗa tíidoh anee:

1 - Wo'eenii Kooh onohi kipesɗa (*1: 1-4*)
2 - Kooh lee'laat kesi (*1: 5–2: 6*)
3 - Iñii nakohu kitumɗa (*2: 7-17*)
4 - Buwii sagoh na Kiristaaniiɗa (*2: 18-29*)
5 - Ɓuwii enu ƀitowu Koohɗa (*3: 1-10*)
6 - Waarohat ga díkaantiruu (*3: 11–4: 21*)
7 - Kigëm ga Yéesu haydohi kiwaaroh (*5: 1-21*)

Wo'eenii Kooh onohi kipesɗa

1 Ɓii iñii mi bínndúu yii wo' ga loociɗa, enin lak ëldúna sakussii duum.
Ɓiima nak, ɗí kelohinndi ya wo', ɗí hotinndi na hassíi, ɗí malaksukohinndi
dijófí', ɗí le'in yahhíi gari. Ya yërí en wo'eenii Kooh onohi kipesɗa.
2 Kipeskii teewukohin, ɗí hotinka eeërí ɗí seedi'. Ɗí yéegallúu
kipeskii leehoo taa'ɗa, kii enee kumëeñí' ga yahaa Kooh Paamudii ee ka
teewukohin garíiɗa.
3 Iñii ɗí hotin ee ɗí kelohinɗa, yërí ɗí yéegallúu ɗú ƀan, doonaa,
ɗú naríi, ɗu en wíinoo, ee ɗu ƀéeƀpuu ɗu bok ki'en wíinoo na Kooh
Paamudii, ya na Yéesu Kiristaa, Kowukiigari.
4 Ɗí ƀii bínndúu iñcuma doonaa ɗu ƀéeƀpuu keeñnjuu soos bi mat.

Kooh lee'laat kesi

5 Iñii ɗí keloh ga Yéesu Kiristaa ee ɗí yéegallúuɗa yërí en an: Kooh,
lee'laat kesi, laakoo dara iñaa ñúus gari.
6 Binaa ɗu wo' an ɗu enin wíinoo na Kooh ee ɗu tíidi ga ñúusiinaa, lak
ɗu wo''ii kayoh ee ɗu taabukkii waasii kayohfii.
7 Wayee binaa ɗu tíin ga lee'laatii fodii dii Kooh ga kihafci ya yii ga
lee'laatiiɗanaa, lak ɗu enin wíinoo, ee ñífii Yéesu, Kowukiigari aamukɗa,
hayyuu kisétí' ga baakaaraa en ƀéeƀ.
8 Binaa ɗu wo' an ɗu laakoo baakaaraa, lak ɗu ɗúk haffuu ee kayohfii
gaa garuu.

9 Wayee binaa ɗu took an ɗu laakin baakaaraa, Kooh hayyuu kibayal,
ya seti'tuu ga tóoh iñaa ɗu tum ee júƀpii, ndaga ya júwin ee iñaa ya wo'
tóoh ya tummbi.
10 Binaa ɗu wo' an ɗu mosoo kitum baakaaraa, ɗu tíkin Kooh ƀaa wo'oo
kayoh ee wo'eeniigari gaa garuu.

2

Kiristaanii yërí amɗohiruu

1 Oomaaciigoo, mi bínndúu iñcii cii doonaa ɗú tumoo baakaa'. Wayee
laak garuu yaa tum baakaaraa, ínohat an ɗu laakin ƀaa wo'ɗannduu ga
fíkíi Paamudii; Yéesu Kiristaa yërí, ee ya júwin.
2 En ki'enaa, ya ga kihafci yërí eroh kumuunkaagari sarah, doonaa
baakaa'ciigaruu bayalu. Ee sah, eemmbii ga baakaa'ciiruu doŋ, wayee
bi ga cii ƀu-ëldúna ƀéeƀca.
3 Iñii teewannduu nak an ɗu ínohin Kiristaaɗa, wërí en kitum iñcii ya
nakohɗa.
4 Kon binaa ƀo' wo' an: «Mi ínohin Kiristaa» ee ya tumoo iñcii Kiristaa
nakoh kitumɗanaa, ƀaama wo' saboh ee kayoh gaa gari.
5 Wayee ƀaa tumi iñaa Kiristaa nakoh kayoh-kayohɗa, ƀaama teewohin
kiwaa'-Kooh kimëtí sëk ga keeñci. Fodaama kon ɗu mín ki'ínoh an ɗu bok
nari ki'en wíinoo.
6 Ɓaa wo' an ya bokin ki'en wíinoo na Kiristaanaa, ya jomin kidëk kitíin
ga kotcaa Kiristaanii.

Iñii nakohu kitumɗa

7 Iñii mi bínndúu yii enndii enaama yi'as yaa nakohu kitum. En ki'enaa,
wa en iñaa maañin kinakohu kitum ee ɗú laasee ga, ga dalaaraa. Ee
iñaama Kooh nakohee kitum kumëeñí'ɗa, wërí en wo'eenii ɗú maañ
kikelohɗa.
8 Hoonohhii wa enin enaama wi'as, waa mi bínndúu. Wa enee kayoh ga
kipeskaa Yéesu ee wa enin kayoh ga kipeskiigarúu. En ki'enaa, ñúusii wii
yah ee lee'laatii wukayohwii wii melic haat.
9 Ɓaa wo' an ya yii ga lee'laatii ee ya waa'tii kihot ga mooroomci kerceen,
ya lís ga ñúus.
10 Ɓéeƀ ƀaa waarin mooroomci, dëk ga lee'laat. Ee waa ya yii ga
lee'laatii, laakoo dara iñaa ƀúukanndi.
11 Wayee ƀaa waa'tii kihot ga mooroomci, ya ga ñúus. Ya tíin ga ñúus
ee ya ínohoo daa ya yahɗa, ndaga ñúusaa kúnin hascaagari.
12 Ɗú oomaaciigoo, mi bínndúu an, kooroh ga teekii Yéesu Kiristaa, Kooh
bayalinndúu baakaa'ciigarúu.
13 Ɗú paamuncum, mi bínndúu an,, ɗú ínohin ƀaa enee ga, aboh ga
dalaaraa bi ga watiɗa. Ɗú wahambaanicum, mi bínndúu an, ɗú ƀúukin
Seytaani.
14 Mi bídinndúu, ɗú oomaaciigoo: ɗú ínohin Kooh Paamudii. Mi
bídinndúu, ɗú paamuncii: ɗú ínohin ƀaa enee ga, aboh ga dalaaraa bi
ga watiɗa. Mi bídinndúu, ɗú wahambaanicii: ɗú yëgísin, wo'eenii Kooh
wii dëkka ga keeñciigarúu ee ɗú ƀúukin Seytaani.
15 Kaa keeñukat ëldúna ee kaa keeñukat ƀan iñcii en gaɗa. Ɓaa keeñuk
ëldúna, mínoo kikeeñuk Kooh, Paamudii.
16 En ki'enaa, iñcii ga ëldúnaɗa: ennda neƀlaat-kumuun, kiɗíibuk kilaak
ƀéeƀ iñaa fu hot, na kiyak-yakɗuk ndaga alal. Iñcuma meyohhii ga Kooh,
Paamudii, wayee ca meyoh ëldúna.

17 Ee ínohat an ëldúna na ɓéeɓ iñcii ɓuwii ɗíibuki kilaak gaɗa, hay kipaaf, wayee ɓaa tumi iñcii Kooh waa'ɗa, hay kipes bi taa'.

Ɓuwii sagoh na Kiristaaniiɗa

18 Oomaaciigoo, wahtii mëeñjohɗa le'in. Ɓú kelohin an ɓaa heñoh Kiristaaniiɗa hay kihay. Ee diima deŋ ɓo' ɓiyewin, ɓaa en na kiheñoh Kiristaanii, hayuunun. Kon ɗu ínohin an ɗu ɓii ga bescii mëeñjohɗa.
19 Ɓuwiima nak heñoh Kiristaaniiɗa meyohu ga ɗuuycuu, Wayee ɓa bokéerii garuu. Ɓa bokee garuunaa, eneenaa ɓa tesan naruu. Wayee ɓa foñinnduu doonaa ɓa hotuk faŋ an ɓéeɓɓa ɓa bokéerii garuu.
20 Ɓú nak, ɓii yisela'í'yii sorinndúu heliigari. Ee fodaama ɗú ɓéeɓpúu ɗú ínohin kayohfii.
21 Mi bínndúunaa enndii an ɗú ínohoo kayohfii. En ki'enaa, ɗú ínohinfa, ee ɓan ɗú ínohin an saboh meyohoo ga kayoh.
22 Kon ɓii yiida en yii wo'oo kayohɗa? Ɓaa wedi' an Yéesu yërí en Kiristaaniiɗa, yërí. En ki'enaa, ɓaama yërí en ɓaa heñoh Kiristaaniiɗa ee yërí saŋ kitook Paamudii na Kowukii.
23 Ɓéeɓ ɓaa saŋ an Yéesu yërí en Kowukii Koohaa, mínoo kilaak Kooh fodii paamun. Ee ɓaa took an Yéesu yërí en Kowukii Koohaa, laakin Kooh fodii Paamun.
24 Ɓú nak, iñaa ɗú jëgí'see kuɗewaa ga dalaaraa, ɗú te''ariɗa, dëkat ga keeñciigarúu. Iñaa ɗú jëgí'see kuɗewaa ga dalaaraaɗa binaa dëk ga keeñciigarúunaa, ɗú hay kidëk ki'en wíinoo na Kowukii na Paamudii ɓan.
25 Ee iñii yii yërí Kiristaanii dígeeruu. Ya dígeeruu kipeskaa leehoo taa'ɗa.
26 Kon iñuma yërí mi waareerúu kibín, aaw ga loo ɓuwum hellúu kimúuyi'ɗa.
27 Ɓú nak, Kiristaanii sorin heliigari garúu. Ee waa Heliigari wii dëkka ga ɗuuycúu, ɗú soolukissii ɓo' yiliis jëgí'túu. En ki'enaa, Helii yisela'í'yii ya so' garúuɗa, jëgírinndúu iñaa en ɓéeɓ ee iñii ya jëgí'túuɗa kayoh, enndii saboh.Ërí tah, taabukat iñii Helii yisela'í'yii jëgírohɗa ee ɗú dëk ki'en wíinoo na Kiristaanii.
28 Kon nak oomaaciigoo, dëkat ki'en wíinoo na Kiristaanii, en ɗanaa, binaa ya haysisaa, helluu mín kidal ee ɗu kaci'oo bi ɗu híil ga fíkíici.
29 Waa ɗú ínohin an Kiristaanii júwin, kon tookat an ɓaa tumin iñaa júwin tóoh kowu Kooh.

3

Ɓuwii enu ɓitowu Koohɗa

1 Kon malkat ga dii Paamudii hínnduu kiwaa'ɗa bi ya wo' an ɗu ɓitowuciɗa. Ee sah ɗu ɓitowuci. Iñii tah ɓu-ëldúna ínohsooruuɗa wërí en ga dii ɓa ínohoo Paamudiiɗa.
2 Mbokciigoo mi keeñukinɗa, diima deŋ ɗu ɓitowu Kooh ee daa ɗu yah kimanɗa teewohussii bi lee' duum. Ɓu ínohin nak an binaa Kiristaanii teewukohis garuunaa, ɗu madan nari ee ɗu hotanndi ga daa ya man deŋɗa.
3 Ɓéeɓ ɓaa laak yaakaaraama ga Kiristaaniinaa, hay kisétí' hafci fodaa daa ya ga kihafci, ya setinɗa.
4 Ɓéeɓ ɓaa dëk ga kitum baakaa', lak ya ɗeegin Waas-Kooh, ndaga baakaa' wërí en kiɗeeŋ Waas-Kooh.
5 Ɓú ínohin an Yéesu Kiristaa hayin ëldúna kinís baakaa'cii ga ɓuwii ee ya ga kihafci ya laakoo baakaa'.

6 Ɓaa en nari wíinoonaa dëkoo ga kitum baakaa'. Ɓaa dëk ga kitum
baakaa' nak hottii Yéesu Kiristaa ee mossiiri ki'ínoh.
7 Oomaaciigoo, ken hanattúu kiɗúk. Ɓaa dëk ga kitum yijúwí', júwin
fodii dii Yéesu Kiristaa júßɗa.
8 Ɓaa dëk ga kitum baakaa' nak, yuu Seytaani. En ki'enaa, Seytaani,
ga dalaaraa bi ga wati, dëk ga kitum baakaa'. Iñaama tah Kowukii Kooh
hayin ëldúna kiɗúbí' iñcii Seytaani lëgëyɗa.
9 Ɓéeß ßaa en kowu Kooh, dëkoo ga kitum baakaa', ndaga iñaa Kooh sok
gariɗa wërí paal gari. Ya mínoo kidëk ga kitum baakaa', ndaga ya kowu
Kooh.
10 Ɓo' ínohsohan towutii Kooh na towutii Seytaani ga iñii yii: ßaa tumoo
iñaa júwin ee waa'tii mooroomci kerceen enndii yuu Kooh.

Waarohat ga díkaantiruu

11 En ki'enaa, aboh ga dalaaraa bi wati, wo'eeniiwii wërí ɗú wo'u: Ɓu
waarohat ga díkaantiruu.
12 Ɓu hanat kiman na Kayeeŋ. Ya taabee na Seytaani bi faf ya appa
këmëeŋkíci. Ya ga kihafci tumeencaagari enee cibóní', ee caa këmëeŋkíci
enee cijúwí'. Kërí tah ya appari.
13 Ɓú mbok-kerceencii, binaa ßu-ëldúna sagussúunaa, iñaama hanattúu
kijaahal.
14 Ɓu ínohin an ɗu múcin ga kikaan, ɗu laasin ga kipeskaa leehoo
taa'ɗa. Ɓu ínohin gaka, waa ɗu waarin ßimooroommbúu. Ɓaa waa'tii
mooroomci, lís ga kikaankaa bi wati.
15 Ɓéeß ßaa saŋ mooroomci kerceenaa lak ya apoh-ßo'. Ɓú ínohin an
apoh-ßo', kipeskaa leehoo taa'ɗa dëkkii gari.
16 Ɓú ínohsohan kiwaaroh ga iñii yii: Kiristaa erohha kipeskaa-
gari ndaga ɗu. Kon ɗu ßan, ɗu jomin ki'eroh kipeskiigaruu ndaga
ßimooroommbuu.
17 Binaa ßo' yaa laakin alal dii ga ëldúna, ya hot mooroomci kerceen yaa
laakoo ee soolukin dímal, ya tëc keeñci ga ßaamanaa, kon kiwaarohkaa
Kooh nakohɗa ka hanoh gada ga keeñci?
18 Oomaaciigoo, kiwaarohkiigaruu hanat ki'eem ga wo'een doŋ, ga
túuwtii, wayee ka enat kayoh-kayohɗa taam na kitum.

Kowu Kooh niikoo

19 Iñii yii yërí onannduu ki'ínoh an ɗu ßii ga kayohfii ee fodaama helluu
hay kidal ga fíkíi Kooh.
20 Luu enee an helluu yabinnduu ga yen, ɗu míninwa kidëlí ga Kooh, ya
yii ya mín helluu fúuf ee ya ínohin tóohɗa.
21 Kon ɗú ßii mi keeñukinɗa, binaa helluu yammbiiruu ga daranaa,
ínohat an helluu hay kidal ga fíkíi Kooh.
22 Ee iñaa ɗu kíimmbi tóoh, ɗu hayyi kilaas, ndaga ɗu ßii taabuk iñcii
ya nakohɗa, ee ɗu ßii tum iñcii ya waa'ɗa.
23 Iñii yii yërí ya nakoh kitum: ɗu gëmat ga teekii Yéesu Kiristaa,
Kowukiigari ee ɗu waaroh ga díkaantiruu fodaa ya nakkuukaɗa.
24 Ɓaa taabuk iñcuma Kooh nakoh kitumɗanaa, ya en wíinoo na Kooh
ee Kooh dëk gari. Ee Helii yisela'í'yii ya onnduuɗa hayyuu ki'on ki'ínoh
an ya yii dëkka garuu.

4

Ki'ínohsoh Helii Kooh, wa, na helii Seytaani

1 Ɗú mbokciigoo mi keeñukɗa, kaa gaawat kigëm ɓéeɓ ɓaa wo''úu an ya
taam na Helii yisela'í'yii, wayee malaksukohatɓa hen paay bi ɗú ínoh ati
helaa ɓa ɓayɗa meyoh ga Kooh ati na. Mi wo''úu iñuma ndaga laakin
ɓiɓo' ɓiyewin, ɓa tík hafɓa ɓisëldíiga-Kooh, ee enndii kayoh. Ɓa ɓii
tasaarukohha ga ëldúna.
2 Ɗú ínohsohan ɓaa taam na Helii Kooh ga iñii yii: ɓaa wo' faŋ an Yéesu
Kiristaa hayin ëldúna ga faan ɓo'-súusúusaa, ɓaama taam na Helii Kooh.
3 Wayee ɓéeɓ ɓaa tookkii an Yéesu hayin ëldúna ga faan ɓo'-súusúusaa,
yaama ɓo' taammbii na Helii Kooh, ya taam na helaa meyoh ga bii heñoh
Kiristaaniiɗa. Ɗú keloheera an ya hay kihay ëldúnaɗa, ee sah (mi wo''úu
man) ya hayin kumëeñí'.
4 Kon nak, ɗú oomaaciigoo, ɗú ɓuu Kooh ee ɗú ɓúukin ɓuwaama tík
hafɓa ɓisëldíiga-Kooh ee lak sabohɗa, ndaga Helii taam narúuɗa wërí
wëñ dooli wii taam na ɓuwii enu ɓu-ëldúnaɗa.
5 Ɓuwaama tíku hafɓa ɓisëldíiga-Koohɗa, ɓa bok ga ëldúna kërí tah ɓa
wo'i wo'een ëldúna ee ɓu-ëldúna súkúrukiɓa.
6 Ɗu nak, ɗu ɓuu Kooh. Ɓaa ínohin Kooh súkúrukinnduu, wayee ɓaa
enndii yuu Kooh súkúrukooruu. Fodaama, ɓaa taam na Helii yukayohyii
meyoh ga Koohɗa na ɓaa taam na helii ɗúki ɓuwiiɗa, ɗu ínohsohanɓa ga
iñaama.

Kooh líif na kiwaaroh

7 Mbokciigoo mi keeñukɗa, ɗu waarohat ga díkaantiruu ndaga kiwaaroh
meyoh ga Kooh, ee ɓéeɓ ɓaa waarin mooroomci, límuk ga Kooh ee ya
ínohin Kooh ɓan.
8 Ɓaa waa'tii mooroomci nak, ya ínohoo Kooh ndaga Kooh líif na
kiwaaroh.
9 Kooh teeɓpuu an ya waarinnduu ga iñii yii: ya wosin Kowukiigari ya
laak doŋɗa ëldúna, doonaa ka onnduu kipes.
10 Kon, kiwaaroh kayoh-kayohɗa kërí en ya? Enndii an ɗu ɓërí waa'
Kooh, wayee nam ki'en an Kooh yërí waa'tuu, ya wossa kowukaagari
ëldúna, ka erohha kumuunkaagari, ka ennda sarahaa tumsi kibayaluk
baakaa'ɗa, doonaa ka kinís baakaa'cumgaruu.
11 Mbokciigoo mi keeñukɗa, en lak Kooh ga kihafci yërí waa'tuu
fodaamanaa, ɗu ga kihaffuu ɓan, ɗu jomin kiwaaroh ga díkaantiruu.
12 Kooh nak, ken mosoori kihot. Wayee binaa ɗu waaroh ga
díkaantiruunaa, ya hay kidëk ga ɗuuycuu ee kiwaarohkaa meyoh gariɗa
hay kimat ga keeñciigaruu.
13 Iñii onannduu ki'ínoh an ɗu enin nari wíinoo ee ya enin naruu
wíinooɗa wërí en an ya oninnduu Heliigari yisela'í'yii.
14 Ɗí nak, ɗí hotin ee ɗí ɓii seedi' an Kooh Paamudii wosin Kowukiigari
ëldúna ka músal ɓu-ëldúna.
15 Ɓéeɓ ɓaa took kiwo' faŋ an Yéesu yërí en Kowukii Koohaa, Kooh dëkin
gari ee ya enin wíinoo na Kooh.
16 Ɗu ga kihaffuu, ɗu ínohin dii Kooh hínnduu kiwaa'ɗa, ee ɗu gëminka.
Ɓéeɓ ɓaa dëk ga kiwaa' mooroomcinaa, ya enin wíinoo na Kooh ee Kooh
enin wíinoo nari ɓan.
17 Ɗu ínohsohan an kiwaaroh matin ga keeñciigaruu ga iñii yii: ɗu
mëdí' kipeskiigaruu na kaa Yéesu. Fodaama helluu hay kidal ga bëríinaa
Kooh yah ki'atti' ɓu-ëldúnaɗa.
18 Kiwaaroh, kiniik gaa ga ɗuuygaa, ee ka mat ga ɗuuycuunaa ka kaal
kiniik garuu. En ki'enaa, ɓo' niik yenaa lak helci ka' ga doo'caa sekkiɗa.
Kon ɓo' niikaa lak kiwaaroh mattii ga kipeskaagari.

19 Kooh ga kihafci yërí ɗeƀpuu kiwaa', kërí tah ɗu waarinndi, ya na
ƀuwii enu ƀuuciɗa.
20 Binaa ƀo' wo' an: «Mi waarin Kooh», ee lak ya waa'tii kihot ga
mooroomci kerceenaa, ya wo''ii kayoh. En ki'enaa, ƀaa waa'tii mooroomci,
yii ya hotɗa, mínan na kiwaa' Koohyii ya hottiiɗa?
21 Kiristaanii ga kihafci nakkuu iñii yii: «Ƀaa fu waarin Koohaa, waaraa
mooroomfu ƀan.»

5

Kigëm ga Yéesu haydohi kiwaaroh

1 Ƀéeƀ ƀaa fu gëm an Yéesu yërí en Kiristaaniinaa, fu kowu Kooh. Ee
ƀaa fu waa' Paamun ƀéeƀ, fu waa' towutaa límukoh gariɗa ƀan.
2 Ƀinaa ɗu waa' Kooh, ɗu taabuk iñcii ya nakoh kitumɗanaa, iñaama
hayyuu kitah ki'ínoh an ɗu waarin towutiigari tíinootii ƀan.
3 Kiwaa' Kooh nak, kërí en kitaabuk iñii ya nakoh kitumɗa. Ee iñcuma
ya nakohɗa, ca ƀítoo ga ɗookkuu.
4 En ki'enaa, towutii Kooh laakuunun ndam ga ɗook ëldúna. Kigëm ga
Yéesu kërí onnduu kilaak ndamaama ga ëldúna.
5 Kon ƀii yiida mín kilaak ndam ga ɗook ëldúna? Hanaa ƀaa gëm an
Yéesu yërí en Kowukii Kooh.

Iñcii teewoh an Yéesu Kowu Koohɗa

6 Yéesu Kiristaa hayin ëldúna, ya koorohin ga kibëtísi'u ga músú, ee ya
aamin ñífaagari ga wii ya kaanɗa. Enndii músú doŋ wayee ga músú na
ñíf. Helii yisela'í'yii seedi'in an iñaama kayoh ndaga Helii teewohi kayoh
rek.
7 En ki'enaa, ya laakin seedi ƀaahay:
8 Helii yisela'í'yii, músúmaa, na ñífaa. Ee ƀa ƀaahay, ƀa júwohin ga
iñaama.
9 Binaa ƀiƀo' seedi' yenaa, ɗu tookin iñaa ƀa wo'ɗa. Seedi'aa Kooh nak
wërí wëñ kiƀít ee iñaa ya seedi' yaamaɗa, ya ëewdohwa ga Kowukaagari.
10 Fodaama, ƀaa gëm ga Kowukii Kooh ƀayin seedaama ga keeñaagari,
wayee ƀaa gëmmbii Kooh, ya tíkinndi ƀaa wo'oo kayoh, waa ya gëmmbii
iñii Kooh seedi' ga Kowukiigariɗa.
11 Iñii yii yërí en iñii Kooh seedi'ɗa: Ya oninnduu kipeskaa leehoo taa',
ee kooroh ga Kowukiigari, ɗu laassa ga kipeskiima.
12 Ƀéeƀ ƀaa enin wíiinoo na Kowukii Kooh, laasin ga kipeskii, ee ƀaa
enndii wíinoo na Kowukii Kooh, laassii gaka.

Iñii onohi kipeskaa leehoo taa'ɗa

13 Mi bínndúu iñcuma tóohca ɗú ƀii ɗú gëmin ga teekii Kowukii Koohɗa,
doonaa ɗú ínoh an ɗú laasin ga kipeskaa leehoo taa'ɗa.
14 Helluu nak dalin ga fíkíi Kooh ga iñii yii: binaa ɗu kíimmbi yen ee
taam ga iñaa ya waa'ɗanaa, ya hay kisúkúruk iñaa ɗu kíimmbiɗa.
15 Ee waa ɗu ínohin an ya súkúrukinnduu, ga iñaa ɗu mínndi kikíim
ƀéeƀ, ɗu ínohat ƀan an ɗu laasin ga iñaa ɗu kíimmbiɗa.
16 Binaa ƀo' hot mbokci kerceen, yaa tum baakaa', waa ëewdohoori ga
kikaan ya hëgískoh na Kooh bi taaraa, ya kíimɗatti Kooh. Fodaama, Kooh
hay ki'on ƀaa yaama kipes. Iñii mi wo'ɗa eem ga ƀuwaa tumsi baakaa'caa
ëewdohooƀa ga kikaanɗa. En ki'enaa, laakin baakaa' waa ëewdohi ƀo' ga
kikaan bi taa', wayee nak enndii baakaaraa manɗa tah mi nakkúu kikíim
Kooh.

17 Iñcii cibóní'cii ɗu tumiɗa tóohca iñcii baakaa' ga fíkíi Kooh. Wayee
nak, enndii an baakaa'cii tóoh ëewdohi ɓo' ga kikaan bi taa'.
18 Ɗu ínohin an ɓaa en kowu Kooh dëkoo ga kitum baakaa'. En ki'enaa,
Kowukii Kooh kërí watukiri ee sépí'í'-ga-nofii mínoo yen gari.
19 Ɗu ínohin an ɗu ɓuu Kooh, ee ɗu ínohin an sépí'í'-ga-nofii tíkin yah
ga ɗook ëldúna tóoh.
20 Ɗu ínohin an Kowukii Kooh hayin ëldúna ee ya oninnduu hel
ki'ínohsoh Koohyii yukayohyii. Ɗu enin wíinoo na Koohyii yukayohyii
ndaga dii ɗu enin wíinoo na Yéesu Kiristaa, Kowukiigari. Ya yërí en
Koohyii yukayohyii, yërí en kipeskii leehoo taa'ɗa.
21 Kon oomaaciigoo, watukat haffúu ga kijaamuk iñcaa enndii Kooh.

Këyítfii fukanakfii
Saŋ
bínɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fukanakfii Saŋ bínɗa fërí fii. Ya bínfa ɓuwaa ya teek fodii «ɓeti na towutaagari». Ɓuwaama mínin ki'en ɓiɓo' ɓaa ya ɗaak teekcaagaɓa. Mínin ki'en ɓan wo'een waa mandarga «Jaangaa na ɓuwaa ɓok gaɗa».

Ya wo''aɓa daa kerceencaa jom kiwaarohɗa, ya nakkaɓa ki'am bi yëgís ga ngëmaa na ɓan kiwatuk ɓuwaa en na kijëgíroh iñaa taabohhii na Hewhewii winéwí'wii.

Këyítfii fukanakfii Saŋ bínɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1-3*)
2 - Kayohfii na kiwaaroh yaa en ɓéeɓ na mooroomci (*4-11*)
3 - Taŋkoh (*12-13*)

Këñɗoh

1 Ɓii mi, yaakii ga jaangiiɗa, ee mi bínndaa këyítfii fii, fu ɓetifii* Kooh
tanuk, yíppafaɗa, fu na towutumgaraa mi keeñuk kayoh-kayohɗa. Enndii
mi haŋngoo doŋ mi waa'túu, wayee ɓan ɓéeɓ ɓuwii ínoh kayohfiiɗa
waaruununndúu.
2 Ɓí keeñukinndúu ndaga kayohfii dëk ga keeñciigaruu ee fa yah naruu
ki'en bi taa'ɗa.
3 Kooh, Paamudii na Yéesu Kiristaa Kowukii Paamudii, ɓa barkeelattuu,
ɓa yërëmmbuu, ɓa yóoskí' jam garuu, fodaama ɗu pes ga kayoh na
kiwaaroh.

Iñii nakohu kitumɗa

4 Ga wii mi hot an ga towutumgaraa laakin taa taabuk kayohfii, fodii dii
Paamudii nakkuukaɗa, keeñnjoo soossa ga lool.
5 Diima nak, fu ɓetifii, mi dígallaa iñii yii: ɗu waarohat ga díkaantiruu.
En ki'enaa, iñii mi dígallaa yii enndii enaama yi'as yaa nakohu, wayee en
enaama ya ɗu laasee ga dalaaraa.
6 Kiwaarohërí en kipes ga iñaa Kooh nakoh. Ee iñii ya nakkúu, aboh
ga dalaaraaɗa, wërí en ɗú dëk ga kiwaaroh ga díkaantirúu.
7 Mi wo''úu iñuma, ndaga ɓo' ɓiyewin tasaarukohuunun ga ëldúna, ee
ɓa ɓii ɗúk ɓuwii, ɓa sagin kitook an Yéesu Kiristaa hayin ëldúna kayoh-
kayohɗa ga faan ɓo'-súusúus. Ɓaa manɗa, yërí en ɗúkoh-ɓo'ii, yii heñoh
Kiristaaniiɗa.
8 Kon watukat haffúu dijófí', en ɗanaa ɗú ñakoo neehalaa ɗú jom kilaas
ga lëgëyiigaruu, wayee ɗú laas neehal wimëtí'.
9 Ínohat nak an, ɓéeɓ ɓaa eemmbii ga iñii Kiristaanii jëgírohɗa, ya
ɓaat yen ganaa, ɓaama laakkii Kooh. Wayee nak ɓéeɓ ɓaa taabuk iñii
Kiristaanii jëgírohɗa, laakin Paamudii, laakin ɓan Kowukii.
10 Binaa ɓo' hay garúu ee haydohi'túu jëgíroh wiliisaa, kaa tookatti ga
kaanndúu, ee sah, kaa këñɗohat nari.
11 En ki'enaa, ɓaa fu këñɗoh nari ɓéeɓ, fu amɗohinndi ga tumeencaagari
cibóní'caa.

Taŋkoh

---

* **1:1 1: 1** Ɓetifaa wo'u faama mín ki'en jaangaa ee towutaa en kerceencaa enu daamaɗa

12 En ki'enaa, mi yewinin iñcaa mi waa'túu kiwo', wayee mi waaréeríica
kibín ga këyít fodii dii. Mi yaakaarin kihay kaanndúu, mi yuŋ kisaawal
narúu, mi na kihaffoo, en ɗanaa ɗu ɓéeɓpuu, keeñnjuu soos seɓ.
13 Mbokiigaraa en dii Kooh tanukɗa, towutiigari tii këñí'taa ga.

Këyítfii fukaahayfii
Saŋ
bínɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí en fukaahayfii Saŋ bínɗa. Ya bínfa kerceen yaa teeku Gayus. Laakee ɓiɓo' ɓaa Saŋ wosee ga gohcaa kijangat ɓuwaa loo Yéesu Kiristaa. Wayee, ga wa ɓa le' teeraa Gayus dëkohɗa, laakka ɓo' daama yaa teeku Yoteref, ya saŋnga kitook ɓuwaa Saŋ woseeɗa ga kaanci. Kerceencaa dëlí' ɓuwaamaɗa ya kaallaɓa jaangaa. Iñaama tah Saŋ bínnda Gayus kidaassi ya am bi yëgís ɓuwaa Kooh hay daama kijangat Hewhewii winéwí'wiiɗa ya dëlí'ɓa bi jof. Iñaama yërí mandarga kibokohkaa ɓuwaa enu wíinoo na Yéesu Kiristaaɗa.

Këyítfii fii Saŋ bínɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1-4*)
2 - Kerceen jom ki'amɗoh mooroomci hen (*5-12*)
3 - Taŋkoh (*13-15*)

Këñɗoh

1 Ɓii mi, yaakii ga jaangiiɗa, ee mi bínndaa këyítfii fii, fiiliiroo Gayus. Mi keeñukinndaa kayoh-kayohɗa.
2 Fiilii, mi yii kíim Kooh ya onndaa ki'aaw fíkíi ga tóoh, ee faanfu soos fodii dii helumgaraa en wecenɗa.
3 Laakin mbok-kerceencaa haysee duma, ɓa hayin dii ee ɓa seedi'in kayohfii fu enukohɗa, an fu yum taabuk kayohfii dijófí' ee fu dëk ga. En ki'enaa, keeñnjoo soossa ga seɓ.
4 Mi keloh an oomaaciigoo taabu ga kayohfiinaa, laakkii iñaa hínndoo ɗa kisoos ga keeñ.

Kijúɓkii Gayus

5 Fiilii, fu taam na ngëm ga dii fu tookin kison ga mbok-kerceencii, luu enee sah an ɓa ɓisagac.
6 Ɓuwaa fu dímaleeɗa, ɓa seedi'in kijofkiigaraa ga fíkíi ɓéeɓ mbok-kerceencii enu diiɗa. Jofin, fu amɗohi ɓuwaa manɗa, bi ɓa mín kiɗíidoh ɓaawaagaɓa fodaa daa Kooh waarohkaɗa.
7 En ki'enaa, kiyéegaloh teekii Kiristaanii tahɓa kikoluk ee ɓa tookkii kite' dara iñaa meyoh ga ɓuwii enussii kerceenɗa.
8 Kon ɗu jomin kidímal ɓuwaama, en ɗanaa, ɗu ek yahhuu ga lëgëyaa ɓa en na kitum en kiyéegaloh kayohfiiɗa.

Kibonkaa Yoteref na kijofkaa Dímitiriyus enukoheeɗa

9 Mi bídin mbok-kerceencum enu dumaɗa këyít, wayee Yoteref na kihafci tookkii iñaa ɗí wo'ɗa. Ya waa' rek kikuliyuk ga iñaa en tóoh.
10 Kon, binaa mi hay dumanaa, mi hay kiwo' ga fíkíi ɓéeɓ iñcum ya tumiɗa: ya pokɗinndíi wo'ee cibóní'. Ee ya eemmbii ga iñaama: binaa laak mbok-kerceencaa hayu daamanaa, ya saŋɓa ki'ek kaanci. Ee ɓaatta ga, ɓuwaa tookɓa ki'ek ga kaancaagaɓaɗa, ya hoonohɓaka ee ɓa sagaa ya kaalɓa ɓan jaangaa.
11 Fiilii, kaa taabuk yibóní', taabukaa yijófí'. Ɓaa tumi iñaa jofin yuu Kooh, ee ɓaa tumi yibóní' ínohoo dara ga Kooh.

12 Dímitiriyus nak, ƀéeƀ ƀuwii wo' yijófí' gari, ee kayohfii sah ya
taabukɗa seedi'inndika. Ɗí ƀan, ɗí seedi'in iñaama gari, ee fu ínohin an
iñii ɗí seedi'ɗa kayoh.

Taŋkoh

13 Mi yewinin iñcaa mi waa'taa kiwo', wayee mi waa'tiica kibín ga këyít
fodii dii.
14 Mi yaakaarinndaa kihot ga iñaa maañoo, ɗu yuŋ kisaawal ɗu ƀanak.
[
15 Kon jam taabat naraa. Ɓéeƀ fiiliimuncii en diiɗa ƀii këñí'taa ga.
Fiiliimuncumgaríi en dumaɗa, këñíraaƀa ga, yaa en ƀéeƀ ga teekaagari.]

Këyítfii Yúut bínɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii fërí Yúut bín. Ya na Saak na Yéesu ɓërí bok eewun ee Yéesu en yaakɓa. Këyítfii fii waa' kiman na këyítfaa fukanakfaa Pee' bínɗa. Ɓa lebiroh rek na ɓuwaa en na kijëgíroh saboh ga leeloo yaawúu'caa na ɓuwaa enndii yaawúu'ɗa. Yúut bínfa ɓéeɓ kerceencii Kooh tanukɗa. Ya wo'ɓa kiwatuk ɓuwii jëgírohi sabohɗa. Ɓuwaama madukeenaagaɓa teewohin an ɓa enndii ɓuu Yéesu. Ya wo''aɓa ɓan daa Kooh yah kitum ɓuwaama tumoo yijófí'ɗa. Ya ebiloh kon ki'am bi yëgís ga yaakaaraa Kooh e' ɓéeɓ kooroh ga Yéesu Kiristaa na Helaa yisela'í'yaa.

Këyítfii Yúut bínɗa tíidoh anee:

1 - Këñɗoh (*1-2*)
2 - Iñaa sek ɓuwii jëgíroh sabohɗa (*3-23*)
4 - Taŋkoh (*24-25*)

Këñɗoh

1 Mi Yúut, mi súrga Yéesu Kiristaa ee mi këmëeŋkí Saak, mi yërí
bínndúu këyítfii fii ɗú ɓii Kooh, Paamudii ɓay ga hafci, ee ya keeñukinɗa,
ɓuwii Yéesu Kiristaa níiriɗa.
2 Mi yii kíim Kooh laak yërmaandi garúu, ya onndúu jamaagari na
kiwaarohkaa meyoh gariɗa, ca yewin kiyewin rek.

Ɓuwii jëgírohi sabohɗa

3 Mbok-kerceencii mi keeñukinɗa, mi waareerarúu kibín lool ga loo
kimúckii ɗu ɓéeɓpuu ɗu bok gaɗa. Mi hotta kon an laakin solu mi
bínndúu iñii yii kidaassúu, ɗú aaw kilebirohi' ngëmii Kooh tumin garúu
waas kíinoo, ɗú ɓii ɗú en ɓuuciɗa.
4 En ki'enaa, laakin ɓiɓo' ɓaa lokuk, aasuunun ga ɗuuycúu. Ɓa waa'tii
Kooh ee ɓa móoñísin Wo'eenii yéegalohu ga loo kijofkii Koohyiigaruuɗa,
kiheel kimórí' kipeskiigaɓa kibóní'kii. Ɓa taasukin fodaama Yéesu
Kiristaa, ya yii, ya rek, ya laakkuu ee ya en Ha'mudiigaruuɗa. Atti'aa
tíkuk ɓuwaamaɗa bíduunun kumëeñí'.
5 Hídaa ga dii ɗú ínohinka bi leehin takɗa, mi wa'túu kiníindís hen ga
daa Ha'mudii tum bi ya músalla ɓéeɓ heetaa Isarayeel ga kúlkaa Esíptiɗa,
tíkka ga, ya saŋku''a ɓuwaa sagee kigëm gariɗa.
6 Níindísukat ɓan malaakacaama* sagee ki'eem ga doolaa Kooh
oneeɓaɗa, ɓa foñnja daa ɓa dëkeeɗa. Kooh ɓaŋlukinɓa na ceencaa
gúroo taa', ɗaakinɓa ga ñúusaa ɓu-baam bi ga besaa wiyaakwaa ɓa yah
ki'atti'uɗa.
7 Níindísukat ɓan teeraa Sodom na waa Gomoo'✡, na dëkcaa wíileecaɗa.
Ɓa tumee fodaa malaakacaama, ɓa enukohha ga kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ,
na ɓan kitaabohkaa keeñ na faan tookkii. Ɓa atti'ussa, ɓa tëkírussa na
kiwii bi taa', ee iñaama korin ɓaa en ɓéeɓ.
8 Ɓuwiima aasu ga ɗuuycúuɗa nak tumi fodaama deŋ. Ɓa heeyi
ëldúnaanaa ekanɓa ga kilíiwí' hafɓa ga fíkíi Kooh. Ɓa sagin Ha'mudii

---

* **1:6 1: 6** Mëdírohat na 2 Pee' 2: 4. Malaakacaa wo'u ɓaama ɓéestírussii ga Këyítfaa Kooh wayee meyoh ga ɓéestí'caa kerceencaa ɓiɗewaaɓaa ✡ **1:7 1: 7** Malkat Sënees 19: 24.

kuliyuk ga kipeskaagaɓa, ɓa ɓasi enaamacii en ga asamaan ee laakuunun ndamɗa.
9 Iñiima, Míseel ee bok ga malaakacaa kuliyukɗa sah tummbiiri. Ga wii ya en na kinookoh na Seytaani ga loo faraaffaa Móyíis ee ya ñarohha nariɗa, ya ga kihafci sah ya kaañnjii Seytaani ki'atti' wala kiɓas, wayee ya eemmba ga kiwo''i an: «Ha'mudii torohɗattaa».
10 Ɓuwiima nak, ɓa ɓasi iñaa ɓa ínohoo. Ee ga daa ɓa ñaañoh has, fodii júu'ɗa ekɓa ga kisaŋku'.
11 Massa ɓuwaama! Ɓa taabuk kotcaa Kayee†. Ɓa múuyin ndaga kiwaa' kopa' fodii Balam. Ɓa saŋku'in ndaga ɓa faree ga kisaŋkaa Koree ɓëytoheeɗa.
12 En ki'enaa, binaa ɓa bok narúu kanu kiñamaa, ɓa ɓërí yahi hídohaagarúu. Ɓa sori lookcaagaɓa ee ɓa laakoo kaci ga, ndaga ɓa ínoh hafɓa rek. Ɓa man na húyaa towoo ee uurisaa ye'iwa rek. Ɓa man na tediktaa límoo towu luu enee ga wahtaagaca, ee ca ɗofukaa, man na lak ca kaanin waas kanak.
13 Ɓa man na dúuscaa giiyaa aylukin. Ca weesi kúuwaagaca ga tewisaa, ee kúuwaama mandarga tumeencaagaɓa apohin kaciɗa. Ɓa man na olcaa wesoh ga asamaan ee Kooh faanɗinɓa ɗekat waa ɓa enohan bi taa', ga ɗuuy ñúusaa witërúuswaa.
14 Henok, caasamunaagaruu yuyitnakanakyaa aboh ga caasammbuu Aadamaɗa, yéegaloheera loo ɓuwiima an: «súkúrukat, Ha'mudii yii hay, taam na ɓiɓo' ɓisela'í' ɓijúnni júnni,
15 ki'atti' ɓéeɓ ɓuwii. Ya hay kiɓúl ɓéeɓ ɓuwii heñoh Koohɗa, ndaga ɓéeɓ iñcii on Kooh bíiŋ ɓa tumee ga wii ɓa heñoh Koohɗa, na ɓan ɓéeɓ wo'een-ɓaseecii ɓuwaama laaksoo kaci wo'si aaw gariɗa.»
16 Ɓuwiima, keeñɓa soosoo múk, ɓa dëk ga kijambatuk ga kipesɓa. Ɓa taabuk neɓlaat-kumuunɓa, ɓa yakin kúuw ee ɓa ndami ɓimooroomɓa ndaga kiwaa' kilaak yen gaɓa.

Kiguu'guuluk ga ngëmii

17 Ɗú ɓii mi keeñukinɗa nak, níindísukat wo'eencaa apotaa'caa Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu yéegaleerúu kuɗewaaɗa.
18 Man ɓa wo'eerúu an: Ga jamaanucaa mëeñjohɗa hay kilaak ɓiɓo' ɓaa yahhúu kiyénsíruk, ɓa wedi' Kooh ee ɓa taabuk neɓlaat-kumuunɓa.
19 Ɓa ɓaama nak, ɓa ɓërí hëgísoh kerceencii. Ɓa ɓayyii Helii Kooh, ɓa ɓay doŋ halaat ɓo'-súusúus.
20 Ɗú ɓii mi keeñukinɗa nak, guu'guulukat ga ki'amɗoh ga díkaantirúu bi ɗú yëgís ga ngëmii wisela'í'wii ɗú laakɗa. Kíimat Kooh taam na doolii Helii yisela'í'yii.
21 Abat ga kiwaarohkii Kooh waa'túuɗa, ɗú seki Yéesu Kiristaa, Ha'mudiigaruu, yii ga yërmaandaagari, onanndúu kilaas ga kipeskaa leehoo taa'ɗa.
22 Ɓuwii laak hel kanak ga ngëmiiɗa, laakat yërmaandi gaɓa.
23 Somat ɓuwii mínukɗa, ɗú meydohɓa ga kiwiikaa. Ɓuwaa ɓíinoo nak, yërëmatɓa wayee watukat ɓa ekkúu ga baakaa'. Sagat sah kúltícaagaɓa ɓa ekukin ga faanɓa ɗewin ga tumeencaagaɓa cimoroocaaɗa.

Kooh yërí cal kikañ

24 Kañat Koohyii mínndúu kiwatuk bi ɗú keenooɗa, Koohyii onndúu kituuk ga fíkíi ndamiigari ee ɗú en ɓuwaa laakoo sík ee ɗú líif na jamɗa.

† **1:11 1: 11** Malkat Hewhewaa ɓéestíru ga Sënees 4: 8

25 Ɗu kañat Kooh, yii en yíinoo doŋɗa, yii músalluu, kooroh ga Yéesu
Kiristaa, Ha'mudiigaruu. Ndam, kimín, dooli na nguu' aawat gari, ga iñaa
mosee ki'en, diimaɗa, ee bi taa', Aameen!

Iñcii Yéesu
Ínohlukoh Saŋ
ca jom kilaakɗa
Wo'eencii lëgís Këyítfiiɗa

Këyítfii fii Saŋ ee apotaa' Yéesu Kiristaa yërí bínfa. Ya wo' an ɓéeɓ iñcii ya bín gaɗa, ya hotca na hasci, ya kelohca ɓan na nofci. Ya wo' an Helaa Kooh wërí sorukki bi ya mínnda ki'ínoh iñciima ɓéeɓca. Ya amsee hen ɓayussa Patmos, dëk waa giiyaa wíil ee hanoh kúlkaa Aasíi aasaa'-nohɗa ndaga daa ya yéegalohee Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesuɗa. Iñaama tah ya bínnda këyít, ya wosohhaca ga jaangu ciyitnakanak ga gohaa Aasíi kidaasɓa ga ngëmaa ndaga lak waama ɓa hatalsee ga kipesɓa hen. Ya wo''aɓa ki'am ngëmaagaɓa bi yëgís, ee ɓa am yaakaa' ndaga Yéesu wo' an: Ɓaa lebiroh bi mey ga na ndamaa, ya hayyi ki'on ya ñam ga towutaa kedikkaa onohi kipeskaa leehoo taa', ee ka en ga dëraa Koohɗa. Ee diimanaa Yéesu hayis, ya ɗúbí' yibóní'.

Laakin enaama cilëekí'-solu ga Këyítfii fii:

- Wii deɓɗa wërí en an: enaamacii cibóní'cii cii nguuruk ga ëldúna, ee kerceencii hay ki'enu ga mesiklaat bi ga sah ɓíinoo kumuunɓa lagu ga.

- Wukanakwii wërí en an: Yéesu yërí en Ha'mudii ee ya hay kiɓúuk ɓuwaa saŋ kitaabuk Koohɗa, ya ɗúbí' ɓéeɓ enaamacii cibóní'cii ciima.

- Wukaahaywii wërí en an: Kooh faanɗin ɓuwii gëm gariɗa neehal, wëñaa ga ɓaa kumuunɓa laŋsee ndaga kigëm gariɗa.

Kooh teeɓ Saŋ an ya hay kitúkí'i' ëldúna, ya tuukɗis wiliis wi'as, ya músal ɓuwaa kelohi'tiɗa, ya jaf Seytaani na malaakacaagari ga ɓu-baam, lëehíraa ya na Ha'mudii ɓa hay, ɓa dëk na ɓéeɓ ɓuwaa kelohi'tiɗa.

Këyítfii Ínohlukoh tíidoh anee:

1 - Saŋ këñɗohha, ya yéegalohha an ya súrga Kiristaanii (*1: 1-20*)
2 - Këyítcaa Saŋ bín teerucaa ciyitnakanakcaa (*2: 1–3: 22*)
3 - Kijaamukkaa ga asamaanɗa (*4: 1-11*)
4 - Kubaalkaa; Këyítfaa na capcaa ciyitnakanakcaaɗa (*5: 1–6: 17*)
5 - Jaamukaa ga fíkíi baŋ-buraaɗa (*7: 1-17*)
6 - Mbiiɓcaa ciyitnakanakcaa típpa (*8: 1–11: 19*)
7 - Goŋ-jësíkaa na raɓcaa ɓanakɓaa (*12: 1–13: 18*)
8 - Atti'aa Kooh atti' ɓuwiiɗa; ɓuwaa laasuɗa (*14: 1–15: 8*)
9 - Kaascaa tum aylukaa Kooh (*16: 1-21*)
10 - Ɓuwaa sagoh na Kooh hay kiɓúuku (*17: 1–20: 10*)
11 - Atti'aa mëeñjohɗa (*20: 11-15*)
12 - Asamaan wi'as; kakay fi'as; Yéerúsaleem wi'as (*21: 1–22: 5*)
13 - Kiristaanii yii hayis (*22: 6-21*)

Dalaarii Këyítfii

1 Këyítfii fii wo' ga loo iñcii Kooh e' Yéesu Kiristaa kiteeɓ súrgacaagari, en ɗanaa, ɓa ínoh iñcaa joman kilaak ga iñaa maañanndii. Fodaama, Yéesu Kiristaa wossa malaakaagari ga súrgaci Saŋ, ya ínohlukohhi'ca.

2 Saŋ wo' an ɓéeɓ iñcii ya ɓéestí'ɗa, ya hotca hen, ennda iñaa Kooh wo' na kayohfii Yéesu Kiristaa seedi'ɗa.

3 Yewinin múu' ɓaa jagan, na ɓuwaa súkúrukan wo'eencii ciima meyoh
ga Kooh ee ɓa am iñcum bídu ga Këyítfiiɗa. En ki'enaa, wahtii abu ca jom
kilaakohɗa, deeyin.

Saŋ këñí' mbooloo kerceencaa ciyitnakanakcaa

4 Mi Saŋ, mi yërí bínndúu këyítfii fii, ɗú ɓuwii ga jaangucii ciyit-
nakanakcii ga gohii Aasíiɗa: Kooh yii en, yii enee ee ya yah kihayɗa
barkeelattúu, ya onndúu jam, ya na helcaagari ciyitnakanakcaa tuuk ga
fíkíi baŋ-buuraagariɗa,
5 na Yéesu Kiristaa, seedii yiwóorí'yii ɗeɓ kimílís ga ɓuwaa kaaninɗa; yii
en buurii buu'cii ëldúnaɗa. Kiristaaniima waarinnduu, ee ya ɓëgísinnduu
ga baakaa'ciigaruu, kooroh ga ñífaagari aamu fodii sarahɗa.
6 Ya tummbaruu ɓibuu' na ɓisarahoh doonaa ɗu súrga'uk Kooh,
Paamudiigari! Ndam na dooli aawat gari bi taa'. Aameen.
7 Malakatti! Ya yii hay ga ɗuuy yaayeelcii, ee ɓéeɓ ɓuwii hayyi kihot
na hasɓa, bi ga ɓuwaa maageeri núɓɗa. Ɓéeɓ heetcii ga ëldúnaɗa hay
kikodukohu. Ehee, yahɗa kilaak deŋ! Aameen.
8 Ha'mudii en Koohɗa wo' an:
«Mi en Alfaa, mi en Omegaa*,
mi yërí en, mi yërí enee, ee mi yah kihay,
mi yërí mín ga tóoh.»
9 Mi Saŋ, mbokiigarúu, mi bokin narúu kiday coonu, mi bokin narúu
Nguurii Kooh, na kiguu'guuluk ga ki'ennduu wíinoo na Yéesu. Mi toolsee
na dooli, mi ɓayussa Patmos, dëkaa giiyaa wíilɗa, ndaga dii mi yéegalohi
Wo'eenii Kooh, mi seedi'i Yéesu Kiristaaɗa.
10 Laakka bes, hídoh ga besaa Ha'mudii jaamukohsiɗa, Helii yisela'í'yii
sorukkaroo. Mi kelohha ga fenooroo koonaa kaa ríi' didóolí' en fan mbiiɓ
wiyaak.
11 Koonaakaa wo''aroo an:
- Iñcii fu hotɗa bídaaca ga këyít, fu wosohca ga jaangucii ciyit-
nakanakcii, cii en ga teerucii ciiɗa: teeraa Efees, waa Ismíi', waa Pergaam,
waa Tíyaatíi', waa Sardes, waa Fílaadelfíi na waa Lawodísée.
12 Mi heelukka kimalak ɓaa wo' naroodɗa. Daama, mi hotta tofaa'-lampu-
wúrúus ciyitnakanak.
13 Mi hotta ɓan iñaa man na ɓo'†, tuukin ga leeloo lampu-wúrúuscaa
ciyitnakanakcaa. Ya ekuk sabadoo' síp, waa yoosukin bi ga kotcaa, ya
pëkírukin liiɓ wúrúus ga kenohkaa.
14 Hafaagari na fenfaagari yaanaawin ɗer en fan perkaal. Hascaagari
caa bac en fan kiwiikaa jaalohin.
15 Kotcaagari man na përëmaa útu ga kiwii bi waa melic. Koonaakaagari
kaa ríi' en fan yëngëlaa dúuscaa ga giiyaa.
16 Ya abin ga yahaagari ñaabaa tu'ol tiyitnatanak, ee laakka kalaɓfaa
mey ga kúuwkaa, ɓakcaa kanakcaa kaañin. Fíkíifaagari faa melic en fan
noh njaloo'
17 Daa mi hoteeri, mi keennda kakay ga kotcaagari, mi mannda na ɓaa
kaanin. Waa ennda ɗa, ya tíkka yahaagari ñaabaa ga ɗookkoo, wo''aroo
an:
- Kaa niik dara! Mi yërí en yii, iñaa en tóoh, ɗewoh gari ee tóoh mëeñjoh
gariɗa.

---

* **1:8 1: 8** *Alfaa na Omegaa* wërí en ocii ɗeɓ na wii mëeñjoh ga bín Gerekɗa. † **1:13 1: 13** Ga kiGerek wo'u «iñaa man na kowu ɓo'»: wërí en teekaa eru Yéesuɗa «*Kowukii ɓii», malkat Dañeel 7: 13; 10: 16.

18 Mi yërí en yii en na kipesɗa. Mi kaaneera, mi mílísin ee mi yah kipes
bi taa'. Mi yërí ɓay kucëwíikii mín kilaŋ na kilëgís kikaankii, ka na ɗekataa
ɓuwaa kaanin ɗaakohuɗa.
19 Kon iñcii fu hotɗa, bídaaca ga këyít. Fu bín iñcii en na kilaakɗa na
caa tíkan ga, yah kilaakɗa.
20 Tu'oltii tiyitnatanaktii fu hot ga yah-ñaabiigooɗa na tofaa'-lampucii
ciyitnakanakcii fu hotɗa, mi hayyaa kiteeɓ iñii ca waa' kiwo'ɗa: tu'oltii
tiyitnatanaktii teewoh malaakacaa jaangucaa ciyitnakanakcaa; tofaa'-
lampucii ciyitnakanakcii teewoh jaangucaa ciyitnakanakcaa.

Këyítcaa wosohu ga jaangucaa ciyitnakanakcaaɗa

2

(2: 1–3: 22)

1. Këyítfii wosohu ɓu-jaangaa ga teeraa Efeesɗa

1 Ɓaa yaama wo'issaroo an:

- Bídaa wo'eencii cii, fu wosohca ga malaakaa* watuki ɓu-jaangaa ga
teeraa Efeesɗa. Wo'aari an iñii yii meyoh ga kúuw ɓaa am ga yahci
ñaam olcaa ciyitnakanakcaa ee ya tíin ga leeloo tofaa'-lampu-wúrúuscaa
ciyitnakanakcaaɗa.
2 Ya wo' an: «Mi hotin lëgëyum garaa na coonucii fu dayi gaɗa, na dii
fu took kiguu'guulukɗa. Mi ínohin an fu wo''ii dara ga ɓo' yibóní'. Ɓuwii
tíku hafɓa ɓi'apotaa', ee ɓa enndii apotaa'ɗa, fu malaksukohinɓa dijófí' bi
fu ínohin an ɓa ɓikaakoh-saboh.
3 Mi ínohin an fu tookin kiguu'guuluk: teekiigoo calalinndaa kiday
coonufaa en ɓéeɓ ee fu mosoo kisoof fenoo ga.
4 Wayee nak mi hayyaa kiña' ga enaama yíinoo: yërí en an fu
keeñukissiiroo fodaa daa fu keeñukeeroo kuɗewaaɗa.
5 Kon níindísuka ga daa fu ɗëegískohɗa, fu súpít kipesfu, fu ɓoyukis
kitum fodaa daa fu tumee kuɗewaaɗa. Binaa fu saŋ kisúpít kipesfunaa, mi
hay kihay garaa, mi ɓewoh lampu-wúrúusiigaraa ga ɗekatii wa tofohuɗa.
6 Wayee fu neɓlohinndoo ga iñii yii: fodiigoo, fu sagohin na iñcaa ɓuwaa
Nikolaa† tumiɗa.»
7 Ɓéeɓ ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñcii Helii yisela'í'yii wo',
ëewdoh ga jaanguciiɗa. Ɓéeɓ ɓaa fu lebiroh bi fu mey ga coonucii na
ndamaa, mi hayyaa ki'on fu ñam ga towutaa kedikkaa onohi kipes, en ga
dëraa Koohɗa.

2. Këyítfii wosohu ɓu-jaangaa ga teeraa Ismíi'ɗa

8 Ɓaa yaama wo'issaroo an:

- Bídaa wo'eencii cii, fu wosohca ga malaakaa watuki ɓu-jaangaa ga
teeraa Ismíi'ɗa. Wo'aari an iñii yii meyoh kúuw ɓaa yaama enee, lak dara
sakussiiɗa ee yah ki'en binaa tóoh leehaa. Ya kaaneera ee ya mílísin.
9 Ya wo' an: «Mi hotin iñii fu dayɗa na dii fu laakooɗa. En ki'enaa,
fu yërí en ha'-alal kayoh-kayohɗa. Mi ínohin ɓan iñcii cibóní'cii ɓuwii
wo'i garaaɗa. Ɓuwii wo'iraacaɗa, ɓa ɓay teekaa yaawúu', ee ɓa enndii
yaawúu': jaangu-yaawúuraagaɓa iñaa mbooloo Seytaani.
10 Kaa niik dara ga coonucii fu yah kidayɗa. Malka, hay kilaak garúu
ɓaa Seytaani ek kasu, kinat ngëmaagari. Fodaama, ɗú hay kiday coonu bi

---

* **2:1 2: 1** *Malaaka* wo'eeniiwii ɓan waa' kiwo' «ɓaa wosu hen» † **2:6 2: 6** Ɓuwaa Nikolaa enee mbooloomaa ɓay teekaamaɗa. Ɓa jëgírohee iñaa ngëm tookéerí. Ken ínohoo iñaa wëñɗa gaɓa. Malkat ɓan gúris 15.

en bes cidaaŋkaah. Leenaa abaa ga ngëmiigaraa bi ga kikaan. En ɗanaa, mi hayyaa ki'on kipeskaa leehoo taa'ɗa, ka en neehalaagaraa.»
11 Ɓéeɓ ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñcii Helii yisela'í'yii wo', ëewdoh ga jaanguciiɗa. Ɓaa fu lebiroh bi fu mey ga coonucii na ndamaa, fu ínohanndii coonucaa kikaankaa kukanakkaa.

3. Këyítfii wosohu ɓu-jaangaa ga teeraa Pergaamɗa

12 Ɓaa wo'issaroo an:
- Bídaa wo'eencii cii, fu wosohca ga malaakaa watuki ɓu-jaangaa ga teeraa Pergaamɗa. Wo'aari an iñii yii meyoh kúuw ɓaa yaama ɓay kalaɓfaa ɓakcaa kanakcaa kaañinɗa.
13 Ya wo' an: «Mi ínohin dum fu dëkɗa. Seytaani yíp nguuriigari da, wayee tahhii bi fu líssa ki'am ga teekiigoo. Ee ga kúllúu duma, dum Seytaani dëkohɗa, Antípas, yii wo'ee ga fíkíi ɓéeɓ an ya yuuroɗa, ya apohsee da, wayee tahhii bi fu sooffa fenoo ga ngëmii fu laak garooɗa.
14 Wayee nak laakin iñcaa mi yahhaa kiñaroh: fu laakin duma ɓuwaa taabuk jëgírohaa Balam. Balam jëgíree Balak daa ya kooran bi ya ɗúk ɓu-Isarayeel, ya ekɓa ga kiñam koynohkaa sarahohu ga koofcaa, na ki'aas kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ.
15 Ee ɓan, fu laakin duma ɓuwaa taabuk iñcii ɓuwaa Nikolaa jëgírohiɗa.
16 Kon súpítaa kipeskiigaraa; fu tummbiikanaa, mi hay kihay garaa diima-diima, mi heñoh na ɓuwaama na kalaɓfii meyoh ga kúuwkiigooɗa.»
17 Kon ɓéeɓ ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñcii Helii yisela'í'yii wo', ëewdoh ga jaanguciiɗa. Ɓaa fu lebiroh bi fu mey ga coonucii na ndamaa, mi hayyaa ki'on ñamahaa wo'u maan, ee wa ɗaakukinɗa. Mi onndaa ɓan atoh wiyaanaaw waa bíduunun ga ɗookgaa teek wi'as waa ken ínohoo, enndii doŋ ɓaa eruwaɗanaa.

4. Këyítfii wosohu ɓu-jaangaa ga teeraa Tíyaatíi'ɗa

18 Ɓaa yaama wo'issaroo an:
- Bídaa wo'eencii cii, fu wosohca ga malaakaa watuki ɓu-jaangaa ga teeraa Tíyaatíi'ɗa. Wo'aari an iñii yii meyoh kúuw Kowukii Kooh, kii hasciigari baci en fan kiwiikaa jaalohinɗa ee kotcaa melici en fan pëërëmaa útu ga kiwii. Ya wo' an:
19 «Mi hotin lëgëyum garaa na kiwaarohkiigaraa, ngëmiigaraa, kitook kidímalohkii en garaaɗa na kiguu'guulukkiigaraa. Mi hotin ɓan an iñii fu tumi diima ga yijófí'ɗa yërí wëñ yaa kuɗewaa.
20 Wayee nak, laakin enaama yíinoo yaa mi ñarohhaa: Yërí en an fu íisin Yesabeel, ɓetifum tík hafci sëldíiga-Koohɗa, yum ɗúki súrgacumgooɗa, ya jëgí'ɓa an ɓa aawat kifaanuk na ɓaa en ɓéeɓ, ɓa ñami koynohkaa sarahohu ga koofcaa.
21 Mi oninndi iñaa maañ doonaa ya mín kisúpít kipeskiigari, wayee ya sagin ki'íis kibonkum ya tumiɗa.
22 Kon nak, mi hayyi kifaan ga fayaaŋ na mesiklaat ciyaak. Ee ɓuwii faanuki nariɗa, binaa ɓa íissii iñaamanaa mi hayɓa kitík coonu ciméeskí'.
23 Mi hay ki'ap towutiigari. En ɗanaa ɓéeɓ jaangucii hay ki'ínohu an mi yërí en ɓii ínohin iñaa ɗaakuk ga keeñ ɓo', na iñaa ya halaatɗa ɓan. Ee ɓaa en ɓéeɓ garúu, mi hayyi kifay iñaa ya tumɗa.
24 Ɗú, ɓuwii ɓíinoo bok ga jaangii Tíyaatíi'ɗa, ɗú ɓii ɗú taabukkii iñum yibóní'yum yuma jëgírohu ee ɗú heellii ki'ínoh iñcum ɓa teek "cihóotí'cum Seytaaniɗa", mi yahhiirúu kikoo' enaama yiɓítí' yiliis.
25 Wayee yëgísat rek ga iñum ɗú amɗa, bi ga daa mi haysan.

26 Ɓéeɓ ɓaa fu lebiroh bi fu mey ga coonucii na ndam ee fu dëk ga kitum iñcii mi nakohɗanaa, mi hayyaa ki'on dooli ga ɗook heetcii ɓéeɓca.
27 Fu hayca kiníi' na ngot pewiñ, fu pookisohca fodii dii kataa-ban pooksiɗa.
28 Ee fodii dii mi laas ga paammboo kimín kitum iñaa en tóohɗa, mi hayyaa ki'on ɓan olaa meyi na kím cuutɗa.»
29 Ɓéeɓ ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñcii Helii yisela'í'yii wo', ëewdoh ga jaanguciiɗa.

3

5. Këyítfii wosohu ɓu-jaangaa ga teeraa Sardesɗa

1 Ɓaa yaama wo'issaroo an:
- Bídaa iñii yii, fu wosohwa ga malaakaa watuki ɓu-jaangaa ga teeraa Sardesɗa. Wo'aari an iñii yii meyoh ga kúuw ɓaa ɓay helcaa Kooh ciyitnakanakcaa na olcaa ciyitnakanakcaaɗa. Ya wo' an: «Mi hotin lëgëyumgaraa, ɓuwii hotohhaa ɓaa en na kipes wayee fu kaanin.
2 Yúuduka, fu mórí' iñii tes garaa ee en ga waas kikaanɗa bi wa kaanoo. En ki'enaa, mi malaksukohin an tumeenciigaraa tesohin kimat ga fíkíi Koohyiigoo.
3 Kon, níindísukaa wo'eencii Kooh fu yéegalsee ee fu keloh ca wo'seeraaɗa, fu taabukca, fu súpít kipeskiigaraa. Binaa fu yúudukkiinaa, mi hay kihay, mi bettaa fodii lok, ee fu ínohanndii wahtaa mi yah kihayɗa.
4 En ki'enaa, laakin duma ga teerum Sardes ɓiɓo', ɓaa líiɓɗussii kúltícumgaɓa, ɓa hay kitaam naroo, ɓa tíidi, ɓa ekuk kúltí ciyaanaaw ndaga iñaama joommbiiɓa.
5 Fodaama, ɓaa lebirohan bi mey ga coonucii na ndam, hay ki'ekuk kúltí ciyaanaaw. Ee mi nísanndii múk teekaagari ga këyítfaa ɓuwaa laak kipeskaa leehooɗa. Mi hay kiwo' ga fíkíi Paammboo na ga fíkíi malaakacaagari an ɓa ɓuuroo.»
6 Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñii Helii Kooh wo' ëewdoh ga jaanguciiɗa.

6. Këyítfii wosohu ɓu-jaangaa ga teeraa Fílaadelfíiɗa

7 Ɓaa yaama wo'issaroo an:
- Bídaa iñii yii, fu wosohwa ga malaakaa watuki ɓu-jaangaa ga teeraa Fílaadelfíiɗa. Wo'aari an iñii yii meyoh kúuw ɓii yisela'í'yii ee ya en kayoh-kayohɗa, yii ɓay kucëwíikii buu' Dëwítɗa. Ya lëgísaa, ken mínoo kilaŋ ee ya lagaa, ken mínoo kilëgís.
8 Ya wo' an: «Mi hotin lëgëyumgaraa, mi ínohin an fu laakoo dooli, ee moona fu taabukin wo'eeniigoo ee fu taasukkiiroo. Kon mi lëgísɗinndaa hal ga fíkíifu ee ken mínoowa kilaŋ.
9 Iñii yii yërí mi yah kitum mbooloomuma en wu-Seytaaniiɗa. Ɓa tík hafɓa ɓiyaawúu' ee ɓa enndii yaawúu'; ɓa ɓikaakoh-saboh. Mi hayɓa kigítín, ɓa hay, ɓa yí' ga fíkíifu, ɓa took an mi waarinndaa.
10 Waa mi nakoh kiguu'guuluk ee fu taabuk iñaama, mi ɓan, mi hayyaa kisom ga jamaanaa coonucaa hayanɗa. Coonucaama yah kidal ëldúna tóoh, kimalaksukoh ɓuwii.
11 Mi hay kihay diima-diima. Abaa bi yëgís ga iñii fu laakɗa, en ɗanaa ken te'oo neehaliigaraa fu laakan gaɗa.
12 Ɓéeɓ ɓaa fu lebiroh bi fu mey ga coonucii na ndamaa, mi hayyaa kiyíp fodii jíp-túuy ga ɗuuy Kaanfaa Koohyiigoo, ee fu meyoo da múk.

Mi hay kibín teekii Koohyiigoo ga ɗookfu. Mi bín ɓan ga ɗookfu teekaa teeraa Koohyiigoo, Yéerúsaleem yaa yi'asyaa yah kiyoosukoh ga asamaan, meyoh ga Koohyiigooɗa. Mi hay kibín ɓan ga ɗookfu teekiigoo wi'aswii.»
13 Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñii Helii Kooh wo' ëewdoh ga jaanguciiɗa.

7. Këyítfii wosohu ɓu-jaangaa ga teeraa Lawodíséeɗa

14 Ɓaa yaama wo'issaroo an:
- Bídaa iñii yii, fu wosohwa ga malaakaa watuki ɓu-jaangaa ga teeraa Lawodíséeɗa, wo'aari an iñii yii meyoh kúuw ɓaa yaama wo'u Aameen, ee yërí en seedii yiwóorí'yii, yukayohyii, yii ɓéeɓ iñcii Kooh sak koo' yahciɗa.
15 Ya wo' an: «Mi hotin lëgëyumgaraa, mi ínohin an fu soossii, fu tamohhii. Fu soosee wala fu tamoh sahaa, ɓo' mín kiwo'.
16 Wayee waa fu eem ga ki'íloh, fu soossii, fu tamohhii, mi hayyaa kiɓíris.
17 Fu yii ndamuk an: "Mi laakin alal, mi hoomɗin, mi soolukissii dara". Fu ínohoo an fu torohin, fu calin kiyërëm, fu nduul, fu búumí' ee fu tesɗa ɓuucuuce?
18 Kërí tah, mi dígallaa kihay garoo, kilom wúrúuscaa tíwuunun ga kiwii bi setin, en ɗanaa fu hóomí'. Lomaa ɓan kúltí ciyaanaaw, caa fu ekukan doonaa fu úul faan-ɓuucuucfiigaraa apohin kaciɗa. Fu lom ɓan kedik, kaa fu tuman ga hasciigaraa en ɗanaa fu mín kihot.
19 Mi nak, ɓéeɓ ɓuwii mi waarinɗa, mi ñariɓa hen, mi koriɓa. Kon kaantukohaa ga, fu súpít kipesfu.
20 Súkúruka! Mi yeema mi tuukka ga halii, mi yii fëekí'. Ɓaa keloh koonaakiigoo, lëgís haliinaa, mi hay ki'aas kaanci, mi bok kiñam nari ee ya bok kiñam naroo ɓan.
21 Ɓéeɓ ɓaa fu lebiroh bi fu mey ga coonucii na ndamaa, mi hayyaa ki'on fu yuŋ ga yahaaroo ga baŋ-buuraagoo, fodii mi, mi lebiroh bi mi meyca na ndam ga coonucaa, ee mi yugin ga yahaa Paammboo ga baŋ-buuriigariɗa.»
22 Ɓéeɓ ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúrukaa iñii Helii Kooh wo' ëewdoh ga jaanguciiɗa.

4

Kooh yugin ga baŋ-buuraagari

1 Waa ennda ɗa, mi hotta halaa lëgísuk ga asamaan. Koonaakaama man na mbiiɓ wiyaak ee ɗeweera naroo kiwo'ɗa, wo'issaroo an:
- Lapaa dii, mi teeɓpaa iñii tík ga, yah kilaakɗa.
2 Ga saasi, Helii Kooh sorukkaroo. Mi hotta ga ɗuuy asamaan baŋ-buu' na ɓo', yugin gawa.
3 Ɓaama yuŋ ga baŋ-buuraaɗa, yaa melic en fan atoh cimórí' cihiilii na ciyo'oh. Baŋ-buuraa ya yugohɗa, ko'kaa-huulaa wíilinwa ee kaa melic en fan atoh wimórí' waa wo'si emëróot.
4 Ga iñaa wíil baŋ-buuraaɗa, laakin baŋ-buu' cidaaŋkaah-kanak na cinikiis ee yaak ɓidaaŋkaah-kanak na ɓinikiis yuguunun gaca. Ɓa ekuk kúltí ciyaanaaw ɗer na baanu-buu' wúrúus.
5 Meliccaa caa meyoh ga baŋ-buuraa ee toonaa na ínín caa rii', meyoh da ɓan. Laakka ɓan kocom-kiwii ciyitnakanak ciléerí', caa en na kitak ga fíkíi baŋ-buuraa. Kocomcaama cërí en helcii Kooh ciyitnakanakcii.
6 Laakin ɓan ga fíkíi baŋ-buuraa, enaama en fan giiy-seetu, ee wa lee' en fan seetu. Ga iñaa sës ga baŋ-buuraa rëk wíillawaɗa, laakin enaama ɓinikiis ɓaa en na kipes ee ɓa gomin na has ga fíkíi na fenoo.

7 Yíinoo man na gayindi, yukanakyaa man na ɗoon, yukaahayyaa
fíkíifaagari man na fíkíi ɓo', yunikiisyaa man na caagiyoofaa en na kipún.
8 Enaamacaa ɓinikiisɓaa en na kipesɗa, yaa en ɓéeɓ ɓayin paɓ
ciyitniinoo ee ca gomin na has, ɗook na fíldoogaa. Wekoo, nohoo ɓa dëkee
ga kiyeek an:
«*Ha'mudii en Koohɗa, fu yii fu mín ga tóohɗa,
fu yii fu enee, fu en ee fu yah kihayɗa,
fu sela'in, fu sela'in, fu sela'in!»
9 Ee saycaa enaamacaa en na kipesɗa, ɓa ndam, ɓa kañ, ee ɓa gërëm
ɓaa yuŋ ga baŋ-buuraa ee yah kipes bi taa'ɗa,
10 yaakcaa ɓidaaŋkaah-kanakɓaa na ɓinikiisɓaa yí'u kúrúk ga fíkíi ɓaa
yuŋ ga baŋ-buuraaɗa, yaa yah kipes bi taa'ɗa, ɓa jaamukiri; ɓa ɓúuk
baanu-buu'caagaɓa ga kakay, ga fíkíi baŋ-buuraa, ɓa wo''i an:
11 «Ha'mudiigarii, fu yërí cal ki'e' ndam,
fu cal ki'on cée', ee fu yërí mín.
Fu yërí sak iñaa enin tóoh,
fu waaree hen ca en, ca sakussa».

5

Kubaalkaa Kooh ɓeɓpa këyítfaa

1 Waa ennda ɗa, mi hotta ga yah-ñaabaa ɓaa yuŋ ga baŋ-buuraaɗa,
këyít fipoduu fodii kútúwaan, bíduunun ga ɗuuy na fooh, capuunun cap
ciyitnakanak.
2 Mi hotta ɓan malaaka yilëekí'-dooli, yaa wo' didóolí' an:
- Ɓii yiida mat ga kinís capcii Këyítfii, ya pónísfa?
3 Wayee laakkii ken ɓaa mat kipóonís Këyítfaa, ya malak iñaa en ga
ɗuuygaaɗa: enndii ga asamaan, enndii ga kakayfii, enndii ga fíldoo
kakayfii.
4 Mi ennda ga kikoduk mooncaa leehoo ndaga daa laakoo ɓaa mat ga
kipóonís Këyítfaa na kimalak iñaa en ga ɗuuygaaɗa.
5 Daama, yíinoo ga yaakcaa wo''aroo an:
- Kaa koduk, Malka! Gayindifii níilii Yúdaa, kuumkii paal ga buu'
Dëwítɗa, yeema. Ya lebirohin bi ya meyin ga na ndam ee ya hay kinís
capcii ciyitnakanakcii, ya pónís Këyítfii.
6 Waa ennda ɗa, mi hotta kubaal, jaa tuuk ga leeloo ɗekataa enaamacaa
ɓinikiisɓaa wíil ee yaakcaa wíillaɗa. Kubaalkaa man na fodii hoossee
hen ee ja ɓayin wiiy ciyitnakanak na tuhas tiyitnatanak. Tuhastaa
tiyitnatanaktaa tërí en helcii Kooh ciyitnakanakcii wosohu ga ëldúna
tóohɗa.
7 Kubaalkaa deeyca kiɓeɓ Këyítfaa en ga yah-ñaabaa ɓaa yuŋ ga baŋ-
buuraaɗa.
8 Daa ya ɓewee Këyítfaa, enaamacaa ɓinikiisɓaa na yaakcaa
ɓidaaŋkaah-kanak na ɓinikiisɓaa yí'ussa ga fíkíici, yaa en ɓéeɓ ɓayin ga
yahci riiti na aanda-cúuraay-wúrúuscaa líifin muut ee cúuraayaa teewoh
iñcaa ɓuwaa en ɓuu Kooh kíimiɗa.
9 Ɓa ɓaa yeek, yeek-kañ wi'as an:
«Fu yërí cal ki'e' Këyítfii fu nís capcii amfaɗa
ndaga fu apseera
ee kooroh ga ñífaagaraa aamukɗa,
fu laasi'ta Kooh ɓiɓo' ɓaa bok ga níilaa en ɓéeɓ
na lakaa en ɓéeɓ, heetaa en ɓéeɓ na kúlkaa en ɓéeɓ.
10 Fu bokidohinɓa ga ɓu-nguuriigaraa,

fu tuminɓa ɓibuu' na ɓisarahoh, ɓa en súrga Koohyiigaruu
ee ɓa hay kinguuruk ga ɗook ëldúna tóoh».
11 Lak mi lís kimalak, mi kelohha koonaa malaaka ɓiyewin, ken ínohoo
daa júnnicaa hín kiyewinɗa. Ɓa wíilin baŋ-buuraa na enaamacaa
ɓinikiisɓaa en na kipesɗa na yaakcaa.
12 Ɓa ɓaa yeek didóolí' an:
«Kubaalkii hoosseeɗa yërí laak kimín,
yërí laak alal, yërí laak ki'ínoh,
yërí laak dooli, yërí cal ki'on cée',
yërí cal ki'on ndam, yërí cal kikañ!»
13 Daama, ɓéeɓ iñaa Kooh sakin en ga asamaan, ga kakay, ga fíldoo
kakay, ga ɗuuy giiy, ɓéeɓ iñcii en na kipes ga ëldúnaɗa, ɓaa yeek an:
«Yii yuŋ ga baŋ-buuriiɗa, ya na kubaalkii
ɓërí cal kikañ, ɓërí cal ki'on cée',
ɓërí cal kindam, ɓërí mín bi taa'!»
14 Enaamacaa ɓinikiisɓaa en na kipesɗa taasussa an:
- Aameen!
Yaakcaa nak yí'ussa kúrúk ɓaa jaamuk.

Capcaa ciyinakanakcaa ga Këyítfaaɗa

6

Cap wíinoo ga ciyitnakanakcaa nísussa

1 Ëehí'ta, ga waa mi hotta kubaalkaa níssa capaa wíinoowaa ga
ciyitnakanakcaa, mi kelohha yíinoo ga enaamacaa ɓinikiisɓaa en na
kipesɗa lessa koonaa kiyaak en fan ínínŋ, an:
- Hay!
2 Mi dalla kihot pënís fiyaanaaw meyca mël. Ɓaa lapfaɗa ɓayin hëlí'
ga yahci. Ya erussa baanu-buu', ee ya yaa yah fodii ɓaa ɓay ndam ee ya
meyca kilaaksinee ndam.

Capaa wukanakwaa nísussa

3 Ga waa Kubaalkaa níssa capaa wukanakwaa, mi kelohha enaamaa
yukanakyaa wo''a an:
- Hay!
4 Pënís filiis fiyo'oh cor en fan kiwii meyca mël. Ɓaa lapfaɗa onussa
kinís jam ga ëldúna, ɓuwii aaw ki'apoh ga díkaantiɓa. Ya erussa kalaɓ
fiyaak.

Capaa wukaahaywaa nísussa

5 Ga waa Kubaalkaa níssa capaa wukaahaywaa, mi kelohha enaamaa
yukaahayyaa wo''a an:
- Hay!
Mi dalla kihot pënís fisúusúus, meyca mël. Ɓaa lapfaɗa ɓayin balaas
ga yahci.
6 Mi kelohha, en fan koonaaërí meyoh ga díkaanti enaamacaa
ɓinikiisɓaa, kaa wo' an:
- Kílóo beli wíinoo calat cadam fay noh-noh ɓo' yíinoo. Ee kílóo lorsu
kaahay calat cadam fay noh-noh ɓo' yíinoo. Dúuleen na biiñ nak, kaa le'
gaca!

Capaa wu-nikiiswaa nísussa

7 Ga waa Kubaalkaa níssa capaa wu-nikiiswaa, mi kelohha enaamaa
yunikiisyaa wo''a an:

- Hay!
8 Mi dalla kihot pënís fihiilii*, meyca mël. Ɓaa lapfaɗa teeku «Kikaan»
ee ɗekataa ɓuwaa kaanin ɗaakohuɗa taabin ga fenooci. Ɓa onussa dooli
ga ɗook komii wu-nikiiswii ëldúna ki'ap ɓuwii na kalaɓ, ki'apɓa kooroh
ga a', ɗúukoolcaa karohin, wala kooroh ga raɓ ɓisóotí'.

Capaa wu-yëtúuswaa nísussa

9 Ga waa Kubaalkaa níssa capaa wu-yëtúuswaa, mi dalla kihot, ga
fíldoo loteelaa ga Kaanfaa Koohɗa, fítcaa ɓuwaa hoossee, ndaga kitaabuk
wo'eenii Kooh, na ɓan seedi'aa ɓa seedi'eewaɗa.
10 Ca nak, caa fiip didóolí' an:
- Cic Kooh, fu sela'in ee fu kayoh kesi. Fu sekan bi kera ki'atti' ɓuwii ga
ëldúnaɗa na ki'ëldúki'tíi ñífiigaríi ɓa aamɗa✡?
11 Waa ennda ɗa, ɓa erussa yaa en ɓéeɓ kúltí fiyaanaaw, ɓa wo'ussa
kisékíruk jutuut paay, bi ga daa kídaa ɓuwaa boku naɓa lëgëy, ɓa na
mbok-kerceencaagaɓa jom ki'apu fodaa gaɓaɗa, matan.

Capaa wu-yitniinoowaa nísussa

12 Lëehí'ta mi hotta Kubaalkaa níssa capaa wu-yitniinoowaa. Kakayfii
dalla kiyëngëluk didóolí. Nohii súusúussa sí'ís en fan kúltí togoh, ñiidii
ɓéeɓwa yo'ohha cor en fan ñíf.
13 Olcii ɗëegísukka kakay fodaa daa towu een tihiilii wúuni, binaa uuris
wiyaak yëngël bos eenaanaa.
14 Asamaanii kerukka fodii kútúwaanfaa en na kipodu. Janjaŋcii ɓéeɓca
na dëkcii giiyii wíilɗa léerukka ga daa ca eneeɗa.
15 Waa ennda ɗa, buu'cii ga ëldúnaɗa na ɓuwii ɓiyaakɓii, soldaa'cii
ɓiyaakɓii, ha'-alalcii na ha'-doolicii, ɓéeɓ, ennda ñaam, ennda ɓuwii
laakin hafɓaɗa, ɓéeɓɓa ɗaakkussa ga noŋ-noŋcii na ga fenoo atohcii ga
janjaŋciiɗa.
16 Ɓa ɓaa fiip janjaŋcii na atohcii an:
- Ɓúrat ga ɗookkíi, ɗú ɗaakkíi ga hascii Yii yuŋ ga baŋ-buuriiɗa, ɗí
úsaay aylukii Kubaalkii,
17 ndaga besii wiyaakwii aylukiigaɓa yah kikeen ga ɗookkíiɗa le'in. Ee
ati ɓii múcan ga ɓa?

7

Ɓuwii Kooh kín ɓayu mandargiigariɗa

1 Tíkka ga, mi hotta malaaka ɓinikiis ɓaa tuukin ga topaa'cii ëldúna
cinikiiscii. Ɓa ammba uuriscii ëldúna cinikiiscii* doonaa uuris wíinoo
wëpoo: enndii ga kakayfii, enndii ga giiyii ee enndii ga kedik kíinoo.
2 Mi dalla kihot malaaka yiliis, yaa kolukoh meyaa'-noh, yaa lap. Ya
ɓayin ga yahci iñaa mandarga'ohsi ɓuwii enu ɓuu Kooh, yii laak kipesɗa.
Ya fiippa didóolí' malaakacaa ɓinikiisɓaa onu kiyah kakayfii na giiyiiɗa
3 an:
- Kaa yahat kakayfii, giiyii na tediktii bi ga daa ɗí tuman mandarga ga
púkcii ɓuwii enu súrga Koohyiigaruuɗa.
4 Waa ennda ɗa, mi kelohha kídaa ɓuwaa mandarga'uɗa: ɓa ennda ɓo'
ɓijúnni citéemée' na cidaaŋkaah-nikiis na cinikiis (144.000), ɓaa meyoh
ga ɓéeɓ níilcii heetii Isarayeel :

---

* **6:8 6: 8** *Hiilii* Ga iñaa íikin, mandargaama teewoh iñaa kaanin (bi nopin) ✡ **6:10 6: 10** Malkat Sakarí 1: 12. * **7:1 7: 1** Malkat Sakarí 6: 5. Ɓo' mínka kimëdíroh na lapoh pëníscaa wo'u ga Ínohlukoh 6: 1-8

5 ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na ɓijúnni-kanak (12.000) mandarga'ussa ga
níilaa Yúdaa, ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na ɓijúnni-kanak ga níilaa Ruben,
ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na ɓijúnni-kanak ga níilaa Gaat,
6 ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na ɓijúnni-kanak ga níilaa Aasee, ɓo' ɓijúnni-
daaŋkaah na ɓijúnni-kanak ga níilaa Neftalíi, ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na
ɓijúnni-kanak ga níilaa Manasee,
7 ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na ɓijúnni-kanak ga níilaa Simewoŋ, ɓo'
ɓijúnni-daaŋkaah na ɓijúnni-kanak ga níilaa Léwí, ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah
na ɓijúnni-kanak ga níilaa Ísakaa'
8 ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na ɓijúnni-kanak ga níilaa Sabulon, ɓo' ɓijúnni-
daaŋkaah na ɓijúnni-kanak ga níilaa Yoseef, ɓo' ɓijúnni-daaŋkaah na
ɓijúnni-kanak mandarga'ussa ga níilaa Beesamee.

Ɓuwaa ɓiyewinɓaa ekuk kúltí ciyaanaawɗa

9 Tíkka ga, mi hotta mbooloo wiyaak, waa ken ínohoo daa ɓuwaa
hín kiyewinɗa. Ɓa meyohee ga kúlkaa en ɓéeɓ, ga níilaa en ɓéeɓ, ga
heetaa en ɓéeɓ na ga lakaa en ɓéeɓ. Ɓa tuukin ga fíkíi baŋ-buuraa,
ga fíkíi Kubaalkaa, ekukuunun kúltí ciyaanaaw ee ɓayuunun soo'soo' ga
yahcaagaɓa.
10 Ɓa ɓaa wo' didóolí' an:
- Kimúckii kii ga yah Koohyiigaríi yuŋ ga baŋ-buuriiɗa, ya na Kubaalkii.
11 Ɓéeɓ malaakacaa tuukussa ga iñaa wíil baŋ-buuraa, wíil yaakcaa na
enaamacaa ɓinikiisɓaa en na kipesɗa. Ɓa yíppa púk ga fíkíi baŋ-buuraa,
ɓa ɓaa jaamuk Kooh
12 an:
- Aameen! Koohyiigaríi, fu yërí cal kikañ, fu yërí cal ki'e' ndam, fu yërí
laak ki'ínoh, fu yërí cal kigërëm, fu yërí cal ki'on cée', fu yërí mín, fu yërí
laak dooli, bi taa'. Aameen!
13 Yíinoo ga yaakcaa nak meekissaroo an:
- Ɓuwii ɓii ekuk kúltícii ciyaanaawciiɗa, ɓa ɓiɓa? Ɓa meyoh gada?
14 Mi taassari an:
- Kiyaakii, iñaama, fu yërí ínohhi.
Ya wo''aroo an:
- Ɓërí en ɓuwii meyoh ga kihatalu ga kipes kiméeskí'ɗa. Ɓa naawin
kúltíciigaɓa, ɓa yaanaawí'taca ga ñífaa kubaalkaa.
15 Ërí tah, ɓa tuuk ga fíkíi baŋ-buurii Kooh, ɓa kañi nohoo, wekoo ga
Kaanfiigari. Ee yii yuŋ ga baŋ-buuriiɗa hayɓa kisëegún ga taaliigari.
16 Ɓa yaaɓsisoo, ɓa pílsisoo, noh wala taangaay wíinoo tamsisooɓa.
17 En ki'enaa, Kubaalkii tuuk ga leeloo ɗekatii enaamacii ɓinikiisɓii wíil
ee yaakcii wíillaɗa, hayɓa kiníi', ɓayɓa ga tuhaalaataa músúmaa onohi
kipesɗa. Ee Kooh hay kimoos ɓéeɓ moon ga hascaagaɓa.

8

Capaa wu-yitnakanakwaa nísussa

1 Ga waa kubaalkaa níssa capaa wu-yitnakanakwaa, asamaan eennda
selew iñaa jomin kile' caban wahtu.
2 Mi dalla kihot malaakacaa ɓiyitnaɓanakɓaa tuuk ga fíkíi Koohɗa ee ɓa
erussa mbiiɓ ciyitnakanak.
3 Malaaka yiliis dalla kihay, tuukka ga yahaa loteelaa, ya ɓayin aanda-
cúuraay-wúrúus ga yahci. Ya erussa cúuraay ciyewin, ya tëkí'ca sarah

ga ɗook loteel-wúrúusaa en ga fíkíi baŋ-buuraaɗa✡, taamdoh na iñcaa ɓuwaa Kooh ɓéeɓɓa kíimɗa.
4 Fodaama, iifiilaa cúuraayaa ɓewukohha yah malaakaa, wa lappa, awwa ga Kooh, taamdohha na iñcaa ɓuwaa Kooh kíimɗa.
5 Lëehí'ta, malaakaa ɓeɓpa aanda-cúuraayaa, ya teffa ga kiwiikaa en ga ɗook loteelaaɗa bi líiffa, ya weessawa ga ɗook kakayfii. Ga saasi íníŋcaa awwa kitak na meliccaa, toonaataa taa ríi', kakayfaa faa yëngëluk.

Mbiiɓcaa ciyitnakanakcaa ciyaakcaa

Mbiiwaa ɗeɓɗa

6 Waa ennda ɗa, malaakacaa ɓiyitnaɓanakɓaa ɓayu mbiiɓcaa ciyitnakanakcaaɗa, ɓaa waayuk ga kimbiiɓ.
7 Malaakaa yíinoo dalla kimbiiɓ: toɓ-galaas wiyaak na kiwii, caa akitukoh na ñíf, íifukka ga kakayfii. Fodaama, Komii kakayfii wukaahaywii takka, komii tediktii wukaahaywii takka, ee ɓéeɓ iñaa en pëegíi fihiilii takka dúr.

Mbiiwaa wukanakwaa típpa

8 Malaakaa yukanakyaa dalla kimbiiɓ waagari: iñaa man na jaŋjaŋ wiyaak waa en na kitak, jafussa ga giiyaa. Fodaama, komaa giiyaa wukaahaywaa ennda ñíf,
9 komii wukaahaywii iñcii Kooh sak pesi ga giiyiiɗa, ɗúmmba, ee komii wukaahaywii gaal-giiycii yasukohha.

Mbiiwaa wukaahaywaa típpa

10 Malaakaa yukaahayyaa dalla kimbiiɓ waagari: ol wiyaak, waa yaañ en fan kocom-kiwii, ɗëegísukoh asamaan, dalla kikeen ga ɗook komii wukaahaywii húlúɓcii, na ga ɗook haalaa-músúcii.
11 Olaama teeku «gít». Komii músúmii wukaahaywii aayya heh en fan gít ee ɓo' ɓiyewin kaannda ndaga músúmaa ɓa anee maama, lak ma yasukohin.

Mbiiwaa wu-nikiiswaa típpa

12 Malaakaa yunikiisyaa dalla kimbiiɓ waagari: komii nohii wukaahaywii, na wii ñiidii, na wii olcii míkussa. Fodaama komii wukaahaywii lee'laatiigaca dalla kiñúus, ee komii wukaahaywii lee'laatii en na nohɗa yímmba, wii wekii ɓan yímmba.
13 Lëehí'ta mi hotta caagiyoofaa en na kipún ga jepitaa asamaan, mi kelohhari yaa wo' didóolí' an:
- Massa, massa, massa ɗú, ɓuwii ga ëldúnaɗa, ndaga mbiiɓcii tes malaakacii ɓaahayɓii yah kimbiiɓɗa!

9

Mbiiwaa wu-yëtúuswaa típpa

1 Waa ennda ɗa, malaakaa yuyëtúusyaa dalla kimbiiɓ mbiiwaagari: mi hotta olaa ɗëegísukoh asamaan keennda ga kakayfii. Olaa erussa kucëwíikaa nogaa ɓu-baam.
2 Ya lëgíssa nogaa ɓu-baam, ee iifiil dalla ga kimeyoh, waa ɗúuk en fan iifiil púu' wiyaak, bi nohii na ëldúnaanii ñúusí'ta ndaga iifiilaama.
3 Laakka paycaa meyoh ga iifiilaama, ɓa tasaarukohha ga ëldúna. Ɓa onussa kimín kitum mesiklaat fodii dagal.

✡ **8:3 8: 3** Malkat Yaawúu'caa 9: 1-5.

4 Ɓa hoonohussa kile' ga pëegíifii, ga tediktii wala ga ɓéeɓ iñcii paali
ga kakayfiiɗa, wayee ɓa eem rek ga ɓuwii ɓayussii mandargaa Kooh ga
púkcaagaɓaɗa.
5 Ɓa onussiiɓa ki'ap, wayee ɓa sodalɓa iñaa le' ñiin ciyëtúus. Ee
mesiklaataa ɓa yah ɓuwaa kitumɗa man na meskilaat ɗoɓ dagal ga ɓo'.
6 Ga bescaama, ɓuwii heelsan kikaan ee ɓa hotanndiika. Ɓa kíiman
kikaan ee kikaan núpanɓa hen fír.
7 Paycaa madu na pëníscaa waayuku kiɓay kiheñohnee. Ɓa ɓayin ga
hafcaa iñaa man na baanu-buu' wu-wúrúus ee fíkíicaagaɓa man na fíkíi
ɓo'-súusúus.
8 Ɓa ɓayin fencaa man na fen ɓeti ee síscaagaɓa man na sís gayindi.
9 Fasaacaa man na eku kúltí-pewiñ. Ríiraa paaɓcaagaɓa man na ríi'
sareet-pënís ciyewin caa íisuk kiheñohnee.
10 Ɓa ɓayin lúk, fodii lúk dagal na kútúŋ ga siñdaanaa, ee ga
tútúŋtaama, daŋaraa ɓa yah ɓuwaa kisodaloh iñaa le' ñiin ciyëtúusɗa,
waa ga.
11 Buuraa paycaama yërí en malaakaa nogaa ɓu-baam. Ya teeku Abadon
ga lak ki'Ebërë, ee ga kiGerek ya ɓaysi Apoliyon*.
12 Kofeelkii ɗeɓɗa paafin. Tík ganaa, kanak ciliis jomin kihay ɓan.

Mbiiwaa wu-yitniinoowaa típpa

13 Malaakaa yuyitniinooyaa dalla kimbiiɓ mbiiwaagari: mi kelohha
koonaakaa meyoh ga wiiycaa cinikiiscaa ga loteel-wúrúusaa en ga fíkíi
Koohɗa.
14 Koonaakaa wo''a malaakaa yuyitniinooyaa ɓay mbiiwaaɗa an:
- Ɓëgísaa malaakacii ɓinikiisɓii ɓagu ga yahaa húlúwii wiyaakwii teeku
Ëfaratɗa.
15 Waa ennda ɗa, malaakacaa ɓinikiisɓaa ɓëgísussa. Ɓa waayukee
wahtiima na besiima, ñiidiima na kíiskiima kiɗúbí' komii wukaahaywii
ɓuwii ga ëldúnaɗa.
16 Ga iñaa mi kelohɗa, soldaa'caa lapu pënís kiheñohneeɗa enee
ɓimílíyoŋ citéemée'-kanak (200 Mílíyoŋ).
17 Pëníscaa na ɓuwaa lapɓaɗa, mi hotɓa en fan ga heey, fodii dii:
ɓa ekuk kúltí-pewiñ ciyo'oh cor en fan kiwii, cibúloh, búlohaa deey ga
súusúus ee cimbaasaan en fan pëndël witamóhí'†. Hafcaa pëníscaa man
na haf gayindi. Kiwii, iifiil na pëndël witamóhí', caa mey ga túuwtaagaɓa.
18 Kofeelcaa kaahaycaa caamaa, mey ga túuwtaagaɓaɗa ennda: ki-
wiikaa, iifiilaa na pëndëlaa, ca ɗúbí'ta komii wukaahaywii ɓuwii ga
ëldúnaɗa.
19 Doolaa pëníscaa ɓayɗa nak en ga lúkcaa na ga túuwtaagaɓa. En
ki'enaa, lúkcaagaɓa man na goŋ; ca ɓayin haf, ee ca tumi ɓuwaa iñaa
meskin naca.
20 Wayee nak ɓuwaa tes kaanussii ga kofeelcaa-caamaɗa, foñussii ga fen
iñcaa cibóní'caa ɓa tumee na yahɓaɗa. Ɓa ɓaa lís kijaamuk raɓ-seytaani
na nataalcaa hëwírohu wúrúus, wala hëelís, wala përëm, atoh cimórí'
wala doo' kedik. Ee iñcaama mínoo kihot, ca mínoo kikeloh, ca mínoo
kitíin.
21 Ɓa ɓaa lís ga ki'ap ɓo', kinaahkaa ɓa enukoheeɗa, kifaanuk na ɓaa en
ɓéeɓ, na kilok.

---

* **9:11 9: 11** *Abadon* na *Apoliyon* teekcaama ga lakcaagaca ca waa' kiwo' «yahoh» † **9:17 9: 17** Mëdírohat na iñaa hewee ga Sodom na Gomoo'ɗa. Malkat Lúkkaa 17: 29

10

Malaakaa na kukëyítkaa

1 Waa ennda ɗa, mi hotta malaaka yiliis yilëekí'-dooli yaa yoosukoh
asamaan, úulukin yaayeel. Ko'kaa-huulaa wíilin hafaagari, fíkíifaa faa
melic en fan noh ee kotcaa yo'ohin en fan jelem kiwii.
2 Ya ɓayin ga yahci kukëyít jaa kúnísuunun. Ya yíppa kotaagari ñaabaa
ga giiyaa, wuseŋwaa ya yíppawa ga kakayfii.
3 Ya dalla kiles koonaa ga ɗook en fan gayindifaa en na kibëmbuk. Daa
ya fiipee, ínínŋcaa ciyitnakanakcaa tëesí'ta.
4 Daa ínínŋcaa ciyitnakanakcaa tëesɗee, mi waa'ta kibín iñaa ca wo'ɗa,
wayee mi kelohha koonaakaa meyoh asamaan, wo''aroo an:
- Iñii ínínŋcii ciyitnakanakcii wo'ɗa enat kúmpa ga ɓéeɓ, kaa bínndi.
5 Waa ennda ɗa, malaakaa mi hotee tuukin ga giiyaa na kakayfiiɗa,
ɓëwí'ta yahaagari ñaabaa, ëewdohha asamaan.
6 Lëehí'ta ya waatta ga ɓii en na kipes bi taa'ɗa, yii sak asamaanii na
ɓéeɓ iñcii en gaɗa, kakayfii na ɓéeɓ iñcii en gaɗa, giiyii na ɓéeɓ iñcii en
gacaɗa, ya wo''a an:
- Diimaɗa, laakissii kisekis dara.
7 Bëríinaa ɗú keloh malaakii yuyitnakanakyii, fúrísan mbiiwaagariɗa,
ɓéeɓ iñii Kooh am kitum ee ínohukkii duumɗa, hay kimat sëk fodaa daa
ya yéegaleeka súrgacaagari enu sëldíigacaagariɗa.
8 Koonaakaa mi kelohee, meyoh asamaanɗa nak wo'issaroo an:
- Kara, fu ɓeɓ kukëyítkaa kúnísuunun en ga yah malaakaa tuuk ga giiyii
na kakayfiiɗa.
9 Mi ka'ta ga malaakaa, kiwo''i ya e'too kukëyítkaa jaama. Ya wo''aroo
an:
- Uuna, ñamaaja. Ja hay kicelem fodii kúum ga kúuwkiigaraa, wayee
le' lookfunaa, hay ki'aay heh✡.
10 Fodaama, mi ɓeɓpa kukëyítkaa ga yah malaakaa, mi ekkaja ga
kúuwroo, mi yaa ñam. Ja celemmba fodii kúum, wayee daa mi oneeja,
ja aayya heh ga lookkoo.
11 Lëehí'ta, mi wo'ussa an:
- Fu jomin kika' kiyéegalohis iñcii Kooh yah kitum, aaw ga heet ciyewin,
túl tiyewin, lak ciyewin na buu' ɓiyewin.

11

Seedicaa ɓanakɓaa

1 Waa ennda ɗa, mi erussa doo'-barahaa man na dooraa natohsi hen, mi
wo'ussa an:
- Koluka, fu nat Kaanfii Kooh, fa na loteelii, fu kín ɓuwii en na kijaamuk
Kooh gaɗa.
2 Ɗekatii Kaanfii Kooh hanoh foohɗa nak, íisaawa, kaa natwa, ndaga wa
foñɗu yiifa'cii. Ɓa hay kitogisoh teerii wisela'í'wii iñaa le' ñiin cidaaŋkaah-
nikiis na ñiin kanak*.
3 Mi hay ki'on seediciigoo ɓanakɓii, ɓa yéegaloh iñii Kooh wo'ɗa, ee
ɓa ekukan saaku, kitoŋ iñaa le' bes cijúnni na bes citéemée'-kanak na
cidaaŋkaah-yitniinoo (1.260).
4 Seedicaama ɓërí en tedik-ólíwíyéetii tanaktii na ɓan lampucii kanakcii
en ga fíkíi Ha'mudii laak kakayfiiɗa.

✡ **10:9 10: 9** Malkat Esekíyeel 2: 9–3: 3. * **11:2 11: 2** Wo'u dii teeraa Yéerúsaleem: Mëdírohat na Lúkkaa 21: 24

5 Ɓaa waa'ɓa kitum iñaa mesikinaa, kiwii hay kimey ga túuwtiigaɓa,
tëkí' ɓuwaa sagoh naɓaɗa. Kayoh, ɓaa fu waa'ɓa kitum iñaa meskinaa, fu
joman ki'apu fodaama.
6 Seedicaama onuunun kimín kilaŋ asamaanii ee toɓ keenoo kakay bi
ga daa ɓa lëehɗan kiyéegaloh iñii Kooh wo'ɗa. Ɓa onuunun ɓan kimín
kisúpít músúmii ma en ñíf, na kimín kifeek ɓu-ëldúna na kofeelcaa leehoo,
wahtaa neɓɓa tóoh.
7 Ee binaa ɓa lëehí' kiseedi'aa, rawaa yisóotí'yaa✡ meyoh ga ɓu-baamɗa
hayɓa kiheñoh, ya laak ndam ga ɗookɓa, apɓa.
8 Fodaama, faraafcaagaɓa hay kifoñu ga paanaa en ga teeraa wiyaak-
waaɗa. Teeraama, Kooh abohwa fodii Sodom wala Esípti ee Ha'mudiigaɓa
daayohsee ga kuraanaa daama.
9 Iñaa le' bes kaahay na caban, ɓiɓo' ga heetaa en ɓéeɓ, ga níilaa
en ɓéeɓ, ga lakaa en ɓéeɓ, na ga kúlkaa en ɓéeɓ, hay kihayu kimalak
faraafciigaɓa, ee ɓa íisanndii ken acca.
10 Ɓéeɓ ëldúna, keeñɓa hay kisoos ga iñaa dal ɓuwaamaɗa, ɓa neɓluki,
ɓa wosohi cikëñí' ga díkaantiɓa ndaga seedicaa ɓanakɓaama sodalseera
ɓuwii lool.
11 Wayee waa bescaa kaahaycaa na caban matɗa, ëpaa onohi kipes, ee
meyoh ga Koohɗa hayya, sorukkaɓa, ɓa kolukka. Daama, ɓuwaa tuukee
kimalakɓaɗa, tíitussa bi ɓaa saak.
12 Seedicaa ɓanakɓaa kelohussa koonaakaa wo' didóolí', meyoh
asamaan, an:
- Lapat dii! Yaayeel úullaɓa, ɓa lappa ɗook asamaan. Ɓuwaa sagoh
naɓaɗa ɓaa malak ga.
13 Ga wahtaama siiy, kakayfaa yëngëlukka didóolí', ee ga iñaama, kaan
cidaaŋkaahcaa fu am ga teeraa tóoh, fíinoofaa ɓú'ta ga, ɓo' ɓijúnni-
yitnaɓanak (7.000) kaanussa ga yëngëlaa kakayfaa waama. Ɓuwaa ɓíinoo
múc gaɗa tíitussa, ɓa aawwa kindam Koohyii hanoh ɗookɗa.
14 Kofeelkii kukanakkii paafin foduma. Malakat kofeelkii kukaahaykii
kii hay diima-diima.

Mbiiwaa wu-yitnakanakwaa típpa: Kihaykii Nguurii Kiristaanii

15 Malaakaa yuyitnakanakyaa mbiiɓpa ee ga asamaan laakka toonaataa
tëesí' an:
- Nguurii ëldúna tíkuunun kimma ga yah Kooh, Ha'mudiigaruu, na ga
yah Kiristaaniigari, ee ya yah kinguuruk bi taa'.
16 Waa ennda ɗa, yaakcaa ɓidaaŋkaah-kanak na ɓinikiisɓaa yuŋsee
ga fíkíi Kooh, ga baŋ-buu'caagaɓaɗa, yípussa púk kakay, ɓa ɓaa jaamuk
Kooh.
17 Ɓa ɓaa wo' an:
- Kooh, Ha'mudii mín tóohɗa, fu yii fu en ee fu eneeɗa, ɗí ɓii kañnjaa
ndaga fu teewohin doolii kimínkiigaraa ee fu tuukirin nguuriigaraa.
18 Heetcii aylukuunun, wayee nak aylukiigaraa wërí yoosuk. Wahtii
le'in, wii fu yah ki'atti' ɓuwii kaaninɗa, wii fu yah kineehal súrgaciigaraa
enu sëldíigaciigaraaɗa, na ɓuwii en ɓuufuɗa ee niikuunun teekiigaraaɗa,
oomaanoo, yaakoo. Wahtiima ɓan, wërí en wii fu yah kiɗúbí' ɓuwii
yahsoh ëldúnaɗa.
19 Waa ennda ɗa, ɗekataa wisela'í'waa Kooh ga asamaanɗa lëgísukka,
gaalaa mandarga kifiiliimunkii Kooh na ɓuwiiɗa†, hotukka ga ɗuuygaa.

✡ **11:7 11: 7** Malkat Dañeel 7: 3,7,21. † **11:19 11: 19** Gaalaama wërí ɗaakee atohcaa Waasaa Kooh bínsee gaɗa. Gaalaa faansee ga ɗekataa wëñ kisela' ga Kaanfaa Koohɗa

Kooh awwa kimelic, toonaataa taa ríi', ínínŋcaa caa tak kitak, kakayfaa faa yëngëluk, ee toƀ-galaas wiyaak waa keen.

12

Iñcaa ciyitnakanakcaa Kooh teewoheeɗa

Ƀetifaa na goŋ-jësíkaa

1 Fodaama, Kooh teeƀparoo enaama yiyaak yaa mey ga asamaan: ennda ƀeti, fa úulukin nohii, ñiidii hanohin fíldoo kotcaagari, ee ya ekukin baanu-buu', waa ƀay ol cidaaŋkaah na kanak.
2 Ƀetifaa enee na look bi fa faa yah kilaak kowu. Fa faa fiip ndaga lëgëyaa kilaakkaa na mesiklaataa kilímkaa.
3 Mi hotta enaama yiliis yaa mey ga asamaan ƀan: ennda goŋ-jësík yiyaak, yiyo'oh cor en fan kiwii. Ya ƀay haf ciyitnakanak na wiiy cidaaŋkaah, ee hafaa en tóoh ekukin baanu-buu'.
4 Ya fëyëekíssa komii wukaahayii olcii ga asamaanɗa na lúkaagari, jaffaca ga kakayfii. Ya tuukka ga fíkíi ƀetifaa en na kilaak kowuɗa, en ɗanaa kowukaa límsinaa, ya ñamka.
5 Ƀetifaa nak laakka kowu kiyaal, kaa yah kiníi' heetcii ga ëldúnaɗa ƀéeƀca na ngot-pewiñ. Kowukaa dalla kiƀewu ƀayussa ga yahaa Kooh, ga baŋ-buuraagari.
6 Ƀetifaa nak núppa, ka'neera ëgí'-dúndagaa, ga ɗekataa Kooh waayukɗeeriɗa, en ɗanaa, ya toputu'u daama iñaa le' bes cijúnni na citéemée'-kanak na cidaaŋkaah-yitniinoo (1.260).
7 Waa ennda ɗa, heñ wiyaak dalla kilaak ga asamaan. Míseel, malaakaa Kooh yiyaakyaa, ya na malaakacaagari ƀaa heñoh na goŋ-jësíkaa. Yaama ƀan, ya na malaakacaagari, yaa heñoh naƀa.
8 Wayee goŋ-jësíkaa mínndii ga heñaa, ee fodaama ya laakissii fen daa ya enan ga asamaan, ya na malaakacaagari.
9 Ya jafussa ga fooh, ya goŋ-jësíkaa, goŋ-cosaanaama wo'u sépí'í'-ga-nofii, wala Seytaanii, yii ɗúki ƀéeƀ ëldúnaɗa. Ya jafussa ga kakay, ya na malaakacaagari.
10 Lëehí'ta, mi kelohha koonaa kiyaak ga asamaan, kaa wo' an:
- Diimaɗa, jamaanii kimúckii le'in, diimaɗa Koohyiigaruu teewohin iñii ya mínɗa ee tuukirin nguuriigari. Diimaɗa Kiristaaniigari eruunun doolii. Ga iñaama, pokoh-kiwo'ii, yii wekoo nohoo ëpírohi mbok-kerceenciigaruu na Koohɗa, jafuunun ga kakayfii.
11 Ƀa nak, ƀa laakin ndam ga ɗookci ndaga ñífii kubaalkii aamɗuseeƀaɗa, na ƀan kayohfaa ga wo'eenaa ƀa seedi'eeɗa. Ƀa keeñukkii kipeskaagaƀa bi ƀa niikka kikaan.
12 Kërí tah, fu asamaan na ɗú ƀii ɗú dëk gaɗa, neƀlukat!! Kakayfii na giiyii nak, massa ɗú, ndaga sépí'í'-ga-nofii yoosukin garúu, ee ya líifin na tam-keeñ ga dii ya ínohin an ya tesohissii yewinɗa.
13 Daa goŋ-jësíkaa hotee an ya jafuunun ga kakayfii, ya íisukka ga fenoo ƀetifaa límee kowukaa kiyaalkaaɗa.
14 Ƀetifaa nak tokɗussa paƀcaa kanakcaa caagiyoofaa* fiyaakfaa, en ɗanaa ya pún bi ga ëgí'-dúndagaa, ya saan gogaa, ya en ga ɗekataa Kooh waayukɗeeriɗa, ya toputu'u da iñaa le' tíkíis taahay na caban†.

---

* **12:14 12: 14** Caagiyoofaama mín ki'en enaamaa yunikiisyaa en na kipes ee wíilee baŋ-buraaɗa. Malkat 4: 7 † **12:14 12: 14** Ga kiGerek, wo' an: «jamaanu wíinoo, jamaanu ciyewin na caban jamaanu» Iñaama jomin kile' tíkíis taahay na caban. Malkat ƀan 11: 3; 12: 6 na 13: 5

15 Waa ennda ɗa, goŋ-jësíkaa weessa na kúuwci músú miyewin en fan
húlúƀ, ga fenoo ƀetifaa, doonaa músúmaa ƀayfa.
16 Wayee kakayfaa sommba ƀetifaa, fa lëgísukka, fa annda músúmaa
goŋ-jësíkaa weesee na kúuwciɗa.
17 Goŋ-jësíkaa nak, keeñci tammba ga ƀetifaa lool, ya móoñísneera
heñaa ga towutaa ƀetifaa tesɗa, ƀaa taabuk iñcaa Kooh nakoh kitumɗa,
ee ƀa dëk ga kiseedi' Yéesuɗa.
18 Waa ennda ɗa, goŋ-jësíkaa tuukka ga seereenaa giiyaa.

13

Raƀ meyca ga giiyaa

1 Tíkka ga, mi hotta raƀ yidëyna yaa en na kimey ga giiyaa. Ya ƀayin
wiiy cidaaŋkaah na haf ciyitnakanak. Wiiyaa en ƀéeƀ ƀayin baanu-ƀuu',
ee hafaa en ƀéeƀ bíduunun ga teek-ƀasee ga Kooh.
2 Rawaa mi hotɗa nak, man na cígídoo, kotcaa man na kot rawaa wo'si
úrsi* kiyak na kikaañ, ee kúuwkaa man na kúuw gayindi. Goŋ-jësíkaa
e'tari kimínkaagari, e'tari baŋ-buuraagari, ee e'tari ƀan dooli wiyaak.
3 Wíinoo ga hafcaa ƀayin gaañaa man na hoossee hen, ee gaañaama
yeeri ki'apɗa, wakka. Ɓu-ëldúna ƀéeƀƀa waaru'ussa ga rawaa, ƀa
taabukkari.
4 Ɓéeƀ aawwa kijaamuk goŋ-jësíkaa ndaga daa ya on rawaa dooliɗa. Ɓa
ƀaa jaamuk ƀan rawaa, ƀa ƀaa wo' an: «Ɓii yiida man na rawii? Ɓii yiida
mín nari kiheñoh?».
5 Rawaa nak, onussa kiwo' wo'een tay na wo'een-ƀasee ga Kooh. Ya
onussa kon dooli kitum ga iñaa neƀpi, iñaa le' ñiin cidaaŋkaah-nikiis na
kanak.
6 Rawaa nak aawwa kiƀas Kooh, kiƀas teekii Kooh, kiƀas taalaa Kooh
dëkohɗuɗa na kiƀas ƀan ƀéeƀ ƀuwaa dëk ga asamaanɗa.
7 Ya onussa kiheñoh ƀuwii enu ƀuu Koohɗa ee ya laak ndam ga ɗookƀa.
Ya onussa ƀan dooli ga ɗook níilaa en ƀéeƀ, heetaa en ƀéeƀ, lakaa en ƀéeƀ
na kúlkaa en ƀéeƀ.
8 Ɓéeƀ ƀuwii ga ëldúna, ee aboh ga iñaa wa saksee bi wati, teek-
caagaƀa bídussii ga këyítfaa ƀuwaa laak kipeskaaɗa, hayussi kijaamuk.
Këyítfaama fuu kubaalkaa hoossee fodii sarahɗa.
9 Ɓaa fu laakin nof kikelohaa, súkúruka!
10 Ɓaa Kooh wo' an fu hay kiƀagunaa, fu hay kiƀagu. Kooh wo' an fu
hay ki'apu na kalawaa, fu hay ki'apu na kalaƀ. Iñaama tah ƀuwii en ƀuu
Koohɗa, ƀa jom kiguu'guuluk hen ee ƀa taam na ngëm.

Raƀ meyca ga kakayfii

11 Waa ennda ɗa, mi hotta raƀ yiliis yaa en na kimey ga kakayfii. Ya ƀayin
wiiy kanak, caa man na tuwiiy baal yiyín ee ya wo'ee fodii goŋ-jësík.
12 Rawaa meyee ga giiyaaɗa, ƀéeƀ doolaa ya laakɗa, yiima laakinwa
ee ya yaa teewohwa ga fíkíi rawaa ga giiyaaɗa. Ya yaa gítín ƀu-ëldúna
kijaamuk rawaama meyoh giiyaa ee ƀay gaañaa man na ya hoossee hen
bi wakinɗa.
13 Ya yaa tum kíntaan ciyaak, caa karin sah bi ga kiyóoskí' kakay, ga fíkíi
ƀéeƀ, kiwiikaa meyoh asamaanɗa.

---

* **13:2 13: 2** Úrsi, iñaa raƀ yidëyna, yaa man na dëŋngín pëeníi. Ya ñami pëegíi ee tumoo ken dara en an fu le''ii ga towutaa ya laakɗanaa. Ya mínin ki'ap ƀo' ga iñaa gaaw na coginaacaagari.

14 Fodaama, ya múuyɗi ɓuwii ga ëldúnaɗa na kíntaancaama ya onu
kitum, ga fíkíi rawaa meyohee ga giiyaaɗa. Ya yaa wo' ɓuwaa kihëwí'
nataalaa rawaa hoossee na kalaɓfaa ee ya yaa pesisɗa.
15 Ya onussa kipesi' nataalaa rawaa waama, ya tummbawa bi wa mínnda
kiwo', ee wa onuunun an ɓéeɓ ɓaa fu jaamukkiiwanaa fu apu.
16 Rawaa yukanakyaa gítínnda kon ɓéeɓ ɓuwii, oomaanoo, yaakoo,
buuroo, nduuloo, ñaamoo, ɓaa enndii ñaamoo, kiɓay mandarga rawaa
ga yah-ñaam wala ga púk.
17 En ɗanaa, ken mínoo kilom wala kitoon ee ɓayyii mandargaa rawaa:
ennda teekaagari wala kídaa hín nawa.†
18 Diima kilaak hamham këri meekisohu dii: ɓaa laakin hel hay kimín
ki'ínoh iñii kídii teekii rawii waa' kiwo'ɗa. En ki'enaa, kídiima hín na wii
teekii ɓo'-súusúus‡. Wëri en téemée'-yitniinoo na daaŋkaah-yitniinoo na
yitniinoo (666).

14

Kubaalkaa na ɓuwaa ɓiyewinɓaa ya laasɗa

1 Waa ennda ɗa, mi hotta Kubaalkaa tuukin ga jaŋjagaa Síyoŋ, ya na
ɓo' ɓijúnni citéemée' na ɓijúnni cidaaŋkaah-nikiis na ɓijúnni cinikiis
(144.000). Yaa en ɓéeɓ, teekii kubaalkii na wii Kooh paamci, bíduunun
ga púkaagari.
2 Mi kelohha koonaa, kaa meyoh asamaan, ee ka ríi' en fan yëngëlaa
dúuscaa ga giiyaaɗa, en fan ɓan ínín wiyaak. Koonaakaa mi kelohɗa
madin ɓan na ríi' riiticaa ɓiɓo' en na kiriiti.
3 Ɓéeɓ ɓuwaama ɓaa yeek yeek-kañ wi'as ga fíkíi baŋ-buuraa, ga fíkíi
enaamacaa ɓinikiisɓaa en na kipesɗa, ee ga fíkíi yaakcaa ɓan. Yeekaama,
Ken mínoowa kiyoon, enndii ɓuwaa ɓijúnni-téemée'ɓaa na ɓijúnni-
daaŋkaah-nikiis na ɓijúnni-nikiisɓaa ɓaama Kooh laas ga ëldúnaɗanaa.
4 Ɓuwaama nak mossoo kilíiɓ ga kitaam na ɓeti, ee ɓa setin wic. Ɓa
taabuki Kubaalkii daa ja aaw tóoh. Kooh yëri laasɓa ga díkaanti ɓuwii,
ɓa erohha hafɓa ga Kooh na ga Kubaalkii fodii iñaa nísu ga iñcaa píiku,
kifaani' Koohɗa.
5 Ee saboh fíinoo mosoo kimey ga kúuwɓa: ɓa laakoo sík.

Malaaka ɓaahay yéegalohha atti'aa Kooh

6 Waa ennda ɗa, mi hotta malaaka yiliis yaa en na kipún ga jepitaa
asamaan. Ya haydoh hewhew winéwí' waa nísukoo bi taa', kiyéegalwa
ɓéeɓ ɓuwii ga ëldúnaɗa: kúlkaa en ɓéeɓ, níilaa en ɓéeɓ, lakaa en ɓéeɓ
na heetaa en ɓéeɓ.
7 Ya yaa wo' didóolí' an:
- Niikat Kooh ee ɗú e'ti ndam! Kayoh, wahtii ya yah ki'atti' ëldúnaɗa
le'in. Kon jaamukat ɓii sak asamaanii, kakayfii, giiyii na haalaa-músúciiɗa.
8 Laakka malaaka yiliis, yukanak, taammba ga fenoo yuɗewaayaa, wo''a
an:
- Babíloon, teerii wiyaakwii keenin! Ya yii ya lëelɗee heetcii ɓéeɓ na
biiñii kifaanuk-pakaykiigari kiyaakkii ya enukohɗa, ya keenin jac!
9 Laakka malaaka yiliis, yukaahay, taammba ga fenoo ɓanakɓaama,
wo''a didóolí an:

† **13:17 13: 17** Ga lakcaa waama, occaagaca kínsee hen, ocaa en ɓéeɓ ɓayeera mandarga kín, fodii dii: a = 1; b = 2; c = 3. Kon teek míneera kijagu fodii kikín. ‡ **13:18 13: 18** Kídaa teekaama mandarga ëldúna na ɓuwii en gaɗa, ndaga ɓo' saku ga besaa wu-yitniinoowaa. Kon rawaa ɓay mandargaa ɓo' ee mandarga iñaa mattii. Kooh laak kín wu-yitnakanak.

- Ɓéeɓ ɓaa fu jaamuk rawii na nataaliigari, ee fu ɓay mandargiigari ga
púkaagaraa wala ga yahaagaraanaa,
10 fu hay ki'an ɓan ga biiñaa aylukaa Kooh. Biiñaama nak koocussii ee
Kooh hafanndaawa ga kaas aylukaagari. Fu yaama, fu hay kisodalu lool
ga kiwiikaa na pëndëlaa witëmí'waa, ga fíkíi malaakacii Kooh na ga fíkíi
Kubaalkii.
11 Fodaama kiwiikaa yahhaa kisodalɗa, iifiilaagaka yah kiɗúuk bi taa'.
Ee ɓuwii jaamuki rawii na nataalaagariɗa, na ɓéeɓ ɓaa mandarga'u na
teekiigari, laaksanndii íika', enndii wek enndii noh.
12 Iñaama tah ɓuwii en ɓu-Kooh, taabuk iñcii ya nakoh kitum, ee ɓa
gëmin ga Yéesuɗa, ɓa jomin kiguu'guuluk.
13 Waa ennda ɗa, mi kelohha koonaakaa meyoh asamaan, wo''aroo an:
- Bídaa iñii yii: «Aboh diima, ɓa yewinin múu' ɓuwii en wíinoo na
Ha'mudii bi ga kikaanɗa!» Helii yisela'í'yii wo' an:
- Kayoh, ɓa hay ki'íikaruk ga coonucaa ɓa dayeeɗa. En ki'enaa,
tumeencaagaɓa hayɓa kitaabuk.

Ëldúna píikussa

14 Waa ennda ɗa, mi hotta yaayeel wiyaanaaw ɗer, ee ga ɗookgaa laakin
iñaa yuŋ ga man na ɓo'✡. Ya ekukin baanu-buu' wu-wúrúus ga hafaa, ee
ya abin píikaa wikëeñí' ga yahaagari.
15 Laakka malaaka yiliis yaa meyoh Kaanfaa Kooh, ya yaa fiip ɓaa yuŋ
ga yaayeelaaɗa an:
- Tíkaa píikaaniigaraa fu aaw kigú' ndaga kipíik le'in ee tóoh lúudin
kipíik ga kakayfii.
16 Fodaama, ɓaa yuŋ ga ɗook yaayeelaaɗa weessa píikaanaagari ga
kakayfii, ëldúna tóoh píikussa.
17 Laakka malaaka yiliis yaa meyoh Kaanfaa Kooh ga ɗookɗa. Yaama
ɓan abin píikaa wikëeñí'.
18 Lëehí'ta, laakka ɓan malaaka yiliis yaa meyoh loteelaa. Yaama yërí
laak dooli ga kiwii. Ya fiippa yaa ɓay píikaanaaɗa, didóolí an:
- Tíkaa píikaaniigaraa wikëeñí'wii, fu gú' yool-reseŋcii ga ëldúnaɗa,
ndaga ca lúudin.
19 Waa ennda ɗa, malaakaa weessa píikaanaagari ga kakayfii, gú'ta
yoolcaa reseŋcii ga ëldúnaɗa. Ya íiffaca ga seesaa'-biiñaa wiyaakwaa en
aylukaa Koohɗa.
20 Towu reseŋtaa togisohussa ga ɗuuy iñaa seesohsiɗa, ga foogaanaa
teeraaɗa. Ñíf meyohha ga, wa taakka iñaa hín na kíloomeet citéemée'-
kaahay (300) ga agilaat, ee wa lappa bi hínnda na laaɓcaa pëníscaa ga
ɗook.

15

Malaakacaa ɓiyitnaɓanakɓaa na kofeelcaa ciyitnakanakcaa mëeñdohɗa

1 Waa ennda ɗa, Kooh teeɓparoo enaama yiyaak yiliis ga asamaan,
yidóoyí-waa': malaaka ɓiyitnaɓanak ɓayuunun kofeelcaa ciyitnakanakcaa
mëeñjoh ee cërí yah kimëtí' aylukaa Koohɗa.
2 Mi hotta ɓan enaama, en fan giiy-seetu, waa akitohu na kiwii.
Ɓuwaa tëhin rawaa, ɓa jaamukii nataalaagari, ee ɓa ɓayyii kídaa hín na
teekaagariɗa, tuukuunun ga ɗook giiy-seetaa. Ɓa níkukin riiticaa Kooh
ereeɓaɗa,

✡ **14:14 14: 14** Malkat 1: 13; Dañeel 7: 13.

3 ee ɓa ɓaa yeek yeek-kañii Móyíis, súrgaa Kooh na wii Kubaalkii, an:
- Kooh, Ha'mudii ee mín ga tóohɗa, tumeenciigaraa yakin ee newin
kimalak, fu buurii ɓéeɓ heetcii, iñaa fu natin kitum tóoh, júwin ee koo' ga
waas.
4 Ha'mudii, ɓii kaañanndaa kiniikoo ɓa? Ɓii sagan kikañ teekiigaraaɗa
ɓa? Kayoh, fu doŋ fu yërí sela', ee ɓéeɓ heetcii hay kihayu yí'u ga fíkíifu,
jaamuksiraa, ndaga ɓa hotin an tumeenciigaraa júwin.
5 Waa iñaama paaffa, mi hotta ga asamaan, ɗekataa wëñ kisela' en ga
taalaa teewoh kifiiliimunkaa Kooh na ɓuwiiɗa, lëgísukin.
6 Malaakacaa ɓiyitnaɓanakɓaa ɓayu kofeelcaa ciyitnakanakcaaɗa mey-
ohussa da. Malaakaa en ɓéeɓ ekuk kúltí sooy fiyaanaaw ɗer bi faa melic,
ee pëkírukin liiɓ-wúrúus ga fasaafaa.
7 Yíinoo ga enaamacaa ɓinikiisɓaa en na kipesɗa✡ e'ta malaakacaa
ɓiyitnaɓanakɓaa kaas-wúrúus ciyitnakanak caa líifin muut na aylukaa
Kooh, yii en na kipes bi taa'ɗa.
8 Waa ennda ɗa, ɗekataama wëñ kisela'ɗa líiffa na iifiil, kiteewoh
ndamaa Kooh na doolaagari. Ee ken mínndii da ki'aas bi ga daa kofeelcaa
ciyitnakanakcaa malaakacaa ɓiyitnaɓanakɓaa haydohɗa matan.

Kaascaa ciyitnakanakcaa tum aylukaa Koohɗa

16

Kaasaa ɗeɓɗa

1 Tíkka ga, mi kelohha koonaa kiyaak, kaa meyoh ɗekataa wëñ kisela'
ga Kaanfaa Koohɗa, ka wo''a malaakacaa ɓiyitnaɓanakɓaa an:
- Karat, ɗú íif ga ëldúna kaascii ciyitnakanakcii tum aylukii Koohɗa.
2 Waa ennda ɗa, malaakaa ɗeɓɗa, ka'ta, íiffa kaasaagari ga ëldúna.
Taaw cibóní', ciméeskí' dalla kimey ga faancaa ɓuwaa ɓayee mandargaa
rawaa ee jaamuksee nataalaagariɗa.

Kaasaa wukanakwaa

3 Malaakaa yukanakyaa íiffa kaasaagari ga giiyaa, músúmaa dalla kiman
na ñíf ɓaa kaanin. Ɓéeɓ iñcaa pesee ga giiyaaɗa kaannda.

Kaasaa wukaahaywaa

4 Malaakaa yukaahayyaa íiffa kaasaagari ga húlúɓcii na haalaa-músúcii,
ca súpítukka ennda ñíf.
5 Daama, mi kelohha malaakaa onu dooli ga ɗook músúciiɗa wo''a an:
- Fu yii fu en, fu enee ee fu sela'inɗa, fu júwin ga dum fu atti' iñcumaɗa.
6 Waa ɓa ɓërí aamee ñífaa ɓuwaa en ɓuufuɗa na waa sëldíigaciigaraa,
fu nak, fu erinɓa ñíf ɓa an ee gënin gaɓa.
7 Mi kelohha koonaa kaa meyoh loteelaa tëkírohsi cúuraayɗa an:
- Ehee, Kooh, Ha'mudii mín tóohɗa, iñcii fu atti'ɗa koo' ga waas ee júwin!

Kaasaa wu-nikiiswaa

8 Malaakaa yunikiisyaa íiffa kaasaagari ga ɗook nohii, wa onussa kitëkí'
ɓuwii na kiwiikiigawa.
9 Noh witëmí' aawwa ɓuwii kitëkí', ɓa ɓaa ɓas Kooh, ya yii ya laak dooli
ga ɗook kofeelcaa caamaɗa. Ee ɓa saŋnga kisúpít kipeskaagaɓa, ɓa e'
Kooh ndam.

Kaasaa wu-yëtúuswaa

✡ **15:7 15: 7** Malkat 4: 6.

10 Malaakaa yuyëtúusyaa íiffa kaasaagari ga ɗook baŋ-buuraa rawaa. Fodaama, kúlkaa rawaa nguurukohɗa ennda ga ñúus kërúus. Ɓuwaa aawwa kiɗowuk perem ndaga mesiklaat.
11 Ɓa ɓaa ɓas Kooh yii ga asamaanɗa ndaga kofeelcaa ɓa en na kidayɗa na taawcaa amɓaɗa; ee bi wati, ɓa saŋnga kisúpít kipeskaagaɓa.

Kaasaa wu-yitniinoowaa

12 Malaakaa yuyitniinooyaa íiffa kaasaagari ga húlúwaa wiyaakwaa wo'u Ëfaratɗa, músúmaa dalla kisíiñ kifoñi' buu'caa kúlkohu meyaa'-nohɗa waas.
13 Waa ennda ɗa, mi hotta raɓ ɓibóní' ɓaahay ɓaa waa' kiman na buuru-buu', ɓa meyca, yii ga kúuwkaa goŋ-jësíkaa, yíinoo ga kúuwkaa rawaa*, yíinooyaa ga kúuwkaa sëldíiga sépí'í'-ga-nofaa†.
14 En ki'enaa, iñcaa enee raɓ ɓibóní', ɓaa tumi kíntaan. Ɓa ka'ta ga buu'cii ga ëldúnaɗa ɓéeɓba, kihídírohba kiheñohnee ga besaa wiyaakwaa Kooh, yii mín tóoh amɗa.
15 Ha'mudii wo' an:
- Malakat, mi yii hay fodii lok. Ɓaa neehhii ee yaa na kúltícaagari, yewinin múu' ndaga ya tíidoo faan ɓuucuuc bi ɓo' hoti kacici.
16 Fodaama, raɓcaa ɓibóní'ɓaa hídírohussa buu'cii ëldúna ga ɗekataa wo'si ga ki'Ebërëe Armagedoŋɗa.

Kaasaa wu-yitnakanakwaa

17 Malaakaa yuyitnakanakyaa íiffa kaasaagari ga uurisii. Koonaa kiyaak kelohukka ga ɗekataa wëñ kisela'ɗa, meyoh baŋ-buuraa. Ka wo''a an:
- Matin sëk!
18 Daama, laakka melic, toonaa na íníŋ, caa en na kiríi', na yëngëluk-kakay wiyaak, waa mosoo kilaak iñaa ɓo'-súusúus enee ga ëldúna bi wati.
19 Teeraa wiyaakwaa ɗa'sukohha kom kaahay ee teerucii túltii ɓéeɓca ɓú'ta. Babíloon nak, teeraa wiyaakwaama, Kooh alliiwa. Ya anlukohwa kaas-biiñaa en aylukaagari witamóhí'waa.
20 Dëkcaa giiyaa wíilɗa tóohca ennda mes ee ken hotissii jaŋjaŋ wíinoo.
21 Toɓ-galaas wiyaak, waa ɓítlaataa kalamcaa jomin kile' kílóo cidaaŋkaah-nikiis, meyohha asamaan, dalla kikeen ga ɗook ɓuwaa. Ɓuwaa nak ɓaa ɓas Kooh ndaga mesiklaataa toɓ-galaasaa haydoh ga ɗookɓaɗa. En ki'enaa, kofeelkaama dal gaɓaɗa, lak ɓarin.

17

Ɓeti faankoh-pakayfaa na rawaa

1 Waa ennda ɗa, yíinoo ga maalaakacaa ɓiyitnaɓanakɓaa ɓay kaas mesiklaatcaa ciyitnakanakcaaɗa, hayya, wo''aroo an:
- Hay, mi teeɓpaa atti'ii sek ɓeti faankoh-pakayfii* fiyaakfii yípuk ga yahaa giiycii ciyaakciiɗa.
2 Buu'cii ga ëldúnaɗa faanukuunun nari, ee ɓuwii ga ëldúnaɗa laaluu-nun ga biiñii en kifaanuk-pakaykiigariɗa.
3 Helii Kooh dallaroo kisooruk, malaakaa ɓayyaroo ga ëgí'-dúndagaa. Mi hotta daama ɓetifaa lap ga ɗook raɓ yiyo'oh cor. Faanfaa rawaa gomin na teek ɓasee ga Kooh, ee ya ɓayin haf ciyitnakanak na wiiy cidaaŋkaah.

---

* **16:13 16: 13** Rawaa meyee ga giiyaaɗa † **16:13 16: 13** Rawaa yukanakyaa, meyohee kakayɗa yërí ɓayu dii «sëldíiga sépí'í'-ga-nofaa» ee en ɓaa tík hafci sëldíiga-Koohɗa. Malkat ɓan 19: 20.
* **17:1 17: 1** *Betifii faankoh-pakayfii* wërí teewoh jíkaa hotuk ga teekaa teeraa Babíloonɗa.

4 Ɓetifaa ekuk kúltí ciyo'oh cor, cimelic-melic, ya líifin na wúrúus na
jamaa na pemi. Ya ɓayin ga yahci kaas wúrúus, waa líifin na enaama
cisépí'í' caa araamin ee límukoh ga kifaanuk-pakaykaagari.
5 Laakin teekaa bídu ga púkaagari ee iñaa kúmpa. Bídu ga an:
«Babíloon yii yiyaakyii, eew faankoh-pakaycii, eew enaamacii
ci'araamí'cii ga ëldúnaɗa.»
6 Mi hotta an ɓetifaa laalin ga ñífaa ɓuwaa en ɓuu Koohɗa, ɓuwaa
seedi'ee Yéesuɗa. Daa mi hoteefa, mi waaru''a lool.
7 Malaakaa nak wo''aroo an:
- Fu waaru' ya hínɗa? Mi hayyaa kiléerí' kúmpafii en ga ɓetifii, na rawii
koorukki, ee ɓay hafcii ciyitnakanakcii na wiiycii cidaaŋkaahciiɗa.
8 Rawii fu hotɗa peseera, kipesci leehha. Ya hay kimeyoh ɓu-baam†, ya
aaw ga kisaŋku'uk. Fodaama, ɓuwii ga ëldúnaɗa, ee ga iñaa wa saksee bi
wati, teekcaagaɓa bídussii ga këyítfaa ɓay teekcaa ɓuwaa laak kipeskaa
leehooɗa, hay kiwaaru'u binaa ɓa hot rawaanaa, ndaga rawaa peseera,
kipesci leehha, ee ya hay kihayis.
9 Diima, ki'ínoh iñii yii meekisoh kilaak hel na hamham: hafcii
ciyitnakanakcii teewoh tëgëlcii ciyitnakanakcii ɓetifii yípukohɗa; ca
teewoh buu' ɓiyitnaɓanak ɓan.
10 Ɓiyëtúus ga buu'caama laasin kikeenu, yuyitniinooyii yii nguuruk
diima, ee yuyitnakanakyaa hayyii duum. Wayee binaa ya hayaa, ya joman
dii ki'en jutuut.
11 Rawii pesee ee kipesci leehhaɗa, ya ga kihafci, iñaa buu' yuyitnakaa-
hay. Ya kíndohu ɓan ga ɓiyitnaɓanakɓaa ee ya aaw ga kisaŋku'uk.
12 Wiiycii cidaaŋkaahcii fu hotɗa nak, cërí en buu' ɓidaaŋkaah, ɓaa
dallii kinguuruk duum. Ɓa hay kinguuruk, wayee ɓa onsan kinguuruk
wahtu wíinoo doŋ ee ɓa yah kibok kinguuruk na rawii.
13 Ɓa ɓéeɓba nak, ɓa díiruk enaama yíinoo: ki'e' rawii kimínkiigaɓa na
dooliigaɓa.
14 Ɓa hay kiheñoh Kubaalkii wayee Kubaalkii hay kilaak ndam ga
ɗookɓa, ndaga yërí en Ha'mudii ha'muncii, ennda Buurii buu'cii ɓan.
Ɓuwii ya nook ga hafci, ya fal ee ɓa gëm gariɗa, ɓa hay kibok ɓan kilaak
ndam nari.
15 Tíkka ga, malaakaa wo'issaroo an:
- Giiycii fu hotɗa, cii ɓeti faankoh-pakayfii yípukohɗa, teewoh heetcii,
mbooloocii, túltii na lakcii ga ëldúnaɗa.
16 Wiiycii cidaaŋkaahcii fu hotɗa, ca na rawii waa'sanndii kihot ga
ɓetifii. Ɓa hay kite' ɓéeɓ iñcii ya laakɗa, ya tesɗa ɗúŋ. Ɓa hay kiñam
nahcii faanfiigari, ɓa tëkí' iñaa tes gariɗa ga kiwii.
17 En ki'enaa, Kooh tumin ga keeñcaagaɓa, ɓa mëtí' iñaa ya natee ki-
tumɗa, ɓa bokka kidíiruk iñaama, ennda ki'e' rawii doolaa nguu'caagaɓa,
bi ga daa iñcaa Kooh wo' ɗa matan.
18 Ɓetifii fu hotɗa nak teewoh teerii wiyaakwii nguuruk ga ɗook buu'cii
ga ëldúnaɗa.

18

Keenaa Babíloon, teeraa wiyaakwaa

† **17:8 17: 8** *Ɓu-baam* Ɓekataa jafohsi raɓcaa ga bí' kakayɗa. Ga baahaa yaawúu'caa, ɗekataama, ga bí' kakayɗa, raɓcaa ɗaaksi da, ɓa seki ɓesaa ɓa atti'san kikaan bi taa'ɗa.

1 Ga waa iñaama paaffa, mi hotta malaaka yiliis yaa yoosukoh asamaan.
Ya laakin dooli wiyaak ee lee'laataa meyoh ga ndamaagariɗa gommba ga
ëldúna.
2 Ya dalla kiles koonaa kiyaak an:

- Babíloon, teerii wiyaakwii keenin, wa keenin jac! Diimaɗa ya enin didëkaa' raƀ-seytaanicii, ɗaakkaarii ƀéeƀ raƀcii ƀibóní'ƀii, na ƀéeƀ selcii tabin kiñam [na ƀéeƀ júu'cii tabin kiñam], ee ken waa'tiiɗa.

3 En ki'enaa, heetcii ga ëldúnaɗa tóohca anuunun ga biiñiigari en kifaanuk-pakaykii kiyaakkii ya enukohɗa. Buu'cii ga ëldúnaɗa faankuunun nari, ee kiwaa' mo'laat ëldúnakiigari ƀarinɗa onin toonohcii ga ëldúnaɗa kilaak alal ga.

4 Lëehí'ta, mi kelohha koonaa kiliis kaa meyoh asamaan an:

- Ɗú heetiigoo, meyat gari, en ɗanaa ɗú bokoo ga baakaa'ciigari ee ɗú akitohsoo ga kofeelcii yahhi kidalɗa.

5 Kayoh, baakaa'ciigari tíkísukohin bi le'in asamaan ee Kooh hot ga tumeenciigari cibóní'cii.

6 Íkatti iñii ya tumee ƀuwaaɗa, fayatti waas kanak iñaa ya wútíroheeɗa. Líifɗat kaasaagari na anahaa wëñ ki'aay waas kanak waa ya eree ƀuwii ki'anɗa.

7 Ga daa ya hídí' kigooñi' hafci ndam na mo'laatɗa tóoh, tíkatti iñaa hínɗa ga coonu na kofeel. Ya wo' ga ɗuuyci an: «Mi yii yuŋnga dii dës fodii buu' yiƀeti, mi enndii ƀetifaa yah kiñak yaal, ee mi ínohanndii múk kitoŋ.»

8 Iñaama yërí tahan bi kofeelcii sekkiɗa hídohan kidal ga ɗookci ga bes wíinoo: ennda kikaan, kitoŋ na a', ee ya hay kitëkíru ga kiwii. Kayoh, Kooh, Ha'mudii atti'iɗa, yërí mín ga tóoh.

9 Ɓéeƀ buu'cii ga ëldúna faanuksee nari, bokussa nari kineƀluk ga alalaagariɗa, binaa ƀa hot iifiilii kiwiikii ya yah kitëkírohuɗanaa, ƀa hay kifiipoh, ƀa kodukiri.

10 Ɓa hay kiceel palah ndaga kitíit ga coonucaa ya dayanɗa, ee ƀa wo'i an:

- Massa, éey massa, fu Babíloon, teerii wiyaakwii, teerii wilëekí'-dooliwii! Wahtii wa wíinoo doŋ ee atti'ii fu atti'uɗa matta!

11 Toonohcii ga ëldúnaɗa, ƀa ƀan, ƀa hay ki'en ga kifiipoh, ƀa kodukiri ndaga ken lomsisoo iñcaa ƀa tooniɗa:

12 ennda wúrúus, hëelís, jamaa na pemi; ennda ƀan píis ci'elep-elep, píis cisooy, píis ciyo'oh cor cimelic-melic; ennda ƀan heet haangacaa yooƀpii, na enaamacaa hëwírohu sís cooh, na haanga ciséerí', përëm, pewiñ wala atoh wimórí' waa wo'si marba;

13 ennda ƀan safalaah këedíi' na éeñɗaah ciliis, la'koleñ, heet cúuraay ciyewin, biiñ, dúuleen, fëríñ na beli, enoh, baal, pënís, sareet, bi ga ƀiñaam na ƀuwaa abu hen.

14 Toonohcaama hayyi kiwo' ƀan an:

- Iñcii fu heelee kilaak ga keeñfuɗa tóohca saadinndaa. Tóoh alaliigaraa na mo'laatcii fu ƀayeeɗa, fu hídin gaca ɗa ɗúŋ, ee fu laasissoo gaca bi taa'.

15 Toonohcaa laaku alal ga toonaagaƀa ga teeraamaɗa hay kiceelu palah ndaga kitíit ga coonucaa ya dayanɗa, ƀa fiipohi, ƀa koduki iñaama.

16 Ɓa hay kiwo' an:

- Massa, éey massa teerii wiyaakwii ekukee kúltí ci'elep-elepcii, cisooycii, kúltícii ciyo'oh cor, cimo'laatcii; teerii pokukee wúrúuscii, jamaacii na pemiciiɗa!

17 Wahtii wa wíinoo doŋ, alaliigaraa ƀéeƀwa púdin! Fodaama ƀéeƀ
fóolíroh gaalcii, ƀéeƀ ƀuwii aasi gaal kiƀaaƀɗa, ƀuwii lëgëyi ga giiyɗa
na ƀuwii ay kipesƀa ga giiyɗa, ceelussa palah,
18 ee daa ƀa hotee iifiilaa tëkíree teeraaɗa, ƀa fiippa an:
- Laakoo múk teeraa hín na teerii wii kiyaak!.
19 Ɓa ƀaa íifuk kakay ga hafcaa, ƀa ƀaa weleluk, ƀa ƀaa fiipoh, ƀa ƀaa
koduk iñaama, an:
- Massa, éey massa teerii wiyaakwii! Ha'-gaalcii ga giiyciiɗa ƀéeƀƀa
ƀewohu alalciigaƀa ga kisíidikiigari, ee wahtii wa wíinoo doŋ, wa
ɗúbírussa!
20 Fu asamaanii, neƀlukaa ga dii wa ɗúbíruɗa! Neƀlukat, ɗú ƀuwii
en ƀuu Koohɗa, ɗú, apotaa'cii, na ɗú sëldíiga-Koohcii. Kayoh, Kooh
ëldúkɗinndúu, ya atti'inndi.
21 Waa ennda ɗa, malaaka yilëekí'-dooli ƀeƀpa atoh wiyaak waa man na
cii ɗílohsi beliɗa, jaffawa ga giiyaa, wo''a an:
- Babíloon, teerii wiyaakwii yah kijafu ɗa fúr, ken hotsisoowa bi taa'!
22 Ken kelohsanndii ga leeloofu típ-halam na koonaa yeekoh, mbiiwoh
na típoh kúlúƀ. Ken hotsanndii ga leeloofu lëgëyoh, yaa mín ki'en tóoh,
na kandaŋ këdí.
23 Lee'laat lampu melicsisoo ga leeloofu, ee ken kelohsisoo ga ɗuuyfu
típuk sëgílook. Toonohciigaraa ƀërí wëñee dooli ga ëldúna, ee luhuseeni-
igaraa tahin ƀéeƀ heetcii kimúuy.
24 Ɓaatta ga, ñífii sëldíiga-Koohcii, na wii ƀuwii en ƀuu Koohɗa, na ƀan
wii ƀéeƀ ƀuwii apsee ga ëldúnaɗa, hotukin ga kaanfu, fu Babíloon.

19

Yeek-ndam ga asamaan

1 Ga waa iñaama paaffa, mi kelohha ga asamaan en fan koonaa kiyaak,
kaa en na kiríi' meyoh ga mbooloo wiyaak an:
- Alélúyaa! Kimúc, ndam, na kimín kuu Koohyiigaruu!
2 Dii ya atti'iɗa taam ga kayoh ee júwin. Ya atti'in ƀeti faankoh-
pakayfii fiyaakfii yahsohee ëldúna na kifaanuk-pakaykiigariɗa, ee ñífaa
sëldíigacaagari ƀetifaama aamee na yahciɗa, ya ëldúkɗinƀawa ga ɗookci.
3 Tíkissa ga, ka wo'issa an:
- Alélúyaa! Iifiilii teerii en na kitakɗa ɗúukin pútúl, ee yah bi taa'!
4 Waa ennda ɗa, yaakcaa ƀidaaŋkaah-kanak na ƀinikiisƀaa, na enaa-
macaa ƀinikiisƀaa en na kipesɗa yí'ussa ƀaa jaamuk Kooh, yii yuŋ ga baŋ-
buuriiɗa, ƀa ƀaa wo' an:
- Aameen! Alélúyaa!

Cuunoh sëgílookfaa kubaalkaa

5 Laakka koonaa, kaa meyoh ga baŋ-buuraa, wo''a an:
- Kañat Koohyiigaruu, ɗú ƀéeƀpúu súrgaciigari, ɗú ƀii ɗú niikinndiɗa,
oomaanoo, yaakoo.
6 Lëehí'ta, mi kelohha en fan koonaa, kaa meyoh ga mbooloo wiyaak,
kaa ríi' en fan dúuscaa ga giiyaaɗa, wala íníŋ ciyaak caa en na kiles, an:
- Alélúyaa! Kayoh, Kooh, Ha'mudiigaruu mín ga tóohɗa aasin ga
nguuriigari.
7 Ɗu neƀlukat, ɗu koltukat ndaga keeñ wisóosí', ɗu e'ti ndam ndaga
sëgílookfii Kubaalkii le'in kimma. Kílookkiigari hëwírukin bi morin.
8 Ka onuunun ki'ekuk kúltí-sooy fiyaanaaw ɗer, fimélící'. Kúlti-sooy
faama teewoh iñcaa cijúwí'caa ƀuwaa en ƀuu Kooh tumiɗa.

9 Malaakaa dallaroo kiwo' an:
- Bídaa iñii yii: Ɓa yewinin múu', ɓuwii ɓayu kiñam ga sëgílookfii Kubaalkiiɗa. Tíkka ga, ya wo'issaroo an:
- Wo'eencuma Kooh wo'ca sah-sah.
10 Waa ennda ɗa, mi jafukka kakay ga kotcaagari kijaamukki. Wayee ya wo''aroo an:
- Múk, kaa tum iñuma. Mi súrga doŋ fodiigaraa, fodii ɓan mbok-kerceencaagaraa abu kayohfaa Yéesu seedi'ɗa. Jaamukaa Kooh! En ki'enaa, kayohfaa Yéesu seedi'ɗa fërí léerí' helcaa sëldíiga-Koohcaa.

Iñcii ciyitnakanakcii yah kimëeñjoh kilaakɗa

1. Ɓaa lap pënísfaa fiyaanaawfaaɗa

11 Lëehí'ta, mi hotta asamaan lëgísukin, pënís fiyaanaaw dalla kimey. Laakin ɓaa lapfa, ee teeku "Yiwóorí'yii, Yukayohyii". Dii ya atti'iɗa júwin ee ya heñohi ga kayoh.
12 Hascaagari caa bac en fan kiwiikaa jaalohin ee ya ɓayin ga hafaa baanu-buu' ciyewin. Bíduunun gari teek, waa enndiirinaa, ken ínohoowa.
13 Ya ekukin kúltí, faa ñoodu ga ñíf. Ya teeku "Wo'eenii Kooh".
14 Heñohohcaa ga asamaanɗa taabuunun ga fenooci lapu pënís ɓiyaanaaw ɓan, ɓa ekukin kúltí sooy ciyaanaaw ɗer.
15 Kalaɓ fikëeñí', faa ya yah kifeekoh heetciiɗa, meyca ga kúuwkaagari. Ya yah ɓuwii kiníi' na ngot pewiñ, ee ya togisoh towu-reseŋtaa ga ɗuuy diseesaa'daa en aylukaa Kooh witamóhí'waa, Kooh yii mín ga tóohɗa.
16 Bíduunun ga kúltífaagari na ga poogalaagari teekaa wo' an "Buurii buu'cii, Ha'mudii ha'muncii".

2. Mbúumbaayaa wiyaakwaa selcaa

17 Tíkka ga, mi hotta malaaka yaa tuukin ga ɗuuy nohii. Ya fiippa ɓéeɓ selcii púdi ga jepitaa asamaanɗa an:
- Hayat, hídírukohat kiñam cuunohfii fiyaakfii Kooh ɓëytohɗa!
18 Hayat kiñam townohtii faancii buu'cii, townohtii cii ɓuwii ɓiyaakɓii kuliyuki ga heñɗa, cii ha'-doolicii, cii pëníscii na cii ɓuwii lapɓaɗa, cii ɓéeɓ ɓuwii: ennda ñaam, ennda ɓuwaa enndii ñaamɗa, oomaanoo, yaakoo.

3. Rawaa ɓúukussa ya na sëldíiga-Seytaanaa

19 Waa ennda ɗa, mi hotta rawaa, ya na buu'cii ga ëldúnaɗa, na ɓuwii taabi naɓa kiheñohɗa, ɓa hídírukohha kiheñohnee na ɓaa yaama lap pënísfaa fiyaanaawfaaɗa, ya na ɓuwaa taam nariɗa ɓan.
20 Rawaa abussa, ya na sëldíiga sépí'í'-ga-nofaa tumee kíntaancaa ga fíkíiɗa. Kíntaancaama cërí ya ɗúkohee ɓuwaa ɓay mandargaa rawaa ee ɓa jaamukee nataalaagariɗa. Ɓa ɓanak, ɓa jafussa ga ɗuuy kiwiikaa na pëndëlaa witëmí'waa ee lak ɓa ɓaa lís kipes.
21 Ɓuwaa ɓíinoo tesɗa apussa na kalaɓfaa mey ga kúuwkaa ɓaa lap pënísfaaɗa, ee ɓéeɓ selcii ñamussa ga faancaa ɓuwaama bi kapussa.

20

Nguuraa tíkíis tijúnnitaa

4. Goŋ-jësíkaa ɓagussa aaw tíkíis tijúnni

1 Lëehí'ta, mi hotta malaaka, yaa yoosukoh asamaan, ɓayin ga yahci kucëwíikaa ɓu-baam, na ɓan ceen fidéena.
2 Ya ammba goŋ-jësíkaa, goŋ cosaanaama wo'u sépí'í'-ga-nof, wala Seytaaniɗa. Ya ɓaŋngari ndiit na ceenfaa, kitëhdohhi tíkíis tijúnni.

3 Ya jaffari ga ɓu-baam, ya tëcca halaa, galla pewiñ ga ɗookgaa, en
ɗanaa, ya mínsisoo kiɗúk heetcii ga ëldúnaɗa bi ga daa tíkíistaa tijúnnitaa
paafan. Paaf danaa, ya jomin kiɓëgísu ya íisu jutuut.
4 Tíkka ga, mi hotta baŋ-buu'caa, ɓuwaa yuŋ ga ɗookgaaɗa onussa
kimín ki'atti'. Mi hotta fodaama fítcaa ɓuwaa hafcaa gú'see ndaga daa ɓa
seedi'ee Yéesu ee ɓa gëmee wo'eenii Koohɗa. Ɓuwiima mosoo kijaamuk
rawii, mosoo kijaamuk ɓan nataalaagari ee ɓa ɓayyii mandargaa rawii,
enndii ga púk enndii ga yah. Ɓa mílíssa*, ɓa bokka kinguuruk na
Kiristaanii tíkíis tijúnni.
5 Waama wërí en kimílískaa ɗeɓɗa. Ɓuwaa tes ee ɓa kaaninɗa
mílísanndii bi ga daa tíkíistaa tijúnnitaa matan.
6 Ɓuwaama boku ga kimílískaa kaama ɗeɓɗa, yewinin múu' ee ɓa
sela'in. Kikaankaa kukanakkaa laakoo dooli ga ɗookɓa. Ee ɓa yah ki'en
ɓisarahoh Kooh, ɓisarahoh Kiristaanii, ɓa bok nari kinguuruk ga tíkíistaa
tijúnnitaa.

Seytaani jafussa ga kiwiikaa bi taa'

7 Binaa tíkíistaa tijúnnitaa mataa, Seytaani hay kiɓëgísu ga kasaa ya
enoheeɗa.
8 Ee ya hay kiɓoyukis kiɗúknee heetcii en daa en tóoh ga ëldúnaɗa,
ennda Gok na Magok†, ya hídírohɓa kiheñohnee. Ɓa hay kiyewin bi ɓa
hín na tukakaytii ga yahaa giiyiiɗa.
9 Ɓa tassa daa en tóoh ga kakayfii, ɓa sooŋnga ɓuwii en ɓuu Koohɗa na
teeraa Kooh keeñukɗa. Wayee laakka kiwiikaa meyoh asamaan tëkí'taɓa.
10 Sépí'í'-ga-nofii ɗúkee ɓuwaaɗa nak jafussa ga giiy-kiwiinaa na
pëndëlaa witëmí'waa, daa goŋ-jësíkaa na sëldíiga sépí'í'-ga-nofaa jafuɗa.
Daama, ɓa yah ki'en ga mesiklaat wekoo, nohoo bi taa'.

Atti'aa mëeñjohɗa

11 Tíkka ga mi hotta baŋ-buu' wiyaak wiyaanaaw ɗer, mi hotta ɓan ɓaa
yuŋ gaɗa. Asamaanii na kakayfii núpussa, úsaayussari, ee ken ínohissii
daa ca aawɗa.
12 Mi hotta ɓan ɓuwii kaaninɗa, oomaanoo, yaakoo, tuukuunun ga
fíkíi baŋ-buuraa. Laakka këyítcaa kúnísu. Këyít filiis kúnísussa ɓan.
Faama fërí en këyítfaa ɓay teekcaa ɓuwaa laak kipeskaa leehooɗa. Ɓuwaa
kaaninɗa atti'ussa, ga iñaa bídu ga këyítcaaɗa, yaa en ɓéeɓ ga iñcaa ya
tumɗa.
13 Ɓuwaa kaan ga giiyɗa, giiyii íkkaɓa. Kikaankii na ɗekataa ɓuwaa
kaanin ɗaakohuɗa ɓan, íkussa ɓuwaa kaan ensee daɗa. Ee ɓéeɓ ɓuwaa
atti'ussa, yaa en ɓéeɓ ga iñcaa ya tumɗa.
14 Lëehí'ta, kikaankii, ka na ɗekataa ɓuwaa kaanin ɗaakohuɗa jafussa
ga giiy-kiwiinaa. Giiy-kiwiinaama wërí en kikaankaa kukanakkaa.
15 Ɓéeɓ ɓaa teekaagari bídussii ga këyítfaa ɓuwaa laak kipeskaa
leehooɗa, jafussa ga giiy-kiwiinaa.

21

7. Asamaan wi'as na kakay fi'as

1 Tíkka ga, mi hotta asamaan wi'as na kakay fi'as. Wiima lak asamaanaa
laakee kuɗewaa na kakayfaa laakeeɗa múuyin mes ee giiy laakissii.

---

* **20:4 20: 4** Laakin lëegísohcaa wo'u duma an «Ɓa pessa». Malkat ɓan 20: 5 † **20:8 20: 8** Malkat Esekíyeel 38. Teekcaama cërí mandarga heetcaa sagoh na ɓuwaa Kooh, ga bescaa mëeñjohɗa.

2 Mi hotta ƀan teeraa wisela'í'waa, Yéerúsaleemyaa yi'asyaa, yaa
yoosukoh asamaan meyoh ga Kooh. Wa waayukuunun bi jekin en fan
kílookkaa hëwíruk kiyah kaan yaalci.
3 Mi kelohha koonaa kiyaak, kaa meyoh ga baŋ-buuraa, kaa wo' an:
- Diimaɗa, taalii Kooh dëkohɗa weema ga ɗuuy ƀuwii! Ya hay kidëk
naƀa, ee ƀa, ƀa en heetiigari. Kooh ga kihafci, yah kidëk ga ɗuuyƀa, ya en
Koohyiigaƀa.
4 Ya hayƀa kimoosi' mooncaagaƀa ƀéeƀca. Kikaan laaksisoo, loy na
tikodukoh leeh, mesiklaat ƀan leeh. En ki'enaa, lak ëldúnaanaa laakee
kuɗewaaɗa múuyin mes.
5 Waa ennda ɗa, ƀaa yuŋ ga baŋ-buuraaɗa wo''a an:
- Malka, mi yii tum tóoh yi'as.
Ee ya tíkka ga an:
- Bídaa iñii yii, ndaga wo'eencii cii wóorin ee kayoh kesi.
6 Lëehí'ta ya wo''aroo an:
- Matin sëk! Mi yërí en Alfaa, mi en Omegaa, mi en dalaarii mi en
siñdaanii. Ɓaa pílaa, mi, mi hayyi ki'on ya an ga kuhaalaakaa ƀay
músúmaa onohi kipesɗa ee ya meekissoo dara ga.
7 Ɓaa lebiroh bi ya mey ga na ndamaa, iñuma yërí ya yah kiwaru, ee mi
hay ki'en Koohyiigari, ya en kowuroo.
8 Wayee nak niikcaa, ƀuwaa gëmmbiiɗa, ƀaa tumi iñaa araamin, ƀaa lagi
kumuun ƀo', ƀuwaa faanuki na ƀaa en ƀéeƀɗa, naahcii, ƀuwii jaamuki
koofɗa, na ƀéeƀ ƀuwii wo'soo kayohɗa, waraagaƀa wërí en kijafu ga
giiyaa abin jëpít na kiwii na pëndël witëmí'ɗa: kikaankaa kukanakkaa
kërí kaama.

Yéerúsaleemyii yi'asyii

9 Waa ennda ɗa, yíinoo ga malaakacaa ƀiyitnaƀanakƀaa ƀayu kaascaa
ciyitnakanakcaa líif na mesiklaatcaa ciyitnakanakcaa mëeñjohɗa, hayya
garoo, wo''aroo an:
- Hay, mi teeƀpaa kílookkii, kii en ƀetifii Kubaalkiiɗa.
10 Helaa Kooh sorukkaroo, malaakaa ƀayyaroo ga ɗook jaŋjaŋ wiyaak,
wihóorí'. Ya teeƀparoo teeraa wisela'í'waa, Yéerúsaleem, waa yoosukoh
asamaan, meyoh ga Kooh.
11 Ndamaa Kooh lee'ɗinwa lañ. Meliclaataa teeraa man na atoh wimórí',
waa wo'si yaspi* ee wa lee' fodii seetu.
12 Tawah míi' wiyaak, wikërí' ɗook wërí wíil teeraa ee tumuunun ga
hal cidaaŋkaah na kanak. Malaaka ƀidaaŋkaah na ƀanak ƀërí watukca.
Teekcaa níilcii Isarayeel cidaaŋkaah na kanakcii bíduunun ga halcaama.
13 Lafcaa míiraa, waa en ƀéeƀ ƀay hal kaahay: hal kaahay ga lafaa hanoh
meyaa'-nohɗa, hal kaahay ga lafaa hanoh meyaa'-noh yah-ñaamɗa, hal
kaahay ga lafaa hanoh meyaa'-noh yah-seŋɗa na hal kaahay ga lafaa hanoh
aasaa'-noh.
14 Míiraa teeraa nak yípuk ga ɗook atoh cidaaŋkaah na kanak, ee ga
ɗook atohcaa, bíduunun ga teekcaa apotaa'caa Kubaalkaa ƀidaaŋkaah na
ƀanakƀaa.
15 Malaakaa wo'ee naroo ɗa ƀayin iñaa natohsi: enee doo'-wúrúus ee ya
enoheewa kinatoh teeraa, halcaagawa na míiraa wíilwaɗa.
16 Teeraa enee koñ cinikiis, caa hín ga ƀakaa en ƀéeƀ; hoo'laataa na
agilaataa ca wíinoo. Malaakaa natta teeraa na dooraa ya ƀayɗa: hoo'laataa

* **21:11 21: 11** Yaspi: iñaa heet atoh winóoyí', waa laakin hiilii-hiilii na yo'oh

na agilaataa na iñaa aboh kakay aaw ɗookɗa, tóohca hínnda net. Waa en ƀéeƀ, ennda estaat† cijúnni-daaŋkaah na júnni-kanak (12.000).

17 Malaakaa ƀan natta míiraa: wa ennda ŋaaw citéemée' na cidaaŋkaah-nikiis na cinikiis (144). Ya nateewa fodii dii ƀuwii natiɗa.

18 Míiraa nak tawahohu atoh wimórí', waa wo'si yaspi ee teeraa tawahohussa wúrúus píi', waa man na seetu kilee'.

19 La'-atohcaa míiraa teeraa yípohuɗa nak, mo'ɗussa na heet atoh cimórí' caa en ƀéeƀ. La'-atohaa hanoh kakayɗa hëwíru na atoh yaspi; wukanakwaa hëwírohu atoh wibúloh, waa wo'si safíi'; wukaahaywaa hëwrohu atoh wihiilii, waa wo'si kalseduwaan; wu-nikiiswaa, atoh wihiilii waa sam kibúloh, ee wo'si emëróot.

20 Wu-yëtúuswaa, atoh wiyo'oh, waa wo'si sardoník; wu-yitniinoowaa, atoh wiyo'oh cor, waa wo'si sarduwaan; wu-yitnakanakwaa, atoh wimbaasaan, waa wo'si kirisolít; wu-yitnakaahaywaa, atoh wibúloh fodii giiy ee wa wo'si béríl; wu-yitnanikiiswaa, atoh wimbaasaan, waa wo'si topaas; wudaaŋkaahwaa, atoh wimbaasaan, waa samin kihiilii ee wa wo'si kirisoparaas; wudaaŋkaah na wíinoowaa, atoh wiyo'oh, waa samin kimbaasaan, ee wa wo'si yaasenti; wudaaŋkaah na kanakwaa, atoh wibúloh, waa samin kiyo'oh ee wa wo'si ametísti.

21 Halcaa cidaaŋkaah na kanakcaa iñcaa siimii cidaaŋkaah na siimii kanak. Halaa en ƀéeƀ siimii wíinoo doŋ en ga. Paanaa teeraa iñaa wúrúus píi', waa man na seetu kilee'.

22 Mi hottii ga teeraa fen daa wo'u an Kaanfaa Kooh. En ki'enaa, Kooh yii mín ga tóohɗa, ya na Kubaalkaa, ƀërí en Kaanfaa Kooh, daama.

23 Ee teeraa soolukkii noh wala ñiin waa yahwa kiléerí' ndaga ndamaa Kooh lee'ɗinwa ee Kubaalkaa en lampaagawa.

24 Heetcii ga ëldúnaɗa tíinsan ga lee'laataagawa, ee buu'cii ga ëldúnaɗa ndamcaa ƀa laakɗa haydohsanca daama.

25 Halcaa teeraa yahhii kilagu taa'. En ki'enaa, wek laaksanndii daama.

26 Ɓéeƀ iñaa on heetcii ndam, e'ƀa cée', hay kihaydohu daama.

27 Dara iñaa settii mínanndii ki'aas ga teeraama. Ɓaa tumi iñaa araamin aasoo da, ee ƀaa wo'i saboh aasoo da ƀan. En ki'enaa, ƀuwaa teekcaagaƀa bídu ga këyítfaa ƀay teekcaa ƀuwaa laak kipeskaa leehoo, ee en fuu Kubaalkiiɗa, ƀërí doŋ aasan daama.

22

Húlúwaa músúmaa onohi kipesɗa

1 Tíkka ga, malaakaa teeƀparoo húlúƀ, waa músúmaa onohi kipes. Wa waa melic fodii seetu, ee wa waa haaloh ɗekataa baŋ-buuraa Kooh enoh, ya na Kubaalkiiɗa,

2 wa waa íifuk ga leeloo paanaa teeraa. Daama, ga díkaanti gaanahcaa húlúwaa kanakcaa, kedikkaa onohi kipesɗa kaa da✡. Ka límí towu waas cidaaŋkaah na kanak ga kíiskaa, ennda ñiidaa en ƀéeƀ waas kíinoo. Tuu'taa kedikkaa nak tërí on heetcii ƀéeƀca kiwak.

3 Kofeel-Kooh wíinoo laaksisanndii ga ƀuwii. Baŋ-buuraa Kooh ya na Kubaalkaa yah ga teeraama, ee súrgacaagari hayyi kijaamuku.

4 Ɓa hay kihot fíkíifaagari ee teekaagari hay ki'en ga púkcaagaƀa.

---

† **21:16 21: 16** *Estaat* man na dii natsi ga Kíloomeet wala meeta'ɗa. Estaat wíinoo méeŋngoh na meeta' citéemée'-kanak (200). Kídaa 12.000 abu fodii iñaa matin ee meyoh ga Kooh. Malkat Esekíyeel 48: 30-35. ✡ **22:2 22: 2** Malkat Sënees 2: 9; 3: 22; Esekíyeel 47: 12.

5 Wek laaksisanndii ee ken sooluksisanndii kiniitukoh lee'laat lampu,
wala lee'laat noh, ndaga Ha'mudii en Koohɗa hay kiwésóhí' lee'laataagari
ga ɗookɓa, ee ɓa hay kinguuruk bi taa'.

Kihayiskaa Yéesu

6 Tíkka ga malaakaa wo'issaroo an:
- Wo'eencii cii wóorin ee kayoh kesi. Ee Kooh, Ha'mudii, yii léerí' helcii
sëldíigaciigariɗa, wosin malaakiigari kiteeɓ súrgaciigari iñcii yah kilaak
ga iñaa maañanndiiɗa.
7 Yéesu wo' an:
- Kayoh, mi yii hay ga iñaa maañanndii. Fu yewinin múu', ɓaa fu am
wo'eencii meyoh ga Kooh, bídu ga Këyítfii fiiɗa!
8 Mi Saŋ, mi yërí keloh iñcii cii, mi hottaca. Ee wii mi kelohha,
mi hottacaɗa, mi jafukka kakay ga kotcaa malaakaa teeweeroocaɗa,
kijaamukki.
9 Malaakaa nak dallaroo kiwo' an:
- Watuka! Kaa tumka. Mi, mi súrga fodiigaraa, fodaa ɓan mbokcaagaraa,
sëldíiga-Koohcaa, na ɓan ɓéeɓ ɓuwaa taabuk wo'eencii bídu ga Këyítfii
fiiɗa. Jaamukaa Kooh!.
10 Lëehí'ta, ya wo'issaroo an:
- Kaa ɗekoh múk na wo'eencii meyoh ga Kooh, bídu ga Këyítfiiɗa. En
ki'enaa, wahtii abu ca jom kilaakohɗa deeyin.
11 Ɓaa júɓpiinaa dëkat ga kitum iñaa júɓpii. Ɓaa settii ga fíkíi Koohaa
dëkat ga kilíiwí' hafci. Ɓaa júwinaa nak, dëkat ga kitum iñaa júwin ee
ɓaa en yuu Koohaa, dëkat ga kisela'kaagari.
12 Yéesu wo'in an: «Malkat, mi yii hay ga iñaa maañanndii. Mi hay
kitaam na iñciigoo mi yah kineehal ɓuwiiɗa ee ɓaa en ɓéeɓ ga iñaa ya
lëgëyɗa.
13 Mi yërí en Alfaa, mi en Omegaa; yii iñaa en tóoh ɗewoh gari ee tóoh
mëeñjoh gariɗa; yii en dalaarii, en siñdaaniiɗa.»
14 Ɓa yewinin múu' ɓuwii naawin kúltíciigaɓaɗa. Ɓa hay kimín kiñam
ga towutaa kedikkaa onohi kipesɗa ee ɓa hay kimín ɓan kikooroh halcaa,
ɓa aas teeraa.
15 Wayee, ɓa yah ga fooh, ɓuwii enukohi kibaayɗa, naahcii, faankoh-
pakaycii, ɓuwii lagi kumuun ɓo'ɗa, ɓuwii jaamuki koofɗa, na ɓéeɓ ɓuwii
gëm saboh ee ɓa taabukifaɗa.
16 Yéesu wo' an:
- Mi Yéesu, mi wosin malaakiigoo kiyéegallúu iñciima tóoh ga ɗuuy
jaangucii. Mi yërí en kuumkii paal ga buu' Dëwít ee bok ga heetiigariɗa.
Mi yërí en olii wiléerí'wii meyi na kímɗa.
17 Helii Kooh wa na kílookkaa wo'ussa an:
- Hay! Ɓéeɓ ɓaa keloh iñiimanaa, wo'at ɓan an «Hay!»
Ɓéeɓ ɓaa pílaa, hayat.
Ɓéeɓ ɓaa sooluk músúmaa onohi kipesɗanaa, ya laasat ga ee ya
meekisohsanndii dara ga.
18 Mi Saŋ, mi yii yéegal ɓéeɓ ɓuwii keloh wo'eencii meyoh ga Kooh,
bídu ga Këyítfii fiiɗa an: «Binaa ɓo' ɓaat yen ganaa, Kooh hayyi kiɓaati
ga kofeelcaa tíkukkiɗa, cii ɓéestíru ga Këyítfii fiiɗa.
19 Ee ɓaa nís yen ga wo'eencii meyoh ga Kooh bídu ga Këyítfii fiiɗanaa,
Kooh hay kinís ɓakaa ya laak ga towutaa kedikkaa onohi kipesɗa, na ɓan
ɓakaa ya laak ga teerii wisela'í'wii ɓéestíru ga Këyítfii fiiɗa.»
20 Yii seedi' iñcii ciiɗa wo' an:
- Ee, mi yii hay ga iñaa maañanndii!

Aameen! Haya, Yéesu, Ha'mudii!
21 Yéesu, Ha'mudii barkeelat ɓéeɓ ɓuwii.